Kwanga New Testament

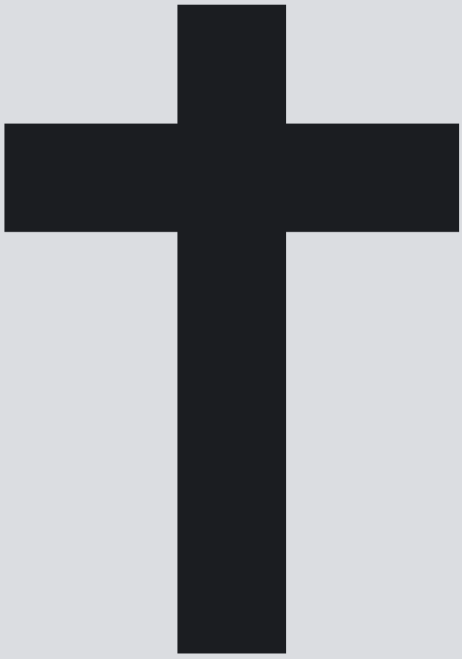

The New Testament in the Kwanga Language of Papua New Guinea

Kwanga New Testament
The New Testament in the Kwanga Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kwanga long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kwanga

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 31 Aug 2023
9b9d210f-fdb8-5c15-b5b1-101223ee7f43

Contents

Front 1
Matiyu 3
Mak 68
Luk 108
Jon 176
Jisas Himache Tau 222
Rom 284
1 Korin 314
2 Korin 344
Galesiya 363
Efesas 373
Filipai 383
Kolosi 390
1 Tesalonaika 397
2 Tesalonaika 403
1 Timoti 407
2 Timoti 416
Taitas 422
Failimon 426
Hipuru 428
Jemis 450
1 Pita 458
2 Pita 467
1 Jon 472
2 Jon 479
3 Jon 480
Jut 482
Mekuro Mwanji 485
Read the New Testament 517

Kwanga New Testament

The New Testament in the Kwanga language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Kwanga long Niugini

Kwanga New Testament
The New Testament in the Kwanga language of Papua New Guinea
[kwj]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1992 by Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
hwww.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait
Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long *http://tokplesbaibel.org.* Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.
Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**
Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long *http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode.*
Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Table of Contents

Matiyu To Kairo Mwanji Kipe

Jisas ri atei hima le hi wuhi
Lu 3:23-38

1 Deleha'a Jisas Kurais ri atei hima le hi wuhi. Jisas ri atei, Defit. Wowani Defit ga ri
atei, Epuraham.
2 Epuraham rini Aisak ni rawani Aisak ga Jekop ni rawani Jekop Juta ga ri
hiparakambwe lenga wunu ra.
3 Juta rini Peres hima pe Sira ni ra. E, fi nuwai hi ti, Tema. Peres rini Heseron ni ra.
Wowani Heseron ga Ram ni ra.
4 Ete wowani Ram ga Aminatap ni ra. Wowani Aminatap ga Nason ni ra. Wowani
Nason ga Salumon ni ra.
5 Ete wowani Salumon ga Boas ni ra. Boas ri nuwai, Rehap. Wowani Boas ga Opet ni
ra. Opet ri nuwai, Rut. Wowani Opet ga Jesi ni ra.
6 Ete wowani Jesi ga King Defit ni ra.
Wowani Defit ga Solomon ni ra. Solomon ri nuwai, Yuraiya to metengei tini
hopwero.
7 Ete wowani Solomon Riyapoam ni ra. Wowani Riyapoam ga Apaisa ni ra. Wowani
Apaisa ga Esa ni ra.
8 Ete wowani Esa ga Jehosafat ni ra. Wowani Jehosafat ga Joram ni ra. Wowani Joram
ga Asaiya ni ra.
9 Ete wowani Asaiya ga Jotam ni ra. Wowani Jotam ga Ehas ni ra. Wowani Ehas ga
Hesekaiya ni ra.
10 Ete wowani Hesekaiya ga Manasa ni ra. Wowani Manasa ga Emos ni ra. Wowani
Emos ga Josaiya ni ra.
11 Ete wowani Josaiya Jokonaiya ga ri hiparakambwe lenga wunu ri ra. Ka gisi Isurel
himako wunu ra'aini Bapilon ko ki hima kicha hinga wunu andosiro.
12 Bapilon ko ki wu dasini Jekonaiya Sialitiyel ni ra. Wowani Sialitiyel ga Serapapel
ni ra.
13 Ete wowani Serapapel ga Apaiyat ni ra. Wowani Apaiyat ga Elaiyakim ni ra.
Wowani Elaiyakim ga Eso ni ra.
14 Ete wowani Eso ga Setok ni ra. Wowani Setok ga Ekim ni ra. Wowani Ekim ga
Elaiyat ni ra.
15 Ete wowani Elaiyat ga Eliesa ni ra. Wowani Eliesa ga Matan ni ra. Wowani Matan
ga Jekop ni ra.
16 Ete wowani Jekop ga Josep ni ra. Wosiwani Josep Mariya ni hopwe. Wosiwani
Mariya to Jisas ni rasiwani apa, Kurais, hi rini wu nandau.
17 Epuraham kale ri hima kupu hinga tinda ete ta tani Defit ki ambwero ti, tapa'angi
tapa'angi hatachi opuri'opuri. Wowani Defit ele ri hima kupu hinga tinda ete ta tani
Bapilon ko ki wu daro gisi ambwero ti, tapa'angi tapa'angi hatachi opuri'opuri. Ka
Bapilon ko ki wu daro gisi ete ta tani Kurais sukwaro gisi tiki ambwero ti tapa'angi
tapa'angi hatachi opuri'opuri.

Mariya Jisas Kurais ni raro
Lu 2:1-7

18 Jisas Kurais ni raro mwanji mu ka hinga sukwaro. Ri nuwai Mariya Josep ni hopwe
kinani mwanji ya wu inji. Wosiwani funda fi tukuya nambwe fi dani Mariya Gotri
Himamwale to tini yohosiwani che tinga ya ti da.

19 Ti hurache, Josep, rini hima kipe naha. O keke ri humwe Mariya ni huruhumba ti
ri ha ki ri diyaha. O hinga keke nimba gainani tini andosiwa ti da ki.
20 Josep o tini ete ri hambwandani, tukuki tiki ri tukuyaneheiwani Apukolaka i ensel
fori rini tambwa tani ya rini sawe, “Josep, Defit i che, apa mi humwe Mariya mi toro
ki aki kei. Ma mendi, o sembe ga dau che oti, o Gotri Himamwale to tini haro.
21 Apa hurahama che ni o ti rakonda. Wowa hi rihi ti, Jisas, ma uchasi. Hinde
wowani, rini himiyama hurahama wui kapwa sumbu rani ri humbwesini wunu ai
ri ratano hima.”
22 Deleha'a sumbu siraro ti, o imbihumbwa Apukolaka to Gotri mwanji bwarakaran-
daro hima foi takisopo ki sawero mwanji mwe naha sukwa kinani siraro. Ka Gotri
mwanji bwarakarandaro hima ete sawe:
23 “Ma mendi, humwe chongo foti sembe tinga ti dani, hurahama che fori o ti
rakonda. Wowa hi rihi ti, Emanuwel, ma ku uchasi.” O hi mwanji mu mwe ti ka hinga:
Gotri nunu ga ete dau.
24 Ete wowani Josep tukuyandaro ti, ri ai saini Apukolaka i ensel rini sawero hinga
ri humwe hinga ya ri toro.
25 Woroti Josep ri humwe ga tukuya nambwe ete da dawani ri humwe hurahama
che ya ti ra. Wowani ri hi ti, Jisas, ya ri uchasi.

2

Kale nika sukwa mapwa tokwe dau hambwandau himako Jisas ni hei ki taro

1 Jutiya mapwa tokwe Herot to king apukolaka daro gisi tiki Mariya Jisas ni
Betelehem ko tiki ya ti ra. Ti rasiwani dani ini nika sukwa mapwa tokwe dau
hambwandau himako Jerusalem ko tiki wu tani ya wu sawe,
2 “Ka che ako, Jutiya himako i king apukolaka wa'aino che soki dau? Rini ni mekuro
isangi nika sukwa tokwe nu heiro. Wosini rini ni lotu nu wo ki nu tanda.”
3 Ete wowani Herot king apukolaka o mwanji hinga ri mendikoni ete ri apapana.
Wowani Jerusalem pe himiyama hurahama wunu okwe o hingambwa ya wu apapana.
4 Wofunu Herot ele Jutiya kipe puris hima i apukolaka lenga Gotri lo mwanji
hambwandau hima lenga wunu ri wausini ya wunu ri sili, “Ka Kurais so ko ki
sirakondau?”
5 Ete wowani wunu ga ya rini wu sawe, “Jutiya ki dau Betelehem ko tiki. Imbi-
humbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima ka hinga sawero,
6 ‘Mini Jutiya kipe Betelehem. Mini apa Jutiya ni aulindau hima laka lei nindo ki
jepini mi sirinandau hinga ti, mina. Minambwe naha. Hinde wowani, mini
ki hima apukolaka fo sukwakondau, wowa rindo ai hima kupu, Isurel, leni ri
aulindakonda.’ ”
7 O mwanji hinga ti Herot ri mendifuni nika sukwa mapwa tokwe dau hambwandau
hima ele ni ya wunu sili, “Hinde gisi naha ki ka isangi siraro?”
8 Wowani rini wu sawewani wunu ri humbwewani Betelehem ko tokwe wu ikowani
ya ri sawe, “Ku ini tau kwambu ku ani ka che ma ku wakinehei. E, ku heiwa mwanji
ti ma ku ani humbwewa a mendi. Wowa ani okwe ani ini rini ni a lotu wo.”
9 Wowani wunu king apukolaka ri mwanji ti wu mendisini ya wu i. Wondawani ka
isangi imbihumbwa nika sukwa mapwa tokwe wu heiro o isangi to ai mwaseni ini o
che tukuyandau aka tuwo tenge naha ki ya da.
10 Wosiwani o isangi ni wu heikoni sembe wuhi ti kipe naha ya i.
11 Ete wosini o aka ki wu raruni wu heiwani o che ri nuwai Mariya ga ya da.
Wondawani, wu opulisini seke wuhi ti wu ombungwesini o che ni ya lotu wo. Wosini
bokis wuhi ti wu tukwasini ele mwa'ambwe kipe naha ya rini wu ha, gol, kuwa chele
hiki saindau paura ti, e, kuwa chele mwa'ambwe hi foti, sanda.

12 Wosini wu tukuyandawani Gotri niliki tukuki tiki autangi mwanji wunu hani ya
sawe, “Apa Herot tambwa ku ai i kei.” Ete wowani nurumbu numbo ba fotiki wui ko
tokwe ya wu i.

Josep ga ri che humwe ga Isip ko tokwe wu iro

13 Wu isiwani Apukolaka i ensel fo tani Josep ni tukuki tiki ya rini sawe, “Ma saini
mi che humwe rani Isip ko laka tokwe akini i. Wosini Isip ko laka tiki ya ma ete dawa
mwanji fo mini a sawewa pwe mi bwe ta. Hinde wowani, Herot o hurahama che ni
wakineheisini o rini yeni si ki ri hambwandau.”
14 O hinga nawani Josep saini ri che humwe rani Isip ko tokwe niliki ya ete wu i.
15 Wu isini Isip ko tiki ete wu da dani Herot haro gisi tiki ya wu ambwe. O sumbu
hinga siraro ti, ka Apukolaka i mwanji bwarakarandaro hima ri takisopo tiki bwaro
mwanji hingambwa mwe naha siraro. Ka hinga ri sawero, “Hurahama che ahi Isip ko
tiki o da. Wosiwani rini ani uchawani taro.”

Herot sawewani che miyafo naha yeni wu sindaro.

16 Dani ini Herot hambwahiro, kale nika sukwa mapwa tokwe dau hambwandau
hima le rini gamboro. O keke sembe rihi ti enge omwesika ya rini a. Ete wokoni hima
fwele ri humbwewani Betelehem ko ga o ko ni takaisini dau ko ele ga tinda ya wu i.
Wu ini hurahama che asama fisi diki nambwe ele che hinga tinda ete ya wu yeni si. O
sumbu hinga Herot wosiro ti, kale hambwandau himako rini sawero mwanji tini ri ai
kilisini asama fisi ni diki nambwe che leni wu ye ki ri sawero.
17 Ka sumbu hinga ti, Gotri mwanji bwarakarandaro hima, Jeremaiya, to sawero
hingambwa siraro. Ka hinga ri sawero.
18 “Wu mendiwani Rama ko tiki ata fo gindani au laka ya ichakanda. Resel to ele ti che
le keke ya ti ichakanda.
Wondawani ele himiyama hurahama ti sembe hinde tini wu wahapi kumbwa. Hinde
wowani, kale ti che tini ga da nambwe.”

Josep ga ri che humwe ga wu ai taro.

19-20 Wosiwani dani ini Herot ya ha. Ete wosiwani Isip ko tiki Apukolaka i ensel Josep
tambwa tukuki tiki tani ya rini sawe, “Ma saini o che ri nuwai ga ma fini rani Isurel
ko tokwe ai i. Ka che ni yeni si ki hambwandaro hima le hahiro.”
21 Ete wowani Josep ri saini ri che humwe ga Isurel ko tokwe ya wu ai i.
22 Wu ini ya ri mendi, Akeleyas to ri yapai Herot i wa tiki Jutiya lei King apukolaka
ri etiro ti. O keke Josep o mapwa ki ri i kinani ya ri aki. Wowani tukuki fotiki Gotri
Josep ni sawewani Galili mapwa tokwe ya ri i.
23 Ri ini ko fotiki ya ri liti. O ko hi ti, Nasaret. Woro o sumbu hinga sukwaro ti, Gotri
mwanji bwarakarandaro hima lei mwanji hingambwa mwe naha siraro. Wunu ete
sawero: “Wunu apa Nasaret pe hima hinga ya rini wu uchakonda.”

3

Uku yasindau hima ri, Jon, Gotri mwanji bwaro
Mk 1:2-8; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28

1 Ka gisi ki uku yasindau hima, Jon, ya ri sukwa. Wosini Jutiya mapwa ki dau hima
da nambwe michi tiki ri dasini ele kipe himiyama hurahama leni Gotri mwanji ti ya
wunu ri bwanda.
2 Wondani ka hinga ya wunu ri sawe, “Kunu kapwa sumbu kuhi ti gumwa ma ku si.
Hewen ki da kwambu ti tani takaihiro.”
3 Imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri, Aisaiya, to Jon ni ka hinga ri
sawero,

“Hima da nambwe michi ki hima fori ri takisopo ki ri uchani ka hinga o ri sawenda,
‘Apukolaka ri numbo ma ku nambusini ri ino numbo rihi ti ma ku norukwe.” ’
4 Jon kamel kopika tiki wosiro nika'ari hime ti ri injisini leti ti himamandemu tiki ri
dahapisini omwengape tinga fuku ki dau mwanungwa uku tinga ri andaro.
5 Ka gisi ki Jerusalem kipe hima le, Jutiya pe hima le, e, Jotan gara ki takaisini dau
hima le okwe, wunu tinda Jon tambwa ya wu ta.
6 Wu tani wui kapwa sumbu amwei wu saweni gumwa wu siwani Jon Jotan gara tiki
uku ti ya wunu ri yasi.
7 Wondawani Jon ri heiwani Farisi hima le, e, Satiyusi hima le uku wunu yasi kinani
ya wu ta. Wowani ya wunu ri sawe, “Kunu kapwa hopo to raro che hinga. Namoto
kunu sawewani Gotri nomo omwesika kunu hakondau sumbu tini ku hanja'ai ki ku
hambwandau?
8 E, kapwa sumbu kuhi mwe naha gumwa ku siro ti nawa, o sumbu kuhi ni chikindau
ahirahi mwe kipe ma ku wa.
9 Kunu inaka kuhi tiki ka hinga apa ku hambwa kei, ‘Epuraham o nui atei.’ O kunu
a sawenda! Gotri dele humokuto ni ri sawewa Epuraham i che hinga wu sirano.
10 Le laka ti me mu tiki o da. E, ahirahi mwe ti kipe wanda nambwe me ti tinda seni
hi tiki humbwesiwa uno.
11 “Kapwa sumbu kuhi ti gumwa ku siro keke uku minde ki o kunu a yasisinda.
Woroti hima fori ai gumwa tokwe tano ti, rini ai kwambu tini ri dikikondau. Ani ai
hambwa ti kapwacheche naha, rindo ri hambwa ti omwesika naha. Rini kunu ni uku
ri yasino ti, o Gotri himamwale ki hi hinga okunda ki kunu ri yasino.
12 Rini sawol hinga tapa rihi tiki ri torosindau. Wosini witi tikisapu tini ri rani
rumbwesini witi mwe ti aka tiki ya ri rawarukonda. Wosini o tikisapu usungwahanda
nambwe hi tiki ri tuno.”

Jon Jisas ni uku yasiro
Mk 1:9-11; Lu 3:21-22

13 Ka gisi ki Jisas Galili ri hanja'aisini Jotan gara tokwe ya ri i. Rini Jon uku rini yasi
kinani rini tambwa ri iro.
14 Wowani Jon rini etipesini ya ri sawe, “Hinde wowani ani tambwa mi taro? Uku ti
mindo ma ani yasi.”
15 Ete wowani Jisas mwanji wasa ya rini sawe, “Tambwa mini a sawero hingambwa
ma wosi. E, sumbu kipe ti tinda nu chikiwa o kipe naha.” Ete wowani Jon ri mwanji
tini ya ri sirina.
16 Wosini Jisas ni uku yasisiwani metengei ete fwa ri hanja'aisini ya ri sukwa.
Wokowani niri ti tuhuwasiwani Jisas ri heiwani Gotri Himamwale ti apwenumwa
hinga hangani sikani mwa tenge rihi ki ya liti.
17 Ete wowani tumwa foti niri we tiki ya uchani sawe, “Doha'a ai che, ani rini keke
a wondau. Ani rini keke ani eripendau.”

4

Saiten Jisas ni simiyaneheiro
Mk 1:12-13; Lu 4:1-13

1 Wosiwani ka gisi ki Saiten rini simiyanehei kinani Gotri Himamwale Jisas ni
humbwewani hima da nambwe michi tiki ya ri i.
2 Wosini Jisas ahirahi nambwe 40 gisi hinga ya ri da. Ete ri da dawani iche tinga ya
rini ha.
3 Iche tinga ri handawani rini simiyaneheino hima fori rini tambwa tani ya ri sawe,
“E, mini Gotri Che naha nawa, doha'a humokuto mi sawewa sa jamekoni bereti hinga
sa sira.”

4 Ete wowani Jisas mwanji wasa rini hani ka hinga ya ri sawe, “Gotri mwanji ka
hinga sawero, ‘Bereti to hima lei himamwale hinde apa okula kumbwa. Mina. Gotri
takisopo tiki sukwandau mwanji tumbwa hima lei himamwale okulano.” ’
5 O hinga ri nawani Saiten Jerusalem ko tokwe rini ra'aini rakauni Gotri aka laka
tuwo kaumbwa naha ya rini esi.
6 Wosini ya rini sawe, “E, mini Gotri Che naha nawa, ma chunani rai. Gotri mwanji
ete sawero: ‘Apa Gotri ri ensel leni sawewa wu tani humokuto foti seke mini yehekuno
keke wui tapa tenge tiki mini wu lisisini o mini rakaikonda.” ’
7 Wowani Jisas ya rini sawe, “Gotri mwanji kumbwa ka hinga ai sawesinda, ‘Mini
apa Apukolaka, mi Gotri, ni simiyanehei kei.” ’
8 Ete ri nawani Saiten Jisas ni ai ra ra kimba hime laka fotiki ya rini rakau. Rakausini
Saiten Jisas ni nuwe pe ele ko kwambu hinga tinda ete, e, ele wui mwa'ambwe kipe
naha hinga tinda ete ya rini mekusi.
9 Wosini Jisas ni ya ri sawe, “E, mi ombungweni mi opulisini ani ni lotu mi wowa,
apa deleha'a mwa'ambwe hinga tinda ete o mini ani hakonda.”
10 Ete wowani Jisas ga rini sawe, “Saiten, ma akini i! Gotri mwanji ete sawero,
‘Apukolaka, mi Gotri, tunumbwa ma lotu wo. Apukolaka ri tau naha tunumbwa ma
randa.” ’
11 O hinga ri sawewani Saiten rini andosini ya i. Wowani ensel fwele tani Jisas ni ya
wu okula.

Jisas metengei naha tau ti Galili ko tiki rasairo
Mk 1:14-15; Lu 4:14-15

12 Wosiwanumbwa Jisas mendiwani Jon kalapus tiki ya rini rawaru. Wosiwani Galili
mapwa tokwe ya ri i.
13 Wosini Nasaret ko ri hanja'aisini ri ai ini Kapaneyam ko tiki ya ri da. Kapaneyam
ko ti, Sepulan lei nuwe ambwe ga Nafatalai lei nuwe ambwe ga o wui nuwe nindo tiki
dau fwa gamba tiki dau.
14 Ka sumbu sukwaro ti, imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri,
Aisaiya, bwaro mwanji hingambwa mwe naha siraro. Rini ete sawero,
15 “Sepulan mapwa, Nafatalai mapwa, fwanjuwei tokwe indau numbo, e, Jotan gara
indau kachi tokwe, ele mapwa ki dau Galili kipe hima kupu ba fwele.
16 Wunu hundu tiki wu dau ti, hi omwesika okundau ti, wu heiro. Ele himiyama
hurahama wunu nurungundume naha ki wu dau ti, apa lindana ti wunu ki
sirahiro.”
17 Ka gisi naha ki Jisas ri tau ri rasaini Gotri mwanji ti ri bwani ya ri sawe, “Kapwa
sumbu kuhi gumwa ma ku si. Hewen pe kwambu ti tani takaihiro.”

Jisas hima opuri'opuri ni uchawani rini wu sirinaro
Mk 1:16-20; Lu 5:1-11

18 Wosini Jisas Galili fwa gamba tiki eti eti ini heiwani Saimon, ri hi fori, Pita, ri
analongo Anduru ga tukwa fwa we tiki ya fi humbwenda. Tukwa fi humbweni omwe
torondau sumbu ti o fi ya tau.
19 Wondawani Jisas ya fini sawe, “Ma ki tani ani sirina. Wowa apa kini ani ondiyawa
hima ani tambwa ki rata.”
20 Wowani metengei ete tukwa fi andosini Jisas ni fi sirinani ya fi i.
21 Biya hinga ri ini ri heiwani analongo fopi, Jemis hima pi Jon, fi yapai Sepeti ga
kanu we tiki tukwa ya wu wonorukwenda. Wondawani Jisas ya fini ucha.
22 Ete wowani metengei ete fi yapai kanu we tiki fi andosini rini sirinani ya fi i.

Jisas mwanji bwasini himiyama hurahama miyafo kipe wosiro
Lu 6:17-19

23 Jisas kale Galili ko hinga tinda ri ini, himiyama hurahama leni wui lotu wo aka
tiki ya wunu ondiyakandiyanda. Wondani Jisas Gotri kwambu hima i sembe aulino
mwanji kipe naha ni ri bwandani, kale himiyama hurahama ele wui hahungo hinga
tinda ete, e, ele wui kapwa tape hinga tinda ete kipe ya ri ai wunu ri wosinda.
24 Jisas ri wosindaro ele sumbu hinga Siriya mapwa laka hinga tinda ete
ichi'uchawani ya wu mendi. Ete wokoni ele ba fo ba fo hahungo mendindau hima le,
seke kapwa tapa kapwa hima le, talihapa dinga ba hima le, seke tapa rikirikinandau
hima le, e, himamwale kapwa tinga dau hima le, rini tambwa wunu ratawani kipe ya
wunu ri wosinda.
25 Wondawani kale himiyama hurahama miyafo naha Galili mapwa pe, Dekapolis
mapwa tokwe pe, Jerusalem pe, Jutiya mapwa pe, e, Jotan o kachi mapwa tokwe pe,
tinda wu tani ya rini wu sirina.

5

Jisas Gotri mwanji kimba tiki bwaro

1 Ete wowani Jisas ka himiyama hurahama miyafo naha ri heifuni kimbache foriki
ya ri rau. Ri rau ri lilindawani ri himache le rini tambwa ya wu ta.
2 Wowani Jisas ri ondiyakandiyani mwanji ya wunu ri sawe.

Jisas, hima le eripe'aripe ki sawero
Lu 6:20-23

3 "Hima fwele wunjenga ete wu hambwawa, wunu Gotri miyaningisopo ki wunu
chikinda nambwe. Wowa sa wu eripe'aripe. Hinde wowani, hewen pe kwambu o
wuhi.
4 "Ichakandau hima le, wunu sa wu eripe'aripe. Hinde wowani, Gotri wunu okulawa
sembe wuhi o wunu wahapikonda.
5 "Hima waha hima le, wunu sa eripe'aripe. Hinde wowani, ichakai Gotri seke
wange o ya wu sirinakonda.
6 "Sumbu kipe keke iche tinga wunu handau himako sa wu eripe'aripe. Hinde
wowani, ichai Gotri wunu hawa o wunu talekonda.
7 "Hima le keke wondau hima le sa wu eripe'aripe. Hinde wowani, ichai Gotri hima
keke wondau sumbu wasa o wunu hakonda.
8 "Sembe wuhi ti fwa hinga halayasindau hima le, wunu sa wu eripe'aripe. Hinde
wowani, ichai Gotri o wu heikonda.
9 "Ele hima anayewani alase ki raindau hima le, wunu sa wu eripe'aripe. Hinde
wowani, ichai Gotri ri che o wunu nakonda.
10 "Ele hima sumbu kipe wu sirinandawani hima ba fwele nomo wunu handau le,
wunu sa wu eripe'aripe. Hinde wowani, hewen pe kwambu ti o wuhi.
11 "E, sembe ani ni ku haro keke hima ba fwele kapwa sumbu kunu wu woni kapwa
mwanji ti kunu wu bwani nimba kunu gambowa, kunu ma nimba ku eripe'aripe.
12 Kunu sembe kuhi ti ma ku eripe'aripenda. Mwa'ambwe kipe naha ti hewen ko
tiki o dani kunu nikisinda. Woro o hingambwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima
le wunu okwe nomo wu raro.

Sembe haro hima le soliwo au hinga tandani hi hinga okundau
Mk 9:50; Lu 14:34-35

13 "Kunu doha'a nuwe ki dau hima lei nindo tiki soliwo hinga ku dau. E, ka soliwo
au anda nambwe nawa hinde hinga apa nu wowa au ai ano? Ka soliwo tapa hinga
ti, tau nambwe nimba dano. O keke hima le diyahani wu humbwe'isini seke ki wu
yititahumu sindau.
14 "Kunu do nuwe ki dau hima i nindo tiki hi okundau hinga ku dau. E, ko laka foti
kimba laka dau mwangi tiki dawa, o apa hinde yani kumbwa.

15 Hinde na hima to lamu okusini hungwe tako tiki lisino? Mina. Wu okusini tei
tenge tiki owesiwa ele aka we tiki dau hima hinga tinda hi ti wu heino.
16 O hinga ku wowa hi kuhi ti kale biya himiyama hurahama i miyaningisopo tiki sa
okundawa, o kui sumbu kipe ti sa wu hei. Wondawa kui Yapai hewen ko tiki dau, ri hi
tunumbwa ya sa wu rasainda.

Gotri chengi ki dau lo mwanji

17 "Kunu apa ka hinga hambwa kei, ani Gotri chengi ki dau Moses kaisiro Gotri lo
mwanji tinga Gotri mwanji bwarakarandaro hima i mwanji tinga a humbu ki a taro.
Woro mina. Ani o tini a humbu ki a ta nambwe. Ani ele mwanji ni tinda ani ai chiki
ki a taro.
18 Mwe naha ki kunu a sawendau. Do niri ga do nuwe ga humbuno gisi sukwakonda.
Woro, apa Gotri chengi ki dau Gotri lo mwanji kairo himikiche fori hinde humbu
kumbwa. Gotri chengi ki dau lo mwanji sawesindau sumbu ti tinda ete mwe naha
sirakonda.
19 E, hima fori Gotri lo mwanjiche fori ri toroni gumwa tokwe ri humbwe'isini ri
sumbu ni hima fweleni o hingambwa wu wo ki ri mekuwa ori hima hewen ko tiki
ri hi ti kapwacheche. E, hima forito Gotri lo mwanji tini sirinandani ele himiyama
hurahama leni norukweni ri ondiyakandiyandawa, rini hewen ko tiki hi rihi ti
apukolaka.
20 Mwe naha ki kunu a sawendau. E, kui sumbu kipe ti, kale Gotri lo mwanji
hambwandau himako ga Farisi himako ga wui sumbu kipe tini Gotri miyaningisopo
ki wunu ku diki nambwe nawa, apa ka Gotri kwambu tinga dau ko tiki hinde ku raru
kumbwa.

Mwanji norukwe bomo
Lu 12:57-59

21 "Kunu ku mendiro, kui atei hima tororo mwanji kati: 'Apa hima fo yeni si kei. E,
hima fori saini hima foni yeni siwa ori hima ni kotimwono.'
22 Woro o tini kunu a sawendau: Hima fori ri hiparakambwe foni sembe enge awa
rini koti wo ki sa i. Hima fori ri hiparakambwe ni saweholiyawa rini kanisol apukolaka
tambwa sa i. E, hima fori ete sawewa, 'Mini ambwatinambwati naha.', wowa rini hi
laka ki ri raino.
23 "E, mi angu'omwe ti humokuto tei tokwe mi ratawa, mi hiparakambwe fori mini
omwemendindau ti, ma hambwasini pwe.
24 O nomo mini ki ete dawa ele angu'omwe humokuto tei mu tiki ma andosini, ma
ini mi hiparakambwe ga ma ki wonorukwesini ai tani pwe, mi angu'omwe ti Gotri ni
bwe ha.
25 "E, hima fori mini kotimwo ki numbo tiki funda ki indawa rini ga metengei ete
ma ki wonorukwe. Foki apa koti mendindau hima laka i tapa tenge tiki o mini ri
owekonda. Wowa o hima laka ga apa apungwandai kicha hima ri tapa tenge tiki
o mini ri owekonda. Ete wowa apungwandai kicha hima ga kalapus we tiki mini
rawarukonda.
26 Mwe naha ki mini a sawendau. Kalapus mi iwa kapwa sumbu mi woro ya tinda
ete mi chiki nambwe nawa apa kalapus ti hinde mini andosi kumbwa.

Anahopwesini walambe sumbu ai wondau sumbu

27 "Kunu, imbihumbwa kate sawero ku mendiro: 'Apa anahopwero sumbu ni kapwa
sumbu ai wo kei.'
28 Woroti ando ka hinga kunu a sawendau. E, hima fori ri miya ti humwe fotini ri
heini ete ri okokonandawa, ori hima ri inaka tiki anahopwendau sumbu tini walambe
ri wohiro.

29 “E, tapa mama tokwe pe miya mihi to mini matinani raˈaini kapwa sumbu wowa,
ma ongorini humbweˈi. O hinga mi wowa mini kipe mi dano. Minambwe nawa, o
miya kapwa mihi keke hi tiki mini rawaino.
30 E, tapa mama mihi to mini matinawani kapwa sumbu mi woni mi hichakowa o
tapa mama ma takutoni humbweˈi. O hinga mi wowa mini kipe mi dano. Minambwe
nawa, o tapa kapwa mihi keke hi tiki mini rawaino.

Humwe humbundau sumbu
Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lu 16:18

31 “Imbihumbwa ka hinga sawero: ‘E, hima fori ri humwe ri humbu kinawa,
anahopwesini ai humbundau chengi ti sa tini ha.’
32 Woro o tini kunu a sawendau. E, hima fori, ri humwe hima fonga kapwa sumbu
fo ti wo nambwe, nindumwasari tini ri humbuwa ti ini hima foriki ti ai torowa,
ti hurache tini humburo keke anahopwendau sumbu tini walambe ti wosindau. E,
hima fori imbihumbwa hima fo diyahani ri andosiro humwe tini ri hopwewa, o rini
anahopwendau sumbu tini walambe ai ri wondau.

Kari kau mwe naha nandau sumbu.

33 “Atei hima torosiro mwanji fo ku mendiro ti ka hinga: ‘Apa nimba gamboni kari
kau mwe naha na kei. E, kari kau mwe naha mi nani sumbu foti mi wo kinawa,
Apukolaka i miyaningisopo tiki mwe naha ma ete wo.’
34 Woro o tini kunu a sawendau. Apa kari kau mwe naha na kei. Minambwe naha
kunu a nasindau. Apa hewen pe mwaˈambwe fotini kui mwanji okula ki ku ucha kei.
Hinde wowani, hewen oti Gotri ko.
35 Apa nuwe pe mwaˈambwe fotini kui mwanji okula ki ku ucha kei. Hinde wowani,
nuwe oti Gotri seke yitindau. Apa Jerusalem ko hi tini kunu okula ki ku ucha kei. Hinde
wowani, Jerusalem ko oti King Apukolaka i ko laka.
36 E, apa mi mwa tini mwanji mini okula ki ucha kei. Hinde wowani, apa mwa kopika
mihi foti mi wosiwa wamwaˈa ke hinga hinde sira kumbwa.
37 ‘Ei’ gambwa ‘Mina’ gambwa ma ku sawenda. Ori yakito. Kale inakahambwa
mwanji ku sawendau ti Saiten ki sukwandau.

Kapwa sumbu wasa ai wosindau sumbu
Lu 6:29-30

38 “Injelembwa ka hinga wu sawero ti ku mendiro: ‘E, hima fori mi miya ti ongoriwa,
mini okwe wasa ma rini ongori. E, hima fori mi fu ti ri yetupuwa, mini okwe ri fu ti
wasa ma rini yetupu.’
39 Woro o tini kunu a sawendau. Apa kapwa sumbu woro hima ni wasa ai wo kei.
Minambwe naha. E, hima fori warama tiki mini ri yetapewa, warama angi tokwe ma
tinda rini hasiwa sa mini yetape.
40 Hima fori mini kotimwoni ki pe siyoti mihi ti ri raˈai kinawa, heiye pe siyoti okwe
ma tinda ete rini ha.
41 E, hima fori mini amayiti amayitini numbo fai tiki ki i ki mini ekichasiwa mini ga
mi ai rini ra ra numbo hime tiki ma ki i.
42 E, hima fori mwaˈambwe keke mini ri siliwa, ma rini ha. E, hima fori mini ki
mwaˈambwe fwele nimba ri raˈai kinawa, apa gumwa rini si kei.

Omwemendinda hima leni okokonandau sumbu
Lu 6:27-28, 32-36

43 “Kunu imbihumbwa ku mendiwani ete sawero ti: ‘Mini mi hima sopu ni ma
okokona. Wosini o mini omwemendindau hima ni sembe kapwa ma rini hambwa.’
44 Woroti ete o kunu a sawenda. Kunu ele kunu omwemendindau hima leni ma ku
okokonasini wunu keke Gotri ni ma ku uchahambwawa Gotri ele kapwa sumbu kunu
ni wosindau hima leni sa wunu okula.

45 O hinga ku wosiwa kunu hewen ko tiki dau kui Yapai ri che hinga ku dano. Kui
Yapai Gotri rini tapwaki nika ti ele kapwa hima le keke ri wosini, e, hima kipe le keke
okwe ri wosiwani sukwanda. Wosini mwa ti o hingambwa ele sumbu kipe wosindau
hima le keke, e, kapwa sumbu wosindau hima le keke funda ete ri wosiwani sikandau.
46 E, kunu ele kunu okokonandau hima lembwa ku okokonawa bwele mwa'ambwe
wasa hinga tini Gotri kunu hano? Takisi ya torondau hima le okwe wunu o hingambwa
wu wosindau.
47 Kunu kui hiparakambwe lenga ku anawese'awa ele biya hima ba fweleni bwele
sumbu hinga ki wunu ku dikino? Hinde wowani, kale biya hima ba fwele okwe o
hingambwa wu wosindau.
48 Kunu kipe naha kumbwa ma funda ete ku da, ka kui Yapai hewen ko tiki kipe naha
kumbwa ri dau hinga.

6

Hima okulandau sumbu

1 “Kunu hambwafwa'ai, apa sumbu kipe kuhi ti wui miyaningisopo ki hima kunu
hei kinani ku wosinda kei. E, o sumbu hinga ku wosiwa apa kui Yapai hewen ko ki ri
dau ti, mwa'ambwe wasa hinde kunu ha kumbwa.
2 “Mwa'ambwe ti bwarichape hima ni ku ha kinawa, apa hambangini ti hima i
miyaningisopo tiki wuichi wuichi mwa'ambwe ra'ai ku ha kei. Kunu apa kale hima
lotu wondau aka ki, e, numbo ki wu raruni hi wuhi tini wu rasai ki nimba gamboni
wu wondau sumbu hinga ku wo kei. Mwe naha ki kunu a sawendau. Hima le hi wuhi
wu rasairo keke wunu sumbu wasa wuhi wu torohiro.
3 Ele bwarichape hima fweleni mi okula kinawa, apa tapa usanji mihi ti tapa mama
wosindau sumbu kipe tini heini hi rasai kei.
4 O hinga mi wosiwa apa ele hima okulandau sumbu mihi ti yanisini dawa mi Yapai
wanisini dau mwa'ambwe ele ni amwei ri heini mwa'ambwe wasa o mini hakonda.

Gotri ni uchahambwandau sumbu
Lu 11:2-4

5 “Gotri ni ku uchahambwa kinawa kunu apa nimba gambondau himako le
wosindau hinga ku wosi kei. Wunu hima leto wunu hei ki lotu wondau aka laka ki,
e, numbo laka gamba tiki saini wu etisini Apukolaka ni uchahambwandau hinga wu
uchahambwandau tini wu okokonandau. Mwe naha ki kunu a sawendau. Wunu wu
wosindaro sumbu wasa wuhi wu tororo.
6 Woroti, Apukolaka ni mi uchahambwa kinawa, mi tukuyandau aka tipa mihi ki ma
raruni aka ti mi ai dimisini mi Yapai yanisini dau tini ma rini uchahambwa. Wowa
Yapai mihi, ele wanisini dau mwa'ambwe hinga tinda ri heindau ki, mwa'ambwe wasa
o ai mini hakonda.
7 “Apukolaka ni ku uchahambwa kinawa, apa sembe ha nambwe hima ba fweleto
mwanji miyafo Gotri ni bwandau hinga ku bwanda kei. Wunu ka hinga wu
hambwandau, mwanji miyafo wu bwawa Gotri apa o wunu mendikonda.
8 Kunu apa wui sumbu tini ku sirina kei. Hinde wowani, kui Yapai ni ku ucha
nambwe ku dawani rini ele mwa'ambwe ku heifundau ti rini metengei hambwasin-
dau.
9 “Ka hinga ma ku uchahambwa:

Nui yapai Apukolaka, mini hewen ko tiki mi dau, hi mihi ti kipe naha tumbwa ya sa
wu rasainda.
10 Kwambu mihi sa tani sa nunu aulinda.
Wosiwa mi okokona tumbwa hewen ko tiki wu sirinandau sumbu hinga nunu do nuwe
ki o hingambwa nu sirinanda.
11 Apa ahirahi ti do gisi ki nu ano hinga ma nunu ha.

12 Kapwa sumbu nuhi ti ma rani rumbwe, kale hima kapwa sumbu nunu wosiwani nu
rani nu humbwero hinga.
13 Apa simiyanehei sumbu hinga ki nunu ra'ai kei. Saiten tapa tenge ki nu dano keke
ma nunu leningimbani rata.
Kwambu laka mihi tinga hi laka mihi tinga mihi kumbwa sa ete da ete da. Mwe naha.
14 "Ma ku mendi. E, kunu ele biya himiyama hurahama kapwa sumbu wuhi ti ku
rani ku rumbwewa, kui Yapai, hewen ko ki dau ti, rini okwe kui kapwa sumbu ti o ri
rani rumbwekonda.
15 E, kunu ele himiyama hurahama lei kapwa sumbu ku rani ku rumbwe nambwe
ti nawa, apa kui Yapai, hewen ko ki ri dau, ti okwe kapwa sumbu kuhi ti hinde rani ri
rumbwe kumbwa.

Ahirahi hakindau sumbu

16 "Wosini ahirahi ti Gotri ku hambwa ki ku haki kinawa apa miyaningisopo kuhi
ti nimba gambondau hima lei sumbu hinga ku rata kei. Wunu wu hakini kapwa
miya naha wu sirandau. O hinga wu wosiwa ele himiyama hurahama ka hinga wunu
hambwa ki, dele bai hima ahirahi hakindau. Mwe naha ki kunu a sawendau. Wunu o
sumbu wasa wuhi ti wu tororo.
17 Woroti, mini ahirahi ti mi haki kinawa, weli ti mi toroni mwa simba mihi tiki ma
hindini uku ti miyaningisopo mihi ma yoko.
18 Wosiwa ele hima ahirahi mi hakindau sumbu hinga hinde apa wu hambwa
kumbwa. Mi Yapai yanisini dau tombwa o tini ri hambwandau. O keke mi Yapai ele
yanisindau mwa'ambwe tinda ri heindau ti, wasa o mini hakonda.

Ya mwa'ambwe waundau sumbu
Lu 12:33-34

19 "Kunu apa mwa'ambwe kipe naha kuhi le do nuwe ki ku waunda kei. Doha'a
nuwe ki dau owechehopoche le ele mwa'ambwe ni wu andawa mwa'ambwe fwele
se ya yekonda. Wondawani hili yandau hima le okwe aka ti setapweningisini raruni
mwa'ambwe le hili wu yandau.
20 O hinga ti keke mwa'ambwe kipe kuhi ti hewen ko kipe sumbu ni ku sirinani ma
ku wo. O hinga ku wowa hewen ko ki mwa'ambwe kipe ni ku waundau. Hewen ko
tiki, owechehopoche le andau sumbu ti, se yendau sumbu ti, e, hili yandau sumbu ti,
ele sumbu hinga ti da nambwe.
21 Mwa'ambwe kipe mihi dau ko tiki inaka mihi okwe o ko ki dau.

Tape tini olohoisakandau miya
Lu 11:34-36

22 "Miya nuhi ti lamu hinga. E, Miya mihi ti kipe naha ete dawa tape mihi ti tinda
lindana sindau hinga.
23 E, miya mihi ti sawa, tape mihi ti mini hundu sindau hinga. O hinga keke sembe
mihi ki dau hi ti oku nambwe nawa hundu ti omwesika naha.

Hima fori hacha ba fisi ki tau hinde ri ra kumbwa
Lu 16:13

24 "Hima fori hacha fisi ki tau ti hinde ri ra kumbwa. Apa o hinga ti forini sembe
amwaka ri ani fori keke ri wono. Wosini forini sirinakoni apa forini gumwa sino.
Kunu apa Gotri numbo tinga ya mwa'ambwe tandau numbo tinga fisi ku sirina kei.

Inaka tenge miyafo hambwandau sumbu
Lu 12:22-31

25 "O keke ka kunu a sawenda, kunu apa kui sembe tupu keke inaka bongo miyafo
ku hambwani ete sawe kei, 'Apa ahirahi bweleni nu ano? Uku sumbwe bweleni nu
ano?' Wondani apa kui tape ti keke ku hambwani ete ku sawe kei, 'Ka bwele nika'ari
ki nu injino?' O sumbu hinga ti, himamwale kuhi ti ahirahi kekembwa ku woni, e,

hima tape kuhi ti nikaˈari ti kekembwa ku wondau. Woroti, himamwale kuhi ti, ele ahirahi ni dikini tape kuhi ti ele nikaˈari ni dikindau.
26 Me pe apwe le ma ku mauni hei. Wunu mwaˈambwe keke inaka tenge wu hambwanda nambwe. Wunu ahirahi le kisini wu eini wu ratani aka tiki wu waunda nambwe. Kui Yapai hewen ki dau tombwa rindo ahirahi ti wunu ri yakwandau. Woro kunu apwe leni ku dikindau.
27 Hinde na hima kuhi forito rinjenga ri inaka tiki himamwale rihi tini kamindache ri ai ondiyasiwa gisi huwe hinga ino? Minambwe naha.
28 “Hinde wowani kunu nikaˈari mwaˈambwe ti keke inaka tenge miyafo naha ku hambwandau? Kale rupwa ki dau wariko ma ku hei. Hinde hinga wu sirandau? Wunu tau kwambu wu rani nikaˈari wu wosinda nambwe.
29 Woroti ete kunu a sawenda. Imbihumbwa Solomon rini mwaˈambwe kipe miyafo naha. Woroti rini ka wariko buyani kaˈapwe kipe naha sirandau hinga tini ri dikisini ri soˈoi nambwe.
30 Apa dele fuku ki saindau ki le, icheki sarepi tiki wu yekutosini hi tiki wu humbwewa uno. Woroti, kale nimba dau ki le Gotri to wariko kipe wunu hani nimba wunu ri enependau. O hinga keke kunu dele himiyama hurahama ku dau ti, mwe naha ya ma ku hambwa. Gotri kipe naha o kunu gwarosikonda. Sembe ha sumbu kuhi ti kapwacheche naha.
31 Kunu apa inaka tenge miyafo naha ku hambwandani ete ku sawe kei, ‘Ka bwele a ni nu ano? Ka uku sumbwe bweleni nu ano?’
32 Mina. Ele hima ba fweleto ele mwaˈambwe keke ete wondani ra ki wu hambwandau. Woroti, kui Yapai hewen ko tiki dau to rini ri hambwasindau, ahirahi ku andani nikaˈari le ku injisini ku dau tini.
33 Woroti o keke kunu ri sumbu kipe tinga ri kwambu tinga ma ku wakinehei. Wosiwambwa kale mwaˈambwe kipe Gotri o kunu hakonda.
34 O hinga ti keke, kunu icheki kipe mwaˈambwe tini ku hambwa kei. Icheki kipe mwaˈambwe kuhi ti icheki pwe ku bwe hambwa. O gisi kipe nomo mihi ti, o o gisi ki mi bwe ra.

7

Hima i sumbu tini kilindau sumbu
Lu 6:37-38, 41-42

1 “Kunu apa hima fwelei sumbu ni kili kei. Foki apa Gotri okwe o kunu kilikonda.
2 Kale hima i sumbu ni kilindau tapa hinga ti, ichai Gotri okwe o hingambwa o kunu kilikonda. E, kale hima fweleni ku heini ku hambwasini wunu ku wosindau hingambwa ichai Gotri okwe o hingambwa o kunu wosikonda.
3 Hinde wowani mi hiparakambwe miya tiki mi misini kapwa rungoche fori dau ti mi heindau, woro mindo mi hambwa nambwe, mi miya tiki kapwa rungo laka foti dau ti?
4 Bwele keke mi hiparakambwe forini ete mi sawendau, ‘Apwai, ani mi miya pe kapwa rungo ti a rani a rawaka ki,’ woroti mini okwe kapwa rungo laka foti mi miya ki o da?
5 Mini nimba gambo hima. Metengei mi miya tiki dau me rungo laka tini ma rani humbweˈi. Wosini miya mihi ti norukweni mi hei hei pwe mi hiparakambwe miya pe kapwa rungo ti mi bwe rani rumbwe.
6 “Apa Gotri okokonandau mwaˈambwe kipe naha mihi ti asa tini si kei. E, apa soluwara kipe yaso kipe naha mihi le fe tini si kei. Foki apa wu yititambisekoni jamekoni o kunu sekonda.

Gotri ni kwambu naha ki uchahambwandau sumbu
Lu 11:9-13

7 “Kunu Gotri ni mwaˈambwe keke ma ete ku uchahambwanda. Wowa o
mwaˈambwe Gotri o kunu ri hakonda. Kunu mwaˈambwe keke ma ete ku wakinda.
Wowa ku wakini o ku heikonda. Aka lengenumbo ma ete ku yenda. Wowa Gotri o
kunu dungwasikonda.
8 E, hima fori Gotri ni ete ri uchahambwandau ti, mwaˈambwe ete ri torondau. Hima
fori mwaˈambwe ti ri hei kinani ete wakindau ti, ori hima o mwaˈambwe heindau.
E, hima fori aka lengenumbo tini ete ri yendau ti, Gotri o aka lengenumbo ti rini
dungwasindau.
9 “E, che fori tani ri yapai ni nakuhopo mwanji rini bwawa, apa ri yapai humokuto
tini rini hanoˈo? Mina.
10 E, che fori tani ri yapai ni fwaiˈomwe mwanji rini nawa, apa kapwa hopo tini rini
hanoˈo? O okwe mina.
11 Kunu, kapwa hima le, kale che kuhi ni mwaˈambwe kipe naha ti ku handau. O
keke ma ku hambwa, hewen ko ki dau Yapai kuhi okwe, rini ni uchahambwandau
hima leni mwaˈambwe kipe naha ti kui che leni ku handau hinga kunu hakonda.
12 “Kale biya hima ele sumbu kipe kunu ni wo ki ku okokonandau hingambwa kunu
okwe o hingambwa ma wunu wo. Moses kaisiro Gotri lo mwanji ga Gotri mwanji
bwarakarandaro hima i mwanji okwe wui mwanji mu mwe ti o hingambwa.

Himamwale kipe tini torondau numbo cheche
Lu 13:24

13 “Kunu numbo cheche ki ma ku ini ku raru. Hi tokwe raindau numbo ti omwesika
naha, wosini bwanja laka. Himiyama hurahama miyafo naha o numbo ni wu sirinani
indau.
14 Woro, himamwale kipe torondau numbo ti tingiche, wosini tau kwambu naha. Ka
numbo tingiche hima funda funda naha tombwa rarundau.

Nunu kale mwanji gambondau hima leni ma nu hambwafwaˈai
Lu 6:43-44; 13:25-27

15 “Kunu kale Gotri mwanji gamboni bwarakarandau hima leni ma ku hamb-
wafwaˈai. Wunu omwe tupu tini injisini hima kipe hinga wu gambosini kunu tambwa
ele tanda. Woro, sembe we wuhi ti fuku pe kapwa asa hinga.
16 Wui sumbu ki ahirahi mwe sukwawa kunjenga amwei naha o wunu ku kilikonda.
Mondo tuko ti lame chele kapwa kupu ki sirandauˈu? Wate mwe ti gama ki wandauˈu?
Mina.
17 Woro hingambwa ele me kipe hinga mwe kipe naha tumbwa wandani, e, me
kapwa hinga mwe kapwa naha tumbwa wandau.
18 E, me kipe ti mwe kapwa hinde apa wa kumbwa. Wowa me kapwa ti mwe kipe
hinde apa wa kumbwa.
19 Ele me, mwe kipe wanda nambwe hinga ti, wu seni wu humbweˈini wu wausini
hi tiki tinda ete wu tundau.
20 Woro kale nimba gamboni Gotri mwanji bwarakarandau hima lei sumbu ki
sukwandau ahirahi tini ku heisinimbwa o hingambwa o wunu ku hambwakonda.
21 “Kunu himiyama hurahama ka hinga apa ku hambwa kei. Ani ni ‘Apukolaka,
Apukolaka,’ uchandau hima le tinda ete hewen ko ki wu raruno. Woro mina. Ai Yapai
okokona tini sirinani indau hima tombwa hewen ko ki raruno.
22 Ka gisi jipe tawa ele himiyama hurahama miyafo ani sawekonda, ‘Apukolaka,
Apukolaka, nunu hi mihi tiki Gotri mwanji nu bwandani hi mihi tiki kale himamwale
kapwa nu rani nu humbweˈindani, e, mi hi tukumbwa kale ba fo ba fo sumbu kwambu
nu wo nambweˈe?’
23 Woro o gisi kumbwa ka hinga wunu a sawekonda, ‘Ani kunu a hikisandau. Kunu
kapwa sumbu ku wondaro hima. Ma ku akini i.’

Aka kindau sumbu ti fisi
Lu 6:47-49

24 “E, hima fori ele ai mwanji ni ri mendini ani ni ri sirinandawa ori hima
inakahambwa to aka rihi ti humokuto tenge tiki ri kiro hinga.
25 Wosiwani mwa laka yeni, fwa omwesika taleni, e, ausuwa kwambu naha ki sini
o aka hinde apa lendo kumbwa. Hinde wowani, o aka humokuto tenge miyafo nindo
tiki ri kiro.
26 E, hima fori ele ai mwanji ni ri mendini ri sirina nambwe nawa ori hima
ambwatinambwati to hapi mwai tenge tiki aka ri kiro hinga.
27 Wosiwani ausuwa hapa tinga saini mwa laka yeni fwa omwesika talekoni aka o
tini ekichakowani metengei ete lendoni walambe naha ete iro.”
28 Jisas ele mwanji rihi ri bwani ri humbukowani ele himiyama hurahama miyafo
naha o mwanji ni wu mendini ete ya wu apapana.
29 Hinde wowani, rini Gotri lo mwanji hambwandau hima hinga wunu ri
ondiyakandiya nambwe. Mina. Rini kwambu torosini randau hima hinga wunu ri
ondiyakandiyandaro.

8

Jisas sechi okwe andau hima forini kipe ri wosiro
Mk 1:40-44; Lu 5:12-14

1 Wosini rini kimba oti ri hanja'aisini ya ri rai. Wowani ele himiyama hurahama
miyafo rini sirinani ya wu i.
2 Wowani sechi okwe andau hima fori tani Jisas mu tiki ri ombungwesini ya ri sawe,
“Apukolaka, sembe mihi au mini saiwa mi ani okulawa hahungo ahi sa humbuwa tape
kipe naha a sira.”
3 Wowani Jisas tapa rihi ti dachinani rini haiyesini ya rini sawe, “Sembe ahi ti au
ani sainda. Mini kipe ma wosi.” Ete wowani metengei ete sechi okwe rihi ti ete
humbuwani ori hima kipe naha ya ri wosi.
4 Wosiwani Jisas ya ri sawe, “Ma mendisini hambwafwa'ai. O sumbu mi ini apa
hima forini sawe kei. Gotri aka laka ki dau puris hima tambwa ma ini mi tape ti ma rini
meku. Wosini Moses kaisiro Gotri lo mwanji sawendau hinga sumbwe dau angu'omwe
mi torosini kipe ti mini wosiro ti keke Gotri ni ya ma ha. Mi hasiwa ele hima miyafo
sa wu hambwa, sechi okwe mihi ti humburo.”

Jisas au anaye hima lei wui apukolaka ri tau ra himache ni kipe ri wosiro
Lu 7:1-10

5 Ete wosini Jisas Kapaneyam ko tiki ri raruwani 100 au anaye hima le wui
apukolaka, rini Rom kipe, ri tani mwanji miyafo ki ka hinga ya rini sili,
6 “Apukolaka, ai tau ra himache fori hahungo omwesika naha ri mendindani aka ki
o kaka tukuyanda. Talihapa rihi ti funda dinga ba naha. Wosini amwaka omwesika
naha ri mendindau.”
7 Ete wowani Jisas ga mwanji wasa ya rini sawe, “Ani ini kipe o rini a wosikonda.”
8 Ete wowani ele au anaye hima lei wui apukolaka rini ga mwanji wasa ka hinga
ya ai rini sawe, “Apukolaka ani hima kapwacheche. Ai aka tiki mi sira to sa biya da.
Mwanji tini ma nimba sawewa tau ra himache ahi kipe sa wosi.
9 Hinde wowani, ani okwe hi chele hima ri tako tokwe a dawani rindo ani aulisindau.
Dele ai au anaye himache le okwe ai tako tokwe wu dau. E, ai himache forini ete rini
a sawewa, ‘Mini ma i,’ wowa rini apa ri i sindau. E, ai himache ba forini ete a sawewa,
‘Mini ma ta,’ wowani rini ya ri tau. E, ai tau ra himache foni ete a sawewa, ‘Mini do
tau ma ra,’ wowani o tau ya ri rau.”

10 Ete wani Jisas o mwanji ni ri mendikoni ya ri apapana. Wokoni ele rini sirinani
indau hima leni ya ri sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau. Isurel hima foni ani
heiwani dori hima, ri sembe ha sumbu hinga fo da nambwe.
11 “Woro apa kunu a sawenda. Himiyama hurahama miyafo nika sukwa mapwa
tokwe, e, nika rai mapwa tokwe ele wu takonda. Wu tani Epuraham, Aisak, Jekop
wunu ga hewen ko tiki wu litini ahirahi o wu akonda.
12 Woroti, Gotri rihi naro Isurel hima kupu le, sembe ha nambwe leni, ri sawewa
hundusindau hoko ki wunu rawarano. Wosiwa ka mapwa ki ichaka omwesika naha
ti wu ichakandani, fu wuhi ti wu tangindomunandano.”
13 Wosini Jisas au anaye hima lei wui apukolaka ori ni ya ri sawe, “Mini ya ma i.
Ai okokona ti, mini ki sukwano sumbu ti sembe mi ani haro hinga o sukwakonda.”
Wosiwani o ri sawero gisi naha ki ori hima ri tau ra himache kipe ya ete ri wosi.

Jisas Pita atako tini kipe wosiro
Mk 1:29-31; Lu 4:38-39

14 Wosini Jisas Pita i aka tiki ri raruni ri heiwani Pita atako ti hahungondani tape hi
ti ya tini sainda.
15 Wowani Jisas ti tapa ti ya ri toro. Wosiwani o tape hi tini saindaro ti ya humbu.
Ete wowani ti saini Jisas ahirahi tini ya ti ratoronda.

Jisas himiyama hurahama miyafo ri okulawani kipe wu wosiro
Mk 1:32-34; Lu 4:40-41

16 Dani ini sunduya ki ele himamwale kapwa dau himiyama hurahama miyafo ni wu
rani Jisas tambwa ya wu rata. Wowani mwanji ri sawewani ele himamwale kapwa sira
akini ya inda. Wondawani ele hahungo dau hima le kipe ya ri wosi.
17 O hinga ri wosiro ti, imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri, Aisaiya,
bwaro hinga ya ri chiki. Aisaiya ka hinga ri bwaro: “Rinjenga hahungo nuhi ti ri rani
ri ra'airo.”

Hima lei wui okokona ti Jisas ni wu sirina ki.
Lu 9:57-60

18 Wosini Jisas ri heiwani himiyama hurahama miyafo rini ni haweisiwani ya ri
sawe, “Ma, fwanjuwei angi tokwe nu rachi.”
19 Ete wowani Gotri lo mwanji hambwandau hima fori tani ya rini sawe,
“Ondiyakandiyandau hima, ai okokona ti, ele mapwa hinga mi ino ti mini a sirinani
funda si i ki.”
20 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya rini sawe, “Dache le wunu nuwe sopu tiki dau.
Me pe apwe le wunu woto wuhi tiki wu tukuyandau. Woro dori Hima ri Che to mwa
rihi ti mwasakimbe ri rasaisini ri tukuyano michi nambwe.”
21 Ete wowani himache rihi foringa ya rini sawe, “Apukolaka, mi ani ohounawa ani
ini ai yapai ani eini a sisini pwe.”
22 Ete wowani Jisas ya ri sawe, “Sa biya da. Ani hikisandau hima leto wui nindo tiki
haro hima ni sa wu eini si. Woro mini ani ni ma sirinani tawa si i.”

Jisas ausuwa laka ni ri sawewani gainaro
Mk 4:36-41; Lu 8:22-25

23 Wosini Jisas kanu tenge tiki ri rauwani ele ri himache okwe ya rini wu sirinani ya
wu rau.
24 Ete wowani ausuwa laka fwanjuwei o tiki saikowani fwa oti yembekinani ya wunu
yewalikonda. Woro Jisas rini tukuyandaro.
25 Wondawani wu ini rini wu yetelesini ya rini wu sawe, “Apukolaka, mini ma nunu
okula. Walambe ya nunu ikondau.”

26 Wowani ya wunu ri sawe, “Hinde wowani ku akindau? Sembe kuhi Gotri ni ku
haro ti kapwacheche naha.” Wosinumbwa ri saini ausuwa tinga fwa o tinga ya ri sawe.
Wokowani ausuwa oti humbuwani fwa oti gamweche ai yembekina nambwe.
27 O hinga ri wosisiwani wunu inaka tenge miyafo naha wu hambwandani ya wu
sawe, “Kari hinde na hima hinga ri dasini fwa tinga ausuwa tinga ri sawewani ri
mwanji ni sirinani gainaro?”

Jisas hima fisi ni himamwale kapwa rani ri rumbwero
Mk 5:1-17; Lu 8:26-37

28 Wosini Jisas ri ini fwanjuwei angi tokwe Gatara lei nuwe tiki ya ri rachi. Wowani
himamwale kapwa dau hima fisi, matimat tiki fi daro ti, fi tani ya rini fi hei. Fini au
hima naha. O keke ele himiyama hurahama o numbo wu i kinani ya wu akinda.
29 Woro findo hapa tinga fi uchani ya fi sawe, “Mini Gotri che, bwele sumbu hinga tini
nunu mi wosikondau? Mwanji nunu mi bwano gisi jipe ti wayambwa. Aha'a nimba
nunu ni amwaka mi ha kinani mi taro'o?”
30 Wondawani fe miyafo naha apahime hingache wu dani nuwe wu uyanda.
31 Wowani ele himamwale kapwa to hapa tinga wu uchani Jisas ni ka hinga ya wu
sawe, “E, nunu mi rani mi humbwe kinawa, kale biya fe miyafo naha dau ki ma nunu
humbwewa nu ini nu raru.”
32 Wowani ya wunu ri sawe, “Ma ku i.” Ete wowani opi hima fisi wu andosini wu
ini ele fe ki ya wu raru. Wowani ele fe hapa tinga wu namani wu ini kapwa kimba tiki
wu raini fwanjuwei o ki uku sumbwe ti wu ani ya wu ha.
33 Ete wowani ele fe aulini dau hima le okwe wu akini wu ini ko laka ki wu raruni
ele sumbu hinga sukwaro tini tinda ya wu sawe. Wu sawero bomo foti himamwale
kapwa ga daro hima fisi opi ki sukwaro sumbu tini wu sawero.
34 Ete wowani o ko laka kipe himiyama hurahama le Jisas ni wakini wu tani ya rini
wu hei. Wosini mwanji kwambu tiki ya rini wu sawe, kaha'a nuwe wuhi ri andosini
mapwa fo tokwe ri i kinani.

9

Jisas talihapa dinga ba hima rini kipe ri wosiro
Mk 2:1-12; Lu 5:17-26

1 Ete wowani Jisas kanu tenge tiki ai ri rauni ri litisini fwanjuwei angi tokwe dau ri
ko tokwe ya ri rachi.
2 Ri rachisiwani talihapa dinga ba hima forini tei tenge tiki rini wu owesini Jisas
tambwa ya rini wu rata. Wowani Jisas wui inaka ti ri heiwani rini ni sembe ti wu
hasindau. Wosiwani Jisas talihapa dinga ba wosiro hima o rini ya ri sawe, “Ai che,
sembe mihi sa wahapisi. Mi kapwa sumbu ti a rani a humbwe'ihiro.”
3 Ete wowani kale Gotri lo mwanji kipe naha hambwandau hima fwele wui inaka
tiki ka hinga ya wu hambwa, “Dori hima Gotri ni saweholiyandau.”
4 O hinga wu hambwawani Jisas wui inaka ti ri hambwahiro. Wosini ya wunu ri
sawe, “Hinde wowani kui inaka ki o inaka kapwa hinga ku hambwandau?
5 Woro, so mwanji to amwei naha, e, ete a sawewa, ‘Mi kapwa sumbu a rani a
humbwe'ihiro,’ wo ete a sawewa, ‘Kipe mi wosini ma saini ya i’?
6 Dori Hima ri Che kwambu torosini do nuwe pe hima i kapwa sumbu rani
humbwendau, o sumbu ni ku hambwa kinani apa sumbu fo kunu a mekukonda.” Jisas
o hinga ri sawesini talihapa dinga ba dau hima ori ni ya sawe, “Ma saini mi minatopo
toroni mi aka tokwe ya i.”
7 O hinga ri nawani ri saini ri aka tokwe ya ri i.

8 Ete wowani kale himiyama hurahama miyafo o tini wu heini wu akikoni ya wu
hambwa, Gotri ka kwambu hinga o hima ni haro tini. Wondani Gotri hi tini ya wu
rasai.

Jisas Matiyu ni ucharo
Mk 2:13-17; Lu 5:27-32

9 Dani ini Jisas ri ini ri heiwani, hima fori takisi ya torondau aka tiki lininda, hi rihi
ti Matiyu. Wowani Jisas ya rini sawe, “Mini ma tani ani sirina.” Ete wowani ri saini ri
tani Jisas ni ya ri sirina.
10 Dani ini Jisas aka we rihi tiki linindani ahirahi ri andawani takisi ya toro hima
miyafo naha, e, Gotri lo mwanji hikisandau hima miyafo naha ya wu ta. Wu tani Jisas
ga ri himache lenga wu litisini ahirahi ya wu anda.
11 Wu andawani ele Farisi hima Jisas himache leni wu heini ya wu sawe, “Hinde
wowani kui Apukolaka ri ele takisi ya torondau hima, e, Gotri lo mwanji hikisandau
hima lenga ahirahi ri andau?”
12 Wowani Jisas o hinga ri mendini ya ri sawe, “Hahungo mendinda nambwe hima
le wunu apa dokita tambwa hinde wu i kumbwa. Mina. Hahungo mendindau hima
letombwa apa dokita tambwa ino.
13 Kunu ma ini Gotri chengi tiki dau ka mwanji ni ma ku hambwanda. Gotri ete
sawero: ‘Ani angu'omwe ani ni handau sumbu ti a diyaha. Ani hima keke wondau
sumbu tini ani okokonandau.’ Ani ele hima kipe ni ucha ki a ta nambwe. Mina. Ani
ele kapwa sumbu wondau hima le kekembwa a taro.”

Ahirahi hakindau sumbu
Mk 2:18-22; Lu 5:33-39

14 O gisi hinga ki gisi fo Jon ri himache le Jisas tambwa tani ya rini wu sawe, “Hinde
wowani nunu ga ele Farisi hima lenga ahirahi nu hakindawani ele himache mihi to
ahirahi hakinda nambwe?”
15 Wowani Jisas ga ya wunu sawe, “E, hima fori humwe apambwa naha hopwesini
ele ri hima kupu lenga ete ri dawa ele hima sembe nomo hinde wu a kumbwa, mina.
Woro dani ini ichekaimbwa rini toroningini ra'aino gisi kumbwa ri hima kupu le
ahirahi ti ya wu hakikonda.

Jisas sawero, mwanji hukwe ga mwanji ako ga anara hinga

16 “Hima fori nika'ari ako sumbu foti ratasini nika'ari simba sopu fotini apa hinde
kapa kumbwa. O hinga ri wosiwa, apa o nika'ari ako sumbu sopu o tini yekichani
kapasiro gamba tokwe ai lefeheno. Wosiwa sopu ti apa omwesika naha.
17 E, hima fori waini uku ako ti omwe tupu ki wosiro kowe simba tiki apa hinde guto
kumbwa. O hinga ri wowa apa waini uku oti sukwa talekoni omwe tupu ki wosiro
kowe o tini lefehewa waini uku oti lohohonani sikano. Woro hima fori omwe tupu ki
wosiro kowe ako ki waini uku ako gutono ti, apa kipe naha tumbwa ete dano.”

Jisas nika'ari rihi tini tororo humwe kipe ti wosini hima laka ri che tini ai rasairo
Mk 5:22-43; Lu 8:41-56

18 Jisas o mwanji ni ete wunu ri sawendawani hi ucha hima laka fori ri tani ri mu
tiki ri ombungwesini ya ri sawe, “Ai himiyama che ti apa chumbwa naha kumbwa ete
haro. Woroti mi tani tapa mihi ti ti tape tenge tiki ma owewa sa ai tani wanda.”
19 Wowani Jisas saini ya rini sirinani ya ri i. Rini sirinani iwani Jisas himache le
okwe ya fini sirinani ya wu i.
20 Wondawani humwe foti okwe o ki ya ti da. O humwe akawe ti daro asama ti
tapa'angi tapa'angi ini hatachi fisi ti daro. Woro o humwe to Jisas gumwa tiki takai ti
ini Jisas i nika'ari tumafu tini ya ti toro.

21 Hinde wowani, inaka tihi tiki ka hinga ti hambwandaro, “Ani ini tapa ahi ti nikaˈari tumafu rihi kumbwa ani torowa kipe naha ani wosino.”
22 O hinga ti hambwasini ti torowani Jisas jamekoni tini heikoni ya tini sawe, “Ai che, sembe nihi sa wahapisini sa da. Sembe ani ni ni haro ti keke apa kipe ti ni wosihiro.” Ete wowani metengei ete o humwe kipe ya ti wosi.
23 Wosini Jisas o hiˈucha hima ri aka tokwe ya ri i. Ri ini ri heiwani hima fwele hambangini ti wuichindawani himiyama hurahama fwele wu ichakandani wasamba miyafo naha ya wu wonda.
24 Wondawani Jisas ya wunu sawe, “Kunu ma akini i. O bai humwe che ha nambwe, nimba tukuyandau.” Ete wowani wunu rini ni ya wu sawehingi.
25 Wondawani ele himiyama hurahama miyafo ri sawewani wu sirawani, Jisas raruni o humwe chongoche i tapa ri torowani ya ti sai.
26 Wosiwani o mwanji to ele mapwa laka hinga tinda ete ya chiki.

Jisas miya sa hima fisi ga mwanji bwanda nambwe hima ringa kipe ri wosiro

27 Wosini Jisas o ko ri andosini ya ri i. Wondawani miya sa hima fisi ri gumwa tokwe rini sirinani ini ka hinga ya fi ucha, “Mini Defit i che, sini keke mi woni ma sini okula.”
28 Ete fi uchandawani aka tiki ya ri raru. Ri raruwani miya sa hima fisi opi rini tambwa ya fi i. Fi ini fi raruwani Jisas ya fini sawe, “Miya kihi ti kipe a wosi kinani sembe ani ni mwe naha ki haroˈo?” Wowani fini ga ya rini sawe, “Ei, Apukolaka.”
29 Ete wowani tapa rihi ti miya fihi tiki ri owesini ya ri sawe, “Kini ani ni sembe mwe naha ki haro ti keke miya kihi ti kipe sa kini wosi.”
30 Wowani miya fihi ti ya fi ripa. Wosiwani Jisas mwanji kwambu fo ka hinga ya fini sawe, “Kini hambwafwaˈai. Foki apa hima fori mendi ki.”
31 Worotito fi ini hoko tokwe fi raruni Jisas fini wosiro sumbu o tini ele mapwa hinga tinda ete ya fi saweni inda.
32 O hinga fi wondawani hima fwele himamwale kapwa dasini takisopo rihi dimisiro hima o rini Jisas tambwa ya wu rata.
33 Wu ratawani Jisas o himamwale kapwa ni sawewani ya akini i. Wowani o mwanji bwanda nambwe hima ri apa mwanji ya ri bwanda. O hinga ri wosiwani ele himiyama hurahama wu apapanani ka hinga ya wu sawe, “Imbihumbwa ka hinga sumbu Isurel ko tiki sukwa nambwe.”
34 Ete wowani ele Farisi hima to ka hinga ya wu sawe, “Rini ele himamwale kapwa rani ri humbweˈindau ti, o himamwale kapwa aulindau hima laka i kwambu torosini ele himamwale kapwa rani ri humbweˈindau.”

Jisas himiyama hurahama le keke ri wondau

35 Wosini Jisas ele ko laka ga ko cheche ga tinda ete ri ini Kurais tani ele hima i sembe aulino Gotri mwanji ti o wui lotu wo aka tiki wunu ondiyakandiyandani ele wui hahungo ba fo ba fwele kipe ya wunu ri wosinda.
36 Wondani ele himiyama hurahama miyafo ni ri heini sembe rihi ti wunu keke ya ri wonda. Hinde wowani, sembe wuhi ti nomo miyafo wu andani hahungo miya hinga ya wu siranda. Wunu fe asa, yapai chele nambwe hinga.
37 Wowani ri himache leni ya ri sawe, “Ahirahi miyafo rupwa tiki otokunasindau. Woroti tau ra himache miyafo nambwe.
38 O hinga keke o yapai chele tau hima ni ma ku ucha, wowa tau ra hima fwele ri rumbwewa sa wu ini ahirahi tuko oti numbuni sa rini wu wausi.”

10

Jisas himache le tapaˈangi tapaˈangi hatachi fisi hi wuhi
Mk 3:13-19; Lu 6:12-16

1 Jisas ele ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache rihi leni ri uchawani rini
tambwa wu tawani Gotri kwambu ti ya wunu ri ha. Wosiwa himamwale kapwa rani
wu humbwewa ele himiyama hurahama hahungo wuhi ti kipe wunu wosi ki.
2 Kale ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache hi wuhi ti kale: Metengei naha ri
esiro hima, hi rihi ti, Saimon, hi rihi foti Pita, rini ga ri analongo, Anduru. Wowani
Jemis, rini Sepeti che, rini ga ri analongo, Jon.
3 Ete wowani Filip hima pi Batolomiyu. Wowani Tomas hima pi Matiyu, rini takisi
ya torondau hima. Ete wowani Alafiyas i che, Jemis hima pi Tatiyas.
4 Wowani Saimon, Jutiya ko keke gangambanindau hima fori, rini ga Jutas
Isukariyot, Jisas ni miho lei tapa tenge ki haro hima.

Jisas ele ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache rihi leni tau ri haro
Mk 6:7-13; Lu 9:1-5

5 Jisas ele tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache rihi leni ri humbwewani wu
ikowani ya wunu ri sawe, "Ku ini ele biya hima ba fwele tambwa apa ku raru kei. E,
ku ini apa Sameriya himako wui ko ki ku raru kei. Minambwe naha kunu a nasindau.
6 Kunu fe che asa che hinga ichi'ucharo Isurel ri hima kupu le tambwa ma ku ini,
7 ka mwanji hinga ni ma wunu ku sawe, "Hewen ko kipe Gotri kwambu ti hima i
sembe auli kinani tani takaihiro."
8 Wondani hahungo dau hima le kipe ku wosini, e, haro hima le ma ku ai rasainda.
Ete wondani sechi okwe aro hima le kipe wunu ku wosindani himamwale kapwa dau
hima le okwe ma ku sawewa o himamwale kapwa sa sirani sa inda. Hima okula kinani
kunu ani haro kwambu ti ya tiki ku ra nambwe. O keke hahungo hima le ma nimba
ku rasainda. Apa o ki ya ku toro kei.
9 "Ku ikoni ya ti kui kowe tiki ku warosini ku ra'ai kei.
10 Wondani apa barasipeni ti, siyoti fisi, su ti, e, diyandau kumbo ti, apa ku rani i kei.
Minambwe naha. Hinde wowani, tau ahi ra ki ino hima ri hima le o rini yakwakonda.
11 "Ku ini ko laka fo'o ko che fo ku raruwa norukweni ma ku hei, hinde na hima rito
sumbu rihi ga inaka rihi tinga kipe naha. Wowa ori hima ga ya ma ku da. Dani ini o
ko ku hanja'aikoni pwe rini ku hanja'aisini ku bwe i.
12 E, ku ini aka foriki ku raruwa o aka chele hima ni Gotri sembe wahapi rini ha
kinani ma rini wese'a.
13 Ete wowa o aka chele hima mwe ri kunu ri ohounawa Gotri sembe wahapi ti mwe
naha o wunu ri hakonda. E, kunu ri ohouna nambwe nawa Gotri sembe wahapi ti
kunu ki o ai takonda.
14 E, ko fokipe hima le kunu ra'aini wui aka tokwe kunu wu rakaruni kui mwanji ti
wu mendi nambwe nawa, o ko ki wu dau aka lengu wuhi ku hanja'aisini ku ikoni seke
hapi ti ma ku yemburunasini ma funda ete ku i.
15 Mwe naha ki kunu a sawendau, ichai Gotri ele himiyama hurahama ri mwanji
wunu bwano gisi ti tawa Sotom ko ga Gomora ko ga o ko fisi ni Gotri wosiro sumbu
kapwacheche hinga, o ko ni wosino sumbu tito omwesika laka fo.

Nomo miyafo o sirakonda.
Mk 13:9-13; Lu 21:12-17

16 "Ma ku mendi, ani fe che asa che hinga kunu a humbwekondau, kapwa asa lei
nindo tiki. Woroti kunu wala'asa le wu hambwa hambwa wu ichi'uchandau hinga
o sumbu hingambwa ku torosini ku wosino sumbu ti ma norukweni ku hambwasini
pwe ku bwe ra. Wosini apweyilo wahapisini dau sumbu hinga tunumbwa ku sirinani
sumbu kipe ma ku wosinda.
17 Kunu hima leni ma ku hambwafwa'ainda. Apa kanisol wuhi o kunu kotimwosini
lotu wondau aka wuhi tiki kunu rakarusini o kunu tanambwandakonda.

18 Wondani apa wunu hi ahi tini wu rakai ki o wu hambwakonda. Wosini ele hi'ucha hima laka lenga king apukolaka le wunu tambwa o kunu ra'aikonda. O hinga kunu wosisiwa Gotri mwanji ti wunu ga ele hima ba fwelei miyaningisopo tiki o ku bwakonda.
19 Kunu kotimwo ki wu ra'aiwa apa ku akini inakambongo ku hambwani ete ku sawe kei, 'Bwele mwanji tini apa nu bwano?' O amwa kumbwa ete Gotri ku bwarakarano mwanji ti o kunu sawekonda.
20 Hinde wowani, kunjenga apa mwanji ti hinde ku bwarakara kumbwa. Mina. Kui Yapai, Gotri, ri Himamwale kipe tito tani inaka kuhi ki rarusini rindo kui takisopo tiki o ri bwakonda.
21 "Ai hi keke hima fori ri analongo forini kotimwowa hima ba fwele wu tani o rini wu yeni wu sikonda. Yapai fori okwe apa ri che rini o hingambwa o wosikonda. Che le apa wui nuwai yapai ni o hingambwa o wu wosikonda.
22 Apa ele himiyama hurahama ai hi keke sembe kapwa o kunu hambwakonda. Woroti ai himache fori ani naha ni ete ri hambwandano ti, gisi jipe rihi humbuwa ai Yapai Gotri o rini ra'aikonda.
23 E, ko laka foki walambe sumbu kunu wu wosiwa ma ku akini ko laka fo tokwe ma ku i. Mwe naha ki o kunu a sawenda. Tau kuhi ti Isurel ko laka le ku humbu nambwe ete dawa, do Hima ri Che o ri ai takonda.
24 "Sukul wondau che ri ri tikisa ni dikinda nambwe, e, tau ra himache fori ri hacha ni dikinda nambwe. Mina.
25 Sukul che ri tikisa rihi hambwandau hinga ri hambwawa oti kipe naha. Woro, tau ra himache o hingambwa, ri hacha rini hinga etiwa oti kipe naha. Aka chele hima mwe ri, ani ni Saiten hi tiki ani wu uchasindau. Woro hingambwa apa o aka kumbwa ani ga dau hima leni kapwa hi naha ki kunu uchasikondau.

Hima le Gotri numbwa mwe naha ki sa wu aki
Lu 12:2-7

26 "Kunu apa wunu aki kei. Woro ele yanisini dau sumbu le amwei sukwakondau. Wowa ele yanisini bwandau mwanji okwe hima le wu mendini ya wu hambwakonda.
27 Do mwanji niliki tiki kunu a sawendau ti kunu ga ele hima i miyaningisopo ki tapwaki naha ki ma ku sawe. Doha'a mwanji usari naha wasamba sopu tiki kunu a sawewani ku mendindau ti, kunu ga mwangi hinga ki ma rau ku etisini hapa tinga ma ku sawe.
28 Apa kunu hima tape tini yeni sindau kapwa hima leni ku aki kei. Wunu himamwale kuhi tini sumbu fo hinde kunu wosi kumbwa. Mina. Doha'a hima naha numbwa ma ku aki, hi laka tiki himamwale tinga hima tape tinga kunu uno ti keke.
29 "Doha'a ko kipe hima le raisi apwe fisi tini 10 toea tiki wu randau. Woro kui Yapai to ohouna nambwe nawa dele raisi apwe hinga fori hinde nuwe ki sika kumbwa.
30 Kale che, mwa kuhi tiki dau mwa nimbi ti tinda ri gandisindau.
31 O keke kunu apa ku aki kei. Kunu apwe cheche leni ku dikisindau.

Jisas hi tini amwei bwandau sumbu.
Lu 12:8-9

32 "Hima fori ai hi tini himiyama hurahama lei miyaningisopo tiki ri bwano ti, ani okwe hi rihi ti ai Yapai hewen ko tiki dau ti ri miyaningisopo ki a bwano.
33 Woro hima fori hi ahi tini himiyama hurahama lei miyaningisopo ki ri yaniwa ani okwe hi rihi ti ai Yapai hewen ko tiki ri dau ti ri miyaningisopo tiki a yanikonda.

Jisas au mu tini rasai ki ri taro
Lu 12:51-53; 14:26-27

34 "Kunu apa ete ku hambwa kei, ani do nuwe ki a taro ti sumbu wahapi a wosi ki a taro. Mina. Ani kui nindo ki au mu ti musu ki a taro.

35 Hinde wowani, ani a taro ti, omwemendi sumbu a wosikondau. Hurahama che
ri ri yapai ni omwemendiwa himiyama che ti ti nuwai ni omwemendikonda. Wowa
naruhumwe ti ti tukwahapa ni omwemendikonda.
36 Apa hima fori ani ni sembe mwe naha ri hawa, ri hima kupu le o rini
omwemendikonda.
37 “Hima fori ri nuwai yapai kekembwa mama ri woni ani keke kapwacheche ri
wondau ti, ori hima hinga rini ai nau mina. E, hima fori ri himiyama che hurahama
che le kekembwa mama ri woni ani keke kapwacheche ri wondau ti, ori hima rini ai
nau mina.
38 Hima fori me yapweke rihi ti ri kichani ani ni ri sirina nambwe siwa, rini ai nau
hinga mina.
39 E, hima fori ri himamwale tumbwa ri enependano ti, ichai himamwale rihi ti
walambe rini i sindau. E, hima fori ri himamwale ti ani keke ri ohumbwewa, ichai
himamwale rihi ti ri torosino ti ete da ete dano.

Hima fori ri sumbu wasa kipe tini ai torondau
Mk 9:41

40 “Hima fori kunu ni sumbu kipe ri wosini kunu enependau ti, ori hima ani ni
sumbu kipe ri wosindau. E, hima fori ani ni ri sumbu kipe ri wosini ri ani enependau
ti, ori hima Gotri okwe rini enependau. Gotri ani ri humbwewani do nuwe ki a taro.
41 Hima fori ka hinga ri hambwawa, ‘Ani Gotri mwanji bwarakarandau hima ni
sumbu kipe a woni rini ani enepeno,’ wosini ori Gotri mwanji bwarakarandau hima ni
ri aka tokwe raˈaiwa, Gotri mwanji bwarakarandau hima ori ni ri handau hingambwa
ori hima wosiro sumbu wasa keke Gotri o hingambwa rini hakonda. E, hima fori ka
hinga ri hambwawa, ‘Ani sumbu kipe wosindau hima kipe rini sumbu kipe a woni
rini ani enepeno,’ wosini ori hima kipe ni ri aka tokwe ri raˈaiwa, o sumbu kipe
wosindau hima kipe ni ri handau hingambwa ori hima wosiro sumbu wasa keke Gotri
o hingambwa rini hakonda.
42 E, hima fori hi nambwe himache ahi forini ri heini ka hinga ri hambwawa, ‘Ani
Jisas himache ka rini ani okula ki,’ wosini uku sumbwe ti kapu tiki tisini rini hano
hima ri, mwe naha ki kunu a sawendau, ori hima ri sumbu wasa kipe mwe naha ri
toro sindau.”

11

Jon ri himache fweleni Jisas tambwa ri humbwero
Lu 7:18-35

1 Jisas ri tapaˈangi tapaˈangi hatachi fisi himache rihi leni tau rano mwanji tini wunu
ri saweni ri humbusini o ko ri andosini ele ko ele ko takaisini dau ko tokwe ri ini Gotri
mwanji tini ri sawendani ya wunu ri ondiyakandiyanda.
2 Wondawani Jon kalapus tiki ri dani Kurais Apukolaka randau tau ti ya ri mendi.
Wosini ri himache fwele Jisas tambwa ya ri humbwe.
3 Wosiwani wu ini rini ni ya wu sili, “Ka Gotri chengi ki sawesiwani takondau hima
ri, mindoˈo, mina, hima forini nu nikisinoˈo?”
4 Ete wowani Jisas ga mwanji wasa ya wunu sawe, “Ma ku ini Jon ni ele mwanji ku
mendiro ti, e, ele sumbu ku heiro ti ma rini ku sawe.
5 Ele miyasa hima le miya wuhi ti ai wu heindau. Seke kapwa hima le ai wu
ichiˈuchandau. Sechi okwe aro hima le kipe ai wosindau. Wasamba kiti hima le
mwanji ai wu mendindawani haro hima le ai wu saindau. Wondawani bwarichape
hima le Gotri mwanji ya wu mendinda.
6 E, hima fori ai mwanji tini ri mendini inaka walefo ri hambwa nambwe nawa rini
sa ri eripenda.”

7 Jon himache le wu ai isiwani, Jisas ele himiyama hurahama ni Jon sumbu ni ka
hinga ya ri sawe, “Imbihumbwa ka hima nambwe michi ku iro ti, bwele mwa'ambwe
forini hei ki ku iro? Ani hambwawani ausuwa to suwa tini sini bwapi'i bwapitandau
tini ku hei ki ku iro'o? Mina.
8 Wo kunu bwele mwa'ambwe tini ku hei ki ku iro? Ani hambwawani hima fori
ka'apwe kipe naha foti wosiwani ku hei ki ku iro'o? Mina. Ele hima ka'apwe kipe
naha so'oisini dau le wunu king apukolaka i aka tukumbwa dau.
9 Hinde wowani kundo ku iro? Gotri mwanji bwarakarandau hima forini hei
ki ku iro'o? Ei, mwe naha ki kunu a sawenda. Ori hima ele biya Gotri mwanji
bwarakarandaro hima fweleni dikisindau.
10 Ori hima ni Gotri chengi tiki ka hinga sawesindau,

‘Ma mendi, ai mwanji bwano hima ri, mini ni mwaseni o ri ikonda.

Rini numbo mihi tini o nambusikonda.’
11 Ani mwe naha tiki kunu a sawenda: Uku yasindau hima Jon ori tombwa dele nuwe
ki sukwaro hima leni dikindau. Woro, ani ni sembe hasini hewen ko ki dau kwambu
tini tororo kapwacheche naha forito Jon ni dikindau.
12 “Jon uku wunu yasindaro gisi ti ambwesini ete ta tani apa okwe hima fwele hewen
ko kwambu wu raru kinani wu gangambanini tau kwambu ete wu randau. Woro ele
himako wu raruhiro.
13 Ele Moses kaisiro lo mwanji tinga Gotri mwanji bwarakarandaro hima le kaisiro
chengi ele ga Kurais tano tini ete wu sawero. Wosiwanumbwa Jon mwaseni ya sukwa.
14 Woroti ku mendi kinawa ma mendi. Gotri chengi ki sawesiro Kurais ni mwaseni
tano hima, Ilaicha, tahiro. Rini Jon.
15 E, hima rini wasamba chele ti ka mwanji ya sa ri mendi.
16 “Do gisi ki dau himiyama hurahama ele bwele mwanji hinga tini wunu a yepeno?
Wunu kale kichapwache hinga, apweli ki wu wausini ele biya kichapwache fweleni
ka hinga uchandau,
17 ‘Nunu hambangini ti kunu keke nu wuichindau ti, kunu hukwa ra ra seke ku yitinda
nambwe.
Nunu hima keke ichakandau hukwa tini nu randau ti, kunu ku ichakanda nambwe.’
18 Jon tani ahirahi tinga waini uku tinga ri a nambwe. Wosiwani ya wu sawe,
‘Himamwale kapwa rini ga o da.’
19 Da hinga woni dori Hima ri Che tani rini ahirahi tinga waini uku tinga ya ri a.
Wowani ele hima ya sawe, ‘Ma hei, rini ahirahi ti fe hinga ri andani waini uku mama
ri ani humbundau. Rini takisi ya toro hima lenga kapwa hima lenga nau funda wu
anatororo.’ Woro, hima fori Gotri hambwa tiki tau randau ti nawa, ichai o tau to amwei
o wokonda.”

Ko fwele sembe ha nambwe keke fiya kapwa naha
Lu 10:13-15

20 Ko laka fweleki Jisas sumbu kwambu ba fo ba fo ri woro ti, wundo wu heini kapwa
sumbu wuhi gumwa wu sisini sembe wu ha nambwe. O keke Jisas mwanji kwambu
tiki ya wunu sawenda.
21 Ka hinga ya ri sawe, “Kunu Korasin lenga Besaita lenga! Kunu keke a woro ti, ku
hambwa nambwe! Hima fori Taiya ko ga Saiton ko ga ba fo ba fo sumbu ele kui ko
tiki a wosiro hinga ri wosipo, injelembwa kapwa Taiya lenga Saiton lenga himisombo
wu yeni goro wu hindisini nuwe tiki wu dilembendani wundo wu woro kapwa sumbu
tini sembe nomo wu hambwakoro.
22 Woroti kunu a sawenda, Taiya hima lenga Saiton hima lenga Gotri mwanji bwano
gisi ki wu mendino amwaka ti, kundo ku mendino amwaka omwesika hinga mina.

23 Kunu ele Kapaneyam ko pe hima le, hewen ko tiki apa hinde kunu rakau kumbwa.
Mina. Kunu hi tiki tinda ete ku raino. E, hima fori Sotom ko tiki sumbu kina hinga foti
kui ko tiki a woro hinga ri wosipo Sotom ko napo kipe tumbwa ete dakoro.
24 Ka hinga keke kunu a sawendau, Gotri mwanji bwano gisi ti tawa Sotom ko pe
hima le mendino amwaka ti kundo ku mendino amwaka omwesika hinga mina."

Kunu ani tambwa ma ku tani ku himati
Lu 10:21-22

25 O gisi kumbwa Jisas ka hinga ya sawe, "Ai yapai Gotri, hewen ko tinga nuwe tinga
mini Apukolaka. Mini ni a wese'anda, hinde wowani, mini dele mwa'ambwe ni do
nuwe kipe inaka kipe hambwandau hambwa omwesika tororo hima leni mi yanisini,
ele kichapwache hinga wa'airo hima lembwa mi mekusiro.
26 Ei, ai Yapai, inaka mihi ti o hinga to sa.
27 Ele mwa'ambwe hinga tinda ete ai tapa tenge tukumbwa mi ani haro. Hima
fori, dori Hima ri Che ni kipe naha ri hambwanda nambwe. Yapai, mindombwa mi
hambwandau. Hima fori Yapai Gotri ni kipe naha hambwanda nambwe. Dori ri che
tombwa rini hambwandau. Ele hima hinga dori Hima ri Che to Yapai ni wunu mekusi
nambwe nawa apa Yapai ni hinde wu hambwa kumbwa.
28 "Kunu ele tau kwambu ku randani nomo laka ku rani ku mwe'imwa'indau hima
le, ani tambwa ma ku tawa himati kunu ani ha.
29 Wosini o kunu ani hano tau tini ma ku randani ai sumbu tini ma ku hambwani
sirinanda. Hinde wowani, ani ele hima keke a wondani mwanji ti usariche wunu a
bwandani, hi ahi tini a rakaindau. O hinga ku wowambwa kui himamwale himatino.
30 Ele tau kunu ani hano ti o tau kwambu nambwe. E, ele nomo ku ra ki kunu ani
hano ti, oti nomo nambwe."

12

Himati gisi ki tau ra nambwe sino mwanji
Mk 2:23-28; Lu 6:1-5

1 Dani ini himati gisi foriki Jisas witi rupwa nindo tiki ri himache lenga wu ini iche
wunu hawani witi oti wu kwani wu yefurunasini ya wu anda.
2 O hinga wu wondawani Farisi hima le wunu heisini Jisas ni ya wu sawe, "Ma hei.
Mi himache le himati gisi ki ka sumbu hinga wu wosindau ti, minambwe naha nu
nasindau."
3 Wowani Jisas mwanji wasa ya wunu ri sawe, "Kunu Defit wosiro sumbu ti Gotri
chengi tiki kaisiro tini ku hambwa nambwe'e? Ani a sawendau ti, imbihumbwa Defit
ga ri himache lenga icherihapari nimba wu daro gisi tini a sawendau.
4 Wunu Gotri aka tiki wu rarusini wu heiwani Gotri ni angu'omwe hinga haro bereti
ti ya da. Wosini o tini rukoni ya wu a. O bereti hinga ti puris hima tombwa wu andau.
5 Ka Gotri chengi tiki dau lo mwanji tini ku hambwa nambwe'e, ete sawero ti, puris
hima le Gotri aka laka ki puris tau wuhi himati gisi ki wu randau ti, wunu kapwa
sumbu wosinda nambwe.
6 Worotini kunu a sawenda: Dori hima aha'a ki dau ti Gotri aka laka tini dikindau.
7 Kunu ka mwanji ni norukweni ma ku hambwa: 'Ani Gotri ni angu'omwe ha
sumbu ti a diyaha. Ani hima keke wondau sumbu tini ani okokonandau.' O hinga ku
hambwapo kapwa sumbu nambwe hima leni mwanji nomo hinde ku hakoro ambwa.
8 Dori Hima ri Che tombwa himati gisi tini ri aulindau."

Himati gisi ki Jisas tapa kapwa hima forini norukwero.
Mk 3:1-6; Lu 6:6-11

9 Wosini Jisas o michi ri hanja'aisini lotu wondau aka fo tokwe ya ri i.

10 Wosini ri heiwani tapa kapwa hima fori o ki ya da. Wondawani hima fwele Jisas
ni wu kotimwo kinani ya rini wu sili, “Apa ka himati gisi ki hahungo hima forini nu
wonorukwewa sainoˈo, mina?”
11 Ete wowani Jisas ga ya wunu ri sawe, “E, hima fori kui nindo ki ri dau ti, rini
sipisip rihi funda. Woro o sipisip himati gisi fotiki wa we tiki raisiwa ori yapai chele
hima ka sipisip wa we tiki rairo tini ri ai ri rasukwanoˈo, mina?
12 Hima le sipisip ni dikindau. O hinga keke himati gisi tiki hima okulandau sumbu
kipe ma nu wosi. Hinde wowani, Gotri lo mwanji o sumbu hinga ni ohounasindau.”
13 Wosini ori hima ni ya ri sawe, “Tapa mihi ti ma dachina.” Wowani ya ri dachina.
Ete wowani o tapa kapwa rihi ti o tapa angi kipe dau hinga ya ai wosi.
14 Ete wowani ele Farisi hima wu ini forukumbwa wu wausini Jisas ni wu yeno
mwanji tini ya wu anambwa anambwanda.

Jisas rini Gotri tau ra himache naha

15 Wondawani Jisas wui mwanji ti ri hambwahiro. Wosini o ko ri hanjaˈaisini ya ri
i. Wondawani ele himiyama hurahama rini sirinani wu iwani ele hahungo daro hima
leni kipe ya wunu ri wosinda.
16 Wosini Jisas hi rihi ti ele biya hima fweleni wu saweni ino ti keke minambwe ya
wunu ri na.
17 O sumbu hinga ti, imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima, Aisaiya, ri
takisopo tiki sawero mwanji hingambwa ya sukwa. Aisaiya to ka hinga ete sawero,
18 “Karihaˈa hima rini ai tau ra himache, rini ani esisindau.
Ani rini keke ete a wondani sembe ahi ti rini ni kipe naha ani eripendau.
Wosini Himamwale ahi ti rini ni ani owesindau. Wosiwa rini, hima le sirinano sumbu
kipe tini ele hima ba fwele tinda ete ri bwano.
19 Rini anangiya mwanji apa hinde ri bwa kumbwa. Rini enge rini akoni mwanji ti
hapa tinga apa hinde ri bwa kumbwa. Apa numbo laka ki ri indani ata laka
hinde ri gi kumbwa.
Wosiwa hima o ki ri ata tini hinde wu mendi kumbwa.
20 Rini suwa foti lehepusindau tini ri heiwa hinde apa ri lepweke kumbwa.
E, lamu wiki foti kamindache naha hi okusindau tini ri heiwa apa hinde tinda ri
yetipina kumbwa.
Rini ele hima i sembe we ki sumbu kipe rihi ti tale ki tau rihi ti ete ri randano.
21 Wondawa ele hima ba fwele sembe rini ni wu hasini ete rini wu nikisindano.”

Wunu ete wu sawe, Jisas Belesepul ga tau ti ri randau
Mk 3:20-30; Lu 11:14-23; 12:10

22 Ka gisi ki hima fori rini tambwa ya wu rata. Kari hima rini himamwale kapwa
rini ga dawani miya rihi ti sawani takisopo rihi ti dimisindau. Wowani Jisas kipe ya
rini wosi. Ete wowani ori hima miya ti ri maˈaikaˈaini mwanji ti ya ri bwa.
23 Ete wowani ele himiyama hurahama miyafo wu heini wu apapanafuni ya wu
sawe, “Dori hima Defit cheˈe, mina?”
24 Ete wowani Farisi hima le wu mendini ya wu sawe, “Ori hima Belesepul kwambu
tiki himamwale kapwa ri rani ri rumbwendau. Belesepul rini himamwale kapwa lei
wui apukolaka.”
25 O hinga wu bwawani rini wui inaka ti ri hambwasini ya wunu ri sawe, “King
apukolaka ga ri himache lenga ko laka foki wu dasini wu huwasini wu anangiyani
anayendawa, apa o ko laka walambe i sindau. E, ko laka fokiˈi, aka fo kumbwa dau
hima le wunjenga wu huwasini wu anangiyani anayendawa o ko lakaˈa, o aka hinde
apa yakina kumbwa.
26 Woro o hingambwa Saiten ri ko ki nerimbe fisi wu huwasini wu anayendani
wunjenga wu rumbweˈi rumbwetandawa, apa ri ko ti hinde yakina kumbwa.

27 Ete ku ani sawendau ti, Belesepul ri kwambu tiki himamwale kapwa a rani a
humbwendau. O hinga ti keke kui himache le wunu namoi kwambu tiki himamwale
kapwa rani humbwendau? O hinga ti nawa kui himache letombwa o kunu kotim-
wokonda.
28 E, Gotri Himamwale tito ani okulasiwani himamwale kapwa a rani a humbwen-
dau nawa, kunu ya ma ku hambwa, Gotri kwambu ti kunu ki tahiro.
29 “E, hima fori ri ini hima kwambu naha foi aka tiki ri raruni ri mwa'ambwe le apa
hinde ri rasira kumbwa. Mina. Ori hima i kwambu ti kupu tiki ri injisinimbwa apa ri
raruni ele mwa'ambwe rihi ri rasirano.
30 “Hima fori rini ai nau nambwe nawa ori hima rini ai miho. E, hima fori, ani ga
hima le si wau nambwe ti nawa, rini ele hima ni ri ohumbwewani wu ichi'uchandau.
31 “O keke kunu a sawendau. Hima fori ele kapwa sumbu ri woni ele saweholiya
mwanji ri bwano ti, Gotri o tini rani ri humbwe sindau. Woro hima forito Gotri
Himamwale tini ete saweholiyandawa, apa Gotri ri kapwa sumbu ti hinde ri rani ri
humbwe kumbwa.
32 Hima fori dori Hima ri Che ni sawesiya'aiwa, Gotri o kapwa sumbu ri rani
rumbwekonda. Woroti ori hima to Gotri Himamwale tini ete saweholiyandawa Gotri
apa ga ichekai ga kapwa sumbu rihi ti hinde ri rani ri humbwe kumbwa.

Kapwa me ti mwe ti kapwa tumbwa wandau
Lu 6:43-45

33 “Me kipe ti tuko kipe naha tumbwa wandau. E, kapwa me ti, o me tuko kapwa
naha tumbwa wandau. Hima le me fo heini wu hambwa kinawa, o me kipe'e kapwa,
wowa tuko tiki ya wu hambwakonda.
34 Kunu kapwa hima le kapwa hopo hinga, mwanji kipe ti hinde hinga ku
bwakondau? Hima i sembe ki inakahambwa to talesini takisopo ki mwanji ti bwandau.
35 Hima kipe ri, sumbu kipe miyafo ri sembe tiki talesiwani sumbu kipe miyafo
ri wosindau. Wosiwani kapwa sumbu miyafo wosindau kapwa hima ri, ri sembe ti
kapwa inaka tombwa ete rini talesiwani kapwa sumbu miyafo naha ri wosindau.
36 “Worotini kunu a sawendau. Mwanji laka bwano gisi tiki Gotri ele himiyama
hurahama ni ele tikisapu mwanji hinga wu bwandaro tini o wunu ri silindakonda.
37 Mindo doha'a nuwe ki mi bwaro mwanji keke Gotri o mini sawekondau, mini
hima kipe'e kapwa hima.”

Hima fwele Jisas kwambu ti hei kinani wu ucharo
Mk 8:12; Lu 11:29-32

38 Ka gisi ki Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga ya rini wu
sawe, “Ondiyakandiyandau hima, nunu nui okokona ti, mini sumbu kwambu naha fo
ma wosiwa nu heini nu hambwa, mini Gotri ki mi taro.”
39 Ete wowani rini ga mwanji wasa ya wunu ri sawe, “Kapwa sumbu wosindani
gambolombo gotri ni sirinandau apa kipe himiyama hurahama dele Gotri sumbu
kwambu mwe tini nimba wu hei kinani wu gindau. Woroti apa o sumbu kwambu
hinde wunu a meku kumbwa. Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri, Jona, ri sumbu
kwambu tumbwa o wunu a mekukonda.
40 Ka imbihumbwa Jona fwai'omwe laka sembe we tiki niliki ga tapwaki ga gisi
namili ri daro hinga dori Hima ri Che nuwe sopu tiki niliki tinga tapwaki tinga gisi
namili ri dano.
41 Gotri mwanji laka bwano gisi tawa Ninefa pe hima le wu etisini apa dele dau hima
lei kapwa sumbu tini ya wu kilindakonda. Hinde wowani, Ninefa pe hima le wunu
Jona mwanji tini wu mendini kapwa sumbu wuhi ti gumwa wu sisini sembe wuhi ti
wu haro. Woroti hima fori apa dori dau ti, rini Jona ni dikisini dau.

42 E, Gotri mwanji laka bwano gisi tawa nika sukwa nika rai saut waku angi
tokwe taro kwini humwe to etisini apa dele dau hima lei kapwa sumbu tini o ya ti
kilindakonda. Hinde wowani, o kwini tini niri ambwe nuwe ambwe ki ti daro to ti
tasini ti mendiro, Solomon to ri hambwa kipe tini tini sawero tini. Woroti hima fori
apa dori dau to Solomon ni dikisini dau.

Himamwale kapwa ai tandau sumbu
Lu 11:24-26

43 "E, himamwale kapwa foti hima foni hanja'aisini rini michihapa fotiki ini ri
himatino michi tini ri waki wakini ri hei nambwe.
44 Wofunu ya ri sawe, 'Ani ai ini imbihumbwa a daro aka tokwe ani ai ino.' O hinga
ri bwasini ya ri ai ri i. Ri ini o aka ri heiwani, yapai chele hima nambwe tikisapu ti ri
hanjisini ka'apwe ti wosini ya yechikinasinda.
45 Ete wowani ri ai ini rini dikini kapwa sumbu mama wosindau tapa'angi hatachi
fisi himamwale kapwa ri ra ra ya wu ta. Wosini o aka hukwe rihi ki wu raruni ya
wu da. Wondawani imbihumbwa ori hima kapwa sumbu wai hinga ri wondaro ti,
apa kapwa sumbu miyafo naha ri wondau. Woro hingambwa apa dele dau himiyama
hurahama le o sumbu hinga wosikondau."

Jisas nuwai ga ri hipache lenga
Mk 3:31-35; Lu 8:19-21

46 Jisas ele himiyama hurahama leni mwanji ti ete wunu ri sawendawani ri nuwai ga
ri hipache lenga wu tani hoko tiki ya wu eninda. Hinde wowani, wunu rini ga mwanji
ti wu bwa kinani wu taro.
47 Wowani hima fori ya rini sawe, "Mini ma mendi. Mi nuwai ga mi hipache lenga
tani hoko tiki kale kwai eninda. Wunu mini ga mwanji wu bwa ki wu taro."
48 Ete wowani Jisas ori hima ni mwanji wasa ya ri sawe, "Ai nuwai namo? Ai hipache
le namo?"
49 Wosini ele ri himache leni tapa ba wunu ri ondiyasini ya ri sawe, "Ma hei, ai nuwai
ga ai hiparakambwe lenga, deleha'a.
50 E, hima fori ai Yapai, hewen ko ki dau, ri okokona tini ri sirinawa rini ai
hiparakambwe, ai kahaiche, ai nuwai."

13

Hima fori raisi wapa rupwa tiki rumbwendau
Mk 4:1-9; Lu 8:4-8

1 O gisi ki Jisas aka ri andosini hoko tokwe ya raru. Wosini fwanjuwei gamba tiki ya
ri lininda.
2 Wondawani himiyama hurahama miyafo naha tani rini ga ya wu wau. O hinga
wowani rini kanu fotiki ri rauni ri litiwani himiyama hurahama miyafo naha hapi
mwai tiki ya wu eninda.
3 Wosiwani mwanji yepe miyafo naha ki wunu ri bwandani ka hinga ya ri sawe, "Ma
ku mendi, hima fori raisi wapa ti rupwa tiki ri yesinani ri humbwe ki ya ri i.
4 "Wosini ri humbwendawani raisi wapa fwele numbo gamba tiki ya sika. Sikasi-
wani apwe le hangani sikani ya tinda wu a.
5 Raisi wapa fwele humokuto tenge tiki ya rai, nuwe miyafo da nambwe michi o tiki.
Nuwe oti kaimbwa mina. Wosiwani fwamwe metengei ete ya sukwa.
6 Ete wondawani nika sukwani ya ye. Ele raisi wapa tingini sukwaro ti nene kwambu
i nambwe. Wosiwani nika yewani hopweneni ya rika'ai.
7 Raisi wapa fwele lame chele ki nindo tiki ya rai. Wosiwani lame chele ki oti saini
tinda ete ya yekicha.

8 E, raisi wapa fwele nuwe kipe tiki ya rai. Wosini mwe ti ya wa. Wapa foriki mwe
ti 100 hinga ya wa. Wapa foriki mwe ti 60 hinga ya wa. Ete wowani wapa foriki mwe
ti 30 hinga ya wa.
9 Hima wasamba chele ti doha'a mwanji sa ri mendi."

Bwele keke Jisas mwanji yepe tini sawero
Mk 4:10-12; Lu 8:9-10

10 Wosiwani Jisas himache le tani ka hinga tini ya rini sawe, "Hinde wowani mwanji
yepe tini wunu mi sawero?"
11 Ete wowani rini ga mwanji wasa ka hinga ya wunu sawe, "Gotri hewen kipe
kwambu torono numbo yanisindau ti kunu ni mekuro, woro ele biya hima ni, mina.
12 E, hima fori mwa'ambwe rihi fwele dawa, Gotri apa fwele ga ri ai hawa rindo
apa mwa'ambwe miyafo naha. E, hima fori mwa'ambwe fisiche naha dawa, Gotri o
mwa'ambweche okwe apa ri ai ra'aino.
13 Mwanji yepe tini wunu a sawendau bomo ti ka. Miya wuhi ti wu ma'aika'aindau
ti, mwa'ambwe fotini wu heinda nambwe. Wasamba wuhi ti yayanasindau ti, mwanji
fotini wu mendini wu hambwanda nambwe.
14 Woro o sumbu ni ele himiyama hurahama ni Gotri mwanji bwarakarandaro hima
ri, Aisaiya, ka hinga ya ri sawe,
'Kunu Gotri mwanji ti mwe naha ku mendino. Woroti mwanji mu mwe tini hinde apa
ku hambwa kumbwa.
Kunu kui miya ti ku heindano. Woroti, mwa'ambwe fori hinde apa ku hei kumbwa.
15 Hinde wowani, dele himiyama hurahama lei inaka ti emendiki naha.
Wasamba wuhi ti mwanji fo mendino tini tinda diyahasindau. Wasamba wuhi ti funda
kitinambusindau. Miya wuhi ti funda dasikinasindau.
Ele sumbu hinga wunu nu wosi nambwe napo miya wuhi ti mwa'ambwe fo wu
heini wasamba wuhi ti mwanji wu mendini inaka wuhi ti mwanji mu ti wu
hambwakoro. Wopo apa numbo hukwe wu hanja'aisini ani tambwa tawa kipe
wunu a wosikoro.'
16 "Woro kunu ma ku eripenda. Hinde wowani, miya kuhi ti mwa'ambwe ti o ku
heinda. E, wasamba kuhi ti mwanji o ku mendinda.
17 Mwe naha tiki kunu a sawendau. Imbihumbwa pe Gotri mwanji bwarakarandaro
hima le, e, Gotri sumbu ni sirinandaro hima kipe le, o apa ku heindau hinga tini wu
hei kinani au wunu saindaro. Woroti wu hei nambwe. Apa o ku mendindau mwanji
hinga tini wu mendi kinani au wunu saindaro ti, o mwanji ni wu mendi nambwe.

Mwanji mu mwe raisi wapa ki yepero
Mk 4:13-20; Lu 8:11-15

18 "Apa mwanji mu mwe ti ma ku mendi, hima fori raisi wapa ti tau tiki ri rumbwe
ki ri iro mwanji yepe ti.
19 Kale raisi wapa numbo gambwa ki sikaro ti, dele hima hinga ni sawendau. Wunu
Gotri kwambu tini sawekawendau mwanji ti wu mendini o mwanji mu mwe wu
hambwa nambwe. Wosiwani Saiten tani wui sembe ki siro mwa'ambwe tini metengei
ri ra'airo.
20 Kale raisi wapa fwele humokuto tenge tiki sikaro ti, dele hima hinga ni sawendau.
Wunu Gotri mwanji ni wu mendini wu eripeni wui sembe ki wu torondau.
21 Woro nanji wuhi kaimbwa rai nambwe. O keke gisi miyafo wu i hinga. Dani
inumbwa hima fwele Gotri mwanji tini wu yititakicha kinani wunu ni kapwa sumbu
ti wu woni nomo ti wunu hakowani, wunu metengei ete ya wu hichakou.
22 Kale raisi wapa fwele lame chele ki nindo tiki sikaro ti, dele hima hinga ni
sawendau. Wunu Gotri mwanji wu mendindau. Woroti do nuwe pe sumbu tinga ya

mwa'ambwe ti keke wu hambwani funda wu okokonakowani ele mwa'ambwe to Gotri mwanji ti yekichasindau. Wosiwani raisi mwe wandau hinga wu wa nambwe.
23 Woroti kale raisi wapa nuwe kipe tiki sikaro ti, dele hima hinga ni sawendau. Wunu Gotri mwanji wu mendini mwanji mu mwe ti wu torosindau. Wosiwani fwele mwe ti 100 hinga wu wani fwele mwe ti 60 hinga wu wani fwele 30 hinga ya wu wa."

Kapwa ki rupwa tiki sukwandau mwanji yepe

24 Wosini Jisas mwanji yepe foti ka hinga ya ai wunu sawe, "Hewen pe kwambu ti raisi wapa kipe fweleni tau rihi tiki sindau hima hinga.
25 Wosiwani ele himiyama hurahama wu tukuyandawani rini omwemendindau hima fori tani ri tau nindo tiki kapwa ki so ri sisini ya ri i.
26 Dani ini raisi wapa kipe oti saini mwe ti ya wakondawani wu heiwani kapwa ki tinga funda anangausini ya wu eninda.
27 Ete wowani ele ri tau ra himache le tani ori tau chele hima ni ya wu sawe, 'Apukolaka, nunu ete nu hambwaro, ka mi rupwa ki raisi wapa kipe tunumbwa mi siro. Wo hinde wowani ka kapwa ki to sukwaro?'
28 "Ete wowani ya wunu ri sawe, 'Nui miho forito o hinga ri wosiro.' Wowani ri tau ra himache lenga ya rini wu sawe, 'Nu ini ka kapwa ki nu sipini forukumbwa nu wauno'o?'
29 "Wowani ya wunu ri sawe, 'Mina. Foki kapwa ki ti ku sipikoni apa ki kipe tinga ku sipino.
30 Ana'ape ma ete fini ku andosiwa sa ete fi da. Wowa o raisi rika'aiwa gipi tiki kutono gisi tiki pwe ele tau ra himache leni a bwe sawe, wowa ele kapwa ki metengei wu sipini tene tiki wu upwatino, hi tiki tu ki. E, raisi mwe kipe ti ahirahi owendau aka ahi tiki forukumbwa wu wausino." '

Masitet tuko tinga bereti ki owesiwani hehenandau wo, yis, fi mwanji yepe
Mk 4:30-32; Lu 13:18-21

31 Wosini Jisas mwanji yepe foti ka hinga ya ai wunu ri sawe, "Hewen pe kwambu ti me fo hi ti, masitet, o tuko hinga.
32 Ka masitet tuko kapwacheche naha, ele ahirahi tuko apuko hinga. Apa hima fori ka masitet tuko ra'aini ri tau tiki sisiwa, saini apukolaka ini tau pe ahirahi leni dikino. Wosini me laka hinga saisiwani apwe le tani tali tapa tiki woto yesini dano."
33 Wosini mwanji yepe foti ka hinga ya ai wunu ri sawe, "Hewen pe kwambu ti bereti ki owesiwani hehenandau wo, yis, hinga. Humwe foti hungwe laka kipe falawa tini uku gutosini o yis rawaisini jaunjamekowa dani ini falawa hinga tinda ete hehenani sukwano."

Jisas mwanji ti mwanji yepe tukumbwa ri sawendaro
Mk 4:33-34

34 Jisas ele mwanji ni himiyama hurahama leni ri sawekawendaro ti, mwanji yepe tukumbwa ete wunu ri sawendaro.
35 O sumbu, ka Gotri mwanji bwarakarandaro hima fori ka hinga sawero hingambwa mwe naha rini ki ete ya sukwa.
"Apa takisopo ani haunani mwanji yepe a sawekonda.
Kale mwa'ambwe injelembwa kapwa do nuwe wosiro gisi ambwesini ete ta tani apa okwe yanisini daro tini amwei kunu a sawekondau."

Kapwa ki ni yepero mwanji mu

36 Wosini Jisas ele himiyama hurahama ri hanja'aisini aka we tokwe ya ri raru. Wowani ri himache le rini tambwa wu tani ya rini wu sawe, "Ka kapwa ki tau tiki sukwaro mwanji yepe mu mwe ti ma nunu ondiyakandiya."

37 Wowani Jisas mwanji wasa ya ai wunu ri sawe, “E, hima fori raisi wapa kipe siro
ti, rini dori Hima ri Che ni sawendau.
38 Woro tau mwe ti doha'a nuwe ni sawendau. E, raisi wapa kipe ti o Gotri kwambu
tinga dau himiyama hurahama leni sawendau. E, kapwa ki ti o Saiten ni sirinandau
himiyama hurahama leni sawendau.
39 E, ka omwemendindaro hima ri tau tiki kapwa ki siro ti, ori Saiten ni sawendau.
Ka raisi mwe gipi tiki kutono gisi oti doha'a nuwe humbuno gisi jipe tini sawendau.
Kale tau ra himache, o ele ensel hima leni sawendau.
40 Ka kapwa ki fotukumbwa wu wausini hi tiki wu turo hinga, ichai doha'a nuwe
humbuno gisi jipe ki o hingambwa hima fweleni wu wosino.
41 Dori Hima ri Che ensel hima leni ri humbwewa Gotri aulindau nuwe tiki wu tani,
hima kapwa sumbu wo kinani wui sembe yero hima lenga kale kapwa sumbu wondaro
hima lenga ki hinga wunu sipini wausini
42 hi laka tiki wunu rawaino. Ka hi laka ki wu raisini wu ichakandani fu wuhi tini
wu tangindomunandano.
43 Wondawa ka gisi ki Gotri ni ete hambwandaro himiyama hurahama kipe le wui
yapai kwambu tinga dau ko kipe naha tiki kwai nikahako hinga wunu taiyasino. Hima
wasamba chele ti doha'a mwanji sa mendi.

Nuwe tiki ya kowe wakiro mwanji yepe

44 “Hewen pe kwambu ti oti tau fotiki yanisiro ya kowe hinga. Wosiwani hima
foringa heisini rini ga o kumbwa norukweni ri ai yani. Wosiwani eripe'aripe rihi tito
omwesika naha. Ete wosini ri ini ele ri mwa'ambwe hinga tinda ya wungwa ri jisini o
tau ni ya ri rakonda.

Yaso mwanji yepe

45 “E, mwanji yepe foti ka hinga. Hewen pe kwambu ti, yaso kipe naha naha leni
wakindau hima fori hinga.
46 Wosini forini ri heini ri okokonani ele mwa'ambwe rihi hinga ya wungwa ri jisini
yaso kipe naha naha o tini ya ri rakonda.

Tukwa ti mwanji yepe

47 “E, mwanji yepe foti ka hinga. Hewen pe kwambu ti, soluwara ki rawaisini ba fo
ba fo fwai'omwe le rasukwandau tukwa omwesika hinga.
48 Wosini tukwa oti fwai'omwe ti raruni talesiwani wu longoni michi tokwe ya wu
rasukwa. Wosini wu kili kili kipe ti hungwe foki apu wu rawai rawai kapwa ti hungwe
foki apu wu rawai rawai.
49 Woroti doha'a nuwe humbuno gisi ti o hingambwa wosino. Ensel hima le tani
kale Gotri ni hambwasindau hima kipe nindo leki dau kapwa hima leni yekino.
50 Wosini ka hi laka ki wunu rawaino. Ka hi laka ki wu raisini wu ichakandani fu
wuhi ti wu tangindomunandano.”

Hima fori mwa'ambwe le torosindau ti, fwele ako, fwele simba

51 Wosini Jisas ya wunu sili, “Kunu dele mwanji mu mwe ti tinda ete ku hambwan-
dau'u?” Wowani ya wu sawe, “Ei.”
52 Ete wowani ka hinga ya wunu ri sawe, “O hinga keke, Gotri lo mwanji kipe naha
hambwandani hewen pe kwambu tini norukweni hambwandau hima le, wunu aka
chele hima mwe hinga. Mwa'ambwe owendau aka tipa rihi tiki ri raruni mwa'ambwe
ako'o mwa'ambwe hukwe lenga ri okokona ki tinda ete ra ra ya ri ratau.”

Nasaret pe hima le Jisas ni gumwa wu siro
Mk 6:1-6; Lu 4:16-30

53 Wosini Jisas kale mwanji yepe hinga tinda ri sawesini, o ko andosini ya ri i.

54 Ri ini hima laka ri sairo ko tiki ri raruni ele himiyama hurahama miyafo ni wu
lotu wondau aka laka wuhi tiki Gotri mwanji ti ya wunu ri ondiyakandiyanda. Ete
wowani wu apapanani ya wu sawe, “Dori hima ka hambwa ga ele ba fo ba fo sumbu
kwambu ga sotiki ri rataro?
55 Do che hai aka wondau hima ri che mina. E, Mariya ri nuwai mina. E, Jemis, Josep,
Saimon, Jutas hima, ri hipache mina.
56 Ri kahaiche le okwe nunu ga dau. Woro dele hambwa hinga sotiki ri rataro?”
57 O hinga wu bwakoni rini ni inaka bongo ya wu hambwa. Wowani Jisas ya wunu
sawe. “Gotri mwanji bwarakarandau hima, ri hi ti ele ko hinga tinda chikisindau.
Woro, ri hima kupu lenga ri ko minde ga hi nambwe.”
58 Wowani ba fo ba fo sumbu kwambu ka ko ki ri wo nambwe. Hinde wowani, sembe
ti wu ha nambwe.

14

Uku yasindau hima Jon haro
Mk 6:14-29; Lu 3:19-20; 9:7-9

1 Wowani ka gisi ki, Galili mapwa ni aulindaro king apukolaka, Herot, Jisas i mwanji
suwa ti ya ri mendi.
2 Wosini ri tau ra himache leni ya ri sawe, “Kari hima uku yasindaro hima, Jon,
hasini ai sairo. O hinga keke dele kwambu tinga dau sumbu rini ki do ete sukwanda.”
3 Mwanji mwe ka hinga: Mwase, Herot, Jon ni toroni ratani seni tiki rini injisini
kalapus tiki ya rini rawaru. Bwele keke Jon kalapus tiki ri raruro? Humwe fo hi ti,
Herotiyas, Herot i analongo, Filip, to tini hopwero, woro tindo mwanji mu ti ya ti musu.
4 Hinde wowani, injelembwa Jon Herot ni ka hinga ri sawero ti keke, “Do humwe,
mi analongo humwe, tini mi ratani mi hopwero ti, kipe mina, kapwa.”
5 Ete wowani Herot Jon ni ri yeni ri si ki ri hambwaro, woro kale himiyama
hurahama keke ya ri aki. Hinde wowani, wunu ka hinga wu hambwaro, Jon ori Gotri
mwanji bwarakarandau hima.
6 Gisi foki hima fwele tani Herot ga wu wausini, ri nuwai rini raro gisi tini ya wu
hambwanda. Wondawani Herotiyas i himiyama che ti wui nindo tiki hukwa ti ti ra ra
seke ti yitindawani Herot o tini ete ri okokonanda.
7 Wowani tini ni mwa'ambwe ri ha kinani ya ri sawe, “Mwe naha kari kau,
mwa'ambwe kipe naha foti keke ni ani siliwa, nini ani ha sindau.”
8 Ete wowani nuwai o ti che ni sembe ti yewani ya ti sawe, “E, uku yasindau hima
Jon i mwa ni peleti tenge tiki ma owesini ma ani ha.”
9 O hinga ti sawewani, king sembe ti nomo naha ya rini a. Woro rini ga funda
linindani ahirahi wu andau hima lei miyaningisopo tiki, mwe naha kari kau ri naro
keke ri hambwafuni ya ri sawe, “Do mwa'ambwe ma tini ha.”
10 Wosini hima fo ri humbwewani kalapus wondau aka tokwe ri ini Jon kwele tini
ya ri takuto.
11 Rini takutosini mwa rihi ti peleti tenge fotiki owesini ratani o humwe chongo ni
ya tini ha. Wowani ti nuwai tambwa ya ti ra'ai.
12 Ete wosiwani Jon ri himache le tani hima tape dinga ti ra'aini ya wu si. Wu sisini
wu ini Jisas ni ya wu sawe.

Jisas 5,000 hurahama lenga wui che humwe lenga ahirahi haro
Mk 6:31-44; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13

13 Wowani Jisas o mwanji ri mendini o michi ri andosini kanu foki ri rauni ri litisini
hima da nambwe michi fotiki rini bati ya ri i. Wowani ele himiyama hurahama o tini
wu mendisini wui ko wu andosini rini wu sirinani ya wu i.

14 Jisas ini kanu ri andosini fwa gamba tiki ri etisini ri heiwani himiyama hurahama
miyafo ya wu da. Wowani sembe mwe naha wunu keke ri woni ele wui hahungo hima
fweleni kipe ti ya ri wosi.
15 Wondawani sundukowani ri himache le rini tambwa wu tani ya rini wu sawe,
“Do michi hima nambwe michi, nika ti sisinahiro. Ma wunu humbweˈiwa ele wui ko
tokwe sa wu ini ahirahi ti wakini sa wu a.”
16 Ete wowani Jisas ya wunu sawe, “Bwele keke wunu a humbweˈiwa wu ino?
Kunjenga ahirahi ma wunu hawa sa wu a.”
17 Wowani ya rini wu sawe, “Nunu ahirahi miyafo nambwe. Nunu bereti tapaˈangi
ga fwaiˈomwe ti fisi tombwa dau.”
18 Ete wowani ya ri sawe, “Opi ahirahiche ma ani rata.”
19 Wosini ele himiyama hurahama ri sawewani ki tenge tiki wu litisiwani o tapaˈangi
bereti ga fwaiˈomwe fisi ga ri torosini hewen tokwe ri mauni Gotri ni ri weseˈasini
o fwaiˈomwe ga o bereti ga ri lepikasini ri himache leni ri hasiwani ele himiyama
hurahama ni ya wu haˈi hatanda.
20 Wowani o ahirahi wu a awani sembe ti ya wunu tale. Ete wowani ahirahi gomu
gamwe ti wu rukoni tapaˈangi tapaˈangi hatachi fisi hala tiki ya wu waro.
21 O ahirahi wu aro hima hinga tinda ete 5,000, kichapwa himiyama lenga gandi
nambwe.

Jisas fwanjuwei tenge tiki eti eti inda
Mk 6:45-52; Jo 6:15-21

22 Ete wosini Jisas, ri himache le wu mwaseni wu i kinani wunu ekichasiwani kanu
tenge tiki wu rau wu litisini fwanjuwei angi tokwe ya wu rachi. Wondawanumbwa
rinjenga ele himiyama hurahama leni ri humbwewani ya wu i.
23 Wu isiwani rini ri Yapai ni ri uchahambwa kinani kimba laka tiki ya ri rau.
Sunduya iwani rini bati o kimba ki ya ri da.
24 Wondawani kanu oti fwanjuwei wemi ki indawani ausuwa laka ti saini kanu
indau soko tokwe sini fwa o tini yembekinawani tani kanu o tini hapa tinga ya ye.
O keke kanu i kinani ya anakwendau.
25 Kapwa apwe gindawani Jisas fwanjuwei tenge tiki ri eti eti ele ri himache le
tambwa ya ri i.
26 Wondawani rini wu heiwani fwa tenge tiki eti eti ri tandawani wu akini ya wu
sawe, “Ka ambusuwa foˈo?” O hinga wu bwakoni ata ti ya wu gi.
27 Ete wowani metengei ete Jisas ri mendini ya wunu ri sawe, “Kunu yakinani ma
ku eti. Ando a tandau. Apa ku aki kei.”
28 Ete wowani Pita mwanji wasa ka hinga ya ri sawe, “Apukolaka, e, mini naha nawa
ma ani sawewa mini tambwa fwa tenge tiki ani eti eti a ta.”
29 Wowani Jisas ya rini sawe, “Ma ta.” Ete wowani Pita kanu ri hanjaˈaisini fwa tenge
tiki ri eti eti Jisas tambwa ya ri i.
30 Ri indani ausuwa tini ri heini ri akikoni fwa we tiki kamindache ya ri rai. Wofunu
ri uchani ya ri sawe, “Apukolaka, ma ani okula.”
31 Ete wowani metengei ba ete Jisas tapa dachinani Pita ni ri torosini ya rini
sawe, “Sembe mi haro ti kapwacheche naha. Hinde wowani, mini inaka fisi mi
hambwandau?”
32 Wosini kanu tenge tiki fi rauwani, ausuwa laka oti ya humbu.
33 Ete wowani ele hima kanu tenge tiki wu daro ti, rini wu lotu woni ya wu sawe,
“Mwe naha, mini Gotri Che.”

Jisas Genesaret pe hahungo dau hima leni kipe ri wosiro
Mk 6:53-56

34 O fwanjuwei wu yetikinani wu rachini Genesaret mapwa ki ya wu i.

35 Wosiwani ele kipe hima le ya wu hambwa, o Jisas to taro. O hinga wu hambwakoni
mwanji ti ele ko takai hinga tinda ete wu humbweˈi humbwetawani hahungondaro
hima wuhi le rini tambwa ya wu rata.
36 Wosini ya rini wu sili, “Dele nui hahungondau hima le nikaˈari sumbu mihi
tunumbwa sa wu toro.” Ete wosiwani ele hahungo hima rini tororo leto tinda ete
kipe ti ya wu wosi.

15

Gotri lo mwanji ti atei hima i mwanji hukwe tini dikindau
Mk 7:1-13

1 Ka gisi ki Farisi hima fwelenga Gotri lo mwanji hambwandau hima fwelenga
Jerusalem wu andosini Jisas tambwa wu tani ya wu sawe,
2 “Hinde wowani kale mi himache le nui atei hima to owero sumbu tini wu sirinanda
nambwe? Ahirahi wu akoni Gotri miyaningisopo tiki kipe wu sira kinani tapa wuhi ti
wu yokonda nambwe.”
3 Wowani Jisas mwanji wasa ya wunu ri sawe, “Hinde wowani o kui sumbu hukwe
tumbwa ete ku sirinandani Gotri lo mwanji tini ku sawesiyaˈaindau?
4 Gotri ete sawero, ‘Mini mi nuwai yapai ni sumbu kipe mi woni mwanji fihi tini ma
sirina. E, hima fori ri nuwaiˈi ri yapai ni kapwa mwanji ri bwano ti, ori hima sa ri ha.’
5 Woroti kundo o mwanji ku jamekosini ka hinga ku sawendau: ‘E, hima fori ri nuwai
yapai ni ete ri sawewa, “Kini ani hakoro ya mwaˈambwe hinga Gotri aka laka ki ani
owero,”
6 woro o sumbu hinga to kipe, o ya mwaˈambwe ki ri nuwai yapai ni okulano sumbu
to sa biya da.’ O mwanji hinga ku sawendau ti keke Gotri mwanji tini ku takichasini
kui sumbu hukwe tumbwa ku rasaindau.
7 Kunu nimba gambo hima! Gotri mwanji bwarakarandaro hima, Aisaiya, ka hinga
ete kunu sawero,
8 ‘Deleha ˈa himiyama hurahama hi ahi tini takisopo wuhi tiki nimba rasaindau.
Woroti sembe wuhi tito ani ni apahime naha ete dau.
9 Wosini hima to wosiro sumbu tunumbwa wu ondiyakandiyani sawe, “Dohaˈa oti
Gotri mwanji.” Wosini nimba ani ni ete wu lotu wondau.” ’

Hima i sembe ni kisi wondau sumbu
Mk 7:14-23

10 Wowani Jisas kale himiyama hurahama ni ri uchawani wu tawani ya wunu ri
sawe, “Norukweni ma ku mendini ku hambwa.
11 Takisopo ki rawaindau ahirahi le hima ni kisi wonda nambwe. Mina. Ka sembe
we kipe mwaˈambwe to takisopo ki sukwani hoko tokwe sirandau tito hima ni kisi
wondau.”
12 Wondawani o gisi ki ri himache le tani ya rini wu sawe, “Mini mi mendinda
nambweˈe, kale Farisi hima le do mwanji mihi ni wu mendisini mini ni sembe enge ti
wu andau ti?”
13 Wowani mwanji wasa ka hinga ya wunu ri sawe, “Ai Yapai hewen ko tiki ri dau ti,
rini rupwa chele. Kale rupwa pe mwaˈambwe hinga rinjenga ri si nambwe leni nanji
tinga tinda ete ri gwano.
14 Ma wunu ku andosiwa sa wu da. Wunu miyasa, wosini miyasa hima leni numbo
ti wu mekundau. Woroti miyasa fori miyasa hima forini numbo ti ri mekusino ti, o
fini anaˈape fi ini wa tiki fi raino.”
15 Wowani Pita Jisas ni mwanji wasa ya ri sawe, “Mini do mwanji yepe mi bwaro ti,
mwanji mu mwe ti ma sawewa nu mendi.”
16 Ete wowani Jisas ya wunu sawe, “Kunu okwe hikisafakisa.

17 Wo kunu ku hambwanda nambwe'e? Kale ahirahi hinga takisopo ki rawaiwani
sembe we tiki raindau ti, semewa ki yindau.
18 E, takisopo ki hoko tokwe sukwandau mwa'ambwe oti inaka to sawekawendawani
ya sukwanda. O sumbu hinga tombwa hima i sembe ti kisi wondau.
19 Kale inaka ki sukwandau sumbu ti ka hinga: kapwa inaka rata, hima ni yeni si
ti, hima i humwe ni sawe, hili ya, nimba gambo, saweholiya sumbu, e, kale wembisa
sumbu.
20 Kale sumbu hinga tombwa tinda ete hima i sembe ti kisi wondau. Woroti, hima
le tapa yoko nambwe ahirahi ano ti, o sumbu hinga ti apa hima i sembe hinde kisi wo
kumbwa."

Kenan pe humwe ti sembe Jisas numbwa ete ti haro
Mk 7:24-30

21 Wosini Jisas o ko ri andosini Taiya, Saiton mapwa tokwe ya ri ai i.
22 Wowani Kenan pe humwe foti tani ya ti ucha, "Apukolaka, mini Defit i che. Ani
keke mi woni ma ani okula. Himamwale kapwa ti ai himiyama che ki raisini walambe
sumbu wosindau."
23 Wowani Jisas mwanji wasa fo ai tini ri sawe nambwe. Ete wowani ri himache leto
rini tambwa wu tani rini silisini ya rini wu sawe, "Doha'a humwe ucha ucha nunu
sirinandau ti, ma tini sawewa sa i."
24 O hinga wu sawewani Jisas mwanji wasa ya ai wunu ri sawe, "Gotri ele Isurel pe
yapai chele nambwe fe che asa che le kekembwa ri ani rumbwewani a taro."
25 O hinga ri sawesiwani o humwe to tani Jisas mu tiki ti raini ti ombungwesini ya ti
sawe, "Apukolaka, ma ani okula!"
26 Ete wowani Jisas mwanji wasa ti ya tini ri sawe, "Apa ai che le ahirahi ti hoko pe
asa tini ani ha hinga."
27 Ete wowani oti humwe ya ai sawe, "Apukolaka, mwe naha ki mi sawero. Woro
asa le wui yapai hima awani gomu sikandau tini rukoni wu andau."
28 O hinga ti sawewani, Jisas ga mwanji wasa ya tini ai sawe, "O bai humwe, sembe
ani ni ni handau ti, omwesika naha. Sumbu fo keke ni ani silindau ti, oti nini ki o
sukwakonda." Ete wowani o gisi kumbwa ti himiyama che kipe ya ti ai wosi.

Jisas hahungo hima miyafo ni kipe ri ai ri wosiro

29 Wosini Jisas o ko andosini Galili fwanjuwei takai tokwe ya ri i. Ri ini kimba tiki ri
rauni ya ri liti.
30 Ete wondawani himiyama hurahama miyafo naha rini tambwa tani ya wu wau.
Wunu ele seke kapwa hima, miyasa hima, talihapa nambwe hima, mwanji bwanda
nambwe hima, e, ba fo ba fo hahungo mendindau hima, ele ni ya wu rata. Wu ratani
Jisas i seke mu tiki ya wu owe. Wosiwani kipe ya wunu ri wosi.
31 O hinga ri wosisiwani ele himiyama hurahama inaka miyafo naha ya wu hambwa.
Hinde wowani, ele mwanji bwanda nambwe hima le mwanji ai bwandawani, ele
talihapa nambwe hima kipe ai wosindawani, ele seke kapwa ai ichi'uchandawani, e,
ele miyasa hima le ya ai ma'aika'ainda. O keke Isurel pe Gotri hi ni ya wu rasainda.

Jisas 4,000 hima leni ahirahi yakwaro
Mk 8:1-10

32 Dani ini Jisas ri himache leni uchawani tawani ya ri sawe, "Ani dele himiyama
hurahama keke a wondau. Wunu ani ga gisi namili wu dani wunu ahirahi nambwe.
Iche tinga wunu handawa hinde apa wunu a sawewa wu i kumbwa. Foki apa numbo
tiki misisiweri wunu dino."
33 Wowani ri himache le ya rini sawe, "Doha'a michi hima nambwe. Apa bereti
miyafo naha soki nu ratasini dele himiyama hurahama miyafo naha ni nu hano?"

34 Ete wowani Jisas ya wunu ai sawe, “Kunu bereti geni kunu dau?” Wowani ya wu
sawe, “Nunu tapa'angi hatachi fisi bereti ga fwai'omwe fisiche tombwa dau.”
35 Ete wowani Jisas ele himiyama hurahama leni sawewani nuwe tiki ya wu liti.
36 Wosisini ele tapa'angi hatachi fisi bereti ga fwai'omweche fwelenga ri torosini,
Gotri ni ri wese'asini ya ri lepika. Wosini ri himache leni ya ri ha. Wowani ri himache
lenga ra'aini ele hima ni ya wu ha.
37 Wosiwani ele himiyama hurahama miyafo naha wu awani sembe ti ete wunu tale.
Ete wosiwani ele ahirahi gomu gamwe nimba dau ti wu rukoni tapa'angi hatachi fisi
hala ki ya wu waro.
38 Ele ahirahi aro hima le 4,000 hima hinga. E, che humwe lenga wu gendi nambwe.
39 Da hinga woni Jisas ele himiyama hurahama ni sawewani ya wu i. Wosini rini
kanu tenge tiki rauni Makatan mapwa tokwe ya ri i.

16

Jisas i kwambu tini wu hei kinani wu ucharo
Mk 8:11-13; Lu 12:54-56

1 Farisi hima lenga Satiyusi hima lenga Jisas ni simiyanehei kinani ya wu ta. Wu tani
hewen pe sumbu kwambu tini ri wosiwa wu hei kinani ya rini wu sawe.
2 Ete wowani rini ga mwanji wasa ya wunu ri sawe, “E, niliki ki isangi le ku heiwa
ku hambwakonda, ‘Icheki gisi kipe naha.’
3 E, nurumbu tiki niri hiki ti ku heiwani mwa roni sukwasini da. Wowani ya ku
saweu, ‘O hinga ti apa kapwa gisi, mwa ti ya yekonda.’ Ei, mwe naha, niri ti sumbu
tini kipe naha ku kilindau. Woroti apa Gotri ondiyasiwani sukwandau do gisi sumbu
tini ku heini ku hambwanda nambwe.
4 Kunu kapwa hima le, Gotri ni saweholiya hima naha. Gotri sumbu kwambu ni
ku hei kinani gamboni ku gindau. Wondau ti, apa sumbu kwambu foti hinde kunu
a mekusi kumbwa, mina. Jona ki sukwaro sumbu numbwa kunu a mekukondau.”
Wosini Jisas wunu hanja'aisini ya ri i.

Farisi hima lenga Satiyusi hima lenga hehenandau wo yis mwanji yepe tiki wunu sawero
Mk 8:14-21

5 Jisas himache ele o fwanjuwei wu yetikinasini ya wu hambwa, bereti fwele wu ra
ra wu i nambwe.
6 Ete wowani Jisas ya wunu ri sawe, “Kunu kipe naha ku hambwandani Farisi hima
lenga Satiyusi hima lenga hehenandau wo, yis, wuhi ti ku hambwafwa'ainda.”
7 Wosiwani wunjenga ya wu anambwa anambwanda, “Hinde wowani, bereti nu rata
nambwe ti keke ri bwandau.”
8 Wowani Jisas wui mwanji ti ri hambwani ya wunu ri sawe, “Kunu sembe ha sumbu
kuhi ti kapwacheche naha. Hinde wowani kunjenga ka hinga ete ku anambwandau,
‘Nunu bereti nambwe’?
9 Ka tini ku hambwanda nambwe'e? Ele 5,000 hima ka tapa'angi bereti tini ku ha'i
hatawani wu ani wu wofuwani ahirahi gomu le hala geni ku waroro?
10 E, kunu ka tapa'angi hatachi fisi bereti kale 4,000 hima leni ku ha'i hatawani wu
ani wu wofuwani ahirahi gomu ti hala geni ku waroro?
11 Hinde wowani ka hinga ku hambwa nambwe? Ani bereti mwanji tini kunu a
sawe nambwe. Ani ete a sawero, ‘Kunu Farisi hima lenga Satiyusi hima lenga wui
hehenandau wo, yis, o tini ku hambwafwa'ai.” ’
12 Wowani ete ya wu hambwa. Rini hehenandau wo, yis, tini wu hambwafwa'ai
kinani ri sawe nambwe, mina. Rini Farisi hima lenga Satiyusi hima lenga wundo
ondiyakandiyandau mwanji wuhi tini wu hambwafwa'ai kinani ri sawero.

Pita Jisas hi tini amwei ete ri sawero, rini Kurais
Mk 8:27-30; Lu 9:18-21

13 Jisas ri saini ri himache lenga Sisariya Filipai mapwa tokwe wu ini ri himache
leni ya ri sili, “Kale himiyama hurahama dori Hima ri Che ni hi ti hinde hinga wu
uchandau?”
14 Ete wowani ya wu sawe, “Fwele ete sawendau, ‘Ori uku yasindau hima ri, Jon, to
ai sairo.’ E, Fwele ete sawendau, ‘Ori Ilaicha,’ wowani fwele saweu, ‘Ori Jeremaiya.’
Fwele saweu, ‘Ori Gotri mwanji bwarakarandau hima.” ’
15 Ete wowani Jisas ele ri himache leni ya ri sawe, “Wo kundo hinde hinga ku ani
hambwandau?”
16 Ete wowani Saimon Pita to mwanji wasa ya rini sawe, “Mini Kurais, himamwale
ga dau Gotri Che funda naha.”
17 Wowani Jisas ga Saimon ni mwanji wasa ya ri sawe, “Saimon, Jona i che, mini
ma eripeˈaripe. Do nuwe kipe hima forito do mwanji mini mekusi nambwe. Mina. Ai
Yapai, hewen ki dau, to do mwanji mini mekuro.
18 Apa mini a sawenda. Mini Pita. Pita mwanji mwe ti ‘humokuto.’ Ani ni sembe
hano hima leni do humokuto tenge tiki wunu ani esino. Wosiwa heli kwambu ti hinde
wunu diki kumbwa.
19 Apa hewen pe kwambu ti tukwano ki ti mini ani hakonda. E, sumbu fweleni do
nuwe ki minambwe mi nawa Gotri okwe hewen ko ki o hingambwa ri wosikonda. E,
sumbu fweleni do nuwe ki mi ohounawa Gotri okwe hewen ko ki o hingambwa ri
wosikonda.”
20 Wosini Jisas ele ri himache leni mwanji kwambu naha ki ya wunu ri sawe, “Apa
hima fweleni ete ku sawe kei, ani Kurais.”

Jisas ete ri sawero, ri hasini ri ai saino
Mk 8:31–9:1; Lu 9:22-27

21 O gisi hinga ambwesini ete i ini Jisas ri himache leni rini ki sukwano sumbu leni
ka hinga ya wunu ri mekunda, “Jerusalem ko ki ani iwa, ko aulindau mekupu le, puris
hima laka le, e, Gotri lo mwanji hambwandau hima le amwaka ani hani ani yewa ani
hasini gisi namili iwa ani ai saino.”
22 Ete wowani Pita biya hinga rini raˈaisini mwanji kwambu tiki ya rini sawe,
“Apukolaka, minambwe naha! Kahaˈa sumbu hinga apa mini ki sukwa hinga.”
23 Ete wowani Jisas ri jamekosini Pita ni ya ri sawe, “Saiten, mini ai gumwa tokwe
ma tani i. Mindo ai numbu ti o mi ichakisinda. Mini Gotri inaka tini mi sirinanda
nambwe. Mina. Mini hima i inaka tumbwa mi sirinandau.”
24 Wosini Jisas ri himache leni ya ri sawe, “E, hima fori ani ni ri sirina kinawa ori
hima hi rihi tini sa rakaisini me yapweke rihi ti ri kichani sa ri ani sirina.
25 E, hima fori ri himamwale tini ete ri enepesiwa himamwale rihi ti humbuno. E,
hima fori ani ni hambwani himamwale rihi ti ri ohumbwewa, ichai o hima himamwale
rihi ri ai torono.
26 E, hima fori nuwe pe mwaˈambwe hinga tinda ete ri torosiwa himamwale rihi
humbuwa apa kale mwaˈambwe hinde hinga rini okulano? Apa ori hima bwele ya
mwaˈambwe ni ri hawa o himamwale rihi ri ai ratano?
27 Dori Hima ri Che ri Yapai okusindau hi tinga ri ensel le ra ra funda wu takonda. O
gisi ki do nuwe ki dau himiyama hurahama lei kipe sumbu kapwa sumbu wasa wunu
ri hakonda.
28 Mwe naha ki kunu a sawendau. Hima fwele do ki enindau ti, hinde apa wu ha
kumbwa. Minambwe naha. Ete wu dasini dori Hima ri Che Gotri kwambu tinga tawa
wu heisinimbwa.”

17

Jisas tape ba fo hinga ai siraro
Mk 9:2-13; Lu 9:28-36

1 Wosiwani gisi ti tapa'angi hatachi funda isiwani Jisas to Pita, Jemis, ri analongo, Jon, wunu ra ra kimba hime laka fotiki ya wu rau. Wosini wundombwa ya wu da.
2 Wu dani wu heiwani Jisas tape ti jamekoni ba fo hinga ya ai sira. Wowani ri miyaningisopo ti nika hinga okukoni ri nika'ari le wamwa naha hi hinga ya ete oku.
3 Wosiwani wu heiwani Moses hima pi Ilaicha sikani Jisas ga mwanji ya wu anambwanda.
4 Wowani Pita o tini ri heikoni Jisas ni ya ri sawe, “Apukolaka, doha'a ki nu dawani kipe naha. E, mi ohounandau ti nawa, doha'a ki teikwara akache namili a kisi, fo mini keke, fo Moses keke, e, foti Ilaicha keke.”
5 O hinga ete ri bwandawani, hi hinga okundau hiki wamwa ti sikani ya ete wunu yoho. Wowani o hiki we tiki tumwa foti ka hinga uchani ya wunu sawe, “Dori Che o ai Che, rini keke a wondani sembe ahi rini keke kipe naha ani hambwanda. Woro ri mwanji tini ma ku mendi.”
6 Ete wowani ri himache le o mwanji wu mendikoni miyaningisopo wuhi ti nuwe tiki wu opulisini aki omwesika naha ki ya wu aki.
7 Wowani Jisas wui mu tiki takai tani wunu ri torosini ya wunu ri sawe, “Ma ku sai. Apa ku aki kei.”
8 O hinga ri sawewani wu mauni hima fo wu hei nambwe, Jisas tombwa ya da.
9 Wosini o kimba ete wu raindani, Jisas mwanji kwambu ki ya wunu ri sawe, “Apa hima foni do ku heiro sumbu sawe kei, kui inaka ki sa ete dawa, dori Hima ri Che hasini ai saino gisi tiki pwe.”
10 Ete wowani ri himache le ya rini wu sili, “Hinde wowani kale Gotri lo mwanji hambwandau hima le ete wu sawendau, Ilaicha to Kurais ni mwaseni tano?”
11 Wowani mwanji wasa ya wunu ri sawe, “Ei, mwe naha, Ilaicha to tani ele mwa'ambwe tinda ete ri wonorukweno.
12 Woroti kunu a sawendau, Ilaicha taro. Wosiwani hima le rini ni wu hambwa nambwe. Mina. Wunu wui okokona tunumbwa wu sirinandani kapwa sumbu ba fo ba fweleni rini wu wosiro. O hingambwa dori Hima ri Che ni walambe o wu wosikonda.”
13 Jisas o hinga sawewani ri himache le ya wu hambwa, oti uku yasindaro hima ri, Jon, ni ri sawero.

Jisas himamwale kapwa tinga dau che foni kipe ri wosiro
Mk 9:14-29; Lu 9:37-42

14 Wosini wu ini himiyama hurahama miyafo dau michi tiki ya wu raru. Wowani hima fori Jisas tambwa ri tani ya ri ombungwe.
15 Wosini ya ri sawe, “Apukolaka, mini ai hurahama che keke ma wo. Rini apwe yitindani hima tape rihi ti walambe naha isindau. Ei, gisi miyafo naha hi tiki ri raindani fwa tiki ri raindau.
16 Wondawani mi himache le tambwa rini a ra'aiwani himamwale kapwa rihi ti wu rani wu humbwe'i nambwe.”
17 Wowani Jisas mwanji wasa ya rini sawe, “Kunu sembe kipe ku ha nambwe hima tiya. Kui inaka ti sawesiya'ai tumbwa ku hambwandau. Gisi geni apa kunu ga ete a dano? Numbo geni apa kunu keke ete a wondano? O che ani tambwa ma ani rata.”
18 Wowani Jisas o himamwale kapwa ni mwanji kwambu ki sawewani, o hima wapache ni andosini ya i. Wowani metengei ete kipe ya ri ai wosi.
19 Wosiwani ri himache letombwa yanini wu tani Jisas ni ya wu sawe, “Hinde wowani ka himamwale kapwa nundo nu rani rumbwe kinani nu simiyafuro?”

20 Wowani ya wunu ri sawe, “Sembe ku handau ti, mwe naha ku ha nambwe. O
hinga keke ku simiyafuro. Ei, mwe naha ki kunu a sawendau, sembe kuhi ku handau
ti, ka masitet tukoche hinga mwe naha ku hasini do kimba ni ete ku sawewa, ‘Ma saini
o biya tokwe ini eti,’ wowa apa ino. Ete wowambwa ele sumbu hinga tinda ete ku
wono. [
21 Woroti ka himamwale kapwa rani humbwe'ino ti, numbo ba fo nambwe, mina.
Ahirahi hakindani Gotri ni ete uchahambwandau numbo tombwa oto.]”

Jisas numbo fisi ri sawero, ri hasini ai saino
Mk 9:30-32; Lu 9:43-45

22 Wosini Galili mapwa ki funda wu indani Jisas ele ri himache ni ya ri sawe, “Dori
Hima ri Che hima lei tapa tenge tiki o wu hakonda.
23 Wowa rini wu yeni wu sisiwa gisi namili iwa ri ai ri saino.” Ete wowani ri himache
le sembe wuhi ti nomo naha ya wunu i.

Jisas Gotri aka laka tiki takisi ya ti haro

24 Wosini Kapaneyam ko ki wu ini wu raruwani Gotri aka laka keke takisi ya
torondau hima le Pita tambwa wu tani ka hinga ya rini wu sawe, “Ka kunu
ondiyakandiyandau hima ori Gotri aka laka keke takisi ya handau'u?”
25 Wowani Pita ya sawe, “Ei, o ri hakonda.” Wosini aka we tokwe ri raruwani Jisas
mwanji rasaini ya rini sawe, “Saimon, hinde hinga mi hambwandau? Do nuwe ki dau
king apukolaka le wunu ele takisi ya namoki wu torondau? Wundo wui che leki wu
torondau, hima fweleki wu torondau?”
26 Wowani Pita ya sawe, “Hima ba fweleki wu torondau.” Ete wowani Jisas ya rini
sawe, “O hinga nawa king apukolaka le wui che le takisi ya handa nambwe. Ani hewen
kipe King Apukolaka i che.
27 Woro o hingambwa apa nu wosiwa nunu wu bwano. Woro o sumbu hinga
sukwano ti nu diyahandau. O hinga keke fwanjuwei tokwe ma ini huku ti ma wali.
Wosini o metengei mi rono fwai'omwe ti takisopo ti ma toroni haunasini mi heiwa
humokuto ya foti kai dakonda. O ya ti mini keke, e, ani keke takisi ya hinga ma wunu
ha.”

18

Gotri kwambu aulindau hewen ko tiki namo naha to funda mwasendau
Mk 9:33-37; Lu 9:46-48

1 O gisi ki ri himache le tani ya rini wu sawe, “Namo naha to Gotri kwambu aulindau
hewen ko tiki funda mwasendau?”
2 Wowani Jisas che forini uchawani ri tawani ele ri himache i nindo tiki ya rini esi.
3 Wosini ya ri sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau. E, sumbu hukwe kuhi ku
hanja'aisini muku pe che sumbu hinga ku sira nambwe nawa, apa ka hewen pe Gotri
kwambu aulindau sumbu ki hinde ku raru kumbwa.
4 Hima fori hi rihi tini rakaisini do kichapwache hinga ri sirawa rini ele hima fweleni
ri dikisini Gotri kwambu aulindau hewen ko tiki rindo apukolaka.
5 “E, hima fori ani ni hambwani ka che hinga forini enepeni ratawa, ori hima ani ni
enependau.

Kapwa sumbu tito hima sembe handau tini walambe wosindau
Mk 9:42-48; Lu 17:1-2

6 “E, ani ni sembe hasindau do kichapwache hinga forini kapwa sumbu mekusiwa ri
hichakowa, ori hima miyatapa hinga ti kwele rihi tiki humokuto laka injisini fwa laka
ki sa rini rawai. O sumbu hinga rini wosino ti wai hinga, hi tokwe ri raino to kapwa
naha.

7 “Do nuwe ki dau hima ele, hima leni kapwa sumbu tiki ai wunu raˈaindau keke fiya
kapwa naha. Mwe naha, do kapwa sumbu hinga ele mapwa ki sukwandau. Woroti o
sumbu hinga wosindau hima, rini fiya kapwa naha.
8 E, tapa mihi toˈo seke mihi to kapwa sumbu tokwe mini raˈaiwa ma takutoni
humbweˈi. Wosiwa tapa funda riˈi seke funda ritombwa dawa ete da ete da
himamwale kipe mi torono. Foki tapa fisiˈi seke fisi mihi dawa usungwaha da nambwe
hi tiki o mini rawaikonda.
9 E, miya mihi tito mini rani kapwa sumbu tokwe mini raˈaiwa o miya kapwa ma
gorini humbweˈi. Wosini miya funda tombwa dawa ete da ete da himamwale kipe mi
torono. Foki miya mihi fisi ete dawa apa mini toroni hi tiki o mini rawaikonda.
10 “Kunu hambwafwaˈainda, foki do che hinga fweleni ete ku sawe ki, mini
kichapwache. Mina. Hinde wowani, wunu okulandau hewen ko kipe ensel leto wu
heisini mwanji ti ai Yapai hewen ko ki dau tambwa raˈaindau.
11 [Hinde wowani, dori Hima ri Che ri sikaro ti, ele kapwa sumbu wondau hima leni
ai ri rata ki ri sikaro.]

Sipisip yaniro mwanji yepe
Lu 15:3-7

12 “Kunu hinde hinga ku hambwandau? E, hima fori sipisip rihi ti 100 hinga dau.
Woro fori yanisiwa apa ri waki nambwe sinoˈo? Mina. Apa ele 99 sipisip kimba ki ri
andosini o sipisip funda waniro tini ri ai ri wakino.
13 Mwe naha ki kunu a sawendau. Ri wakini o sipisip funda ri heisinimbwa ele 99
sipisip yani nambwe leni dikini ya ri eripeˈaripekonda.
14 Woro hingambwa apa kui Yapai, hewen ko tiki dau, ri inaka ti do che hinga fori
apa humbuno tini ri okokonanda nambwe.

Kapwa sumbu norukwendau sumbu

15 “E, mi hiparakambwe fori kapwa sumbu mini wosiwa, ma ini rini ga barikapwa ki
linindani kapwa sumbu ri woro ti amwei ma rini sawe. Wowa mi mwanji ri mendiwa,
mi hiparakambwe ga tapa ti ma ki anayengunasini sembe wahapi ki ma ki da.
16 E, mi mwanji ri mendi nambwe nawa, hima fisiˈi funda hinga mi ra ra rini tambwa
ma i. O hinga ku wosiwa ri mendi nambwe nawa kunu hima fisiˈi namili to koti wono
gisi ki mwanji amwei rini ni ku sawekonda.
17 Wui mwanji ri mendi ki ri diyahawa sios mekupu hima leni ma sawe. E, Sios
mekupu hima lei mwanji okwe ri mendi ki ri diyahawa, ma rini andosiwa ele hoko pe
hima hinga takisi ya toro hima hinga sa ri da.
18 “Mwe naha ki kunu a sawendau. E, sumbu fweleni do nuwe ki minambwe ku
nawa Gotri okwe hewen ko ki o hingambwa ri wosikonda. E, sumbu fweleni do nuwe
ki ku ohounawa Gotri okwe hewen ko ki o hingambwa ri wosikonda.
19 “Woroti numbo fonga kunu a sawe. E, kunu hima fisi fopi do nuwe ki mwaˈambwe
fo keke sembe funda fi hani o mwaˈambwe keke Gotri ni fi uchahambwano ti, ai Yapai
hewen ko ki dau ti apa fini ha sindau.
20 Ei, hima fisi namili hinga hi ahi tini wu hambwasini michi foki wu wauwa, ani
wui nindo tiki a dano.”

Tau ra himache fori hima keke wonda nambwe sumbu

21 Ka gisi ki Pita Jisas tambwa tani ya rini sawe, “Apukolaka, ai hiparakambwe fori
kapwa sumbu ete ani wosindawa numbo geni kapwa sumbu rihi a rani a humbweˈino?
Ani hambwawani numbo tapaˈangi hatachi fisi hingaˈa?”
22 Wowani Jisas ka hinga ya rini sawe, “Ani numbo tapaˈangi hatachi fisi hinga mini
a sawenda nambwe. Mina. Mini a sawe, gisi gisi kapwa sumbu mini wosindau hima
fo dawa kapwa sumbu rihi ti ma ete rani rumbweˈinda.

23 “O hinga keke hewen pe kwambu ti mwanji yepe ki a sawewa ka hinga, king
apukolaka foto dau hinga. O king apukolaka ele ya mwa'ambwe rihi nimba ra'airo
ri himache lenga ri wonorukwe ki ri hambwasini gisi ti ya ri owe.
24 Wosiwani o gisi tawani ri litisini ya mwa'ambwe nimba huwandari ra'aindaro
hima leni ya wunu ri sawenda. Wondawani ya ti 10 miliyon kina hinga miyafo naha
huwandari ra'aindaro hima ni rini tambwa ya wu rata.
25 Woroti wasa ri ai hano ti ya nambwe. Ete wowani king apukolaka kwambu tiki
ya rini sawe, ori hima ri che humwe le, e, ri mwa'ambwe lenga ya wungwa ri jisini
huwandari ri ra'airo ya mwa'ambwe wasa ai ha ki.
26 Ete wowani o tau ra himache king apukolaka mu tiki ri ombungwesini ya rini
sawe, ‘Ani keke mi woni ma ani nikisi! Wowa ele ya mwa'ambwe huwandari a ra'airo
ti wasa ratani mini a bwe ha.’
27 Wowani o tau ra himache ni aulindau king apukolaka to rini heini rini keke woni
huwandari ri ra'aindaro ya mwa'ambwe rini hanja'aisini rini sawewani ya ri i.
28 “Ete wowani hoko tokwe ri raruni tau funda fi randau ri nau forini ya ri hei. O ri
nau ya ti rini ki huwandari ri ra'airo ti 100 kina hinga. Wosini o tau funda fi randau
ri nau ni kwele fu tiki ri toroni ambitonambusini ya ri sawe, ‘Mini ya mwa'ambwe
huwandari mi ra'aindaro ti, tinda mi ai hani humburo'o?’
29 “O hinga ri bwawani tau funda fi randau ri nau ori seke rakai ombungwesini ya
rini sili, ‘Ani keke mi woni ma ani nikisi! Wowa ya mwa'ambwe wasa ratani mini a
bwe ha.’
30 Wowani rini diyaha. Wosini o ri nau ni kalapus tiki ya rini rawaru. Wosiwa ya
wasa wakini ri hawambwa.
31 “Ete wowani ele tau funda wu randau himache fwele o sumbu ni wu heini sembe
nomo wu ani rini keke woni wu ini wui king apukolaka ni ele sumbu hinga rini
wosindaro tini ya rini wu sawenda.
32 Ete wowani o ri tau ra himache ni ri uchasini ya ri sawe, ‘Mini tau ra himache
kapwa naha! Metengei mi ani heini mi ichakawani ele huwandari mi ra'aindaro ya
mwa'ambwe le mini ani hanja'airo.
33 Ani mini keke a woro. Woro mini ga tau funda ki randau nau mihi fori keke o
hingambwa mi wopo kipe naha.’
34 Wowani ri apukolaka enge rini ani kalapus aulindau hima lei tapa tenge tiki ya
rini ha, wosiwa ele huwandari ri ra'airo ya le tinda ri hawambwa.
35 E, kunu okwe kui sembe ki, kui hiparakambwe kunu wosiro kapwa sumbu ku rani
ku humbwe nambwe nawa, ai Yapai hewen ko tiki ri dau rini okwe o sumbu hinga
tunumbwa kunu wosino.”

19

Jisas anahopwesini humbundau sumbu tini ri sawero
Mk 10:1-12; Lu 16:18

1 Jisas ele mwanji hinga tinda ri bwani ri humbusini Galili mapwa ri hanja'aisini ya
ri i, Jutiya mapwa laka Jotan fwa angi kachi tokwe.
2 Wosiwani himiyama hurahama miyafo rini wu sirinani wu indawani hahun-
gondau hima miyafo le kipe ya ri wosinda.
3 Wondawani Farisi hima fwele tani rini simiyanehei ki ya rini wu sawe, “Gotri lo
mwanji ti hima fori humwe hopwesiwani sumbu fo wowani ai tini humbundau sumbu
tini ohounasini dau'u?”
4 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya ri sawe, “Doha'a mwanji, Gotri chengi ki dau
tini ku heini ku hambwa nambwe'e, ka hinga sawero ti: ‘Injelembwa kapwa Gotri ele
mwa'ambwe hinga tinda ri wosisini opi humwe hura ya ri wosi’?”

5 Wosini ya ri sawe, “Hima fori ri nuwai yapai hanjaˈaisini ri ini ri humwe ga ya
funda fi dakonda.
6 O keke fini apumbwa apu fi litinda nambwe, mina. Fini forukumbwa ya fi litiu.
Woro o sumbu Gotri sawesiro ti, hima fotoˈo finjenga hinde apa anahumbu kumbwa.”
7 Wowani Farisi hima lenga ya rini sawe, “Hinde wowani Moses injelembwa Gotri
lo mwanji nunu hasini ete nunu sawero, ‘Hima fori ri humwe humbu kinawa humwe
humbu chengi sa kaini o humwe ni ri hasini sa tini humbu’?”
8 Ete wowani Jisas ga ya wunu sawe, “Ele kui inaka emendiki naha ku dawani heifuni
Moses humwe humbuno sumbu tini kunu ohounaro. Woroti injelembwa kapwa Gotri
humwe hura wosiro gisi ki o lo mwanji hinga sira nambwe.
9 Ka hinga kunu a sawe. E, hima fori ri humwe ti, hima foringa kapwa sumbu ti
wo nambwe, nimba tini ri humbusini humwe foni ri hopwewa, ori hima to rinjenga fi
anahopwero sumbu tini walambe ri woro.”
10 Wowani ri himache le ya sawe, “E, hima ri humwe ni humbuno sumbu ti mi
sawero hinga nawa, apa hima fori humwe ni ri hopwe hinga, hima wapa hinga ri
da ki.”
11 O hinga wu bwawani ya ri sawe, “Himiyama hurahama miyafo do kui mwanji
hinga hinde wu sirina kumbwa. Mina. Gotri ohounano hima tombwa hima wapa wu
dano.
12 Ma ku mendi, humwe ni hopwenda nambwe hima le numbo ba fweleki o hinga wu
dau. Hima fwele wui nuwai o hinga ete wunu raro. Hima fwele wui hima tape kupu
walambe wunu wu wosiwani hima wapa wu dau. Wowani hima fwele Gotri hewen
kipe kwambu ni ri hambwasini humwe hopwendau sumbu minambwe ri nasindau.
Woro hima fwele do sumbu hinga wu sirina kinawa apa wu sirina sindau.”

Jisas Gotri wunu okula kinani che leni mwanji haro
Mk 10:13-16; Lu 18:15-17

13 O gisi ki hima fwele wui che le rini tambwa ya wu rata. Wunu ete wu hambwaro,
rindo ri tapa ti ele che tape tenge wuhi tiki ri owesini Gotri ni ri uchahambwawa kipe
naha wunu okulanda ki. Wokowani ri himache leto mwanji kwambu tiki ya wunu
bwa.
14 Wowani Jisas ga ya wunu sawe, “Ma ku haraˈaiwa ele che ani tambwa sa wu
rata. Apa wunu etipe kei. Mina. Hewen kipe kwambu ti ele che hinga dau hima leni
okulandau.”
15 Wowani tapa rihi ti ele che tape tenge tiki ri oweni ri okulasinimbwa o michi ri
hanjaˈaisini ya ri i.

Hima fori mwaˈambwe miyafo naha dau
Mk 10:17-31; Lu 18:18-30

16 Wosiwani hima fori Jisas tambwa tani ya ri sawe, “Ondiyakandiyandau hima,
bwele sumbu kipe hinga tini a wosini ete da ete da himamwale kipe a torono?”
17 Ete wowani Jisas ya rini sawe, “Hinde wowani sumbu kipe keke mi ani silindau?
Gotri rindombwa hima kipe to sa. E, ete da ete da himamwale mi toro kinawa, ele
Gotri sawero lo mwanji tinda ma ete sirina.”
18 Wowani ori hima ya rini sawe, “Kale bwele lo mwanji tini a sirinano?” Wowani
Jisas ya rini sawe, “Kalehaˈa lo mwanji ni: ‘Apa hima yeni si kei. Apa hima i humwe
sawe kei. Apa hili ya kei. E, apa hima foni mwanji gambo kei.
19 Mini mi nuwai yapai mwanji tini ma sirinanda. Wosini minjenga mi okokonandau
hingambwa kale biya hima ba fwele o hingambwa ma okokona.” ’
20 Wowani ori hima wapa ya rini sawe, “Dele lo mwanji hinga tinda a sirinandau.
Woro bwele lo mwanji hinga ni a sirinanda nambwe?”

21 Wowani Jisas ya rini sawe, “E, mini sumbu kipe naha tumbwa ete mi sirina
kinawa, ma ini mwaˈambwe mihi le ya wungwa mi jisini ele heifundau hima leni ma
humwasini wunu haˈi hata. Wosiwambwa mini ga ichai hewen ko tiki mwaˈambwe
miyafo mi wauno. O tau hinga mi rani mi humbusini ma tani ani sirina.”
22 Ete wowani ori hima wapache o mwanji ni ri mendini ri hambwafuni inaka tenge
miyafo ya ri hambwa. Wokoni ya ri i. Hinde wowani, rini mwaˈambwe miyafo naha.
23 Ete wowani Jisas ri himache leni ka hinga ya ri sawe, “Mwe naha ki kunu a
sawendau, ya chele hima ri Gotri sumbu kipe tini sirinani hewen kipe kwambu
aulindau ki raru ki simiyandau ti, tau kwambu naha.
24 Woro ai kunu a sawekonda. Omwe laka foti nikaˈari kapandau nili sopu tiki raru
ki apa ete simiyandano. O hingambwa kari ya chele hima hewen kipe Gotri kwambu
sumbu ki ri raru ki simiyafuno.”
25 Ete wowani ri himache le ka mwanji ni wu mendikoni ete wu apapanani ya wu
sawe, “O sumbu hinga nawa Gotri namoni ri raˈaikondau?”
26 Wowani Jisas miya wunu numbwa misisini ya wunu sawe, “Hima i kwambu to
mina. Woro Gotri kwambu kumbwa ele sumbu hinga apa ri wosino.”
27 O hinga ri sawesiwani, Pita ga mwanji wasa ka hinga ya rini sawe, “Ma hei,
nunu ele mwaˈambwe nuhi nu hanjaˈaisini ya mini nu sirinanda. Woroti apa bwele
mwaˈambwe wasa ni nu torono?”
28 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau. Dele mwaˈambwe
ako naha sirano gisi ki, dori Hima ri Che ri, hi omwesika laka torosini king apukolaka
litindau tei tenge ki ri litino. O gisi ki kunu okwe ku ani sirinandaro ti, ka tapaˈangi
tapaˈangi hatachi fisi litindau tei tenge ki ku litisini tapaˈangi tapaˈangi hatachi fisi
Isurel hima mu leni ku aulino.
29 E, hima fori hi ahi tini ri sirinaro keke ri tiyamwakichamwa ti, ri hiparakambwe
le, ri kahaiche le, ri nuwai yapai le, ri che le, e, ri aku tau le ri hanjaˈairo ti, rini ele ri
hanjaˈairo mwaˈambwe wasa hinga miyafo naha ai torosini ete da ete da himamwale
ri torono.
30 Woro, ele mwaseni sirinandaro himako fwele wu ai jepiwa ele jepiro himako
fweleto tani wunu dikini mwaseni wu ikonda.”

20

Waini rupwa tiki tau randau tau ra himache

1 “Hima ni aulindau hewen pe kwambu ti, mwanji yepe ki a sawewa ka hinga: Waini
rupwa ni aulindau yapai chele hima hinga. Nurumbumbwa, ete ri saini waini tau rihi
rano himache fwele rata ki ya ri i.
2 Ri ini hima fwele ri heiwani wunu o gisi funda kumbwa silifa ya funda wu toro
kinani mwanji ti rini ga ya wu inji. Wowani ori waini rupwa hima mwe ri wunu
humbwewani ri tau tokwe ya wu i.
3 Wosiwani nika sukwani 9 kilok hinga indawani hima waundau michi ki ri ai ini ri
heiwani hima fwele wausini ya nimba wu da.
4 Wowani ya wunu ri sawe, ‘Kunu okwe ku ini ai waini rupwa ki tau ku ranoˈo?
Wowa tau ku rano chiki hinga ya ti kunu ani ha.’ Wowani ya wu i.
5 Dani ini ori hima nika gondi naha ga nika raini 3 kilok hinga ikondawani ri ai ini
o hingambwa tumbwa ete ya ri wosi.
6 “Wosini da hinga woni rai rai nika yendawani ri ai ini ri heiwani hima fwele ai
wu wausini ya wu da. Wowani ya wunu ri sawe, ‘Hinde wowani ahaˈa gisi funda laka
nimba ku dau?’
7 Ete wowani wunu ga mwanji wasa ya ai wu sawe, ‘Nunu hima fo tau nu ra ki nunu
ondiyasi nambwe.’
“Wowani ya wunu ri sawe, ‘Kunu okwe ma tani ai tau tokwe ku i.’

8 “Hunduwani tau chele hima mwe ri, ri tau ra himache leni aulindau hima ni ya ri
sawe, ‘Ma wunu uchawa sa wu tawa ya ti ma wunu ha. Ele gumwa ki naha ki taro tau
ra himache leni metengei ma wunu ha ha ini pwe metengei naha taro tau ra himache
le bwe ha.’
9 “Ele tau ra himache rai rai nika ki wu ini tau raro hima le wu tani silifa ya funda
funda ya wu toro.
10 Ete wowani ele metengei naha nurumbu ki wu ini tau raro himako le ka hinga
ya wu hambwa, ‘O ya laka o nu torokonda.’ Woroti mina. Wunu okwe silifa ya funda
funda numbwa ya wu toro.
11 O keke sembe enge wu ani o tau chele hima mwe ni gumwa tokwe ya rini wu
bwanda.
12 Wondani ka hinga ya rini wu sawe, ‘Dele gumwa ki naha ki taro hima le wunu tau
kamindache naha wu raro. Wosiwani ya ti wunu mi haro ti, nunu mi haro hingambwa
mi haro. Woroti nundo metengei nurumbu naha nu tani tau nu randawani nika
sukwani nui tape tenge ki ye yeni ete rai.’
13 “Wowani tau chele hima ori wui nindo tiki dau tau ra himache forini mwanji
wasa tini ka hinga ya ri ai sawe, ‘Ai nau, ani kapwa sumbu fo mini a wo nambwe. Do
nurumbu mwanji kunu ga nu injiro hingambwa silifa ya funda funda o kunu ani ha
to.
14 Ya mihi ma toroni ya mi i. Ai okokona tiki o ya mini ani haro hingambwa kale
biya gumwa ki taro hima leni o hingambwa ani haro.
15 O ai okokona hingambwa ani haro. Woro ai okokona ki ya ahi ani ha hinga'a?
Hinde wowani sembe amwaka mi andau? Wo sumbu kipe wunu a wosiro keke'e?’
16 Woro o hingambwa to sa: Ele gumwa ki taro hima le wu mwasewa ele mwasero
hima le ai tani jepino.”

Jisas numbo namili ki ete sawero, ri hasini gisi namili iwa ri ai saino
Mk 10:32-34; Lu 18:31-33

17 Wosini Jisas Jerusalem ko laka tokwe ri ikoni ri Himache tapa'angi tapa'angi
hatachi fisi le numbwa ri rani ya ri i. Wondani numbo tiki Jisas ka hinga ya wunu
sawe,
18 “Ma ku mendi. Nu ini Jerusalem nu raruwa, dori Hima ri Che ni puris hima laka
le, e, Gotri lo mwanji hambwandau hima lei tapa tenge tiki o rini wu hakonda. Wosiwa
rini wu kotimwosini rini yewa ri hano mwanji tini ya wu injikonda.
19 Wosini hima kupu ba fweleni rini wu hasiwa rini saweholiyandani rini tanamb-
wasini me yapweke tiki rini yewa ya ri hakonda. Wosiwa gisi namili iwa ri ai saino.”

Jemis hima pi Jon findo apukolaka fi eti ki fi okokonaro
Mk 10:35-45

20 O gisi ki Sepeti humwe fi che pinga Jisas tambwa ya wu ta. Wu tani fi nuwai nuwe
tiki ti ombungwesini sumbu foti keke ya rini ti sili.
21 Wowani Jisas ya tini sawe, “Nini bwele mwanji tini ni ani sawekondau?”
Ete wowani ya rini ti sawe, “Ma ohounawa dopi ai che King Apukolaka hinga mi
linindano gisi ki mini ga takaini fi litino'o, fori mi tapa mama tokwe litiwa fori tapa
usanji tokwe sa liti?”
22 O hinga ti sawewani Jisas ga mwanji wasa ka hinga ya wunu sawe, “Kunu ku
hikisasini do mwanji ku ani siliro. Woro ando amwaka a mendikondau hingambwa
kunu okwe o hingambwa ku mendino'o?”
Wowani ya rini fi sawe, “Ei, si mendi sindau.”
23 Wowani Jisas ya ai fini sawe, “Mwe naha amwaka a mendino hinga ki mendino.
Woroti namoto ai tapa mama tokwe litiwa namoto ai tapa usanji tokwe litino ti, o ai
tau mina. Dopi tei litino hima pi, ai Yapai tombwa fini otokunasindau.”

24 Ete wowani ele ri tapa'angi tapa'angi himache le o mwanji ni wu mendini opi wui
hiparakambwe fisi ni sembe enge ti ya fini wu a.
25 O hinga wu wowani Jisas wunu uchawani rini tambwa wu tawani ya wunu ri
sawe, “Kunu ku hambwandau, ele hima ba fwele wui king apukolaka le wui himache
leni aulindau ti, mwanji kwambu tiki wu bwandawani wu mendini wu akikoni ya wu
sirinau.
26 Woro o sumbu hingambwa apa kui nindo tiki sukwa hinga, minambwe naha. E,
hima fori kui nindo ki kunu aulino hima laka hinga ri eti kinawa, rini kui himache
hinga kui tako tiki sa ri da.
27 E, hima fori kui apukolaka ri eti kinawa, rini kui tau ra himache hinga sa ri da.
28 Woro hingambwa dori Hima ri Che ri taro ti, hima leto rini okula ki ri ta nambwe,
mina. Rini do nuwe kipe hima leni ri okula ki ri taro, wosini himamwale rihi ti ele
himiyama hurahama keke wungwa ri jisiwa wunu ri ai ri rata kinani.”

Jisas miyasa hima fisi ni kipe ri wosiro
Mk 10:46-52; Lu 18:35-43

29 Wosini Jeriko wu hanja'aisini ya wu i. Wondawani himiyama hurahama miyafo
Jisas ni wu sirinani ya wu i.
30 Ete wondawani miyasa hima fisi opi numbo takai naha ki ya fi lininda. Fi linindani
fi mendiwani wu uchani ya wu sawe, “Jisas aha'a numbo ki o tanda.” Ete wowani
hapa tinga ka hinga ya fi ucha, “Apukolaka, mini Defit i che, sini keke mi woni ma sini
okula!”
31 Wowani ele hima fi gaina kinani mwanji kwambu tiki hapa tinga ya fini wu sawe.
Wondawani fini hapa tinga ka hinga ya fi ai ucha, “Apukolaka, mini Defit i che, sini
keke mi woni ma sini okula!”
32 Ete wowani Jisas etisini fini uchani ya fini sawe, “Kini bwele sumbu hinga tini kini
a wosi kinani ki ani uchandau?”
33 Wowani ya rini fi sawe, “Apukolaka, si miya kipe mi wosi kinani mini si
uchandau.”
34 Ete wowani Jisas fini keke woni, tapa rihi ti fi miya ki ri owewani metengei ete fi
ripakoni ya fi ma'aika'ai. Wosini rini fi sirinani ya fi i.

21

Jisas Jerusalem ko laka ki king apukolaka hinga ri raruro
Mk 11:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19

1 Wu ini Jerusalem wu takaisini Olif kimba laka wa ki dau Betefasi ko ki ya wu raru.
Wosini Jisas ri himache fisi ri humbwewani fi ikowani
2 ya fini sawe, “Ki ini ko cheche ki raruni o ko cheche ki ma ki ma'aika'ainehei.
Wokoni metengei ete dongi fo o ki heikonda, kupu tiki wu injisiwani che tinga o fi
eninda. Woroti, opi dongi ma ki hungosini che ga nuwai ga ma ki ani rata.
3 E, hima fori mwanji fo kini sawewa, ka hinga ya ma ki sawe, ‘Si Apukolaka tau
chele. Wowani heifuni nuwai ga che ga ete si ra'aindau.’ Metengei ete o hinga ki
bwawa o kini ohounawa ki takonda.”
4 Doha'a sumbu sukwaro ti, injelembwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima fori
bwaro mwanji hingambwa sukwaro. Ka hinga ri sawero:
5 “Saiyon pe hima leni ka hinga ma ku sawe:
‘Ma ku hei, kui king Apukolaka kunu tambwa o tanda.
Dongi che tenge ki ri litisini hima wahapi sumbu tinga o tanda.” ’
6 Wosiwani Jisas himache opi fi ini o fini ri sawesiro hingambwa ya fi wosi.
7 Wosini opi dongi nuwai ga che tinga ya fi rata. Fi ratasini tapa huwe siyoti fihi ti
opi dongi tenge ki ya kau fi yeto. Wosiwani Jisas o tenge ki ri litisini ya ri tanda.

8 Wondawani ele himiyama hurahama miyafo nikaˈari wuhi le numbo tiki wu yeto
yeto ya wu inda. Wondawani hima fwele me tali tini wu yekuto yekuto ratani numbo
tiki ya wu yeto yeto inda.
9 Wowo hima fwele Jisas ni dikisini wu mwaseni wu indau lenga fwele jepini tandau
lenga ka hinga ya wu uchanda,
“Defit i che ni ma nu eripeˈaripe! Gotri ri kwambu ti Apukolaka hi tiki tandau ori hima
ni sa ri okula.
Gotri hi tunumbwa ma nu rasai!”
10 Jisas ini Jerusalem ko laka ki ri raruwani o ko kipe himiyama hurahama le wu
apapanani ya wu sawe, “Doriha ˈa hinde na hima?”
11 Ete wowani rini ga indaro hima le ya wu sawe, “Jisas mwe ri oto, rini Galili mapwa
ki dau Nasaret pe Gotri mwanji bwarakarandau hima.”

Jisas Gotri aka laka ki ya tau randau hima leni ri sahumwaro
Mk 11:15-19; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22

12 Wosini Jisas Gotri aka laka we tiki ri raruni wungwa jindau hima leni ya wunu
ri sahumwa. Wondani Gotri aka laka ki ya leni anaha anahandau hima lei tei leni ri
yisiyesindani, apwenumwa ki ya wungwa jindaro hima le linindaro tei okwe ri toroni
ya ri humbwenda.
13 Wosini ya wunu ri sawe, “Gotri chengi ete sawero: ‘Aka ahi ti ka hinga wu
sawekondau, Gotri ni uchahambwandau aka.’ Woroti kundo hiliya hima hinga ku
tani o Gotri aka ki ku yanisini ku wondau.”
14 Wosini Jisas Gotri aka laka o tiki kwai ri dawani, miyasa hima le, e, seke kapwa
hima fwele rini tambwa wu tawani kipe ya wunu ri wosinda.
15 Ete wondawani puris hima laka lenga Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga
Jisas ele hima apapanandau sumbu ni ri wosindawani o tini ya wu hei. Wondawani
ele che to Gotri aka laka we ki wu uchani ka hinga ya wu sawenda, “Defit i che ni ma
nu eripeˈaripe!” Ete wowani opi sumbu ni wu heikoni sembe wuhi ti enge ya wunu a.
16 Wokoni ya rini wu sawe, “Ka mwanji wu bwandau tini mi mendindauˈu?”
Wowani Jisas ya wunu ri sawe, “Ei, a mendinda. Woroti, kunu ka Gotri mwanji
chengi tiki dau, ku hambwa nambweˈe, ka hinga ete sawero ti: ‘Mini ele kichapwache
ga ele muku andau che lenga takisopo wuhi ti mi haunasiwani hi mihi wu rasaini wu
uchandau’?”
17 Ete wosini wunu ri hanjaˈaisini ko laka hoko tokwe ri raruni Betani ko ki ri isini
o niliki ya ri da.

Jisas fik me foni sawewani rikaˈairo
Mk 11:12-14, 20-24

18 Nurumbumbwa ete Jisas ko laka tokwe ri ai ri raru kinani ri indawani iche tinga
ya rini ha.
19 Wokoni ri maˈaini ri heiwani me hi foti, fik, o ri ino numbo gamba naha ki ya
eninda. Woroti takai ri i ri heiwani mwe fwele wa nambwe, mina. Minga le tombwa
dawani ri heifuni ya ri sawe, “Mwe apa mi ai wa hinga. Minambwe naha a nasindau.”
Ete wowani metengei ete me mwe oti ya ete rikaˈai.
20 Wowani ri himache le o sumbu ni wu heikoni wu apapanani ya wu sawe, “Hinde
wowani o bai fik me metengei ete rikaˈairo?”
21 Ete wowani Jisas mwanji wasa ya wunu ri sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau,
e, sembe mwe naha ku hani sembe fisi ku da nambwe nawa do fik me ni a wosiro
sumbu hinga kunu okwe ku wosikonda. Woroti do sumbu numbwa mina, ele sumbu
hinga tinda ku wosino. E, ete ku sawewa, ‘Do kimba, ma saini o bai soluwara ki
chunani rai,’ wowa apa rai sindau.

22 E, sembe ku hasini Gotri ni ku uchahambwawa, ele mwa'ambwe keke ku
uchahambwaro ti tinda ku toro sindau."

Wunu Jisas ni wu siliro, kwambu namo to rini haro
Mk 11:27-33; Lu 20:1-8

23 Wosini Jisas Gotri aka laka ki ri rarusini ele himiyama hurahama ni ya wunu ri
ondiyakandiyanda. Wondawani puris hima laka lenga Isurel pe mekupu hima lenga
rini tambwa wu tani ya wu sawe, "Mini bwele kwambu hinga ni mi torosini dele tau
hinga mi randau? Namoto do kwambu mini haro?"
24 Wowani Jisas ga mwanji wasa ka hinga ya wunu ri sawe, "Ani okwe mwanji fotini
kunu a silineheikondau. E, mwanji wasa ahi ku sawewambwa ani ga bwele kwambu
hinga a torosini dele tau a randau tini kunu a saweno.
25 Woro uku yasindaro hima, Jon, kwambu soki ri torosini tau rihi ri randaro?
Kwambu rihi ti Gotri to rini haro'o, hima leto rini haro?"
O tini wu mendikoni wunjenga ya wu anambwa anambwa, "E, ete nu sawewa, 'O
Gotri to haro,' wowa apa ka hinga o nunu ri sawekonda, 'Wo hinde wowani sembe rini
ni ku ha nambwe?'
26 E, ete nu sawewa, 'O hima leto rini haro,' wowa apa ele hima ni nu heini nu
akikonda. Hinde wowani, wunu tinda ete ka hinga wu hambwandau, Jon ori Gotri
mwanji bwarakarandaro hima fo."
27 Wofunu Jisas ni mwanji wasa ka hinga ya wu sawe, "Nunu nu hikisandau."
Wowani Jisas ga ya wunu sawe, "O hinga ti, ani okwe apa kunu a sawe hinga,
kwambu soki a torosini dele tau a randau.

Yapai fori ri che fisi fi mwanji yepe

28 "Woro, kunu ka mwanji yepe ni hinde hinga ku hambwakondau? Yapai fori
dawani ri hurahama che pi fisi. Wowani yapai ini mwa laka che ni ya ri sawe, 'Ai
che, apa ma ta ini waini rupwa ki tau ti randa.'
29 Wowani che mwa laka rihi ori ya sawe, 'Ani a diyaha.' Wosinumbwa dani ini
inaka rihi ti jamekowanimbwa ya ri i.
30 Wowani yapai ai ini ri hipache ni ri che mwa laka ni sawero hingambwa ya ri
sawe. Ete wowani ya ri ohouna, 'Ei, yapai, ani ikonda.' Woroti ori che i nambwe.
31 Woro opi che fisi ki namoto yapai mwanji mendini sirinaro?"
Ete wowani ele puris hima laka lenga Isurel pe mekupu hima lenga ya wu sawe,
"Che mwa laka rito sirinaro."
Wowani Jisas ya wunu ri sawe, "Mwe naha ki kunu a sawendau, takisi ya torondau
hima lenga numbo tenge humwe lenga kunu dikisini mwaseni wu ini Gotri aulindau
kwambu wu raru sindau.
32 Hinde wowani, uku yasindaro hima, Jon, tani sumbu kipe tunumbwa kunu
mekundaro ti, sembe rini ni ku ha nambwe. Wondawani takisi ya torondaro hima
lenga numbo tenge humwe lenga rini ni sembe wu haro. Woro o sumbu ni ku heisini
inaka kuhi ti ku jamekoni sembe kuhi ti rini ni ku ha nambwe.

Kapwa hima leto waini rupwa aulindau mwanji yepe
Mk 12:1-12; Lu 20:9-19

33 "Mwanji yepe fonga ma ku ai mendi. Hima fori nuwe tipa omwesika laka o ki
waini sino rupwa tau ri woni waini tuko ri kisini ini ti ya ri injisi. Wosini o tau we ki
waini uku dahakino tangi laka fo ya ri esisi. Wosini o rupwa kumbwa kwai o rupwa
aulino hima keke aka huwe laka fo ya ri kisi. Ete wosini o rupwa rihi tau ra hima fwele
tapa tenge ki ya ri hasi, wosiwa waini ki wungwa jiro ya wu toro toro ya tipa rihi rini
wu handa ki. Ete wosini rini ko sumbwe foki ya ri i.
34 Dani ini ele waini mwe numbuno gisi takai tawani o yapai chele rupwa ri tau ra
himache fweleni ya ri humbwe, wosiwa wu ini waini mwe rihi fwele wu numbu ki.

35 Wosiwani wu iwani rupwa ki tau randau hima le ele ri tau ra himache leni wu
heini, forini kumbo ba wu tanambwasini, forini wu yewani hawani, forini humokuto
ba wu ekeheni ya rini wu ye.
36 Ete wowani yapai chele rupwa ri himache fweleni ri ai humbwewani ya wu i.
Metengei iro tau ra himache le miyafo mina. Wowani ele tau randau hima le wunu
heini o sumbu hingambwa tunumbwa ya wunu wosi.
37 Dani inumbwa ri hurahama che ni ri humbwewani wunu tambwa ri ikowani
Yapai ka hinga ya ri hambwa: ‘Do hurahama che ahi ri mwanji o wu mendikonda.’
38 Wowani o rupwa tau randau hima le rini ni wu heini ka hinga ya wu anambwa,
‘Ichai doriha'a che ri yapai seke wange o sirinakonda. O keke ma rini nu yeni nu si.
Wosini ri yapai rupwa doha'a nundo nu ra'ai.’
39 Wosini rini rani rupwa hoko tokwe rini rakwaisini rini yewani ya ri ha.
40 Woro ka mwanji ni ku hambwawani hinde hinga? Ichai yapai chele rupwa mwe
ri tani rupwa tau randau hima leni hinde hinga ri wosikonda?”
41 Ete wowani ya rini wu sawe, “Apa ele kapwa hima ni walambe sumbu naha
ki wunu ri wosi sindau. Wosini o waini rupwa, tau ra hima anandi fweleni ri
hasiwa wundo aulindano. Wowa o waini mwe numbuno gisi ki rihi hinga humwasini
norukweni ra'aini rini wu hano.”
42 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Gotri chengi ki dau mwanji fo ku heini ku hambwa
nambwe'e, ka hinga sawero ti?:
‘Doha'a humokuto aka wondau hima leto dukweleni rumbwero tito humokuto kipe
naha ai wa'aisini o aka ni mwe naha ekikinasindau.
Apukolaka to o sumbu hinga ri wowani siraro ti nu heiwani kipe naha.’
43 Woro o keke kunu a sawendau. Apa Gotri aulindau kwambu rihi kunu hasiro ti, ri
ai ra'aini ele himiyama hurahama ahirahi mwe naha wandau hima leni o ri hakonda.
44 [E, hima fori do humokuto tenge ki ri raiwa ori hima talihapa rihi ti apa funda ete
rini tukumorino. E, do humokuto to hima fori tape tenge tiki sikawa ori hima ni funda
ete rini yembisewa hapi hinga ri sira sindau.]”
45 Wowani ele puris hima laka lenga Farisi hima lenga Jisas o mwanji yepe ri bwaro
tini wu mendini ya wu hambwa, ‘Do nunu ni ri sawero.’
46 Ete wokoni rini ni wu toroningikoni ele himiyama hurahama ni wu heini ya
wu aki. Hinde wowani, ele hima wunu wu hambwandau, Jisas rini Gotri mwanji
bwarakarandau hima.

22

Humwe hopwekoni ahirahi laka woni andau mwanji yepe
Lu 14:16-24

1 Wosini Jisas mwanji yepe foti ka hinga ya ai wunu ri sawe,
2 “Hewen pe kwambu ti nuwe pe king apukolaka fori sumbu hinga. Ri hurahama
che humwe ri hopwekowani ori king apukolaka ahirahi laka fo ya ri otokuna.
3 Wosini metengei naha ele hima fwele humwe hopweno ahirahi wu a ki wunu ri
sawehambwaro leni ri rata kinani ri tau ra himache fweleni ri humbwewani ya wu i.
Wowani wu ta nambwe wu diyahasini ya wu da.
4 Wofunu ri himache fwelenga ri ai humbwewani wu ikowani ya wunu ri sawe,
‘Ku ini ele hima a sawehambwaro leni ka hinga ma ku sawe, “Ma ku mendi, king
apukolaka ahirahi otokunahiro. Bulumakau hura fwelenga hehenaro omwe laka rihi
fwelenga nu yeni ete nu woro. Ele mwa'ambwe hinga tinda ete otokunasindau. Ma
ku saiwa nu ini humwe hopweno ahirahi laka nu a.” ’
5 “Wosiwani ele ri himache wu ini kale mwanji hinga tinda wunu sawewani ele
mwanji ni wu mendini wu sai wu ta nambwe, wunu diyaha. Wunu fori saini ri tau
tokwe iwani, fori saini ri ya tau ra ki ya ri i.

6 Wowani hima fweletombwa king apukolaka tau ra himache rihi leni wu toronambusini wunu ningitengini wunu yewani ya wu ha.
7 O hinga wu wosiwani king apukolaka sembe enge ri akoni au anaye himache rihi leni ri humbwewani wu ini ele ri tau ra himache ni yero hima leni wu yeni wui ko ti ya wu tu.
8 Wosini king apukolaka ri tau ra himache leni ya ri sawe, ‘Humwe hopwe kinani woro ahirahi le otokunasini ya da. Wondawani ele a sawehambwaro hima le wu wosindaro sumbu wuhi ti ai miyaningisopo ki chiki nambwe.
9 O keke ma ku ini ele numbo sopu ki hima fwele ku heini takisopo mwanji ki ma wunu sawewa sa wu tani humwe hopwekondau ahirahi fwele sa wu a.’
10 O hinga ri bwasiwani ele ri tau ra himache wu ini ele numbo ki kapwa hima lenga, e, hima kipe lenga wunu heini sawe sawe ya wu ra'ai. Wosini funda wu tani o humwe hopweni ahirahi ano aka tipa ki wu litisiwani wunu heiwani hima miyafo naha.
11 “Ele himiyama hurahama raruni wu wausiwani king apukolaka wunu hei ki o aka tipa ki ya ri raru. Ri raruni ri heiwani hima fori humwe hopwekondau gisi ki so'oino nika'ari kipe tini ri so'oi nambwe.
12 Ete wowani king apukolaka ya rini sawe, ‘Ai nau, hinde wowani humwe hopweno gisi ki so'oino nika'ari kipe mi so'oi nambwe aha'a ki mi siraro?’ Wowani rini mwanji nambwe.
13 Ete wowani king apukolaka ri tau ra himache leni ka hinga ya wunu ri sawe, ‘Seke tapa ma rini injisini kari kwai hundusindau hoko tokwe ma rini rawaru. Wosiwa o hundu ki sa ri dani ri ichakandani fu rihi tini sa ri ai tangindomunanda.’
14 Ei mwe naha, Gotri hima miyafo naha rini sirina kinani ri uchandau, woroti rini wui sumbu tini ri hei hei funda funda rihi ri na kinani ri rakarundau.”

Sisa apukolaka ni takisi ya handau sumbu tini Jisas ni wu siliro
Mk 12:13-17; Lu 20:20-26

15 Ka gisi ki Farisi hima le ini mwanji ka hinga wu injini ya wu sawe, “Ka bwele mwanji hinga ni nu gambosini Jisas nu toro'injino?” Woro wui inaka ti, kale hima bitawa wu risiwani fe raindau hinga ri raiwa rini wu toro'inji kinani.
16 Wokinani wui himache lenga ele Herot inaka ni ohounani sirinandau himache lenga wu humbwewani Jisas tambwa wu ini ka hinga ya rini wu sawe, “Ondiyakandiyandau hima, nunu nu hambwandau, mini hima kipe naha. Mwanji mwe naha kumbwa ele himiyama hurahama ni Gotri sumbu tini mi ondiyakandiyandau. Mini hi chele hima lenga hi nambwe hima lenga sumbu apumbwa apu wunu ni mi wosinda nambwe, mina. Mini ele hima i inaka ni hambwa hambwa mi sirinanda nambwe.
17 Wondau hinga ma nunu sawe. Hinde hinga mi hambwandau. Takisi ya ti Sisa apukolaka ni wu hano'o, mina?”
18 Woroti Jisas wui kapwa inaka ti metengei ba ri hambwakoni ya ri sawe, “Kunu nimba gambo hima tiya, hinde wowani ku gamboni ku ani simiyaneheindau?
19 Takisi ya handau humokuto ya foti ma ku ratawa ani hei.” Wowani humokuto ya foti wu ratani ya rini wu ha.
20 Wosiwani ya wunu ri sili, “Doha'a ya ki dau hima i himamwale tinga hima hi tinga namohi?”
21 Wowani ya wu sawe, “Sisa, apukolaka hi.”

Ete wowani ya wunu ri sawe, “E, Sisa ya mwa'ambwe ti, o Sisa ni ma ku ai ha. E, Gotri mwa'ambwe ti, o Gotri ni ma ku ai ha.”
22 Ete wowani ka mwanji ni wu mendini wu apapanakoni rini wu hanja'aisini ya wu i.

Hima hasini ai saindau sumbu tini Jisas ni wu siliro
Mk 12:18-27; Lu 20:27-40

23 Wondawani o gisi kumbwa ele Satiyusi hima fwele Jisas tambwa ya wu ta. Ele
hima wunu ete sawendau, matimat ki siro hima le hinde ai sai kumbwa. Wundo wu
tani Jisas ni ka hinga ya wu sili,
24 “Ondiyakandiyandau hima, Moses Gotri chengi ki ete nunu sawero, ‘E, hima
fori humwe ri hopwesini che ti ra nambwe ri hawa, o ri hipache rito o humwe ni
himanguto sa ri rasini ri apwai keke okulasiwa chefahima wili.’
25 Woro apa mwanji fo ya mini nu sawekonda. Injelembwa analongo hima lembwa
nui nindo tiki wu daro ti tapa'angi hatachi fisi. Wui apwai mwa laka ri humwe fo
ri hopwesini ya ri ha, woro rini che nambwe. Wosiwani ri diya rito o humwe ni
himanguto ya ri ra.
26 Ete wosini rini o hingambwa che fo ra nambwe ya ri ha. Wowani ri diya fori o
hingambwa. Wowani ri diya fwele o hingambwa, funda funda wu hopwe hopwe wu i
ini tapa'angi hatachi fisi analongo hima kale tinda ete ya wu ha.
27 Wunu tinda wu hani humbusiwanimbwa jipe naha ki o humwe okwe ya ha.
28 Woro ka mwanji ma nunu sawe. Ka matimat ki siro hima le ai wu saino gisi tawa
kale tapa'angi hatachi fisi analongo hima o humwe ni namoi humwe hinga tini nano?
Mi hambwanda, wunu tinda o humwe numbwa wu hopwero to sa.”
29 Ete wosiwani Jisas mwanji wasa wuhi ti ya wunu ri sawe, “Kunu Gotri chengi
ki dau mwanji tinga Gotri kwambu tinga ku hambwanda nambwe. Wosini ambwati-
nambwati mwanji do ku bwanda.
30 Matimat tiki siro hima le ai wu saino gisi tawa do anahopwendau sumbu hinga
apa hinde wu wosi kumbwa. Mina. Kale kau hewen ko ki dau ensel hingambwa wu
dano.
31 “Woro matimat ki siro hima le ai wu saino sumbu o tini kunu a silineheikondau.
Gotri o sumbu ni ri kaini ri humbwero tini ku heini ku hambwa nambwe'e? Ka hinga
ri sawero,
32 ‘Ani Epuraham Gotri, Aisak Gotri, e, Jekop Gotri.’ Do Gotri haro himako wui Gotri
mina, himamwale tinga ete da ete da himako wui Gotri.”
33 Ete wowani ele himiyama hurahama o ri bwaro mwanji tini wu mendikoni ete ya
wu apapana.

Ka Gotri lo mwanji ele lo mwanji ni funda ete dikisindau
Mk 12:28-31; Lu 10:25-28

34 Jisas o mwanji ni ri bwawani Satiyusi hima le ete ya wu gingai. Wowani Farisi
hima le o mwanji ni wu mendikoni ya wu wau.
35 Woro wui nindo tiki Gotri lo mwanji hambwandau hima fori ya da. Rindo Jisas ni
ri simiyanehei kinani ya ri sili,
36 “Ondiyakandiyandau hima, hinde na lo mwanji to funda ri kipe naha, lo mwanji
fweleni funda ete dikindau?”
37 Wowani Jisas ya rini sawe, “ ‘Kari kau Apukolaka o mi Gotri. Rini keke ma woni,
sembe mihi ti, inaka mihi ti, hambwa mihi ti, ma tinda ete rini ha.’
38 Do Gotri lo mwanji to kipe naha funda ete mwasesindau.
39 Wosini o mwanji ki ri ai ondiyaro lo mwanji ti ka hinga: ‘Mi hima tape keke mi
wondau hingambwa ele biya hima ba fwele keke o hingambwa ma wo.’
40 Dopiha'a lo mwanji fisi pito ele Moses kairo Gotri lo mwanji ga ele Gotri mwanji
bwarakarandaro hima le kairo mwanji ga wui mwanji mu naha.”

Jisas Farisi hima leni Kurais sumbu ni siliro
Mk 12:35-37; Lu 20:41-44

41 Farisi hima le wausini ete wu dawani Jisas ya wunu sili,

42 “Kunu hinde ku hambwandau, Kurais ka namoi anitafenita?”
Wowani ya rini wu sawe, “Defit i anitafenita.”
43 Ete wowani ya ri sawe, “Wo hinde wowani Gotri Himamwale kipe Defit ni ondiyakandiyawani Defit, Apukolaka, rini nandau? Defit rinjenga ka hinga sawe:
44 “Apukolaka, ai Apukolaka ni ka hinga sawe, ‘Mini ai tapa mama ki ma liti.
Wosiwambwa miho mihi leni mi seke tako ki wunu a rawarusiwa wu dano.” ’
45 O mwanji ni ma ku hambwa. Defit rinjenga Kurais ni, Apukolaka, ri nandau. O hinga keke Kurais, Defit anitafenita hingambwa ri dau ti, mina.”
46 Jisas o mwanji ri bwasiwani hima fori ri mwanji wasa rini sawe nambwe. Wokoni o gisi kumbwa rini ni wu heini ya wu aki. Wosini mwanji fwele ai rini wu sili nambwe.

23

Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga wui sumbu
Mk 12:38-39; Lu 11:43, 46; 20:45-46

1 Wosinumbwa Jisas mwanji ti ri himache lenga ele himiyama hurahama ga ya wunu ri sawekawenda.
2 Mwanji mwe ti ka hinga ya ri sawe: “Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga Moses wa ki wu etisini Gotri lo mwanji kunu wu ondiyakandiyandau.
3 Woro ele Gotri lo mwanji kunu wu bwaro ti, ku mendini ya ma ku sirina. Woro wu wosindau sumbu leni ku heini apa wunu ku sirina kei, minambwe naha. Hinde wowani, Gotri lo mwanji kipe naha wu sawe sawe wunu o tini wu sirinanda nambwe.
4 Wunu kale hurache hinga, nomo ti wui humwe leni tinda wu hasiwani wu fwendisini nomo kwambu wu rani wu indawani wui hurache le gamweche ri wunu okulanda nambwe.
5 Wunu ele sumbu hinga wu wosindau ti, nimba ele hima leto wunu hei kinani wu wosindau. Ei, mwe naha, wunu Gotri lo mwanji kairo nikaˈari kupu ti wui mwakambe tinga wui tapa ga ficha hinga wu soˈoisini, e, nikaˈari kipe laka wuhi le kaˈapwe ti miyafo naha nikaˈari gamba gamba tiki wu wosiro tini wu soˈoindau.
6 Wondani ahirahi laka woni oweni wu andau gisi ga, e, lotu wondau gisi ga wunu takumwa ki dau hambwandau hima laka lei tei kumbwa wu litindau.
7 E, wunu hima wausindau michi naha ki wunu weseˈandani ondiyakandiyandau hima hinga wunu ucha kinani wu okokonandau.
8 “Woroti hima le ondiyakandiyandau hima hinga apa kunu ucha hinga. Minambwe naha. Gotri tombwa ondiyakandiyandau hima kuhi, kunu tinda ete hiparakambwe tumbwa.
9 Do nuwe ki dau hima forini apa kui Yapai ku na hinga. Hewen ko ki dau hima funda naha Gotri numbwa kui Yapai ku nano.
10 Apa hima le kunu ni ‘Apukolaka’ kunu ucha hinga. Kui Apukolaka funda naha, rini Kurais.
11 Kui nindo tiki dau hima laka ri, kui tau ra himache hinga sa ri da.
12 E, hima fori hi rihi tunumbwa ri rasaiwa, Gotri hi rihi ti ri rakaino. E, hima fori hi rihi ti ri rakaiwa, Gotri hi rihi ti ri rasaino.

Jisas, ondiyakandiyandau hima lei kapwa sumbu tini ri sawero
Mk 12:40; Lu 11:39-42, 44, 52; 20:47

13 “Kunu Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga, kunu hambwafwaˈai! Kunu sembe fisi hima! Himiyama hurahama le Gotri kwambu wu hei ki wu rarukondawani kundo wunu ni ku ai etipendau. Hinde wowani, ku raru nambwe ku dasini hima le rarukowani o numbo ni ku ai ichakindau.
14 [“Kunu Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga, kunu hambwafwaˈai! Kunu sembe fisi hima! Himanguto humwe leni nimba wunu ku gambosini wui aka ti kundo hili ti ku raˈaindau. Wosini o kapwa sumbu kuhi ku yani

kinani Gotri ni gamboni huwe laka ku uchahambwandau. O sumbu keke amwaka wasa kunu ki o takonda.]
15 “Kunu Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga, kunu hambwafwa'ai! Kunu sembe fisi hima! Kunu soluwara laka ki ku ichi'uchandani, e, nuwe mapwa laka ki ku ichi'uchandani hima leni kui himache hinga wu eti kinani wunu ku ratandau. Wosini hima fori kui himache hinga ri wa'aisiwa hi tokwe ino hima kunu hinga ri sira ki rini ku ratandau. O hinga rini ku wosisiwani ori hima ku wosindau sumbu hinga ri wosikoni apa kunu dikihiro.
16 “Kunu miyasa hima hinga ku sirasini hima leni numbo ku mekusindau ti, kunu hambwafwa'ai! Ka hinga ku sawendau, ‘E, hima fori Gotri aka laka ni saweni mwe naha kari kau ri nano ti, o sumbu laka mina. Woro hima forito Gotri aka laka ki dau gol ni ri saweni mwe naha kari kau ri nawa, o ri sawero mwanji hingambwa sa ri wosi.’
17 Kunu ambwatinambwati, kunu miyasa! Bwele mwa'ambwe to mwasendau? Gol to mwasendau'u, gol ni rakaruwani kipe naha sukwandau Gotri aka laka to mwasendau? Ani hambwawani Gotri aka laka to mwasendau.
18 Wosini ete ku sawendau, ‘E, hima fori Gotri ni angu'omwe handau humokuto tei ni uchani mwe naha kari kau ri nawa, o sumbu laka mina. Woro hima fori humokuto tei tenge ki dau angu'omwe leni ri uchani mwe naha kari kau ri nawa, o ri sawero mwanji hingambwa sa ri wosi.’
19 Kunu miyasa hima! Bwele mwa'ambwe to mwasendau? Angu'omwe to mwasendau'u, angu'omwe ni owesiwani kipe naha sirandau humokuto tei to mwasendau? Ani hambwawani humokuto tei to mwasendau.
20 O hinga keke hima fori humokuto tei ni uchani mwe naha kari kau ri nandau ti, o hima hinga humokuto tei ga o tei tenge ki dau angu'omwe lenga ri mwanji okulasi kinani opi mwa'ambwe ki mwe naha kari kau ri nandau.
21 E, hima fori Gotri aka laka tini uchani mwe naha kari kau ri nandau ti, o hima hinga Gotri aka laka ga o aka ki dau Gotri ga ri mwanji okula kinani opi hi ki mwe naha kari kau ri nandau.
22 E, hima fori hewen ko ni uchani mwe naha kari kau ri nandau ti, rini hewen ko ki dau Gotri tei ga o tei ki linindau Gotri ga ri mwanji okula kinani opi hi ki mwe naha kari kau ri nandau.
23 “Kunu Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga, kunu hambwafwa'ai! Kunu sembe fisi hima! Kale rupwa ki dau kichahopucha le ku raro ti, ku humwasini tene tapa'angi tapa'angi ku owesini tene foti Gotri ni ha ki ya ku ratau. Woro Gotri lo mwanji kipe naha fwele ku hanja'airo le kale: Hima ni kipe na kapwa nanda nambwe sumbu ti, hima keke wondau sumbu kipe ti, e, mwanji mwe naha bwandau sumbu ti. Kale ahirahi ratani Gotri ni ku handau sumbu ti apa ku hanja'ai kei, woroti dele sumbu kipe ni ma ku toronambusini ku sirina.
24 Kunu miyasa hima le, ele hima ni numbo ku mekusi kinani ku wondau! Woro, kunu si le isenge kuhi tiki raisiwani ku roni ku humbwesini ku andau. Woroti kwandi to raisiwani o ga funda ete ya ku au.
25 “Kunu Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga kunu hambwafwa'ai! Kunu sembe fisi hima! Kunu hatumwa hapa ti hoko tokwembwa ku yokondau, woro we tokwe kwai hili yandau sumbu tinga kui okokona ni ku sirinandau sumbu ti sukwani kwai kunu talesindau.
26 Kunu Farisi hima, kunu miyasa! Metengei naha hatumwa we tini kwai ma yoko. Wowambwa hoko tokwe sara kipe o sirakonda.
27 “Kunu Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga, kunu hambwafwa'ai! Kunu sembe fisi hima! Kunu matimat hinga, hoko tokwe peni wamwa hindisiwani heiwani kipe naha. Woroti matimat wa ti kai hima haro hapa lenga tikisapu lenga mu musundau.

28 Woro kunu o hingambwa ku dau. Hima leto hoko tokwe kunu heini ete wu
hambwandau, ele hima kipe. Woro sembe we kuhi tito sembe fisi sumbu ga Gotri
lo mwanji ni yetupwandau sumbu ga ele to kwai funda kunu talesindau.

Jisas ondiyakandiyandau hima leni wui sumbu keke amwaka laka wu mendino tini ri sawero
Lu 11:47-51
29 “Kunu Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga kunu Farisi hima lenga, kunu
hambwafwa'ai! Kunu sembe fisi hima! Kunu Gotri mwanji bwarakarandaro hima le
keke matimat aka ku kisini hima kipe naha haro lei matimat ni ka'apwe ku wosisindau.
30 Wondani ku sawe, ‘Nui meloko'atei hima ga ete nu dapo, apa wunu nu okulasini
Gotri mwanji bwarakarandaro hima leni hinde apa nu yekoro ambwa.’
31 Woro do mwanji hinga ni ku bwandau ti, kunu okwe wui anitafenita hinga ku
bwandau. Do kui meloko'atei to injelembwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima leni
yeni siro. Woro kunu okwe o hingambwa ku wosikonda.
32 Woro hingambwa ma ku ini kui meleko'atei le wu rasaini wosindaro sumbu
hingambwa ma ku wosini sa chiki. Wowa kui sumbu kapwa naha sa sukwa.
33 Kunu kapwa hopo hinga! Gotri kunu kotimwowa hi tiki ku raikonda. Wo hinde
hinga apa ku akini ku ino?
34 “O keke ma ku mendi. Ani Gotri mwanji bwarakarandau hima fwelenga,
hambwa kipe hambwandau hima fwelenga, e, Gotri mwanji ondiyakandiyandau hima
fwelenga ete wunu a humbwewa kunu tambwa o wu ikonda. Wosiwa fwele ku yeni
ku sindani, fwele ku yeni me yapweke tiki wunu ku yengundani, e, fweleni ku lotu
wondau aka kuhi ki wunu ku tanambwandano. Wondawa ko laka foki wu raruwa o
sumbu hingambwa wunu ku wosiwa ko laka foki wu ai iwa o hingambwa ya wunu ku
wosindakonda.
35 Ele hima kipe naha ni nindumwasari wunu ku yeni ku sindaro sumbu keke
amwaka omwesika naha o ku mendikonda. Injelembwa kapwa kui meloko'atei to
hima kipe naha fori, Epel, ni ku yeni ku siro gisi ki ku ambwesini ete ta tani Sekaraiya
ki ya ku ambwe. Sekaraiya Berekaiya che, ni o Gotri aka laka ga Gotri ni angu'omwe
handau humokuto tei ga fi nindo naha ki rini ku yeni ku siro.
36 Mwe naha ki kunu a sawendau. Kunu dele himiyama hurahama apa do ku dau
ti, ele kapwa sumbu hinga tinda kui meloko'atei wosindaro ti keke ichai amwaka
omwesika laka ya ku mendikonda.

Jisas Jerusalem ko laka keke ri ichakaro
Lu 13:34-35
37 “Jerusalem, Jerusalem, kunu Gotri mwanji bwarakarandau hima le ku yeni ku
sindani, Gotri kunu tambwa humbwero ri tau ra himache fweleni humokuto ba wunu
ku takeheni wunu ku yendau! Numbo miyafo a tani kale apwetoko che nuwai tipi sopu
tiki wu rarundau hinga kunu a ratani a waukondawani mina, kunjenga ku diyaharo.
38 Woroti ma ku mendi, apa ko kuhi hangwaicha ki dau aka simba hinga wa'aino.
39 Ei, mwe naha kunu a sawendau. Ai miyaningisopo foti hinde apa ku ani ai hei
kumbwa, waya kunjenga ka hinga ku sawewambwa:
‘Apukolaka hi tiki tandau hima o rini Gotri ri kwambu sa rini ha.” ’

24

Jisas Gotri aka laka lendono tini ri sawero
Mk 13:1-2; Lu 21:5-6
1 Wosini Jisas Gotri aka laka ri hanja'aisini ri iwani ri himache le rini tambwa wu
tani Gotri aka laka ga o tini takaisini dau aka fwelenga rini wu mekusi.

2 Ete wowani mwanji ya wunu ri sawe, “Kunu dele humokuto kipe naha hinga
tinda ku heindau'u? Mwe naha ki kunu a sawendau, dele humokuto hinde apa wu
hanja'aisiwa ki heiye hinde da kumbwa. Apa tinda wu lendosini o wu rawaikonda.”

Jisas nomo miyafo sukwakondau tini sawero
Mk 13:3-13; Lu 21:7-19

3 Wosini Jisas Olif kimba ki ri linindawani ri himache letombwa tani ya rini wu
sawe, “Ma nunu sawe, hinde gisimbwa, Gotri aka wu lendono sumbu sukwano? Bwele
sumbu tito mwaseni sirawa ete nu hambwano, mindo mi ai mi tano gisi ti tahiro, do
nuwe ya humbukonda?”
4 Wowani Jisas ga mwanji wasa ka hinga ya wunu ri sawe, “Kunu hambwafwa'aisini
ku da. Foki hima fori apa o kunu gambokonda.
5 Apa hima miyafo naha wu tani hi ahi tini wu yepeni wu uchani ka hinga o wu
sawekonda, ‘Ani andombwa Kurais.’ Wokoni himiyama hurahama miyafo apa o wu
gambokonda.
6 Wondawa au anayendau atahukwa tini ku mendindani au anayeno mwanji suwa
tini o ku mendindakonda. O keke kunu hambwafwa'aisi. Apa ku apapana kei.
Do sumbu kunu a sawendau ti, o sukwakonda, woro, Gotri gisi jipe humbuno tito
wayambwa.
7 Wondawa ko laka fo saini lo laka fonga opi anayendakonda. King apukolaka
fori ri himache fwelenga saini ini king apukolaka fori ri himache fwelenga o wu
anayendakonda. Wondawa mapwa fweleki minawe laka dindawa mapwa fweleki iche
omwesika laka o wu handakonda.
8 Kale sumbu hinga sukwakondau ti, himiyama to che ra kinani gwai amwaka
metengei naha mendindau hinga.
9 “Woro o gisi ki kunu wu ra'aisiwa amwaka tinga nomo tinga kunu ha ha o kunu
yeni sindakonda. Wondawa hi ahi keke ele mapwa kipe himiyama hurahama tinda
ete apa sembe enge o kunu andakonda.
10 Wondawa o gisi kumbwa hima miyafo naha Gotri ni sembe handau sumbu ti tinda
ete wu hanja'aikondau. Wosini wu ana'omwemendindani hiparakambwe wuhi leni
wunu ye kinani sambe sambe ya wunu ra'aindakonda.
11 Wondawa gambolamboni Gotri mwanji bwarakarandau hima fwele wu saini
hima miyafo naha ni apa o wu gambondakonda.
12 O hinga wondawa ele kapwa sumbu miyafo naha sukwakondau, wowa hima
miyafo naha hima keke wo sumbu o wu hanja'aikonda.
13 Woro hima fwele o gisi hinga ki kwambu tiki ete wu da dawa gisi jipe tawa ele
hima Gotri ai wunu ra'aino.
14 Woro Gotri kwambu ni sawendau do mwanji kipe ni ele nuwe mapwa hinga tinda
ete wu bwarakarani wu iwa, ele himiyama hurahama wu mendisiwambwa, gisi jipe
o takonda.

Kapwa sumbu naha tito sukwakondau
Mk 13:14-23; Lu 21:20-24

15 “Gisi jipe tano gisi ki injelembwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima Daniyel ri
bwaro mwanji hinga sarahumwarandau kapwa hima fori sukwani Gotri aka laka ki
raruni ri etikonda sumbu ti o ku heikonda.” Hima fori do a kairo mwanji ni ri heini ri
hambwawa rini sa hambwafwa'ai.
16 “Wowa o gisi ki Jutiya mapwa ki dau himiyama hurahama le wu saini wu akini
kimba laka tiki sa wu rau.
17 Hima fori wu litikatindau aka tuwo ki kau ri dawa apa ri aka we tokwe ri raini ri
raruni ri usalikamba le ri toro hinga.
18 Hima fori tau tiki dano ti, apa ri ai ini tapa huwe siyoti rihi ti ri ruko hinga.

19 Woro ka gisi ki che sembe ga dau humwe lenga che ni muku handau humwe lenga
walambe sumbu fiya wunu wosikonda.
20 O keke tikiningo tano gisi'i himati gisi ku akini ino keke Gotri ni ma ete ku
uchahambwanda.
21 Ka gisi ki nomo omwesika naha takondau. Injelembwa do nuwe metengei
naha wosisiwani ete ta tani apa okwe do nomo hinga sukwa nambwe. Woro ichai
sukwakondau ele nomo i nindo ki ka nomo to omwesika naha.
22 E, Gotri gisi faiche ri owe nambwe nawa, apa ele himiyama hurahama tinda ete
wu tikehekondau. Woro mina, Gotri ele hima rihi naro le keke ri hambwafuni gisi
faiche hinga ya ri owekonda.
23 "Ka gisi ki, hima fori ete kunu ri sawewa, 'Ma ku hei, Kurais aha'a ki o da,' wowa
fori ete ri sawewa, 'Mina, ka biya kwakwa hinga ki o da,' wowa kunu apa o mwanji ni
mendini ku sirina kei.
24 Hinde wowani, hima fwele tani ka hinga gamboni apa o kunu sawekonda, 'Ani an-
dombwa Kurais,' wowa fwele sawekonda, 'Andombwa Gotri mwanji bwarakarandau
hima.' Wondani hima rasaindau sumbu wu wondani sumbu ba fo ba fo apa ele wu
wosindakonda. Ete wondani Gotri rihi nasiro himiyama hurahama leni wu gamboni
ra'ai kinani o wu simiyandakonda.
25 Dele mwanji kunu a sawero ti, sumbu mwe sira nambwe kunu a sawenda.
26 "E, ete kunu wu sawewa, 'Ma ku hei, hima da nambwe michi ki kari kaka da,'
wowa apa o michi ki ku i kei. E, ete wu sawewa, 'Ma ku hei, aka we tiki kari kaka
lininda,' wowa apa o tini ku mendini ku sirina kei.
27 Hinde wowani, dori Hima ri Che ai tano ti, niri tiki lewaunawani hi okuni ele
mapwa hinga taiyani indau hinga amwei ri ai tano.
28 "Tau ti tusiwani kwambi wanindawa kandiyasa le hangani wu tani o michi ki ya
wu waukonda.

Ichai Hima ri Che ai tano
Mk 13:24-27; Lu 21:25-28

29 "Wosiwa nomo laka rano gisi oti ini humbukowa, metengei ete tapwaki nika
ti dasikinani hunduwa, nikahako ti hinde apa okuni taiya kumbwa. Ete wokowa
ele isangi hinga tinda ete gwani ya nama'i namatandakonda. Wowa niri tiki dau
mwa'ambwe kwambu naha le kau ya ra'aichi'uchandakonda.
30 O gisi kumbwa niri tiki sumbu fo sirawa, nuwe ki dau hima le dori Hima ri Che ai
tano tini wu heikoni ya wu ichakakonda. Wondani wu heiwa dori Hima ri Che Gotri
kwambu ga okuni taiyandau hi laka tinga ri so'oisini niri tiki dau hiki tenge tiki ri eti
eti ya ri sikakonda.
31 Wondawa hambangini tinga fu tinga hapa tinga wuichindawa ri ensel le ri
humbwewa wu sikani ele mapwa ele mapwa ki dau rihi ri nasiro himiyama hurahama
ele ni wu ratani ya wu waundakonda.

Fik me ti gisi tini yepero
Mk 13:28-31; Lu 21:29-33

32 "Ka fik me ni ma ku hambwa. Uku ti o me tali ki ini kopika ti anandi ai sirawa, ya
ku hambwakonda, gisi kipe naha dani nika ti ya yendakonda.
33 O hingambwa ichai ku heiwa dele sumbu hinga tinda ete sukwawa ya ma ku
hambwa, ri ai tani lengenumbo takai naha ki ri etihiro.
34 Mwe naha ki kunu a sawendau, kunu do nuwe ki ku dano himiyama hurahama
le ku ha nambwe ete ku dawa dele sumbu hinga tinda sirano tini ku heino.
35 Niri tinga nuwe tinga humbuno. Woro ai mwanji tito hinde apa humbu kumbwa.

Hima fori Gotri Che ai tano gisi ga amwa ga ri hambwanda nambwe
Mk 13:32-37; Lu 17:26-30, 34-36

36 “Woro, hima fori do gisi ga do amwa ga hinde apa ri hambwa kumbwa. Hewen
ko ki dau ensel hima le wunu hambwanda nambwe. Dori ri Che okwe ri hambwanda
nambwe. Yapai tombwa o gisi ri hambwandau.
37 Dori Hima ri Che ri ai tano sumbu ti, Nowa dawani wu wosindaro sumbu
hingambwa o wu wosikonda.
38 Fwa laka ti taleni sukwa nambwe gisi ki hima le ahirahi le wu andani uku sumbwe
le wu andani wu anahopwendani ete i ini Nowa sipi tiki ri raruro gisi ki ya wu ambwe.
39 Woro wunu sumbu fo sukwano tini wu hambwa nambwe, wunu ele sumbu
hukwe wuhi numbwa ya wu wosinda. Wondawani fwa laka ete taleni sukwani wunu
yewaliwani ele himiyama hurahama tinda ete uku sumbwe wu ani ya wu ha. Woro
dori Hima ri Che ai tano gisi okwe o hingambwa o wu wosikonda.
40 O gisi ki hima fisi tau tiki fi dawa, Gotri forini ri ra'aisini forini tau tiki ya ri
hanja'aisikonda.
41 Humwe fisi nakuhopo ti fi bangendawa, Gotri foni ri ra'aisini foni o michi kumbwa
ya ri hanja'aisikonda.
42 O keke ma ku hambwafwa'aisini ku da. Kui Apukolaka ai tano gisi ti ku
hambwanda nambwe.
43 Do sumbu hinga ni ma ku hambwa. Hima fori niliki tani hima fori aka ni
setapweningisini ri raruni mwa'ambwe ri ra'ai kinani ri otokunaro tini o aka chele
hima mwe ori o tini hambwasini niliki aulini ri dapo apa hili ya hima ori hili hinde ri
yakoro ambwa.
44 O hinga keke kunu ma ku hambwafwa'ainda. Hinde wowani, dori Hima ri Che ri
ai tano ti ku hikisafwa'aisini ku dawa ete ri tano.

Tau ra himache fisi fi mwanji yepe
Lu 12:42-46

45 “Hinde na tau ra himache rito sumbu rihi kipe naha, wosini tau norukweni ri
randau? Ka tau ra himache to oto. Ri apukolaka tau kipe randau hima ori ni ele ri
tau ra himache leni ri auli kinani ya rini esisi, wosiwa ahirahi norukweni wunu ri
yakwanda ki.
46 Wondawa dani ini ri apukolaka ai tani rini heiwani injelembwa ri sawero
hingambwa ri sirinani ri wosindau ti nawa, o tau ra himache sa ri eripe.
47 Mwe naha ki kunu a sawendau, o sumbu hinga ri wowa o ri apukolaka rini esisiwa
ele mwa'ambwe rihi hinga tinda ete rindombwa aulindano.
48 Woro ka tau ra himache tombwa kapwa inaka ri hambwani ka hinga ri sawewa,
‘Apa ai apukolaka amahani hinde ri ai ta kumbwa.’
49 Wosini ele tau funda wu randau himache leni ri yendani, ri ini uku sumbwe ani
ambwatinambwatindau hima ba fwelenga ya wu ichi'uchanda.
50 O hinga ri wondani ri hikisafwa'aisini ri dawa gisi foki o ri apukolaka ete ya ri ai
takonda.
51 Wosini o ri tau ra himache ni heini walambe sumbu naha ki ya rini wosikonda.
Wosini rini rawaisiwa o ki ele gambolombondau hima lenga ri dani ri ichakandani fu
rihi ti ya ri ai tangindomunandakonda.

25

Tapa'angi tapa'angi humwe chongo le mwanji yepe

1 “Woro o gisi tawa hewen ko ki dau Gotri kwambu ti dele tapa'angi tapa'angi humwe
chongo leni yepero hinga o sirakonda. Hima fori humwe apambwa ri hopwe ki ya ri
takonda. Wokondawani wunu ele humwe chongo lamu wuhi lenga wu nangini ya wu
i, ri tawa numbo tiki rini wu heini wu ra ra wu ta ki.

2 Tapa'angi humwe le wunu ambwatinambwati, e, tapa'angi humwe le wunu
inakahambwa.
3 Ele ambwatinambwati humwe le, wunu uku ti lamu kumbwa wu mongosini o lamu
numbwa wu nangini ya wu i. Woroti botoli ki dau karasini ra'aino ti ya wu hikisa.
4 Ete wowani ele inakahambwa humwe le wunje karasini ti botoli tiki hisiwasi wu
mongosini lamu wuhi tinga rani ya wu i.
5 Wosiwani kari hima humwe apambwa hopwe ki takondau hima ri huwainani ri ta
nambwe. Wofunu ele humwe miya ga wunu hipiwani ya wu tukuya.
6 "Ete wondawani nili alase naha ki tumwa laka foti ya ucha: 'Humwe hopwekondau
hima ri apambwa ya tau. Ma ku ini numbo tiki rini ku heini ma rini ku ra ra ku ta.'
7 Ete wowani ele humwe chongo wu saini wui lamu le ya wu otokunanda.
8 Wowani ele ambwatinambwati humwe le ele inakahambwa humwe leni ya wu
sawe, 'Karasini gamwe ma nunu gutosi. Lamu nuhi ti ya usungwahakondau naha.'
9 Ete wowani ele inakahambwa humwe le mwanji wasa ya wunu sawe, 'Mina, do
karasiniche hinga kunu ga nunu ga apa hinde chiki kumbwa. Sutuwa tokwe ma ku ini
kuhi ti apu ma ku ra.'
10 Ete wowani karasini ra ki wu isiwani o humwe hopwekondau hima ri ya ta.
Wowani ele lamu otokunaro humwe le rini ga o humwe hopweni ahirahi laka ano
aka tiki wu raruwani duwa ti ya dimi.
11 "Wosiwanumbwa ele tapa'angi humwe chongo le wu tani ya wu sawe, 'Apukolaka,
apukolaka, aka ma tukwawa nu sira.'
12 Ete wowani mwanji wasa ya wunu ri sawe, 'Mwe naha ki kunu a sawendau. Ani
kunu ani hikisandau.'
13 O sumbu hinga keke kunu hambwafwa'aisi. Ri tano gisi ti kunu ku hikisandau.

Tau ra himache namili mwanji yepe
Lu 19:11-27

14 "Woro hingambwa o gisi tawa Gotri kwambu ti, hima fori ko sumbwe naha ki ri
ikoni ele ri himache ni tau ti ri ha'i hatandau hinga. Ori hima ri tau ra himache leni ri
uchawani wu tawani ele mwa'ambwe rihi hinga wui tapa tenge tiki hisiwasi ya wunu
ri ha'i hata.
15 Ele tau ra himache wu randau tau kwambu wuhi tini ri heini ri hambwasini ya ti
ya wunu ri ha'i hatanda. Forini 5,000 kina hinga ete ya ri ha, wosini forini 2,000 kina
hinga ya ri ha, ete wosini forini 1,000 kina hinga ya ri ha. O hinga wunu ri wosisini ya
ri i.
16 Ri isiwani metengei ete o 5,000 kina hinga tororo hima ri, o ya kumbwa ya tau ai
ri rawani 5,000 kina hinga ya ai sukwa.
17 Wowani 2,000 kina hinga tororo hima ori o hingambwa ri wowani 2,000 kina hinga
ya ai sukwa.
18 Ete wowani 1,000 kina hinga tororo hima ori, o ya ri ra'aini wa ri eisini o wa ki ya
ri yanisi.
19 "Gisi miyafo naha isiwanimbwa ele tau ra himache wui apukolaka ya ri ai ta.
Wosini ele tau ra himache ya wunu ri haro leni mwanji wunu ga ri bwani ya wu
norukwenda.
20 Wondawani o 5,000 kina hinga ra'airo hima ori ri takoni ya tau ri rawani sukwaro
5,000 kina ga ete nangini ri tani ya ri sawe, 'Apukolaka, mwase mini 5,000 kina hinga
mi ani haro. Woro o ya ki ani ga a ra'aisini ya tau a rawani 5,000 kina hinga ai
sukwaro.'
21 Wowani ri apukolaka ya rini sawe, 'Mini tau ra himache kipe naha, tau mihi
ti kipe naha mi hambwafwa'aisini kipe tumbwa mi randaro. Ka tau cheche mi
hambwafwa'aisini kipe tumbwa mi randaro keke, ai okokona ti, dele ai tau miyafo
mindombwa ete mi aulino. Ma tani ani ga si eripe'aripe.'

22 “Wowani o 2,000 kina raˈairo hima okwe tani ya ri sawe, ‘Apukolaka, mini 2,000
kina hinga mi ani haro. Woro, ma hei, 2,000 kina a raˈaisini ani ga ya tau a rawani
2,000 kina hinga ai sukwaro.’
23 Ete wowani ri apukolaka ya rini sawe, ‘Mini tau ra himache kipe naha, tau
mihi ti kipe naha mi hambwafwaˈaisini kipe tumbwa mi randaro. Ka tau cheche mi
hambwafwaˈaisini kipe tumbwa mi randaro keke, ai okokona ti, dele ai tau miyafo
mindombwa mi aulino. Ma tani ani ga si dani si eripeˈaripe.’
24 “Wowanumbwa 1,000 kina raˈairo hima ori rini okwe tani ya ri sawe, ‘Apukolaka,
ani ani hambwasindau, mini mwanji kwambu tiki mi bwandau hima. Hima fwele
tau woni ahirahi kisiwani mi ini ya mi eiu. Nuwe tipa foki hima fori me tuko
humbwesiwani saini tuko wasiwani, mi ini tuko ti ya mi numbuu.
25 O keke mini ani akifuni 1,000 kina mihi ti nuwe tiki ani eini a yanisiro. Woro, ya
mwe ti kahaˈa.’
26 “Ete wowani ri apukolaka mwanji wasa ya rini sawe, ‘Mini tauwofu himache! Ka
mi hambwafwaˈaisindau to sa, hima fori tau woni ahirahi kisiwani ani ini ya ani eiu,
e, hima fori nuwe tipa foki me tuko humbwesiwani saini tuko wasiwani ani ini ya a
numbuu.
27 O hinga nawa, ya ahi ti bengi tiki mi rawaisipo kipe. Wosipo ai a tani o ya chiki
ahi ga a toroni ya fwelenga ai a torokoro.
28 O keke, o 1,000 kina ri tapa tenge ki dau ti ma ku ratani 10,000 kina torosindau ori
hima ni ma ku ha.
29 Hinde wowani, hima fori mwaˈambwe fwele rini dawa mwaˈambwe fwelenga ai
rini hano. Woro hima fori mwaˈambwe fisiche hinga rini ga dawa, o mwaˈambwe rihi
raˈai sindau.
30 O keke dori tau ra himache kapwa ma ku toroni kari kwai hundusindau hoko ki
ma rini ku rawaru. Wosiwa o michi ki amwaka laka ri mendini ri ichakandani fu rihi
ti sa ri tangindomunanda.’

Hima ri Che ele hima i sumbu tini ri kilino

31 “Ichai dori Hima ri Che ele ensel ga king apukolaka hinga ri ai tano. Wosini o gisi
ki king apukolaka to linindau tei ki ri litino.
32 Wosiwa ele mapwa ki dau himiyama hurahama le wu tani ri miyaningisopo ki wu
wausiwa ri hei hei nerimbe fisi ya wunu ri humwasikonda, kale omwe aulindau hima
sipisip lenga meme lenga wu humwasiwani nerimbe fisi wu etindau hinga.
33 Woro hingambwa hima fwele tapa mama rihi tokwe ri esisini hima fwele tapa
yanji tokwe ya ri esikonda.
34 Wosiwa King Apukolaka ele ri tapa mama tokwe etiro hima leni ka hinga ya ri
sawekonda, ‘Kunu ai Yapai kwambu tini ku tororo. O keke ma ku tani Gotri kwambu
aulindau ko ki ma ku raru. Ai Yapai do nuwe metengei naha ri wosiro gisi ki kunu ni
ri hambwasini o ko ri otokunaro.
35 Hinde wowani, injelembwa iche ani handawani ahirahi ku ani handaro. Uku
sumbwe hi tinga ani saindawani uku sumbwe ku ani hawani ani andaro. Ani ko ba
fope hima hinga a tawani ani keke ku woni kui aka tiki ku ani rakaruro.
36 Nikaˈari nambwe a dawani nikaˈari ku ani hawani ani injindaro. Hahungo a
mendindawani ku ani enependaro. E, kalapus tiki a dawani ku tani ku ani heindaro.’
37 “Wowa ele hima kipe lenga mwanji wasa ka hinga ya rini wu sawekonda,
‘Apukolaka, hinde gisi ki iche ga mini hawani mini nu heini ahirahi mini nu haro?
E, hinde gisi ki uku sumbwe hi ga mini saiwani mini nu heini uku sumbwe mini nu
haro?
38 Hinde gisi ki mini ko ba fokipe hima fo hinga mi tawani mini nu heini nui aka tiki
mini nu rakaruro? Hinde gisi ki nikaˈari nambwe mi dawani, nikaˈari mini nu haro?
39 Hinde gisi ki siki mi wondawani, e, kalapus tiki mi dawani mini nu aulindaro?’

40 “Wowa King Apukolaka ga mwanji wasa ka hinga ya wunu ri sawekonda, ‘Mwe
naha ki kunu a sawendau. Ele sumbu hinga ai hiparakambwe fori hi nambwe forini
ku wosiro ti, o ani ni ku wosiro.’
41 “Wosini ele tapa yanji ki enindau hima leni ka hinga ya ri sawekonda, ‘Kunu hi
tiki ku raino himako! Ma ani ku andosini ku ini ai Yapai Saiten ga rini ni sirinandau
himamwale kapwa lenga wu rai kinani ri otokunaro usungwaha da nambwe hi ki ku
rai.
42 Hinde wowani, injelembwa iche ga ani hani a dawani ahirahi ku ani yakwa
nambwe, uku sumbwe hi tinga ani saindawani uku sumbwe ku ani ha nambwe.
43 Ani ko ba fokipe hima hinga a tawani ani keke ku woni kui aka tiki ku ani rakaru
nambwe. E, nika'ari nambwe a dawani nika'ari foti ku ani hawani ani inji nambwe.
Siki a mendindani, e, kalapus tiki a dawani ku tani ku ani auli nambwe.’
44 “Ete wowa wunu ga mwanji wasa ka hinga ya rini wu sawekonda, ‘Apukolaka,
hinde gisi ki iche mini handawani uku sumbwe hi tinga mini saindawani, e, ko fokipe
hima hinga mi tawani, nimba mini nu heindaro. Wondani nika'ari mi heifundawani,
siki mi mendindawani, e, kalapus tiki mi dawani mini nu heirasirani sumbu kipe mini
nu wosi nambwe?’
45 “Wowa rini ga mwanji wasa ka hinga ya wunu ri sawekonda, ‘Mwe naha tiki kunu
a sawendau, kunu kalaha'a ai hiparakambwe fori, hi nambwe forini sumbu kipe ku
wosi nambwe keke ani ni sumbu kipe ku wosi nambwe.’
46 O sumbu keke dele himako amwaka laka ti ete ya wu mendindakonda. Woro
sumbu kipe sirinandaro hima leto wunje ete da ete da himamwale kipe ya wu
torokonda.”

26

Mekupu hima laka le Jisas ni wu yewa ha kinani mwanji wu injiro
Mk 14:1-2; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53

1 Jisas ele mwanji hinga tinda ri bwani ri humbusini o gisi kumbwa ri himache leni
ya ri sawe,
2 “Ku hambwandau, gisi fisi ini humbuwa gisi laka fo, hi ti, Pasofa, o sukwakonda.
Wosiwa dori Hima ri Che rini omwemendindau hima lei tapa tenge tiki rini wu hawa
rini toroni me yapweke tiki o rini wu yekonda.”
3 Woro o gisi ki puris hima lei wui hima laka lenga Juta hima kupu le wui mekupu
lenga wu tani puris hima apukolaka fori aka kumbwa ya wu wau, hi rihi ti, Kayafas.
4 Wu wausini Jisas ni gambosini rini wu ra'aini wu yewa ri hano mwanji fweleni wu
bwani ya wu injinda.
5 Wondani ya wu sawe, “Apa do Pasofa gisi laka ki o sumbu hinga nu wosi hinga.
Foki apa himiyama hurahama leni au mu nu musuno.”

Humwe fo Jisas mwa tiki weli ti ti owehenaro
Mk 14:3-9; Jo 12:1-8

6 Wondawani Jisas Betani ko tiki sechi okwe aro hima fori, Saimon, ri aka tiki ya ri
da.
7 Wondawani humwe foti humokuto ki wosiro botoli tiki dau kuwa kipe tandau weli
ti, ya laka ki raro tini, ti nangini rini tambwa ya ti ta. Ti ta ti raruni ti heiwani tei tiki
ya ri lininda. Wondawani o kuwa kipe tandau weli ni ti toroni Jisas mwa tiki ya ti
owehena.
8 Wowani ri himache le o tini wu heikoni sembe enge ti ya wunu a. Wokoni ya wu
sawe, “Hinde wowani do weli nimba ti timbendau?
9 E, nunu do weli hinga hima foki ya wungwa nu jipo, o ya miyafo nu torosini ele
bwarichape hima leni ya nu hau.”

10 Wowani Jisas wui inaka tini ri heini ri hambwasini ya wunu ri sawe, “Hinde
wowani do humwe ni nomo ku handau? Tini sumbu kipe naha ni ti ani wosiro to
sa.
11 Gisi gisi ele bwarichape hima kunu ga dau. Woro ani kunu ga gisi miyafo hinde
apa a da kumbwa.
12 Doti humwe do kuwa kipe tandau weli ai tape tiki ti owehenaro ti, matimat ki wu
ani eini sino sumbu keke ti otokunaro.
13 Mwe naha ki kunu a sawendau. Dele nuwe mapwa hinga tinda ete do Gotri
mwanji kipe ele hima wu bwani indani o humwe ani wosiro sumbu okwe o wu bwani
indakonda, wosiwa ti woro sumbu tini inaka miyafo wu hambwandakonda.”

Jutas Jisas ni mekupu hima lei tapa tenge ki ri ha kinani wunu ga mwanji injiro
Mk 14:10-11; Lu 22:3-6

14 Ka gisi ki tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache rihi fori, hi rihi ti, Jutas
Isukariyot, rindo puris hima hima laka le tambwa ya ri i.
15 Ri ini ya ri sawe, “Ya geni ku ani hawa Jisas kui tapa tenge tiki kunu ani hano?”
Ete wowani silifa ya ti mekumbo namili ya rini wu ha.
16 Woro o gisi ki ambwesini Jisas ni wui tapa tenge tiki ri hano numbo tini ya ri
wakinda.

Jisas Pasofa ahirahi ti ri himache lenga wu aro
Mk 14:12-21; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30

17 Bereti hehenandau wo, yis, owe nambwe kale gisi laka nindo ki metengei naha
sukwandau gisi ki, ri himache le rini tambwa wu tani ya wu sawe, “Mi okokona ti soki
ahirahi nu otokunasiwa mi tawa Pasofa ahirahi nu ano?”
18 Wowani ya ri sawe, “Ma ku ini ko laka ki ku raruni hima fori ku heini ma ete rini
ku sawe, ‘Ondiyakandiyandau hima ete sawero. Gisi ahi takaihiro. Ani ai himache
lenga Pasofa ahirahi mi aka tiki nu a ki.” ’
19 Wowani wu ini Jisas wunu sawesiro hingambwa ori hima ni wu sawesini Pasofa
ahirahi ti ya wu otokunanda.
20 Wosiwani sunduya ki ri tani ri himache tapa'angi tapa'angi hatachi fisi lenga o tei
ki ya wu liti.
21 Wosini ahirahi wu andani ya ri sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau, kunu forito
ani omwemendindau hima lei tapa tenge tiki o ri ani hakonda.”
22 Ete wowani sembe amwaka wu akoni funda funda ya rini wu sili, “Apukolaka
ando'o?”
23 Ete wowanumbwa mwanji wasa ka hinga ya ri ai sawe, “Hima mwe ri ri tapa ti
ani ga disi we tiki funda si rawairo.
24 Ei, mwe naha, dori Hima ri Che Gotri chengi sawero hingambwa ya ri hakonda.
Woro dori Hima ri Che ni rini omwemendindau hima leni hano hima ri sa fiya
walambe rini i! Kari hima nuwai rini ra nambwe napo kipe ri dakoro.”
25 Ete wowani Jisas ni omwemendindau hima lei tapa tenge ki hakondau hima ri,
Juta, to mwanji wasa ya ri sawe, “Ondiyakandiyandau hima, ando'o?” Wowani Jisas
ya rini sawe, “Ei, mindo o mi sawenda to.”

Jisas ri himache leni Jisas a ti wunu ri haro
Mk 14:22-26; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25

26 Pasofa ahirahi wu andawani Jisas bereti fo torosini Gotri ni ri wese'ani ri
lepikasini ri himache leni ri hasini ya ri sawe, “Ma toroni ku a. O ai hima tape.”
27 Wosinumbwa kapu tiki dau waini uku ri torosini Gotri ni ri wese'asini wunu hasini
ya wunu ri sawe, “Kunu tinda ete do waini uku ma ku a.
28 Doha'a o ai fi, woro o fi ki Gotri mwanji fo kwambu ki o injisinda. Himiyama
hurahama lei kapwa sumbu rani rumbwe kinani ai fi o owehenakonda.

29 Kunu a sawendau. Ani apa waini uku ani ai a hinga, ichaimbwa kunu ga ai Yapai
dau ko kipe naha ki funda nu wausinimbwa nu ano."
30 Wosini hukwa fo wu rasini wu sirani wu ini Olif kimba laka ki ya wu rau.

Jisas ete sawero, Pita apa gumwa o rini sikonda
Mk 14:27-31; Lu 22:31-34; Jo 13:36-38

31 Ete wosini Jisas ya wunu sawe, "Sembe ku ani haro ti, apa niliki ki kunu tinda ete
ku akitiwotikoni ku hichako sindau. Gotri chengi ki ete sawero, 'Sipisip aulindau hima
ni a yewa, ele sipisip anasawe hinga akini berumbuchini ele ikonda.'
32 Woroti ani ai a saini ando a mwaseni Galili mapwa ki ani ikonda."
33 Ete wowani Pita mwanji wasa ka hinga ya ri sawe, "E, ele hima sembe haro ti, mini
ni wu heini wu hichakowa ani apa sembe ani haro ti hinde apa a hichako kumbwa."
34 Wowani Jisas ya rini sawe, "Mwe naha ki mini a sawendau. Do niliki ki apwetoko
gi nambwe ete dawa hi ahi tini numbo namili o mi hamisakonda."
35 Wowani Pita ya rini sawe, "Ani mini ga ete si hano. Apa ete a sawe hinga, 'Ani mini
ani hikisandau.' Minambwe naha!" Ete wowani ele ri himache okwe o hingambwa ya
wu sawe.

Jisas Gerisemani ki Gotri ni ri uchahambwandaro
Mk 14:32-42; Lu 22:39-46

36 Wosini Jisas ga ri himache lenga michi fo hi ti, Gerisemani, uchandau michi o ki
ya wu i. Wosini ri himache leni ya ri sawe, "Kunu aha'a ki ma ku linindawa, ani ini o
biya ki Gotri ni ani uchahambwa."
37 Ri ikoni Pita ga Sepeti hurahama che fisi ga ri rani ya wu i. Wosini sembe rihi ti
nomo sukwakoni ri hambwawani walambe naha ya i.
38 Wokoni ya wunu ri sawe, "Sembe ahi nomo naha tumbwa ihiro. O keke ya ani
hakondau. Kunu aha'a ki ma ku hambwafwa'aisini ani ga ku da."
39 Wosini biya hinga ri ini ri ombungwesini miyaningisopo nuwe tiki ri rakaisini
Gotri ni ka hinga ya ri uchahambwa, "Ai Yapai, Gotri, mi ohounawa do ai sembe nomo
ma rani rumbwe'i. Woroti, mini apa ai okokona tunumbwa sirina kei, mina. Mini mi
okokona tunumbwa ma sirina."
40 Wosini ri himache le tambwa ri ai ini ri heiwani wunu ya tukuyanda. Wowani
Pita ni ya ri sawe, "Hinde wowani ku tukuyandau? Wo ani ga ku dau ti, ka gisi faiche
hinga ku hambwafwa'aisini ku da hinga'a?
41 Ma ku hambwafwa'aisini ku dani Gotri ni ku uchahambwanda, foki apa kunu
simiyaneheino sumbu fwele o kunu sukwakonda. Mwe naha, sembe kuhi au saindau,
woro talihapa kuhi ti yakinano to mina."
42 Wosini numbo fonga ri ai ini ka hinga ya ri uchahambwa, "Ai Yapai, Gotri, do
amwaka a mendino tini a ratako kinani a wondau ti, o tini minambwe mi nawa mi
okokona tunumbwa ya ma sirina."
43 Wosini ri ai tani ri heiwani miya ga wunu hipiwani wu ai tukuyahiro.
44 Ete wowani wunu ri hanja'aisini ri ai ini tambwa ri uchahambwaro hingambwa
Gotri ni ri uchahambwawani numbo namili ya i.
45 Wosinumbwa ri himache le tambwa ri ai tani ya ri sawe, "Kunu ete ku
tukuyandani ku himatindau'u? Ma ku mendi, gisi mwe takaihiro. Dori Hima ri Che
kapwa sumbu wondau hima lei tapa tenge tiki ya wu hakonda.
46 Ma ku saiwa nu i. Ma ku hei, ani omwemendindau hima lei tapa tenge tiki ani
hano hima mwe ri tani takaihiro."

Jutas Jisas ni omwemendindau hima lei tapa tenge tiki ri haro
Mk 14:43-50; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12

47 Jisas o mwanji ni ete ri bwandawani tapaˈangi tapaˈangi hatachi fisi himache rihi
fori, Jutas, ya ri ta. Hima miyafo naha hachangipi huwe lenga mesaripa lenga wu
nangini rini ga ya wu ta. Isurel hima kupu lei puris hima laka lenga mekupu hima
lenga wunu humbwewani wu taro.
48 Numbo ki apambwa wu tandani Jisas ni wu hambwano sumbu foni Jutas ya wunu
ri sawe, “Ani ini ori hima ni a yakosini rini ni a tumwatamwaˈawa ya ma ku hambwa,
Jisas ori. Wowa ya ma rini ku toroningi.”
49 Wu tani rindo metengei ete Jisas ni ya ri sawe, “Ondiyakandiyandau hima, Seˈe.”
Wokoni rini lomongosini ya rini tumwatamwaˈa.
50 Wowani Jisas ya rini sawe, “Ai nau, sumbu fo mi ani wosi ki mi taro ti nawa, o
metengei ya ma ete wo.” Ete wowani wu tani Jisas ni ya wu toroningi.
51 Wowani Jisas ga dau hima forito hachangipi huwe rihi longoni torosini puris hima
apukolaka ri tau ra himache ni sekosini wasamba tokwe rini tangesewani o wasamba
nuwe tiki ya rai.
52 Ete wowani Jisas ya rini sawe, “Hachangipi huwe mihi oti daro michi kumbwa ma
ai soˈoi. Ele hima hachangipi huwe ki au anayendau ti, ichai hachangipi to ai wunu
sewa wu humbuno.
53 Ka sumbu hinga ni mi hambwanda nambweˈe? Ani ai Yapai ni a silipo nerimbe
tapaˈangi tapaˈangi hatachi fisi au anaye hima leni dikino ensel le miyafo naha ri ani
hano.
54 Woro o hinga a wowa Gotri chengi tiki injelembwa sawero sumbu mwe naha
hinde hinga sirano? O keke Gotri chengi ki sawero sumbu hingambwa sa ete sira.”
55 Wosini o gisi kumbwa ete Jisas ele hima miyafo naha enindawani ya ri sawe, “Ku
ani raˈai ki hachangipi huwe lenga mesaripa lenga ku nangini ku taro ti, hili ya hima
forini ku toroˈinji kinani ku taroˈo? Gisi gisi himiyama hurahama leni Gotri aka laka
we tiki wunu ani ondiyakandiyandawani ka hinga ku tani ku ani toroningi nambwe.
56 Dohaˈa sumbu hinga sukwandau ti, injelembwa Gotri mwanji bwarakarandaro
hima leto kairo hingambwa sukwandau.”
O hinga wowani Jisas ri himache le rini wu hanjaˈaisini ya wu akini i.

Jisas ni wu kotimworo
Mk 14:53-65; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24

57 Jisas ni toroningiro hima le puris hima apukolaka, Kayafas, tambwa ya rini wu
raˈai. Wondawani Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga, mekupu hima laka lenga
wu wausini ya wu lininda.
58 Rini wu raˈaindawani Pita rini sirinani apahime hinga wusariche nawosi nawosi
ya ri inda. Ri ini puris hima apukolaka i aka tini ini injisiro ti ri raruni apungwandai
kicha himako lenga ya ri lininda. Wosini bwele sumbu hinga rini wu wosino tini ri hei
ki.
59 Wondawani puris hima laka lenga kanisol hima lenga Jisas ni mwanji gambono
hima leni ya wu wakinda, wowa rini wu yewa ri ha ki.
60 Wondawani hima miyafo naha wu tani mwanji gambo fwele ya rini wu bwanda.
Woroti rini wu yewa ri hano numbo foti wu waki nambwe. Dani inumbwa hima fisi
ya sira.
61 Fi sirani ya fi sawe, “Dori hima ete sawero. ‘Ani apa do Gotri aka laka a lendosini
gisi namili kumbwa ai a rasaino.” ’
62 Ete wowani puris hima apukolaka ri saiˈetisini Jisas ni ya sawe, “Mini mwanji
wasa foti mi bwa hingaˈa? Hinde wowani dele mwanji wundombwa mini bwandau?”
63 Wowani Jisas rini mwanji foti ri bwa nambwe. Ete wowani puris hima apukolaka
ya rini sawe, “Gotri hi tiki mini a silindau, mwe naha kari kau ma na. Mini Kurais,
Gotri Cheˈe, mina?”

64 Ete wowani Jisas ya rini sawe, “O mi sawe to. Woroti kunu a sawendau, ichai dori
Hima ri Che ku heiwa kwambu ga dau Gotri tapa mama tokwe ri linindani hewen ko
tiki dau hiki tenge tiki ri etisini ri ai tano.”
65 Jisas o hinga ri sawewani, puris hima apukolaka sembe enge rini akoni nikaˈari
rihi ti ri lefehesini ya ri sawe, “Rini Gotri ni saweholiyaro! Apa hima fweleni ri woro
sumbu kili kinani ku ai ucha kei. Dori hima apachumbwa naha ki ku mendiwani Gotri
ni saweholiyahiro.
66 Hinde hinga ku hambwandau?” Ete wowani ya wu sawe, “Rini kapwa sumbu
chele, rini ri ha sindau.”
67 Wokoni sungwa ti miyaningisopo tokwe rini wu yisisini ya rini wu ye. Wowani
hima fwele rini wu yetapesini
68 ya wu sawe, “Mini Kurais nawa ma sawe, hinde na hima to mini yero?”

Pita Jisas hi ni yaniro
Mk 14:66-72; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27

69 Wondawani, Pita, aka ni haweini injiro ini we tokwe ya ri lininda. Wondawani tau
ra humwe fo tani ya rini sawe, “Mini okwe Galili mapwa kipe Jisas ga funda ki daro.”
70 Wowani Pita ele hima i mwakambe naha ki ka hinga ya ri sawe, “Ani do mwanji
ni bwandau ti, ani hikisandau.”
71 Ete wowani biya hinga ri ai ini o aka rarususirasi tiki ya ri eninda. Wowani tau ra
humwe fo ai tani rini heisini ele rini takaisindau himiyama hurahama leni ya ti sawe,
“Doriha'a hima Nasaret ko kipe Jisas ga daro.”
72 Ete wowani Pita ri ai hamisani ya ri sawe, “Mwe naha kari kau, ani ori hima ani
hikisandau.”
73 Ai dani ikowani hima fwele o ki enindaro le wu tani Pita ni ya wu sawe, “Mwe
naha, mini wui hima kupu fo. Mwanji gale mihi tito amwei mini wohiro.”
74 Ete wokowani Pita mwanji kwambu ki hapa tinga ka hinga ya ri sawe, “Mwe
naha kari kau, ani ori hima ani hikisandau. Minambwe naha.” O hinga ri sawesiwani
apwetoko ti ya gi.
75 Wokowani Pita Jisas ka rini sawero mwanji ni ya ri ai hambwa, “Apwetoko gi
nambwe dawa numbo namili o mi ani hamisakonda.” Pita o tini ri hambwakoni hoko
tokwe ri raruni ya ri ichakanda.

27

Jisas ni Pailat apukolaka tambwa wu raˈairo
Mk 15:1; Lu 23:1-2; Jo 18:28-32

1 O nili humbusini lindanawani puris hima laka lenga Isurel ko kipe mekupu hima
laka lenga Jisas ni wu yewa ri hano mwanji tini funda wu bwani ya wu mendi.
2 Wosini seni kupu ki rini wu injisini gapiman apukolaka hima ri tambwa wu raˈaini
ya rini wu ha.

Jutas haro
Tau 1:18-19

3 Jisas ni omwemendindau hima leni haro hima ri, Jutas, ri heiwani Jisas ni kapwa
sumbu woro hima hinga rini wu nasini nomo le ya rini wu handa. Wowani o tini ri
heifuni inaka rihi ti ai jamekoni ri hambwafuni ele silifa ya mekumbo namili ri tororo
ti, ri ai ri raˈaini ele puris hima laka lenga mekupu hima laka lenga ya wunu ri ai ha.
4 Wosini ya ri sawe, “Kapwa sumbu naha ni a woro. Kapwa sumbu fo wonda
nambwe hima ni rini omwemendindau hima leni ani haro, o keke ya ri hakonda.”
Wowani wunu ga ya wu sawe, “O sumbu nunjenga nu wosi nambwe, o mihi fo.”

5 Ete wowani Jutas ele silifa ya Gotri aka laka we tiki ri rumbwe'isini ri sirani ini
rinjenga hataikupu ti ya ri fwali.
6 Wowani puris hima laka le ele silifa ya wu rukosini ya wu sawe, “Aha'a hima ni
ye kinani wasinguya longoro ya. Ka ya tapa hinga apa Gotri aka laka ki dau ya lenga
funda nu owe hinga.”
7 Wosini o ya ki nuwe ki hungwe sindau hima ri nuwe tipa foni wu ra kinani mwanji
funda wu bwani wu mendisini ya wu ra. Wunu ete wu hambwaro, o nuwe nu rasini
matimat nu wosiwa hima kicha hinga taro hima le keke sa da.
8 Ete wosiwani o nuwe tipa hi ti, Hima Fi Nuwe, ya wu uchasi. Wosiwani o nuwe
tipa hi uchasiro o ete da.
9 Ka sumbu hinga ti, injelembwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri, Jeremaiya,
ri takisopo ki bwaro hingambwa mwe naha ya sukwa. Ete ri sawero, “Wunu silifa ya
ti mekumbo namili wu rukoro. Ya mwe oti Isurel hima kupu le rini ni yeni si kinani
wasinguya longoro ya.
10 Wosini Apukolaka ani sawero hingambwa o silifa ya ki nuwe ki hungwe sindau
hima ri nuwe tipa fotini ya wu ra.”

Pailat Jisas ni siliro
Mk 15:2-5; Lu 23:3-5; Jo 18:33-38

11 Wosini ele hima Jisas ni gapiman apukolaka i miyaningisopo tiki wu esisiwani
gapiman apukolaka ya rini sili, “Mini Juta hima kupu lei king apukolaka'a?” Wowani
Jisas ya sawe, “O mi sawenda to.”
12 Wosiwani puris hima laka lenga mekupu hima lenga wunu ya rini wu kotim-
wonda. Wondawani rini mwanji wasa foti ri bwa nambwe.
13 Ete wowani gapiman apukolaka, Pailat, ya rini sawe, “Mini dele hima mini wu
kotimwondau mwanji le mi mendinda nambwe'e?”
14 Wowani Jisas mwanji wasa fo gapiman apukolaka Pailat ni ri sawe nambwe. Ete
wowani gapiman apukolaka inaka miyafo ya ri hambwa.

Pailat Jisas ni me yapweke tiki rini ye kinani ri sawero
Mk 15:6-15; Lu 23:13-25; Jo 18:39–19:16

15 Ele asama hinga Pasofa gisi laka ki ele himiyama hurahama kalapus hima
forini wu rawara kinani gapiman apukolaka ni wu uchani wu sawewani o gapiman
apukolaka ori hima ni hanja'aiwani ya ri sirau.
16 Ka gisi ki kapwa hima naha fori kalapus tiki ya ri da, hi rihi ti, Jisas Barapas. Ele
hima rini ni wu hambwandau.
17 Wosiwani ele himiyama hurahama wausiwani Pailat apukolaka ya wunu ri sawe,
“Kui okokona ti namo ni kunu tambwa a rawarano? Jisas Barapas ni a rawarano'o,
Kurais hi ki wu uchandau Jisas ni a rawarano?”
18 Woroti rini ri hambwanda, wunu Jisas Kurais numbwa sembe amwaka wunu
andawani ori hima ni ri tapa tenge ki wu haro.
19 Wosini Pailat apukolaka koti mendindau tei tiki ri linindawani ri humwe mwanji
foti ka hinga ti humbwewani ya ta, “Mini apa kapwa sumbu nambwe hima ori ni
sumbu foti minjenga wosi kei. Hinde wowani, niliki a tukuyaneheini rini ni ani heisini
nomo laka foti do a mendinda.”
20 Wondawani puris hima laka lenga mekupu hima laka lenga ele hima i sembe ni
ya wu yeni rasainda, wowa Pailat Barapas ni ri hanja'aisini Jisas ni ri yewa ha ki.
21 Ete wowani gapiman apukolaka ya ai wunu ri sawe, “Dopi hima fisi enindau ti,
kui okokona ti, namoni ani hanja'aino?” Wowani ya wu sawe, “Barapas.”

22 Wowani Pailat apukolaka ya wunu ri sawe, “O hinga nawa bwele sumbu hinga
ni Kurais hi ki wu uchandau Jisas ni a wosino?” Wowani wunu tinda ete ya wu sawe,
“Me yapweke tiki ma rini ye!”
23 Ete wowani Pailat apukolaka ya wunu ri sawe, “Ori hima bwele kapwa sumbu
foni ri woro?” Ete wowani hapa tinga wu ai uchani ya wu sawe, “Me yapweke tiki ma
rini ye!”
24 Wofunu Pailat ya ri hambwa, “Ani bati hinde rini ani okula kumbwa. Foki apa au
mu wu musuno.” Wosini uku rini ratawani ele himiyama hurahama lei miyaningisopo
ki tapa rihi ri yokoni ri goloni ri rawakasini ya ri sawe, “Doriha'a hima hawa, o ai nomo
mina, o kui nomo fo.”
25 Ete wowani ele himiyama hurahama mwanji wasa ya wu ai sawe, “Doha'a nomo
nunu ga nui che lenga nu ra kinawa sa dawa nu ra.”
26 Ete wowani Pailat Barapas ri hanja'aiwani wunu tambwa iwani, hima fweleni
ri sawewani Jisas ni wu tanambwasiwani au anaye hima lei tapa tenge tiki ya ri ha,
wowa wundo me yapweke tiki rini wu ye ki.

Au anaye hima le Jisas ni saweholiyaro
Mk 15:16-20; Jo 19:2-3

27 Wosiwani gapiman apukolaka ri au anaye himache le Jisas ni ra ra gapiman
apukolaka aka we ki rini wu rakarusiwani ele au anaye himako tinda ete tani ya rini
wu hawei.
28 Wosini ri nika'ari wu dangoni wu humbwe'isini king apukolaka hinga rini wu hei
kinani nika'ari naro fotini ya rini wu so'oisi.
29 Ete wosini lame chele kupu tiki king apukolaka letindau mwalinjangwei hinga wu
balisini mwa rihi ki ya wu letisi. Wosini suwa kumbo foti tapa mama rihi tokwe wu
hasini tatumbu ti rini ni wu ombungwesini ya rini wu saweholiyanda. Wondani ya
rini wu sawe, “Se'e, mini Juta hima kupu lei king apukolaka!”
30 Wondani sungwa ti rini wu yisindani, o suwa kumbo kumbwa wu torosini mwa
rihi ki ya wu dininda.
31 Ele sumbu hinga wu woni rini wu saweholiyasinimbwa, o nika'ari naro wu
dangosini nika'ari rihi ki ya ai rini so'oisi. Wosini me yapweke tiki rini ye kinani ya
rini wu ra'ai.

Jisas ni me yapweke tiki wu yero
Mk 15:21-32; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27

32 Wu indani Sairini hima fori ya wu hei, hi rihi ti, Saimon. Rini wu heisini Jisas me
yapweke tini ri kicha kinani ya rini wu ekichasi.
33 Wosini wu ini michi foki ya wu raru, o michi hi ti, Golikota. Golikota mwanji mu
mwe ti ka hinga: Hima mwa hapa dau michi.
34 Wosini o michi ki awani kwe indau marasini uku ga waini uku fwelenga
anahulehusiro tini Jisas a kinani ya wu ha. Wowani ri a ki ri simiyaneheiwani mina,
ri a nambwe.
35 Wosini me yapweke tiki rini wu yesini, o mu kumbwa ri nika'ari ni funda funda
hisiwasi wu ra'ai kinani minga ti ya wu heinda.
36 Wosini o michi ki wu litisini ya rini wu aulinda.
37 Mwa rihi heiye tokwe rini wu yero mwanji mu ni ka hinga kau o wu kaisiwani da:
Dori Jisas, Juta hima kupu lei King Apukolaka.
38 Woro Jisas takai ki hili ya hima fopini o wu yesinda, fori tapa mama tokwe forito
tapa yanji tokwe.
39 Wosiwani numbo ki ichi'uchandaro himiyama hurahama le rini wu hei hei mwa
wuhi ti wu rakairasukwandani ya rini wu saweholiyanda.

40 Wondani ya wu sawenda, “Mini Gotri aka laka ni mi lendosini gisi namili kumbwa
mi rasaindau hima. Woro mini Gotri Che nawa minjenga ma ai okulani me yapweke
ti ma hanjaˈaisini ma sika!”
41 Wondawani puris hima laka le, Gotri lo mwanji hambwandau hima le, e, mekupu
hima laka le wunu okwe ka hinga ya wu saweholiyanda,
42 “Hima fweleni ri okularo. Woro rinjenga ri ai okulano ti mina. E, rini Isurel pe
King Apukolaka nawa me yapweke ti sa ri hanjaˈaisini ri sikawa nu heini sembe rini
ni nu ha to.
43 Sembe Gotri ni ri hasini ri sawendaro, ‘Ani Gotri Che.’ Gotri o hinga rini keke ri
wondau ti nawa ya sa rini okula.”
44 Wondawani hili ya hima opi me yapweke tiki fini wu yero ti, fini okwe Jisas ga
kau funda wu dani o hingambwa ya rini fi saweholiyanda.

Jisas haro
Mk 15:33-41; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30

45 Nika gondi naha tiki dawani ele nuwe mapwa hinga tinda ete hundusini ete da
dawani nika ti raini 3 kilok ya i.
46 Nika ti raini 3 kilok iwani Jisas hapa tinga ka hinga ya ri ucha, “Eli, Eli, lema
sapakitani.” Mwanji mu mwe ti ka hinga, “Ai Gotri, ai Gotri, hinde wowani mi ani
hanjaˈairo?”
47 Wowani hima fweleto takaini enindaro ti, o mwanji ni wu mendini ya wu sawe,
“Kari biya hima Ilaicha ni uchandau.”
48 Wokoni metengei ete wundo forito namani ri ini uku rarundau sopu chele
mwaˈambwe ri ratasini awani fu naha indau uku tiki ri rawaini ri rasukwasini Jisas
ni hawa a kinani suwa kumbo tiki fwarisini ya rini ha.
49 Wokowani fweleto sawe, “Waya, nu nikisifuni pwe. Ilaicha tani rini okulakondau
poˈumo mina?”
50 Ete wowani Jisas hapa tinga ri ai uchakoni ri hingitinakoni ya ri ha.
51 Wowani o gisi kumbwa ete o nikaˈari laka Gotri aka laka ki yechikinasiro ti
tumwafu ki ambwesini lefeheni raini humbuwani tokwe tokwe ya i. Wokowani
minawe dini nuwe raˈichiˈuchandawani humokuto laka ele ya tuhuwanda.
52 Wondawani matimat tukwawani Gotri ni sembe hasini haro hima le ya wu ai
sainda.
53 Wunu wu saisiwani dani ini Jisas ai saisiwanimbwa Gotri rihi naro ko laka ki wu
raruni wu indawani hima le ya wunu heinda.
54 Wosiwani au anaye hima le wui apukolaka ga Jisas ni aulindaro hima lenga
minawe dini nuwe raˈichiˈucharo ele sumbu hinga ni wu heini aki omwesika ki ya
wu aki. Wokoni ya wu sawe, “Mwe naha dori hima Gotri Che.”
55 Wondawani humwe miyafo naha ya wu da, wunu imbihumbwa Galili mapwa ki
wu hanjaˈaisini wu tani Jisas ni wu okulandaro. Woro ele humwe to apahime hinga
wu etisini wu maˈaini ya rini wu heinda.
56 Woro humwe fo o wui nindo tiki enindau ti, hi tihi ti, Mariya Makitala. Wowani
humwe foti, Mariya, Jemis hima pi Josep nuwai. Ete wowani humwe foti Sepeti che
fisi fi nuwai.

Jisas hima tape tini humokuto sopu tiki rini wu eini siro
Mk 15:42-47; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42

57 Wosiwani sisinawani Arimatiya ko kipe ya chele hima fori ya ta, hi rihi ti, Josep.
Rini okwe Jisas ni sirinandau hima fo.

58 Ri tani Pailat tambwa ri ini Jisas hima tape dinga ni ri ra'aini ri si kinani ya rini
sili. Wowani Pailat au anaye hima ele ni ri sawewani Jisas hima tape dinga ti Josep ni
ya wu ha.
59 Wowani Josep o ri hima tape ri ra'aini nika'ari wamwa ako naha tiki ya rini beni.
60 Wosini o hima tape dinga ri ra'aini humokuto laka fo ki goro matimat ako rihi ki
ya rini si. Wosini humokuto beiye laka ri dukweleni ratani o humokuto sopu ki ya ri
ichaki. O hinga ri wosini ya ri i.
61 Wondawani Mariya Makitala ga humwe ba fo hi ti, Mariya, ga ya fi da. Fini
matimat takai ki fi linindani o sumbu ni ya fi heinda.

Au anaye hima le matimat tini wu aulindaro

62 Wosiwani Juta hima kupu lei himati gisi keke ahirahi hinga le wu otokunandau
gisi ti humbusiwani ai lindanawani puris hima laka lenga Farisi hima lenga wu tani
Pailat mu kumbwa ya wu wau.
63 Wosini ya wu sawe, "Hima apukolaka, nunu mwanji foni nu hambwandau, ka
nimba gambondaro hima ri mwase ri dasini ka hinga ri sawero ti: 'Gisi namili iwa ani
ai a saino.' Woro o tini nu hambwandau.
64 O keke mini ma wunu sawewa o matimat norukweni sa wu diminambusini wu
aulindawa gisi namili sa ini sa humbu. Foki ri himache le yanini wu tani hili yani rini
wu ra'aisini himiyama hurahama leni ete wu sawe ki, 'Rini matimat ki ri ai saihiro.'
Wosiwa apa do nimba gambo mwanji to injelembwa pe nimba gambo mwanji o ni o
dikikonda."
65 Ete wowani Pailat ya wunu sawe, "Au anaye hima fwele ma ku rani ku ini o rini
siro matimat ti ku hambwandau hingambwa ma norukweni ku auli."
66 Ete wowani wu ini o matimat wu diminambusini o humokuto beiye ki wupa fo
wu owesini ele au anaye himako ni wu sawesiwani o matimat ni ya wu aulinda.

28

Jisas ai sairo
Mk 16:1-10; Lu 24:1-10; Jo 20:1-18

1 Wosiwani himati gisi ini humbusiwani lindanasiwani Sande nurumbu, Mariya
Makitala ga humwe ba fo Mariya ga matimat ni hei kinani ya fi ta.
2 Wokowani metengei ete minawe laka ete ya di. Wowani Gotri ensel fo hewen ko
andosini ri sikani o humokuto beiye dukweleni humbwe'isini o humokuto beiye tenge
ki ya ri liti.
3 Miyaningisopo rihi ti niri to lepakinandau hinga okundani nika'ari rihi ti niri
wamwa tini heindau hinga sirasiwani ya lininda.
4 Wokowani au anaye hima ele matimat o tini wu aulinindaro ti, rini wu heini wu
akini seke tapa wunu rikirikinakoni haro hima hinga ya ete wu sira.
5 Ete wokowani ensel hima ori opi humwe fisi ni ya ri sawe, "Kini apa aki kei. O kini
ani hambwanda, kini me yapweke tiki wu yero hima ri, Jisas, ni hei ki ki taro.
6 Woro rini aha'a ki da numbwa. Rini imbihumbwa ri sawero hingambwa ri ai sairo!
Ma ki tani rini wu siro michi ti ki hei.
7 Wosini ma ete ki ima'ini ri himache leni ka hinga ma ki sawe, 'Rini matimat ri
hanja'aisini ri ai sairo. Wosini rindo mwaseni Galili mapwa ki o inda. Wosiwa apa ku
ini o ki o rini ku heikonda.' O kini a sawehito. Ya ma ki i."
8 Wowani opi humwe fisi fi akindaro ti, eripe'aripe omwesika laka foki ete fi
eripe'aripendani metengei ete matimat fi hanja'aisini ri himache leni fi sawe kinani
ya fi namani fi i.
9 Ete indawani Jisas numbo ki fini ri heini ya fini sawe, "Kapiche, se'e." Ete wowani
takai fi ini ri seke ki fi yakonambusini rini ni ya fi lotu wo.

10 Wowani Jisas ka hinga ya fini sawe, “Kini apa aki kei. Ma ki ini ai hiparakambwe
leni ma ki sawewa Galili mapwa ki sa wu i. Wosini o ki wu tani sa apa wu ani hei.”

Au anaye hima lei wui mwanji

11 Wosiwani opi humwe fisi numbo tini ete fi indawani, matimat tini aulindaro au
anaye hima fwele wu ini ko laka ki wu raruni ele sumbu hinga tinda wu heiro tini
puris hima laka leni ya wu sawenda.
12 Wosiwani puris hima laka ele, mekupu hima laka lenga wu wausini mwanji foti
ya wu inji. Wosini au anaye hima leni ya miyafo wu hasini
13 ya wu sawe, “Ka hinga ma ku sawe, ‘Nunu nu tukuyandawani ri himache le niliki
ki wu tani ri hima tape ti hili yani wu ra'airo.’
14 E, gapiman apukolaka do mwanji ri mendini kunu siliwa nunu ga mwanji fwele o
rini nu sawekonda, wowa apa kunu kipe. Inaka tenge miyafo hinde apa ku hambwa
kumbwa.”
15 Ete wowani au anaye hima ele o ya wu torosini wunu sawero mwanji hingambwa
ya wu sirina. Wosiwani do mwanji Juta hima kupu lei nindo tiki ichi'uchandani, o
mwanji to do ya ete da.

Jisas ri himache leni Gotri mwanji bwano tau tini wunu ri haro
Mk 16:14-18; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23

16 Ete wosiwani ri tapa'angi tapa'angi hatachi funda himache ele Galili mapwa ki
wu ini Jisas wunu sawesiro kimba o ki ya wu rau.
17 Wosini o kimba ki Jisas ni ya wu hei. Wokoni rini ni ya wu lotu wo. Ete wowani
wunu fweleto inaka fisi ya wu hambwa.
18 Wosiwani Jisas wunu tambwa takai tani ka hinga ya wunu ri sawe, “Gotri hewen ki
dau mwa'ambwe lenga nuwe ki dau mwa'ambwe lenga tinda ani auli kinani kwambu
omwesika laka ri ani haro.
19 O keke ma ku ini ele himiyama hurahama ni ai himache hinga ma ku rata. Wosini
Yapai hi ti, Che hi ti, e, Gotri Himamwale hi ti, ele hi wuhi ki uku ti ma wunu ku yasi.
20 Wosini o kunu a sawesiro mwanji hinga tinda ete ma wunu ondiyakandiyawa ele
mwanji hinga tinda ete norukweni sa wu sirinanda. Ma ku mendi. Ani kunu ga gisi
gisi ete a dawa do nuwe humbuno.”

Mak To Kairo Mwanji Kipe

Uku yasindau hima, Jon, Gotri mwanji bwaro
Mt 3:1-12; Lu 3:1-9, 15-17; Jo 1:19-28

1 Jisas Kurais, Gotri Che, ri mwanji kipe siraro ti ka hinga.
2 Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri, Aisaiya, ri chengi tiki kaisiro:
“Gotri ri Che ni ete sawe, ‘Ma mendi, hima fo a humbwewa mini mwaseni ino. Wowa
mwanji ahi saweno.
Rini mini keke mi numbo ri nambuno.
3 Hima da nambwe michi tiki ri dani ri uchani ya ri sawe,
“Apukolaka i numbo ma ku nambu. Ele ri numbo cheche okwe ya ma ku norukwe.”
’ ”
4 O mwanji sawero hinga Jon sirawani hima da nambwe michi tiki ele hima ni uku ri yasindani ya sawe, “Kapwa sumbu kuhi ni gumwa ma ku sisini sembe Gotri ni ku hawa uku kunu yasisiwa Gotri kui kapwa sumbu sa humbwe.”
5 Wowani ele Jutiya mapwa kipe hima hinga, ele Jerusalem ko pe hima hinga, Jon tambwa ya wu i. Wu ini kapwa sumbu wu wondaro ti hima miyafo i mwakambe tiki wu sawewani Jon uku ti ya wunu yasi.
6 Jon o nika'ari, omwe laka fo kamel tupu tiki wosiro, o tini ri injisini leti ti himamandemu tiki ri injisini omwengape tinga mwanungwa uku tinga ya ri anda.
7 Wosini Gotri mwanji ya ri sawe, “Hima fo ai gumwa tiki o takonda. Ri kwambu ti ai kwambu tini dikino. Ando a randau tau kapwacheche. Rindo ri rano tau omwesika naha.
8 Ani uku minde ki kunu a yasisiwani o hima Gotri Himamwale ki kunu ri ai ri yasino.”

Jon Jisas ni uku yasiro
Mt 3:13-17; Lu 3:21-22

9 Ete wosini gisi foki Jisas Galili ko fo, Nasaret, andosini ri tawani Jon Jotan gara tiki uku ya rini yasi.
10 Rini yasisiwani ri ai ri sukwandau tinga metengei niri ti heiwani tapwasiwani Gotri Himamwale apwenumwa hinga Jisas tambwa ya sika.
11 Sikasiwani tumwa foti niri we tiki ya sawe, “Mini ai Che. Ani mini ni ete ani okokonanda. Ani mini keke ani eripenda.”

Saiten Jisas ni simiyaneheiro
Mt 4:1-14; Lu 4:1-13

12 Wosini isiti nambwe Gotri Himamwale Jisas ni humbwewani hima da nambwe michi tiki ya ri i.
13 Jisas o hima da nambwe michi tiki gisi ti 40 ri dawani Saiten kapwa sumbu fwele ya rini simiyanehei. Wondawani Jisas fuku pe omwe lenga ri dawani ensel miyafo ya rini okulanda.

Jisas Galili mapwa tokwe tau rasaini raro
Mt 4:12-17; Lu 4:14-15

14 Wosiwani Jon kalapus tokwe isiwani Jisas Galili mapwa tokwe tani Gotri mwanji kipe bwani ya ri sawe,
15 “Gisi mwe takaisinda. Wowani Gotri kwambu hima i sembe aulindau oti takaihiro. O keke kunu kapwa sumbu kuhi ti gumwa ma ku sisini Gotri mwanji kipe tini sembe kuhi ma ku ha.”

Jisas kale hima opuri'opuri ni uchawani rini sirinaro
Mt 4:18-22

16 Wosini Jisas Galili fwa gamba tiki eti eti ini heiwani Saimon ga ri analongo Anduru
ga tukwa ti fwa we tiki ya fi rawainda. O tukwa rawaindau oti fi ya tau.
17 Wowani Jisas ya fini sawe, “Kini ma ki tani ani sirina. Wowa kini ani ondiyasiwa
kini hima ani keke ki rata.”
18 Ete wowani metengei tukwa oti fi andosini Jisas ni fi sirinani ya fi i.
19 Wosini biya hinga wu ini Jisas ma'aini heiwani Sepeti che pi Jon ga Jemis ga, fini
kanu tiki tukwa ti ya fi wonorukwenda.
20 Fi wondawani fini ri uchawani fi yapai Sepeti ga ele ya tau randau hima fwelenga
kanu tiki wu dawani fini wunu fi andosini Jisas ni fi sirinani ya fi i.

Jisas hima foringa dau himamwale kapwa ni rani humbwero
Lu 4:31-37

21 Wosini wunu Kapaneyam ko tokwe ya wu i. Wu ini himati gisi fo tawani metengei
lotu wondau aka tiki wu raruni Jisas hima miyafo leni ya ri ondiyakandiyanda.
22 Wondawani ri mwanji ni wu mendini ya wu apapana. Hinde wowani, Jisas kale
Gotri lo mwanji hambwandau hima hinga ri ondiyakandiyanda nambwe. Rini Gotri
kwambu ri torosindau hinga ya ri ondiyakandiyanda.
23 Ka gisi hima fo o lotu wondau aka tiki dawani himamwale kapwa rini ga da. Ori
hima to uchani ya sawe,
24 “Jisas, Nasaret ko kipe, mini bwele sumbu ni nunu mi wosi ki mi tandau? Mini
hinde, nunu mi ye kinani mi taro'o? Ani mini ani hambwanda. Mini Gotri hima kipe
naha.”
25 Wowani Jisas kwambu tiki ya ri sawe, “Ata ma gaina! Wosini ma rini andosini ma
i.”
26 Ete wowani o himamwale kapwa ori hima ni yetupwani humbwewani seke tapa
ri rikirikinawani o himamwale kapwa ata laka ti ri gikoni rini andosini ya i.
27 Wowani ele himiyama hurahama miyafo o tini wu heini mwale ti ya wunu
sukwani i. O sumbu anandi hinga wosiwani wunu wu anambwa anambwani ya wu
sawe, “Ka bwele sumbu hinga ni ri wosiro? Ri mwanji ako tandau ti, kwambu tinga
dau. Rini himamwale kapwa leni mwanji bwandawani wunu ri mwanji wu mendini
ya wu sirinanda.”
28 Ete wosisiwani Jisas wosiro sumbu oti metengei ini ele Galili ko hinga ya ete chiki.

Jisas Saimon atako ni kipe wosiro
Mt 8:14-15; Lu 4:38-39

29 Wosini wunu lotu wondau aka ti wu andosini hoko tokwe wu raruni Saimon ga
Anduru ga fi aka tiki ya wu raru. Jemis hima pi Jon okwe funda ya wu i.
30 Wu isini wu heiwani Saimon atako tape hi saindani tei tiki ya ete ti tukuyanda.
Wowani Saimon atako handau tini Jisas ni metengei ya wu sawe.
31 Wu sawewani rini tini tambwa ri ini ti tapa ri torosini ya tini rasai. Ete wosiwani
tape hi ti tini saindaro ti kipe ya tini wosi. Wowani ti saini wunu keke ahirahi ya ti
wonda.

Jisas ele hima miyafo ni kipe ri wosiro
Mt 8:16-17; Lu 4:40-41

32 Wosiwani hunduya ini sisinawani ele siki wondau hima lenga himamwale kapwa
dau ele hima ga Jisas tambwa ya wunu rata.
33 Wondawani o ko pe hima hinga tinda o aka lengu ki fotukumbwa wu wau kinani
ya wu ta.
34 Wu tasiwani Jisas hahungondau hima miyafo kipe ti wunu ri wosindani ele hima
ga dau himamwale kapwa miyafo wunu ri rani ya ri rumbwenda. Ri rumbwesiwani

himamwale kapwa le rini hambwandawani Jisas ya wunu sawe, “Kunu mwanji fo bwa kei.”

Jisas tau rani ele Galili ko hinga tinda ri chikiro
Lu 4:42-44

35 Wosini lindana nambwe nurumbumbwa, Jisas saini aka andosini hima nambwe michi ki ri ini Gotri ni ya ri uchahambwanda.
36 Wondawani Saimon ga ri nau lenga Jisas ni wu sirinani rini wu wakini wu ini
37 rini wu heini ya wu sawe, “Ele himiyama hurahama hinga tinda mini hei kinani o wu wakinda.”
38 Ete wowani ya wunu ri sawe, “Ma nu i, ele ko takai hinga. Nu ini ani ele ko kipe hima hinga leni Gotri mwanji a sawe ki. Hinde wowani, o keke a taro.”
39 Wosisini Jisas ele Galili ko hinga tinda ya ri i. Ri isini wu lotu wondau aka leki Gotri mwanji wunu sawendani himamwale kapwa miyafo ri rani ya ri rumbwenda.

Jisas sechi okwe andau hima forini kipe ri wosiro
Mt 8:1-4; Lu 5:12-16

40 Wosini gisi foki sechi okwe andau hima fo rini tambwa mwaˈambwe keke ri sili kinani ri tani seke ri ombungwesini ya ri sawe, “Sembe mihi au mini saiwa, mini kipe o mi ani wosikonda.”
41 O hinga ri sawewani Jisas rini heini sembe rihi ti rini keke miyafo naha ya ri wo. Wosini ri tapa ti dachinani ori hima ri haiyesini ya ri sawe, “Sembe ahi ti au ani sainda. Kipe ti ma wosi.”
42 O hinga ri sawewani sechi okwe oti metengei ete humbuwani kipe ti ya ri wosi.
43 Wowani Jisas kwambu tiki ya rini sawe,
44 “Ma mendi, apa mi ini o sumbu hima foni sawe kei. Woroti puris hima fori tambwa mi ini mi tape ti ma rini meku. Wosini Moses kaisiro Gotri lo mwanji sawendau hinga sumbwe dau omwe mi torosini kipe ti mi wosiro keke Gotri ni ya ma ha. Wosiwa himiyama hurahama miyafo sechi okwe mihi ti humburo oti sa wu hambwa.”
45 Jisas o hinga rini sawesiwani ori hima metengei ri ini mwanji miyafo ri bwandani o sumbu rini ki sukwaro tini ya ri sawe ˈi sawetanda. O keke Jisas apa ko tokwe hima amwei tiki hinde ai i kumbwa. O hinga keke hima nambwe ko tiki ya ri da. Wondawani ele himiyama hurahama rini tambwa ele mapwa ele mapwa tokwe ya wu tanda.

2

Jisas seke kapwa hima forini rini kipe ri wosiro
Mt 9:1-8; Lu 5:17-26

1 Wosini gisi fwele isiwani Jisas Kapaneyam ko tokwe ya ri ai i. Wosiwani ele himiyama hurahama wu mendiwani Jisas ai tani aka rihi tiki ya da.
2 Wowani himiyama hurahama le tani fotukumbwa ya wu wau. Wu wauwani aka we ti kwai talewani ete tani rarusirasi tiki ya ambwe. Wondawani Jisas Gotri mwanji ti ya ri bwanda.
3 Ete wondawani hima opuriˈopuri seke kapwa hima forini Jisas tambwa kicha kicha ya wu rata.
4 Wosini hima miyafo keke ori hima ni aka we tokwe hinde wu rakaru kumbwa. Wofunu ori hima ni wu ai ra ra humokuto tenge tiki yiti yiti aka tenge tiki wu rakauni Jisas eninda michi naha ki ya wu lepongo. Wu lepongosini ori hima tei tenge tiki tukuyandawani Jisas mu tiki ya wu rawai.
5 O keke Jisas wui sembe ti ri heiwani sembe ti rini numbwa hasiwani o seke kapwa hima ni ya ri sawe, “Ai che, kapwa sumbu mihi a rani a humbweˈihiro.”
6 Jisas o mwanji hinga ni sawesiwani Gotri lo mwanji hambwandau hima fwele o michi ki wu lilindau leto inaka wuhi ki oti numbwa ya wu hambwanda,

7 “Hinde wowani ka hima ka hinga sawendau? O hinga rini Gotri ni saweholiyandau.
Hinde na hima to apa kapwa sumbu rani rumbwe kumbwa. Gotri tombwa wono.”
8 O hinga wu hambwandawani Jisas metengei wui inaka ti ri inaka ki ri hambwasini
ya wunu ri sawe, “Hinde wowani ka hinga ni inaka kuhi tiki ku hambwandau?
9 So mwanji to ani keke amwei naha, o seke kapwa hima ni a sawewa, ‘Kapwa sumbu
mihi a rani a humbweˈihiro,’ e, ete a sawewa, ‘Ma saini tei mihi mi toroni ya ma i?’
10 Dori Hima ri Che kwambu naha. Ahaˈa nuwe ki kapwa sumbu rani ri humbwen-
dau. O tini ku hambwa kinani.” O hinga ri sawesini seke kapwa hima o rini ya ri
sawe,
11 “Ando mini a sawenda, ma saini tei mihi mi toroni ya ma i.”
12 Wowani ri saini metengei tei rihi ri torosini ele himiyama hurahama miyafo rini
wu heindawani ya ri i. Ri indawani ele himiyama hurahama miyafo wu apapanani
Gotri hi numbwa ya wu rasai. Wosini ya wu sawe, “Injelembwa ete ta tani apa okwe
ka sumbu hinga nu heinda nambwe.”

Jisas Lifai ni ucharo
Mt 9:9-13; Lu 5:27-32

13 Wosini gisi foki Jisas saini fwa mwai o ki ri ai ri indawani ele himiyama hurahama
miyafo rini tambwa wu ai tasiwani Gotri mwanji ya wunu ri sawenda.
14 Wosini ri ini Alafiyas che, Lifai, ri heiwani rini takisi ya torondau aka tiki ya ri
lininda. Ri linindawani Jisas ya rini sawe, “Mini ma tani ani sirina.” Wowani ri saini
rini sirinani ya ri i.
15 Wosini isiti nambwe, Jisas ga ri himache lenga Lifai aka tiki ahirahi keke wu
linindawani takisi ya torondau hima miyafo lenga Moses kaisiro lo mwanji hikisandau
hima miyafo lenga wunu okwe ahirahi keke funda ya wu lininda. Woro ele hima hinga
Jisas ni sirinandau hima miyafo naha.
16 Wondawani Gotri lo mwanji hambwandau Farisi hima fwele o ki dani wu heiwani
Jisas Moses kaisiro Gotri lo mwanji hikisandau hima lenga takisi ya torondau hima
lenga ahirahi ti andawani Jisas himache leni ya wu sawe, “Hinde wowani rini kale
takisi ya torondau hima lenga Moses kaisiro Gotri lo mwanji hikisandau hima lenga
ahirahi ri andau?”
17 Wowani Jisas o mwanji mendini ya wunu ri sawe, “Kipe tumbwa dau hima le
apa dokita ni hinde wu ucha kumbwa. Hahungo mendindau hima letombwa dokita
tambwa wu ino. Ani hima kipe keke a ta nambwe. Ani kapwa hima le kekembwa a
taro.”

Ahirahi ti hakindau sumbu
Mt 9:14-17; Lu 5:33-39

18 O gisi ki, Jon himache lenga Farisi hima lenga wui sumbu tini sirinani ahirahi wu
hakindaro. Wondawani hima fwele Jisas tambwa wu tani ya rini wu sawe, “Hinde
wowani Jon himache lenga Farisi hima lenga ahirahi wu hakindawani mi himache
letombwa ahirahi ti wu hakinda nambwe?”
19 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Humwe hopweno hima ri ri nau ga dawa ahirahi
hinde wu haki kumbwa. Mina. Humwe hopweno hima wunu ga dawa ahirahi wu
andani wu eripeno.
20 Wosiwa gisi fo tawa humwe hopweno hima ori ni toroni raˈaiwa ri nau le ya ri
andosikonda. Wowambwa o gisi kumbwa ahirahi wu hakino.”
21 Wosini sumbu ako tinga sumbu hukwe tinga fini anarano keke Jisas mwanji yepe
ki ya wunu sawe, “Hinde na hima to nikaˈari ako sumbu torosini nikaˈari simba sopu
tiki ri owesini ri kapa kumbwa. Mina. O hinga ri wowa o nikaˈari ako sumbu kaparo
ki o nikaˈari simba ai leterikowa apa sopu ti omwesika laka wono.

22 Hinde na hima to apa hacha uku, waini ako ri torosini meme tupu ba naro kowe
simba tiki guto kumbwa. Mina. O hinga ri wowa apa o hacha uku waini o kowe simba
ni ekichakoni apa leterino. Wowa o kowe simba ga hacha uku waini ga tinda ete
walambe ino. O keke hima le hacha uku ako ti meme tupu ba naro kowe ako tukumbwa
gutondau."

Himati gisi tiki tau randau tini minambwe naro sumbu tini sawero
Mt 12:1-8; Lu 6:1-5

23 Wosini himati gisi foki Jisas witi rupwa nindo tiki indawani ri himache le ahirahi
keke witi so ya wu lefurunanda.
24 Wowani Farisi hima le Jisas ni ya wu sawe, "Ma mendi. Hinde wowani mi himache
le himati gisi tiki minambwe naro sumbu ti wu wondau?"
25 Wowani Jisas ya wunu sawe, "Kunu Jutiya pe king apukolaka fori, Defit, ri woro
sumbu tini saweni kairo chengi tini ku hambwa nambwe'e, mina? Injelembwa Defit
ga ri himache lenga wu dani ahirahi nambwe keke iche tinga ya wu ha.
26 Wowani Apaiyata puris hima apukolaka daro gisi ki, Defit Gotri aka laka we tiki
ri raruni puris hima na numbwa wu ano bereti foti Gotri ni haro tini ri heini o tini ri
rukoni ri asini ri himache leni gamwe ya ri ha."
27 Wosini Jisas ya ai wunu sawe, "Gotri himati gisi ti hima keke owesiro. Woroti rini
hima ni himati gisi keke wosi nambwe.
28 Dori Hima ri Che tombwa himati gisi aulindau."

3

Jisas himati gisi tiki tapa dinga ba hima ni kipe ri wosiro
Mt 12:9-14; Lu 6:6-11

1 Wosini gisi foki Jisas lotu wondau aka tiki ya ri ai ri raru. Ri rarusini hima forini ri
heiwani tapa nangi rihi ti dinga ba naha.
2 Wowani hima fwele kwai daro le Jisas ni ete wu misindani ya wu hambwa, "Apa
himati gisi ki o tapa dinga ba hima ni kipe ri wosino'o, mina?" Hinde wowani, wunu
Jisas ni wu kotimwo kinani.
3 Wondawani Jisas tapa dinga ba hima ori ni ya ri sawe, "Ma saini tani hima nindo
tiki eti."
4 Wosini ya wunu ri sawe, "Himati gisi tiki bwele tau ni Moses ohounaro? Kipe
sumbu wondau tini'i, kapwa sumbu wondau tini? Hima okulandau tini'i, hima yendau
tini?"
5 Wowani wunu mwanji nambwe. Ete wowani sembe enge wunu ri andani wunu
jaunjamekoni wunu ri heiwani wui sembe ti emendiki naha. Wondawani ri sembe ti
wunu keke ichakandawani o hima ni ya ri sawe, "Mi tapa ti ma dachina." Wowani ri
dachinawani tapa rihi imbihumbwa daro hingambwa ya ai wosi.
6 Wowani ele Farisi hima metengei ete wu ini Herot himache lenga fotukumbwa
wausini Jisas ni wu yeno mwanji ti ya wu bwanda.

Hima miyafo fwa mwai tiki wauro

7 Wondawani Jisas ri himache lenga o michi wu andosini fwa mwai tokwe ya wu i.
Wu isiwani hima le Galili mapwa tokwe tawani, Jutiya mapwa tokwe tawani,
8 Jerusalem ko tokwe tawani, Itumiya mapwa tokwe tawani, Jotan gara o kachi angi
tokwe tawani, Taiya ko, Saiton ko tokwe tawani, hima walefo naha. Wunu Jisas wosiro
sumbu ele ni wu mendini rini tambwa ya wu ta.
9 Wu tasiwani Jisas ri himache leni ya ri sawe, "Hima miyafo naha ani tambwa tani
ya ani ginakondau. Kanu fo ma ku ratani ani takaisiwa sa da."

10 Hinde wowani, rini hima miyafo ni kipe ri wosiwani ele hahungondau hima
miyafo wunu Jisas ni wu haiye kinani rini tambwa wu lesisinani ya wu i.
11 Wowani himamwale kapwa le Jisas ni wu heini ri mu tiki wu ombungwesini
uchani ya wu sawe, “Mini Gotri Che.”
12 Wowani kwambu tiki ya wunu ri sawe, “Kunu apa amwei ani ku wo kei.”

Jisas tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache leni esiro
Mt 10:1-4; Lu 6:12-16

13 Gisi fo Jisas kimba ki rausini ri okokonandau hima lenumbwa ri uchawani rini
tambwa ya wu ta.
14 Wu tasiwani hima tapa'angi tapa'angi hatachi fisi ri toroni ri himache hinga wu
sira kinani o hi ki ya wunu uchasi. O hinga ri wosiro ti, wunu rini ga ete wu dani Jisas
wunu humbwewa Gotri mwanji wu sawendani,
15 Gotri kwambu wu torosini himamwale kapwa wu rani wu humbwenda kinani.
16 Jisas o hinga ri himache le tapa'angi tapa'angi hatachi fisi hima ri esisini Saimon
ri hi ako ti ya rini uchasi, Pita.
17 Wosini Jemis, Sepeti che, rini ga ri analongo Jon ga fi hi ako ti, Boanesis, Jisas o
hinga ya fini uchasi. Boanesis mwanji mwe ti ka hinga: Niri tiki kuro che. Hinde
wowani, fini metengei apapanandau.
18 Wosini Anduru, Filip, Batolomiyu, Matiyu, Tomas, Jemis Alafiyas che, Tatiyas,
Saimon rini Jutiya ko keke gangambanindau hima fo,
19 Jutas Isukariyot rini Jisas ni omwemendindau kapwa hima le tapa tenge tiki
hasiwani rini yero.

Hima laka le ete sawero, Jisas Belesepul ga tau randa
Mt 12:24-32; Lu 11:14-23; 12:10

20 Wosini Jisas aka tokwe ya ri ai i. Wosiwani hima walefo tani wu wausiwani Jisas
ga ri himache lenga ahirahi ti bwele amwa ki wu a kumbwa.
21 Wosiwani ri hima mu le wu mendiwani sawe, “Jisas ambwatihiro.” Wowani wunu
Jisas ni wu rata kinani ya wu i.
22 Wondawani Gotri lo mwanji hambwandau hima fwele Jerusalem wu daro ti wu
sikani ya wu sawe, “Belesepul, Saiten hi fori, rini ga dau. O keke o himamwale kapwa
apukolaka i kwambu tiki himamwale kapwa miyafo ri rani ri rumbwendau.”
23 Wowani wunu ri uchawani wu tawani mwanji yepe tiki ya wunu ri sawe, “Hinde
hinga Saiten apa Saiten ni rani humbweno?
24 Ko tiya laka fotiki hima miyafo dani wu lehuwasini wu anayendawa o ko tiya laka
hinde apa yakina kumbwa.
25 Aka fokumbwa hima le dani wu lehuwasini wu anayendawa apa o aka hinde
yakina kumbwa.
26 O hingambwa Saiten rini sirinandau himamwale kapwa miyafo ga wu dani wu
lehuwasini wu anayendawa Saiten hinde apa yakina kumbwa. Mina, humbuno.
27 “Hima fori apa hima kwambu naha foi aka tiki nimba raruni ri usalikamba hinde
toro kumbwa. Mina. Ori hima i kwambu ri injisinimbwa apa ri aka pe usalikamba le
ri torono.” Woro Jisas hima kwambu o rini injiro hima ni rinjenga ri yepero.
28 Wosini Jisas ete sawe, “Mwanji mwe naha tini a sawendau. Hima lei kapwa sumbu
lenga Gotri ni wu saweholiyandau sumbu tinga tinda ete Gotri rani humbwekonda.
29 Woroti hima fori Gotri Himamwale kipe ni ete saweholiyawa Gotri ori kapwa
sumbu hinde apa rani ri humbwe kumbwa. Mina. O kapwa sumbu rini ga ete da
ete dano.”
30 Jisas o mwanji hinga ni sawero ti, o ka wui mwanji keke. Wunu ete sawero, “Jisas
himamwale kapwa tinga dau.”

Jisas i nuwai ga ele ri hipache fwelenga
Mt 12:46-50; Lu 8:19-21

31 Ka gisi Jisas i nuwai ga ele ri hipache fwelenga wu tani hoko tiki wu etisini Jisas
ni wu hei kinani hima forini wu sawewani ya ri i.
32 Ri ini ri sawewani hima miyafo Jisas ni ini hinga wu injisini wu linindau leto ya
rini wu sawe, “Ma mendi, mi nuwai ga mi hipache fwelenga hoko tiki dani mini ni o
wu wakinda.”
33 Wowani mwanji wasa ya wunu ri sawe, “Ai nuwai namo? Ai hipache namo?”
34 Wosini ele hima miyafo Jisas ni haweisini wu linindawani ri jaunjamekoni wunu
ri heisini ya ri sawe, “Ma hei, kunu ai nuwai, ai hiparakambwe.
35 Hima fo Gotri okokona tini ri sirinawa ori hima ai hiparakambwe, ai kahaiche, ai
nuwai.”

4

Hima fori rupwa tiki raisi wapa humbwenda
Mt 13:1-9; Lu 8:4-8

1 Wosini gisi foki Jisas fwa mwai tiki hima leni Gotri mwanji ni ondiyakandiyandau
tau ti ya ri ai rasai. Wosini ele himiyama hurahama miyafo rini tambwa tani ya wu
wau. Wu wausiwani kanu fo fwa we tiki dawani Jisas o kanu tenge tiki ya ri lininda.
Ri linindawani ele himiyama hurahama miyafo fwa mwai tiki ya wu da.
2 Wondawani Jisas mwanji yepe miyafo ki ya wunu ri ondiyakandiyanda.
Wunu ri ondiyakandiyani ya ri sawe,
3 “Ma ku mendi! Hima fori dani raisi wapa rupwa tiki humbwe kinani ya ri i. Ri ini
ri humbwendawani raisi wapa fwele numbo gamba tiki sikaro.
4 Sikasiwani apwe miyafo hangani sikani o raisi wapa ya wu a.
5 Wowani raisi wapa fwele humokuto miyafo dau nuwe tiki ya sika. Woroti o nuwe
kaimbwa mina. O nuwe ki famwe ti metengei ya sukwa.
6 Sukwasiwani nene apambwa torondawani nika sukwani yewani o famwe ti ya
hopwene.
7 Wosiwani raisi wapa fwele lame chele ki nindo tiki sikaro. Sikasiwani o lame chele
ki saini o tuko ki sukwaro famwe ni yewalisiwani o famwe mwe wa nambwe.
8 Wosiwani raisi wapa fwele nuwe kipe tiki sikaro. Sikasiwani famwe laka sukwani
rauni kwinini mwe ti ya wa. Wu saisini foti mwe ti 30 ya wa. Wowani foti mwe ti 60
ya wa. Wowani foti mwe ti 100 ya wa.”
9 Ete wosini ya wunu ri sawe, “Hima fori wasamba chele ti do mwanji sa mendi.”

Jisas mwanji yepe sawendau sumbu
Mt 13:10-17; Lu 8:9-10

10 Jisas bati dawani rini ga ichi'uchandau hima le, kale tapa'angi tapa'angi hatachi
fisi himache lenga ka mwanji yepe ni Jisas ni ya wu sili.
11 Wu siliwani ya wunu ri sawe, “Gotri kunu keke Gotri kwambu hima i sembe
aulindau mwanji yani ti amwei woro. Woro ele hoko pe hima ni mwanji yepe
tukumbwa wunu ri sawenda.
12 Wondani,
‘Wunu miya tukumbwa wu hei hei mwa'ambwe fo wu heinda nambwe.
Wunu wasamba tiki wu mendi mendi mwanji foni wu mendinda nambwe.
O hinga wu wowa, wui sembe ti Gotri ni hinde apa wu ha kumbwa. Wowa Gotri wui
kapwa sumbu hinde ri rani rumbwe kumbwa.” ’

Raisi wapa ki yepero mwanji mu
Mt 13:18-23; Lu 8:11-15

13 Wosini Jisas ya wunu sawe, “Hinde wowani kunu ka mwanji yepe ku hambwanda
nambwe? O hinga nawa kale mwanji yepe miyafo hinde hinga apa ku hambwakonda?
14 Ka hima raisi wapa humbwendau oti rini Gotri mwanji tini humbwendau.
15 Kale raisi wapa fwele numbo gamba tiki sikaro oti ele hima fweleni sawero. Wunu
Gotri mwanji wu mendisiwani Saiten metengei tani Gotri mwanji wui sembe tiki daro
tini ya ri rani ri humbwe.
16 O hingambwa kale raisi wapa fwele humokuto miyafo dau nuwe tiki sikaro oti
hima fweleni sawero. Wunu Gotri mwanji wu mendini wu eripeni metengei wui
sembe tiki o Gotri mwanji ya wu toro.
17 Woroti wunu nene da nambwe keke gisi miyafo wu i nambwe. Hinde wowani,
Gotri mwanji wu tororo keke simiyanehei sumbu wunu ki sukwandawani hima fwele
kapwa sumbu ti wunu wu wondawani amwaka miyafo wu mendikoni metengei ya
wu hichakou.
18 Kale raisi wapa fwele lame chele ki nindo tiki sikaro oti hima fweleni sawero.
Wunu Gotri mwanji wu mendini
19 wui nuwe pe mwa'ambwe keke inaka miyafo wu hambwani wui okokona ti ya
mwa'ambwe miyafo keke wu wondau. Wowani ele wui okokona miyafo to Gotri
mwanji ti ya yekicha. O keke mwe wa nambwe.
20 Kale raisi wapa fwele nuwe kipe tiki sikaro oti hima fweleni sawero. Wunu Gotri
mwanji wu mendini sembe wuhi ki kipe naha ya wu toro. Wosiwani mwe kipe ya wa.
Wu saisini foti mwe ti 30, wowani foti mwe ti 60, wowani foti mwe ti 100 ete ya wau.”

Tei tako tiki lamu wu yanindau sumbu
Lu 8:16-18

21 Wosini ya wunu ri sawe, “Hinde na hima ta lamu ratani hungwe we tiki'i tei tako
tiki lisi kumbwa. Mina. Lamu lisindau tei tenge tukumbwa lisindau.
22 Wowani ele mwa'ambwe yanindau ti gisi fo amwei wono. Kapwa sumbu
yekichandau sumbu ti gisi fo amwei wono.
23 Hima fo wasamba chele ti aha'a mwanji sa mendi.”
24 Wosini ya wunu ri sawe, “Ka mwanji ku mendindau norukweni ma ku hambwa.
Apa kunu hima ni ku kilindau hinga wayambwa Gotri o hingambwa o kunu ri
kilikonda. Kunu ri kilisini gamwe o ai kunu ri kilikonda.
25 O keke mwa'ambwe miyafo torosindau hima Gotri fwelenga ai rini hano. Wowa
mwa'ambwe torosinda nambwe hima Gotri mwa'ambwe fisiche ri tororo oti Gotri ai
ra'aino.”

Raisi wapa saindau mwanji yepe

26 Wosini ya ri sawe, “Gotri kwambu hima i sembe aulindau ti oti raisi wapa nuwe
tiki humbwendau hima fo hinga.
27 Ri humbwesini niliki ri tukuyasini tapwaki ri ichi'uchandawani o raisi wapa saini
kwinini ya rau. O raisi wapa hinde hinga raundau ti ri hambwa nambwe.
28 Nuwe tinjenga wowani o raisi wapa rausini tongo sukwasinimbwa so ti wasini
mwe ti ya wau.
29 Wosini hehenani nipisiwani o hima gipi tiki ya kutou, hinde wowani, numbundau
gisi tahiro.”

Masitet kupu tuko mwanji yepe
Mt 13:31-32; Lu 13:18-19

30 Wosini Jisas ya ri ai sawe, “Gotri kwambu hima i sembe aulindau ti hinde hinga
nu saweno? Bwele mwanji yepe ni nu hambwasini nu saweno?

31 Gotri kwambu hima i sembe aulindau ti masitet, kupucha fo, o tuko hinga. O
masitet kupu tuko nuwe tiki humbwewani kapwacheche naha dawani ahirahi tuko
hinga tinda ele to oti ni dikindau.
32 Wosiwani o masitet tuko saini rauni omwesika ini ele rupwa pe kupucha hinga ni
tinda ete ya diki. Wosiwani o masitet talitapa we ki apwe miyafo tani apwe woto ya
wu yeu."

Jisas mwanji ti mwanji yepe tukumbwa sawero
Mt 13:34-35

33 Kale mwanji yepe ele himiyama hurahama ni ri bwaro hinga Jisas hima i inaka
tiki dau hinga wunu ni mwanji ri sawendaro.
34 Rini mwanji mu mwe amwei naha ki ri sawe nambwe. Rini mwanji yepe
tukumbwa ya wunu ri sawenda. Woro rini bati ri himache lenga wu dani kale mwanji
yepe ri bwaro mwanji mwe ti ya wunu ri sawekawenda.

Jisas sawewani ausuwa laka humburo
Mt 8:23-27; Lu 8:22-25

35 O gisi kumbwa hunduya, Jisas ri himache leni ya ri sawe, "Ma nu rachi, fwa angi
tokwe."
36 Wosini himiyama hurahama miyafo wu andosini Jisas linindaro kanu tenge tiki
wu tani wu rauni wu litisini Jisas ni ya wu ra'ai. Wondawani kanu fwele wunu ga ya
i.
37 Wu indawani ausuwa omwesika naha ya si. Sindawani fwa ekichani tani kanu
tiki hapa tinga yewani uku kanu we tiki raini ya talekonda.
38 Wondawani Jisas kanu soko gumwa tokwe ri dani mwasakimbe rasaisini ya ri
tukuyanda. Ri tukuyandawani rini wu yetelesini ya rini wu sawe, "Apukolaka, nunu
uku sumbwe nu ani nu hakondau ti mi hambwanda nambwe'e?"
39 Wowani Jisas saini o ausuwa laka ni kwambu tiki sawesini fwa oti ni ya ri sawe,
"Yakito. Ma humbu!" Ri sawewani ausuwa metengei ete humbuwani apa ata fo ai gi
numbwa.
40 Wosini ri himache leni ya ri sawe, "Hinde wowani ku akindau? Kunu sembe kuhi
ani ni ku ha nambwe'e?"
41 Wowani aki laka wu akikoni wunjengambwa ya wu anambwa, "Do hinde na hima
to dawani ausuwa tinga fwa tinga ri mwanji ni wu mendini wu sirinandau?"

5

Jisas himamwale kapwa ga dau ambwatini iro hima forini kipe ri wosiro
Mt 8:28-34; Lu 8:26-39

1 Wosini dani ini fwa angi tokwe ya wu rachi. O michi, Gerasa mapwa ki dau nuwe
tipa.
2 Wosini Jisas kanu andosini mwai tokwe ri rausiwani himamwale kapwa lenga dau
hima fori metengei Jisas ni hei kinani ya ri ta.
3 O hima matimat tiki ri dawani hima le rini toroni inji kinani wu simiyandaro. Seni
kupu ki okwe rini wu toroni wu inji ki, mina.
4 Hinde wowani, nili tapwa ambwe seke injindau seni tiki'i seni kupu tiki rini wu
injindawani o seke injindau seni yekutondani o seni kupu lekutondaro. Wondani
hinde na hima to rini toro kumbwa.
5 Rini niliki tapwaki ele matimat ki ele kimba ki ata laka ri gindani humokuto tiki
tape rihi ya ri kutonda.
6 Wondawani Jisas sumbwe tiki dawani o hima rini heisini Jisas tambwa namani ya
ri i. Ri ini Jisas mu tiki ri ombungwesini hapa tinga uchani ya rini sawe,

7 “Jisas, kari kaumbwa dau Gotri Che. Mini ani ni hinde mi wokonda? Gotri hi ki
mini a sawenda. Apa amwaka ani ha kei.”
8 Hinde wowani o hima Jisas ni ka hinga sawero? Jisas rini ni ka mwanji hinga ni
ete sawero keke, “Himamwale kapwa, o hima ma andosini sirani i.”
9 Wosini Jisas ya rini sili, “Mi hi namo?” Wowani ya ri sawe, “Ai hi ti Lekiyon. Hinde
wowani, nunu miyafo naha.”
10 Ete wosini Jisas ni kwambu tiki ya ri sawe, “Mini mapwa foki apa nunu humbwe
kei.”
11 Wondawani fe miyafo naha kimba alase tiki wu dani nuwe uyani ya wu anda.
12 Wondawani ele himamwale kapwa miyafo Jisas ni wu uchani ya wu sawe, “Ma
nunu humbwewa nu ini ele fe miyafo sembe tiki nu raru.”
13 O hinga wu sawewani, Jisas wunu ohounawani o hima wu andosini sirani wu
ini ele fe miyafo sembe ki ya wu raru. Wu raruwani ele fe miyafo namani anandiki
anandiki wu ini kimba laka ki dau fwa ki ya wu rai. Wosini uku sumbwe wu ani ya
wu ha.
14 Wowani ele fe aulindau hima wu akini ini ele wui ko ki, e, ele wui michi ki o
mwanji ya wu sawe. Wu sawewani ele himiyama hurahama miyafo o sumbu woro
tini wu hei kinani Jisas tambwa ya wu i.
15 Wu ini himamwale kapwa miyafo ga daro hima ni wu heiwani ri inaka ti kipe
wosisini nikaˈari ako ri injisini ya ri lininda. Wowani oti ni wu heini ya wu aki.
16 Wu akindawani norukweni heiro hima leto himamwale kapwa lenga daro ori
hima wosiro sumbu ga ele fe miyafo wosiro sumbu ga ya wunu sawekawenda.
17 Wosini wunu Jisas ni wu silini ya wu sawe, “Ma saini nui nuwe andosini ma i.”
18 Wowani Jisas wunu andosini ini kanu ki ri raundawani o himamwale kapwa ga
daro hima ya rini sawe, “Ani mini ga ani i ki.”
19 Wowani Jisas minambwe rini nani ya ri sawe, “Ma i, mi aka tokwe, mi hima kupu
le tambwa. Mi ini Apukolaka mini wosiro sumbu ga mini okularo sumbu ga ya ma
wunu sawe.”
20 Wowani o hima Jisas andosini ya i. Ri ini Dekapolis mapwa ki Jisas rini wosiro
sumbu hima ni ya ri sawenda. Ri sawewani ele himiyama hurahama ya wu apapana.

Jisas hima laka foi himiyama che ai rasaini ri nikaˈari tororo humwe tini kipe ri wosiro
Mt 9:18-26; Lu 8:40-56

21 Wosini Jisas fwa angi tokwe ya ri ai sika. Wosiwani himiyama hurahama miyafo
rini tambwa tani ya wu wau. Wu waundawani Jisas fwa mwai ki ya eninda.
22 Wondawani lotu wondau aka ni aulindau hima laka fo, ri hi Jairas, tani Jisas ni ri
heisini ri mu tiki ri ombungwesini
23 mwanji miyafo ri silini ya ri sawe, “Ai himiyama che ya hakondau naha. Ma tani
tapa mihi ki ma tini toro. Wowa kipe sa wosini sa da.”
24 Ete wowani, Jisas rini ga ya fi i.
Fi indawani ele himiyama hurahama miyafo Jisas ni wu sirinani wu ini ri gumwa
tiki ya wu anatakai anatakainda.
25 Wondawani wui nindo tiki humwe foti ya da. Tini akawe tiki dani asama tapaˈangi
tapaˈangi hatachi fisi ki fi numbwa dau.
26 O siki keke dokita miyafo tambwa ti indani ele ti usalikamba ga ya tinga tinda
ete wunu keke hasini amwaka miyafo ya ti mendinda. Wondawani o ti siki kipe tini
wosino nani, mina. O siki kapwa naha ete tini mendinda.
27 Wondawani Jisas mwanji suwa tini ti mendisini ti da dani Jisas taro tini ti
mendisini rini ga tandau hima nindo tiki ti ini Jisas nikaˈari gumwa tiki ya ti toro.
28 Hinde wowani, tini ete ti hambwandaro, “Jisas nikaˈari tumbwa a torowa rini kipe
ya ani wosino.”

29 O hinga ti wosiwani metengei ete o ti siki mwe ete humbu. Ete humbukowani ti
tape ti ti mendiwani o siki ete humbu.
30 Wowani Jisas metengei ri kwambu iro ti ri inaka tiki ri hambwani ri gumwa tokwe
jamekoni ya wunu ri sawe, “Namoto ai nika'ari tororo?”
31 Wowani ri himache le ya rini sawe, “Ma hei. Ele himiyama hurahama miyafo mini
takai takaini tandau. Hinde wowani mi sawendau, Namoto mini tororo?”
32 Wowani Jisas jaunjamekoni o rini tororo hima ni hei kinani ya ri wakiteki.
33 Wondawani o humwe tini wosiro sumbu ti hambwandani ti akini Jisas tambwa ti
tani ri mu tiki ti ombungwesini ti rikirikinani ele tini wosiro sumbu mwe tinda ete ya
rini sawe.
34 Rini sawewani ya tini ri sawe, “Ai che, sembe nihi ani ni ni haro keke kipe ti nini
wosiro. Ma i. Ini kipe tumbwa ma da. Nomo nihi ma ete humbu.”
35 Jisas ete sawendawani hima fwele o lotu wondau aka aulindau hima laka i aka
wu andosini wu tani ya rini wu sawe, “Mi himiyama che hahiro. Ondiyakandiyandau
hima ni tau kwambu hinde mi handau?”
36 O hinga wu bwandawani mwanji wuhi ri mendini au rini sai nambwe. Wowani
o lotu wondau aka aulindau hima laka ni ya ri sawe, “Apa aki kei. Sembe mihi ani
numbwa ma ete ha.”
37 O hinga ri sawesini Jisas hima miyafo rini ga wu ino keke minambwe ri nasini ri
himache fwelenumbwa, Pita, Jemis, ri analongo Jon numbwa rani o lotu wondau aka
aulindau hima laka i aka tokwe ya wu i.
38 Wosini Jisas heiwani hima le ata miyafo gindani au laka ya wu ichakanda.
39 Wondawani Jisas aka we ki raruni ya wunu ri sawe, “Hinde wowani ku ichakani
ata laka ku gindau? O himiyama che ha nambwe. Nimba tukuyandau.”
40 Wowani ri mwanji keke ya wu hingi. Wu hingindawani Jisas rindombwa ele hima
miyafo humbwewani hoko tokwe wu sirasiwani o himiyama che i nuwai yapai ga, ele
ri himache namili ga rani o himiyama che dau aka tipa fotiki ya wu raru.
41 Wu rarusini Jisas o che i tapa ri torosini ya tini ri sawe, “Talita kumi.” O mwanji
jamekowa ka hinga, “Himiyama che, ani nini a sawe. Ma sai.”
42 Wowani metengei ti saini ya ti i. O himiyama che, ti asama tapa'angi tapa'angi
hatachi fisi. O sumbu wu heikoni ete ya wu apapana.
43 Wowani Jisas hapa tinga ya wunu sawe, “O sumbu apa amwei ku wo kei.” Wosini
ya wunu sawe, “Ahirahi fwele ma tini hawa sa ti a.”

6

Nasaret ko kipe hima le Jisas ni gumwa wu siro
Mt 13:53-58; Lu 4:16-30

1 Wosini gisi foki Jisas o michi andosini hima laka ri sairo ko tokwe ya ri i. Ri iwani
ri himache le rini ni ya wu sirina.
2 Wosiwani himati gisi fo tawani lotu wondau aka tiki Gotri mwanji hima leni ya
ri sawenda. Ri sawendawani hima miyafo ri mwanji wu mendini wu apapanani ya
wu sawe, “Ka hima ka mwanji soki rataro? Ka hambwa rini ga dau ti, bwele hambwa
hinga rini ga dawani kale kwambu naha wondau sumbu ri wosindau?
3 Ka hima aka rasaindau hima'a, mina! Rini Mariya i che. Ri hipache le, Jemis, Josis,
Jutas, Saimon. Ri kahaiche le okwe nunu ga aha'a da.” O hinga wu sawendani kapwa
inaka ya rini wu hambwa.
4 Ete wowani Jisas ya wunu sawe, “Gotri mwanji bwarakarandau hima le ele ko
hinga tinda ete hi wuhi ti omwesika. Woroti hima laka sairo ko wuhi ki wu iwani o ko
kipe hima lenga wui hiparakambwe lenga hi wuhi tini wu rasainda nambwe.”

5 Wowani o ri ko ki kwambu naha wondau sumbu ri wo nambwe. Siki wondau hima
fwelenumbwa ri tapa ri torowani kipe ti ya wu wosi.
6 O hinga wu wowani wunu wui sembe Jisas ni wu ha nambwe keke ri sembe ti wunu
keke amwaka ya ri anda. Wondawani ele rini takaisinda ko tokwe ri ini Gotri mwanji
ya ri sawenda.

Jisas ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache leni tau wunu haro
Mt 10:5-15; Lu 9:1-6

7 Ete wosini kale ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache leni ri uchawani wu
tawani fisi fisi ya wunu ri humbwe. Ya wunu ri humbwekoni himamwale kapwa rani
rumbwendau kwambu ti ya wunu ha.
8 Wosini ya wunu sawe, “Numbo ku ini ku diyano kumbo funda numbwa ma ku
toro. Bereti ra'ai kei. Kowe ra'ai kei. Nika'ari kowe tiki ya ti waro kei.
9 Su ma ku owe. Siyoti ti fisi apa ku owe kei.”
10 Wosini ya ai wunu sawe, “Ku ini aka fotiki ku raruni ete ku da dasini ku ikoni o
ko ku hanja'aisini mapwa fo tokwe ya ma ku ai i.
11 Ko foki ku ai iwa o ko kipe hima le kunu rakaruni kui mwanji wu mendi nambwe
nawa, ma wunu golo ni ku rawakasini ma ku andosini ya ma ku i. Hinde wowani,
Gotri mwanji ku bwawani wu mendi nambwe.”
12 Wosiwani ele ri himache wu ini ele hima ni ya wu sawe, “Kapwa sumbu kuhi ti
gumwa ma ku si.”
13 Wosini himamwale kapwa rani wu rumbwendau tinga siki wondau hima leni olif
me tuko uku wu hindiwani kipe ya wu wosinda.

Uku yasindau hima Jon haro
Mt 14:1-12; Lu 3:19-20; 9:7-9

14 Wondawani gisi foki king apukolaka Herot ele wui sumbu ya ri mendi. Hinde
wowani, Jisas hi apa amwei sukwahiro. Wondawani hima fwele ete sawe, “Uku
yasindau hima Jon to hasini ai saisini kale kwambu naha sumbu wosindau.”
15 Wowani fwele sawe, “Ori imbihumbwa pe Ilaicha.” Fwele sawe, “Ori Gotri mwanji
bwarakarandau hima, imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima hinga.”
16 Wowani Herot ele mwanji ni ri mendini ya ri sawe, “Mwase, Jon i kwele a takutoro.
Woro apa o hima ai saihiro.”
17 Hinde wowani Herot ka hinga sawero? Mwase, hima fwele ri humbwewani ini
Jon toroni kalapus tokwe ra'aini seni tiki ya rini inji. Bwele keke Jon kalapus raruro?
Humwe fo, hi ti, Herotiyas, tini ga Filip ga fi anahopwesini fi dawani Herot, Filip
analongo, to ai tini ratani ya ri hopwe.
18 O keke Jon Herot ni ya ri sawe, “Mini mi analongo humwe ni mi ratani mi hopwero
keke kapwa sumbu mi woro.”
19 Wowani Herot humwe, Herotiyas, Jon ni sembe enge ete andani rini yeni si kinani
mina, ti hurache, Herot keke ete ti simiyandaro.
20 Hinde wowani, Herot ri hambwawani Jon hima kipe naha, ri sembe halaya naha,
o keke rini akindani kipe naha rini aulindau. Wondani Jon ri mwanji ni ri mendini
inaka miyafo ya ri hambwanda. Woro Herot, Jon ri mwanji ni ri mendi ki o keke ete
ri wonda.
21 Wondawani gisi foki Herotiyas numbo mwe naha ya ti waki. Nuwai Herot ni
raro gisi ai tawani o gisi keke ahirahi laka ri owesini gapiman tau rini okulandau
hima apukolaka fwelenga au anaye hima apukolaka fwelenga Galili mapwa pe
hima apukolaka fwelenga wunu ri uchawani wu tani ahirahi wu andani ya wu
eripe'aripenda.
22 Ete wondawani Herotiyas himiyama che ti raruni hukwa ra ra seke ti yitindawani
Herot ga ele ahirahi wu andau hima lenga funda ete ya tini wu okokonanda. Wowani

king Herot o himiyama che ni ya ri sawe, “Bwele mwa'ambwe naha tini ni okokonawa nini ani hano.
23 Gotri ani heindawani mwanji mwe naha tini apa ete a sawendau. Ni okokona ti
ai nuwe a fikasini nini angi fo ani angi fo o hinga ni nawa oti okwe a wono.”
24 Wowani ka himiyama che ai sirani ti nuwai ni ya ti sawe, “Bwele mwa'ambwe
keke rini a silino?” Wowani ti nuwai ya ti sawe, “Uku yasindau hima Jon i mwa tini.”
25 Wowani metengei ti ai raruni king tambwa ini ya rini ti sawe, “Ani ai okokona ti,
apa funda ete uku yasindau hima Jon i kwele ma takutosini disi tenge fotiki owesini
ma ani rata. Oti ai okokona.”
26 O hinga ti sawesiwani king sembe ti nomo miyafo ya rini a. Woroti tambwa ri
sawero ri mwanji keke rini ga andau hima apukolaka le keke ri hambwafuni ti mwanji
ti ya ri ohouna.
27 Wosini metengei king apukolaka, hima takutondau hima fo humbwewani kalapus
aka tokwe ini Jon i kwele ti ya ri takuto.
28 Ri takutosini Jon i mwa ti disi tenge fotiki owesini ratani o himiyama che ni ya ri
ha. Ri hasiwani o himiyama che ra'aini ti nuwai ni ya ti ha.
29 O hinga wosiwani Jon ri himache le wu mendini wu tani Jon i tape wu ra'aini
matimat tiki ya wu eini si.

Jisas 5,000 hurahama lenga wui che humwe lenga ahirahi haro
Mt 14:13-21; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13

30 Dani ini kale Jisas himache ai tani Jisas ga fotukumbwa ya wu wau. Wu wausini
ele wu wosiro sumbu ga ele mwanji hima leni wu ondiyakandiyandaro sumbu ga tinda
ete Jisas ni ya wu sawenda.
31 Wosini wu dawani hima miyafo wunu tambwa ichi'uchandawani bwele amwa ki
ahirahi wu ano? Wondawani Jisas ya wunu sawe, “Ma ku tawa nunu bati hima da
nambwe michi fotiki nu ini nu himati.”
32 Wosini wunu bati wu ini kanu tenge tiki wu rauni wu litisini hima da nambwe
michi fo tokwe ya wu i.
33 Wu indawani ele hima miyafo wunu heini wu hambwandau tinga wu namani wu
dikisini wu ini o michi ki ya wu da.
34 Wu isini wu dawani Jisas fwa gamba tiki sikasini ri heiwani hima miyafo naha.
Ri heiwani wunu fe che asa che hinga wu dawani wunu aulino hima da nambwe.
Wowani wunu keke ri woni ri mwanji ri bwani ya wunu ri ondiyakandiyanda.
35 Ri ondiyakandiyandawani hunduya ete indawani ele ri himache rini tambwa wu
tani ya rini wu sawe, “Do michi hima da nambwe michi. Apa hunduya ihiro.
36 Ma wunu sawewa sa wu ini ele takaisindau rupwa tiki'i ko tiki wu ini wunjenga
ahirahi sa wu ra.”
37 Wowani Jisas mwanji wasa ya wunu sawe, “Kunjenga ahirahi ma wunu ku ha.”
Wowani Jisas ni ya wu sawe, “Nunu asama funda tau rani torondau ya laka hinga nu
ranimbwa nu ini wunu keke ahirahi miyafo nu rani nu ratano.”
38 Wowani ya wunu ri sawe, “Bereti geni kunu dau? Ma ku ini ku hei.” Wowani wu
hambwasini ya rini wu sawe, “Bereti tapa'angi, fwai'omwe ti fisi.”
39 Wowani Jisas wunu sawewani wu ini ele hima hinga tinda ete wunu wu okulani
wu humwasini ki tenge tiki ya wu lininda.
40 Wu linindani hima mu fwele 100 hima hinga wau. Hima mu fwele 50 hima hinga
wau.
41 Wondawani Jisas o bereti tapa'angi ga o fwai'omwe fisi ga ri rukoni toroni niri
tokwe ri mausini Gotri ni wese'asini o bereti ya ri lepika. Ri lepikasini ri himache leni
ya ri ha. Wosiwani wu ini ele hima ni ya wu hani wu inda. O fwai'omwe okwe Jisas
lepikasini ele hima ni ya wunu ha.

42 Wowani ele hima hinga tinda ete wu ani sembe wuhi ya wunu tale.
43 Wowani ele bereti wu aro gamwe ele fwai'omwe wu aro gamwe hara laka leki warosini wu heiwani ele hara tapa'angi tapa'angi hatachi fisi ya tale.
44 Ele hurahama ahirahi aro tinda ete 5,000 hinga.

Jisas fwa tenge tiki eti eti taro
Mt 14:22-23; Jo 6:15-21

45 Wosini Jisas ri himache leni amaha amahawani kanu tiki wu rauni wu litisini wu mwaseni fwa angi tokwe ya wu rachi. O ko hi ti, Besaita. Fwa angi tokwe wu rachindawani Jisas ele hima miyafo ni humbwewani ya wu ichi'ucha.
46 Tinda wu ichi'uchasiwani Jisas kimba tiki Gotri ni uchahambwa kinani ya ri rau.
47 Wosiwani hunduya iwani, o kanu fwa nindo tiki dawani Jisas tombwa o kimba ki ya ri eninda.
48 Ri enindani ri himache le ri heiwani ausuwa laka wu indau tokwe sindawani kanu i kinani tau kwambu ya wu randa. Ete wu wondawani niliki ete dawani kapwa apwe gindau amwa ki Jisas fwa tenge tiki eti eti wunu tambwa ya ri i. Ri ini ya wunu ri dikikonda.
49 Wondawani ele ri himache rini heiwani fwa tenge tiki eti eti ri indawani ete ya wu hambwa, “O ambusuwa!” Wokoni ata ti au laka ya wu gi. Hinde wowani, wunu tinda ete rini wu heini aki laka ki wu akiro.
50 Ete wowani metengei wunu uchani ya ri sawe, “Sembe kuhi kwambu naha sa ete da. Ando a tandau. Apa aki kei.”
51 O hinga ri sawesini wunu tambwa ri ini kanu tenge tiki ri rauwani o ausuwa laka ete humbu. Wowani mwale ti ete ya wunu sukwani i.
52 Hinde wowani, ka bereti kale hima miyafo ni haro sumbu ni wu hambwa nambwe. Mina. Sembe wuhi emendiki naha ete dau.

Jisas Genesaret mapwa ki siki wondau hima miyafo leni ai rasairo
Mt 14:34-36

53 Wosini dani ini wu rachini Genesaret mapwa tokwe ya wu i. Wu ini kanu wuhi ti fwa gamba tiki ya wu injisi.
54 Wu injisini nuwe tokwe wu sikawani ele hima miyafo Jisas ni wu heini metengei ya wu hambwa.
55 Wowani wu ima'aini ele mapwa hinga tinda ete wu ini siki wondau hima leni tei tiki wu owesini wu kichani Jisas ni ya wu wakitekinda.
56 Wondawani ele ko hinga, ele ko laka hinga, ele mapwa tinda ete ri iwani siki wondau hima leni hima miyafo wausindau michi tiki ratani andosini Jisas ni ya wu sili, “Ma tawa dele siki wondau hima le sa mini toro. Minambwe mi nawa nika'ari sumbu mihi tunumbwa sa wu toro.” Wowani ele rini tororo hima tinda ete siki wuhi ti kipe ti ya wu wosi.

7

Gotri lo mwanji ti atei hima i sumbu tini dikindau
Mt 15:1-9

1 Wondawani Farisi hima fwelenga Gotri lo mwanji hambwandau hima fwelenga Jerusalem wu andosini Jisas tambwa wu tani ya wu wau.
2 Wu wausini wu heiwani Jisas himache fwele Farisi hima i sumbu, tapa yokosini andau sumbu, hinga wu wosi nambwe. Wunu tapa kisi tinga ahirahi ya wu anda.
3 Tapa yokosini andau o Farisi hima i sumbu ni ele Farisi hima, ele Juta hima kupu hinga tinda ete wu sirinandaro. Wondani wunu atei sumbu tini wu toronambusini tapa wuhi yokosinimbwa ahirahi wu ano.

4 O hinga wondani wunu hima miyafo waundau michi, maketi tokwe wu isini wu
ai tani tape wuhi uku ya nambwe nawa apa ahirahi wu a hinga. Ka sumbu hinga
wu toronambusindau ti, sumbu miyafo naha. Sumbu foti ka hinga: ele disi, ele
hachahungwe hinga tinda ete, e, ele ahirahi andau tei yokondau ti.
5 O hinga wu wondawani ele Farisi hima, ele Gotri lo mwanji hambwandau hima
Jisas ni wu silini ya wu sawe. “Hinde wowani mi himache le atei hima i sumbu wu
sirinanda nambwe? Tapa wuhi ti kisi tinga ahirahi ete toroni wu andau.”
6 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Gotri mwanji bwarakarandaro hima Aisaiya ku yani
yani kapwa sumbu ku wondau keke mwe naha ri chengi tiki ka hinga kaisindau:
‘Dele hima wui takisopo tukumbwa hi ahi ti kipe naha wu rasaindau.
Woroti wui sembe ti ani ni apahime naha dau.
7 Wondani hima to owero sumbu tini Gotri lo mwanji hinga nimba wu hambwasini
hima leni wu ondiyakandiyandau.
O hinga wu wondani ani ni nimba gamboni wu lotu wondau.’
8 Kunu Gotri lo mwanji apa ku hanja'airo. Wosini hima owero sumbu tunumbwa
ete ku toronambusindau.”
9 Wosini Jisas ete ya wunu sawe, “Hima owero sumbu ku toronambusini Gotri lo
mwanji mwe ku hikisandani ku hambwasini mwanji nimba ku gambondau.
10 Hinde wowani ka hinga a sawero? Gotri lo mwanji ete sawe, ‘Mi nuwai yapai
ni sembe wahapi ma ha.’ Wosini ai sawe, ‘Hima fori nuwai yapai ni kapwa mwanji
bwawa ma rini yewa sa ha.’
11 Wowani kunu ga ka Gotri lo mwanji ni ku jamekosini ka hinga ku ai bwandau,
‘Hima fori ri nuwai yapai ni sawe, “Kini ani hakoro mwa'ambwe ahi Gotri ni ani haro,”
12 o hinga nawa ri nuwai yapai keke ri okulandau sumbu sa biya da.’
13 O hinga ete ku sawendani kui atei hima owero sumbu ku toronambusini Gotri
mwanji tikisapu hinga ku toroni ku humbwe'indau. Tambwa a sawero kapwa sumbu
hinga ni miyafo ku wondau.”

Hima i sembe ni kisi wondau sumbu
Mt 15:10-20

14 Wosini Jisas himiyama hurahama miyafo ni ai uchani ya wunu ri sawe, “Kunu
tinda ete, ai mwanji ma ku mendini ku hambwa.
15 Hoko tokwe dau mwa'ambwe hima foki raisini o hima i sembe ti kisi hinde wo
kumbwa. Mina. Ele sumbu hima i sembe we tiki sukwandau tombwa o hima i sembe
ni kisi wondau.
16 [Hima fo wasamba chele do mwanji sa mendi.]”
17 Wosini ele himiyama hurahama miyafo ri andosini aka fo tokwe ya ri i. Wosini ri
himache le ka mwanji yepe ni Jisas ni ya wu sili.
18 Wu siliwani ya wunu ri sawe, “Kunu okwe ka mwanji yepe ku hambwanda
nambwe'e? Ele mwa'ambwe hoko tokwe dau hinga tinda ete hima ki raisini o hima i
sembe ti kisi hinde wo kumbwa.
19 Hinde wowani, hoko tokwe dau mwa'ambwe hima i inaka tokwe i nambwe. Mina.
Hima i sembe we tokwe raisini semewa ki ya raiu.” O hinga ri sawero ti, Jisas ele
ahirahi hinga tinda ete hima keke kipe ri naro.
20 Mwanji fo ete ya ri sawe, “Ele sumbu hima i sembe we tiki sukwandau o tombwa
hima i sembe kisi wondau.
21 Hinde wowani, hima i sembe we tiki sukwandau ti ka hinga: kapwa inaka, hima
i humwe ni sawe, hili ya, hima yeni si, anahopwesini kapwa sumbu ai wo,
22 miya tiki heini okokona, ele kapwa sumbu, nimba gambo, inaka ki sawekawe
sumbu, sembe enge a, Gotri ni saweholiya, rinjenga ri hi numbwa rasai, e, ambwati-
nambwati sumbu.

23 Kaleha'a kapwa sumbu hinga tinda ete hima i sembe we tiki dasini hoko tokwe
sirani o hima ni kisi wondau."

Finisiya pe humwe Jisas numbwa ti sembe ti haro
Mt 15:21-28

24 Wosini gisi foki Jisas ai saini o ko ri andosini Taiya mapwa tokwe ya ri i. Ri ini apa
hima rini heino keke ri diyahandani aka tiki ri raruni ri yani kinani, mina. Hinde ri
yani kumbwa.
25 Woro humwe fo Jisas taro mwanji tini ya ti mendi. O humwe, ti himiyama che
ti, himamwale kapwa tinga dau. Wowani Jisas taro mwanji ti mendisini metengei ete
Jisas tambwa ti ini ri mu tiki ti ombungwesini Jisas ni ti silini ya ti sawe,
26 "Ai che ga dau himamwale kapwa ma rani ma humbwe." Ka humwe Girik pe
humwe, Siriya mapwa ki dau, Finisiya ko tiki tini raro.
27 Jisas ni o hinga ti silini ti sawewani Jisas ya tini sawe, "Apa nui che leni ahirahi nu
hawa wu awa sembe wuhi sa tale. Woro o ahirahi toroni asa tini nu humbwe'i hinga."
Jisas Juta hima kupu leni che hinga yepeni o humwe ni asa hinga sawero.
28 Wowani o humwe mwanji wasa ai ya rini sawe, "Apukolaka, mwe naha mi sawero.
Woro ahirahi andau tei tako tiki dau asa leto ele che i ahirahi gomu ni andau."
29 Wowani Jisas ya tini sawe, "O mwanji wasa kipe ni bwaro keke ma ai i.
Himamwale kapwa himiyama che ni apa andosini ihiro."
30 Wowani aka tihi tokwe ti ai ti ini ti himiyama che ti heiwani o himamwale kapwa
tini andosini isiwani tei tenge tiki ya ti tukuyanda.

Jisas wasamba kitisini mwanji bwanda nambwe hima forini kipe ri wosiro

31 Wosini gisi foki Jisas Taiya mapwa andosini Saiton mapwa dikini ini Dekapolis
mapwa nindo tiki i ini Galili fwa tiki ya ri ai ta.
32 Ri ai tasiwani wasamba kitisini mwanji bwanda nambwe hima forini Jisas tambwa
wu ratasini rini wu silini ya wu sawe, "Tapa mihi do hima ni ma toro."
33 Wowani Jisas ele himiyama hurahama miyafo ri andosini rini rani fi ini fini bati
dani Jisas tapa tongo o hima i wasamba tiki ri owesini sungwa yini o hima i tarukwe
ki ya ri owe.
34 Ri owesini niri tokwe ri mausini ata gamindache gisini ya ri sawe, "Efata." O
mwanji jamekowa ka hinga: "Apa ma mendi."
35 Wowani o wasamba rini kitisiro metengei kipe ete wosindau tinga ri takisopo
haunani mwanji kipe naha ya ri bwanda.
36 Wosini Jisas kwambu tiki ya wunu sawe, "Apa aha'a sumbu hima foni ku sawe
kei." Jisas o hinga wunu sawesiwani, mina. Wunu wu anambwa anambwawani o
mwanji ya ichi'ucha.
37 O mwanji ichi'uchandawani hima miyafo wu apapanani ya wu sawe, "Ele ri
wosiro sumbu tinda ete kipe naha. Kale wasamba kitisiro apa wu mendindani kale
mwanji bwanda nambwe apa mwanji wu bwandau."

8

Jisas 4,000 hurahama lenga wui che humwe lenga ahirahi haro
Mt 15:32-39

1 Ka gisi ki, himiyama hurahama miyafo tani fotukumbwa ya ai wu wau. Wausini
ahirahi nambwe ya wu da. Wowani Jisas ri himache leni uchawani wu tawani ya
wunu ri sawe,
2 "Ani dele hima miyafo keke inaka miyafo ani hambwandau. Hinde wowani, wunu
ani ga gisi namili wu dani ahirahi wu anda nambwe.

3 Iche tinga wu handau. O keke aka wuhi tokwe wunu a humbwewa wu ini wui
numbo tiki misisiweri wunu dini wu hichakono. Dele hima fwele ko sumbwe ki wu
tasini wu dau."
4 Wowani ele ri himache mwanji wasa ya rini sawe, "Do hima da nambwe michi ki
hinde na hima to ahirahi rani dele hima miyafo ni hawa wu ani sembe wuhi taleno?"
5 Wowani Jisas ya wunu sili, "Bereti geni kunu dau?" Wowani ya wu sawe,
"Tapa'angi hatachi fisi."
6 Ete wowani Jisas ele hima ni sawewani nuwe tiki ya wu liti. Wu linindawani Jisas
ele bereti tapa'angi hatachi fisi rukoni torosini Gotri ni wese'asini ya ri lepika. Ri
lepikasini ele ri himache ni hasini ya ri sawe, "Ma humwasini wunu ha." Wowani
ya wu humwasi.
7 Fwai'omwe fisiche naha dawani oti okwe Jisas Gotri ni wese'asini wu humwasi
kinani ele ri himache ni ya ri sawe.
8 Wowani wu humwasiwani wu ani sembe wuhi ya wunu tale. Wowani ahirahi wu
aro gamwe wu rukoni hara laka tapa'angi hatachi fisi ete ya wu waro.
9 Kale ahirahi aro hima i nindo tiki enindaro hurahama tinda ete 4,000 hinga, walefo
naha.
10 Wowani rini ga ri himache lenga metengei kanu tenge tiki wu rauni Dalamanuta
mapwa tokwe ya wu i.

Hima fwele kwambu naha wosindau sumbu wu hei kinani wu ucharo
Mt 16:1-4; Lu 12:54-56

11 Wu isiwani Farisi hima le tani Jisas ni mwanji au hinga wu bwandani rini wu
simiyanehei kinani ya wu sili, "Gotri mini ga dawa kwambu naha wosindau sumbu
ma nunu meku."
12 Wowani Jisas mendini ri sembe ti nomo miyafo andawani ya ri sawe, "Hinde
wowani do apa pe himako kwambu naha wosindau sumbu keke wu ani silindau?
Mwanji mwe naha ki kunu a sawendau. Apa kwambu naha wosindau sumbu do apa
pe himako ni a meku hinga."
13 O hinga ri sawesini Jisas wunu andosini kanu tenge tiki ai rauni fwa angi tokwe
ya ai ri sika.

Farisi hima lenga Herot ga wui yis mwanji yepe
Mt 16:5-12

14 Fwa angi tokwe wu sikandani ri himache le ete ya wu hambwa, bereti fwele wu
rukoni wu rata nambwe. O keke apa bereti funda tombwa kanu we tiki ya da.
15 Wowani Jisas autangini ya wunu ri sawe, "Farisi hima i bereti hehenandau wo,
yis, ga Herot i bereti hehenandau wo, yis, ga kipe naha ma ku hambwafwa'ainda."
16 Wowani wunjenga wu anambwa anambwani ya wu sawe, "Bereti nunu ga da
nambwe keke Jisas nunu sawero."
17 O hinga wu hambwandawani Jisas hambwani ya wunu sawe, "Hinde wowani
kunjengambwa bereti kunu ga da nambwe keke ku anambwandau? Kunu kui inaka
tiki ku hambwanda nambwe'e? Kui sembe emendiki naha ete dau'u?
18 Miya kuhi dawani ku heinda nambwe'e? Wasamba kuhi dawani ku mendinda
nambwe'e? Ete ku hikisandau'u?
19 Ka gisi bereti tapa'angi tumbwa a lepikasini kale 5,000 hurahama leni ani
hasiwani hara laka geni ki ahirahi gamwe ku waroro?" Wowani ya wu sawe,
"Tapa'angi tapa'angi hatachi fisi."
20 Wowani Jisas ya ri ai sawe, "Gisi foki ai bereti tapa'angi hatachi fisi numbwa a
lepikasini kale 4,000 hurahama leni ani hasiwani hara laka geni ki ahirahi gamwe ku
waroro?" Wowani ya ai wu sawe, "Tapa'angi hatachi fisi."
21 Ete wowani ya wunu ri sawe, "Woro kale ni ku hambwa nambwe'e?"

Jisas Besaita pe miya sasindau hima forini kipe wosiro

22 Wosini Besaita ko tokwe ya wu i. Wu isiwani miya sasindau hima foni Jisas
tambwa ya wu rata. Wu ratasini Jisas ni wu silini ya wu sawe, “Tapa mihi do hima
ma toro.”
23 Wowani Jisas o miya sasindau hima ri torosini ra ra ko hoko tokwe ya fi i. Fi isini
Jisas o hima i miya tiki sungwa yisini ri tapa pi rini torosini ya rini sili, “Mwaˈambwe
mi heindauˈu?”
24 Wowani o hima maˈaini ya ri sawe, “Hima fwele ani heiwani wunu me hinga kale
kaka wu ichiˈuchanda.”
25 Wowani Jisas ri tapa pi o hima i miya tiki ya ri ai owe. Wosiwani ete ri misindani ri
miya kipe ya ete wosi. Kipe ete wosiwani apa ele mwaˈambwe hinga tinda ete amwei
naha ya ri heiu.
26 Wosini Jisas rini ni aka tokwe humbwewani ri ikowani ya ri sawe, “Dohaˈa ko
tokwe apa ai i kei.”

Pita Jisas ni amwei woro, rini Kurais
Mt 16:13-20; Lu 9:18-21

27 Wosini Jisas ga ri himache lenga saini ko laka fo, Sisariya Filipai, takaisindau ele
ko mapwa tokwe ya wu i. Wu ini numbo tiki Jisas ele ri himache ni ya ri sili, “Hima le
ani ni hinde hinga wu hambwandau?”
28 Wowani ya rini wu sawe, “Hima fwele ete sawe, Mini uku yasindaro hima Jon.
Fwele sawe, Mini imbihumbwa pe Ilaicha. Fwele sawe, Mini kale Gotri mwanji
bwarakarandaro hima fo hinga.”
29 O hinga wu sawewani Jisas ya wunu sili, “Wo kundo, ani ni hinde hinga ku
hambwandau?” Wowani Pita mwanji wasa ya rini sawe, “Mini mindombwa Kurais.”
Kurais mwanji mwe ti ka hinga: Gotri ri tau ra kinani humbwero hima.
30 Ete wowani Jisas ya wunu sawe, “Apa mi ani hambwaro Kurais hi ti hima foni
amwei wo kei.”

Jisas ete sawero, ri hasini ai saino
Mt 16:21-28; Lu 9:22-27

31 Wosini ka hinga ya wunu ai ri ondiyakandiyanda, “Dori Hima ri Che amwaka
miyafo ri mendino. Kale ko aulindau hima laka lenga kale puris hima laka lenga kale
Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga wundo gumwa rini sisini rini yewa ya ri
hakonda. Ri hasini gisi namili iwa ri ai saino.”
32 Rindo ka mwanji ni amwei naha ya wunu sawe. Wowani Pita rini ra ra numbo
gamba tokwe rini raˈaisini kwambu tiki ya rini sawe, “Mi hano hinga ani hambwa
numbwa.”
33 Wowani Jisas jamekoni ele ri himache leni ri heisini Pita ni mwanji kwambu tiki ya
ri ai sawe, “Saiten, mini ma tani ai gumwa tokwe i. Mini Gotri inaka tini mi sirinanda
nambwe. Mina. Mini hima i inaka tunumbwa mi sirinandau.”
34 Wosini ele himiyama hurahama ga ri himache lenga wunu ri uchawani ya wu
ta. Wowani ya wunu ri sawe, “E, hima fori ani ni sirina kinawa hi rihi ti rinjenga sa
rakaisini me yapweke rihi ti ri kichani sa ani sirinani ta.
35 E, hima fori o ri himamwale numbwa ri hambwandawa, o himamwale rihi
humbuno. E, hima fori inaka ti ani ga Gotri mwanji kipe ga hambwandani apa
himamwale rihi andosiwa, o ri himamwale ri ai torono.
36 Wo hima fori do nuwe pe mwaˈambwe hinga tinda ete ri torosini ka himamwale
rihi humbusiwa, kale mwaˈambwe hinga to apa hinde rini okulano?
37 Apa ka hima bwele mwaˈambwe ni hasini himamwale rihi ri ai torono?
38 E, hima fori do nuwe pe kapwa sumbu ete wondani Gotri ni hikisasini bwaˈi
bwatandau hima le wui nindo tiki dani, ai hi tinga ai mwanji ga ri yanisiwa, ichai

dori Hima ri Che ele Gotri ni okulandau ensel kipe lenga ri Yapai okundau hi tinga ri ai tawa o hima ni ri saweno, ‘Hi mihi a hikisandau.” ’

9

1 Wosini ya wunu ri sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau. Apa dohaˈa ki enindau hima fwele ha hinga. Ete wu dawa Gotri kwambu hima i sembe aulindau ti kwambu ga sirano.”

Jisas tape ba fo hinga ai siraro
Mt 17:1-13; Lu 9:28-36

2 Wosiwani gisi fo tapaˈangi hatachi funda isiwani Jisas Pita, Jemis, Jon wunu ra ra kimba hime laka fotiki ya wunu rakau. Wosini wundombwa ya wu da. Wu dani wu heiwani Jisas tape ti jamekoni ba fo hinga ya ai sira.

3 Wokowani ri nikaˈari le wu heiwani wamwa naha hinga ya okusinda. Woro dohaˈa nuwe pe hinde na hima to mwaˈambwe yokowa ka wamwa naha hinga sira kumbwa.

4 Wosiwani kale Jisas himache namili heiwani Ilaicha hima pi Moses Jisas ga mwanji ya wu anambwanda.

5 Wowani Pita o tini heisini Jisas ni ya ri sawe, “Apukolaka, ahaˈa ki nu dawani kipe naha. Aka namili nu kikonda, Moses keke fo, Ilaicha keke fo, mini keke fo.”

6 Hinde wowani, wu akindani ri bwano mwanji hikisandani o hinga ri bwaro.

7 Ete wowani hiki hinga sikani ya wunu yoho. Wowani tumwa foti hiki we tiki uchani ya sawe, “O ai Che mwe naha. Rini ani okokonandau. Ri mwanji ma ku mendi.”

8 Wowani metengei ete ya wu maˈaikaˈai. Wu maˈaikaˈaini hima fo wu hei nambwe. Jisas numbwa wu heiwani wunu ga ya da.

9 Wosini o kimba wu andosini wu sikandani Jisas ka hinga minambwe wunu nani ya ri sawe, “Kale sumbu ku heiro ti apa ku ini hima fweleni sawe kei. Waya dori Hima ri Che matimat andosini ai saino gisi ki pwe amwei ku bwe wo.”

10 Wowani o mwanji wu toronambusini wunjenga wu anambwa anambwani ya wu sawe, “Ka matimat andosini ai saino mwanji mwe mu ti hinde na hinga?”

11 Wosini ya rini wu silinehei, “Hinde wowani kale Gotri lo mwanji hambwandau hima le ka hinga sawendau, Gotri chengi tiki kaisindau ti, Ilaicha to Kurais ni mwaseni tano?”

12 Wowani Jisas ri mwanji wasa ka hinga ya ri sawe, “Ei, mwe naha wu sawendau. Ilaicha to mwaseni tani ele mwaˈambwe hinga ri wonorukweno. Wo hinde wowani ka mwanji Gotri chengi tiki dau, ka hinga sawero ti: dori Hima ri Che amwaka miyafo ri mendindawa hima le rini ningitengini ya rini saweholiyandakonda?

13 Woroti apa kunu ni a sawendau. Ilaicha taro. Ri tasiwani wundo wui inaka leki wu okokonandau sumbu ni wu sirinani kapwa sumbu rini wu wosiro, Gotri chengi sawero hinga.” Jisas uku yasindaro hima, Jon, ni o hinga Ilaicha naro.

Jisas himamwale kapwa tinga dau che foni kipe wosiro
Mt 17:14-21; Lu 9:37-43

14 Wosini ele himache rihi tambwa ya wu i. Wu ini wu heiwani himiyama hurahama miyafo wunu ga ya wu wausinda. Wondawani Gotri lo mwanji hambwandau hima fwele mwanji tiki au hinga wunu ga ya wu anayenda.

15 Wondawani ele himiyama hurahama Jisas ni wu heikoni wu apapanani rini tambwa namani wu ini ya rini wu weseˈa.

16 Wu weseˈawani ya wunu ri sili, “Kunu bwele mwanji ni au hinga ku anayendau?”

17 Wowani hima fori ele himiyama hurahama miyafo i nindo tiki daro to Jisas ni mwanji wasa ya ri sawe, “Ondiyakandiyandau hima! Ai hurahama che mini tambwa a rataro. Hinde wowani, himamwale kapwa rini ga dani takisopo rini dimisiwani mwanji hinde ri bwa kumbwa.

18 Gisi gisi o himamwale kapwa ete rini toronambusini nuwe tiki rini rawaindau.
Wondawani sungwa wamwa takisopo rihi tiki sukwandawani, ri fu ti gingandani,
ri tape rikirikinandani apwe yitindau. Woro mi himache leni a sawewani, mina. O
himamwale kapwa wu rani humbwe nambwe. Wu wofuro."
19 Wowani Jisas o hinga ri mendisini ele himiyama hurahama ni ya ri sawe, "Kunu
do apa pe hima sembe kipe naha ku ha nambwe. Gisi geni apa kunu ga ete a dawa
sembe kipe ku ani hano? Gisi geni apa kunu keke nomo ai ete a randano? O che ma
ku ani rata."
20 Wowani o che Jisas tambwa ya wu rata. Wu ratasiwani o himamwale kapwa Jisas
ni heikoni metengei ete o che ni ya yetupwa. Wowani o che nuwe tiki raisini ya ri
jaunjamekonda. Wondawani sungwa wamwa takisopo rihi tiki ya sukwanda.
21 Wondawani Jisas o che i yapai ni ya ri sili, "Ka gisi geni ka sumbu hinga ri
wondaro?" Wowani ya ri sawe, "Kichapwache ri daro gisi tiki ete ri mendindaro.
22 Ete ri mendindawani gisi miyafo o himamwale kapwa to rini toroni hi tiki fwa tiki
rini rawaindaro, rini yewa ri ha kinani. E, mini kwambu naha nawa nunu keke mi
woni ma nunu okula."
23 Wowani Jisas ya rini sawe, "O hinga hinde mi sawendau? Sembe kwambu naha
mi hawa kale mwa'ambwe hinga tinda mi torono."
24 Wowani metengei ete o che ri yapai ya uchani sawe, "Sembe ani haro. Woro
kapwacheche. Ma ani okula."
25 Jisas heiwani himiyama hurahama miyafo ete namani tandawani o himamwale
kapwa ni kwambu tiki ya ri sawe, "Takisopo dimisindau wasamba kitisindau hi-
mamwale kapwa! Mini a sawendau. Mini o che ma andosini i. Apa tani rini ga ai
da kei."
26 Wowani himamwale kapwa o to kapwa ata ri sikowani o che hapa tinga
rikirikinakowani rini andosini sirani ya i. Wowani o che haro hinga dawani ele hima
miyafo ya wu sawe, "O che hahiro."
27 Ete wowani Jisas ri tapa tiki rini toroni rasaiwani ya ri eti.
28 Wosini dani ini Jisas aka tiki ya raru. Wosiwani ri himache letombwa dani ya rini
wu sili, "Hinde wowani ka himamwale kapwa nundo nu rani nu humbwe kinani nu
simiyafuro?"
29 Wowani Jisas ya wunu sawe, "Mwa'ambwe foto mina. Gotri ni uchahambwandau
tombwa apa ka himamwale kapwa hinga rani humbweno."

Jisas duwe fisi ri sawero, ri hasini ai saino
Mt 17:22-23; Lu 9:43-45

30 Wosini o michi wu andosini Galili mapwa nindo tiki ya wu inda. Wondani Jisas
apa hima fori wu dau michi hambwano keke rini o tini diyaha.
31 Hinde wowani, kale ri himache leni ri ondiyakandiyandani ka hinga ya wunu ri
sawe, "Apa dori Hima ri Che ni ele hima i tapa tenge tiki o wu hakonda. Wosiwa rini
yewa ri hasini gisi namili iwa ri ai saino."
32 Wowani wunu o mwanji mu mwe ti wu hambwa nambwe. Wosini rini sili ki ya
wu akinda.

Namoto apukolaka?
Mt 18:1-5; Lu 9:46-48

33 Wosini ete wu ini Kapaneyam ko ki ya wu ambwe. Wosini aka we tiki wu
rarusini Jisas ri himache leni ya ri sili, "Numbo tiki bwele mwanji tini ku anambwa
anambwandaro?"
34 Wowani wunu mwanji nambwe. Hinde wowani, numbo tiki wu anambwa
anambwandaro ti, namoto wunu mwaseni wui apukolaka hinga wa'aino.

35 Wowani ri litisini ele ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache rihi leni uchawani
ya wu ta. Wu tawani ya wunu sawe, "E, hima fori ele hima ni mwaseni apukolaka
wa'ai kinawa, rindo sa jepini ele hima ni okulani tau randau himache hinga sa da."
36 Wosini che forini rasirani wui nindo tiki esisini, o che ni toroni lomongosini ya
wunu sawe,
37 "Hima fori hi ahi ni hambwani ka che hinga fori keke wono ti, oti ani keke wondau.
E, hima fori ani keke wono ti, ori ani kekembwa wonda nambwe, mina. O ai yapai keke
okwe ri wondau. Rindo ani humbwewani a taro."

Hima fori nunu omwemendi nambwe sino ti, o rini nui nau
Lu 9:49-50

38 Wosiwani Jon ete ya sawe, "Ondiyakandiyandau hima, hima fori nu heiwani
hi mihi ki himamwale kapwa ri rani ri humbwendaro. Rini nunu ga ichi'uchanda
nambwe hima. O keke rini ni minambwe nu naro."
39 Wowani Jisas ete ya wunu sawe, "Kunu apa rini ni minambwe ku na kei. Hinde
wowani, hima fori ai kwambu torosini ai hi ki sumbu kwambu wosindano ti, o rini
apa metengei kapwa mwanji hinde ani bwa kumbwa.
40 Hima fori nunu omwemendi nambwe sino ti, o rini nui nau.
41 E, hima fori kunu heini ete ri hambwawa, kunu Jisas ni sembe handau hima,
wosini kunu ni uku sumbwe gamindache hinga hawa, mwe naha ki kunu a sawendau,
ichai apa mwa'ambwe wasa Gotri to rini hano.

Sembe haro hima kapwa sumbu ai wondawa Gotri ni ai gumwa sino
Mt 18:6-9; Lu 17:1-2

42 "E, hima fori ani ni sembe haro do che kapwacheche hinga forini ri sumbu ri
mekusiwani o sumbu ni ri sirinani kapwa sumbu ai woni ani ni gumwa siwa, wowa
o hima hinga humokuto beiye ti kwele rihi tiki injisini fwa laka tiki rini rawaino, o
sumbu kapwacheche hinga. Woro hi tokwe ri raino to kapwa naha.
43 E, tapa mihi fotini mi sirinani kapwa sumbu mi ai woni gumwa mi ani siwa, o tapa
mihi ma kuto. Wowa tapa mihi angi tumbwa dawa himamwale ako mi torono, o kipe.
Apa tapa mihi fisi ete dawa usungwaha da nambwe hi tiki mi ino, o kapwa naha.
44 [O hi ki owechehopoche hima i tape tini andani hinde apa wu ha kumbwa. Hi ti
okwe hinde apa usungwaha kumbwa.]
45 E, seke mihi fotini mi sirinani kapwa sumbu mi ai woni gumwa mi ani siwa, o
seke mihi ma takuto. Wowa seke mihi angi tumbwa dawa himamwale ako mi torono,
o kipe. Apa seke mihi fisi ete dawa hi tiki mi ino, o kapwa naha.
46 [O hi ki owechehopoche hima i tape tini andani hinde apa wu ha kumbwa. Hi ti
okwe hinde apa usungwaha kumbwa.]
47 E, miya mihi fotini mi sirinani kapwa sumbu mi ai woni gumwa mi ani siwa, o
miya mihi ma gorini ma humbwe'i. Wowa apa miya angi tumbwa dawa Gotri ko tokwe
mi raruno, o kipe. Apa miya mihi fisi dawa hi tiki mini rawaino, o kapwa naha.
48 O hi ki owechehopoche hima i tape tini andani hinde apa wu ha kumbwa. Hi ti
okwe hinde apa usungwaha kumbwa.
49 "Hinde wowani, simiyanehei gisi tawa Gotri ele hima ni soliwo ele ahirahi ni
wondau hinga wosino.
50 Soliwo mwa'ambwe kipe. Woro soliwo au to humbuwa, hinde na hinga apa ku
wosiwa soliwo ti au ai ano? Kui sembe we tiki soliwo au ni ma ku owe. Wosini kui
hima lenga ma ku wahapini kipe kumbwa ku liti."

10

Jisas humwe humbundau sumbu tini sawero
Mt 19:1-12; Lu 16:18

1 Wosini Jisas ri saini o michi ri andosini Jutiya mapwa tokwe ini Jotan gara tokwe
ya ri rachi. Wowani ele himiyama hurahama wu tani ya wu ai wau. Wausiwani ri
sumbu tini ri ai sirinani Gotri mwanji tini ya wunu ondiyakandiyanda.
2 Wondawani ele Farisi hima le rini tambwa tani ya rini simiyanehei. Wokinani ya
wu sawe, “Hima fori ri humwe humbuno ti, Gotri lo mwanji nuhi o tini ohounandau'u,
mina?”
3 Wowani Jisas mwanji wasa ya wunu sawe, “Moses mwase, bwele mwanji ni kui
atei hima leni sawero?”
4 Wowani ya wu sawe, “Moses nunu ohounaro ti ka hinga: Hima fori ri humwe
humbu kinawa o ri humwe humbuno chengi sa kaisini humwe sa ri humbu.”
5 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Ele kui inaka emendiki naha ku dawani ri heifuni
Moses o mwanji o hinga kunu kaisiro.
6 Imbihumbwa mu naha ki, Gotri mwa'ambwe le ri wosisini hura humwe ro wosiro.
7 O keke apa hima fori ri nuwai yapai andosini ri tani ri humwe ga fi anahaiyeni fi
dano.
8 Wowa fi tape ti apa funda ete ya fi da dakonda. Fi tape ti apumbwa apu apa fi ai fi
da hinga. Fi tape funda naha.
9 O hinga keke Gotri to ondiyasiro do sumbu apa hima fori ai fini lehima hinga.”
10 Wosini dani ini aka tokwe wu isini ele ri himache to ka sumbu hinga ni ya rini ai
wu sili.
11 Wowani ya wunu ri ai sawe, “E, hima fori ri humwe ni ri humbusini humwe fotini
ri ai hopwewa, o hima fi anahopwero sumbu tini kapwa sumbu ri wondau.
12 E, humwe ti okwe o hingambwa. O ti hurache ni ti humbusini hima foriki ti ai
iwa, o humwe okwe fi anahopwero sumbu tini kapwa sumbu ti wondau.”

Jisas kichapwache leni Gotri wunu okulano mwanji tini ri sawero
Mt 19:13-15; Lu 18:15-17

13 Wosiwani hima fwele ele wui che ni Jisas tambwa ya wu rata, Jisas tapa rihi
wunu torowa Gotri wunu okula kinani. Wowani ri himache leto kwambu tiki ya wunu
sawenda.
14 Ete wowani Jisas o hinga heikoni sembe enge ya wunu ri a. Wowani ya wunu sawe,
“Ele kichapwache ma ku hara'aiwa ani tambwa sa wu ta. Kunu apa wunu torosi kei.
Hinde wowani, Gotri kwambu hima i sembe aulindau ti, oti kale kichapwache hinga
le keke dau.
15 Mwanji mwe naha tiki kunu a sawendau. E, hima fori Gotri kwambu ni
kichapwache hinga toro nambwe nawa, apa o ki hinde raru kumbwa. Mina.”
16 O hinga ri sawesini ri tapa ki ele kichapwache ni ri toroni wunu ratani ri tapa ti
wui tape tenge tiki owesini Gotri wunu okulano mwanji ti ya wunu ri handa.

Hima fo mwa'ambwe miyafo naha da
Mt 19:16-30; Lu 18:18-30

17 Wosini Jisas saini ri himache lenga ya i. Wu indawani hima fo namani tani ri
mu tiki ombungwesini ya rini sili, “Ondiyakandiyandau hima kipe, apa hinde hinga a
wosini ete da ete da himamwale ako a torono?”
18 Wowani Jisas ete ya rini sawe, “Hinde wowani kipe mi ani nandau? Hima fori,
mina, Gotri tombwa kipe.
19 Gotri lo mwanji kipe mi hambwandau: Apa hima yeni si kei. Apa fi anahopwero
sumbu tini kapwa sumbu wo kei. Apa hili ya kei. Apa hima foni mwanji nimba gambo
kei. Apa hima foi mwa'ambwe nimba gamboni mihi na kei. Mi nuwai yapai kipe naha
ma aulindani fi mwanji tini ma sirina.”
20 Wowani ori hima Jisas ni ya ri sawe, “Ondiyakandiyandau hima, imbihumbwa
kichapwache a daro gisi ete ta tani apa okwe ele sumbu hinga ete a sirinandau.”

21 Wowani Jisas miya rini numbwa misini heikoni rini keke wokoni ya rini sawe,
“Sumbu funda naha keke mi heifundau. Ma ini ele mwa'ambwe mihi hinga tinda ete
ya wungwa ma ji. Wosini ele ya mi torosini ele ya nambwe hima ni ma ha. Wowa apa
mwa'ambwe kipe naha mihi hewen ko tiki mi wauno. O hinga mi wosini ma tani ani
sirina.”
22 Wowani o hima ka mwanji hinga ni ri mendini sembe rihi ti amwaka rini andani
ya ri i. Hinde wowani, ri usalikamba miyafo naha.
23 Wowani Jisas ele ri himache ni ma'aika'aini ri heisini ya ri sawe, “Kale
mwa'ambwe miyafo dau hima le Gotri kwambu hima i sembe aulindau o ki wu raruno
ti, o kapwa tau naha.”
24 Wowani o ri mwanji ni wu mendini ele ri himache ya wu apapana. O hinga
wowani Jisas mwanji foti ya wunu ri ai sawe, “Ai che le, hima forito ka Gotri kwambu
hima i sembe aulindau, o ki raruno ti, o tau kwambu naha.
25 Ka omwe laka, hi ti kamel, apa tani nika'ari kapandau nili sopu tiki raruno'o,
mina? Ya hima naha fori apa Gotri kwambu hima i sembe aulindau, o ki raruno okwe
o hingambwa.”
26 Ete wowani ele ri himache wu apapanani wunjenga ya wu anambwa anambwa,
“O hinga nawa namoto ka himamwale ako naha torosini ete da ete dano?”
27 Wowani Jisas miya wunu misisini ya wunu sawe, “Ele hima wunjenga wui
kwambu ki, mina. Gotri rindombwa oto. Gotri tombwa apa kale sumbu tinda ete
ri wosino.”
28 Wowani Pita mwanji foti Jisas ni ya sawe, “Ma mendi, nunu ele mwa'ambwe nuhi
tinda ete nu andosini mini numbwa ya nu sirinanda. O keke bwele mwa'ambwe tini
apa nunu mi hakondau?”
29 Ete wowani Jisas ya ri sawe, “Mwe naha tiki kunu a sawendau. Hima fori ani ga ai
mwanji kipe naha tinga mendini ri aka ri andosini ri apwai, kahai, nuwai, yapai, che,
e, rupwa ete ri andosiwa,
30 apa mwa'ambwe fo andosiro keke Gotri to mwa'ambwe wasa 100 hinga miyafo
naha rini hano. Wosiwa o nuwe ki ete ri dani aka miyafo, apwai miyafo, kahai miyafo,
nuwai miyafo, che miyafo, e, rupwa miyafo ete ri torono. Woro ri torono gisi tiki hima
fwele kapwa sumbu ti rini wowa sembe nomo rini ano. Wosini do nuwe ri andosini
ka himamwale ako naha ri toroni ete ri da ete ri dano.
31 Hima miyafo hima i miyaningisopo ki mwasero leto Gotri miyaningisopo ki
gumwa tokwe ya wu ai jepikonda. E, ele jepi jepi tandaro hima ele to wunu ai dikisini
mwaseni ya wu ikonda.”

Numbo namili Jisas ete sawero, ri hasini ai saino
Mt 20:17-19; Lu 18:31-34

32 Wosini Jerusalem ko ki wu raru kinani numbo tiki ya wu inda. Wondani Jisas
to mwaseni wunu ga ya ri i. Wowani ele ri himache apapanani inaka walefo ya
wu hambwanda. Ete wowani himiyama hurahama ele to akini ya wunu sirinanda.
Wowani Jisas ele ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache rihi ele ni numbo gamba
tokwe ya ri ra'ai. Ri ra'aisini o rini ki metengei sukwakondau sumbu tini ya wunu ri
ai sawe,
33 “Ma ku mendi. Apa Jerusalem ya nu rarukonda. Wowa dori Hima ri Che ni
ele puris hima laka le, Gotri lo mwanji hambwandau hima lei tapa tenge tiki o wu
hakonda. Wosiwa wundo rini kotimwosini rini yewa ri hano mwanji tini funda wu
bwani ya wu mendikonda. Wosini ele hima ba fweleni ya rini wu hakonda.
34 Wosiwa rini saweningitengini sungwa le rini yisindani rini tanambwasini rini
yewa ya ri hakonda. Wosiwa gisi namili iwa ya ri ai saikonda.”

Jemis hima pi Jon to findo apukolaka hinga fi da ki
Mt 20:20-28

35 Wosiwani Sepeti che pi, Jemis hima pi Jon, findo rini tambwa tani ya rini fi sawe,
“Ondiyakandiyandau hima, sini si okokona ti, mwa'ambwe fori keke mini si siliwa o
sumbu ma sini wosisi.”
36 Wowani ya fini ri sawe, “Bwele sumbu hinga tini kini ni a wosi kinani ki ani
silindau?”
37 Wowani ya rini fi sawe. “Ichai mindo king apukolaka hinga funda mi dawa sini
fisi, ma sini ohounawa sini fori mi tapa mama tokwe litiwa fori mi tapa usanji tokwe
sa liti.”
38 O hinga fi sawewani Jisas ya fini sawe, “Kini ki hambwasini ki ani silinda nambwe.
Apa do amwaka a mendikondau hinga tini ki mendino'o? Apa do nomo a rakondau
hinga tini ki rano'o?”
39 Ete wowani ya rini fi sawe, “Si wo sindau.”
O hinga fi sawewani Jisas ya fini sawe, “Mwe naha, do amwaka a mendikondau
hinga o ki mendikonda, do nomo a rakondau hinga o ki rakonda.
40 Woroti namoto ai tapa mama tokwe litiwa namoto ai tapa usanji tokwe litino,
woro o ai tau na numbwa. Mina. Ai tako tokwe apukolaka hinga dano hima le Gotri
rindombwa otokunasinda.”
41 Wosiwani ri tapa'angi tapa'angi himache le o tini ya wu mendi. Wosini Jon hima
pi Jemis ni sembe wuhi kapwa enge ti ete ya wunu a.
42 Wowani Jisas wunu uchawani rini tambwa ya wu ta. Wosiwani ya wunu ri sawe,
“Kunu ku hambwandau, kale ko aulindau hima laka, wunu kwambu chele, wui ko pe
hima leni wu yititakichandau. Wondani wui apukolaka le kwambu naha tiki wunu
aulindau.
43 Woro ka sumbu hinga ti apa kui nindo tiki da hinga. Mina. Hima fori kui nindo
tiki apukolaka hinga da kinawa, o hinga rini kui tau ra himache hinga sa da.
44 E, hima fori kui nindo tiki mwaseni apukolaka fo hinga da kinawa, rini kui tako
ki sa ete ri da.
45 Hinde wowani, dori Hima ri Che doha'a nuwe ki taro ti, hima to rini okula ki ri
ta nambwe. Mina. Rini ele himiyama hurahama keke ri hima tape ri ohumbwesini
wunu okulani himamwale ako wunu hasini ai wunu rata ki ri taro.”

Jisas miya sasindau hima forini kipe wosiro
Mt 20:29-34; Lu 18:35-43

46 Wosini wunu Jeriko ko tokwe ya wu i. Dani ini Jeriko andosini ya ri ai i. Ele ri
himache ga ele himiyama hurahama ga rini ga ya wu i. Wondawani miya sasindau
hima fori, ri hi Batimiyas, Timiyas che, rini numbo gamba tiki linindani ele himiyama
hurahama ni ya mwa'ambwe keke wunu uchandau.
47 Wondani ka hinga ya ri mendisi, Nasaret pe Jisas o tanda. Wosiwani hapa tinga
ri uchani ya ri sawe, “Jisas, king apukolaka Defit che. Mini ani keke mi woni ma ani
okula.”
48 Wowani ele hima mwanji kwambu tiki ya rini sawe, “Mini ma gaina.” O hinga wu
sawewani hapa tinga ete ya ri ai ucha, “King apukolaka Defit che. Ani keke mi woni
ma ani okula.”
49 Wowani Jisas tani etisini ya ri sawe, “Ma rini ku uchawa sa ta.” O hinga sawewani
miya sasindau hima o rini uchani ya wu sawe, “Sembe mihi kipe sa i. Apa mini ma
sai. Rini mini uchanda.”
50 Wowani heiye tiki so'oiro nika'ari rihi rawakasini metengei ete ri etini Jisas
tambwa ya ri i.
51 Ri iwani Jisas ya rini sawe, “Mi okokona ti, hinde hinga mini a wosi ki?” Wowani
o miya sasindau hima ete ya rini sawe, “Ondiyakandiyandau hima! Ai a ma'aika'ai
ki.”

52 Wowani Jisas ya rini sawe, “Apa ma i. Ani ni sembe mi haro keke kipe mini wosihiro.” O hinga wowani metengei ete miya rihi ti kipe ya rini wosi. Wowani miya rihi apa ya ri heiu. Wosini Jisas ni numbo tiki sirinani ya ri i.

11

Jisas king apukolaka hinga wa'aisini Jerusalem ko tiki raruro
Mt 21:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19

1 Wosini Jerusalem ko ti takai hinga dawani Olif kimba alase tiki dau Betefasi ko tinga Betani ko tinga ya wu takai. Wosini Jisas ri himache fisi pini wu ino mapwa tokwe humbwewani ya fi i.
2 Fi ikowani ya fini sawe, “Ma ki ini o ko ki ma'aini ki heindau ki ma ki raru. O ko ki ki raruwa omwe laka fo, hi ti dongi, injisiwani dau o tini metengei o ki heikonda. Hima fori o dongi tenge ki liti nambwe. O apambwa sairo dongi ki hungosini ma ki ani rata.
3 E, ki hungondawa hima fori ete kini sawewa, ‘Hinde wowani o hinga ki wondau?’ wowa ka hinga ma ki sawe, ‘Apukolaka aha'a mwa'ambwe ki tau chele. Wosini metengei ai ratano.” ’
4 Wowani ya fi i. Fi ini fi heiwani dongi foti aka duwa fotiki wu injisiwani numbo gamba tiki ya eninda. Wowani o tini ya fi hungo.
5 Fi hungondawani takai enindaro hima ele to ya fini sawe, “Hinde wo ki o dongi ki hungondau?”
6 Ete wowani Jisas fini sawero hingambwa ya fi sawe. O hinga fi sawewani ele hima fini ohounawani o dongi ya fi hungo.
7 Wosini o dongi Jisas tambwa ya fi rata. Fi ratasini heiye tiki fi so'oiro fi nika'ari ti fi dangosini o dongi tenge ki Jisas liti kinani ya fi yeto. Wowani Jisas rauni o tenge ki ya ri liti.
8 Wosiwani ele hima miyafo wui nika'ari ti numbo tiki wu yeto yeto ya wu inda. Wondawani hima fwele tau tokwe wu ini me tali le wu se se ratani numbo tiki ya wu owenda.
9 Ete wondawani mwaseni indau himiyama hurahama le, jepi jepi indau himiyama hurahama le ka hinga ya uchani sawenda,
“Gotri ni ma ku eripe'aripe. Apukolaka hi tiki tandau do hima ni Gotri kwambu ti sa rini ha.
10 Gotri nui metele Defit ni bwasiro apa do tandau nunu aulino Apukolaka rini ga Gotri kwambu ti sa ete da. Gotri hi tini ma ku rasai!”
11 Wondawani Jisas Jerusalem ko ki ya ri raru. Wosini Gotri aka laka ki ri rarusini ele mwa'ambwe hinga ri ma'aika'aini ya ri hei. Wondawani nika ti ya rai. Ete wowani ele ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache rihi rani ya wu i, Betani ko tokwe.

Jisas me fo, hi ti fik, o tini ete sawero, “Apa mwe wa kei”
Mt 21:18-19

12 Wosini dani ini lindanawani Betani wu andosini wu tandani Jisas iche tinga ya rini ha.
13 Wowani kwai hinga ri ma'aini heiwani me hi fo ti, fik, o tini ri heiwani minga miyafo naha gwarosinda. O hinga ri heisini mwe wasino nani hei ki takai ya ri i. Ri ini me mu tiki ya ri raru. Wosini ri heiwani o me mwe wa nambwe. Mina. Minga naha tumbwa ya da. Hinde wowani, o me mwe wanda nambwe gisi tiki ri iro.
14 Wowani Jisas o me ni ya ri sawe, “Apa do me mwe ai wa kei. Minambwe naha.” Ete wowani ele ri himache o tini ya wu mendi.

Jisas Gotri aka laka ki ya tau miyafo randau hima leni sawewani sirani iro
Mt 21:12-17; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22

15 Wosini wu ini Jerusalem ko tiki ya wu raru. Wu rarusini Jisas ini Gotri aka laka we
tiki raruni ya mwa'ambwe keke wungwa jindaro hima leni kwambu tiki sawendawani
sirani ya wu inda. Wondawani Gotri aka laka takisi ya ha kinani tandau hima leni silifa
ya ni anaha anahandau hima ele i tei ga ele apwenumwa ki ya wungwa jindaro hima
lei linindau tei mwa'ambwe lenga toroni sahumwani ya ri rumbwenda.
16 Wosini Jisas ya wungwa jindau mwa'ambwe leni toroni Gotri aka laka we tiki ini
ra'aindau o tini minambwe ya ri na.
17 O hinga ri wosini wunu ondiyakandiyani ya ri sawe, “Gotri chengi tiki ete
sawesindau, ‘Aka ahi tini ka hinga wu uchano: Dele nuwe pe hima hinga Gotri ni
wese'ano aka.’ Wowani mina. Do Gotri aka ku wondau sumbu keke hili ya hima leto
yanindau michi hinga.”
18 Wosiwani ele puris hima laka le, Gotri lo mwanji hambwandau hima le o tini ya wu
mendi. Wu mendisini rini yewa ri hano numbo tini ya wu wakinda. Hinde wowani,
kale hi'ucha hima Jisas ni wu akindaro. Ele himiyama hurahama hinga Jisas ri mwanji
ni wu mendini wu apapanandawani o tini heikoni wu akindaro.
19 Wosini hunduya iwani Jisas ga ri himache lenga Jerusalem andosini ya wu i.

Hima fori sembe mwe naha hasini Gotri ni ete uchahambwandano ti apa mwa'ambwe ri torono
Mt 21:20-22

20 Wosini lindanawani nurumbumbwa ya wu i. Wu indani wu heiwani o me, hi ti
fik, ya rika'aisinda. Ele minga ga nanji, talitapa hinga tinda ete rika'airo.
21 Pita injele o bwasiro mwanji tini hambwani ya ri sawe, “Ondiyakandiyandau
hima, ma hei. Injele walambe i ki mi sawesiro me oti apa rika'aihiro.”
22 Wowani Jisas mwanji wasa ete ya wunu sawe, “E, hima fori sembe Gotri ni mwe
naha hasini,
23 rini do kimba ni ete ri sawewa, ‘Mini ma saini chunani ini fwa laka tiki rai,’ wosini
o hima sembe fisi ri hambwa nambwe ri inaka ki ete ri sawewa, ‘Do mwanji ahi mwe
naha o sukwakonda,’ wowa, mwe naha ki kunu a sawendau, apa mwa'ambwe o hima
sawero hinga o sukwakonda.
24 Mwa'ambwe fo ku toro ki Gotri ni ku uchahambwa kinawa, sembe ku hasini ka
hinga ma ku sawe, ‘Ei, nunu ka mwa'ambwe mwe naha o nu torokonda,’ o hinga ku
nawa o mwa'ambwe ku sawero hinga sukwa sindau.
25 “E, gisi fo ku saini ku etisini Gotri ni ku uchahambwakoni hima fori kapwa
sumbu kunu wosiro tini ku ai hambwawa kui inaka tiki o ri kapwa sumbu ma ku
rani humbwe. O hinga ku wosiwambwa kui Yapai hewen ko tiki dau to rindo apa kui
kapwa sumbu o ri rani humbwekonda.
26 [Woro hima fwele kunu ni wu woro kapwa sumbu ni ku rani ku humbwe nambwe
siwa, kui Yapai hewen ko ki dau okwe kapwa sumbu kuhi hinde ri rani ri humbwe
kumbwa.]”

Jisas ni wu siliro, namoto kwambu rini haro?
Mt 21:23-27; Lu 20:1-8

27 Wosini Jerusalem ko ki wu ai rarusini Jisas Gotri aka laka we ki raruni ya ri
ichi'uchanda. Wondawani ele puris hima laka lenga Gotri lo mwanji hambwandau
hima lenga, e, kale Jerusalem ko aulindau mekupu lenga rini tambwa ya wu ta.
28 Wosini ya rini wu sawe, “Mini bwele kwambu hinga tini mi torosini kale tau hinga
mi randau? Namoto ka kwambu mini hasiwani ele tau hinga mi randau?”
29 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Ani okwe mwanji fotini kunu a silikondau. Wowa
mwanji wasa ku ani sawewambwa apa ani ga ele tau a randau kwambu ti kunu a
saweno.

30 Ka uku yasindaro hima, Jon, ele hima ni uku yasindaro sumbu ti ku hambwawani,
namoto o tau keke kwambu rini haro? Gotri to rini haroˈo, hima foto rini haro? Ku
hambwawa ma ani sawe.”
31 Wowani wunjenga wu anambwa anambwa, “E, ete nu sawewa, ‘Gotri to kwambu
Jon ni haro,’ wowa apa ete o ri sawekonda, ‘Wo hinde wowani sembe rini ni ku ha
nambwe?’
32 E, ete nu sawewa, ‘Hima leto kwambu rini haro,’ woro apa o mwanji nu sawe
hinga.” Hinde wowani, ele himiyama hurahama keke wu akindaro. Ele himiyama
hurahama wunu ya wu hambwanda, Jon rini Gotri kwambu torosini Gotri mwanji
bwarakarandaro hima.
33 Wofunu Jisas ni mwanji wasa ya wu sawe, “Nunu mwanji wasa nu hikisandau.”
Ete wowani Jisas ya ai wunu sawe, “Ani okwe apa kunu a sawe hinga, ka tau a randau
kwambu ahi ti.”

12

Waini rupwa aulindau kapwa hima le, wui mwanji yepe
Mt 21:33-46; Lu 20:9-19

1 Wosini Jisas mwanji yepe fweleni ya wunu sawe, “Hima fori tau ti ri wosini kupu
fo, hi ti waini, o tini ya ri sinda. Wosini ini ti haweini ya ri injinda. Wosini o kupu mwe
dahakini uku ti rawaino hungwe laka ti oweno wa tini ya ri ei. Wosini o kupu mwe
ni aulini dano hima keke aka hime laka fo ya ri kisi. Ete wosini o waini rupwa ya tau
rano hima fwelei tapa tenge tiki ya ri ha. Wosini ko sumbwe foki ya ri i.
2 Dani ini waini mwe ti wano gisi tiki ri himache forini ele waini tau randau hima le
tambwa ya ri humbwe, o rupwa ki waro mwe rihi gamwe rini wu rata ki.
3 Wowani o ri himache wu torosini kapwa tapa naha ki ya rini ye. Wosini rini ai
humbwewani nimba nimba ya ri i.
4 Wowani himache forini ai humbwewani wunu tambwa ya ai i. Ri iwani wu saini
mwa tokwe rini yehuwasini ya rini saweholiya.
5 Ete wowani himache foringa ya ri ai humbwe. Wowani o ri himache wu yeni dinga
ya wu wosi. Ete wosiwani himache miyafo ri humbweˈiwani ya wu ta. Wowani fwele
wu yewani akini iwani fweleni wu yeni dinga ya wu wosi.
6 Ete wowani funda naha ri ya da. O ri okokonandau ri che mwe naha tombwa. Dani
ini jipe naha ti o ri che humbwewani waini tau randau hima le tambwa ya i. Wosini
ya ri hambwa, ‘Apa ai che ri mwanji tini o wu mendikonda.’
7 Wowani ele tau randau hima leto wunjengambwa wu anambwa anambwani ya
wu sawe, ‘Dori che to apa ri yapai seke wange o sirinakonda. Ma rini nu yeni dinga ti
nu wosi. Wosini apa do rupwa nunjenga nu toro.’
8 O hinga wu nakoni rini toroni ratasini rini wu yewani ya ri ha. Wosini hima tape
rihi ti toroni hoko tokwe ya rini wu rawara.
9 “O hinga apa ka waini rupwa chele hima mwe ri hinde hinga apa ri wono? Apa ri
tani o rupwa we ki kwai tau randau hima ele ni ri yeni dinga wosino. Wosino o tau
hima ba fweleni ri hano.”
10 Ete wosini ya ri sawe, “Kunu Gotri chengi tiki kaisiro mwanji ku hambwa
nambweˈe? Ete sawero:
‘Ka worumbo ni aka kindau hima leto humbwero ti, apa kipe naha ai saini o aka ni
ekikinasinda.
11 Apukolaka to o sumbu wosiwani sukwawani nui miya ki nu heiwani kipe naha.” ’
12 Wowani kale hima laka o mwanji ni wu mendini ete ya wu hambwa, Jisas ka
mwanji yepe hinga ti o nunu ni ri hambwasini ri sawero. Wosini sembe enge ti rini
wu ani rini toronambusi kinani, mina. Hinde wowani, ele himiyama hurahama ni wu
akiro. Wu wofuni rini wu andosini ya wu i.

Rom pe king apukolaka, Sisa, ni takisi ya handau bomo tini Jisas ni wu siliro
Mt 22:15-22; Lu 20:20-26

13 Wosini Farisi hima fwelenga Herot himache fwelenga wunu humbwewani Jisas
tambwa ya wu i. Wu ini Jisas ni toro kinani mwanji fwele rini wu gamboni ya rini
sawe,
14 “Ondiyakandiyandau hima, nunu mini nu hambwandau. Mini mwanji mwe naha
bwandau hima. Hima mwanji ti hinde hinga mini bwandau tini inaka tenge miyafo
mi hambwanda nambwe. Gotri mini mekuro numbo numbwa mi sirinandau. Mini hi
chele hima ga hi nambwe hima ga funda ete mi okokonandau. Wondani Gotri sumbu
kipe ni ele himiyama hurahama wunu ni mwanji mwe naha ki mi ondiyakandiyandau.
Mi hambwawani nunu takisi ya ti Rom pe king apukolaka, Sisa, ni nu hano'o, mina?
Hinde hinga mi hambwandau?”
15 Wowani Jisas wu gambondau ri inaka ki ya ri hambwa. Wosini ya wunu sawe,
“Bwele keke ku ani simiyaneheindau? Ya humokuto fo ma ratawa ani hei.”
16 Wowani ya fo ya wu rata. Ete wowani ya wunu sawe, “Doha'a himamwale ga do
hi ga namohi?” Wowani ya wu sawe, “Sisa, Rom pe king apukolaka hi.”
17 Wowani Jisas mwanji ya wunu sawe, “Sisa mwa'ambwe to o ma ai rini ku ha.
Gotri mwa'ambwe ti o Gotri ni ma ku ha.” Wowani inaka wuhi ti wu apapanani ya wu
hambwanda.

Hima hasini ai saino mwanji tini Jisas ni wu siliro
Mt 22:23-33; Lu 20:27-40

18 Wowani Satiyusi hi uchandau hima fwele Jisas tambwa ya wu ta. Kaleha'a hima
wunu ete sawendau, “Hima hasini hinde ai sai kumbwa.” Wosini ya rini wu sawe,
19 “Ondiyakandiyandau hima, Moses kaisiro mwanji ete nunu sawero, ‘Hima fori
hasiwani ri humwe ete dani fini che nambwe nawa, o ri analongo rindo o humwe ni
hopwesini che rasiwa o haro ri analongo ni sa okula.’
20 Apa wunu hiparakambwe lembwa tapa'angi hatachi fisi ya da. Wosiwani apwai
mwa laka rito humwe ya rata. Wosini dani ini ya ri ha. Rini che nambwe.
21 Wowani rini ga diya rito o humwe ni ya ri ai hopwe. Wosini ya ri ha. Woro fini
che nambwe. Wowani ri diya ti o hingambwa ya ai wo.
22 O hingambwa woni ele tapa'angi hatachi fisi analongo tinda ete o humwe numbwa
wu hopwero. Wosini wunu tinda che nambwe ya wu ha. Jipe naha ki o humwe okwe
ya ti ha.
23 Woro apa'ichai ele haro hima wu ai saino gisi tawa apa o humwe namoi humwe?
Mi hambwandau'u? Ele tapa'angi hatachi fisi tinda o tini hopwero to sa.”
24 Wowani Jisas ete ya wunu sawe, “Kunu Gotri chengi ga Gotri kwambu ga ku
hambwanda nambwe. O hinga keke mwanji walambe o ku bwanda.
25 Kale haro himiyama hurahama wu ai saino gisi tawa apa ele humwe ni
hopwendau sumbu, ele hura lindau sumbu wu humbuno. Wosini Gotri tau okulandau
ensel hinga wu dano.
26 “Kale haro hima ai saino sumbu tini Gotri chengi tiki sawendau ti, ku hambwa
nambwe'e, kale me cheche foki hi saindawani Gotri to Moses ni sawero mwanji kati?
Gotri Moses ni ete sawero, ‘Ani Epuraham Gotri, Aisak Gotri, Jekop Gotri.’
27 Ele hima himamwale tinga haro, Gotri wuhi mina. Ele hima himamwale tinga ete
da ete da, Gotri wuhi. Mwanji kuhi ti ambwatinambwati mwanji hinga.”

Gotri lo mwanji funda ri kipe naha
Mt 22:34-40

28 Wosiwani Gotri lo mwanji hambwandau hima fori ya ta. Ri tani ri mendiwani
mwanji tiki au hinga ya wu anayenda. Wondani Jisas mwanji wasa kipe naha tumbwa

ya wunu sawenda. O tini ri heisini Jisas ni ya ri ai sili, “Bwele Gotri lo mwanji to ele Gotri lo mwanji ni dikini funda ri kipe naha?”
29 Wowani Jisas mwanji wasa ya rini sawe, “Gotri lo mwanji funda ri kipe naha ti ka hinga: ‘Kunu Isurel hima kupu le, ma ku mendi! Gotri Apukolaka nuhi rindombwa funda naha.
30 Mi Apukolaka Gotri kekembwa ma woni mi sembe tinda ete, mi himamwale tinda ete, mi inaka tinda ete, mi kwambu tinda ete ma rini ha.’
31 O lo mwanji gumwa ki tandau Gotri lo mwanji kipe naha ti ka hinga: ‘Minjenga mi okokonandau hinga ele biya hima keke o hingambwa ma wo.’ Lo mwanji ba fwele dopi lo mwanji fisi ni dikinda nambwe.”
32 Wowani ka Gotri lo mwanji hambwandau hima to Jisas ni ete ya ri sawe, “Ondiyakandiyandau hima, mwanji mihi kipe. Mwe naha tiki mi sawendau. Gotri rindombwa funda naha. Fori rini hinga da nambwe.
33 Nunu rini numbwa ma nu okokonani nui sembe tinda ete, nui hambwa tinda ete, nui kwambu tinda ete ma rini nu ha. Nunjenga nu okokonandau hinga ele biya hima ni o hingambwa ma nu okokona. Ei, kapi lo mwanji fisi ni nu sirinandau ti, omwe ra'aini tei tiki owesini tinda ete tuni Gotri ni handau sumbu ga Gotri ni angu'omwe handau sumbu fwelenga wunu ni dikindau.”
34 Jisas o hinga rini mendisini ete ya ri hambwa, rindo kipe naha hambwasini mwanji wasa sawero. Ete wosini Jisas ya rini sawe, “Gotri kwambu ti o mini takaisini da.”
Wosiwani hima fwele Jisas ni mwanji fwelenga wu ai wu silikoni ya wu aki.

Jisas, Kurais mwanji tini wunu siliro
Mt 22:41-46; Lu 20:41-44

35 Wosini Jisas ka Gotri aka laka ki dani ele himiyama hurahama ni mwanji ti ya ri sawenda, “Hinde wowani kale Gotri lo mwanji hambwandau hima leto Gotri chengi tiki sawero Kurais ka ni ete wu sawendau, ‘Kurais rini Defit anitafenita fori?’
36 Woro Gotri Himamwale kipe ti Defit ga dani hambwa ti rini hasiwani mwanji ti ri bwaro,
‘Apukolaka ri Apukolaka ahi ni ete sawe:
“Mini tapa mama ahi tokwe ma liti.
Mi linindawa ichai ele mi miho a toroni seke tako mihi tiki a rawarusiwa wu dano.’ ”
37 Defit rinjenga Kurais ni, Apukolaka rihi, ri nandau. O hinga nawa Kurais ni ri anitafenita fo hinga apa hinde ri sawe kumbwa.” Ete wowani ele himiyama hurahama ri mwanji ni wu mendikoni ya wu eripe.

Gotri lo mwanji hambwandau hima lei sumbu
Mt 23:1-36; Lu 11:37-54; 20:45-47

38 Wosini Jisas wunu ondiyakandiyani ya ri sawe, “Kunu kale Gotri lo mwanji hambwandau hima leni ma ku hambwafwa'ainda. Wunu nika'ari hime laka tini so'oisini ichi'uchandau tini wu okokonandau. Wunu ele himiyama hurahama apweli tiki wunu wese'a kinani o tini wu okokonandau.
39 Wondani lotu wondau aka tiki wu raruni hi chele hima leto litindau tei wuhi ki wu litindau. Wondani wu ini a laka owesindau tei tiki michi kipe ki wu litindau.
40 Wondani wu ini ele himanguto ni wu gambosini aka wuhi lenga usalikamba wuhi lenga wuhi wu nandau. Wondani wu gamboni Gotri ni huwe laka ete wu uchahambwandau. Kale wui sumbu keke, Gotri mwanji bwano ka gisi jipe naha tawa apa nomo laka foti wu ra sindau.”

Himanguto foti Gotri ni mwa'ambwe haro
Lu 21:1-4

41 Wosini Jisas Gotri aka laka ki ya rawaindau hungwe takai naha ki ya lininda.
Wondani ri heiwani ele himiyama hurahama ya naro ti hungwe tiki ya wu rawainda.
Wondawani ya miyafo dau hima ele to miyafo naha ya wu rawainda.
42 Ete wondawani ya nambwe himanguto foti tani ya naro pumbwa fisi ya ti rawai.
43 Wowani Jisas ele ri himache ni uchawani rini tambwa wu tawani ya wunu ri sawe,
“Mwe naha ki kunu a sawendau. Do himanguto ya tihi ti rawairo ti, o hungwe ki ya
ete rawaindaro himako ni ti dikiro.
44 Dele hima hinga wunu tinda ete ya chele. Wondani wui ya fwele hungwe we tiki
rawairo. Woroti tini ya heifundau naha. Wofunu ahirahi rani ti akoro ya jipe naha
tinda ete ti ra'aini o rawaisinda.”

13

Jisas ete sawero, Gotri aka laka wu lendono
Mt 24:1-2; Lu 21:5-6

1 Wosini Jisas o Gotri aka laka andosini ya ri i. Ri indawani ri himache fori ya rini
sawe, “Ondiyakandiyandau hima, dele Gotri aka kiro humokuto omwesika laka, aka
kipe naha le ma hei!”
2 Wowani Jisas mwanji wasa ka hinga ya rini sawe, “Kale aka laka mi heindau'u?
Humokuto fo wu andosiwa kiheiye hinde apa da kumbwa. Mina. Apa funda ete wu
lendoni wu humbwewa raino.”

Jisas nomo miyafo sukwano tini sawero
Mt 24:3-14; Lu 21:7-19

3 Wosini dani ini Jisas ka Olif kimba laka ki litisini kachi ma'aineheiwani Gotri
aka laka ti ya eninda. Wondawani ri himache opuri'opuri, Pita, Jemis, Jon, Anduru
wundombwa tani ya rini wu sili,
4 “Mini ma nunu sawe, hinde gisi tambwa mi sawero sumbu sukwano? Bwele sumbu
hinga to metengei naha sukwawa apa nu hambwano, kale sumbu to takaihiro, o ya
sukwakonda?”
5 Wowani Jisas mwanji wasa ya wunu ai sawe, “Kunu ma ku hambwafwa'ai, foki
hima fori apa o kunu gambokonda.
6 Hima miyafo tani apa hi ahi tini gamboni ka hinga o wu sawekonda, ‘Ani
andombwa dori to.’ Wosini apa ele himiyama hurahama ni o ya wu gambondakonda.
7 “Wosini dani ini ichai au anayendau ata tinga au anayeno mwanji suwa tinga ku
mendiwa nawa apa apapana kei. O au ta kinawa ya sa ta. Woroti gisi jipe humbuno ti
wayambwa.
8 Ko fokipe hima le saini ko fokipe hima lenga au ti wu anayeno. Ko fweleni aulindau
king apukolaka ri himache le saini king apukolaka fori ri himache lenga au ti wu
anayeno. Mapwa fweleki minawe ti dindawa mapwa fweleki kapwa iche miyafo wunu
hano. Kale gisi hinga ki mendino amwaka ti himiyama to che ra kinani metengei naha
gwai amwaka mendindau hinga.
9 “Kunjenga ma ku hambwafwa'aindani ku da. Apa kunu kotimwo kinani ele
wui hi'ucha hima le tambwa o kunu ra'aikonda. Wosini lotu wondau aka tiki kunu
rakwaisini o kunu tanambwasikonda. Wosini apa kunu ra'aini hi'ucha hima laka le,
ele ko aulindau king apukolaka le, wui mwakambe tiki ani keke o kunu esikonda.
Wowa mwanji kipe ahi tini o wunu ku sawekonda.
10 Ele mapwa kipe hima hinga mwanji kipe ahi tini metengei sa wu mendi.
Wosiwambwa gisi jipe o takonda.
11 Kupu tiki kunu injisini kunu kotimwo ki kunu ra ra ino gisi tawa, mwanji hinde
hinga ku bwano keke ku aki kei. Mina. Ele ku bwano mwanji hinga tinda ete Gotri to

o kunu hakonda. Wosiwa o gisi kumbwa o mwanji ma ku bwa. O mwanji kunjenga ku bwa hinga. Mina. Gotri Himamwale kipe to kunu ondiyandawa ku bwandano.
12 Wondano gisi ki hiparakambwe fori ri hiparakambwe foni omwemendini au himako i tapa tenge tiki hawa rini wu yewa ri hano. Wondawa yapai hima wui che leni o hingambwa wu wosindano. Wondawa ele che nuwai yapai ni enge ti akoni gumwa wu sisini wu ini au himako ni wu sawewa tani wunu yewa wu hano.
13 Ete wondawa hi ahi ti kunu ga dau o keke apa ele hima tinda sembe amwaka ti o kunu akonda. E, hima fori ani keke kwambu naha ete ri dani ka gisi jipe naha humbuno ki ri ambwewa ori hima apa Gotri ai rini ra'aino.

Kapwa sumbu naha fo o sukwakonda
Mt 24:15-28; Lu 21:20-24

14 "Ichai ku heiwa sarahumwarandau kapwa hima naha o sukwakonda. Ri sukwasini rindo ri hi na nambwe michi tiki ete ri etikonda." Do chengi ni hambwandau hima, kipe naha ma ku hambwa. Wosiwa ka gisi Jutiya pe himiyama hurahama le sa wu akini kimba tokwe sa wu i.
15 Hima fori aka heiye tokwe dawa apa usalikamba toro ki raini aka we tokwe raru kei. Sa akini i, kimba tokwe.
16 Hima fori tau tiki dano ti apa ri ai jamekoni tani nika'ari rihi ti ruko kei.
17 Ka gisi hinga tawa ani hambwawani fiya kapwa naha, kale sembe ga dau humwe le, che leni muku handau humwe le keke.
18 O keke kunu Gotri ni ma ku uchahambwanda, o sumbu mwa miyafo yeni tikiningo naha ano gisi tiki sukwano keke.
19 Hinde wowani, kale gisi ki apa nomo miyafo naha wu rano. Imbihumbwa Gotri mwa'ambwe metengei naha ri wosiro ambwe naha ki ete ta tani apa okwe o sumbu hinga sukwa nambwe. Iche'apaki okwe ka nomo hinga hinde sukwa kumbwa.
20 Apukolaka ele gisi faiche nunu keke owe nambwe napo, apa ele himiyama hurahama tinda ete ya wunu humbu. Woro ele hima Gotri to rihi naro keke ele gisi faiche ya ri owekonda.
21 "Wondawa ka gisi ki hima fori tani ete kunu sawewa, 'Ma hei, Kurais aha'a ki dau,' e, fori ete sawewa, 'O biya ki o da,' wowa apa rini ni kui sembe mwe naha ku ha kei.
22 Hinde wowani, apa hima fwele tani gamboni o ete kunu sawekonda, 'Ani Kurais,' e, 'Ani Gotri mwanji bwarakarandau hima fo.' Wosini apa kwambu naha wosindau sumbu le, tau ba fo ba fwele o kunu mekundakonda, wui okokona ti, ele hima Gotri to rihi naro leni gamboni wunu ra'ai kinani.
23 O hinga keke ma ku hambwafwa'ainda. Ele sukwano sumbu hinga tinda ete apa naha kumbwa kunu a sawehiro.

Ichai Kurais ai tano
Mt 24:29-31; Lu 21:25-28

24 "Ka nomo laka rano gisi ele humbusiwambwa nika hunduno gisi o sukwakonda. O hinga wokowa nikahako ti apa oku hinga.
25 Wowa isangi le gwani o nama'i namatandakonda. Wondawa kale niri pe mwa'ambwe kwambu naha le ra'ichi'uchandano.
26 Wondawa ka gisi ki wu heiwa dori Hima ri Che niri wamwa tenge ki ri litisini tandawa kwambu omwesika tinga okundau hi omwesika tinga apa rini ga dano.
27 Wosini ka gisi ki Gotri tau okulandau ensel leni ri humbwewa wu ini ele rihi naro niri ambwe nuwe ambwe ki dau himiyama hurahama leni wu ratani o wu waukonda.

Me fo, hi ti, fik, mwanji yepe
Mt 24:32-35; Lu 21:29-33

28 "Me fo, hi ti, fik, o mwanji yepe ma ku hambwa. Burunandaro fik ki tongo ako ti ai sukwawa o gisi ki kunu ma ku hambwa, nika tumbwa yeno gisi takaihiro.

29 Woro o hingambwa, ichai ku bwe hei. Kale sumbu hinga sukwawa ku bwe
hambwa, ri ai ri tani lengenumbo tiki takaihiro.
30 Mwe naha tiki kunu a sawendau. Kale sumbu hinga tinda sukwawambwa do
nuwe pe mwa'ambwe hinga tinda humbuno.
31 Do niri ga do nuwe ga humbuno. Woro ai mwanji tito hinde humbu kumbwa.

Hima fori gisi ga amwa ga hambwanda nambwe
Mt 24:36-44; Lu 17:26-30, 34-36

32 "Hima fori ka gisi ga ka amwa ga hambwanda nambwe. Gotri tau okulandau
hewen pe ensel le okwe hikisandau. Dori Che okwe hikisandau. Yapai rindombwa
hambwandau.
33 "Kunu hambwafwa'ai. Hinde wowani, ka gisi tano ti kunu ku hikisanda.
34 O sumbu, hima foto ri aka andosini mapwa fo tokwe indau hinga. Ri ikoni ele
ri tau randau himache leni saweni tau ti hinawana wunu ha'i hatasiwa mwa'ambwe
aulini wu da ki. Wondani hima forini lengenumbo naha tiki ri esisiwa, kipe naha ete
ri aulini da ki.
35 O hinga keke kipe naha ma ku aulinda. Kunu ku hikisandau, aka chele yapai ai
tano gisi ti. Kunu ku hambwanda nambwe, hunduya ki ri tano'o, nili kowe ki ri tano'o,
apwetoko gino amwa tiki ri tano'o, nurumbumbwa ete ri tano ti.
36 Apa metengei ete ri ai tani ri heiwa ete ku tukuyanda hinga.
37 Do mwanji kunu ni ani handau ti, ele himiyama hurahama keke tinda ete ani
handau. Ma ku hambwafwa'ainda."

14

Kale mekupu hima laka le Jisas ni wu ye ki mwanji funda wu bwani wu mendiro
Mt 26:1-5; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53

1 Pasofa gisi laka ga bereti hehenandau wo, yis, owe nambwe gisi laka ga opi gisi laka,
gisi fisi ini sukwakondawani ele puris hima laka lenga Gotri lo mwanji hambwandau
hima ele ga ya wu anambwanda, "Hinde hinga apa nu wosini Jisas ni nu gamboni nu
toro'injisini nu yewa ri hano?"
2 Wondani ya wu sawe, "Ka gisi laka ki o hinga apa nu wo hinga. Apa kale bai
himiyama hurahama rini keke wu wokoni au ti wu saino."

Weli kuwa kipe naha fo, hi ti narutu, humwe fo o tini Jisas mwa tenge tiki dawehenaro
Mt 26:6-13; Jo 12:1-8

3 Wosini Jisas saini Betani ko tokwe ri ini sechi okwe aro hima Saimon aka we tiki ya
ri raru. Ri raruni tei tiki ri linindawani humwe fo ya ta. O humwe to humokuto fo, hi
ti, alapasta, o tiki wosiro botoli we tiki dau kuwa kipe naha tandau ya miyafo naha ki
randau weli, hi ti, narutu, o tini ra ra ya ti ta. Wosini o botoli ti yendungwasini kuwa
kipe weli naha oti Jisas mwa tiki ya ti owehena.
4 Wondawani hima fwele daro ti, tini ni sembe amwaka ya tini wu a. Wokoni
wunjenga ka hinga ya wu anambwa anambwa, "Bwele keke ka kuwa kipe weli naha
nimba ti timbendau?
5 E, ka mwa'ambwe ni ya wungwa nu ji ki nu humbwe'ipo, apa hima fori asama
funda ya tau rani torondau ya hinga ya nu torou. Wosini napo kale ya nambwe hima
leni nu hau." O hinga wu anambwakoni o humwe ni kwambu tiki ya wu sawe.
6 Ete wowani Jisas ya ri sawe, "Ma tini ku ando. Hinde wowani nomo tini ku handau?
Tini sumbu kipe naha tini ti ani wosiro.
7 Nili tapwa ambwe bwarichape hima le kunu ga dau ti, ele gisi hinga ete wunu ku
okula kinawa ma wunu ku okula. Woro ando apa kunu ga hinde ete a da kumbwa.
8 O humwe ti wosi ki ti hambwandaro sumbu ti, ti wosihiro. O kuwa kipe weli naha
tape ahi tiki ti hindiro ti, matimat tiki a rai kinani ti ani otokunaro.

9 Mwe naha ki kunu a sawendau. Doha'a nuwe ki ele mapwa hinga tinda ete Gotri
mwanji kipe wu bwano gisi tawa do humwe ani wosiro sumbu okwe ete wu bwandani
tini ni hinde wu hikisa kumbwa."

Jisas ni wu ye kinani Jutas ini mekupu hima laka lenga mwanji funda wu bwani wu mendiro
Mt 26:14-16; Lu 22:3-6

10 Wosiwani gisi fo, ele tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache fori, Jutas Isukariyot,
to ele puris hima laka le tambwa Jisas ni wui tapa tenge tiki ha kinani ya ri i.
11 Wowani o tini wu mendikoni wu eripe'aripeni ya ti rini ha kinani mwanji funda
wu bwani ya wu mendi. Wosiwani Jutas Jisas ni wui tapa tenge tiki ri ha kinani numbo
ri wakindani ya ri wohambwakahambwanda.

Jisas ri himache lenga gisi laka, Pasofa, keke ahirahi wu aro
Mt 26:17-25; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30

12 Wosiwani bereti hehenandau wo, yis, owe nambwe gisi laka ya sukwa. Ka gisi
ki Juta hima kupu le sipisip wu yeni gisi laka, Pasofa, keke ahirahi wu otokunandau.
Wowani ele ri himache Jisas ni mwanji ya wu sawe, "Hinde mi hambwandau? Nu ini
gisi laka, Pasofa, keke ahirahi soki nu otokunandawa mi tani mi ano?"
13 Wowani Jisas ri himache fisi humbwewani fi ikowani ya fini sawe, "Ki ini ko laka
tiki ki raruni ki heiwa numbo tiki hima fori hungwe laka ti uku tinga kichani indawa,
rini ni ma ki sirinani ki i.
14 Wosini aka fotiki ri raruwa, yapai chele aka ni ka hinga ma ki sawe,
'Ondiyakandiyandau hima sihi ete sawero, "Ai himache lenga gisi laka, Pasofa, keke
ahirahi ani ano aka tipa so?' "
15 Wowa heiye tokwe dau aka tipa laka tini o kini mekusikonda. Litino tei ti ahirahi
oweno tei ti o otokunasinda. Kini o aka we ki nunu keke ahirahi ma ki otokunanda."
16 Ete wowani opi himache fisi rihi ya fi i. Fi ini ko laka ki fi raruni Jisas o fini sawesiro
hinga ya fi wosi. Wosini gisi laka, Pasofa, keke ahirahi ti ya fi otokunanda.
17 Wosiwani nika raini hunduya iwanimbwa Jisas ele himache rihi tapa'angi
tapa'angi hatachi fisi ga ya wu ta.
18 Wu tani tei tenge tiki wu linindani ahirahi ya wu anda. Wondani Jisas ya
sawe, "Mwe naha ki kunu a sawendau, kui nindo tiki dau hima forito apa ani ni
omwemendindau hima lei tapa tenge tiki ri ani hakonda. Hima mwe ri ani ga do anda."
19 Wowani ele himache rihi sembe nomo ti ya wunu a. Ete wowani funda funda ya
rini wu sili, "Ando'o? Ani mina."
20 Ete wowani Jisas ya wunu sawe, "Tapa'angi tapa'angi hatachi fisi kui nindo tiki o
lininda. Ri tapa ti disi we tiki funda do si rawainda.
21 Ei mwe naha, dori Hima ri Che o hakonda, Gotri chengi rini sawero hingambwa.
Woro o hima hinga fiya kapwa naha, dori Hima ri Che ni omwemendindau hima lei
tapa tenge tiki ri hano ti. O keke Gotri amwaka miyafo rini hakondau. Kari hima hinga
ri nuwai hinde wowani rini raro?"

Jisas ri himache leni Jisas a haro
Mt 26:26-30; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25

22 Ahirahi ete wu andani Jisas bereti fo rukoni Gotri ni ri wese'asini ri lepikani ya
wunu ha. Wosini ya ri sawe, "Ma ku toro. Oti ai hima tape."
23 Wosini waini kapu ti ri rukosini Gotri ni ri wese'asini wunu hawani ya wu a.
24 Ete wosini ya wunu sawe, "Aha'a hima fi ahi, ele hima keke wungwa a ji ki a
dawehenakonda. Fi ahi a dawehenakondau ti, Gotri hima ga funda bwani mendiro
mwanji ti mwe naha sukwa kinani.

25 Mwanji mwe naha ki kunu a sawendau. Do waini uku apa ani ai a hinga. Waya
Gotri kwambu ele mwa'ambwe ni funda ete aulindano hewen ko kumbwa waini uku
anandi ani ano."
26 Ete wosini Gotri ni wu wese'ani hukwa wu rasini, Olif kimba tokwe ya wu i.

Jisas ete sawero Pita gumwa o rini sikonda.
Mt 26:31-35; Lu 22:31-34; Jo 13:36-38

27 Wosini Jisas ete ya wunu sawe, "Kunu sembe ku ani haro himako tinda ete ku
hichakono. Gotri ri chengi tiki ete sawe: 'Sipisip aulindau hima ni a yewa ri sipisip le
tinda akini ino.'
28 Wosini ani ai saisini a mwaseni Galili mapwa ki ani ino."
29 Wowani Pita ete ya rini sawe, "E, sembe haro hima le wunu tinda ete wu
hichakowa, ani apa hinde a hichako kumbwa."
30 Ete wowani Jisas ya rini sawe, "Mwe naha ki mini a sawendau. Apa niliki
apwetoko ti numbo fisi gi nambwe ete dawa hi ahi ti o mi yanikonda."
31 Wowani Pita kwambu tiki ya ri ai sawe, "Mini ga ani ga funda sini ye kinani
wu hambwano gisi sukwawa, o gisi okwe hi mihi ti apa hinde a yani kumbwa." Ete
wowani ele ri himache okwe tinda o mwanji hingambwa ya wu bwa.

Jisas Gerisemani michi ki Gotri ni uchahambwaro
Mt 26:36-46; Lu 22:39-46

32 Ete wosini michi fotiki ya wu i, o michi mwe, hi ti, Gerisemani. Wosini Jisas ele
ri himache ni ya ri sawe, "Kunu aha'a ki ma ku linindawa ani o biya ki Gotri ni ani
uchahambwa."
33 Ete wosini Pita, Jemis, Jon wunu ni rani funda ya wu i. Wu indani sembe rihi ki
nomo naha ri mendikoni ri hambwawani kapwa naha ti ya i.
34 Wowani ya wunu ri sawe, "Sembe ahi ti nomo naha. Apa ani ha sindau. Kunu
aha'a ki ma ku dasini ku hambwafwa'ainda."
35 Wosini biya hinga ri ini, nuwe tiki ri raisini Gotri ni ya ri uchahambwa, Gotri rini
okulawa ka sembe nomo miyafo ri mendindau amwa ti ini humbuno keke.
36 Wosini ka hinga ya ri sawe, "Yapai, mindombwa ele sumbu hinga tinda mi
wosindau. Ai okokona ti do amwaka ai sembe we ki a mendindau ti ma rumbwe.
Woro ando ai inaka ti mina, mini mi inaka tumbwa ma sirina."
37 Wosini Jisas ya ri ai i. Ri ini ri heiwani ri himache le tukuyahiro. Wowani Pita ni
ya ri sawe, "Saimon, mini gisi faiche hinga mi dani mi hambwafwa'ainda hinga'a?
38 Kunu ku hambwafwa'aindani Gotri ni ma ku uchahambwanda, apa kunu
simiyaneheino Saiten to tano keke. Mwe naha, inaka ti au saindawani talihapa tito
yakinanda nambwe."
39 Wosini ri ai ini metengei naha Gotri ni ri uchahambwaro hingambwa gumwa ki
Gotri ni ya ri ai uchahambwa.
40 Ete wosini ri ai tani ri heiwani ele ri himache ya wu ai tukuyanda. Hinde wowani,
miya wuhi ti nomo naha. O keke Jisas ni saweno mwanji ti ya wu hikisa.
41 Wosini numbo namili ri ai isini ri ai tani ri heini ya wunu ri sawe, "Kunu ete ku
himatindani ku tukuyandau'u? Yakito. Gisi mwe naha ti takaihiro. Apa dori Hima ri
Che ra'aini kapwa sumbu wondau hima lei tapa tenge tiki o hakonda.
42 Ma ku sai. Wowa ya nu i. Ani ra'aini ele hima i tapa tenge tiki ani hano hima ri
apa tahiro."

Jutas Jisas ni rani au himako lei tapa tenge tiki haro
Mt 26:47-56; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12

43 Jisas o mwanji ni ete ri bwandawani, Jutas, Jisas himache fori, metengei ete ya ri
ta. Hima miyafo okwe gipi lenga kumbo lenga wu toroni rini ga ya wu ta. Kale puris

hima laka le, Gotri lo mwanji hambwandau hima le, ko aulindau mekupu hima laka le wunu rumbwewani ya wu ta.
44 Jisas raˈaini ele hima i tapa tenge tiki hano hima kari hambwa fo wunu hani ka hinga sawesiro, “A tumwatamwaˈano hima mwe ri Jisas. Wowa ma rini ku toronambusini kipe ku hambwafwaˈaini ma rini ku raˈai.”
45 Ete wowani Jutas metengei Jisas tambwa ri raruni ya ri sawe, “Ondiyakandiyandau hima.” Wokoni ya rini tumwatamwaˈa.
46 Ete wokowani ele wui tapa tinda ete Jisas ni ya wu toronambu.
47 Wowani wui nindo tiki takai naha enindau hima fori gipi rihi ri longoni puris hima lei apukolaka, ri tau ra himache forini ri yekoni wasamba ti ri yekutowani ya sika.
48 Ete wowani Jisas ya wunu sawe, “Gipi lenga kumbo lenga ku nangini ku ani toronambu kinani ku taroˈo? Hima yeni hili yandau hima fo hinga ku ani hambwandauˈu?
49 Gisi gisi Gotri aka laka ki a raruni ete kunu ani ondiyakandiyandaro. Wondawani ku ani toronambu nambwe. Woro Gotri chengi ki kaisiro sumbu apa amwei naha sukwakonda.”
50 Wowani ele ri himache rini andosini akini ya wu i.

Hima wapa fori akini iro

51 Wondawani hima wapa fori nikaˈari wamwa tumbwa injisini Jisas ni sirinani ya tanda. Ete wowani ya rini wu toronehei.
52 O hinga wu wosiwani o nikaˈari wamwa laka ri andosini nimba nimba akini ya ri i.

Kanisol hima laka lei mu tiki Jisas ni kotimworo
Mt 26:57-68; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24

53 Wosini Jisas ni rani puris hima lei apukolaka ri tambwa ya wu raˈai. Wu raˈaisiwani puris hima laka le, ko aulindau mekupu hima laka le, Gotri lo mwanji hambwandau hima le wu tani ya wu wau.
54 Ete wondawani Pita Jisas ni gumwa tokwe sirina sirina ri i ini puris hima lei apukolaka ri aka lengenumbo ti ri rarusini ele apungwandai kicha himako lenga ri linindani wunu ga hi ti ya ri waruˈunda.
55 Wondawani kale puris hima laka lenga kanisol hima laka lenga wundo Jisas ni yeni sino numbo tini waki kinani hima fweleni uchani ya wu sawe, “Ma ku tani ri wosiro sumbu ti ku bwawa nu mendi.” Wowani wu tani wu bwa bwani, mina. Rini yeni sino numbo foti wu wakifuro.
56 Hinde wowani, mwanji wuhi ti funda i nambwe, o nimba rini wu ye kinani mwanji ti gamboni wu bwandaro.
57 Wondawani hima fwele etisini Jisas ni amwaka ha kinani gamboni ka hinga ya wu bwanda,
58 “Nunjenga nu mendiwani ete ri sawero, ‘Hima tapa ki kiro Gotri aka laka doti a lendosini gisi namili iwa hima to kinda nambwe Gotri aka foti ani ai a rasaino.” ’
59 Woro o wui mwanji okwe funda i nambwe.
60 Wowani puris hima lei apukolaka ori to etisini hima i nindo tiki ini Jisas ni ya ri sawe, “Mini mwanji fori mi bwa hingaˈa? Dele hima to nomo mini hano mwanji wu bwandau ti, mi hambwandauˈu?”
61 Ete wowani Jisas mwanji fo rini sawe nambwe. Takisopo dimisini ya ri da.
Wowani o puris hima lei apukolaka to ete ya rini sili, “Mini Kurais, Gotri funda kipe naha, ri Cheˈe, mina?”
62 Wowani Jisas ya sawe, “Ani andombwa. Dori Hima ri Che kwambu naha dau Gotri tapa mama tokwe ri litisini dani ini niri wamwa tenge ki ri ai tano, o sumbu tini apa o ku heikonda.”

63 Wowani o hima laka to Jisas rini Gotri hinga ri naro tini ri hambwafuni o ri so'oisindau nika'ari rihi lefehesini ya ri sawe, “Nunu apa hima fweleni nu ai uchawa wu tani ri sumbu fwele wu sawe hinga, mina. Yakito.
64 Kunu ku mendihiro, rini Gotri ni saweholiyaro ti. Hinde ku hambwandau?” Ete wowani wunu tinda ete mwanji funda wu bwani wu mendisini ya wu sawe, “O ri kapwa sumbu keke ya sa ri ha.”
65 Ete wosiwani hima fwele sungwa ti rini yisindani, nika'ari ti miyaningisopo rihi ki wu ichakisini tapa wu lemunjini wu ye ye ya wu sawe, “Ma sawe to! Namoto mini yendau?” Wosiwani ele apungwandai kicha himako rini ra ra isini ya rini yetape.

Pita Jisas hi ni yaniro
Mt 26:69-75; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27

66 Ete wondawani Pita ini injisiro aka laka o ki kwai ya ri da. Ri dawani puris hima lei apukolaka ri tau ra humwe foti ya ti ta.
67 Ti tani Pita ni ti heiwani hi ti ya ri waru'unda. Wowani o humwe rini misisini ya ti sawe, “Mini okwe Nasaret ko pe hima Jisas ga mi daro.”
68 Wowani Pita minambwe laka tumbwa ri nani ya ri sawe, “O mwanji hinga ti ani a hikisandau.” Ete wosini o aka laka michi fo tokwe ya ri i. Ri indawani apwetoko ti numbo funda ri ya ete gi.
69 Wowani o tau ra humwe ai tani ai rini ti heini bakitai enindau hima ele ni ya wunu ti sawe, “Dori hima, rini Jisas hima kupu fo.”
70 Wowani Pita minambwe laka tumbwa ri ai nani ya ri sawe, “Mina, ani a hikisandau.”
Da hinga woni enindau hima ele to Pita ni ya ai wu sawe, “Mwe naha, mini Jisas hima kupu fo. Mi mwanji gale nu mendiwani mini Galili pe hima hinga.”
71 Wowani Pita mwanji kwambu tiki ya wunu sawe, “Funda mwe naha ki kunu a sawendau. Hinde nimba kunu a gambo kumbwa. Gotri ani heindau. Ku sawendau ori hima hi ti a hikisandau.”
72 O hinga ri sawekowani metengei ete apwetoko ti numbo fisi ya gi. Ete wokowani Pita Jisas rini sawero mwanji o tini ya ri ai hambwa. Mwase Jisas ete rini sawero, “Apa'ichai ai hi ti numbo namili mi yanisiwambwa apwetoko ti numbo fisi o gikonda.” Wosini Pita o tini ri ai hambwakoni sembe rihi ti kapwa naha iwani ya ri ichaka.

15

Jisas ni Pailat tambwa wu ra'airo
Mt 27:1-2, 11-14; Lu 23:1-5; Jo 18:28-38

1 Wosiwani nurumbumbwa naha ele puris hima laka le, ko aulindau mekupu hima laka lenga Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga Jutiya pe kanisol hima laka lenga funda wu wausini mwanji fo funda wu bwani ya wu mendi. Wosini Jisas ni seni kupu tiki wu injisini ra'aini Pailat ni ya wu ha.
2 Wosiwani Pailat ya rini sili, “Mini Juta hima kupu lei king apukolaka'a?” Wowani Jisas ya sawe, “O mi bwanda to.”
3 Ete wowani ele puris hima laka le mwanji miyafo ki au hinga ya rini wu yenda.
4 Ete wondawani Pailat ya rini ai sawe, “Ma mendi, kale wui mwanji au hinga mini yendau ti, mini ga mwanji wasa mi ai sawe hinga'a?”
5 O hinga ri bwawani Jisas mwanji wasache fori ri bwa nambwe. Wowani Pailat inaka walefo ya ri hambwanda.

Pailat Jisas ni me yapweke tiki ye kinani sawero
Mt 27:15-26; Lu 23:13-25; Jo 18:39–19:16

6 Ka Pasofa gisi laka ki Juta hima kupu leto Pailat ni uchani ka hinga wu sawendau,
“Nu okokonandau kalapus hima fori ma andowa sirani sa inda.” Wowani Pailat rini
andowani sirani ya ri iu.
7 Woro ka gisi ki kalapus tiki daro hima fo, ri hi ti Barapas. Rindo hima fwelenga au
wu saini gapiman hima fweleni wu yeni dinga ti wu wosiro. O sumbu keke wunu ga
kalapus funda ri raruro.
8 Wosiwani ele himiyama hurahama wu tani Pailat ni uchani ya wu sawe, “Asama
asama mi wosindau hinga o hingambwa kalapus hima fori apa ma haraˈaiwa sa sira.”
9 Wowani Pailat mwanji wasa ya wunu sawe, “Kui sembe ti hinde na hinga, ka Juta
hima kupu lei king apukolaka ani andowa kunu tambwa i kinaniˈi?”
10 Hinde wowani, rini ri hambwandaro, kale puris hima laka leto Jisas ni sembe
amwaka wu ani rini kotimwo ki wu raˈairo.
11 Wondawani puris hima laka leto ele himiyama hurahama leni sembe ya wu
rasainda, wowa Pailat ni uchani wu sawewa Jisas mina, Barapas ni ri andowa ta
kinani.
12 Ete wondawani Pailat ya ai wunu sawe, “Dori hima, Juta hima kupu lei king
apukolaka, o hi ki ku uchandau hima ni hinde hinga apa rini a wosino?”
13 Wowani wu ai uchani ya wu sawe, “Me yapweke tiki ma rini ye!”
14 Wowani Pailat ya wunu sawe, “Hinde wowani? Bwele kapwa sumbu tini ri
woro keke?” O mwanji hinga ri bwakowani gamwe tinga uchani ya wu ai sawe, “Me
yapweke tiki ma rini ye!”
15 Ete wowani Pailat himiyama hurahama ele ni wui okokona ni ri sawesini Barapas
ni ri andowani wunu tambwa ya ri i. Ri indawani Pailat sawewani Jisas ni raˈaini
tanambwasiwani au anaye hima lei tapa tenge tiki ya rini ha, me yapweke tiki rini ye
kinani.

Au anaye hima le Jisas ni saweningitengiro
Mt 27:27-31; Jo 19:2-3

16 Wowani ele au anaye hima Jisas ni gapiman aka laka lengu tokwe wu raˈaisini ele
biya wui au anaye hima kupu fweleni wu uchawani ya wu ta.
17 Wosini Jisas ni nikaˈari naro foti ya rini wu soˈoisi. Wosini kupulame foti wu ratani
jangwe hinga wu balisini mwa rihi tiki king apukolaka hinga ya rini wu letisi.
18 Wosini tapa wuhi ti wu rasaisini ya wu sawe, “Seˈe! Juta hima kupu lei king
apukolaka!”
19 Ete wosini suwa kumbo hinga tiki wu torosini mwa rihi tiki ya rini wu dininda. O
hinga wosini sungwa rini yisindani ri mu tiki wu ombungwesini mwa ti rini ni ya wu
rakai rasukwanda.
20 O hinga rini wu saweningitengisini, o nikaˈari naro wu dangosini ri nikaˈari ni ai
rini wu owesini me yapweke tiki rini ye kinani ya rini wu raˈai.

Jisas ni me yapweke tiki yero
Mt 27:32-44; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27

21 Wondawani hima fori, hi ti Saimon, rini Sairini pe hima, Alekisanda hima pi Rufus
yapai, rindo ka ko laka tokwe raru ki tandawani Jisas i me yapweke ti ri kicha kinani
ya rini wu ekichasi.
22 O hinga wosini Jisas ni wu ra ra michi fotiki ya wu i. O michi hi ti, Golikota, mwanji
mu mwe ti ka hinga: Hima Mwa Hapa.
23 Wosini uku fo hi ti, waini, o ki uku kwe fo gutoro o tini Jisas ni ya wu ha, ri mendino
amwaka okula kinani. Ete wowani Jisas a nambwe.
24 Ete wosini me yapweke tiki ya rini wu ye. Kini wu yesini ri nikaˈari ni hisiwasi
funda funda wu raˈai kinani minga wu heisini ele nikaˈari ni ya wu humwasi.
25 Nika sukwani 9 kilok hinga iwani, me yapweke tiki rini wu yero.

26 Wosini me tako fotiki Jisas ni wu kotimwondaro mwanji kairo tini me yapweke tiki
kau wu yesiwani o da. Kairo mwanji ti ka hinga: Juta hima kupu lei king apukolaka.
27 Wosini au woni hili yandaro hima fopi fisi okwe Jisas ga funda ya wu ye. Fori ri
tapa mama tokwe wu yesini, fori ri tapa usanji tokwe ya wu ye.
28 [Ele sumbu hinga sukwaro ti, Gotri chengi tiki kaisiro ka mwanji, “Rini ni kapwa
hima leni hambwandau hinga wu hambwaro,” woro o mwanji hinga amwei naha
sukwaro.]
29 Wosiwani ele hima numbo ki wu ichi'uchandani mwa wuhi wu ra'ichi'uchandani
ya rini saweholiyanda, “Sa! Ka Gotri aka laka lendosini gisi namili iwa ai rasaino hima
ri mindo'o?
30 Apa minjenga ma okulani, me yapweke tiki ma sikawa nu hei to!”
31 Wondawani kale puris hima laka le, Gotri lo mwanji hambwandau hima le wunu
okwe ka hinga ya rini wu saweningitenginda, “Ori hima hima leni ri okulandaro. Woro
rinjenga apa hinde ri okula kumbwa.
32 Kurais, Isurel pe king apukolaka, ma sikawa nu heini pwe, sembe ti nu bwe ha.”
Ete wondawani hima fisi Jisas ga me yapweke ki yero hima pi okwe Jisas ni ya fi
saweholiyanda.

Jisas haro
Mt 27:45-56; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30

33 Wosiwani nika gondi, 12 kilok hinga, iwani hundu tani ele nuwe hinga tinda
yohosini ete da dawani nika raini 3 kilok ya i.
34 Wowani o gisi kumbwa Jisas hapa tinga uchani ri mwanji tiki ya ri sawe, “Eloi,
Eloi, lamasapakutani?” O mwanji mu mwe ka hinga, “Ai Yapai Gotri! Ai Yapai Gotri!
Hinde wowani mi ani andoro?”
35 Ete wowani takai naha enindaro hima fwele o mwanji wu mendini ya wu sawe,
“Ma mendi, kari Ilaicha ni uchandau.”
36 Wowani hima fori namani ini uku raundau sopu chele mwa'ambwe foti uku fo
hi ti, waini, awani fu naha, o ki rawaisini rasukwani suwa kumbo tiki opakaisini Jisas
a kinani ya rini ha. Wosini ya ri sawe, “Waya, nu nikisifuni pwe, apa Ilaicha rini
numwani rasikano'o, mina?”
37 Ete wowani Jisas au laka ri gikoni ya ri ha.
38 Wowani o gisi naha ki Gotri aka laka we ki dau nika'ari laka foti alase naha ki
lefeheni tokwe tokwe ya i.
39 Jisas ri hawani au anaye hima lei apukolaka Jisas mu tiki enindaro ti, ri haro
sumbu ri heisini ya ri sawe, “Mwe naha, dori hima Gotri Che.”
40 Wondawani humwe fwele apahime hinga wu enindani ele sumbu ni ya wu heinda.
Wui nindo tiki humwe foti Mariya Makitala, foti Mariya, Jemis hi tipa ga Josis ga fi
nuwai, humwe foti Salomi.
41 Imbihumbwa Jisas Galili mapwa ki dawani kale humwe namili rini wu sirinan-
dani tau rini wu okulandaro. Wondawani humwe miyafo o hingambwa wu wondani
Jisas ga Jerusalem ko ki wu rarusini wu daro.

Jisas tape ti humokuto sopu tiki wu eini siro
Mt 27:57-61; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42

42-43 Icheki hinga Juta hima kupu lei himati gisi sukwakondawani apa hinga ele
mwa'ambwe hinga ya wu otokunanda. Woro ka gisi hunduya, Arimatiya pe hima fo,
Josep, ya ta. Rini Jutiya pe kanisol hima laka fo, hi rihi ti kipe naha. Rini okwe Gotri
kwambu hima i sembe aulindau ti do nuwe ki sirano tini nikisindau. Wosini Josep ri
aki nambwe ri ini ri raruni Pailat mu tiki ya ri eti. Ri etisini Pailat ni Jisas hima tape
keke ya ri sili.

44 Ete wowani Pailat wohambwakahambwani ya ri sawe, “Wo, kari hahiroˈo?”
Wosini au anaye hima i apukolaka ni uchawani tawani ya ri sili, “Jisas hahiroˈo, mina?”
45 Ete wowani ei ri nawani Pailat Josep ni ya ri ohouna.
46 Wosiwani Josep nikaˈari wamwa fo ya ri ra. Wosini Jisas hima tape dinga ri
rasikani nikaˈari wamwa o ki rini gwarosini humokuto laka ki gosiro sopu tiki ya rini
eini si. Wosini Josep humokuto beiye foti dukwele dukwele ri ratani o humokuto sopu
ya ri ichaki.
47 Wondawani Mariya Makitala ga Josis nuwai, Mariya, ga fi dani Jisas ni siro michi
ni ya fi heinda.

16

Jisas ai sairo
Mt 28:1-8; Lu 24:1-12; Jo 20:1-10

1 Wosiwani himati gisi ini humbusiwani Makitala pe Mariya ga Jemis nuwai, Mariya,
ga Salomi ga haro hima i dinga tini hindino kuwa kipe uku ya wu ra, Jisas tape ki wu
hindi kinani.
2 Wosini apambwa lindanakowani, mwaseni sairo gisi Sande, matimat tokwe ya wu
i.
3 Wondani wunjenga ya wu anambwa anambwanda, “Namoto nunu okulani do
humokuto beiye sopu ki dau dukwelewa raino?”
4 Wowani miya wu misini wu heiwani humokuto o matimat sopu ki da nambwe,
mina. O humokuto omwesika hima foto dukwelewani rairo.
5 Wosini matimat ki wu raruni wu heiwani hima wapa fori nikaˈari hime wamwa
tini soˈoisini tapa mama tokwe ya lininda. Rini wu heikoni ete ya wu apapana.
6 Wowani wunu ni ya ri sawe, “Kunu apa apapana kei. Ani ani hambwanda, kunu
me yapweke tiki yero Nasaret pe Jisas ni ku wakindau. Woro rini ai sairo. Ahaˈa ki da
nambwe. Ma hei, o rini eini siro michi ti!
7 Ku ini ri himache lenga Pita ga ma wunu ku sawe, Rini mwaseni Galili mapwa
tokwe o inda. Apaˈichai Galili mapwa ki o rini ku heikonda, injelembwa kunu ri
sawero hingambwa.”
8 Wowani ele humwe rikirikinandani sembe wuhi ete wu apapanani hoko tokwe
wu sirani wu akini namani ya wu i. Wu ini numbo tiki hima foni mwanji fo wu sawe
nambwe. Hinde wowani, o wu akindaro.

Makitala pe Mariya Jisas ni heiro
Jo 20:11-18

[
9 Apambwa ya lindanakowani mwaseni sairo gisi Sande, Jisas ya ai sai. Wosini
metengei Makitala pe Mariya tambwa ya sira. Injelembwa Jisas o humwe ni ri okulani
tini ga daro himamwale kapwa tapaˈangi hatachi fisi rani humbwero.
10 Wasiwani Mariya, Jisas ga ichiˈuchandaro hima le sembe wuhi nomo ini wu
ichakandawani, wunu tambwa ti ini ya wunu ti sawe,
11 “Jisas rini kwambu ga dau. Rini ani heiro!” Wowani o mwanji wu mendini sembe
wu ha nambwe.

Himache fisi Jisas ni numbo tiki heiro
Lu 24:13-35

12 Wosiwani dani ini ri himache fisi ko laka fi andosini ya fi i. Fi indawani Jisas tape
ba fo hinga sirasini fi mu tiki ya ri sukwa.
13 Wosiwani fi ai fi tani ele ri himache leni fi sawewani fini ni sembe ti wu ha
nambwe.

Jisas ri himache leni ri mwanji bwano tau wunu haro
Mt 28:16-20; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23

14 Ete wosiwanumbwa dani ini ele ri tapa'angi tapa'angi hatachi funda himache
rihi a ti wu andawani, Jisas o wui mu tiki ya ri sukwa. Wosini sembe wuhi ti wu
ha nambwe, emendiki naha ete daro keke kwambu tiki ya wunu ri sawe. Hinde
wowani, kale himiyama hurahama ai sairo Jisas ni heisini tani sawewani sembe ti
wu ha nambwe.
15 Wowani ya ri sawe, “Do nuwe pe ele mapwa ele mapwa tokwe ma ku ini ai mwanji
kipe ti ele hima ni tinda ma ku sawewa sa mendi.
16 Hima fori sembe ri hasiwa uku rini yasino ti, ori apa Gotri rihi nani rini ra'aino.
E, hima fori sembe ha nambwe nawa, ori apa Gotri rini sawewa humbuno.
17 Ani ni sembe haro hima le wui tapa ki, apa Gotri sumbu kwambu naha ri
wosikonda. Hi ahi ki apa himamwale kapwa leni wu rani wu rumbweno. Wondani
wu bwanda nambwe mwanji anandi hinga ni wu bwano.
18 Ete wondani ele kapwa hopo tapa tiki wu torondani Saya wosiro uku ti wu asini
hinde apa wu ha kumbwa. Wondani tapa wuhi ti hahungondau hima ni wu torowa,
ori hima kipe ai wosino.”

Gotri hewen ko tokwe Jisas ni ai rakauro
Lu 24:50-53; Tau 1:9-11

19 Apukolaka Jisas mwanji ti o hinga wunu ri ha'i hatasiwanimbwa Gotri hewen ko
tokwe ya rini rakau. Wosiwani Gotri tapa mama tokwe ya ri lininda.
20 Ete wosiwani ele ri himache wu ini o ri mwanji kipe naha ele mapwa tokwe hinga
tinda ya wu sawenda. Wondawani Apukolaka wunu ga tau funda wu randawani wui
nindo ki sumbu kwambu naha miyafo sirandawani ele hima o tini wu heindani Jisas
ri mwanji ni mwe naha ya wu hambwanda.]

Luk To Kairo Mwanji Kipe

Luk Tiafiras ni doha'a chengi ri rumbwero

1 Apukolaka Tiofilas, mwase hima miyafo Gotri nui nindo tiki ele sumbu hinga tinda
ri wosisiwani sukwaro ti, wui tapa tiki ele mwanji ni wu kai kinani wu simiyandaro.
2 Wunu ele hima to metengei naha ele sumbu ni wui miya naha tiki heisini Gotri
mwanji hinga nunu sawero mwanji ni wu mendini wu kairo.
3 Woro keke ani okwe do mwanji a kaisini mini ni a humbwe'i ki ani okokonandau.
Hinde wowani, ani gisi miyafo ele siraro sumbu mu mwe ni kipe naha ani hambwa
kinani mwanji miyafo a sili sili tau kwambu a randaro. Woroti apa ele ni norukweni
mini a kaisikonda.
4 O hinga a wosiwa mini kipe naha mi hambwa ki, ka mwanji mini ni wu
ondiyakandiyaro ti o mwe naha.

Gotri ensel sirani Sekaraiya ni sawero, Jon ri rakonda

5 Jutiya ko ki Herot king apukolaka ete ri dawani o ki puris hima fori ya da, hi rihi ti
Sekaraiya. Rini Apaisa ki sukwaro puris hima kupu fo. Humwe rihi ti Eron hima kupu
ki taro, hi tihi ti Ilisapet.
6 Fini Gotri miyaningisopo tiki kipe naha tumbwa ete fi dani ele Apukolaka i lo
mwanji hinga tinda ete, e, ri chengi tiki dau ele mwanji hinga tinda ete norukweni
fi sirinandaro.
7 Woro fini che nambwe. Ilisapet che randa nambwe, tini cherangifarangi ete ti dau.
Wowani mekupu ya fi ti.
8 Sekaraiya rini puris hima kupu lenga puris tau ra ki ya wu ta. Wosini Sekaraiya
Gotri miyaningisopo tiki puris tau hinga ya ri randa.
9 Wunu puris hima i sumbu tini wu sirinani wui sumbu ni wu wosini Sekaraiya ni ya
wu esi, wosiwa Apukolaka i aka tipa kipe ki ri raruni kuwa kipe tandau mwa'ambwe
ri tu ki.
10 Wosiwani o kuwa kipe tandau mwa'ambwe ni ri tundawani himiyama hurahama
miyafo o aka hoko o ki wu wausini Gotri ni ya wu uchahambwanda.
11 Wondawani Apukolaka i ensel sukwani ri tundau humokuto tei tapa mama tokwe
ya ri eti.
12 Wosiwani ensel hima ori ni ri ma'aini ri heini ri apapanakoni ete ya ri aki.
13 Ete wowani ensel hima ori ya rini sawe, “Sekaraiya, mini apa aki kei. Gotri mi
uchahambwa ti ri mendiro. Mi humwe Ilisapet hurahama che foti ti rakonda. Wowa
hi rihi ti ka hinga ma uchasi, Jon.
14 Ete wowa sembe mihi ti kipe tumbwa mi dani o mi eripendakonda. Ri tawa
himiyama hurahama miyafo okwe o rini wu eripekonda.
15 Rini Apukolaka i miyaningisopo tiki hi omwesika laka ri torono. Rini waini uku
tinga uku sumbwe kwambu tinga hinde apa ri a kumbwa. Ri nuwai sembe we tiki ete
ri dawa, Gotri Himamwale funda rini talekondau.
16 Wosiwa rindo Isurel pe himiyama hurahama leni wui Apukolaka Gotri tambwa o
wunu ri ratakonda.
17 Rini Ilaicha sumbu tinga ri kwambu tinga ri torosini Apukolaka ni ri mwaseni
ri takondau. Wosini rindo yapai hima lei inaka ri jamekowa wui che lenga sembe
wahapi wu oweno. Wondani Gotri mwanji ni sawesiya'aindau himako wui inaka ti ri
jamekowa sumbu kipe tini wondau himako i inaka tini wu torono. O hinga ri wo wo,
rini hima lei sembe tini ri otokunasiwa Apukolaka tano tini wu nikisindano.”

18 Ete wowani Sekaraiya ga mwanji wasa ensel ni ya ri sawe, “Hinde hinga ani
hambwano, do mi sawero mwanji mwe naha'a mina? Ani mekupu a tihiro, wosiwani
ai humwe okwe o hingambwa.”
19 Wowani ensel ga mwanji wasa ka hinga ya ai rini sawe, “Ani Gepuriyel, ani Gotri
miyaningisopo tiki ani enindau. Gotri rinjenga ani humbwewani a taro ti, mwanji
mini a bwani mwanji kipe naha mini a sawehambwa ki a taro.
20 Woro apa ma mendi. Do mini a sawero mwanji ahi ni sembe mi ha nambwe keke,
takisopo mihi ti mini o dimisikonda, wosiwa mwanji hinde apa mi bwa kumbwa, waya
dele sumbu hinga sukwawambwa. Do ai mwanji mini a sawero ti, o sukwano gisi ki
mwe naha sukwa sindau.”
21 Wondawani ele himiyama hurahama Sekaraiya ni wu nikisindau le inaka miyafo
ya wu hambwanda, ka bwele sumbu hinga to ka Gotri aka tipa we ki rini wosisiwani
ete ri anayitindau.
22 Dani inumbwa ya ri sira, wosini mwanji wunu ri bwa ki mina, hinde ri bwa
kumbwa. O hinga wowani ya wu hambwa, kari hima Gotri aka tipa kipe we ki sumbu
anandi fo ri heiro. Sekaraiya rini takisopo ki mwanji ti hinde hinga wunu ri saweno,
wofunu tapa tiki ya nimba ri ondiyakandiyanda. Takisopo rihi ti rini diminamburo.
23 Ete wosini Sekaraiya tau rihi humbusinimbwa, ri ko tokwe ya ri ai i.
24 Fi dani ikowani ri humwe Ilisapet sembe tinga ya ti da. O keke nika tapa'angi ba
ti yanisini ya ti da. Wondani ya ti sawe,
25 “Apukolaka ele himiyama hurahama lei miyaningisopo tiki huruhumba ani andau
keke ri heifuni do che ri ani hakondau.”

Ensel sirani Mariya ni sawero, Jisas o ti rakonda

26 Ilisapet che tinga ti dawani nika tapa'angi hatachi funda ikowani Gotri ri ensel
Gepuriyel ni ri humbwewani Galili mapwa laka ki dau ko foki ya ri i, ko mwe hi ti,
Nasaret.
27 Ri ini hima fori hopwe kinani wu ondiyasiro humwe chongo fo tambwa ya ri i.
Ori hima hi rihi ti Josep. Rini Defit hima kupu fo. O humwe chongo hi tihi ti, Mariya.
28 Gepuriyel tini tambwa ini ya tini ri sawe, “O bai humwe, se'e. Gotri ri hima keke
wo sumbu nini ri hasinda. Apukolaka nini ga o da.”
29 Mariya o mwanji ti mendikoni ete apapanani ya ti hambwa, “Ka bwele fo
mwanji?”
30 Ete wowani ensel ya tini sawe, “Mariya, apa aki kei. Gotri ri hima keke wo sumbu
o nini ri hasinda.
31 Ma mendi, sembe ga ni dasini hurahama che fo o ni rakonda. Wosini hi ti ka hinga
ma rini uchasi, Jisas.
32 “Rindo hima apukolaka dakondau. Wowa ka hinga o apa rini wu uchakonda, kari
kaumbwa naha dau Gotri Che. Wosiwa Gotri rini ondiyasiwa ri metele Defit
daro hinga king apukolaka ori dakonda.
33 Rini Jekop hima kupu leni king apukolaka hinga ete ri aulindano. Wosiwa ri
aulindau kwambu ti hinde apa humbu kumbwa.”
34 Ete wowani Mariya ga ensel ni ya sawe, “Ka sumbu hinde hinga apa sirano? Ani
hima foriki hura a litowa.”
35 Wowani ensel ga mwanji wasa ka hinga ya tini ri sawe,
“Gotri Himamwale kipe nini ki o takonda, wosiwa kari kaumbwa naha dau Gotri
kwambu o nini gwarosikonda. Wowa ichai o che ni rasiwa, ka hinga o wu
uchakonda, rini halaya naha, rini Gotri Che.
36 “Ma mendi, ni hima kupu fo Ilisapet mekupu tihiro, woro tini okwe hurahama
che ti ti sembe we tiki o ya da. Injelembwa ete wu sawendaro, tini apa che hinde ti ra

kumbwa, cherangifarangi. Wosiwani sembe ga ti da dawani nika ti tapa'angi hatachi funda ri apa ya inda.
37 Gotri sumbuche fo hinde ri wosifu kumbwa, tinda ete ri wosindau."
38 Ete wowani Mariya ya sawe, "Ma mendi, ani Apukolaka i tau ra humwe, o mi sawendau sumbu hinga ani ki sira kinawa sa sira." Ete wowani ensel tini hanja'aisini ya i.

Mariya Ilisapet ni hei ki iro

39 O gisi hinga Mariya saini ima'ini kimba ele ki dau Jutiya mapwa kipe ko laka foki ya i.
40 Ti ini Sakaraiya aka tiki ti raruni Ilisapet ni ya ti wese'a.
41 Ilisapet, Mariya tini wese'aro ni ti mendikowani Ilisapet sembe we tiki dau che o ya apapana. Wosiwani Gotri Himamwale kipe ti Ilisapet sembe ki ya tini tale.
42 Ete wosiwani hapa tinga ti uchani ya ti sawe, "Gotri nini okulandau kwambu ti ele biya humwe ni ri handau kwambu tini dikiro. O ni sembe we tiki dau che okwe Gotri ri kwambu o rini ri hasinda.
43 Ani hinde na humwe hinga a dawani ai Apukolaka ri nuwai ani tambwa taro?
44 Ma mendi, wasamba ahi ti ni ani wese'aro ti a mendikowani ai sembe we tiki dau che apapanani eripe'aripero.
45 Nini sembe ti mwe naha ka hinga ni hasindau, Apukolaka nini sawero hingambwa ichai o hingambwa o ri wosikonda. Worokeke ma eripe'aripe." Ilisapet to o hinga ya ti sawe.

Mariya hukwa

46 Ete wowani Mariya ya sawe,
"Sembe ahi ti Apukolaka i hi tini a rasaindau.
47 Himamwale ahi ti ani ratandau Gotri ni eripendau.
48 Ani ri tau ra humwe, woroti ani kapwa humwe, nimba rindo ani keke woro. Apa ga ichekai ga okwe himiyama hurahama le wu sawekonda, Gotri kipeheki omwesika laka ri ani haro tini.
49 Gotri rini kwambu naha, sumbu laka foti ri ani wosiro. Hi rihi ti halaya naha sini dau.
50 Hima keke wo sumbu rihi ti rini ni akindani ri tako tokwe dau hima leni ri rawakandau ti, apa ga ichekai ga o sumbu hingambwa ete ri wosino.
51 Ri tapa tiki kwambu chele sumbu miyafo ri wosindani inaka tiki hi wuhi numbwa nimba rasaindau hima leni ri humbwewani apumbwa apu wu ichi'uchandau.
52 Rini ele king apukolaka i kwambu tini ri rakaisini, ele hi nambwe dau hima leni ri rasaindau.
53 Rini iche wunu handau hima leni ri okulawani mwa'ambwe miyafo naha wunu ki talesindau. E, ya mwa'ambwe chele hima le wunu ri sawewani ya nimba wu inda.
54 Rini hima keke wo sumbu rihi ete ri hambwandani ri tau ra himache Isurel ni ri okularo.
55 Ka nui metele ni ete ri sawero hinga, 'Ani Epuraham ga ele ri anitafenita lenga wunu keke ete a woni wunu ani okulandano." '
56 Mariya Ilisapet ga nika namili hinga ti dawanimbwa ti ko tokwe ya ti ai i.

Ilisapet Jon ni raro

57 Che rano gisi tawani Ilisapet gwai amwaka ya ti mendi. Wokoni hurahama che ti ya ti ra.
58 Wosiwani o ko kipe hima lenga ti hima kupu lenga Apukolaka Ilisapet keke woni tini okularo mwanji tini wu mendini tini ga funda ya wu eripe'aripe.

59 Gisi ti tapa'angi ini hatachi namili tawani o che hima tape kupu wu kuto ki ya wu
ta. Wosini ri yapai Sekaraiya hi tiki rini wu uchasi ki.
60 Ete wowani o che nuwai ya sawe, “Mina. Hi rihi ti ka hinga nu uchasino, Jon.”
61 Ete wowani wunu ga ya tini sawe, “Ni hima kupu lei nindo ki hi foti o hinga uchasi
nambwe.”
62 Wosini yapai ni tapa ba wu ondiyakandiyani ya wu sili, “Ka che ni hinde na hi tiki
mi uchasi ki?”
63 Ete wowani ri sawewani me takoche foti wu ratawani ka hinga ya ri kai: “Hi rihi
ti Jon.” Ete wokowani inaka miyafo ya wu hambwa.
64 Wokowani Sekaraiya takisopo ti haunakowani tarukwe rihi oti alekusiro ti ya ai
dungwa. Wowani mwanji ri bwakoni Gotri hi ti ya ri rasai.
65 Ete wowani o ko kipe hima ele ya wu aki. Wowani ele sumbu wosiro mwanji suwa
to Jutiya mapwa kipe kimba leki dau ele ko hinga tinda ete ini ya chiki.
66 Wowani ele hima mwanji suwa o tini wu mendini inaka miyafo wu hambwani ya
wu sawe, “Ichai kari che hinde na hima hinga ri sirano?” Hinde wowani, ka hinga wu
hambwani, Apukolaka i kwambu ti rini ga o da.

Sekaraiya hukwa

67 Gotri Himamwale kipe ti ri yapai Sekaraiya ki talesiwani Gotri mwanji
bwarakarandau hima hinga ya ri sawe,
68 “Isurel hima kupu lei Gotri Apukolaka i hi tini ma rasaiwa nu rasai. Rindo ri tani
himiyama hurahama rihi le keke woni nunu okulani ri ai ratani,
69 ri tau ra himache, Defit, ri anitafenita lei nindo ki hima forini nunu ri ai ratano hima
kwambu naha hinga ya rini esi.
70 Ka ri wosiro ti, imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima kipe naha rihi lei
takisopo ki ri bwaro hingambwa ri wosiro.
71 Ka ai nunu ratano hima ri nui miho lei tapa tenge tiki nunu ri ai ratani ele sembe
amwaka nunu andau hima lei tapa tenge tiki ri ai nunu ri ratano.
72 Ri bwasiro ti, nui metele keke ri woni wunu ri okulani imbihumbwa wunu ga injiro
mwanji kipe naha rihi tini ete ri hambwandano.
73 Rini mwe naha kari kau ri nasini nui metele Epuraham ga mwanji ri injiro tini ri ai
hambwasini o hingambwa nunu ri wosikonda.
74 Nunu omwemendindau hima lei tapa tenge tiki ai nunu ri ratasiwa, ri tau ti nu aki
nambwe nu randa ki.
75 Wondani ele gisi nuhi hinga tinda ete sembe halaya naha tiki nu dasini ri sumbu
kipe ti nu sirinani ri miyaningisopo ki ele tau rihi ya nu randakonda.
76 Ai che, Jon, mini okwe kari kaumbwa naha ki dau Gotri mwanji bwarakarandau
hima hinga o mini wu uchakonda. Mindo mi mwaseni mi ini Apukolaka i numbo
ti mi otokunano.
77 Mindo ele ri himiyama hurahama leni mi ondiyakandiyawa wu hambwakonda,
Gotri wui kapwa sumbu ri rani ri humbwesini ai wunu ri ratano.
78 Hima keke wo sumbu ti nui Gotri ki talesindau. Woroki hewen ko kipe lindana ti o
nunu rumbwewa sikakonda.
79 Wosini ele hundu ki wu dasini kapwa sumbu wuhi keke hakondau hima le keke
ri okusindakonda. Wosiwa numbo ri mekusindawa nui seke ti sumbu wahapi
kumbwa nu ichi'ucha ki.”
80 Dani ini o che, Jon, hima laka saini himamwale rihi ti kwambu ya i. Wosini hima
da nambwe michi tiki ri dani Isurel hima kupu lei miyaningisopo tiki amwei sirano
gisi ki ya ri ambwe.

2

Mariya Jisas ni raro
Mt 1:18-25

1 Ka gisi ki Sisa Okasitas, Rom pe king apukolaka, himiyama hurahama lei hi ti chengi
ki kai kinani lo mwanji foti ya wunu ri ha.
2 Ka sumbu, Sairiniyas, Siriya mapwa ki Sisa tako tokwe gapiman apukolaka ri daro
gisi ki metengei naha ya sukwa.
3 O keke ele himiyama hurahama hinga hi wunu kai kinani wui ko minde tokwe ya
wu ai i.
4 Josep rini Defit ri anitafenita fo. O keke ri saini Galili mapwa kipe Nasaret ko laka
ri hanja'aisini Jutiya mapwa ki dau Defit ri ko laka ki ya ri i. O ko hi ti, Betelehem.
5 Rini ga ri humwe Mariya ga ya fi i, hi fihi wu kai ki. O gisi ki Mariya sembe ga ya ti
da.
6 O ko ki ete fi dawani Mariya che ra ki gwai ya ti mendi.
7 Wokoni hurahama che ti ya ti ra, wosini nika'ari tiki gwarosini bulumakau le andau
topo tiki rini andosiwani ya ri tukuyanda. Hinde wowani, hima tukuyandau aka ti
hima miyafo naha tukuyandawani fi tukuyano aka nambwe.

Gotri ensel le sipisip aulindau hima leni wunu sawero

8 O mapwa ki sipisip aulindau hima le niliki tiki wui sipisip wu aulindani hoko tiki
ya wu da.
9 Ete wondawani Gotri ensel wunu tambwa ya ri ta, wowani Apukolaka ri hi laka
wu dau michi tiki wunu taiyasiwani wunu o tini wu heini ya wu aki.
10 Ete wokowani ensel ya wunu sawe, “Kunu apa aki kei. Ma ku mendi, ani ele
himiyama hurahama tinda ete wu eripekondau mwanji kipe tini kunu a ratandau.
11 Do gisi ki Defit ko ki humwe foti che raro. O che kunu ai ri ratano hima. Rini
Kurais Apukolaka.
12 Apa ku ini ku heino hinga o kunu a sawehambwanda: Ku ini ku heiwa che
forini nika'ari tiki wu yembenisini bulumakau le andau topo tiki rini andosiwani o
ri tukuyanda.”
13 O ensel o hinga wunu sawekowani metengei ete hewen ko kipe au anaye ensel
miyafo naha sirani ori ensel ga ya wu da. Wondani Gotri hi tini ka hinga ya wu
rasainda,
14 “Kari kaumbwa naha ki dau Gotri hi tini ma rasai! Wowa do nuwe ki sembe wahapi
sumbu ti Gotri eripendau hima leki sa da.”

Sipisip aulindau hima le Jisas hei ki wu iro

15 Ele ensel hima wunu hanja'aisini hewen ko tokwe wu ai rausiwani, sipisip
aulindau hima le ka hinga ya wu anambwa anambwa, “Betelehem ko ki nu ini
Apukolaka nunu mekuro sumbu ni nu hei.”
16 Wokoni metengei ya wu i. Wu ini wu heiwani Mariya hima pi Josep fi linindawani,
che fihi ti bulumakau ahirahi andau topo tiki ya tukuyanda.
17 Wu heisinimbwa, o che i mwanji ti wu mendiro ti ya wu sawehambwa.
18 Ete wowani ele hima ele sipisip aulindau hima lei mwanji tini wu mendini inaka
miyafo ya wu hambwa.
19 Woro Mariya ele sumbu hinga sukwasiwani ti mendiro ti ti inaka tiki ya ti
hambwanda.
20 Ele sipisip aulindau hima le, ensel wunu sawero hingambwa wu mendini wu heiro
ti keke Gotri hi tini wu rasai rasai rini ni wu eripendani wui tau tokwe ya wu ai i.

Jisas hi ti rini uchasiro

21 Che rasiwani dani ini gisi ti tapa'angi ini hatachi namili isiwani ori che hima tape
kupu wu kutosini hi ti ya wu uchasi, Jisas. Nuwai rini ra nambwe sembe we ki ete ri
dawani ensel o hi ya rini uchasi.

Simiyon hima pi Ana Jisas ni Gotri aka laka ki rini fi heiro

22 Moses lo mwanji sawero hinga fichuku ga fi daro ti, uku fini yasiwani kipe fi wosini
nuwai yapai o fi che fi ra ra Apukolaka ni ha ki Jerusalem ko ki ya fi ra'ai.
23 Apukolaka i lo mwanji foti ka hinga kaisinda: “Ele metengei naha ku rano
hurahama che mwa laka le o Apukolaka ni ma ku ha.”
24 Nuwai yapai okwe Apukolaka i lo mwanji ka sawero hingambwa “apwenumwa
fisi hura ga noko ga, nambwe nawa, ko ki enependau apwenumwa che fisi ni” fi ra'aini
Gotri ni fi ha ki.
25 Ka gisi ki hima fori Jerusalem ko laka ki ya ri da, hi rihi ti Simiyon. Rini Gotri ni
akindau hima kipe naha. Rini Isurel hima kupu leni sembe wahapi hakondau hima
rini ya ri nikisinda. Gotri Himamwale kipe Simiyon ga dau.
26 Gotri Himamwale ete rini sawesiro, apa amahani hinde ri ha kumbwa, mina, waya
Kurais Apukolaka ri heisinimbwa.
27 Gotri Himamwale ri sembe ki rini yeni rasaiwani Gotri aka laka we tiki ya ri raru.
Wosiwani nuwai yapai Jisas ni Gotri lo mwanji sawero hingambwa fi wosi ki ya fi rata.
28 Ete wowani Simiyon o che ni tapa rihi tiki ri yakosini Gotri hi tini ri rasaini ya ri
sawe.
29 “Apukolaka, apa ani mi tau ra himache ma ani hara'aiwa sembe wahapi ki
injelembwa mi ani sawero hinga ani ha.
30 Ai miya naha ki mi rumbwewani taro ai nunu ratano hima ri ani heihiro.
31 Himiyama hurahama le tinda ete wui miyaningisopo naha ki amwei rini mi woro.
32 Rini okundau lamu hinga ele biya hima kupu ba fweleni ri taiyasino. Wosini mi
Isurel hima kupu leni hi omwesika laka ri hano.”
33 Ete wowani Jisas nuwai yapai Simiyon sawero mwanji tini fi mendini inaka miyafo
ya fi hambwa.
34 Simiyon Gotri kwambu wu toro kinani wunu keke Gotri ni ri uchahambwasini o
ri che nuwai Mariya ni ya ri sawe,
“Ma mendi, Gotri ori che ni ri ondiyasiro ti, Isurel hima kupu miyafo rini ki wu
hichakondawa wunu miyafo rini ki kwambu ki wu etino. Gotri rupwa woro
awa hinga rini ni esisiwani hima miyafo kapwa mwanji rini wu bwandano.
35 O keke hima miyafo wui inakahambwa ti amwei sukwandano. Wowa hachangipi
huwe foti ni apwehukutoku tiki o nini yehekukonda.”
36 Gotri mwanji bwarakarandau humwe foti ya da, hi tihi ti Ana. Tini Asa hima
kupu fo, Fanuwel, ri che. Humwe mwe mekupu naha tihiro. Imbihumbwa hura ti
lisini hurache ga asama tapa'angi ini hatachi fisi ya fi da.
37 Dani ini ti hurache hasiwani ya nimba ti da. Apa ti asama ti 84 hinga ya ti
da. Tini Gotri aka laka ti ti hanja'ainda nambwe, ahirahi ti hakisini Gotri ni ti
uchahambwandani niliki tapwaki Gotri tau ni ete ti randau.
38 O gisi ki tini okwe wunu tambwa takai ti tani Gotri ya ri wese'a. Wosini Gotri
Jerusalem ni okulani ai ratano sumbu tini nikisindau hima leni o che mwanji ti ya
wunu ti sawe.

Josep Nasaret ko tokwe ri ai iro

39 Ele Apukolaka lo mwanji sawero hinga tinda ete norukweni wu sirinani wu
wosisini, Galili mapwa ki dau Nasaret ko wuhi tokwe ya wu ai i.
40 Wosiwani o che apuko saini kwambu rini tindawani hambwa kipe naha rini ki ya
talenda. Gotri hima keke wo sumbu rini ga ya da.

Hima wapache Jisas Gotri aka laka ki ri iro

41 Jisas ri nuwai yapai fini ele asama hinga chikini Jerusalem ko ki, Pasofa, wu
uchandau gisi laka hei ki fi indau.
42 Jisas ri asama ti tapaˈangi tapaˈangi hatachi fisi ri dawani ri nuwai yapai ka gisi
laka sumbu ni fi sirinani Jerusalem ki ya fi rau.
43 Wosini o Pasofa gisi laka humbuwani ya wu ai i. Wondawani hima wapache,
Jisas, rini Jerusalem ko ki ya ete ri da. Wosiwani ri nuwai yapai ri daro tini fi hambwa
nambwe.
44 Fini ete fi hambwaro, rini himiyama hurahama fwelenga ori inda. Wosini, gisi
funda laka fi ini ele fi hima kupu le, e, ele fi nau le wui nindo tiki ya rini fi wakiteki.
45 Rini fi waki wakini fi hei nambwe. Wofunu Jerusalem ko laka tokwe rini waki ki
ya fi ai i.
46 Fi waki waki gisi namili hinga isiwanimbwa Gotri aka laka ki fi raruni fi heiwani
fi che, Jisas, ondiyakandiyandau hima lei nindo tiki ri linindani wui mwanji tini ri
mendindani rini ga wasa ai wunu ri silinda.
47 Ele ri mwanji tini mendindaro hima le ri hambwa tinga ri mwanji wasa wunu
sawero tinga wu heisini ya wu apapana.
48 Wondawani fini rini fi heikoni ete fi apapana. Wokoni ri nuwai ya rini sawe, “Ai
che, hinde wowani do sumbu hinga sini mi wosiro? Mi nuwai yapai si inaka ti funda
ete nomo naha sini mi hasiwani mini si wakini si taro.”
49 Wowani rini ga mwanji wasa ka hinga ya fini sawe: “Hinde wowani ani ni ki
wakindau? Kini ki hambwanda nambweˈe, ani ai Yapai aka kumbwa ete a dano ti?”
50 Ete wowani fini ri sawero mwanji mu mwe ti fi hambwa nambwe.
51 Wosinumbwa ri saini ri nuwai yapai ga Nasaret ko tokwe ya wu ai i. Wosini gisi
gisi fi mwanji tini ete ya ri sirinanda. Wosiwani ri nuwai ele sumbu hinga sukwaro ti
inaka tihi ki ya ete ti hambwanda.
52 Jisas hima laka saisini hambwa rihi ti kipe naha ya sira. Wosiwani Gotri ga ele
hima ga rini ni funda ete wu okokonandau.

3

Uku yasindau hima ri, Jon, Gotri mwanji ni bwaro
Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Jo 1:19-28

1 Rom pe king apukolaka, Sisa Taipiriyas, aulindau asama rihi ti 15, o gisi Pondiyas
Pailat Jutiya mapwa ki gapiman apukolaka ri daro. Wondawani Herot Galili mapwa ki
wui king apukolaka ri dawani ri apwai, Filip, Ituriya mapwa ga Terakonaitis mapwa
ga wui king apukolaka ri dawani, Laisaniyas Apilini mapwa ki wui king apukolaka ya
ri da.
2 Wondawani Anas hima pi Kaiyafas fini puris hima i apukolaka ya fi da. O gisi ki
Sekaraiya che ri, Jon, hima da nambwe michi tiki ri dawani Gotri mwanji ti rini ki ya
ta.
3 Wosini Jotan gara mapwa tokwe dau ele ko ki ri ini himiyama hurahama leni Gotri
mwanji ti ya ri bwa, wowa kapwa sumbu wuhi gumwa wu sisiwa uku wunu yasiwa,
Gotri kapwa sumbu wuhi ti ri rani ri rumbweˈi ki.
4 Ri wosiro sumbu ti, ka Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri Aisaiya ri chengi tiki
kairo hingambwa ri wosiro. Aisaiya ete sawe,
“Hima da nambwe michi tiki hima fori ri takisopo ki ri uchani ya ri sawe, ‘Apukolaka
i numbo ma ku nambusini ri ino numbo ti ma ku norukwe.
5 Apa ukunumbowa ti o wu yekichakonda, wosini ele kimba laka ga kimba cheche ga
wu huwawa, o beni sikakonda. Ele numbo lehepuro ti wu dachinani ele numbo
humokuto miyafo dau ti kipe wu norukwekonda.
6 Wowa ele hima ya wu heikonda, Gotri ai nunu ratandau tau ti.” ’

7 Himiyama hurahama miyafo Jon uku wunu yasi kinani wu tawani ya wunu ri sawe,
“Kunu kapwa hopo lei che. Namoto kunu ondiyakandiyawani ete ku hambwandau,
ichai ka sirano Gotri sembe enge a sumbu ku akini ini ku dikino?
8 Kapwa sumbu kuhi ti mwe naha gumwa ku siro ti nawa, o sumbu ni chikindau
sumbu kipe ma ku wosi. Kunjenga mwanji ti rasaisini ka hinga ku sawe kei, ‘Epuraham
o nui atei.’ O kunu a sawenda, Gotri dele humokuto ri sawewa Epuraham anitafenita
hinga sirano.
9 Femwangi ti me mu tiki o da. Ele me tuko ti kipe wa nambwe nawa, ele me hinga
tinda seni hi tiki rumbwe'ino.”
10 O hinga ri sawewani, ele hima ya rini wu sili, “O hinga ti nawa, hinde hinga nu
wono?”
11 Wowani rini ga mwanji wasa ka hinga ya ri sawe: “Hima fori siyoti fisi dawa foti
siyoti nambwe hima ni ma ha. E, hima fori ahirahi rini dawa rini o hingambwa sa ri
wo.”
12 Takisi ya torondau hima le okwe uku wunu yasi ki wu tani ya rini wu sawe,
“Ondiyakandiyandau hima, hinde hinga nu wosino?”
13 Wowani ya wunu ri sawe, “Takisi ya ti ku toro kinawa, gapiman apukolaka o kunu
sawero hingambwa chikini ma ku toro, apa ya wuhi fwelenga gamboni ku ra'ai kei.”
14 Ete wowani au anaye hima fwele okwe ya rini sili, “Hinde hinga nu wosino?” Ete
wowani ya wunu ri sawe, “Kunu apa hima leni nimba ku yeni ya wuhi ti ku ra'ai kei. E,
hima fweleni nimba gamboni wunu kotimwo kei. Tau kuhi keke ya ku toro ki sawero
hingambwa ku eripeni o ya numbwa ma ku toro.”
15 Ele himiyama hurahama Kurais tano tini ete wu nikisindaro ti, wunu wui inaka
leki ka hinga ya wu wohambwakahambwa, “Jon ka Kurais umo, mina?”
16 Ete wowani Jon ga mwanji wasa ya wunu ri sawe, “Ani uku tiki kunu a yasindau.
Ichai hima fori tano ti, ri kwambu ti ai kwambu ni dikindau. Ani hima kipe na numbwa
ri seke ki dau su kupu ti apa a hungono. Rini Gotri Himamwale ki hi hinga okundau
ki kunu ri yasino.
17 Rini sawol hinga tapa rihi tiki ri torosini witi tikisapu tini ri rani rumbwesini witi
mwe ti aka tiki ya ri rawarukonda. Ete wosini tikisapu usungwahanda nambwe hi tiki
ri tuno.”
18 Jon o hinga mwanji ba fwelenga ri bwani ele himiyama hurahama i sembe wuhi
yeni rasaini Gotri mwanji kipe ti ya wunu ri sawe.

Herot Jon ni kalapus woro

19 King apukolaka Herot, Jon to mwanji kwambu tiki ri apwai humwe, Herotiyas, ni
ri ai hopwero sumbu tinga ele kapwa sumbu fwele ri wosiro ga rini sawewani
20 rini toroni kalapus tiki ya rini rawaru. O sumbu hinga ri woni ele kapwa sumbu
ri wosindaro ni ri ai ondiyani kapwa sumbu naha fonga ya ri ai wosi.

Jon Jisas ni uku yasiro
Mt 3:13-17; Mk 1:9-11

21 Ele himiyama hurahama uku wunu yasisiwani wu dawani Jisas okwe uku ya rini
yasi. Uku rini yasisiwani Gotri ni ri uchahambwandawani niri ti ete tukwa.
22 Wokowani ri heiwani Gotri Himamwale apwenumwa hinga rini tambwa ya sika.
Ete wowani hewen ko tiki kau tumwa foti ya ucha, “Mini ai che. Ani mini keke a
wondau. Sembe ahi ti mini ni kipe naha ani eripendau.”

Jisas ri metele hima le hi wuhi
Mt 1:1-17

23 Jisas ri asama ti 30 hinga ri dawani metengei naha ri tau ya ri rasai. Himiyama
hurahama le wunu ete wu hambwandaro, rini Josep i che.
Josep rini Hilai i che.

24 Wowani Hilai rini Matat i che.
Wowani Matat rini Lifai i che. Wowani Lifai rini Melikai che. Ete wowani Melikai rini Janai che. Wowani Janai rini Josep che.
25 Wowani Josep rini Matataiyas che. Ete wowani Matataiyas rini Emos i che. Wowani Emos rini Neam che. Wowani Neam rini Esilai che. Wowani Esilai rini Nakai che.
26 Wowani Nakai rini Meat che. Wowani Meat rini Matataiyas i che. Ete wowani Matataiyas rini Semen i che. Wowani Semen rini Josek che. Wowani Josek rini Jota che.
27 Wowani Jota rini Joanan che. Wowani Joanan rini Resa che. Ete wowani Resa rini Serapapel che. Wowani Serapapel rini Sialitiyel che. Wowani Sialitiyel rini Nerai che.
28 Ete wowani Nerai rini Melikai che. Wowani Melikai rini Etai che. Wowani Etai rini Kosam che. Wowani kosam rini Elimatam che. Wowani Elimatam rini Er che.
29 Ete wowani Er rini Josuwa i che. Wowani Josuwa rini Eliesa che. Wowani Eliesa rini Jorim che. Wowani Jorim rini Matat che. Wowani Matat rini Lifai che.
30 Wowani Lifai rini Simiyon che. Wowani Simiyon rini Juta che. Wowani Juta rini Josep che. Wowani Josep rini Jonam che. Wowani Jonam rini Elaiyakim che.
31 Ete wowani Elaiyakim rini Meliya che. Wowani Meliya rini Mena che. Wowani Mena rini Matata che. Wowani Matata rini Netan che. Wowani Netan rini Defit che.
32 Ete wowani Defit rini Jesi che. Wowani Jesi rini Opet che. Wowani Opet rini Boas che. Wowani Boas rini Salumon che. Wowani Salumon rini Nason che.
33 Ete wowani Nason rini Aminatap che. Wowani Aminatap rini Atimin che. Wowani Atimin rini Anai che. Wowani Anai rini Hesiron che. Wowani Hesiron rini Peres che. Wowani Peres rini Juta che.
34 Ete wowani Juta rini Jekop che. Wowani Jekop rini Aisak che. Wowani Aisak rini Epuraham che. Wowani Epuraham rini Tira i che. Wowani Tira rini Neho che.
35 Ete wowani Neho rini Serak che. Wowani Serak rini Reu che. Wowani Reu rini Pelek che. Wowani Pelek rini Epe che. Wowani Epe rini Sela che.
36 Ete wowani Sela rini Kenan che. Wowani Kenan rini Apakisat che. Wowani Apakisat rini Sem che. Wowani Sem rini Nowa che. Wowani Nowa rini Lamek che.
37 Ete wowani Lamek rini Metusala che. Wowani Metusala rini Inok che. Wowani Inok rini Jaret che. Wowani Jaret rini Mahalalel che. Wowani Mahalalel rini Kenan che.
38 Ete wowani Kenan rini Inos che. Wowani Inos rini Set che. Wowani Set rini Atam che.
Ete wowani Atam rini Gotri che.

4

Saiten Jisas ni simiyaneheiro
Mt 4:1-11; Mk 1:12-13

1 Gotri Himamwale Jisas ki raini talesiwani Jisas Jotan gara hanja'aisini ya ri ai ta. Wowani Gotri Himamwale rini rumbwewani hima da nambwe michi tiki ya ri i.
2 O hima da nambwe michi tiki ri daro gisi ti 40 hinga. Wondawani Saiten ya rini simiyanehei.
Kale gisi hinga ki Jisas ahirahi a nambwe, o keke iche tinga ya rini ha.
3 Wowani Saiten ya rini sawe, “E, mini Gotri che nawa, do humokuto ma sawewa bereti hinga sa sira.”
4 Ete wowani Jisas ga mwanji wasa ya rini sawe, “Gotri chengi ete sawero, ‘Bereti to hima lei himamwale hinde apa okula kumbwa.” ’
5 Wowani Saiten rini rani gimba laka tiki rini rakausini metengei ete do nuwe kipe mwa'ambwe kipe hinga tinda ete ya rini meku.

6 Wosini Saiten ya rini sawe, “Ele wui kwambu hinga tinda ete, e, hi laka wu
uchandau mwa'ambwe hinga tinda ete mini numbwa ani hano. Dele mwa'ambwe
ani ni hanja'aisiwani a torosindau. Woro hima forini ani ha kinawa o ani hano.
7 E, ani ni mi ombungweni mi lotu wowa, dele mwa'ambwe hinga tinda ete mini
numbwa ani hano.”
8 Ete wowani Jisas mwanji wasa ka hinga ya rini sawe, “Gotri chengi ete sawero:
‘Gotri mi Apukolaka numbwa ma lotu wo, wosini ri tau naha numbwa ma randa.” ’
9 Wowani Saiten Jisas ni ai ra ra Jerusalem ko ki ini Gotri aka laka tuwo kaumbwa
naha ki rini rakauni ya ri esi. Wosini ya sawe, “E, mini Gotri che nawa ma chunani
rai.
10 Gotri chengi ete sawero:
‘Gotri ri ensel leni sawewa wu tani o mini wu aulindakonda.’
Wosini Gotri chengi ai sawero:
11 ‘Wunu wui tapa tenge tiki mini wu siyausikonda, ete wowa humokuto fu foti hinde
mini yeheku kumbwa.” ’
12 Ete wowani Jisas mwanji wasa ya rini sawe, “Gotri mwanji ka hinga o da: ‘Mini
apa Apukolaka, mi Gotri, ni simiyanehei kei.” ’
13 Saiten ele sumbu hinga Jisas ni ri simiyafuni rini hanja'aisini ri ini gisi fotini ya ri
ai nikisi.

Jisas tau ti metengei naha Galili mapwa ki ri rasairo
Mt 4:12-17; Mk 1:14-15

14 Gotri Himamwale kwambu tiki Jisas Galili mapwa tokwe ya ri ai i. Wowani ri
mwanji suwa to ele mapwa hinga tinda ete ya chiki.
15 Jisas ele himiyama hurahama ni wui lotu wo aka tiki wunu ri ondiyakandiyan-
dawani ele himiyama hurahama hi rihi tini ya wu rasainda.

Nasaret pe hima le Jisas ni gumwa siro
Mt 13:53-58; Mk 6:1-6

16 Gisi fo Jisas Nasaret ko ki ya i. O ko ki kichapwache gisi ete ri dani hima laka ri
sairo. Woro himati gisi foki gisi gisi ri wosindau hingambwa lotu wondau aka tiki ri
rarusini Gotri mwanji ri hambwa ki ya ri eti.
17 Wosiwani Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri Aisaiya kairo chengi tini ya rini
wu ha. Wowani o chengi ri bwanisini ka hinga kairo tipa tini ya ri waki:
18 “Apukolaka i Himamwale ti ani ki dau. Ani Gotri mwanji ti ele bwarichape hima
leni a bwarakara kinani ri ani ondiyasiro. Mwanji ti ka hinga a bwa kinani
ri ani rumbwewani a taro: ‘Kunu kalapus tiki ku dau hima le, kalapus ma ku
hanja'aisini ya ku i. Wowa kunu ele miyasa hima le, ma ku ai ma'aika'ai.’ Ri ani
rumbwewani a taro ti, hima i tako tokwe dasini nomo omwesika randau hima
leni ani okulawa lalaunasini wu dawa
19 Apukolaka hima leni ri ai ratano gisi kipe rihi tini a sawehambwa ki a taro.”
20 Jisas chengi ti ri ai benini rini takaini enindau hima ni ri ai hasini ya ri liti.
Ete wowani lotu wondau aka we tiki litiro himiyama hurahama le miya wuhi ti rini
numbwa ya ete wu misi.
21 Wondawani takisopo haunakoni ya wunu ri sawe, “Do Gotri mwanji ti, ani
hambwawani ku mendiro hingambwa apa mwe naha sukwahiro.”
22 Ete wowani hi rihi tini wu rasaindani ele mwanji kipe ri takisopo ki ri bwandau
tini inaka miyafo ya wu hambwanda. Wondani ya wu sawe, “Dori hima Josep che.
Hinde wowani ka sumbu hinga ri wondau?”
23 Wowani mwanji ti ya wunu ri sawe, “Mwe naha, kunu apa ka mwanji yepe hinga
ki ku ani sawekonda, ‘Dokita, minjenga mi hima tape ti kipe ma ai wosi. Kapaneyam

ko ki mi wosiro sumbu ti nu mendiro. Woro hingambwa do mi ko minde naha ki o hingambwa ma wo.” ’
24 Wosini ya ri ai sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau: Gotri mwanji bwarakarandau hima fori ri ko minde naha ki ri bwawani himiyama hurahama le ri mwanji ni wu eripenda nambwe.
25 Mwe naha ki kunu a sawendau: Ilaicha daro gisi ki himanguto miyafo naha Isurel ko ki wu daro. O gisi ki Gotri niri ti sowani mwa ye nambwe asama ti namili, wosini nika ti tapa'angi ini hatachi funda. Wosiwani iche laka gisi ti ele mapwa hinga tinda ete ya ta.
26 Wowani Gotri Ilaicha ni rumbwewani Isurel ko kipe himanguto humwe fo tambwa ri i nambwe. Mina. Saiton mapwa ki dau Sarefat ko kipe himanguto humwe fo tambwa ri iro.
27 Ka Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri Ilaisa ri daro gisi ki, Isurel ko ki sechi okwe andaro hima miyafo naha daro. Woro wui nindo tiki hima fori sechi okwe rihi ti kipe rini wosi nambwe. Mina. Siriya ko kipe hima fori Neman tombwa kipe rini wosiro.” Jisas o hinga ya ri sawe.
28 Wowani ele hima o lotu wondau aka we tiki wu daro ti, o mwanji ni wu mendini sembe enge ti ya wunu a.
29 Wokoni wu saini Jisas ni wu saweni ko hoko tokwe ya rini wu ra'ai. Ka ko wuhi o gimba naha ki kau dau. Wosini gimba tumwafu tokwe rini wu ra ra wu ratani o gimba ki rini wu rawai ki.
30 Wokowani wui nindo tiki ri wilini ya ri i.

Jisas hima foriki dau himamwale kapwa ni ri rani ri rumbwero.
Mk 1:21-28

31 Ri ini Galili mapwa laka ki dau Kapaneyam ko ki ya ri rai. Wosini himati gisi ki wiki wiki himiyama hurahama leni ya ri ondiyakandiyanda.
32 Wondani ri mwanji ti wu mendini ya wu apapana. Hinde wowani, mwanji rihi ti kwambu ga dawani.
33 O lotu wondau aka we tiki himamwale kapwa tinga dau hima fori ya kwai da. Rindo hapa tinga uchani ya ri sawe,
34 “A! Nasaret pe Jisas, hinde hinga nunu mi wosi kinani mi taro? Do walambe sumbu nunu mi wosi kinani mi taro'o? Mini ani hambwanda. Mini Gotri hima kipe naha.”
35 Ete wowani Jisas mwanji kwambu tiki ya rini sawe, “Mini ma gainani ori hima mi hanja'aisini ma i.” Ete wowani o himamwale kapwa ori hima ni yeni rumbwewani ele hima i nindo tiki ri yo'ombosileni ri raindawani, o himamwale kapwa rini andosini ya i. Woro ori hima walambe rini i nambwe.
36 Ete wokowani ele hima wu apapanakoni wunjenga ka hinga ya wu anambwa anambwa, “Ka bwele mwanji hinga ri bwaro? Himamwale kapwa ni ri bwaro mwanji rihi ti, kwambu ga dau, hi chele hima to bwaro mwanji hinga. O keke himamwale kapwa le ri mwanji tini wu mendini o hima ni wu hanja'aisini ya akini iu.”
37 Wosiwani Jisas mwanji suwa tito ele mapwa ki dau ko hinga tinda ete ya chiki.

Jisas Pita atako tini kipe ri wosiro
Mt 8:14-15; Mk 1:29-31

38 Jisas saini o lotu wondau aka ri hanja'aisini Saimon aka tiki ri ini ya ri raru. Saimon atako tape hi omwesika tini saindawani ya ti hahungonda. Wowani Jisas tini okula kinani ya rini wu ucha.
39 Ete wowani ri ini ti tukuyandau topowa takai ri etisini tini saindau tape hi o tini ya ri sawe. Wowani o tape hi tini saindaro ti ya humbu. Wokowani metengei ete o humwe saini wui ahirahi ti ya ti wonda.

Jisas himiyama hurahama leni kipe ri wosiro
Mt 8:16-17; Mk 1:32-34

40 Nika ya raikondawani hima le wui hima kupu lei nindo ki hahungo ba fwele
mendindau hima leni rini tambwa ya wu rata. Wosiwani ri tapa ti ele himiyama
hurahama lei tape tenge tiki funda funda ri owesini ya wunu kipe ri ai ri wosinda.
41 Wondawani himamwale kapwa le himiyama hurahama ele ni andosini funda ya
wu inda. Wondani ele himamwale kapwa ka hinga wu uchani wu sawenda, “Mini
Gotri Che.” Wowani mwanji kwambu tiki wunu ri saweni mwanji wu bwano ti
minambwe ya wunu na. Hinde wowani, wunu wu hambwanda, rini Kurais.

Jisas ko laka fweleki tau rani ichi'uchandaro
Mk 1:35-39

42 Lindanawani nurumbumbwa Jisas ri saini o ko ri hanja'aisini hima da nambwe
michi tiki ya ri i. Wondawani ele himiyama hurahama rini waki waki rini tambwa ya
wu i. Wosini wunu ri hanja'aisini ri ino keke rini ni wu torosi kinani ya wu wonda.
43 Wowani ya wunu ri sawe, “Ani ele biya ko laka ki dau hima le okwe wunu ni Gotri
aulindau kwambu ni sawero mwanji kipe ni a bwa ki ani ino. Hinde wowani, Gotri
ani rumbwewani a taro ti, do tau ni ra ki a taro.”
44 Wosini Jutiya lei lotu wondau aka tiki Gotri mwanji ti ya wunu sawenda.

5

Jisas Pita ni sawewani fwai'omwe miyafo naha ri raro
Mt 4:18-22; Mk 1:16-20

1 Gisi gisi Genesaret fwanjuwei hapimwai o ki ri enindawani himiyama hurahama
miyafo Gotri mwanji wu mendi kinani wu gina gina tani ya rini wu hawei.
2 Wowani fwanjuwei ki ri ma'aini ri heiwani kanu cheche fisi hapimwai ki ya da.
Fwai'omwe tukwa tiki randaro hima ele opi kanu wu hanja'aisini raini tukwa ti ya wu
yokonda.
3 Ete wondawani Saimon kanu tiki ri rauni ya ri liti. Wosini Saimon ni ya ri sawe, o
kanu ni ekichawa hapimwaiche dikini fwa tiki gamwe i ki. Wosiwani kanu tenge o ki
ri litisini Gotri mwanji ti ya wunu ri ondiyakandiyanda.
4 Ele mwanji wunu sawesinimbwa Saimon ni ya ri sawe, “Kanu ti fwa alase tokwe
ma wowa sa i, wosini tukwa le fwa alase ki ma ku rawaisini fwai'omwe ku ra.”
5 Wowani Saimon mwanji wasa ya rini sawe, “Apukolaka, do niliki laka ki tau
kwambu naha ki nimba ete nu randaro ti, fwai'omweche fo nu ra nambwe. Woro
mi ani sawero mwanji keke tukwa ti fwa ki a rawai.”
6 O hinga wu wosiwani fwai'omwe miyafo naha rawani wu dirima'arimawani
tukwa ti leterikoro naha.
7 Ete wosiwani wui nau le kanu fotiki daro hima le wunu okula ki wu uchawani wu
tani kanu fisi tiki fwai'omwe ele ya wu rasukwa. Ete wowani o kanu fisi matinani
raikoro naha.
8 Wowani Saimon Pita o tini ri heifuni, Jisas seke mu tiki takai ri ombungwesini ya
ri sawe, “Apukolaka, ma ani hanja'aisini ma i! Ani kapwa sumbu a wondau hima.”
9 Fwai'omwe miyafo naha wu raro tini ri heini ya ri aki. Ete wowani ele hima rini
ga daro okwe ya wu aki.
10 Sepeti che, Jemis hima pi Jon, fini Saimon ga tau funda randau, woro fini okwe
ete ya fi apapana. Wowani Jisas Saimon ni ya sawe, “Mini apa aki kei. Ichai himiyama
hurahama leni o hingambwa o mi ratakonda.”
11 Ete wowani kanu oti wu ratani wu yenjimbelesini ele mwa'ambwe wuhi wu
hanja'aisini rini ni sirinani ya wu i.

Jisas sechi okwe andau hima forini kipe ri wosiro
Mt 8:1-4; Mk 1:40-45

12 Gisi fo Jisas ko laka foki ri dawani sechi okwe ti hima tape lenga rini aro hima fori
o ko kumbwa ya ri da. Woro ori hima Jisas ni ri heikoni ri miyaningisopo mu tiki ri
opulisini rini ni ri uchani ya sawe, “Apukolaka, sembe mihi au mini saiwa kipe mi ani
wosino.”
13 Wowani Jisas tapa rihi ri dachinani rini torosini ya rini sawe, “Sembe ahi ti au ani
sainda. Kipe ti ma wosi.” Wokowani metengei ete sechi okwe rihi oti ete humbu.
14 Wosiwani Jisas mwanji kwambu tiki ya rini sawe, “Apa mi ini hima forini sawe kei,
minambwe naha. Mi ini hima tape mihi ti puris hima ni ma mekusini Moses sawero
hinga angu'omwe mi torosini kipe mini wosiro ti keke Gotri ni ma ha. Wowa hima le
wu heini sa wu hambwa, sechi okwe mihi ti humburo.”
15 Jisas o hinga sawero ti mina, mwanji suwa rihi tito ele mapwa hinga ya inda.
Wondawani hima miyafo naha ri mwanji tini wu mendi ki, e, hahungo wuhi ti kipe
wunu wosi kinani ya wu tanda.
16 Wondawani Jisas gisi miyafo hima da nambwe michi tiki ri ini Gotri ni ya ri
uchahambwanda.

Jisas talihapa dinga ba hima forini kipe ri wosiro
Mt 9:1-8; Mk 2:1-12

17 Gisi foki himiyama hurahama leni ri ondiyakandiyandawani Farisi hima lenga,
lo mwanji tini hambwandau hima lenga o kumbwa ya wu lininda. Wunu fwele Galili
mapwa ki tawani, fwele Jutiya mapwa ki tawani, e, fwele Jerusalem ko ki taro. Jisas
Apukolaka i kwambu ki ele hahungondau hima ni kipe ya wunu ri wosinda.
18 Wondawani hima fwele hima forini tei tiki ya rini kichani wu rata. Ori hima
talihapa ti funda ete dinga ba naha. Wosini ori hima ni aka we tiki wu rakaruni Jisas
mu naha ki wu owe ki.
19 Woro numbo ti wu heiwani o numbo funda ete hima miyafo naha talesindau.
Wofunu aka tenge tiki wu rauni aka tenge o ki owero humokuto beiyeche fwele ya wu
dungwa. Wosini o hahungo hima tei ki tukuyandaro ti sopu wu wosiro o ki rini wu
rawaisini ele himiyama hurahama i nindo naha ki dau Jisas miyaningisopo mu tiki ya
rini wu owe.
20 Wosiwani Jisas sembe ha sumbu wuhi tini ri heini ya ri sawe, “Ai nau, kapwa
sumbu mihi ti a rani a rumbwehiro.”
21 Ete wowani lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga wunjenga ka
hinga ya wu anambwa anambwanda, “Kari hinde na hima hinga ri dasini Gotri ni ete
ri saweholiyandau? Hima minde fori apa kapwa sumbu ti hinde ri rani ri rumbwe
kumbwa. O Gotri rindombwa randa tau.”
22 Ete wowani Jisas wui inaka ti ri hambwahiro. Wosini mwanji wasa ka hinga ya
wunu ri sawe, “Hinde wowani kale sumbu hinga kui inaka ki ku hambwandau?
23 Woro kapi mwanji fisi ki so mwanji ni a bwano to amwei naha, e, ete a sawewa,
‘Mi kapwa sumbu a rani a rumbwehiro,’ e, ete a sawewa, ‘Mini ma saini i’?
24 Ma ku hambwa, Hima ri Che dori do nuwe ki hima i kapwa sumbu rani
rumbwendau kwambu ri torosindau. Woro o tini kipe naha ku hambwa kinani.” Jisas
o hinga ri sawesini talihapa dinga ba hima ori ni ya ri sawe, “Mini a sawenda, ma saini
mi tukuya topo mi rani mi aka tokwe ma i.”
25 Wokowani metengei ete ele himiyama hurahama i miyaningisopo naha ki ya ri
sai. Ri saini ri tukuyaro topo rihi ti ri rani Gotri hi tini ri rasaindani ri aka tokwe ya ri
i.
26 Ete wowani ele hima miyafo naha ya wu apapana. Wokoni Gotri ni aki omwesika
laka ki wu akindani Gotri hi tini wu rasaini ya wu sawe, “Apa sumbu ba fo naha fotini
nu heihiro.”

Jisas Lifai ni ucharo
Mt 9:9-13; Mk 2:13-17

27 O sumbu humbusiwani Jisas ri ini ri heiwani takisi ya torondau hima fori takisi
ya torondau aka tiki ya ri lininda. Hi rihi ti Lifai. Wosini Jisas ya rini sawe, “Mini ma
tani ani sirina.”
28 Ete wowani ri saini ele mwa'ambwe ri hanja'aisini Jisas ni sirinani ya ri i.
29 Fi ini Lifai aka tiki Jisas keke ahirahi laka foti ya ri wo. Wosiwani takisi ya torondau
hima fwele, e, hima ba fwele okwe tani fini ga wu linindani ahirahi ti ya wu anda.
30 Wondawani Farisi hima lenga wui hima kupu fwele Gotri lo mwanji hambwandau
hima fwelenga Jisas himache leni mwanji miyafo ki wunu bwani ya wu sawe, “Hinde
wowani ahirahi tinga uku sumbwe tinga ele takisi ya torondau hima lenga Gotri lo
mwanji hikisandau hima lenga ku andau?”
31 Ete wowani Jisas mwanji wasa ti ya wunu ri sawe, “Hahungo mendinda nambwe
hima le dokita tambwa wu inda nambwe. Mina. Hahungo mendindau hima letombwa
dokita tambwa wu indau.
32 Ani sumbu kipe wosindau hima leni ani uchawa wu tani sembe wu ha ki a ta
nambwe. Mina. Ani kapwa sumbu wosindau hima leni ani uchawa wu tani kapwa
sumbu wuhi gumwa wu sini sembe wu ha ki a taro.”

Ahirahi hakindau sumbu
Mt 9:14-17; Mk 2:18-22

33 Wowani Jisas ni ka hinga ya wu sawe: “Jon himache le ahirahi ti duwe miyafo naha
wu hakisini Gotri ni wu uchahambwandau. Ete wowani Farisi hima le wui himache
o hingambwa. Wondawani mi himache leto ahirahi tinga uku sumbwe tinga ya wu
anda.”
34 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Apa kui nau fori, kunu ga dau ti, humwe ri
hopwekowa ahirahi ti ku hakino'o, mina?
35 Woro dani ini humwe hopweno hima ori ni toroningini ra'aino gisi tawa, o gisi
kumbwa ahirahi ti ya wu hakikonda.”
36 Wosini Jisas mwanji yepe foti okwe ka hinga ya wunu ri sawe: “Hima fori nika'ari
ako tini kapwacheche ri lefehesini nika'ari simba ni oweni kapanda nambwe. E, hima
fori o hinga ri wosino ti, o nika'ari ako naha ni walambe ri wondau, wosiwa nika'ari
ako sumbu oti apa nika'ari simba ga opi hingambwa hinde sira kumbwa.
37 E, hima fori waini uku ako ti meme tupu ki wosiro kowe simba ki gutonda
nambwe. Ori hima o hinga ri wosiwa, waini uku ako oti meme kupu simba ni
matinawa lefehekoni waini uku ako oti nuwe tiki dawehenano. Wowa meme kupu
simba okwe lenikino.
38 Hima le waini uku ako ti meme tupu ako ki wosiro kowe kumbwa sa guto.
39 Hima le waini uku hukwe asini rini waini uku ako tini diyahandau. Wosini ri
saweu, ‘Waini uku hukwe ti kipe naha.” ’

6

Himati gisi ki tau rano tini minambwe nandau sumbu
Mt 12:1-8; Mk 2:23-28

1 Himati gisi foki Jisas witi rupwa nindo tiki ri raruni ya ri inda. Wondawani ri
himache le witi fwele bomo tinga ya wu kwa. Wosini tapa wuhi tiki wu singalewani
mwe ti sikawani ya wu anda.
2 Wondawani Farisi hima fwele o tini wu heisini ya wunu sawe, “Ka himati gisi ki
minambwe nasindau sumbu ti, hinde wowani ku wosindau?”
3 Ete wowani Jisas mwanji wasa ya wunu sawe, “Ka Defit wosiro sumbu ti Gotri
chengi ki kaisiro ti ku hambwa nambwe'e? Ka hinga sawero: Gisi foki rini ga ri
himache lenga iche wunu hawani

4 Defit Gotri aka laka we tiki ri raruni Gotri ni angu'omwe hinga haro bereti ti ya ri
ruko. Ka bereti hima leni minambwe nasindau, puris hima tombwa ano. Ete wowani
Defit asini ele ri himache fweleni ya ri ha. Kunu aha'a sumbu Gotri chengi ki dau ni
ku hambwanda nambwe'e?"
5 Wosini ya ri ai wunu sawe, "Hima ri Che dori himati gisi tini ri aulindau."

Himati gisi ki Jisas tapa kapwa hima forini kipe ri wosiro
Mt 12:9-14; Mk 3:1-6

6 Himati gisi foki lotu wondau aka tiki ri raruni ele himiyama hurahama ni Gotri
mwanji ti ya wunu ri ondiyakandiyanda. O michi ki tapa mama tokwe walambe iro
hima fori ya da. Tapa rihi mwe ti dinga ba naha.
7 Wondawani lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga Jisas ni ya wu
misinda, apa himati gisi ki ka hahungo hima ni kipe ri wosikondau'u, mina. Wondani
Jisas ni wu kotimwono numbo tini ya wu wakinda.
8 Wowani rini wui inaka ti ri hambwahiro. Wosini tapa dinga ba hima ori ni ya ri
sawe, "Mini ma saini hima nindo naha ki eti." Wowani ri saini ya ri eti.
9 Wosiwani Jisas ya wunu sawe, "Ani kunu a silineheikondau: Himati gisi ki sumbu
kipe nu wosino'o, kapwa sumbu tini nu wosino? Hima kipe wu da ki nu okulano'o,
hima ni walambe sumbu tini nu wosino?"
10 Ete wosini ele hima ni ri ma'aika'aini ri hei hei ori hima ni ya ri sawe, "Tapa mihi
ti ma dachina." Ete wowani ori hima tapa rihi ti ri dachinawani kipe naha ya ai i.
11 Ete wowani sembe wuhi ti enge omwesika ya wunu a. Wokoni wunjenga ya wu
anambwa anambwa, "Jisas ni hinde hinga nu wosino?"

Jisas tapa'angi tapa'angi hatachi fisi Himache rihi leni ri ondiyasiro
Mt 10:1-4; Mk 3:13-19

12 Ka gisi Jisas Gotri ni ri uchahambwa kinani gimba dau mapwa tokwe ya ri i.
Wosini Gotri ni ya ri uchahambwanda. Niliki hinga ete ri uchahambwandawani ete
lindana.
13 Wowani nika sukwawani ri himache le ri uchawani ya wu ta. Wowani ele ri
tapa'angi tapa'angi hatachi fisi himache rihi leni hi wuhi 'Jisas Himache' ya wunu ri
uchasi.
14 Fori Saimon, Jisas hi ba fonga ai rini uchasi, Pita. Wowani Anduru rini Saimon
analongo. Wowani hima fopi Jemis hima pi Jon. Ete wowani fopi Filip hima pi
Batolomiyu.
15 Wowani hima fopi Matiyu hima pi Tomas. Wowani fori Jemis, Alafiyas che.
Wowani Saimon hi rihi foti Selot.
16 Wowani Jutas, Jemis che. Wowanumbwa Jutas Isukariyot, rini Jisas ni omwe-
mindindau hima le tapa tenge tiki rini haro.

Jisas himiyama hurahama miyafo leni kipe ri wosiro
Mt 4:23-25

17 Wosini Jisas ri Himache lenga wu raini wu ini nuwe wataki kipe foki ya wu eti.
Wosini ri heiwani ri himache hinga wa'airo hima miyafo naha, Jutiya mapwa laka
kipe hima le, Jerusalem kipe hima le, e, Soluwara takai ki dau Taiya himako ga Saiton
himako ga wunu okwe o ki ya wu da.
18 Wu taro ti, ri mwanji ti wu mendindawa hahungo wuhi ti kipe ri wosi ki.
Himiyama hurahama fwele himamwale kapwa to walambe sumbu wunu wosindaro
ti, Jisas kipe ya ai wunu wosinda.
19 Wondawani himiyama hurahama miyafo tapa wuhi ti rini ni wu toro ki. Hinde
wowani, kwambu rini ki sukwani ini ele himiyama hurahama ni kipe ri wosindawani.

Jisas hima eripeno tinga hima ichakano tinga ri sawero
Mt 5:1-12

20 Wosini Jisas ele ri himache leni miya ri hei hei ya ri sawe:
“Bwarichape hima le kunu ma ku eripe. Hinde wowani, Gotri aulindau kwambu ti kuhi.
21 “Apa iche handau hima le, kunu ma ku eripe. Hinde wowani, ichai sembe kuhi ti o kunu talekonda.
“Apa ichakandau hima le, kunu ma ku eripe. Hinde wowani, ichai o ku hingikonda.
22 “Ichai Hima ri Che dori keke hima le kunu saweni minambwe kunu nawa ku indawa, kapwa mwanji ti kunu bwani hi kuhi tini kapwa hi rata ki ka hinga kunu wu uchawa, kunu kapwamiya, wowa kunu ma ku eripe.
23 O sumbu hinga kunu wosino gisi ki, ma ku kipeheki. Hukwa ma ku rani ku eripeꞌaripe. Hinde wowani, mwaꞌambwe wasa hewen ko tiki ku torono ti omwesika laka. Injelembwa wui metele hima Gotri mwanji bwarakarandaro hima leni o hingambwa wu wosindaro.
24 “Woroti, ya mwaꞌambwe chele himako, kunu fiya hambwafwaꞌai! Hinde wowani, do nuwe ki dau eripeꞌaripe sumbu tini ku torohiro.
25 “Apa ahirahi ti sembe tupu ki talendau hima le, kunu fiya hambwafwaꞌai! Hinde wowani, ichekai iche o ai ku hakonda.
“Apa hingindau hima le, kunu fiya hambwafwaꞌai! Hinde wowani, ichai sembe amwaka kunu akoni ku ichakakonda.
26 E, ele hima hinga tinda ete hi kuhi tini wu rasaiwa, fiya hambwafwaꞌai! Hinde wowani, injelembwa wui metele hima o hingambwa nimba gamboni Gotri mwanji ni bwarakarandaro hima lei hi ni wu rasaindaro.

Omwemendindau hima le keke wondau sumbu
Mt 5:38-48

27 “Worotini apa ai mwanji ni mendindau hima, kunu, ni a sawendau: Ele kui miho hima le keke ma ku wo. Wosini ele kunu omwemendindau hima leni sumbu kipe ti ma wunu ku wosi.
28 Wondani saya kunu wosindau hima le keke Gotri wunu okula kinani mwanji kipe ti ma wunu ku ha. E, wondani ele kunu saweholiyandaro hima le keke Gotri ni ma ku uchahambwanda.
29 E, hima fori warama tokwe mini yetapewa, warama angi tokwe ma ai rini ha. E, hima fori heiye pe nikaꞌari tini ri leningini raꞌaiwa apa ki pe nikaꞌari ri raꞌaikowa minambwe rini na kei.
30 Hima fori mwaꞌambwe keke ri uchawa, o ma rini ha. E, hima fori mwaꞌambwe mihi tini ri raꞌaiwa apa ai mini ha ki mwanji kwambu tiki rini sawe kei.
31 Sumbu kipe ti ele hima kunu wosiwani ku okokonandau hingambwa, kunu okwe o hingambwa ma wunu wo.
32 “E, kunu keke wondau hima le keke ku wowa, bwele sumbu kipe wasa tini ku torono? Kapwa sumbu wosindau hima le okwe wunu keke wondau hima le keke wu wondau.
33 E, sumbu kipe kunu wosindau hima leni sumbu kipe ku wosiwa, bwele sumbu kipe wasa tini ku torokondau? Kapwa sumbu wosindau hima le okwe o sumbu hingambwa wu wosindau.
34 E, hima ni mwaꞌambwe ku hano ti, mwaꞌambwe wasa kuhi mwe naha kunu hakonda hima numbwa ku okulawa, apa bwele sumbu wasa kipe tini ku ai torono? Kapwa sumbu wondau hima le okwe wunu kapwa sumbu wondau hima leni mwaꞌambwe handau ti, o mwaꞌambwe wasa hingambwa ya wu ai torokonda.
35 Woroti kunu ele kui miho hima le keke ma ku wo. Wondani sumbu kipe tini ma wunu ku wosinda. Wosini mwaꞌambwe ti ele hima ni ma ku ha, ku hasini apa ete ku hambwa kei, mwaꞌambwe wasa kuhi sa ai kunu ha. O hinga ku wosiwa, ichai kunu

o kui wasa omwesika naha ku toroni kari kaumbwa naha ki dau Gotri che hinga ku dano. Hinde wowani, rini ni wese'anda nambwe hima le okwe wunu keke ri wondani, kapwa hima le okwe wunu keke ri wondau.
36 Kunu ele hima keke ma ku wo, ka kui Yapai wunu keke ri wondau hingambwa.

Koti mendindau hima hinga kilindau sumbu
Mt 7:1-5

37 “Kunu apa hima leni kili kei. O hinga ku wosiwa Gotri okwe apa hinde kunu kili kumbwa. Wosini kunu apa koti mendindau hima wosindau hinga hima i kapwa sumbu ti ku kili kei. O hinga ku wosiwa Gotri okwe apa kui kapwa sumbu hinde ri kili kumbwa. Kunu ele hima i kapwa sumbu tini ma ku rani ku humbwe, wowa Gotri okwe kui kapwa sumbu ti ri rani ri humbweno.
38 Kunu ele hima ni mwa'ambwe ti ma ku ha, wowa Gotri okwe mwa'ambwe o kunu hakonda. O hinga ku wosiwa ele hima ga kunu wu hambwasini, wunu ga wasa ai wu waro warowa sukwa taleni yekehewa ratani ya ai kunu hakonda. Ele hima ni ku handau chiki hingambwa Gotri okwe o chiki hingambwa wasa o ai kunu ri hakonda.”
39 Wosini Jisas mwanji yepe fotinga ka hinga ya wunu ri sawe, “Miyasa hima fori apa miyasa hima forini torosini numbo rini meku meku fi ino'o? Mina. Apa fini ana'ape wa tiki fi raino.
40 Sukul che ri apa ri tikisa ni hinde diki kumbwa. Ele sukul tau hinga tinda kipe ri rani ri humbusinimbwa ri tikisa hingambwa ya ri sirau.
41 “Hinde wowani mi hiparakambwe miya ki dau kapwa rungo cheche ni mi heindau, woroti minjenga mi hambwa nambwe, kapwa rungo laka foti mi miya tiki dau tini?
42 Hinde wowani mi hiparakambwe ni ka hinga mi saweno, ‘Apwai, ani mi miya ki kapwa rungo cheche foti dau ti a rani a rumbwe'i ki,’ woroti mini mi miya tiki dau kapwa rungo laka foti mi hei nambwe? Mini nimba gambo hima! Metengei mi miya ki dau kapwa rungo laka ti ma rani humbwesini pwe. Wosini norukweni mi hei hei pwe mi hiparakambwe miya ki dau kapwa rungo cheche mi rani mi bwe humbwe.

Me bwaro ti mwe ti kapwa tumbwa wandau
Mt 7:17-20; 12:33-35

43 “Me kipe ti mwe kapwa wanda nambwe. O hingambwa me bwaro ti mwe kipe tini wanda nambwe.
44 Hima le mwe tini wu kilisinimbwa ya wu hambwau, ka me kapwa'a kipe. Hame ti mondo kupu tiki wanda nambwe. E, wate ti gama tiki wanda nambwe.
45 Hima kipe ri inaka kipe rihi ki sumbu kipe naha tumbwa ete sukwandau. Wondawani kapwa hima ri inaka kapwa rihi ki kapwa sumbu tumbwa ete sukwandau. Hima i inaka ki talesindau mwa'ambwe ti takisopo tito amwei bwandau.

Aka kindau numbo fisi
Mt 7:24-27

46 “Hinde wowani ani ni ‘Apukolaka Apukolaka,’ ku ani uchandani, mwanji ahi tini ku sirinanda nambwe?
47 E, hima fori ani tambwa tani, ai mwanji tini ri mendini ri sirinano ti, ori hima hinga ni mwanji yepe tiki kunu a sawekawekonda.
48 Kari hima, hima forito aka kwambu naha tini kindau hinga. Metengei naha worumbo wa tini ri eisini, simeni ti o wa ki ri rawaiwani raini o nuwe ki tiki kai dau humokuto beiye laka tiki raini ya aleku. Wosinumbwa aka ti o tenge tiki ya ri ki. Wosiwani mwa yeni gara omwesika laka taleni o aka ni ekichawani o aka lendo nambwe. Hinde wowani, kari hima aka ti kwambu naha ri kiro.
49 E, ai mwanji tini mendini ri sirinanda nambwe hima ri, rini simeni ti worumbo wa tiki ri rawai nambwe nimba nuwe tenge tiki aka ri kindau hima hinga. Wosiwani

mwa laka yeni gara taleni o aka ekichawani metengei ete lendoni raini walambe naha ya ete i.”

7

Jisas au anaye hima lei wui apukolaka ri tau ra himache ni kipe ri wosiro
Mt 8:5-13

1 Jisas ele mwanji hinga himiyama hurahama leni ri saweni ri humbusini Ka-
paneyam ko tokwe ya ri i.
2 O ko ki 100 au anaye hima lei wui apukolaka ya da, wondawani funda ete ri
okokonandau ri tau ra himache fori ya da. Woro o tau ra himache rihi hahungo
omwesika laka ri mendini kamindache naha ya ri hakonda.
3 Au anaye hima le wui apukolaka ri mendiwani Jisas o ki ya da. Wondawani Juta
hima kupu lei wui mekupu hima leni ri humbwewani rini tambwa ya wu i, rini wu
uchawa ri tani tau ra himache ni kipe ri wosi ki.
4 Wu ini Jisas tambwa wu raruni mwanji miyafo tiki ya rini wu sili, “Rini hima kipe
naha, o keke ma rini okulawa ri tau ra himache kipe sa wosi.
5 Rini Juta hima kupu le wunu keke ri wondau. Rinjenga nui lotu wondau aka nuhi
ti ri kiro.”
6 Ete wowani Jisas wunu ga ya ri i. Ri ini o aka ri takaiwani au anaye hima le wui
apukolaka ri nau fweleni ri rumbweni wui takisopo ki Jisas ni ka hinga ya ri sawe:
“Apukolaka, ani tambwa mi tano tau kwambu sa biya da. Ani hima kipe nanumbwa
mi tani ai aka ki mi raruno.
7 Woro hingambwa ani okwe hima kipe nanumbwa mini tambwa a tano. O keke
mwanji tini ma nimba sawewa, ai tau ra himache kipe sa wosi.
8 Hinde wowani, ani okwe ani aulindau hima laka i tako tokwe a dasini tau rihi a
randau. Wondawani anjenga ai tako tokwe dau au anaye hima fweleni ani aulisindau.
E, forini ete a sawewa, ‘Mini ma i,’ wowani ya ri iu. Wosini forini a sawewa, ‘Mini ma
ta,’ wowani ya ri tau. Ai tau ra himache forini ete a sawewa, ‘Mini do tau ma ra,’
wowani ya ri rau.”
9 Jisas o mwanji ni ri mendini ori hima ni inaka miyafo ya ri hambwa. Wokoni ri
jamekoni ele rini sirinani taro himiyama hurahama leni ka hinga ya ri sawe: “Kunu
a sawenda, Isurel ko ki ani heiwani hima fori sembe ha sumbu ti ka hima hinga da
nambwe.”
10 Wowani au anaye hima lei wui apukolaka wunu humbwewani wu taro hima le o
aka tokwe wu ai ini wu heiwani o tau ra himache kipe ai rini wosiro.

Jisas Nen ko kipe hima wapa forini ai rasairo

11 Da hinga woni Jisas ko foki ya ri i, o ko hi ti Nen. Ri himache lenga ele himiyama
hurahama miyafo naha rini sirinani ya wu i.
12 Ri ini o ko ni ini injisiro lengenumbo ri takaikowani, haro hima wapa forini wu
kichani ya wu rata. Nuwai ti che funda naha rito haro. Ti hurache okwe injelembwa
haro. O ko laka kipe himiyama hurahama le o himanguto ga ya wu ta.
13 Apukolaka o himanguto ni heini, sembe rihi ti tini keke woni o humwe ni ya ri
sawe, “Apa ichaka kei.”
14 Wosini takai ri ini haro hima tukuyandau tei tini tapa rihi ki ya toro. Wosiwani rini
kicharo hima ele ya wu eti. Wowani Jisas ya sawe, “Hima wapache, o mini a sawenda,
ma sai.”
15 Ete wowani haro hima wapa ori saini litisini mwanji ti ya ri bwanda. Wosiwani
Jisas rini sawewani ri nuwai tambwa ya ri i.

16 Wowani ele himiyama hurahama wu akikoni Gotri hi tini wu rasaindani ya
wu sawe, “Gotri mwanji bwarakarandau hima laka fori nui nindo tiki sukwahiro.”
Wosinumbwa ya wu sawe, “Gotri ri himiyama hurahama leni ri okula ki tahiro.”
17 Wosiwani do Jisas mwanji ti Jutiya mapwa laka ki, e, ele mapwa ele mapwa hinga
ki ya ichiˈucha.

Jon ri himache fisi ni Jisas tambwa ri rumbwero
Mt 11:2-19

18 Jon himache le ele sumbu hinga tinda ete ya rini sawe.
19 Wowani Jon ri himache fisi ni ri uchawani fi tawani Apukolaka ni mwanji fi sawe
ki fini ya ri humbwe. Mwanji rihi mwe ti ka hinga: “Ka ta ki naro hima mwe ri mindoˈo,
forini nu ai nikisino?”
20 Wosiwani opi hima fini Jisas tambwa fi raruni ya fi sawe, “Uku yasindau hima ri
Jon ka mwanji hinga ni mini ri sili ki sini ri humbwewani si taro, ‘Ka ta ki naro hima
mwe ri mindoˈo, hima forini nu ai nikisino?” ’
21 Ka gisi ki Jisas himiyama hurahama lei hahungo ti kipe wunu ri wosindani,
himamwale kapwa wunu ki dawani ri sawewani sirani akini indawani miyasa hima
le kipe ri wosisiwani wu ai maˈaikaˈaindaro.
22 Wowani Jisas mwanji wasa ka hinga ya fini ri sawe, “Ma ki ini Jon ni ele
sumbu ki heiro ti, e, ele mwanji ki mendiro ti, ma ki sawe. Miyasa hima le ai wu
maˈaikaˈaindawani seke kapwa hima le ai wu ichiˈuchanda. Sechi okwe aro hima
le kipe ai wu wosindawani, wasamba kitiro hima le mwanji ti ai wu mendinda.
Wondawani haro hima le ai wu saindawani, bwarichape hima Gotri mwanji ti ya wu
mendinda.
23 E, hima fwele ai mwanji tini wu mendini inaka bongo wu hambwa nambwe nawa,
wunu sa eripe.”
24 Jon mwanji ni rataro hima opi fi isiwani, Jisas ele himiyama hurahama leni Jon
ni ya wunu ri sawe, “Ka hima da nambwe michi tiki bwele mwaˈambwe tini hei ki ku
iro? Ausuwa saini suwa fotini raˈaiˈichiˈuchandau tini hei ki ku iroˈo? Mina.
25 Bwele mwaˈambwe tini hei ki ku iro? Nikaˈari kipe naha ni soˈoisindau hima ni
hei ki ku iroˈo? Mina. Nikaˈari kipe naha ti kiheiye soˈoindani mwaˈambwe kipe le
keke ya humbwendau hima le wunu king apukolaka i aka tukumbwa wu dau.
26 Wo kunu bwele tini hei ki ku iro? Gotri mwanji bwarakarandau hima forini hei ki
ku iroˈo? Ei, mwe naha ki kunu a sawendau, rini Gotri mwanji bwarakarandau hima,
woro rini ele biya Gotri mwanji bwarakarandau hima fweleni ri dikiro.
27 Ori hima ni Gotri chengi ti ete sawero.
‘Ma mendi, ai mwanji tini bwa ki ino hima ri rini a humbwewa o mini mwaseni ikonda.
Wosini rindo mi numbo ori nambuno.’
28 Kunu a sawenda: Jon do nuwe ki sukwaro ele hima hinga ni ri dikisindau.
Woro, ani ni sembe hasini Gotri kwambu tororo kapwachechе naha forito Jon ni ri
dikisindau.”
29 O Jisas mwanji ni ele himiyama hurahama hinga tinda ete, e, takisi ya torondau
hima le okwe, ya wu mendi. Wunu imbihumbwa Jon uku wunu yasisiwani ka hinga
ya wu hambwa, Gotri wunu mekuro numbo ti kipe naha.
30 Ete wowani Farisi hima ga lo mwanji hambwandau hima lenga wunu Jon tapa tiki
uku wunu yasi nambwe. O keke Gotri numbo kipe naha ti wunu mekuro tini gumwa
wu siro.
31 Jisas ya wunu sawe, “Bwele mwanji yepe hinga tiki do gisi kipe himiyama
hurahama leni a saweno? Wunu hinde na hima hinga?
32 Wunu apweli tiki linindau kichapwache hinga. Wunu fwele wunu fweleni ka
hinga wu uchandau:

‘Nunu kunu keke hambangini ti nu wuichindau ti, kunu hukwa ku rani seke ku yitinda
nambwe.
E, nunu hima keke ichakandau hukwa tini nu randau ti, kunu ku ichakanda nambwe.’
33 Uku yasindau hima ri Jon tani ahirahi tinga uku sumbwe tinga a nambwe. Wowani
ya ku sawe, ‘Himamwale kapwa rini ga dau.’
34 Apa Hima ri Che dori tani ahirahi tinga uku sumbwe tinga ri awani ku sawe, ‘Ma
hei, rini ahirahi ti fe hinga ri andani, uku sumbwe mama ri andau. Rini takisi ya
torondau hima lenga Gotri lo mwanji hikisandau hima lenga wui nau.’ O hinga ku
sawendau.
35 Gotri hambwa tini wu tororo hima le, wundombwa norukweni wu kilindau, Gotri
hambwa ti mwe naha.”

Kapwa sumbu wondau humwe foti weli torosini Jisas seke tini ti hindiro

36 Farisi hima fori Jisas ga ahirahi fi a kinani ya ri ucha. Wowani Jisas ini ori Farisi
hima ga fi litisini ahirahi ti ya fi anda.
37 Wondawani kapwa sumbu wondau humwe foti o ko laka ki ti dau ti, mwanji suwa
foti ti mendiwani Jisas tani Farisi hima foringa ri aka tiki ahirahi ti ya fi anda. Wowani
o humwe weli ti humokuto tiki wosiro botoli kipe naha tiki gutosiro tini ti nangini ya
ti ta.
38 Wosini Jisas gumwa tiki seke mu tiki ti etisini ti ichakanda. Wondani ti meri'uku
tihi ti dawehenani sikani Jisas seke ki apesiwani ti mwa nimbi ki ya ti hindinda. Wosini
Jisas seke tiki ti tumwatamwa'asini weli ti ya ti hindinda.
39 Wondawani Jisas ni uchawani taro Farisi hima ori ka sumbu ni ri heini ka hinga
ya ri hambwa: “E, rini Gotri mwanji bwarakarandau hima naha napo, o bai humwe
rini wosindau sumbu ti, e, ti sumbu ti okwe ri hambwano. Tini kapwa sumbu wondau
humwe.”
40 Wowani Jisas ori hima i inaka ti ri hambwani ya ri sawe, “Saimon, ani mwanji foti
mini ni a sawekondau.” Wowani Saimon ya ri sawe, “Ondiyakandiyandau hima, mi
mwanji ma ani sawe to.”
41 Ete wowani Jisas ya rini sawe, “Hima fisi hima foriki ya ti nimba rini ki fi rataro,
wosini ichakai fi ai hakonda. Hima fori ya ti 5,000 hinga ri torowani, hima fori ya ti
500 kina hinga ya ri toro.
42 Woro fini o ya wasa fi ai ha ki mina, fini ya nambwe. Wosiwani ori hima ya rihi
nimba ya fini ha. Woro fini hinde na hima forito rini keke ete ri wondano?”
43 Wowani Saimon mwanji wasa ka hinga ya ri sawe: “Ani ani hambwawani kari
hima to, ya omwesika naha nimba ri rataro ti, o ya ri ai hano ti minambwe rini naro.”
Ete wowani Jisas ya rini sawe, “Kipe naha mi hambwaro.”
44 Wosini ri jamekoni mapwa o humwe ni ri sisini, Saimon ni ya ri sawe, “Aha'a
humwe mi heiro'o? Mi aka we tiki a sirawani uku mi ani hawani seke ahi ti a yoko
nambwe. Woro do humwe to meri'uku tihi tiki seke ahi ti ti yokosini gisaha kinani ti
mwa nimbi tiki ya ti hindi.
45 Mini ani ni mi tumwatamwa'a nambwe. Woro a tani mi aka tiki a sirawani do
humwe ai seke tini ete ya tumwatamwa'anda.
46 Mini ai mwa nimbi ti weli mi hindi nambwe. Woro do humwe ai seke tiki kuwa
kipe weli ti hindiro.
47 Woroti ya mini a sawekonda: Kapwa sumbu miyafo ti woro ti, ele kapwa sumbu a
rani a rumbwero, o keke ani keke omwesika ti wondau. E, hima fori kapwa sumbu ti
kapwacheche hinga ri woro hinga ri hambwawani ri kapwa sumbu a rani a rumbweno
ti, rini kapwacheche ani keke ri wondau.”
48 Wosini Jisas o humwe ni ya ri sawe, “Ni kapwa sumbu a rani a rumbwehiro.”

49 Wowani ele hima rini ga funda wu linindaro ti, rini ni wu heini wunjenga wui
nindo tiki ka hinga ya wu anambwa anambwa: “Dori hinde na hima hinga ri dasini
ka kapwa sumbu ri rani ri rumbwendau?”
50 Wowani Jisas o humwe ni ya sawe, “Sembe ni haro ti keke kipe nini wosiro. Ma
ai isini sembe nihi ti wahapisini ya ma da.”

8

Humwe fwele Jisas ni sirinani wu iro

1 Da hinga woni Jisas ele ko laka ga ele ko cheche ga funda funda ri ini Gotri aulindau
kwambu tinga ri mwanji kipe tinga ele himiyama hurahama ni ya wunu ri bwanda.
Wondawani ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi Himache rihi le rini ga ya wu inda.
2 Ete wondawani Jisas imbihumbwa wunu ga daro himamwale kapwa ri rani
ri humbwewani hahungo wuhi okwe kipe wunu ri wosindaro humwe le rini ga
ya wu inda. Humwe fo Mariya hi tihi foti ka hinga o tini wu uchanda, Mariya
Makitala. Injelembwa Jisas tini ki tapa'angi ini hatachi fisi himamwale kapwa ri rani
ri humbwero.
3 Joana, Herot aka aulindau hima fori hi ti Chusa, ri humwe, e, Susana, wosini
humwe fwele okwe rini ga ya wu i. Kale humwe wunu Jisas ga ri himache lenga wui
tau wunu okula kinani wui ya mwa'ambwe tini wu humbwendau.

Hima ahirahi wapa tini rupwa tiki rumbwendau
Mt 13:1-9; Mk 4:1-9

4 Hima miyafo ele ko ele ko ki wu tani Jisas mu tiki ya wu wau. Wosiwani mwanji
yepe foti ka hinga ya wunu ri sawe,
5 “Hima fori ini tau tiki ahirahi wapa ti ri yesinani ya ri humbwe. Ri humbwewani
ahirahi wapa fwele numbo tiki ya sika. Wosiwani hima le yitini singalendawani apwe
le sikani ya anda.
6 Wowani ahirahi wapa fwele nuwe miyafo da nambwe humokuto tenge tiki ya sika.
Wosini fwamwe le sukwaro ti, nuwe ti uku nambwe keke nika yekowani hopweneni
ya rika'ai.
7 Wowani ahirahi wapa fwele lame chele ki nindo tiki ya sika. Wosiwani lame chele
ki oti okwe saini fwamwe sukwaro ti ya yekicha.
8 Wowani ahirahi wapa fwele nuwe kipe tiki rairo ti fwamwe le dingini omwesika
saini mu foki tuko miyafo naha 100 hinga ya wa.” Jisas o hinga sawesini, hapa tinga
ka hinga ri uchani ya ri sawe, “Hima wasamba chele ti saiyayanasini do mwanji sa ri
mendi.”

Jisas mwanji yepe tiki sawero sumbu mu
Mt 13:10-17; Mk 4:10-12

9 Wosiwani ri himache le o mwanji yepe mu mwe wu hambwa ki ya rini wu sili.
10 Wowani ya ri sawe, “Gotri aulindau kwambu ti mwanji mu yanisiro ti rinjenga
o kunu ri mekusiro. Woro ele biya himiyama hurahama leto wunu mwanji yepe
numbwa wu mendindau. O keke miya ti wu ma'aika'aindau ti, mwa'ambwe fotini
wu heinda nambwe. Wasamba wuhi ti mwanji wu mendindau ti, mwanji mu tini wu
hambwanda nambwe.

Ahirahi wapa tini yepero mwanji mu
Mt 13:18-23; Mk 4:13-20

11 “Woro o mwanji yepe ti mwanji mu mwe ti ka hinga: Ka ahirahi wapa o Gotri
mwanji ni sawero.

12 Ahirahi wapa fwele numbo tiki sikaro ti, o kale hima hinga ni sawero. Wunu
Gotri mwanji mendisiwani Saiten tani o Gotri mwanji wui sembe tiki daro tini ai rani
ri rumbwe. Rini ete hambwandau, ‘Foki sembe wu hasiwa Gotri ai wunu ra'aino.’
13 Ahirahi wapa fwele nuwe miyafo da nambwe humokuto tenge tiki sikaro ti, o
kale hima hinga ni sawero. Wunu Gotri mwanji mendini torosini o tini wu eripendau.
Woro nene ti nuwe tiki raini ambomuna nambwe. Wunu sembe ti gisi faiche kumbwa
wu hasiwani simiyanehei sumbu foti wunu wosikowani ya wu ai iu.
14 Wowani ahirahi wapa fwele lame chele ki nindo tiki rairo ti o ka hinga, hima le
Gotri mwanji wu mendisini wu ikowani, ele sembe nomo, ele ya mwa'ambwe, e, dele
nuwe kipe eripe'aripe sumbu leto ai wunu yekichandau. Wosiwani wunu ahirahi tuko
wandau hinga wu wanda nambwe.
15 Wowani kale ahirahi wapa fwele nuwe kipe tiki sikaro ti o ka hinga, hima le Gotri
mwanji wu mendini inaka tiki wu toronambundau. Sembe wuhi tinga sumbu wuhi
tinga kipe naha, wosini kwambu naha ki wu etisini wu randawani ahirahi tuko miyafo
wandau hinga ya wu wanda.

Lamu ti hungwe tako tiki wu rawaruro
Mk 4:21-25

16 “Hima le lamu ti okusini hungwe tako ki, e, tei tako ki wu owenda nambwe. Mina.
Wunu lamu okusini tei tenge tiki wu lisindau. Wowa hima le aka we tokwe wu sirakoni
o lamu okundau ni wu heino.
17 Ele yanisini dau mwa'ambwe ichai amwei sirano. Ele mwa'ambwe hima
yanisindau ti ichai amwei sirawa hima le o tini hambwakonda.
18 “Kunu hambwafwa'aisini mwanji ti norukweni ku mendi. E, hima fori sumbu
kipe fo rini ki dawa, Gotri miyafo naha ai rini hano. E, hima fori sumbu kipe fo rini ga
da nambwe, woro ete ri hambwandawa sumbuche foti rini ga dau, woro o sumbuche
rihi okwe Gotri rani rumbweno.”

Jisas nuwai ga ri hipache lenga
Mt 12:46-50; Mk 3:31-35

19 Ka gisi ki Jisas nuwai ga ri hipache lenga rini tambwa ya wu ta. Wu tani wu
heiwani himiyama hurahama miyafo naha wausiwani rini tambwa takaini wu i ki,
mina.
20 Wowani hima fwele heisini ya rini sawe, “Mi nuwai ga mi hipache lenga mini hei
kinani wu tani hoko tiki kale kwai eninda.”
21 Ete wowani rini ga mwanji wasa ka hinga ya wunu ri sawe, “Himiyama hurahama
le Gotri mwanji wu mendini wu sirinano ti, wunu ai nuwai, wunu ai hiparakambwe.”

Jisas ausuwa laka ni sawewani humburo
Mt 8:23-27; Mk 4:35-41

22 Gisi foki Jisas ga ri himache lenga kanu foki ya wu rau. Wosini ya wunu ri sawe,
“Ma kari kwai fwanjuwei angi tokwe nu i.” Wosini ya wu i.
23 Kanu oti indawani Jisas rini ya ri tukuyanda. Wondawani ausuwa laka foti o
fwanjuwei ki saini fwa o tini yembekinawani tani kanu we tiki raini talekondawani o
tini heini ya wu aki.
24 Wokoni wu ini Jisas ni wu yetelesini ya wu sawe, “Apukolaka, Apukolaka,
uku sumbwe nu ani nu hakondau naha.” Wowani ri saini ausuwa o tinga fwa
yembekinandaro tinga mwanji kwambu ki ya sawe. Ete wowani ausuwa o tinga fwa
yembekinandaro tinga humbuwani, fwa oti ai yembekina nambwe.
25 Wosini ya wunu ri sawe, “Sembe ku haro ti, soki dau?” Ete wowani wu
akindani inaka miyafo ya wu hambwa. Wondani wunjenga ka hinga ya wu
anambwa anambwa, “Dori hinde na hima hinga ri dasini ka ausuwa laka ga ka fwa
yembekinandaro tinga ri sawewani ri mwanji fi mendini fi humburo.”

Jisas ambwatindau hima foringa dau himamwale kapwa ri rani ri rumbwero
Mt 8:28-34; Mk 5:1-20

26 Wosinumbwa wu ini Gekesa lei mapwa tokwe wu ini ya wu raru. Ka mapwa o
Galili fwanjuwei angi tokwe dau.
27 Jisas o kanu ki ri sikasini hapimwai tokwe ri isiwani o ko kipe hima fori rini
tambwa ya ri ta. Himamwale kapwa miyafo ori hima ga dau. Asama miyafo rini
nikaˈari ti ri inji nambwe. Rini aka forukumbwa ri tukuya nambwe. Mina. Rini
matimat kumbwa ete ri dau.
28 Woro ori hima Jisas ni ri heini ata ri gini nuwe ki ri raini ri seke mu naha ki ri
opulisini ata ti hapa tinga ka hinga ya ri ucha, “Jisas, kari kaumbwa naha ki dau Gotri
Che, bwele sumbu hinga tini mi ani wosikondau? Seˈe, mini apa nomo ani ha kei.”
29 O mwanji hinga sawero ti, Jisas o himamwale kapwa ori hima ni ri hanjaˈai
ki mwanji kwambu ki ri sawewani himamwale kapwa o to ya ucha. Gisi gisi o
himamwale kapwa to ori hima ni ete ri toronambusindau. Hima le gisi gisi rini heini
rini torosini seni ti seke tapa tiki rini injisiwani ele seni rini injisiro ti ri lekutoni ri
rumbwendau. Wosini o himamwale kapwa rini rani hima da nambwe michi tiki rini
raˈaindau.
30 Wowani Jisas ya rini sawe, “Hi mihi ti namo?” Ete wowani ya ri sawe, “Hi ahi
Lekiyon.” Hinde wowani, himamwale kapwa miyafo naha rini ga dau.
31 Wowani ele himamwale kapwa mwanji miyafo ki Jisas ni ya wu sili, “Apa kaimbwa
naha soko ambwenda nambwe wa tiki nunu rawai kei!”
32 Wondawani fe miyafo naha kimba cheche ki takai hinga wu enindani ya wu
uyanda. Ete wowani himamwale kapwa mwanji miyafo ki Jisas ni ka hinga ya wu
sili, “Ma nunu humbwewa kale kau fe leki nu ini nu raru!” Ete wowani Jisas wunu
ohounawani ele fe ki wu raru ki ya wu i.
33 Ele himamwale kapwa ori hima ni wu hanjaˈaisini wu ini ele fe ki ya wu raru. Ete
wowani ele fe anasawe hapa tinga wu namani wu ini fwa dau kapwa michi naha foki
ya wu rai. Wu raini wu yoˈosikitani uku sumbwe wu ani ya wu ha.
34 Ete wowani fe aulindaro hima le o tini wu heikoni ya wu akini i. Wu ini ele sumbu
wu heiro tini o ko kipe himiyama hurahama lenga ele ko cheche ki dau hima lenga ya
wu sawenda.
35 Wowani ele himiyama hurahama o sumbu ni wu hei kinani Jisas tambwa wu tani
ori hima ni ya wu hei. Ele himamwale kapwa rini ga daro rini hanjaˈaisiwani ri dasini
inaka ri hambwani nikaˈari ti ri injisini Jisas seke mu tiki takaini ya ri lininda. Ete
wowani ele himiyama hurahama o sumbu ni wu heini ya wu aki.
36 Wondawani ele sumbu ni heiro hima leto injelembwa himamwale kapwa rini ga
daro ti apa kipe naha ri ai iro sumbu mwanji mu mwe ti ya wunu sawenda.
37 Gekesa mapwa ki dau hima le Jisas ni ya wu sawe, “Mini nunu ma hanjaˈaisini
ya ma i.” Wunu akindani o hinga ya wu sawe. Ete wowani Jisas kanu tiki ri rauni ri
litisini ya ri ai i.
38 Wokoni ele himamwale kapwa rini hanjaˈaisini iro hima ori Jisas ni ka hinga
mwanji miyafo ki ya ri sili, “Ani mini ga funda si i ki.” Wowani Jisas ri ko tokwe rini
humbwewani ri ikowani ya rini sawe,
39 “Mi ko tokwe ma ai ini Gotri ele sumbu laka mini wosiro tini ma wunu sawekawe.”
Ete wowani ori hima ini o ri ko ki dau himiyama hurahama ele ni Jisas rini wosiro
sumbu laka tini ya wunu ri sawenda.

Jisas hima laka ri che tini ri ai rasaini, nikaˈari rihi tororo humwe okwe kipe ri wosiro
Mt 9:18-26; Mk 5:21-43

40 Jisas ri ai tawani ele himiyama hurahama ya wu eripe. Wunu rini ni wu
nikisindaro.

41 Wondawani hima fori ya ta, hi rihi ti Jairas. Rini lotu wondau aka tini aulindau
hima. Ri tani Jisas seke mu tiki ri ombungwesini inaka funda ri owesini ka hinga ya ri
sili, “Mini ai aka tokwe ma ta.”
42 Rini che rihi funda naha, himiyama che tombwa, asama tihi ti tapa'angi tapa'angi
hatachi fisi. Woro kamindache naha ya ti hakondau.

Ete wowani Jisas indawani himiyama hurahama miyafo naha rini wu sirinani wu
tani rini wu haweini ya wu anatakai anatakainda.
43 Wondawani humwe foti o ki ya ti da. Asama tapa'angi tapa'angi hatachi fisi akawe
ti dawani hima fori ka ti hahungo okulawani kipe tini wosi nambwe.
44 Woro o humbwe to Jisas gumwa tiki takai ti tani ti tapa ti ri nika'ari tumwafu tiki
ya ti toro. O hinga ti wosiwani metengei ete o ti hahungo ete humbukoni kipe ya ti
wosi.
45 Wowani Jisas ya sawe, “Namoto tapa tiki ani tororo?” Ete wowani wunu tinda ete
ya wu sawe, “Ani mina. Ani mina.” Ete wowani Pita ya sawe, “Apukolaka, himiyama
hurahama miyafo naha mini takai takai tani wu anangina ananginanda.”
46 Wowani Jisas ya sawe, “Fori tapa ti ani ni tororo. Hinde wowani, a mendiwani
kwambu ahi fwele ani hanja'aihiro.”
47 Wowani o humwe ya ti hambwa, tini apa rini ni hinde ti yani kumbwa. O keke
ti rikirikinani ti tani ri seke mu tiki ti ombungwesini ele himiyama hurahama lei
miyaningisopo tiki tapa tihi ti Jisas ni tororo sumbu mu mwe tini ya ti sawekawe.
Wosini ya ti sawe, “Hahungo ahi ti metengei ete humburo.”
48 Wowani Jisas ya tini sawe, “Ai che, sembe nihi ti ti ani haro ti keke kipe o ai nini
wosiro. Ma isini sembe nihi wahapisini ya ma da.”

49 Mwanji ti ete ri bwandawani ka hima laka aka ki dau hima fori tani o hima laka ni
ya ri sawe, “Che mihi haro. Apa tau kwambu ti ondiyakandiyandau hima ni ha kei.”
50 Wowani Jisas o mwanji ni ri mendini mwanji wasa ka hinga ya rini sawe, “Mini
apa aki kei. Sembe mihi ti ma ete handa. Wondawa che mihi ti kipe tini wosino.”
51 Ete wowani Jisas o mekupu hima ri aka tokwe ri ini ri rarukoni ri sawewani ele
himiyama hurahama rini ga wu raru nambwe. Mina. Pita, Jon, Jemis, e, o che ti nuwai
yapai wundombwa rini ga ya wu raru.
52 Wondawani ele himiyama hurahama wunu o che keke ya wu ichakanda. Ete
wondawani Jisas ya wunu sawe, “Kunu ichaka kei, do humweche ha nambwe nimba
tukuyandau.”
53 Ete wowani ri mwanji keke ya wu hingi. Wunu ete wu hambwanda, o hahiro.
54 Jisas o himiyama che i tapa ki ri torosini ya sawe, “Ai che, ma sai.”
55 Ete wowani himamwale tihi ti ai tani raruwani metengei ete ya ti sai. Wowani
Jisas ya wunu sawe, “Ahirahi fwele ma tini ku hawa sa ti a.”
56 Wowani o che ti nuwai yapai fini ete fi apapana. Ete wowani Jisas mwanji kwambu
tiki ya fini sawe, “Kini apa hima forini do sumbu ki sawe kei.”

9

Jisas ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi Himache leni tau ri haro
Mt 10:5-15; Mk 6:7-13

1 Jisas ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi Himache rihi leni ri uchawani wu tawani
himamwale kapwa wu rani wu humbweno kwambu ti, e, hahungo wu sawewa
humbuno kwambu ti ya wunu ha.
2 Wosini Gotri aulindau kwambu ti mwanji ti wu bwani hahungo hima leni kipe wu
wosi kinani ya wunu ri humbwe.

3 Wu ikowani ya wunu ri sawe, “Ku ikoni apa ku rani ku ra'ichi'uchandau
mwa'ambwe tinga ku ra'ai kei. Apa diyandau kumbo ti, kowe ti, bereti, e, ya ti ra'ai
kei. Siyoti okwe, fisi ku rani ku ra'ai kei.
4 E, ku ini aka foki ku raruwa, o aka kumbwa ete ku da. Wosini ku ikoni pwe o aka
ku hanja'aisini ku bwe i.
5 E, ku iwa wui aka tiki kunu wu rakaru nambwe nawa, o ko laka ku hanja'aisini
ku ikoni seke hapi ti o ko ni ku yemburunasini ma funda ete ku i, wowa ele hima wui
sumbu ti sa wu hambwa.”
6 Ete wowani ele ko hinga ya wu i. Wu ini ele mapwa hinga tinda ete Gotri mwanji
kipe ti wu bwandani hahungo hima le kipe ya wu wosinda.

Herot Jisas mwanji ri mendiro
Mt 14:1-2; Mk 6:14-16

7 King Herot ele mwanji suwa ni ri mendini inaka rihi ti emendiki naha ete rini i.
Hinde wowani, hima fwele ete sawe, “Jon matimat ki ai sairo,”
8 wowani fwele sawe, “Ilaicha sukwaro,” fwele sawe, “Injelembwa Gotri mwanji
bwarakarandaro hima fori ai sairo.”
9 Wowani Herot ya sawe, “Jon kwele a takutoro. Woro kari hinde na hima hinga rito
ri mwanji suwa ti a mendindau?” Wosini Jisas ni ri hei ki au ti ya rini sai.

Jisas 5,000 hima leni ahirahi ri haro
Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Jo 6:1-13

10 Ele ri Himache wu ai tasini ele sumbu wu wosiro ni Jisas ni ya wu sawehamb-
wanda. Wosiwani wunu ri rani wundombwa foki ya wu i, o ko hi ti Besaita.
11 Wosiwanumbwa ele himiyama hurahama o sumbu ni wu hambwani rini wu
sirinani ya wu i. Rini tambwa wu tawani rini wunu ni heini ya ri eripe. Wosini Gotri
aulindau kwambu ti mwanji tini ya wunu ri sawenda. Wondani hahungo hima le kipe
ya wunu ri wosinda.
12 Wondawani hunduya ikowani ri tapa'angi tapa'angi hatachi fisi Himache rihi le
tani ya rini wu sawe, “Mini ele bai himiyama hurahama ma wunu sawewa wui ko
mapwa tokwe sa wu ini ahirahi wu wakini wu ani sa ya wu tukuya. Doha'a michi nu
dau ti o hima nambwe michi.”
13 Ete wowani Jisas ya wunu sawe, “Kunjenga ahirahi ti ma wunu ku ha.” Wowani
ya wu sawe, “Nunu ahirahi miyafo mina. Bereti ti tapa'angi ba, fwai'omwe ti fisi opi
tombwa do da. Nu ini sutuwa ki ahirahi le dele himiyama hurahama keke nu rano'o?”
14 Ka michi ki 5,000 hima hinga wu daro.

Wowani Jisas ri himache leni ya ri sawe, “Ma wunu ku sawewa sa wu huwasini hima
kita ti funda funda 50 hinga sa wu wauni wu liti.”
15 Wowani ri himache le o hinga wu sawewani ele himiyama hurahama ya wu liti.
16 Wowani Jisas o bereti tapa'angi ga fwai'omwe fisi o ga ri torosini hewen ko ki ri
mauni ya ri wese'a. Wosini ri lepika lepikasini ri himache leni ya ri ha. Wosiwani
wundo wu humwasini ele himiyama hurahama leni ya wu ha.
17 Wowani wu ani sembe ti ya wunu tale. Ete wowani ele ahirahi tipa gamwe le wu
ratani wu wausini hala ti tapa'angi tapa'angi hatachi fisi ya wu wa.

Pita Jisas ni sawefikaro, rini Kurais
Mt 16:13-19; Mk 8:27-29

18 Gisi foki Jisas rini bati Gotri ni ri uchahambwandawani ri himache le rini ga ya
wu da. Wu dawani ya wunu ri sili, “Kale himiyama hurahama hi ti hinde hinga wu
ani uchandau?”

19 Wowani mwanji wasa ya rini wu sawe, “Fwele ete mini wu uchandau, mini uku
yasindau hima Jon. Wowani fwele ete mini uchandau, mini Ilaicha. Ete wowani fwele
ete sawe, injelembwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima rito ri ai sairo.”
20 Wowani ya wunu ri sawe, “Wo kunjenga hinde hinga ku ani uchandau?” Ete
wowani Pita mwanji wasa ya rini sawe, “Mini Kurais. Isurel pe hima leni mi okula
kinani Gotri mini ondiyasiro.”

Jisas ete sawero, ri hasini ri ai saino
Mt 16:20-28; Mk 8:30–9:1

21 Wowani Jisas mwanji kwambu tiki wunu ri saweni minambwe ya wunu na, apa
o hi ni hima forini wu saweno ti keke.
22 Wosini ya ri sawe, “Dori Hima ri Che amwaka miyafo ri mendino, mekupu hima
le, puris hima laka le, e, lo mwanji hambwandau hima le rini ni gumwa wu sisini rini
wu yeno, wosiwa gisi namili iwa ri ai saino.”
23 Wosini ele ri himache tinda ete wunu ni ya ri sawe, “E, hima fori ani ni ri sirina
kinawa, hi rihi ti sa ri rakaisini ele gisi hinga ri me yapweke ti ri kichani sa ani sirina.
24 E, hima fori himamwale rihi tini ete ri toronambusiwa, o ri himamwale humbuno.
E, hima fori ani ni ri hambwani ri himamwale ti ri ohumbweno ti, himamwale rihi ti
kipe naha ete dano.
25 E, hima fori do nuwe kipe ya mwa'ambwe hinga tinda ete ri ratani ri wauwa,
himamwale rihi walambe naha rini iwa, kale ri mwa'ambwe hinde hinga apa rini
okulano?
26 E, hima fori ani ga ai mwanji tinga amwei ri bwa ki mina, huruhumba ri ani hawa,
dori Hima ri Che okwe hi rihi okundau tinga, ri Yapai hi okundau tinga, e, Gotri ensel
hi okundau tinga ri tawa rini okwe ori hima ni huruhumba ri hakonda.
27 Mwe naha ki kunu a sawendau. Kunu dele ku enindau hima fwele hinde apa ha
kumbwa, waya Gotri aulindau kwambu ti ku heisinimbwa.”

Jisas hima tape ti ba fo naha ki ete siraro
Mt 17:1-13; Mk 9:2-13

28 Jisas o mwanji ri bwasiwani, gisi tapa'angi hatachi namili isiwani, Pita, Jon, e,
Jemis wunu ri rani gimba ki Gotri ni ri uchahambwa ki ya wu rau.
29 Wu rausini Gotri ni ri uchahambwandawani miyaningisopo rihi ti ba fo naha
sirakowani nika'ari rihi ti hi to okundau hinga wamwa naha ete ya sira.
30 Wondawani hima fisi rini ga mwanji ya wu anambwanda, hima mwe pi Moses
hima pi Ilaicha.
31 Fini Gotri okundau hi tinga fi tani Jisas Gotri okokona tini ri sirinani Jerusalem ko
laka ki ri hano mwanji ti rini ga ya fi sawenda.
32 Wondawani Pita ga ri nau fisi miya ga wunu hipiwani ya wu tukuya ki, woro wu
tukuya nambwe wu linindani wu heiwani hi hinga okundau Jisas ga rini ga enindau
hima o pinga ya wu da.
33 Ka hima fisi Jisas ni fi hanja'aisini fi ikowani Pita Jisas ni ka hinga ya ri sawe,
“Apukolaka, aha'a ki nu dawani kipe naha. Nika'ari aka namili nu kino, mini keke
fo, Moses keke fo, e, Ilaicha keke fo.” Pita norukweni ri hambwa nambwe, wosini o
mwanji ri sawero.
34 O mwanji ni ete ri bwandawani hiki foti sikani wunu yohowani ete ya wu aki.
35 Wowani tumwa foti o hiki we ki ya ucha, “Ori ai Che. Rini ani ondiyasiro. Ri
mwanji ma ku mendi.”
36 O tumwa uchasiwani wu heiwani Jisas tombwa ya da. Wosiwani wunu takisopo
wu dimisini ka gisi ki ka sumbu wu heiro ti hima forini wu sawe nambwe.

Jisas himamwale kapwa ga dau hima wapa forini kipe ri wosiro
Mt 17:14-21; Mk 9:14-29

37 O gisi humbusiwani nurumbu o kimba wu andosini wu sikani wu tawani
himiyama hurahama miyafo naha wu tani Jisas ni numbo tiki ya rini wu hei.
38 Wowani ele himiyama hurahama i nindo tiki dau hima fori ya ri ucha,
“Ondiyakandiyandau hima, mini ni a silindau, do hurahama che ahi ma hei. Ani
hurahama che ahi funda naha.
39 Himamwale kapwa foto rini toronambusiwani ata ti walambe tumbwa ri gindau.
O himamwale kapwa to rini toroni ra'ichi'uchandawani sungwa wamwa naha
tombwa wapweni ri takisopo ki sukwandau. Wondani hima tape rihi ti walambe naha
tumbwa rini indani gamweche ri rini andosinda nambwe.
40 Mi himache le mu tiki himamwale kapwa wu rani wu humbwe kinani ani
ichakaro. Woro wunu wu simiyafuro.”
41 Wowani Jisas mwanji wasa ya rini sawe, “Kunu apa do ku dau himiyama
hurahama, kunu Gotri ni sembe mwe naha ku ha nambwe, wosini inaka kuhi ti
walambe naha isindau. Gisi geni kunu ga ete a dani kui nomo ti a randano? Che
mihi ma rata.”
42 Ete wowani ri che tandawani himamwale kapwa o to rini toroni
ra'ichi'uchandawani nuwe tiki ri raini ya apweyitinda. Wowani Jisas himamwale
kapwa o tini mwanji kwambu tiki sawewani o che kipe ri ai wosiwani yapai ni ya ri
ai ha.
43 Ete wowani ele himiyama hurahama Gotri kwambu omwesika tini wu heini ya
wu apapana.

Jisas ri hano tini numbo fonga ri ai sawero
Mt 17:22-23; Mk 9:30-32

Hima le ele ri wosiro sumbu ni wu heini wu apapanasini wu dawani Jisas ri himache
leni ya ri sawe,
44 “Kunu wasamba ti ma ku owesini do mwanji ku mendi! Ichekiyaiki hinga dori
Hima ri Che rini omwemendindau hima lei tapa tenge tiki wu hano.”
45 Wowani wunu o mwanji ya wu hikisa. Mwanji mu mwe ti wunu yanisini dawani
wunu wu hambwa nambwe. Woro wunu o mwanji ni rini wu sili kinani ya wu akinda.

Namoto apukolaka?
Mt 18:1-5; Mk 9:33-37

46 Ri himache le wui nindo tiki mwanji foti ya sukwa. Mwanji tiki au hinga wu
anayendani ya wu sawe, namoto wui apukolaka.
47 Wowani Jisas do inaka tapa hinga wunu ki dau ti ya ri hambwa. Wosini
kichapwache forini ri ratani ri mu tiki ya ri esi.
48 Ete wosini ya wunu ri sawe, “Hima fori hi ahi ki do kichapwache ni ri sembe ki
ri rakwaino ti, o ani ni rakwaindau. E, ani ni rakwaindau hima ri, o ani humbwewani
a taro hima rini rakwaindau. E, kui nindo tiki hima fori kichapwache naha hinga ri
sirano ti, rindo kui nindo tiki apukolaka.”

Kunu omwemendinda nambwe hima o kui nau
Mk 9:38-40

49 Wowani Jon ga mwanji wasa ya rini sawe, “Apukolaka, nu heiwani hima fori
hi mihi tiki himamwale kapwa ri rani ri humbwendau. Woro rini nunu ga ri
ichi'uchanda nambwe, o keke minambwe rini nu naro.”
50 Ete wowani Jisas ya rini sawe, “Kunu apa ri tau tini minambwe rini ku na kei.
Kunu omwemendinda nambwe hima ri o kui nau.”

Sameriya ko kipe hima fwele Jisas ni numbo wu tupuchakini minambwe rini wu naro

51 Gotri Jisas ni hewen ko tokwe ri ra'aikondau gisi takai ya tanda. O keke Jisas
Jerusalem ko tokwe ri i kinani inaka rihi ki kwambu ki ya ri hambwa.
52 Wosini hima fweleni ri mwanji ti ri hasiwani o mwanji ni mwaseni ya wu ra'ai.
Ele hima wu ini Sameriya lei ko tiki wu raruni ri mwa'ambwe leni ya wu otokunanda.
53 Wondawani ele kipe hima le wunu Jisas ni wui aka tiki wu rakwai kinani wu
diyaha. Hinde wowani, wunu ete wu hambwa, rini Jerusalem ko ki ri ikonda.
54 Ete wowani ri himache fisi, Jemis hima pi Jon, o sumbu fi heifuni rini ni ya fi sawe,
“Apukolaka, mi okokona ti, hewen ko kipe hi ti Gotri ni si uchawa ri rawakawa dele
himako uno'o?”
55 Ete wowani Jisas jamekoni fini heini mwanji kwambu tiki ya fini bwa.
56 Wosini ko ba foki ya wu ai i.

Jisas ni sirinano sumbu
Mt 8:19-22

57 Numbo ki wu indawani hima fori ya rini sawe, “Ele mapwa hinga mi indawa ete
mini a sirinani si indano.”
58 Wowani Jisas ya rini sawe, “Kapwa asa le wunu nuwe sopu tiki wu tukuyandau,
e, apwe le wunu woto tiki wu tukuyandau, woro dori Hima ri Che rini mwasakimbe
rasaisini ri tukuyano ti aka nambwe.”
59 Wosini hima forini ya ri sawe, “Mini ma tani ani sirina.” Ete wowani ya ri sawe,
“Ma ani ohounawa ani ini ai yapai a sisini pwe.”
60 Wowani Jisas ya rini sawe, “Sa biya da, haro hima hinga wa'airo leto o rini sikonda.
Woro mini ma ini Gotri aulindau kwambu ti mwanji tini ma wunu bwarakara.”
61 Wowani hima ba foringa ya rini sawe, “Apukolaka, ani mini a sirina ki. Woro
ma ani ohounawa ani ini ai hiparakambwe lenga tapa ti nu anayengunani nu
anawese'asini pwe.”
62 Wowani Jisas ya rini sawe, “E, hima ri kari sitiya ti ri toroni numbo miyafo gumwa
tokwe ri ai jamekoni ri ma'aiwa, rini Gotri aulindau kwambu ti mwanji bwano tau ti
hinde kipe ri ra kumbwa.”

10

Jisas 72 hima leni tau wu ra kinani wunu ri rumbwero

1 Wosinumbwa Apukolaka 72 hima hinga wunu ri esisini rini mwaseni wu i kinani
fisi fisi ya wunu ri humbwe. Ele ko laka ga ko cheche ga ri i ki hambwandaro ko hinga
tinda ete ya wunu ri humbwe.
2 Wunu ri humbwekoni ya wunu ri sawe, “Ahirahi miyafo tau tiki nipi nipisindau,
woro tau ra himache miyafo mina. O keke Yapai chele tau ni ma ku uchahambwawa
tau ra himache fwele sa ri humbwewa wu ini ele ahirahi nipiro le rinje sa rini wu
numbuni wausi.
3 “Ya ma ku i. Woro, ma ku mendi, sipisip che leni kapwa asa nindo tiki
humbwekondau hinga kunu a humbwekondau.
4 Apa ya warondau kowe ti, mwa'ambwe warondau kowe ti, e, su ti ku ra'ai kei. Apa
himiyama hurahama fwele numbo tiki ku heini wunu wese'a kei.
5 E, ku ini aka foki ku raruni, metengei o aka kipe hima leni ka hinga ma ku sawe:
‘Do aka ki dau himiyama hurahama le, sembe wahapi sumbu kunu ga o da.’
6 E, sembe wahapi hima fori o aka ki dawa, o sembe wahapi sumbu wunu ga da ki
Gotri ni ku uchahambwaro ti ai tani ori sembe wahapi hima kumbwa o dakonda. E,
o aka ki sembe wahapi hima fori da nambwe nawa, o sembe wahapi sumbu wunu ku
haro ti ai jamekoni tani kunje o ai kunu ga o dakonda.

7 O aka kumbwa ete ku dawa ahirahi lenga uku sumbwe ga kunu handawa ya ma ku
anda. Hinde wowani, tau ra himache ri randau tau wasa rihi ti mwe naha sa ri toro.
Apa ele aka ele aka ku raruni ku da kei.
8 “Ku ini ko laka foki ku raruwa kunu wu heini wui aka tokwe kunu wu ra'aisini
ahirahi ti humwasini kunu hawa o ma ku a.
9 Wondani o ko kipe hahungo hima le kipe ma wunu ku wosinda. Wosini ma wunu
ku sawe, ‘Gotri aulindau kwambu ti tani kunu takaihiro.’
10 E, ku ini ko laka foki ku raruwa, kunu wu rani wui aka we tokwe wu rakaru
nambwe nawa, ma ku ini o ko laka ki dau numbo ki ku etisini ma ku sawe,
11 ‘Do ko laka kipe hapi kuhi ti seke nuhi ki apero ti, nu ai yemburunawani kunje o
ai isinda. Woro kunu hambwafwa'aisi to: Gotri aulindau kwambu tani takaihiro.’
12 Kunu a sawenda, gisi jipe tawa Sotom ni wosiro sumbu kapwacheche hinga, do ko
laka ni wosino sumbu tito omwesika laka fo.

Ko fwele sembe wu ha nambwe keke fiya kapwa naha
Mt 11:20-24

13 “Kunu Korasin kipe himako ga Besaita kipe himako ga, kunu fiya kapwa naha! Kui
ko ki kwambu chele sumbu ambwe sumbu ambwe a wosiro hinga Taiya ko ga Saiton
ko ga a wosipo wunu injelembwa kapwa nika'ari simba wu injisini himisombo tape
wuhi ki wu hindisini kapwa sumbu wuhi gumwa wu sikoro ambwa.
14 Gotri mwanji bwano gisi ki Taiya ko ga Saiton ko ga mendino amwaka ti wai hinga,
kundo ku mendino amwaka tito omwesika laka fo.
15 Kunu Kapaneyam ko kipe hima, kunu hewen ko ki kunu rakauno'o? Mina. Kunu
ambwenda nambwe wa tiki ku raino.”
16 Wosini ri himache leni ya ri sawe, “Hima fori kui mwanji tini ri mendiwa, o ai
mwanji tini ri mendino. E, hima fori kui mwanji tini gumwa ri siwa, o ani ni gumwa ri
sino. E, hima fori ani ni gumwa ri siwa, o ri ani humbwewani a taro hima rini gumwa
ri sino.”

Ele 72 tau ra himache le wu ai taro

17 Dani ini ele 72 tau ra himache le wu ai tasini ya wu eripenda. Wondani ya wu
sawe, “Apukolaka, hi mihi ki himamwale kapwa leni nu sawendawani nui mwanji ti
mendini sirinandaro.”
18 Wowani ya wunu ri sawe, “Ani heiwani Saiten niri tito lepakinaro hinga hewen
ko ki sikaro.
19 Ma mendi, ani kwambu ti kunu ani hasinda, wosiwa ele au hopo ga ele
namindawapi ga ku yitindani ele kunu omwemendindau hima lei kwambu tini ku
diki sindau. Wowa mwa'ambwe foto apa hinde walambe kunu i kumbwa.
20 Woro kundo ku eripe'aripeni ka hinga ete ku sawe kei: ‘Himamwale kapwa nui
mwanji tini wu sirinandau.’ Mina. Kunu Gotri hi kuhi ti hewen ko tiki ri kairo tini ma
ete ku eripe'aripenda.”

Jisas eripeˈaripeni Yapai Gotri ni weseˈaro
Mt 11:25-27; 13:16-17

21 Ka gisi ki Gotri Himamwale ti Jisas sembe tini yewani ri eripe'aripeni ya ri sawe,
“Yapai, mini hewen ko ga nuwe ga mini Apukolaka. Hi mihi tini a rasaindau. Dele
mwa'ambwe inaka kipe tororo hima lenga hambwandau hima lenga wunu mi yanisini
kichapwa leni mi mekuro. Ei, Yapai o sumbu hinga sukwaro ti, mi okokona kumbwa
sukwaro.
22 Ai Yapai ele mwa'ambwe hinga tinda ete ai tapa tenge tiki tinda ri ani haro. Hima
fori ri Che ni hambwanda nambwe. Ri Yapai tombwa rini hambwandau. E, hima fori
ri Yapai ni hambwanda nambwe. Ri Che ga ri Che to Yapai ni meku kinani ondiyasiro
hima lenga wundombwa rini hambwandau.”

23 Wosini ri himache letombwa rini ga wu dawani miyaningisopo ti ri jamekoni
wunu ni ri hei hei ya ri sawe, “Hima le ele mwa'ambwe ku heindau tini wu heiwa,
wunu sa wu eripe.
24 Kunu a sawenda: Injelembwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima lenga king
apukolaka hima lenga o apa ku heindau sumbu hinga tini wu hei kinani ete wu
wondaro, woro wu hei nambwe. E, do apa ku mendindau mwanji hinga tini wu mendi
kinani ete wu wondaro, woro wu mendi nambwe.”

Sameriya ko kipe hima fori rini omwemendindau hima keke ri woro

25 Lo mwanji hambwandau hima fori Jisas ni simiyanehei ki ri saini ri etisini ya ri
sawe, “Ondiyakandiyandau hima, hinde hinga a wosiwa ete da ete da himamwale kipe
ri ani hano?”
26 Wowani Jisas ya rini sawe, “Bwele mwanji tito lo mwanji tiki dau? Mi
hambwawani hinde?”
27 Ete wowani mwanji wasa ka hinga ya ri sawe: “ ‘Gotri o mi Apukolaka, mi sembe
ti tinda ete, mi inaka ti tinda ete, mi kwambu ti tinda ete, e, mi hambwa ti tinda
ete rini numbwa mi hasini rini keke ma wo.’ Wosini ‘mi hima tape keke mi wondau
hingambwa, hima ba fori keke o hingambwa ma wo.” ’
28 Wowani Jisas ya rini sawe, “O to, mwanji wasa mwe ti o mi sawenda. O hinga ma
wosi. Wosiwa himamwale mihi kipe tumbwa ete dano.”
29 Ete wowani lo mwanji hambwandau hima ori hi rihi kapwa rini ino tini ri diyahani
Jisas ni ya ri ai sili, “Wo ‘hima ba fori’ namoni sawero?”
30 Wowani Jisas mwanji wasa ka hinga ya rini sawe:
“Hima fori Jerusalem andosini Jeriko ko tokwe ya ri rai. Wondawani kapwa hima
fwele numbo tiki rini wu heini kapwatapa naha rini yesini ri usalikamba leni wu
toroni ya wu i. Wosiwani numbo tiki ya ri da, kamindache naha ri hakoro.
31 Wosiwani o gisi kumbwa puris hima fori o numbo ki ya ta. Ri tani ori hima ri
heiwani ri tukuyandawani numbo gamba gamba ri i i rini hei hei ya ri i.
32 Ete wosiwani Lifai hima kupu fori o numbo kumbwa ri tani ori hima ri heiwani
tukuyandawani numbo gamba gamba ri i i rini hei hei ya ri i.
33 “Ete wosiwanumbwa Sameriya ko kipe hima fori o numbo ki ri tani ri heiwani
hima fori ya tukuyanda. Wondawani rini ni heini rini keke ya ri wo.
34 Wosini rini tambwa takai ri ini, weli tinga waini uku tinga rini owesini ya rini inji.
Wosini rini tororasaini ri dongi tenge tiki ya rini lisi. Ete wosini rini ra'aini hima le
tukuyandau aka ki ya rini enependa.
35 O gisi humbusiwani nurumbu 10 kina ri rukoni hima tukuyandau yapai chele
aka ni ri hasini ya ri sawe, ‘Mini dori hima ni norukweni ma enependa. E, ya ti chiki
nambwe nawa ani ai a tano gisi ki ya fonga ai mini ani hano.’
36 “Apa mi hambwawani hinde hinga? Kale hima namili nindo ki hinde na hima
forito hiliya hima rini yero ka hima keke funda ete ri wo?”
37 Ete wowani lo mwanji hambwandau hima ori ya ri sawe, “Rini keke woni rini
okularo hima ori to.” Wowani Jisas ya rini sawe, “Ma ini o sumbu hingambwa ma
wo.”

Mata hima pi Mariya

38 Wosini wu ini Jisas ko foki ya ri raru. Wowani humwe foti hi tihi ti Mata, tindo
rini ra ra ti aka we tiki ya rini rakwai.
39 Mata hipache foti o aka we ki ya kwai ti da, hi tihi ti Mariya. Tindo tani Apukolaka
i seke mu tiki takai ti litisini ri mwanji tini ya ti mendinda.
40 Wondawani Mata ahirahi leni ti wondani, inakahambwa inakahambwa sumbu
leni ya ti hambwanda. Wondani Mata ini Jisas ni ya sawe, “Apukolaka, ka ni mi

hambwanda nambweˈe, ai hipache ani hanjaˈaisini nimba ti linindawani andombwa ahirahi ti ani otokunandau? Woro ma tini sawewa sa saini tani sa ani okula.”
41 Ete wowani Apukolaka mwanji wasa ya tini sawe, “Mata, Mata, inaka miyafo tini
ni hambwandawani sembe nihi ti mwaˈambwe miyafo keke walambe nini indau.
42 Woroti mwaˈambwe foti kekembwa nu heifu hinga. Mariya o mwaˈambwe ni ti
toro kinani ti linindau. Woro o sumbu kipe tihi ti apa minambwe tini nu na hinga.”

11

Gotri ni uchahambwandau sumbu
Mt 6:9-15; 7:7-11

1 Jisas michi foki Gotri ni ya ri uchahambwanda. O sumbu ri humbusiwani ri
himache fori ya rini sawe, “Apukolaka, Gotri ni uchahambwandau sumbu ma nunu
ondiyakandiya, ka injelembwa Jon ri himache leni ondiyakandiyaro hinga.”
2 Wowani ya wunu ri sawe, “Gotri ni uchahambwano gisi ki ka hinga ma ku sawe:
‘Yapai, hi mihi ti kipe naha tumbwa sa ete dawa hima le sa wu rasainda. Aulindau
kwambu mihi ti sa ta.
3 Ahirahi ele gisi hinga nu ano ti, ma nunu ha.
4 Ele kapwa sumbu nuhi ma rani humbwe. Nunu okwe kale hima kapwa sumbu
wosiwani nu rani nu humbwendau. Apa simiyanehei sumbu tiki nunu raˈai
kei.” ’
5 Wosini ya wunu ri sawe, “E, kui nindo tiki hima fori ri nau fo dawani, nili alase ki
ri ini ya ri sawe, ‘Ai nau, bereti namili ma ani ha.
6 Ai nau fori numbo ki tani sukwani ani heiro, woro ani rini a yakwano ti ahirahi
nambwe.’
7 Ete wowani aka we tiki tukuyandau ri nau ri mwanji wasa ya rini sawe, ‘Mini apa
ani ni tau kwambu ani ha kei. Aka ti a dimihiro, wosiwani ai che le tei tiki ani ga dele
tukuyanda. Apa hinde a saini ahirahi mini ani ha kumbwa.’ Woro ku hambwawani
hinde hinga?
8 Kunu a sawenda, yapai chele aka saini ri nau keke ri hambwani ahirahi rini hinde
ri ha kumbwa. Mina. Woro ori hima ete uchani ekichasi ekichasindawa apa ri saini ri
heifundau mwaˈambwe rini hano.
9 Worokeke kunu a sawenda: Kunu Gotri ni ma ete ku uchahambwanda, wowa Gotri
o kunu hakonda. Kunu mwaˈambwe ni ma ete ku wakindawa o ku heikonda. Kunu
aka duwa ni ma ete yenda, Gotri aka duwa o kunu tukwasikonda.
10 Hinde na hima fori Gotri ni mwaˈambwe fo keke ete ri uchahambwano ti, o
mwaˈambwe ri torono. E, hinde na hima fori mwaˈambwe ni ete ri wakino ti, o
mwaˈambwe ri heino. E, hinde na hima fori aka duwa ete ri yendano ti, Gotri o rini
tukwasikonda.
11 “E, kui nindo tiki che fori ri yapai ni fwaiˈomwe keke ri sawewa, apa kapwa hopo
ni rini hanoˈo? Mina.
12 E, ri che ri yapai ni apwetoko la fo rini ha ki ri sawewa, apa yapai kapwa hopo tini
rini hanoˈo? O okwe mina.
13 Woro kunu kapwa sumbu ku wondau hima kui che leni mwaˈambwe kipe tumbwa
ku handau sumbu tini ku hambwasindau, o hinga ti nawa Yapai hewen ko tiki ri dau
ti rini ni uchahambwandau hima leni Gotri Himamwale kipe o ri hakonda.”

Wunu ete sawero, Jisas Belesepul ga tau ri randau
Mt 12:22-30; Mk 3:20-27

14 Jisas himamwale kapwa hima foriki dasini takisopo dimisiro hima ni kipe ya
ri wosinda. Himamwale kapwa o sirani isiwani mwanji bwanda nambwe hima ori
mwanji ti ya ri bwa. Ete wowani ele himiyama hurahama o tini wu heini inaka tenge
miyafo ya wu hambwa.

15 Wowani hima fwele ya sawe, “Himamwale kapwa lei wui apukolaka, Belesepul,
ri kwambu tiki himamwale kapwa ri rani ri humbwendau.”
16 Wosini hima fwele rini simiyanehei kinani ya rini wu ucha, wowa hewen ko kipe
kwambu chele sumbu fo wupa wo sumbu hinga ri wosi ki.
17 Wowani rini wui inaka ti ri hambwasini ya wunu ri sawe, “E, ko laka ki king
apukolaka ri himache le huwasini wu anayendawa o ko laka walambe ino. E, aka foki
wu dau analongo hima le wu huwasini wu anayendawa o aka apa hinde yakinani wu
eti kumbwa.
18 E, Saiten okwe o hingambwa, ri himache le wu huwasini wu anayendawa apa o
wui ko laka hinde hinga yakinani wu etino? Woro ete ku ani sawendau, ani Belesepul
kwambu tiki himamwale kapwa a rani a humbwendau.
19 E, Belesepul kwambu tiki himamwale kapwa a rani a humbwendau nawa, namoto
kale kui himache leni okulawani himamwale kapwa rani humbwendau? O hinga ku
ani sawewa, ele kui himache leto koti torondau hima hinga etisini kui mwanji ni o
kunu wu kilikonda.
20 Woro, ani Gotri kwambu tiki himamwale kapwa a rani a humbwendau ti nawa,
Gotri aulindau kwambu ti kunu ki tahiro.
21 “E, hima kwambu naha fori rambu ti ri torosini ri aka tini ri aulindawa,
mwa'ambwe rihi le kipe tumbwa ya dau.
22 E, rini ni dikindau au anaye hima kwambu naha fori tani rini ga fi anayeni dikisini
ele ri rambu ga hachangipi huwe ga ri torosiwa kwambu rini haro ti ya leningikonda.
Wosinumbwa ele ri mwa'ambwe ri humwasini ri hima kupu leni ya ri hakonda.
23 “Hima fori ai nau nambwe nawa, rini ai miho. Hima fori ani ga ele sipisip si wau
nambwe nawa, o rindo ele sipisip ni ri enginawani wu ichi'uchandau.

Himamwale kapwa ai taro
Mt 12:43-45

24 “E, himamwale kapwa fori hima foriki dawani rini hanja'aini sirani isini ri fwa
nambwe mapwa foki himatino michi tini ya ri wakinda. Woro ri himatino michi ri
wakifuni ya ri sawe, ‘Ani ai ini injelembwa a daro aka hukwe ahi ki a dano.’
25 Ri ini ri heiwani o aka ri hanjini ka'apwe le ri woni yechikina yechikinasinda.
26 Ete wowani ri ai ini rini ni dikini kapwa sumbu mama wondau tapa'angi hatachi
fisi himamwale kapwa leni ya ri rata. Wosini o aka ki wu raruni ya wu da. O keke ka
hima injelembwa kapwa sumbu wai hinga ri wondaro ti, apa kapwa sumbu omwesika
naha ki funda ete ri wondau.”

Eripe'aripendau tini torondau sumbu

27 Jisas ele mwanji hinga ri bwandawani ele himiyama hurahama lei nindo ki
humwe fo hapa tinga ti uchani ya ti sawe, “Ka humwe injelembwa mini rasini muku
ti mini handaro ti, tini sa ti eripe'aripe.”
28 Wowani Jisas ya sawe, “Mina. Ele hima Gotri mwanji ni wu mendini wu
sirinandau tombwa, wunu sa wu eripe'aripe.”

Hima fwele kwambu chele sumbu tini wu hei kinani wu ucharo
Mt 12:38-42; Mk 8:12

29 Himiyama hurahama miyafo wu tani wu wausiwani ka hinga ya wunu ri sawe:
“Do apa kipe himiyama hurahama le wunu kapwa. Wunu Gotri kwambu tini nimba
wu hei kinani kwambu chele sumbu fo keke wu uchandau. Woro apa kwambu chele
sumbu foti wunu a meku hinga. Jona ki sukwaro sumbu numbwa wunu a mekukonda.
30 Injelembwa Ninifa kipe hima le Gotri wunu wosikondau sumbu ni mwe naha wu
hambwa kinani Gotri Jona ni wupa ya ri owe. Woro o hingambwa apa dori Hima ri
Che okwe apa dele dau himiyama hurahama le keke Gotri wupa ya rini owekonda.

31 Ichai Gotri ele himiyama hurahama leni mwanji ri bwano gisi ki, nika rai tokwe
miyaningisopo sini tapa yanji waku angi tokwe taro kwini humwe foti dele dau hima
lenga funda wu saisini tindo wui kapwa sumbu tini ya ti kilindakonda. Hinde wowani,
ka kwini humwe tini niri ambwe nuwe ambwe ti daro tito ti tani Solomon hambwa
kipe rihi tini ti mendiro. Woro apa Solomon ni dikiro hima ri doha'a da.
32 Gotri ele himiyama hurahama leni mwanji bwano gisi ki, Ninifa pe hima le dele
dau hima lenga funda wu saisini wui kapwa sumbu tini ya wu kilindakonda. Hinde
wowani, Ninifa pe hima le Jona wunu bwandaro mwanji ti wu mendini kapwa sumbu
wuhi gumwa wu siro. Woro apa Jona ni dikiro hima doha'a da.

Hima tape ki okundau hi
Mt 5:15; 6:22-23

33 "Hima le lamu okusini tei tako tiki, e, hungwe tako tiki wu rawarunda nambwe.
Mina. Wunu lamu okusini lamu lisindau tei tenge tiki wu owendau, wowa ele hima
raruni o lamu okundau ti sa wu hei.
34 Miya mihi ti hima tape ki okundau lamu hinga. E, miya mihi ti kipe nawa, hima
tape mihi ti okwe lindanasindau. E, miya mihi ti kapwa nawa, hima tape mihi ti okwe
hundusindau.
35 O keke mini hambwafwa'ai. Foki o lamu ri sembe tiki kwai dau ti, apa usungwaha
ki.
36 E, ele hima tape mihi tinda ete lindanandani sunduche foti mini ga da nambwe
nawa, ele hima tape mihi, lamu tito okuni taiyandau hinga ete mini o hingambwa
taiyandano."

Farisi hima lenga lo mwanji hambwandau hima lenga wui kapwa sumbu
Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 20:45-47

37 Jisas o mwanji wunu ri sawesiwani Farisi hima fori ahirahi fi a kinani ya rini ucha.
Wowani ri aka we tiki ri raruni tei tiki ya ri liti.
38 Woro, Jisas Juta hima kupu lei sumbu tini sirinani uku ri ya nambwe tei tiki ri
litiwani Farisi hima ori rini heisini inaka miyafo ya ri hambwanda.
39 Ete wowani Apukolaka ya rini sawe, "Kunu Farisi hima, hatumwa lenga hungwe
lenga hoko tokwembwa ku yokondau. Woro kui sembe we ti kwai hili ya sumbu tinga
kapwa sumbu tinga kunu talesindau.
40 Kunu ambwatinambwati hima! Hoko tokwe dau mwa'ambwe tini wosiro Gotri,
we tokwe dau mwa'ambwe ti okwe ri wosi nambwe'e?
41 E, ele mwa'ambwe kunu ki kwai dau ti ele bwarichape hima le keke ku woni
ma wunu ha. O hinga ku wosiwa kunu ki dau hoko kipe mwa'ambwe ti, e, we kipe
mwa'ambwe ti tinda ete halaya naha.
42 "Woro kunu Farisi hima, kunu hambwafwa'ai! Kunu lekekwasa le, lombo le, e,
kupucha ba fweleni tapa'angi tapa'angi kita hinga ku wausini kita funda ri Gotri ni ya
ku hau. Woro kunu sumbu kipe tini, e, Gotri keke wondau sumbu tini ku sirinanda
nambwe. E, ka sumbu ni metengei ma ku wo. Woro ele sumbu ba fwele okwe ku
hanja'ai nambwe nawa, o to kipe naha.
43 "Kunu Farisi hima le, kunu hambwafwa'ai! Kunu hima le kunu hei kinani lotu
wondau aka we tiki takumwa naha ki ku linindani, e, hima le hima wausindau michi
tiki kunu wese'anda ki ku okokonandau.
44 "Kunu hambwafwa'ai! Kunu awa fwasi nambwe matimat hinga, hima le matimat
dau tini wu hikisani o tenge ki wu ichi'uchandau."
45 Wowani lo mwanji hambwandau hima fori mwanji wasa ya rini sawe,
"Ondiyakandiyandau hima, o mwanji hinga mi bwaro ti, huruhumba omwesika nunu
mi handau."
46 Ete wowani Jisas ga ya sawe, "Kunu lo mwanji hambwandau hima, kunu okwe
hambwafwa'ai! Kunu ele himiyama hurahama wui bendu ki mwa'ambwe nomo

laka leni ku hasiwani wu kicha ki tau kwambu naha wu randau. Woroti kunu tapa gamweche ku dachinani wunu ni ku okula ki ku hambwanda nambwe.
47 “Kunu hambwafwaˈai! Kui metele hima Gotri mwanji bwarakarandaro hima leni yeni wu siro. Wosiwani kunu o wui matimat hukwe ni ku ai norukwendau.
48 O hinga wu wo wo, kui metele wosiro sumbu tini ku ohounandau, wosini hima leni o wui sumbu ni amwei ku sawendau. Hinde wowani, kui metele to Gotri mwanji bwarakarandaro hima leni wu yeni wu sisiwani wui matimat ni ku ai norukwendau.
49 “O keke Gotri hambwa kipe naha ri hambwasini ri sawero, ‘Ani ni mwanji bwarakarandau hima lenga ai tau randau himache lenga a rumbwewa wunu tambwa wu iwa, fweleni wu yeni wu sini, fweleni walambe sumbu wunu wu wosino.’
50 O keke, apa dele dau himiyama hurahama, injelembwa Gotri do nuwe wosiro gisi ki ambwesini ete ta tani Gotri mwanji bwarakarandaro hima leni wui metele le wu yeni wu siro sumbu keke nomo ti ya wu rakonda.
51 Injelembwa metengei naha Epel ni wu yeni sisiwani ete ta tani apa Sekaraiya ni Gotri ni anguˈomwe handau tei ga Gotri aka tipa kipe ga fi nindo naha ki rini wu yeni siro. Ei, mwe naha ki kunu a sawendau, ele kapwa sumbu wuhi keke apa dele dau himiyama hurahama le wunu mwanji chele.
52 “Kunu lo mwanji hambwandau hima, kunu hambwafwaˈai! Kunu hambwa kipe dau aka ki tini ku raˈaihiro. Wosini kunjenga o aka ku raru nambwe ku dasini ele raru ki simiyandau hima lei numbo tini ku ai ichakindau.”
53 Wosini Jisas o aka we ri hanjaˈaisini hoko tokwe ri raruwani lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga mwanji miyafo ki rini wu yendani ya rini wu omwemendinda. Wondani ri takisopo ki mwanji wasa ri ha kinani ele sumbu ba fweleni ya rini wu silineheinda.
54 Wondani funda rini ni ya ete wu heinda, ri takisopo ki mwanji foti walambe ri bwawa o mwanji ki rini ni wu kotimwo ki.

12

Gambolombo sumbu tini hambwafwaˈai
Mt 10:26-27

1 Da hinga wowani himiyama hurahama miyafo naha, apa hinde gendi kumbwa, woro wunu wu wauni funda ete wu anatakai anatakaini hima fwele seke ti fweleni ya yitinda. Ka gisi ki Jisas metengei naha ri himache leni ka hinga ya wunu ri sawe: “Kunu Farisi hima lei bereti ni owesiwani hehenandau wo, yis, tini ku hambwafwaˈai. Yis mwe ti gambolombo sumbu wuhi tini a sawendau.
2 Ele sumbu hinga tinda ete wu ichakisiwani dau ti amwei sukwano. Wowa ele yanisiro sumbu ti hima le ya wu hambwakonda.
3 O keke ele mwanji hundu tiki ku bwaro ti, ele himiyama hurahama ni nika tinga wu mendino. E, ele mwanji aka we ki kwai usariche ku bwaro ti, aka hoko ki wu etisini amwei wu bwano.

Hima le namo naha ni akino?
Mt 10:28-31

4 “Ai nau le, ka hinga kunu a sawenda: Kunu apa hima tape tumbwa yeni sino hima leni ku aki kei. Wunu o sumbu hinga wu wosisini sumbu ba fotinga hinde apa wu wosi kumbwa.
5 Woro ku akino hima rini o kunu a mekusikonda: Ori hima naha ni ya ma ku akinda. Rindo himamwale tinga yeni sindau ti, hima ni toroni hi tiki rawaindau kwambu ri torosindau. Ei, mwe naha ki kunu a sawendau, kari hima ni ya ma ku aki.
6 “Ku hambwandau, hima le tapaˈangi raisiˈapwe cheche leni humokuto ya fisi ki wu randau. Woro Gotri raisiˈapweche forini ri hikisanda nambwe.

7 Rini kui mwa nimbi tinda ete ri gendisindau. O keke kunu apa aki kei. Kunu kale
raisi'apwe cheche leni ku dikisindau.

Jisas hi tini sawefikandau sumbu
Mt 10:32-33; 12:32; 10:19-20

8 “Woro kunu a sawenda: E, hima fori hi ahi tini ele himiyama hurahama i
miyaningisopo ki amwei ri bwano ti, dori Hima ri Che okwe ori hima ni Gotri ensel lei
miyaningisopo tiki amwei ri bwano.
9 E, hima fori ele himiyama hurahama i miyaningisopo tiki hi ahi tini gumwa ri siwa,
ani okwe Gotri ensel lei miyaningisopo tiki ori hima ni gumwa rini a sino.
10 “Hima fori dori Hima ri Che ni kapwa mwanji ri bwano ti, Gotri o ri kapwa sumbu
o ri rani ri humbwekonda. Woro hima fori Gotri Himamwale ni ri saweholiyano ti,
Gotri apa o ri kapwa sumbu hinde rani ri humwe kumbwa.
11 “E, hima le kunu toroni lotu wondau aka ki kunu wu ra'aini, e, gapiman apukolaka
lenga hi chele hima lenga wunu tambwa kunu wu ra'aini miyaningisopo wuhi tiki
kunu wu esisiwa, apa ku akini ete ku hambwa kei, ‘Ka bwele mwanji wasa hinga tini
nu hambwasini apa nu bwano?’
12 Do amwa ki ete ku enindawa Gotri Himamwale wunu ku bwano mwanji ti o kunu
mekusikonda.”

Ambwatindau ya chele hima mwanji yepe

13 Ele himiyama hurahama i nindo tiki dau hima fori Jisas ni ka hinga ya ri
sawe: “Ondiyakandiyandau hima, ai okokona ti ai apwai ni ma sawewa si yapai ya
mwa'ambwe le ri humwasini fwele sa ri ani ha.”
14 Wowani Jisas ya rini sawe, “Hinde wowani? Namoto kui mwanji mendini kilindau
hima hinga, e, ya mwa'ambwe humwasindau hima hinga ri ani esiro?”
15 Wosini ya wunu ri sawe, “Kunu kipe naha ku hambwafwa'ai! Apa ya mwa'ambwe
ti keke ku okokona kei. Hinde wowani, hima fori ya mwa'ambwe miyafo naha dau ti,
apa ele ya mwa'ambwe rihi ki ete da ete da himamwale kipe hinde ri toro kumbwa.”
16 Wosini mwanji yepe foti ka hinga ya wunu ri sawe: “Ya mwa'ambwe chele hima
fori tau rihi tiki ahirahi miyafo naha nipi nipisindau.
17 Wosiwani ya mwa'ambwe chele hima ori inaka miyafo ka hinga ya ri hambwa,
‘Apa hinde hinga a wosino? Ahirahi ahi le ani oweno ti aka nambwe.’
18 Wofunu ya ri sawe, ‘Ka hinga a wosino. Ahirahi ahi owendau aka o ni a lendosini
aka laka foti a kino. Wosini ele witi ahi, e, ya mwa'ambwe ahi ele o aka laka kumbwa
a rawaruno.
19 Wosini ete ya ani hambwa: Ele ya mwa'ambwe ahi le asama miyafo naha dano.
Wondawa ahirahi uku sumbwe ahi tunumbwa ani ani, ani eripe'aripendani ya a
himati.’
20 Ete wowani Gotri rini heini ya rini sawe, ‘Mini ambwatinambwati hima! Do
niliki ki o mi hakonda. Wowa kale mi ya mwa'ambwe aka fotukumbwa mi wausiro ti
namoto apa ra'aikonda?’
21 Woro ya mwa'ambwe miyafo wunje wu waundau hima le o hingambwa. Wunu
Gotri miyaningisopo ki bwarichape hima naha.”

Hima tape keke okokonani inaka miyafo hambwandau sumbu
Mt 6:25-34

22 Wosini Jisas ri himache leni ya ri sawe, “O keke kunu a sawendau, apa himamwale
kunu andosino ti keke ku hambwani ete ku sawe kei, ‘Ka bwele ahirahi ni nu ano?’
E, kui hima tape ti keke inaka miyafo ku hambwani apa ete ku sawe kei, ‘Ka bwele
nika'ari ni nu sini hima tape nuhi ti nu ichakino?’
23 E, himamwale ti ahirahi tini dikindau. E, hima tape ti nika'ari tini dikindau.

24 Kale niri pe apwe ni ma ku hambwa. Wunu witi ti wu sindani ahirahi mwe ti wu
waunda nambwe. Wunu ahirahi ni oweno aka wuhi nambwe. Woro Gotri to ahirahi
ti nimba wunu yakwandau. Woro kunu himiyama hurahama le apwe leni funda ete
ku dikisindau.
25 E, kui nindo tiki hima fori inaka tenge miyafo ri hambwani, apa ri inaka ki
himamwale rihi tini kamindache ri ai ondiyasiwa gisi gamwe ga inoˈo?
26 E, ka sumbu cheche ni ku wosifundau ti nawa, hinde wowani ele sumbu ba fwele
keke inaka tenge miyafo ku hambwandau?
27 “Kale wariko ni ma ku hambwa. Wunu tau kwambu wu rani kaˈapwe wuhi ti wu
wosinda nambwe. Woroti kunu a sawenda. Injelembwa Solomon nikaˈari kipe naha
leni ri sindaro ti, do wariko hinga tini ri diki nambwe.
28 Ei mwe naha, apa ele fuku tiki saindau ki le icheki hinga wu yekutoni hi tiki wu
humbwewa uno, woro kale ki tapa miya hinga ti Gotri to wariko kipe wunu hani nimba
wunu ri enependau. O tini ma ku hambwa, Gotri kipe naha o kunu ri enependakonda.
Kunu sembe ku haro ti, kui sembe ha sumbu kapwacheche naha!
29 O keke apa inaka tenge miyafo ku hambwani ete ku sawe kei, ahirahi ga uku
sumbwe ga bwele ni ku ano. Apa o tini inaka miyafo ku hambwa kei.
30 Do nuwe kipe Gotri ni hambwanda nambwe hima le, wunu ele mwaˈambwe keke
tau kwambu wu wo wo wu wakindau. Woro kui Yapai hewen ko tiki dau to rini
hambwasindau, kunu okwe ele mwaˈambwe to kunu okulawani ku dau ti.
31 Woro metengei naha ka tini ma wo: Gotri aulindau kwambu ti ma ku wakinehei.
Wowa dele mwaˈambwe hinga Gotri o kunu hakonda.

Hewen ko tiki mwaˈambwe kipe ti waundau sumbu
Mt 6:19-21

32 “Kunu dele ai fe che asa che, kunu apa aki kei. Kui Yapai eripeˈaripeni aulindau
kwambu rihi ti o kunu ri hakonda.
33 Ele usalikamba kuhi ya wungwa ma ku ji. Wosini ele ya heifundau hima
leni ma ku ha. O hinga ku wosini simba yinda nambwe ya kowe tini ku wosini
hewen ko tiki se yinda nambwe mwaˈambwe kipe tumbwa ma ku wau. Hewen
ko tiki ele mwaˈambwe waninda nambwe, hili ya hima le takai tanda nambwe, e,
owechehopoche le mwaˈambwe leni anda nambwe.
34 Ele mwaˈambwe kipe kuhi dau ko kumbwa inaka kuhi okwe o ko ki ya da.

Tau ra himache wu otokunano sumbu

35 “NikaˈariI ti ku lehepuni faicheri ku injini leti mwalekupu tiki ku dahapisini lamu
ti okuni ya ma ku otokuna.
36 Kale hima wui apukolaka humwe hopwe kinani woro ahirahi laka ri asini ri ai
tano tini wu nikisindau hinga ma ku otokunasini nikisinda. E, ri tani dawa ti ri yewa,
metengei ete wu mendini ya wu tukwakonda.
37 E, wui apukolaka hima ori tani ri heiwa, ri tau ra himache wu tukuya nambwe
wu nikisindawa ele tau ra himache sa wu eripe. Mwe naha ki kunu a sawe, apukolaka
rinjenga nikaˈari ti ri lehepuni faiche ri ri injini leti ti mwalekupu tiki ri dahapisini tei
ki wu liti kinani ya wunu ri sawekonda. Wosiwa rinjenga ri saini ahirahi le ya wunu
ri tisikonda.
38 Apukolaka nili alase kiˈi, kapwa apwe gindau amwa ki ri ai tani ri heiwa ele tau
ra himache wu tukuya nambwe wu dau nawa, ele tau ra himache sa wu eripe.
39 “Ka sumbu ni ma ku hambwa: E, yapai chele aka mwanji suwa fori ka hinga ri
mendiwa, apa hili ya hima fori ri aka ki hili ya ki tano, wosiwa ri aulindawa apa o hili
ya hima ri aka ti hinde ri lembuningisini ri raru kumbwa.
40 Kunu okwe ma ku hambwafwaˈaisini ku da. Dori Hima ri Che tano gisi kunu ku
hikisandau.”

Tau ra himache kipe ga tau ra himache kapwa ga fi mwanji yepe
Mt 24:45-51

41 Wowani Pita ya sawe, “Apukolaka do mwanji yepe nunu numbwa mi sawendau'u,
mina dele hima okwe mi sawendau?”
42 Ete wowani Apukolaka ya wunu sawe, “Hinde na tau aulindau hima forito
hambwafwa'aisini ri tau ni norukweni ri randau? Apukolaka rini ni esisiwa ele tau
ra himache ni ri aulindani, ahirahi hano amwa ki ri tau ra himache leni ahirahi le
norukweni ri handakonda.
43 Wondawa ri Apukolaka ri ai tani ri heiwa, ri tau ra himache o mwanji rini sawesiro
hingambwa ri wosindawa, o tau ra himache sa ri eripe.
44 Mwe naha ki kunu a sawendau, ri apukolaka rini esisiwa ele mwa'ambwe rihi
hinga tinda ete rindombwa aulino.
45 Woro ori tau ra himache ri inaka ki ete ri hambwawa, ‘Ai apukolaka amahani
hinde ta kumbwa,’ wosini ele tau ra himache le, e, tau ra humwe leni wunu ri yendani
uku sumbwe kwambu ri andani ya ri ambwatinambwatinda.
46 E, o tau ra himache ri apukolaka gisi foki tano keke ri nikisi nambwe, o sumbu
hinga tini ete ri wondawa, ri apukolaka gisi foki ete ri ai tano, woro o gisi hinde ri
hambwa kumbwa. Ri apukolaka ai tani ri heini walambe naha ki ete rini yeno, wosini
ele hima wui tau ni hambwafwa'aini randa nambwe hima lenga ri kilini rumbwewa
wunu ga ri dano.
47 “O tau ra himache ri apukolaka i inaka tini ri hambwasindau, woro rinjenga ri
otokunasini apukolaka i inaka tini ri sirina nambwe. O keke apukolaka hapa tinga
rini tanambwa sindau.
48 Woro o tau ra himache ri apukolaka i inaka tini ri hikisasini kapwa sumbu
hinga fotini ri wowa, o keke ri apukolaka gasa kumbo tiki rini yekondau ti, apa
kapwacheche hinga rini tanambwano. Hima fori mwa'ambwe miyafo naha rini haro
ti, ele mwa'ambwe chiki hingambwa wasa sa ri ai ha. E, hima fori tau ra kinani tau
omwesika naha rini haro ti, o tau chiki hingambwa tau sa ri rawa ahirahi mwe o
hingambwa sa sukwa.

Jisas keke ele himiyama hurahama wu huwakonda
Mt 10:34-36

49 “Ani hi okundau tini do nuwe ki a rumbwe ki a taro. Ani ai okokona naha ti do hi
metengeimbwa ete okuni lilinandapo kipe naha.
50 Ani amwaka chele uku ni a yakondau. Woro o sumbu hinga ani ki sukwa nambwe
ete a dawa, sembe ahi ti nomo naha.
51 Woro ani a taro ti, ku hambwawani do nuwe ki dau au kuhi tini a humbu kinani a
taro'o? Mina. O kunu a sawenda: Ani himiyama hurahama leni a huwa kinani a taro.
52 Apa ga ichekai ga okwe, aka fokumbwa hima le tapa'angi hinga wu dano ti,
nerimbe fisi ya wu huwakonda. Wosini hima namili hima fisi ni omwemendindawa,
hima fisi ga ele hima namili ni ya fi omwemendindakonda.
53 Yapai ri hurahama che ni omwemendiwa, hurahama che ri yapai ni omwe-
mendikonda. Wowa nuwai ti himiyama che ni omwemendiwa, himiyama che
ga ti nuwai ni ti omwemendikonda. Wowa tukwahapa saini ti naruhumwe ni ti
omwemendiwa, ti naruhumwe ga saini ti tukwahapa ni omwemendikonda.”

Sukwakondau sumbu ni hambwanda sumbu
Mt 16:2-3; Mk 8:11-13

54 Wosini ele himiyama hurahama okwe ya ri sawe, “Hiki ke ti ku heiwani nika
raindau mapwa tokwe roni sukwawani metengei ete ya ku saweu, ‘Mwa ti ya yekonda.’
Wowani mwe naha mwa ti ya yeu.
55 E, ausuwa ti uku funda ete gesahasindau michi tokwe sini tandawani ku heini ya
ku saweu, ‘Nika ti au naha ya yekonda.’ Wowani mwe naha nika ti au naha ya yeu.

56 Woro kunu nimba gambo hima! Nuwe kipe sumbu ga niri pe sumbu ga ku heini
mwe naha ku kilindau. Wo hinde wowani do apa sukwandau sumbu tini ku heini
norukweni ku kilinda nambwe?

O mini kotimwokondau hima ga mwanji ti ma ki norukwe
Mt 5:25-26

57 “Hinde wowani kunjenga norukweni ku hambwani sumbu kipe tini ku kilinda
nambwe?
58 O mini kotimwono hima ga koti wondau aka ki funda ki indawa, o gisi ki ete numbo
alase ki rini ga mwanji ti ma ki wonorukwe. Foki koti mendindau hima ri tambwa
mini raˈaiwa, koti mendindau hima ori apungwandai kichandau hima lei tapa tenge
tiki mini ri hawa apungwandai kicha hima ele kalapus tiki apa o mini rawarukonda.
59 Mini a sawenda: Wosiwa kalapus aka tiki amahani apa hinde mi sira kumbwa.
Wayambwa koti mendindau hima mini siliro ya hinga tinda ete, humokuto yache okwe
mi hani mi chikiwambwa.”

13

Hima fori sembe ha nambwe sino ti rini humbuno

1 O gisi kumbwa ete hima fwele o ki wu wausiro ti, gapiman apukolaka Pailat Galili
kipe hima fweleni wosiro sumbu tini Jisas ni ya wu sawe. Pailat wui hima fi tinga Gotri
ni anguˈomwe handau omwe fi tinga funda ete anahulehuro.
2 Wowani Jisas mwanji wasa ya wunu sawe, “Ku hambwawani, kale Galili kipe hima
Galili pe hima ba fweleni dikini wundombwa kapwa sumbu mama wu woro ti keke
sembe namo wu aroˈo?
3 Mwe naha ki kunu a sawenda: Minambwe naha! E, sembe ku ha nambwe nawa,
kunu okwe o hingambwa ku humbuno.
4 Ka Siloam aka huwe laka lendoni sikani kale 18 hima ni yewani wu haro ti, ku
hambwawani wui kapwa sumbu ti, Jerusalem ki dau hima ba fwele wui kapwa sumbu
tini wu dikiroˈo?
5 Mwe naha ki kunu a sawenda: Minambwe naha! E, sembe ku ha nambwe nawa,
kunu okwe o hingambwa ku humbu sindau.”

Me ti tuko wanda nambwe mwanji yepe

6 Wosini mwanji yepe foti ya wunu ri sawe, “Hima fori fik me foti ri raˈaini waini
rupwa rihi ki ri sisiro tini tuko fwele ri numbu ki ya ri ta. Ri tani ri heiwani tuko fo wa
nambwe, mina.
7 Wofunu o rupwa ni aulindau himache ni ya ri sawe, ‘Ma mendi. Asama namili
do fik tuko ni a numbu ki a tani ani heiwani tuko foti wa nambwe. O keke ma seni
humbweˈi. Hinde wowani nuwe uku kipe nimba ini humbundau?’
8 Wowani o rupwa ni aulindau tau ra himache ri mwanji wasa ya rini sawe,
‘Apukolaka, mi ani hanjaˈaisiwa do asama tombwa sa da. Wosiwa nuwe ti kipe i kinani
me mu takai ki haweini wa ti ani eisini bulumakau se ti a ratani o ki a rawaikonda.
9 Wosiwa ai tano asama foki tuko ti wawa, kipe naha. E, wa nambwe nawa, mi seni
bwe rumbweˈi.” ’

Himati gisi ki Jisas hahungo humwe foni kipe ri wosiro

10 Himati gisi ki Jisas ele himiyama hurahama ni lotu wondau aka we ki mwanji le
ya wunu ondiyakandiyanda.
11 Wondawani himamwale kapwa ga dau humwe foti o ki ya ti da. O himamwale
kapwa to hahungo tini hasiwani ti daro asama ti 18. Wosiwani o humwe mwangi
hapa ti boloiya ete wosiwani dachikinani ti eti kinani ti simiyandaro.
12 Wowani Jisas tini heisini ri uchawani ti tawani ya tini ri sawe, “O bai humwe, ni
hahungo a rani a humbwehiro.”

13 Wokoni ri tapa ti o humwe tape tenge ki ri torokowani, metengei ete dachikinani
ya ti eti. Wosini o humwe Gotri hi tini ya ti rasai.
14 Ete wowani o lotu wondau aka aulindau mekupu hima ori Jisas himati gisi ki o
humwe ni kipe ri wosiro ti keke rini ni sembe enge ti ya ri a. Wosini mekupu hima
ori ele himiyama hurahama ni ya ri sawe, “Tau rano gisi ti tapaˈangi hatachi funda. E,
hima fori kui hahungo ti kipe ri wosi kinani ku okokonawa tau rano gisi tiki pwe ku
bwe ta. Apa himati gisi ki o sumbu hinga ku rata kei.”
15 Ete wowani Apukolaka mwanji wasa ya rini sawe, “Kunu gambolombo hima tiya!
Himati gisi ki kunu tinda ete bulumakau dau aka tokwe ku ini kui bulumakau le, e,
dongi le uku sumbwe wu a kinani ku raˈaindau.
16 Dohaˈa humwe o Epuraham i anitafenita. Woro Saiten to tini toronambusiwani
asama ti 18 hinga ete ti daro. Hinde wowani? Himamwale kapwa tini toronambusin-
dau ti, woro himati gisi a rani a humbweno ti kapwaˈa?”
17 O hinga ri sawewani sembe enge rini andaro hima le mwanji nambwe huruhumba
ya wu a. Ete wowani ele himiyama hurahama ele sumbu kipe naha ri woro ti keke ya
wu eripeˈaripe.

Masitet tuko ga bereti ki owesiwani hehenandau wo, yis, fi mwanji yepe
Mt 13:31-33; Mk 4:30-32

18 Wosini Jisas mwanji yepe foki ai ya wunu ri sawe, “Ka Gotri aulindau kwambu ti
bwelefo hinga? Bwelefo hinga tini a yepeni o tini a sawekaweno?
19 Ani hambwawani ka masitet tukoche fo hinga. Woro hima fori o masitet tukoche
raˈaini ri rupwa tiki ya ri sisi. Wosiwani dani ini me laka hinga ya sai. Ete wosiwani
apwe le tani talitapa ki woto le ya wu yenda.”
20 Wosini ya ri ai sawe, “Ka Gotri aulindau kwambu bwele mwaˈambwe hinga fotini
a yepeni a sawekaweno?
21 Oti bereti ni owesiwani hehenandau wo, yis, hinga. Humwe foti yis ti hungwe laka
we ki dau falawa tinga ti rawaisini uku ti gutosini ya ri jaunjamekonda. Wosiwani dani
ikowani falawa oti funda ete hehenani ya sukwa.”

Lengenumbo cheche
Mt 7:13-14, 21-23

22 Jisas ko laka fweleki ri indani, e, ko cheche fweleki ri indani ele himiyama
hurahama ni Gotri mwanji tini ya wunu ri ondiyakandiyanda. O hinga ri wo wo
Jerusalem ko tokwe ya ri inda.
23 Wondawani hima fori ya rini sawe, “Apukolaka, Gotri hima funda hima funda
numbwa raˈainoˈo?” Wowani Jisas ya rini sawe,
24 “Lengenumbo cheche ki mi raru kinawa tau kwambu fwesini ma ra. Mini a
sawenda: Hima miyafo wu raru kinani wu wondano, woro apa wu simiyafuno.
25 Yapai chele aka saini aka duwa ti ya ri dimikonda. Ete wosiwa ku tani hoko tiki ku
etisini duwa ti ku ye ye ku ucha ucha ka hinga ya ku sawendakonda: ‘Apukolaka, duwa
ma tukwawa nu sira!’ Wowa rini ga mwanji wasa ya kunu sawekonda, ‘Ani kunu a
hikisandau, kunu so ko kipe.’
26 Wowa ya rini ku sawekonda, ‘Nunu mini ga ahirahi tinga uku sumbwe tinga
funda nu andani mindo nui numbo ki mi enindani nunu ni Gotri mwanji ti mi
ondiyakandiyandaro.’
27 Ete wowa rini ga ya kunu sawekonda, ‘Ani kunu a hikisandau, kunu so ko kipe
hima. Kunu tinda ete kapwa sumbu ku wondau hima, ma ku i!’
28 Wosiwa ku heindawa Epuraham, Aisak, Jekop, e, ele Gotri mwanji bwarakaran-
daro hima le Gotri kwambu tinga dau ko tiki kwai wu enindawa, kunu minambwe ri

nasiwa hoko tiki ya ku dakonda. Hoko tiki ku dani ku ichakandani fu kuhi tini ya ku tangindomunandakonda.
29 Wondawa nika sukwa mapwa tokwe, nika rai mapwa tokwe, e, waku angi waku angi tokwe kipe ele himiyama hurahama hinga miyafo wu tani wu raruni Gotri kwambu tinga dau hewen ko tiki funda wu linindani ahirahi le ya wu andakonda.
30 Ei, mwe naha, hima fwele jepini wu tandaro le wu mwaseni wu iwa, ele hima mwaseni wu indaro le ya wu ai jepikonda."

Jisas Jerusalem ko keke ri ichakaro
Mt 23:37-39

31 Ori gisi kumbwa ete Farisi hima fwele tani ya rini sawe, "Do ko ma hanja'aisini ko ba foki ma i. Herot mini yeni si ki ri hambwanda."
32 Wowani Jisas ya wunu sawe, "Ma ku ini o kapwa asa ni ete ku sawe; 'Ma mendi, apa ga ichaki ga himamwale kapwa le a rani a rumbwendani, e, hahungo mendindau hima leni kipe a wosindano. E, gisi namili ki tau ahi ti a humbuno.'
33 Woro apa, icheki, e, yaiki, ani indano. Hinde wowani, apa Gotri mwanji bwarakarandau hima fori ko ba foki rini yeni si hinga. Minambwe naha, Jerusalem ko kumbwa rini yeni sino.
34 "Jerusalem, Jerusalem, mini Gotri mwanji bwarakarandau hima leni mi yeni mi sindani, Gotri ele ri tau ra himache mini tambwa ri humbwewani wu iro hima leni humokuto ba wunu mi yendau. Numbo miyafo ki ka apwetoko nuwai ti che leni ratani ti tipi sopu tiki ti waundau hinga mi che leni a ratani a wau ki a woro. Wokowani kunu ku diyaha.
35 Ma mendi, Gotri kui aka ti funda ete ri hanja'aihiro. Kunu a sawenda: Apa ai miyaningisopo foti hinde ku ai ku ani hei kumbwa, waya kunjenga ka ku ani sawewambwa: "Apukolaka hi tiki tano hima ri hi tini ma nu rasai!"

14

Jisas hima fori tape hehenaro tini kipe ri wosiro

1 Himati gisi foki Jisas Farisi hima lei wui apukolaka hima ri aka tiki ahirahi a ki ya ri raru. Wosiwani wunu rini ni ya wu misinda.
2 Hima tape hehenaro hima fori rini ga takaini ya ri lininda.
3 Wowani Jisas ori hima ni heisini ele lo mwanji hambwandau hima lenga Farisi hima lenga wunu ni ya ri sili, "Himati gisi ki hahungo hima leni kipe wunu nu wosino ti kipe'e, kapwa?"
4 Ete wowani mwanji wasa foti rini wu sawe nambwe. Wowani ori hima ni tapa tiki ri toroni kipe rini ri wosisini sawewani ya ri i.
5 Wosini ya wunu ri sawe, "E, kui nindo tiki hima fori, ri che forito'o ri bulumakau to uku elesindau wa laka we tiki raisiwa, apa kari hima metengei ete ini rini rasukwa hinga'a?"
6 Ete wowani wunu ga mwanji wasa wu bwa nambwe.

Hima ri hi rihi tini sa ri rakai

7 Jisas o ahirahi woro hima to uchawani taro hima le ri heiwani takumwa naha ki owero tei kumbwa wu liti ki ya wu wonda. Wowani ri heifuni mwanji yepe fotini ka hinga ya wunu sawe:
8 "E, hima fori humwe hopweno ahirahi laka mi a ki mini uchawa, apa mi ini takumwa ki dau tei ki liti kei. Foki hi mihi tini dikindau hi chele hima laka forito o tei ki litikonda.
9 O hima ga mini ga kini uchawani ki taro hima o to tani apa ka hinga o mini sawekonda, 'Mini do takumwa ki dau tei ti dori hima ni ma hawa sa ri liti.' Wowa mini huruhumba naha tinga mi ini jipe naha ki dau tei ki ya mi litikonda.

10 E, hima fori ahirahi mi a kinani mini uchawa, mi ini jipe naha ki dau tei ki ya
ma liti. O hinga mi wosiwa, ori mini uchawani mi taro hima ori mini tambwa tani ka
hinga o mini sawekonda, ‘Ai nau, ma tani do takumwa ki dau tei kipe ki liti.’ O hinga
mini ri wosiwa, mini ga ahirahi andau hima lei wui miyaningisopo ki mini hi laka.
11 Hima fori rinjenga hi rihi tini ri rasaino ti, Gotri o hi rihi ai rini rakaino. Woro
hima fori hi rihi tini ri rakaiwa, Gotri o hi rihi rini rasai sindau.”

Hima le ahirahi laka woro tini a kinani wunu uchandau sumbu

12 Wosini o ahirahi ri a ki rini uchawani ri iro hima o rini ya sawe, “E, ahirahi laka
fo mi wosini apa mi nau le, mi hiparakambwe le, mi hima kupu le, e, o ko kumbwa
funda ku dau ya chele hima leni ucha kei. Foki ahirahi wasa mihi wu wosini aka wuhi
ki mi a ki o mini wu uchakonda.
13 E, ahirahi laka mi wosini ele bwarichape hima le, ele hima tape wuhi walambe
iro hima le, ele seke kapwa hima le, e, ele miyasa hima, wunu ni ma ucha.
14 Wowa ele hima miya hinga le apa ahirahi wasa hinde mini wu ha kumbwa. Wowa
mini o keke o mi eripeˈaripekonda. Hinde wowani, ichai hima kipe naha le matimat
ki ai saino gisi ki Gotri mwaˈambwe wasa mihi o mini hakonda.”

Ahirahi laka woro mwanji yepe
Mt 22:1-10

15 Wowani wui nindo tiki dani ahirahi rini ga andaro forito o mwanji ri mendini Jisas
ni ya ri sawe, “Hima fori Gotri kwambu ga dau hewen ko ki ri raruni ri litini ahirahi
ri ano ti rini sa ri eripeˈaripe.”
16 Ete wowani Jisas ya rini sawe, “Hima fori ahirahi laka ri otokunakoni hima miyafo
naha ri uchawani do ahirahi laka woro ki ya wu takonda.
17 Woro ahirahi laka tini wu ano gisi tawani ri tau ra himache forini ri humbwewani
ri ini ta kinani ucharo hima leni ya ri sawe, ‘Kunu ma ta. Ele ahirahi hinga tinda ete
ri otokunahiro.’
18 Woro ele hima wunu funda funda wu diyahani mwanji wasa wuhi ya wu sawenda.
Hima fori sawe, ‘Ai hima kapwa, ani nuwe tipa fo ya tiki a raro ti, ani ini ani heikondau.
Seˈe, apa hinde a ta kumbwa.’
19 Wowani hima ba fori sawe, ‘Ai hima kapwa, ani tau ra bulumakau ti tapaˈangi
tapaˈangi a raro, woro rupwa tiki wunu a raˈaini a simiyaneheikondau, seˈe, apa hinde
a ta kumbwa.’
20 Ete wowani hima ba fori ga sawe, ‘Ani humwe ti apambwa naha ani hopwero. O
keke apa hinde ani i kumbwa.’
21 “Ete wowani o tau ra himache ai ini ele mwanji hinga wu bwaro tini ri apukolaka
ni ya ri sawe. Wowani yapai chele aka sembe enge ri ani ri tau ra himache ori ni ya
ri ai sawe, ‘Metengei ete ma ini o ko laka ki indau numbo laka le, e, numbo cheche ki
dau bwarichape hima le, hima tape wuhi walambe iro hima le, miyasa hima le, e, seke
kapwa hima le, wunu mi ra ra ai aka we tiki ma wunu rasira.’
22 Ete wosiwani tau ra himache ori ya sawe, ‘Apukolaka, mi sawero hinga a wosiro.
Woro tei fwele ya nimba da.’
23 “Ete wowani apukolaka o tau ra himache ni ya ri ai sawe, ‘Ele numbo laka ki ma
ai ini, tau keke ini injiro ini gimba ini gimba ma ini ele himiyama hurahama ai aka we
tiki ma ani rasirasi. Aka ahi hima tombwa tale kinani ani okokonanda.
24 Mini a sawenda: Kale hima injelembwa wunu ani ucharo hima le, wunu fori ai a
ti apa hinde wu a kumbwa.” ’

Hima fori ri hambwafwaˈaisini pwe Jisas ni sa ri sirina
Mt 10:37-38

25 Himiyama hurahama miyafo Jisas ga wu indawani ri jamekoni wunu ri heini ya
wunu ri sawe,

26 “E, hima fori ani ni sirinani ri nuwai yapai, ri che humwe le, ri hiparakambwe
le, ri kahaiche le, e, ri himamwale ni omwemendi nambwe nawa, rini apa ai himache
hinga hinde ri da kumbwa.
27 E, hima fori ri me yapweke ti ri kichani ani ni ri sirina nambwe nawa, rini apa ai
himache hinga hinde ri da kumbwa.
28 “Hinde wowani? E, kui nindo tiki hima fori aka huwe laka fori kaumbwa naha ri
ki kinawa, metengei ri litisini o aka keke ri humbweno ya hinga tini ri gendisini ya ri
hambwau, ‘Do ya ki ka aka laka apa a kini a humbukondau umo, mina?’
29 E, metengei o hinga ri wo nambwe nawa, simeni numbwa ri owesini aka mwe ti
hinde ri humbu kumbwa. Wowa ele hima o sumbu ni wu heini, ori aka kindau hima
ni ya wu saweholiyandakonda.
30 Wondani ya wu sawekonda, ‘Dori hima do aka ri ki ki tau ti ri rasairo, woro ri
humbu nambwe.’
31 “E, king apukolaka fori au anaye hima lenga wu ini king apukolaka fonga wu
anaye kinawa, metengei ri litisini ya ri hambwau, ‘Anjenga au anaye himache ahi le
10 tausen, wowani ai miho king apukolaka 20 tausen au anaye himache rihi lenga ri
rani ya ri tanda. Apa hinde hinga rini ga si anayeni rini ai enginawa ri ikondau umo,
mina?’
32 E, ete ri hambwawa, ‘Apa hinde a diki kumbwa,’ wowa rini ga anayeno king
apukolaka apahime dawa, hima fweleni ri humbwewa rini tambwa wu ini au etipe
ki mwanji wahapi ki ya wu bwakonda.
33 “O hingambwa kui nindo tiki hima fori ele ri usalikamba hinga tinda ete ri
rumbwe nambwe nawa rini apa ai himache hinga hinde ri da kumbwa.

Soliwo ti au anda nambwe
Mt 5:13; Mk 9:50

34 “Soliwo oti ahirahi kipe. E, o soliwo au humbuwa, hinde nu ai wowa o soliwo au
ai ano?
35 Ka soliwo tapa hinga ti apa tau tiki nu owe hinga, e, bulumakau se hinga nuwe
ni okula hinga. Au anda nambwe soliwo tapa hinga ti nimba wu humbwendau. Hima
wasamba chele ti do mwanji sa ri mendi.”

15

Sipisip yaniro mwanji yepe
Mt 18:12-14

1 Takisi ya torondau hima lenga lo mwanji hikisandau hima lenga Jisas mwanji wu
mendi kinani rini tambwa takai ya wu ta.
2 Wowani Farisi hima lenga Gotri lo mwanji hambwandau hima lenga mwanji
kwambu tiki ka hinga ya wu sawe, “Dori hima Gotri lo mwanji hikisandau hima leni
ri rakarusini funda wu linindani ahirahi wu andau.”
3 Ete wowani Jisas ka mwanji yepe ni ya wunu ri sawe:
4 “E, kui nindo ki hima fori 100 sipisip rihi ya da. Woro sipisip fori yanisiwa, 99
sipisip ele mapwa foki wunu ri hanja'aisiwa wu dawa rini o sipisip funda yaniro tini
ya ri wakindakonda, waya ri heiwambwa ri ai tano.
5 O sipisip ni ri wakini heiwa ri bendu tenge tiki ri opuchani ri eripe'aripeni ya ri ai
takonda.
6 Ri ai tani ri ko tiki ri rarusini, ri nau le, e, o ri ko kumbwa funda wu dau hima le ri
uchawa wu tani ya wu waukonda. Wosiwa wunu ri sawekonda, ‘Kunu ani ga ma ku
eripe'aripe! Sipisip ahi fori yanisiwani a wakini ani ai heini a rataro!’
7 Kunu a sawenda: O hingambwa kapwa sumbu wondau hima funda ri kapwa
sumbu rihi gumwa ri sisini sembe ri hawa hewen ko tiki rini keke omwesika ya wu

eripeˈaripekonda. Do eripeˈaripe sumbu ti kapwa sumbu nambwe 99 hima kipe le keke eripeˈaripekondau sumbu tini dikisindau.

Ya tito yaniro mwanji yepe

8 “E, humwe foti ya silifa tihi le tapaˈangi tapaˈangi, woro ya silifa fori yanisiwa, lamu ti ti okusini tikisapu ti hanji hanji ya ti wakindakonda, waya ti heisinimbwa.
9 O ya ni ti wakini ti heisiwa, ti nau le, e, o ko kumbwa funda wu dau hima le, ti uchawa wu tani wu wausiwa ka hinga ya wunu ti sawekonda: ‘Kunu ani ga ma ku eripeˈaripe! Ya silifa ahi foti yanisiwani, a wakini ani heini ani ai rukoro!’
10 Kunu a sawenda: O hingambwa kapwa sumbu wondau hima funda ri kapwa sumbu rihi gumwa ri sisini sembe ri hawa Gotri ensel le ya wu eripeˈaripekonda.”

Hima wapache ri yapai ni hanjaˈairo mwanji yepe

11 Wosini Jisas mwanji yepe fonga ya ai wunu sawe, “Hima fori ri hurahama che fisi.
12 Hipache rito yapai ni ya sawe, ‘Yapai, ani ete ani hambwanda, ele mwaˈambwe mihi hinga tinda ete ma sini humwasini ahi hinga ya ma ani ha.’ Ete wowani fi yapai ele mwaˈambwe rihi hinga ri humwasini ya fini haˈi hata.
13 Wowani isiti nambwe hipache rito ele ri mwaˈambwe hinga tinda ete ri rani ko sumbwe naha foki ri isini ya ri da. O ko ki ri dani ya rihi ele kapwa sumbu ri wondani ya ri ohumbwenda.
14 Ele ri ya mwaˈambwe ri humbweˈi humbwetawani iche omwesika laka ka ko ki ya ta. Wowani rini ya mwaˈambwe nambwe naha ya ri da.
15 Ete wowani o ko ki dau hima foriki ya tau ri ra kinani rini tambwa ya ri i. Ri iwani ori hima fe rihi ni ri auli kinani fe ini tokwe rini humbwewani ya ri i.
16 Wosini rini ele fe andau mwaka tupu tini ri awa sembe rihi ti rini tale kinani ete ya ri okokonanda. Woro hima fori ahirahi rini yakwanda nambwe naha.
17 “Wosini ri yapai ga ri daro inaka ti ai tawani o tini ri kilisini ya ri sawe, ‘Ai yapai ri tau ra hima le wunu ahirahi miyafo naha, tinda hinde wu a kumbwa. Woro ando do ki a dani iche miyafo naha ani handau.
18 Apa ani ai a saini ai yapai tambwa ya ani ikonda. Wosini ete rini a saweno, ‘Yapai, ani Gotri miyaningisopo ga mi miyaningisopo ga kapwa sumbu naha ki a wosiro.
19 Apa ani hima kipe nanumbwa mi che hinga mi ani uchano. Ma nimba mi tau ra himache hinga ma ani esisi.’ ”
20 O hinga ri hambwasini ri saini yapai tambwa ya ri ai i.
“Apahime hinga ri indawani ri yapai maˈaini ya rini hei. Wosini sembe ti rini keke ya ri wo. Wokoni ri namani ri ini, ri che ni ri yakosini ya rini tumwatamwaˈanda.
21 Wowani ri che ka hinga ya rini sawe, ‘Yapai, ani Gotri miyaningisopo ga mi miyaningisopo ga kapwa sumbu naha ki a wosiro. Apa ani hima kipe nanumbwa mi che hinga mi ani uchano.’
22 Ete wowani yapai ri tau ra himache leni ya wunu ri sawe, ‘Ma ku ini nikaˈari huwe kipe naha ahi oti ma ku ratamatani rini soˈoisi. Wosini ficha kipe naha foti tapa nungusenge rihi ki ma rini soˈoisi. Ete wosini su foti seke rihi ki ma rini soˈoisi.
23 Wosini hehenaro bulumakau che foni ma yeni ku rata. Wowa ahirahi tinga woni nu andani nu eripeˈaripenda.
24 Hinde wowani, dori ai che ri haro ti, himamwale tinga ai tani sukwaro. Ri yaniro, woroti nu ai wakini rini nu heiro.’ O keke ahirahi laka foti woni ya wu a.
25 “Wondawani ri che mwa laka ri rupwa tiki ya ri da. Woroti ko tokwe ri ai tani ko tipi ki ri etisini ri mendiwani waku yeni hukwa randau ata ti ya ri mendi.
26 Wosini tau ra himache forini ri uchawani iwani ya rini sili, ‘Bwele sumbu tini wu wosindau?’

27 Ete wowani tau ra himache ori ya rini sawe, ‘Mi hipache ri ai tasiwani, mi yapai
hehenaro bulumakau che fori ri yero. Hinde wowani, ri che ha nambwe kipe naha
dawani ai rini heiro.’
28 Ete wowani che mwa laka ori sembe enge ri ani aka we ki ri raru nambwe.
Wowani ri yapai rini tambwa ini sembe rihi wahapisi kinani mwanji miyafo ki ya
rini sawenda.
29 Ete wowani o che mwa laka mwanji wasa ri yapai ni ka hinga ya rini sawe: ‘Asama
miyafo naha tau mihi ti mi tau ra himache hinga nimba ete a randaro. Mi mwanji tini
gisi foki a sawesiyaˈai nambwe naha. Woroti meme che fotini mi ani hawani ai nau
lenga woni nu andani nu eripeˈaripe nambwe. Minambwe naha.
30 Ka mi che ele mi mwaˈambwe hinga tinda ete ele numbo tenge humwe keke tinda
ete ri ohumbwero. Wosini ri ai tawani rini keke mi woni o hehenandau bulumakau
che ni mi yero!’
31 “Wowani yapai ka hinga ya rini sawe: ‘Ai che, gisi gisi mini ani ga funda si dau.
Dele ai mwaˈambwe hinga tinda ete mihi ba.
32 Woro apa funda ma nu eripeˈaripewa sembe nuhi ti kipe sa i. Hinde wowani, ka
mi hipache ri haro ti, himamwale tinga ai tani sukwaro. Rini yaniro, worotini nu ai
wakini rini nu heiro.” ’

16

Tau norukweni aulindau hima mwanji yepe

1 Jisas himache rihi leni mwanji yepe foti ya ri sawe, “Ya chele hima foriki ri tau
aulindau hima fori ya da. Gisi fo hima fwele tani ya chele hima ori ni ri tau aulindau
hima ni mwanji kwambu tiki ka hinga ya rini sawe: ‘Mi tau aulindau hima ri mi
mwaˈambwe le nimba ri ohumbwendau?’
2 Ete wowani ri tau aulindau hima ori ni ri uchawani ri tawani ya rini sawe, ‘Ka
sumbu hinga mi wosiro mwanji a mendiro. Hinde wowani o sumbu hinga mi wosiro?
Mi ini ele ya tau ahi mi randaro ti, chengi tiki norukweni mi kaisini o chengi ani
tambwa ma rata. Hinde wowani, mini ele ai mwaˈambwe apa mi ai aulinda hinga.’
3 “Ete wowani tau aulindau hima ori, ri inaka ki ka hinga ya ri hambwanda: ‘Apa
hinde hinga a wosino? Ai apukolaka i tau ani aulindau ti, apa ya ri ani humbukonda
to. Ani a yakinanimbwa apa nuwe ani eini ya tau a rano. Hima leni ahirahi keke
ani anakahawendano ti, ani apa huruhumba. Ori o to, ani hambwa kipe naha fo ani
hambwahiro.
4 O sumbu hinga a wosiwa apukolaka tau ani aulindau ti ri ani humbuwa, hima le
wui aka tokwe wu ani rakaruno.’
5 Ete wosini ri apukolaka i mwaˈambwe nimba raˈaindaro hima leni funda funda ri
uchawani rini tambwa ya wu ta. Hima fori metengei naha tawani tau aulindau hima
ori ya rini sili, ‘Mini ai apukolaka ri mwaˈambwe le nimba geni mi raˈairo?’
6 Wowani ya ri sawe, ‘100 daram weli ni a raˈairo.’ Ete wowani tau aulindau hima
ori ya rini sawe, ‘Ele mwaˈambwe nimba mi raˈairo tini kairo chengi mihi dohaˈa da.
Apa ma litisini 50 daram weli hinga ma kai.’
7 Wosiwani dani ini hima ba foringa tawani tau aulindau hima ori ya rini sili, ‘Ele
mwaˈambwe nimba mi raˈairo le geni?’ Wowani ya ri sawe, ‘100 witi kowe laka
lenumbwa a raˈairo.’ Ete wowani ya rini sawe, ‘Ele mwaˈambwe nimba mi raˈairo
tini kairo chengi mihi ti dohaˈa da. Apa 80 witi kowe laka hinga ma kai.’
8 “Ete wowanumbwa apukolaka ri tau aulindau kapwa hima ori ni hamb-
wafwaˈaisini rinjenga ri okularo keke hi rihi ti ya rini rasai. Hinde wowani, do nuwe
kipe hima le nuwe pe tau wuhi ti kipe naha wu hambwafwaˈaisini wunjenga wu
okulandau ti, lindana kipe hima leni wu dikisindau.

9 “O keke kunu a sawenda: Do nuwe kipe ya mwa'ambwe kuhi ti ele himiyama
hurahama ni ma wunu okulawa kui nau hinga sa wu sira. Wowa ichai ele ya
mwa'ambwe kunu humbuno gisi ki, ele hima kunu rani aka we wuhi tiki kunu
rakarusiwa kipe tumbwa ete ku da ete ku dano.
10 “E, hima fori mwa'ambwe cheche ni norukweni ri auliwa, o mwa'ambwe laka
okwe norukweni ri auli sindau. E, hima fori mwa'ambwe cheche forini norukweni ri
auli nambwe nawa, mwa'ambwe laka okwe norukweni hinde apa ri auli kumbwa.
11 E, do nuwe kipe ya mwa'ambwe ni norukweni ku aulinda nambwe nawa, apa
hewen kipe mwa'ambwe kipe naha ti namoto kunu andowa ku aulinda kumbwa?
12 E, hima ba fwelei mwa'ambwe ni norukweni ku aulinda nambwe nawa, kui
mwa'ambwe leni namoto kunu andosiwa ku aulinda kumbwa?
13 “Tau ra hima fori hacha fisi ki tau fisi hinde apa ri ra kumbwa. Apa hacha forini
ri okokonani hacha forini sembe amwaka ri ano. Wosini apa hacha fori mwanji tini
ri sirinani hacha forini gumwa ri sino. Kunu apa Gotri tau ga ya tau ga ana'ape hinde
ku toro kumbwa.”

Gotri lo mwanji ga Gotri aulindau kwambu ga

14 Farisi hima le wunu ya kekembwa wu okokonandau. O keke Jisas ele mwanji
hinga ri bwandau ti wu mendini ya rini wu saweholiyanda.
15 Ete wowani ya wunu ri sawe, “Kunu ele sumbu kipe kuhi tini ele hima i
miyaningisopo ki amwei ku wo kinani ku okokonandau. Woro Gotri kui inaka ti ri
hambwasindau. Ele hima i nindo ki hi chele mwa'ambwe ti, Gotri miyaningisopo ki
bwelefo cheche hinga.
16 “Gotri lo mwanji ga Gotri mwanji bwarakarandaro hima kairo chengi lenga wui
tau ti wu ra rawani Jon sukwaro gisi ki ya ambwe. Jon sukwaro gisi ki ete ta tani apa
okwe Gotri aulindau kwambu ti mwanji kipe ti ele hima ya wu mendindau. Wosini
ele hima hinga tinda ete Gotri aulindau kwambu ki wu raru kinani tau kwambu wu
randau.
17 “Niri ga nuwe ga humbuno sumbu amwei naha, woro Gotri lo mwanji tini kairo
himikiche foti humbuno sumbu ti kwambu naha, hinde apa humbu kumbwa.

Jisas humwe anahopwesini ai humbundau sumbu tini sawero
Mt 5:31-32; 19:9; Mk 10:11-12

18 “Ele hima hinga tinda ete wui humwe wu humbusini humwe anandi ni wu
hopwewa, o humwe hopwendau sumbu tini walambe wu wosindau. E, hima fori
injelembwa hima forito humburo humwe ni ri ai hopwewa, rini okwe anahopwendau
sumbu tini walambe ri wosindau.

Ya chele hima ga Lasaras ga

19 “Injelembwa ya chele hima fori ya da. Gisi gisi rini siyoti kipe naha kipe naha
lenumbwa ri so'oindani nika'ari naro tunumbwa ri sindaro. Wondani gisi gisi ahirahi
kipe numbwa ete ri andaro.
20 Wondawani ri aka lengenumbo takai ki bwarichape hima fori ya da. Hi rihi ti
Lasaras. Okwechenakweche miyafo naha ri tape ki ya da.
21 Wondani rini ori ya chele hima ahirahi andawani ahirahi gomu tei tako ki
raindaro tini ri awa sembe rini tale kinani ya ri hambwanda. Wondawani asa le tani
o okwe rihi ni tarukwe wuhi ki ya wu beronda.
22 “Dani ini bwarichape hima ori ya ha. Wowani ensel le sikani rini wu kichani
hewen ko tokwe wu rakausiwani Epuraham ga ya fi da. Ete wosiwanumbwa ya chele
hima ori hawani ya rini wu eini si.
23 Wosiwani himamwale rihi ti ini hi tiki raisini amwaka omwesika laka ki ya ri
mendinda. Wondani kau ri mauni ri heiwani Epuraham apahime naha ki Lasaras ga
ya fi da.

24 Wowani ya chele hima ori uchani ka hinga ya ri sawe: ‘Ai yapai Epuraham,
ani keke mi woni Lasaras ma humbwewa sa ri tani tapa tongo rihi ki ukuche fori
ri haiyesini sa ratani tarukwe ahi ki sa ri ani owesiwa tarukwe ahi ti gamweche ri
tikiningo hinga a mendi. Do hi ki a dani amwaka omwesika naha ki a mendindau.’
25 “Ete wowani Epuraham ya rini sawe, ‘Ai che, ma ai hambwanehei. Injelembwa
himamwale mihi ga nuwe ki mi dani mini mwaˈambwe kipe naha lenumbwa mi
raˈaindaro. Wondawani Lasaras mwaˈambwe kapwa naha lenumbwa ri raˈaindaro.
Woro keke apa do ko ki rini kipe tumbwa ri dawa, mini amwaka omwesika naha ki mi
mendinda.
26 Woro o tombwa mina, nui nuwe tipa ga kui nuwe ga Gotri wa laka foti fikasindau.
O keke ka ko ki dau hima le do wa laka ni wu yetikinani kunu tambwa hinde apa
wu rachi kumbwa. Wowa o kachi nangi ki ku dau hima le do wa laka hinde apa ku
yetikinasini nunu tambwa hinde ku rau kumbwa.’
27 “Ete wowani ya chele hima ori ya sawe, ‘Yapai, o hinga keke mini a silinda, Lasaras
ni ma ai rumbwewa ai yapai ko tokwe sa ri ai ini sawehambwa.
28 Ai hiparakambwe le tapaˈangi ba o kaka da. Woro Lasaras sa ai ini mwanji
kwambu naha ki sa wunu ri sawehambwa. Foki wunu okwe do amwaka laka a
mendindau ko ki apa wu tano keke.’
29 “Ete wowani Epuraham ya sawe, ‘Moses kairo Gotri lo mwanji ga Gotri mwanji
bwarakarandaro hima lei mwanji ga wunu ki o da. O mwanji ni sa wu mendi.’
30 Wowani ya chele hima ori ya sawe, ‘Mina, yapai Epuraham. O mwanji keke
sembe hinde apa wu ha kumbwa. E, matimat siro hima forito ai saini wunu tambwa
iwambwa o tini wu heinimbwa apa sembe wu hano.’
31 Ete wowani Epuraham ga ya rini sawe, ‘E, Moses kairo Gotri lo mwanji ga Gotri
mwanji bwarakarandaro hima lei mwanji ga wu mendi nambwe nawa, hima fori
matimat ki ai ri saiwa o sumbu ni wu heini sembe wuhi ti apa hinde wu ha kumbwa.”
’

17

Kapwa sumbu tito sembe ha sumbu ni walambe wosindau
Mt 18:6-7, 21-22; Mk 9:42

1 Jisas ri himache leni ya ri sawe, “Himiyama hurahama hichakono simiyanehei
sumbu mwe naha ya sukwakonda. Woro hima fori sumbu fo ri wosiwa hima fwele
wu hichakowa, ma fiya rini keke wo.
2 E, dele kichapwache forini ri mekuwa kapwa sumbu ki ri hichakowa, o hima miya
hinga ti humokuto laka foti kwele rihi ki injisini soluwara ki sa rini rawai. O sumbu
hinga rini wosino ti wai hinga, hi tokwe ri raino to kapwa naha. Woro kunu kunjenga
hambwafwaˈaisini ku da.
3 “E, mi hiparakambwe forito kapwa sumbu ri wowa, mwanji kwambu tiki ma rini
sawe. E, ri wosiro kapwa sumbu gumwa ri siwa, kapwa sumbu rihi ti ma rumbwe.
4 E, gisi funda kumbwa kapwa sumbu ti mini ni tapaˈangi hatachi fisi ri wosisini, o
gisi kumbwa numbo tapaˈangi hatachi fisi ri ai tani ete ri sawewa, ‘Kapwa sumbu mini
a wosiro, mi ani ando,’ o hinga ri bwawa kapwa sumbu rihi ma rani rumbwe.”

Sembe handau sumbu

5 Ele ri Himache le ya rini wu sawe, “Mini ma nunu okulawa Gotri ni sembe nu
handau ti omwesika naha sa i.”
6 Wowani wui Apukolaka ya wunu ri sawe, “E, sembe ku haro ti, ka masitet tukoche
hinga ku hapo, do me tuko andau ni ete ku sawepo, ‘Mini nanji tinga ete ma gwani
saini ini soluwara ki eti,’ wowa o me kui mwanji mendini sirina sindau.

Tau ra himache to tau randau sumbu

7 “E, kui nindo tiki hima fori ri tau ra himache fori tau tiki nuwe ri tapu tapusiniˈi,
sipisip leni ri aulisini sunduya iwani aka tokwe ri ai tawa, apa ri apukolaka ete rini
saweno ˈo, ‘Ma tamata litini ahirahi a’?
8 Mina. Apa o ete rini sawekonda, ‘Ahirahi ahi ti mi husini nikaˈari wamwa mi
injisini peleti ki mi tisini ma rata. Wowa metengei ani ani uku sumbwe ani asiwa
pwe mini apa bwe a.’
9 Woro apa ka ri tau ra himache ri mwanji mendini sirinandau keke rini weseˈano
umo? Mina.
10 Woroti kunu okwe o hingambwa, e, Gotri ele sumbu hinga tinda ete ku wosi
kinani kunu sawero tini ku wosisini, ka hinga ma ku sawe, ‘Nunu tau ra himache
kapwacheche, nu ra kinani nunu haro tau tumbwa nu raro.” ’

Jisas tapaˈangi tapaˈangi sechi okwe aro hima leni kipe ri wosiro

11 Wosini Jisas Jerusalem mapwa tokwe ri indani Sameriya mapwa ga Galili mapwa
ga opi ko laka nindo naha ni ya ri inda.
12 Ri ini ko foki ri rarukowani tapaˈangi tapaˈangi sechi okwe aro hima le tani numbo
tiki ya rini wu hei. Wosini apahime ki ete wu etisini,
13 hapa tinga wu uchani ka hinga ya wu sawe: “Nui Apukolaka, Jisas, nunu keke mi
woni ma nunu okula!”
14 Wowani wunu ri heini ya wunu ri sawe, “Ma ku ini hima tape kuhi ti puris hima
leni ma ku meku.” Ete wowani wu ai jamekoni wu iwani hima tape wuhi le kipe naha
ya wu ai sira.
15 Wowani wui nindo ki dau hima fori ri hima tape ni ri ai heiwani kipe naha wowani
ya ri ai i. Ri ai indani Gotri hi tini hapa tinga ri uchani ya ri rasainda.
16 Wosini Jisas seke mu tiki ri opulini mwa rihi ti nuwe tokwe ri malisini ya rini
weseˈa. Kari hima rini Sameriya kipe hima.
17 Wowani Jisas o sumbu ni ri heini ya ri sawe, “Ani ete ani hambwa, ele tapaˈangi
tapaˈangi sechi okwe aro hima le kipe wosiro. Woro kale tapaˈangi hatachi opuriˈopuri
seleki dau?
18 Ele hima i nindo ki ai tani Gotri hi tini rasairo ti, do hima kupu ba foritombwaˈa?”
19 Wosini ya rini sawe, “Ma saini ma i. Gotri ni sembe mi haro tombwa kipe ai mini
wosiro.”

Gotri aulindau kwambu ti o takonda
Mt 24:23-28, 37-41

20 Gisi foki Farisi hima le ya rini sili, “Hinde gisimbwa Gotri aulindau kwambu tano?”
Ete wowani Jisas mwanji wasa ya ai wunu sawe, “Gotri aulindau kwambu tano gisi ti
himiyama hurahama wui miya ki hinde apa wu hei kumbwa.
21 Wosini apa ka hinga hinde wu sawe kumbwa, ‘Ma hei, o biya ki o da,’ e, ‘Kari kau
ki o da.’ Ma mendi. Gotri aulindau kwambu ti kui nindo ki o da.”
22 Wosini Jisas ri himache leni ya ri ai sawe, “Ichai gisi mwe tawa dori Hima ri Che
ri gisi foni ku hei kinani au kunu saindau. Woroti hinde apa ku hei kumbwa.
23 Wondawa apa ka hinga o kunu sawendakonda, ‘Ma ku ini hei, kari kau ki o da,’ e,
‘Ma ku ini hei, ka biya ki o da.’ O hinga wu bwawa apa ku ini wunu sirina kei.
24 Niri tiki kururumbararani hi hinga okukoni ele mapwa hinga tinda ete ya taiyau.
Woro dori Hima ri Che ri ai takowa o gisi ki o hingambwa ri dakonda.
25 Woroti metengei naha amwaka omwesika laka ri mendindawa apa dele dau hima
le gumwa ti rini sisiwambwa.
26 “Nowa ri daro gisi ki wu wosindaro sumbu hingambwa dori Hima ri Che ai tano
gisi ki o hingambwa o wu wosikonda.

27 Nowa ri daro gisi ki, hima le ahirahi ga uku sumbwe lenga wu andani wu
anahopwendani wu dawani Nowa sipi tiki ya ri raru. Ete wowani mwa laka ti yeni
fwa laka ti taleni ele himiyama hurahama miyafo naha walambe ete ya wunu i.
28 Lot daro gisi okwe o hingambwa. Hima le ahirahi kipe le wu woni uku sumbwe
lenga wu andani, mwa'ambwe kipe le ya wuhi ki wu randani, mwa'ambwe wuhi le
hima leki ya wungwa wu jindani, ahirahi le wu ki ki tau le wu wondani, e, aka le
kindani ya wu da.
29 Wondawani Lot Sotom ko ri hanja'aisini ri indawani o gisi kumbwa ete hi tinga
humokuto fo, hi ti, Salifa, tinga niri tiki mwa hinga sikakoni ele himiyama hurahama
hinga tinda ete walambe ya ete wunu i.
30 Woro hingambwa dori Hima ri Che tani amwei sirano gisi ki o hingambwa o
wosikonda.
31 “Ka gisi ki hima fori aka tenge rihi ki kau ri dawa ri usalikamba le ri aka we ki
kwai dawa, apa ri rai ri raruni ri usalikamba le rasira kei. O hingambwa ba hima fori
tau ki ri dano ti, apa ri aka tokwe ai i kei.
32 Lot humwe ni sukwaro sumbu ti ma ku hambwa.
33 E, hima fori ri himamwale ni ete ri toronambusiwa, o himamwale rihi humbuno.
E, hima fori ri himamwale ni ri ohumbwewa, ri himamwale ti kipe naha tumbwa dano.
34 “O kunu a sawenda: Ka gisi niliki hima fisi tei fokumbwa fi tukuyandawa, Gotri
forini ra'aisini forini ya ri hanja'aisikonda.
35 Humwe fisi witi tini fi yemburindawa Gotri humwe foni ra'aisini humwe foni ya
ri hanja'aisikonda.
36 [Hima fisi tau ki fi dani tau fi randawa, Gotri hima forini ra'aisini hima forini ya
ri hanja'aisikonda.]”
37 Wowani ka mwanji ni wu mendini ya wu sawe, “Apukolaka, ka sumbu hinga so
michi ki sukwakondau?” Ete wowani Jisas ya wunu sawe, “Hima dinga tukuyandau
michi ki apwekumboni le sikani waundau.”

18

Humwe foti koti mendindau hima laka to tini ri okula kinani ti ucharo mwanji yepe

1 Wosini Jisas wunu wu diyaha hinga gisi gisi Gotri ni ete wu uchahambwanda kinani
mwanji yepe fonga ri ai saweni ya wunu ri ondiyakandiya.
2 Ka hinga ya ri sawe: “Ko laka foki koti mendindau hima laka fori ya da. Kari koti
mendindau hima laka rini Gotri ni ri akinda nambwe, wosini hima keke ri wonda
nambwe.
3 Wondawani himanguto humwe foti o ko laka ki ya ti da. Gisi gisi koti mendindau
hima laka ori tambwa ti tani ya ti sawenda, ‘Ani ni omwemendindau hima ri walambe
naha ya ri ani ikondau. Ani keke mi woni ma rini kotimwo.’
4 Metengei naha koti mendindau hima laka ori tini ri okula ki diyaha. Woro dani
inumbwa ri inaka ki ka hinga ya ri hambwa: ‘Ani Gotri ni ani akinda nambwe, wosini
hima keke a wonda nambwe.
5 Woro do himanguto humwe gisi gisi ani tambwa tani tau kwambu tini ti ani
handau. O keke ti mwanji ti a mendini koti a toro. Foki gisi gisi ete ti ta tawa hima
tape ahi ti apa diyahano.” ’
6 Wosini Apukolaka ya wunu sawe, “Ka koti mendindau kapwa hima ri mwanji ti ku
mendiro.
7 Woro hinde hinga? Gotri rihi nasiro himiyama hurahama le gisi gisi rini ni ete wu
uchahambwandawa, apa Gotri wunu keke ri woni amahani wunu ri okula nambwe
ete ri nikisindano'o? Mina. Gotri wunu okula kinani koti ri torokonda.

8 O kunu a sawenda: Metengeimbwa ete wunu ri okulani mwanji norukweni ri
kilikondau. Woro ichai dori Hima ri Che do nuwe ki ri ai tano gisi ki ele himiyama
hurahama ri heiwa Gotri ni sembe ha sumbu ti wunu ki dano umo, mina?”

Farisi hima fonga takisi ya torondau hima fonga fi mwanji yepe

9 Hima fwele wunjenga wui inaka ki ete wu hambwandau, wunu hima kipe,
wondani hima ba fweleni ete wu hambwandau, wunu kapwa hima lembwa. Ele hima
miya hinga ni Jisas mwanji yepe tiki
10 ka hinga ya wunu sawe: “Hima fisi Gotri ni uchahambwa kinani Gotri aka laka
tokwe ya fi i. Hima fori Farisi hima. Wowani forito takisi ya torondau hima.
11 Farisi hima ori sai'etisini ri inaka ki ka hinga Gotri ni ya ri uchahambwa: ‘Yapai
Gotri, ani ele biya hima ba fwele wosindau sumbu hinga a wosinda nambwe, o keke
mini a wese'andau. Wunu hili yandani, mi miyaningisopo ki chikinda nambwe kapwa
sumbu wu wosindani, hura lisindau humwe ni kapwa sumbu wu wosindau. Woro ani
mina. Ani dori takisi ya torondau hima hinga mina.
12 Ele wiki hinga tinda ete ahirahi ti gisi fisi ani hakindau. Ele ahirahi mwa'ambwe
hinga tinda ete a ratandau, tapa'angi tapa'angi a humwasini funda ri ya mini ani hau.’
13 Wowani takisi ya torondau hima ori saini apahime ya ri eti. Wosini miyaningisopo
rihi ti hewen ko tokwe ri mau nambwe. Mina. Ri inaka ti ri yetupwa yetupwa ya ri
sawe, ‘Yapai Gotri, ani kapwa sumbu a wondau hima. Ani keke mi woni ma ani okula!’
14 “O kunu a sawenda: Kari takisi ya torondau hima, Gotri hima kipe naha rini
nasiwani ri aka lengu tokwe ya ri ai i. Woro Farisi hima ori mina. Hima fori hi rihi
tunumbwa ri rasaiwa, Gotri hi rihi rini ai rakaino. E, hima fori hi rihi tini ri rakaiwa,
Gotri hi rihi rasai sindau.”

Jisas kichapwache leni Gotri wunu okulanda kinani mwanji wunu haro
Mt 19:13-15; Mk 10:13-16

15 Wondawani hima fwele wui che leni Jisas tambwa ya wu ratanda. Jisas tapa ti ele
wui che tape tenge ki wunu ri owe ki wu okokonandau. Ete wowani ri himache le o
tini wu heikoni mwanji kwambu tiki ya wunu bwa.
16 Wowani Jisas ele che ni ri uchawani rini tambwa takai wu tawani ya ri sawe,
“Ma ku hara'aiwa ele kichapwache ani tambwa sa wu ta, apa wunu etipe kei. Gotri
aulindau kwambu ti ele hima miya hinga keke dau.
17 Mwe naha ki kunu a sawendau: Hima fori Gotri aulindau kwambu tini kichap-
wache sumbu hinga ri toro nambwe nawa, apa hinde o ki ri raru kumbwa. Minambwe
naha.”

Gapiman hima laka fori mwa'ambwe miyafo naha rini dau
Mt 19:16-30; Mk 10:17-31

18 Wosiwani Gapiman hima laka fori ya rini sili, “Ondiyakandiyandau hima kipe, ka
bwele sumbu hinga ni a wosini ete da ete da himamwale kipe a torono?”
19 Wowani Jisas ya rini sawe, “Hinde wowani hima kipe mi ani nandau? Gotri naha
tombwa hima kipe naha.
20 Gotri lo mwanji o mi hambwanda. ‘Apa hima i humwe sawe kei. Apa hima yeni
si kei. Apa hili ya kei. Apa hima foni mwanji gambo kei. Mini mi nuwai yapai mwanji
ni ma mendini sirina.” ’
21 Wowani hima laka ori ga ya sawe, “Kichapwache a daro gisi ki ete ta tani apa okwe
Gotri lo mwanji ele tinda a sirinandau.”
22 Ete wowani Jisas o mwanji mendisini ya rini sawe, “Wo sumbu fo keke mi
heifundau. Wowa nawa ele mwa'ambwe mihi tinda ete hima fweleki ya wungwa ma
jisini ele ya ma humwasini bwarichape hima leni ma ha. O hinga mi wosiwa, mini

hewen ko tiki kau mwa'ambwe kipe naha tombwa mi wauno. Wosini ma tani ani sirina."
23 Ete wowani hima laka ori o mwanji ni ri mendini sembe rihi ti nomo naha ya ete
i. Hinde wowani, rini ya mwa'ambwe chele hima naha.
24 Wowani Jisas rini heini ya sawe, "Mwa'ambwe miyafo naha dau hima le Gotri
aulindau kwambu ki wu raru kinani wu simiyandau, tau kwambu naha.
25 Ka fe laka, kamel, nika'ari kapandau nili sopu tiki raru kinani simiyandau
hingambwa ya chele hima ri Gotri aulindau kwambu ki raru kinani ri simiyandau."
26 Wowani ele hima o mwanji ni wu mendini ya wu sawe, "E, o hinga nawa, namoto
apa ete da ete da himamwale kipe torono?"
27 Ete wowani Jisas ya sawe, "Hima le wosi ki simiyandau mwa'ambwe Gotri
tombwa wosi sindau."
28 Wowani Pita ya sawe, "Ma mendi, nunu nui ko pe mwa'ambwe hinga tinda nu
hanja'aisini mini ni nu sirinani nu taro."
29 Wowani Jisas ya wunu sawe, "Mwe naha ki kunu a sawendau: Hima le
Gotri aulindau kwambu ni wu hambwasini wui aka le, wui che humwe le, wui
hiparakambwe le, e, wui nuwai yapai hima wu hanja'aisiwa,
30 doha'a nuwe ki wu dano gisi ki Gotri ele ri hanja'airo mwa'ambwe wasa hinga
miyafo naha ai wunu hano. Wosiwa ichai sukwano gisi ki ete da ete da himamwale ni
wu torono."

Jisas hasini ai saino tini numbo namili ki ri sawero
Mt 20:17-19; Mk 10:32-34

31 Wosini Jisas tapa'angi tapa'angi hatachi fisi Himache rihi leni ri ra'aisini ya wunu
ri sawe, "Ma mendi, apa Jerusalem ko laka ki ya nu rarukonda. Wowa injelembwa
Gotri mwanji bwarakarandaro hima le dori Hima ri Che ni Gotri chengi ki wu kairo
mwanji hinga tinda ete apa mwe naha ya sukwakonda.
32 Apa rini ni hima kupu ba fwelei tapa tenge ki o rini wu hakonda. Wosiwa rini
wu saweholiyandani kapwa sumbu fwele rini wu wosindani sungwa ti ya rini wu
yisindakonda.
33 Wosini kupu tiki rini wu tanambwasini rini wu yewa ya ri hakonda. Wosiwa gisi
namili iwa ya ri ai saikonda."
34 Ete wowani ri himache le o mwanji ni funda ete ya wu hikisa. Hinde wowani,
mwanji mu mwe ti wunu ni yanisiwani wunu ri bwaro mwanji oti wu hambwa
nambwe.

Jisas miyasa hima forini kipe ri wosiro
Mt 20:29-34; Mk 10:46-52

35 Wosini ri ini Jeriko ko ti ri takaiwani miyasa hima fori numbo gamba ki linindaro
ti ele himiyama hurahama ni ya mwa'ambwe keke ya wunu ri uchanda.
36 Wondani ri mendiwani himiyama hurahama miyafo naha o numbo ki wu
tandawani hima fweleni ya ri sili, "Kale bwele sumbu ni wu wosindau?"
37 Wowani ya rini wu sawe, "Nasaret pe Jisas to tandau."
38 Ete wowani ya ri ucha, "Jisas, Defit che, ani keke mi woni ma ani okula!"
39 Wowani mwaseni taro hima le mwanji kwambu tiki ya rini wu sawe, "Mini ma
gaina." Ete wowani hapa tinga ri ai uchani ya ri sawe, "Mini Defit che, ani keke mi
woni ma ani okula!"
40 Wowani Jisas tani etisini ya wunu sawe, "Ani tambwa ma rini ku rata." Ete
wowani takai ri tawani Jisas ya rini sili,
41 "Bwele sumbu hinga mini a wosi kinani mi ucharo?" Wowani ya ri sawe,
"Apukolaka, ani ai a ma'aika'ai ki."

42 Ete wowani Jisas ya rini sawe, “Miya mihi ma ripa. Sembe mihi Gotri ni mi haro
ti keke kipe ai mini wosiro.”
43 Ete wowani metengei ete miya rihi ti kipe wosikowani ya ri ai maˈaikaˈai. Wosini
Gotri hi tini ri rasaindani, Jisas ni sirinani ya ri i. Ete wowani ele himiyama hurahama
o sumbu ni wu heikoni Gotri hi tini ya wu rasai.

19

Sakiyas to wosiro sumbu

1 Wosini Jisas Jeriko ko ki ri rarusini ya ri inda.
2 Hima fori o ki ya da, hi rihi ti Sakiyas. Rini takisi ya torondau hima le wui
apukolaka, rini ya chele hima naha.
3 Woro rini Jisas ni heini hambwa ki, rini hinde na hima, woroti himiyama hurahama
miyafo naha wausiwani Sakiyas rini hei ki mina, ya ri simiyanda. Hinde wowani, rini
hima fai.
4 Wofunu Jisas ni ri hei kinani rindo mwaseni namani ini fik me foki ya ri rausi. Rini
ete ri hambwa, Jisas apa do numbo ki o takonda.
5 Wosiwani Jisas ini o me mu ki ri etisini ri mauni rini heisini ya rini sawe, “Sakiyas,
ma sikamaka. Apa mi aka ki a dano.”
6 Ete wowani sembe rihi ti ri eripeˈaripeni ri sikani Jisas ri rani ri aka tokwe ya rini
raˈai.
7 Wowani ele hima hinga tinda ete o tini wu heini mwanji kwambu tiki ka hinga ya
wu sawe, “Kapwa sumbu wondau hima fori aka ki ri ini ya fi tukuyakonda.”
8 Wosini Sakiyas etisini Apukolaka ni ya ri sawe, “Apukolaka, ma mendi. Apa
mwaˈambwe ahi le tinda ete alase ti a huwasini tipa foti bwarichape hima leni ani
hano. E, hima forini a gambosini ri mwaˈambwe le a raˈairo ti, numbo opuriˈopuri ai
rini ani hano.”
9 Wowani Jisas ya rini sawe, “Apa do aka ki dau himiyama hurahama le Gotri ai
wunu raˈaihiro. Kari hima okwe rini Epuraham i che.
10 Dori Hima ri Che rini kapwa numbo ki waniro hima leni wunu ri ai rata ki ri taro.”

Tapaˈangi tapaˈangi tau ra himache ya wu tororo mwanji yepe

11 Ka mwanji wu mendisiwanimbwa mwanji yepe fonga ai ya wunu ri sawe. Hinde
wowani, rini Jerusalem ko ti ri takaindawani ya wu hambwanda, apa naha kumbwa
ete Gotri aulindau kwambu ti amwei naha o sirakonda.
12 Ya ri sawe, “Hima apukolaka fori ko sumbwe foki ya ri ikonda, wosiwa king
apukolaka hinga rini wu esisiwa ichai ri ko tokwe ri ai ta ki.
13 Ri ikoni tau ra himache tapaˈangi tapaˈangi leni ri uchawani wu tawani ya ti
mekumbo tapaˈangi mekumbo tapaˈangi ya wunu funda funda ri haˈi hatanda. Wosini
ya wunu ri sawe, ‘O ya ma ku raˈaini tau ku rani fwelenga ma ku ai torondani a tano
gisi ti ku nikisinda.’
14 “Woro ri ko kipe hima le rini omwemendindau. O keke ri isiwani hima fwele wu
humbwewani ri gumwa tokwe ya wu i. Wu ini ele hima ni ya wu sawe, ‘Nunu dori
hima nui king apukolaka hinga ri etino ti nu diyaha.’
15 “O hinga wu bwaro ti mina, king apukolaka hinga rini esisiwani dani ini ya ri ai ta.
Ri ai tani ya ri sawe, ‘Imbihumbwa ele ya ani haro tau ra himache ma wunu uchawa
sa wu ta. Wowa ani hambwa, ele funda funda wunu ani haro ya ti ya tau wu rawani
geni ai sukwaro.’
16 “Wowani metengei naha hima fori tani ya ri sawe, ‘Apukolaka ya mekumbo
tapaˈangi mi ani haro ki a raˈaini ya tau a rawani 5 handet kina hinga ai sukwaro.’

17 Wowani apukolaka ka hinga ya rini sawe, ‘Mini tau ra himache kipe, o tau cheche
hinga ni mi hambwafwa'aini mi aulindaro. O hinga keke kwambu ti mini ani hasiwa
do tapa'angi tapa'angi ko laka o mi aulikonda.’
18 “Ete wowani tau ra himache foringa ai tani ya ri sawe, ‘Apukolaka, o ya mekumbo
tapa'angi mi ani haro ki a ra'aini ya tau a rawani 250 kina hinga sukwaro.’
19 Wowani apukolaka ya rini sawe, ‘Mini ani ondiyasiwa ko tapa'angi o mi
aulikonda.’
20 “Ete wowani tau ra himache foringa ai tani ya rini sawe, ‘Apukolaka ya mekumbo
tapa'angi mihi mi ani haro ti aha'a. Nika'ari sumbu ki ani injisini ani owesiro.
21 Hinde wowani, mini ani heiwani mini au hima naha. Hima fori mwa'ambwe foti
owesiwani o mi ini mi ratandau, e, hima fo ahirahi ti kisiwani o mi eindau. O keke
mini ani akisindau.’
22 “Ete wowani apukolaka tau ra himache ori ni ka hinga ya ri sawe: ‘Mini tau ra
himache kapwa naha! O mi sawero mwanji keke mini a kotimwokonda. Ei mwe
naha, o mi hambwanda, ani hima kwambu naha, hima fo mwa'ambwe owesiwani
o a ra'aindau, e, ahirahi hima fo kisiwani o ani eindau. O hinga'a?
23 Wo hinde wowani ya ahi ti mi ra'aini bengi ki mi owe nambwe? O hinga mi wosipo
ani ai a tani ya fwelenga a torokoro.’
24 Wosini ele rini ga takai enindau hima leni ya wunu ri sawe, ‘O ya mekumbo
tapa'angi oti ma leningini ra'aini 5 handet ya dau hima rini ma ku ha!’
25 “Ete wowani ele hima ga ya rini wu sawe, ‘Apukolaka rini ya ti 5 handet kina hinga
o rini da.’
26 “Wowani ya ri ai sawe, ‘O kunu a sawenda to. E, hima fori mwa'ambwe fwele
rini ga dau ti, mwa'ambwe fwelenga ai rini ani ha sindau. E, hima fori mwa'ambwe
miyafo rini ga da nambwe, fisiche naha ri torosindau ti, o mwa'ambwe fisiche ai rini
a leningino.
27 Woro ele ai miho wui king apukolaka hinga ani eti kinani wu diyaharo hima ele
ma wunu ratasini ai miyaningisopo tiki ma wunu yewa sa wu ha!” ’

Jisas king apukolaka hinga Jerusalem ko ki ri raruro
Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Jo 12:12-19

28 Jisas ele mwanji hinga tinda ri bwasini rindo mwaseni Jerusalem indau numbu ki
ya ri i.
29 Ri ini kimba fo hi uchandau ti, Olif, o kimba ki takaisini dau ko fisi Betefasi ko ga
Betani ko ga, opi ko ni ri takaisini ri himache fisi ri rumbwewani mwaseni ya fi i.
30 Fi ikowani ya fini ri sawe, “Ma ki ini kari kwakwa ko cheche ki ma ki raru. O
ko ki ki raruni akisai dongi che foti kupu tiki wu injisiwani dau ti o ki heikonda.
Imbihumbwa hima fori o dongi tenge ki liti nambwe. Woro o tini ma hungoni ki rata.
31 E, hima fori ka hinga kini sawewa: ‘Hinde wowani o dongi ki hungondau?’, ete
wowa mwanji wasa ka hinga ma rini ki sawe: ‘Apukolaka tau chele.” ’
32 Wosini Jisas fini humbwewani fi ini ele fini sawekawero mwa'ambwe hinga tinda
ya fi hei.
33 Wosini o akisai dongi ni kupu ti fi hungondawani yapai chele dongi tani ka hinga
ya fini sawe: “Hinde wowani o akisai dongi kupu ti ku hungondau?”
34 Ete wowani ya fi sawe, “Apukolaka aha'a dongi ki tau chele.”
35 Ete wosini o dongi fi rani Jisas tambwa ya fi rata. Wosiwani nika'ari wuhi le wu
toroni o dongi tenge ki wu yetosiwani Jisas o tenge ki ri rauni ya ri liti.
36 Wosini o dongi tenge ki ri indawani ele himiyama hurahama nika'ari wuhi le wu
toroni numbo ki ya wu yeto yeto inda.
37 Wondawani ri tani Olif hi uchandau kimba andosini raindau numbo ti ri
takaindawani ele ri himache hinga tinda wu eripendani Gotri hi ti ya wu rasainda.

Hinde wowani, wunu Jisas wosiro ele kwambu chele sumbu ambwe sumbu ambwe ni wu heiro tini ya wu hambwanda.
38 Wu uchani ka hinga ya wu sawenda:
“Apukolaka hi ki tandau dori King Apukolaka ni nu eripeni hi rihi ma nu rasai! Hewen ko ki sembe wahapi sumbu sa ete da. Kari kaumbwa naha ki hi omwesika naha sa ete okunda.”
39 Wondawani ele himiyama hurahama lei nindo ki dau Farisi hima fwele Jisas ni ka hinga ya wu sawe: “Ondiyakandiyandau hima mi himache le mwanji kwambu ki ma wunu sawewa sa wu gaina.”
40 Wowani rini ga mwanji wasa ya wunu ri sawe, “E, kunu a sawenda, wunu gainawa apa humokuto leto Gotri hi wu uchani wu rasai sindau.”

Jisas Jerusalem ko keke ichakaro

41 Ri tani Jerusalem ko ti ri takaini o ko laka ni ri heikoni ya ri ichaka.
42 Ri ichakani ya ri sawe, “E, do gisi kumbwa sembe wahapi sumbu ni mi hambwandapo o kipe. Woro apa ka sumbu yanisiwani mi hei numbwa.
43 Ma mendi, ichekai gisi fo tawa, mi miho le tani tinda mini hokoni ulume seni injisini o mini wu misindakonda.
44 Wondani mini ga mini ki dau che mihi lenga walambe naha o kunu ikonda. Apa mini ki dau humokuto beiye ki kiro ele mwa'ambwe ni funda ete wu lendosiwa humokuto foti humokuto foi tenge tiki hinde da kumbwa. Hinde wowani, Gotri mini okula ki taro gisi tini mi hambwa nambwe.”

Jisas Gotri aka laka ki ya tau randau hima leni sawewani wu siraro
Mt 21:12-17; Mk 11:15-19; Jo 2:13-22

45 Wosini ri ini Gotri aka laka we ki ri raruni ele ya tau randau hima leni mwanji kwambu tiki wunu sawendawani sirani ya wu inda.
46 Wosini ka hinga ya wunu ri sawe: “Gotri mwanji ete sawero: ‘Aka ahi ti Gotri ni uchahambwandau aka hinga dano.’ Wosiwani kundo o sumbu hinga ku wowani ani heiwani hili ya hima leto tani yanindau michi hinga.”
47 Jisas gisi gisi ele hima ni Gotri aka laka we ki kwai ya wunu ri ondiyakandiyanda. Ete wondawani puris hima wui hima laka le, Gotri lo mwanji hambwandau hima le, e, himiyama hurahama leni aulindau mekupu hima le, wunu tinda Jisas ni yeno numbo tini ya wu wakinda.
48 Woro ele himiyama hurahama to ri mwanji ni wasamba wu owesini wu mendindawani ele hima laka le rini yeno numbo fo wu wakini wu hei nambwe.

20

Namoto kwambu Jisas ni haro tini wu siliro
Mt 21:23-27; Mk 11:27-33

1 Gisi foki Jisas ele himiyama hurahama ni Gotri aka laka we ki kwai Gotri mwanji ti ya wunu ri sawenda. Wondawani puris hima wui hima laka le, Gotri lo mwanji hambwandau hima le, e, ele wui mekupu hima wunu tinda rini tambwa ya wu ta.
2 Wu tani ya rini wu sawe, “Ma nunu sawe. Mini bwele kwambu hinga mi torosini o tau mi randau? Namoto o kwambu mini haro?”
3 Ete wowani rini ga mwanji wasa ka hinga ya ai wunu ri sawe: “Ani okwe mwanji foti kunu a silineheikondau. Ku hambwawa ma ku ani sawe:
4 Jon hima leni uku yasindaro sumbu ti, hewen ko ki taro sumbu'u, hima inaka ki ri wondaro sumbu?”
5 Ete wowani wunjenga ka hinga ya wu anambwa anambwanda: “E, ete nu sawewa, ‘O hewen ko ki taro sumbu,’ wowa apa ka hinga ori sawekonda, ‘Wo hinde wowani sembe kuhi ti ri bwaro mwanji mendini ku ha nambwe?’

6 E, ete nu sawewa, ‘O hima i inaka ki hambwa hambwa wondaro sumbu,’ wowa apa
dele himiyama hurahama humokuto ki nunu wu takehekonda. Hinde wowani, wunu
Jon ni Gotri mwanji bwarakarandau hima hinga sembe mwe naha wu hasindau.”
7 Wofunu Jisas ni ka mwanji wasa hinga ni ya wu sawe: “Nunu nu hikisandau, ka
uku ri yasindaro kwambu soki taro.”
8 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Ani okwe namoi kwambu a torosini tau ahi a randau
ti kunu a sawe hinga.”

Kapwa hima le waini rupwa aulindau mwanji yepe
Mt 21:33-46; Mk 12:1-12

9 Wosini Jisas mwanji yepe fo ele himiyama hurahama ni ka hinga ya ri sawe: “Hima
fori tau rihi ki waini me le ya ri si. Wosini waini rupwa oti hima fweleto ya tau hinga
wu ra kinani wui tapa tenge ki ya wunu ri ha. Ete wosini rini ko sumbwe naha foki ri
isini ya ri da.
10 Wosini waini tuko numbundau gisi tawani ri tau ra himache forini ri humbwe-
wani waini tuko rihi fwele ri rata ki ya ri i. Wosiwani o waini rupwa ki randau hima
le wu saini rini wu yeni wu humbwewani nimba nimba ya ri ai i.
11 Wowani tau ra himache forini ya ri ai humbwe. Ete wowani o tau ra himache okwe
o hingambwa rini yeni kapwa sumbu naha rini wosini ai rini humbwewani nimba
nimba ya ri ai i.
12 Ete wowani tau ra himache foringa ya ri ai humbwe. Wowani rini wu yesini toroni
hoko tokwe ya rini rawaru.
13 O keke yapai chele rupwa ori ya sawe, ‘Hinde hinga apa a wono? Ai hurahama
che o da, funda ete rini keke a wondau. Woro o ai che ni a humbwewa ri mwanji o wu
mendikonda.’
14 Ri iwani o waini rupwa ki ya tau randau hima le rini heini wunjenga ka hinga ya
wu anambwa anambwa: ‘Dori hima ichekai ri sekewa tapawa hinga ya ri sirinakonda.
O keke ma rini nu yeni si. Wosini do waini rupwa nundo nu raˈai.’
15 O hinga wu bwakoni rini wu toroni waini rupwa hoko tokwe rini wu rawarusini
rini yewani ya ri ha. Hinde hinga ku hambwandau? Kari yapai chele rupwa apa hinde
hinga wunu ri wosino?
16 Apa ri ai tani ele waini rupwa ki tau randau hima le o ri yeni sikonda. Wosini o
waini rupwa laka hima ba fweleni o ri ai hakonda.” Jisas o mwanji hinga ri bwawani
ele hima ri mwanji ni wu mendini ya wu sawe, “Apa o sumbu hinga wosi hinga,
minambwe naha.”
17 Ete wowani Jisas wunu hei hei ya wunu ri sawe, “Do Gotri chengi ki dau mwanji
mu mwe ti hinde hinga?
‘Aka rasaindau hima le kapwa wu nani wu humbwero humokuto oti apa ele humokuto
ba fweleni dikini rindo takumwa tokwe enindau worumbo hinga o ya ri
ekikinasinda.’
18 E, hima fori o humokuto tenge ki ri sikano ti, talihapa rihi ti tukumorino. E, do
humokuto to hima fori tenge ki sikano ti, ori hima ni funda ete rini yembisewa hapi
hinga ri sira sindau.”
19 Ete wowani Gotri lo mwanji hambwandau hima le, e, puris hima lei wui hima laka
le wunu tinda ete ya wu hambwa, Jisas do mwanji yepe wunu naha ni ri sawero. O
keke o gisi naha kumbwa wu saini Jisas ni ya wu toroni inji ki. Wokoni ele himiyama
hurahama ni wu ai heini ya wu aki.

Rom pe king apukolaka, Sisa, ni takisi ya handau bomo tini Jisas ni wu siliro
Mt 22:15-22; Mk 12:13-17

20 Wosini rini ni ete ya wu misinda. Wondani hima fweleni wu humbwewani hima
kipe hinga wu gamboni waˈaisini rini tambwa ya wu i. Wu ini ele sumbu ri wosindau

ni ya wu heinda, wosiwa gapiman hima apukolaka i tapa tenge ki rini wu hano mwanji bomo fo wu toro kinani ya wu wakinda.
21 Wondani ya rini wu sili, “Ondiyakandiyandau hima, nu hambwasinda, mini ele himiyama hurahama ni mwanji mwe naha kumbwa mi bwani wunu mi ondiyakandiyandau. Mini hima i hi laka ti keke mi akinda nambwe. Mina. Mini ele himiyama hurahama ni Gotri sumbu kipe ti mwanji mwe naha kumbwa wunu mi ondiyakandiyandau.
22 Woro hinde hinga mi hambwandau? Takisi ya ti Sisa king apukolaka ni nu hano sumbu ti kipeˈe, kapwa?”
23 Wowani Jisas mwanji gambo wuhi ti amwei naha ri hambwasini ya wunu ri sawe,
24 “Humokuto ya foti ma ku ani ratawa ani hei. Do ya ki dau hima i himamwale ga, e, hima hi ga namohi?” Wowani ya wu sawe, “Sisa king apukolaka hi.”
25 Ete wowani ya wunu ri sawe, “Sisa king apukolaka i mwaˈambwe ti o Sisa ni ma ku ai ha, e, Gotri mwaˈambwe ti o Gotri ni ma ku ai ha.”
26 O hinga ri sawewani ele himiyama hurahama i nindo ki ri mwanji bomo foti wu toro ki wu wofuro. wunu o mwanji wasa wuhi ni ri bwaro ti keke wu apapanakoni mwanji nambwe gainasini ya wu eninda.

Hima hasini ai saindau sumbu ni Jisas ni wu siliro
Mt 22:23-33; Mk 12:18-27

27 Wosiwani Satiyusi hima fwele Jisas tambwa ya wu ta. Satiyusi hima le wunu ka hinga wu sawendau, “Hima matimat ki wu sindau ti hinde apa ai sai kumbwa.”
28 Wu tani ya rini wu sawe, “Ondiyakandiyandau hima, Moses Gotri lo mwanji foti kaisini ka hinga nunu sawero, ‘E, hima fori humwe hopwesini dani ini che nambwe ri hasiwa, ri hipache to o humwe sa ri ai himanguto rasini ri apwai che ti sa fi wosisi.’
29 Woro imbihumbwa analongo hiparakambwe le tapaˈangi hatachi fisi ya wu da. Wosiwani o wui apwai mwa laka rito humwe fo ri ratasini ri hopwero ti che nambwe ya ri ha.
30 Ete wowani ri diya rito o humwe ya ri ai hopwe. Wosini che nambwe ya ri ai ha.
31 Wowani ri diya to o hingambwa ya ri ai wo. Ele tapaˈangi hatachi fisi analongo hiparakambwe le o hingambwa wu woni wunu che fo wunu ti rasi nambwe ya wu ha.
32 Wosiwani dani ikoni o humwe okwe ya ti ha.
33 Woro ele haro hima wu ai saino gisi ki ka humwe namoi humwe hinga ti dano? Mi hambwandau, ele tapaˈangi hatachi fisi hiparakambwe o humwe numbwa wu hopwero.”
34 Ete wowani Jisas ya wunu sawe, “Apa do gisi himiyama hurahama le wu anahopwenda.
35 Woro ichai Gotri wunu chikini ohounaro himiyama hurahama le wu ai saini himamwale kipe tinga ete wu dano ti, wunu apa anahopwendau sumbu hinga hinde wu sirina kumbwa.
36 Wosini hinde apa wu ai ha kumbwa. Kale Gotri ensel dau hingambwa wu dano. Gotri ai wunu rasairo ti keke ri che hinga o wu dakonda.
37 Woro Moses okwe ele hima hasini ai saino bomo ni ya nunu ri ondiyakandiyanda. Michi foki ri isini ri heiwani meche foriki hi okuni sukwandawani mwanji foti ka hinga ya sawe: Apukolaka rini ‘Epuraham Gotri, Aisak Gotri, e, Jekop Gotri.’
38 Woro o hingambwa Gotri ele haro himako wui Gotri mina. Gotri rini ele himamwale tinga dau hima lei wui Gotri. Hinde wowani, Gotri miyaningisopo ki ele hima hinga tinda ete wui himamwale ti ete dau.”
39 O mwanji ri sawewani lo mwanji hambwandau hima fwele mwanji wasa ya rini wu ai sawe, “Ondiyakandiyandau hima, mwe naha ki mi sawendau.”
40 Wokoni mwanji fo ai rini wu sili ki ya wu aki.

Jisas Farisi himako ni Kurais ni siliro
Mt 22:41-46; Mk 12:35-37

41 Wowani mwanji fonga ya wunu ri sawe, “Hinde wowani ka hinga wu sawendau,
Kurais rini Defit che?
42 Woro Sam chengi foki Defit rinjenga ete ri sawero:
‘Apukolaka ai Apukolaka ni ka hinga sawero: “Mini ai tapa mama tokwe ma lininda.
43 Wondawa mi miho le wunu a wosiwa mi seke tako ki wu dano.” ’
44 Woro Defit rinjenga Kurais ni Apukolaka rini naro. O hinga nawa Kurais hinde
hinga Defit che hinga ri dau?”

Gotri lo mwanji hambwandau hima lei sumbu
Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 11:37-54

45 Ele himiyama hurahama hinga tinda wu dasini Jisas mwanji ni ya wu mendinda.
Wondawani ri himache leni ya sawe,
46 “Kunu lo mwanji hambwandau hima leni ku hambwafwa'ainda. Wunu hima
i miyaningisopo ki nika'ari huwe laka tini wu sisini wu ichi'uchanda kinani wu
okokonandau. E, wunu hima le waundau apweli ki wunu wese'anda kinani wu
okokonandau. Wondani lotu wondau aka laka we ki himiyama hurahama le
miyaningisopo sindau mapwa tokwe wu liti ki wu okokonandani, e, ahirahi andau
gisi ti wunu takumwa naha ki dau tei ki wu liti kinani wu okokonandau.
47 Wunu ele himanguto leni gambosini wui ya mwa'ambwe ti wundo hili yandani,
e, hima le wunu hei kinani nimba gamboni huwe laka Gotri ni wu uchahambwandau.
O keke hima i sumbu kilino gisi tawa ele lo mwanji hambwandau himako nomo
omwesika ki wu ra sindau.”

21

Bwarichape humwe foti Gotri ni mwa'ambwe ti haro
Mk 12:41-44

1 Wosini miya ti ete ri heindawani ya chele hima le wu tani Gotri aka laka ki dau
bokis ki ya le ya wu rawainda.
2 Wondawani ete ri heiwani himanguto foti ti tani ya naro fisi numbwa ya ti rawai.
3 Wosiwani Jisas ya sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau, do himanguto ya ti
rawairo ti ele hima leni ti dikisini miyafo naha ti rawairo.
4 Hinde wowani, wunu tinda ete ya miyafo wunu ki dawani fwelenumbwa Gotri ni
angu'omwe handau hinga wu haro. Woro do humwe tini bwarichape naha ya miyafo
tini ki da nambwe. O ya jipeche ahirahi rani ti akoro ti tinda ete ti rawairo.”

Jisas Gotri aka laka lendono tini ri sawero
Mt 24:1-2; Mk 13:1-2

5 Hima fwele Gotri aka laka ni ka hinga ya wu sawe: “Wunu do Gotri aka laka ni
humokuto kipe naha lenga hima le Gotri ni huwandari haro mwa'ambwe kipe lenga
ele ki ka'apwe wosisindau.” Wowani Jisas ya wunu sawe,
6 “Apa dele mwa'ambwe ku heindau ti, ichai gisi fo tawa, ele kiheiye dau humokuto
hinde apa alekusi kumbwa, tinda ete wu dungwa dungwa wu rumbwe'iwa o
raindakonda.”

Jisas nomo miyafo sirano tini ri sawero
Mt 24:3-14; Mk 13:3-13

7 Ete wowani Jisas ni ya wu ai sili, “Ondiyakandiyandau hima, bwele gisi ki ele
sumbu hinga sukwano? Bwele sumbu hinga to metengei wupa hinga sukwawa nu
hambwano, ele sumbu ya sukwakonda?”
8 Wowani Jisas ya sawe, “Kunu hambwafwa'ainda, foki hima le o apa kunu
gambokonda. Apa hima miyafo wu tani hi ahi ki ka hinga o wu sawekonda: ‘Hima

mwe ri ani sa to,' wosini ka hinga ori sawekonda: 'Gisi mwe takaihiro.' Woro apa wui mwanji ku mendini ku sirina kei.
9 Wondani ichai au laka anayekondau mwanji suwa le ku mendini apa ku aki kei. Kale sumbu hinga to metengei o ya sukwakonda. Woro gisi jipe humbuno ti amahani hinde apa sukwa kumbwa."
10 Wosini ya ri ai sawe, "Hima mu fwele saini hima mu fwelenga o wu anayendakonda. Wondawa king fori ri au anaye himache le saini king ba fo, ri au anaye himache lenga o wu anayekonda.
11 Ete wondawa minawe laka ti nuwe ki o dikonda. Wondawa mapwa fweleki iche miyafo naha wunu handani hahungo omwesika laka o wu wondakonda. Ete wondawa ku akino sumbu anandi lenga sumbu omwesika naha lenga wupa wo sumbu hinga niri ki o sukwakonda.
12 "Woro dele sumbu hinga sukwa nambwe dawa hima le kunu wu toronambusini walambe sumbu fwele o kunu wu wosindakonda. Wondani wui lotu wondau aka we ki kwai kunu kotimwosini kalapus tiki o kunu wu rawarukonda. Wosini wunu hi ahi ni wu rakai ki wu hambwasini apa kunu ra'aini king apukolaka lenga gapiman apukolaka lenga wui miyaningisopo tiki o kunu esikonda.
13 Wosiwa o gisi ki kunu Gotri ni sembe ku haro sumbu ni amwei wunu ku saweno.
14 Woro o gisi sukwa nambwe dawa inaka kuhi kwambu ki ku etisini kunjenga ka hinga ma ku sawe, 'Ani bwele mwanji wasa wunu a saweno tini inaka tenge miyafo ani hambwa hinga.'
15 Anjenga ai mwanji ti kui takisopo we ki a rawakwani hambwa kipe ti o kunu ani hakonda. Wowa ai mwanji ti ele kunu omwemendindau hima leni ku bwawa, kui mwanji ti hinde apa wu sawesiya'aini rakai kumbwa.
16 "Kui nuwai yapai, kui hiparakambwe le, kui hima kupu le, e, kui nau le, wunu apa kunu omwemendindau hima lei tapa tenge tiki o kunu wu hakonda. Wowa kui nindo ki dau fweleni o kunu yeni sikonda.
17 Hi ahi ti kunu ga dau keke hima le sembe enge ti o kunu wu andakonda.
18 Woro ka tini ma ku hambwa, kui mwa ki dau mwa nimbi fori hinde apa lekutoni sika kumbwa.
19 Woro kwambu ki ma ete ku etinambusini ku dani himamwale kipe kuhi ti ku ai toro.

Jisas Jerusalem ko walambe ino sumbu ni ri sawero
Mt 24:15-21; Mk 13:14-19

20 E, ichai ku heiwa au anayendau hima le wu tani Jerusalem ko laka ni wu jambaniwa ya ma ku hambwa, ko laka oti walambe ino gisi takaihiro.
21 O gisi ki Jutiya mapwa ki dano hima le wu akini ini kimba ki sa wu rau. Wowa Jerusalem ko laka ki dano hima le o ko laka wu hanja'aisini wu akini mapwa fo tokwe sa wu i. Wondawa ko cheche ki dano hima le apa ko laka tokwe wu ai raru kei.
22 Ka gisi o Gotri kapwa sumbu wasa hakondau gisi. O keke ka Gotri chengi ki dau mwanji hinga tinda mwe naha sukwakondau.
23 Ka gisi ki ele che sembe ga dau humwe le, e, che muku handau humwe le keke fiya kapwa naha! Nomo omwesika naha do nuwe ki sukwakondau. Hinde wowani, Gotri sembe enge a ti ele himiyama hurahama ni o wunu rawakakonda.
24 Hachangipi huwe laka to wunu fweleni kutoni humbukondau. Wui miho le kalapus tiki wunu rawarusini ai wunu ra ra hima ba fwele alase ki o wunu ra'aikonda. Wosiwa ele hima kupu ba fwele au seke Jerusalem ko laka ki wu yitindani i ini hima leni aulindau kwambu wuhi humbuno gisi ki ya wu ambwekonda.

Ichai dori Hima ri Che ai tano
Mt 24:29-31; Mk 13:24-27

25 “Sumbu ba fwele tapwaki nika ki, niliki nika ki, e, isangi leki sukwani wupa
wo sumbu hinga ya sirakonda. Ete wondawa ele nuwe mapwa ki dau himiyama
hurahama hinga tinda ete soluwara saini yembekina yembekina tani yepunandano
ata ni wu mendindani sembe wuhi ti walambe naha wunu indani ya wu akindakonda.
26 Wondani ele himiyama hurahama miyafo nuwe ki sukwano sumbu ni wu
hambwandani inaka wuhi ti aki omwesika naha ki wu akindani miya wuhi ti
misisiweri ti ya wunu yendakonda. Hinde wowani, ele isangi mwa'ambwe hinga niri
tiki dau ti, tinda ete ra'ichi'uchakondau.
27 Ete wosiwambwa hima le wu heiwa, dori Hima ri Che niri wamwa tenge ki ri
litisini kwambu omwesika tinga okundau hi omwesika tinga ya ri takonda.
28 Dele sumbu hinga metengei sukwakondawa o gisi naha ki kunu ma ku saini ku
etisini mwa kuhi ti niri tokwe ya ma ku mau. Gotri ai kunu ra'aino gisi takaihiro.”

Fik me ti gisi kilindau sumbu ni yepero
Mt 24:32-35; Mk 13:28-31

29 Wosini mwanji yepe foti ya wunu ri ai sawe, “Kunu fik me ga kale biya me ba
fwelenga ma ku hei.
30 E, kopika anandi ti sirawani ya ku hambwau, nika tumbwa ya yekonda.
31 Woro o hingambwa kale sumbu sirawa ya ma ku hambwa, Gotri aulindau
kwambu tani takaihiro.
32 “Mwe naha ki kunu a sawendau: Apa o gisi ki dano himiyama hurahama le hinde
wu ha kumbwa, waya ete wu dawa ele sumbu hinga tinda sirasiwambwa.
33 Do niri ga nuwe ga humbuno, woro mwanji ahi to hinde humbu kumbwa.

Jisas himache le wunu sa wu hambwafwa'ai

34 “Woro kunu hambwafwa'ai. Foki kapwa uku mama ku andani ambwatinambwati
sumbu le ku wosindani hima tape ni enepeno mwa'ambwe keke inaka tenge miyafo
ku hambwanda ki. E, o sumbu hinga to kunu ichakiwa, apa Apukolaka tano gisi
ti metengei ete kunu wakineheikondau, omwe ti bitawa ki funda hikisasini raindau
hinga.
35 Ka gisi sukwakondau sumbu ti ele nuwe mapwa ki dau hima hinga tinda ete wunu
chikikondau.
36 O keke kunu ete hambwafwa'aindani gisi gisi Gotri ni ma ku uchahambwandawa
Gotri kwambu kunu hani kunu okulandawa kale sumbu hinga sukwawa ku ratakosini
dori Hima ri Che miyaningisopo ki funda ku eti ki.”
37 Gisi gisi Jisas ele himiyama hurahama ni Gotri aka laka ki ya wunu ri
ondiyakandiyanda. Wosini hunduwani ri ini kimba fo, hi ti Olif, o kimba ki ya ri
tukuyanda.
38 Wondawani ele himiyama hurahama hinga tinda ete nurumbumbwa wu saini ri
mwanji wu mendi kinani Gotri aka laka tokwe ya wu inda.

22

Jisas ni wu ye kinani Jutas ini mekupu hima laka lenga mwanji wu injiro
Mt 26:1-5, 14-16; Mk 14:1-2, 10-11; Jo 11:45-53

1 Pasofa wu uchandau bereti hehenandau wo, yis, owe nambwe gisi laka ti ya
sukwakonda.
2 Wondawani ele puris hima laka lenga Gotri lo mwanji hambwandau hima ele ga
himiyama hurahama miyafo leni wu akindani ya wu anambwa, “Bwele numbo hinga
ki Jisas nu yeno?”
3 O mwanji hinga wu anambwandawani Saiten Jutas sembe ki ya raru, hi rihi foti
Isukariyot. Hima mwe ri rini tapa'angi tapa'angi hatachi fisi Jisas Himache fori.

4 Wosiwani ri ini ele puris hima laka lenga, e, Gotri aka laka aulindau hima laka
lenga Jisas ni wui tapa tenge ki ri hano mwanji tini ya wu anambwa.
5 Wosiwani wu mendisini wu eripeˈaripeni ya rini wu hano mwanji ti o gisi kumbwa
ya wu inji.
6 Jutas o ya rini wu hano mwanji ri mendini ri ohounasini Jisas ri toroni wui tapa
tenge tiki ri oweno numbo tini ya ri wohambwakahambwanda. Woro ri okokona ti,
himiyama hurahama miyafo rini ga da nambwe gisi foki wu ini rini wu toroni inji ki.

Jisas ri himache fopito Pasofa ahirahi fi otokunaro
Mt 26:17-25; Mk 14:12-21; Jo 13:21-30

7 Wosiwani bereti hehenandau wo, yis, owe nambwe gisi laka ya sukwa. Ka gisi laka
ki Pasofa ahirahi keke sipisip che ya wu yekonda.
8 Ete wowani Jisas, Pita hima pi Jon ni ya fini ri sawe, “Ma ki ini Pasofa ahirahi ti ma
ki otokunasiwa apa nu tani nu a.”
9 Wowani fini ga ya rini fi sawe, “Mi okokona ti so aka ki si otokunano?”
10 Ete wowani ya fini ri sawe, “Ma ki mendi. Ki ini ko laka ki ki raruni ki heiwa hima
fori hachahungwe laka ki uku ti ri tisini ri tani numbo tiki o kini heikonda. Wowa ma
rini ki sirinani o aka ri raruro ki ma ki raru.
11 Wosini o aka chele hima mwe ni ya ma ki sawe, ‘Ondiyakandiyandau hima ete
mini sawero, “Ai himache lenga Pasofa ahirahi nu ano aka tipa so?’ ”
12 Wowa kiheiye aka woro heiye tokwe dau aka tipa laka foti o kini ri mekusikonda.
O aka tipa we ki kwai litino tei ti, ahirahi ano tei ti wu otokunasinda. Woro o aka tipa
ki Pasofa ahirahi ti ma ki otokunanda.”
13 O mwanji hinga fini ri sawewani ya fi i. Fi ini fi heiwani ele sumbu hinga tinda
ete Jisas sawero hingambwa ya sukwa. Wosiwani Pasofa ahirahi ti ya fi otokunanda.

Jisas ri himache leni Jisas a haro
Mt 26:26-30; Mk 14:22-26; 1Ko 11:23-25

14 Gisi mwe tawani Jisas tei tiki ya ri liti. Wosiwani ri Himache le okwe rini ga funda
ya wu liti.
15 Wosini ya wunu ri sawe, “Kunu ga do Pasofa ahirahi ani a ki ete a nikisindaro.
Pasofa ahirahi nu asini pwe, amwaka ti a bwe mendi.
16 Apa ka hinga kunu a sawenda: Pasofa ahirahi hinde apa ani ai a kumbwa,
waya ka sumbu mu mwe ti Gotri aulindau kwambu ti amwei naha sukwano gisi ki
chikiwambwa.”
17 Ete wosini kapu ga ri rukoni Gotri ni ri weseˈasini ya wunu ri sawe, “AhaˈaÌ ma ku
toroni kui nindo ki ku humwasini ku a.
18 Ando kunu a sawendau: Apa ambwesini apaˈichekai okwe ka waini uku hinde ani
a kumbwa, ete da dani Gotri aulindau kwambu amwei naha sukwano gisi kumbwa.”
19 Wosini bereti ri rukosini Gotri ni ri weseˈasini lepikani wunu hasini ya ri sawe,
“DohaˈaÌ ai hima tape, [kunu okula ki o kunu ani handau. O sumbu hinga ete ku
wosindani ani ni ma ku hambwanda.”
20 Wu asini kapu waini uku ti okwe o hingambwa ri wosini ya sawe, “DohaˈaÌ kapu
waini uku ti, ai fi ni sawero. O fi ki Gotri mwanji ako injikondau, woro kunu okula
kinani o a dawehenakonda.]
21 Woro ma hei, miho himako i tapa tenge tiki ani oweno hima ri do tei ki ani ga
funda si lilinda.
22 Hima ri Che dori Gotri imbihumbwa rini ondiyasiro numbo tunumbwa ri sirinano,
woro miho himako tapa tenge rini oweno hima rini ma fiya rini keke wo.”
23 O hinga ri sawesiwani wunjenga wu anasili anasilindani ya wu sawe, “Namoto
apa ka sumbu hinga rini wosikondau?”

Jisas himache le mwanji wu anambwaro, namoto wui apukolaka

24 Wosini ele ri himache le mwanji tiki au hinga wu anayeni ya wu sawe, “Nui nindo
ki namoto nui apukolaka?”
25 Wowani ya wunu ri sawe, “Kaleha'a nuwe pe king apukolaka le kwambu chele,
wosini hima leni kwambu tiki aulini dawani ele hima ri mwakambe ki rini ni ‘hima
keke wo hima naha’ ya wu nandau.
26 Woroti apa o hinga ku wo kei. Mina. E, hima fori kui nindo tiki apukolaka ri
dau ti nawa, rini hima wapa hinga sa da. Kui nindo ki hima fori kunu aulini mwanji
bwandau hima hinga ri dau nawa, rini wui tau ra himache hinga sa da.
27 Namoto apukolaka, tei tiki linindani ahirahi andau hima to'o, ahirahi tisini hima
le tambwa ratandau hima rito? Tei tiki linindani ahirahi andau hima rito apukolaka.
Woroti ani kui nindo tiki ahirahi a tisini hima le tambwa ratandau hima hinga a dau.
28 “E, kale simiyanehei sumbu hinga ani ki sukwawani, ku ani andosi nambwe, kunu
ani ga ete ku daro.
29 Ai Yapai aulindau kwambu ti ri ani haro. Woro hingambwa aulindau kwambu ti
kunu ni o ani hakonda.
30 Wosiwa ani aulindau ko ki tei tiki ku litisini ahirahi ku ani uku sumbwe o ku
andakonda. Wosini king apukolaka litindau tei tiki ku litisini tapa'angi tapa'angi
hatachi fisi Isurel hima mu leni ku kilikondau.

Jisas ete sawero, Pita gumwa rini sino
Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Jo 13:36-38

31 “Saimon, Saimon, mini ma mendi. Saiten hima le raisi tini yekindau hinga kunu
ni ri simiyanehei kinani Gotri ni ri uchawani rini ohounaro.
32 Woroti sembe ha sumbu mihi humbuno keke ani mini ani okula kinani Gotri ni
ani uchahambwaro. O keke ichai mi ai kwambu ki mi etiwa, mi hiparakambwe le ma
wunu okula.”
33 Wowani Pita ya rini sawe, “Apukolaka, ani mini ga kalapus tokwe si ino ti, e, mini
ga ani hano ti ani otokunasindau.”
34 Wowani Jisas mwanji wasa ya rini sawe, “Pita mini a sawendau. Apa do niliki
ki apwetoko gi nambwe dawa, numbo namili o ete mi sawekonda, ‘Ani Jisas a
hikisandau.” ’

Ya kowe ti, mwa'ambwe warondau kowe ti, e, hachangipi huwe laka, wui mwanji

35 Wosini ya wunu ri sawe, “Imbihumbwa kunu a humbwewani ku iro ti, ya kowe
ti, mwa'ambwe warondau kowe ti, seke su ti ku ra ra ku i nambwe. Woro o gisi ki
mwa'ambwe fo keke ku heifundaro'o?” Wowani wunu ga ya sawe, “Mina.”
36 Wowani ka hinga ya wunu ri sawe: “Woro apa hima fo ya kowe dawa sa toro.
Mwa'ambwe warondau kowe ti okwe o hingambwa. Hachangipi huwe laka heifundau
hima ri nika'ari rihi ti wungwa sa jisini hachangipi huwe laka rihi foti sa ra.
37 Hinde wowani, Gotri chengi ete sawero, ‘Kale kapwa hima ga funda rini wu
wauro.’ Worotini kunu a sawendau, ka sumbu hingambwa ani ki o sukwakonda. Ei,
Gotri chengi ani sawero mwanji hinga tinda ete mwe naha ya sukwakonda.”
38 Wowani ya wu sawe, “Apukolaka ma hei. Nunu hachangipi huwe laka fopi doha'a
da.’ Wowani ya wunu ri sawe, “Opi yakito.”

Jisas Gerisemani michi ki Gotri ni uchahambwaro
Mt 26:36-46; Mk 14:32-42

39 Ete wosini hoko tokwe ri raruni ele gisi ki ri wondaro hinga Olif gimba tokwe ya
ri i. Wowani ri himache le rini wu sirinani ya wu i.
40 Wu ini o michi ki wu rarusini ya wunu ri sawe, “Simiyanehei sumbu kunu ki
sukwano keke Gotri ni ma ku uchahambwanda.”

41 Wosini wunu ri andosini humokuto takehewani sikani ambwendau hinga
kwakwa hinga ya ri i. Wosini seke ri ombungwesini Gotri ni ka hinga ya ri
uchahambwa:
42 “Yapai, mi okokona nawa do sembe nomo ani ki dau ti ma rani rumbweˈi. Woroti,
mini apa ai okokona tunumbwa sirina kei. Mina. Mi okokona tunumbwa ma sirina.”
43 [Ete wowani hewen pe ensel foti sikani sembe rihi ya rini okula.
44 Wowani Jisas nomo naha ri mendikoni kwambu tiki au laka Gotri ni ya ri
uchahambwanda. Wondawani huru ti fi hinga nuwe tokwe ya sikanda.]
45 Gotri ni ri uchahambwasini saini ri himache le tambwa ya ri i. Ri ini wunu ri
heiwani sembe wuhi ti nomo naha iwani ya wu tukuyanda.
46 Wondawani ya wunu ri sawe, “Hinde wowani ku tukuyandau? Ma saini Gotri ni
ma ku uchahambwanda. Foki simiyanehei sumbu kunu ki sukwakonda.”

Jutas Jisas ni miho lei tapa tenge tiki owero
Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Jo 18:3-12

47 Jisas mwanji ete ri bwandawani hima miyafo naha ya wu ta. Jutas, kale tapaˈangi
tapaˈangi hatachi fisi Himache fori, woro rindo ya wunu mwaseni ya ri ta. Ri tani Jisas
ni tumwatamwaˈa kinani ya rini takai.
48 Wowani Jisas ya rini sawe, “Jutas, Hima ri Che dori ni mi tumwatamwaˈasini miho
lei tapa tenge tiki rini mi owekondauˈu?”
49 Wowani Jisas ri himache le funda rini ga wu daro ti, wu heiwani sumbu fo
sukwakondawani ya wu sawe, “Apukolaka, nui gipi huwe ki wunu nu yenoˈo?”
50 Ete wu sawekoni wui nindo ki hima forito puris hima i apukolaka ri tau ra himache
forini yekoni tapa mama tokwe pe wasamba rihi ni yekutowani ete sika.
51 Wowani Jisas o hinga ri heikoni ya ri sawe, “O sumbu hinga ya ma ete hanjaˈai.”
Wosini ori hima i wasamba tiki tapa ti ri torowani wasamba rihi ti kipe ya ai rini wosi.
52 Wosini rini toroni inji ki wu taro puris hima laka le, Gotri aka laka aulindau hima
laka le, e, hima mekupu laka leni mwanji ti ya wunu ri sawe, “Ku ani toroˈinji ki
hachangipi huwe lenga me kumbo lenga ku nangini ku taro ti, hili ya hima forini ku
toroˈinji kinani ku taroˈo?
53 Gisi gisi Gotri aka laka we tiki kunu ga ete a dawani tapa kuhi tiki ku ani toro
nambwe. Woro apa kui gisi sairo, o keke hundu ti kwambu tito aulindau.”

Pita ete sawero, Jisas ri hikisandau
Mt 26:57-58, 69-75; Mk 14:53-54, 66-72; Jo 18:12-18, 25-27

54 O hinga ri bwasini ri dawani rini wu toroˈinjini ya wu raˈai. Wosini puris hima
le wui apukolaka aka tiki ya rini wu rakaru. Wondawani Pita wunu ri sirinani ri ini
apahime hinga ya ri da.
55 Ele hima aka tini haweini injiro ini we ki hi laka ti wu diyasini ya wu linindani hi
ya wu waruˈunda. Wondawani Pita okwe ri ini wunu ga ya ri liti.
56 Wosini Pita hi ti ri waruˈundawani tau ra humwe foti rini heini miya ti rini
dorinasini ya rini sawe, “Do hima Jisas ga daro.”
57 Ete wowani Pita minambwe ri nandau tinga ya ri sawe, “Mina, ani rini a
hikisandau.”
58 Da hinga wokoni hima fori ai rini heikoni ya ri sawe, “Mini okwe ri hima kupu
fo.” Wowani Pita ya sawe, “Kale che, ani mina.”
59 Ete wowani amwa funda hinga iwani hima foringa ai rini heisini ya ri sawe, “Mwe
naha, dori hima okwe rini ga daro. Hinde wowani rini Galili pe hima.”
60 Wowani Pita ya sawe, “Kale che, dohaˈa mwanji mi bwandau ti ani a hikisandau.”
O mwanji hinga ete ri bwandawani apwetoko ti ya gi.

61 Wowani Apukolaka jamekoni Pita ni ya ri hei. Ete wowani Pita imbihumbwa
Apukolaka rini sawesiro ka mwanji ni ya ri ai hambwa, “Apa do niliki apwetoko gi
nambwe dawa numbo namili ai hi tini mi hamisakonda.”
62 Pita hoko tokwe ai raruni au laka ya ri ichaka.

Jisas ni wu sawehingini rini wu yero
Mt 26:67-68; Mk 14:65

63 Jisas ni heini aulindaro himako rini wu saweholiyani ya rini yenda.
64 Wosini nikaˈari sumbu ti miya tiki rini wu injisini rini wu ye ye ya rini wu sawe,
“Ma nunu sawe, namoto mini yendau?”
65 Wosini mwanji miyafo naha kapwa tokwe ya rini wu sawenda.

Kanisol hima laka lei mu tiki Jisas ni kotimworo
Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Jo 18:19-24

66 Wondawani nika ti sukwawani Isurel pe mekupu hima laka le, puris hima laka le,
e, lo mwanji hambwandau hima laka le tani ya wu wau. Wosiwani Jisas ni ele kanisol
hima le wauro aka ki raˈaiwani ya wu sawe,
67 “Ma nunu mi sawe to. Mini Kuraisiˈi, mina?” Ete wowani ya wunu ri sawe, “E,
kunu a sawewa sembe apa hinde ku ha kumbwa.
68 E, mwanji fwele kunu a siliwa, mwanji wasa ti hinde apa ku ani sawe kumbwa.
69 Woro apa ki ambwesini ete i ini Hima ri Che dori ele kwambu ga dau Gotri tapa
mama tokwe ya ri linindakonda.”
70 Wowani wunu tinda ete ya wu sawe, “O hinga ti nawa, mini Gotri che mwe
nahaˈa?” Wowani ya wunu ri sawe, “Kunjenga ete ku sawendau, ori ando.”
71 Wowani ya wu sawe, “Apa mwanji anandi fo nu ai mendi hinga, mina. Ri takisopo
tiki ka hinga ete ri sawewani nu mendihiro.”

23

Jisas ni Pailat apukolaka i miyaningisopo ki wu kotimworo
Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Jo 18:28-38

1 Ete wosini wunu tinda ete wu saini rini wu rani Pailat apukolaka tambwa ya wu
raˈai.
2 Wosini rini wu kotimwokoni ya wu sawe, “Nunu dori hima nu heiwani nui hima
kupu lei sembe tini yeni rasaini kapwa numbo ki wunu ri raˈaindau. Wondani takisi
ya ti Sisa apukolaka ni nu ha kinani minambwe nunu naro. Wosini rinjenga ya ri
sawenda, rini rindombwa Kurais, king apukolaka.”
3 Wowani Pailat ya rini sili, “Mini Juta hima kupu lei king apukolakaˈa?” Wowani
rini ga Pailat ni mwanji wasa ya ri sawe, “Minjenga o mi sawenda to.”
4 Ete wowani Pailat puris hima laka ga ele himiyama hurahama ga wunu ni ya ri
sawe, “Ani dori hima i kapwa sumbu fori a wakini ani hei numbwa.”
5 Ete wowani wunu ga mwanji kwambu ki ka hinga ya wu sawe: “Rini ele Jutiya
mapwa hinga tinda ete ri ini ele himiyama hurahama wui sembe ni yeni rasaini au
mu sindau. Galili mapwa ki ri ambwesini o sumbu numbwa ri wo wo ri ta tani ahaˈa.”

Jisas ni Herot mu ki wu kotimworo

6 Wowani Pailat o mwanji wuhi ni ri mendini ya wunu ri sili, “Dori hima rini Galili
kipe himaˈa?”
7 Wowani ya wu sawe, Jisas Herot aulindau nuwe tipa kipe. Ete wowani Herot
tambwa ya rini raˈai. Ka gisi Herot okwe Jerusalem ko ki ri daro.
8 Wowani Herot Jisas ni heini ya ri eripeˈaripe. Hinde wowani, ri mwanji suwa
numbwa ri mendindani gisi huwe laka hinga rini hei kinani ri nikisindaro. Rini Jisas
kwambu chele sumbu fo ri wosiwa ri hei kinani ri okokonandau.

9 O keke Herot mwanji miyafo naha ya rini silineheinda. Wowani Jisas mwanji wasa
fori rini bwa nambwe.
10 Wondawani puris hima laka lenga Gotri lo mwanji hambwandau hima laka lenga
wu tani takai wu etisini hapa tinga uchani ya rini wu kotimwo.
11 Ete wowani Herot ga ele ri au anaye himache lenga horukwe sumbu rini wu wosi
wosi ya rini wu saweholiyanda. Wosini nika'ari kipe naha foti wu ratani rini wu
injisini Pailat tambwa rini rumbwewani ya ri ai i.
12 Injelembwa Herot Pailat ga fi ana'omwemendindaro. Woro apa do gisi kumbwa
fini nau fi anatororo.

Pailat Jisas ni me yapweke tiki ye kinani sawero
Mt 27:15-26; Mk 15:6-15; Jo 18:39–19:16

13 Wowani Pailat puris hima laka le, mekupu hima laka le, e, ele himiyama hurahama
okwe wunu ri uchawani wu tani ya wu wau.
14 Ete wowani ya wunu ri sawe, “Kunu dori hima ani tambwa ku ratasini ete ku
sawero, rini himiyama hurahama lei sembe ni ri yeni rasaini kapwa numbo ki wunu
ri ra'aindau. Wowani o mwanji ni kui miyaningisopo naha ki do rini a sili. Woro
ma mendi. Ani dori hima ni a wakini ku kotimworo kapwa sumbu fo rini ki ani hei
numbwa.
15 Herot okwe o hingambwa. Wofunu rini humbwe'iwani nunu tambwa ai taro. Ma
mendi, dori hima kapwa sumbu naha fo ri woro ti nawa, apa rini nu yewa ri hano.
Woro rini yewa hano kapwa sumbu hinga fo rini ani hei nambwe.
16 Nimba rini a tanambwasini rini ani hanja'aiwa sa ri i.”
17 [Ka gisi ki Pailat ga ele himiyama hurahama ga mwanji fo ka hinga wu injisinda:
Pasofa gisi laka ki Pailat kalapus hima forini ri hanja'aiwa wunu tambwa ino.]
18 Wowani ele himiyama hurahama ga wunu ga hapa tinga wu uchani ya wu sawe,
“Ori hima ma yewa sa ha, wosini Barapas ni ma hanja'aiwa nunu tambwa sa ta.”
19 Barapas rini ko laka ki gapiman hima laka leni au mu ti ri sisini hima ni yewani
haro. O keke kalapus tiki rini wu rawaruro.
20 Woro Pailat Jisas ni ri hanja'aiwa i kinani mwanji fonga ya ai wunu sawe.
21 Ete wowani wu uchani ka hinga ya wu sawe: “Me yapweke tiki ma rini ye! Me
yapweke tiki ma rini ye!”
22 Wowani numbo namili ya ai wunu sawe, “Hinde wowani? Dori hima bwele kapwa
sumbu foni ri woro? Ani rini nu yewa hano kapwa sumbu fo ri woro ani hei numbwa
apa nu yewa ri hano. O keke nimba rini a tanambwasini ani hanja'aiwa sa ri i.”
23 Ete wowani Jisas ni me yapweke tiki ri yewa ha kinani hapa tinga ete ya wu ucha.
Wu uchani wu sawero ata ti Pailat mwanji ni yekicharo.
24 Wofunu Pailat wui mwanji numbwa ya ri sirina.
25 Ele himiyama hurahama kalapus tiki daro hima ni wu ai ra'ai kinani rini wu
uchawani ori hima ni ri hanja'aisiwani wunu tambwa iro. Kari hima ko laka ki
gapiman hima laka leni au ti ri sisini hima ni ri yewani haro. Wosini Pailat Jisas ni
wui inaka tini sirinani wui tapa tenge tiki ya ri ha.

Jisas ni me yapweke tiki wu yero
Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Jo 19:17-27

26 Wowani Jisas ni wu ye ki wu ra'aindau numbo ki Sairini ko kipe hima fori, Saimon,
rini ni ya wu toro. Saimon rini ri ko cheche ri andosini Jerusalem ko laka tokwe ri raru
kinani apambwa taro. Wosini Jisas ri me yapweke ti wamwa'angu tenge rihi tiki wu
owesiwani ri kichani Jisas ni sirinani ya ri i.
27 Wondawani himiyama hurahama miyafo naha rini sirinani wu indawani humwe
fwele wu ichaka ichaka rini keke hukwa wu ra ra ya wu inda.

28 Ete wowani Jisas jamekoni ele humwe ni ri heini ya wunu sawe, “Kunu Jerusalem
kipe humwe, kunu apa ani keke ku ichaka kei. Mina. Kunu keke kunjenga ku
ichakandani kui che le keke ma ku ichakanda.
29 Ma mendi, ichai gisi fo sukwawa ka hinga o wu sawekonda,
‘Cherangifarangi ete dau himiyama le, che ra nambwe himiyama le, e, che ni muku
handa nambwe himiyama le, wunu sa wu eripeˈaripe.’
30 Woro o gisi ki himiyama hurahama le kimba leni ete wu sawekonda, ‘Kunu nui
tape tenge tiki ma huwani sika!’ Wosini ele kimba cheche ni o wu sawekonda, ‘Kunu
ma huwani sikani nunu yekicha!’
31 Apa me sumbwe ni o sumbu hinga wu wosikondau ti nawa, rikaˈairo me ni bwele
sumbu hinga wu wosikondau?” Jisas o hinga ya sawe.
32 Wunu kapwa sumbu wondaro hima fisi okwe Jisas ga funda fini wu ye ki ya wu
raˈainda.
33 Wu ini michi foki ya wu raru, o michi mwe hi ti, Hima Mwa Hapa. O michi naha
ki me yapweke tiki ya rini wu ye. Wosini o kapwa hima fisi okwe ya wu ye, hima fori
Jisas tapa mama tokwe wu yeni forini tapa yanji tokwe ya wu ye.
34 Wosiwani Jisas ya sawe, “Yapai, mini wui kapwa sumbu ma rani rumbwe. Hinde
wowani, wunu do wu wosindau sumbu wu hikisandau.” Wosiwani wunu minga ti wu
hei hei nikaˈari rihi leni hisiwasi ya wu raˈai.
35 Wondawani ele himiyama hurahama wu etisini ya wu heinda. Ete wondawani
mekupu hima laka ele ka hinga ya rini wu saweholiyanda: “Rini hima ba fweleni ri
okulandaro. E, rini mwe naha Gotri ondiyasiro hima, Kurais, nawa, rinjenga sa ri ai
okula.”
36 Wondawani au anaye hima le okwe rini ni ya wu saweholiyanda. Wosini takai wu
tani awani fu indau waini uku ti a kinani rini hasini
37 ka hinga ya rini wu sawe: “E, mini Juta hima kupu lei king apukolaka mwe naha
nawa, minjenga ma ai okula.”
38 Himiki foti mwa tuwo rihi tiki kau yesiro ti ka hinga sawe: Dori hima rini Juta
hima kupu lei King Apukolaka.
39 Wowani kapi kapwa hima fisi me yapweke tiki wu yero pi, forito Jisas ni ka
hinga ya ri saweholiya: “Mini ka Gotri ondiyasiro hima, Kuraisiˈi? Wowa minjenga
mi okulani, ma ete sini okula.”
40 Wowani angi tokwe enindau hima rito o mwanji ni ri mendini mwanji kwambu
naha ki ya rini bwa, “Gotri ni mi akinda nambweˈe? Mini okwe ri randau nomo
hingambwa o mi randa.
41 Sini ni wu yewa si hawa o sumbu kipe. Hinde wowani, sini do nomo si randau ti,
o kapwa sumbu si woro chiki hingambwa si randau. Woro doriha'a hima to kapwa
sumbu fo ri wo nambwe naha.”
42 Wosini ya ri sawe, “Jisas, ichai ko mihi ki mi ai rauwa, ani ni ma hambwa.”
43 Wowani Jisas ya rini sawe, “Mwe naha ki mini a sawendau: Mini apa naha ki ete
ani ga ka ko kipe naha ki si dano.”

Jisas hahiro
Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Jo 19:28-30

44 Wosiwani nika ti gondi naha ki ya da. Ete wondawani tapwaki nika ti usungwa-
hawani hundu tombwa sirani ele nuwe mapwa hinga tinda yohosini ete da dawani 3
kilok hinga ya ete i.
45 Wosiwani Gotri aka laka ki yekichinasiro nikaˈari laka ti nindo naha ki lefeheni
tokwe tokwe ya i.
46 Wokowani Jisas hapa tinga uchani ka hinga ya sawe: “Yapai, ai himamwale ti mi
tapa tenge tiki o ani owenda.” O hinga ri sawesini ete ya ri ha.

47 Wowani au anaye hima lei wui apukolaka o sumbu ni ri heikoni, Gotri hi tini ri
rasaini ya ri sawe, “Mwe naha, dori hima rini hima kipe naha.”
48 Wondawani ele himiyama hurahama rini ni wu hei kinani wu tani wu wauro ti,
ele sumbu hinga sukwawani wu heikoni sembe amwaka wu akoni inaka wuhi ti wu
yetupwa yetupwa ya wu ai i.
49 Wondawani Jisas ri nau lenga ele humwe Galili ko ki wu ambwesini rini wu
sirinani wu taro humwe lenga wunu tinda ete apahime hinga wu etisini ele sumbu
hinga tinda ete sukwandaro ti ya wu heinda.

Jisas hima tape ti humokuto sopu ki wu siro
Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Jo 19:38-42

50 Woro ka gisi ki hima fori ya da, hi rihi ti Josep. Rini Juta hima kupu lei ko laka fo,
hi ti Arimatiya, o ko kipe. Rini kanisol hima fo, wosini rini sumbu kipe wosindau hima
kipe naha.
51 Woro rini kanisol hima fwele i inaka ga wui sumbu ga kipe ri ohouna nambwe.
Rini Gotri aulindau kwambu numbwa ri nikisindau.
52 Woro ori hima to Pailat apukolaka tambwa ri ini Jisas hima tape ni ri ra'aini ri si
kinani ya rini sili.
53 Wosini Jisas hima tape ti ri rasikasini nika'ari wamwa foki rini benisini matimat
ki ya rini si. Ka matimat o humokuto laka fotini wu goro. Wosini imbihumbwa hima
foni o ki wu si nambwe.
54 Ka gisi Furaide, sunduya ki sukwakondau himati gisi keke mwa'ambwe leni
otokunandau gisi.
55 Ele humwe Galili ko ki wu ambwesini Jisas ni wu sirinani wu taro humwe le
Josep ni sirinani wu ini o matimat ki Jisas hima tape ti Josep hinde na hinga ri siro
ti norukweni ya wu ai hei.
56 Wu heisini wui aka lengu tokwe ya wu ai i. Wosini kuwa kipe tandau marasini
tinga weli tinga ya wu otokunanda. Wosini himati gisi ki lo mwanji sawero hingambwa
ya wu himati.

24

Jisas ai sairo
Mt 28:1-10; Mk 16:1-8; Jo 20:1-10

1 Wosini mwaseni saindau gisi, Sande, ki nurumbumbwa ete wu saini matimat tokwe
ya wu i. Wu ikoni mwase ele wu otokunasiro kale kuwa kipe tandau mwa'ambwe le
funda wu rani ya wu i.
2 Wu ini wu heiwani o humokuto sopu ni ichakisiro humokuto beiye laka oti
tukwasinda.
3 Wosiwani wu raruni kwai wu heiwani Apukolaka Jisas hima tape ti da nambwe.
4 Wofunu inaka tenge miyafo wu hambwafuni wu ambwatisini ya wu eninda.
Wondani wu heiwani hima fisi wunu ki takaini ya fi eninda, nika'ari fihi ti funda ete
hi hinga okuni taiyandau.
5 Wondawani ele humwe wu akini miyaningisopo wuhi ti nuwe tokwe ya wu rakai.
Wowani opi hima fisi ya wunu sawe, “Hinde wowani himamwale tinga dau hima ni
ku wakini do hima siro michi tiki ku taro?
6 Rini aha'a ki da numbwa. Rini ri ai sairo! Woro kunu ka Galili ko ki ri dani kunu
ri sawero mwanji ni ya ma ku ai hambwa.
7 Ka hinga kunu sawero ti: ‘Dori Hima ri Che kapwa sumbu wondau hima lei tapa
tenge tiki o rini wu hakonda. Wowa wundo me yapweke tiki o rini wu yekonda.
Wosiwa gisi namili iwa ori ai saikonda.” ’
8 Wowani Jisas imbihumbwa wunu sawero mwanji ni ya wu ai hambwa.

9 Wosini o matimat wu hanja'aisini ya wu ai i. Wu ini ele tapa'angi tapa'angi hatachi
funda Himache rihi lenga ele hima ba fwelenga wunu ni ele sumbu wu heiro leni ya
wunu sawenda.
10 Kale humwe hi wuhi ti, Makitala pe Mariya, Joana, e, Jemis nuwai Mariya. Woro
wunu ga ele humwe ba fwele okwe ri Himache leni o mwanji ni wu sawero.
11 Wowani ele ri Himache ya wu hambwa, dele humwe mwanji leni nimba wu
gambondau. Wosini wui mwanji tini mwe naha wu na nambwe.
12 Woro Pita to ri saini namani matimat tokwe ya ri i. Ri ini o humokuto sopu ni ri
maruni ri heiwani nika'ari letombwa ya kwai da. Wosini o mwa'ambwe ri heiro ni
inaka miyafo ri hambwandani aka lengu tokwe ya ri ai i.

Hima fisi Jisas ni Emeyas indau numbo tiki rini fi heiro
Mk 16:12-13

13 Woro o gisi kumbwa wui nindo tiki hima fisi findo ko cheche foki ya fi i, o ko cheche
hi ti, Emeyas. Ka numbo Jerusalem ko laka hanja'aisini Emeyas ko tokwe indau, 11
kilomita ambwe hinga.
14 Numbo ti fi i i ele sumbu hinga sukwaro ni fi anambwa anambwa ya fi inda.
15 Fi i i mwanji ti fi bwa bwa anasili sili fi indawani Jisas fini takai ki sirani fini ga
funda ya wu i.
16 Woro fi miya ti ichakisiwani Jisas ni fi hambwa nambwe.
17 Wowani Jisas ya fini sawe, “Bwele mwanji tini bwa bwa ki indau?” Ete ri nawani
sembe nomo fi akoni ya fi eti.
18 Wowani hima fori, hi rihi ti Kiliopas, rindo mwanji wasa ti ya rini sawe, “Jerusalem
ko ki mi daro ti, mindombwa dele gisi hinga o ko laka ki sukwandaro sumbu ele ni mi
hikisandau'u?”
19 O hinga ri sawewani Jisas ya fini sili, “Bwele sumbu tito sukwaro?”
Ete wowani ka hinga ya rini fi sawe: “Ka Nasaret pe hima Jisas ki sukwaro sumbu
ni si sawendau. Rini Gotri mwanji bwarakarandaro hima, woro Gotri miyaningisopo
tiki, e, himiyama hurahama lei miyaningisopo tiki mwanji ri bwandaro tinga sumbu
ri wosindaro tinga ele sumbu ni kwambu omwesika tinga ri wosindaro.
20 Woro nui puris hima laka lenga mekupu hima laka lenga ori hima ni gapiman
tapa tenge tiki rini wu owesini rini yeni si ki mwanji ti wu injisiwani me yapweke tiki
rini wu yero.
21 Nunu imbihumbwa ka hinga nu hambwandaro: ‘Kari hima to nunu Isurel pe hima
lei nomo ni ri rani ri rumbwewa nu lalaunano.’ Woro mwanji fonga o da. O sumbu
hinga sukwaro ti, gisi ti apa namili hinga ya inda.
22 Wosiwani apa chumbwa nurumbu nui hima kupu humwe fwele wu tani nunu
sawewani nu apapanaro. Ele humwe nurumbumbwa kwandi tinga matimat tokwe
wu iro.
23 Wu ini Jisas hima tape dinga ti wu hei nambwe. Wosini wu ai tani ya wu sawe,
‘Nu ini ensel fopini nui miya kumbwa nu heiwani ete nunu sawe, “Jisas himamwale
tinga dau.’ ”
24 Wosiwani nui nindo tiki daro hima fwele saini matimat tokwe wu ini heiwani
himiyama le sawero sumbu hingambwa. Woro rini wu hei nambwe.”
25 Wowani Jisas ya fini sawe, “Kini ambwatinambwati naha. Kale Gotri mwanji
bwarakarandaro hima le sawero ele mwanji hinga tinda ete sembe ku handa nambwe.
Kini inaka kihi ti emendiki naha.
26 Hinde wowani ki hambwa nambwe, mwe naha ka hinga wu sawero ti? E, Kurais
amwaka ti ri mendisinimbwa Gotri ki hi omwesika rihi ri torono.”
27 Wosini Moses kairo chengi le, e, ele Gotri mwanji bwarakarandaro hima le kairo
chengi le, ele chengi ki ri ambwesini ele Gotri chengi hinga ki rini ni bwaro mwanji
mu mwe ti ya wunu ri sawekawe.

28 Woro wu ini o fi indau ko ti ya wu takai. Wowani Jisas ete ri inda ki ya ri wo.
29 Wowani findo rini fi torosisini ya sawe, “Mini sini ga ma da. Nika ti raihiro, ya
hundukonda.” Wowani ri heifuni ri raruni fini ga ya ri da.
30 Wosini ahirahi ti wu akoni Jisas fini ga litisini bereti ri rukosini Gotri ni ri
wese'asini ri lepikani ya fini ha.
31 O hinga ri wosiwani sembe we pe miya fihi fi ripawani ya rini fi hambwa. Wowani
o ki ete ri gainasiwani rini fi ai hei nambwe.
32 Wowani ya fi anambwa anambwa, “Numbo tiki nu tandani nu anambwandawani
Gotri chengi pe mwanji mu mwe ti sini ri sawekawendaro ti, ka gisi naha ki sembe sihi
ti hi hinga ete saindaro.”
33 O hinga fi bwasini fi saini metengei Jerusalem ko tokwe ya fi ai i. Fi ini fi heiwani
ele tapa'angi tapa'angi hatachi funda Himache lenga wui nau fwelenga funda wu
wausini
34 ya wu sawenda, “Apukolaka mwe naha ai saisini Saimon mu ki ri sukwaro.”
35 Wowani fini ga ele numbo tiki sukwaro sumbu ga bereti ri lepikandawani rini ni
fi hambwaro sumbu ga ya wunu fi sawe.

Himache le Jisas ni heiro
Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Jo 20:19-23

36 O mwanji hinga ni ete wu bwandawani Jisas wui nindo tiki ri sukwani ya ri eti.
37 Wowani rini wu heikoni wu apapanani ya wu aki. Wunu ete wu hambwaro, oti
ambusuwa to siraro.
38 Wowani ya wunu ri sawe, “Hinde wowani ku apapanandau? Hinde wowani inaka
fisi ku hambwandau?
39 Seke tapa ahi ti ma hei. Ando a dau. Tapa kuhi ma ku ani toromendinehei.
Ambusuwa ti do ku ani heindau hinga hima tape tinga hapa tinga da nambwe.” [
40 O hinga ri bwakoni ri seke tapa ti ya wunu ri meku.]
41 Wowani ya wu eripe'aripe. Woro sembe ti mwe naha wu ha nambwe ete wu
wohambwakahambwandawani ya wunu ri sawe, “Hinde, kunu ahirahi fwele doha'a
ki dau'u?”
42 Wowani wu turo fwai'omwe tipa foti ya rini wu ha.
43 Wowani oti ni toroni wui miyaningisopo ki ya ri a.
44 Wosini ya wunu ri sawe, “Imbihumbwa kunu ga a dani ka kunu a sawe to:
Moses kaisiro Gotri lo mwanji, ele Gotri mwanji bwarakarandaro hima kairo chengi,
e, Sam chengi, ele chengi hinga ki sawero mwanji hinga tinda ete mwe mwe naha o
sukwakonda.”
45 Wosini Gotri chengi ni wu hambwa kinani inaka wuhi ri wosiwani wulisiwani
46 ya wunu ri sawe, “Gotri chengi ka hinga sawero: Kurais amwaka ri mendisiwa
gisi namili iwa matimat tiki ri ai saino.
47 Wosiwa ri hi tukumbwa do nuwe mapwa laka kipe hima leni Gotri mwanji kipe
wu bwandawa kapwa sumbu wuhi gumwa wu sisini sembe Gotri ni wu hawambwa
Gotri wui kapwa sumbu ti ri rani ri rumbweno. Woro do tau hinga Jerusalem ko tiki
metengei wu rasaikonda.
48 Kunu dele sumbu hinga ni ku heini ku mendiro ni amwei o ku sawekonda.
49 Ma mendi. Ka mwa'ambwe Yapai kunu ha ki bwasiro ti, apa kunu tambwa a
rumbwewa o sikakonda. Kunu do ko laka ki ma ete ku dawa hewen pe kwambu ti
kunu tambwa tani sa kunu yoho.”

Gotri Jisas ni hewen ko tokwe ai rakauro
Mk 16:19-20; Tau 1:9-12

50 Wosini wunu ri ra'aini Betani ko tiki wu ambwesini ri tapa ti ri rasaini Gotri
kwambu wu toro kinani mwanji ti ya wunu ha.

51 O sumbu hinga ri wo wo wunu ri andosiwani Gotri hewen ko tokwe ya rini rakau.
52 Wosiwani eripeˈaripe omwesika tinga Jerusalem ko tokwe ya wu ai i.
53 Wosini gisi gisi wunu Gotri aka laka tiki Gotri hi tini ya ete wu rasainda.

Jon To Kairo Mwanji Kipe

Himamwale ga dau mwanji hima hinga sukwaro

1 Do nuwe wosi nambwe gisi tiki Mwanji ti ete daro. Do Mwanji Gotri ga daro. Woro
o Mwanji to Gotri.
2 Metengei naha do Mwanji Gotri ga daro.
3 Rini naha kumbwa Gotri dele mwa'ambwe hinga tinda ete ri wosiro. E,
mwa'ambwe foti numbo foriki sukwa nambwe. Mina. Ele mwa'ambwe hinga tinda
ete rini kumbwa sukwaro.
4 Rini ki himamwale dau. Wondauku himamwale oti hima leni lindana ti handau.
5 Lindana oti hundu tiki okundau. Wondawani hundu ti o tini ichakinda nambwe.
6 Hima fori ya ta. Hi rihi ti, Jon. Gotri to rini humbwewani ri taro.
7 Ri taro ti, ka lindana ni amwei ri sawewa hima le ri mwanji ni wu mendini Gotri
ni sembe ti wu ha ki.
8 Rinjenga ka lindana, mina. Rini nimba o lindana ni amwei ri sawe ki ri taro.
9 Ka lindana mwe naha, ele himiyama hurahama ni taiyandakonda. Woro o to do
nuwe ki ya takonda.
10 Wosini do nuwe ki ya ri da. Gotri rini kumbwa do nuwe ri wosiro. Woro nuwe pe
himiyama hurahama le rini ni wu hambwa nambwe.
11 Ri ko tokwe ri tawani ri hima kupu le rini toroni rakaru nambwe.
12 Woro hima fwele rini rakaruni sembe rini numbwa wu haro keke Gotri ri che
hinga wu wa'aino kwambu ti ya wunu ri ha.
13 Woroti nuwai yapai fi tiki, hima tape okokona ki, e, hima i inaka ki Gotri che
hinga wu sira nambwe. Mina. Gotri tombwa rinjenga wunu ri wosiwani ri che hinga
wu siraro.
14 Ka Mwanji to hima minde hinga sirasini nui nindo ki ya da. Wosiwani ri kwambu
omwesika laka ti nu heiro. Kwambu mwe ti, Gotri Che funda naha i ri kwambu, woro
Yapai to rini humbwewani ri taro. Rini ki hima keke wo sumbu tinga mwanji mwe
naha mu tinga talesindau.
15 Jon ori hima ni amwei ri bwandani ka hinga uchani ya ri sawe: “Injelembwa ka
ete kunu a sawero hima mwe ri ori to, ‘Ai gumwa ki takondau hima ri rindo apukolaka.
Hinde wowani, ani ra nambwe dawani rini injelembwa ete ri daro.” ’
16 Rini ki talesiro hima keke wo sumbu rihi ki nunu tinda ete funda funda ele
mwa'ambwe kipe naha rihi nu torosindau.
17 Hinde wowani, Gotri ri lo mwanji ti Moses i tapa tenge tiki nunu haro. Woro hima
keke wo sumbu tinga mwanji mwe naha mu tinga Jisas Kurais ki sukwaro.
18 Hima fori Gotri miyaningisopo ti gamweche ri heinda nambwe. Minambwe naha.
Woro Gotri ni takaisini dani rini hinga dau ka ri Che funda naha tombwa Gotri nunu
ri mekusiro.

Uku yasindau hima, Jon, Gotri mwanji bwaro
Mt 3:1-12; Mk 1:7-8; Lu 3:15-17

19 Jerusalem ko ki dau Juta himako i mekupu hima le wui puris hima fwelenga Lifai
hima fwelenga wunu humbwewani wu ini Jon ni ya wu sili, “Mini namo?”
20 Wowani Jon mwanji foti ri yani nambwe, hima amwei tiki hapa tinga uchani ya
ri sawe, “Ani Kurais mina.”
21 Ete wowani ya rini wu ai sili, “Wo o hinga ti nawa, mini Ilaicha'a?” Wowani ya ri
sawe, “Mina.” Wowani ya wu ai sawe, “Wo mini ka Gotri mwanji bwarakarano hima
mindo'o?” Wowani mwanji wasa ya wunu ri sawe, “Mina.”

22 Wofunu ka hinga ya rini wu sawe, “Wo mini namo? Ma nunu sawewa nunu
humbwero hima le tambwa o mi mwanji nu ra'ai. Wo minjenga hinde hinga mi
sawendau?”
23 Wowani Jon ya sawe, “Ani imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri
Aisaiya ka hinga bwaro hingambwa a dau, ‘Hima fori hima da nambwe michi tiki ri
uchani ka hinga o ri sawenda: Apukolaka keke numbo ma ku wonorukwesiwa sa ri
ta.” ’
24 Wosiwani Farisi hima leto humbwero hima le tani
25 ya rini wu sili, “Mini Kurais mina, Ilaicha mina, e, mini ka Gotri mwanji
bwarakarano hima mina, wo hinde wowani dele himiyama hurahama ni uku ti wunu
mi yasindau?”
26 Wowani Jon mwanji wasa ya wunu sawe, “Ani uku minde ki wunu a yasindau.
Woro hima fori kui nindo tiki o ri da. Woro kunu rini ni ku hikisandau.
27 Hima mwe ri ai gumwa ki jepi jepi ori tanda. Woro ani hima kipe na numbwa ri
su kupu ti a hungono.”
28 Ka sumbu Jotan gara angi tokwe dau Betani ko ki sukwaro. O gara kumbwa Jon
ele himiyama hurahama ni uku wunu ri yasindaro.

Jisas rini Gotri Sipisip Che

29 Wosiwani lindanawani Jon heiwani Jisas rini tambwa ya ta. Wowani Jon ya sawe,
“Ma hei, o bai hima rini Gotri Sipisip Che. Rindo apa do nuwe ki dau himiyama
hurahama lei wui kapwa sumbu ri rani ri humbweno.
30 Dori hima ni imbihumbwa ka ete a sawe, ‘Hima fori ai gumwa ki ri tano ti, ori
hima ai apukolaka. Hinde wowani, ani ra nambwe dawani imbihumbwa rindombwa
ete daro.’
31 Ani anjenga rini ani hambwa nambwe. Ani a tani dele hima ni uku minde ki wunu
a yasindau ti, o hinde wowani, Isurel leni dori hima amwei wunu a meku kinani.”
32 Wosini Jon amwei naha ka hinga ya ri sawe, “Ani ani heiwani Gotri Himamwale
ti hewen ko hanja'aisini apwenumwa hinga sikani rini ki ya liti.
33 Ani anjenga rini ani hambwa nambwe. Ka ani humbwewani a tani ele himiyama
hurahama ni uku minde ki wunu a yasindau, woro o hima to ani sawe, ‘Mi heiwa Gotri
Himamwale sikani hima foi tenge tiki litiwa ya ma hambwa, ori hima ele himiyama
hurahama ni uku ri yasino ti, Gotri Himamwale ki ri yasino.’
34 Woro anjenga o sumbu ni ani heisini a bwarakarandau: Dori hima rini Gotri Che.”

Jisas opuri'opuri himache rihi leni rataro

35 O gisi lindanawani Jon ai saini etiwani ri himache fisi saini rini ga ya funda wu
eti.
36 Wosini wu heiwani Jisas wunu tambwa ya ri ta. Wowani Jon ya sawe, “Ma hei,
kari bai hima Gotri Sipisip Che.”
37 Ete wowani opi ri himache fisi o mwanji ri bwawani fi mendikoni rini fi sirinani
ya fi i.
38 Wowani Jisas jamekoni fini heiwani rini fi sirinani fi tawani ya fini ri sawe, “Kini
bwele mwa'ambwe ni ki wakindau?” Wowani ya rini fi sawe, “Rapai, mini so aka ki
mi dau?” “Rapai” hi ti ka hinga nu jamekondau: “Ondiyakandiyandau hima.”
39 Wowani ya fini ri sawe, “Ma ki tani ki hei.” Ete wowani fi ini o ri dau aka ti ya fi
hei. Wosini o gisi nika tinga rini ga ya fi da. Hinde wowani, o 4 kilok sunduya hinga
ihiro.
40 Anduru, Saimon Pita i analongo rini Jon mwanji ni mendini Jisas ni fi sirinani fi
iro hima fo.
41 Woro Anduru ri ini ri analongo Saimon ni metengei ri heini ya rini sawe, “Mesaiya
nu heihiro.” “Mesaiya” hi ti nu jamekowani ka hinga: “Kurais.”

42 Wosini Anduru Jisas tambwa ya rini ra'ai. Ete wowani Jisas rini heini ya rini sawe,
“Mini Saimon, Jon i che. Ichai hi ako mihi ti Sifas.” “Sifas” hi mwe ti nu jamekowani
ka hinga: “Pita.” (Do mwanji “Pita” Kwanga mwanji ki jamekowa “Humokuto”)

Jisas Filip hima pi Nataniyel ni ri ucharo

43 O gisi lindanawani Jisas Galili mapwa tokwe ri i ki ri hambwandani Filip ni ri heini
ya ri sawe, “Mini ma ani sirina.”
44 Filip rini Besaita ko kipe hima, woro Anduru hima pi Pita fini okwe o ko kipembwa.
45 Wowani Filip ini Nataniyel ni ri heini ya rini sawe, “Moses ka imbihumbwa Gotri
lo mwanji ki hi rihi tini kaiwani Gotri mwanji bwarakarandaro hima le okwe o hi
numbwa wu kaisiro hima ri, nu heihiro. Rini Nasaret ko kipe Jisas, Josep i che.”
46 Wowani Nataniyel ya rini sawe, “Wo bwele sumbu kipe fotito Nasaret ko ki
sukwakondau?” Ete wowani Filip ya rini sawe, “Ma tani pwe bwe hei.”
47 Wowani jisas heiwani Nataniyel rini tambwa tandawani, ka hinga rini ni ya wunu
ri sawe: “Ma hei, rini Isurel hima kupu lei nindo ki hima mwe naha fori. Mwanji
gambo foti rini ga da nambwe.”
48 Wowani Nataniyel ya rini sawe, “Hinde wowani mi ani hambwandau?” Ete
wowani Jisas mwanji wasa ka hinga ya rini sawe, “Tambwa Filip mini ucha nambwe
fik me mu ki mi linindawani o gisi ki mini ani heiro.”
49 Wowani Nataniyel ga mwanji wasa ya rini sawe, “Ondiyakandiyandau hima, mini
Gotri Che, Isurel lei King Apukolaka.”
50 Ete wowani Jisas ga mwanji wasa ka hinga ya rini sawe, “Mwe naha ki o mini a
sawenda, fik me mu ki mi linindawani mini ani heiro sumbu a sawero keke sembe ma
haro. Woro ichai doha'a sumbu cheche ni dikindau sumbu omwesika laka to sukwawa
o mi heikonda.”
51 Wosini Jisas mwanji fonga ya ai rini sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau:
Ichai hewen ko ti tukwawa ku heiwa dori Hima i Che tenge ki Gotri ensel le ya wu
raususikasindakonda.”

2

Hima fori Kena ko ki humwe hopwero

1 Wosiwani gisi fisi ini humbusiwani lindanawani hima fori Galili mapwa ki dau
Kena ko ki humwe ti ya ri hopwekonda. Wondawani Jisas nuwai o michi ki ya ti da.
2 Jisas ga ele ri himache ga wu uchawani wunu okwe humwe hopwekondau sumbu
ni wu hei ki ya wu tasinda.
3 Dani ini waini uku ti humbusiwani Jisas nuwai ya rini sawe, “Dele himako waini
uku nambwe.”
4 Wowani Jisas ya tini sawe, “O bai humwe, o ai tau, o ni tau mina. Ani amwa ahi ti
ta nambwe.”
5 Wowani ri nuwai ele tau ra himache leni ya ti sawe, “E, mwanji fo ri bwawa, o
mwanji numbwa ya ma ku sirina.”
6 O michi kumbwa humokuto ki wosiro tapa'angi hatachi funda hungwe le ya da.
Hungwe mwe le, Juta hima le wui lo mwanji ni sirinani ele hinga ki uku wu yandau.
Wunu funda funda 20 galen giki'i 30 galen giki fwa ambwe hinga ete wu torondau.
7 Wosiwani Jisas ya wunu sawe, “Uku ti kale bai hungwe ki ma ku guto.” Wowani
ele hungwe hinga wu gutowani ya tinda sukwatale.
8 Ete wosiwani ya wunu ri sawe, “Uku gamwe ma gutoni ahirahi aulindau hima
tambwa ma ku ra'ai.” Wowani wu gutosini ya wu ra'ai.
9 Wowani ahirahi aulindau hima ori o uku ri aneheiwani waini uku muningi hinga
ya ri mendi. Woro rini hambwa nambwe, ka waini uku wu ratororo sumbu ti. Uku

gutoro tau ra himache letombwa wunu hambwandau. Wosini ahirahi aulindau hima ori humwe hopwekondau hima o rini ya ri ucha.
10 Wosini ya rini sawe, “Ele hima hinga tinda ete waini uku kipe naha tini mwaseni wu haˈi hatasiwani wu uchawani taro hima le o waini uku ni wu ani humbusiwanimbwa waini uku tako tokwe hinga tini gumwa ki wunu ai handau. Woroti mindo waini uku apambwa mi ratandau ti okwe kipe naha tumbwa mi rataro.”
11 Ka sumbu hinga Galili mapwa tokwe dau ko, Kena, tiki Jisas ri wosiro ti, kwambu chele sumbu ambwe sumbu ambwe metengei naha ri wosiro. Hi hinga okundau kwambu rihi ti ri himache leni o hingambwa wunu ri mekuwani wunu sembe ti rini ni ya wu ha.
12 Ete wosinumbwa Jisas ga ri nuwai ga ri hipache lenga, e, ri himache lenga Kapaneyam ko tokwe ya wu i. Wosini gisi fisi namili hinga o ko laka ki ya wu da.

Jisas Gotri aka laka we tiki ya tau randaro hima leni rawararo
Mt 21:12-13; Mk 11:15-19; Lu 19:45-46

13 Juta hima kupu lei Pasofa gisi laka takaiwani Jisas Jerusalem ko tokwe ya i.
14 Ri ini Gotri aka laka we tiki ri heiwani bulumakau, sipisip, e, apwenumwa leni hasini ya torondau hima le wu dawani, ya anaha anahani tau randau hima le tei wuhi ki kwai ya wu lininda.
15 Wondawani Jisas fekeleruhu hinga fotini ri rukoni tanambwandau kupu hinga ri wosisini Gotri aka laka we tiki daro omwe le, bulumakau lenga sipisip lenga, ya wunu yeni hoko tokwe ya ri rawaru. Wosini ya anaha anahani tau randau hima lei tei leni ri toroni ri jamekowani humokuto ya le yesinakoni ya salesi.
16 Wosini apwenumwa hasini ya torondau hima ele ni ya ri sawe, “Ele mwaˈambwe kuhi ma ku raˈai. Apa ai Yapai aka laka ti mwaˈambwe wungwa jindau aka hinga ku wosi kei.”
17 Wosiwani ri himache le Gotri chengi tiki dau mwanji fotini ka hinga ya wu ai hambwa, “Mi aka ti kipe naha da kinani ani okokonandau ti, ai sembe hi hinga naha saindau.”
18 Wowani Juta hima kupu le o sumbu hinga wu heikoni ya rini wu sawe, “Kwambu chele sumbu ambwe foti ma nunu mekusiwa nu heitoni ete nu sawe, ‘Oto, do kwambu hinga tini mi torosini o sumbu hinga mi wosiro.” ’
19 Wowani Jisas ga mwanji wasa ti ya wunu ri sawe, “Do Gotri aka laka ma ku lendosiwa ani ga gisi namili naha tukumbwa ani ai rasaino.”
20 Wowani Juta hima kupu le mwanji wasa ya rini sawe, “Ka himame fisi ini tapaˈangi hatachi funda asama ki wu kiro Gotri aka laka tini gisi namili naha kumbwa mindo mi ai rasainoˈo?”
21 Woro ka Gotri aka laka mwanji Jisas ri sawero ti, oti ri hima tape tini yepero.
22 Dani ini Gotri wa tiki rini ai rasaisiwani ri himache le imbihumbwa ri bwasiro mwanji ka tini ya wu ai hambwa. Wosini Gotri chengi tinga Jisas bwasiro mwanji o tinga sembe ti ya wu ha.

Jisas ele hima hinga tinda ri hambwasindau

23 Jisas Pasofa gisi laka ki Jerusalem ko ki ri dasini, himiyama hurahama i nindo ki kwambu chele sumbu ambwe sumbu ambwe ri wosindawani o tini wu heini ri hi ni sembe ti ya wu ha.
24 Woro Jisas sembe ti wunu owe nambwe, e, rinjenga wui tapa tenge tiki ri hima tape ti ri owe nambwe. Hinde wowani, ele hima hinga tinda ete ri hambwasindau.
25 Rini hambwa ti keke heifunda nambwe, o keke hima forito tani hima foi sumbu ti rini sawehambwanda nambwe. Mina. Hinde wowani, rinjenga hima i inaka ti tinda ri hambwasindau.

3

Jisas Nikotimas ga mwanji ti bwaro

1 Hima fori ya da, hi rihi ti Nikotimas. Rini Farisi hima fori, wosini rini Juta hima
kupu leni aulindau kanisol fori.
2 Woro kari hima Jisas tambwa niliki ri tani ya rini sawe, “Ondiyakandiyandau hima,
nu hambwandau, Gotri to ondiyakandiyandau hima hinga mini humbwewani mi taro.
E, Gotri hima foringa da nambwe nawa, dele kwambu chele sumbu ambwe le mi
wosindau hinga hinde apa ri wosi kumbwa.”
3 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya rini sawe, “Mwe naha ki mini a sawendau, e,
hima fori ai rini rawa ako naha sira nambwe nawa, Gotri aulindau kwambu ti hinde
ri hei kumbwa.”
4 Wowani Nikotimas ya rini sawe, “Hinde hinga wowa mekupu tiro hima rito apa ai
rini rawa ako naha sirano? Hinde, nuwai sembe we tiki ai ri rarusiwa che ako hinga
ai rini ranoˈo?”
5 Wowani Jisas mwanji wasa ya rini sawe, “Mwe naha ki mini a sawendau. Hima
fori fwa tinga Gotri Himamwale tinga fini ki rawa ako naha sira nambwe nawa, ori
hima hinga Gotri aulindau kwambu hinde apa ri raru kumbwa.
6 Hima tape tiki raro ti, oti hima tape. E, Gotri Himamwale ki raro ti, oti himamwale.
7 ‘Kunu ai rawa ako naha ma ku ai sira,’ do mwanji hinga kunu a sawero ti keke apa
inaka tenge miyafo ku hambwa kei.
8 E, ausuwa ti, ti okokona tumbwa sirinandani ele mapwa ele mapwa tokwe sindau.
Wondawani ausuwa sindau ata tumbwa nu mendindani indau mapwa ti tandau
mapwa ti nu hikisandau. Woroti Gotri Himamwale ki rawa ako naha sirano hima
le okwe o sumbu hingambwa.”
9 Wowani Nikotimas ga mwanji wasa ya rini sawe, “Ka sumbu hinde hinga apa
sukwano?”
10 Wowani Jisas ga ya rini sawe, “Mini Isurel lei ondiyakandiyandau hima fori, woro
dele sumbu hinga ni mi hambwanda nambweˈe?
11 Mwe naha ki mini a sawendau. Nunu nu hambwandau mwanji tini nu bwandani
nui miya tiki nu heiro sumbu leni amwei nu sawendau. Wondawani amwei nu
wondau sumbu nuhi tini gumwanamwa ku sindau.
12 Ani do nuwe ki sirandau sumbu leni kunu a sawendawani sembe ku handa
nambwe, e, hewen ki sirano sumbu leni kunu a sawewa sembe ti hinde hinga apa
ku hano?
13 Hima fori hewen ko tiki raru nambwe naha. Woro hewen ko ki sikaro Hima i Che
dori tombwa oto.
14 Imbihumbwa Moses hima da nambwe michi tiki ka hopo ni ri rasaini kumbo tenge
tiki ri owero. Woro hingambwa Hima i Che dori ni o hingambwa o wu wosikonda.
15 Wosiwa sembe rini ni wu hano himako ete da ete da himamwale ti wu torokonda.
16 “Gotri deleha'a nuwe pe himiyama hurahama le keke omwesika naha ri wondau
ki ri Che funda naha wunu ri haro. O hinga ri wosiro ti, hinde na hima rito sembe rini
ni ri hawa walambe hinde rini i kumbwa, ete da ete da himamwale ako ti ri torokonda.
17 Hinde wowani, Gotri dele nuwe pe hima leni ri kilini kapwa hima naha wunu
ri na kinani ri Che ri ri humbwe nambwe. Mina. Hima leni ri ai rata kinani rini
humbwewani ri taro.
18 Sembe rini ni haro hima ri, rini mwanji nambwe. Sembe rini ni ha nambwe hima
ri, rini mwanji chele, kapwa hi ri torohiro. Hinde wowani, ka Gotri Che funda naha i
hi ni sembe ri ha nambwe.
19 Gotri kilindau sumbu mu mwe ti ka hinga: Lindana ti do nuwe ki sikaro, wosiwani
hima le hundu tini wu okokonandani lindana tini wu diyaha. Hinde wowani, wui
sumbu ti kapwa naha.

20 Hinde na hima fori kapwa sumbu ri wondau ti, lindana ni miho ri tangindani
lindana tokwe ri ta ki ri diyahandau. Hinde wowani, lindana to kapwa sumbu rihi
amwei rini wono keke ri akindau.
21 Woro hinde na hima forito sumbu mwe naha ni ri sirinandau ti, lindana tokwe
ri tandau. Wosiwa hima le amwei naha rini wu heini ya wu hambwakonda, Gotri
kumbwa ele sumbu ri woro."

Jon Jisas hi ti amwei woro

22 Ka sumbu humbusiwanimbwa Jisas ga ri himache lenga Jutiya mapwa tokwe ya
wu i. Wu ini o mapwa ki gisi fwele wu dani himiyama hurahama leni uku ti ya wunu
ri yasinda.
23 Wondawani Jon okwe himiyama hurahama leni Selim ko takai ki dau Inon fwa
tiki uku ti ya wunu ri yasinda. Hinde wowani, ka michi ki fwa miyafo naha dau.
Wondawani himiyama hurahama le hopoye hopoyendani wu tani uku ti ya wu yanda.
24 Ka sumbu hinga sukwaro ti, Herot Jon ni kalapus ki ri rawaru nambwe gisi ki
sukwaro.
25 Wondawani mwanji foti Jon himache lenga Juta hima kupu foringa wui nindo ki ya
sukwa. Mwanji mwe ti, Juta hima lei uku ya sumbu mu ni wu anambwa anambwanda.
26 Wunu Jon tambwa wu tani ya rini wu sawe, "Ondiyakandiyandau hima, kari hima
imbihumbwa Jotan gara kachi tokwe mini ga ri dawani ri hi mu mwe tini amwei mi
sawero ti, apa ele himiyama hurahama ni uku ti ri yasindawani wunu tinda ete rini
kekembwa ya wu inda."
27 Wowani Jon mwanji wasa ka hinga ya ri sawe, "E, hewen ko kipe Gotri hima forini
mwa'ambwe ti rini ha nambwe nawa, rinjenga apa hinde ri toro kumbwa.
28 Imbihumbwa a sawero mwanji kati kui wasamba ki kunjenga ku mendiro, 'Ani
Kurais mina, ani Gotri to ani humbwewani rini keke mwaseni a taro.'
29 E, hima forini hopwekondau humwe oti, o hima rihi. Woro humwe ni hop-
wekondau ka hima ni okulandau nau rihi fori ri etisini wasamba owesini ya ri
wangasinda. Wondani humwe ni hopwekondau hima o ri ata tini ri mendikoni
nimba ya ri eripe'aripenda. Woro o ri nau eripe'aripe sumbu hingambwa ai sembe
ki sukwatalesindau.
30 Hi rihi ti heiye tokwe sa raundawa, hi ahi ti tako tokwe sa rainda."

31 Hima ri me ki sikaro ti, rini ele mwa'ambwe hinga tinda heiye tokwe ri dau. Woro
hima ri nuwe ki ri sairo ti, rini do nuwe kipe, nuwe kipe mwa'ambwe leni ri bwandau.
E, hima me ki ri sikaro ti, rini ele mwa'ambwe hinga tinda heiye tokwe ri dau.
32 Rini ele ri heini ri mendiro mwa'ambwe leni amwei ri bwandau. Wondawani
hima forito o ri mwanji ni ri ratani inaka ki ri toronambusi nambwe.
33 Woro hima fori ka mwanji ni ratani ri toronambusiro ti, rini o sumbu hinga keke
ka mwanji ni ri ohounandau, "Gotri rini mwanji mwe naha kumbwa ri bwandau."
34 Kari hima Gotri rini humbwewani ri taro ti, rini Gotri mwanji numbwa ri
bwandau. Hinde wowani, Gotri ri Himamwale tipache tumbwa rini ha nambwe.
35 Yapai ri Che keke funda ete ri woni ele mwa'ambwe hinga tinda ete ri tapa tenge
ki ri hasindau.
36 Hima fori ori Che ni sembe hano ti, rini ete da ete da himamwale kipe ri torono. E,
hima fori ori Che ni sawesiya'aino ti, rini ete da ete da himamwale kipe hinde ri toro
kumbwa. Minambwe naha. Gotri sembe enge a ti rini ki o ya ete dakonda.

4

Jisas Sameriya pe humwe ga mwanji fi bwaro

1 Ka gisi kumbwa Farisi hima le mwanji foti ka hinga ya wu mendi: “Jisas ri himache
hinga wa'aisiwani uku wunu ri yasindau hima le miyafo naha sukwandani ele Jon
himache ni dikisini indau.”
2 Woro Jisas rinjenga uku ti ri yasi nambwe. Ri himache letombwa uku wu
yasindaro.
3 Jisas kale Farisi hima lei inaka ti ya ri mendi. Wosini Jutiya mapwa ri hanja'aisini
Galili mapwa tokwe ya ri ai i.
4 Woro Sameriya ko nindo ki indau numbo ki ri i ki ri inaka ya rini ondiyasi.
5 O Sameriya indau numbo ki ri ini ko laka foki ya ri raru. O ko mwe hi ti, Saika. Do
Saika ko ti, imbihumbwa Jekop ri che Josep ni haro nuwe tipa ni takaisindau.
6 Woro o ko ki Jekop uku ti kinani ri eiro wa ti ya da. Jisas ri indawani talihapa rihi
ti rini mendifuwani o uku ti wa ki ya ri lininda. Woro nika ti gondi naha ki ya da.
7 Wondawani Sameriya kipe humwe foti o wa ki uku ti ki ya ti ta. Wowani Jisas ka
hinga ya tini sawe, “Uku sumbwe ma ani hawa ani a.”
8 Ri himache le ahirahi ra ki ko laka tokwe wu iro.
9 Wowani Sameriya ko kipe humwe ya rini sawe, “Mini Juta hima kupu fo, e, ani
Sameriya pe humwe, hinde wowani ete mi sawero, ‘Uku sumbwe ma ani hawa ani
a’?” Hinde wowani, Juta hima kupu le Sameriya himako ga funda wu etinda nambwe.
10 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya tini ri sawe, “E, nini Gotri peresen tinga do uku
sumbwe keke nini sawendau hima ga fini ni kipe naha ni hambwani ninjenga ori hima
ni silipo himamwale ga dau uku sumbwe nini ri hakoro.”
11 Wowani o humwe ya rini sawe, “Apukolaka, mini hatumwa nambwe, do wa ki
dau fwa kaimbwa naha. Woro ka himamwale ga dau uku soki mi ratakondau?
12 Nui atei Jekop do wa ni eisiwani elero fwa nunu ni ri haro. Woro metengei naha
rini ga ri che lenga ele bulumakau sipisip lenga o kumbwa funda wu andaro. Woro
mini rini ni mi dikisindau'u?”
13 Ete wowani Jisas ga mwanji wasa ka hinga ya tini sawe, “Ele hima hinga tinda ete
do fwa ni wu awa amwiningi wunu rika'aini uku sumbwe hi keke ai wunu saino.
14 E, hima forini do ai uku sumbwe rini ani hawa ri ano ti, gisi fo amwiningi rihi
ti rini rika'aini uku sumbwe hi keke hinde ri ai wo kumbwa, mina. Ka uku sumbwe
rini ani hano ti, fwa elendau hingambwa rini elesino. Wosiwa o fwa gisi gisi rini ki ete
sukwandani ete da ete da himamwale kipe rini handano.”
15 Wowani o humwe ya rini sawe, “Apukolaka, o uku sumbwe mihi ma ani hawa ani
a. Wowa ichai uku sumbwe hi tinga ani saiwa do wa eiro fwa tokwe uku ti ki hinde
apa ani ai tanda kumbwa.”
16 Wowani Jisas ya tini sawe, “Ma ai ini hurache nihi ni ucha ucha ki bwe ai ta.”
17 Ete wowani o humwe ga mwanji wasa ka hinga ya ti sawe, “Ani hurache nambwe.”
Wowani Jisas ya tini sawe, “O mwe naha ki ni sawendau, nini hurache nambwe.
18 Hinde wowani, imbihumbwa ni hurache le tapa'angimbwa. Woro apa hima
foringa ni dau ti, o ni hurache mina. O mwanji nihi mwe naha.”
19 Wowani o humwe ya rini sawe, “Apukolaka, apambwa ani hambwahiro, mini
Gotri mwanji bwarakarandau hima fo.
20 Nui atei hima wunu ka gimba ki wu ini Gotri ni wu lotu wondaro. Wowani kundo,
Juta hima kupu le, ya ku saweu, Gotri ni lotu nu wono michi o Jerusalem ko laka
kumbwa dau.”
21 Ete wowani Jisas ya tini sawe, “O bai humwe, nini ai mwanji numbwa ma sirina.
E, gisi foti o sukwakonda. Wowa o gisi ki hima le do gimba ga Jerusalem ko laka ga opi
kumbwa Yapai ni hinde wu lotu wo kumbwa.
22 Kunu ku hambwanda nambwe hima ni ku lotu wondau. Nunu nu hambwandau
hima ni nu lotu wondau. Hinde wowani, Gotri hima ai ratandau sumbu ti, o nunu Juta
hima kupu leki sukwandau.

23 Mwe naha Gotri ni lotu wono hima le himamwale tinga mwanji mu mwe naha
tinga rini ni lotu wu wono gisi mwe ti ya tanda, apa sukwahiro. Hinde wowani, Yapai
ele lotu wondau hima miya hinga le keke ri wondau.
24 Gotri rini himamwale. O keke hima le rini ni wu lotu wo kinawa himamwale tinga
mwanji mu mwe naha tinga sa rini wu lotu wo."
25 Wowani o humwe ya rini sawe, "Ani hambwanda, Kurais hi uchandau Mesaiya o
takonda. Ri tano gisi tiki ele sumbu hinga tinda ete nunu ri sawekaweno."
26 Wowani Jisas ya tini sawe, "Ando sa to, ani ga mwanji do ya si bwanda."
27 O hinga ri sawendawani ri himache le ya wu ai ta. Wu ta wu heiwani humwe fonga
mwanji ti fi anambwandawani wunu inaka miyafo ya wu hambwanda. Wofunu rini
ga mwanji ti wu anambwani ete rini wu sawe nambwe, "Bwele mwa'ambwe ni mi ra
kinani tini mi silindau?", "Hinde wowani tini ga mwanji ti ki anambwandau?"
28 Wosini o humwe hatumwa tihi ti ti hanja'aisini ko laka tokwe ti ai ini ele hima ni
ya ti sawe,
29 "Ma ku tani dele imbihumbwa a wosindaro sumbu le ani sawero hima ri ku hei.
Hinde, rini Kuraisi'i?"
30 Wowani o ko laka wu andosini Jisas tambwa ya wu i.
31 Wu tandawani ri himache le ya rini sawe, "Apukolaka, ahirahi ma a."
32 Wowani ya wunu ri sawe, "Ku hambwanda nambwe ahirahi fo ani ki o da."
33 Wowani ri himache letombwa wunjenga ya wu anambwani sawe, "Hinde, hima
foto ahirahi ti rini rataro'o?"
34 Ete wowani Jisas ya wunu sawe, "Ahirahi ahi ti ka hinga: Ani humbwewani a taro
hima i okokona tumbwa a sirinani o ri tau a humbu ki.
35 "E, kunu ete ku sawendau: 'Aku eino gisi ti nika opuri'opuri ete dau.' Woroti kunu
a sawe, tau kuhi ti norukweni ma ku orotoronehei, ahirahi mwe ti wosihiro.
36 Ahirahi eino hima ri rini tau wasa rihi ri torondani ete da ete da ahirahi leni ya ri
waunda. Wondani ahirahi kindau hima ringa ahirahi eindau hima ringa fini ana'ape
ya fi eripendakonda.
37 O keke do mwanji mwe naha, 'Hima fori ahirahi ti ri kisiwa hima ba forito o
ahirahi ri eino.'
38 Kunu a humbwero ti, imbihumbwa ku ra nambwe tau tokwe ku ini ahirahi ku ei
ki kunu a humbwero. Hima ba fweleto tau kwambu wu rasiwani kunu amwei tiki ku
ini ahirahi le ku eini ku waundau."
39 Sameriya pe hima miyafo ka humwe i mwanji tini wu mendikoni Jisas ni sembe
ti ya wu ha. Hinde wowani, o humwe ka hinga sawero keke, "Imbihumbwa a wosiro
sumbu hinga tinda ete ri ani sawetukwaro."
40 Ete wokoni Sameriya pe hima le rini tambwa tani wunu ga ri da kinani ya rini wu
torosi. Wosiwani o ko ki gisi fisi ya ri da.
41 Wondawani hima miyafo naha o ri mwanji minde ni wu mendi mendi sembe ya
rini wu handa.
42 Wondani o humwe ni ya wu sawe, "Ni mwanji tumbwa nu mendini sembe ti do
hima ni nu ha nambwe. Mina. Ri mwanji minde ni nunjenga nu mendini ka hinga
nu hambwandau, ka hima naha tombwa dele nuwe pe himiyama hurahama leni ai
ra'aindau."

Jisas king tau ra himache ri che tini kipe ai ri wosiro

43 Ka gisi fisi ini humbuwani Jisas o ko andosini Galili mapwa tokwe ya ri i.
44 Jisas rinjenga mwanji ti ka hinga amwei ya ri sawenda, "Gotri mwanji
bwarakarandau hima ri ko mu tiki rini hi nambwe."
45 Ri ini Galili ko tiki ri raruwani Galili pe hima le rini heikoni ya wu eripe'aripe.
Hinde wowani, wunu okwe Jerusalem ko tiki wu dasini ka Pasofa gisi laka ki ri wosiro
ele sumbu hinga tinda ete wu heiro.

46 Wosini ri ai ini Galili mapwa tokwe dau Kena ko ki ya ri raru. O ko ki mwasembwa
fwa ti ri jamekowani waini uku hinga siraro. Woro Kapaneyam ko tiki king tau ra
himache fori dawani ri hurahama che ri ya hahungonda.
47 Woro o hima Jisas Jutiya ko andosini Galili mapwa tokwe taro mwanji ti ri mendini
rini tambwa ri ini rini ni ya ri atasimbwatasi, ri tani kamindache naha hakondau ri
che ni ri okulawa kipe rini ai wosi ki.
48 Wowani Jisas ya rini sawe, “E, kwambu chele sumbu ambwe sumbu ambwe le ku
hei nambwe nawa sembe ti hinde ku ha kumbwa.”
49 Wowani king tau ra himache ori ya rini sawe, “Apukolaka ma huwainani sika, apa
ai che ha ki.”
50 Wowani Jisas ya rini sawe, “Ma i. Mi che himamwale ga o ai ri da.” Wowani ori
hima Jisas i mwanji ni sembe ri hani ya ri i.
51 Ete ri indawani ri himache le numbo tiki rini wu heini ya rini wu sawe, “Mi che
himamwale ga ai da.”
52 Wowani ya wunu ri sili, “Bwele amwa naha ki kipe hinga ri mendiro?” Wowani
ya wu sawe, “Injele nika ti gondi naha ki daro ti, gamindache ri yekwehimewani tape
hi ti rini humburo.”
53 O hinga wu nawani ri yapai ya hambwa, injele ka amwa naha hinga ki Jisas ete
rini sawero, “Mi che himamwale ga o ai ri da.” Wosini rini ga ri hima kupu lenga tinda
ete sembe ti ya wu ha.
54 Jisas Jutiya mapwa ri andosini Galili mapwa tokwe ri raruni ka sumbu ya ri wosi.
Wowani kwambu chele sumbu ri wosiro ti, numbo fisi ya i.

5

1 Wosiwani dani ini Juta hima kupu lei gisi laka foti tawani Jisas Jerusalem ko tokwe
ya ri i.
2 Jerusalem ko tiki Sipisip hi uchandau lengenumbo takai ki fwanjuweiche fori ya da.
O fwanjuwei hi ti Hipuru mwanji tiki ka hinga wu uchandau, Betesita. O fwanjuwei
gamba ki tapa'angimbwa kiro tapa aka ti ya da.
3 Wondawani ele tapa aka ki hahungo hima le miyafo naha ya wu lininda. Wunu
miyasa hima fwele, seke kapwa hima fwele, e, talihapa dingambwa hima fwele ete ya
wu lininda. [Wondani fwa ti imbiki'embeki kinani ya wu nikisinda.
4 Hinde wowani, gisi fweleki Apukolaka i ensel rito sikani o fwanjuwei ki raisini
hakweitakweiwani imbiki'embekindau. Wondawa metengei naha o fwa we ki raino
hima ri, hahungo rihi ti kipe ri ai wosino.]
5 Hima fori o tapa aka we ki daro ti, ri hahungo ri mendindawani 38 asama hinga ya
ete i.
6 Jisas ori hima ri heiwani tukuyandawani ya ri hambwa, asama miyafo naha ete ri
hahungondaro. Wosini Jisas ya rini sawe, “Tape mihi kipe wosi ki mi okokonandau'u?”
7 Wowani hahungo hima ori ya sawe, “Hima laka, fwanjuwei ti imbiki'embekiwani
namoto ani okulani ani toroni rawaino? Mina. Anjenga a rai ki a wondau, wondawani
mina, hima fweleto mwaseni ani dikisini ya wu raindau.”
8 Wowani Jisas ya rini sawe, “Ma saini topo mihi toroni ya i.”
9 Wowani metengei naha ori hima i tape ti kipe naha rini wosiwani saini ri topo ri
toroni ya ri i.
Ka sumbu sukwaro gisi ti, Juta hima kupu lei himati gisi foki sukwaro.
10 Wowani Juta hima kupu le kipe wosiro hima o rini ya wu sawe, “Apa himati gisi.
Topo kichani i kei. Nui lo mwanji o tini minambwe nasindau.”
11 Wowani mwanji wasa ti ya wunu ri sawe, “Ka kipe ani wosiro hima ri ete ani
sawe, ‘Topo mihi ma toroni i.” ’
12 Wowani ya rini wu sili, “Namoto topo mihi toroni mi i ki mini sawero?”

13 Wowani kipe wosiro hima ori ya hikisa. Hinde wowani, ka michi ki himiyama
hurahama miyafo naha dawani Jisas wunu andosini ete iro.
14 Dani inumbwa Jisas Gotri aka laka we tiki rini heini ya rini sawe, “Ma mendi. Apa
kipe ti mi wosihiro. Kapwa sumbu ti ai wo kei. Ma ai wowa apa nomo omwesika naha
foti o mini ki sukwakonda.”
15 Wowani ori hima ini Juta hima kupu leni ya ri sawe, “Kipe ani wosiro hima ori
Jisas sa to.”
16 Ete wowani Juta hima kupu le Jisas ni sembe enge ti ya wu anda. Hinde wowani,
hima ti gisi ki o sumbu hinga ri wosiro ti keke.
17 Ete wowani Jisas ga mwanji wasa ya wunu sawe, “Yapai ahi ele gisi hinga tau ete
ri randau. Woro hingambwa ani okwe do tau ete a randau.”
18 Ete wowani Juta hima kupu le Jisas ni wu yewa ha kinani gamwe tinga mwe naha
ya wu hambwa. Hinde wowani, himati gisi sumbu wuhi numbwa ri yetupwasini ri
wo nambwe, foti ka hinga ri sawero, Gotri o ri Yapai naha. O mwanji hinga ri bwaro
keke, rini Gotri hingambwa rinjenga ri naro.

Gotri Che ri rini tau rano kwambu ri torosindau

19 Ete wowani Jisas mwanji wasa ka hinga ya wunu ri sawe, “Mwanji mwe naha ki
kunu a sawendau: Che ri ri inaka ki sumbu foti hinde apa ri wosi kumbwa, mina. O
ri Yapai wosindau sumbu hinga ni ri heisini hambwa hambwa ya ri wosiu. Ele sumbu
hinga tinda ete Yapai wosindau hingambwa Che okwe ya wosiu.
20 Yapai Che keke funda ete ri wondau, o keke ri wosindau sumbu hinga tinda ete ya
rini mekuu. Woro kale sumbu ni dikindau tau laka ni o rini mekukonda. Wondawa
kunu inaka miyafo ya ku hambwakonda.
21 Yapai matimat ki haro hima leni ai ri rasaisini himamwale ako ri ai handau. Woro
o hingambwa Che ri okwe ri okokonandau hima leni himamwale ako ri ai handau.
22 Yapai hima forini hinde ri kili kumbwa. Ele hima ni kilino tau hinga tinda ete ri
Che numbwa ri hasindau.
23 Wosiwa ele hima hinga Yapai hi tini rasaindau hingambwa Che ri hi ni o
hingambwa wu rasai kinani. Hima le Hima i Che dori hi tini wu rasai nambwe nawa,
ka rini humbwewani taro Yapai hi ti hinde wu rasai kumbwa.
24 “Mwanji mwe naha ki kunu a sawendau: Hima ri ai mwanji ni ri mendini ani
humbwewani a taro hima rini sembe ti ri hawa, rini ete da ete da himamwale kipe ti
rini ga dano. Wosiwa rini apa koti ki hinde ri eti kumbwa, mina. Rini handau sumbu
ni ri dikisini apa himamwale ako ga ri dau.
25 “Mwanji mwe naha ki kunu a sawendau: Gisi fo o sukwakonda, woro apa
sukwahiro. O keke matimat ki siro hima le Gotri Che i tumwa ni ya wu mendikonda.
Wondawa ri mwanji ni mendini sirinaro hima le himamwale kipe ya wu torokonda.
26 Yapai himamwale mu naha rini ki dau. Woroki ri Che rini kwambu ri hawani rini
okwe himamwale chele.
27 Rini Hima ri Che, o keke ri Yapai ele hima i mwanji ni ri kilino kwambu ti rini
haro.
28 Woro kunu apa ka tini inaka tenge miyafo ku hambwa kei. Matimat ki siro ele
hima hinga tinda ete ri tumwa ni wu mendino gisi ya tanda.
29 O gisi tawa wunu matimat wu hanja'aisini o wu ai saikonda. Wondawa sumbu
kipe wosindaro hima le wu ai saini himamwale ako wu torosini ya wu dakonda.
Woro kapwa sumbu wondaro hima le wu ai saini koti ki wu etini huruhumba ya wu
heikonda.

Jisas ni sawehambwaro hima fwele o da

30 “Ani anjenga ai inaka ki sumbu foti hinde apa a wosi kumbwa. Ani ai Yapai
mwanji numbwa a sirinani hima lei sumbu a kilindau. Woro hima ni kilindau sumbu

ahi ti kipe naha. Hinde wowani, o ai okokona ni a sirinanda nambwe. Ani ka ani humbwewani a taro hima ri okokona tumbwa a sirinandau.
31 “E, ani bati nawa, do mwanji anjenga a bwandau ti, o mwe naha mina.
32 Woro hima fori dasini ani okulani ani ni amwei ri sawewa o ani hambwanda, o mwanji ri ani sawero ti mwe naha.
33 “Imbihumbwa Jon ni mwanji ku humbwewani iro. Wosiwani rini mwanji mwe naha tini amwei naha kunu ri sawero.
34 Ani hima foto etisini ani ni okulani mwanji ri bwa ki inaka miyafo ani hambwanda nambwe. Ani Gotri ai kunu ra'ai kinani do mwanji a bwandau.
35 Jon rini lamu to okundani taiyandau hinga. Wondawani kunu ri daro gisi fwele kumbwa rini ki taiyandau hi ni ku eripe kinani kui inaka ki ya ku hambwasi.
36 “Woro Jon ani okulani amwei ani ni sawero sumbu ni dikindau mwa'ambwe ti a torosindau. Dele tau hinga a randau ti, ele tau hinga ai Yapai to ani haro to mwanji hinga ani keke amwei bwandani ele himiyama hurahama ni ya mekunda, Yapai to ani humbwewani a taro.
37 Ani humbwewani a taro Yapai to rinjenga ani ni amwei sawero. Woro ori hima i tumwa ti ku mendindani ri miyaningisopo ti ku heinda nambwe naha.
38 Wondani ri mwanji okwe kui sembe we ki kwai da nambwe. Hinde wowani, Yapai humbwewani taro dori hima ni sembe ku ha nambwe.
39 Kunu Gotri chengi ele ni mwanji mu mwe ku hambwa kinani tau kwambu ku randau. Wondani ka hinga ku hambwandau, o chengi minde ki ete da ete da himamwale kipe ku torono. Woro ele chengi ki dau himiki hinga tinda ete ani numbwa amwei sawesindau.
40 Wosiwani himamwale kipe ku toro kinani ani tambwa ku tanda nambwe.
41 “Hima le ani ni hi omwesika wu ani uchano tini ani ohounanda nambwe.
42 Woro kunu ani hambwasinda, kunu kui sembe ti Gotri keke ku wonda nambwe.
43 Ani Yapai hi ki a tasiwani kunu ai mwanji ti ku mendini ku toronda nambwe. E, hima fori tani hi rihi numbwa ri bwawa ri mwanji ni ku mendini ya ku torokonda.
44 Kunjenga kui nindo ki hi laka kunu uchasi ki ku okokonandau. Wondani Gotri funda naha ki tandau hi laka tini ku toro ki ku okokonani ku wakineheinda nambwe. O hinga ti, Gotri ni sembe ti hinde hinga ku hakondau?
45 Kunu apa ete ku hambwa kei, ani ai Yapai miyaningisopo ki kunu a kotimwono. Mina. Kunu kotimwono hima ri, o Moses. Woro kari hima to kunu okulano nani ete ku nikisindau.
46 E, Moses mwanji ni sembe kuhi ti ku hawambwa, ai mwanji okwe sembe ku hano. Hinde wowani, rindo ani ni kairo.
47 Woro ka ri kairo mwanji ni sembe ku ha nambwe keke apa a sawendau mwanji tini hinde hinga sembe ku hano?”

6

Jisas 5,000 hima leni ahirahi ti ri haro
Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Lu 9:10-17

1 O sumbu ri humbusini dani ini Jisas Galili fwanjuwei angi tokwe ya ri i, o fwa hi foti, Taipiriyas.
2 Wondawani himiyama hurahama miyafo naha rini sirinani ya wu inda. Hinde wowani, hahungo hima leni kwambu fwele ri wosiro sumbu tini ka wu hei to.
3 Ete wondawani Jisas gimba ki rauni ri himache lenga ya ri lininda.
4 O gisi Juta hima kupu lei Pasofa gisi laka ti ya takaisinda.
5 Wosini Jisas ri ma'aika'aini ri heiwani himiyama hurahama miyafo naha rini tambwa ya wu tanda. Wondawani Filip ni ya ri sawe, “Dele himiyama hurahama miyafo naha wu ano bereti soki apa nu rano?”

6 O hinga rini sawero ti, nimba rini simiyaneheiro. Rini rinjenga ri wosino sumbu ti
ri hambwasinda.
7 Ete wowani Filip ga mwanji wasa ti ka hinga ya rini sawe, “E, tau rawani asama
funda humbukondawani torono ya hinga nu ra'aini bereti le nu rani nu ratasiwa, apa
dele himiyama hurahama anasawe hinga tinda ete kapwache kapwache wu awa hinde
apa wunu chiki kumbwa.”
8 Wowani ri himache fori, Anduru, Saimon Pita i analongo, rito ya sawe,
9 “Che fori bereti tapa'angi ga fwai'omwe fisi ga doha'a ri torosinda. Woroti deleha'a
himiyama hurahama miyafo hinde apa wunu chiki kumbwa.”
10 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Ele himiyama hurahama ma ku sawewa sa wu liti.”
O michi ki ki miyafo naha ya da. Wowani ele hima hinga ya wu liti. Woro wu litiro
hima mwe le 5,000 hinga.
11 Wu litisiwani Jisas o bereti ri torosini Gotri ni ri wese'asini ele hima ni ri
humwasini ya wunu ha. Wosini ka fwai'omwe fisi ni o hingambwa ya ri wosi.
Wosiwani wui okokona tiki wu ano hinga ya wu anda.
12 Wu ani wunu chikiwani ri himache leni ya ri sawe, “Ele ete dau atiparatipa
fokumbwa ma ku wau, apa ahirahi fwele nimba dani walambe i ki.”
13 Wowani ka tapa'angi bereti wu ani andosiro atiparatipa le fokumbwa wu wausini
hala tapa'angi tapa'angi ini hatachi fisi ya ete wu waro.
14 Ele himiyama hurahama o kwambu chele sumbu hinga ri wosiro tini wu heini
ya wu sawe, “Mwe naha, rini do nuwe ki sika ki bwasiro Gotri mwanji bwarakarano
hima kari to sikaro.”
15 Wowani Jisas ya ri hambwa, rini wu toroni ra'aini wui king apukolaka hinga rini
wu esi ki. O hinga keke wunu andosini rini bati gimba tokwe ya ri ai rau.

Jisas fwanjuwei tenge tiki eti eti iro
Mt 14:22-23; Mk 6:45-52

16 O gisi hunduwani Jisas i himache le fwanjuwei tokwe ya wu rai.
17 Wu raini kanu tenge tiki wu rauni fwanjuwei angi tokwe Kapaneyam ko ki ya wu
i ki. Wondawani ya hundu, woro Jisas wunu tambwa i nambwe.
18 Wondawani ausuwa laka ti sindawani fwa au ti ya sainda.
19 Kanu tenge tiki fwa wu tindawani tapa'angi tumbwa'a tapa'angi hatachi funda
kilomita hime hinga ya wu inda. Wondani wu heiwani Jisas fwa tenge ki ri eti eti
wunu tambwa takaini ya ri tanda. O tini wu heikoni ya wu aki.
20 Wowani ya wunu ri sawe, “Ando a tandau. Apa ku aki kei.”
21 Wowani rini wu toroni kanu tenge tiki wu rakaru ki ya wu okokona. Wosiwani
kanu oti wu i kinani wu indaro ko ki metengei ya ete raru.

Himiyama hurahama le Jisas ni wu wakitekindaro

22 Dani ini lindanawani ele himiyama hurahama fwanjuwei angi tokwe daro leto ya
wu hambwa, injele kanu miyafo wu hei nambwe funda naha tombwa daro, woro Jisas
o kanu tenge ki ri himache lenga ri rau nambwe, ele ri himache letombwa rauni wu
iro.
23 Woroti Taipiriyas ki taro kanu fwele okwe Apukolaka ka bereti Gotri ni ri
wese'asini wu aro michi takai tiki tani yenjimbelesini ya da.
24 Ele himiyama hurahama wu heiwani Jisas ga ri himache lenga da numbwa.
Wowani kanu tenge fweleki wu rauni Kapaneyam ko tokwe Jisas ni wakini ya wu i.

Jisas hewen pe bereti

25 Wu ini fwanjuwei angi tokwe rini wu heini ya wu sawe, “Ondiyakandiyandau
hima, aha'a ki hinde gisi mi taro?”

26 Wowani Jisas mwanji wasa ya wunu ri sawe, “Mwanji mwe naha ki kunu a
sawendau: Do ku ani wakitekindau ti, kwambu chele sumbu ku heiro ti keke mina,
ka bereti ku awani sembe ti kunu talero keke ku ani wakitekindau.
27 Apa kapwasino ahirahi keke tau ku ra kei. Mina. Kunu ka ete da ete da ahirahi
keke tau ma ku ra. Ahirahi mwe ti ete da ete da himamwale ni sawero. Woro ka ahirahi
hinga ti Hima ri Che dori to kunu hano. Yapai Gotri o sumbu hinga Che to wosi kinani
ri ohounani ri wupa ya rini wosi.”
28 O hinga ri nawani ya rini wu sawe, “Hinde na hinga nu wosini apa Gotri tau ti nu
rano?”
29 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya wunu sawe, “Gotri tau ti ka hinga: Kunu Gotri
humbwewani taro hima ka rini sembe ti ma ku ha.”
30 Wowani ya rini wu sawe, “Mini apa bwele kwambu chele sumbu fotini mi wosiwa
nu heitoni mi mwanji tini nu sirinani sembe ti nu hano? Bwele sumbu ni mi wosino?
31 E, nui atei hima, hima da nambwe michi tiki mana ti wu aro. Woro Gotri chengi
o sumbu ni ka hinga sawero, ‘Rini hewen kipe bereti wu a kinani wunu ri haro.” ’
32 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Mwanji mwe naha ki kunu a sawendau: Moses
hewen pe bereti tini kunu ha nambwe. Mina. Ai Yapai to hewen pe bereti mwe naha
tini kunu handau.
33 Hinde wowani, ka kunu handau bereti mwe ti, hewen ko ti andosini nuwe tokwe
sikani nuwe pe himiyama hurahama leni himamwale ti ri handau.”
34 Wowani ya rini wu sawe, “Apukolaka, ka bereti gisi gisi ma ete nunu handa.”
35 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Ani andombwa himamwale ga dau bereti. Ani
tambwa tano hima ri, iche ti hinde apa rini ha kumbwa. E, hima ani ni sembe ri hano
ti, uku sumbwe hi ti hinde apa rini sai kumbwa.
36 “Woro, kunu a sawero. Ku ani heiro ti, sembe ku ani ha nambwe.
37 Yapai ani ni haro himiyama hurahama hinga tinda ete ani tambwa wu tano. E,
hima ani tambwa wu tano ti, ele hima gumwa hinde wunu a si kumbwa. Minambwe
naha.
38 Hinde wowani, ani hewen ko ti ani hanja'aisini a sikaro ti, ai okokona ni a sirina
ki a sika nambwe, mina. Ani ani humbwewani a sikaro hima ri okokona ni a sirina
kinani a sikaro.
39 Ori hima ani humbwewani a taro ri okokona ti ka hinga: Apa dele ri ani haro
himiyama hurahama fori ani hanja'aiwa walambe rini i hinga, mina. Gisi jipe
humbuno ki ai wunu a rasaino.
40 Hinde wowani, ai Yapai ri okokona ti ka hinga: Ele hima hinga tinda ete Hima ri
Che dori ni wu heini sembe rini wu haro ti, wunu ete da ete da himamwale kipe wu
torono. Wosiwa gisi jipe ki ai wunu a rasaino.”
41 O mwanji hinga ri bwasiwani Juta hima kupu fwele rini ni kapwa inaka wu
hambwandani ya wu anambwa anambwanda. Hinde wowani, Jisas ete sawero keke,
“Ani andombwa hewen ko ki andosini sikaro bereti.”
42 Wondani ya wu sawe, “Dori hima Jisas, Josep i che. Ri nuwai yapai nu
hambwanda. Hinde wowani ete ri sawero, ‘Ani hewen ko ti ani hanja'aisini a sikaro’?”
43 Wowani Jisas ga mwanji wasa ka hinga ya ri sawe, “Apa kunjenga kui nindo ki
kapwa inaka ku hambwandani mwanji miyafo ku anambwa anambwa kei.
44 Hima fori rinjenga ri okokona ki ani tambwa hinde ri ta kumbwa, mina. Ani
humbwewani a taro Yapai to hima forini toroni longowa ori hima ani tambwa ri tano.
Wosiwa gisi jipe humbuno ki ai rini a rasaino.
45 Gotri mwanji bwarakarandaro hima le kairo chengi ki ete sawe, ‘Gotri ele
himiyama hurahama ni ri ondiyakandiyano.’ Ele hima hinga tinda ete Yapai mwanji
ni wu mendini rini ni wu hambwani wu sirinandau le, wunu ani tambwa tandau.
46 “Hima fori Yapai hei nambwe. Dori hima Gotri ga dasini ri sikaro to ori hima
tombwa Yapai heiro.

47 Mwanji mwe naha ki kunu a sawendau: Hima fori sembe ani ni hano ti, ete da ete
da himamwale rini ga dano.
48 Ani andombwa himamwale ga dau bereti.
49 Imbihumbwa kui metele hima le hima da nambwe michi ki mana tini wu aro.
Woro wu haro.
50 Woro hewen ko ti sikaro bereti dohaˈa da. E, hima fori o bereti ni ri awa, hinde
apa ri ha kumbwa.
51 Ani himamwale ga dau bereti, hewen ko ti ani hanjaˈaisini a sikaro. E, hima fori
do bereti ni ri ano ti, rini himamwale ga ete ri dano. Do bereti o ai hima tape, do nuwe
ki dau hima le himamwale kipe ni wu toro kinani wunu ani hakondau.”
52 Ete wowani Juta hima kupu le wunjenga wui nindo tiki mwanji au hinga ya wu
anayendani ya wu sawe, “Hinde wowa kari hima ri hima tape ti nunu ri hawa nu
ano?”
53 Wowani Jisas ga ya ai wunu sawe, “Mwanji mwe naha ki kunu a sawendau: E,
Hima ri Che dori ri hima tape ga ri fi ga ku a nambwe nawa, kunu apa ete da ete da
himamwale ga hinde ku da kumbwa.
54 E, hima fori hima tape ahi ga fi ahi ga ri ano ti, ete da ete da himamwale rini ga
dano. Wondawa gisi jipe ki ai rini a rasaino.
55 Hinde wowani, hima tape ahi ti o ahirahi minde naha, e, fi ahi ti o uku sumbwe
minde naha.
56 E, hima ri hima tape ahi ga fi ahi ga ri andau ti, rini ani ki dawani ani rini ki a dau.
57 Himamwale ga dau Yapai ri ani humbwewani a tasini ri kwambu ki himamwale
ga a dau. Woro o hingambwa hima fori hima tape ahi ri ano ti, rini ai kwambu ki
himamwale ga ri dano.
58 Dohaˈa o hewen ko andosini sikaro bereti. Dohaˈa bereti o imbihumbwa nui
metele hima le asini wu haro hinga mina. Hima fori do bereti ni ano ti, rini himamwale
kipe ri torosini ete da ete dano.”
59 Jisas kapaneyam lei lotu wondau aka ki wunu ondiyakandiyandani do mwanji
hinga ni wunu sawero.

Jisas rini himamwale ga dau mwanji ri torosindau

60 Ete wowani ri himache le o mwanji wu mendini ya wu sawe, “Do mwanji
kapwatako naha. Namoto apa mendini toro kumbwa?”
61 Woro Jisas ri inaka ki ya ri hambwa, ri himache le ri bwasiro mwanji o tini inaka
tenge miyafo wu hambwandawani. Wokoni ya wunu ri sawe, “Do ai mwanji to inaka
kuhi ti kunu jamekoroˈo?
62 E, Hima ri Che dori ku heiwa, o ri taro ko ki ri ai rauwa hinde hinga wai?
63 Gotri Himamwale tito hima ni ete da ete da himamwale ti handau. Hima tape nuhi
ti gamweche ri hinde apa nunu okula kumbwa. Do mwanji kunu a sawero ti, o ete da
ete da himamwale.
64 Woro kui nindo tiki dau hima fwele sembe wu ha nambwe.” Imbihumbwa kapwa
Jisas sembe ha nambwe hima ele ga rini omwemendini hima lei tapa tenge ki rini hano
hima ele ga wunu ni ri hambwasino.
65 Wosini mwanji gamweche ga ya ri ai sawe, “Do mwanji bomo mu keke ka hinga
kunu a sawero: ‘E, Yapai hima forini kwambu ti ri ha nambwe nawa, ori apa ani
tambwa hinde ri ta kumbwa.” ’
66 O mwanji hinga ri bwani humbuwani, Jisas himache miyafo naha rini hanjaˈaisini
ya wu i. Wosini rini ga wu ai i nambwe.
67 Wowani Jisas tapaˈangi tapaˈangi hatachi fisi Himache rihi leni ya ri sawe, “Kunu
okwe ku ani hanjaˈaisini ku i kiˈi?”
68 Wowani Saimon Pita ga mwanji wasa ka hinga ya rini sawe: “Apukolaka, namo
tambwa nu ino? Ete da ete da himamwale ga dau mwanji mini ga dau.

69 Nunu sembe ti Gotri ni nu hasini nu hambwanda, mini Gotri humbwero Hima
Kipe Funda Naha."
70 Wowani Jisas ga mwanji wasa ka hinga ya ri sawe, "Kunu hinde, tapa'angi
tapa'angi hatachi fisi ai Himache hinga kunu ani esi nambwe'e? Woro kui nindo tiki
dau hima fori himamwale kapwa rini ga o da."
71 Hima mwe ri Jutas ni sawero, Saimon Isukariyot i che. Rini kale tapa'angi
tapa'angi hatachi fisi Himache fo, woro dani ini rindo Jisas ni yeno hima lei tapa tenge
ki o rini ni ri hakonda.

7

Jisas ri hipache le rini ni sembe wu ha nambwe

1 O sumbu hinga humbusiwani Jisas Galili mapwa kumbwa ya ri ichi'uchanda. Rini
Jutiya mapwa tokwe ri i ki ri diyahandau. Hinde wowani, o ki dau Juta hima kupu le
rini yeni si kinani wu hambwandawani.
2 Ka gisi ki Juta hima kupu lei gisi laka foti, ka hinga wu uchandau, Nika'ari Ba Kiro
Gisi Laka, ya takai.
3 Wowani ri hipache le ya rini sawe, "Mini do ko ma hanja'aisini Jutiya mapwa ki
ma ini sumbu fwele mi wowa mi himache le wu heini sa wu hambwa.
4 E, hima fori hima lei miyaningisopo ki amwei ri da kinawa, rini sumbu fwele
yanini ri wosinda nambwe. E, dele sumbu hinga mi wosindau ti nawa, dele himiyama
hurahama i miyaningisopo ki amwei ma eti."
5 Ri hipache le okwe rini ni sembe wu ha nambwe. O keke ka mwanji hinga ti wu
sawero.
6 Ete wowani Jisas ya wunu sawe, "Ani ai gisi mwe naha ti ta nambwe. Dele gisi
hinga o kui gisi mwe naha tumbwa.
7 Do nuwe ki dau himiyama hurahama le hinde apa kunu omwemendi kumbwa.
Wunu ani numbwa wu omwemendindau. Hinde wowani, wu wosindau kapwa sumbu
wuhi ni amwei wunu a sawendau ti keke.
8 Kunjenga ma ku ini gisi laka kuhi ti ku hei. Ani o gisi laka kuhi ti hinde apa ani
inehei kumbwa. Hinde wowani, gisi mwe naha ahi ti ta nambwe."
9 O mwanji hinga wunu ri sawesini rini Galili mapwa ki ya ri da.

Jisas Nika'ari Ba Kiro Gisi Laka hei ki iro

10 Jisas hipache le ka gisi laka wu hei kinani wu isiwanimbwa, rini okwe ya i. Woro
ri iro ti, amwei ri i nambwe, gainani ri iro.
11 Wondawani Juta hima kupu le o gisi laka ki rini ni wu wakindani ya wu sawe,
"Kari hima soki dau?"
12 Wondawani ele himiyama hurahama rini keke mwanji miyafo ki ya wu anamb-
wanda. Ete wondani fwele sawe, "Rini hima kipe." Wowani fwele sawe, "Mina, rini
himiyama hurahama leni ri gambolombondau."
13 Woro wunu ele Juta hima kupu le keke wu akindani wunu forito mwanji rini ni
sawe nambwe.
14 Ka gisi laka i nindo ki Jisas Gotri aka laka ki ri rarusini ele himiyama hurahama
ni Gotri mwanji ti ya wunu ondiyakandiyanda.
15 Wondawani Juta hima kupu le wu apapanani ya wu sawe, "Hinde wowani dori
hima ka hambwa laka ri hambwandau? Rini sukul ri wo nambwe."
16 Wowani Jisas ga mwanji wasa ka hinga ya wunu sawe, "Do mwanji kunu a
sawendau ti, o ai mwanji mina. O ri ani humbwewani a taro hima ri ri mwanji.
17 E, hima fori Gotri okokona tini ri sirina ki ri hambwandau ti, rini apa do a
sawendau mwanji mu mwe ti amwei naha ka hinga ri hambwakonda: Do a bwandau
mwanji ti, Gotri to sawero mwanji'i, ai inakahambwa mwanji ni a bwandau.

18 Hima fori mwanji fwele ri inakahambwa ki ri bwandau ti, o hi rihi tini ri rasai ki
ri wondau. E, hima fori rini humbwewani ri taro hima ri hi ni ri rasai ki ri rawa, rini
sumbu mwe naha tini sirinandau hima, gambondau sumbu fo rini ki da nambwe.
19 “Imbihumbwa Moses Gotri lo mwanji ni kunu ha nambweˈe? Woro kui nindo ki
hima fori o Gotri lo mwanji ni sirinanda nambwe. Bwele mu keke ku ani yeni si ki ku
anakwendau?”
20 Wowani ele himiyama hurahama mwanji wasa ka hinga ya rini sawe, “Hi-
mamwale kapwa fo mini ki o da. Namoto mini yeni si ki anakwendau?”
21 Ete wowani Jisas ga mwanji wasa ka hinga ya wunu sawe, “Ani kwambu chele tau
fo a wosiwani kunu tinda ete ku apapanaro.
22 Moses hima tape kupu kutondau sumbu tini kunu sawendiriro. Mwe naha, do
hima tape kupu kutondau sumbu rini ki sira nambwe. O rini ni mwaseni sukwaro
metele hima nuhi ki siraro. O keke apa kundo himati gisi ki kui che leni hima tape
kupu ti ku kutondau.
23 Kunu Moses lo mwanji ni kipe naha ku sirina kinani ku hambwandau, wosini
himati gisi ki kui che leni hima tape kupu ti ku kutondau. Woro himati gisi ki ani
okwe o hingambwa hahungo hima forini kipe tumbwa ai rini a wosisiwani bwele keke
sembe enge a ti ku ani andau?
24 Apa miya ki nimba hei hei hima i sumbu ti kili kei. Ele mwaˈambwe ki dau sumbu
tinda ete kipe naha ma hambwasini pwe mi bwe kili.”

Jisas rini Kuraisiˈi?

25 Wosiwani Jerusalem ko kipe himiyama hurahama fwele ya wu sawe, “Ele hima
rini yewa ri ha kinani wu anakwendau hima mwe ri kari toˈo?
26 Wo ma hei to! Mwanji ti hima wausindau apweli ki ri bwandawani wunu
ga mwanji wasa foti rini wu sawenda numbwa. Mekupu hima ele mwe naha wu
hambwandau poˈo, rini Kurais?
27 Woro nunu nu hambwanda, dori hima ri taro ko minde rihi ti. E, Kurais tano gisi
ti, hima fori ri taro ko minde rihi ti hinde apa ri hambwa kumbwa.”
28 Jisas Gotri aka laka we ki ri dani ele hima ni Gotri mwanji ti wunu ri
ondiyakandiyandani ri uchani ka hinga ya ri sawe, “Ani ku ani hambwani ko minde
ahi ti okwe o ku hambwanda! Woro anjenga ai okokona ki a ta nambwe. Ani
humbwewani a taro hima ri, ri sumbu ti mwe naha. Woro kunu rini ku hikisandau.
29 Ani rini ani hambwanda. Ani rini ga a daro tito ri ani humbwewani a taro.”
30 O keke rini toroˈinji kinani ya wu anakwe. Woroti ri gisi mwe ti ta nambwe. O
keke hima fori tapa ti rini owe nambwe, mina.
31 Ele himiyama hurahama lei nindo ki hima miyafo sembe ti rini ni wu hasini ya wu
sawe, “Kurais tano gisi ki kwambu chele sumbu ambwe sumbu ambwe miyafo naha
ri woni dori hima wosindau kwambu chele sumbu leni ri dikinoˈo?”

Jisas ni toroˈinji kinani apungwandai kicha hima fweleni wu humbwero

32 Farisi hima le wu mendiwani ele hima miyafo Jisas ri wosiro kale sumbu hinga
leni ya wu bwanda. Wowani puris hima i apukolaka lenga Farisi hima lenga ori hima
ni toroˈinji kinani apungwandai kicha hima fweleni wu humbwewani ya wu i.
33 Jisas ya sawe, “Gisi faiche naha kunu ga a dasini ani humbwewani a taro hima ri
tambwa ya ani ai ikonda.
34 Wosiwa ku ani wakini hinde apa ku ani hei kumbwa. Wondani o a dano ko ki
hinde apa ku ta kumbwa.”
35 Ete wowani Juta hima kupu le wunjenga ka hinga ya wu anambwanda, “Ka
so mapwa naha ki ri isiwa hinde apa rini nu wakini nu hei kumbwa? Ka nui

hima kupu le Girik lei ko leki hima kicha hinga wu dau ki ri ini Girik hima leni ri ondiyakandiyakondauˈu?
36 Ka ete ri sawero ti, ‘Apa ku ani wakini hinde ku ani hei kumbwa,’ wosini ka hinga ete ri ai sawero ti, ‘Kunu a dano ko ti hinde apa ku ta kumbwa,’ woro kapi mwanji mu mwe ti hinde hinga?”

Himamwale ga dau uku

37 Ka gisi laka i gisi jipe ti gisi omwesika naha. Woro o gisi ki Jisas saini etisini ka hinga ri uchani ya ri sawe, “E, hima fori uku sumbwe hi tinga rini saiwa, ori hima ani tambwa sa ri tani uku sumbwe ti sa ri a.
38 Dohaˈa mwanji Gotri chengi ki ka hinga sawesindau: Hima fori sembe ani ni ri hano ti, himamwale ga dau uku ti ri sembe ki ete sukwani elendano.”
39 Jisas ka mwanji hinga ri sawero ti, Gotri Himamwale ni ri sawero. Rini ni sembe haro hima le ka Gotri Himamwale ni waya o wu torokonda. Ka gisi ki hima le Gotri Himamwale tini wu toro nambwe, hinde wowani, Jisas ri ai saini hi omwesika ri toro nambwe ri dawani.

Himiyama hurahama le nerimbe fisi wu huwaro

40 Wowani himiyama hurahama fwele o mwanji ni wu mendini ya wu sawe, “Mwe naha, dori hima rini ka Gotri mwanji bwarakarano hima to do tasinda.”
41 Wondawani fwele sawe, “Rini Kurais.” Ete wowani fwele ya wu sili, “Hinde, Kurais to ka Galili mapwa ki takondauˈu?
42 E, Gotri chengi ete sawero, Kurais rini Defit hima kupu fo hinga imbihumbwa Defit daro ko, Betelehem, ko ki sukwano.”
43 O hinga wu bwa bwa nerimbe fisi ya wu huwa.
44 Hima fwele rini toroˈinji kinani wu woro ti, hima fori tapa rini toro nambwe.

Mekupu hima le Jisas ni sembe wu ha nambwe

45 Ete wosiwani apungwandai kicha hima le, puris hima lei apukolaka le, e, Farisi hima le tambwa ya wu ai i. Wowani ya wunu sawe, “Hinde wowani rini ku rata nambwe?”
46 Ete wowani apungwandai kicha hima lenga mwanji wasa ka hinga ya wu sawe, “Imbihumbwa hima fori, kari hima bwandau mwanji hinga bwa nambwe.”
47 Wowani Farisi hima lenga ya wu sawe, “Rini kunu okwe kunu gamboroˈo?
48 Nunu mekupu hima lenga Farisi hima lenga, ku heiwani nunu fori rini ni sembe nu haroˈo?
49 Mina. Woro kale himiyama hurahama Gotri lo mwanji wu hikisandau. O keke Gotri wunu wosiwani huruhumba naha wu sirasindau.”
50 Wowani Nikotimas, imbihumbwa Jisas tambwa iro wui hima kupu forito ya wunu ri sawe,
51 “Ka nui lo mwanji hima ni nindumwasari nomo rini nu ha ki nunu ohounaroˈo? Mina. Ri mwanji ti nu mendini ri wosiro sumbu ti norukweni nu hambwasini pwe.”
52 Wowani wunu ga mwanji wasa ti ka hinga ya rini wu sawe: “Wo mini okwe Galili hima foriˈi? Gotri chengi ti ma norukweni heini hambwa. Gotri mwanji bwarakarandau hima fori Galili mapwa ki hinde sukwa kumbwa.”

8

Anahopwendau sumbu tini walambe wosiro humwe

1 [Ete wosini ele hima wui aka lengu tokwe hisiwasi ya wu ichiˈucha. Ete wowani Jisas Olif kimba laka tokwe ya ri i.

2 Wosini lindanakondawani nurumbumbwa ri saini Gotri aka laka tokwe ya ri ai i.
Wosiwani himiyama hurahama miyafo rini haweini ya wu wau. Wosiwani ri litisini
ya wunu ri ondiyakandiyanda.
3 Wondawani Gotri lo mwanji ni ondiyakandiyandau hima lenga Farisi hima lenga
anahopwesini walambe sumbu ai wosiro humwe fotini ya wu rata. Wu ratani o
humwe hima wemi naha ki ya rini wu esi.
4 Wosini Jisas ni ka hinga ya wu sawe, “Ondiyakandiyandau hima, do humwe
anahopwesini walambe sumbu ti wondawani hima le tini heifikaro.
5 Moses lo mwanji ete nunu sawero, do humwe miya hinga ti humokuto ti ma nu
takehe. Mini hinde hinga mi sawekondau?”
6 Ka mwanji hinga rini wu sawero ti, rini wu kotimwono numbo foti wu waki kinani
ekeme wosindau hinga rini wu simiyaro. Wowani Jisas ri litini mwa ti ri onongosini
tapa tongo rihi ki nuwe tiki ya ri kainda.
7 Wondawani rini wu sili siliwani ri saini ri etisini ya wunu ri sawe, “Kui nindo ki
hima fori kapwa sumbu fo rini ki da nambwe nawa, humokuto foti metengei naha do
humwe ni sa ri takehe.”
8 Wosini ri ai litini mwa ti ri onongosini nuwe ki ya ri ai kainda.
9 Ete wowani o mwanji ni wu mendikoni wunu funda funda wu saini hoko tokwe ya
wu raru. Mekupu hima le mwaseni wu raruwani wunu fwele ya wu jepi. Wosini Jisas
wu hanja'aisiwani barikapwa ri dawani o humwe to ri miyaningisopo ki ya ti eninda.
10 Wondawani Jisas saini etisini o humwe ni ya ri sawe, “O bai humwe, hima mwe
le soki dau? Hinde, hima fori nini kotimwo nambwe'e?”
11 Wowani o humwe ga ya sawe, “Apukolaka, hima nambwe.” Ete wowani Jisas ya
tini sawe, “Ani okwe nini a kotimwo nambwe. Ya ma i, wosini ichekai kapwa sumbu
fo ai wosi kei.”]

Nuwe ki okundau hi ti Jisas

12 Wosini Jisas ya ri ai wunu sawe, “Ani nuwe ki okundau hi. Ani sirinano hima ri
hundu tiki hinde apa ri i kumbwa, mina. Rini himamwale ga dau hi tini ri torono.”
13 Wowani Farisi hima le ya rini sawe, “Mini mi inakahambwa mwanji ni minjenga
mi okula kinani amwei mi bwandau. O keke mwanji mihi ti mwe naha mina.”
14 Ete wowani Jisas ga mwanji wasa ya wunu sawe, “O mwe naha, ani ai inaka-
hambwa mwanji leni anjenga ani okula kinani amwei a sawendau. Woro o ai mwanji
mwe naha. Hinde wowani, a taro ko ti ani hambwanda, e, ani ai ino ko ti okwe ani
hambwanda. Woro kunu a taro ko tinga ani ai ino ko tinga ku hikisandau.
15 Kunu nuwe pe sumbu tini ku sirinani hima ni ku kilindau. Ani hima forini a
kilinda nambwe.
16 E, hima ni a kili kinapo, ani norukweni rini a kilino. Hinde wowani, ani bati mina,
ani humbwewani a taro Yapai to ani ga funda si randau.
17 Lo mwanji kuhi ki ka hinga sawesindau: E, hima fisi o mwanji hinga numbwa
hima i mwakambe ki amwei fi bwawa, o mwanji fihi mwe naha.
18 Ani anjenga ani okulani mwanji ahi numbwa amwei a bwandau, wondawani ani
humbwewani a taro Yapai to ai gumwa ki ri etisini ani keke o mwanji numbwa ri
bwandau.”
19 Wowani ya rini wu sili, “Yapai mihi soki dau?”
Wowani Jisas ga mwanji wasa ya ri sawe, “Ani ga ai Yapai ga sini ku hambwanda
nambwe. E, ani ku ani hambwapo ai Yapai okwe ku hambwau.”
20 Ele mwanji hinga ri bwaro ti, Gotri aka laka we ki kwai angu'omwe owendau aka
tipa ki ele himiyama hurahama ni ri ondiyakandiyandani ri bwaro. Woro hima fori
rini toro'inji nambwe. Hinde wowani, gisi rihi mwe ti ta nambwe.

Kunu ani ino ko ki hinde apa ku i kumbwa

21 Wosini ya ai wunu ri sawe, “Ani ya ani ikondau, wosiwa ku ani wakikonda.
Wondani kunu kapwa sumbu kuhi tinga ya ete ku handakonda. Ani ino ko ti hinde
apa ku ta kumbwa.”
22 Ete wowani Juta hima kupu le ya wu sawe, “Hinde wowani ete ri sawero, ‘Kunu
ani ino ko ti hinde apa ku ta kumbwa’? Ka rinjenga ri ai yeni ri sikondau po'umo?”
23 Wowani ya wunu ri sawe, “Kunu do kai nuwe ki ku taro. Ani kari kau me ki a
taro. Kunu aha'a nuwe kipe hima tiya. Ani do nuwe kipe hima mina.
24 O keke kunu a sawehiro, kapwa sumbu kuhi tinga ete ku hakonda. E, ani ka hima
hinga ani nandau tini sembe ku ani ha nambwe nawa, kapwa sumbu kuhi tinga ya ete
ku handakonda.”
25 Wowani ya rini wu sili, “Wo mini namo?” Ete wowani Jisas mwanji wasa ya wunu
ri sawe, “Ani imbihumbwa ete kunu a sawendaro hima tombwa.
26 Ani kunu a kilino mwanji miyafo ani ki dau. Woro kari ani humbwewani a taro
hima ori, ri sumbu ti mwe naha. Ele mwanji hinga tinda ete rini ki a mendiro ti, do
nuwe ki dau himiyama hurahama leni a sawendau.”
27 Wowani ri Yapai ni sawero mwanji rihi ti wu hambwa nambwe.
28 Wosini Jisas ya wunu sawe, “Ichekai Hima ri Che dori ni o ku rasaikonda, wosini
o gisi kumbwa ka hima hinga ani nandau tini ku ani hambwakonda. Wosinumbwa
o ku hambwakonda, ani mwanji foti ai inaka ki a bwanda nambwe mina, Yapai ani
ondiyakandiyaro mwanji hinga numbwa a bwandau.
29 Kari ani humbwewani a taro hima ri ani ga o da. Rini ani hanja'aisiwani
barikapwa a da numbwa. Mina. Hinde wowani, gisi gisi ele sumbu hinga ri
okokonandau tumbwa a wondau.”
30 O mwanji hinga ri bwawani himiyama hurahama miyafo sembe ti ya rini wu ha.

Mwanji mwe naha tito kunu wosiwa lalaunasini ku dano

31 Wosiwani Jisas Juta hima kupu le sembe rini ni haro hima leni ya ri sawe, “E, kunu
ani ondiyakandiyaro mwanji tini ku toronambuwa kunu ai himache minde naha.
32 Wondani mwanji mwe naha tumbwa ku hambwandano. Wosiwa o mwanji mwe
naha tombwa kunu wosiwa lalaunasini ete ku dano.”
33 Wowani wunu ga mwanji wasa ti ka hinga ya wu sawe: “Nunu Epuraham hima
kupu. Nunu gisi fo hima fori nunu ekichasiwani nindumwasari ri tau ra himache
hinga nu da nambwe. Woro hinde wowani ka mwanji hinga ni nunu mi sawero, ‘Kunu
lalaunasini ku dano’?”
34 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya wunu ri sawe, “Mwanji mwe naha ki kunu a
sawendau: Ele hima hinga tinda ete kapwa sumbu wu wondau ti, o wui kapwa sumbu
tito apukolaka hinga etisini wunu ekichasindau.
35 Nindumwasari tau ra himache fori ya tiki rini rataro hima i aka ki ri hima kupu
fo hinga hinde apa ete ri da kumbwa mina, ri che minde naha tombwa ri aka ki ete ri
dano.
36 O keke Hima ri Che dori kunu wosiwani lalaunasini ku dau ti, kunu lalaunasini
mwe naha ku dau.
37 “Ani, ani hambwanda, kunu Epuraham hima kupu. Woro ku ani yeni si ki ku
anakwendau. Hinde wowani, kui sembe we ki ai mwanji fo ku toro nambwe.
38 Ani ai Yapai miyaningisopo ki ani heiro mwa'ambwe tini kunu a bwandau.
Wowani kunu kui yapai kunu sawero sumbu ni ete ku sirinandau.”

Kui yapai Saiten

39 Ete wowani wunu ga mwanji wasa ka hinga ya wu sawe, “Nui yapai Epuraham.”
Wowani Jisas ya wunu sawe, “E, mwe naha kunu Epuraham anitafenita napo,
Epuraham wosindaro sumbu hinga napo, ku wosiu.

40 Ani Gotri ki a rataro mwanji mwe naha numbwa tinda ete kunu a sawendau.
Woro apa o keke ku ani yeni si ki ku anakwendau. Epuraham o sumbu hinga ri wosi
nambwe.
41 Kunu kui yapai wosindau sumbu hinga numbwa ku wosindau."
Wowani wunu ga ya rini wu sawe, "Nunu nui nuwai hima numbo tenge humwe
hinga wosini nunu ra nambwe. Nui Yapai funda naha ritombwa dau, rini Gotri."
42 Ete wowani Jisas ga ya wunu sawe, "E, Gotri kui Yapai mwe naha napo, o ku ani
okokonano. Hinde wowani, ani Gotri ga a daro tito a tasini do a da. Ani ai okokona ki
a ta nambwe mina, Gotri to ani humbwewani a taro.
43 Hinde wowani ai mwanji norukweni ku ani hambwanda nambwe? Do mwanji
mu mwe ti ka hinga: Kunu ai mwanji ti wasamba yayanasini ku mendinda nambwe.
44 "Kunu kui yapai, Saiten, to kunu raro. Wosiwani kunu kui yapai ri okokona
tunumbwa ku sirina ki au kunu saindau. Imbihumbwa kapwa rini hima ete ri yeni
ri sindaro. Wondani rini sumbu mwe naha tini ri sirinanda nambwe. Hinde wowani,
sumbu mwe naha rini ki da nambwe. Nimba gambo mwanji ri bwandau ti, o ri sumbu
ni ete ri sirinandau. Rini mwanji nimba gambondau hima, wosini rindombwa mwanji
nimba gambondau hima ele wui yapai.
45 Ani mwanji mwe naha ki a bwandau. Woro o keke kunu ai mwanji ni sembe ku
handa nambwe.
46 Kui nindo ki hinde na hima naha foto ani ki dau kapwa sumbu foti amwei ri wono?
E, mwanji mwe naha ki a bwandau nawa, wo hinde wowani mwanji ahi tini sembe ku
handa nambwe?
47 Gotri ri che ri, rini ele Gotri mwanji hinga tinda ri mendindau. Woro kunu Gotri
che mina. O keke kunu ri mwanji ku mendinda nambwe."

Epuraham sukwa nambwe dawani ani ete a daro

48 Wowani Juta hima kupu lenga mwanji wasa ya rini sawe, "Mwanji mwe naha
ki ka mini nu sawendau ti mi hambwanda nambweˈe: Mini Sameriya ko kipe hima,
wosiwani himamwale kapwa foti mini ki o da?"
49 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya ri sawe, "Ani himamwale kapwa foti ani ki da
numbwa. Mina. Ani ai Yapai hi tini a rasaindawani kunu hi ahi tini ku rakai kinani
ku wondau.
50 Ani hi ahi tini a rasai ki a wonda nambwe. Woro hi ahi tini ri rasaindani koti
mendindau hima hinga fo o da.
51 Mwanji mwe naha ki kunu a sawendau: E, hima fori mwanji ahi ni ri sirinano ti,
rini hinde apa ri ha kumbwa. Minambwe naha."
52 Ete wowani Juta hima kupu lenga ya rini sawe, "Apa mini nu hambwahiro,
himamwale kapwa mini ga dau. Epuraham hasiwani Gotri mwanji bwarakarandaro
hima le okwe haro. Wosiwani apa ka hinga o mi sawenda, 'E, hima fori mwanji ahi ni
ri sirinano ti, rini hinde apa ri ha kumbwa.'
53 Hinde hinga mi hambwandau? Mini ka nui atei Epuraham ni mi dikisindauˈu?
Rini haro. Gotri mwanji bwarakarandaro hima le okwe haro. Mini bwele hima hinga
minjenga mi hambwandau?"
54 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya ri sawe, "E, ani hi ahi tunumbwa a rasaiwa, hi
ahi ti tikisapu hinga. Woro ai Yapai, rini kui Yapai hinga ku nandau ti, rindo hi ahi ti
ri rasaindau.
55 Woro kunu rini ni ku hambwanda nambwe. Ani rini ani hambwanda. E,
ete a sawepo, 'Ani rini ani hambwanda nambwe,' wopo ani apa kunu hingambwa
mwanji nimba a gambono. Woro ani rini ani hambwandani ri mwanji norukweni a
sirinandau.
56 "Kui atei Epuraham gisi ahi ri hei ki ri hambwaro tini nimba ete ri eripeˈaripero.
O tini ri heisini sembe rihi ti kipe naha ya i."

57 Wowani Juta hima kupu le ya rini sawe, “Mini asama mihi ti 50 hinga i nambwe,
woro Epuraham mi heiroˈo?”
58 Ete wowani Jisas ya wunu sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau: Epuraham
sukwa nambwe dawani ani ete a daro.”
59 O hinga ri bwawani Jisas ni humokuto ba wu ekeheni rini wu ye kinani humokuto
ti ya wu ruko. Wokowani Jisas Gotri aka laka ri hanjaˈaisini ri yanini hoko tokwe ya ri
raru.

9

Miyasa hima ri mwanji

1 Wosini Jisas ini miyasa hima fori ya ri hei. Ri nuwai rini raro gisi ki miya ete rini
sasiro.
2 Wowani Jisas himache le ya rini sili, “Ondiyakandiyandau hima, namoto kapwa
sumbu wosiwani ori che miya sasiwani ri nuwai ete rini raro? Ori hima mwe to kapwa
sumbu woroˈo, ri nuwai yapai to kapwa sumbu woro?”
3 Wowani Jisas ga mwanji wasa ka hinga ya ri sawe: “Dori hima kapwa sumbu
wo nambwe, e, ri nuwai yapai kapwa sumbu wo nambwe. Mina. Do sumbu hinga
sukwaro ti, apa Gotri tau ti dori hima ki amwei o sirakonda.
4 Apa lindanasindau, o keke ka ani humbwewani a taro hima ri tau ti ma nu randa.
Hundu o ya tanda, wowa hima fori tau hinde apa ra kumbwa.
5 Do nuwe ki a dano gisi ete dawa, ani do nuwe ki lindana hinga.”
6 O hinga ri bwasini sungwa ti nuwe ki ri yini nuwe ga apenesini goro oti ri toroni
ori hima i miya tiki ya ri hindi.
7 Wosini ya rini sawe, “Ma ini Siloam fwanjuwei ki uku ti ma ya.” Siloam hi mwe ti
nu jamekowani ka hinga: “Humbwewani iro.” Wowani ri ini o fwa ki uku ti ya ri ya.
Wosini kipe ri wosisini ri ai tani ya ri maˈaikaˈainda.
8 Wondawani o ri ko kumbwa funda wu dau hima le, e, imbihumbwa rini heiwani
ya mwaˈambwe keke wunu ni uchandaro hima le ya wu sawe, “Dori hima ka litisini
ele hima ni ya mwaˈambwe keke uchandaro himaˈa?”
9 Wowani fwele sawe, “E, ori hima o to.” Wowani fwele sawe, “Mina. Ka bai hima
ori hima hingambwa, woro rini hima ba fo.” Ete wowani ori hima rinjenga ya ri sawe,
“O ando sa to.”
10 Wowani ya rini wu sawe, “Hinde wowani miya mihi ti kipe ai mini wosiro?”
11 Ete wowani rini ga mwanji wasa ti ka hinga ya ri sawe: “Jisas hi ete wu uchandau
kari hima, rindo nuwengoro ri apenesini ai miya ki ya ri ani hindi. Wosini ya ri ani
sawe, ‘Ma ini Siloam fwanjuwei ki uku ti ma ya! Wowani ani ini uku a yawani kipe
ani wosisiwani ya a maˈaikaˈainda.”
12 Wowani ya rini wu sawe, “Kari hima soki dau?” Ete wowani ya ri sawe, “Ani a
hikisandau.”
13 Wowani imbihumbwa miya rini sasiro hima ori ni Farisi hima le tambwa ya rini
wu raˈai.
14 Woro Jisas nuwengoro ri apenesini ori hima i miya ki ri hindiwani ori hima miya
ti kipe ai rini wosiro gisi ti himati gisi foki ri wosiro.
15 Wosiwani ya rini wu ai sili, “Miya mihi ti kipe hinde hinga wai mini wosiro?”
Wowani ya ai wunu sawe, “Nuwengoro ti ai miya ki ri hindiwani ani ini uku ti a yawani
miya ahi ti ani ai riparo.”
16 Ete wowani Farisi hima fwele ya wu sawe, “Gotri kari hima ni humbwewani ta
nambwe. Hinde wowani, rini himati gisi ni ri sirina nambwe.” Ete wowani hima
fwele sawe, “E, hima fori kapwa sumbu ga dano ti, ka kwambu chele sumbu hinga
hinde hinga apa ri wosino?” O hinga wu anambwakoni nerimbe fisi ya wu huwa.

17 Wosini miyasa hima ori ni ya wu ai sawe, “Kari hima miya mihi ti kipe ri wosiro.
Wosiwani mini hinde hinga rini mi saweno?” Wowani ya ri sawe, “Rini Gotri mwanji
bwarakarandau hima fo.”
18 Wowani ele Juta hima kupu le miya sasiwani ete rini raro ori hima apa kipe ai rini
wosiwani ri maˈaikaˈaindau sumbu ni sembe wu ha ki wu diyaha. Wofunu o miya ai
maˈaikaˈaindau hima, ri nuwai yapai ni ya wu ucha.
19 Ete wowani fi tawani ka hinga ya fini wu sili: “Dohaˈa ki cheˈe? Ka ki sawewani
nu mendiro miya sasiwani ete raro che kihi dohaˈaˈa? Woro hinde wowani apa ri ai
maˈaikaˈaindau?”
20 Wowani ri nuwai yapai mwanji wasa ya fi sawe, “Si hambwanda, do che o si che,
miya sasiwani ete rini raro che sihi.
21 Woro hinde wowani apa ri ai maˈaikaˈaindau, o sumbu hinga si hikisandau. E,
miya kipe rini wosiro hima ri okwe si hikisandau. Kundo ma rini ku silinehei. Hima
laka ri saihiro. Mwanji ti rinjenga ori bwakonda.”
22 Ri nuwai yapai o hinga fi sawero ti, Juta hima kupu le keke fi akifuni fi sawero.
Hinde wowani, Juta hima kupu le mwanji ti ka hinga wu injiro: E, hima fori Jisas hi tini
ete ri sawewa, rini Kurais, wowa apa lotu wo aka wuhi ki rini toroˈepikinawa funda
ete sirani ri ino.
23 O sumbu hinga keke ri nuwai yapai ka hinga fi sawero, “Si che hima laka sairo.
Ma rini ku silinehei.”
24 Wowani imbihumbwa miya sasiro hima ori ni wu ai uchawani ri tawani numbo
fisi ya rini wu sawe, “Mini Gotri hi tini ma rasai. Nunu nu hambwanda, kari hima rini
kapwa sumbu wondau hima.”
25 Ete wowani rini ga mwanji wasa ka hinga ya ri sawe: “E, ani a hikisandau, rini
kapwa sumbu wondau hima poˈo, mina. Ani sumbu fonumbwa ani hambwanda.
Imbihumbwa miya ani sasiro tito apa ya ani ai maˈaikaˈainda.”
26 Wowani ya rini wu sawe, “Bwele sumbu hinga mini wosiro? Miya mihi ti hinde
hinga mini ri okulawani riparo?”
27 Ete wowani rini ga mwanji wasa ka hinga ya ri sawe: “Kunu a sawero ti, ai mwanji
ku mendi numbwa. Hinde wowani ku ai mendi ki? Kunu okwe ri himache hinga ku
sira kiˈi?”
28 Wowani kapwa mwanji ki ya rini wu saweholiya, “Mindombwa ri himache. Nunu
Moses himache.
29 Nunu nu hambwasinda, Gotri ri mwanji ti Moses ni ri bwaro. Woro kari hima rini
so mapwa ki ri taro, nunu rini nu hikisandau.”
30 Wowani ori hima ga mwanji wasa ya wunu ri sawe, “O kui mwanji ba fo naha!
Kunu ku hikisandau so mapwa ki ri taro ti, woro rindo miya ahi ti ri riparo!
31 Nunu nu hambwanda, Gotri kapwa sumbu wondau hima lei mwanji ti ri
mendinda nambwe. E, hima fori Gotri ni lotu wondani Gotri ri okokona tunumbwa ri
sirinandano ti, Gotri ri mwanji mendindau.
32 Imbihumbwa kapwa ki ete ta tani miya sasiwani nuwai ete rini raro hima i miya
ti ai ripasiro sumbu ti nu mendinda nambwe.
33 E, Gotri kari hima ni ri humbwewani ri ta nambwe napo, apa sumbu fo hinde ri
wosikoro ambwa.”
34 Wowani wunu ga mwanji wasa ya rini wu sawe, “Kapwa sumbu keke o hinga
mini rasiwani o ki ete mi dau. Wosini apa nunu ni mi ai ondiyakandiyakondauˈu?” O
mwanji hinga rini wu bwakoni ya rini wu toroˈepikina.

Sembe ha nambwe hima le wunu miyasa hima hinga

35 Jisas ri mendiwani ele hima rini saweni epikinawani ri iro. Woro ori hima ni ri ai
heini ya ri sawe, “Mini Hima ri Che dori ni sembe mi haroˈo, mina?”

36 Wowani mwanji wasa ya ri sawe, “Apukolaka, namoni mi sawendau? Mi ani
sawewa sembe ti rini ani ha.”
37 Ete wowani Jisas ya rini sawe, “O rini mi heihiro. Rini doha'a mwanji mini ga si
bwandau.”
38 Wowani ori hima ya sawe, “Apukolaka, mwe naha sembe ani handau.” Ete ri
nakoni seke ri ombungweni Jisas ni ya ri lotu wo.
39 Wowani Jisas ya sawe, “Ani hima leni a kili kinani do nuwe ki a sikaro. Woro keke
ele miyasa himako kipe wu ai heindawa miya heindau himako ele ai wunu sakonda.”
40 Wowani Farisi hima fwele rini ga takaini daro le ka mwanji hinga wu mendini ya
rini wu sawe, “Wo, nunu okwe miyasa'a?”
41 Wowani Jisas ya wunu sawe, “E, miyasa hinga ku dapo, kunu kapwa sumbu
nambwe. Woro ete ku sawendau, ‘Miya nuhi ti kipe nu heindau,’ o hinga ku sawendau
ti keke kapwa sumbu kunu ki ete dau.”

10

Sipisip ini tini mwanji yepero

1 “Mwe naha ki kunu a sawendau: Sipisip ini lengenumbo naha tiki rarunda
nambwe ini alase tiki rauni kwai ai raindau ti, ori hima hinga rini hiliya hima, e,
mwa'ambwe matinani ra'aindau.
2 Woro, lengenumbo naha tiki rarundau hima ori, rini sipisip aulini dau hima.
3 Lengenumbo aulini dau hima ri rini keke lengenumbo ti ya ri tukwasi. Wowani
ri raruni sipisip ele ni hi wuhi ki wunu ri uchawani ata rihi ti ya wu mendi. Wowani
hoko tokwe ya wunu ri rakwai.
4 Ele ri sipisip hinga tinda ete hoko tokwe ri rakwaisini rindo ele sipisip ni mwaseni
ya ri iu. Wowani ele sipisip ri ata gale ti wu mendikoni rini sirinani ya wu iu.
5 Hima ba forini hinde apa wu sirinani wu i kumbwa. Mina. Apa rini heini akini ino.
Hinde wowani, o ri ata gale ti wu hikisandau.”
6 Jisas do mwanji yepe hinga wunu ri sawesiwani wunu o mwanji yepe mu mwe ti
wu hambwa nambwe.

Jisas sipisip aulindau hima kipe naha

7 Ete wowani Jisas ya ai wunu sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau: Ani andombwa
sipisip lei lengenumbo.
8 Ele hima hinga tinda ete ani ni mwaseni taro le, wunu hiliya hima, e, mwa'ambwe
matinani ra'aindau. Woro ele sipisip wui mwanji ti wu mendinda nambwe.
9 Ani andombwa lengenumbo. E, hima fori ani tambwa ri tani ri raruwa, Gotri apa ai
rini ratano. Wosiwa apa rini o lengenumbo ki ri rarususirasindani ahirahi ti ri wakini
ano.
10 “Hiliya hima ri sumbu fo keke tanda nambwe, rini sipisip leni hili ra'ai ki, wunu
yeni si ki, e, walambe wunu i ki tandau. Woro ando a taro ti, himamwale ti wu torowa
o tito wui sembe ki wunu tale kinani a taro.
11 Ani sipisip aulindau hima kipe naha. Woro sipisip aulindau hima kipe naha ri o
ri sipisip leni okula ki ri himamwale ti ri ohumbwendau.
12 Hima fori ya kekembwa sipisip nimba ri aulindau ti, rini yapai chele sipisip mina.
Ori hima hinga fuku pe asa ri heiwa tawa ele sipisip ri andosini akini ino. Wowa fuku
pe asa oti ele sipisip ni engina'i enginatani ya wunu sendano.
13 Hinde wowani, o sumbu hinga ri wosiro ti, rini ya kekembwa tau randaro hima.
Rini ele sipisip keke gamweche ri ri wo nambwe.
14 “Ani sipisip aulindau hima kipe naha. Ani ai sipisip le wunu ani hambwandawani
wunu okwe ani wu hambwandau.
15 O sumbu to, Yapai ani ni ri hambwandawani ani okwe Yapai ani hambwandau
hinga. Woro ai himamwale ti ele sipisip keke ani ohumbweno.

16 Ani sipisip ba fwele okwe dau, woro wunu do ini we pe mina. Wunu okwe
a rata ki inaka kwambu ki ani hambwanda. Wunu a ratasiwa ai mwanji ya wu
mendikonda. Wosini nerimbe funda naha hinga wu dawa, hima funda naha tombwa
wunu aulindano.
17 Yapai ani keke ri wondau. Hinde wowani, ai himamwale ti ani ohumbwesini o
tini ani ai torokondau.
18 Hima fo ai himamwale ti hinde apa ra'ai kumbwa. Mina. Ai okokona kumbwa
apa ai himamwale ti ani andosino. Ai himamwale ti ani andosino kwambu ga ai
himamwale ani ai torono kwambu ga a torosindau. Woro do kwambu ai Yapai ani
hasiwani a torosindau."
19 Juta hima kupu le o mwanji ni wu mendini wunjenga wui nindo ki ya wu huwa.
20 Wosini hima miyafo naha ya wu sawe, "Himamwale kapwa ti rini ga dau,
wondawani ori ambwatinambwatindau. Bwele keke ri mwanji ti ku mendindau?"
21 Ete wowani fwele ya wu sawe, "Ele mwanji ri sawero ti, himamwale kapwa tinga
dau hima i mwanji hinga mina. Himamwale kapwa tito apa hinde hinga ri wowa ka
miyasa hima i miya ti ripano?"

Juta hima kupu le Jisas ni miho wu tangiro

22 Dani ini Jerusalem ko tiki gisi laka foti ya sukwa. Imbihumbwa Gotri aka laka wu
ai tukwaro gisi tito ya ai ta. Ka gisi oti tikiningo andau gisi.
23 O gisi ki Jisas Gotri aka laka ki dau Solomon tapa aka tako ki ya ri inda.
24 Wondawani Juta hima kupu le tani rini wu haweini wu etisini ya rini wu sili,
"Numbo geni apa nui sembe ti mi wosindawa inaka fisi nu hambwandano? E, mini
Kurais nawa, amwei ma nunu sawefika."
25 Wowani Jisas mwanji wasa ya ri sawe, "Kunu a sawero ti, sembe ku ha nambwe.
Kale kwambu chele sumbu ai Yapai hi ki a wosindau tito hi ahi ti amwei wondau.
26 Woroti kunu sembe ku ha nambwe. Hinde wowani, kunu ai sipisip mina.
27 Ani ai sipisip le ai mwanji ti wu mendindau. Ani wunu ni ani hambwandawani
wunu okwe wu ani sirinandau.
28 Ani ete da ete da himamwale ti wunu ani handau, wosiwa hinde apa walambe
wunu i kumbwa. Minambwe naha. E, hima fori ai tapa tenge tiki hinde apa wunu ri
ra'ai kumbwa.
29 E, wunu ni ri ani haro Yapai to ele mwa'ambwe hinga tinda ete ri dikisindau. Woro
ai Yapai tapa tenge tiki wu dau ti, hima fo apa tani hinde wunu ra'ai kumbwa.
30 Ani ga ai Yapai ga sini funda naha."
31 Ete wowani ele Juta hima kupu le rini wu ekehe kinani humokuto ti ya wu ai ruko.
32 Wowani Jisas ya wunu sawe, "Yapai ani okulawani kwambu chele sumbu miyafo
naha kunu a mekuhiro. Wowani bwele sumbu ahi naha ni ku hambwasini humokuto
ti ku ani takehekondau?"
33 Wowani Juta hima kupu le mwanji wasa ya rini sawe, "Mi wosiro sumbu fo keke
humokuto mini nu takehenda nambwe, mina. Gotri ni mi saweholiyani minjenga
Gotri mi naro keke."
34 Wowani Jisas ga mwanji wasa ti ya wunu sawe, "Kui lo mwanji ki Gotri ka hinga
ri sawesinda: 'Kunu gotri le.'
35 Gotri ri mwanji ni mendini tororo himako ni "gotri" hinga wunu ri ucharo. Woro
o sumbu Gotri chengi ki kaisindau ti, mwe naha tumbwa. Apa Gotri chengi nimba
gambo hinga.
36 Yapai to rihi minde ri ani nasini ani humbwewani do nuwe ki a sikaro. Wosini ka
ete a sawenda, 'Ani Gotri Che.' Woro o keke ka hinga ku ani sawendau: 'Mini Gotri ni
mi saweholiyandau. Wo hinde wowani o mwanji hinga ku sawendau?
37 "E, ai Yapai tau tini a randa nambwe nawa, apa ai mwanji tini sembe ha kei.

38 Woro ri tau tini a randau ti nawa, e, ai mwanji tini sembe ku ha ki au kunu sainda
nambwe nawa, apa a randau tau ahi leni sembe ma ku ha. O hinga ku wosini kipe
naha ya ma ku hambwa, Yapai ani ga dawani ani rini ga a dau."
39 Ete wowani rini wu toro'injikowani wunu ri dikisini ya ri i.
40 Wosini Jotan gara angi tokwe ri ai rachini ini Jon metengei naha hima leni uku
wunu yasindaro michi tiki ri raruni o ki ya ri da.
41 Wondawani himiyama hurahama miyafo rini tambwa wu tani ya wu sawe, "Mwe
naha, Jon kwambu chele sumbu ambwe sumbu ambwe ri wosi nambwe. Woroti Jon
do hima ni ri bwaro mwanji hinga tinda ete mwe naha tumbwa."
42 Wowani ka michi ki hima miyafo naha sembe Jisas ni ya wu ha.

11

Lasaras haro

1 Hahungondau hima fori ya da, hi rihi ti, Lasaras, Betani ko kipe. Betani oti Mariya
ga ti apwai Mata ga fi ko.
2 Ka Mariya to Apukolaka ni sanda ti dawehenaro humwe, wosini ti mwa kopika tiki
ri seke ti ti hindiro. Woro ti mindahara Lasaras to hahungondau.
3 O hinga keke ri kahaiche pi fisi Jisas ni mwanji sawehambwa ti fi humbweni ya fi
sawe, "Apukolaka, o mi okokonandau hima ri apa hahungondau."
4 Wowani Jisas o tini mendini ya ri sawe, "O hahungo sumbu ti hima handau sumbu
ki hinde apa ambwe kumbwa. Mina. O hahungo ti himiyama hurahama le Gotri hi tini
wu rasai ki sukwasini dau. O hinga wu wowa Gotri Che okwe apa hi laka ri torono."
5 Jisas Mata ga ti hipache ga, e, Lasaras ga ete wunu keke ri wondau.
6 Mwanji sawehambwa fihi ri mendiwani Lasaras hahungondawani gisi fisi o michi
ki ya ai ri da.
7 Ka gisi fisi ini humbuwani ri himache leni ya ri sawe, "Jutiya mapwa tokwe ma nu
ai i."
8 Wowani ri himache le ya rini sawe, "Ondiyakandiyandau hima, imbihi naha Juta
hima kupu le humokuto ti mini wu takehekosiwani apa o michi ki mi ai mi i ki'i?"
9 Wowani Jisas mwanji wasa ti ya wunu sawe, "Gisi funda riki tapwaki ti tapa'angi
tapa'angi hatachi fisi amwa da nambwe'e? E, hima fori tapwaki ri ino ti, hinde apa ri
hichako kumbwa. Hinde wowani, do nuwe lindanasiwani ri heindau.
10 Woro, niliki tiki ri iwa, ri hichakono. Hinde wowani, lindana ri heinda nambwe."
11 O hinga ri sawesinimbwa, wunu ya ri ai sawe, "Nui nau Lasaras tukuyahiro.
Wosiwani ani ini rini a yetele."
12 Wowani ri himache le ya rini sawe, "Apukolaka, ri tukuyandau ti nawa, kipe ai
rini wosino."
13 Jisas Lasaras to haro sumbu ni ri sawendawani ele ri himache leto wu hambwaro,
Lasaras o nimba ri tukuyandau.
14 Ete wosiwanumbwa Jisas amwei ya wunu sawe, "Lasaras hahiro.
15 Woro o gisi ani rini ga a da nambwe sumbu ti kunu keke ya ani eripendau. Hinde
wowani, o sumbu keke sembe o ku hakonda. Apa rini tambwa ma nu i."
16 Wowani Tomas, hi foti ka hinga wu uchandau, Titimas, rindo ele himache fwele
ni ya ri sawe, "Nunu okwe ma nu ini rini ga funda ete nu ha."

Hasini ai saindau sumbu ga ete da ete da himamwale ga fi mu ti Jisas

17 Wowani Jisas ini o ko raruni ya ri hambwa, Lasaras gisi opuri'opuri wa we ki ri
daro.
18 Betani ko ti Jerusalem ko laka ga anatakai, kilomita namili hinga.
19 Wondawani Juta hima kupu miyafo Mata hima pi Mariya ni sembe wahapi fini ha
kinani fini tambwa ya wu ta. Hinde wowani, fi mindahara haro ti keke.

20 Mata mendiwani Jisas ya tanda, wowani numbo tokwe rini hei ki ya ti i.
Wondawani Mariya aka tiki ya ti da.
21 Mata numbo ki Jisas ni heini ya rini ti sawe, “Apukolaka, aha'a ki mi dapo, ai
mindahara hinde hakoro ambwa.”
22 Woro ani hambwanda, e, Gotri ni mwa'ambwe fo keke mi uchahambwawa, apa
mini ha sindau.”
23 Wowani Jisas ya tini sawe, “Apa ni mindahara o ai saikonda.”
24 Wowani Mata ya rini sawe, “Ani hambwanda, gisi jipe kumbwa rini ga ele
himiyama hurahama ga funda wu ai saino.”
25 Ete wowani Jisas ya tini sawe, “Andombwa hasini ai saindau sumbu mu, e,
andombwa himamwale ga dau sumbu mu. E, hima fori sembe ani ni ri hawa,
himamwale ga ete ri dano, woro hima tape rihi ti humbuno.
26 E, ele himamwale ga dau hima hinga tinda sembe ani ni wu hawa, apa hinde wu
ha kumbwa, mina. Ete da ete da himamwale kipe ga ete wu dano. Ka mwanji ni sembe
ni handau'u, mina?”
27 Wowani Mata ga Jisas ni ya ti sawe, “Ei, Apukolaka. Sembe ani hasindau, mini
Kurais, mini Gotri Che. Mini do nuwe ki mi ta kinani Gotri imbihumbwa mini esisiro.”

Jisas ichakaro

28 Mata o mwanji hinga sawesini ti ini ti hipache Mariya ni ya ti ucha. Wowani ti
tawani tini ra ra aka sipi tokwe tini ra'aisini usariche ya tini sawe, “Ondiyakandiyan-
dau hima doha'a tasinda. Wosini nini ri uchanda.”
29 Mariya o mwanji ni ti mendini metengei ete ri saini Jisas tambwa ya ti i.
30 Jisas ko ki raru nambwe. Rini Mata rini heiro michi kumbwa ete ri dau.
31 Ele Juta hima kupu le, Mariya i sembe ti wu wahapisi kinani aka we ki tini ga wu
daro leto wu heiwani metengei ete ti saini hoko tokwe ti raruwani tini wu sirinani ya
wu i. Wunu ete wu hambwaro, ti ichaka ki matimat ki ti indau.
32 Mariya Jisas dau michi tiki ti raruni Jisas ni ya ti hei. Wokoni ri seke mu ki ti
opulisini ya rini ti sawe, “Apukolaka, e, aha'a ki mi dapo, apa ai mindahara ri hinde
apa ri hakoro ambwa.”
33 Wowani Jisas tini heiwani ya ti ichakanda. Wondawani tini ga taro Juta hima kupu
ele wunu okwe ya wu ichakanda. Ete wondawani rini okwe sembe nomo naha ri akoni
ichakakoro naha.
34 Wosini ya ri sawe, “Soki rini ku andosiwani ri tukuyandau?” Wowani ya rini wu
sawe, “Apukolaka, ma tani hei.”
35 Wowani Jisas ya ichaka.
36 Wowani Juta hima kupu le ya wu sawe, “Ma hei, rini do hima keke kipe naha ri
wondaro.”
37 Ete wowani fwele ya sawe, “Dori hima miyasa hima ni kipe wosiro hima. Woro
hinde wowani Lasaras ni ri okula nambwe, wosipo ri ha nambwe ri dakoro?”

Jisas Lasaras ni ai rasairo

38 Ete wowani Jisas sembe nomo naha ri ai akoni matimat tokwe ya ri i. Ka matimat
humokuto laka foti wu goro sopu. Wosiwani humokuto beiye laka foti o sopu ta ni
dimisindau.
39 Wosini Jisas ya sawe, “Do humokuto beiye ma ku tukwa.” Wowani ori hima haro
ri kahaiche Mata to ya rini sawe, “Apukolaka, ri hasiwani gisi opuri'opuri ihiro. O
keke kapwa kuwa naha ya takondau.”
40 Wowani Jisas ya tini sawe, “Tambwa nini a sawero, e, sembe mwe naha ni hawa
hi hinga okundau Gotri sumbu ni hei sindau.”
41 Wowani humokuto beiye oti ya wu tukwa.

Ete wowani Jisas niri ki mausini ya ri sawe, “Yapai, mini a wese'anda, hinde wowani, mini ani uchahambwaro ti, mi ani mendihiro.
42 Ani ani hambwanda, gisi gisi mini ani uchahambwandau ti, mi ani mendindau.
Woro dele himiyama hurahama do ki wu enindawani wunu keke do mwanji hinga
mini a sawero, wosiwa sembe wu ha kinani, minjenga mi ani humbwewani a taro.”
43 O mwanji hinga ri bwasini hapa tinga ya ri ucha, “Lasaras, mini ma saini sira!”
44 Wowani haro hima ori saini ya ri sira. Seke tapa rihi ti nika'ari ti rini benisiwani
miyaningisopo rihi ti nika'ari ti rini gwarosiro. Wowani Jisas ya wunu sawe, “Nika'ari
ma rini hungosiwa sa ri i.”

Mekupu hima le Jisas ni wu yeni si ki mwanji ti wu injiro
Mt 26:1-5; Mt 14:1-2; Lu 22:1-2

45 Mariya ni hei ki taro Juta hima kupu le Jisas wosiro o sumbu ni wu heini wunu
miyafo sembe ti ya rini wu ha.
46 Ete wowani wunu fwele Farisi hima tambwa wu ini Jisas wosiro sumbu tini ya wu
sawenda.
47 Wosiwani puris hima laka lenga Farisi hima lenga kanisol hima leni wu wausini ya
wu sawe, “Kari hima bwele sumbu hinga rini nu wosino? Rini kwambu chele sumbu
ambwe miyafo ri wosindau.
48 E, rini nu hanja'aisiwa ete ri dawa apa dele hima miyafo rini numbwa sembe o
wu hakonda. Wowa Rom pe hima le tani nunu ga nui hima kupu lenga walambe nunu
wu woni nui Gotri aka laka ti o apa wu lendokonda.”
49 Wowani wui nindo ki dau hima fori, hi ti Kaiyafas, rini o asama ki puris hima i
apukolaka hinga ri dau, woro rindo ya ri sawe, “Kunu gamweche ri ku hambwanda
nambwe naha.
50 Kunu ka mwanji ni ku hambwanda nambwe naha: Apa hima funda naha ri ri
hasini ele hima hinga tinda nunu ri okulano sumbu ti kipe, apa nui hima kupu le tinda
walambe ino sumbu ti nunu keke kipe mina.”
51 Ka mwanji hinga ri bwaro ti, ri inaka kumbwa ri hambwasini ri bwa nambwe,
mina. Rini o asama ki aulindau puris hima i apukolaka. O keke Gotri mwanji
bwarakarandau hima hinga ri bwaro, Jisas hasini Juta hima kupu leni okulano sumbu
tini.
52 Woro Juta hima kupu le numbwa ri okula ki mina. Rini dele nuwe mapwa ki dau
Gotri che hinga tinda ri wausiwa hima kupu funda naha wu da kinani ri hakondau.
53 Wosiwani wunu o gisi naha ki rini yewani hano mwanji tini ya wu bwani injinda.
54 O keke Jisas Juta hima kupu lei nindo ki amwei ri ichi'ucha nambwe. Wowani o
ko ete ri hanja'aisini ko fo, hi ti Ifirem, hima da nambwe mapwa gamba tokwe dau, o
ko tokwe ya ri i. Ri ini ri himache lenga ya wu da.
55 Wondawani Juta hima kupu lei Pasofa gisi laka ya takai. Wokowani ele ko ele ko
ki dau hima le o gisi laka keke wui hima tape ti wu yokowa Gotri miyaningisopo ki
kipe ai sira kinani Jerusalem ko laka ki ya wu i.
56 Wosini Jisas ni wu wakini wu hei kinani wu wondani Gotri aka laka we ki
wu etisini wunjenga ka hinga ya wu anambwa anambwanda: “Hinde hinga ku
hambwandau? Rini apa gisi laka nuhi ri hei ki ri takondau umo?”
57 Puris hima laka lenga Farisi hima lenga ka mwanji hinga wu bwasinda: “E, hima
fori Jisas so michi ki ri dau ti ri hambwawa, nunu ni sa ri sawehambwawa rini nu
toro'inji ki.”

12

Mariya Jisas seke ki weli kuwa kipe ti owehenaro
Mt 26:6-13; Mk 14:3-9

1 Wondawani gisi ti tapa'angi hatachi funda iwa Pasofa gisi laka sukwakondawani
o gisi ki Jisas Betani ko tokwe ya ri i. Ka ko Jisas Lasaras ni wa we ki rini rasairo ko.
2 Wosiwani rini keke a laka ya wu ekikina. Wosini Mata ahirahi tindawani Lasaras
to Jisas ga ahirahi andau hima lenga ya ri lininda.
3 Wondawani Mariya ya laka ki randau botoli ki talesindau weli kuwa kipe, hi ti
naruto, ya ti rata. Wosini Jisas seke ki ti dawehenasini ti mwa kopika kumbwa ya ai
rini hindi. Wowani o weli kuwa kipe naha ti sukwani aka we o ki ya ete ichi'ucha.
4 Wowani ri himache fori, Jutas Isukariyot, ichai rindo Jisas ni omwemendindau
hima lei tapa tenge ki hano, woro rindo ya ri sawe,
5 "Ka weli kuwa kipe nu ra'aini hima foringa ya wungwa nu jipo asama funda tau
rani nu torono ya laka hinga nu torou. Wosipo o ya nu ra'aini bwarichape hima leni
nu ha to!"
6 O mwanji hinga ri bwaro ti, rini ele bwarichape hima keke ri woni ri sawe nambwe.
Mina. Hinde wowani, rini hili ya hima. Rindo ya kowe ti ri aulindaro ti, o ki warondau
ya gamweche hili ti ra'aindaro.
7 Woro Jisas ya sawe, "Ma tini hanja'aisiwa sa da. Ka weli kuwa kipe tihi ti owesiwani
daro ti, ai hima tape eini sino gisi keke ti owesiro.
8 Bwarichape hima le kunu ga nilitapwa ambwe ete wu dau. Woro ani kunu ga
nilitapwa ambwe hinde a da kumbwa."

Puris hima laka le Lasaras ni wu yeni si ki mwanji wu injiro.

9 Ete wondawani Juta hima kupu miyafo wu mendiwani Jisas o ko ki ri dau. Wowani
rini tambwa ya wu i. Wunu Jisas numbwa wu hei ki wu i nambwe. Mina. Wunu
imbihumbwa Jisas wa we tiki rasairo Lasaras okwe rini wu hei ki wu iro.
10 Wowani ele puris hima laka le Lasaras ni wu yeni si kinani mwanji ti wu bwani
ya wu injinga.
11 Hinde wowani, Juta hima kupu miyafo Lasaras ni wu heikoni wui apukolaka le
wu andosini Jisas numbwa sembe ti wu handaro keke.

Jisas Jerusalem ko tiki King Apukolaka hinga ri raruro.
Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Lu 19:28-40

12 Wosiwani lindanawani ele himiyama hurahama miyafo ka gisi laka ni wu hei ki
tasini dau le wu mendiwani Jisas Jerusalem ko tokwe tanda.
13 Ete wowani naku tongo hinga le wu ra ra wu ini numbo tiki rini heini ya wu ucha:
"Gotri hi tini ma nu rasai.
Apukolaka i hi tiki tandau dori hima i hi tini ma nu rasai.
Isurel lei King Apukolaka ri hi tini ma nu rasai."
14 Wondawani Jisas, hosi hinga fo, hi ti, dongi, akisai sairo fotini ri wakisini o tenge ki
ri rauni ya ri liti. O sumbu hinga sukwaro ti, ka Gotri mwanji sawero hinga sukwaro:
15 "Saiyon ko laka, apa aki kei. King Apukolaka mihi ya tau.
Akisai dongi tenge tiki litisini ori tanda."
16 Metengei naha ri himache le ka mwanji mu mwe ti wu hambwa nambwe. Dani
inumbwa Jisas hewen ko tokwe ri ai rauwanimbwa ya wu hambwa, ka Gotri chengi
rini ni sawesiwani kale hima ele sumbu hinga rini ni wu wosiro.
17 Lasaras wa we tiki dawani Jisas rini uchani ai rini rasairo sumbu ni heiro
himiyama hurahama to o Jisas wosiro sumbu ni ya wu bwani inda.
18 Himiyama hurahama miyafo o kwambu chele sumbu ri wosiro tini wu mendiro
ti keke rini wu hei kinani numbo tokwe ya wu i.
19 Wowani ele Farisi hima wunjenga wu anambwa anambwani ya wu sawe, "Ma hei,
tau nuhi ti kipe inda nambwe. Wondawani ele himiyama hurahama hinga tinda rini
ni sirinani ihiro."

Girik pe hima fwele Jisas ni wu hei ki

20 Himiyama hurahama miyafo naha ka gisi laka ki Jerusalem ko tiki Gotri ni wu lotu
wo ki wu rauro ti, wui nindo ki Girik pe hima fwele okwe ya wu da.
21 Ele Girik pe hima le Filip tambwa ya wu ta, Filip rini Galili mapwa tokwe dau
Besaita ko kipe. Wosini ya rini wu sili, “Hima laka, nunu Jisas ni nu hei ki.”
22 Wowani Filip ini Anduru ni sawe. Wowo findo fi ini Jisas ni ya fi sawe.
23 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya sawe, “Hima ri Che dori hi laka torono gisi mwe
ti apa sukwahiro.”
24 Mwe naha ki kunu a sawendau. E, witi wapa ti nuwe tiki sikasini hani kupwa'ai
nambwe nawa, o tindombwa naha dano. E, ri hani kupwa'aiwa, ri ai sukwani ahirahi
mwe miyafo naha ai wano.
25 Hima fori ri himamwale tunumbwa ri enependano ti, himamwale rihi humbuno.
E, hima fori doha'a nuwe ki ri himamwale tini ri diyahawa, ori hima hinga ti ri
himamwale ti ri toronambusiwa ete da ete dano.
26 E, hima fori ai tau ti ri randau ti, ori sa ani sirina. Wosiwa ka a dau ko tukumbwa
apa ai tau ra himache ri o kumbwa ani ga si dano. E, hima fori ai tau rano ti, ori hima
apa ai Yapai hi laka ti rini hano.

Hima ri Che ri hi numbwa sa wu rasai

27 “Apa sembe ahi ti saitalekoni apapanandau. O keke hinde hinga a saweno? Ka
hinga a saweno'o, ‘Yapai, do amwa kipe nomo ma rani humbwe'i’? Mina. Apa o hinga
a sawe hinga. Oti o hinga keke do amwa ki a taro.
28 Yapai, hi mihi ti ma wowa omwesika sa sai.” Jisas o hinga ri bwawani, mwanji
foti hewen ko tiki sukwani ka hinga ya sawe: “Hi ahi ti a wowani apukolaka saihiro,
woroti numbo fonga ani ai wokonda.”
29 Wowani himiyama hurahama le ri mu tiki takaini wu enindaro leto o tini mendini
ya wu sawe, “Niri ti o kunda,” wowani hima fwele ya sawe, “Ensel forito mwanji ti o
rini sawenda.”
30 Wowani Jisas ya wunu sawe, “Do ata gale ani ni okula ki sukwa nambwe. Mina.
O kunu ni okula ki sukwaro.
31 Gotri apa do nuwe pe himiyama hurahama leni wunu kilikonda. Wosini do nuwe
ni aulindau hima apukolaka ri rini humbwewa ri ikonda.
32 E, do nuwe ki a dau ti, wu ani toroni rasaino gisi tawa, ele himiyama hurahama
hinga tinda ete a matinani ani tambwa a ratano.”
33 Woro o hinga ri sawero ti, ri hano numbo tini ri sawero.
34 Wowani himiyama hurahama le ya rini wu sawe, “Moses kaisiro lo mwanji ti ka
hinga nu mendiro: Kurais ete da ete dano. Wo hinde wowani ete mi sawero, ‘Hima ri
Che ni wu toroni wu rasaino’? Woro ka Hima ri Che namo?”
35 Wowani Jisas ka hinga ya wunu sawe, “Kamindache naha lindana ti kunu ga o ete
dakonda. Apa lindana ti kunu ga ete dawa, o lindana ki ma ete ku inda. Apa hundu ti
kunu yoho ki. Hundu tiki indau hima ri, rini ri indau numbo ti ri hikisandau.
36 Woro kunu o lindana kunu ga ete dau ki, o lindana ni sembe ti ma ku ha, wosini
apa lindana i che hinga ku sira.

Juta hima kupu le miyafo Jisas ni sembe wu ha nambwe

Jisas o mwanji hinga ri sawesini, wunu ri andosini wui miyaningisopo ki ya ri yani.
37 Kwambu chele sumbu ambwe sumbu ambwe miyafo naha wui miyaningisopo ki
ri wosindawani sembe ti rini ni wu ha nambwe.
38 O hinga keke Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri, Aisaiya, sawero mwanji ti
mwe naha ya sukwa. Aisaiya ete sawero:
“Apukolaka, namoto nui mwanji ni sembe haro?
Wosiwani Apukolaka ri kwambu ti namoni ri mekuro?”

39 Ka mwanji keke Jisas ni sembe ti wu ha nambwe. Woro Aisaiya ri mwanji fotiki o
sumbu ni ka hinga ri sawero:
40 “Gotri wui miya ti wunu ri wosiwani saro. Wosini inaka ti humokuto hinga ri wosiro.
O hinga keke mwa'ambwe ti miya tiki hinde wu heini, inaka wuhi ki hinde kipe wu
hambwani, sembe ti wu ani hawa kipe hinde wunu a wosi kumbwa. Mina.”
41 Aisaiya do mwanji hinga ri kairo ti, hi hinga okundau Kurais sumbu tini ri heisini
rini ni kairo.
42 Mwe naha, mekupu hima le miyafo sembe ti rini ni wu haro. Woro Farisi himako
ni wu akini wui sembe ha sumbu ti amwei wu wo nambwe. Ka hinga wu hambwaro,
apa lotu wo aka tiki wunu toro'epikinawa wu sirano.
43 Wunu Gotri to wui hi ti rasaino ti wu okokonanda nambwe, mina. Wunu wui
okokona ti hima leto wui hi tini wu rasai ki.

Hima leni kilindau Jisas mwanji

44 Wosiwani Jisas uchani ya ri sawe, “Hima fori sembe ani ni haro ti, o ri sembe ti
ani numbwa ri ha nambwe, ori ani humbwewani a taro Yapai ni sembe ti ri haro.
45 Woro ori hima ani ni heindau ti, ori ani humbwewani a taro Yapai ni ri heindau.
46 Ani lindana hinga do nuwe ki a taro. O keke hima fori ani ni sembe ri hawa ori
hima hundu tiki hinde ri da kumbwa.
47 E, hima fori ai mwanji tini ri mendini o tini ri sirina nambwe nawa, apa hinde rini
a kili kumbwa. Hinde wowani, ani nuwe pe hima lei mwanji tini kilindau hima hinga
a ta nambwe. Mina. Ani wunu ni ai a ra'ai ki a taro.
48 Ani ni gumwa sini ai mwanji ti mendi nambwe hima ri, mwanji rini kilino sumbu
ti ya dau. Ka mwanji a bwaro to, gisi jipe tiki ori hima ni ai kilikonda.
49 Hinde wowani, o mwanji ai inaka tiki a bwa nambwe, mina. Ani humbwewani a
taro Yapai to bwele mwanji hinga hinde hinga a saweno tini ri ani sawendiriro.
50 Woro ani hambwandau, Yapai ri ani sawendiriro ti, ete da ete da himamwale tini
rata ki sawendiriro. Wosiwani ele mwanji hinga tinda a bwandau ti, Yapai a sawe ki
ani sawendiriro hingambwa a sawendau.”

13

Jisas ri himache lei seke ti ri yokoro

1 Pasofa gisi laka takai naha tasiwani Jisas ya ri hambwa, do nuwe ri andosini Yapai
tambwa ri ino gisi ti sukwahiro. Wowani do nuwe ki dau himiyama hurahama rihi le
keke ya ri wo. Wunu keke ri woni ri i ini ambwe naha ki ya ri ambwe.
2 Hunduya tiki ahirahi ti wu andawani Saiten tani Saimon che, Jutas Isukariyot, ri
sembe we tiki raisini Jisas ni miho lei tapa tenge tiki ri oweno inaka tini ya rini ha.
3 Woro Jisas, Yapai ele mwa'ambwe hinga tinda ete ri tapa tenge tiki haro ti, e, Gotri
rini humbwewani ri taro, woro rini tambwa ri ai ino ti okwe tinda ri hambwasindau.
4 Wosini Jisas ahirahi ti andosini saini heiye pe nika'ari rihi ti tangosini tawol foti ri
rukoni hima mandemu tiki ya ri inji.
5 O hinga ri wosini uku ti disi we tiki ri gutosini ri himache lei seke ti funda funda
wunu ri yoko yoko hima mandemu ki ri injiro tawol o tiki uku ti ya wunu ri hindi hindi
inda.
6 Wowo Saimon Pita tambwa ya ri ta. Wowani Pita ya rini sawe, “Apukolaka, seke
ahi ti mi yokokondau'u?”
7 Wowani Jisas mwanji wasa ti ya rini sawe, “Apa a wosindau sumbu mu mi
hambwanda nambwe, woro ichai o mi hambwakonda.”
8 Wowani Pita ga ya rini sawe, “Seke ahi ti apa ani yoko kei. Minambwe naha.”
Wowani Jisas mwanji wasa ti ya rini sawe, “E, seke mini a yoko nambwe nawa, apa
ani ga hinde mi da kumbwa.”

9 Ete wowanumbwa Saimon Pita ya rini sawe, “O hinga ti nawa, Apukolaka, seke
tumbwa ani yoko kei, tapa ti okwe mwa ti okwe ma ete ani yoko.”
10 Wowani Jisas ya rini sawe, “Uku yaro hima ri uku apa ri ai ya hinga, seke tumbwa
ri yokowa ri hima tape tinda kisi nambwe. Kunu kisi nambwe ku dau, woro kunu
tinda ete mina.”
11 Miho lei tapa tenge tiki rini oweno hima ri ri hambwasindau. O keke ka ete ri
sawe to, “Kunu tinda ete kisi nambwe, mina.”
12 Jisas seke ti wunu yokosini, ri nikaˈari ri ai soˈoisini ri litiro tei tokwe ri ai ini
litisini ya wunu ri sawe, “Do kunu a wosiro sumbu mu ti ku hambwandauˈu?
13 ‘Ondiyakandiyandau hima,’ e, ‘Apukolaka,’ o hinga ete ku ani uchandau. Woro o
hinga ku uchandau ti, kipe naha. Hinde wowani, ani o hingambwa.
14 Ani ondiyakandiyandau hima, e, ani apukolaka, woroto kui seke ti a yokoro. O
hinga nawa, apa kunu okwe kui hiparakambwe lei seke ti ma ku anayoko anayokosi.
15 AhaˈaA sumbu a wosiro ti, himamwale hinga kunu a mekusiro. O keke kunu okwe
a wosiro hingambwa ma ku wosi.
16 Mwe naha ki kunu a sawendau: Tau ra himache ri, ri apukolaka ni dikinda
nambwe. E, mwanji raˈai hima ri, o rini humbwewani ri iro hima ni dikinda nambwe.
17 E, dele sumbu hinga ni ku hambwasini mwe naha ku wosiwa Gotri kwambu o
kunu ri hakonda.
18 “Ani kunu ni tinda ete a sawenda nambwe. Ani ahi a naro hima le ani
hambwandau. Woro ka mwanji Gotri chengi ki dau ti, mwe naha sukwakondau:
‘Ani ga bereti andau hima fori seke rihi rasaini o ri ani tatikachikonda.’
19 Do sumbu hinga sukwa nambwe dawani apa o mwanji ni do kunu a sawenda.
Woro ichai o sumbu sukwawa ya ku hambwakonda, ani kari Hima.
20 Mwe naha ki kunu a sawendau: E, hima fori ori a humbwewani iro tau ra hima
ni ri toroni rakarundau ti, ori hima ani ni ri toroni rakarundau. E, hima fori ani ni ri
toroni rakaruwa, ori ani humbwewani a taro ai Yapai ni ri toroni rakarundau.”

Jutas Jisas ni rini omwemendindau hima lei tapa tenge ki o ri hakonda
Mt 26:20-25; Mk 14:17-21; Lu 22:21-23

21 Jisas o mwanji hinga ri sawekoni sembe rihi ti nomo naha ya i. Wosini ka mwanji
hinga ya ri sawe, “Mwe naha ki kunu a sawendau: Kui nindo ki dau hima fori ani
omwemendindau hima lei tapa tenge tiki o ri ani hakonda.”
22 O mwanji hinga ri bwawani ri sawero hima ni wu hikisafuni ri himache le wunu
funda funda miya ti ya wu anamisinda.
23 Jisas ri okokonandau ri himache fori to Jisas ga takaini funda ya fi lininda.
24 Wondawani Saimon Pita to sumbu fo ri hima tape ki ri uyangosini ya rini sili, “Ma
rini silinehei, namoni ri sawendau.”
25 Wowani Jisas himache ori ri mu tokwe ri yekwehimesini ya rini sawe, “Apukolaka,
namoni mi sawero?”
26 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya ri sawe, “Do a tipa disi tiki a rawaisini o rini ani
hakonda. Wowa ya ma ku hambwa, ori hima sa to.” Wosini o a tipa disi ki ri rawaisini
Saimon che, Jutas Isukariyot ni ya ri ha.
27 Jutas o ahirahi ri torowani o amwa naha kumbwa Saiten ri sembe we ki ya raru.
Wosiwani Jisas ya rini sawe, “Sumbu fo mi wosi ki mi hambwandau ti ma huwainani
wosi.”
28 Wowani tei ki litiro hima le wui nindo ki hima fori Jisas Jutas ni sawero mwanji
mu mwe ti ri hambwa nambwe.
29 Jutas ya kowe wuhi ri aulindawani wunu fwele ka hinga ya wu hambwa, Jisas ka
mwanji hinga rini sawero ti, gisi laka keke ahirahi mwaˈambwe wungwa ri ji kiˈi, e,
bwarichape hima leni mwaˈambwe ri ha ki rini saweroˈo.
30 Jutas o ahirahi tipa ri torosini metengei hoko tokwe ri raruni ri heiwani hunduro.

Lo mwanji ako

31 Rini hoko tokwe raruni ri isiwani Jisas ya sawe, “Apa Hima ri Che dori hi omwesika
laka ri torohiro. Wosiwani Gotri okwe rini kumbwa hi omwesika laka ri torohiro.
32 E, Gotri Hima ri Che ki hi omwesika laka ri tororo ti nawa, Gotri ga o ri Che ni
rini ki dau hi omwesika naha ya ri hakonda, woro metengei ete hi omwesika ti o ri
hakonda.
33 Ai che le, gisi faiche naha kunu ga a dakondau. Ani isiwa o ku ani wakindakonda.
Woro Juta hima kupu leni a sawero mwanji hingambwa apa do kunu a sawenda: Kunu
apa ani ino ko ti hinde apa ku ta kumbwa.
34 Lo mwanji anandi fori kunu a sawe: Kunu kui hiparakambwe lenga ma ku
anakekewonda. Ani kunu keke funda ete a wondau hingambwa kunu okwe ele
hiparakambwe lenga ma ku anakekewonda.
35 E, kui hiparakambwe lenga mwe naha ku anaˈokokonandawa, hima le ka hinga o
ya kunu hambwakonda, kunu ai himache.”

Jisas Pita ni ete sawero, gumwa rini sino
Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Lu 22:31-34

36 Wowani Saimon Pita ya rini sawe, “Apukolaka, soki mi ikonda?”

Wowani Jisas ga mwanji wasa ya sawe, “Ani ino ko ti hinde apa mi ani sirinani mi
ta kumbwa. Waya ichekaimbwa mi ani sirinano.”

37 Wowani Pita ya rini sawe, “Apukolaka, hinde wowani apa mini a sirina hinga?
Mini ani okula ki himamwale ahi ani ohumbwe sindau.”

38 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya rini sawe, “Ani ni mi okula ki himamwale mihi
mi ohumbwekondauˈu? Mwe naha ki mini a sawendau: Apwetoko gi nambwe ete
dawa hi ahi ti numbo namili o mi hamisakonda.”

14

Jisas rini Yapai tambwa indau numbo naha

1 “Apa sembe kuhi ti apapanani saitale kei. Kunu Gotri ni sembe ku hani, ani okwe
sembe ti ma ku ani ha.
2 Ai Yapai aka ki aka tipa ti miyafo naha. E, minambwe napo imbihumbwa ete kunu
a sawekoro. Ani ani ikondau, kui ko ti ani otokuna ki.
3 E, ani ini kui ko ani otokunasiwa ani ai tani ani ga ku da kinani a raˈaikonda.
Wosiwa a dau ko kumbwa kunu okwe ani ga funda nu da ki.
4 Woro kunu ka ko tokwe ani ikondau numbo ti ku hambwandau.”
5 Wowani Tomas ya rini sawe, “Apukolaka, soki mi ikondau? Nunu nu hikisandau.
Hinde hinga ka numbo apa nu hambwano?”
6 Ete wowani Jisas ya rini sawe, “Ani andombwa numbo, ani andombwa mwanji
mwe naha, e, ani andombwa himamwale mu naha. Hima fori ai Yapai tambwa numbo
ba foriki hinde apa ri i kumbwa. Minambwe naha. Ani naha kumbwa ri ino.
7 E, mwe naha ku ani hambwapo, apa ai Yapai okwe ku hambwakoro. Do gisi naha
ki ku ambwesini, rini ku hambwani rini ku heihiro.”
8 Wowani Filip ya rini sawe, “Apukolaka, Yapai ma nunu mekusi, wowa nunu o
numbwa nu sirina.”
9 Ete wowani Jisas ya rini sawe, “Filip, gisi miyafo naha kunu ga a daro ti, mi ani
hikisandauˈu? Hima fori ani ni ri heindau ti, o Yapai ni ri heindau. Wo hinde wowani
ete mi sawero, ‘Yapai ma nunu mekusi’?
10 Ani Yapai ga a dawani Yapai ani ga dau, o tini sembe mi handa nambweˈe? Mwanji
kunu a sawendau ti, o ai inakahambwa ki kunu a sawenda nambwe, mina, oti Yapai
ani ga dasini ri tau hinga rinjenga ri randau.

11 Kunu do mwanji ni sembe ma ku ha: Ani Yapai ga a dawani Yapai ani ga dau. E,
minambwe nawa, ele kwambu chele tau hinga a raro tini ma ku hambwani sembe ti
ani ni ku ha.
12 “Mwe naha ki kunu a sawendau: Hima fori sembe ani ni ri hano ti, ele tau hinga a
raro ti, rini okwe ri ra sindau. Wosini tau laka ri rani ani a raro tau ni ri dikino. Hinde
wowani, ani Yapai tambwa ani ikondau.
13 Wosiwa ele sumbu hinga tinda hi ahi ki ku ani siliwa a wosi sindau. Wowa o keke
Yapai ri Che ki hi omwesika ti ri torokonda.
14 Ele sumbu hinga hi ahi ki ku ani siliwa, o a wosi sindau.

Jisas Himamwale Kipe ri humbwe ki mwanji injiro

15 “E, ani keke ku wondau ti nawa, ele lo mwanji ahi mwe naha ku sirinakonda.
16 Ani Yapai ni a silikonda, wowa kunu okulano hima ri o kunu ri hakonda. Wosiwa
ori hima kunu ga ete da ete dakonda.
17 Dori hima mwanji mwe naha bwandau Himamwale Kipe. Nuwe ki dau himiyama
hurahama le hinde apa rini wu rakaru kumbwa. Hinde wowani, wunu rini wu heini
rini wu hambwanda nambwe. Woro kundo rini ku hambwandau. Hinde wowani, apa
kunu ga ri dau to kui sembe we ki o kwai ri dakonda.
18 “Ani apa kunu ani hanja'aisiwa chenguto hinga hinde ku da kumbwa, minambwe
naha. Kunu tambwa a takondau.
19 Kamindache naha, do nuwe ki dau himiyama hurahama le hinde apa wu ai ani
hei kumbwa. Woro kundo ku ani hei sindau. Hinde wowani, ani himamwale ga a dau,
kunu okwe himamwale ga ku dakonda.
20 Woro o gisi kumbwa ani ai Yapai ga a dawani, kunu ani ga ku dawani, ani kunu
ga a daro sumbu ti, o ya ku hambwakonda.
21 E, hima fori lo mwanji ahi ti ri torosini kipe naha ri sirinano ti, ori hima ani keke
funda ete ri wondau. E, hima fori ani keke ri wondau ti, ai Yapai okwe o rini keke
wonda. Wowa ani okwe rini keke a woni anjenga rini a mekukonda.”
22 Jisas o mwanji hinga ri bwawani hima fori, Jutas, rini Jutas Isukariyot mina, woro
rindo Jisas ni ka hinga ya ri sawe, “Apukolaka, minjenga nunu ni mi mekukondau,
wo hinde wowani do nuwe ki dau himiyama hurahama leni minjenga wunu mi meku
hinga?”
23 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya rini sawe, “E, hima fori ani keke wowa, rindo
ai mwanji ti ri sirinakonda. Wowa ai Yapai ori hima keke ri wokonda. Wosini rini
tambwa si tani rini ki si aka si kisini rini ga si dano.
24 E, hima fori ani keke ri wonda nambwe ti, rini ai mwanji ni ri sirinanda nambwe.
Woro dele mwanji ku mendindau ti, o ai mwanji mina. O ri ani humbwewani a taro
Yapai ri mwanji.
25 “Ani kunu ga ete a dasini dele mwanji hinga ni o kunu a sawenda.
26 Woro kunu okulano hima ri, Gotri Himamwale Kipe, woro ori hima ni hi ahi
ki Yapai rini humbwewa ori takonda. Wowa rindo ele mwanji hinga tinda kunu ri
ondiyakandiyani ele inaka kuhi ri yeni ri rasaiwa ele kunu a sawero mwanji tinda ete
ya ku ai hambwandakonda.
27 “Sembe wahapi sumbu o kunu ani andosinda. Sembe wahapi sumbu ahi ti o ya
kunu ani handa. Ani sembe wahapi sumbu kunu ani handau ti, do nuwe kunu handau
hinga mina. Sembe kuhi ti apapanani apa ku aki kei.
28 Ka mwanji kunu a sawero ti ku mendihiro: ‘Ani, ani ikondau. Wosini kunu
tambwa ani ai tano.’ E, imbihumbwa ani keke ku wopo, apa Yapai tambwa ani ikondau
ti ku eripe'aripeu. Hinde wowani, Yapai ani ni dikisindau.
29 Do sumbu hinga sukwa nambwe dawani o sumbu ni apa do kunu a sawesinda.
Woro o sumbu sukwawa, sembe o ku hakonda.

30 “Huwe laka apa kunu ga hinde a bwa kumbwa. Hinde wowani, do nuwe aulindau
mekupu hima laka ya tanda. Woro, ri kwambu ti hinde ri ani diki kumbwa.
31 Woro ai okokona ti, do nuwe ki dau himiyama hurahama le sa wu hambwa, ani
Yapai keke a wondani Yapai ani sawendiriro sumbu hinga numbwa a wosindau. Woro
ma ku saiwa ya nu i.

15

Jisas rini waini me naha

1 “Ani waini me ba minde naha. Wowani ai Yapai rini yapai chele rupwa.
2 E, me tali ahi fwele mwe wa nambwe nawa, Yapai to seni humbwendau. E,
mwe wandau me tali le, o mwe miyafo ai wa kinani Yapai to faiche ri kutoni ri
wonorukwendau.
3 Do kunu a sawero mwanji keke, kunu wonorukwesiwani kipe naha ku sirahiro.
4 Kunu ani ki ma ku dawa, ani ga kunu ki a da. E, me tali foti waini ba ki ambomuna
nambwe tinjenga barikapwa ti dawa mwe ti hinde wa kumbwa. Woro o hingambwa,
kunu ani ki ku da nambwe nawa, apa ahirahi mwe hinga hinde kunu wa kumbwa.
5 “Ani waini me ba. Wowani kunu talitapa. Hima fori ani ki dawani ani ga rini ki a
dau ti, ori hima mwe miyafo wakondau. E, ku ani hanjaˈaiwa, sumbuche fo hinde apa
ku wosi kumbwa.
6 E, hima fori ani ki da nambwe nawa, me tali seni humbweˈisiwani rikaˈaindau
hinga rini humbweˈino. Wosini ele me tali raˈaini fotukumbwa wausini hi tiki rawaiwa
ukondau.
7 “E, kunu ani ki ku dau, e, ai mwanji ti kunu ki dau ti nawa, apa ele sumbu hinga
ku toro ki ku okokonandau ti, ele keke Gotri ni ma ku uchahambwa. Wowa o kunu ri
hakonda.
8 E, mwe miyafo naha kunu ki wawa, ai Yapai hi omwesika ri toro sindau. O keke
kunu ai himache hinga ku dano.
9 Ai Yapai ani keke wondau hingambwa ani o hingambwa kunu keke a wondau.
Hima keke wondau sumbu ahi ki ma ku da.
10 E, ai lo mwanji ni ku sirinawa, ai hima keke wo sumbu we ki kwai ku da sindau,
ka ai Yapai ri lo mwanji a sirinani ri hima keke wo sumbu we ki kwai a dau hinga.
11 Do mwanji kunu ni a sawero ti, ai eripeˈaripe sumbu ti kui sembe we ki dawa kui
eripeˈaripe sumbu ti kunu tale ki.
12 Lo mwanji ahi ti ka hinga: Ani kunu keke a wondau hingambwa kunu ele kui
hiparakambwe lenga ma ku anakekewonda.
13 E, hima fori ri himamwale ti ele ri nau keke ri ohumbweno ti, ori hima i hima keke
wo sumbu ni dikindau hima keke wo sumbu fo da nambwe.
14 E, mwe naha ki kunu a sawendau, ai lo mwanji tini ku sirinawa, kunu ai nau.
15 Ani apa kunu ni ai tau ra himache hinga ani ucha hinga, mina, hinde wowani, tau
ra himache ri ri apukolaka ri randau tau ti ri hikisandau. Woro ele mwanji hinga ai
Yapai takisopo ki a mendiro ti tinda do kunu a sawero. O keke ai nau hinga kunu ani
uchandau.
16 “Kundo ani ni kuhi ku ani na nambwe, mina. Ando ahi kunu a nasindau. O sumbu
hinga a wosiro ti, ku iwa ahirahi mwe kunu ki wawa o mwe ete dawa hi ahi ki Yapai
mwaˈambwe fo kunu ha ki rini ni ku uchahambwawa kunu ri handa ki.
17 Lo mwanji ahi kunu ani haro ti ka hinga: Kunu ele kui hiparakambwe lenga ma
ku anakekewonda.

Nuwe pe hima le Jisas himache leni omwemendindau

18 “E, do nuwe ki dau himiyama hurahama le kunu omwemendiwa ya ma ku
hambwa, metengei naha ani ni wu omwemendiro.

19 E, kunu do nuwe kipe napo, do nuwe ki dau hima le wui hima kupu hinga o kunu
wu okokonakonda. Woro kunu do nuwe kipe hima mina, do nuwe ki ku daro ti ahi
kunu a nasiwani o ku da. O hinga keke do nuwe ki dau himiyama hurahama le o kunu
omwemendinda.
20 Kunu do kunu a sawero mwanji ti ma ku ai hambwa: Tau ra himache ri ri
apukolaka ni dikinda nambwe. Wunu ani ni walambe sumbu wu wosiro ti nawa o
hingambwa apa o kunu wu wosikonda. E, ai mwanji wu sirinaro ti nawa, kui mwanji
okwe o wu sirinakonda.
21 Ai hi keke, wunu ele sumbu hinga kunu wu wosikondau. Hinde wowani, wunu ka
ani humbwewani a taro hima ri wu hikisandau.
22 “E, a tani mwanji wunu a sawe nambwe napo, wunu kapwa sumbu nambwe wu
dakoro. Woro apa kapwa sumbu wuhi wu yanino ti, numbo nambwe.
23 E, hima fori ani ni ri omwemendindau ti, o ai Yapai okwe ri omwemendindau.
24 E, hima fori a raro tau hinga randa nambwe. Woro o tau a ra nambwe napo, apa
wunu kapwa sumbu nambwe wu dakoro. Woro wunu kale kwambu chele sumbu a
wosiro ti wu heisini ani ga ai Yapai ga sini ni ete wu omwemendindau.
25 Woro o wui sumbu, wui lo mwanji foki kairo ka mwanji hinga mwe naha
sukwahiro: ‘Wunu nindumwasari wu ani omwemendindaro.’
26 “Woro ai Yapai ga dau kunu okulano hima ri a humbwewa kunu tambwa o
takonda. Kunu okulano hima mwe ri, mwanji mwe naha ki bwandau Himamwale,
Yapai andosini o takonda. Ri tawa ani ni amwei ri saweno.
27 Wondawa kunu okwe ani ni amwei ma ku sawekawe. Hinde wowani, metengei
naha tau a rasairo gisi ku ambwesini ani ga ete ku daro.

16

1 “Sembe ha sumbu kuhi ku hanja'aino keke, dele mwanji hinga kunu a sawero.
2 Wunu lotu wo aka wuhi ki kunu wu toroni rawarakonda. Mwe naha, gisi fo
takonda, o gisi hinga ki hima fori kunu ri yeni sisini ka hinga ri hambwakonda, rini o
sumbu ni angu'omwe hinga Gotri ni ri haro.
3 Wunu Yapai ni wu hambwanda nambwe, e, ani ni wu hambwanda nambwe o
sumbu hinga wu wosino.
4 Woro do sumbu hinga kunu a sawero ti, ichai hima le o sumbu hinga kunu wosino
gisi tawa, do kunu ani autangindau mwanji tini ku ai hambwa ki.

Himamwale Kipe ti tau

“Ani kunu ga a daro keke dele mwanji metengei naha kunu a sawe nambwe.
5 Woro apa ka ani humbwewani a taro hima ri tambwa ya ani ikondau. E, kunu ga
a dawani kui nindo tiki hima fori ka hinga ani sili nambwe, ‘Sete mi ikondau?’ Mina.
6 Do mwanji kunu a sawewani sembe kuhi ti apa nomo naha.
7 Woro mwe naha ki kunu a sawendau: Kunu ani andosini ani ino sumbu ti kunu
keke kipe naha. Hinde wowani, ani i nambwe nawa, kunu okulano hima ri kunu
tambwa hinde ta kumbwa. E, ani ini rini ni kunu tambwa a humbwewa o ri takonda.
8 Ri tani apa nuwe pe hima leni ri kiliwa kapwa sumbu mu naha ti, sumbu kipe mu
naha ti, e, Gotri kilino sumbu mu naha ti tinda ete wu hambwano.
9 Kapwa sumbu mu naha ni wu hambwano sumbu mu mwe ti ka hinga: Wunu
sembe ani ni wu ha nambwe.
10 Sumbu kipe mu naha ni wu hambwano sumbu mu mwe ti ka hinga: Ani Yapai
tambwa ani ikondau, wosiwa hinde apa ku ani ai hei kumbwa.
11 Gotri kilino sumbu mu naha ni wu hambwano sumbu mu mwe ti ka hinga: Do
nuwe ni aulindau mekupu hima laka ori Gotri rini kiliro.
12 “Kunu ani hakondau mwanji ti miyafo naha ya dau, woro o nomo apa hinde ku
kicha kumbwa.

13 Woro ichai ka mwanji mwe naha bwandau Himamwale tito ri tawa ele mwanji
mwe naha kumbwa kunu ri ra'aino. Apa ri inakahambwa mwanji hinde ri bwa
kumbwa. Mina. Ri mendino mwanji tumbwa ri bwandani ichai sukwano sumbu okwe
kunu saweno.
14 Rini ai mwanji ti ri torosini ini kunu ni o bwakonda, o hinga keke hi omwesika ani
ni ri hakonda.
15 Yapai mwa'ambwe hinga tinda ete ahi. O hinga keke ete a sawero: Ai mwanji ti ri
torosini ra'aini kunu ni ri bwano.

Sembe nomo ai jamekoni eripe'aripe sukwano

16 "Kamindache naha hinde apa ku ani ai hei kumbwa. Woro kamindache naha ku
ani ai heikondau."
17 Wowani ri himache le wunjenga ka hinga ya wu anambwa anambwa: "Do nunu
sawero mwanji mu mwe ti hinde na hinga, ka ete ri sawero ti, 'Kamindache naha hinde
apa ku ani ai hei kumbwa,' e, 'Woro kamindache naha ku ani ai heikonda,' wosini fo
ka hinga ri sawero, 'Hinde wowani, Yapai tambwa ani ikondau'?"
18 Wondani ya wu sawe, "Ka mwanji, 'Kamindache' ri sawero ti, hinde na hinga? Do
ri sawero mwanji mu mwe ti nunu nu hikisandau."
19 Jisas mwanji rini wu sili ki wu okokonandau sumbu tini ri hambwasini ya wunu
ri sawe, "Kunu do kunu a sawero mwanji mu mwe tini ku hambwa ki ku anasili
anasilindau'u, ka ete a sawero ti: 'Kamindache naha hinde apa ku ani ai hei kumbwa,'
e, 'Woro kamindache naha ku ani ai heikonda'?
20 Mwe naha ki kunu a sawendau: Kunu au laka ku ichakandani moko ku andano.
Wondawa nuwe pe himiyama hurahama le ya wu eripe'aripendakonda. Sembe kuhi
ti nomo naha ino, woro o sembe nomo kuhi ai jamekowa apa eripe'aripe to kunu ki
sukwano.
21 Humwe fo che rano amwa takai tawani amwaka ti ya ti mendiu. Wosini che oti
ti rasini amwaka o tini ai ti hambwanda nambwe, mina, o do nuwe ki ti raro che ori
keke ya ti eripe'aripeu.
22 Kunu okwe o hingambwa. Apa sembe nomo o ku akonda. Woro dani ini kunu ani
ai heiwa ku eripe'aripekondau. Wosiwa hima forito apa ka kui eripe'aripe hinde rani
humbwe'i kumbwa.
23 Woro o gisi ki mwa'ambwe fo keke apa hinde ku ani sili kumbwa. Mwe naha ki
kunu a sawendau: E, ai hi tiki Yapai ni mwa'ambwe fo keke ku uchahambwawa apa
o kunu hakonda.
24 Imbihumbwa ete ta tani apa okwe ai hi tiki mwa'ambwe fo keke Gotri ni ku
uchahambwa nambwe. Woro apa ma ku uchahambwanehei, wowa o kunu hakonda.
Wosiwa sembe kuhi ki eripe'aripe to o talekonda.

Jisas nuwe pe sumbu tini dikihiro

25 "Dele mwanji hinga mwanji yepe tiki kunu a sawero. Woro gisi fo tawa, o gisi
ki mwanji yepe tiki hinde apa kunu a sawe kumbwa, mina, Yapai ni amwei kunu a
saweno.
26 Woro o gisi ki ai hi tiki ku uchahambwano. Do a sawendau ti, kunu keke Gotri ni
anjenga ani uchahambwakondau sumbu tini kunu a sawenda nambwe.
27 Mina. Yapai rinjenga kunu keke ri wondau. Hinde wowani, ani keke ku woni
sembe ti ku hasinda, ani Gotri ga a dasini a taro.
28 Imbihumbwa Yapai ga a daro, wosini rini ani andosini nuwe tokwe a sikaro. Apa
nuwe ti ani andosini Yapai tambwa ani ai raukonda."

29 Ete wowani ri himache le ya sawe, "E, apambwa amwei mi bwandau, mwanji yepe
ki mi bwanda nambwe.

30 Apa nu hambwandau, hima mini sili kinani mi nikisinda nambwe. Mina. Ele
mwa'ambwe hinga tinda mi hambwandau. O keke sembe ti mini nu hani ete nu
hambwa, mini Gotri ga mi dasini mi taro."
31 Wowani Jisas mwanji wasa ti ya wunu sawe, "Apa sembe ku hahiro'o?
32 Gisi fo o takonda, woro apa tahiro. Kunu funda funda ku berimbuchini ko
hinawana tokwe o ku ikonda. Wokoni ani numbwa ku andosiwa a dano. Woro ani
andombwa, mina, Yapai ani ga dau.
33 Ai okokona ti, ani ga sembe wahapi ki ku da ki. O keke do mwanji kunu a sawero.
Nuwe tiki kunu nomo chele. Woro kwambu ki ma ku eti. Ani do nuwe pe sumbu hinga
tinda ete a dikiro."

17

Jisas ri himache leni okula ki Gotri ni ri uchahambwaro

1 Jisas o hinga ri sawesini hewen tokwe ri mauni ya sawe, "Yapai o amwa sukwahiro.
Mi Che ni hi laka ma ha, wowa mi Che ringa hi laka sa mini ha.
2 Hinde wowani, ele hima ni aulino kwambu ti rini mi hahiro, wosiwa rini mi haro
ele himiyama hurahama hinga tinda ete da ete da himamwale wunu ri ha ki.
3 Ete da ete da himamwale ti ka hinga: Wunu mini hambwandau, mini mindombwa
Gotri mwe naha, wosini Jisas Kurais ni wu hambwandau, mindo mi humbwewani ri
taro.
4 "Hi hinga okundau sumbu mihi ti do nuwe pe himiyama hurahama leni a mekuro.
A ra kinani mi ani hasiro tau ti tinda a humburo.
5 Yapai, injelembwa nuwe sukwa nambwe gisi ki ani mini ga a dani, ani hi chele
hima. Woro apa miyaningisopo mihi ki o hi laka ma ai ani ha to.
6 "Do nuwe ki mi ani haro hima hinga mi hi tini a sawewani tinda wu mendisinda.
Wunu mihi, ani ni mi haro. Wosiwani mi mwanji ti kipe naha wu sirinandau.
7 Apa ya wu hambwasindau, ele sumbu mi ani haro hinga tinda mini kumbwa taro.
8 Hinde wowani, ele mi ani haro mwanji hinga tinda ete wunu ani haro. Wowani ele
ni wu tororo. Wunu mwe naha wu hambwasindau, mini ga a dasini a taro ti. Wosini
sembe wu hasindau, mindo mi ani humbwewani a taro.
9 "Woro wunu keke mini ni ani uchahambwandau. Ani dele nuwe pe hima le
keke mini ani uchahambwanda nambwe. Ani ele mi ani haro hima le keke mini ani
uchahambwanda. Hinde wowani, wunu mihi.
10 Ele mwa'ambwe ahi hinga tinda ete mihi. Wowani ele mwa'ambwe mihi hinga
tinda ete ahi. O keke ani wunu ki hi omwesika a tororo.
11 "Apa do nuwe ki hinde a da kumbwa. Wunu do nuwe ki wu dau. Ani mini tambwa
a tandau. Halayasini dau Yapai, mi ani haro hi ki dau kwambu ki ma wunu haweini
aulindawa funda naha si dau hinga wunu o hingambwa funda naha sa wu da.
12 Wunu ga a daro gisi ki ka mi ani haro hi ki kipe naha wunu ani aulini a dawani
wunu kipe tumbwa wu daro. Wunu fori walambe rini i nambwe, woro walambe i ki
ondiyasiro hima ri funda naha tombwa. Woro o sumbu hinga sukwaro ti, mi mwanji
mwe naha sukwa kinani.
13 Apa mini tambwa a tandau. Woro do nuwe ki ete a dani dele mwanji hinga mini a
sawendau. Wowa wunu eripe'aripe sumbu ahi ni wu torowa wui sembe ki ete taleni
wunu chikisi ki.
14 "Mi mwanji ti wunu ani haro. Wosiwani do nuwe pe himiyama hurahama le wunu
ni miho tangindau. Hinde wowani, wunu do nuwe pe mina, woro hingambwa ani
okwe do nuwe pe mina.
15 Do nuwe ki wunu mi ra'ai ki mini ani uchahambwa nambwe, mina, haweini
wunu mi auli kinani mini ani uchahambwanda, wosiwa kari kapwa hima hinde apa
walambe wunu wosi kumbwa.
16 Wunu doha'a nuwe pe mina, woro hingambwa ani okwe doha'a nuwe pe mina.

17 Mwanji mwe naha ki ma wunu yarisiwa mihi minde naha sa wu da. Mwanji mihi
ti mwe naha.
18 Imbihumbwa mi ani humbwewani a sikani do nuwe pe himiyama hurahama lei
nindo tiki a daro. Woro hingambwa wunu okwe a humbwewani wu ini do nuwe pe
himiyama hurahama lei nindo tiki ete wu da.
19 Wunu ani okula kinani anjenga a yarisini mihi minde naha a siraro, wosiwa wunu
okwe wunu yarisiwa mihi minde naha wu sira ki.
20 “Woro do wunu numbwa okula ki ani uchahambwanda nambwe, mina, oti
hima le wui mwanji ti mendini sembe ani ni hano hima le okwe wunu okula ki ani
uchahambwandau.
21 O hinga a wosindau ti, Yapai, mini ani ki mi dawani ani mini ki a dau hingambwa
wunu tinda ete funda naha wu sirasini sini ki wu da ki, wosiwa nuwe pe himiyama
hurahama le do mi ani humbwewani a taro tini sembe wu ha ki.
22 Mi ani haro hi hinga okundau mwa'ambwe ti wunu ni ani haro, wosiwa sini funda
naha si dau hinga wunu o hingambwa funda naha wu da ki.
23 Ani wunu ki a dawani mini ani ki mi dau. Woro hingambwa sembe funda naha
wu sira ki ani okokonandau. Wosiwa nuwe pe himiyama hurahama le wu hambwa ki,
mindo mi ani humbwewani a sikaro, e, ani keke mi wondau hingambwa wunu keke
mi wondau.
24 “Yapai, ai okokona ti, dele himiyama hurahama mi ani haro le, a dau ko tukumbwa
ani ga funda ete nu da ki, wosini imbihumbwa nuwe ti wosi nambwe dawani, ka gisi
ki mi ani okokonandau keke mi ani haro hi laka ahi ti wu hei ki.
25 Yapai kipe naha, nuwe pe himiyama hurahama le mini wu hambwanda nambwe.
Woro ani mini ni ani hambwandau. Dele ai himache le wu hambwandau, mindo mi
ani humbwewani a taro.
26 Mi hi ti amwei wunu a mekuro, woro waya gamwe tinga amwei ai wunu a
mekukonda. Wosiwa mi ani okokonandau sumbu hingambwa wunu ki dawa anjenga
wunu ki a da ki.”

18

Jutas Jisas ni miho lei tapa tenge tiki owero
Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Lu 22:47-53

1 Jisas o mwanji hinga ri uchahambwasini ri himache lenga wu ini Kitiron fwa-
torowa ti yetikinani ya wu rachi. Olif rupwa foti o michi ki dau. Wowani Jisas ga
ri himache lenga o rupwa we ki ya wu raru.
2 Jutas, miho lei tapa tenge tiki rini oweno hima, rini okwe o rupwa ri hambwandau.
Hinde wowani, nilitapwa ambwe Jisas ri himache lenga o rupwa ki ete wu waundaro.
3 O hinga keke Jutas au anaye hima kita foringa, puris hima laka lenga Farisi hima
lenga wu humbwero apungwandai kicha hima fwelenga, numbo wunu ri ondiya
ondiya o rupwa ki ya wu ta. Wunu lamu le, chika le, e, au anaye mwa'ambwe le toroni
ya wu ta.
4 Jisas, rini ni wu wosiro sumbu hinga tinda ri hambwasini wunu tambwa takai ri
ini ya wunu sawe, “Namoni ku wakindau?”
5 Wowani mwanji wasa ti ya rini wu sawe, “Nunu Nasaret pe Jisas ni nu wakindau.”
Wowani Jisas ya wunu sawe, “Ori ando sa to.” Wondawani Jutas, ele hima i tapa
tenge tiki rini owero hima ri, wunu ga ya eninda.
6 Jisas ete wunu sawewani, “Ori ando sa to,” wowani kamindache wu ai sukuni wu
ikoni nuwe tiki ya ete wu rai.
7 O hinga wu wowani ya ri ai wunu sili, “Namoni ku wakindau?” Wowani ya wu
sawe, “Nasaret pe Jisas.”

8 Ete wowani Jisas ka hinga ya wunu sawe, “Tambwa kunu a sawero, ori ando sa to.
E, ani ni ku wakiwa, dele hima ma ku andowa sa i.”
9 O sumbu hinga sukwaro ti, imbihumbwa ri bwaro mwanji ti mwe naha sira
ki sukwaro. Ri bwaro mwanji mwe ti ka hinga: “Apa dele ri ani haro himiyama
hurahama fori ani hanja'aiwa walambe rini i hinga.”
10 Saimon Pita gipi huwe laka foti daro. O gipi ri longoni puris hima lei apukolaka ri
tau ra himache forini tapa mama tokwe pe wasamba ti ya ete ri tafehe. Tau ra himache
mwe ri, hi rihi ti Malikas.
11 Wosiwani Jisas Pita ni ya sawe, “Gipi ti, ti kowe tiki ma ai waro. Do Yapai ani haro
amwaka chele kapu ti, apa ani a hinga'a?”

Jisas ni Anas tambwa wu ra'airo

12 Wosiwani au anaye hima kita fotinga wui apukolaka ga, e, apungwandai kicha
Juta hima kupu lenga Jisas ni wu toroni kupu tiki ya rini wu inji.
13 Wosini metengei Anas tambwa ya rini wu ra'ai. Rini Kaiyafas nitaku, Kaiyafas o
asama ki puris hima lei apukolaka ri daro.
14 Kaiyafas kale Juta hima kupu leni ka ete sawero hima: “Kipe naha nawa, ele
himiyama hurahama ni okula ki hima funda naha ri sa ha.”

Pita Jisas hi ni hamisaro
Mt 26:69-70; Mk 14:66-68; Lu 22:55-57

15 Saimon Pita ga himache foringa, Jisas ni sirinani ya fi i. Puris lei apukolaka, ori
himache ri hambwandau. O keke puris lei apukolaka i aka we tokwe Jisas ga ya fi raru.
16 Wosiwani Pita rarususirasi takai tiki hoko tokwe ya ri eninda. Wondawani ka
puris lei apukolaka ri hambwandau himache rito ri ai tani lengenumbo aulini dau
humwe o tini ri sawesini Pita ni ya ri rakaru.
17 Lengenumbo aulini dau humwe oti Pita ni ya sawe, “Hinde, mini okwe kari hima
i himache hinga mi da nambwe?”
Wowani Pita ya sawe, “Ani mina.”
18 Ka nili tikiningo. Wondawani tau ra himache lenga apungwandai kicha himako
ga hi foti wu haweini wu enindani ya wu waru'unda. Wondawani Pita okwe wunu ga
enindani hi ti ya ri waru'unda.

Puris apukolaka Jisas ni siliro
Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Lu 22:66-71

19 Puris apukolaka ori Jisas ni ri himache lenga ele hima ni ri ondiyakandiyaro
mwanji lenga ya rini sili.
20 Wowani Jisas mwanji wasa ti ya rini sawe, “Ani himiyama hurahama leni mwanji
ti apweli ki wunu a sawendaro. Ani gisi gisi Juta hima kupu le waundau lotu wo aka
wuhi tiki, e, Gotri aka laka ki wunu ani ondiyakandiyandaro. Ani mwanji foti a yanini
a bwa nambwe.
21 Hinde wowani mi ani siliro? A bwawani mendiro hima leni ma wunu sili. Wundo
a sawero mwanji ti wu hambwandau.”
22 O mwanji hinga ri bwawani apungwandai kicha hima fori rini ni takaini enindaro
ti, Jisas ni yetapesini ya ri sawe, “O mwanji wasa hinga puris hima lei apukolaka ni mi
sawendau'u?”
23 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya rini sawe, “E, kapwa mwanji fo a sawero ti nawa,
o tini amwei ma sawe. E, mwanji kipe ni a bwaro ti nawa, hinde wowani mi ani yero?”
24 Wosiwani Jisas rini injisiro hinga ete dawani Anas, puris hima lei apukolaka,
Kaiyafas, tambwa ya rini humbwe.

Pita numbo fonga ai Jisas hi tini hamisaro
Mt 26:71-75; Mk 14:69-72; Lu 22:58-62

25 Saimon Pita hi takai ki ri enindani ri waruˈundawani rini wu heini ya rini wu
sawe, “Mini okwe ri himache hinga mi da nambweˈe?” Ete wowani ya ri sawe, “Ani
mina.”
26 Wowani puris hima lei apukolaka ri tau ra himache fori, woro rini Pita to wasamba
ki tafehero ka hima i hima kupu fo, rindo Pita ni ya ri sawe, “Mwe naha, mini ani
heiwani rini ga olif rupwa ki funda ki daro.”
27 Ete wowani Pita ya ri ai sawe, “Mina.” Wokowani o amwa naha kumbwa
apwetoko ti ya ete gi.

Jisas ni Pailat tambwa wu raˈairo
Mt 27:1-2; Mk 15:1-5; Lu 23:1-5

28 Ete wosiwani Kaiyafas wu hanjaˈaisini Jisas wu rani gapiman apukolaka aka
tokwe ya rini wu raˈai. Ka amwa nurumbumbwa. Woro wu ini, wunu gapiman
apukolaka i aka we ki wu raru nambwe. Hinde wowani, wunu ete wu hambwaro,
“Foki apa sembe we nuhi kisi nunu wowa Pasofa ahirahi ti hinde apa nu a kumbwa.”
29 O keke wunu hoko ki wu dawani Pailat wunu tambwa sirani ya wunu sawe, “Kunu
do hima ni bwele sumbu keke rini ku kotimwo ki?”
30 Ete wowani wunu ga mwanji wasa ya rini wu sawe, “E, dori hima kapwa sumbu
wonda nambwe hima napo apa mini tambwa hinde rini nu ratakoro ambwa.”
31 Wowani Pailat ya wunu sawe, “Ma rini ku raˈaini kui lo mwanji ki kunjenga rini
ku kili.”
Wowani Juta hima kupu le ya rini sawe, “Hima foni nu yeni nu sino kwambu ti nunu
ha nambwe.”
32 O hinga wu sawero ti, imbihumbwa Jisas ri hano numbo ni rinjenga ri sawero
mwanji to mwe naha sukwa kinani.
33 Wowani Pailat gapiman aka ki ri ai raru. Wosini Jisas ni ri uchawani ri tawani ya
rini sili, “Mini Juta hima kupu lei king apukolakaˈa?”
34 Wowani Jisas mwanji wasa ya ri sawe, “Ka minjenga mi inaka ki mi hambwasini
mi ani silindauˈu, hima forito mini sawesiwani mi ani silindau?”
35 Ete wowani Pailat ga mwanji wasa ya ri sawe, “Hinde, ani Juta hima kupu foˈo?
Mi hima kupu lenga puris hima laka lenga ani tambwa mini wu rataro. Bwele sumbu
ni mi wosiro?”
36 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya ri sawe, “Aulindau kwambu ahi ti, do nuwe kipe
mina. Wopo, apa ai tau ra himache le wu anayendapo hima fori Juta hima kupu le
tapa tenge ki ri ani hakoro ambwa. Woro, aulindau kwambu ahi ti dohaˈa nuwe kipe
mina.”
37 Wowani Pailat ya rini sawe, “Wo, mini king apukolaka foˈo?” Ete wowani Jisas
mwanji wasa ya rini sawe, “O mi sawenda to, ani king apukolaka. Ai nuwai do nuwe
ki ani rasiwani a dau ti, o do mwanji numbwa a bwa ki a taro: Ani tau ahi ti mwanji
mwe naha numbwa a bwandau. Ele hima hinga tinda ete mwanji mwe naha numbwa
wu sirinandau ti, wunu ai mwanji ti wu mendindau.”
38 Wowani Pailat ya rini sawe, “Mwanji mwe naha bwelefo mwaˈambwe?”

Pailat Jisas ni me yapweke tiki rini wu ye kinani ri sawero
Mt 27:15-31; Mk 15:6-20; Lu 23:13-25

O mwanji hinga ri sawesini ri saini Juta hima kupu le tambwa ya ri ai raru. Ri raruni
ya wunu ri sawe, “Ani rini a kotimwono sumbu foti a wakini ani hei numbwa.
39 Woro kui sumbu foti ka hinga: Pasofa gisi laka ki kalapus tiki dau hima forini
kunu ani hanjaˈaiwa ri indau. Kui okokona ti, Juta hima kupu lei king apukolaka ni
kunu ani hanjaˈaiwa ri inoˈo?”
40 Wowani ka hinga ya wu ai ucha, “Rini mina! Barapas ma hanjaˈaisi!” Barapas
rini hima ni yendani hima i mwaˈambwe tini hili yani ri raˈaindaro.

19

1 Wowani heifuni Pailat sawewani Jisas ni ya tanambwa.
2 Wosiwani au anaye hima le kupu lame ki mwalinjangwei hinga wu balisini mwa
rihi ki kau ya wu letisi. Wosini nikaˈari narongwehe foti ya rini wu injisi.
3 Wosini wu ini ri mu ki wu etisini ya wu sawe, “Juta hima kupu lei king apukolaka,
seˈe!” Wosini ya rini wu yetape.
4 Wosiwani Pailat hoko tokwe ri ai ri raruni ya wunu sawe, “Ma ku hei, hoko tokwe
kunu tambwa rini a rasiranda. Woro ma ku hambwa, ani rini a kotimwono kapwa
sumbu fo rini ki ani hei numbwa.”
5 Wowani Jisas hoko tokwe ya ri sira. O lame chele kupu ki wu balisiro mwalinjang-
wei ti mwa rihi ki ete dawani nikaˈari narongwehe oti okwe rini wu injisiro hinga ya
ete da. Wosiwani Pailat ya wunu sawe, “Ma hei, ori hima dohaˈa!”
6 Wowani puris hima laka lenga apungwandai kicha hima lenga rini ni wu heikoni
ka hinga ya wu ucha, “Me yapweke tiki ma rini ye! Me yapweke tiki ma rini ye!”
Wowani Pailat ya wunu sawe, “Kunjenga ma rini raˈaini me yapweke tiki ma rini ku
ye. Ani rini a kotimwono kapwa sumbu fo a wakini ani hei nambwe.”
7 Ete wowani Juta hima kupu lenga mwanji wasa ya rini wu sawe, “Nunu nui lo
mwanji foti ka hinga sawero, dori hima sa ete ri ha. Hinde wowani, ka hinga ri sawero
keke, ‘Ani Gotri Che.” ’
8 Ete wowani Pailat o mwanji ri mendini funda ete ya ri aki.
9 Wosini gapiman aka we ki ri ai ri raruni Jisas ni ya ri sawe, “Mini so ko kipe hima?”
Wowani Jisas mwanji wasa rini sawe nambwe.
10 Wowani Pailat ya rini sawe, “Hinde wowani mwanji wasa ahi mi ani sawe
nambwe? Ani mini ani hanjaˈaiwa mi ino ti, e, me yapweke tiki mini a yeno ti okwe,
ani kwambu chele. Ka tini mi hambwanda nambweˈe?”
11 Wowani Jisas ga mwanji wasa ya ri sawe, “E, kari kau ki dau Gotri kwambu mini
ha nambwe nawa, apa mi ani rakaino kwambu ti mini ki hinde da kumbwa. O keke mi
tapa tenge tiki ri ani haro hima ri, ri kapwa sumbu ti omwesika naha, kapwa sumbu
mihi ni ri dikisindau.”
12 Wowani Pailat o mwanji hinga ni ri mendifuni rini hanjaˈaiwa ri ino numbo ni ya
ri waki. Wokowani Juta hima kupu le ka hinga ya wu ucha, “E, ori hima mi hanjaˈaiwa
iwa, mini Sisa king apukolaka i nau mina! Hima fori rinjenga king apukolaka hinga ri
nano ti, rini Sisa ni ri omwemendindau!”
13 Ete wowani Pailat o mwanji hinga ri mendifuni Jisas ri ra ra hoko tokwe ya rini
rakaru. Wosini rini Wataro Humokuto wu uchandau michi ki koti mendindau tei tenge
ki ya ri liti. Woro Hipuru mwanji ki o michi ni ka hinga wu uchandau, Gapata.
14 O gisi Pasofa gisi laka keke mwaˈambwe ti otokunandau gisi. Wondawani nika
sukwani gondi hinga ya i. Pailat Juta hima kupu leni ya sawe, “Ma ku hei, do kui king
apukolaka!”
15 Ete wowani ya wu ucha, “Ma rini ye! Ma rini ye! Me yapweke tiki ma rini ye!”
Wowani Pailat ya wunu sawe, “Kui okokona ti, kui king apukolaka ni me yapweke tiki
a ye kiˈi?”
Ete wowani puris hima laka le mwanji wasa ya wu sawe, “Nunu king apukolaka
nuhi ba fo nambwe! Sisa tombwa!”
16 Ete wowani Jisas ni me yapweke tiki rini wu ye kinani Pailat wui tapa tenge tiki
ya rini ha.

Wunu Jisas ni me yapweke tiki wu yero
Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Lu 23:26-43

17 Wowani Jisas ni ya wu toro. Wosiwani Jisas rinjenga me yapweke ti ri kichani ko
laka oti ri hanjaˈaisini ri ini michi foki ya wu raru. O michi hi ti ete wu uchandau,
Hima Mwa Hapa. Hipuru mwanji ki ete wu sawendau, Golikota.
18 Woro o michi ki me yapweke tiki ya rini wu ye. Wosini hima fisi opi kumbwa
kukwasakicha ya fini wu ye. Wosiwani Jisas nindo tiki ya da.
19 Wosiwani Pailat to mwanji tipa foti ri kaisiro ti wu ratani me yapweke ki ya wu
yesi. Ka ri kairo himiki mwe ti ete sawero: Nasaret kipe Jisas, Juta hima kupu lei King
Apukolaka.
20 Jisas ni me yapweke tiki rini wu yero michi ti, ko laka takai ki dau. Wosiwani Juta
hima kupu le miyafo o himiki kaisiro tini ya wu hambwanda. Pailat o mwanji kau
kairo ti Hipuru mwanji tiki, Latin mwanji tiki, e, Girik mwanji tiki, ele mwanji namili
ki kau ri kaisiro.
21 Wosiwani Juta hima kupu lei puris hima laka le Pailat ni ya wu sawe, “Apa ka
mwanji hinga kai kei: ‘Juta hima kupu lei King Apukolaka.’ Mina. Ka hinga ma kai:
‘Dori hima ete sawero, “Ani Juta hima kupu lei king apukolaka.’ ”
22 Ete wowani Pailat ga mwanji wasa ya ri sawe, “Ando a kairo, a kairo hinga ya sa
ete da.”
23 Au anaye hima le Jisas ni me yapweke tiki rini wu yesini heiye pe nikaˈari rihi
le tokwe opuriˈopuri ya wu huwa. Wosini ele au anaye hima opuriˈopuri hinga funda
funda ya wu raˈai. Wosini ki pe nikaˈari rihi okwe ya ete wu raˈai. Nikaˈari mwe wosiro
ti, nimba kapa nambwe, ete rauni sikaro hinga wosiro.
24 Wosini au anaye hima le ka hinga ya wu sawe, “Apa dohaˈa nikaˈari rihi nu lefehe
hinga. Mina. Satu tini nimba nu yeni nu hei, namoto dikiwa ori hima to o nikaˈari sa
ri raˈai.” O sumbu hinga wu wosiro ti, Gotri chengi ki sawero ka mwanji hingambwa
ya ete sukwa:
“Heiye pe nikaˈari ahi le wu humwasini ya wu raˈai.
Wosini ki pe nikaˈari ahi keke satu ti wu yeni ya wu hei.”
Au anaye hima ele o sumbu hinga ya wu wosi.
25 Wondawani Jisas nuwai ga, ti hipache ga, Mariya Kilopas humwe ga, e, Makitala
pe Mariya ga, wunu tinda ete Jisas ni yero me yapweke mu ki takaini ya wu eninda.
26 Wondawani Jisas heiwani ri nuwai ga ri okokonandau himache rihi ga o ki ya fi
eninda. Wondawani Jisas nuwai ni ya ri sawe, “Ai nuwai, o bai hima o ni che.”
27 Wosini o ri himache ni ya ri ai sawe, “O bai humwe o mi nuwai.” Wowani o gisi
kumbwa ri himache ori Mariya ni ri enepe kinani ri aka tokwe ya tini raˈai.

Jisas haro
Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Lu 23:44-49

28 Ele sumbu hinga ini humbusiwani ya ri hambwa, ele tau rihi ri randaro ti tinda
humburo. Wosinumbwa Jisas ya ri ai sawe, “Ani uku sumbwe hi ga ani sainda.” Woro
do mwanji Gotri chengi tiki kaisiro hingambwa ete sukwaro.
29 Botoli foti kwe chele uku tombwa talesindau ti ya da. Wosiwani uku rarundau
sopu chele mwaˈambwe foti wu torosini kwe chele uku ya wu guto. Wosini me kumbo
foki wu injisini Jisas takisopo ki owe ki ya wu rawau.
30 Wowani Jisas o uku kwe ri asini ya ri sawe, “Yakito.” O mwanji hinga ri bwakoni
mwa ti ri ongokoni himamwale rihi ti sirani iwani ya ete ri ha.

Au anaye hima fori Jisas meleheku ki ri yehekuro

31 O gisi Pasofa gisi laka keke mwaˈambwe otokunandau gisi. Woro ka gisi humbuwa
ai saino gisi ti, Pasofa sukwakondau himati gisi. O keke Juta hima kupu le wui okokona
ti, o himati gisi ki haro hima tape foti me yapweke tiki apa kau da hinga. O keke seke ti
wunu yepwekesini hima tape wuhi ti wu numwani rasika kinani Pailat ni ya wu sawe.

32 Wosiwani au anaye hima ele wu ini Jisas ga kukwasakicha ki wu yesiro hima fisi
opi ni seke ti ya fini wu yepweke.
33 Wosini wu ini Jisas ni wu heiwani rini haro. Ete wowani heifuni seke rini wu
yepweke nambwe.
34 Woro au anaye hima forito rambu tiki meleheku rihi ki ya rini yeheku. Wokowani
metengei ete fi tinga uku tinga ya sika.
35 O sumbu ni heiro hima rito mwanji do amwei ri bwandau. Woro o mwanji amwei
ri bwandau ti, mwe naha. Wosini rinjenga ri hambwandau, mwanji mwe naha ri
bwandau. O keke sembe ti ma ku ha.
36 Ele sumbu hinga sukwaro ti, Gotri chengi ki sawero hingambwa mwe naha ya ete
sukwa. Gotri mwanji mwe ti ka hinga: “Hima tape ki dau hapa rihi foti hinde apa wu
yepweke kumbwa.”
37 Gotri chengi kumbwa dau mwanji ba foti ka hinga sawero: “Apa meleheku ki wu
yehekuro hima ni o wu heindakonda.”

Jisas hima tape ti humokuto sopu ki wu siro
Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Lu 23:50-56

38 O sumbu hinga humbusiwani Arimatiya ko kipe Josep tani Jisas hima tape ri raˈai
kinani Pailat ni ya ri sawe, Josep rini Jisas himache fo, woro Juta hima kupu le keke ri
akifuni ri sembe ha sumbu tini ya ri yani. Wowani Pailat Josep ni ohounawani ri ini
Jisas hima tape ti ya ri numwa.
39 Nikotimas, imbihumbwa metengei Jisas tambwa niliki ki ri taro hima, woro rini
okwe Josep ga ya fi ta. Rini me fisi fi tiki anahulehusiro kuwa kipe tandau uku ni ya ri
rata. O mwaˈambwe nomo tihi ti 30 kilo nomo hinga.
40 Fi tani Jisas hima tape fi numwasini Juta hima kupu le hima si kinani wosindau
sumbu ni fi sirinani kuwa kipe tandau uku fi hindi hindi nikaˈari laka foti ya rini benisi.
41 Jisas ni me yapweke tiki rini wu yero michi ki rupwa foti ya da. Wosiwani o rupwa
ki matimat ako foti wu gosiro ti ya da, hima forini o matimat ako ki wu si nambwe.
42 O gisi o Juta hima kupu le, Pasofa gisi laka keke mwaˈambwe otokunandau gisi. E,
o matimat fi takai ki ya da. Opi sumbu keke Jisas ni o matimat ki ya fi si.

20

Jisas ai sairo
Mt 28:1-8; Mk 16:1-8; Lu 24:1-12

1 Sande, apambwa lindanandawani, Makitala kipe Mariya saini matimat tokwe ya ti
i. Ti ini ti heiwani matimat sopu ni ichakisiro humokuto beiye laka ti dukwelesiwani
ya da.
2 Wofunu ti ai namani ti ini Saimon Pita ga Jisas funda ete okokonandaro himache
ga, fini tambwa ya ti i. Ti ini ya fini ti sawe, “Nui Apukolaka matimat ki sisiro ti wu
raˈaihiro. Nu hikisandau soki rini wu owesinda!”
3 Wowani Pita ga ori himache foringa o ko fi hanjaˈaisini matimat tokwe ya fi i.
4 Fini anaˈape ete fi namani fi ikoni ori himache fori Pita ni dikisini rindo mwaseni
matimat ki ya ri raru.
5 Wosini ri opulisini ri takoni ri heiwani nikaˈari letombwa ya da. Woro ri raru
nambwe.
6 Wondawani Saimon Pita jepi jepi tani matimat sopu ki ya ri raru. Ri raruni ri
heiwani nikaˈari lembwa ya da.
7 Wokoni Jisas mwa ki benisiro nikaˈari foti okwe ya ri hei. Ka nikaˈari ele nikaˈari
ba fwelenga funda da nambwe. Mina. O apu benini tini owesiro.
8 Wosiwanumbwa o matimat ki mwaseni taro himache ri okwe ya ri raru. Ri raruni
ele mwaˈambwe ni ri heini sembe ti ya ha.

9 Woro Gotri chengi ki sawero hinga Jisas matimat ki mwe naha ai saino mwanji ti
fi hambwa nambwe.
10 Wosini opi himache fisi aka fihi tokwe ya fi ai i.

Makitala kipe Mariya Jisas ni heiro
Mk 16:9-11

11 Wosiwani Mariya matimat hoko tokwe takai ki ti etisini ya ti ichakanda. Ete
wondani ti opulisini ti ichaka ichaka matimat sopu ki ya ti takonda.
12 Wokoni ti heiwani ensel fisi nikaˈari wamwa fi soˈoisini ya fi lininda. Fini Jisas
hima tape ni wu andosiro michi kumbwa fi linindaro ti, fori mwa siro tokwe litiwani
fori seke siro tokwe liti.
13 Wowani Mariya ni ya fi sawe, “O bai humwe, hinde wowani ni ichakandau?”
Wowani ya fini ti sawe, “Ai Apukolaka wu raˈaini wu owero michi ti a hikisandau.”
14 O mwanji hinga ti bwasini ti jamekoni ti heiwani Jisas ya eninda. Woro Mariya
Jisas nani ti hambwa nambwe.
15 Wowani Jisas ya tini sawe, “O bai humwe, hinde wowani ni ichakandau? Namoni
ni wakindau?”
Wowani Mariya ete ya ti hambwa o rupwa aulindau hima po, wondaunani ya ti
sawe, “Hima laka, e, rini mi raˈaini michi foki mi owero ti nawa, o michi ma ani
sawesiwa ani ini rini a rata.”
16 Wowani Jisas ya tini sawe, “Mariya.”
Wowani Mariya jamekoni Hipuru mwanji ki ya ti sawe, “Raponai.” Mwanji mwe ti
ka hinga: “Ondiyakandiyandau hima.”
17 Ete wowani Jisas ya tini sawe, “Apa ani toronambu kei. Hinde wowani ani kau ai
Yapai tambwa ani ai rau nambwe. Woro nini ai hiparakambwe le tambwa ni ini ka
hinga ma wunu sawe: ‘Ani kau ani ai rausini ani ga kunu ga nui Yapai, e, ani ga kunu
ga nui Gotri, rini tambwa ani indau.” ’
18 Ete wowani Makitala pe Mariya ini Jisas himache leni ya ti sawe, “Apukolaka ani
heiro.” Wosini Jisas tini sawero ele mwanji ni ya wunu ti sawe.

Ele himache Jisas ni wu heiro
Mk 16:14-18; Lu 24:36-49

19 O gisi Sande sunduya ki, ele himache fotukumbwa wu wausini Juta hima kupu
keke wu akini aka ti wu dimisini ya wu da. Wondawani Jisas tani wui nindo tiki ri
etisini ya wunu ri sawe, “Sembe kuhi ti sa ete wahapisini da.”
20 O hinga ri bwasini, ri tapa ti, e, ri meleheku ti ya wunu ri mekusi. Wowani ele
himache Apukolaka wu heikoni sembe wuhi ti ya wu eripe.
21 Wowani Jisas ga ai wunu sawe, “Sembe kuhi sa ete wahapisini da. Yapai ani
humbwewani a taro, woro hingambwa kunu a humbwewa ku ino.”
22 O hinga ri bwasini, ri takimahai ti wunu ri wuichini humbwesini ya wunu ri sawe,
“Himamwale Kipe ma ku toro.
23 E, hima fwelei kapwa sumbu ti ku rani ku humbwewa, o kapwa sumbu
humbuhiro. E, hima fwelei kapwa sumbu ti ete ku yekichasiwa, kapwa sumbu wuhi
ti o ete yekichasiwani da.”

Tomas Jisas ni heiro

24 Jisas ele ri himache le tambwa ri taro gisi ki ele tapaˈangi tapaˈangi hatachi fisi
himache wui nindo tiki himache fori wunu ga da nambwe. Hi rihi ti Tomas, ri hi foti
Ditimas.
25 O keke himache fwele ya rini sawe, “Nunu Apukolaka nu heiro.”
Wowani Tomas ya wunu sawe, “E, ri tapa pe nili wange ti ani heini, ai tapa tongo
ti nili wange rihi ti a toromendi nambwe nawa, e, ri meleheku wange ti a toromendi
nambwe nawa, sembe ti hinde apa ani ha kumbwa. Minambwe naha.”

26 Dani ini tapaˈangi hatachi namili gisi iwanimbwa Jisas himache le Tomas okwe depi o aka kumbwa kwai ya ai wu da. Ele aka duwa hinga tinda ete wu dimisini kwai wu dawani Jisas tani wui nindo tiki ete ri etisini ya ri sawe, “Sembe kuhi ti sa ete wahapisini da.”
27 Wosini Tomas ni ya ri sawe, “Tapa mihi ti ahaˈa ki ma humbwewa sa ta. Tapa ahi ti ma hei. Wosini tapa mihi ti mi ai humbwewa meleheku ahi tiki ma toromendinehei. Inaka tenge fisi hambwandau sumbu ma hanjaˈai, wosini sembe ti ma ha.”
28 Wowani Tomas ga mwanji wasa ti ya rini sawe, “Mini ai Apukolaka, mini ai Gotri.”
29 Wowani Jisas ya rini sawe, “Mi ani heiro ti keke sembe ti mi ani haroˈo? Ani ni hei nambwe wu dani sembe ani ni handau hima le, ele hima hinga sa wu eripeˈaripe.”

Do chengi kairo sumbu mu

30 Jisas ri himache lei miyaningisopo ki kwambu chele sumbu ambwe sumbu ambwe ba fwele okwe ri wosindaro, woro ele ni do chengi ki a kai nambwe.
31 Woro dele mwanji a kairo ti, kunu sembe ku hasini Jisas ni Kurais, e, Gotri Che hinga ku nani sembe ha sumbu kuhi keke ri hi ki himamwale ti ku toro ki.

21

Tapaˈangi hatachi fisi himache Jisas ni wu heiro

1 Dani ini Taipiriyas fwanjuwei takai tiki Jisas ri himache le mu ki ya ri ai sukwa. Wunu ki sukwaro sumbu ka hinga:
2 Saimon Pita, Tomas hi rihi foti Ditimas, Galili mapwa tokwe dau Kenan ko kipe Nataniyel, Sepeti che fisi, e, Jisas himache ba fopi okwe, wunu fotukumbwa ya wu da.
3 Wondani Saimon Pita ya wunu sawe, “Ani fwaiˈomwe ai ki ani indau.” Wowani ya wu sawe, “Nunu okwe mini ga nu ino.” Wosini wu ini kanu fotiki ya wu rau. Woro ka gisi niliki fwaiˈomweche foti wu ra nambwe.
4 Nika ti ya sukwakondawani, Jisas fwamwai tiki ya ri eti. Wosiwani ele himache Jisas nani wu hambwa nambwe.
5 Wondawani Jisas ya wunu sawe, “Ai che le, fwaiˈomwe fwele ku raroˈo?” Wowani ya wu sawe, “Mina.”
6 Wowani ya wunu ri sawe, “Tukwa ti kanu tapa mama tokwe ma ku rawai, wosini omwe fwele o ku rokonda.” Wowani o tukwa wu rawaisiwani fwaiˈomwe miyafo naha ete raisiwani o tukwa hinde wu ai longoni wu rasukwa kumbwa.
7 Wondawani Jisas ka ri okokonandau himache rito Pita ni ya ri sawe, “Rini Apukolaka.” Wowani Saimon Pita, hoko tokwe soˈoiro nikaˈari rihi ti tangoni owesini tau ti ri randaro ti, “Rini Apukolaka” ri naro mwanji tini ri mendindau tinga o nikaˈari rihi ti ri ai soˈoisini fwa we tiki chunani ya ri rai.
8 Wowani himache fwele kanu we ki wu dasini o tukwa ga fwaiˈomwe ele ga longo longo ya wu i. Hinde wowani, fwamwai ti 100 meta hinga wu takaindawani.
9 Wosini fwamwai tiki wu sukwani wu heiwani hi lama fwele ya unda. Wondawani fwaiˈomwe ti hi tenge tiki undawani bereti fwele okwe ya waninda.
10 Wondawani Jisas ya wunu sawe, “Apa chumbwa ku raro fwaiˈomwe fwele ma rata.”
11 O hinga ri sawewani Saimon Pita kanu tenge tiki ai rauni tukwa ti longoni hapimwai tokwe ya ri rasukwa. Fwaiˈomwe laka letombwa 153 hinga o tukwa ki ete sukwani tale. Omwe miyafo naha, woro tukwa oti tukuto nambwe.
12 Wosiwani Jisas ya wunu sawe, “Ma tani ku a.” Wowani himache forito ete rini sili nambwe, “Mini namo?” Hinde wowani, wu hambwandau, rini Apukolaka.
13 Jisas tani bereti ri rukoni ya wunu ha. Wosini fwaiˈomwe ti okwe o hingambwa ya ri wosi.

14 Doha'a wa tiki ri ai saisini numbo namili Jisas ri himache lei miyaningisopo tiki ri sukwaro.

Ai fe che asa che ni ahirahi ti ma ha

15 Wu ani humbusiwani Jisas Saimon Pita ni ya sawe, “Saimon, Jon i che, dele hima ni mi dikisini mindo mwe naha ani keke ete mi wondau'u?” Wowani Pita ya sawe, “Ei, Apukolaka. Mi hambwandau, ani mini keke a wondau.” Wowani Jisas ya rini sawe, “Ai fe che asa che le ahirahi ti ma hawa sa a.”
16 Wosini numbo fonga ya ri ai rini sawe, “Saimon, Jon i che, mwe naha ani keke mi wondau'u mina?” Wowani Pita ya rini sawe, “Ei, Apukolaka, mini mi hambwandau, ani mini keke a wondau.” Wowani Jisas ya rini sawe, “Ai fe che asa che le ma aulini enependa.”
17 Wosini numbo namili ya ri ai rini sili, “Saimon, Jon i che, ani keke mi wondau'u?” Wowani Pita sembe amwaka ti ya rini a, numbo namili ka hinga rini siliro ti keke, “Ani keke mi wondau'u?” Wosini Jisas ni ya ri sawe, “Apukolaka, mini ele mwa'ambwe hinga tinda ete mi hambwasindau. Woro mi hambwandau, ani mini keke a wondau.” Wowani Jisas ya rini sawe, “Ai fe che asa che leni ahirahi ti ma hawa sa a.
18 “Mwe naha ki mini a sawendau, hima wapa mi daro gisi ki, mini leti kupu ti mi injisini mi ino michi hinga mi okokona tiki mi indaro. E, ichai mekupu mi tisiwa, tapa ti mi rasaisiwa, hima foto leti kupu ti mini injisini mi i ki mi diyahandau michi tokwe mini ra ra indano.”
19 Jisas do mwanji hinga ri bwaro ti, ichai Pita ri hani Gotri hi tini ri rasaino numbo tini ri sawero. Wosinumbwa Pita ni ya ri sawe, “Ma ani sirina.”

Jisas okokonandau himache ri mwanji

20 Pita jamekoni heiwani Jisas okokonandau himache ori fini sirinani ya ta. Hima mwe ri mwasembwa ka ahirahi andaro gisi tiki Jisas i inaka mu takai ki litisini ete sawero hima, “Apukolaka, namoto miho lei tapa tenge tiki mini owekondau?”
21 Pita rini heisini Jisas ni ya sawe, “Apukolaka, dori hima to hinde na hinga?”
22 Wowani Jisas ya rini sawe, “E, ani ai a tano gisi ki ete ri da ki ani okokonawa, hinde, ka mindo mi tau'u? Mini mi ani sirina.”
23 O mwanji rihi keke mwanji suwa ti hiparakambwe lei nindo ki ka hinga ya ichi'ucha, ka himache apa hinde ha kumbwa. Woro Jisas ete sawe nambwe, ri ha hinga. Mina, ete ri sawero, “E, ani ai a tano gisi ki ete ri da ki ani okokonawa, hinde, ka mindo mi tau'u?”
24 Doha'a ori himache to dele mwanji hinga amwei ri bwani ele ni ri kairo. Wosiwani nu hambwandau, amwei ri bwaro mwanji ti mwe naha.
25 Jisas wosiro sumbu ba fwele okwe miyafo naha ete dau. Woro hima fori ele sumbu hinga ni funda funda ri kaisiwa buku le sukwapo, ani hambwawani, do nuwe tipa laka tinda ete ele buku ni hinde apa torokoro ambwa.

Jisas Ri Himache Le Wui Tau

Jisas Gotri Himamwale kipe humbwewa tano tini mwanji funda ri bwani ri mendiro

1 Se'e, Tiofilas, ka imbihumbwa a kairo chengi oti Jisas to wosiro ele sumbu ga ele
hima ni ri ondiyakandiyandaro mwanji tini a kairo.
2 A kaini ani ambwero mwanji jipe naha ti, oti Gotri Himamwale Jisas ni sawesiwani
ele ri himache rihi naro leni wu rano tau tini kwambu tiki wunu ri sawero. Wosiwani
Gotri rini rani hewen ko tiki ya rini rakau.
3 Jisas metengei naha amwaka ti ri mendini me yapweke tiki ri haro. Wosinumbwa
ele ri himache mu tiki gumwa kumbwa ya ri sukwa. Ri sukwasini sumbu miyafo ya ri
wosi, wowa apa wu hambwa kinani, rini ri haro ti ri ai sairo. Ete ri dawani gisi ti 40
ki rini wu heiwani, Gotri kwambu ni ya wunu ri sawe.
4 Rini wunu ga ete ri dani kwambu tiki ya wunu ri sawe, “Apa kunu Jerusalem ko
ti ku hanja'ai kei. Ma ku dani ai yapai kunu ha kinani ri bwasiro mwa'ambwe ti ku
nikisinda. Ani okwe ka imbihumbwa kunu a sawe to,
5 ‘E, Jon to ele himiyama hurahama ni fwa minde tiki uku o wunu ri yasiro. Woro
gisi miyafo i hinga Gotri Himamwale kipe ki kunu yasino.” ’
6 Ka gisi ki ele ri himache funda ete wu wausini ya rini wu sili, “Apukolaka, do
gisi kumbwa mini Isurel hima kupu lei king apukolaka mi wa'aisini funda nunu mi
aulino'o?”
7 Ete wowani mwanji wasa ti ya wunu ri sawe, “O kui tau mina. Ai Yapai ri owero
gisi ti kunu ku hikisandau. Rinjenga o sumbu sukwano gisi tini ri hambwandau.
8 Woroti, ma ku mendi, gisi miyafo i hinga Gotri Himamwale kipe kunu tambwa
sikawambwa apa kwambu ti ku toro sindau. Wosinumbwa ai mwanji ti Jerusalem ko
tiki ku bwani, e, ele Jutiya mapwa ku bwani, ele Sameriya mapwa ku bwani ini do
nuwe laka hinga ete funda ku chikino.”

Jisas hewen ko tokwe ri rauro

9 Ele mwanji hinga ri bwani ri humbusiwani ele hima miya rini numbwa wu
misindawani ya ri rau. Ri rauwani niri wamwa ti hiki hinga tito sikani ya rini rakau.
Ete wowani wunu ya rini wu hei ki heifu.
10 Ri rausiwani wunu niri tini ete wu maundawani o gisi naha kumbwa hima fopi
fisi wunu ga ya fi eti. Hima mwe pi fini nika'ari wamwa tini fi injiro.
11 Woro findo ya fi sawe, “Kunu Galili pe hima le, hinde wowani ku etisini niri tini
ku maundau? O ku heiwani raundau Jisas, oti Yapai Gotri to hewen ko tokwe ai rini
rakaundau. Ichai, do ri rauwani ku heiro hingambwa o ri ai takonda.”

Jutas tau wa ti hima forini rini wu esiro

12 O hinga fi bwasiwani ele hima o kimba, hi ti Olif, oti wu hanja'aisini Jerusalem ko
tokwe ya wu i. Ka kimba hi ti Olif, oti Jerusalem ko tini takaisini dau, himati gisi tiki
Juta hima kupu leni ohounawani wu indau numbo fai hinga wu iro.
13 Ele hima wu ini Jerusalem ko laka ti wu raruni wui me aka ki kiheiye aka
tipa wuhi tiki ya wu rau. Hi wuhi le kale: Pita, Jon, Jemis, Anduru, Filip hima pi
Tomas, Batolomiyu hima pi Matiyu, Jemis yapai rihi Alafiyas, Saimon Jutiya ko keke
gangambanindau hima, Jutas yapai rihi Jemis.
14 Kale hima tiya hinga wunu sembe funda naha wu hambwani Gotri ni wu
uchahambwandani ya wu da. E, himiyama le, Mariya Jisas ri nuwai, Jisas ri hipache
le, wunu okwe funda wu wausini Gotri ni ya wu uchahambwanda.

15 O gisi ki Pita ri saini ele ri hiparakambwe lei nindo tiki ri etisini mwanji fo ya ri
bwakonda. Hima mwe le wu wausini wu daro ti 120 hinga.
16 Pita ya ri sawe, “Ai hiparakambwe le, mwanji foti Gotri chengi tiki dau ti,
imbihumbwa Gotri Himamwale kipe tito Defit takisopo tiki bwaro. Rini Jutas ni ri
bwaro. Kari hima to Jisas ni toroni injiro hima leni numbo tini ri mekusiro. Woroti
apa o sumbu chengi tiki kaisiro hinga siraro.
17 Imbihumbwa Jutas nunu ga ichi'uchandaro hima. Rini okwe doha'a tau funda
nunu ga ri raro.” Pita o hinga ya wunu ri sawe.
18 Kari hima Jutas nuwe tipa foti ri raro ti ya mwe ti kapwa sumbu tini wungwa ri
jiro. O nuwe tipa ri rasini ri onjohokinani mwarimwari nuwe tiki ri raiwani sembe
rihi ti fikakoni setuwapu hinga tinda ete nuwe tiki ya sika.
19 O hinga rini wosiwanumbwa Jerusalem pe hima le o sumbu ni ya wu hambwa.
Wosini ka nuwe tipa wui mwanji tiki ka hinga wu uchandau, Akeletama. O mwanji
jamekowa ka hinga, “Hima fi sikaro nuwe.”
20 Wosini Pita ya ai sawe, “Doha'a mwanji imbihumbwa Sam chengi tiki kairo ti ka
hinga:
“Aka rihi ti sa nimba da.
Hima fori apa o aka rihi ki da kei.”
Sam chengi tipa fotiki kairo mwanji fo ka hinga ai sawero:
“Hima forito ri tau wa tiki sa eti.”
21 “O keke apa hima forini nui nindo tiki nu wakini Juta ri tau wa tiki nu esino. Jisas
Apukolaka ga ichi'uchandani ri wosindaro sumbu hinga ni heiro hima forini nu esino.
22 Jon imbihumbwa ele himiyama hurahama ni uku ti yasindawani Jisas tau mu ti
ri rasaisini ete ri ra ra ri ta tani Gotri Jisas ni rakauro gisi tiki ya ri ambwe. O sumbu
hinga tinda heiro hima forini apa nu esino. Wosiwambwa apa do tau nu randau tau
hinga ri rani ai sairo Jisas hi tini ri saweno.”
23 Pita o hinga ri bwani hima fisi ya wu esi. Fori Josep, Basapas hi ba fo rini uchandau,
hi rihi foti Jasitas. E, hima fori Mataiyas.
24 Wosini Gotri ni ka hinga ya wu uchahambwa, “Apukolaka, mindombwa ele hima i
sembe mi hambwandau. Apa ma nunu mekusi, hinde na hima ni nunu mi ondiyasino,
25 wosiwa Jutas wa tiki ai etisini do mi himache tau hinga ri rano? Jutas doha'a tau
mihi hanja'aisini ri hani ri iro.”
26 Wosini Gotri ni wu uchahambwasini fini keke tapa wuhi wu rasaiwani Mataiyas to
Gotri okokona ya ri eti. Wowani ele tapa'angi tapa'angi hatachi funda himache lenga
ya ri eti.

2

Gotri Himamwale kipe sikaro

1 Ete wowani Pendikos gisi tawani o gisi okwe aka laka fokumbwa wunu tinda ya
wu wau.
2 Wosiwani metengei ete ata laka foti hewen ko tiki ausuwa laka sindau hinga ya gi.
Wokoni o ata gale wu linindaro aka laka ki ete raru.
3 Wowani hi ti tarukwe hinga sirakoni huwa huwa ele hima wui tape tenge tiki funda
funda ya wunu liti.
4 Wosiwani Gotri Himamwale kipe funda wunu talesini wunu okulandawani mwanji
ba fo ba fo hinga ya wu bwanda.
5 O gisi ki, Jerusalem ko tiki Juta hima kupu fwele ele mapwa ele mapwa tokwe tasini
ya wu da. Wunu Gotri ni akindau hima.
6 Ka ata giwani ele hima miyafo wu tani ya wu wau. Wosini wu mendiwani Jisas ri
himache le ele hima i mwanji minde hinga wu bwawani ete wu apapana.

7 Wokoni inaka miyafo wu wohambwakahambwakoni ya wu sawe, “Hinde na
hinga? Do mwanji bwandau hima le wunu Galili kipe hima lembwa.
8 Hinde wowani nui mwanji hinga funda funda wu bwandau? Nu mendiwani nui
nuwai yapai bwandau mwanji gale hinga!
9 Nunu ele ko ele ko ki nu taro, nunu fwele Patiya kipe, fwele Mitiya kipe, e, fwele
Ilam kipe. Nunu fwele Mesopotemiya mapwa tokwe nu taro, fwele Jutiya, fwele
Kapatosiya, fwele Pondas, e, fwele Esiya,
10-11 e, fwele Firisiya, fwele Pamufiliya, fwele Isip, e, fwele Lipiya, Sairini takai ki
dau. Nunu fwele Rom ki nu dau Juta hima kupu ga wui sumbu torosindau hima lenga,
nu tasini aha'a ki nu dau. Nunu fwele Kuwit kipe, fwele Arepiya kipe. Nunu tinda
ete ma nu mendi, nui mwanji ba fo ba fweleki ele Gotri wosiro sumbu laka tini wu
bwandau.”
12 Wokoni ele hima wu apapanani inaka miyafo naha ya wu hambwanda. Wondani
wunjenga ka hinga tini ya wu anambwa, “Doha'a bwele sumbu hinga?”
13 Ete wondani hima fwele ka hinga ya wunu saweholiya, “Waini uku ako miyafo
naha asini wu ambwatinambwatindau.”

Pita Gotri mwanji bwaro

14 Ete wowani Pita ele tapa'angi tapa'angi hatachi funda lenga ri etisini hapa tinga ri
uchani ele himiyama hurahama miyafo leni ka hinga ya ri sawe, “Kunu ele Juta hima
kupu, kunu ele hima fwele Jerusalem ku tasini ku dau okwe, kunu wasamba ma ku
owesini mwanji ahi ti ku mendini doha'a sumbu ku hambwa.
15 Kunu hinde ku hambwandau, dele himako ambwatinambwatindau'u? Mina.
Hinde wowani apambwa nurumbu, 9 kilok ya iu.
16 Gotri mwanji bwarakarandaro hima Jowel imbihumbwa ri chengi ki ele sumbu
ni ka hinga sawero:
17 “Gotri ka hinga ya sawe, ‘Gisi jipe takaiwa ai Himamwale kipe ele himiyama
hurahama ni humbweno.
Wowa ele kui himiyama hurahama che Gotri mwanji wu bwarakarandano.
Wosini ele kui hima wapa leni a wosiwa wunu tukuyaneheindau hinga ele sumbu
ambwe wu heino.
Wosini ele kui mekupu le wu tukuyaneheiwa sumbu fwele wunu a mekusino.
18 O gisi kumbwa Himamwale kipe ahi ti ai tau ra himiyama hurahama le okwe a
humbweno. Wosiwa Gotri mwanji wu bwarakarandano.
19 Wosini kari kau niri ni a wosiwa sumbu ba fo hinga sirano. E, kari kai nuwe ni a
wosiwa sumbu ba fo hinga sirano.
O hinga a wosiwa ka nuwe ki fi tinga hi tinga hiki omwesika laka tinga o sirakonda.
20 Wosini nika ti a jamekowa o hundukonda. Niliki nika ti a jamekowa naro o
sirakonda.
Wowambwa Apukolaka ri gisi ti o sirakonda. O gisi rihi omwesika laka kwambu naha.
21 Wosiwa hima fwele Apukolaka hi tini mwe naha uchawa wunu okulani ra'aikonda.”
’

Gotri mwanji bwarakarandaro hima Jowel o hinga sawero.
22 Wosini Pita tombwa ya ri ai sawe, “Kunu Isurel hima kupu le, kunu doha'a mwanji
ma ku mendi. Ani Nasaret pe Jisas ni kunu a sawekondau. Kunu ku hambwandau, ka
kui nindo tiki ri dasini Gotri kwambu tiki ba fo ba fo sumbu kwambu ri wosindaro
ti. O sumbu hinga ri wosindaro ti, oti ku heini ku hambwa kinani, rini Gotri to rini
humbwewani ri taro.
23 Imbihumbwa kapwa Gotri to rinjenga ri hambwani funda bwani mendiro mwanji
hinga ori hima ni kui tapa tenge ki ri owero. Wosiwani ele kapwa hima wui tapa tenge
tiki rini ku hasini ku sawewani me yapweke tiki rini wu yeni wu siro.

24 Wosiwani ori hima amwaka mendini ri haro ti, Gotri oti ni rani humbwesini rini
ai rasairo. Hinde wowani, o rini eini siro wa ti hinde apa rini toronambusi kumbwa.
25 E, Defit okwe o hingambwa rini numbwa imbihumbwa ri chengi Sam ki sawero:
“Ani ani heiwani Apukolaka ri ani ni takaisini ete ri dau.
Rini ani takaisini dani kwambu ti ani handau. Wosiwa sumbu foti hinde ani yetupwa
kumbwa.
26 Wondawani sembe ahi ti kipe naha sukwandawani kipeheki mwanji tumbwa a
bwandau. Wosini anjenga mwa'ambwe kipe tini a nikisindau.
27 Apa ambusuwa lei ko tiki mi ani hanja'aisiwa a da hinga.
Hima kipe naha mihi ti mi ani hanja'aisiwa wa tiki apa ai tape ti kupwa'ai hinga.
28 E, himamwale ako torono numbo ti mi ani mekusihiro.
Mini ani ga ete mi dawa, apa ete ani eripendano.”
Defit o hinga ri sawero.
29 “Ai hiparakambwe le, ma ku mendi. Defit sawero mwanji oti rinjenga ri sawe
nambwe. Hinde wowani, rini imbihumbwa ri haro. Wosiwani rini wu eini wu siro. Ri
wa mwe ti nui nindo tiki ete da dani apa ya ete da.
30 Woroti, Defit rini Gotri mwanji bwarakarandaro hima. Rini Gotri rini ga mwanji
funda mwe naha fi bwani fi mendiro ka tini ri hambwandaro, “Ichai mi anitafenita
forini mini hinga king apukolaka rini ani esikonda.”
31 Defit o sumbu ni Gotri wosiwa ichai sirano ti rini ri hambwandaro. Wosini Kurais
ri ai saino sumbu tini ete ya ri sawe, “Gotri apa rini hanja'aisiwa ambusuwa ko tiki
ete ri da hinga. Wosiwa hima tape rihi ti apa kupwa'ai hinga.”
32 O mwanji hinga keke Jisas mwe Gotri ai rini rasairo. Nunu tinda ete nu heisini ka
hinga nu sawendau.
33 Apa Jisas hewen ko tiki ri rausini Gotri tapa mama tokwe ya ri dau. Ri Yapai Gotri
to Himamwale kipe rihi rini ha kinani sawero hinga ya rini ha. Woro hinga apa o
Himamwale ri humbwewani sikawani ka ku mendisini ku heini ku hambwahito.
34 Defit rini hewen ko tiki ri rau nambwe. Woroti rinjenga imbihumbwa ri chengi
Sam ki ete ri sawero:
“Apukolaka ai Apukolaka ni ka hinga ri sawero:
‘Mini ai tapa mama tokwe mi linindawa
35 ichai ele mi miho hima a sawewa mi seke tako tiki wu dano.” ’
36 “Apa kunu Isurel pe hima le, ka tini ya ma ku hambwa. Ka me yapweke ki ku yero
Jisas Gotri rini ni Apukolaka esisindau. Rini Kurais.” Pita o hinga ya wunu ri sawe.

Himiyama hurahama miyafo sembe wu hawani uku wunu yasiro

37 O mwanji hinga tini wu mendini sembe amwaka ya wunu a. Wowani Pita ga ele
himache fwelenga wunu ni ya wu sawe, “Nui hiparakambwe le, apa hinde hinga nu
wosino?”
38 Wowani Pita ya wunu ri sawe, “Kunu tinda ete funda funda sembe kuhi ti kapwa
sumbu kuhi gumwa ma ku sisini Jisas Kurais ri hi tiki uku ti ma ku yawa, Gotri kapwa
sumbu kuhi ti sa rani sa rumbwe. O hinga ku wosiwambwa apa Gotri Himamwale
kipe rihi ti kunu ri hano.
39 Imbihumbwa Gotri Himamwale kipe ti kunu ri ha kinani ri sawero ti apa kunu
ga kui chechehimache lenga ele himiyama hurahama apahime dau le okwe wunu ri
hakondau. Gotri to wunu uchawani rini tambwa wu tawambwa Himamwale kipe rihi
ni wunu ri hakondau.”
40 Wosini Pita ele mwanji fwelenga wunu ri sawesini mwanji kwambu fonga ya
wunu ri sawe, “Kunu hambwafwa'ai, apa ele kapwa hima lenga walambe funda kunu
ino keke sembe kuhi ti ma ku ha.”
41 Wowani ele hima Pita i mwanji ni wu mendini wu sirinawani uku ti ya wunu yasi.
Wowani o gisi ki Gotri ele sembe haro hima hinga ra'aiwani 3,000 hinga ya sukwa.

Jisas ni sembe haro hima anandi lei sumbu kipe

42 Wosini wunu ele Jisas himache lei mwanji ni kipe naha wu mendini ele
hiparakambwe leni wu okulani a funda wu ani, Gotri ni ya funda wu uchahambwanda.
43 Wondawani ele sembe haro himako Gotri ni wu akindawani Gotri ele himache lei
tapa tiki ba fo ba fo sumbu ya ri wosi.
44 Ete wowani ele himiyama hurahama sembe ti Kurais numbwa wu hasini ya funda
wu da. Wosini ele mwa'ambwe wuhi wu hambwawani funda ete wui mwa'ambwe
hinga.
45 Wosini ele wui nuwe tipa fwelenga mwa'ambwe wuhi fwelenga ele hima ga
wungwa wu jindaro. Wosini o ya wu torosini wu ratani, ele bwarichape hima, e,
ahirahi nambwe hima leni wu humwasini ya wu ha'i hata.
46 Wunu sembe funda ete wu dani gisi gisi Gotri aka laka tokwe funda wu indaro.
Wunu ele aka ele aka ki wu wausini ahirahi ti funda wu andani sembe kipe naha wu
hambwandani ya wu eripenda.
47 Gisi gisi wunu Gotri hi tini ete wu rasaindawani ele himiyama hurahama wunu
heini sembe wuhi ti wunu ni wu eripendaro. Ele gisi hinga Gotri hima fweleni ri ai
ratawani sembe ha himako miyafo naha ya inda.

3

Seke kapwa hima forini kipe ai wosiro

1 Gisi fo nika raini 3 kilok iwani Pita hima pi Jon Gotri aka laka tokwe Gotri ni
uchahambwa kinani ya fi i. Juta hima kupu le Gotri aka laka ki o amwa hinga gisi
gisi Gotri ni wu uchahambwandaro.
2 O Gotri aka laka takai ki seke kapwa hima fori o ki ya ri lininda. Ri nuwai o
hinga ete rini raro. Gisi gisi ele hima rini ratani Gotri aka laka lengenumbo foriki,
hi ti, Kipe Naha, tiki ya rini lisisi. Wosiwani ele hima miyafo naha o Gotri aka laka ki
rarundawani ya mwa'ambwe keke ete ya ri uchanda.
3 Woro ori hima to Pita hima pi Jon Gotri aka laka ki fi rarukowani ya ete fini ri
heikoni ya keke ya fini ri ucha.
4 Wowani Pita hima pi Jon miya kwambu tiki ya rini fi misi. Fi misini Pita ya rini
sawe, “Mini sini ni ma hei.”
5 Wowani miya ri jamekoni fini ni ya ri hei. Rini ete ri hambwaro, “Mwa'ambwe
fwele o fi ani hakonda.”
6 Wowani Pita ya rini sawe, “Ani ya nambwe. Do mwa'ambwe ani ga dau ti, mini
ani hakondau ti, Nasaret ko kipe Jisas Kurais hi tiki mini a sawekonda. Mini ma saini
ma i!”
7 Wosini Pita tapa mama rihi tiki rini toroni ya rini rasai. Wowani metengei ba
tatumbu rihi ti ri mendiwani kwambu naha ti ya i.
8 Wosini ri sipikinani ri etini ya ri i. Sipikilepikini ri ichi'uchandani Gotri hi tini ri
rasaindani Gotri aka laka we tiki fini ga ya funda wu raru.
9 Wowani ele himiyama hurahama rini heiwani ri ichi'uchandani Gotri hi tini ya ri
rasainda.
10 Wowani ya wu hambwa, “Do hima Gotri aka laka lengenumbo foriki, hi ti, Kipe
Naha, uchandau tiki linindaro hima, wosini ya mwa'ambwe ti keke uchandaro hima.”
Woroto rini wu heiwani kipe naha ya ri ai ri wosi. Wowani wu apapanani inaka wuhi
ti endiki naha ya wunu i.

Pita Gotri aka laka ki Gotri mwanji ri bwaro

11 Wosiwani ori hima Pita hima pi Jon ni torosini sirina sirina ri indawani ele
apapanaro himiyama hurahama miyafo rini ni wu hei kinani wu namani wu ini Juta

hima kupu lei king apukolaka fori Solomon imbihumbwa kiro, Solomon Tapa Aka, nandau tiki ya wu wau.
12 Wowani Pita wunu heifuni ele himiyama hurahama ni ka hinga ya ri sawe, “Kunu
Isurel hima kupu le, hinde wowani inaka tenge miyafo ku hambwandau? Bwele keke
sini ni miya ku misindau? Kunu ka hinga ete ku hambwandau'u, o sumbu hinga ti, si
kwambu, e, Gotri ni hambwandau sumbu sihi tiki si wosiwani kipe ri wosini ri indau'u,
oto? Minambwe naha!
13 O sumbu sukwaro ti, nui metele Epuraham, Aisak, Jekop hima i wui Gotri to ri tau
ra himache ri, Jisas hi tini ri rasairo. Hima mwe ri kale miho hima lei tapa tenge tiki o
ku ha to. Woro Pailat ri inaka ti rini hanja'aiwa ri i ki. Wowani kunu, mina. Kunu rini
ni gumwa ku siro, Pailat mwakambe tiki.
14 Wosini kunu kari hima kipe naha, sumbu kipe naha wosindau hima rini gumwa
ku sisini hima yeni siro hima ori ni Pailat ni ku uchani ya ku sawe, hanja'aiwa sira
kinani.
15 Wosini ori numbo kipe naha ki nunu ra'aino hima rini ya rini ku yeni ku si. Woroti
ori hima Gotri ai rini ri rasairo. Wowani sini o sumbu si miya tiki si heisini si bwandau.
16 Sini Jisas ni sembe sihi ti si hasindau hima. O keke Jisas to ri hi tiki dori hima
ni okulasiwani kipe naha rini wosisiwani apa o sumbu ni ku heini ku hambwandau.
Jisas tombwa sini okulasiwani si sembe ti rini ni si haro. O sembe ha sumbu keke do
kwambu kui miyaningisopo tiki rini wosiwani ku heihito.
17 “Ai hiparakambwe le, mwe naha ani hambwanda. Kunu ku hambwa nambwe ka
sumbu hinga ti ku wosiro. Kui apukolaka le okwe wunu o hingambwa wu hambwa
nambwe.
18 Ka mwanji hinga ti, Gotri imbihumbwa ri mwanji bwarakarandaro hima lei wui
takisopo ki sawero, ri Che ri Kurais to nomo rano. O sumbu hinga ku wosiro ti, oti o
Gotri sawero mwanji hinga ni ete ku sirinaro.
19 “Woroti, apa o kui kapwa sumbu gumwa ma ku si. Wosini sembe kuhi ti ma ku
hawa, Gotri kapwa sumbu kuhi ti sa ri rani ri rumbwewa hima kipe naha ku sira.
20 O hinga ku wosiwa apa Apukolaka to kwambu ako ti sa kunu ha. Wosini Jisas ni
ri humbwewa kunu tambwa sa ai ta. Hima mwe ri imbihumbwa Gotri to ondiyasiro
hima ri, hi rihi ti Kurais.
21 Hima mwe ri apa hewen ko tiki ri dani mwa'ambwe tinda ete ako naha sira kinani
Gotri to sawesiro gisi tini ri nikisinda, imbihumbwa ka Gotri mwanji bwarakarandaro
hima kipe naha lei wui takisopo ki ri sawero hinga.
22 “Moses ka hinga ri sawero, ‘Kui Apukolaka Gotri, apa'ichai kui hiparakambwe
forini kui nindo tiki ani hinga ri mwanji bwarakarano hima hinga o ri esikonda.
Wosiwa kunu ori hima i mwanji ti ma ku mendini kunu ele ri bwano mwanji hinga
tinda ma ku sirina.
23 E, ele hima hinga o Gotri mwanji bwarakarandau hima ni wu mendini wu sirina
nambwe ti nawa apa Gotri tinda wunu yewa wu humbuno. Wowa apa wunu Gotri
hima kupu hinga hinde wu da kumbwa.’
24 Imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri, Samiyel ga ri gumwa ki taro
Gotri mwanji bwarakarandaro hima lenga bwaro ti apa mwe naha sukwa sukwa ya
inda.
25 “Kunu ele mwanji bwarakarandaro hima lei anitafenita. Kunu Gotri to mwanji
ti kui atei hima ga funda wu bwani wu mendiro mwa'ambwe tini o ya ku toronda.
Imbihumbwa Epuraham ni ete ri sawero, Mi anitafenita keke dele nuwe kipe hima
hinga wunu okulano mwanji ahi ti wunu ani hakondau.
26 Gotri ri tau ra himache ai rini ri rasairo. Wosini rini humbwewani rindo metengei
kunu tambwa ya ri ta, wosiwa Gotri kunu okulawa kunu funda funda kapwa sumbu
kuhi gumwa ku sisini kipe naha ku sira kinani.”

4

Pita hima pi Jon ni kalapus tiki wu rawaruro

1 Ele himiyama hurahama ni mwanji fi bwandawani puris hima fwele, Gotri aka
laka aulindau hima laka ri, e, Satiyusi hima le okwe ya ete wu ta.
2 Wosini fi mwanji wu mendini ya wu hambwa, opi hima ele himiyama hurahama
ni mwanji fi bwandau ti, Jisas hasini ai sairo hingambwa ele haro hima le okwe tinda
ai saino. O keke fini ni sembe amwaka laka wu mendikoni fini toroni kalapus tokwe
ya fini ra'ai.
3-4 Wosini o gisi sunduya kumbwa ele hima fini toroni kalapus fini wosiwani niliki
fi tukuyawani ya lindana. Ele himiyama hurahama miyafo o fi mwanji ni wu mendini
sembe wuhi wu haro ti, hurahama lembwa wu gendiwani 5,000 hinga sukwaro.

Kanisol hima i miyaningisopo ki fini kotimworo

5 Dani lindanawani ele Juta hima kupu wui kanisol lenga, ele wui mekupu ga ele
Gotri lo mwanji hambwandau hima laka lenga Jerusalem ko tiki ya wu ta.
6 Wosini puris hima i apukolaka ri Anas, Kaiyafas, Jon, Alekisanda, e, puris hima i
apukolaka ri hima kupu lenga ya funda wu wau.
7 Wosini opi Jisas himache ni wui miyaningisopo tiki fini wu esisini ka hinga ya fini
wu sili, “Kunu bwele kwambu hinga tini ku torosini namoi hi hinga tini ku uchandani
ka sumbu hinga ku wosindau?”
8 Wowani Pita Gotri Himamwale kipe rini ki talesindau tiki ya wunu ri sawe, “Kunu
Isurel hima kupu wui kanisol lenga mekupu lenga,
9 apa kunu kari seke kapwa hima ni kipe si wonorukwero ti keke sini ku sili ki ku
hambwandani, e, kari hima ni hinde hinga kipe si wonorukwero tini ku mendi kinawa,
10 kunu tinda ete ma ku hambwawa Isurel hima kupu le okwe sa wu hambwa.
Ka Nasaret pe Jisas Kurais hi rihi tiki dori hima kipe wosiro. Wosini apa kui
miyaningisopo ki ori eninda. Kunu Jisas ni me yapweke tiki rini ku yero ti, Gotri to
wa we tiki ai rini rasairo.
11 Hima mwe ri Jisas imbihumbwa Gotri chengi tiki rini ni kaisini ka hinga sawero,
‘Ele aka tau randau hima leto o worumbo ni kapwa wu nani wu humbwero tito apa o
aka ni kipe naha ekikinasindau.’ Woro kunu kale aka tau randau hima hinga. Hinde
wowani, kunu Jisas ni kapwa ku nani ku yeni ku siro.
12 Hinde na hima forito apa nunu ri okula kumbwa. Dele mapwa laka hinga Gotri
nunu ai ri ratano hi ti hima hi anandi foni ri meku nambwe, O Jisas hi numbwa.”
13 Wondawani wunu Pita hima pi Jon ni wu heiwani fini fi aki nambwe, kwambu
tinga ya fi bwanda. Wowani ya wu hambwa, fini imbihumbwa sukul fi wo nambwe,
fini chengi hambwa hima mina. Fini hi nambwe hima. O hinga keke inaka tenge
miyafo ya wu hambwanda. Woroti wunu hambwanda, imbihumbwa fini Jisas ga fi
ichi'uchandaro.
14 Wokoni wu heiwani fi sawewani kipe wosiro hima ori fini ga ri etiwani wunu
mwanji fori wu ai fini wu bwa nambwe.
15 Wofunu fini sawewani kanisol aka fi hanja'aisini hoko tokwe ya fi raru. Fi raruni
fi indawani wunu mwanji ti ka hinga ya wu anambwa,
16 “Apa kapi hima fisi hinde hinga nu wosino? Fini sumbu kwambu foti fi wosiwani
Jerusalem ko pe hima hinga tinda o sumbu wu hambwasinda. Apa nundo hinde nu
yani kumbwa.
17 Apa o mwanji ete dawa ele mendi nambwe hima leki o ichi'uchakonda. O keke
apa fini ni kwambu tiki ya nu sawekonda. Wowa apa fini hima fweleni Jisas hi ki fi ai
sawe hinga.”

18 Wosini wu uchawani fi ai tawani kwambu tiki ya fini sawe, “Apa do Jisas hi ki ai
saweni ele hima ni o hi ki ondiyakandiya kei.”
19 Ete wowani Pita hima pi Jon mwanji wasa ti ka hinga ya wunu fi sawe, “Wo Gotri
mwanji si hanjaˈaisini kui mwanji tini si mendini si sirina kiˈi? O sumbu hinga ti Gotri
miyaningisopo tiki kipeˈe? Kunjenga ma ku hambwanehei.
20 Sini apa hinde si gaina kumbwa. Sini si heiwani ele ri wosindaro sumbu ti, e, ri
bwawani si mendindaro mwanji ti ete si bwandano.”
21 Ete wowani ele hiˈucha hima mwanji kwambu foti wu ai autangini fini wu
sawesini wu hanjaˈaiwani ya fi i. Wunu ele himiyama hurahama keke wu akindaro.
Ele himiyama hurahama wunu Gotri hi tini ya wu rasainda, Gotri ka sumbu hinga
ni wosiro ti keke. Wosiwani ele hiˈucha hima laka nomo fini hano numbo ti wu
simiyafuro.
22 Ka Gotri kwambu ki fi okulawani kipe ri wosiro hima ori, ri daro asama rihi ti 40
hinga.

Jisas ni sembe haro himako kwambu wu torosini Gotri mwanji ti wu bwa ki Gotri ni wu uchahambwandaro

23 Kanisol hima fini wu hanjaˈaisiwani fi hima tipa le tambwa fi ini ele puris hima i
apukolaka lenga ele mekupu lenga fini bwaro tini tinda ete ya wunu fi sawenda.
24 Wowani o mwanji wu mendisini sembe funda wu hambwandau tinga Gotri ni
hapa tinga ka hinga ya wu uchahambwa, “Apukolaka, mindo niri tinga nuwe tinga
mi wosini, Soluwara ti okwe mi wosini, e, mwaˈambwe hinga tinda dele ki dau ti mi
wosiro.
25 Imbihumbwa mi Himamwale kipe ti mi himache ri, nui metele, Defit, ri takisopo
tiki mwanji fori ka hinga Sam chengi ki mi sawero. Himamwale kipe mihi ti ete sawe,
‘Hinde wowani ele hima kupu ba fwele sembe enge wu andau?
Hinde wowani ele hima hinga kapwa inaka wu hambwandau?
26 Ele nuwe laka kipe king apukolaka le wunu au keke wu saini wu ini ele kanisol hima
ga Apukolaka ri tau ra kinani uchasiro hi ti, Kurais, ni wu rakai kinani ya wu
wauˈi wauta.” ’
27 “Mwe naha, Herot hima pi Pondiyas Pailat ga ele hima kupu ba fwelenga Isurel
hima kupu le okwe wunu funda wu wausini Jisas hi tini ya wu sawesiyaˈai. Rini mi
tau ra himache kipe naha mihi, imbihumbwa ka mi ondiyasi to.
28 Wunu wu wauro ti ka sumbu imbihumbwa mi inakahambwa ni mi woni kwambu
tiki mi ondiyasiro tini wundo wu wosiro.
29 Apukolaka, apa ma hambwanehei to, dele aki mwanji wu bwandau ti. Wosini
nunu mi tau ra himache mihi le ma nunu okula. Wosiwa nunu nu aki hinga kwambu
tiki mi mwanji ti nu bwa.
30 Wosini mi tapa ti ele hahungondau hima leni mi torowa kipe sa wu wosisini Jisas
mi tau ra hima kipe naha hi rihi tiki sumbu kwambu miyafo ti sa sira.”
31 O hinga wu uchahambwani humbuwani, o aka wu wausiro ti ete ya raˈichiˈucha.
Ete wokowani Gotri Himamwale kipe ti wunu talesiwani Gotri mwanji ti ya wu bwa.
Wunu wu aki nambwe mwanji ti au laka hapa tinga wu uchani ya wu bwanda.

Jisas ni sembe haro himako wunu sembe funda naha

32 Wunu ele sembe ha himako wunu inaka funda ya wu hambwanda. Hima fori ri
mwaˈambwe ti ri heini ete ri sawe nambwe, “Dohaˈa mwaˈambwe ahi naha.” Mina.
Ele mwaˈambwe wuhi funda ete wuhi tumbwa.
33 Ele Jisas himache wunu ai sairo Jisas hi numbwa wu sawendau ti, kwambu tinga
ya inda. Wowani Gotri hima keke wono sumbu ti omwesika naha ki ya wunu ri
rawaka.

34 Wui nindo tiki daro hima forito a keke mwa'ambwe keke ri heifu nambwe. Wunu
fwele nuwe chele, aka chele. Wosini ele biya hima fweleki ya wungwa wu jindaro.
Wosini o wungwa wu jiro ya ti wu ai ratani
35 ele Jisas himache lei mu tiki wu owesiwani wunu ga ele heifundau hima leni ya
wu ai ha'i hata.
36 Hima fori wui nindo riki daro hima, ri hi ti Josep. Wowani ele Jisas himache lenga
hi foti Banapas ya rini wu uchasi. O hi mwanji mu mwe ti ka hinga: “Hima i sembe
tini okulandau.” Rini Lifai hima kupu fo, Saipuras kipe hima.
37 Rindo nuwe tipa rihi foti ya wungwa hima foringa ya ri ji. Wosini o ya ete ri ra ra
ele Jisas himache le tambwa ri ratani wui mu tiki ya ri andosi.

5

Ananaiyas ga Sapaira ga

1 Hima fori o da, hi rihi ti, Ananaiyas. Humwe rihi, hi tihi ti, Sapaira. Ananaiyas
hima foringa ri nuwe tipa fotini ya wungwa ya ri ji.
2 Wosini ri humwe ga fi anambwasini o ri tororo ya tipa ti finje ya fi torosi. O hinga
fi wosini Ananaiyas ya tipa tunumbwa ri ra'aini Jisas himache mu tiki ya ri owe.
3 Wowani Pita ya sawe, “Ananaiyas, hinde wowani Saiten mi sembe ki talesiwani
Gotri Himamwale ni mi gambondau? Hinde wowani o nuwe ki mi tororo ya tipa ti mi
yanisindau?
4 Imbihumbwa do nuwe tipa ni wungwa mi ji nambwe dawani o mi nuwe tipa
tumbwa. Apa wungwa mi jisini mi raro ya ti tinda mihi tumbwa. Hinde hinga mi
wono, o mi inaka. Woro, hinde wowani do sumbu mi inaka ki mi hambwaro? Mini
hima ni mi gambonda nambwe, mina, do Gotri ni mi gambosindau.”
5 Wowani Ananaiyas o mwanji ni ri mendikoni ri raini ete ya ri ha. Ete wowani ele
hima o mwanji ni wu mendikoni aki omwesika laka ya wu aki.
6 Wowani hima wapa fwele wu tani hima dinga rihi nika'ari tiki wu injisini wu
kichani wu ra'aini ya wu eini si.
7 Ete wowani kamindache hinga dani ikowani ri humwe Sapaira ya ti sira. Tini o
sumbu siraro ti hambwa nambwe.
8 Wowani Pita ya tini sawe, “Do ya nuwe kihi chikini kini haro ya tinda ki rataro'o?”
Wowani ya ti sawe, “Ei, tinda si rataro.”
9 Ete wowani Pita ya ai tini sawe, “Hinde wani mwanji funda ki bwani ki mendisini
Apukolaka ri Himamwale kipe tini ki simiyaneheindau? Ma mendi, ni hurache ni
eini siro hima le tani lengenumbo takai ki ele kwai eninda. Apa o nini kichani wu
ra'aikonda.”
10 Ete wowani metengei ete Pita seke mu tiki ti raini ete ya ti ha. Wowani ele hima
wapa wu sirani wu heiwani o humwe haro. Ete wowani wu kichani wu ra'aini ti
hurache takai ki tini ya wu eini si.
11 Wowani ele lotu wondau himako ga ele hima fwelenga o mwanji wu mendikoni
wunu tinda ete aki ti omwesika naha ki ya wu aki.

Ba fo ba fo sumbu hinga sukwaro

12 Ele Jisas himache ba fo ba fo sumbu kwambu hinga le miyafo naha ele himiyama
hurahama nindo tiki ete wu wondaro. Wosiwani ele sembe haro hima le sembe funda
naha wu dani imbihumbwa Solomon kiro tapa aka tiki funda ete ya wu waunda.
13 Ete wondawani ele hima fwele wu akindani ele sembe ha himako ga wu wau
nambwe. Woroti ele sembe ha himako i wui hi tini ya wu rasainda.
14 O hinga wondawani ele himiyama hurahama miyafo naha Apukolaka ni sembe ti
wu hani ele sembe ha himako ga ya funda wu inda.

15 Wondani ele Jisas himache wosiro sumbu kwambu wu heisini himiyama hura-
hama miyafo hahungo hima leni wu kichani hoko tokwe wu rasirani numbo tiki
owesiro ba fo ba fo tei tenge tiki ya wunu andosinda. Wunu wui inaka ti hahungo
hima walefo naha heifuni ka hinga ya wu hambwa, “Apa Pita ri tani ri tapa nunu
funda funda ri torosini kipe hinde ri wosi kumbwa. Minambwe nawa nika sa rini
yewa himamwale rihi tito nui tenge ki iwa sa nunu kipe wosi.”
16 Wondawani Jerusalem ko laka takai kipe hima le okwe ele wui hahungo hima le,
himamwale kapwa wosiwani walambe indau hima le wu ra ra wu tani funda ya wu
wau. Wosiwani ele hahungo hima hinga tinda ete kipe ya ai wunu wosi.

Gotri ensel Jisas himache leni kalapus ki toroni rawararo

17 Wosiwani puris hima i apukolaka ringa rini ga tau funda randau hima tipa le,
Satiyusi hima tiya ga, wunu sembe amwaka laka ti Jisas himache leni ya wu mendi.
18 Wosini wu saini Jisas himache leni wu toroni ele kapwa hima ga kalapus laka tiki
ya wunu rawaru.
19 Wosiwani Apukolaka i ensel fo niliki tani lengenumbo tukwasini Jisas himache
leni hoko tokwe ya wunu ri rasira. Wosini ya ri sawe,
20 “Kunu ma ini Gotri aka laka we tiki ma ku rarusini ele himiyama hurahama ni
himamwale ako torono mwanji tini ma ku sawe.”
21 Wowani ele Jisas himache o tini wu mendini nurumbumbwa Gotri aka laka tokwe
ya wu i. Wosini Gotri mwanji tini ele hima ni ya wu bwanda.

Wondawani ele puris hima i apukolaka lenga wui hima tipa lenga wu wausini
kanisol hima lenga Isurel hima kupu wui mekupu ga wunu uchawani wu tani ya funda
wu wau. Wosini ele kalapus aulindau himako ni mwanji ya wu raˈai, ele Jisas himache
leni wu rata kinani.
22 Wowani apungwandai kichandau hima le o mwanji raˈai kinani kalapus aka
tokwe ya wu i. Wu ini wu heiwani Jisas himache le da numbwa. Wowani wu ai wu ini
mwanji ka hinga ya wu sawe,
23 “Ka kalapus aka lengenumbo nu heiwani kwambu naha tiki dimisiro. Wosiwani
aulindau hima le ele aka tipa lengenumbo hinga funda funda ete ya wu eninda.
Wosiwani nunjenga ele aka tipa nu tukwasini nu heiwani hima fori kwai da nambwe.”
24 Wowani Gotri aka laka aulindau hima laka ori ga ele puris hima i apukolaka lenga
o mwanji ni wu mendini inaka miyafo naha ya wu hambwa. Wokoni ya wu sawe,
“Bwele sumbu hinga to sukwakondau?”
25 Wosiwani hima fori sirani ya wunu sawe, “Ma mendi, ele kalapus aka ki ku
rawaruro hima le, apa Gotri aka laka we ki wu enindani himiyama hurahama leni
Gotri mwanji tini ele kaka wu bwanda.”
26 Wowani Gotri aka laka aulindau hima laka ga ele ri tako tokwe dau himache lenga
wunu toroni rata kinani ya wu i. Woroti wu ini wunu ye nambwe, mina. Wunu ele
himiyama hurahama keke wu akindaro. Wofunu wunjenga ya wu hambwa, “Foki dele
himiyama hurahama humokuto humbweni nunu yeno.”

Jisas himache le kanisol hima leni Gotri mwanji bwa ki aki nambwe

27 Wosini fini wu ratani kanisol hima lei mwakambe tiki ya fini wu esi. Esisiwani
puris hima i apukolaka ri ya wunu sawe,
28 “Nunu mwanji kwambu tiki kunu nu sawero to sa, ka hi ni apa ele himiyama
hurahama ni ai ku saweno keke. Woroti, do Jerusalem ko laka hinga o kui mwanji
tombwa ini talesindau. Ete wosini kunu nunu ni ku sawendau, ori hima nundo nu
yero nani.”

29 Wowani Pita ga ele Jisas himache lenga mwanji wasa ya wunu sawe, “Nunu Gotri
mwanji ni nu sirinandau sumbu to sa mwase. Nunu hima i mwanji tunumbwa nu
sirina hinga.
30 Kundo Jisas ni me yapweke tiki rini ku yewani ri haro. Wosiwani nui atei Gotri to
rini ai rasairo.
31 Wosiwani Gotri rini rakauni ri tapa mama tiki rini lisisinda. O keke rini apa
nunu ni numbo ri mekusini nunu ra'aindau hima. Nunu Isurel hima kupu leto kapwa
sumbu nuhi gumwa nu sisini rini ni sembe nu hawa, kapwa sumbu nuhi ti ri rani ri
humbwekonda.
32 Nunu ele sumbu nu heisinimbwa mwanji nu bwandau. Wondawani Gotri
Himamwale kipe okwe nunu ga dani o hingambwa o bwanda. Gotri mwanji ni
sirinandau himiyama hurahama leni Himamwale kipe rihi ti wunu ri handau.”

Gameliyel sawero, kanisol hima sembe wahapi wuhi Jisas himache leni ha ki

33 Wowani o mwanji ni wu mendini sembe wuhi enge ya wunu a, Jisas himache leni
wu yewa ha ki.
34 Ete wosini kanisol hima forito ya ri eti. Rini Farisi hima fori, ri hi ti Gameliyel. Rini
Gotri lo mwanji tini ondiyakandiyandau hima. Wosiwani ele himiyama hurahama ri
hi tini wu rasaindau. Woro o hima to etisini ya wunu sawe, “Ma wunu sawewa sa wu
raruni biya hinga wu ini sa wu eninda.”
35 Ete wosini ele kanisol hima fweleni ya ri sawe, “Kunu Isurel hima kupu le, kunu
dele hima ni sumbu fo ku wosi kinawa kunu hambwafwa'aisitoni.
36 Kunu ku hambwandau, injelembwa hinga Tiutas ri saini ete ri sawero ti, ‘Ani hi
chele hima laka.’ Wosiwani 400 hima hinga rini ni sirinandaro. Ete wowani gapiman
au anaye himako rini yewani ya ri ha. Wowani rini ni sirinandaro hima le wu akini
wu ichi'uchawani o tau ete humburo.
37 Wosiwanumbwa dani ini gapiman ele himiyama hurahama ni hi wuhi ti kain-
dawani, Galili pe Jutas ori hima to himiyama hurahama fwele wui inaka tini ya ri
rasai, wowa rini ga wu ini ele gapiman hima lenga wu anayeni wunu humbwewa wu
i ki. O hinga ri wowani rini wu yewani ya ri ha. Wowani sembe rini ni handaro hima
le wu akini ya wu ichi'ucha.
38 Woroti o hinga keke kunu a sawendau, kunu dele hima ma wunu hanja'aisiwa sa
wu da. E, wui inaka ki do tau wu randau nawa apa'ichai o humbukonda.
39 E, Gotri ki siraro tau nawa apa hinde wunu ku ichaki kumbwa. Foki Gotri ga o ku
anayekonda.”

Jisas himache le wunu ki Jisas hi keke huruhumba sumbu sukwano tini wu eripe

40 Ete wowani Gameliyel mwanji tini ya wu sirina. Wosini Jisas himache ele ni wu
uchawani wu tawani ya wunu yemwakuto. Ete wosini mwanji kwambu ki ya wunu
sawe, “Apa Jisas hi tini ku bwa kei.” O hinga wunu bwasini wunu hanja'aiwani ya wu
i.
41 Wowani Jisas himache le kanisol aka wu andosini hoko tokwe ya wu raru. Wosini
ya wu eripe, hinde wowani, Jisas hi keke huruhumba sumbu wunu ki sukwaro.
42 Wosini ele gisi hinga Gotri aka laka ki, e, himiyama hurahama lei aka tiki ya wunu
ondiyakandiyanda. Wondani ya wu sawenda, Jisas rini Kurais, Gotri ri tau ra kinani
humbwero hima.

6

Tapa'angi hatachi fisi hima le Jisas himache leni wu okula kinani wunu esiro

1 Ka gisi ki Gotri ni sembe haro himako miyafo naha ya sira. Wosini Girik mwanji
ki bwandau sembe haro hima fweleto Hipuru mwanji ki bwandau sembe haro hima
fweleni sembe nomo hinga ya wu hambwa. Wosini ya wu sawe, “Ele gisi laka hinga

kunu ele ahirahi heifundau himiyama hurahama numbwa ku yakwandani, nui nindo ki dau himanguto le kipe ku yakwanda nambwe."
2 O hinga wu bwawani ele tapa'angi tapa'angi hatachi fisi Jisas himache le ele Gotri ni sembe haro himako ni wu uchawani ya wu ta. Wowani ya wu sawe, "E, Gotri mwanji ti nu hanja'aisini ahirahi tini nu humwasino ti o hinga kipe mina.
3 O sumbu hinga ti nawa, nui hiparakambwe le, kunu tapa'angi hatachi fisi hima fwele kui nindo tiki ma ku wakinehei. Ele himiyama hurahama miyaningisopo ki sumbu kipe wosindau hima le, Gotri Himamwale kipe raini talesiwani hambwa kipe hambwandau hima leni ma ku esi. Wosiwa ele hima apa do tau ki wunu nu esisiwa sa wu aulindani sa wu randa.
4 Wowa nunjenga Gotri ni nu uchahambwandani ri mwanji ti nu bwanda."
5 Wowani ele himiyama hurahama wunu o mwanji ni ya wu ohouna. Wosini Sitifen ni ya wu esi, rini sembe rihi ti Gotri ni kwambu naha ri haro hima. Wosiwani Gotri Himamwale kipe ti rini ki talesindau. Rini wu esini, Filip wu esini, Porokoras, Naikena, Taimon, Pamenas, Nikolas ya wu esi. Nikolas, rini Andiok ko pe hima. Imbihumbwa rini Juta hima kupu lei sumbu tini torosiro hima.
6 Wosini Jisas himache lei miyaningisopo ki dele hima ni wu esisiwani Gotri ni wu uchahambwasini tapa wuhi ti ya wunu owe.
7 Ete wosiwani Gotri mwanji ya ichi'ucha. Ete wowani hima miyafo naha wu mendini Jerusalem ko tiki Gotri ni wui sembe ti ya wu ha. Ete wowani puris hima fwele okwe sembe wuhi ya wu ha.

Juta hima kupu le Sitifen ni kotimworo

8 Gotri Sitifen keke ri wondani kwambu rini hasiwani rini ba fo ba fo sumbu kwambu ti ele himiyama hurahama nindo tiki ya ri wosinda.
9 Ete wowani hima fwele wu saini mwanji ti Sitifen ga ya wu anambwa anambwa. Hima mwe le wunu Juta hima kupu lei lotu wo sumbu fotini wu sirinandau. Wu lotu wondau aka mwe hi ete wu sawendau, Lalaunasindau Hima. Hima mwe le wunu Sairini, Alekisandiriya, Silisiya, e, Esiya kipe.
10 Ete wowani Gotri Himamwale kipe ti Sitifen ni hambwa kipe naha ti rini hasiwani ele hima ri mwanji ti wu diki ki heifuro.
11 Wofunu mwanji gambo foti hima fweleni yanini wu sawesiwani ele hima wu ini ya wu gambo, "Nunu nu mendiwani rini Gotri ga Moses ga ri saweholiyaro."
12 Ete wu bwakoni ele himiyama hurahama i sembe ti wu rasaini, ele mekupu, e, ele Gotri lo mwanji hambwandau hima lei sembe ya wu rasai. Ete wokoni wu ini Sitifen ni wu toroni kanisol hima tambwa ya wu ra'ai.
13 Wosini ele mwanji rini gambono hima fwele wu esisiwani ya wu sawe, "Gisi gisi dori hima Moses kaisiro Gotri lo mwanji ga Gotri aka laka ga ri saweholiyandau.
14 Nu mendiwani ete ri sawe, Nasaret pe Jisas to do Gotri aka laka lendosini Moses nunu haro lo mwanji ti ri humbusini sumbu anandi ri ai ri oweno."
15 Ete wowani ele kanisol hima wu linindaro ti, Sitifen ni miya kwambu tiki rini misini wu heiwani ri miyaningisopo ti Gotri ensel hinga naha.

7

Sitifen kanisol hima ni mwanji ri sawero

1 Ete wowani puris hima lei wui apukolaka ya ri sawe, "Ka mwanji mwe naha'a?"
2 Ete wowani Sitifen ga mwanji wasa ya ri sawe, "Ai hiparakambwe lenga ai yapai hima ga, ma ku mendi. Imbihumbwa nui metele, Epuraham, Haran mapwa tokwe ri i nambwe dani rini Mesopotemiya ki ete ri daro. Woro o gisi ki lindana ga dau Gotri rini tambwa ya sika.

3 Wosini ya rini sawe, ‘Mini do mi nuwe ga mi hiparakambwe lenga ma andosini ma saini nuwe tipa fo mini a mekusino tokwe i.’
4 Wowani Epuraham ri saini Kalatiya lei nuwe ti ri hanjaˈaisini ri ini Haran ki ya ri liti. Wondawani ri yapai hasiwanimbwa Gotri rini ai sawewani ri tani apa do ku linindau nuwe tiki ya ri da.
5 Woroti, Gotri Epuraham ni nuwe tipache foti rihi naha waˈai kinani rini ha nambwe, mina. Woroti, Epuraham rini che nambwe ri daro gisi tiki Gotri mwanji ka hinga funda bwani mendiro: Ani Gotri do nuwe mini ani hasiwa mi anitafenita le ichai o torosikonda.
6 Wosini Gotri ka hinga ai sawero: ‘Mi anitafenita le do nuwe hanjaˈaisini hima kupu ba fwelei nuwe ki wu dano. Wowa mi anitafenita ele wui tau ra himache hinga wu sirawa tau kwambu ti 400 asama hinga o wunu hakonda.
7 Wosiwa ichai ele himiyama hurahama o wunu a kotimwokonda, mi anitafenita leni amwaka omwesika tinga kapwa tau tinga wunu haro ti keke. Wosiwambwa mi anitafenita le o nuwe wu hanjaˈaisini wu tani hi ahi ti dohaˈa nuwe ki wu rasaindano.’ Gotri o hinga ri sawero.
8 Wosini Epuraham ri hima tape kupu ri kuto kinani Gotri rini sawero ti, ka hima i tape kupu kutondau sumbu ti Gotri funda bwani mendiro mwanji ichai mwe naha sirakonda. Wosiwanumbwa dani Epuraham Aisak ni ri rasiwani gisi ti tapaˈangi hatachi namili iwani o hima tape kupu ya ri kuto. Wosiwani Aisak ga Jekop ni ya ri ra. Wowani Jekop ga kale tapaˈangi tapaˈangi hatachi fisi che leni ya ri ra. Woroti wunu apa Isurel hima kupu lei wui metele.
9 “Kale nui metele wunu wui hipache, Josep, ni sembe kapwa wu hambwaro. Wokoni ele hima kupu ba fwelenga ya wungwa ya rini wu ji. Wowani rini wu rani Isip ko laka tokwe ya rini raˈai. Wondawani Gotri rini ga ete ya da.
10 Gotri rini okulasiwani ele nomo rihi ete ya humbu. Wosini Gotri hambwa kipe naha rini handawani Isip pe king apukolaka ga mwanji ti ri bwandawani king apukolaka rini keke ya wonda. O keke Isip leni torosino hima hinga, e, king apukolaka aka pe mwaˈambwe aulindano hima hinga ya rini esisi.
11 “Da hinga woni Isip ko ga Kenan ko ga iche laka wunu hawani nomo laka ya wu randa. Ete wondawani nui metele ahirahi hinde hinga apa wu wakino? Ahirahi wuhi tinda humburo.
12 Wondawani Jekop mwanji ya ri mendi, ahirahi Isip ko ki dawani. Wowani ri che leni metengei naha ya ri humbwe.
13 Dani ini gumwa ki wu ai iwani Josep ri hiparakambwe leni ya ri sawe, ‘Ani Josep.’ O hinga ri sawewani Isip ko kipe king apukolaka ya ri hambwa, ‘Dele Josep hima kupu.’
14 Ete wowani Josep mwanji ya ri humbwe, ri yapai Jekop rini tambwa ta ki. Wowani rini ga ele ri hima kupu lenga wu saini ya wu i. Wunu tinda ete 75.
15 Wu ini Isip ko ki ya wu raru. Wosini Jekop o ki ri dani ya ri ha. Wowani ri che le okwe ya wu ha.
16 Ete wowani hima tape dinga wuhi ti wunu kichani Sekem wa we ki wunu si kinani ya wu raˈai. O matimat imbihumbwa Epuraham Sekem ko ki Hamo i che lenga ya wungwa ri jiro nuwe tipa ki dau. Woro o ki ya wunu eini si.
17-18 “Dani ini Gotri imbihumbwa Epuraham ni mwanji funda bwani mendiro o mwanji mwe naha sirano gisi takai tandawani Isurel hima kupu le hima miyafo naha wu sirasini Isip ko ki ya wu da. Dani ini hima anandi fori king apukolaka Isip ko tiki ya ri eti. Woro rindo Josep ni ri hikisandau.
19 Rini kapwa inaka ri hambwasini nui metele leni tau kwambu ri hawani ele nui metele amwaka miyafo ya wu mendi. Wowani mwanji kwambu tiki ya ri sawe, ele wui che hoko tiki wu hanjaˈaisiwa wu ha kinani.

20 O gisi ki Moses ri nuwai ya rini ra. Rini che kipe naha, Gotri rini keke wondau.
Wowani nuwai yapai rihi aka we tiki rini enepesiwani nika namili ya i.
21 Wosiwani dani inumbwa hoko tiki rini andosiwani, king apukolaka i himiyama
che tindo rini heini ra'aini ti che hinga ya rini enependa.
22 Wondawani Moses Isip ko ki dau hambwa kipe hinga tinda ete ri hambwasini
mwanji ri bwandau ti, e, tau rihi ti okwe, rini hima kwambu naha ya ri sira.

23 "Wosini Moses asama rihi ti 40 hinga isiwani ri hiparakambwe, Isurel hima kupu
leni ri okula kinani ri i ki ya ri hambwanda.
24 Gisi foki ri ini ri heiwani Isip fori Isurel hima kupu forini walambe naha ya rini
wosinda. Wowani o hinga ri heifuni o Isurel hima kupu ni ri okulani rini yero wasa
keke Isip hima o rini ri yeni dinga ya ri wosi.
25 Wosini ya ri hambwa, foki ri hima kupu le ka hinga wu hambwano, Gotri to Moses
tapa ki o nunu okulakonda. Woro, wunu o hinga wu hambwa nambwe.
26 Wowani gisi fonga ai iwani Moses heiwani ri hima kupu fisi ya fi anayenda.
Wondawani ri ini au fihi tini ri toro kinani ya fini ri sawe, 'Ei, kini hiparakambwe,
hinde wowani kinjenga walambe ki wondau?'
27 Ete wokowani ri hiparakambwe ni walambe wosindau ori forito Moses tapa ti ri
yetupwani ya ri ai ri humbwe. Wosini ya ri sawe, 'Namoto ete mini sawe, mini aha'a
ki nui apukolaka, koti mendindau hima hinga mi dano?
28 Woro mini ani ni mi ye ki'i, injele Isip pe hima forini mi yero hinga?'
29 O hinga ri sawewani Moses akini ya ri i. Ri ini Mitiyan le nuwe tiki hima kicha
hinga ri dasini humwe ti ri hopweni hurahama che fisi ya ri wosi.

30 "Wosini dani ini asama ti 40 iwani Gotri ensel hima da nambwe michi ki Moses
mu tiki ya ri sika, Sainai hi uchandau kimba takai ki. Wosini o ensel meche foki hi
saindawani o hi nindo ki ya ri eninda.
31 Wowani Moses o sumbu sukwaro tini ri heisini inaka miyafo ya ri hambwanda.
Wosini takai ri hei kinani ri iwani Apukolaka ya rini sawe,
32 'Ani mi atei hima i Gotri. Ani Epuraham, Aisak, e, Jekop hima i Gotri.' Wowani
Moses rikirikinani ri heino tini ya ri aki.
33 Ete wowani Apukolaka ya rini sawe, 'Seke mihi ki dau su ti ma dango. O michi mi
enindau nuwe ti kipe naha, hinde wowani ani Gotri to a dau.
34 Ai himiyama hurahama leni Isip ko ki ele kapwa sumbu wunu wosiwani wui
ichaka ti a mendiro. Apa wunu ni ani okulani nomo wuhi a rani a humbwe kinani
a sikaro. O keke mini ma saini Isip ko tokwe mini a humbwewa i.'

35 "Moses mwe ri, imbihumbwa wunu ri mwanji ti wu yetupwasini ete wu sawero
hima, 'Namoto mini sawesiwani apa mini nunu ni mi aulini koti nuhi mi mendindau?'
Woro ori hima to Gotri rini humbwewani rini wunu ai ratano hima hinga wunu aulino
hima hinga ya ri i. Gotri tau rini ondiyasiro ti ensel foni ri humbwewani ka meche foki
hi hinga saindawani sikani Moses ni Gotri mwanji ri sawero.
36 Wosiwani 40 asama hinga Moses wunu rani ra'ai ra'ai ba fo ba fo sumbu kwambu
ti Isip ko ki, ka Fwa Naro ki, e, hima da nambwe nuwe tiki ri wosindaro.
37 O Moses tombwa Isurel hima kupu leni sawe, 'Apa'ichai Gotri kui hiparakambwe
forini ani hinga ri mwanji bwarakarano hima hinga o ri esikonda.'
38 Wosiwani dani inumbwa hima da nambwe nuwe ki wu wausini ori Moses tombwa
wunu ga ete ya ri da. Wosini ka mwanji rini sawero ensel ga nui metele lenga Sainai
kimba ki ya ri da. Ri dasini Gotri mwanji ti ya ri toro. Mwanji mwe ti, tini himamwale
tinga dau. Wosini nunu ni ri haro.

39 "Wosiwani nui metele le wunu o mwanji ni wu mendi nambwe. Mina. Wunu ya
rini wu yetupwa. Wosini sembe okokona wuhi ti Isip ko tini ya wu ai hambwa.

40 Wokoni Eron ni ya wu sawe, ‘Mini nui inakahambwa gotri fo ma nunu wosisiwa,
rindo sa ri mwaseni nui apukolaka hinga sa ri i. Ka Isip ko tiki nu dawani nunu rataro
Moses rini soriki ri isindau? Nunu nu hikisandau.’
41 Ka gisi ki mwa'ambwe kipe naha ki bulumakau che hinga ya wu wosi. Wosisini o
nimba gambo gotri ni omwe wu yesini ya wu handa. Wosini o wui tapa tiki wu wosiro
mwa'ambwe tini ya wu eripenda.
42 Ete wowani wui sumbu keke Gotri ga gumwa wunu ri sisini wunu ri
hanja'aisiwani wunu nikahako tini, isangi tini, tapwaki nika tini, e, ele mwa'ambwe
hinga tini wu uchahambwani ya wu lotu wonda, Gotri mwanji bwarakarandaro
himako i chengi tiki sawero hingambwa:
‘Kunu Isurel hima kupu, imbihumbwa kunu hima da nambwe nuwe tiki 40 asama
hinga ku daro.
Wosini bulumakau ti ku yendani sipisip ti ku yendani ku handaro ti, o sumbu hinga
ani ni ku wosindaro'o? Minambwe naha!
43 Kunu kui gotri Molok keke nika'ari ba kiro akache ti ku kisini ku kicha kicha ratani,
e, isangi hinga ni ku wosiro kui gotri, Refani, ni ete ku kichani ya ku rata.
Deleha'a mwa'ambwe kui tapa tiki ku wosiro ti kunu o tini ku lotu wo ki ku wondau.
O hinga ti keke apa kunu a rani Bapilon mapwa tokwe kunu a humbwesiwa ku dano.’
44 “Imbihumbwa nui meloko'atei hima wunu hima da nambwe nuwe tiki wu dasini
o gisi ki wunu nika'ari ba kiro aka tiki wu lotu wondaro. O aka wu kiro ti Gotri wunu
ga dau tini wu heini wu hambwa kinani. O nika'ari ba wu kiro lotu wondau aka ti
Gotri to Moses ni ri mekusiwani ri heiro himamwale hingambwa tini wu ai wosiro.
45 Wosiwanumbwa nui atei hima wunu o sumbu hinga tini ete wu ra ra wu ta tawani
Josuwa ga wu raruni hima ba fwelei nuwe ti keke wu yeni wu ginasini o nuwe wu
tororo. O gisi ki o nika'ari ba kiro lotu wondau aka wu ratasini doha'a nuwe ki wu
owesiwani ete da dawani Defit siraro gisi ya sukwa.
46 Wosiwani Gotri ri inaka ti Defit ni ri hasiwani Defit ri metele, Jekop, lotu wondaro
Gotri keke aka foti ri ki kinani Gotri ni ya ri uchahambwanda.
47 Woro rindo ri ki nambwe, ri che Solomon to aka ti Gotri keke ya ri kisi.
48 “Woroti, kari kau hewen ki dau Gotri rini hima to kindau aka tiki hinde ri da
kumbwa. Ri mwanji bwarakarandaro hima kari to sawero hinga:
49 ‘Apukolaka ete sawero, Niri oti a linindau tei. E, nuwe ti seke a yitindau.
Bwele aka hinga tini ani keke ku kisiwa a litini a himatino?
50 Ai tapa tiki dele mwa'ambwe hinga tinda ete a wosiro.’
51 “Kunu Gotri ni sawesiya'ai hima tiya. Kunu kui sembe ti emendiki naha, Gotri ni
hikisasini dau hinga. Kui wasamba ti kitisindau. Gisi gisi kunu Gotri Himamwale kipe
ni ku yetupwandau, kui atei metele wosindaro sumbu hingambwa.
52 Gotri kui meloko'atei hima tambwa ele ri mwanji bwarakarandaro hima ni ri
humbwewani wunu forini kapwa sumbu wu wosi nambwe'e? Mina, wunu tinda
ete kapwa sumbu wunu wu wosiro. Wunu ori hima kipe naha to tano mwanji
tini bwandaro hima leni wu yeni wu sindaro. Wosiwani apa kunu ga ele rini
omwemendindau hima lei tapa tenge tiki rini ku hasiwani ya rini wu yeni wu si.
53 Kunu Gotri lo mwanji ensel to sawehambwaro tini ku torosini o tini ku sirina
nambwe.” Sitifen o hinga ya ri sawe.

Sitifen ni humokuto leki wu yewani ri haro

54 Wowani ele kanisol hima o mwanji wu mendiwani wui sembe ni yewani amwaka
naha. Ete wowani fu wuhi ti wu tanginginani Sitifen ni sembe enge ya wu a.
55 Wowani Sitifen Gotri Himamwale kipe rini talesindau ki niri tiki ya ri mau. Ri
mauni lindanasini dau ko ti ri heini Gotri tapa mama tokwe enindau Jisas ni ya ri hei.

56 Wosini Sitifen ya sawe, “Ma ku mendi. Ani a mauni ani heiwani niri ti
tukwasiwani Hima ri Che Gotri tapa mama tokwe enininda.”
57 O hinga ti ri bwawani wu mendikoni ata ti au laka wu gindani wasamba wuhi ti
ya wu yekiti. Ete wokoni wu saini wu namani wu ini Sitifen ni ya wu toro.
58 Wosini o ko laka hoko tokwe rini rawarasini humokuto ti ya rini wu ekehenda.
Ele metengei rini kotimwondaro hima leto siyoti wuhi wu hungosini hima wapa fori
mu tiki ya wu owesi, hi rihi ti Sol.
59 Wosini wunu Sitifen ni humokuto tiki wu ekeheni ya fiya rini wu yenda.
Wondawani Sitifen Apukolaka ni ka hinga ya ri uchahambwa, “Apukolaka Jisas, mini
ai himamwale ti ma rakau.”
60 Ete ri bwakoni tatumbu ti ri ombungwesini au laka uchani ya ri sawe, “Apukolaka,
mini apa do kapwa sumbu wasa ai wunu wosi kei.” Sitifen o hinga ri bwakoni ya fiya
ri ha.

8

1 Sitifen ni wu ye kinani wu bwandaro mwanji ti Sol o tini ohounandaro.

Sol sios hima leni walambe sumbu ri wosiro

Sitifen ni yero gisi kumbwa Jerusalem pe sios hima leni walambe sumbu naha wunu
wosino sumbu ti ete ya sira. O hinga wowani Jisas ni sembe haro hima ele akini Jutiya,
Sameriya mapwa tokwe ya wu i. Wondawani Jisas himache letombwa Jerusalem ko
tiki ete ya wu da.
2 Wosiwani ele Gotri sumbu mwe tini sirinandau hima fweleto Sitifen ni wu ra'aini
rini eini sisini rini keke moko wu andani ichaka omwesika naha ya wu ichakanda.
3 Ete wondawani Sol ele sios hima leni walambe sumbu ya ri wosinda. Ele aka ele
aka ri raruni himiyama ga hurahama ga ri toroni ra'aini kalapus wondau aka tiki ya
wunu ri rawaru.

Sameriya mapwa tokwe Gotri mwanji ti wu bwaro

4 O hinga wosiwani Jisas ni sembe haro hima le akini ele ko ele ko wu isini Gotri
mwanji ti ya wu bwanda.
5 Wondawani Filip Sameriya mapwa tokwe dau ko laka fotiki ri ini Jisas rini Kurais,
Gotri ri tau ra kinani humbwero hima, o mwanji ni ya ete wunu ri bwanda.
6 Ete wondawani ele himiyama hurahama miyafo Filip ni wu heiwani, ele Gotri
wosindau ba fo ba fo sumbu leni ri wosindawani wasamba wuhi ti wu owesini ri
mwanji tini ya wu mendinda.
7 Wondawani ele himiyama hurahama fwele himamwale kapwa wunu ga daro ti, ata
laka gini wunu andosini ya i. Wondani talihapa dinga ba hima fwelenga seke kapwa
hima fwelenga o ki kipe ya wunu ai ri wosi.
8 Wosiwani ele himiyama hurahama eripe'aripe omwesika naha tiki o ko laka ki ya
wu eripenda.
9 O ko laka ki hima fori ya da, hi rihi ti Saimon. Imbihumbwa ete ta tani apa okwe
rini ele saya wosi, e, humwe wapi wosindau mwa'ambwe ri wondawani ele Sameriya
pe himiyama hurahama le inaka miyafo naha ki wu hambwandawani rini ka hinga ri
sawendau, “Ani hima apukolaka.”
10 Wowani ele hi chele himiyama hurahama lenga, hi nambwe hima le okwe wunu
tinda ete inaka tenge tiki rini wu hambwandani ya wu sawe, “Dori hima ka, Omwesika,
hi tini uchandau Gotri kwambu tini torosindau.”
11 Ele himiyama hurahama au wunu saini Saimon sumbu tini wu hei kinani ete wu
dau. Hinde wowani ori hima to gisi miyafo naha ele ba fo ba fo sumbu hinga le ri
wondawani inaka miyafo ete wu hambwandaro.

12 Da hinga woni Filip Gotri kwambu wunu aulino mwanji kipe tinga Jisas Kurais hi
tinga ya wunu ri sawe. Wosiwani ele himiyama hurahama miyafo sembe hawani uku
ti ya wunu yasi.
13 Saimon okwe sembe ri hani uku ti rini yasiwani Filip ga funda ya ri da.
Wondawani Filip ba fo ba fo sumbu ri wosindawani ri heindani inaka miyafo ya ri
hambwanda.
14 Ete wondawani Jisas himache le Jerusalem ko ki wu dani wu mendiwani Sameriya
pe hima le Gotri mwanji ya wu toro. O hinga wu mendini Pita hima pi Jon ni wu
humbwewani wunu tambwa ya fi i.
15 Fi ini fi raini Gotri ni ya fi uchahambwa, Gotri wunu okulawa Gotri Himamwale
kipe wu toro ki.
16 Hinde wowani Gotri Himamwale kipe wunu ki sika nambwe. Jisas hi tiki uku tini
nimba wunu yasiro.
17 Wosiwani apambwa tapa fihi tape tenge wuhi ki owewanimbwa Gotri Himamwale
kipe ya wunu rai.
18 Ete wowani Saimon Jisas himache pini ri heiwani tapa fihi tape tenge wuhi ki
wunu owewani Gotri Himamwale kipe ya wunu rai. Wowani ya rihi ti fini tambwa ri
ratasini ya ri sawe,
19 “Kapi che, kindo ki torosindau kwambu fo ma ki ani ha. Wosiwa hima foi tape
tenge ki tapa ahi ti ani owewa Gotri Himamwale kipe sa rini rai.”
20 Ete wowani Pita ya rini sawe, “Gotri ni ya mihi ti mi hawa Gotri mini okulawa
tapa mihi hima i tape tenge ki mi owewa Himamwale kipe o hima ki raino hinga mi
hambwandau'u? Minambwe naha. O hinga mi hambwandau nawa ya mihi ga mini
ga walambe ete mini i sindau.
21 Gotri tau si randau hingambwa hinde apa mi ra kumbwa. Minambwe naha.
Sembe mihi ti Gotri miyaningisopo ki chikinda nambwe.
22 O hinga keke kapwa sumbu mihi gumwa ma sisini Gotri Apukolaka ni ma
uchahambwanehei, sembe mihi ki dau kapwa inaka o tini ri rani ri humbweno umo.
23 Mini ani heiwani sembe mihi ti si tau ni mi okokonandani sembe amwaka laka mi
andau. Wondani mini chikinda nambwe kapwa sumbu to mini ichakisindau.”
24 Ete wowani Saimon mwanji wasa ka hinga ya ri sawe, “Gotri Apukolaka ni ma ki
uchawa sa ri ani okula. Wosiwa ele sumbu ki ani sawero ti apa ani ki ai sira hinga.”
25 Ete wowani Jisas himache pi ele himiyama hurahama ni Gotri Apukolaka i mwanji
tini ya fi bwarakaranda. Fi bwasini dani inimbwa Jerusalem ko tokwe ya fi ai i. Numbo
fi indani Sameriya mapwa ki dau ele ko ele ko hima leni Gotri mwanji kipe tini fi bwa
bwa ya fi inda.

Filip Itiyopiya pe hima forini Gotri mwanji ri bwarakararo

26 Wosiwani Apukolaka ri ensel Filip ni ya ri sawe, “Mini ma saini ini Jerusalem ko
hanja'aisini Gasa ko tokwe raindau numbo mapwa tokwe ma raru.” Do numbo indau
mapwa hima nambwe.
27 Ete wowani Filip saini ya ri i. O numbo ki ri ini Itiyopiya pe hima fori ya ri hei.
Ori hima Itiyopiya pe kwini humwe apukolaka, hi ti Kandesi, ti tako tokwe dau hima
laka. Rini Kandesi ya mwa'ambwe hinga rindombwa aulindau. Ori hima Jerusalem
ko ki taro, Gotri ni lotu wo ki.
28 Wosini Gotri ni lotu woni ri humbusini apa numbo ki ya ri ai inda. Hosi longondau
kari rihi tiki ri litisini Gotri mwanji bwarakarandaro hima Aisaiya kairo chengi ni ri
hambwa hambwa ya ri inda.
29 Wondawani Gotri Himamwale kipe Filip ni ya sawe, “Mini ma ini ka biya hosi
longondau kari tinga takaini i.”

30 Ete wowani Filip namani takai ri ini ri mendiwani ori hima Gotri mwanji
bwarakarandaro hima Aisaiya chengi tini ya ri hambwanda. Wondawani Filip ya rini
sawe, “Do mwanji mu mwe mi hambwasini mi hambwandau'u, mina?”
31 Wowani ori hima ga mwanji wasa ka hinga ya rini sawe, “E, hima fori numbo ani
meku nambwe nawa, apa bweleni ani hambwano?” Wosini Filip ni ya ri sawe, “Mini
ma sukwani ani ga liti.”
32 O hima hambwandaro Gotri mwanji tipa foriki ka hinga sawe:
“Sipisip hinga ya rini wu rata, rini wu yewa ri ha kinani.
Sipisip che sembi wu kutowani ata ginda nambwe hinga kari hima o hinga takisopo
rihi hauna nambwe.
33 Hi rihi wu rakaisini norukweni rini wu koti wo nambwe.
Hima fori ri anitafenita lei mwanji ni hinde apa ri sawe kumbwa.
Hinde wowani, rini wu yewani himamwale rihi do nuwe andosini iro.”
34 Wowani ori hima Filip ni ya ri sawe, “Ani mini a silindau. Gotri mwanji
bwarakarandaro hima ori namoni sawesiwani ka mwanji hinga ni ri bwaro? Rinjenga
ri bwaro'o, hima forini ri bwaro?”
35 Ete wowani Filip takisopo haunani Aisaiya ri chengi ki kairo Gotri mwanji o tini
ri bwandani Jisas ni wosiro sumbu tini ya rini sawekawenda.
36 Wondani o numbo fi i ini fwatoroche foti ya fi hei. Fi heini kwini apukolaka tako
tokwe dau ori hima laka to ya ri sawe, “Ma hei, fwa o bai da. Bwele sumbu to ani
ichakisiwani uku mi ani yasi nambwe a dau?”
[
37 Wowani Filip ya rini sawe, “E, sembe mihi ti mwe naha mi hawambwa o sumbu
hinga ti mi wono.” Wowani rini ga ya ai rini sawe, “Ani Jisas Kurais Gotri Che ni sembe
ani haro.”]
38 O hinga fi anambwakoni ori hima hosi longondau kari ni ri sawewani ya eti.
Wosiwani Filip ga ori hima laka ga fwa tokwe ya fi rai. Fi raini Filip ori hima ni uku
ya ri yasi.
39 Wosini fwa oti fi andosini fi sukwani fi etikowani metengei ba ete Apukolaka ri
Himamwale sikani Filip ni ya ra'ai. Wowani ori hima Filip ni ai hei nambwe. Wofunu
ri kipehekini ri ikondau numbo ki ya ri i.
40 Wondawani Filip Asitot ko tiki ya ri sukwa. Wosini ele ko laka hinga tinda ete
Gotri mwanji ti ya ri bwanda. O hinga ri wo wo Sisariya ko tokwe ya ri ai i.

9

Sol sembe hasini Jisas ni sirinaro

1 Wondawani Sol rini ele Gotri ni sembe haro hima leni ri yeni ri si kinani mwanji
kwambu tiki ri bwandani puris hima i apukolaka tambwa ya ri i.
2 Ri ini ri sawewani ori hima chengi fori Damasukas kipe Juta hima kupu lei lotu
wondau aka fweleni aulindau hima leni ya ri kaisinda. Wosini o ri kairo chengi Sol ni
ya ri ha. Chengi mwe ti ka hinga ri kairo: “E, dori hima Sol himiyama hurahama
fweleni heiwa wunu do sembe ha numbo hinga tini ete wu sirinandawa, wunu ri
toroni kalapus tiki wunu ri owesini sa wunu ri ra ra Jerusalem ko tokwe sa wunu
rata.”
3 Wosiwani Sol ya ri i. Ri ini Damasukas ko ti ri takaindawani hewen kipe hi hinga
ti okuni lepakinakoni miyaningisopo rihi tini ya oku.
4 Wowani Sol nuwe tiki ri raini ri tukuyandani ri mendiwani tumwa foti ka hinga ya
sawe, “Sol, Sol, hinde wowani walambe sumbu mi ani wosindau?”
5 Ete wowani Sol ga mwanji wasa ya ri sawe, “Apukolaka, mini hinde na hima?” Ete
wowani ya ri sawe, “Ani Jisas, ka walambe sumbu ete mi ani wosindau.

6 Woroti apa ma saini ko laka tokwe ma ini raruni mi dawambwa hima forito ri tani
mi rano tau ti o mini ri sawekonda."
7 Wondawani Sol ga wu iro hima ele mwanji nambwe ya wu eninda. Wunu o
bwandau mwanji ni wu mendindani hima mwe ri wu hei kinani ya wu wakitekinda.
8 Wosiwani Sol ri saini miya ti ri ripasini ri hei kinani, mina. Miya rihi halinja naha.
Wowani ele rini ga wu iro hima leto tapa tiki rini wu toro toro wu ini Damasukas ko
ti ya wu raru.
9 Wosini gisi namili ri heinda nambwe ri dani a nambwe uku sumbwe nambwe ya
ri da.
10 Wondawani Jisas ni sirinandau hima fori rini o Damasukas ko kumbwa ya ri da.
Hi rihi ti Ananaiyas. Rini tukuyaneheisini ri heindau hinga mwa'ambwe fo amwei ri
heiwani Apukolaka to ya rini sawe, "Ananaiyas." Ete wowani ri huwesini ya ri sawe,
"Apukolaka, ani do a da."
11 Ete wowani Apukolaka ya rini sawe, "Mini ma saini do numbo, hi ti Dachikina,
uchandau tiki i. Mi ini Jutas aka tiki Tasas ko pe hima fori o ri da. Ma rini hei, hi rihi
ti Sol. Gotri ni ori kaka uchahambwanda.
12 Ori hima okwe tukuyaneheindau hinga mwa'ambwe fo amwei ri heiwani hima
fori, ri hi ti Ananaiyas, rini tambwa tani tapa rihi ti ri mwa tenge tiki ya ri owe, kipe
rini wosiwa ri ai ma'aika'ai kinani." Apukolaka o hinga ya ri sawe.
13 Ete wowani Ananaiyas ga mwanji wasa ka hinga ya rini sawe, "Apukolaka ani
a mendiwani hima fwele ete wu sawendaro, rini mini ni sembe haro hima fweleni
Jerusalem ko tiki kapwa sumbu wunu ri wosindaro hima.
14 Ri tororo kwambu ti puris himako i wui apukolaka leki ri tororo. Ri tororo
kwambu ti rini mini ni wu lotu woni mini ni wu uchahambwandau hima leni ri toroni
kalapus tiki owe kinani."
15 O hinga ri bwawani Apukolaka ka hinga ya ri sawe, "Mini ma saini ete i. Kari
hima, Sol, rini ai tau ra himache. Rini ani ondiyasiro tau rihi ti, rini hi ahi tini ri rani
ele hima ba fwele tambwa, king apukolaka le tambwa, e, Isurel hima kupu le tambwa
ri ra'ichi'uchandano.
16 Ani rini a mekusiwa tau ahi ri randawa nomo tinga amwaka tinga ete rini ki
sirandawa rini mwanji ahi tini ri bwani ri indano."
17 Ete wowani Ananaiyas ri ini o aka ki ri raruni ri tapa ti Sol tenge tiki ri owesini ya
ri sawe, "Ai apwai Sol, Jisas Apukolaka to mini tambwa numbo tiki ri sikaro. Wosini
rindombwa dori ani humbwewani mini tambwa a tasinda, miya mihi ti mi ai ripasiwa
Gotri Himamwale kipe ti apa mini ki tale kinani."
18 Ete wowani Sol miya ki ichakisiro mwa'ambwe ti fese ari hinga tito metengei naha
dungwani ya sika. Wosiwani ri ma'aika'aindau tinga ri saini ri iwani uku ti ya rini yasi.
19 Wosiwanumbwa Sol ahirahi ti ri ani tape rihi ti ya yakina.

Sol Damasukas ko tiki Gotri mwanji ri bwaro

Wosini gisi fwele Sol Jisas ni sirinandau hima lenga Damasukas ko tiki ya ri da.
20 Wosini metengei naha ri saini Jisas hi tini Damasukas ko tiki dau ele Juta hima
kupu lei lotu wondau aka hinga tinda ri ini ya ri sawe, "Doriha'a Jisas rini Gotri Che
minde naha."
21 Ete wowani ele hima ri mwanji o tini wu mendindau tinga wu apapanani ya wu
sawe, "Dori hima rini ka ri sawendau Jisas hi tini ele himiyama hurahama Jerusalem
ko tiki wu uchahambwandawani walambe sumbu wunu ri wosindaro. Wosini apa do
ki ri taro ti, ele sembe haro himiyama hurahama ni ri toroni kalapus tiki ri owesini
wunu ra ra puris himako i apukolaka le tambwa wunu ra'ai ki ri taro."
22 Woroti Sol ri mwanji ti ri bwandau ti, kwambu naha ki sirawani ele Damasukas
ki dau Juta hima kupu fwele ri mwanji tini wu mendikoni wu apapanani mwanji

wasa wu bwa nambwe. Hinde wowani, Sol mwe naha ya wunu sawekawe, “Jisas rindombwa Kurais.”

Juta hima kupu le Sol ni wu omwemendiwani ri akini iro

23 Dani gisi miyafo iwani Juta hima kupu le Sol ni wu yeni wu si kinani mwanji ti
funda wu bwani ya wu mendi.
24 Ete wowani Sol o wui mwanji ni ya ri mendi. Wunu ele hima niliki tapwaki ko
laka kipe lengenumbo leni ya wu aulinda, ri iwa rini wu yeni si kinani.
25 Ete wondawani ele ri himache ele to niliki tiki o humokuto ini ki rini rakausini
hala laka fotiki rini wu warosini hoko tokwe ya rini wu rawai.

Sol Jerusalem ko tiki ri daro

26 Wosiwani Jerusalem ko tokwe ri ini Jisas ni sirinandau hima lenga funda wu wau
ki ri iwani wunu rini ni ya wu aki. Wunu ete wu hambwaro, rini Jisas ni sirinandau
hima, mina.
27 Ete wowani Banapas to Sol ni ra ra Jisas himache le tambwa ya rini ra'ai. Wosini
Sol to Apukolaka ni numbo tiki ri heiwani Apukolaka to mwanji ti rini sawekawero
sumbu o ni ya wunu ri sawe. Wosini Banapas tombwa Sol Damasukas ko tiki ri etisini
Jisas hi ti au laka ri sawendaro tini ya wunu ri ai sawenda.
28 Wosiwanumbwa Sol Jerusalem ko tiki ri dani wui nindo tiki ya funda wu
ichi'uchanda. Wondani Apukolaka i hi ti au laka ri bwandani ri akitiwo ti nambwe
ya ri da.
29 Wosini rini ele Juta hima kupu Girik mwanji wu bwandau lenga ya wu anambwa
anambwanda. Wondawani wunu rini wu yeno numbo tini ya wu wakinda.
30 Dani inumbwa, ele ri hiparakambwe wu mendifuni Sisariya ko tokwe rini wu
rakaisini Tasas ko tokwe ya rini humbwewani ya ri i.
31 Ete wowanumbwa Jutiya pe, Galili pe, Sameriya pe, sembe ha himako kipe
tumbwa ya wu da. Wui nindo tiki mwanjiche fori wu anangiya nambwe. Wunu
Apukolaka i tako tokwe wu dawani Gotri Himamwale kipe ti wui sembe ti wunu
okulandawani himiyama hurahama miyafo tani sembe wuhi ti ya wu handa.

Pita Iniyas ni kipe ri wosiro

32 Pita ele mapwa hinga Gotri mwanji bwa ki ri isini Lita ko laka okwe ri raini Jisas
ni sembe haro himiyama hurahama lenga o ko laka ki ya ri da.
33 Wosini o ko laka ki hima fori ya ri hei, hi rihi ti Iniyas. Talihapa rihi ti dinga ba.
Wosini o siki keke tei tukumbwa ri tukuyandaro asama rihi ti tapa'angi hatachi namili.
34 Wosini Pita ya rini sawe, “Iniyas, Jisas Kurais rindo kipe o mini wosikonda. Mini
ma saini tukuya topo mihi norukwe.” Ete wowani metengei ete ya ri sai.
35 O hinga ri wowani Lita ko pe hima ga Saron ko pe hima ga wunu tinda ete rini ni
wu heikoni Apukolaka ni sembe ya wu ha.

Pita Tapita ni ai rasairo

36 Jopa ko laka ki Jisas ni sirinandau humwe fo ya ti da, hi tihi ti Tapita. Girik mwanji
tiki tini uchandau hi ti, Dokas. Tini gisi gisi mwa'ambwe keke heifundau hima leni ti
okulandani sumbu kipe tini ya ti wosinda.
37 Woro gisi foki ti hahungoni ya ti ha. Wosiwani hima tape dinga tihi ti uku wu
yasisini kiheiye aka tipa foki ya tini andosi.
38 Lita ko ti Jopa ko takai ki dau. Ete wowani Jisas ni sirinandau himako ya wu mendi,
Pita Lita ko laka ki ri dawani. Wosini hima fisi wu humbwewani rini tambwa fi ini ka
hinga ya rini fi sili, “Mini nunu tambwa ma tamata, apa anayiti kei.”
39 Ete wowani Pita saini fini ga funda ya wu i. Ri ini ri raruwani rini ra ra kiheiye
aka tipa o ki ya rini rakau. Ele himanguto okwe wu tani Pita takai ki wu etisini ya wu

ichakanda. Wu ichakandawani Dokas wunu keke ti wosiro kiheiye nikaˈari ele ni ya rini wu mekusinda.
40 Wondawani Pita ele hima ni sawewani hoko tokwe ya wu sira. Wowani seke ri ombungwesini Gotri ni ya ri uchahambwa. Wosini miyaningisopo rihi ti o haro humwe tape tini ri hei hei ya ri sawe, “Tapita, nini ma sai.” Wowani o humwe miya ripani Pita ni ti heikoni ti saini ya ti liti.
41 Wowani Pita tapa tihi ri toroni ri rasaiwani ya ti eti. Ete wowani Pita ele Jisas ni sembe haro hima lenga, e, ele himanguto ga ri uchawani wu tawani hasini sairo Dokas ni ya wunu ri ai ha.
42 Wosiwani o mwanji to Jopa ko laka ki ete ini ya raru. Wowani o ko kipe himiyama hurahama miyafo Apukolaka ni sembe ya wu ha.
43 Wosini Jopa mapwa ki Pita gisi miyafo naha ri daro. Rini bulumakau tupu ki mwaˈambwe wosindau hima ga gisi miyafo ya ri da, hi rihi ti Saimon.

10

Ensel fo Koniliyas tambwa sukwani mwanji ti rini sawero

1 Ka Sisariya ko laka ki hima fori ya da, hi rihi ti Koniliyas. Rini 100 au anaye himako wui apukolaka. Kale au anaye himako ni wu uchandaro ti wunu Itali mapwa tokwe pe.
2 Woroti rini Gotri ni lotu wondau hima. Ele ri aka ki funda wu dau hima hinga wunu Gotri ni akindau. Wosini ya mwaˈambwe le Jutiya pe bwarichape hima le keke ri handau. O hinga ri wo wo rini Gotri ni ete ri uchahambwandau.
3 Dani ini gisi fo, nika rai amwa 3 kilok hinga iwani mwaˈambwe foti tukuyaneheindau hinga amwei ya ri hei. Ri heiwani Gotri ensel rini tambwa raruni ya rini sawe, “Koniliyas.”
4 Wowani Koniliyas rini heini ya aki. Wosini ya rini sawe, “Hima laka, hinde?”
Wowani ensel ga ai Koniliyas ni sawe, “Gotri ni mi uchahambwandaro ti o mini mendiro. Ele bwarichape himiyama hurahama leni mi okulandaro ti Gotri o tini ri heini ri eripenda.
5 Mini hima fwele ma humbwewa Jopa ko tokwe sa ini hima fori sa waki, hi rihi ti Saimon, e, hi rihi foti Pita. Wu ini sa apa rini ra ra ta.
6 Ori hima, ri hi tipa Saimon aka tiki o kwakwa da, rini bulumakau tupu ki mwaˈambwe fwele wosindau. Aka rihi ti soluwara gamba tiki o da.”
7 Wosini ensel Koniliyas ni ri sawesini ya ri ai i. Wowani Koniliyas ri tau ra himache fisi ga ri tako tokwe dau au anaye hima foringa ya ri ucha. Ri tako tokwe dau hima ori rini Gotri ni akindani gisi gisi Koniliyas ga funda ete ri dau.
8 Wosini Koniliyas ele hima namili ni rini ki sukwaro sumbu ni kipe naha ri sawesini wunu ri humbwewani Jopa ko tokwe ya wu i.

Pita tukuyaneheindau hinga mwaˈambwe amwei ri heiro

9 Wu ini numbo tiki ya wu tukuya. Lindanawani wu ai ini ka Jopa ko laka ya wu takai. Wondawani ka gisi Pita Gotri ni uchahambwa kinani aka tuwo ki kau wosiro tei tenge tiki ri rauni ri heiwani nika ti gondi tiki ya da.
10 Wowani Pita iche tinga rini hawani ahirahi ya ri a ki. Wondawani ahirahi ti ete wu otokunandawani mwaˈambwe foti tukuyaneheindau hinga rini ki ya sira.
11 Wowani ri heiwani niri ti tukwasiwani nikaˈari omwesika laka hinga tito ya sira. Mwaˈambwe mwe ti sumbu opuriˈopuri torosini hanjaˈaiwani nuwe tokwe ya sikanda.
12 Ka mwaˈambwe we ki kwai daro ti kale ba fo ba fo omwe le, hopo le, e, apwe le ete kwai daro.
13 Wowani tumwa fori Pita ni ka hinga ya sawe, “Pita, ma saini dele omwe yesini a.”

14 Ete wowani Pita ya sawe, “Apukolaka, ani apa ani a hinga. Ani mindo minambwe
mi naro kapwa omwe leni ani anda nambwe.”
15 Wowani o tumwa numbo fisi ka hinga ya ai rini sawe, “Mwa'ambwe ti Gotri to
wosiro ti o kipe, doha'a mwa'ambwe mini apa kapwa na kei.”
16 Ka sumbu numbo namili ya ai sukwa. Ete wosini metengei o mwa'ambwe niri
tokwe ya ai rau.
17 Ete wowani Pita inaka walefo hambwandani ya sawe, “Do tuku hinga ani heiro mu
naha ti, ka hinde hinga?” O hinga ete ri hambwandawani Koniliyas wunu humbwero
kale hima namili ete ya wu raru. Wunu Saimon aka tini ele hima ni wu sili sili wu i
ini lengenumbo rihi tiki wu raruni ya wu eti.
18 Wosini ka hinga ya wu sawe, “Saimon, hi rihi foti Pita, rini doha'a ki dau'u, mina?”
19 Wondawani Pita ka tuku hinga tini ete ri hambwandawani Gotri Himamwale kipe
ti ya rini sawe, “Ma mendi, hima namili o mini wakinda.
20 Mini ma sai raini wunu ga ma i. Mini apa inaka walefo hambwa kei. Anjenga
wunu a humbwewani wu taro.”
21 Wowani Pita ele hima tambwa raini ya ri sawe, “O ku wakini ku tandau hima ri,
ani sa to. Bwele keke ku taro?”
22 Ete wowani ya wu sawe, “Koniliyas, rini 100 au anaye himako lei apukolaka, rindo
nunu humbwewani nu taro. Rini hima kipe naha, Gotri ni ri akindau. Juta hima kupu
le ete rini sawendau, Rini hima kipe naha. Gotri ensel forito ete rini sawero, mini ri
sawewa mi ini aka rihi tiki mwanji mihi fwele mi bwawa ri mendi kinani.”
23 Ete wosini Pita wunu sawewani ya wu raru. Wowani o niliki ahirahi wunu ri
yakwasiwani rini ga ya wu tukuya. Wosini lindanawani ri saini wunu ga ya ri i. Ete
wondawani Jopa ko laka pe sembe ha hima fwele okwe saini funda ya wu i.

Pita Koniliyas aka tokwe iro

24 Wu i ini nili fo numbo tiki ya wu tukuya. Wosini wu ini Sisariya ko ya wu raru.
Wondawani Koniliyas ele ri hima kupu lenga ri nau fwelenga funda ri uchawani wu
tani fotukumbwa wu wausini ya wunu nikisinda.
25 Wondawani Pita ini raruwani Koniliyas rini tambwa ya ta. Ri tani Pita seke mu
tiki ri ombungwesini hi rihi tini ya rasai.
26 Ete wowani Pita rini rasaisini ya rini sawe, “Mini ma sai. Ani okwe hima minde.”
27 Wosini Pita rini ga mwanji bwa bwa ya fi raruni kwai heiwani himiyama
hurahama miyafo le wausini ya wu da.
28 Ete wowani Pita ya wunu sawe, “Kunjenga ma ku hambwa, Juta hima kupu fori
hima ba fwelenga apa ri da hinga. Ri ini apa wunu ni takai hinga. Woro, Gotri
tukuyaneheindau hinga mwa'ambwe amwei ani ri mekusini ka hinga ani sawero, apa
hima forini kipe a nani, hima forini kapwa a na hinga.
29 O hinga keke ani ka kui mwanji a diyaha nambwe. Ani kui mwanji ti a mendini a
taro. Woroti ani apa kunu ni a silikonda. Hinde wowani ku ani ucharo?”
30 Wowani Koniliyas ya sawe, “Sumbu fo ani ki sukwasiwani apa gisi opuri'opuri
ihiro. Woroti sumbu mwe ti ka hinga: Ani aka ahi tiki a dani nika raini 3 kilok
hinga Gotri ni ani uchahambwanda. Do apa nu dau amwa hingambwa, Gotri ni
ani uchahambwandawani metengei ete hima fori ai mwakambe ki ya eti, nika'ari
mwa'ambwe rihi ti hi hinga okundau.
31 Ete wosini ya ri sawe, ‘Koniliyas, Gotri tumwa mihi ti mendiro. Wosini ri
hambwanda, ele ya mwa'ambwe mihi fwele heifundau hima leni mi haro ti keke.
32 O keke hima fwele ma humbwewa Jopa ko laka tokwe sa ini Saimon ni sa wu
sawe, hi rihi foti Pita. Kari hima Saimon ba fori aka tiki o da. Rini bulumakau tupu
tiki mwa'ambwe wosindau hima. Rini soluwara gamba naha tiki o da.’

33 O hinga keke metengei hima fwele mini tambwa a humbwewani iro. Wowani
mini nunu keke mi woni mi taro. Woroti nunu tinda nu tani Gotri miyaningisopo tiki
doha'a ki nu wausindau ti, o Apukolaka to mini haro mwanji ti tinda ete mi bwawa nu
mendi kinani." Koniliyas o hinga ya ri sawe.

Pita Koniliyas aka tiki mwanji bwaro

34 Wowani Pita ka hinga ya sawe, "Mwe naha, apa nu hambwahiro. Gotri Juta hima
kupu le nunu keke wondau hingambwa ele hima keke o hingambwa o wonda.
35 Hinde na hima to Gotri ni akindani sumbu kipe naha tumbwa wosindawa Gotri o
rini keke wokonda.
36 Kunu ku hambwandau, Gotri ka mwanji nunu Isurel ri anitafenita leni sawero ti.
Gotri ele hima i Apukolaka Jisas Kurais ni humbwewani tani do mwanji ni ri sawero.
Ri sawero ti nunu ri okulasiwa Gotri ga sembe wahapi ki nu da ki.
37 Kunu ku hambwandau, imbihumbwa Jon ka uku yasindau mwanji tini ri
sawesiwani o gisi kumbwa Jisas ri mwanji mwe ti Galili mapwa tokwe sai saimbwa
ini Jutiya mapwa tokwe ya tinda raru.
38 Do mwanji oti Nasaret pe Jisas ri mwanji. Gotri to rini ondiyasini Gotri
Himamwale kipe tinga kwambu omwesika tinga rini hasiwani ele ko ele ko ri ini
ele himiyama hurahama ni ri okulandaro. Wondawani Gotri rini ga dawani Saiten
walambe sumbu wosindaro hima leni kipe wunu ri ai wosindaro.
39 Wosiwani nunu Jisas Jutiya mapwa tokwe, e, Jerusalem ko tiki ri wosindaro ele
sumbu hinga tinda ete miya nuhi tiki nu heisini ya nu bwanda. O ri sumbu kipe keke
ele hima me yapweke tiki rini yewani ya ri ha.
40 Wosiwani gisi namili iwani Gotri ai rini rasaini amwei ya rini wosi.
41 Woroti Gotri ele Juta hima kupu le tinda wunu meku nambwe, mina. Gotri ri
mwanji nu bwa kinani imbihumbwa nunu ondiyasiro hima lenumbwa nunu mekuro.
Jisas ri hasini ri ai saini nunu tambwa ri tani ahirahi lenga uku sumbwe ga nunu ga
funda ri aro.
42 Wosini mwanji ti ya nunu ri sawe, ele himiyama hurahama leni Gotri mwanji
nu bwani amwei ka hinga nu sawefika ki, Gotri kari hima Jisas numbwa minga
mendindau hima hinga ri esisiwani ele ha nambwe himako ga, e, ele haro himako
ga wui mwanji ri mendini wunu ri kilikonda.
43 Imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima ele ka hinga ya wu sawe,
'Jisas Kurais ni sembe haro hima le hi rihi ki kapwa sumbu wuhi ti rindo ri rani ri
humbweno." '

Hima ba fwele Gotri Himamwale kipe wu tororo

44 Pita o mwanji hinga tini ete ri bwandawani Gotri Himamwale kipe sikani ele Gotri
mwanji mendindau hima leki ya wunu rai.
45 Wosiwani Pita ga taro sembe haro Juta hima kupu fweleto o sumbu ni wu heini ya
wu apapana. Wokoni ya wu sawe, "Gotri Himamwale kipe hima ba fwele keke woni
wunu okwe wui tenge ki rairo."
46 Hinde wowani ele Juta hima kupu le wu apapanaro? Wu mendiwani kale hima ba
fwele okwe ba fo ba fo mwanji leki wu bwandani Gotri hi tini rasaindawani. Wowani
Pita ya sawe,
47 "Namoto apa dele hima uku wunu yasino tini minambwe nano? Mina. Hinde
wowani, nundo nu tororo hinga wunu okwe Gotri Himamwale kipe ni wu tororo."
48 Wosini ya wunu ri sawe, "Kunu Jisas Kurais hi tiki uku ma ku ya." Wosiwani ya
rini wu sawe, wunu ga gisi fwele ri da ki.

11

Pita Jerusalem pe sembe ha himako ni sawehambwaro

1 Dani ini ele Jisas himache lenga ele hiparakambwe fwelenga Jutiya mapwa ki wu
dani wu mendiwani ele hima ba fwele okwe Gotri mwanji tini wu torohiro.
2 Ete wowani Pita Jerusalem ko ki ya rau. Wowani hima i tape kupu kutoro hima le
mwanji kwambu tiki ya rini sawe.
3 Ete ya wu sawe, “Mini kale hima i tape kupu kuto nambwe hima lei aka tokwe mi
ini ahirahi wunu ga mi aro.”
4 Wowani Pita ele sumbu sukwaro hinga tinda ka hinga ya ri sawe,
5 “Ani Jopa ko laka ki a dani Gotri ni ani uchahambwanda. Wondani inaka ahi ti
ete jamekowani mwa'ambwe foti tukuyaneheindau hinga amwei ya ani hei. Wowani
mwa'ambwe foti ya sika, mwa'ambwe mwe ti nika'ari omwesika laka hinga. Woro
o mwa'ambwe to sumbu opuri'opuri torosini hanja'aiwani usariche ani tambwa ya
sikanda.
6 Wosiwani o tini kipe ani hambwa kinani ani heiwani nika'ari laka we o tiki kale
nuwe ki dau ba fo ba fo omwe le, hopo le, e, me pe apwe le ya kwai da.
7 Wondawani tumwa foti ya ani sawe, ‘Pita, mini ma saini ele omwe ma yesini ma
a.’
8 Wowani ani ga a sawe, ‘Apukolaka, ani minambwe laka a nasindau. Ani mindo
minambwe mi naro kapwa omwe leni ani anda nambwe.’
9 Ete wowani o tumwa hewen ko ki numbo fisi ai ani uchani sawe, ‘Mwa'ambwe
Gotri kipe naro ti apa kapwa na kei.’
10 Ka sumbu hinga numbo namili sukwasiwani ele mwa'ambwe hinga tinda ete niri
we ki ya ai rakaru.
11 Ete wowani metengei ete hima namili o nu dau aka ki ete wu tani ya wu sira.
Sisariya ko ki dau hima forito wunu humbwewani ani tambwa wu taro.
12 Wosiwani Gotri Himamwale kipe ya ani sawe, ‘Mini kale bai hima ga ma ku i. Mini
apa inaka miyafo hambwa kei.’ Wosiwani dele tapa'angi hatachi funda hiparakambwe
wunu okwe ani ga nu ini o hima i aka ki ya nu raru.
13 Wowani ori hima ya nunu sawe, ensel fori aka we rihi ki enindaro mwanji tini.
Ensel mwe ri ete ya rini sawe, ‘Mini hima fwele Jopa ko ki ma humbwewa sa ini
Saimon, hi rihi foti Pita, sawewa sa rini rata.
14 Wowa mwanji fwele sa mini sawe, Gotri mini ga mi aka kumbwa dau hima lenga
tinda ete kunu ra'aino numbo tini.’ Kari hima o hinga ya sawe.
15 Wosiwani aka rihi tokwe ani ini mwanji ti apambwa a bwakondawani Gotri
Himamwale kipe sikani ya wunu rai, ka metengei nunu ki sikaro hingambwa.
16 Wowani ani ga ai Apukolaka mwanji sawero tini ya ani ai hambwa. Ka hinga ya ri
sawe, ‘Jon ele himiyama hurahama ni uku minde tiki wunu yasiro. Woro kunu Gotri
Himamwale kipe ki kunu yasino.’
17 Imbihumbwa Jisas Kurais Apukolaka ni sembe nu haro. Wosiwani Gotri
Himamwale kipe rihi ti nimba nu tororo. Woro o hingambwa Gotri Himamwale kipe
rihi ni wunu haro. Woro ani hinde na hima hinga apa ka Gotri numbo ni ani ichakino?”
Pita o hinga ya sawe.
18 Wowani o Pita mwanji ni wu mendini wui mwanji ya wu hara'ai. Wosini
Gotri hi tini wu rasaini ya wu sawe, “Wowani Gotri hima ba fweleto kapwa sumbu
wuhi gumwa wu sisini sembe wu hawa Gotri Himamwale wunu ha kinani ya wunu
ohounanda.”

Andiok ko ki sembe ha himako miyafo siraro

19 Imbihumbwa Sitifen ni wu yeni dinga wu wosisini walambe sumbu tini sembe
haro himako ni wu wosiro. Wowani wunu wu akini Finisiya mapwa tokwe Saipuras

mapwa tokwe, e, Andiok ko tokwe wu ini Gotri mwanji ti ele hima ba fweleni wu sawe nambwe, mina. Wunu Juta hima kupu lenumbwa wu sawendaro.
20 Wondawani hima fwele wui nindo tiki ya da. Wunu Saipuras kipe fwelenga Sairini kipe fwelenga wunu okwe Andiok ko tokwe wu ini Girik pe hima leni Gotri mwanji wu bwandaro. Jisas Kurais ri mwanji kipe tini ya wu bwanda.
21 Wowani Apukolaka ri kwambu ti wunu ga dawani himiyama hurahama miyafo naha Gotri ni sembe hani Apukolaka numbwa ya wu sirinanda.
22 Ete wowani Jerusalem sios hima le o mwanji ni wu mendikoni Banapas ni wu humbwewani ri saini Andiok ko tokwe ya ri i.
23 O ki ri ini ri heiwani Gotri hima keke wondau sumbu ti omwesika laka wunu ki ya da. Wowani rini ya ri eripe. Wosini Apukolaka ni gisi gisi wu sirinanda kinani ele hima i sembe ti ri yeni ya ri rasainda.
24 Banapas rini hima kipe naha. Gotri Himamwale kipe rini ki talesindau. Rini Gotri ni sembe ti kwambu naha ki ri hasindau. Wosiwani himiyama hurahama miyafo naha Apukolaka ni sembe wuhi ti ya wu ha.
25 Ete wosiwani Banapas Sol ni wakini Tasas ko tokwe ya ri i.
26 O ko ki rini heisini Andiok ko tokwe ya rini ra'ai. Wosini asama funda o ko ki sios hima lenga funda ya wu da. Wondani himiyama hurahama miyafo ni Gotri mwanji tini ya fi ondiyakandiyanda. O Andiok ko ki Jisas ni sirinandau hima leni Kurisiten hi ti metengei ya wunu uchasi.
27 Ka gisi hingambwa gisi fo Gotri mwanji bwarakarandau hima le Jerusalem ko ti wu andosini Andiok ko tokwe ya wu sika.
28 Wui nindo tiki hima fori ya da, hi rihi ti ka hinga wu uchandau, Akapas. Gotri Himamwale kipe rini okulasiwani ri etisini kwambu tiki amwei ya ri sawe, dele nuwe pe ko hinga tinda ete iche ha sumbu omwesika sukwano tini. Wosiwani dani ini Kolotiyas to Rom king apukolaka dawani ka gisi o iche ha sumbu ya sukwa.
29 O sumbu hinga keke ele Andiok kipe Jisas ni sirinandau himako Jutiya mapwa tokwe dau wui hiparakambwe leni wu okulani ya ti wu humbwe kinani mwanji funda wu bwani ya wu mendi. Wosini wunu funda funda inaka wuhi tiki wu hambwasini ya wuhi gamwe ti ya wu humbwe.
30 O hinga wu wosisini Banapas ga Sol ga wu humbwewani ya ti fi rani sios mekupu le tambwa ya fi ra'ai.

12

Herot Jemis ni yeni dinga ti wosisini Pita ni kalapus tiki owero

1 Ka gisi kumbwa king apukolaka Herot sios hima fweleni kapwa sumbu ti ya ri wosi.
2 Mwanji ri sawewani Jon apwai, Jemis, ni gipi huwe tiki wu yekutoni dinga ti ya wu wosi.
3 Wosiwani ri heiwani Juta hima kupu le o sumbu ni wu heini ya wu eripe'aripe. O keke Pita okwe kalapus ki ri rawaru kinani ya ri hambwa. Ka sumbu hinga inaka rihi ki ri hambwaro ti, ele Juta hima kupu bereti hehenandau wo, yis, owe nambwe gisi laka ki ya wu da.
4 Wondawani Herot ri sawewani Pita ni toroni kalapus ya rini wo. Wosini Pita ni ele au anaye hima nerimbe opuri'opuri lei tapa tenge tiki hasiwani ya rini wu aulinda. Merimbe funda riki au anaye himako wunu opuri'opuri wu dau. Ete wondawani Herot ya hambwanda, da hinga woni Gotri Isurel hima kupu leni okularo gisi laka, Pasofa, humbuwa Pita ni ri ra'aini ele himiyama hurahama lei miyaningisopo tiki ri rakausini ya rini yewa ri ha ki.
5 Wondawani Pita kalapus wondau aka tiki ete ri dawani ya rini wu aulinda. Wondawani gisi gisi ele sios hima Pita ni okula kinani Gotri ni ete ya wu uchahambwanda.

Ensel Pita ni kalapus aka tiki rasiraro

6 Ete wondawani icheki hinga Herot Pita ni koti wo ki ya ra'aikonda. Wondawani ka
gisi nili alase takaikondawani Pita opi au anaye hima fisi fi nindo tiki ya ri tukuyanda.
Seni kupu hinga pi rini injisiro ti fisi. Wondawani ele au anaye hima lengenumbo tiki
etisini kalapus aka tini ete ya wu aulinda.
7 Ete wondawani Apukolaka i ensel metengei sukwani kalapus aka we tiki kwai hi
hinga ete ya oku. Wowani ensel Pita ni melefai tiki yeni rini yetelesini ya rini sawe,
“Ma huwainani sai.” Ete wowani seni fisi opi hungoni nuwe tokwe ya sika.
8 Wowani ensel ya sawe, “Leti ti ma sisini su ti seke mihi tiki ma owe.” Ete wowani
Pita o hinga ya wosi. Wowani ensel ya ai rini sawe, “Siyoti mihi ma owesini ma ani
sirina.”
9 Ete wowani Pita o aka tipa andosini ensel ni sirinani ya ri i. Woroti rini hikisa,
ka sumbu ensel mwe naha rini wosindaro ti. Pita rini ka hinga hambwaro, o a
tukuyaneheindau.
10 Wosini fi ini metengei naha au anaye hima aulindau lengenumbo tini dikisini fi ini
lengenumbo fo fi ai dikisini fi ini aini ba wosiro kalapus aka lengenumbo ti fi andosini
ko laka ti ya fi raru. Ka kalapus aka oti fini keke tihitapa ete dungwaro. Ete wowani
hoko tokwe fi sirani numbo fo tokwe ya fi i. Wosini metengei ensel Pita ni andosini ya
i.
11 Wowanumbwa Pita ri hambwani ya ri sawe, “Apa ani hambwahiro. Apukolaka to
ensel rihi ni humbwewani tani Herot tapa tenge ki a daro ti ani ra'airo. Ele Juta hima
kupu ani ye kinani wu hambwandaro tini ani ra'airo.”
12 Rini o inaka hinga ri hambwasini Mariya i aka tokwe ya ri i. Mariya, Jon nuwai,
hi rini foti Mak. Hima miyafo ka aka ki wu wausini Gotri ni wu uchahambwandani ya
wu da.
13 Wondawani Pita ini o aka hoko tokwe etisini duwa tiki ri yendawani tau ra humwe
fo, hi ti Rota, tindo o duwa dungwa kinani ya ti ta.
14 Ti tani ti mendini ya ti hambwa, do Pita i ata gale hinga. Wowani sembe tihi ti ya
ti eripe. Wosini o duwa ti dungwa nambwe. Ti ai namani ti raruni kwai ya wunu ti
sawe, “Pita do kwai duwa tiki eninda!”
15 Wowani ya tini wu sawe, “Nini ambwatinambwati humwe.” Ete wowani tini ga
kwambu tiki ya wunu ti ai sawe, “Mina. Mwe naha kari kwai eninda.” Wowani ya wu
ai sawe, “Oti himamwale rihi.”
16 Wondawani Pita duwa tini ete ya yenda. Ete wowani duwa oti wu dungwani rini
wu heikoni ete ya wu apapana.
17 Ete wowani Pita tapa ba ya ri akikina, mwanji wu gaina kinani. Wosini ya wunu ri
sawe, kalapus aka we tiki ri dawani Apukolaka hoko tokwe rini rasiraro tini. Wosini ya
ri ai sawe, “Kunu Jemis ga ele hiparakambwe lenga do sumbu ma ku sawehambwa.”
Ete wosini Pita hoko tokwe ai sirani mapwa fo tokwe ya ri ai i.
18 Da hinga woni nika sukwawani ele au anaye hima wu apapanani ya wu sawe,
“Pita soki iro?”
19 Ete wowani Herot, Pita ni ri hei kinani hima fweleni ri humbwewani rini wu
wakini wu i ini rini wu hei nambwe. O sumbu hinga keke Pita ni aulindaro au anaye
hima ele ni ri kotimwosini wunu yeni dinga ti wosi kinani mwanji ti funda bwani ya
wu mendi. Wosini Herot Jutiya mapwa ri andosini Sisariya ko tokwe ri raisini ya ri da.

Herot haro

20 Herot, Taiya himako ga Saiton himako ga wunu ni omwemendini enge ya ri
anda. Wondawani wunu mwanji funda wu bwani wu mendisini rini tambwa ya wu
ta. Wosini metengei naha king apukolaka tukuyandau aka tipa ki aulindau hima,
Balasitas, wunu okula kinani sumbu kipe naha ti ya rini wu wosi, Herot i sembe enge a

tini ri wahapi kinani. Hinde wowani, ele hima king apukolaka i nuwe ki siraro ahirahi ni wu rani wu andau.
21 O hinga wu wowani Herot gisi fo ya ri sawesi. Wosiwani o gisi tawani king apukolaka injindau nika'ari kipe naha ri injisini king apukolaka litindau tei tiki ri litisini mwanji laka ya wunu ri bwanda.
22 Wondawani ele himiyama hurahama ka hinga ya wu ucha, “Ka Gotri mwanji laka hinga! Hima i mwanji hinga mina.”
23 Ete wowani metengei ete Apukolaka i ensel Herot ni ya ri ye. Hopo cheche le rini sewani ya ri ha. Hinde wowani Herot Gotri hi rasainda nambwe.
24 Wosiwani Gotri mwanji to kwambu sirani ele ko hinga ihiro.
25 Wondawani Banapas hima pi Sol to Jerusalem sios himako ni ya ti okulano tau fihi fi humbusini Jerusalem ko fi hanja'aisini ya fi ai i. Fi ikoni Jon, ri hi fo Mak, ni fi ra ra ya wu i.

13

Banapas hima pi Sol ni wu humbwewani Gotri tau ra ki fi iro

1 Andiok ko pe sios ki Gotri mwanji bwarakarandau hima lenga ondiyakandiyandau hima lenga ya wu da. Hi wuhi ti kale: Banapas, Saimon hi rihi foti Naisa, Lusiyas Sairini pe, Maneyeni rini Herot Teterak ga muku funda fi andaro, e, Sol.
2 Wunu Apukolaka ni wu lotu wondani ahirahi ya wu hakinda. Wondawani Gotri Himamwale kipe ya sawe, “Kunu Banapas hima pi Sol ma ku esisiwa o fini ani ucharo tau sa fi ra.”
3 Wosiwani ahirahi wu hakisini Gotri ni wu uchahambwasini tapa wuhi ti tape tenge fihi tiki ya wu owe. Wosini fini wu humbwewani ya fi i.

Saipuras mapwa ki Gotri mwanji fi bwaro

4 Gotri Himamwale kipe fini humbwewani fi ini Selusiya ko ki ya fi rai. Selusiya ko ki fi raini sipi tiki fi rau fi litisiwani sipi fini ra ra Saipuras mapwa tokwe ya fini rakachi.
5 Wosiwani Salamis ko ki fi raruni Juta hima kupu le lotu wondau aka ki Gotri mwanji ya fi bwanda. Wondawani Jon fini okulanda ki fini ga ya da.
6 Wosini fini ele Saipuras ko cheche hinga ya tinda fi i. Wosini fi ini Pefos ko ki ya fi raru. Pefos ko o ki hima fori ya fi hei. Ori hima rini saya wosi ga humwe mwa'ambwe ga wondau hima. Rini Juta hima kupu fori, woro nimba gambo gotri mwanji bwarakarandau hima. Hi rihi ti Ba Jisas.
7 Woroti rini gapiman apukolaka ga ri daro, hi rihi ti Sesiyas Polas. Sesiyas Polas hambwa rihi kipe naha. O keke Banapas hima pi Sol i kinani ya fini ri ucha, Gotri mwanji ti ri mendi ki.
8 Wondawani ori hima, Girik mwanji tiki jamekoni rini uchasiro ti Elimas, Gotri tau fihi o tini ya ri rakainda. Hima mwe ri saya wosi, ba fo ba fo humwe mwa'ambwe wosindau hima. Wondani gapiman apukolaka ri inaka tini ri jamekowa sembe ha numbo ti ri ando kinani.
9 O gisi Sol ni uchandaro hi foti Pol, Apukolaka ri Himamwale rini ki talesiwani Elimas ni miya kwambu tiki ri hei heini ya ri sawe,
10 “Mini Saiten i che! Mini ele sumbu kipe ni miho mi wosindau. Ele nimba gambo mwanji ga ele kapwa sumbu ga mini ki ete talesindau. Mini do Apukolaka ri numbo kipe tini walambe sumbu mi wosindau. Do sumbu hinga ti hinde wowani mi ando nambwe sindau?
11 Apa ma mendi, Apukolaka ri tapa tiki apa o mini yekonda. Wowa miya mihi ti o mini sakonda. Wosiwa hinde apa mi ma'aika'ai kumbwa, gisi hime laka hinga ete mi dano.” Pol o hinga sawekowani metengei ba ete Elimas miya hundukoni hiki hinga

foti sikani miya rihi ti ete yoho. O hinga wosiwani ri ini hima foti tapa tiki rini torosini rini raˈichiˈucha kinani ya ri dirindari.
12 Wowani gapiman apukolaka o sumbu ni ri heini sembe ti ya ri ha. Hinde wowani,
Apukolaka i mwanji ni ri mendikoni inaka rihi ti au rini saindaro.

Fini Pisitiya mapwa Andiok ko tiki tau ete fi randaro

13 Wosini Pol ga ele hima rini ga tau rani indaro lenga Pefos ko wu andosini sipi
tenge tiki wu litisiwani Pamufiliya mapwa Peka ko tokwe ya wunu raˈai. Wosiwani
Jon wunu andosini Jerusalem ko tokwe ya ri i.
14 Peka ko ti wu andosini wu ini Pisitiya mapwa tokwe Andiok ko tiki ya wu raru.
Wosini himati gisi tawani Juta hima kupu lei lotu wo aka ki wu raruni ya wu liti.
15 Wosiwani sios aka aulindau hima laka le, Gotri lo mwanji kaisindau chengi lenga
Gotri mwanji bwarakarandaro hima lei chengi lenga wu hambwasini Pol ga rini ga
tau randau hima lenga mwanji ti wunu humbweni ya wu sawe, “Nui hiparakambwe
le, kunu fori dele himiyama hurahama lei sembe wunu okulano mwanji kipe fo dawa
ma bwawa sa wu mendi.”
16 Ete wowani Pol saiˈetisini tapa ti ri raˈichiˈuchasini ya ri sawe,
“Kunu Isurel hima kupu lenga, Gotri ni akindau hima ba fwelenga ma ku mendi.
17 Do Isurel hima kupu lei Gotri to nui atei hima ni metengei rihi nasini ri ondiyasiro.
Woro wunu imbihumbwa Isip ko tiki hima kicha naha wu dawani Gotri to wunu
okulawani hima kupu miyafo naha wu sukwaro. Da hinga woni ri kwambu omwesika
ki wunu okulasiwani Isip ko wu andosini ya wu ta.
18 Wosini ka hima da nambwe nuwe ki wunu ni ete ri enependawani asama ti 40
hinga ya i.
19 Wosini Kenan mapwa tokwe dau tapaˈangi ini hatachi fisi ko pe himiyama
hurahama leni ri yeni ri sisini o nuwe hinga Isurel hima kupu leni ya ri ha. Ete wowani
o nuwe ya wu toro. Kale sumbu hinga wu wosindaro asama ti 450 hinga.
20 Wosini Isurel ko tiki hiˈucha hima le ri esi esi i ini Gotri mwanji bwarakarandaro
hima kari, Samiyel, sukwaro gisi tiki ya ambwe.
21 “Ete wosiwani o gisi ki Gotri ni ya wu uchanda, king apukolaka fori wu rata kinani.
Wowani Gotri Kisi ri che fori, Sol, ni ya wunu ha. Rini Benesamin hima kupu fo.
Wosiwani rindo king apukolaka ri waˈaisini ete ri da dawani asama ti 40 ya i.
22 Ete wowani Gotri ai rini andosini Defit ni king apukolaka wuhi hinga ya ri ai esi.
Rini Defit keke ele hima ni ka hinga ya ri sawe, ‘Ani ani heihiro, Jesi che ri, Defit. Inaka
ahi ti kari hima keke a wondau. Rindo apa dele ai okokona hinga ri sirinandano.’
23 Wosini Gotri o imbihumbwa funda bwani ri mendiro sumbu hinga tini ya ri wosi.
Gotri Defit ri anitafenita leki ai nunu raˈaino hima fori, ka Jisas ni Isurel hima kupu
leni ya ri ha.
24 “Jisas ta nambwe dawani uku yasindau hima kari, Jon, Isurel hima kupu leni
mwanji ya ri sawe, kapwa sumbu wuhi ti gumwa wu sisini fwa tiki wu raiwa uku
wunu yasi kinani.
25 Jon ele ri tau kamindache naha ri humbukondani ya ri sawe, ‘Kunu ani ni hinde
hinga ku hambwandau? Ani do ku nikisindau hima, mina. Woroti ma ku mendi. Hima
fori ai gumwa tokwe tano ti, rini hima omwesika naha. Ani kapwacheche naha. A
randau tau ti kapwacheche, rindo ri rano tau ti omwesika naha.’
26 “Dele ai hiparakambwe, kunu Epuraham hima kupu le, e, kunu Gotri ni
akindau hima ba fwele, dohaˈa nunu ai raˈaino Gotri mwanji ti, oti Gotri nunu keke
humbwewani tasinda.
27 Kale Jerusalem ko laka ki dau hima lenga wui hiˈucha hima lenga wunu kari hima
ni wu hikisandau. Wunu ka Gotri mwanji bwarakarandaro hima lei chengi ni ele
himati gisi hinga wu hambwandaro ti norukweni wu hambwa nambwe, mina. Wunu

rini ni kotimwoni ka imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima le bwaro hinga tini ya rini wu wosi.
28 Wu wakini wu heiwani sumbu fo rini ki sukwa nambwe, nimba rini wu yeni wu si kinani wu wondaro. O keke Pailat ni ya wu uchanda, ri tani nindumwasari rini yewa ri ha kinani.
29 Wunu imbihumbwa kale Gotri mwanji bwarakarandaro hima lei chengi ki kaisini sawero hinga ele sumbu hinga tinda ya wu wosi. Wosiwani dani ini me yapweke tiki rini numwasini ra'aini matimat fotiki ya rini eini wu si.
30 Ete wosiwani Gotri matimat tiki ya rini ai rasai.
31 Wosiwani ele ri himache Galili wu andosini Jerusalem ko laka tokwe rini depi funda wu indawani gisi miyafo ya rini wu heinda. O keke apa ele hima ele ri mwanji ni Juta hima kupu leni ya wu sawenda.
32 "Imbihumbwa Gotri nui atei hima ni ha kinani sawero Gotri mwanji kipe ni ka hinga o kunu nu sawenda.
33 Mwanji mwe ti Gotri wui anitafenita nunu ni o ri hasinda. Rini Jisas ni ai ri rasairo ti, ri bwasiro hinga tini ri ai ri wosiro. Do sumbu Gotri chengi ki sawero ti, Sam chengi sapta fisi ki o da:
'Mini ai che naha. Apambwa naha mini a raro.'
34 Gotri matimat tiki rini ai rasairo keke apa matimat tiki ri ai raini tape rihi ti kupwa'ai hinga. Hinde wowani, Gotri mwanji ka hinga sawero:
'Apa mwa'ambwe kipe hinga tini o kunu ani hakonda, imbihumbwa Defit ni mwe naha a sawesiro hingambwa.'
35 Ete wosini Sam chengi fotiki ka hinga sawesinda:
'Hima kipe naha mihi ti mi ani hanja'aisiwa wa tiki apa ai tape ti kupwa'ai hinga.'
36 Woro nunu o nu hambwanda, Defit sawero mwanji oti rinjenga ri sawe nambwe. Hinde wowani, Defit Gotri okokona tini sirinani ele himiyama hurahama wui nindo tiki Gotri tau tini ri rasini ri hawani wu ra'aini ri atei hima ni siro wa tukumbwa rini wu sisiwani ya ete ri kupwa'ai.
37 Woroti kari hima Gotri rini rasairo ti rini kupwa'ai nambwe.
38 O hinga keke, kunu ai hiparakambwe le, kipe ma ku hambwanda, nunu ka mwanji hinga tini kunu nu sawendau, kari hima tombwa kapwa sumbu kuhi ti rani ri humbweno.
39 Moses kairo Gotri lo mwanji hinga to kapwa sumbu kuhi hinde rani humbwe kumbwa. Wosini hima kipe hinde kunu ucha kumbwa. Hinde wowani, kari hima numbwa sembe hawa kapwa sumbu wuhi ti ri rani ri humbwesinimbwa hima kipe wunu ri uchano.
40 O hinga keke kunu ma hambwafwa'ainda, imbihumbwa kale Gotri mwanji bwarakarandaro hima Gotri chengi ki sawero ka sumbu hinga kunu ki tano keke. Wunu ka hinga ya wu sawe:
41 'Kunu hima saweholiya hima tiya, inaka tenge miyafo ma ku hambwa. O keke walambe ma ete kunu i.
Kundo ku dau gisi fotiki sumbu fo a wosikonda.
Woroti hima fori o sumbu ni kunu sawehambwawa o sumbu ni hinde apa sembe ku ha kumbwa." '
42 Ete wosini Pol hima pi Banapas hoko tokwe fi sirakowani ele himiyama hurahama ya sawe, "Himati gisi ki do mwanji numbwa ma ki ai bwawa nu mendi."
43 Wosini lotu wo aka wu andosini hoko tokwe ya wu sira. Wunu Juta hima kupu fwelenga ele Gotri ni akindau hima ba fwelenga o mwanji hinga wu sawero. Dele hima ba fwele, wunu Juta hima kupu lei lotu wo sumbu hinga tinda wu tororo. Wosini Pol hima pi Banapas ni ya wu sirinanda. Wondawani Gotri mwanji tini ya wunu fi

sawenda, wowa sembe wuhi ti wunu yeni rasaindawa Gotri hima keke wondau sumbu ti wunu ri humbwewa kwambu tiki wu eti ki.
44 Dani ini himati gisi fo tawani o ko laka pe himiyama hurahama tani Gotri mwanji tini wu mendi kinani ya wu wau.
45 Wondawani Juta hima kupu le heiwani himiyama hurahama miyafo naha waundawani sembe enge fini wu andani Pol mwanji ni wu takichandani ya rini saweholiyanda.
46 O hinga keke Pol hima pi Banapas kwambu tiki amwei ya wunu sawe, “Mwe naha Gotri sini ondiyasiwani do Gotri mwanji metengei naha kunu ni si ra'airo. Wowani kunu do mwanji ni gumwa ti ku sindau. Wosini kunjenga ka hinga ku sawendau, ‘Nunu ete da ete da himamwale kipe kati hinde apa nu toro kumbwa.’ O hinga keke ma ku mendi, apa kunu si andosini hima ba fwele tambwa ya si ikonda.
47 Apukolaka ka hinga ri chengi ki nunu sawero:
‘Apa mini ni kale biya hima ba fwele keke hi hinga mini ani okusiwa mi okundano.
Wosiwa apa do nuwe ki dau ko pe himiyama hurahama leni tinda wunu mi okulano.
O hinga wosiwa apa Gotri sa ai wunu ra'ai.” ’
48 Ete wowani himiyama hurahama ba fwele o mwanji ni wu mendikoni sembe wuhi ti kipe naha ti ya i. Wokoni wunu Apukolaka i mwanji ni ya wu eripe. Wosini ele himiyama hurahama ete da ete da himamwale wu toro kinani Gotri wunu ondiyasiro le, wundo sembe ti ya wu ha.
49 Ete wowani Apukolaka i mwanji ti o mapwa ki ele ko ele ko tinda ete ya ichi'ucha.
50 Woroti Juta hima kupu ele to Gotri ni akindau hi chele humwe fwelenga o ko laka ki dau hi'ucha hima fwelenga wui sembe tini ya wu yeni rasai. Wosiwani wu saini Pol hima pi Banapas ni kapwa sumbu ti wu wosisini o wui ko ki fi dawani ya fini wu humbwe.
51 Ete wowani fi saini wunu golo ni fi rawakasini Aikoniyam ko tokwe ya fi i.
52 Ete wowani ele sembe haro himako Himamwale kipe ti wunu ki talesiwani ya wu eripe'aripenda.

14

Fini Aikoniyam ko ki Gotri tau fi raro

1 Wosini Aikoniyam ko ki o hingambwa ya fi ai wosi. Ele Juta hima kupu lei lotu wo aka ki fi raruni Gotri mwanji ti ya fi bwanda. Fini kipe naha tumbwa ete fi bwandawani Juta hima kupu fwelenga Girik pe hima lenga sembe ti ya wu ha.
2 Ete wowani Juta hima kupu fwele sembe ti wu ha nambwe wu dasini ele himiyama hurahama ba fwelei sembe tini ya wu rasainda. Ete wokowani ele sembe ha himako ni kapwa inaka ti ya wu hambwa.
3 Wondawani fini Aikoniyam ko tiki gisi huwe laka hingache fi dani Apukolaka i mwanji ti kwambu tiki ya fi bwanda. Wondawani Apukolaka tapa fihi ti fini okulasiwani ele ba fo ba fo sumbu ya fi wosinda. Wondawani ele himiyama hurahama ele sumbu ni wu heini ya wu sawe, “Do Gotri mwanji hima keke woni ri humbwero ti mwe naha tumbwa.”
4 Ete wowani o ko kipe hima le nerimbe fisi ya huwa. Fwele Juta hima kupu lenga sembe funda wu etiwani, fwele Pol hima pi Banapas ga sembe funda ya wu eti.
5 Dani ini ele hima ba fwelenga Juta hima kupu lenga ele wui hi'ucha hima lenga funda wu wausini, Pol hima pi Banapas ni kapwa sumbu fini wu woni humokuto tiki fini wu ekeheni yewa ha kinani mwanji ti funda bwani ya wu mendi.
6 Ete wowani fini o sumbu ni fi hambwakowani fi sai fi akini Likiyoniya mapwa tokwe dau ko laka pi Lisitara, Depi ko laka tokwe opi ko laka ni takaisindau ele koche tokwe ya fi i.

7 Wosini Gotri mwanji kipe tini ele ko ki ya fi bwanda.

Fini Lisitara ko ki tau fi raro

8 Lisitara ko tiki hima fori ya lilinda, seke rihi ti dinga ba. Imbihumbwa ri nuwai
sembe we ki ri dawani seke rihi ti ete rini kapwa wosiro. Kari hima rini ichi'uchanda
nambwe.
9 Woro ori hima Pol mwanji ni ya ri mendinda. Wondawani Pol ri miya ti kwambu
tiki rini misindani ri heiwani ori hima Gotri kipe rini wosi kinani sembe ti rini numbwa
hasindau.
10 Ete wowani Pol kwambu tiki amwei ka hinga ya sawe, “Mini ma sai'eti.” Ete
wowani ri chunani saini ya ri i.
11 Ete wowani ele himiyama hurahama miyafo Pol wosiro sumbu tini ya wu hei.
Wokoni Likiyoniya mwanji tiki ka hinga ya wu sawe, “Dele gotri miyafo, hima hinga
wa'aisini nunu ki sikaro.”
12 Wosini Banapas ni wui gotri hi foki, Sus, ya wu uchasi. Pol rini mwanji bwa hima
naha. O hinga keke wui gotri hi foki, Hemis, ya rini wu uchasi.
13 Sus aka laka ti o ko laka i gamba naha tokwe kai enindau. Wosiwani o aka laka
ki dau bwangu mu hima rito bulumakau hura fwelenga me so ki wosiro ka'apwe
fwelenga ya rata. Wosini o ko laka lengenumbo tiki ya ri ta, rini ga ele himiyama
hurahama ga ele bulumakau wu yesini wui gotri ni handau hinga fini ni wu ha kinani.
14 Wowani Gotri tau ra himache kapi, Banapas hima pi Pol, fini o tini fi mendikoni
nika'ari fihi ti ya fi lefehe. Wosini fi namani fi ini ele himiyama hurahama wui nindo
tiki ya fi ucha,
15 “Kunu dele hima, bwele keke do sumbu hinga tini ku wosindau? Sini hima minde,
kunu hingambwa. Sini Gotri mwanji kipe tini kunu si sawendau. Kunu kale bai
nimba gambo sumbu hinga ma ando. Wosini ete da ete dau Gotri tambwa ma ku ta.
Rindombwa niri ti, nuwe ti, soluwara ti, ele ki dau mwa'ambwe hinga tinda ri wosiro.
16 Mwe naha, imbihumbwa ele gisi hinga dele nuwe ki dau himiyama hurahama le
ri andosiwani wui sumbu hukwe tumbwa wu sirinandaro.
17 Woroti Gotri ri sumbu tinda kunu ri hikisa numbwa. Mina. Rini sumbu
kipe tumbwa ete nunu ri wosindau. Rini hewen ko tiki dasini mwa ti kunu keke
humbwewani sikandani a miyafo naha wosiwani kipe tumbwa sukwandau. Wosini
rini ele ahirahi funda kunu ri chikindani sembe wahapi kunu hasiwani ku eripendau.”
18 Fini o mwanji hinga fi bwasini ele himiyama hurahama ni tau kwambu naha fi
rani wui gotri ni handau hinga fini ni wu hano sumbu ti ya fi etipenda.

Pol ni wu ye ki humokuto wu ekehero

19 Ete wosiwani Andiok pe Aikoniyam pe Juta hima kupu fwele ya wu ta. Wosini
wundo ele himiyama hurahama leni sembe ti wu rasaiwani humokuto ti wu ekeheni
Pol ni ya wu ye. Wosini hima tape rihi ti wu longoni o ko takai hoko tokwe ya rini wu
rakwai. Wunu ka hinga wu hambwaro, ori hima hahiro.
20 Ete wosiwani ele sembe ha himako tani rini wu haweisiwani ri ai saini o ko laka
ki ya ri ai raru. Wosini dani ini lindanawani Banapas ga Depi ko laka fo tokwe ya fi i.
21 Wosini o ko laka ki Gotri mwanji kipe ti fi bwandani ele himiyama hurahama
miyafo fi okulawani Jisas ni sirinandau hima hinga ya sukwa. Da hinga woni Lisitara,
Aikoniyam, Andiok ko laka tokwe ya fi ai i.
22 Wosini ele Jisas ni sirinandau himako lei sembe tini kwambu tiki ya fi okulanda.
Fini kwambu tiki ka hinga ya wunu sawe, “Kunu sembe ha sumbu ti kwambu tiki ma
ku toronambu. Nunu metengei ele nomo hinga nu rasinimbwa ka Gotri ko kipe naha
ki nu raruno.”
23 Ete wosini fini ele sios hinga tinda, sembe ha himako wui nindo tiki mekupu hima
hinga funda funda ya wunu fi esi. Wosini ahirahi fi hakisini Gotri ni fi uchahambwani

ele sios hima hinga tinda ete ka sembe wu handau hima ri, wui Apukolaka i tapa tenge tiki ya fi ha.

Fini Andiok ko Siriya mapwa tokwe fi ai iro

24 Dani ini Pisitiya mapwa nindo ki fi ini Pamufiliya mapwa ki ya fi raru.
25 Wosini Gotri mwanji ti Peka ko tiki fi bwasini Ateliya ko tokwe ya fi rai.
26 Ateliya ko ki fi raini sipi tenge tiki fi rauni fi litiwani sipi o to fini ra ra Andiok ko tokwe ya fini ra'ai. Imbihumbwa o ko ki sios hima le Gotri tapa tenge tiki fini hasini humbwewani fi iro, Apukolaka tau fi randawa Gotri fini ga dani fi tau okula kinani. Woroti o tau fi ra ra apa o ko ki fi ai taro.
27 Andiok ko o ki fi raruni sios hima le fi heini wunu uchawani wu tani wu wausiwani Gotri fini ga randaro tau ti ya wunu fi sawe. Wosini ya fi sawe, “Gotri ele hima ba fwele keke numbo ti nambusindau, sembe wu ha ki.”
28 Wosini gisi miyafo hinga Gotri ni sirinandau hima lenga ya fi da.

15

Jerusalem sios ki hima miyafo naha wauro

1 O ko ki Jutiya pe hima fwele sikani sembe ha hima lenga mwanji wu anambwani ya wu sawe, “E, Moses sawero Gotri lo mwanji tini ku sirinani hima tape kupu kuhi kunu kuto nambwe siwa, Gotri hinde apa kunu ra'ai kumbwa.”
2 O hinga wu bwasiwani Pol hima pi Banapas sembe amwaka laka wunu fi ani mwanji kwambu tiki wunu ga ya fi anambwanda. O hinga keke ele sembe ha himako hima fwelenga Pol hima pi Banapas ga ya wunu humbwe, wowa Jerusalem wu ini Jisas himache lenga sios mekupu hima lenga o mwanji ni wu wonorukwe kinani.
3 Wosini ele sios hima le biya hinga wunu ra'aisini wunu wese'asini wu ini Finisiya, Sameriya mapwa nindo ki wu i i o mapwa fisi kipe sembe ha hima leni hima ba fwele sembe Gotri ni haro tini ya wu sawehambwanda. O hinga wu wosiwani ele sembe ha himako sembe ti kipe naha ya wu eripenda.
4 Wosini wu ini Jerusalem ko ti wu raruwani sios hima le, Jisas himache le, e, sios mekupu hima le ya wunu wese'a. Wosiwani Pol hima pi Banapas Gotri fini ga randaro tau leni ya wunu fi sawehambwanda.
5 Ete wowani Jisas ni sembe haro Farisi hima fwele saini ya wunu sawe, “Kunu ele hima ba fweleni ma ku sawewa hima tape kupu wuhi ti sa wu kutosini Moses sawesiro Gotri lo mwanji tini sa wu sirinanda.”
6 O hinga keke o mwanji ni wu wonorukwe kinani Jisas himache lenga ele sios mekupu hima lenga funda ya wu wau.
7 Wosini mwanji miyafo wu anambwasini Pita to sai'etisini ya ri sawe, “Ai hiparakambwe le, kunu ku hambwandau, injelembwa Gotri tau ti nunu hasini ani ni ri esisiwani ele biya hima ba fweleni Gotri mwanji a bwawani wu mendini sembe ti wu haro.
8 Gotri ele hima i inaka ni kipe naha hambwandau ti, o Gotri to nunu mekuro, ri sembe ti ele biya hima ba fwele keke okwe ri wondau. Gotri ri Himamwale kipe wunu haro, nunu ni ri haro hingambwa.
9 Rini sumbu ba fo hinga nunu wosisini sumbu ba fo hinga wunu wosinda nambwe, mina. Wunu sembe rini haro keke sembe wuhi ti ako naha.
10 O hinga keke hinde wowani Gotri ni ku simiyaneheindau? Kunu apa Moses kairo Gotri lo mwanji tinda norukweni sirinano tau kwambu hinga ti sembe haro hima ba fweleni ku ha kei. Injelembwa nui metele lenga apa nunu okwe o tau kwambu hinde nu ra kumbwa.

11 Nunu ka hinga nu hambwandau, Jisas Apukolaka to nunu keke ri woni nunu uchawani sembe ti nu hasiwani Gotri ya nunu ri ra'aikonda. Woroti Gotri ele hima ba fwele keke okwe o hingambwa ri wondau."
12 Pita o hinga ri sawesiwani ele wausini bwandaro hima le mwanji fo wu bwa nambwe. O hinga keke wunu wasamba wu owesini Banapas hima pi Pol mwanji tunumbwa ya wu mendinda. Fini ele hima ba fwele nindo tiki Gotri ba fo ba fo sumbu ti fi tapa tenge ki fini haro tini ya fi bwanda.
13 Mwanji fi bwasiwani Jemis ga ya sawe, "Ai hiparakambwe le, mwanji ahi ma ku mendi.
14 Saimon tambwa ka kunu sawero ti, Gotri metengei naha ele hima ba fwele keke ri woni wui nindo tiki ri hi tini uchano himache rihi fwele ri esiro tini ri sawero.
15 Kale imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima lei mwanji okwe o hingambwa sawesindau. Wui chengi foki ka hinga sawero:
16 'Apukolaka ete sawe, "Ichai ai a tano, wowa Defit aka wu londoro ti ani ai rasaiwa
o etikonda.
Ele aka pe mwa'ambwe hinga tinda kapwa woro. Woroti o aka o ani ai wokonda.
Wosini a rasaini ai ani esino.
17 O hinga wosiwa ele hima ba fwele Apukolaka ni sa apa wu wakinehei.
Wunu ele mapwa ki dau hima ba fwele ahi wunu a nasini wunu ani esisiro."
18 Imbihumbwa kapwa Apukolaka to do mwanji sawesiro ti apa okwe o hingambwa o
sawesinda.'
19 "Wosiwani ai inaka ti ka hinga ani hambwandau. Ele hima ba fwele Gotri ni sembe ti wu handawa nunu tau kwambu ti wunu ni nu ha hinga.
20 Mina. Nunu chengi foti ma nu kaini ka hinga ma nu sawe, 'Kunu gambolombo gotri ni haro ba fo ba fo angu'omwe kapwa le ma ku hara'ai. Wosini ele humwe sawe sumbu ma ku ratako. Hima le kupu ti omwe i kwele tiki injiwani haro omwe le apa ku a kei. Omwe fi ti okwe ku a hinga.'
21 Do chengi hinga ti nu kaikondau ti, hinde wowani, nunu nu hambwasindau, imbihumbwa ete ta tani apa okwe, ele ko laka hinga Moses kaisiro Gotri lo mwanji bwandau hima fwele ele da. Wosini ele himati gisi hinga o mwanji ni lotu wondau aka tiki wu bwandau."

Chengi ti sembe haro hima kupu ba fweleni ekehero

22 Ete wosini Jisas himache ele ga ele sios pe mekupu hima lenga ele sios hima le okwe, mwanji ti funda wu bwani wu mendisini wunu ga dau hima fopi ya wu ondiyasi, Pol hima pi Banapas ga fini humbwewa Andiok ko tokwe wu i ki. Hima mwe pi, fi hi ti ka, Jutas, hi rihi foti Basapas, rini ga Sailas ga. O fini ele sembe haro himako i nindo ki dau hima laka.
23 Fi ikowani fi tapa tenge tiki chengi foti wu haro ti ka hinga saweni kairo,
"Nunu Jisas himache lenga sios pe mekupu hima lenga kunu nu sawekonda. Nunu kui hiparakambwe. Doha'a chengi nu kairo ti, kunu hima ba fweleto sembe ku hasini Andiok ko tiki, Siriya ko tiki, e, Silisiya ko tiki ku dau leni nu kairo. Se'e, nui hiparakambwe le.
24 Nunu nu mendiro, nui nau fweleto wu ini mwanji foti kunu wu bwawani wui mwanji ti keke inaka tenge miyafo ku hambwandaro ti, e, kui inaka tini rakai kinani wu wosindaro ti. Woroti o sumbu hinga kunu wu wosi kinani wunu nu sawe nambwe.
25 O mwanji hinga ni nu mendisini nunu sembe funda nu hambwani mwanji ti funda nu bwani nu mendisini nui hiparakambwe fopi kunu tambwa nu humbwewani opi inda, nu okokonandau hima fisi pi Sol hima pi Banapas ga.
26 Fini nui Apukolaka Jisas Kurais hi tiki fi himamwale ti fi ohumbweno tini fi akinda nambwe.

27 Nui takisopo ki funda nu bwani nu mendiro mwanji tini kunu sawe kinani Jutas
hima pi Sailas nu humbwewani opi inda.
28 Gotri Himamwale kipe ti nunu ga dawani mwanji ti ka hinga funda nu bwani nu
mendiro. Apa tau kwambu miyafo kunu ni ai nu ha hinga. Ka sumbu hinga tumbwa
ma ku sirinanda.
29 Apa ele nimba gambo gotri ni ha kinani owero angu'omwe ti ku a kei. Omwe fi ti
ku a kei. Hima le kwele tiki injiwani haro omwe ti apa ku a kei. Ele humwe ni sawe
sumbu ti ma ku ratako. Kunu dele sumbu kunu nu sawero tini ku ratakowa, oti kipe
naha. Se'e le. Kunu kipe kumbwa ete ya ma ku da."
30 Sios hima le o chengi hinga ni wu kaisini wunu humbwewani Andiok tokwe ya
wu rai. Wosini ele sios hima funda wunu wausini o chengi ya wunu ha.
31 Ete wowani ele sios hima o chengi ni wu hambwasini ya wu eripe. Hinde wowani,
o chengi wui sembe tini okularo.
32 Jutas hima pi Sailas, fini Gotri mwanji bwarakarandau hima. Worotiki ele sembe
haro hima leni mwanji kipe miyafo naha ki fi bwarakarandani wui sembe tini fi
rasaindani ya wunu fi okulanda.
33 Wondani Andiok ko tiki gisi miyafo hinga ya fi da. Wosiwani Andiok kipe sembe ha
himako ele kipe naha fini wese'asini fini ai wu humbwewani metengei fini humbwero
hima le tambwa ya fi ai i.
34 [Wondawani Sailas ri inaka ti Andiok ko tiki ri da ki ya ri hambwanda.]
35 Pol hima pi Banapas fini o Andiok ko ki fi dani ele sembe ha hima lenga tau
funda wu randani ele himiyama hurahama ni Gotri mwanji ti wu ondiyakandiyandani
Apukolaka i mwanji kipe tini ya wu bwanda.

Pol hima pi Banapas apumbwa apu fi iro

36 Dani ini gisi fwele isiwani Pol Banapas ni ya sawe, "Sini ko laka mapwa tokwe
ma ai si ini si hiparakambwe le ai si hei, imbihumbwa Apukolaka ri mwanji si
bwarakarandaro ko leki. O keke si ini wunu si hei ki, kipe tumbwa wu dau'u, mina."
37 Wosini Banapas, Jon Mak ga wu i kinani ya ri hambwa.
38 Wowani Pol ya sawe, "Ori hima imbihumbwa Pamufiliya mapwa ki nunu
andosiro. Wosini tau ti nunu heini nunu ga ri ra nambwe. O keke nunu ga apa ri i
hinga."
39 Ori hima keke mwanji kwambu tiki fi anambwasini tau ti funda ai fi ra nambwe.
Wosini Banapas Mak ni ra ra rini ga fi ini sipi tenge fotiki rauni fi litisiwani sipi o to
fini ra ra Saipuras ko tokwe ya fini rakachi.
40 Wowani Pol Sailas ga fi ikowani sembe ha himako ka hinga ya fini sawe,
"Apukolaka ri okokona ti kini ga sa apa funda ku i."
41 Ete wowani Siriya, Silisiya mapwa ki fi indani sios hima leni kwambu tiki wu eti
kinani ya wunu fi okulanda.

16

Timoti Pol ga iro

1 Fi ini Depi ko ki fi rarusinimbwa Lisitara ko okwe ya fi i. O ko ki Jisas ni sirinandau
hima fori ya da, hi rihi ti Timoti. Rini Juta hima kupu humwe fo, ti che, tini sembe ha
humwe. Woro ri yapai rini Girik pe hima.
2 Lisitara pe Aikoniyam pe sembe ha himako le ri sumbu tini wu heini ka hinga ya
wu sawenda, "Timoti hima kipe naha."
3 Pol Timoti ni ra'ai kinani ri wondau. O keke rini ra'aini hima tape kupu rihi ti ya
rini kuto. Hinde wowani, rini ka hinga ri hambwaro, Timoti hima tape kupu rini kuto
nambwe nawa ele Juta hima kupu mwanji rini saweno. Hinde wowani, wunu tinda

wu hambwasindau, Timoti yapai rini Girik pe hima. O keke Timoti hima tape kupu rini kuto nambwe ri daro.
4 Wosini ele ko laka tokwe wu ini mwase Jisas himache lenga sios pe mekupu hima lenga Jerusalem ki funda wu bwani wu mendiro mwanji o tini sembe ha himako ni ya wu handa. Wosini ya wu sawe, “Kunu aha'a sumbu ni ma ku sirinanda.”
5 O hinga wosiwani sembe haro sios hima ele kwambu tiki ya wu eti. Wondawani sembe handau hima le gisi gisi miyafo naha ete ya sukwanda.

Pol Masetoniya pe hima forini tukuyaneheiro

6 Ete wondawani Gotri Himamwale kipe ti Esiya mapwa ki Gotri mwanji ti wu bwano keke minambwe wunu nasiwani wu ini Firisiya, Galesiya opi mapwa fisi nindo ki ya wu i.
7 Wu ini Misiya mapwa ki wu ambwesini Bitiniya mapwa tokwe wu raru kinani ya wu simiyanda, hinde wowani, Jisas Himamwale tito wunu ichakisiwani.
8 O hinga wunu wosiwani Misiya mapwa wu andosini Toroas ko tokwe ya wu rai.
9 Wosini niliki ki Pol tukuyaneheini mwa'ambwe foti ya ri hei. Ri heiwani Masetoniya pe hima fori enindani Pol ni ya ri ekichasinda, “Mini soluwara oti ma yetikinani Masetoniya mapwa tokwe sikani ma nunu okula.”
10 Ete wowani Pol o sumbu ri heisini metengei mwanji ti funda nu bwani ya nu mendi, numbo ete nu wakini Masetoniya mapwa tokwe ma nu i. Nu hambwanda, Gotri o nunu uchanda, Gotri mwanji kipe wunu nu sawe ki.

Litiya sembe haro

11 O hinga keke Toroas ko ki sipi tiki nu rau nu litisiwani sipi metengei ete nunu rani Samoteres ko ki ya nunu ra'ai. Wosiwani o gisi hundusini lindanawani nurumbu o sipi ki ai nu rau nu litisiwani Niyapolis ko tokwe ya i.
12 Wowani o ko nu hanja'aisini Filipai ko laka ki ya nu raru. Ka ko injelembwa Rom pe himako to tani litiro. O ko, ko omwesika laka, ele Masetoniya mapwa tokwe dau ko ni dikiro. O ko laka ki gisi fwele ya nu da.
13 Wondawani himati gisi tawani hoko tokwe nu ini ini injiro ko laka lengenumbo tiki nu raruni fwa foki ya nu i. Nunu ete nu hambwa, ka fwa takai ki Gotri ni uchahambwano michi fo o da. Ka fwa nu heiwani himiyama fwele o ki wu wausiwani nu litisini wunu ga mwanji ya nu anambwanda.
14 Wowani humwe fo, hi ti Litiya, tindo ka mwanji ya ti mendi. Tini Gotri ni lotu wondau. Tini Taiyataira ko laka pe humwe. Tini nika'ari naro ki ya tau ti randau. Wowani Apukolaka to sembe tihi jamekowani wasamba owesini Pol bwandau mwanji ti ya ti mendinda.
15 Wosini uku ya ti ya. Ele ti hima kupu le, wunu okwe, tini ga uku ti ya wu ya. Wosini ya nunu ti sawe, “E, ete ku hambwawa, ani Apukolaka ni sembe mwe naha ani haro. O hinga nawa ma ku tani ai aka ki ku da.” O hinga ya nunu ti ekichasinda. Wondawani ti mwanji tini nu mendini ya nu sirina.

Pol hima pi Sailas Filipai ko ki kalapus aka fini rawaruro

16 Gisi foki Gotri ni uchahambwandau michi o tokwe nu indawani tau ra humwe fo tani numbo tiki ya nunu hei. O tau ra humwe himamwale kapwa tini ga dawani wupa ti ya ti wonda. Wondawani o humwe o himamwale kapwa ni ba fo ba fo mwanji ti ti silindawani o himamwale kapwa ga mwanji wasa ya tini bwanda. O hinga wondawani o humwe ni oweni dau hima le wunu ya laka wu torondau.
17 Woro o humwe Pol ga nunu ga gisi gisi ti sirinani ti i i ka hinga ti uchandau, “Kale bai hima kari kau dau Gotri ni tau randau hima mwe naha. Wunu Gotri nunu ra'aino numbo ni nunu sawendau.”

18 Gisi gisi do humwe o sumbu hinga ni ete ti wo wowani Pol diyahani ri jamekoni o
himamwale kapwa ni ya ri sawe, “Jisas Kurais hi tiki mini a sawendau, do humwe ma
andosini ma i.” Ete wowani metengei ete o humwe ni andosini ya i.
19 Wowani o humwe ni oweni dau hima ele o himamwale kapwa ki ya wu torondau
numbo ti wu heiwani humburo. O hinga keke Pol hima pi Sailas wu toroˈinjisini ele
koti mendindau hima laka ni sawe kinani hima waundau apweli tiki ya fini raˈai.
20 Wosini ya wu sawe, “Dopihaˈa Juta hima kupu. Fini do ko laka pe himiyama
hurahama nuhi leni walambe sumbu fi wosindau.
21 Wosini nunu Rom pe himako ohounani nu toroni nu sirinanda nambwe sumbu
ele ni ya fi sawenda.”
22 Wondawani ele himiyama hurahama mwanji fini ni au hinga wu bwandani ya fini
omwemendinda. O hinga wowani ele koti mendindau hima laka ya wu sawe, nikaˈari
fihi hungosini gasa kumbo tiki fini wu tanambwa ki.
23 Ete wowani gasa kumbo tiki fini wu tanambwasini kalapus tiki ya fini rawaru.
Wosini o kalapus aka aulindau hima ni mwanji kwambu ki ya wu sawe, norukweni
fini ri aulinda ki.
24 Wowani aulindau hima ori mwanji kwambu ki rini sawewani ya ri mendi. Wosini
kalapus aka tipa we naha ki fini rawarusini seke fihi ti me domo fo toroni ya fini ri
injisi.
25 Wosiwani kalapus aka tiki wu dasini o nili wemi ki Pol hima pi Sailas Gotri ni fi
uchahambwandani hukwa ti fi randawani kalapus tiki dau hima le ya wu mendinda.
26 Wowani metengei ete minawe omwesika naha ti dikoni ele aka kiro worumbo o
tini ya raˈichiˈuchanda. Ete wowani ele aka lei lengenumbo ti randokoni kalapus ki
dau hima leni injisiro seni kupu ti ya hungoni sika.
27 Wondawani o kalapus aka aulindau hima ri, ri apapanani ri saini o aka
lengenumbo ni heiwani tinda ete randosinda. Ete wowani ya ri wohambwaka-
hambwa, kalapus himako tinda wu akini wu ihiro. Wokoni ri gipi huweche ri longosini
rinjenga ya ri ai ri yeni si ki.
28 O hinga ya ri wosikondawani Pol hapa tinga ri uchani ya rini sawe, “Apa minjenga
ai yeni si kei. Nunu tinda ete do nu da.”
29 Ete wowani ori kalapus aka aulindau hima lamu keke ata ti au laka ri uchandau
tinga ri saini Pol hima pi Sailas tambwa kalapus aka we tokwe ya ri raru. Wosini ri
akindani seke tapa rihi ti rikirikinandani fi seke mu tiki ya ri opulisi.
30 Wosini fini rani hoko tokwe rarusini ya fini ri sawe, “Kini hima omwesika naha.
Ani apa hinde hinga a wosiwa Gotri ani okulani raˈaino?”
31 Ete wowani ya rini fi sawe, “Jisas Apukolaka ni sembe mihi ti ma hawambwa Gotri
mini ai ri ratani rihi mini ri nano. Wosini mi hima kupu le okwe o hingambwa wunu
ri wosikonda.”
32 Wosini Apukolaka i mwanji tini ori hima ga ele ri aka ki dau hima kupu lenga ya
wunu fi bwanda.
33 Wosiwani metengei o gisi kumbwa fini raˈaisini okwe fihi tini ya fini ri injinda.
Wosini rini ga ri hima kupu lenga metengei naha uku ti ya wu ya.
34 Ete wosini fini ri rani ri aka tokwe wu isini ahirahi ti ya fini ri yakwa. Wosini Gotri
ni sembe wuhi wu haro ti keke ele ri hima kupu lenga ya wu eripeˈaripenda.
35 Da hinga woni lindanawani koti mendindau hima laka leto apungwandai kicha
himako fweleni kalapus aka tokwe wunu humbwewani wu ini ya wu sawe, “Opi hima
fisi ma hanjaˈaiwa sa fi i.”
36 Ete wowani kalapus aka ni aulindau hima ori o mwanji ri raˈaini Pol hima pini
ya ri sawe, “Koti mendindau hima laka le kini ani hanjaˈaisiwa ki i kinani mwanji wu
sawero. O keke kini kalapus tiki ki daro ti, ya ma ki iwa sembe kihi ti sa wahapi.”

37 Ete wowani Pol ga mwanji wasa ti ya wunu ri sawe, “Sini Rom pe hima hinga
si wa'aisindau. Woroti kunu si mwanji ti ku wonorukweni ku mendi nambwe,
mina. Wosini ele himiyama hurahama i mwakambe tiki nindumwasari sini ku
tanambwasini kalapus tiki sini ku rawaruro. Wosini apa nimba sini ni ku yanini ku
humbwewa si i ki'i? Minambwe naha. Kunjenga ku tanimbwa apa hoko tokwe sini ku
rawarano.”
38 Ete wowani ele apungwandai kicha himako mwanji ti koti mendindau hima laka
le tambwa ya wu ra'ai. Wowani ele koti mendindau hima laka le o mwanji ya wu
mendi, fini Rom pe hima hinga fi wa'aisindau. Ete wokoni ya wu aki. Wosini ya wu
hambwa, fini Rom pe hima pini norukweni koti wo nambwe.
39 O hinga wu hambwafuni wunjenga wu ini mwanji wahapi tiki fini keke wu bwani
hoko tokwe ya fini wu rasira. Ete wosini ya fini wu sawe, ka ko laka fi andosini mapwa
fo tokwe fi i kinani.
40 Wowani o kalapus aka fi andosini Litiya i aka tokwe ya fi i. Fi ini sembe ha hima
fwele fi heini wunu okulano mwanji fwele ya wunu fi ha. Wosini ya fi i.

17

Tesalonaika pe hima le Pol hima pi Sailas ni wu ye ki wauro

1 Pol hima pi Sailas fi ini Amifipolis ko ya fi raru. Wosini ai fi ini Apoloniya ko ti fi
raruni o ko fi andosini fi ini Tesalonaika ko laka tiki ya fi raru. O ko ki Juta hima kupu
lei lotu wo aka foki ya da.
2 Ete wosini Pol o imbihumbwa ri wosindaro sumbu hinga ya ri ai wosi. Ka lotu
wo aka laka ki ele hima ga ya wu raru. Wosini himati gisi namili ki ele hima ga Gotri
chengi tiki kaisiro mwanji tini ya wu bwanda.
3 Rini ka Gotri mwanji mu naha tini ri bwandani ya wunu ri sawe, “Kurais metengei
amwaka ri mendini ri hasini ri ai sairo.” Wosini ya ri sawe, “Jisas hi tini kunu a
sawendau ti, ori Kurais, Gotri ri tau ra kinani humbwero hima.”
4 Wosiwani Juta hima kupu fwele wui nindo tiki o mwanji ni kipe wu hambwasini
sembe ti wu hasini Pol hima pi Sailas ni wu sirinani ya wu i. O ko ki dau Gotri ni
akindau Girik pe hima fwelenga hi chele hima wui humwe lenga wunu okwe o sumbu
hingambwa ya wu wosi.
5 Ete wowani Juta hima kupu le, ka sumbu ni wu heini sembe amwaka ti ya wu a.
O hinga keke ele rasikoli hima ni ya wu rata. Wunu kapwa hima naha, ele gisi hinga
hima waundau apweli tiki wu dau. O hinga wunu wu ratasini o ko laka kipe hima
lei sembe tini wu yeni rasaiwani sembe enge a ti ya wunu sukwa. Wokowani Jeson
aka tini wu haweisini ya fini wu wakinda, hoko tokwe fini wu rakwaini ele himiyama
hurahama ni ha kinani.
6 Wu wakini fini wu hei nambwe. O hinga keke Jeson ga sembe ha hima fwelenga
wunu ni rani o ko laka kipe koti mendindau hima laka le tambwa ya wu ra'ai. Wosini
ka hinga ya wu sawe, “Dele hima deleha'a nuwe ki dau hima leni sembe wu rasairo.
Wosini wu tani doha'a ki wu dau.
7 Ete wowani Jeson wunu rani aka rihi tokwe ya wunu ra'ai. Dele hima hinga tinda
wunu Sisa king apukolaka ri mwanji ti wu yetupwandau. Wunu ka hinga sawendau,
‘King fo o da, hi rihi Jisas.” ’
8 Kale himiyama hurahama ga o ko laka pe koti mendindau hima laka lenga o mwanji
ni wu mendikoni ete ya wu apapana.
9 O hinga keke kale koti mendindau hima laka leto Jeson ga ele rini ga daro hima
fwelenga wunu sawewani wunu kotimworo ya ti wu hasinimbwa wunu andosini ya
wu i.

Pol hima pi Sailas Beriya ko ki tau fi raro

10 Wosini o niliki kumbwa ele hiparakambwe Pol hima pi Sailas ni wu humbwewani
Beriya ko ki ya fi i. Fi ini Beriya ko ki fi rarusini Juta hima kupu lei lotu wo aka ki ya
fi raru.
11 Juta hima kupu le Beriya ko ki wu dau ti, wunu hima kipe naha. Tesalonaika ki
dau Juta hima kupu leni wu dikindau. Beriya ko ki dau Juta hima kupu le Gotri mwanji
wu mendini o keke wu wondau. Wosini gisi gisi Gotri chengi tiki dau mwanji tini wu
kilindani ete wu hambwandau, mwanji fihi mwe naha umo, mina.
12 O hinga wu wo wo wunu hima miyafo sembe wuhi ti ya wu ha. Girik pe hi chele
humwe fwelenga Girik pe hima fwelenga wunu okwe sembe ti ya wu ha.
13 Ete wondawani Tesalonaika ko ki dau Juta hima kupu le wu mendiwani Pol Beriya
ko pe hima leni Gotri mwanji ya ri bwanda. Wosini ka ko ki ya wu i. Wosini ele
himiyama hurahama wui inaka ni wu jamekowani ya wu apapana.
14 Ete wowani metengei ete ele sembe haro hima Pol ni wu humbwewani hapimwai
tokwe ya ri rai. Wondawani Sailas hima pi Timoti to Beriya ko ki ya ete fi da.
15 Ete wondawani Pol ni numbo ki raˈairo hima le ete rini raˈaini Atenes ko ki ya
rini rakaru. Dani ini wu ai ikowani Pol Sailas hima pi Timoti ni mwanji ka hinga ya ri
humbwe, “Kini ani tambwa ma ki tamata.”

Pol Atenes ko ki Gotri mwanji ri bwaro

16 Wosini Pol Atenes ko ki ri dani fini ri nikisindani ri heiwani o ko laka ki
gambolombo gotri miyafo naha o ki ya da. Wowani sembe rihi ti o mwaˈambwe ni
kapwa naha ya ri mendi.
17 Ete wofunu Juta hima kupu lei lotu wo aka ki ri ini Juta hima kupu lenga ele Gotri
ni akindau hima ba fwelenga ya wu anambwanda. Wondani gisi gisi hima waundau
apweli ki ri ini ele hima wausiwani wunu ga mwanji ya ri bwanda.
18 Wondawani hambwa kipe hambwandau hima fwele, wunu fwele Epikuriyan hi
uchandau, wunu fwele Sitoik hi uchandau, woro wunu mwanji ti rini ga au hinga
ya wu anayenda. Wondani fwele ete sawe, “Ka bai perumbwa perumbwandau hima
bwele mwanji ni ri bwakondau?” Wowani fwele sawe, “Do hima ko ba fwelei gotri leni
ri sawendau.” Pol Jisas mwanji ga ri hasini ai ri sairo mwanji ga wunu ri bwandawani
wunu o hinga ya wu sawenda.
19 Ete wosini Pol ni Ariyopakas ki wauro kanisol hima le tambwa ya rini wu raˈai.
Wosini ya wu sawe, “Nunu kale himiyama hurahama leni mwanji anandi mi bwandau
tini nu hambwa ki.
20 Mi mwanji nu mendini nu hambwawani ba fo hinga. Woroti mwanji mu mwe tini
nu mendi ki.”
21 Ele Atenes ko kipe hima lenga o ko ki dau hima kicha lenga wunu sumbu kipe
hinga wu wonda nambwe, mina. Wunu gisi gisi mwanji anandi hinga tini wu mendi
mendi wu bwa bwa ele tau ra gisi wuhi nimba ete ini humbundau.
22 Ete wowani Pol Ariyopakas ki wauro kanisol hima le nindo ki etisini ya ri sawe,
“Kunu Atenes pe hima. Kunu ani heiwani kui gotri leni lotu wondau sumbu hinga
tinda ete ku torosindau.
23 Mwase ani ini ele ku lotu wondau mwaˈambwe leni ani heisinimbwa ani ini kui
gotri keke yaro tei foti okwe ani heiro. O tei tenge ki mwanji foti ka hinga kaisinda,
‘AhaˈaTei oti nu hikisandau gotri fo keke, rihi.’ Woro kunu nimba ete rini ku lotu
wondau ti, apa o Gotri mwanji mu mwe ti kunu a sawekonda.
24 “Gotri tombwa ahaˈa nuwe ri wosini kalahaˈa nuwe ki dau mwaˈambwe hinga
tinda ri wosiro. Do Gotri mwe ri niri tinga nuwe tinga rindombwa Apukolaka. O hinga
keke rini hima to kiro lotu wo aka tiki raruni ri litinda nambwe.
25 Rini mwaˈambwe foti keke heifunda nambwe. O keke hima i tapa foki apa hinde
rini okula kumbwa, mina. Rini rinjenga hima i himamwale ri owesini ele mwaˈambwe
hinga tinda ete ele hima ni ri handau.

26 Rindombwa nui atei funda naha ri wosiwani o atei tombwa ele himiyama
hurahama miyafo wosiwani sukwaro. Wosiwani do nuwe ki ele mapwa ele mapwa
wunu humbwero. Rinjenga gisi ti wunu oweni nuwe woro ti ele mapwa hinga tinda
wunu fikasiro.
27 Ele sumbu hinga ri wosiro ti, ele hima Gotri ni wu wakinehei ki. Rini wu wakinehei
ki ete wu simiya simiyawa mwe naha ki apa rini wu hei sindau. Hinde wowani, rini
nunu funda funda ki apahime ri da numbwa.
28 Nunu rini ki himamwale ti, e, kwambu ti nu torosinimbwa nu ichi'uchandau.
Wosini nunu rini funda naha kekembwa nu dau, ele kui nindo ki dau hambwandau
hima fwele ka hinga sawero hinga, 'Nunu okwe ri che hinga nu dau.'
29 O hinga nunu ri che hinga nu dasini ka hinga nu hambwa hinga, Gotri rini gol,
silifa, e, humokuto tiki wosindau mwa'ambwe hinga. Wondani nunu ka hinga nu
hambwa hinga, o hima i inaka tiki hima i tapa tiki rini wosiro.
30 Imbihumbwa pe hima le Gotri ni wu hikisasini wu wondaro sumbu tini Gotri o
gisi ki mwanji kwambu tiki wunu sawe nambwe. Woroti apa ele ko ele ko pe hima
leni mwanji kwambu tiki ya wunu sawenda, wunu kapwa sumbu wuhi gumwa wu si
kinani.
31 Hinde wowani, koti wono gisi foti o kunu owesinda. O gisi ki ele himiyama
hurahama lei sumbu tini wunu silikonda. Mwanji rihi ti kipe naha tumbwa ete indano.
Gotri hima foni o rini esisinda. Rindo ka koti wono gisi tini aulindano. Ori hima
hasiwani Gotri matimat ki ai rini rasairo. O keke sembe mwe naha ma rini nu ha."
32 Wowani hasini matimat ki ai sairo mwanji o tini wu mendini hima fwele rini
sawehingiwani hima fwele ete ya wu sawe, "Mi sawero mwanji ti ai nu mendi ki."
33 O hinga wowani Pol wunu andosini ya ri i.
34 Wowani hima fwele ri mwanji ni sirinani sembe ti ya wu ha. Wui nindo ki hima
fori Daiyonisiyas, rini Ariyopakas ki waundau kanisol hima fori, humwe foti hi tihi ti
Damaris, e, hima fwele okwe o hingambwa sembe ti ya wu ha.

18

Pol Korin ko ki tau raro

1 Dani ini Pol Atenes ko hanja'aisini Korin ko ki ya ri i.
2 Ri ini Juta hima kupu fori ya ri hei, hi rihi ti Akwila, ko hapa rihi ti Pondas.
Imbihumbwa hinga rini ga ri humwe Pirisila ga Itali mapwa fi hanja'aisini fi taro.
Hinde wowani, Rom pe king apukolaka, Kolotiyas, Juta hima kupu leni ete sawero,
"Kunu ma saini Rom ku andosini mapwa foki i." Ete wondawani Pol ini ya fini hei.
3 Fini rini ga ya tau funda fi randau hima. O keke fi aka ki funda wu dani tau ya wu
randa. Wunu nika'ari ba kindau aka tini wu wosindau.
4 Ele himati gisi hinga Pol ini Juta hima kupu lei lotu wo aka ki ri raruni Gotri mwanji
ya ri bwanda. Rini Juta hima kupu lenga, e, Girik pe himako lenga Jisas ni sembe wu
ha kinani sembe wuhi ti ya ri yenda.
5 Wondawani dani ini Sailas hima pi Timoti Masetoniya fi andosini fi sikasiwani Pol
Gotri mwanji ti gisi gisi o ki ri bwandani ka hinga ya ri sawe, "Jisas rini Kurais."
6 Ete wowani wunu ri mwanji ni wu yetupwasini ya rini saweholiya. O hinga wu
wosiwani ri saini kowe ri jamekoni tombokosini ya wunu ri sawe, "Hinde wowani
kunu ku tikihewa o kui sumbu fo. Ani o keke kapwa sumbu nambwe. Apa ani hima
ba fwele tambwa ani ikonda."
7 Wosini Pol o lotu wo aka andosini hima fori aka tokwe ya ri i, hi rihi ti Tisiyas
Jasitas. Ori hima Gotri ni lotu wondau. Aka rihi ti Juta hima kupu lei lotu wo aka takai
naha ki dau.
8 Juta hima kupu lei lotu wo aka aulindau mekupu hima ri, hi ti Kurisupas, rini ga ri
hima kupu lenga Apukolaka ni sembe ti funda wu haro. Ete wondawani Korin ko pe

hima miyafo naha Pol mwanji tini wu mendini sembe ti wu hawani uku ti ya wunu yasinda.
9 Wosini gisi fo niliki Pol mwa'ambwe fotini tukuyaneheindau hinga amwei ri heiwani Apukolaka ya rini sawe, “Mini apa aki kei. Mina. Amwei ma ete wunu sawenda. Mini takisopo ti apa dimi kei.
10 Ani mini ga a dau. Hinde na hima forito apa saini mini yeni walambe sumbu ti mini wosi kumbwa. Ani ai himiyama hurahama miyafo naha o ko laka ki o da.”
11 Wosiwani Pol Korin ko ki ri dawani asama fori ini nika le tapa'angi ini hatachi funda ya i. O ki ri dani Gotri mwanji tini ya wunu ri ondiyakandiyanda.
12 Wondawani Galiyo Girik mapwa pe gapiman hima laka hinga daro gisi tiki Juta hima kupu le funda wu saini Pol ni sembe enge ti wu ani rini toroni Galiyo tambwa wu ra'aisini ya wu sawe,
13 “Dori hima dele himiyama hurahama ni ri ondiyakandiyandau ti Moses sawero Gotri lo mwanji ti wu yetupwasini Gotri sumbu ba fo hinga ni wu lotu wonda ki.”
14 Wowani Pol mwanji wasa ri bwakondawani Galiyo to Juta hima kupu leni ya ri sawe, “Kunu dele Juta hima kupu, e, dori hima gapiman lo mwanji ti ri yetupwasini bwelefo kapwa sumbu fotini ri wosipo apa kui mwanji ti a mendiu.
15 Woroti aha'a kunjenga ku tani kui mwanji tinga kui hi tinga, e, kui Gotri sumbu tinga ku ani siliro. Woroti sa biya da. Kunjenga do sumbu ma ku wonorukwe. Ani kale sumbu hinga keke kui koti a mendi hinga.”
16 Wosini wunu humbwewani koti wondau aka wu andosini ya wu i.
17 O hinga wowani Juta hima kupu lei lotu wo aka tini aulindau mekupu hima fori, hi ti Sositenis, rini ni wu toronambusini o koti wondau aka lengu tiki ya rini wu ye. Wosiwani Galiyo o sumbu hinga tini inaka tenge miyafo ri hambwa nambwe.

Pol Siriya mapwa Andiok ko tokwe ai iro

18 Wondawani Pol o ki gisi miyafo hinga ya ri da. Wosini ri ikoni sembe ha hima ele ni ri wese'asini sipi ti ri rauwani sipi oti o ko andosini Siriya mapwa tokwe ya i. Ete wowani Pirisila hima pi Akwila rini ga ya i. Wu indani Sengiriya ko tiki Pol mwa kopika rihi ti ya ri yeto. Hinde wowani, rini sumbu fo ri wosi kinani Gotri ni mwanji kwambu tiki ri funda ri bwani ri mendiro.
19 Ete wosini wu ini Efesas ko wu raruni Pol o ko ki ya fini ando. Wosini rindombwa ele Juta hima kupu lei lotu wo aka tiki ri raruni wunu ga ya wu anambwanda.
20 Wondawani ya rini wu sawe, “Mini nunu ga gisi huwe laka hingache ma da.” Wowani rini o mwanji ni minambwe ya ri na.
21 Da hinga woni wunu ri wese'asini ya ri sawe, “E, Gotri okokona nawa gisi fo kunu tambwa ani ai tano.” Wosini sipi tenge tiki ri ai rauwani Efesas ko andosini ya i.
22 O sipi ini Sisariya ko tiki yenjimbelewani Pol saini sipi oti andosini Jerusalem ko tokwe ri ini sios hima leni ya ri wese'a. O hinga ri wosini Andiok ko tokwe ya ri rai.

Apolos Efesas ko tiki Gotri mwanji ti ri bwaro

23 Wosini Pol Andiok ko tiki gisi miyafo hinga ri dasinimbwa ya ri ai i. Ri ini Galesiya mapwa, Firisiya mapwa tokwe dau ele ko ele ko ri i i ele sembe haro hima leni kwambu tiki eti kinani ya wunu ri okulanda.
24 Wondawani Juta hima kupu fori, ri ko hapa ti Alekisandiriya, hi rihi ti Apolos, ri ini Efesas ko tiki ya ri da. Rini Gotri chengi hukwe ti tinda norukweni ri hambwasini mwanji kipe naha tumbwa bwandau hima.
25 Metengei naha ko foki ri dawani Apukolaka i numbo kipe tini rini ondiyakandiyawani sembe rihi ti Apukolaka ni ri sirina kinani au ti ya rini sai. Wondani rini ele himiyama hurahama ni Jisas to wosindaro sumbu tini norukweni ya wunu ri sawenda. Woroti Jon to ele hima ni uku minde ki yasindaro sumbu

tunumbwa ri hambwandaro. Jisas Gotri Himamwale kipe ki uku yasindau sumbu ti ri hambwa nambwe.
26 Rini ele himiyama hurahama ni ri aki nambwe Juta hima kupu lei lotu wo aka tiki ri rarusini Gotri mwanji ti ya ri bwanda. Wondawani Pirisila hima pi Akwila o mwanji ni fi mendifuni rini fi ra'aisini kipe naha ri hambwa kinani Gotri numbo ni mwanji fwelenga norukweni ya rini ai mekutakunda.
27 Da hinga woni Apolos Girik ko tokwe ri i ki ri hambwandawani Efesas pe sembe haro himako ri inaka tini wu hambwasini rini okulani Girik pe sembe haro hima leni chengi foti ya wu kai, ri ini ri raruwa wu tani wu eripeni rini wu ra'ai kinani. Wosiwani Apolos ri ini Girik ko tiki ri rarusini ele sembe ha himako ni kipe naha ya wunu ri okulanda. Mwase Gotri wunu keke woni wunu okulasiwani sembe ti Gotri ni wu haro.
28 Wondani ele hima i mwakambe tiki Juta hima kupu lei hambwa ni ri diki kinani mwanji kipe naha ya wunu ri sawekawenda. Rini Gotri chengi tiki dau mwanji tini ri toronambusini amwei naha ya wunu ri sawekawenda, Jisas rini Kurais, Gotri ri tau ra kinani humbwero hima.

19

Pol tau ti Efesas ko tiki ri raro

1 Apolos Korin ko tiki daro gisi tiki Pol ele kimba laka dau mapwa ki ri i ini Efesas ko tiki ya ri raru. Wosini o Efesas ko ki Jisas ni sirinandau hima fwele ya wunu ri hei.
2 Wosini ya wunu ri sili, “Imbihumbwa sembe ku haro gisi tiki Gotri Himamwale kipe ti kunu ki rairo'o?” Ete wowani wunu ga mwanji wasa ti ya wu sawe, “Mina. Nunu Gotri Himamwale kipe dau mwanji ti nu mendi nambwe.”
3 Ete wowani Pol ga ya wunu sawe, “Wo, o hinga ti kunu bwele uku hinga tini ku yaro?” Wowani wunu ga ya wu ai sawe, “Nunu Jon ri sawendaro uku ya sumbu ni nu sirinani uku nu yaro.”
4 Ete wowani Pol ya wunu sawe, “Imbihumbwa Jon ele hima ni uku ti wunu ri yasisini wunu sawe, ‘Kunu kapwa sumbu kuhi ti gumwa ma ku sisini uku ti ma ku ya. Wosini ai gumwa tokwe tano hima ni sembe kuhi ti ma rini ku ha.’ Hima mwe ri rini Jisas.”
5 Wowani o mwanji ni wu mendini sembe ti Apukolaka Jisas ni wu handau tinga uku ti ya wu ya.
6 Ete wowani Pol ri tapa ti wui tape tenge tiki wunu ri owewani Gotri Himamwale kipe ti wunu tambwa raiwani ba fo ba fo mwanji gale hinga wu bwandau tinga Gotri mwanji tini ya wu bwarakaranda.
7 Ele sembe haro hima wunu tapa'angi tapa'angi hatachi fisi hima hinga ya da.
8 Wosini Pol ele Juta hima kupu lei lotu wo aka tiki ri rarusini kwambu tiki ri etisini au laka Gotri mwanji ti ya ri bwanda. Wondani wunu ga ri bwandani Gotri kwambu tini kipe wu hambwa kinani wui sembe tini ya wunu yeni rasainda. Wondawani nika ti namili ya uchasi.
9 Wondawani hima fwele sembe wuhi ti wu ha nambwe emendiki naha wu dani ele himiyama hurahama i mwakambe tiki Apukolaka i numbo tini kapwa mwanji ti ya wu sawenda. Ete wowani Pol wunu hanja'aisini ele Jisas ni sirinandau himako numbwa wunu ni rani ya wu i. Wosini ele gisi hinga Tiranas sukul wondaro aka laka ki Gotri mwanji ti ya wunu ri bwanda.
10 O tau ni ri randawani asama fisi ya i. Wowani Esiya mapwa ki dau hima le tinda ete Apukolaka i mwanji ti ya wu mendi. Juta hima kupu fwelenga Girik pe hima fwelenga wunu okwe o mwanji numbwa ya wu mendi.

Sifa i hurahama che

11 Ete wondawani Gotri Pol tapa tiki ba fo ba fo sumbu kwambu ti ri wosindaro.

12 Wondawani ele hima nika'ari sumbu fwele wu ratani Pol ri tape tenge tiki wu
owesiwani da hinga woni wu ai ra ra ele hahungondau hima le tambwa wu ra'aini
wui tape tiki owewani himamwale kapwa wunu ga daro ti sirani ikowani hahungo
wuhi ti ya humbu.
13 Ka gisi ki Juta hima kupu fwele ya da. Wunu ya tau wuhi ti ele ko ele ko wu ini
himamwale kapwa hima ga dau ni rani wu rumbwendau. Wunu fwele Jisas hi tiki
nimba wu uchani simiyaneheindaro. Wondani ka hinga ya wu uchani sawenda, “Pol
Jisas hi tiki ri mwanji ri bwandau, woro o hi ki kwambu tiki kunu a sawenda.”
14 Do tau hinga randaro ti kale Sifa i tapa'angi hatachi fisi che leto randaro. Sifa rini
Juta hima kupu lei puris hima apukolaka.
15 O hinga wu wosiwani o himamwale kapwa mwanji wasa ka hinga ya wunu sawe,
“Ani Jisas ani hambwandau. Pol okwe rini ani hambwandau. Wo kunu namo?”
16 Ete wowani o himamwale kapwa ga dau hima ori ri chunani wui tenge ki ri rauni
wunu yeni ya wunu engina'i enginata. Wosini wui tape ti kapwa sumbu naha ti wunu
ri wosini nika'ari wuhi ti ya ri sefehe. O sumbu hinga keke o aka wu andosini sirani
hima tape ba wu akini ya wu i.
17 Da hinga woni Efesas ko ki dau Juta hima kupu lenga Girik pe hima lenga wunu
tinda ka mwanji ni wu mendikoni aki omwesika naha wunu ki ya sukwa. Ete wokoni
Apukolaka ri Jisas hi tumbwa ya wu rasai.
18 Wondani ele himiyama hurahama miyafo wunu sembe ti wu hasini wu tani ele
imbihumbwa wu wosindaro sumbu leni tinda amwei ya wu sawefikanda.
19 Wondani ele himiyama hurahama miyafo saya wosindau sumbu, humwe
mwa'ambwe wosindau sumbu wu wosindaro leto ele sumbu ni kairo chengi wuhi
wu ratani hi tiki ele himiyama hurahama wui mwakambe tiki wu tusiwani ya unda.
Wosini ele buku hinga tinda wu raro ya ti wu gendiwani ya mwe ti 50,000 ya silifa
hinga sukwaro.
20 Ka sumbu hinga wosiro keke Apukolaka mwanji ti kwambu naha sukwani
omwesika laka ya i.

Efesas ko pe hima le Pol ni hapa tinga wu uchandaro

21 Wosini da hinga woni Gotri Himamwale kipe ti Pol inaka ti ondiyasiwani mwanji
funda ri bwani ya ri mendi, Masetoniya mapwa ga Girik mapwa ga ri isini o ki ri da
hinga wosinimbwa Jerusalem ko tokwe ri i ki. Wosini ya ri sawe, “Dele ko hinga ani
isinimbwa Rom ko ani hei ki ani ai ino.”
22 Wosini rini okulandau hima pini ri sawewani Masetoniya mapwa tokwe ya fi i,
Timoti ga Irasutas ga. Fi ini fi dawani Pol gisi fwele Esiya mapwa ki ya ete ri da.
23 Wondawani o gisi ki hima fwele Apukolaka i numbo tini miho wu tangindani ata
omwesika laka tiki ya wu ginda.
24 Wondawani o ki hima fori ya da, hi rihi ti Demitiriyas. Rini silifa tiki mwa'ambwe
fwele wosindau hima. Ri ya tau ti, wui gotri Atemis, ti aka laka ni ri hei hei aka cheche
miyafo o hingambwa silifa ki ri wosindau. Ri tau ra hima le okwe tau rini okulani ya
omwesika naha tiki ete wu torondau.
25 Ete wosini ele ri tau ra hima lenga ri randau tau hinga randau hima okwe wunu ri
wausini ya ri sawe, “Kunu ani ga tau funda ku randau hima. Kunu ku hambwandau,
ya kipe mu torondau ti, o ya silifa tau nu randau ki sukwandau.
26 Wondawani ori hima Pol himiyama hurahama miyafo ri ra'aindani inaka wuhi ti
ri jamekondau. Hima mwe ri ka ku heini ku hambwanda. Rini Efesas kumbwa o hinga
ri wonda nambwe, mina. Rini ele Esiya mapwa ki dau ko ko hinga tinda ri wondau.
Wondani ka hinga ri sawendau, ele hima tapa ki wosindau gotri mwe naha mina.
27 O hinga wokoni Pol mwanji o to ya tau hi nuhi ti o walambe ikonda. Woro
o sumbu tombwa, mina. O mwanji rihi keke apa himiyama hinga wosiro gotri,

Atemis apukolaka, ti aka laka ti, hi cheche hinga himiyama hurahama lei inaka tiki o sukwakonda. Mwase Esiya kipe hima lenga ele nuwe kipe himiyama hurahama hinga tinda o himiyama hinga wosiro gotri ni lotu wu wondaro. Wosiwani Pol mwanji tito ti hi laka ni ya rakaikonda."

28 Wosini o mwanji ni wu mendikoni sembe enge omwesika wu akoni au laka ya wu ucha, "Efesas ko pe Atemis gotri nuhi tombwa kipe naha!"

29 O hinga keke ata omwesika naha o ko laka ki sukwandani ele himiyama hurahama au laka uchani ya wu sawenda. Wunu tinda ete wu saini hima waundau michi laka ki wu ini ya wu wau. Wu ikoni Gaiyas ga Arisutakas ga wu yelongoni wunu ga ya wu i. Fini Masetoniya pe hima, Pol ga funda fi ichi'uchandau.

30 O hinga wu wowani Pol ele himiyama hurahama ga ri ikowani Jisas ni sirinandau hima le ya rini torosi.

31 Wondawani Esiya pe Pol nau le, gapiman hima fwele, wunu okwe mwanji ya rini humbwe, apa o hima waundau michi laka ki ri raruno keke.

32 Ete wondawani ele wauro himiyama hurahama miyafo lei inaka ti walambe tumbwa ya i. Wondani hima fwele ata ba fweleki gindawani hima fwele ata ba fweleki ya ginda. Ete wondani himiyama hurahama miyafo ya wu hikisanda, hinde wowani do michi ki nu wauro.

33 O sumbu hinga wu hambwakoni Juta hima kupu le Alekisanda ni wu epikinani nindo tiki ya rini wu rawaru. Wosiwani hima fwele ya rini sawe, "Mwanji mu ti ma sawe." Wowani Alekisanda ele himiyama hurahama leni mwanji wasa ri sawe kinani tapa ri rasaini ya wunu yeti'ati.

34 Wowani rini wu heini ya wu hambwa, rini Juta hima kupu fori. Ete wowani ata ti numbo funda laka wu gini ya wu sawe, "Efesas ko pe Atemis gotri nuhi tombwa kipe naha!" O hinga wu gi giwani huwe laka hinga ya ete i.

35 Da hinga woni Efesas ko kipe chengi himiki kaindau hima ri tani ele himiyama hurahama ni sawewani wu gainasiwani ya ri sawe, "Kunu Efesas ko kipe hima, hinde na hima to Efesas ko pe Atemis apukolaka ga hewen ko ki sikaro humokuto hukwe ga Efesas ko kipe hima leto aulindau tini hambwanda nambwe.

36 Hima fori o mwanji ni hinde apa yetupwa kumbwa. O hinga keke kunu ma ku gaina. Wosini kunu ki sumbu fo sukwawa apa ku amaha amaha kei.

37 Woro dopi hima o kunjenga ku rataro. Woroti Atemis aka pe mwa'ambwe fwele hili fi ya nambwe. Fini himiyama hinga wosiro nui gotri ni saweholiya nambwe.

38 Woroti Demitiriyas ga ele rini ga tau funda randau hima lenga hima fonga mwanji wu bwa kinawa koti wono gisi ki gapiman apukolaka le o da. Mwanji ti wunu ga ma ku wonorukwe.

39 E, kunu mwanji fwele ete dawa do ko pe hima funda waundano gisi naha kumbwa ma ku wonorukwe.

40 Woroti nunu apa nomo ti nu rakoro, hinde wowani, nunjenga nika tinga au mu ti nu musuro ti keke. Woro o sumbu oti mwanji mu nambwe. Do kapwa gisi ki nu wauro ti nunu sili kinapo apa mwanji wasa hinde hinga nu bwakoro."

41 Chengi himiki kaindau hima ori o hinga wunu sawesini ele himiyama hurahama ri sawewani ya wu ai i.

20

Pol Masetoniya mapwa tokwe ri isini Girik mapwa tokwe ri ai iro

1 Ka ata hapa tinga wu gindaro ti, humbuwani Pol ele Jisas ni sirinandau hima rini tambwa wu ta kinani ya wunu ri ucha. Wosini kwambu ki wu eti kinani mwanji fwele ya wunu ri ha. Ete wosini wunu ri wese'asini Masetoniya mapwa tokwe ya ri i.

2 Rini kale mapwa ki ri ichi'uchandani mwanji miyafo naha ele sembe ha himako ni
sembe wuhi ti kwambu tiki wu eti kinani ya wunu ri bwanda. Wosini da hinga woni
Girik mapwa tokwe ya ri raru.
3 Ete wosini nika namili Girik mapwa ki ya ri da. Da hinga woni sipi ti ri torosini
Siriya mapwa tokwe ri ikoni Juta hima kupu le rini yeni dinga wosi kinani mwanji
funda wu bwani wu mendiro tini ya ri mendi. O sumbu hinga keke Masetoniya mapwa
tokwe ri ai i kinani inaka rihi ti ya ai jameko.
4 Beriya ko pe hima fori hi ti Sopata rini Piras che, Tesalonaika ko pe hima pi fisi
Arisutakas ga Sekandas ga, e, Depi ko pe hima fori Gaiyas, Timoti, Esiya nuwe mapwa
pe hima fopi Tikikas ga Torofimas ga, ele hima wunu Pol ga funda wu ichi'uchandaro.
5 Woro wundo mwaseni wu ini Toroas ko tiki ya nunu wu ma'ainda.
6 Wondawani Juta hima kupu lei bereti hehenandau wo, yis, owe nambwe gisi laka
ti isiwanimbwa da hinga woni nunu Filipai ko ki sipi ti ya nu rau. Wosiwani gisi ti
tapa'angi hinga iwani Toroas ko ki nu raruni ya wunu nu hei. Wosini Toroas ko tiki
gisi ti tapa'angi hatachi fisi ya nu da.

Toroas ko tiki Pol Yutikas ni ai rasairo

7 Himati gisi foki sunduya iwani nunu ele sembe ha himako lenga funda nu wausini
Jisas a ni ya nu anda. Wondawani Pol ele himiyama hurahama ni mwanji ti ya ri
bwanda. Hinde wowani, icheki ya ri ikonda. O hinga keke mwanji huwe ti ri bwa
bwawani ete i ini nili wemi ya i.
8 Ka nu wausini nu daro aka tipa kau oti lamu miyafo naha daro.
9 Wondawani hima wapache fori, hi ti Yutikas, rindo winduwa tiki ya lilinda.
Wondawani Pol mwanji ti ete bwandawani Yutikas miya tinga ya rini hipinda. Dani ini
ri tukuyahikisakoni aka tipa namili ki kau ri lilinindaro ti ri lembaunani nuwe tokwe
ya ri sika. Wowani ele hima raini rini rasaiwani mina, ri hahiro.
10 Ete wowani Pol ya rai. Ri raini ori hima wapache i tenge tiki ri opulisini tapa tiki
rini torosini ya wunu sawe, “Kunu apa apapana kei, himamwale rihi ti o da.”
11 Wosini Pol ai rauni bereti lepikasini ya ri a. Ete wosini wunu ga mwanji huwe
laka hinga ri bwandawani ya ete ini lindana. Lindanasiwani nurumbu Pol ya i.
12 Wondawani ori hima wapache kipe ti wosisiwani ya rini wu ra'ai. Ete wowani
sembe wuhi ti ya wu eripe.

Pol Toroas ko ki andosini Mailitas ko tokwe ri iro

13 Metengei naha Pol rinjenga mwanji ti ka hinga funda ri bwani ya ri mendi, rini
apa nuwe numbo ti ri ini Asos ko tiki ri dano. O hinga keke nundo sipi tiki nu mwaseni
nu ini Asos ko ti ya nu raru. Wosiwanumbwa Pol gumwa ki tani sipi tiki ya ri raukonda.
14 Dani ini Pol ri tani Asos ko tiki nu anaheini sipi tiki nu rauni Mitilini ko tokwe ya
nu i.
15 Wosini Mitilini ko nu andosini o sipi kumbwa nu iwani numbo tiki sunduwani
sipi tenge o ki nu tukuyandawani sipi oti ini Kaiyos ko ti takaindawani ya lindana.
Wosiwani nurumbu ete nu ini Semos ko ti nu raruwani ya ai nunu sundu. Wosiwani
ai lindanawani nu ai ini Mailitas ko ti ya nu raru.
16 Pol ri inaka ti Esiya mapwa ki gisi miyafo ri dano ti diyaha. O keke Efesas ko
ri dikisini ri i kinani ya ri hambwanda. Hinde wowani, rini ri inaka ti ri ima'aini
Jerusalem ko ti ri rarusiwambwa Pendikos gisi laka ti ta kinani.

Pol Efesas pe sios mekupu hima leni ri wese'aro

17 Wosini Mailitas ko tiki nu dani Pol Efesas pe sios mekupu hima le rini tambwa wu
ta kinani mwanji ti ri humbwewani ya i.
18 Wosiwani rini tambwa wu tani wu sirawani ya wunu ri sawe,

“Kunjenga ka ku hambwanda to, metengei naha a tani Esiya mapwa ki a sirasini kunu ga a dani a wosindaro sumbu ti.
19 Kunu ku hambwanda, Juta hima kupu le gisi gisi ai tau tini wu rakai kinani mwanji ti funda wu bwani wu mendisini walambe sumbu wu wosindawani ani sembe amwaka tinga simiyanehei sumbu tinga nomo miyafo naha a randaro ti. Wondawani anjenga hi ahi ti a rakaisini Apukolaka hi tumbwa a rasaindaro.
20 Wosini kunu okulano Gotri mwanji ti kunu a bwa kinani ani aki nambwe. E, funda laka ku wauro michi ki, funda funda kui aka ki kunu ani ondiyakandiyandaro ti ku hambwandau.
21 Ani Juta hima kupu lenga Girik pe hima lenga au laka wunu a sawendaro ti, kapwa sumbu wuhi ti gumwa wu sisini sembe Gotri ni wu hasini Apukolaka Jisas numbwa wu sirina kinani.
22 Woroti apa ma ku mendi. Gotri Himamwale kipe to ani ondiyasiwani Jerusalem ya ani ikonda. Ani a hikisandau, bwele sumbu hinga fo Jerusalem ko tiki ani ki sirakondau.
23 Gotri Himamwale kipe ti apa kwambu tiki ani sawendau ti ka hinga. Ele ko ele ko hinga tinda ani indani apa nomo miyafo a rakoni kalapus tiki a rarukonda.

24 “Woroti ani ai himamwale tini ani enepesi kinani ani hambwa nambwe, mina. Ani ai inaka naha ti, Jisas Apukolaka ani haro do numbo ni ete a sirinandani Gotri ele hima keke woni wunu haro mwanji kipe ni bwano tau ahi tumbwa a randani tau jipe a humbu ki.
25 “Woroti apa ma ku mendi, imbihumbwa kui nindo tiki ani ichi'uchandani Gotri kwambu ti a bwandaro. Woroti apa ani hambwandau, ichai kunu tinda miyaningisopo ahi ti hinde apa ai ku ani hei kumbwa.
26 O keke apa do mwanji kunu a bwandau. E, hima fori kui nindo tiki himamwale ga rini humbuwa o sumbu hinga ti ani mina, rihi fo.
27 Ani Gotri hambwandau ele sumbu hinga tinda ete kunu ni a bwa kinani ani aki nambwe.
28 Woroti apa kunjenga ma ku aulindani Gotri dele ri fe che asa che le okwe ku aulinda. Hinde wowani, Gotri Himamwale kipe ti o tau ni ku ra kinani kunu esiro. O keke Gotri sios ti ma ku aulinda, hinde wowani, oti ri fi tiki wungwa ti ri jiro.
29 Ani ani hambwandau, kunu ani andosini ani indawa ai gumwa tokwe kapwa asa fwele tani kui nindo tiki dasini apa Gotri fe che asa che leni walambe sumbu o wunu wosikonda.
30 Wowa apa kunu fweleto Jisas ni sirinandau hima leni ai ra'ai kinani wu saini mwanji gambo fwele o sawekonda.
31 O keke kunu gisi gisi ku hambwafwa'aisini ya ma ku da. Woro kunu ka tini ma ku hambwa, asama namili laka ani kui inaka ni rasaini kunu okula kinani a diyaha nambwe niliki tapwaki kwambu tiki ete a randaro ti. Kunu ani ondiyakandiyandawani meri'uku ahi ti kunu keke ete sikandaro.

32 “Woroti apa Apukolaka ri mwanji tinga hima keke wo sumbu rihi ga tapa tenge rihi ki o kunu ani hasikonda. Ka mwanji to o ya kunu okulasikonda. Wosini ele himiyama hurahama Gotri rihi nasiro hima le wui nindo tiki ele mwa'ambwe kipe naha kuhi o ya kunu hakonda.
33 Ani ya, nika'ari mwa'ambwe keke ani okokonani hima forini a sili nambwe.
34 Kunjenga ka sumbu ni ma ku hambwa, ani anjenga ai tapa ki tau a rani ani okulandani, ele heifundau hima ani ga dau le okwe wunu ani okulandaro.
35 Dele ai tau hinga tinda kunu a mekusiro ti, kunu okwe o hingambwa kwambu tiki tau ma ku randani ele heifundau hima leni ku okulanda. Wosini nunu Apukolaka Jisas to sawero mwanji ni ma hambwawa nu hambwanda, ka hinga ri sawero ti,

‘Hima fori mwaˈambwe ti hima forini hano ti, haro hima ori ri eripeˈaripe sumbu ti o mwaˈambwe tororo hima ri eripeˈaripe sumbu ni dikindau.” ’
36 Pol o mwanji hinga ri bwani ri humbusini tatumbu ti ri ombungwesini ele sios
mekupu hima lenga tinda Gotri ni ya wu uchahambwanda.
37 Da hinga woni ichaka miyafo naha wu ichakandani Pol ni wu toronambusini ya
rini wu tumwatamwaˈanda.
38 Wosini tambwa Pol wunu sawero mwanji, “Apa ai miyaningisopo ti hinde ai ku
ani hei kumbwa,” o tini wu ai hambwawani sembe nomo omwesika naha ya wunu a.
Wosini rini wu raˈaiwani sipi tiki ya ri i.

21

Pol sipi ki ri rauni ri litisiwani sipi Jerusalem mapwa ki rini raˈairo

1 Wosiwani wunu nu hanjaˈaisini sipi ki nu rau nu litisiwani sipi ya i. Nu ini Kos ko
ki ete ya nu raru. Wosini lindanawani Ros ko ki ya nu raru. Ros ko nu ai hanjaˈaisini
Patara ko ki ya nu raru.
2 Wosini sipi fo nu wakini nu heiwani Finisiya mapwa tokwe ikowani o sipi ki nu
rauni nu litisiwani sipi ya i.
3 Wosini dani ini Saipuras ko cheche nu heisini tapa usanji tokwe ya nu hanjaˈai.
Wosini nu ini Siriya mapwa laka ki nu raruni biya hinga nu ini sipi o Taiya ko ki ya
yenjimbele. Wosiwani sipi o ko ki mwaˈambwe ya rawaka.
4 Wosiwani nu ini Jisas ni sirinandau hima ele ni nu wakini nu heisini o ko ki gisi
tapaˈangi hatachi fisi wunu ga ya nu da. Wondawani Gotri Himamwale kipe ti ele hima
inaka wuhi rasaiwani Pol ni wu autangini ya wu sawe, Jerusalem apa ri i hinga.
5 Ete wowani do ko ki nu da ki nu hambwaro gisi nuhi ti ya humbu. Wosiwanumbwa
do ko ya nu hanjaˈai. Wowani Jisas ni sirinandau hima ele ga wui che humwe
lenga ko laka hoko tokwe ya nunu wu rakaru. Wosini hapimwai o ki tatumbu ti nu
ombungwesini Gotri ni ya nu uchahambwanda.
6 Wosinumbwa wunu ga nu anawaseˈasini sipi ki nu rauwani wunu ko wuhi tokwe
ya wu ai i.

Sisariya ko ki Gotri mwanji bwarakarandau hima fori Akapas Pol ni mwanji ri bwaro

7 Sipi ki nu rau nu litisiwani Taiya ko hanjaˈaisini Tolemes ko ki ya iraru. Wosiwani
sembe haro hima ele nu waseˈasini wunu ga gisi funda ya nu da.
8 Dani ini lindanawani Tolemes ko nu hanjaˈaisini Sisariya ko ki ya nu raru. Wosini
nu ini Gotri mwanji bwandau hima fori, Filip, ri aka ki nu raruni rini ga ya nu da. Rini
okwe imbihumbwa Jerusalem sios sembe haro himako leto Jisas himache leni okula
kinani wunu esisiro kale tapaˈangi hatachi fisi hima fori.
9 Himiyama che rihi le opuriˈopuri, wunu hura li nambwe. Wunu Gotri mwanji wu
bwarakarandau.
10 Sisariya ko o ki gisi fwelenga ya nu da. Wondawani Gotri mwanji bwarakarandau
hima fori, hi rihi ti Akapas, Jutiya mapwa ri hanjaˈaisini Sisariya ko tokwe ya ri sika.
11 Wosini nunu tambwa ri tani Pol leti ri torosini tapa rihi ga seke rihi ga rinjenga ya
ri inji. Wosini ya ri sawe, “Gotri Himamwale kipe ete sawe, ‘Jerusalem pe Juta hima
kupu le yapai chele leti ni ka hinga wu injisini hima kupu ba fwelei tapa tenge tiki rini
hano.” ’
12 Ete wowani o mwanji nu mendisini nunu ga o ko kipe himako lenga Pol Jerusalem
ko ki ino keke mwanji kwambu tiki ya rini nu sawenda.
13 Wowani Pol ga mwanji wasa ya ri sawe, “Hinde wowani ku ichakandani inaka
ahi ti walambe ku wondau? Ani Jerusalem ko ki Apukolaka Jisas hi keke kupu tiki ani
injino ti, e, ani hano ti okwe ani akinda nambwe ani otokunasindau.”

14 O hinga ri sawesiwani ri inaka nu jameko ki ai nu hambwa nambwe. O hinga
keke tambwa nu sawero mwanji hinga ti nu hanjaˈaisini ka hinga ya rini nu sawe,
“Apukolaka ri okokona ti sa ri wosi.”

Jerusalem ko ki Pol sios mekupu hima leni ri randau tau mwanji ti sawehambwaro

15 Gisi fwele isiwani mwaˈambwe le nu otokunasini Jerusalem ko tokwe ya nu i.
16 Wowani Sisariya ko ki dau Jisas ni sirinandau hima fwele okwe nunu ga ya wu i.
Nu iwani Neson ri aka tokwe ya nunu wu raˈai, rini Saipuras kipe hima, imbihumbwa
sembe ri hasini Jisas ni ete ri sirinandau. Ri okokona ti aka rihi tiki ete nu da ki.
17 Ete wosini Jerusalem ko ki nu rauwani sembe ha hima le nunu raˈai ki ya wu eripe.
18 Wosini lindanawani Pol Jemis ni hei ki nunu ga ya ri i. Nu ini nu heiwani sios
mekupu hima ele Jemis ga ya wu da.
19 Wowani Pol wunu weseˈasini ele himiyama hurahama ba fwelei nindo tiki Gotri
rini okulani randaro tau tini kipe naha ya wunu ri sawenda.

Pol sios mekupu hima lei mwanji tini mendini Gotri aka laka tokwe iro

20 Wowani ri mwanji ni wu mendisini Gotri hi tini ya wu rasainda. Wondani ya rini
wu sawe, “Nui hipache Pol, mini mi hambwandau, Juta hima kupu miyafo naha sembe
hahiro. Wosini ele sembe haro himako hinga tinda ete Moses kaisiro Gotri lo mwanji
tini kwambu tiki ya wu sirinanda.
21 Wondawani hima fwele sumbu mihi tini wunu ni ka hinga ya wu sawe, Juta hima
kupu leni ele hima ba fwelei nindo ki ete mi sawendau, ‘Kunu Moses kairo Gotri lo
mwanji tini ku sirina kei.’ Mini ka hinga mi sawendau, ‘Kunu kui che lei hima tape
kupu ti apa ku kuto kei. Wosini imbihumbwa pe sumbu ti ma hanjaˈai.’
22 Mini mi taro mwanji ti o ya wu mendikonda. Wowa apa hinde nu wono?
23 Ma mendi, mwanji fo mini nu sawesiwa o hinga ma wosi. Nunu hima opuriˈopuri
o da, sumbu fo wu wosi kinani wunu Gotri ga mwanji funda wu bwani wu mendiro.
24 Woroti mini ele hima Gotri aka laka ki ma raˈai. Wosini ele hakindau sumbu ti
wunu ga ma sirinani wo. Wosini hakindau sumbu keke ya ti ma wunu okulawa mwa
kopika wuhi sa wunu yeto. O hinga mi wowa ele hima sa wu hambwa, ka mwanji mini
wu sawero ti nimba gambo. Ete wowa wunu wu hambwakonda, mini okwe Moses
kaisiro Gotri lo mwanji tini mi sirinandau.
25 E, ele sembe haro hima ba fwele wunu keke imbihumbwa funda nu bwani nu
mendiro mwanji hinga ni chengi nu kaisini nu humbweni o wunu nu sawesinda. Woro
wunu sa wu hambwanda, wunu apa ele hima gambolombo gotri ni haro anguˈomwe
wu a hinga, omwe fi ti okwe wu a hinga, hima le kupu ti omwe i kwele tiki injisiwani
haro omwe le wu a hinga, e, hima i humwe ni wu sawe hinga.”
26 Ete wowani o mwanji hinga ni ri mendisini, Pol ele hima opuriˈopuri ni ri raˈaisini
lindanawani wunu ga ele hakindau sumbu ni ya wu haki. O hinga wu wosini Gotri
aka laka ki ri raruni puris hima leni ya ri sawe, hinde gisi ki apa wu hakino gisi wu
humbusini Gotri ni wu hano omwe wuhi funda funda wu ratano.

Juta hima kupu le Gotri aka laka ki Pol ni wu toroningiro

27 Dani ini hakino gisi tapaˈangi hatachi fisi ikowani Esiya kipe Juta hima kupu le Pol
ni wu heiwani Gotri aka laka ki ya kwai ri da. Wosini ele himiyama hurahama sembe
tini ya wu rasai. Wokoni Pol ni ya wu toroningi.
28 Wosini hapa tinga ka hinga ya wu ucha, “Kunu Isurel hima kupu, ma nunu okula.
Dorihaˈa hima ele ko kipe hima ni ondiyakandiyandau ti, nui hima kupu ga Moses
kaisiro Gotri lo mwanji ga do Gotri aka laka okwe rakai kinani ri wondau. Woro dohaˈa
sumbu tombwa mina. Girik pe hima fwele ri ratani do Gotri aka laka we ki ri rasirasini
o aka kipe naha ni ri woyemuro okwe.”

29 Wunu o hinga wu sawero ti, injelembwa Efesas ko kipe Torofimas Pol ga Jerusalem
ko ki kwai fi dawani wu heiro. O hinga keke ya wu hambwa, Pol o hima ni rani Gotri
aka laka we ki rini rakaruro.
30 Ete wowani o mwanji hinga ni wu mendikoni Jerusalem ko kipe himiyama
hurahama le wu apapanani wu tani ya wu wau. Wosini Pol ni wu toroni Gotri aka
laka hoko tokwe wu longoni ya rini wu rasira. Wosini metengei Gotri aka laka duwa
ti ya wu dimi.

Rom pe au anaye hima wui apukolaka Pol ni ri ra'airo

31 Wosini Pol ni ya wu yenda. Wondawani o mwanji to au anaye hima wui apukolaka
tambwa ini ya raru. Raruni ya sawe, “Jerusalem hima le nimba wu apapanani hima
foni wu yenda.”
32 O hinga wowani metengei ba ri ini au anaye hima fwelenga wunu aulindau hima
fwelenga ri ra ra wunu tambwa namani ya wu rai. Wowani au anaye hima wui
apukolaka ga ele ri au anaye hima lenga wu heikoni Pol ni ai wu ye nambwe ya rini
wu hanja'ai.
33 Wosiwani au anaye hima wui apukolaka takai tani Pol ni ri torosini ele au anaye
hima leni ya ri sawe, “Kari namo? Bwele sumbu hinga ni ri woro?”
34 Wondawani himiyama hurahama miyafo naha o ki wu dani fwele ata ba fweleki
gindawani fwele ata ba fweleki ya wu ginda. Ele ata hinga wu gindawani wasamba
miyafo naha ti ete sukwandawani o au anaye hima wui apukolaka mwanji mu ti hinde
hinga apa ri mendino. O hinga keke Pol ni au anaye hima lei aka tiki rakaru kinani ya
ri sawe.
35 Wowani Pol lata huwe laka tiki eti eti aka tokwe ri raundawani himiyama
hurahama le rini ye kinani au anaye hima leni ya wu ginanda. Ete wokondawani
au anaye hima le rini kichani ya rini wu rakau.
36 Wondawani ele himiyama hurahama miyafo naha wunu sirinandani au laka ya
wu uchanda, “Ma rini yewa sa ha!”

Pol sembe ri haro sumbu mu tini Juta hima kupu leni ri sawero

37 Wondawani ele au anaye hima Pol ni ra ra wui aka we tokwe rakarukowani Pol au
anaye hima lei apukolaka ni Girik mwanji ki ya ri sawe, “Mwanji fo mini a saweno'o?”
Ete wani au anaye hima lei apukolaka ori ya rini sawe, “Wo mini Girik mwanji mi
hambwandau.
38 Ani ete ani hambwaro, oti mini Isip pe hima po, imbihumbwa hinga gapiman ga
au ti ku anayesini 4,000 hima gipi au naha tinga ku torosini wunu mi ra ra mi ini hima
da nambwe nuwe tiki mi akini mi iro. Woro hima mwe mindo'o, mina?”
39 Ete wowani Pol ga ya ai sawe, “Ani Juta hima kupu fo. Ai ko ti Tasas, Silisiya
mapwa ki dau. Ko ahi hi chele. Woroti ma fiya ani ohounawa ele bai himiyama
hurahama ni mwanji wunu a sawe.”
40 Ete wowani ori au anaye hima lei apukolaka ya ri ohouna. Wowani Pol aka lata ki
kau ri etisini tapa rihi ti ri rasaisini ele himiyama hurahama ni ya ri yeti'ati. Wowani
wunu tinda ete takisopo wuhi ti wu dimiwani Pol mwanji ti Hipuru mwanji tiki ka
hinga ya wunu ri sawe:

22

1 “Ai hiparakambwe lenga ai yapai hima ga, ma ku mendi. Ani ga mwanji wasa foti
ya kunu a sawekonda.”
2 Pol Hipuru mwanji ki ri bwandawani wunu mwanjiche fo wu bwa nambwe nimba
wu gainasini ya wu da. Wondawani Pol ya ri sawe,
3 “Ani Juta hima kupu fo, ai nuwai Tasas ko Silisiya mapwa ki ani rasiwani doha'a
ko laka ki a sairo. Wosiwani Gameliyel to ani ondiyakandiyaro. Wowani nui atei hima

i sumbu ti tinda ani hambwasindau. Wosiwani ani apa do ku sirinandau hingambwa Gotri ni kwambu tiki a sirinandaro.
4 Wondani ani do apa a sirinandau numbo hinga ni sirinandaro hima leni walambe
sumbu wunu a wosindawani fwele o keke handaro. Wosini fwele seni tiki wunu ani
injisini kalapus tokwe wunu a ra'aindaro.
5 Doha'a mwanji puris hima apukolaka ga kanisol mekupu hima lenga apa o kunu
sawewa ku mendikonda. Chengi foti Damasukas ki dau hiparakambwe leni wu kaisini
wu ani hasiwani kalapus tiki wunu ani owe ki ya a rai, wosini Jerusalem wunu a
ratawa wui sembe ha sumbu ti keke amwaka ti wu mendi ki.

Pol sembe haro sumbu tini wunu ri sawero

6 "Wosiwani ani indawani nika ti gondi naha indawani Damasukas ko ti ya a takai.
Ete wowani metengei ete hewen kipe hi hinga okundau ti lepakinani miyaningisopo
ahi tiki ya oku.
7 Ete wowani nuwe tiki a raini a yo'osikitasini a tukuyandani a mendiwani tumwa
foti ya ani sawe, 'Sol, Sol, hinde wani walambe sumbu mi ani wosindau?'
8 Ete wowani ani ga mwanji wasa ya rini a sawe, 'Apukolaka mini namo?' Ete
wowani rini ga ya ai ani sawe, 'Ani Nasaret pe Jisas, walambe sumbu ete mi ani
wosindau.'
9 Ani ga iro hima le hi tumbwa okuro tini wu heiro. Woroti, ori hima ani sawero
mwanji ti wu hambwa nambwe.
10 "Wowani ani ga mwanji wasa ya a sawe, 'Apukolaka, hinde hinga apa a wosino?'
Ete wowani Apukolaka ya ri ani sawe, 'Ma saini Damasukas ko tokwe ya ma i. Wosiwa
o ko ki mi rano tau ti mini ani ondiyaro ti hima fori o mini sawekawekonda.'
11 Hi mwe ti nika tito sukwandau hinga. Wosiwani ani hei ki heifuro. Wowani ani
ga iro hima leto tapa tiki wu ani toro toro nu ini Damasukas ko ti ya nu raru.
12 "Woro hima fori o ko ki ya da, hi rihi ti Ananaiyas. Rini Gotri ni akindani Moses
kaisiro Gotri lo mwanji ni hambwandau hima naha. Damasukas ko tiki dau hima le
ete rini sawendau, ori hima kipe naha.
13 Rindo ri tani ai mu tiki ri etisini ya ri ani sawe, 'Ai hipache ri Sol, miya mihi ti kipe
sa mini wosi.' Ete wowani metengei ba ete miya ahi ti kipe wosiwani ya rini ani hei.
14 Wowani ya ri ani sawe, 'Nui atei hima i Gotri rinjenga mini ondiyasini ri inaka ti
mini ri mekusiwani ka hima kipe naha ni mi heini ri takisopo ki tandau mwanji ti mi
mendiro.
15 O keke apa mi heiro sumbu ga mi mendiro mwanji ga rini keke ele hima hinga
tinda ete wunu ni mi bwani mi indano.
16 Bwele keke ete mi nikisindau? Ma saini hi rihi tini uchani uku ti mi yawa fi rihi
ki kapwa sumbu mihi ti sa ri rani rumbwe.'

Gotri Pol ni hima kupu ba fwele keke rini humbwewani ri iro

17 "Ete wosiwani da hinga woni a saini Jerusalem ko tokwe ani ai raisini Gotri aka
laka ki a raruni Gotri ni ani uchahambwandani tukuyaneheindau hinga
18 Apukolaka ni amwei ya rini ani hei. Wowani ka hinga ya ri ani sawe, 'Ma
huwainani Jerusalem andosini i. E, doha'a ki ete mi dani ai mwanji ti mi bwawa wunu
hinde apa mini mendi kumbwa.'
19 Wowani ani ga ya rini a sawe, 'Apukolaka, wunu wu hambwandau, imbihumbwa
ele lotu wondau aka hinga ani ichi'uchani mini ni sembe haro hima leni wunu a
tanambwandani kalapus tiki wunu ani owendaro ti.
20 Imbihumbwa mi mwanji bwandaro hima kari, Sitifen, ni wu yeni wu siro gisi tiki
ani okwe o kumbwa ani enindani ohounawani rini wu yero. Wu yendawani ani wui
nika'ari mwa'ambwe tini ani aulindaro.'

21 O hinga a bwawani ya ri ani sawe, ‘Ya ma i. Apa mini a humbwewa ele biya hima
kupu ba fweleni mi okula ki numbo sumbwe ki o mi ikonda.” ’

Rom pe au anaye hima lei apukolaka Pol ni enepero

22 Ete wowani Juta hima kupu le Pol ri mwanji tini wu mendiwani ini ka mwanji tipa
hinga ki ambwewani ata ti au laka wu gini ya wu sawe, “Ete na hima miya hinga ti do
nuwe ki hinde ri da kumbwa. Ma rini yeni si!”
23 Wokoni ata ti wu giˈi gitandau tinga tapa tiki wu torosiro nikaˈari le wu
humbwendani hapi ti wu tapuni ya wu rawaunda.
24 Ete wowani au anaye hima lei apukolaka sawewani Pol ni wu ra ra ele au anaye
hima lei aka we tokwe ya rini wu rakaru. Wosini ele ri au anaye hima leni ya ri sawe,
“Ma rini ku tanambwawa mwanji mu ti sa ri sawe.” Rini norukweni ri hambwa ki,
hinde wowani kale hima ata wu gindani Pol ni kale sumbu hinga wu wosindau.
25 Ete wowani leti tiki Pol ni wu injisiwani 100 au anaye hima leni aulindau hima
rito Pol ni takaisini ya ri eti. Wowani Pol ka hinga ya rini sawe, “Gapiman lo mwanji ti
Rom pe hima forini o sumbu hinga ni wosi kinani saweroˈo? Ani Rom pe hima hinga
a dau. Ai mwanji ku mendi nambwe nindumwasari ya ku ani tanambwandakonda.
Woro, o sumbu hinga kipeˈe?”
26 Wowani au anaye hima laka ori o mwanji hinga ri mendifuni ri ini au anaye hima
lei apukolaka ni ya ri sawe, “Hinde hinga rini mi wosikondau? Kari hima rini Rom pe
hima hinga waˈairo to sa.”
27 Ete wowani au anaye hima lei apukolaka ori Pol tambwa ri tani ya rini sawe, “Mini
Rom pe hima hinga mi waˈairoˈo?” Ete wowani Pol ga ya rini ai sawe, “Ei, oto.”
28 Wowani au anaye hima lei apukolaka ya rini sawe, “Ani Rom pe hima hinga a
waˈairo ti, ya miyafo a humbwero.” O hinga ri bwawani Pol ga ya rini sawe, “Ani
mina. Ani ai nuwai to ani raro gisi ki ete ta tani apa okwe ani Rom pe hima.”
29 Ete wowani ele rini tanambwasini rini wu silikoro hima le wu hambwafuni
metengei ya wu ai lembeni. Ete wowani au anaye hima lei apukolaka, Pol rinjenga
Rom pe hima ri nawani seni tiki rini injiro ti keke rini okwe ya ri ai aki.
30 Wosini au anaye hima le wui apukolaka ori ya ri hambwanda, Pol bwele sumbu
ni Juta hima kupu leni ri wosiwani rini wu kotimwondau. Wosiwani lindanawani o
mwanji mu tini ri hambwa kinani Pol ni injisiro seni ti ya rini wu hungo. Wosini
ele puris hima i apukolaka ga kanisol hima lenga mwanji ti wunu humbwewani ya i.
Wosiwani wu tani wu wausiwani rini Pol ni ri ra ra rini rakaruni wui miyaningisopo
ki ya rini esi.

23

Pol Juta hima kupu lei kanisol leni mwanji bwaro

1 Wosiwani Pol miya kwambu tiki kanisol hima leni hei hei ya ri sawe, “Ai apwai
hima, ani Gotri miyaningisopo ki ani ichiˈuchandau. Ani ichiˈuchandau ti sembe ahi
ti ani hambwawani kipe naha tumbwa ete ta tani apa ya ete da. Ani kapwa sumbu fo
a wosi nambwe.”
2 O hinga ri sawewani puris hima le wui apukolaka, Ananaiyas, ele rini takaini
enindau hima leni takisopo tokwe rini ye kinani ya ri sawe.
3 Wowani Pol ya rini sawe, “Mini ini kapwa, peni wamwa ti hoko tokwembwa
hindisindau hinga. Gotri o mini yekonda. Mini Gotri lo mwanji ni mi wakini mi
ani kotimwo kinani ahaˈa ki mi linindau. Woro, minjenga Gotri lo mwanji ti o mi
yetupwasinda. Hinde wowani nindumwasari wu ani ye kinani mi sawero?”
4 Wowani ele rini takaisini enindau hima le ya rini sawe, “Mini puris hima i
apukolaka dori ni kapwa mwanji ti mi bwandau.”

5 Wowani Pol ga ya ai wunu sawe, “Ai apwai hima, ani puris hima i apukolaka hinga
rini ani hambwa nambwe. Ani hambwapo o hinga hinde rini a sawekoro ambwa.
Gotri chengi ki mwe naha ka hinga sawesinda, ‘Mini ele mi hi'ucha hima laka leni
kapwa mwanji bwa kei.’ O mwanji ani hambwanda.”
6 Wosinumbwa Pol ya ri hambwa, kale kanisol hima wunu fwele Satiyusi hima, fwele
Farisi hima. Wosini kanisol hima leni ka hinga uchani ya ri sawe, “Ai apwai hima, ani
Farisi hima, ai yapai okwe Farisi hima. Ani okwe haro hima ele ichai ai wu saino tini
sembe ani hasindau. Wosini ani o mwanji ni a bwandau. Woro o mwanji mu keke apa
ka wu ani kotimwonda.”
7 O mwanji hinga ri bwasiwani anangiya omwesika ti Satiyusi hima lenga Farisi hima
lenga o wui nindo tiki ya sukwa. Wokoni wu wausini mwanji wu anambwandaro ti
ya ete wu huwa.
8 Satiyusi hima le ete wu hambwandaro, hima matimat ki hinde ai sai kumbwa,
ensel nambwe, himamwale nambwe. Wondawani Farisi hima le ele sumbu ni sembe
apumbwa apu wu handaro.
9 Wondani ata laka wu gindani gamwe tinga hapa ga ya wu ginda. Wondawani
Farisi hima fwele Gotri lo mwanji hambwandau hima leto wu sai wu etisini hapa tinga
ka hinga ya wu sawe, “O bai hima nu heiwani sumbu ba fo rini ki da nambwe. Nu
hambwawani himamwale foto'o ensel foto mwanji ti rini ga fi bwaro.”
10 Ete wowani anangiya omwesika naha ki sukwandawani au anaye hima wui
apukolaka ya aki, foki ele hima nerimbe fisi wu etisini Pol ni tipa tipa wu toroni rini
lekutowa ri hano ti keke. O hinga keke au anaye hima leni mwanji ya ri sawe, wowa
wu ini Pol ni wu rani ele nerimbe fisi hima lei nindo ki wu toroni hoko tokwe rini wu
rasirani au anaye hima lei aka tokwe rini ra'ai ki.
11 Wosiwani o niliki kumbwa Apukolaka Pol mu tiki etisini ya rini sawe, “Mini
kwambu tiki ma eti. Mini apa aki kei. Mini ai mwanji ti Jerusalem ko ki kwambu
tiki mi bwaro hingambwa Rom ko ti okwe o hingambwa ma bwa.” Apukolaka o hinga
ya rini sawe.

Juta hima kupu le Pol ni wu ye kinani mwanji funda wu bwani mendiro

12 Lindanawani Juta hima kupu le wu wausini mwanji funda wu bwani wu
mendisini ya wu sawe, “Mwe naha kari kau Pol nu yewa ha sindau. E, rini nu ye
nambwe nawa apa ahirahi ga uku sumbwe ga nu a hinga.”
13 Ele hima mwe naha kari kau wu nani mwanji funda wu bwani wu mendiro hima
le wu gendiwani 40 ni dikiro.
14 Ete wosini puris himako wui apukolaka lenga mekupu hima lenga wunu tambwa
wu ini ya wu sawe, “Nunu mwanji kwambu foti ka hinga funda nu bwani nu
mendisinda, mwe naha kari kau apa ahirahiche fo nu a hinga, ete nu dani Pol nu
yewa hawambwa.
15 Woro kunjenga ele kanisol hima ga mwanji ti au anaye hima le wui apukolaka
ni ma ku humbwewa Pol nunu tambwa sa rasika. Mwanji ti ka hinga gamboni ma
ku humbwe, nunu Pol ni nu siliwa mwanji mu ti ri bwawa nu mendi ki. Nunu nu
otokunasinda, ri tani kunu ki ete ri i nambwe dawa numbo alase ki rini nu yewa ri
hano.”
16 Ete wowani Pol ruwache to ya ri mendi, wu tani numbo ki wu litisini Pol wu yewa
ri hano tini. Ete wosini ri ini au anaye himako i aka ki ri ini ri raruni Pol ni ya ri sawe.
17 Wowani Pol 100 au anaye hima leni aulindau hima forini ri uchani ya ri sawe,
“Dori hima wapache au anaye himako i apukolaka tambwa ma rini ra'ai. Rini mwanji
fo rini sawe ki.”

18 Ete wowani 100 au anaye hima leni aulindau hima ori rini ra ra ri apukolaka
tambwa rini ra'aisini ya rini sawe, “Kalapus ki dau hima ri, Pol, ani uchasini ete ri ani
sawe, dori hima wapache mini tambwa a ratawa mwanji fo mini ga ri bwa ki.”
19 Wowani au anaye hima wui apukolaka tapa ki rini toroni biya hinga ya rini ra'ai.
Wosini fini bati fi dani ya rini sili, “Bwele mwanji ni mi ani sawe ki?”
20 Ete wowani hima wapache ori ya sawe, “Juta hima kupu le mwanji ka hinga funda
wu bwani wu mendiro, icheki mwanji mini wu humbwewa Pol mi ra ra kanisol hima
le tambwa mi rasika ki. Woro o nimba wu gamboni o mwanji mu numbwa ai rini wu
sili kinani o sumbu hinga wu wosikonda.
21 Woroti wui mwanji ti apa mendi kei. Wu gendiwani 40 ni dikiro hima le mwe
naha kari kau wu nasini ahirahi ti, e, uku sumbwe ti funda wu hakisindau, waya Pol
wu yewa hawambwa. Woro ele himako to tani numbo ki ele wu dakonda. Wunu wu
otokunasini wui mwanji ohouna kinani wu nikisindau.”
22 O hinga fi bwasini au anaye hima wui apukolaka rini humbwewani ya ri i. Ri
ikowani mwanji kwambu ki ka hinga ya rini sawe, “Apa mi ini hima forini do mi tani
mi ani sawero mwanji ti apa sawe kei.”

Au anaye hima wui apukolaka Pol ni gapiman apukolaka Filikis tambwa ri humbwero

23 Wosini au anaye hima wui apukolaka ri tako tokwe dau 100 au anaye hima leni
aulindau hima fisi pini ri uchani ya ri sawe, “Kini au anaye hima le ki rawa 200 hima
cherimbe ga gipi ga sa torowa, 70 hima hosi ki sa iwa, e, 200 hima rambu sa toro. Kini
ele hima ma wunu ki otokunasini 9 kilok niliki hinga ma ku i.
24 Wosini Pol litino hosi fo okwe ma ki otokunasi. Wosini gapiman apukolaka Filikis
tambwa kipe tumbwa ma rini ku ra'ai.”
25 Ete wosini au anaye hima lei wui apukolaka chengi fo ka hinga ya ri kai:
26 “Se'e ani Kolotiyas Lisiyas to do chengi gapiman apukolaka, Filikis, mini ni a
kaindau.
27 A mendiwani Juta hima kupu le Pol ni wu toroningini wu yeni sikoro. Woro a
mendiro, rini Rom pe hima. O keke ani ga ele au anaye hima lenga nu ini ele hima wui
tapa tenge tiki rini nu rataro.
28 Wosini ani rini wu kotimwondau mwanji mu mwe tini a mendi kinani dori hima
ni wui kanisol hima le tambwa ya rini a rakai.
29 Wosini wunu a siliwani wu ani sawero ti, wui Gotri sumbu keke rini wu
kotimwondau. Woro o bomo hinga keke apa hinde rini nu yeni si kumbwa, e, kalapus
hinde rini nu wo kumbwa.
30 Wosiwani mwanji apa chumbwa ani ki tani sukwaro ti, wundo mwanji fo
yanini ori hima ni ye ki funda wu bwani wu mendiro. O sumbu hinga keke rini
a humbwewani mini tambwa ori inda. Wosini ele rini kotimwondau hima le okwe
a sawehambwawani ele ikonda. Wosiwa mi mu naha ki mwanji mu mwe ti sa wu
bwawa o rini kotimwokoro mwanji mwe ti ma mendi.” Chengi ti o hinga ya ri kai.
31 Wosiwani o ri mwanji wu mendini au anaye hima le niliki wu ini Andipatiris ko
ki ya rini wu rakaru.
32 Wosini lindanawani ele au anaye hima fwele wui ko tokwe ya ai wu i. Wondawani
ele hosi tenge ki indau au anaye hima lembwa Pol ni wu ra'aini
33 Sisariya ko ki ya wu raru. Wosini chengi oti gapiman apukolaka ni wu hasini Pol
okwe wu ra'aini ri miyaningisopo ki ya rini wu esi.
34 Wowani gapiman apukolaka chengi oti ri hambwasini Pol ni ya ri sili, “Mini so
mapwa kipe?” Wowani Pol ga ya ai sawe, “Ani Silisiya mapwa pe hima.”
35 Ete wowani ya ri sawe, “Ele mini kotimwondau hima le tawambwa kui mwanji ti
a mendino.” Wosini ya ri ai sawe, “Pol ni Herot kiro aka ki ma rini rawarusi.”

24

Juta hima kupu lei mekupu le Pol ni kotimworo

1 Dani ini gisi tapa'angi hinga iwani puris hima i apukolaka Ananaiyas ga mekupu
hima fwelenga wui wa ki etisini mwanji bwano hima ri Tetalas ga ya wu sika. Wosini
Pol ni wu kotimwono mwanji ti gapiman hima laka ni wu sawe ki.
2 Wosiwani gapiman hima laka Pol ni ri uchawani ya ri ta. Wosiwani Tetalas rini
kotimwondau mwanji mu ti ka hinga ya ri sawe, “Apukolaka Filikis, mini kipe naha
nunu mi aulindawani au anaye sumbu fo sukwanda nambwe kipe tumbwa nu dau.
Mini sumbu kipe naha nunu mi wosiwani apa ele ko ele ko nuhi kipe naha sukwani
ya inda.
3 Ete wosiwani nui sembe ti kipe naha iwani mini ni nu wese'andau.
4 “Ani apa mini a torosini mwanji huwe laka mini a sawe hinga. Mwanji faiche nuhi
ti a sawekondau ti nunu keke mi woni ma mendi.
5 Nunu dori hima nu heiwani sembe enge rasaindau bomo miyafo naha ri rasuk-
wandau. Rindombwa dele nuwe laka ki dau Juta hima kupu le wui nindo tiki mwanji
mu ti ri musundani sembe wuhi ti ri rasainda. Wosini rindo hima laka hinga nunu ri
huwasini wunu Nasaret pe hima ri, Jisas, ri hima kupu wu nandau.
6 Rini Gotri aka laka ni woyemukowani rini nu toroningiro. [Wosini nui Gotri lo
mwanji ni nu sirinani rini nu kotimwondaro.
7 Wondawani au anaye hima lei apukolaka Lisiyas to ri tani kwambu tiki nui tapa
tenge ki daro hima dori ni nunu ri leningini ya rini ra'ai.
8 Wosini ka hinga ya nunu ri sawe, Pol rini ni nu kotimwo kinawa mini tambwa nu
tani mi miyaningisopo ki nu etino.] O keke nu taro. Woroti minjenga apa ori hima ni
ma silineheiwa rini nu kotimwondau mwanji mu mwe ti ri takisopo ki sa mini sawewa
ma mendi. Wowa mi hambwa ki, hinde wowani rini nu kotimwondau.” Tetalas o
hinga ya ri sawe.
9 Wosiwani Juta hima kupu le okwe rini ni wu okulani mwanji ti ya wu sawe, “Dele
mini ri sawero mwanji ti tinda ete mwe naha tumbwa.”

Pol Filikis ni mwanji ti ri sawero

10 O hinga wu bwasiwani gapiman hima laka ri mwa ti Pol ni ri yenduwekinawani
Pol ga mwanji wasa ti ka hinga ya ri sawe, “Ani ani hambwandau, asama miyafo dele
hima ni koti torondau hima hinga mi dau. O keke mwanji wasa ti mini a sawekoni ai
sembe ti ani eripendau.
11 Apa wunu mi siliwa ka mwanji hinga ni o mi mendikonda. Ani Jerusalem ko ki a
lotu wo ki a rarusiwani gisi ti tapa'angi tapa'angi hatachi fisi ya i.
12 Wosini Jerusalem ko ki a dawani Juta hima kupu le wu ani heiwani hima foringa
mwanji ti au hinga Gotri aka laka ki si anambwa nambwe. Ani ele himiyama
hurahama ga lotu wo aka foriki nu wau nambwe. E, ko laka foki nu wau nambwe,
mina. Wunu okwe o hingambwa wu hambwandau.
13 O keke apa do wu ani kotimwondau mwanji ti mwanji mu mwe naha fo wu bwawa
apa mi mendini mwe naha hinde mi na kumbwa.
14 “Woroti ani ka mwanji forini mini a sawekonda. Nunu Jisas hima kupu le nu
huwaro bomo ti ka bai wunjenga wu sawenda to, oti mwe naha a sirinandau. Ka
numbo ni a sirinandau ti, nui atei hima i Gotri numbwa a lotu wondau. Ani ka Moses
kaisiro Gotri lo mwanji ti, e, kale Gotri mwanji bwarakarandaro hima le kaisiro chengi
ti tinda ete mwe naha sembe ani hasindau.
15 Ani sembe ani hasini haro hima le, kapwa hima lenga hima kipe lenga, Gotri wunu
ai rasaino tini a nikisindau. Woro kale bai hima okwe sembe o hingambwa wu hasini
wu nikisinda.

16 O keke ele gisi hinga inaka ahi ti sumbu kipe tumbwa ani hambwa kinani Gotri
miyaningisopo ga ele hima i miyaningisopo ti okwe kapwa sumbu nambwe a da ki tau
kwambu a randau.
17 “Ani asama fwele ele ko ba fweleki a daro. Wosinumbwa dani ini ai hima kupu le
tambwa ani ai taro, ya mwa'ambwe ti ele heifundau hima leni ani okulandani Gotri
ni angu'omwe fwele ani ha kinani.
18 O sumbu hinga a wosindani Gotri aka laka we tiki ele hakindau sumbu ni a woni
a humbusiwani wu ani heiro. Woroti hima miyafo ani ga da nambwe. Wondawani
hima fwele girupunda nambwe wu daro.
19 Wondawani Esiya pe Juta hima kupu leto tani ya wu ani toroningi. Woroti ele
hima ani ga mwanji fo wu bwa kinawa sa wu tani mi mwakambe tiki etisini sa wu ani
kotimwo.
20 E, minambwe nawa dele hima ya sa mini sawe, kanisol hima lei mwakambe tiki
ani etiro gisi ki bwele kapwa sumbu ni a wowani wu ani heiro.
21 Ani hambwawani mwanji bomo funda naha, imbihumbwa wui nindo tiki ani
etisini ani uchani ka hinga a sawero, Gotri ni sembe ani hasindau, haro hima le ai
saino. Woro o sumbu hinga keke kui mwakambe ki do ya wu ani kotimwonda.” Pol o
hinga ya sawe.
22 Wowani Filikis Jisas numbo tini kipe ri hambwasindau ki Juta hima kupu le rini wu
kotimwono gisi anandi ri ai owesini ya ri sawe, “Waya, au anaye hima lei apukolaka,
Lisiyas sikawambwa do kui mwanji a wonorukweno.”
23 Wosini 100 au anaye hima leni aulindau hima rini ya ri sawe, Pol ni kalapus tiki
ri owe kinani. Wosini ya ri ai sawe, “Apa kalapus ki tau kwambu rini ha kei. E, ri nau
le mwa'ambwe rini ha kinawa minambwe na kei.”

Filikis Pol ni asama fisi kalapus woro

24 Gisi fwele iwani Filikis ri humwe Durusila ga ya fi ta. Durusila tini Juta hima kupu
fo. Wosini Filikis Pol ni ya ri ucha, mwanji rihi fwele ri mendi kinani. Ete wowani Pol
Jisas ni sembe hano mwanji ti ya rini sawe, wowa rini okwe sembe ti ri ha ki.
25 Pol mwanji kipe tumbwa bomo namili rini sawero, bomo foti sumbu kipe
wosindau, foti rinjenga ri hima tape ri aulindau sumbu ti, foti ichai Gotri nunu
kotimwono ti. Pol o hinga ri sawesiwani Filikis ri akini ya ri sawe, “Mini ya ma i.
E, gisi fo nimba a dawa ai mini ani uchano.”
26 Filikis ya mwa'ambwe fo rini ha kinani ri nikisindaro. O hinga keke gisi miyafo
Pol ni ri uchawani tani rini ga mwanji ete fi bwandaro.
27 Dani ini asama fisi isiwani Posiyas Fesitas, Filikis tau wa ti ya ri ai eti. Ete wowani
Juta hima kupu le wu eripe kinani Pol ni kalapus aka we tiki ri andosiwani kwai ya
ete da.

25

Pol Sisa ni ri ucharo, ri mwanji mendi kinani

1 Fesitas ri tani gapiman tau ya ri ai rasai. Ete wosini gisi namili ri dasinimbwa
Sisariya ri andosini Jerusalem ko tokwe ya ri i.
2 Ete wowani puris hima i apukolaka lenga Juta hima kupu lei hima laka lenga rini
tambwa wu ini Pol ni mwanji kwambu tiki ka hinga ya wu bwanda,
3 “Mini ma nunu okulani dori hima humbwewa Jerusalem ko tokwe sa ri ta.” Woroti
nimba wu gambondaro, numbo tiki wu wanisini Pol ni wu yeni dinga ti wu wosi
kinani.
4 Ete wowani Fesitas ga mwanji wasa ya ai wunu ri sawe, “Pol kalapus tiki Sisariya
mapwa tokwe dau, gamindache naha gisi faiche iwa Sisariya mapwa tokwe ya ani ai
ikonda.

5 Woro o hinga ti nawa ele kui mekupu hima sa wu tawa ani ga funda nu rai. E, ori
hima kapwa sumbu fo rini ki dawa, sa rini wu kotimwo.”
6 Fesitas wunu ga dawani gisi ti tapa'angi ini hatachi namili iwani'i gisi ti tapa'angi
tapa'angi iwani Sisariya ko tokwe ya ri ai ri rai. Wosini lindanawani koti torondau aka
tiki ri litisini Pol ni wu rata kinani ya wunu ri ucha.
7 Ete wowani ri tasiwani Juta hima kupu le Jerusalem ko ti wu andosini sikaro hima
leto rini ni wu haweini wu etisini nomo ri rano mwanji fwele ya rini wu bwanda. Woro
ele mwanji wu bwaro ti mwanji mu nambwe.
8 Wosiwani Pol ga mwanji wasa ti ka hinga ya ri sawe, “Ani kapwa sumbu foti a
wosi nambwe, Juta hima kupu lei Gotri lo mwanji ti walambe a wosi nambwe, Gotri
aka laka ki kapwa sumbu foti a wosi nambwe. E, Rom pe king apukolaka Sisa owero
lo mwanji foti a yetupwa nambwe, minambwe naha.”
9 Wosiwani Fesitas to Juta hima kupu lei sembe tini ri yewa wu eripe kinani Pol ni ka
hinga ya ri sawe, “Mini hinde, Jerusalem ko tokwe mi ino'o? O hinga ti nawa Jerusalem
ko ki pwe mi mwanji ti a bwe mendi.”
10 Ete wowani Pol ga ya sawe, “Doha'a aka apa do ani enindau ti, Sisa to koti
mendindau aka. Do aka kumbwa apa koti ahi ti ku mendino. Mini mi hambwasindau,
ani Juta hima kupu leni kapwa sumbu fori a wosi nambwe.
11 Woroti kapwa sumbu keke, hima yeni sindau o kapwa sumbu hinga a wosipo wu
ani yeni sino ti kipe. Woro dele mwanji wu ani kotimwondau ti mwanji mu norukweni
wu bwa nambwe ti nawa apa hima forito wui tapa tenge ki hinde ri ani ha kumbwa.
Ani Rom pe king apukolaka Sisa ni ani uchawambwa koti ahi ti ri mendino.”
12 O hinga ri bwawani rini heifuni Fesitas ri kanisol hima ga ri bwasini ya ri sawe,
“Mini Sisa ni mi ucharo. O hinga ti nawa Sisa tambwa ya ma i. Wowa koti mihi sa
toro.”

Fesitas Pol mwanji ni Akiripa ni siliro

13 Gisi fwele isiwani king apukolaka, Akiripa, ri humwe Benaisi ga Fesitas ni fi wese'a
kinani Sisariya ko ki ya fi ta.
14 Wosini Sisariya ko o ki gisi miyafo ya fi da. Wondawani Fesitas Pol mwanji tini
king apukolaka ni ya ri sawehambwa. Wosini ya ri sawe, “Hima fori aha'a ki o da,
injelembwa Filikis kalapus ki rini rawarusiwani o ete ri da.
15 Injelembwa Jerusalem ko ki a dawani Juta hima kupu lei puris hima laka lenga wui
mekupu hima lenga mwanji ti ya rini kotimwo, wowa nomo wasa rini ani ha kinani.
16 Ete wowani ani ga mwanji wasa ka hinga ya wunu a sawe, ‘Nunu Rom pe himako
i nui sumbu ti hima forini nomo nindumwasari rini nu ha hinga. Hima mwanji chele
ti rini kotimwondau hima i miyaningisopo ki waya ri etini ri bwasinimbwa.’
17 “O keke ani ga aha'a ki wu tasiwani ani anayiti nambwe ai lindanawani nurumbu
koti wondau aka ki a litisini ori hima ni rata kinani ani uchawani ya ri ta.
18 Wowani ele rini kotimwondau hima le sai'etisini wui mwanji ti ya wu bwa. Woroti
ele kapwa sumbu hinga keke rini wu bwa nambwe, mina. Mwe naha ri wosiro nani
ani hambwandaro hinga mina.
19 Wunu rini ga wu anangiyandaro bomo ti wui lotu wo sumbu tinga haro hima fori,
Jisas, ri mwanji ga wu anangiyandaro. Pol rini ete sawero, Jisas hima tape ga ete ri
dau.
20 Woro ani do mwanji mu mwe ni a wakini ani hambwa ki. Woro mwaringamwe
ahi ti amwei i numbwa. O keke rini a siliro. Jerusalem ko ki ri rauwambwa koti rihi a
mendino.
21 Ete wowani Pol ka hinga ya ani sawe, rini kalapus ki ete ri dawambwa Sisa king
apukolaka to mwanji rihi mendino. Ete wowani kalapus ki ri da ki ya rini ohouna,
waya anjenga Sisa apukolaka tambwa rini a humbwewa ri ino.”

22 Wowani Akiripa Fesitas ni ya ri sawe, “Ani anjenga kari hima i mwanji a mendi
ki.” Ete wowani Fesitas ga ya ai sawe, “Icheki pwe bwe mendi.”
23 Wosiwani lindanawani Akiripa ga ri humwe Benaisi ga ka'apwe miyafo fi owesini
ya fi ta. Fi tani au anaye hima le wui apukolaka lenga o ko laka ki dau hima laka lenga
koti mendindau aka o ki fi raruni ya wu wau. Wosini Fesitas mwanji humbwewani
Pol ya wu rata.
24 Wosiwani Fesitas ya sawe, “King Akiripa ga do ki wausini linindau hima lenga,
dori hima ma ku hei. Ele ko ele ko ki dau Juta hima kupu le, doha'a ko, Jerusalem, ki
dau okwe, wunu dori hima ni ai miyaningisopo tiki rini wu kotimwoni hapa tinga ya
wu uchanda, ‘Ma rini yewa sa ha. Apa ete ri da ki.’
25 Woroti rini ani heiwani sumbu fo walambe ri wosi nambwe. O keke hinde rini
a yeni a si kumbwa. Ete wosiwanumbwa Pol ya ri ucha, Sisa to koti rihi mendi ki. O
keke mwanji ti funda a bwani a mendiro, rini a humbwewa Sisa tambwa ri i ki.
26 Woroti ani rini wu kotimwondau mwanji mu mwe fo amwei sukwawani a
mendinimbwa chengi ti a kaini nui king apukolaka ri tambwa a humbweno. O hinga
keke king Akiripa, dori hima mini tambwa a rataro, mini ga dau hima le okwe. Wosini
nunu tinda ete ri mwanji ti norukweni kipe naha nu mendini mwanji mu fwele nu
wakiwa sukwawa chengi tiki a kai ki.
27 E, kalapus hima fori rini kotimworo mwanji mwe ti a kaini rini ga a humbwe
nambwe nawa o hinga ti ani hambwawani kipe mina.”

26

Pol Akiripa ni mwanji sawero

1 Wosiwani king Akiripa Pol ni ya sawe, “Minjenga mi mwanji ti ma sawe.” Ete
wowani Pol tapa ri rasaisini mwanji rihi ti ka hinga ya ri sawe,
2 “King Akiripa, ai mwanji ti mi miyaningisopo ki a bwano ti ani hambwawani kipe
naha. Ani Juta hima kupu le ani kotimworo mwanji wasa tini a sawekondau.
3 Hinde wowani, mini Juta hima kupu lei nui sumbu ga ele inakahambwa inaka-
hambwa sumbu nuhi ga mi hambwasindau. O keke apa ai mwanji ti ma mendi, apa
ku diyaha kei.
4 “Imbihumbwa kichapwache gisi ete a ta tani apa ete a dau ti, ai hima kupu lenga
ko ahi ki a daro ti, Jerusalem ko a daro okwe, e, ele numbo ani indaro ti, Juta hima
kupu le tinda wu ani hambwasini dau.
5 Asama miyafo ete wu ani hambwandaro. Ai sumbu wu heiro ti wu bwa kinawa
o sa wu bwa. Ani Farisi hima le sumbu tumbwa a sirinandaro. Aha'a sumbu oti tau
kwambu, ele nui lotu wo sumbu ni dikindau.
6 Woro apa do ani etisiwani wu ani kotimwondau mwanji mu mwe ti ka hinga. Ani
sembe Gotri numbwa ani hasini imbihumbwa Gotri nui atei hima ga mwanji funda
wu bwani wu mendiro ti mwe naha ri rasukwano tini a nikisindau.
7 Ele nui tapa'angi tapa'angi hatachi fisi metele wui anitafenita le okwe sembe mwe
naha wu hasini Gotri ni niliki tapwaki lotu wondani Gotri sawero sumbu ri rasukwa
kinani wu nikisindau. King, ani okwe o hingambwa sembe ti ani hasindau. Woro o
bomo keke Juta hima kupu le wu ani kotimwondau.
8 Hinde wowani Juta hima kupu fwele ete ku hambwandau, Gotri haro hima ni hinde
ai ri rasai kumbwa?
9 “Imbihumbwa ani okwe Nasaret pe Jisas ni a rakai kinani inakahambwa sumbu
miyafo ani hambwandaro.
10 Wondani Jerusalem ko ki okwe o hingambwa a wosindaro. Ete wondani puris
hima lei apukolaka ki kwambu a torosini Jisas ni sembe haro himiyama hurahama

miyafo leni kalapus wunu a wondaro. Wondani wunu yeni sino mwanji ti wunu ani ohounandaro.
11 Ete wondani Apukolaka hi tini wu saweholiya ki ele lotu wo aka ki nomo miyafo
naha wunu ani handaro. Wondani sembe enge wunu ani akoni ele apahime pe ko laka
hinga tinda wunu ani enginani ani indaro.

Pol sembe haro sumbu tini Akiripa ni ri sawero

12 “O sumbu hinga keke puris hima i apukolaka le wunu ki kwambu a torosiwani
wu ani humbwewani Damasukas ko tokwe ya ani i.
13 King apukolaka, nika ti gondi naha tiki dawani numbo ani indawani hi omwesika
naha foti hewen kipe hi hinga okundau ti lepakinani miyaningisopo ahi ki ya oku. Hi
mwe ti nika tini dikindau. Ete wowani ele hima ani ga indaro le, o hi sikani ani ki
okukowani ele hima okwe o hingambwa ya wunu taiyani i.
14 Wowani nunu tinda ete nuwe tiki nu yo'osikitani nu raisini a mendiwani tumwa
foti Hipuru mwanji tiki ya ani sawe, ‘Sol, Sol, hinde wowani walambe sumbu ti mi ani
wosindau? Lame chele me tiki mi yendani minjenga amwaka ti mi mendindau.’
15 Ete wowani ya a sawe, ‘Apukolaka, mini namo?’ Wowani Apukolaka ya ani sawe,
‘Ani Jisas, walambe sumbu tini ete mi ani wosindau.
16 Woroti ma saini eti. Ani dele sumbu mini a mekuro ti, apa mini ani ondiyasiwa ai
tau ti mi torosini tambwa ani ki mi heiro sumbu ele ga mini a mekuno sumbu lenga
ani keke ma saweni inda.
17 Wosiwa apa ele mi hima kupu ga ele hima ba fwelenga wui nindo tiki o mini ani
aulindakonda. Wosiwa wunu tambwa mi ini
18 wunu mi okulawa wui sumbu hukwe ti sa wu hara'aisini gumwa ti hundu tini wu
sisini sembe wuhi ti lindana tokwe sa wu ta. Wosiwa Saiten kwambu ti wu andosini
Gotri tambwa sa wu ta. O hinga wu wowa kapwa sumbu wuhi ti a humbwesiwa ani
ni sembe haro hima lenga kwambu ti funda wu torosini kipe tumbwa sa wu da.’

Pol Akiripa ni Gotri tau ri randaro tini ri sawero

19 “Woroti king Akiripa, ani ka sumbu hewen ko tiki sirawani ani heisini ri mwanji
a yetupwa nambwe, mina.
20 Ani ini Damasukas ko pe hima le a bwasinimbwa da hinga woni ani ini Jerusalem
pe hima le ya a sawe. Wosinumbwa Jutiya ko pe hima leni a sawesini ele biya ko ba
fwele kipe hima le ya a sawe. Ani ka mwanji hinga tini ete a sawendaro, ‘Kunu kapwa
sumbu kuhi gumwa ma ku sisini sembe Gotri ni ma ku ha. Wosini kunu sembe handau
sumbu tumbwa ma ku sirinanda.’
21 Ani o tau hinga ni a randawani Juta hima kupu le o keke Gotri aka laka we ki wu
ani toroningisini wu ani yeni dinga wu wosikoro.
22 Woroti Gotri ani okulawani tau a rani a ta tani apa okwe hi nambwe hima ga hi
chele hima ga funda ete do ya kunu a sawenda. Ani mwanji ba fweleni a bwanda
nambwe. Ani imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima le kaisiro mwanji ga,
Moses kaisiro mwanji ga ete a torosini do ya a bwanda.
23 Chengi wuhi ka hinga sawero, ‘Kurais, Gotri ri tau ra kinani humbwero hima,
nomo rani ri hasini ele haro hima ni dikisini ri ai saino. Wosini Isurel hima kupu
lenga ele hima ba fwelenga lindana wunu ri hasini wunu ra'aino mwanji tini ya wunu
sawendakonda.” ’

Pol Akiripa sembe ha kinani sawero

24 Pol o mwanji hinga ri bwawani Fesitas au laka uchani ka hinga ya rini sawe, “Pol,
mini ambwatinambwati! Mini sukul miyafo mi wo wowani hambwa mihi to mini
laperumbwewani mi ambwatinambwatindau.”

25 Ete wowani Pol ga ka hinga ya ri sawe, “Apukolaka hima, Fesitas, ani ani
ambwatinda nambwe, mina. Ani inaka ahi ki ani hambwasini mwe naha ki o a
sawenda.
26 King Akiripa do mwanji a bwandau ti tinda ri hambwasindau. Worotiki ani ani
aki nambwe amwei do a sawenda. Ani ani hambwandau, dele a sawendau mwanji ti
ri wasamba ki ri mendini ri miya ki ri heisindau. Rini tinda ri hambwandau. Hinde
wowani, dele sumbu hinga wanini sukwa nambwe.
27 Woroti king Akiripa, mini Gotri mwanji bwarakarandaro hima lei mwanji tini mi
sembe mwe naha mi hasindau'u? Ani hambwawani mini sembe mihi mi hasindau.”
28 Ete wowani king Akiripa ga Pol ni ya sawe, “Hinde hinga? Mini ka mwanji hinga
mi ani sawendau ti, do gisi naha kumbwa mi ani okulasiwa sembe haro hima hinga a
sirano'o?”
29 O hinga ri bwawani Pol ya rini sawe, “E, apa ete sembe mi ha kinawa oti kipe. Da
hinga wonumbwa sembe mi ha kinawa oti okwe kipe tumbwa. Ani ai okokona ti mini
ga dele hima ga ai mwanji ti ku mendini sembe kuhi ti ani haro hingambwa ku ha ki.
O keke Gotri ni ani uchahambwandau. Woroti kalapus ani woro sumbu hinga kunu ki
sukwano ti sa biya da.”
30 Pol o hinga ya ri sawe. Wowani king apukolaka ri humwe Benaisi, Fesitas, e, ele
wunu ga dau hima lenga wu saini ya wu eti.
31 Wosini hoko tokwe wu rarusini wunjenga ka hinga ya wu anambwa anambwanda,
“Dori hima kapwa sumbu fo ri wositowa kalapus tiki ri dani ri hano. Nu hambwawani
rini kapwa sumbu nambwe.”
32 Wosini Akiripa Fesitas ni ya ri sawe, “E, kari hima Sisa to koti rihi ti mendi kinani
ri ucha nambwe napo, rini mi hanja'aipo ya ri iu.”

27

Pol ni sipi ki rini wu humbwewani Rom ko ki iro

1 Ete wosini sipi ti nu torosini Itali mapwa tokwe nu i kinani mwanji ti funda wu
bwani ya wu mendi. Wosiwani Pol ga ele kalapus hima fwelenga 100 au anaye hima
leni aulindau hima ri tapa tenge ki ya rini wu owe. Hima mwe ri, hi ti Juliyas. Rini
Sisa ni aulindau au anaye hima fo.
2 Woro sipi mwe ti Atiramitiyam ko kipe hima lehi. Sipi oti Esiya mapwa tokwe dau
ko laka ele ki ya ikondau. Wowani o sipi ki nu rausini nu ikowani Masetoniya mapwa
ki dau Tesalonaika ko pe hima fori Arisutakas, rini okwe ya funda nu i.
3 Wosini lindanawani ete nu ini Saiton fwa gamba ki ya yenjimbele. Wosiwani
Juliyas Pol ni sumbu kipe naha ya rini wosinda. Pol ni ri ohounawani ri ini ri nau
le ri heini ahirahi mwa'ambwe le wunu ki ya ri toro.
4 Wosini Saiton nu andosini nu iwani ausuwa laka ti sini nunu ginawani sipi oti usari
usari i ini Saipuras ko cheche gumwa tokwe ya i.
5 Wosiwani nu ini Silisiya mapwa ga Pamufiliya mapwa ga takaisini dau soluwara ti
nu yetikinani nu inimbwa Lisiya mapwa ki dau ko ti Maira ya nu raru.
6 O ko ki 100 au anaye hima leni aulindau hima ori ri ini Alekisandiriya lei sipi foti
Itali mapwa tokwe ikondawani ya ri hei. Wosini o sipi ki nu rausini funda ya nu i.
7 Wondawani sipi oti usari nahache indawani gisi fwele ya i. O michi ki tau kwambu
miyafo naha wu wo wonimbwa Naitas ko ti ya nu takai. Ausuwa tito ete nunu
ekichandawani gamweche nu suku nambwe. O keke Kirit ko cheche gumwa tokwe
nu ini Salumoni ko ti ya nu takai.
8 Wondani tau kwambu naha wu wo wowani Kirit hapimwai nu hei hei ya nu i.
Wosini ko foki ya nu raru, o ko hi ti Fwa Gamba Kipe. O ko Lasiya ko ni takaisindau.

9 Gisi miyafo o ko ki isiwani Juta hima kupu le ahirahi hakindau gisi okwe ini humbusini, woro o asama ya humbukondawani soluwara ti kwambu tiki ya ete yembekinanda. Wowani Pol ele hima ni ya sawe,
10 “Kunu dele hima, aha'a sumbu hinga wondawa nu iwa apa tau kwambu fotiki nu gi sindau. Nu iwa o sipi ga mwa'ambwe miyafo nuhi ti okwe nu ohumbwe sindau. Woro ele mwa'ambwe tombwa mina, nunu okwe walambe nunu ikondau. Ani o hinga do ani hambwanda.”
11 Ete wowani 100 au anaye hima leni aulindnau hima ri sipi torondau hima ga yapai chele sipi ga fi mwanji ni ri ohounakoni Pol mwanji ni ya ri yetupwa.
12 O sipi yenjimbelero fwa gamba ki wu dawa ausuwa laka sino gisi sukwawa kipe mina. O hinga keke ele sipi ki daro hima le mwanji funda wu bwani ya wu mendi, o michi wu andosini kipe naha tumbwa wu ini Finikis ko ki wu da ki. Finikis ko ti Kirit ko cheche kumbwa dau, woro o fwa gamba, ausuwa laka sindawa sipi yanino michi ti kipe naha.

Ausuwa ti soluwara ni au laka yembekinaro

13 Dani ini ausuwa usari sindawani ya wu hambwa, o michi wu sawero ki kipe tumbwa wu ino. Ete wokoni sipi toronambusindau nomo chele mwa'ambwe wu rasukwasini Kirit hapimwai wu hei hei o michi ki wu i kinani wu dau ko ya wu hanja'ai.
14 Wosini biya hinga wu ikowani ausuwa laka ete ya ta. O ausuwa laka hi ti, Taliyo, wu uchandau, woro Kirit mapwa tokwe ya ete sini ta.
15 Ete wokoni ausuwa oti sipi ni kwambu tiki ekichawani o sipi norukweni hinde i kumbwa. O keke sipi ga ya nimba nu bolopinda.
16-17 Wondani, Konda, uchandau ko cheche gumwa tokwe nu indani tau kwambu fotiki wu woni o sipi ga yekichinasini indaro kanuche wu longoni wu rasukwani sipi tenge ki kau ya wu owe. Wosini o sipi kwambu i kinani kupu kwambu ki wu haweini ya wu inji. Wosini wunu aki omwesika laka ki ya wu aki, foki wu ini Afirika mapwa takai ki dau hapimwai ki wu endeno keke. O keke sipi ki yekichinasindau nika'ari wu rasikasiwani ya nimba nu bolopinda.
18 Wondawani nurumbu ausuwa ga soluwara ga kwambu naha ki ya ete nunu ekichanda. Ete wondawani dani inumbwa mwa'ambwe ele soluwara ki ya nu rawainda.
19 Wosini gisi namili ai iwani wunjenga wui tapa ki sipi ni aulindau mwa'ambwe ele ni ya wu rawainda.
20 Ete wondawani gisi miyafo nika ga isangi ga nu hei nambwe, ausuwa laka tumbwa ete sindaro. O keke nunu kipe tumbwa nu dani mapwa foki nu ino tini nu hambwa nambwe, mina. Nunu walambe nu ino sumbu tunumbwa nu hambwandaro.
21 Wondani gisi miyafo ahirahi wu a nambwe dawani Pol saini etisini ya wunu sawe, “Kunu dele hima, mwase kunu a sawero mwanji ahi ku sirinani Kirit ete nu dapo, do tau kwambu ga dele mwa'ambwe ga hinde apa nu ohumbwekoro ambwa.
22 Woro kunu a sawendau, sembe kuhi ti ma ku wahapi. Nunu dele hima fo walambe hinde nunu i kumbwa. Sipi tombwa walambe o ikonda.
23 Hinde wowani, ani Gotri tau ra himache, rini ni a lotu wondau. Tambwa niliki Gotri ensel ani ga takaini enindani
24 ya ri sawe, ‘Pol, mini apa aki kei. Mini Sisa miyaningisopo ki mwe naha mi etikondau. O sipi ki mini ga dau hima le hinde apa walambe wunu i kumbwa. Gotri ni mi uchahambwaro ti mini ri mendiro.’
25 O keke kunu dele hima, kunu apa aki kei. Ani Gotri ni sembe ani hasindau, apa ele mwanji ri ani sawero hingambwa o sukwakonda.
26 Woroti ma nu ima'ini ko cheche foki hapi mwangi tenge ki nu ende.”

27 Wosiwani gisi tapa'angi tapa'angi hatachi opuri'opuri niliki ki Eteriya soluwara
ki ya nu bolopinda. Wondawani nili wemi ikondawani sipi tau randau hima le ya wu
hambwa, ko cheche fori o nu takainda.
28 Wondawani wu saini kupu huwe laka foti huku ni rawaindau hinga fwa o tini wu
rawaiwani 120 fit hinga ya i. Wosini biya hinga nu ai ini nu ai rawaiwani 90 fit hinga
ya i.
29 O keke ya wu aki, apa nu iwa sipi ti humokuto dau michi tiki rauno ti keke.
Wokoni sipi ni torosindau nomo chele mwa'ambwe opuri'opuri sipi soko ki ya wu
rawai. Wosini metengei lindana kinani Gotri ni ya nu uchahambwanda.
30 Wondawani sipi tau randau hima le wu akini i kinani numbo ya wu wakinda.
Wofunu o kanuche ni wu toroni sipi gamba ki ya wu rawainda, woroti sipi tini
toronambusindau nomo chele mwa'ambwe tini wu rawaindau hinga gamboni ya wu
rawainda.
31 Ete wowani Pol 100 au anaye hima leni aulindau hima ga au anaye hima lenga
ya wunu ri sawe, “E, kale biya hima tiya do sipi ki wu da nambwe siwa, kunu tinda
walambe kunu i sindau.”
32 Ete wowani au anaye hima le saini o kanuche ni injisindau kupu tini takutowani
soluwara ki ya rai.
33 Wondawani lindana ya takaindawani Pol ele hima hinga tinda mwanji ti ya wunu
ri sawenda, hinde wowani, a nambwe wu daro ti keke au wunu saini a ti wu a kinani.
Ka hinga ya ri sawe, “Gisi miyafo wonorukweni nu litini a ti nu a nambwe sembe we
ba ete nu dawani gisi ti tapa'angi tapa'angi hatachi opuri'opuri hinga ihiro.
34 Woroti keke kunu a sawehambwandau, a ti ku ani ku ai ku yakina ki. Ma ku
mendi, walambe hinde kunu i kumbwa. Mina. Kunu tinda ete kipe tumbwa ku dano.”
35 O hinga wunu ri bwasini rini wui mwakambe tiki bereti ri rukosini Gotri ni ri
wese'asini ri lepikasini ya ri a.
36 O sumbu hinga keke ele hima sembe kipe wu hambwakoni wunu okwe a fwele ya
wu a.
37 Nunu do sipi tenge ki nu dau hima le tinda ete 276.
38 Wu ani wu yakinasinimbwa sipi ni nomo hano ti keke witi fwele soluwara tiki ya
wu rawai.

Sipi kapwaworo

39 Wosiwani lindanawani ko foti ya wu hei, woroti o ko mwe hi ti ya wu hikisa.
Wosini kwaimbwa ma'aini wu heiwani hapimwai kipe naha foti fwa lehepuni raruro
tiki ya da. Wosini ya wu hambwanda, sipi ti ka hapimwai kipe ki ini rau kinani.
40 O hinga keke o sipi toronambusi kinani rawairo nomo chele mwa'ambwe ni
injisindau kupu ti wu takutosiwani soluwara ki ya kai da. Wosini sipi norukweni i
kinani owero me ni injisiro kupu ti okwe ya wu hungo. Ete wosini ausuwa toro kinani
sipi gamba tokwe wu yekichinasiro nika'ari ti wu rasaiwani sipi ti hapimwai tokwe
sapwapwanani ya i.
41 Ete wokoni o sipi ini soluwara nindo tiki humokuto hapi hinga wauro tiki rauni
fwanginambusini endesini ya da. Wondawani fwa sai sai ta ta sipi soko tokwe ye
yewani ya lopweke.
42 Ete wosiwani au anaye himako kale kalapus hima ni wu yeni dinga ti wu wosi
kinani ya wu hambwa, apa wu yiri yiri wu akini wu ino ti keke.
43 Wowani 100 au anaye hima leni aulindau hima rito Pol ni okula kinani ya wunu
minambwe ri na. Wosini fwa yiri ni hambwandau hima leni ya ri sawe, soluwara ki
chunani wu raisini wu yiri yiri wu ini hapimwai tiki wu rau kinani,
44 wondawa hima fwele me tipa leki, e, sipi lopwekero tipa leki torosini bolopi bolopi
wu ini wu rau ki. O hinga wu woni ele hima hinga tinda kipe tumbwa hapimwai ki ya
wu rau.

28

Pol Molota ko cheche ki ri daro

1 Kipe tumbwa nu ini hapimwai ki nu rarusini nu mendiwani o ko hi ti, Molota, ya
wu uchanda.
2 Wosiwani o ko kipe hima le sumbu kipe naha tunumbwa ya nunu wosinda. Mwa
yeni tikiningo nu mendiro keke hi wu omongosini wu tani hi nu waru'u kinani tinda
ya nunu wu ra'ai.
3 Wosiwani Pol to hi tene fo ri ratani ya ri diyanda. Wondawani au hopo foti hi au
mendini sirani Pol tapa ki alekusini ya rini se.
4 Ete wowani o ko kipe himiyama hurahama le o au hopo wu heiwani sirani Pol tapa
ki alekusiwani ya wu sawe, “Oto mwe naha, dori hima hima yeni sindaro. Worokeke
soluwara ki ri ha nambwe. O keke kapwa sumbu kilindau gotri ori hima do nuwe ete
ri dano ti ri diyahandau.”
5 Ete wowani Pol o hopo ni yetupwawani hi tiki ya rai. Wosiwani Pol o rini sero
michi ki walambe rini i nambwe.
6 Wondawani wunu ya wu nikisinda, apa o rini sero michi ki raukondau'u, metengei
ri raini ri hakondau'u. Wondani wu linindani huwe laka wu nikisindani wu heiwani
sumbu fo rini ki sukwa nambwe. Ete wowani inaka wuhi ti ai wunu jamekowani ya
wu sawe, “Ka hima gotri fo'o?”
7 Nuwe laka foti do michi takai ki dau ti, o do ko cheche hima leni aulindau hima
laka i ri nuwe, hi rihi ti Papiliyas. Ori hima to nunu rani ri aka tokwe nunu ri ra'aisini
kipe naha tumbwa ete nunu enependawani gisi namili ya i.
8 Wondawani Papiliyas yapai hahungo ri mendindani ya ri tukuyanda. Hima mwe
ri tape hi saindani se uku sikanda. Ete wondawani Pol ini Gotri ni ri uchahambwasini
tape tenge rihi ki ri torowani kipe ya ai rini wosi.
9 O hinga ri wosiwani wu heikoni ele ko kipe hahungo hima ele Pol tambwa wu
tawani kipe ya ai wunu ri wosinda.
10 O keke sumbu kipe naha ti ya nunu wu wosinda. Wosini dani ini nu ikowani nu
heifundaro mwa'ambwe ele ni wu ratani sipi we ki ya nunu wu rawarusinda.

Pol Rom ko ki raruro

11 Do ko cheche ki nu dawani nika namili isiwani sipi foki nu rau nu litisini ya nu
i. Sipi mwe ti Alekisandiriya lei hi. Sipi tumwafu tokwe wui gotri, Sus, ri hurahama
che fisi himamwale ni wu yesinda. Ausuwa laka sindawani sipi mwe ti o ko cheche ki
daro. Woro o sipi ki ya nu i.
12 Nu ini Sairakiyus ko ki ya nu raru. Wosini o ki gisi namili ya nu da.
13 Ete wosini Sairakiyus ko nu hanja'aisini nu haweini Risiyam ko ki ya nu raru.
Wosini ai lindanawani ausuwa kipe siwani gisi fisi kumbwa Piyutiolai ko ya nu raru.
14 Wosini o ko ki sembe ha hima fwele ya nu hei. Wowani nunu wu sawewani wunu
ga o ki gisi tapa'angi hatachi fisi ya nu da. Wosini dani inumbwa Rom ko ki ya nu
rarukonda.
15 Wondawani Rom pe sembe ha himako le wu mendiwani ya nu tanda. Wosini
wu ini wunu fwele mwa'ambwe wungwa jindau michi, Apiyas, ko tiki ya wu ambwe.
Wowani wunu fwele ini, Hima Tukuya Aka Namili, wu uchandau ko ki ya wu ambwe.
Wosiwani nu tani numbo tiki ya nu anahei. Wowani Pol Gotri ni ri wese'awani sembe
rihi ti ya yakina.
16 Wosini nu ini Rom ko laka ya nu raru. Wowani gapiman apukolaka ri, aka foti rini
ohounawani Pol ini rini aulino au anaye hima foringa ya funda fi da.

Pol Gotri mwanji ti Rom ko ki bwaro

17 Wosiwani gisi namili isiwani Pol o ko kipe Juta hima kupu lei mekupu leni ya ucha.
Wowani wu tani wu wausiwani ka hinga ya wunu ri sawe, “Ai hiparakambwe le, ani

sumbu foti nui hima kupu leni rakai kinani a wo nambwe, e, nui atei hima i sumbu ni a yetupwanda nambwe. Woro kalapus ti Jerusalem ko ki wu ani wosini Rom pe hima le tapa tenge tiki wu ani haro.
18 Wosiwani Rom pe hima leto koti ahi wu mendindaro. Woroti walambe sumbu naha foti a wotowa wu ani yewa ani hano. O keke ya wu ani andokowani
19 Juta hima kupu leto o mwanji ni ya wu yetupwa. O keke numbo ti a wakifuni Sisa koti ahi ri mendi ki ani ucharo. Woro ai hima kupu leni sumbu foti keke wunu a kotimwo nambwe.
20 Woroti o mwanji mu keke kunu ani ucharo. Ani kunu ani heini mwanji ti kunu a bwa ki. Ani sembe ti ani hasini nunu Isurel hima kupu le nikisindau Kurais numbwa a nikisindau. O sumbu mu keke apa seni hinga tito do ani injisinda."
21 Wosiwani wunu ga ya ai rini sawe, "Jutiya pe hima fori chengi nunu ki humbweni mini ni nunu sawe nambwe. O keke mini nu saweno mwanji ti nu hikisandau. E, Juta hima kupu fori tani aha'a ki mini ni mwanji fwele bwani kapwa mwanji fwelenga mini bwa nambwe.
22 Woroti nunu mi inaka ki mi hambwandau mwanji tini mi bwawa nu mendino. Nunu nu hambwandau, ele ko ele ko kipe Juta hima kupu hinga nunu ki huwasini sumbu ba fo hinga sirinandau himako ni kipe wu nanda nambwe." Wunu o hinga ya sawe.
23 Wosini gisi foti wu sawesiwani hima miyafo naha Pol tambwa ri dau aka tokwe ya wu i. Wosiwani Pol nurumbu sunduya Gotri mwanji mu mwe o tini ya ete wunu ri sawenda. Wondani Gotri kwambu ni kipe naha ri sawendani Moses kairo Gotri lo mwanji ga Gotri mwanji bwarakarandaro hima lei mwanji fwelenga ya wunu ri sawenda, wowa Jisas numbo ni wu sirina ki.
24 Wowani hima fwele ri mwanji ni ya wu sirina, fwele mina.
25 Wosiwani wunjenga inaka ambwe inaka ambwe wu hambwa hambwa ya wu ikonda. Wokondawani Pol mwanji foti ka hinga ya wunu sawe, "Gotri Himamwale kipe Aisaiya takisopo ki nui atei hima ni mwe naha ka hinga sawesindau. Ete ri sawero,
26 'Mini dele himiyama hurahama le tambwa mi ini ka hinga ma wunu sawe:
"Kunu mwanji ti ku mendi mendi mwanji mu mwe ti hinde ku hambwa kumbwa.
Miya kuhi ti ku ma'aika'ai ka'ai mwa'ambwe foti hinde ku hei kumbwa.
27 Dele himiyama hurahama lei sembe ti emendiki naha.
Wasamba wuhi ti mwanji mendi ki diyahandau.
Wondawani miya wuhi ti hipisindau.
Woro ele sumbu nambwe napo mwa'ambwe ti wu heini wasamba wuhi ti wu mendini inaka wuhi ti mwanji mu ti wu hambwau.
Wopo sembe ti wu hani ani tambwa wu tau.
Ete wopo wunu a wosipo kipe ti ai wu sirau.' "
28 "O hinga keke kunu ma ku hambwanda. Gotri nunu ai ra'aino mwanji kipe ti, Gotri ele himiyama hurahama ba fwele keke ri humbwero. Wundo Gotri mwanji ti wu mendino."
29 [Pol o mwanji hinga ri bwasiwani Juta hima kupu le ya wu i. Wu ini wunjenga wui nindo ki mwanji ya wu anambwanda.]
30 Wondani asama fisi Pol rinjenga ri ya ki ri rasiro aka tiki ya ri da. Wondawani hima fwele rini tambwa wu indawani sumbu kipe tumbwa ya wunu ri wosinda.
31 Rini Gotri kwambu ni wunu ri sawekawendani Jisas Kurais Apukolaka hi tini ya wunu ri sawenda. O mwanji hinga ri bwandawani hima fori rini sawe nambwe.

Pol To Rom Sios Leni Rumbwero Chengi

Pol Jisas himache tau ri raro mwanji mu

1 Ani Pol, ani Jisas Kurais tau ra himache. Gotri ani ni Jisas himache hinga ri uchasini
Gotri mwanji kipe a bwa kinani ri ani ondiyasiro.
2 Do Gotri mwanji kipe ti imbihumbwa kapwa Gotri nunu ha kinani ri bwasiro,
woro ri mwanji bwarakarandaro himache rihi le Gotri chengi ki o sumbu ni amwei
wu kaisindau.
3 Ka mwanji kipe o Gotri Che ni sawero mwanji. Rindo hima hinga sukwaro ti, Defit
hima kupu ki ri sukwaro.
4 Gotri ri kwambu omwesika naha ki matimat ki rini rasaisiwani halaya naha sini
dau Gotri Himamwale to Gotri Che hinga ya rini na. Rini nui Apukolaka Jisas Kurais.
5 Do Kurais kumbwa Gotri nunu keke woni ri himache hinga nunu ri esiro. Gotri
Kurais hi keke o hinga ri wosiro ti, do nuwe ki dau ele hima mu hinga tinda ete sembe
Gotri ni wu hasini rini numbwa wu sirinanda ki.
6 Woro kunu okwe ele ri hima kupu ki ku dau ti, Gotri Jisas Kurais himache hinga
ku wa'ai kinani kunu ri uchawani ku mendini ku sirinaro.
7 Kunu Rom kipe hima le, Gotri sembe rihi kunu keke wondau. Rindo kunu uchani
tasiwani kunu ri himiyama hurahama kipe naha hinga ku dau. Do chengi kunu
numbwa a kaindau. Nui Yapai Gotri ga nui Apukolaka Jisas Kurais ga kunu keke woni
sembe wahapi fihi ti kunu ga o dakonda.

Pol Rom sembe ha himako ni hei ki

8 Metengei naha do mwanji ni a sawekonda. Ele nuwe mapwa ki dau hima hinga
Gotri ni sembe ku haro sumbu tini wu mendisindau. O keke kunu tinda ete ani
hambwasini Jisas Kurais hi tiki Gotri ahi ni a wese'andau.
9 Ani Gotri tau ni kwambu naha ki a rani ri Che ri mwanji tini a bwarakarandau.
Woro do Gotri ani ga dani ani heindawani ka hinga kunu a sawenda. Ani gisi gisi
kunu ni ani hambwandani
10 ka hinga Gotri ni ete ani uchahambwandau: E, ri okokona nawa numbo fo ri ani
mekusiwa kunu tambwa a ta ki.
11 Ai okokona ti kunu naha ni ani hei ki. Wosini Gotri Himamwale peresen fwele
Gotri ani haro ki kunu ani okulawa sembe ha sumbu kuhi kwambu ku eti ki.
12 Sumbu mwe ti ka hinga: Ai okokona ti sembe ha sumbu ahi ti kunu okulandawa
sembe ha sumbu kuhi ti ku ani okulanda ki. O sumbu hinga nu wosindawa nunu tinda
ete sembe ha sumbu nuhi ti kwambu naha ki nu eti ki.
13 Ai hiparakambwe le ai okokona ti do a sawekondau mwanji norukweni ku
hambwa ki. Kunu tambwa a ta ki gisi miyafo naha ete a wondaro. Ele ko ba fweleki dau
hima lei nindo ki tau ahi a randawani Gotri wunu okulawani wunu fwele sembe wu
haro. Woro o hingambwa kunu tambwa ani ini kunu ani okula ki ani hambwandau.
Wondawani sumbu ba fweleto numbo ahi ti ichakindau.
14 Gotri ri tau ra ki ani rataro keke ani ko laka ki dau himako ga fuku wemi naha
ki dau himako okwe, e, hambwa kipe hambwandau himako lenga hambwa kipe
hambwanda nambwe hima le okwe wunu tinda ete ani okulandau.
15 O hinga keke ai okokona ti kunu Rom kipe hima le Gotri mwanji ti o hingambwa
kunu a bwa ki au ani saindau.

Gotri mwanji kipe ti o ri kwambu

16 Ani Gotri mwanji kipe ti a bwano tini huruhumba hinga ani heinda nambwe.
Mina. Hinde wowani, Gotri mwanji kipe ti ri kwambu ga dawani metengei Juta hima

kupu le, wosini ele hima kupu ba fwele okwe sembe wu hawambwa wunu tinda ete ai wunu ri ratandau.
17 Hinde wowani, Gotri mwanji kipe ki himiyama hurahama ni kipe wunu ri nano sumbu tini Gotri amwei ri woro. Woro o Gotri hima ni kipe nano sumbu ti, sembe ha sumbu kumbwa sukwandani sembe ha sumbu kumbwa ete dano. Gotri chengi ete sawero: “Gotri hima forini kipe ri nandau ti, ori hima hinga Gotri numbwa sembe ri handani gisi gisi ri numbo ri ichi'uchandau.”

Ele hima hinga tinda Gotri ni gumwa wu siro

18 Nu hambwanda, Gotri sembe enge a ti hewen ko ki taro ti amwei sukwahiro. Ka Gotri sembe enge a ti ele hima Gotri sumbu kipe ni gumwa wu sini kapwa sumbu wu wondani Gotri mwanji mwe naha ni wu rakaisini dau hima leni kapwa sumbu wasa wuhi wunu hakondau.
19 Hinde wowani, ele Gotri sumbu hinga ni hambwano numbo ti amwei naha wunu ki sukwasini dau. Gotri rinjenga o numbo ni amwei wunu mekuro.
20 Imbihumbwa kapwa Gotri nuwe ga niri ga ri wosiro gisi ki ete tani apa okwe Gotri wosiro mwa'ambwe le hima le amwei naha wu heindani miya tiki heinda nambwe Gotri sumbu mu mwe naha ti, ete da ete da kwambu omwesika laka rihi ti, e, ele ri sumbu kipe naha ni amwei wu hambwandau. O keke hima le kapwa sumbu wuhi wu yanisini ete wu saweno ti numbo nambwe, “Ani ani hambwa nambwe.”
21 Hinde wowani, Gotri ni wu hambwaro ti, hi rihi wu rasaini rini ni wu wese'a nambwe. Mina. Mwahapa wuhi ti kitini inaka wuhi ti emendiki naha isini hundusindau.
22 Wunu wui ukume ki yitime'eisini ete wu sawero, “Nunu hambwa chele,” woro mina, wunu ambwati naha hinga ete wu siraro.
23 Wosini handa nambwe Gotri ni gumwa wu sisini rini ni wu lotu wono sumbu wu hanja'aisini ri wa ki hima tapa ki handau hima hinga, apwe hinga, omwe hinga, e, hopo hinga wu wosiro mwa'ambwe leni wu lotu wondaro.

Ele kapwa sumbu ba fo ba fo

24 O keke Gotri wunu hanja'aisiwani miya ki heini okokonandau kapwa sumbu to wunu matinani ra'aisiwani wunjenga hima tape wuhi tini kapwa sumbu naha tini ya wu wosinda.
25 Kale hima miya hinga le Gotri mwanji mwe naha ti wu hanja'aisini mwanji gambo ni o wa ki wu torondani mwa'ambwe ni wosiro Gotri mina, rindo ri wosiro mwa'ambwe leni wu lotu wondani wui nimba gambo gotri tau ni ya wu randa. Woro ele mwa'ambwe wosiro Gotri numbwa hi rihi tini gisi gisi ma ete nu rasainda, mwe naha.
26 O keke Gotri wunu hanja'aisiwani huruhumba heindau kapwa sumbu naha ki wu rarusindau. Wui himiyama hurahama le anahopwendau sumbu kipe naha wu hanja'aisini hima miyaningisopo ki chikinda nambwe sumbu tini wu wosindau.
27 Wondawani wui hurahama le okwe inaka wuhi ti au wunu saindawani ana-hopwendau sumbu kipe ti wu hanja'aisini hurahama fwelenga huruhumba heindau kapwa sumbu tini wu wosindau. Woro o kapwa sumbu wu woro keke amwaka wasa wuhi o wu toronda.
28 Wui okokona ti Gotri wui inaka ki kwai wu owe ki wu diyaha. O keke Gotri wunu hanja'aisiwani wui inaka ki sukwandau kapwa sumbu wuhi tini wu sirinandani hima i miyaningisopo ki chikinda nambwe kapwa sumbu leni wu wondau.
29 Wunu Gotri ohounanda nambwe ele kapwa sumbu ambwe kapwa sumbu ambwe wu wosindani hima i mwa'ambwe leni miya tiki funda ete okokonandau sumbu ti, hima leni omwemendindau sumbu ti, ya mwa'ambwe chele hima leni sembe enge andau sumbu ti, hima leni yeni sindau sumbu ti, hima lenga anangiyandau sumbu ti, hima leni gambosini hima i mwa'ambwe leni leningini ra'aindau sumbu ti, e, hima

leni walambe naha ki wu indau sumbu ti, dele sumbu hinga to wunu ki talesindau. Wondani hima leni gumwa tokwe wu sawendani,
30 hima amwei ki hima i hi tini wu rakaindani, Gotri ni wu omwemendini, hima leni wu amayiti amayitindani, wunjenga hi wuhi leni wu rasaindani, hima hambwanda nambwe kapwa sumbu le wu wondani, nuwai yapai mwanji le okwe ya wu sawesiya'ainda.
31 Wunu wu hambwanda nambwe ambwatinambwati mwanji wu bwandani, hima lenga wu injiro mwanji wuhi ni wunjenga wu ai sirinanda nambwe. Wunu hima keke woni wunu okokonanda nambwe.
32 Gotri lo mwanji kipe ti ete sawero: “Kale kapwa sumbu wondau hima le sa wu ha.” Ele hima do Gotri lo mwanji ti tinda wu hambwasindau. Woroto mina, wunjenga ele kapwa sumbu hinga tini wu wosindau. Woro o sumbu tombwa mina, ele kapwa sumbu wondau hima le hi wuhi tini wu rasaindau.

2

Gotri hima ni kilindau sumbu ti norukweni ri kilikondau

1 O keke, mini hima ba fwelei sumbu ni mi kilindau hima, mini ni a sawekonda. Mini apa o mi kapwa sumbu hinde mi yekicha kumbwa. Ma mendi, mini hima ni mi kilini mwanji nomo mi handau ti, o sumbu hinga ti minjenga mi ai kilindani kapwa hima mi nandau. Hinde wowani, mini rini ni mi kilini mwanji nomo mi handau ti, minjenga ri wosindau sumbu hingambwa mi wosindau.
2 Nu hambwanda, Gotri ele kapwa sumbu wondau hima leni kapwa sumbu wasa ri handau. Woro hima leni kilindau sumbu rihi ti walambe ri wosinda nambwe, norukweni ri wosindau.
3 Woro mini ele kapwa sumbu ni wondau hima leni mi kilindau ti, mini okwe o sumbu hinga ti mi wondau tini mi hambwawani hinde hinga? Mini Gotri mini kilino sumbu ti apa mi ratakoni mi akini mi ino'o?
4 Hinde hinga mi hambwandau? Gotri o kapwa sumbu mi wondau tini kapwa sumbu wasa amahani mini ri handa nambwe mini keke ete ri wondani gisi huwe hinga mini ri nikisindau ti, ka tini mi hambwawani hinde, kapwa'a? Gotri okokona ti kapwa sumbu mihi gumwa mi si ki, o keke mini keke ete ri wonda. Woro o tini mi hambwanda nambwe'e?
5 Woroti sembe mihi ti mi toronambusini kapwa sumbu mihi gumwa mi si nambwe mi dau. O sumbu hinga ti kapwa sumbu wasa mi rano nomo tini mi waundau. Wosiwa ichekai Gotri sembe enge a rihi hima leni norukweni kilindau gisi ki amwei sukwawa o kapwa sumbu wasa mi torokonda.
6 Gotri ele hima wu wosindaro kapwa sumbu wasa wuhi hinga funda funda ri hambwasini o wunu ri kilikonda.
7 Hima fwele kwambu tiki wu etisini sumbu kipe tumbwa ete wu wondani ichai hewen ko ki Gotri ga funda wu litisini hi kipe naha wuhi ni wu toroni ete wu da ete wu da kinani wu wakindau ti, Gotri ete da ete da himamwale kipe o wunu ri hakonda.
8 E, hima fwele do nuwe kipe hi wuhi tumbwa wu hambwasini Gotri mwanji mwe naha tini gumwa wu sisini hima i miyaningisopo ki chikinda nambwe sumbu tini wu sirinawa, Gotri sembe enge wunu ani kapwa sumbu wasa wuhi ti wunu ri ha sindau.
9 Juta hima kupu lenga, hima kupu ba fwele okwe kapwa sumbu wu wowa, nomo omwesika ga amwaka omwesika tinga wunu ki sukwakondau.
10 Wondawa ele sumbu kipe wondau Juta hima kupu fwelenga hima kupu ba fwele okwe wunu ichai hewen ko ki hi omwesika wu torosini sembe wahapi kipe tumbwa ya wu dakonda.
11 Gotri hoko kipe mwa'ambwe leni ri hei hei hima ni ri kilinda nambwe. Mina. Wu wosiro sumbu mwe tini ri hei hei wunu ri kilindau.

12 Woro o hingambwa, hima kupu ba fwele wunu Gotri lo mwanji wu toro nambwe,
woro kapwa sumbu wu wowa, Gotri ri lo mwanji ki wunu kilino hinga mina, o wu
wosiro sumbu kekembwa wunu ri kiliwa wu humbuno. E, Juta hima kupu le wunu
Gotri lo mwanji wu torosindau, woro kapwa sumbu wu wowa, Gotri ri lo mwanji ki
wu wosiro sumbu ni ri kilikonda.
13 Hima le Gotri lo mwanji wu mendi mendi bwelefo kalefo hinga wu nawa, wunu
Gotri miyaningisopo ki hima kipe naha hinde wu sira kumbwa. Mina. Hima le Gotri
lo mwanji wu mendini wu sirinandau hima letombwa Gotri hima kipe naha wunu ri
nano.
14 Hima kupu ba fwele Gotri lo mwanji wu toro nambwe, woro wunu fwele wui
inaka ni wu sirinani Gotri lo mwanji to sawero hingambwa wu wondau ti, wunu wui
inaka ki kilindau sumbu wuhi tito Gotri lo mwanji hinga wunu okulandau. Mwe naha,
chengi ki kaisiro Gotri lo mwanji wu toro nambwe.
15 Woro o sumbu hinga wu wondau ti, Gotri lo mwanji ki sawendau sumbu le
inaka wuhi ki kaisini dau tini amwei naha mekusindau. Wondawani sembe we
ki dau takisopo wuhi okwe Gotri lo mwanji wui inaka ki kaisini dau ni amwei ya
sawenda. Wondani gisi fwele ele wu wosindau kapwa sumbu o to wui inaka ki au
wunu kotimwondawani, gisi fwele ele wu wosindau sumbu ni wui inaka ki kipe wu
nandau.
16 Woro a bwandau Gotri mwanji kipe amwei sawendau ti, Gotri hima leni kilino
sumbu ti ichekai Gotri to ondiyasiro hima Kurais to ele hima yanini wosindaro sumbu
lenga yanini wu bwandaro mwanji lenga wunu ni ri kilino gisi ki amwei naha ya
sukwakonda.

Juta hima kupu le Gotri lo mwanji ni sembe wu hawa o tito kipe naha wunu okulakonda

17 Woro mini minjenga Juta hima kupu fo hinga mi uchandani Gotri lo mwanji
numbwa inaka tenge naha ki ku owesini ka hinga ete ku hambwandau, ka lo mwanji to
mwe naha kunu okulakondau. Wondani mini hi mihi tini mi rasaini ete mi sawendau,
“Nundombwa Gotri mwe naha ni nu lotu wondau.”
18 Wondani Gotri okokona ti mi hambwandani, Gotri lo mwanji ni mini
ondiyakandiyawani hima le wosiro sumbu kipe leni kipe naha mi kilindau.
19-20 Wondani mini ka hinga mi hambwandau: “Gotri lo mwanji ki ele hambwa kipe
ga Gotri mwanji mwe naha ga tinda ete a torosindau. O keke miyasa himako leni
numbo a mekusino. Ani ele hundu ki dau himako ni hi hinga wunu ani okusindano.
Ani hambwa kipe hambwanda nambwe himako leni ani ondiyakandiyano. Wondani
ani ondiyakandiya hima hinga a dasini che leni ani ondiyakandiyandano.”
21 O mwe naha, hima ba fweleni mi ondiyakandiyandau, woro hinde wowani
minjenga mi ondiyakandiyanda nambwe? Hima le hili ya sumbu wu hanja'ai ki
mwanji kwambu tiki wunu mi sawendau, woro hinde wowani minjenga hili ti mi
yandau?
22 Fo ete mi sawendau, “Hima apa anahopwendau sumbu tini walambe wosi
hinga,” wosini minjenga walambe ya mi wosinda. Mini gambolombo gotri ni
omwemendindau, woro hinde wowani minjenga ele wui lotu wo aka we ke owero
mwa'ambwe kipe leni ra'aindau?
23 Mini hi mihi tunumbwa mi rasaini ete mi sawendau, “Ani Gotri lo mwanji kipe
naha ani hambwandau.” Wosini minjenga o lo mwanji ni mi sawesiya'aindani Gotri
hi tini walambe mi wondau.
24 Gotri mwanji foti o sumbu mihi ni ete sawero, “Kui sumbu kekembwa hima kupu
ba fwele Gotri hi tini saweholiyandau.”

Hima tape kupu kutondau sumbu mwanji mu mwe

25 E, Gotri lo mwanji ni kipe naha mi sirinandau ti nawa, hima tape kupu mihi mi
kutoro sumbu o kipe naha. Woro Gotri lo mwanji ni mi sawesiya'aindau ti nawa, o
hima tape kupu mi kutoro sumbu mihi ti hima tape kupu mi kuto nambwe hinga mini
ki ya sukwakonda.
26 Woro hima fori hima tape kupu kuto nambwe ele Gotri lo mwanji sawero sumbu
kipe le ri sirinawa, ori hima hi rihi ti hima tape kupu kutoro hima hi hinga ri dano.
27 Mwe naha, mini Gotri lo mwanji ni kairo chengi ni mi torosini hima tape kupu
mihi mini kutosindau. Woro Gotri lo mwanji norukweni kipe mi sirinanda nambwe. O
keke hima tape kupu kuto nambwe hima le, Gotri lo mwanji norukweni wu sirinandau
leto, apa o mini wu kilikonda.
28 E, hima fori hokosapi tokwembwa Juta hima kupu hi hinga rini uchasiwa Gotri
lo mwanji norukweni ri sirina nambwe nawa, rini Juta hima kupu minde naha mina.
Hima tape kupu kutondau sumbu ti okwe o hingambwa, hima tape kumbwa o sumbu
hinga wosino ti apa ori hima ni Juta hima kupu minde hinde rini ucha kumbwa.
29 Mina. Hima ri Juta hima kupu hinga sembe we ki ri hambwasini sumbu kipe ri
sirinawa, rini Juta hima kupu minde naha. Hima tape kupu kutondau sumbu ti okwe
o hingambwa, sumbu mwe ti sembe we kipe ni sawendau. Hoko ki dau kaisiro himiki
to mina, Gotri Himamwale to ri wosiwa hima tape kupu kutondau sumbu minde naha
ya sukwakonda. Hima fori o sumbu hinga ri sirinawa rini hima lei miyaningisopo ki
mina, Gotri miyaningisopo ki hi kipe ri torono.

3

Kapwa sumbu ti sumbu kipe ni hinde apa takwili kumbwa

1 Woro kale Juta hima kupu le, hima kupu ba fweleni bwele numbo hinga ki wu
dikiro? Hima tape kupu kutondau sumbu ki bwele sumbu kipe hinga to sukwandau?
2 Aiyo! Sumbu ba fo ba fo kipe le wunu ki miyafo naha sukwasini dau. Metengei
naha ka hinga: Gotri mwanji kipe rihi ti Juta hima kupu leto aulinda kinani wunu ri
haro.
3 Woro mwe naha, wunu fwele do Gotri mwanji ni sembe wu ha nambwe. Ka kapwa
sumbu wuhi to Gotri inaka ni jamekowa mwanji mwe naha rihi ri hanja'aino'o?
4 Minambwe naha! Hima anasawe le tinda mwanji sa wu gambonda, woro Gotri
tombwa mwanji mwe naha kumbwa bwandau. Hinde wowani, Gotri chengi ka hinga
sawero:
"Wowa ele himiyama hurahama o ya wu hambwakonda, mwanji mihi ti mwe naha
kumbwa mi bwandau.
Ete wowa hima le mini kotimwowa mi mwanji mwe naha ki o ya wunu mi dikikonda."
5 Wo hinde hinga? E, kapwa sumbu nuhi to o Gotri sumbu kipe ni amwei wondau ti
nawa, apa hinde hinga nu saweno? Kapwa sumbu wasa tini nunu hakondau Gotri rini
kapwa hima, o hinga nu saweno'o? Ani apa nunu hima i inaka tini ani hambwasini a
sawendau.
6 Minambwe naha! E, Gotri hima kipe nambwe nawa, apa do nuwe kipe hima i
sumbu hinde hinga ri kilino?
7 E, mwanji gambo ahi to Gotri mwanji mwe naha ni amwei woni hi rihi tini
omwesika iwa, wo hinde wowani kapwa sumbu wondau hima hinga ri ani uchani
kapwa sumbu wasa ahi keke nomo ri ani hakondau?
8 O hinga nawa ka hinga ma nu sawe: "Ma, kapwa sumbu nu wowa, o nui kapwa
sumbu to sumbu kipe ni amwei sa rasukwa." Ka sumbu hinga ti kipe'e? Minambwe
naha. Woro hima fwele kapwa mwanji ka hinga wu ani sawendau: "Pol ri mwanji
okwe o hingambwa." Ichekai Gotri kapwa sumbu wasa wunu hano gisi ki Gotri
norukweni wunu ri kilino.

Hima kipe naha fori da nambwe

9 Wo ku hambwawani hinde hinga? Hima kupu ba fweleni nu dikisini kipe nu dau'u?
Minambwe naha. Mwe naha ki nu sawehiro, kapwa sumbu ti nunu Juta hima kupu
ga Girik himako ga tinda ete nunu gwarosindau.
10 Gotri chengi o sumbu ni ete sawero:
“Kapwa sumbu wonda nambwe hima fori da nambwe. Minambwe naha.
11 Hambwa kipe hambwandau hima fori da nambwe. Hima fori Gotri ni wakini hei
nambwe.
12 Ele hima hinga tinda ete numbo kipe ti wu hanja'aisini ele kapwa numbo kumbwa
ihiro. Sumbu kipe wosindau hima nambwe. Mwe naha, hima forito sumbu kipe
ri wosinda nambwe.
13 Takisopo wuhi ti matimat wa to tukwasindau hinga haunasindau. Wosiwani mwanji
gambo miyafo naha ki wu bwandani, au hopo to hima ni sewani handau hinga
hima i sembe walambe i kinani kapwa mwanji ba fo ba fweleni o wu bwandau.
14 Hima walambe i kinani ele kapwa mwanji wui takisopo ki talesindau.
15 Wunu hima ba fweleni amahani ete wu omwemendini wu yeni sindau.
16 Gisi gisi mwa'ambwe miyafo leni walambe wu woni hima leni sembe nomo wu
handau.
17 Hima ba fwelenga sembe wahapini funda wu dano numbo ti wu hikisandau.
18 Wunu Gotri ni gamweche ri wu akinda nambwe.”
19 Nu hambwandau, Gotri lo mwanji ti, o lo mwanji tako tokwe dasini ichi'uchandau
hima leto wu sirina kinani wunu sawero. O hinga ri wosiro ti, apa hima fori ete saweno
keke, “Ani hima kipe naha.” Mina. Nunu ele mapwa ki dau hima hinga tinda ete Gotri
miyaningisopo ki nunu mwanji chele.
20 Hinde wowani, Gotri chengi sawero hinga hima fori Gotri lo mwanji ri sirinani
Gotri miyaningisopo ki hima kipe naha hinde ri da kumbwa. Gotri lo mwanji tombwa
kapwa sumbu nuhi le amwei nunu mekundau.

Kurais ni sembe haro hima ritombwa hima kipe hi ti rini ki dau

21 Woro apa Gotri hima ni kipe nandau sumbu ti amwei sukwahiro. Woro do sumbu
Gotri lo mwanji ni sirinandau numbo ki sira nambwe, numbo ba foki siraro. Gotri
lo mwanji ga Gotri mwanji bwarakarandaro hima lenga o sumbu ni amwei naha wu
bwandaro to siraro.
22 Gotri hima ni kipe nandau sumbu ti sumbu mwe ti ka hinga: Hima ri Jisas Kurais
ni sembe mwe naha haro hima ritombwa Gotri hima kipe naha rini nandau. Ele
himiyama hurahama sembe wuhi Kurais ni wu hawa Gotri hima kipe naha wunu ri
nandau. O numbo tombwa dawani hima fori numbo ba foni ri sirina hinga, mina.
23 Hinde wowani, nunu ele hima hinga tinda ete kapwa sumbu nu woro keke Gotri
ga hewen ko ki hinde apa nu da kumbwa.
24 Wowani Gotri nunu heifuni nunu keke ri woni Jisas Kurais ri rumbwe'iwani sikani
ya wungwa hinga jini ai nunu ratawani Gotri apa hima kipe naha ai nunu ri uchandau.
Woro ka sumbu ya wungwa ki nu ra nambwe, mina, Gotri Jisas Kurais ni huwandari
nunu hawani o sumbu nu raro.
25-26 Imbihumbwa Gotri Jisas ni ri rumbwewa do nuwe ki sikani me yapweke tiki ri
hawa fi rihi ti owehenasiwa o fi rihi to sembe rini ni haro hima i kapwa sumbu yoko
kinani rini ondiyasiro. Woro o ondiyasiro sumbu rihi ti mwe naha ri wosiro ti, hima
ni kipe ri nandau sumbu rihi ti amwei sukwaro tini nunu ri mekuro. Imbihumbwa
Gotri ele himiyama hurahama kapwa sumbu ete wu wondaro ti keke sembe enge ri
akoni amwaka wasa amahani wunu ri ha nambwe. Woro apa do gisi ki hima ni kipe ri
nano sumbu rihi ti amwei ya nunu ri mekusinda. O keke apa nu hambwandau, Gotri

rini hima kipe naha, wosini Jisas ni sembe wu haro hima leni hima kipe naha wunu ri nandau.
27 Apa hi nuhi rasaindau numbo nuhi so? Numbo nambwe, numbo nuhi ichakihiro.
Ka bwele mwa'ambwe to o numbo ichakiro? Ka Gotri lo mwanji ni sirinandau sumbu
to'o? Minambwe naha! Gotri ni sembe handau sumbu to nunjenga hi nuhi nu rasaino
numbo ni ichakiro.
28 Nunu ka hinga nu sawendau: Gotri ni sembe handau sumbu tombwa Gotri rini
ni hima kipe ri nandau. Hima ri Gotri lo mwanji numbwa sirinawa Gotri hima kipe
hinde rini na kumbwa.
29 Ku hambwawani hinde hinga? Gotri, Juta hima kupu le wui Gotri tombwa'a, hima
kupu ba fwele wui Gotri mina? Mina. O hima kupu ba fwele okwe wui Gotri.
30 Gotri rini funda. Woro hima tape kupu kutosiro hima fori Gotri ni sembe mwe
naha ri hawa Gotri ori hima ni hima kipe ri nakonda. E, hima tape kupu kuto nambwe
hima fori Gotri ni sembe mwe naha ri hawa Gotri o hingambwa hima kipe o rini
nakonda.
31 O hinga nawa Gotri ni sembe nu handau sumbu nuhi doti Gotri lo mwanji ni nu
takichandau'u? Minambwe naha. Sembe ha sumbu ni nu sirinani Gotri lo mwanji mu
mwe tini nu chikindau.

4

Gotri Epuraham ni hima kipe naha ri naro

1 Nui atei Epuraham rini hima minde, nunu hingambwa. Woro apa Epuraham ni
hinde hinga nu saweno?
2 E, Epuraham Gotri lo mwanji ni ri sirinani o sumbu kipe rihi ki Gotri rini ni hima
kipe naha ri nasipo, rini apa hi rihi tunumbwa ri rasaikoro. Woro Gotri miyaningisopo
ki o sumbu hinga hinde ri wosi kumbwa.
3 Gotri chengi hinde hinga sawero? Gotri chengi ete sawero: “Epuraham Gotri ni
sembe ri hawani Gotri hima kipe rini naro.”
4 Nu hambwanda, hima le ya tau wu rasini ya wu torondau ti, o ya ni huwandari
haro ya hinga apa nu na hinga. Mina. O tau raro keke wasa tini wunu haro.
5 Woro hima fori Gotri lo mwanji ni ri sirinano tau ri hanja'aisini Gotri ni sembe mwe
naha ri hawa, kapwa sumbu wondau hima leni hima kipe nandau Gotri to o sembe ha
sumbu rihi tini ri hambwani hima kipe rini ri nakonda.
6 Defit okwe lo mwanji sirinandau tau ki mina, numbo ba foki Gotri hima ni hima
kipe nandau sumbu ni ri toroni eripe'aripendau hima ni sawero.
7 Defit ete sawero:
“Ele hima kapwa sumbu wuhi Gotri rani rumbwero le wunu sa wu eripe'aripe.
8 E, Apukolaka hima foriki kapwa sumbu fo ri hei nambwe nawa ori hima sa ri
eripe'aripe.”
9 Woro ka eripe'aripe sumbu ti, ku hambwawani kale hima tape kupu kutoro himako
tombwa wu eripe'aripeno'o, mina, hima tape kupu kuto nambwe himako okwe wu
eripe'aripeno. Norukweni ma nu hambwa. Nunu ete nu sawendau: “Gotri Epuraham
sembe ha sumbu tumbwa ri heisini hima kipe rini ri naro.”
10 Wo Epuraham hinde hinga ri dasiwani Gotri hima kipe naha hinga rini naro?
Hima tape kupu rini kutosiwani o sumbu rini ki sukwaro'o, hima tape kupu rini kuto
nambwe ri dawani o sumbu rini ki sukwaro? Hima tape kupu rini kuto nambwe ete
ri dawani Gotri hima kipe rini ri naro.
11 Hima tape kupu rini kuto nambwe ri dasini Gotri ni sembe ete ri hasiwani Gotri
hima kipe naha rini naro. Wosiwani hima tape kupu ya rini kuto. Woro o hima
tape kupu rini kutoro sumbu rihi to menuku hinga nunu mekusiwani ka hinga ya
nu hambwau, Epuraham hima tape kupu rini kuto nambwe gisi ki Gotri ni sembe ri

haro kekembwa Gotri hima kipe naha rini naro. O keke hima tape kupu kuto nambwe hima le Gotri ni sembe wu hasiwani Gotri hima kipe wunu naro le wui metele hinga ya ri da.
12 Wondani hima tape kupu kutoro hima le okwe wui metele hinga ya ri da. Woro wunu hima tape kupu wunu kutoro sumbu tombwa mina, imbihumbwa Epuraham hima tape kupu rini kuto nambwe ri dasini Gotri sembe ri hasini ri indaro hingambwa Gotri ni sembe wu hasini o seke wange rihi hingambwa wu sirinandau.

Gotri injiro mwanji ti Gotri ni sembe haro hima le wuhi

13 Imbihumbwa Gotri Epuraham ga ele ri hima kupu ga mwanji funda wu injisini ri sawero, ele nuwe hinga tinda ete wunu ni ri ha ki. Woro Epuraham Gotri lo mwanji ni kipe tumbwa ri sirinandawani Gotri rini ga mwanji fi injiroˈo? Mina. Epuraham sembe ete ri hasiwani Gotri hima kipe rini nasini rini ga mwanji ya fi inji.
14 E, ete wu hambwawa, Gotri lo mwanji ni sirinandau himako tombwa Gotri wunu ha ki mwanji injiro mwaˈambwe ni wu torono, wosini Gotri ni sembe handau sumbu ni bwelefo kalefo hinga wu nawa Gotri mwanji ri injiro sumbu ti okwe kwambu nambwe waˈaikonda.
15 Nu hambwanda, Gotri lo mwanji to hima i kapwa sumbu ni amwei wowani Gotri sembe enge a ti sukwandau. E, Gotri lo mwanji da nambwe nawa, Gotri ni sawesiyaˈaindau sumbu okwe da nambwe.

16 O keke Gotri mwaˈambwe ha ki mwanji injiro ti, o mwaˈambwe ni wu toro kinawa sembe ha sumbu numbo kumbwa wu torono. O mwaˈambwe hinga wu torono ti, Gotri hima keke wo sumbu wunu okulawambwa wu torono. Wosiwa ka mwaˈambwe Gotri ha kinani mwanji injiro ti Gotri lo mwanji tororo himako tombwa mina, Epuraham ri sembe ha sumbu numbwa wu sirinandau himako wunu okwe apa mwe naha wu torono. Hinde wowani, nunu ele hima hinga tinda ete Epuraham tombwa mwaseni sukwaro atei nuhi.
17 Hinde wowani, Gotri chengi ka hinga sawero: “Mini ani esisiwa ele hima kupu hinga tinda ete wui atei hinga mi dano.” Dohaˈa mwanji Gotri rini ga fi injiro ti, Gotri miyaningisopo ki kwambu naha ete dau. Epuraham o mwanji ni ri mendini Gotri ni sembe ya ri ha. Do Gotri tombwa ele haro hima ni ri ai rasaindani do nuwe ki sukwa nambwe mwaˈambwe hinga ni ri sawewani ya sukwanda.

18 Epuraham rini ele hima wui metele hinga ri sukwa kinani Gotri rini sawero ti, o sumbu rini ki mwe naha sukwano numbo ti ri hambwa nambwe, woro o Gotri mwanji ni mwe naha ri nani sembe ete ri hasiro. O keke Gotri rini sawero do mwanji, “Ichai mi anitafenita le miyafo naha sukwano,” woro hingambwa ya sukwa.
19 Epuraham asama rihi ti 100 asama hinga iwani hima tape rihi ti ya hopwene. Ete wowani Sera okwe tape tihi ti o hingambwa ya hopwene. Woro Epuraham o mwanji Gotri ga fi injiro tini ri hambwasini sembe ha sumbu rihi ti rai nambwe.
20 Gotri ichekai sukwano sumbu tini ri sawesiwani Epuraham o mwanji ni ri mendisini inaka fisi hinga ri hambwani sembe ha sumbu rihi ti ri hanjaˈai nambwe. Mina. Sembe ha sumbu rihi ti toronambusini Gotri hi ti ete ri rasaindaro.
21 Rini sembe kwambu naha ki ri hasini ete ri hambwasiro, Gotri imbihumbwa ri sawero mwanji hingambwa o ri wosikonda.
22 Ete wowani Gotri chengi ki sawero hinga, “Gotri Epuraham sembe ha sumbu ti ri heini hima kipe naha rini ri naro.”

23 Ka mwanji Gotri chengi ki ka hinga dau ti: “Gotri rini heini hima kipe naha rini naro,” ti Epuraham numbwa ri sawe nambwe.
24 Mina. Nunu okwe tinda ete nunu sawero. Jisas Apukolaka nuhi ni ai rasairo Gotri ni sembe nu hawa Gotri sembe ha sumbu nuhi ni ri heini hima kipe nunu ri nano.

25 Hinde wowani, Gotri Jisas ni rumbwewani sikani kapwa sumbu nuhi rani rumbwe
kinani me yapweke ki haro. Wosiwani Gotri nunu ni hima kipe ri na kinani matimat
ki ai rini rasairo.

5

Gotri hima kipe nunu ri naro

1 Sembe mwe naha nu hasiwani Gotri hima kipe nunu ri naro. O keke nui Apukolaka
Jisas Kurais nunu okulawani Gotri ga sembe wahapi kumbwa ya nu da.
2 Kurais rindombwa do Gotri hima keke wo sumbu ki nu raru kinani numbo ri
nambusiwani apa sembe nu hasini o ki nu raruni ya nu da. Wosini ichai Gotri ga
hewen ko ki kipe tumbwa ete nu dano tini nu nikisindani sembe nuhi ti omwesika ya
nu eripeˈaripenda.
3 Woro o sumbu kekembwa nu eripenda nambwe. Mina. Nomo nunu ki sukwandau
sumbu ti okwe nu eripendau. Nu hambwanda, o nomo nu randau ti, o nomo to nunu
okulandawa sembe ha sumbu nuhi kwambu ki nu toronambusini ete nu dano.
4 E, sembe ha sumbu nuhi kwambu ki nu toronambusini nu dano ti, apa ele
simiyanehei sumbu ni dikino kwambu Gotri nunu hawa nu torono. E, ele simiyanehei
sumbu ni dikino kwambu Gotri nunu hawa nu torono ti, ichai Gotri ga kipe naha nu
dano sumbu tini sembe mwe naha nu hasini nu nikisindano.
5 E, do sembe mwe naha nu hasini nu nikisindano sumbu ti, nindumwasari apa
hinde i kumbwa. Hinde wowani, Gotri ri Himamwale kipe nunu hasiwani Gotri hima
keke wo sumbu omwesika rihi ti sembe we nuhi ki ri owehenaro.
6 Imbihumbwa nunu kwambu nambwe nu dawani o gisi naha kumbwa Kurais Gotri
ni gumwa nu sindaro hima leni ai rata kinani me yapweke tiki ri haro.
7 Hima fori apa Gotri lo mwanji tumbwa norukweni sirinandau hima kipe rini okula
ki apa ri hanoˈo? Ani hambwawani, mina. Woro hima keke wondau hima rini okula ki
hima funda hima funda apa sembe rihi kwambu fwesini ri hano umo. A hikisandau.
8 Woro nunu kapwa sumbu ga ete nu dawani Kurais nunu okula kinani ri haro. O
sumbu hinga ri woro ti, Gotri inaka rihi ti nunu kekembwa ete ri wondau sumbu tini
amwei nunu ri mekuro.
9 Kurais fi rihi ti owehenani nunu yokosiwani apa Gotri hima kipe ya nunu ri nanda.
O keke mwe naha nu hambwanda, ichai ete nunu ri okulandawa kapwa sumbu wasa
ti hinde apa nu toro kumbwa.
10 Imbihumbwa Gotri miho hinga nu dawani o gisi ki Gotri ri Che nunu keke me
yapweke ki ri haro. O ri Che haro keke anaˈomwemendindau sumbu ti ri humbusini
Gotri ga sembe wahapi ki dau sumbu kipe tini ya nunu ri ha. O keke apa ya nu
hambwanda, o Che ri ai saini ri tororo himamwale keke Gotri ya ai nunu raˈaikonda.
11 Woro o tombwa mina. Nui Apukolaka Jisas Kurais nunu okulasiwani Gotri ga
sembe wahapi ki ya nu dau. Woro o tau kwambu ri raro ti keke apa Gotri ni ya nu
eripeˈaripenda.

Atam handau bomo tini rasukwawani Jisas himamwale ga dau bomo tini rasukwaro

12 O keke ma nu hambwa: Hima fori kapwa sumbu wosiwani o kapwa sumbu to
do nuwe ki ya sukwa. Wokoni o kapwa sumbu to o hima handau sumbu ni ya rata.
Wokowani hima handau sumbu oti ele hima hinga tinda ete ya wunu toro. Hinde
wowani, ele hima hinga tinda ete kapwa sumbu wu woro.
13 Gotri lo mwanji Moses ki ta nambwe dawani, o gisi ki ete kapwa sumbu do nuwe
ki ete daro. Woro Gotri lo mwanji nambwe nawa, apa hima le wu wosindau sumbu ni
kapwa sumbu hinga norukweni hinde wu kili kumbwa.
14 Hima handau sumbu ti Atam ki ambwesini ete ta tani Moses ri daro gisi okwe
ambwesiwani ele hima hinga tinda wu haro. Wunu fwele Atam to Gotri lo mwanji
ni sawesiyaˈaisini kapwa sumbu ri woro hinga wu wo nambwe, woro hima handau

sumbu to ete wunu yewaliro. Atam rini ri gumwa ki sukwakondau hima ni mekundau mwale hinga ri etisindau.
15 Woro Atam ri kapwa sumbu ga Gotri hima keke wo sumbu ga fini opi hingambwa mina. Minambwe naha. Hima funda ri kapwa sumbu kekembwa hima miyafo naha handau. Woro Gotri hima keke wo sumbu ga hima fori hi ti, Jisas Kurais, hima keke woni mwa'ambwe huwandari handau sumbu ga ka sumbu fisi omwesika naha, handau sumbu tini funda dikisini hima miyafo naha ki ini wui sembe we ki talesindau.
16 Gotri huwandari handau mwa'ambwe ga hima funda ri woro kapwa sumbu ga fini opi hingambwa mina, fini apumbwa apu. Kari hima ka kapwa sumbu ri woro ti, Gotri o ri kapwa sumbu funda kekembwa ele hima ni kapwa hima ri nani kapwa sumbu wasa wuhi wunu ri hakondau. Woro Gotri huwandari handau mwa'ambwe ti, hima miyafo naha kapwa sumbu wu wondau tini ri heifuni wunu keke ri woni hima kipe wunu ri nandau.
17 Hima funda ri Gotri mwanji ni sawesiya'aini kapwa sumbu ri woro keke hima handau sumbu to king apukolaka hinga ele hima ni aulindaro. Woro apa hima funda ri, Jisas Kurais, ri woro sumbu keke himamwale kipe ga dau sumbu to hima handau sumbu ni funda ete dikisindau. O keke Gotri hima keke wo sumbu ga Gotri huwandari handau hima kipe nandau sumbu ga tororo hima hinga tinda ete wunu himamwale kipe ga wu dasini Jisas Kurais ga king apukolaka hinga wu aulindakonda.
18 O keke do mwanji ni ma nu hambwafwa'ai: Hima funda ri Gotri ni sawesiya'airo ti keke nunu tinda ete Gotri nunu ni kapwa hima ri nasini kapwa sumbu wasa nuhi nunu ri hakonda. Woro hingambwa hima funda ri sumbu kipe ri wosiwani Gotri o sumbu kipe ni ri heini hima kipe naha nunu ri nasiwani apa himamwale kipe tinga ete nu dakonda.
19 Hima funda ri Gotri mwanji ni sawesiya'airo ti keke, hima miyafo naha kapwa sumbu wondau hima hinga ya wu sira. Woro o hingambwa hima funda ri Gotri mwanji mendini ri sirinawani o hima sumbu rihi keke ele hima hinga tinda ete hima kipe naha wu sirano.
20 Gotri lo mwanji do nuwe ki taro ti, hima le o lo mwanji ni numbo miyafo naha wu sawesiya'aindawa kapwa sumbu omwesika wuhi amwei naha wunu ki sukwa kinani. Kapwa sumbu wuhi amwei naha wunu ki sukwandawa Gotri hima keke wo sumbu okwe o hingambwa omwesika sukwani talekonda.
21 Kapwa sumbu wondau sumbu ti hima handau bomo tini rasukwani ele hima ni aulindaro hinga apa Gotri hima keke wo sumbu to Gotri hima ni kipe nandau sumbu ni rasukwani hima leni aulindawani wunu Jisas Kurais nui Apukolaka ki ete da ete da himamwale wu torokonda.

6

Nunu Jisas Kurais ga funda ete nu haro

1 O keke apa bwele mwanji hinga tini nu bwano? Ka hinga tini nu saweno'o, “Kapwa sumbu miyafo nu wondawa Gotri hima keke wo sumbu okwe miyafo nunu ki sa sukwanda”?
2 Minambwe naha! Nunu nui sembe we ki kapwa sumbu wo ki au saindau sumbu to haro. O hinga nawa, apa hinde hinga o kapwa sumbu ki ete nu ai ino?
3 Nunu Jisas Kurais ga funda ete nu haiyenambusini uku ti nu yaro. O sumbu keke nunu tinda ete rini ga funda ete nu hasini uku ti nu yaro. Woro ka tini ku hambwanda nambwe'e?
4 O uku nu yaro ti keke Jisas ga funda ete nu hasiwani rini ga funda ete matimat ki nunu siro. Wosiwani Yapai Gotri hi hinga okundau kwambu rihi tiki Kurais ni matimat tiki ai rini rasairo. Woro o hingambwa nunu okwe himamwale kipe nu torosini numbo ako ki nu ichi'uchanda kinani ri okokonandau.

Nunu okwe Kurais ga ete da ete da himamwale kipe nu tororo

5 E, nunu Kurais ga funda ete nu anangausini nu haro ti nawa, nunu o hingambwa
rini ga funda ete nu ai sairo.
6 Nu hambwanda, sembe hukwe nuhi ti Kurais ga me yapweke ki yeni siro ti, kapwa
sumbu sukwandau hima tape nuhi ti humbuwa kapwa sumbu tau ra himache hinga
nu dau sumbu tini nu hanjaˈai kinani.
7 Hinde wowani, hima fo Kurais ga haro ti, apa kapwa sumbu hinde rini toronambusi
kumbwa.
8 Ka tini sembe mwe naha nu hasindau, e, Kurais ga me yapweke ki funda nu haro
ti nawa, nunu rini ga nu ai saisini ete nu dano.
9 Nu hambwanda, Kurais matimat ki ri hasini ri ai sairo ti keke, apa hinde ri ai ha
kumbwa. Hima handau sumbu to hinde ai rini auli kumbwa.
10 Numbo funda naha ri haro, woro o sumbu rihi ki kapwa sumbu ni ri dikiro. Wosini
apa himamwale ga ri dau ti Gotri ga ya fi da.
11 Woro o hingambwa kunu okwe ka hinga ma ku hambwa: Kunu kapwa sumbu
kwambu tako ki ku da nambwe mina, kunu Gotri miyaningisopo ki Kurais Jisas ga
funda ku anangausini himamwale ku torosini rini ga funda ete ku dau.
12 O keke apa kapwa sumbu ni ku ohounawa o kapwa sumbu to matimat ki
kupwaˈaikondau hima tape kuhi ki kunu aulindawa kui hima tape okokona tini ku
sirinanda kei. Mina.
13 Apa seke tapa kuhi ti kapwa sumbu wo ki ku ha kei. Hima tape kuhi ga himamwale
kuhi ga tinda ete sumbu kipe tini ku wo ki Gotri ni ma ku ha. Hinde wowani, kapwa
sumbu kuhi ki ku hasini ku daro ti, Gotri ri kwambu ki kunu ai rasaiwani himamwale
tinga ku dau.
14 Ku hambwanda, kapwa sumbu to kui apukolaka hinga hinde kunu aulinda
kumbwa. Hinde wowani, apa Gotri lo mwanji tako ki ku da nambwe mina, Gotri hima
keke wo sumbu tako rihi ki ku dau.

Nunu sumbu kipe tini wondau tau ra himache hinga nu dau

15 O hinga keke hinde hinga apa ya nu wokondau? Nunu apa Gotri lo mwanji tako
tokwe nu da nambwe, mina, nunu Gotri hima keke wo sumbu tako ki nu dau. O keke
apa kapwa sumbu nu wonoˈo? Minambwe naha!
16 Woro ka sumbu ni ku hambwanda nambweˈe? E, kui hima tape le hima foni
ku hasini ri mwanji ni ku sirinawa, kunu ri tau ra himache hinga ku dano. Apa
kapwa sumbu tau randau himache hinga ku dawa ichai Gotri kunu sawewa funda ku
hakonda. Gotri mwanji ni ku mendini ku sirinandau tau ra himache hinga ku dawa
Gotri kunu sawewa hima kipe naha rihi ku dakonda.
17 Mwe naha, imbihumbwa kapwa sumbu tau ra himache hinga ku dawani, dani ini
Gotri ai kunu toroni ri mwanji kipe tako tokwe kunu owesiwani apa o ri mwanji kipe
ni ya ku sirinanda. O Gotri sumbu kipe ti keke apa ma rini nu weseˈa!
18 Kunu kapwa sumbu wemi naha ki ku dani kapwa sumbu to kunu aulindawani
Gotri to ai kunu ratasiwani apa ri sumbu kipe ni sirinandau tau ra himache hinga ya
ku da.
19 Mwahapa kuhi le kwambu ki ku hambwanda nambwe. O keke nunu hima lei nui
hambwa tini ani hambwasini amwei ka hinga a sawekonda: Imbihumbwa kunu kui
himamwale kisi wondau kapwa sumbu ga Gotri lo mwanji sawesiyaˈaindau sumbu ga
ku wosi ki kui hima tape ti ku hawani ele kapwa sumbu to kui apukolaka hinga kunu
aulindawani o numbo kumbwa ete ku indaro. Woro apa kui hima tape le sumbu kipe
tini ku wo ki ma ku hawa ele sumbu kipe to kunu aulindawa fwa tito halayasini dau
hinga ma ku da.
20 Imbihumbwa kapwa sumbu to apukolaka hinga kunu aulindaro gisi ki sumbu kipe
tini wondau tau ra himache hinga ku da ki au kunu sai nambwe.

21 Woro o kapwa sumbu tau ra himache hinga ku daro gisi ki, apa o kapwa sumbu ni
huruhumba hinga ku heindau ti, bwele mwa'ambwe kipe foni o sumbu ki ku tororo?
Mina. O sumbu miya hinga ti hima handau bomo tini rasukwandau.
22 Woro kapwa sumbu to apukolaka hinga kunu aulindaro ti, Gotri tau ra himache
hinga ku da kinani o kapwa sumbu we naha ki kunu rataro. Wosiwani ka sumbu kipe
hinga ni ku torokonda: Kunu ku ichi'uchandano numbo le halaya naha ku dasini ku
ichi'uchandani ete da ete da himamwale ku torokonda.
23 Kapwa sumbu tau ra himache ri torokondau tau wasa rihi ti hima handau sumbu.
Woro nunu Gotri tau ra himache nu torokondau tau wasa nuhi ti Gotri nimba nunu
hakondau ete da ete da himamwale kipe. Ka ete da ete da himamwale kipe ti nui
Apukolaka Jisas Kurais ri raro tau ki sukwaro.

7

Apa sumbu ako sirinandau tau tini nu randau

1 Ai hiparakambwe le, ani doha'a mwanji Gotri lo mwanji kipe hambwasindau hima
leni kunu a sawekondau. Hima ri himamwale rihi ga dano gisi kumbwa Gotri lo
mwanji tako ki ri dasiwa Gotri lo mwanji to rini aulindano. Woro kunu o sumbu ni ku
hambwanda nambwe'e?
2 E, humwe fo hima foringa fi anahopwesini ti hurache ha nambwe ete dawa, o fi
anahopwero sumbu keke rini ga ete ti dano. Woroti hurache to hawa, o fi anahopwero
sumbu ti ai tini torosi hinga.
3 O keke hurache tihi ha nambwe ete ri dawa, o humwe rihi ti ini hima ba foki hura
ti ai liwa, anahopwendau sumbu tini walambe woro humwe hinga ya tini uchakonda.
Woro hurache to haro ti nawa, o fi anahopwero sumbu tako tokwe ti da nambwe. O
keke hima ba foki ti ini hura ti ai liwa anahopwendau sumbu tini walambe wondau
humwe hinga mina.
4 Woro o hingambwa, ai hiparakambwe le, Kurais ri hima tape ti kunu keke me
yapweke ki ri haro keke kunu ga lo mwanji kwambu tiki kunu aulindau sumbu ga
ana'ape haro. O keke apa Gotri lo mwanji ti ai kunu toronambusi hinga. O sumbu
hinga kunu ki sukwaro ti, kunu hasini ai sairo hima riki hura ku liwa Gotri sumbu
kipe tunumbwa ku wosinda kinani.
5 Sembe hukwe ni nu sirinandaro gisi ki Gotri lo mwanji oti nui sembe ni yeni
rasaiwani hima tape to okokonani au saindau kapwa sumbu tini nu wondaro.
Wosiwani o kapwa sumbu to nunu yeni sindaro.
6 Woro apa Kurais ga funda ete nu hasiwani nunu toroni etipesindaro lo mwanji ti
apa apukolaka hinga nunu aulinda nambwe. Wosiwani apa lo mwanji hukwe ki mina,
Gotri Himamwale ako ki tau nuhi nu randau.

Kapwa sumbu to walambe naha ki nunu iro

7 O hinga ti nawa hinde hinga apa nu saweno? “Gotri lo mwanji ti mwa'ambwe
kapwa naha, kapwa sumbu tini rasukwandau.” O hinga nu saweno'o? Minambwe
naha! Hinde wowani, Gotri lo mwanji to kapwa sumbu ahi ani meku nambwe napo,
apa o kapwa sumbu ni kapwa hinde ani hambwakoro ambwa. Lo mwanji ete sawero,
“Apa hima i mwa'ambwe foni heini okokona kei.” E, Gotri lo mwanji o hinga ani sawe
nambwe napo, apa o hima i mwa'ambwe ni heini okokonandau sumbu ni kapwa a
nakoro ambwa.
8 Woro kapwa sumbu oti do Gotri lo mwanji ki numbo wakitekini hima i
mwa'ambwe tini heini ani okokonandau sumbu tini ai sembe tini yeni rasaindawani
sukwandau. Woro lo mwanji nambwe nawa, kapwa sumbu oti haro hinga amwei
sukwa nambwe ete wanindano.
9 Imbihumbwa Gotri lo mwanji nambwe a daro gisi a hikisasini ka hinga ani
hambwandaro, “Ani mwale tinga a dau.” Woro apa Gotri lo mwanji ani tambwa

tawani inaka ki kapwa sumbu oti amwei sukwani himamwale ahi ti torokowani ya ani ha.
10 Gotri lo mwanji ri ani haro ti, himamwale kipe ri ani ha kinani. Wosiwani mina,
ani himamwale kipe a toro nambwe, o lo mwanji to ya ani yeni si.
11 Hinde wowani, kapwa sumbu oti lo mwanji ki numbo fo wakitekini ani gambosini
lo mwanji ki ani yeni siro.
12 O keke ma nu hambwa, Gotri lo mwanji ti Gotri to wosiro mwa'ambwe kipe naha.
Wosiwani ele sawendiri mwanji hinga tinda Gotri lo mwanji ki dau le okwe Gotri to
wosiro mwa'ambwe kipe naha lembwa.
13 Woro apa hinde hinga? Ka mwa'ambwe kipe naha to ani yewani ani haro'o?
Minambwe naha! Kapwa sumbu ahi tombwa ani yewani ani haro. O keke kapwa
sumbu oti amwei sukwawani ani heini ya ani hambwa, kapwa sumbu oti kapwa
mwa'ambwe naha. Kapwa sumbu to ka mwa'ambwe kipe ki nunu yeni sindau. O
sumbu keke Gotri lo mwanji ti o kapwa sumbu mu mwa'ambwe mwe naha nunu
mekusindau.

Kapwa sumbu to inaka nuhi tini toro'injisindau

14 Nu hambwanda, Gotri lo mwanji ti, Gotri ni nu sirinano numbo kipe ti nunu
mekusindau. Wosiwani sembe hukwe ahi ti dawani, Gotri ni a sirina ki mina, kapwa
sumbu to ete ani toronambusiwani ri tau tunumbwa ete a randau.
15 Wondani o a wosindau sumbu mu mwe ti ani hikisandau. Hinde wowani, o sumbu
kipe ni a wo ki ani okokonandau ti, o sumbu ni a wonda nambwe. Mina. A diyahandau
kapwa sumbu ni ya ete a wosinda.
16 Ele kapwa sumbu hinga a diyahandau leni a wosindau ti, ani ele kapwa sumbu ni
a wosi wosi Gotri lo mwanji ni kipe a nandau.
17 O keke apa ya nu hambwanda, o kapwa sumbu ai okokona ki a wonda nambwe.
Mina. O kapwa sumbu ai sembe we ki dau to sukwa sukwa wondau.
18 Hinde wowani, ani hambwanda, sembe we ahi ki kwai sumbu kipe foto da
numbwa. Ani sembe hukwe ahi tunumbwa a sawendau. Mwe naha sumbu kipe a
wosi ki ani hambwanda, woro hinde hinga apa a wosi kumbwa.
19 Mwe naha. Sumbu kipe a wosi ki ani hambwanda, woro a wosinda nambwe. O
kapwa sumbu a wosi ki a diyahandau tini ya a wosinda.
20 O sumbu a diyahandau tini a wosindau ti, anjenga ai okokona ki o sumbu a
wosinda nambwe. Mina. O kapwa sumbu ai sembe we ki dau to sukwa sukwa
wosindau.
21 O keke ka sumbu hinga to ani heiwani sembe we ahi ki ya kwai dau: Sumbu kipe
a wosi ki ani okokonandau ti, kapwa sumbu to tani o numbo ahi ti ya ichakinda.
22 Mwe naha, inaka ahi ti Gotri lo mwanji ni mwe naha ani okokonandau.
23 Woro ele hima tape ahi ki ani heiwani lo mwanji ba foto ya kwai dau. Wondawani
o lo mwanji ba fonga inaka ahi ki dau Gotri lo mwanji ga ya fi anayenda. Wondani
hima tape ahi ki dau lo mwanji ba foto kapwa sumbu tiki ya ani rawarunda.
24 Aiyo, ani walambe naha ya ani ikondau! Namoto apa do hima tape ahi kapwa ki
rarusini hakondau ti ai ani ratano?
25 Gotri ni a wese'anda! Nui Apukolaka Jisas Kurais ri tapa ki ai nunu ratandau.
O keke ai inaka ki ani hambwawani Gotri lo mwanji tako tokwe a dau. Woro sembe
hukwe ahi ki kapwa sumbu kwambu tako ki a dau.

8

Kurais kapwa sumbu rani rumbwesini Himamwale kipe tini nunu haro

1 O keke apa nunu Kurais Jisas ga funda nu anangauro himiyama hurahama le, nunu
kotimwono mwanjiche fo hinde nunu sawe kumbwa.

2 Hinde wowani, Kurais Jisas ri woro sumbu keke himamwale ako tini handau Gotri
Himamwale ri kwambu to kapwa sumbu woni handau numbo ki a daro ti ani rani
ra'aisiwani o kapwa sumbu ga ani ai anangaunda nambwe.
3 Sembe hukwe nuhi to Gotri lo mwanji kwambu tini rani rumbwesiwani Gotri lo
mwanji oti norukweni hinde apa nunu okula kumbwa. Woro doha'a sumbu Gotri
lo mwanji to simiyafuro sumbu Gotri to rinjenga ratororo. Gotri ri Che naha ni ri
rumbwewani sikani kapwa sumbu wosindau hima nunu hinga naha ri siraro. Wosini
hima tape rihi ti Gotri ni hasini nui kapwa sumbu wasa nu kichakoro ti rinjenga nunu
keke ri kicharo.
4 O hinga ri wosiro ti, Gotri lo mwanji sawendau sumbu kipe le nunu ki sukwawa o
numbo kipe kumbwa nu ichi'uchanda ki. Hinde wowani, nunu apa sembe hukwe ni
sirinandau numbo ki nu inda nambwe. Mina. Nunu Gotri Himamwale ri sumbu tini
nu sirinandau.
5 Hima le sembe hukwe sumbu ki ete wu sirinandau le, inaka wuhi le o sembe hukwe
sumbu wuhi numbwa ete wu hambwandau. Woro hima fwele Gotri Himamwale ri
sumbu ako ni wu sirinandau hima le, inaka wuhi le Gotri Himamwale ri sumbu ako
tunumbwa wu hambwandau.
6 E, hima fori o inaka rihi ki sumbu kukwe numbwa ete ri hambwawa, ori hima
o hano. E, hima fori inaka rihi ki Gotri Himamwale sumbu ako tunumbwa ete ri
hambwawa ori hima himamwale ga ete ri dasini sembe wahapi ki ri dano.
7 Hinde wowani, hima fori inaka ki sumbu hukwe tumbwa ete ri hambwawa ori
hima hinga ti Gotri ni omwemendindau. O sumbu hinga ri wosindau ti, Gotri lo
mwanji tako ki ri da ki hinde ri okokona kumbwa mina, Gotri lo mwanji ni mendini
hinde ri sirina kumbwa.
8 Sembe hukwe tini sirinandau hima le, wunu apa Gotri okokonandau sumbu kipe
tini hinde apa wu sirina kumbwa.
9 Woro kapwa sumbu hukwe ki ete ku da nambwe. Mina. Gotri Himamwale kunu ki
dau ti nawa kunu Gotri Himamwale ri sumbu kipe ki ku dau. Woro hima fori Kurais
Himamwale rini ki da nambwe nawa, rini Kurais hima kupu fori mina.
10 Kapwa sumbu to hima tape kuhi ti tinda yeni siro. Woro Kurais sembe we kuhi ki
dawa, kunu hima kipe naha ku sirasiwani himamwale kuhi ti ha nambwe himamwale
tinga o ete da.
11 Gotri Jisas Kurais ni matimat tiki ai rini rasairo. Woro o Gotri Himamwale kui
sembe we ki kwai dawa, Jisas Kurais ni matimat tiki ai rini rasairo Gotri to kui
sembe we ki kwai dau Himamwale ki hakondau hima tape kuhi ti okwe ri okulawa
himamwale ga o ai dakonda.

Gotri Himamwale to nunu wosiwani Gotri che hinga nu siraro

12 O keke ai hiparakambwe le, nunu sumbu wasa ai hakondau hima hinga nu dau.
Woro Gotri ni nu ai hakondau wasa ti, sembe hukwe sumbu tini nu sirinani nu hano
ti mina, Jisas ni nu sirinani nui wasa Gotri ni nu hano.
13 E, sumbu hukwe ni sirinandau numbo kumbwa ete ku sirinandawa ku ha sindau.
E, Gotri Himamwale kwambu ki hima tape ki au saini sukwandau kapwa sumbu ku
yeni ku siwa, himamwale kuhi ga ete ku dano.
14 Ele hima hinga tinda ete Gotri Himamwale numbwa wu sirinani wu ichi'uchandau
ti, ele hima wunu Gotri che hinga wu dau.
15 Kunu ka Himamwale ku tororo ti, kunu ni kwambu ki ri aulindawa ku ai ku
akini ri tau ku rakondau himamwale hinga tini ku toro nambwe. Mina. Kunu Gotri
Himamwale kipe ku toroni Gotri che hinga ku sirahiro. Wosiwani o Gotri Himamwale
kwambu ki Gotri ni ka hinga nu uchandau, “Yapai! Yapai!”
16 Gotri Himamwale tombwa himamwale nuhi ni okulasiwani amwei ka hinga nu
sawendau, nunu Gotri che hinga nu dau.

17 Gotri che hinga nu dau ti nawa, ichekai nui Yapai mwa'ambwe le nu torono. Mwe
naha, Gotri mwa'ambwe le nunu keke otokunasiro ti Jisas Kurais ga funda nu toro
sindau. Hinde wowani, nunu apa rini ga amwaka ti funda nu mendindau ti, rini ga
hewen ko ki liti kipe naha funda nu litino.

Ichekai liti kipe naha hewen ko ki nu litino

18 Ani ete ani hambwanda, ichai nunu ki amwei naha sirakondau hewen ko ki nu
litino sumbu kipe naha ti apa do gisi ki nu randau nomo tini funda ete dikisindau.
19 Ele mwa'ambwe hinga tinda ete Gotri wosiro le mwa wuhi le rasaisini Gotri ri che
leni amwei ri rasukwano gisi tini nikisindau.
20 Apa ele mwa'ambwe hinga tinda ete kapwa naha ki wu dasini tau wuhi kipe wu
randa nambwe. Woro wui okokona ki o sumbu hinga wunu ki sukwa nambwe, mina.
Gotri to ri okokona ki wunu wosiwani o sumbu hinga ki ete wu dau. Wondani Gotri
sumbu kipe fo nunu hano tini ete wu nikisindau:
21 Apa'ichai Gotri ele mwa'ambwe hinga ri wosiro le walambe indau sumbu ti
kwambu ki wunu ichakisindau ti, wunu ri okulawa o sumbu wu hanja'aisini nunu
ri che lenga kipe naha tumbwa ya funda ete nu dakonda.
22 Nu hambwanda, ele mwa'ambwe Gotri wosiro hinga tinda ete, himiyama to
che ra kinani gwai amwaka mendindau hinga, wunu tinda ete amwaka tumbwa wu
mendindau. Wondani ichaka omwesika naha ki wu ichaka ichaka ta tani apa okwe
ete wu ichakandau.
23 Woro kale mwa'ambwe tombwa mina, nunu hima le okwe, Gotri ri Himamwale
ti o mwasero peresen rihi hinga nunu haro ti, nunu okwe nui sembe ki amwaka nu
mendini nu ichakandani Gotri nunu ni ri che hinga ri ko ki ri esini hima tape anandi
nunu ri hano gisi tini nu nikisindau.
24 Gotri ai nunu ratasiwani apa sembe mwe naha rini nu hasini ka sumbu kipe nunu
chiki'ichikitasino gisi tini nu nikisindau. Woro nu nikisindau mwa'ambwe ni apa nu
heindau ti nawa, hinde apa nu ai nikisi kumbwa. E, hima fori mwa'ambwe foni ri
heisini, bwele keke ri ai nikisindano?
25 E, nu hei nambwe mwa'ambwe tini o to, nu toro kinani sembe mwe naha nu
hasindau. Wosini inaka nuhi ti o mwa'ambwe ni ete nu hambwandani ya nu nikisinda.
26 Woro o hingambwa Gotri Himamwale okwe nunu yakinanda nambwe hima leni
ri okulandau. Nunu nu hikisandau, hinde hinga Gotri ni nu uchahambwawa Gotri
o tini mwe naha okokonandau. Woro Gotri Himamwale nui sembe we ki kwai ri
dau ti, sembe kumbwa mwanji nambwe nu ichakandawani nunu keke Gotri ni ri
uchahambwandau.
27 Yapai Gotri hima i sembe ti funda ete ri heinahasindau. Wondani Gotri
Himamwale inaka ti okwe funda ete ri hambwasindau. Hinde wowani, Gotri
Himamwale kipe ti Yapai Gotri inaka tumbwa sirinani Gotri rihi naro hima le keke
rini ni uchahambwandau.
28 Nu hambwanda, Gotri ri inakahambwa ki uchawani rini tambwa tani rini keke
wondau hima le keke ele sumbu hinga tinda ete ri toroni ri aulindawa o wunu
okulakonda.
29 Hinde wowani, Gotri hima fwele do nuwe ki sukwa nambwe gisi ki wunu
hambwasini o ri Che hingambwa wu sira kinani wunu ri ondiyasiro. Wosiwa Kurais
to wui rakambwe mwa laka hinga ri da ki.
30 Kale hima Gotri imbihumbwa rihi ondiyasiro hima le wunu ri uchawani wu taro.
Ri uchawani wu taro hima ele ni hima kipe naha wunu ri naro. Hima kipe naha wunu
ri naro hima ele ni hi hinga okundau sumbu rihi ti wunu ri haro.

Gotri hima keke wo sumbu rihi ti hinde apa nunu hanja'ai kumbwa

31 Gotri ele sumbu hinga nunu ri wosiro ti, hinde hinga apa nu saweno? E, Gotri nunu
ga takaini ri etisini nunu ri okulandau ti nawa, namoto apa nunu omwemendino?

32 Hinde wowani, Gotri ri Che ni nunu ni ri ha kinani waisapa ri wosi nambwe. Nunu
ni ri okula kinani rini rumbwewani ri sikaro. O hinga keke mwaˈambwe ba fwele okwe
Jisas ni nunu ri haro hingambwa o nunu ri hakonda.
33 Kale hima Gotri rihi naha ri nasiro ti, namoto apa mwanji wunu bwani kapwa
wunu nano? Minambwe naha. Hinde wowani, Gotri rinjenga hima kipe naha wunu
ri naro.
34 Namoto apa ele hima kipe naha ni kapwa sumbu wasa wu toro ki wunu saweno?
Minambwe naha. Kurais Jisas, ri hasini ri ai ri saisini Gotri tapa mama tokwe ri dau
rito nunu okula kinani Gotri ni ri uchahambwandau.
35 Namo naha to apa Gotri hima keke wo sumbu naha ki nu dau ti ai nunu raˈaino? E,
nomo le nunu ki tawa, amwaka nu mendiwa, hima le walambe sumbu nunu wosiwa,
iche le nu hawa, nikaˈari nu heifuwa, kapwa mwaˈambwe le tani nunu yeni walambe
naha ki nunu iwa, e, nunu yeni si kinani hima le nunu enginawa, kale sumbu to
apa Kurais hima keke wo sumbu kipe rihi ki nu dau ti, ai nunu matinani raˈainoˈo?
Minambwe naha.
36 O mwe naha, Gotri chengi ki ka sawero hinga ele sumbu hinga nunu ki
sukwandau:
“Nunu mi himache hinga nu dawani gisi gisi kapwa hima le ete nunu yeni sindau.
Wunu nunu ni yeni sikondau fe che hinga wu hambwandau.”
37 Woro ele nunu rakaindau sumbu ni funda ete nu dikikondau. Hinde wowani,
nunu keke woni ri Che ni rumbwero hima ori gisi gisi o nunu okulandakonda.
38 Mwe naha sembe ani hasindau, mwaˈambwe foti Gotri nunu keke ri wondau
ti, hinde apa ai nunu leningini raˈai kumbwa. Handau sumbu toˈo, himamwale
tinga dau sumbu toˈo, ensel hima toˈo, do nuwe ki dau mekupu hima letoˈo, apa
dele dau mwaˈambwe letoˈo, ichai sukwano mwaˈambwe letoˈo, ele kwambu chele
mwaˈambwe letoˈo,
39 o kau kipe mwaˈambwe toˈo, o kai kipe mwaˈambwe toˈo, ele biya ki dau
mwaˈambwe ba fweletoˈo, woro dele mwaˈambwe hinga tinda ete Gotri hima keke
wo sumbu rihi ki nu dau ti, hinde apa nunu leningini raˈai kumbwa. Hinde wowani,
do hima keke wo sumbu nu tororo ti nui Apukolaka Kurais Jisas hi ki nu tororo.

9

Pol Isurel pe hima leni sembe nomo ri aro

1 Ani Jisas Kurais miyaningisopo ki mwanji mwe naha ki a bwandau, nimba a
gambonda nambwe. Gotri Himamwale ti ai sembe we ki dau takisopo ni hambwa
kipe ri hasini a bwandau mwanji ti okwe ri ani okulandau.
2 A mendiwani inaka ahi ti nomo naha indawani sembe amwaka hinga gisi gisi ete
ani andau.
3 Gotri ele ai hima kupu le, e, fi tipa ahi le, wunu ri rata kinani ani ni kapwa hima
naha ri nasiwa Kurais to ani hanjaˈaisino numbo dapo o numbo ki wunu ani okula.
4 Wunu Isurel hima kupu le, Gotri wunu ni ri che hinga ri ucharo. Wosiwani hi
rihi okundau ga kwambu rihi ga wu heiro. Gotri mwanji wunu ga injiro le, Gotri lo
mwanji le, Gotri ni lotu wondau sumbu ti, e, wunu okulano sumbu sukwa kinani ri
sawero mwanji le, tinda ete wuhi, wundo wu tororo.
5 Imbihumbwa metengei naha sukwaro metele ele o wui metele tombwa. Jisas
sukwaro hima kupu okwe o wui hima kupu kumbwa sukwaro. Wosini rindo ele
mwaˈambwe hinga tinda ri aulindau. Rini Gotri, hi rihi tumbwa gisi gisi ete ma nu
rasainda. Mwe naha.

Gotri ri himiyama hurahama leni rihi ondiyasiro

6 Woro Gotri mwanji oti angindambwa ini humbu nambwe, mina. Hinde wowani,
Isurel hima kupu ki sukwaro hima le wunu tinda ete Isurel hima kupu mwe naha
mina.
7 Apa ka hinga nu sawe hinga: “Epuraham fi tipa kumbwa wu taro keke wunu tinda
ete ri che mwe naha hinga wu dau.” Mina. Imbihumbwa Gotri ete sawero: “Aisak fi
tipa ki sukwaro hima letombwa mi hima kupu hinga wu dano.”
8 Woro mwanji mwe ti ka hinga: Che le nimba humwe hura sumbu ki wu sirano
ti, wunu Gotri che hinga mina. Gotri mwanji injiro tini wu mendini wu sirinano che
letombwa Epuraham hima kupu hi ti wunu ki dano.
9 Mwanji ri injiro mwe ti ka hinga sawero: “O gisi ani ondiyasiro ki ani ai a tawa
Sera hurahama che ti rano.”
10 Woro o tombwa mina. Repeka okwe ti che fisi ti raro ti yapai fihi funda, nui atei
Aisak tombwa.
11 Woro Gotri hima ni ondiyandau sumbu ti funda ri hambwafwa'aisindau. Rini
hima randau tau tini ri hambwasini ri ondiya nambwe, mina, rinjenga hima hi ti ri
uchasini ori hima ni ondiyasindau. O gisi ki, opi che fisi sukwani kipe sumbu kapwa
sumbu norukweni fi kilinda nambwe nuwai sembe we ki ete fi dawani,
12 Gotri Repeka ni ya sawe, “Metengei naha ni rano che ti gumwa ki ni rano che ri
tako ki o dakonda.”
13 Ka sumbu Gotri chengi ete sawero hinga, “Ani sembe ahi Jekop keke a woni, Iso
keke sembe ahi a wo nambwe.”
14 O sumbu hinga ti keke hinde hinga apa nu saweno? Ete nu saweno'o, “Gotri sumbu
kipe ni wosinda nambwe”? Minambwe naha!
15 Gotri Moses ni ete ri sawero, “E, hima fori keke a wo kinawa, o rini keke a wono.
E, hima forini huruhumba hinga ani heini rini ani okula kinawa, o rini ani okulano.”
16 O keke Gotri hima ni ondiyandau sumbu ti, hima i okokona ki, e, hima i tau
kwambu ki sukwanda nambwe. Mina. O Gotri hima keke wondau sumbu kumbwa
sukwandau.
17 Gotri chengi ki Gotri Isip pe king apukolaka Fero ni ka hinga ri sawero: “Ani mini
ni king apukolaka hinga ani esiro ti, mini ki sukwakondau sumbu ki ai kwambu ti
ele hima ni a mekusiwa apa ai hi ti ele nuwe mapwa hinga tinda ete wu bwani inda
kinani.”
18 O keke ma nu hambwa, Gotri hima fori keke woni ri okula kinawa, o rini
keke woni rini okulandano. E, hima fori inaka ni ri etipenambusi kinawa, o apa ri
etipenambusino.

Gotri sembe enge a ga Gotri hima keke wo sumbu ga

19 Woro ani hambwawani kunu fori ka hinga o ri ani sawekonda: “Gotri o sumbu
hinga ri wosindau ti nawa, wo hinde wowani ete ri sawendau, kapwa sumbu wondau
hima ri rini mwanji chele? Namoto apa ri okokona ti yetupwano?”
20 Woro ka mi sawero ti, mini hima minde, hinde na hima hinga mi wa'aisini apa
Gotri ni mwanji mi ai mi bwandau? Hungwe wa'ai ti apa o rini wosiro yapai chele
hungwe ni ka hinga ri saweno'o, “Hinde wowani o hinga mi ani wosiro?”
21 Hungwe wa'ai sindau hima ri nuwe ti ei ei ratasini o nuwe kumbwa hungwe
fwele mwa'ambwe kipe naha tumbwa rawai kinani ri sindawani, e, hungwe fwele
mwa'ambwe ba fweleni rawai kinani ri sindau. Woro ri okokona ki ka sumbu hinga
ri wosindau ti, kapwa'a?
22 Gotri rini okwe o hingambwa ri wosindau. Sembe enge rihi ti amwei ri wowa
sukwawa ele hima hinga tinda ete kwambu rihi wu hei ki ri hambwaro. O keke
hungwe fwele wunu yehuwani amwaka wasa wunu ha ki ele ni ri otokunasindau.
Woro mina, wunu yehuwa nambwe gisi huwe hinga nimba wunu ri heindau, waya
gisi mwe tawambwa.

23 Hinde wowani, Gotri okokona ti, hungwe fwele Gotri wunu keke woni wunu
enependa kinani imbihumbwa otokunasiro leto hi hinga okundau sumbu rihi ga
kwambu omwesika rihi ga wu hambwa kinani ri okokonandau.
24 Woro nundo sa to. Gotri kale hungwe kipe hinga nunu ri ucharo. Juta hima kupu
letombwa mina, ele hima kupu ba fwele okwe nunu ucharo.
25 Hosea kairo chengi okwe ka hinga sawero:
“Dele himiyama hurahama wunu ai hima kupu mina, woro ai hima kupu hinga wunu
ani uchano. Kale hima sembe ahi ti wunu keke a wo nambwe le, wunu keke
sembe ahi ti a wondau.
26 ‘Kunu ai hima kupu mina,’ o hinga a sawero michi kumbwa apa wunu sawekonda,
‘Kunu himamwale ga dau Gotri che le.” ’
27 Aisaiya Isurel hima kupu leni ri saweni hapa tinga ka hinga ri ucharo:
“E, Isurel hima kupu le miyafo ini gara pe hapi hinga wu sirawa Gotri fopinumbwa
ra'aikondau.
28 Apukolaka mwanji wuhi ti fai ri mendini metengei ete kapwa sumbu wasa ti ele
nuwe ki dau hima leni ri hano.”
29 Imbihumbwa Aisaiya o mwanji ka hinga ele ni ri sawero:
“E, ele kwambu hinga tinda ri torosindau Apukolaka to nui hima kupu fopi ri
hanja'aisiwani ri hima kupu minde hinga ete wu da nambwe napo, apa Sotom
Gomora hinga nu dakoro.”

Isurel hima kupu le Gotri hima kipe wunu na kinani tau kwambu naha ki wu randaro

30 O keke hinde hinga apa nu saweno? Ka hinga nu saweno: Ele biya hima kupu
ba fwele, hima kipe wunu na kinani tau kwambu wu ra nambwe le, wunu hima kipe
wunu nandau sumbu tini wu torohiro. Woro Gotri ni sembe mwe naha wu hasini wu
tororo.
31 Woro Isurel hima kupu leto Gotri lo mwanji ni wu sirinani hima kipe wunu
nandau sumbu wu toro ki tau kwambu naha ki wu randaro ti, hima kipe wunu nandau
sumbu ni wu toro nambwe.
32 Hinde wowani? Wunu Gotri ni sembe mwe naha wu hasini hima kipe wunu
nandau sumbu wu toro ki wu diyaha. Wunu wui okokona ti apa ele lo mwanji ni wu
sirinano tau funda ete wu rani o sumbu ete wu toro ki. Wondawani hima ohokundau
humokuto au ti seke wuhi ti wunu yehekuwani ya wu hichako.
33 Gotri chengi ti o tini ka hinga ete sawero:
“Ma mendi! Juta hima kupu lei Saiyon ko ki hima ohokundau humokuto foti o ani
owesinda. Hima walambe naha ki ino humokuto beiye ni ani owesindau. Hima
fori rini ni sembe hano ti, apa huruhumba hinga hinde ri hei kumbwa.”

10

Isurel hima kupu le Gotri hima kupu wunu naro sumbu ti wu toro nambwe

1 Ai hiparakambwe le, sembe ahi ti Gotri Isurel hima kupu leni ai rata kinani ani
okokonandani gisi gisi o tini Gotri ni ete ani uchahambwandau.
2 Ani wui sumbu ti funda ani hambwafwa'aisindau ti amwei wunu a sawendau:
Gotri ni wu sirina ki tau kwambu naha ki wu randau. Woro ri numbo ti norukweni
wu hambwafwa'aisini wu sirinanda nambwe.
3 Wunu Gotri hima kipe naha wunu nano numbo ti wu hikisandau. Wondani wunu
wui sumbu ba fweleni wu wosindani wunjenga hima kipe naha wu wa'ai kinani wu
randau. Ete wondani Gotri hima kipe wunu na ki ri tako ki wu rarunda nambwe.
4 Nu hambwanda, lo mwanji ti ete tani Kurais ki humburo, ete wosiwani himiyama
hurahama Kurais numbwa sembe wu hasiwani Gotri hima kipe wunu ri nandau.

5 Hima le lo mwanji ni funda ete wu sirinawa Gotri hima kipe wunu nano, woro do
numbo ni Moses mwanji fo ri kaini ka hinga ri sawero: “Hima fori dele sumbu kipe
hinga tinda ete ri sirinani ri wowa, ete da ete da himamwale kipe rihi ti ri torono.”
6 Woro hima le Gotri ni sembe hawani Gotri hima kipe naha wunu nandau bomo ni
Gotri ka hinga sawero: “Apa mi inaka ki ete sawe kei, ‘Namoto hewen ko ki rauno?” ’
O mwanji hinga mi sawewa, o hewen ko ki dau Kurais ni mi rasikandau.
7 “Wosini apa ete ai sawe kei, ‘Namoto apa ambusuwa ko ki raino?” ’ O mwanji
hinga ti ambusuwa ko ki daro Kurais ni mi rasukwandau.
8 Woro hinde ri ai sawero? Ka hinga ri sawero: “Gotri mwanji ti mini takai ki dau
mi takisopo ga mi inaka we ga opi we ki dau.” Woro do Gotri mwanji sembe ha sumbu
ni sawendau ti, o mwanji ni nu bwandau.
9 E, Jisas hi tini amwei mi saweni Apukolaka rini mi nani sembe we mihi ki Gotri
matimat ki ai rini rasairo tini sembe mwe naha mi hawa, Gotri ai mini ratano.
10 Hinde wowani, sembe we nuhi ki sembe mwe naha nu hano ti, Gotri hima kipe
naha nunu nano. E, takisopo nuhi ki Jisas hi tini amwei nu sawewa, Gotri ai nunu
ratano.
11 Gotri chengi ti o mwanji ni ete sawero: “E, hima fori rini ni sembe mwe naha ri
hawa, apa huruhumba hinga hinde ri hei kumbwa.”
12 Juta hima kupu lenga Girik hima lenga wunu opi hingambwa, apumbwa apu mina.
Nunu tinda ete Apukolaka nuhi ri rindombwa funda. Rindo hima keke wondau sumbu
omwesika naha rihi ti ele hima rini ni uchandau hima leni ri handau.
13 Woro hingambwa “ele hima hinga tinda ete Apukolaka hi ti wu uchani rini wu
sawewa, ai wunu ri ratano.”
14 Woro sembe rini wu ha nambwe nawa, hinde hinga apa ri hi ni wu uchano? E, ri
mwanji ni wu mendi nambwe nawa, bwele numbo hinga ki apa sembe rini wu hano?
E, hima fori Gotri mwanji wunu bwarakara nambwe nawa, bwele numbo hinga ki apa
Gotri mwanji wu mendino?
15 E, Gotri hima fweleni ri mwanji wu bwa ki wunu ri rumbwe nambwe nawa,
Gotri mwanji ti hinde hinga wu bwano? Gotri chengi ete sawero: “Gotri mwanji
bwarakarani indau himako wunu sumbu kipe naha tini wu wosindau!”

Isurel hima kupu le wunu Gotri mwanji kipe tini wu sirina nambwe

16 Woro wunu tinda ete o Gotri mwanji kipe ni wu sirina nambwe. Mina. Aisaiya
ete sawero: “Apukolaka, hinde na hima rito nu bwaro mwanji ti ri mendini sembe ri
haro?”
17 Apa ma nu hambwa, Gotri mwanji ti nu mendiwani o tini sembe nu ha ki au nunu
saindau. Woro nu mendindau mwanji ti, o Kurais ni sawero mwanji ni nu mendindau.
18 Woro ete ani ai a sawenda: Ka Gotri mwanji wu mendi nambweˡe? Mina. O wu
mendiro. Hinde wowani, Gotri chengi ka hinga sawero:

“Ata gale wuhi le ele nuwe mapwa hinga tinda ete chikisindau. Ete wondawani
mwanji wuhi le ini ele ko hinga tinda chikisindau.”

19 Woro mwanji ani ai a silinda: Kale Isurel hima kupu le ka mwanji wu hambwa
nambweˡe? Mina. Tinda wu hambwasindau. Metengei naha Moses sawero,

“Ele mapwa ele mapwa ki dau hi nambwe himiyama hurahama fweleni a ratasiwa,
o keke sembe amwaka ku andakonda. Wondawa hambwa kipe hambwanda
nambwe hima kupu ba fweleni wunu a ratasiwa, sembe enge hinga o wunu ku
andakonda.”

20 Woro Aisaiya mwanji amwei ri sawefikano tini ri aki nambwe ka hinga ri sawero:

“Hima le wu ani wakinehei kinani tau kwambu wu randa nambwe le, wu ani heihiro.
E, hima le wu ani hei kinani hima fweleni mwanji miyafo ki wu silinda nambwe
le, wunu ki amwei a siraro.”

21 Woro Isurel hima kupu leni ete ri sawero: “Gisi huwe laka dele sawesiya'aindani
kapwa mwanji tini ani sawendau hima leni ani okula kinani wunu ani uchandaro.”

11

Gotri Isurel hima kupu fopi keke ri woro

1 Woro ete a sawenda: Gotri ri hima kupu leni ri diyahani gumwa wunu ri siro'o?
Minambwe naha! Ani okwe Isurel hima kupu fori. Ani Epuraham ri anitafenita hima
kupu fori, Benesamin hima kupu ki a siraro.
2 Gotri ri hima kupu dele, imbihumbwa ki ete wunu ri hambwasindau leni ri
diyahani gumwa wunu ri si nambwe. Ka Ilaicha mwanji Gotri chengi ki dau tini ku
hambwanda nambwe'e? Ilaicha Isurel hima kupu leni Gotri ni wunu ri kotimwoni ka
hinga ri sawero.
3 “Apukolaka, mi mwanji bwarakarandaro hima le wu yeni wu siro. Wondani
angu'omwe mini handau humokuto tei ni wu yehuwaro. Wosiwani ani bati a dawani
ani ni wu ai yeni wu si kinani ele wu ani wakitekinda.”
4 Woro Gotri bwele mwanji wasa hinga tini rini sawero? Ka hinga rini sawero:
“Gambolombo gotri Bal ni lotu wonda nambwe 7,000 hima ahi fwele a ratasiro le ele
da.”
5 Woro o hingambwa apa do gisi Gotri ri hima keke wo sumbu ki ri ondiyasini ai
wunu rataro hima kupu fwele ele da.
6 Wunu keke ri woni ri hambwafuni wunu ri rataro, wu randau tau keke ri
hambwani wunu ri rata nambwe. E, wu randau tau tini ri heisini wunu ri ratapo,
hima keke wo sumbu rihi oti mwe naha mina, tikisapu hinga.
7 Woro hinde hinga apa nu saweno? Kale Isurel hima kupu le, wu toro ki tau kwambu
naha wu randaro mwa'ambwe wu toro nambwe. Gotri rihi naro hima fisiche tombwa
wu tororo. Woro, ele hima mama le inaka wuhi le funda ete emendiki naha iro,
8 Gotri chengi ete sawero hinga,

“Gotri inaka wuhi le toro'injisiwani ambwatinambwati leto wondaro hinga wu
wondaro. Ri sawewani wasamba wuhi le okitisini miya wuhi le sasiwani
norukweni wu mendindani mwa'ambwe le norukweni wu heinda nambwe. O
sumbu hinga wunu wosisiwani ete ta tani apa.”

9 Defit okwe o mwanji numbwa ete ri ai sawero,

“Ahirahi laka wuhi le, kwele kupu yendau hinga, tukwa hinga, e, omwe raindau wa
hinga sa sukwa. Wosiwa o amwaka wasa sa wunu ha.

10 Miya wuhi le sa wunu hundusiwa norukweni hinde apa wu ma'aika'ai kumbwa.
Wondawa wui mwanji le nomo keke sa yepwekesiwa o hingambwa sa ete wu da.”

Gotri hima kupu ba fweleni rataro

11 O hinga keke ani ai a silinda: Ka wu hichakoro ti, funda ete walambe wunu iro'o?
Minambwe naha! Hinde wowani, numbo kipe wu hanja'airo ti keke Gotri hima keke
ba fweleni ri rataro. Gotri ri okokona ti, ele hima kupu ba fweleni ri ratani sumbu kipe
ti wunu ri wosiwa, ele Isurel hima kupu o tini wu heini sembe amwaka wunu a ki.
12 Numbo kipe ti wu hanja'airo ti keke, Gotri ele nuwe mapwa ki dau himiyama
hurahama leni funda ete wunu okulandau. Gotri sumbu kipe ti wu hanja'airo ti keke,
Gotri ele hima kupu ba fweleni sumbu kipe naha ti wunu ri wosindau. Woro ele Isurel
hima kupu hinga tinda ete Gotri tambwa tawa, o keke Gotri ri hima keke wo sumbu
tinga ri kwambu tinga omwesika ri rawakawa ele hima kupu hinga tinda ete kipe
tumbwa wu dano.
13 Woro apa do mwanji kunu hima kupu ba fweleni kunu a sawekondau. Gotri ani
rumbwewani a taro ti, kunu hima ba fweleni ani okula ki a taro. O keke ani eripenda,
do tau hinga a randau tini.

14 Woro ai okokona ti, tau ahi a randawa ai hima kupu le Gotri ga ku dau sumbu
kipe tini wu heini sembe amwaka sa wunu a. Ete wowa wui nindo ki dau hima fwele
numbo kipe tokwe ai wunu a rata ki.
15 Mwe naha, Gotri Isurel hima kupu leni gumwa wunu ri siro ti keke ele nuwe
mapwa ki dau hima leni o wa ki ri ai ratani rihi ri nasiwani rini ga sembe funda
naha wu waˈaisini ya wu da. O hinga nawa Gotri Isurel hima kupu leni ri ai wunu
ri ratawa, o gisi ki bwele sumbu foto sukwano, matimat ki wu ai saino sumbu tombwa
ya sukwakonda.
16 Metengei naha nakuhopo tipache ki wu bangero bereti oti Gotri ni wu hawa o
Gotri hi. Woro o keke nakuhopo laka ti okwe tinda Gotri rihi ba. E, me nanji le tinda
Gotri rihi nawa, me tali ti okwe tinda Gotri rihi ba.
17 Gotri olif me tali fweleni tupwekesini fuku ki dau olif me ba ni gweni ratasini olif
me tali ele ki ai okichinasiwani apenambusini dau hinga ku da. Wosiwani uku kipe ti
o me nanji to ele olif me tali ga kunu ga kunu handau.
18 O keke apa dele olif me talitapa ni saweholiya kei. E, mi saweholiya kinawa
hambwafwaˈaisitoni. Hinde wowani, mindo o me nanji ni uku ti mi handa nambwe.
Mina. Me nanji o to mini aulini uku ti mini handau.
19 Woro ani hambwawani apa ka hinga mi saweno: “Gotri ele olif me tali ni
tupwekeni rumbweˈisiro ti, ani gwe gwe ratani wui wa ki ani okichinasi ki.”
20 O kipe, woro wunu sembe mwe naha wu ha nambwe ti keke wunu tupwekeni
rumbwero. Mini sembe mi haro ti keke kipe mi dau. O keke hambwafwaˈai, mini apa
wunu saweholiya kei, mina. Ma akinda.
21 Hinde wowani, imbihumbwa Gotri ele olif me tali minde le ri hanjaˈairo ti nawa
apa mini okwe ri hanjaˈai kinawa mini ri hanjaˈaino.
22 Gotri hima keke wo sumbu rihi ga mwanji kwambu ki sawendau sumbu rihi ga
norukweni ma ku hei. Hichakoro hima leni mwanji kwambu ki wunu sawendau.
Woro mini, Gotri mini keke o wonda, e, ri hima keke wo sumbu ki mi dawa. Woro
mi da nambwe nawa, apa mini okwe me hinga o mini seni rumbweˈikonda.
23 Woro ele Isurel hima kupu seni rumbweˈiro olif me tali hinga wu dau ti, sembe ti
mwe naha wu ai hawa, Gotri o me ba laka ki ai wunu okichinasiwa alekusini wu dano.
Mwe naha, Gotri o me ba ki ai wunu okichinasino kwambu ri torosindau.
24 Mi hambwanda, imbihumbwa fuku pe olif me bwaro tali hinga mi dawani Gotri
mini sesini ratani olif me waˈai ki ai mini okichinasiro ti, o olif me waˈai ti mi me minde
mina. O keke mwe naha, ele olif me tali minde ri ai ratani o wunu seni rumbwero tali
kumbwa ai wunu okichinasiwa amwei wu toronambusino.

Gotri ele hima keke ri wondau

25 Ai hiparakambwe le, ai okokona ti do mwanji yanisini daro ti, ku mendini ku
hambwa ki. Foki hi kuhi ku rasaini ete ku sawe ki, “Ani hambwa chele.” O keke do
mwanji yanisini daro ti kunu a sawendau. Woro mwanji mu mwe ti ka: Isurel hima
kupu fwele inaka wuhi emendiki naha iro sumbu tombwa wunu ki ete dawa i ini Gotri
ondiyasiro ele hima kupu ba fwele hinga tinda wu tani sembe wu hani wu chikino gisi
o kumbwa ya wu ambwekonda.
26 Wosiwambwa Gotri ele Isurel hima kupu hinga tinda ete wunu ri ai ri ratano.
Gotri chengi ete sawero,
“Ai wunu ratano hima ri Saiyon ko ki ri tani Gotri ni sawesiyaˈaindau Jekop hima kupu
leni kapwa sumbu wuhi le ri rani ri rumbweno.
27 Wosini wunu ga do mwanji ni nu injino: Wui kapwa sumbu le tinda a rani a
rumbweno.”
28 Isurel hima kupu le Gotri mwanji kipe ni gumwa wu siro keke wunu Gotri ni
wu omwemendindau. Wondawani o sumbu wuhi to kunu okulandau. Woro Gotri

imbihumbwa ki ete rihi hinga wunu ri nasiro ti keke sembe rihi ti wunu keke ete ri wondau. Rini wui atei lenga wu injiro mwanji keke o sumbu hinga tini ri wosindau.
29 E, Gotri hima fori keke ri woni rini uchasini kwambu rihi rini hasiro ti, dani ini
inaka rihi ti hinde apa ri ai jameko kumbwa.
30 Kunu, hima kupu ba fwele, imbihumbwa kundo Gotri mwanji ti ku sawesiya'aisini
ku daro ti, Isurel hima kupu le apa Gotri ni wu sawesiya'aisini wu dau keke Gotri ri
hima keke wo sumbu kipe ti ku torohiro.
31 Woro o hingambwa, o ri hima keke wo sumbu ku tororo keke, apa Gotri mwanji ni
wu sawesiya'aisini wu dau ti, wunu okwe hima keke wo sumbu rihi oti o wu torokonda.
32 Hinde wowani, Gotri rambwasiwani ele hima hinga tinda ete ri mwanji ni wu
sawesiya'airo ti, wunu keke ri ai woni rata ki.

Gotri hi tini ma nu rasai

33 Aiyo! Gotri inaka tinga ri hambwa tinga omwesika naha, soluwara fwa laka hinga!
Nunu hima minde le ri inakahambwa ti amwei hinde apa nu hei kumbwa. Nunu ele
ri indau numbo wange hingambwa apa hinde rini nu sirina kumbwa.
34 Hinde wowani, Gotri chengi ete sawero:
"Namoto apukolaka ri inaka ti hambwandau? Namoto ele sumbu hinga rini
sawekawesiro?
35 Namoto mwa'ambwe rini hasiro, woro apa ele mwa'ambwe wasa ri ai hano?"
36 Mina. Rindo mwa'ambwe mu naha. Wosini rini ele mwa'ambwe yapai chele
hinga ri dau. Wosini ele mwa'ambwe hinga tinda rihi tumbwa. O keke gisi gisi nunu
hi rihi tumbwa ma nu rasainda. Mwe naha.

12

Nunu hima tape nuhi ti Gotri ni angu'omwe hinga ma nu ha

1 O keke, ai hiparakambwe le, ani Gotri hima keke wo sumbu omwesika rihi tini ani
hambwasini mwanji kwambu tiki kunu a sawekondau. Kunu hima tape kuhi le Gotri
ni angu'omwe hinga ma ku ha. Ku hano angu'omwe kuhi ti himamwale ga dasini
halayanahasini sa dawa Gotri o tini heini sa ri eripe'aripe. O sumbu hinga ku wosindau
ti, Gotri ni mwe naha ku lotu wondau.
2 Apa dele hima do nuwe ki wu dasini wu ichi'uchandau hinga ku ichi'ucha kei.
Mina. Kunu kui inaka ti Gotri ni ma ku hasiwa, rindo o tini ri ratorowa ako naha sa
sukwa, wowa sumbu kuhi le okwe ako naha sa sukwanda. Wondawa Gotri ri okokona
tini amwei naha ku heini ku hambwakonda. Sumbu kipe wondau sumbu le, Gotri
okokonandau sumbu le, e, hima lei miyaningisopo ki chikindau sumbu kipe okwe ete
ku hambwakonda.

Nunu Gotri nunu haro peresen ba fweleki ri tau ma nu ra

3 Gotri hima keke wo sumbu ri ani hasiwani apa kunu tinda ete funda funda ya kunu
a sawenda: Kunu funda funda kui sumbu ga kui hambwa ga ku hambwasindau. Woro
apa kunjenga o tini ku dikisini hi kuhi ku rasaini ete sawe kei, "Ani andombwa o to." O
hinga mina. Kunu apa kunjenga ma ku norukweni ku kilisini Gotri kunu funda funda
kunu haro sembe ha sumbu chiki hingambwa kunjenga ma ku hambwa.
4 Nu hambwanda, hima tape nuhi funda, woro o hima tape funda ki tau hisiwasi
randau hima tape tipa le miyafo. Ele hima tape tipa hinga tinda o tau funda numbwa
wu randa nambwe.
5 Woro hingambwa nunu himiyama hurahama le okwe miyafo naha, woro Kurais
ga funda nu anangausindau keke nui hima tape ti funda naha. Wosiwani nunu funda
funda ele hima tape tipa hinga nu dasini nu ana'okulandau.

6 Gotri nunu keke woni peresen ba fo ba fweleni nunu haro. O keke hima fori Gotri
mwanji bwarakarandau peresen hinga rini ki dawa, rini ri sembe ha sumbu ni ri
sirinani Gotri mwanji ti sa ri bwarakara.
7 E, hima fori hima okulandau peresen kipe ti rini ki dawa, rini hima okulandau tau
rihi ti sa ri ra. E, hima fori hima leni ondiyakandiyandau peresen rini ki dawa, rini ele
hima ni norukweni sa ri ondiyakandiyanda.
8 E, hima fori Gotri mwanji wu mendi ki hima i sembe yeni rasaindau peresen
hinga rini ki dawa, rini ele hima i sembe ti norukweni sa ri yeni rasainda. Hima fori
hiparakambwe fweleni ya mwa'ambwe hani okulandau peresen hinga rini ki dawa,
waisapa ri wondau hinga mina, miyafo naha sa ri handa. Hima fori tau foni aulindau
peresen hinga rini ki dawa, inaka rihi ti o tau ni funda ete sa ri okokonani sa ri randa.
Hima fori hima keke woni wunu okulandau peresen hinga rini ki dawa, ori hima sa ri
eripe'aripeni ri okulanda.

Hiparakambwe le keke wondau sumbu mwe naha kuhi

9 Inaka kuhi le hiparakambwe le keke ku wondau nawa, mwe naha ku wo. Apa
nimba ku gambo kei. Ele kapwa sumbu hinga ni gumwa ma ku sisini sumbu kipe
tumbwa ma ku toronambu.
10 Inaka kuhi le kui hiparakambwe le keke ma ku woni kunjenga ma ku anakeke-
wonda. Kunu funda funda tinda ete hima ba fwelei hi tini ma ku rasainda.
11 Ku randau tau ti kwambu naha ki gisi gisi ma ku randawa Gotri Himamwale ti
inaka kuhi ti sa yeni rasaiwa Apukolaka tau ti kwambu naha ki ku etisini ku randa.
12 Kunu sembe ku hasini Apukolaka kunu okula kinani ku nikisindau ti, o sumbu
hinga ku eripe'aripendani ma ku wonda. E, nomo ti kunu ki sukwawa kwambu tiki
ma ku eti. Wondani gisi gisi Gotri ni ma ete ku uchahambwanda.
13 E, Gotri himiyama hurahama fwele mwa'ambwe keke wu heifuwa ma wunu ku
okula. E, ko ba fokipe hima fwele kunu tambwa tawa, ma norukweni wunu ku enepe.
14 Hima le walambe sumbu kunu wu wosiwa Gotri ni ma ku uchahambwawa Gotri
sumbu kipe sa wunu ha. Mwe naha, Gotri ni ma ku uchahambwawa sumbu kipe sa
wunu ri ha, apa walambe sumbu wunu wosi ki rini ku uchahambwa kei.
15 Eripe'aripendau himako ga ma funda ete ku eripe'aripe. E, ichakandau himako
ga ma funda ete ku ichaka. Kui hima tape ni ku hambwani ku enependau hingambwa
ele biya hiparakambwe fweleni o hingambwa ma ku enepe.
16 Sembe funda ku owesini ma ku da. Apa hima apukolaka hinga ku da ki ku hambwa
hei. Mina. Hi nambwe hima lenga ma funda ku ichi'uchanda. Apa hi kuhi numbwa
ku rasaindani ete ku sawe kei, “Ani andombwa hambwa chele.”
17 E, hima fwele kapwa sumbu kunu wo wosiwa, apa kapwa sumbu wasa wunu ku
wo kei. Mina. Ele hima i miyaningisopo ki chikindau sumbu kipe ti ma ku wosi.
18 Apa anangiya sumbu, e, anaye sumbu ma ratako. E, ku anawese'ani tapa ku
anayengunano numbo fo ku hambwawa, ele hima ga tinda ete o sumbu hinga ku
wosini sembe funda ku hambwani ya ma ku da.
19 Ai nau kipe naha le, apa kapwa sumbu kunu wondau leni kunjenga kapwa sumbu
wasa ku wo kei. Ma ku hanja'aisiwa Gotri sembe enge rihi ti wunu ki sa i. Ku
hambwanda, Gotri chengi ete sawero, “Kapwa sumbu wasa handau sumbu ti, o ai
tau. Anjenga kapwa sumbu wasa o wunu ani hakonda.” Gotri chengi o hinga sawero.
20 “E, mi miho ri iche ga hawa, ahirahi ti ma rini hawa sa ri a. E, uku sumbwe hi ti
rini saiwa, uku sumbwe ti ma rini hawa sa ri a. E, o sumbu kipe ni rini mi mekuwa, o
ri wosindau kapwa sumbu keke huruhumba naha o ri heikonda.”
21 Apa mi hanja'aisiwa kapwa sumbu to mini diki kei, minambwe naha. Sumbu kipe
tini ma woni kapwa sumbu ti ma yeni rawai.

13

Nunu gapiman lei tako ki ma nu da

1 Ele hima hinga tinda ete gapiman tako ki sa wu da. Nu hambwanda, gapiman
fo wuhitapa sukwa nambwe. Mina. Ele gapiman randau tau hinga tinda ete Gotri
tapa kumbwa sukwaro. Ele gapiman tau aulindau hima hinga tinda ete Gotri to wunu
esisiwani wu randau.
2 O keke hima fori gapiman mwanji tini ri sawesiya'aiwa, o Gotri ondiyasiro sumbu
ni ete ri sawesiya'aindau. E, hima le o mwanji ni wu sawesiya'aiwa o kapwa sumbu
wu wosindau wasa wuhi wu torokondau.
3 Gapiman hima le wu wondau sumbu ti, sumbu kipe wosindau hima leni aki sumbu
ti wunu handa nambwe. Mina. Wunu wu dau ti, kapwa sumbu wondau hima leni
aki bomo ti wunu handa kinani. Gapiman ni mi aki nambwe mi da ki'i? O hinga mi
hambwandau ti nawa, sumbu kipe tumbwa mi wonda. Wondawa hi mihi ti sa wu
rasai.
4 Hinde wowani, rini Gotri tau ra himache fo. Rindo mini okulandawa kipe tumbwa
mi da ki. Woro kapwa sumbu tumbwa ete mi wondawa, mini hambwafwa'aisi. Mi
hambwanda, rini hachangipi huwe ri tororo ti, nimba ri toro nambwe. Rini Gotri tau
ra himache hinga ri dasini kapwa sumbu wondau hima leni kapwa sumbu wasa wuhi
wunu ri handau.
5 O keke nunu ri tako ki ma nu da. Apa amwaka nunu ri hano tini nu hambwasini
sumbumari nu sirina kei. Mina. Ma norukweni nu hambwa, do gapiman ni nu
sirinandau sumbu ti sumbu kipe tini nu wosindau.

6 O sumbu kipe ku wondau keke takisi ya ti okwe do ku handa. Hinde wowani,
gapiman hima le Gotri to wunu ondiyasiwani wunu gisi gisi o tau ni kwambu tiki wu
etisini wu randau.
7 Gapiman lo mwanji ku wosi ki sawendau ele sumbu hinga tinda ma ku wosi. Takisi
ya torondau hima ri tawa, o takisi ya ti ma rini ha. E, sutuwa, kari, sai, e, mwa'ambwe
kuhi ku ratorono ya kunu ri siliwa, o ya ma wunu ha. Hima fori tako ki ku da ki ri
sawewa, o ri tako ki ma ku da. E, hima fori hi tini ku rasai ki ri sawewa, o hi rihi ti ma
ku rasai.

Lo mwanji ni mwe naha nu sirinano numbo

8 Apa hima fori kunu haro mwa'ambwe wasa ti tinda ete norukweni ma ku hani
ku humbu. Woro kunjenga ku anakekewondau sumbu tombwa mina, apa wasa
kuhi tinda norukweni ku hani hinde ku humbu kumbwa. Hinde wowani, hima fori
hiparakambwe fori keke ri wowa rini lo mwanji sumbu ti mwe naha ki ri sirinandau.
9 Nu hambwanda, lo mwanji ete sawero: “Apa hima i humwe sawe kei. Apa hima
yeni si kei. Apa hili ya kei. Apa hima ba foi mwa'ambwe tini okokona kei.” Deleha'a
lo mwanji ga lo mwanji ba fwele okwe wunu tinda ete wui mwanji mu ti funda naha.
Wui mwanji mu mwe ti ka, “Hima tape mihi keke mi wondau hingambwa ele biya
hima ba fwele keke o hingambwa ma wo.”
10 Hima fori hima fori keke mwe naha ri wondau ti, rini ori hima ni kapwa sumbu
ti ri wosinda nambwe. O keke hima fori hima fori keke ri wondawa, rini lo mwanji ni
mwe naha ki ri sirinandau.

Nunu numbo kipe kumbwa ma nu ichi'uchanda

11 Bwele keke do ku wo ki kunu a sawero? Hinde wowani, do apa nu dau gisi
ti ku hambwanda. Ku tukuyandaro tini apapanani ku ai saino amwa tahiro. Ku
hambwanda, imbihumbwa sembe ti anandi naha nu hasiwani Gotri nunu ra'aino gisi
ti apahime naha ete daro, woro apa o gisi ti takai hinga woro.

12 Hundu ti ini humbuwani lindana ti amwei ya sukwakondau. O keke hundu ki nu
wosindau kapwa sumbu ti ma nu hara'aisini tapwaki ki wosindau sumbu kipe ti au
anaye ki so'oindau mwa'ambwe hinga ma ku so'oi.
13 Hima to tapwaki ki indau hinga norukweni ma nu ichi'ucha. Apa kapwa uku asini
ambwatinambwatini kapwa sumbu wondau hima hinga nu sira kei. Apa humwe sawe
sumbu ga hima i sembe kisi wondau sumbu fwelenga nu wosi kei. Apa hima lenga nu
anangiyani hima i mwa'ambwe le keke nu okokonani sembe amwaka nu a kei.
14 Kunu Jisas Kurais tini cherimbe hinga ratani ma ku toro. Apa hima tape tini
okokonandau sumbu tini ku hambwa hambwa ku sirinanda kei.

14

Apa hiparakambwe fori indau numbo tini rini nu kili kei

1 Hima fori sembe ri hasini sembe ha sumbu rihi ti kwambu tiki ri eti nambwe nawa,
ori hima hinga ti ma rini ku okulandawa kunu ga lotu wo sumbu sa ri sirinanda. Apa
mwanji ba fwelenga ku bwani mwanji ti au hinga rini ga ku anambwa kei.
2 Hima fori sembe ha sumbu rihi ti kwambu naha etiro hima ri ele ahirahi hinga
tinda ete ri ano. Woro hima fori sembe ha sumbu rihi ti kwambu eti nambwe hima ri
kupucha lenumbwa ri andau.
3 Woro ele ahirahi ba fwele andau hima ri apa rini hinga anda nambwe hima ni
inaka kapwa ri hambwani rini rakai kei. E, kupucha lenumbwa andau hima ri, apa
ele ahirahi ba fweleni andau hima rini kapwa kili kei. Mina. Hinde wowani, Gotri ori
hima hinga okwe ri ratasindau.
4 Mini hinde na hima to hima fori tau ra himache ri sumbu ni mi kilindau? E, ori
hima ri randau tau ti, kwambu ki ri etino'o, ri hichakono'o, o ri Apukolaka ri tau. Woro
kwambu ki o ri etikonda. Hinde wowani, ri Apukolaka rini okulasiwa kwambu tiki o
ri etikonda.
5 Hima fori gisi fo ri hambwawani o gisi to omwesika naha, ele biya gisi ni dikindau.
Hima forito hambwawani ele gisi hinga tinda ete o hingambwa. Wondau hingambwa
ele hima funda funda inaka wuhi ki norukweni sa wu hambwasini o tini sa wu
sirinanda.
6 Hima fori gisi foni ri kiliwani ele gisi fweleni dikisindau, woro ori hima rini
Apukolaka ni ri hambwa hambwa o sumbu hinga ri wosindau. E, hima fori ele ahirahi
ba fweleni ri andau ti, ori hima rini Apukolaka ni ri hambwa hambwa ri andau. Hinde
wowani, rini Gotri ni ri wese'asini ri andau. Ele ahirahi ba fweleni anda nambwe hima
ri, rini okwe Apukolaka ni ri hambwasini ahirahi fwele ri hakindau. Woro rini okwe
Gotri ni ri wese'andau.
7 Nu hambwanda, nui nindo ki hima fori ka hinga ri hambwanda nambwe,
himamwale ga ri dau ti, o himamwale rihi fo. Ete wowani nui nindo ki hima fori
ka hinga ri hambwanda nambwe, hima handau sumbu rihi ti, o rihi fo.
8 Mina. E, himamwale tinga ete mi dawa o Apukolaka rihi. E, mi hano ti okwe, o
Apukolaka keke mi hano. O keke do nuwe ki ete nu dano'o, nu hano, nunu Apukolaka
rihi ba.
9 Kurais okwe ri hasini ri ai sairo ti, rindo ele haro hima lenga himamwale ga dau
hima lenga wui Apukolaka hinga ri da ki.
10 Woro, mindo hinde wowani mi hiparakambwe indau numbo ni rini mi kilini
kapwa mwanji rini mi bwandau? Hinde wowani mi hiparakambwe ni mi sawe-
holiyandau? Ku hambwanda, ichai nunu tinda ete Gotri miyaningisopo ki nu etisiwa
Gotri mwanji nunu bwano.
11 Hinde wowani, Gotri chengi ete sawero, “Apukolaka ete sawero: ‘Ani himamwale
ahi ga a dasini mwe naha kari kau a nasindau: Dele hima hinga tinda ete ani ni wu

ombungweni wu lotu wosindau. Wondani ele hima hinga tinda ete Gotri ni ka hinga ya wu sawendakonda, rini nui Gotri mwe naha.” ’
12 O keke nu hambwanda, nunu funda funda tinda ele nu wosindaro sumbu mu mwe ti Gotri ni ya nu sawendakonda.

Apa hiparakambwe fori sembe ha sumbu ni walambe nu wosi kei

13 O keke apa hiparakambwe fori sumbu ni nu kilini inaka kapwa hinga rini hambwa kei. Ka hinga ma nu hambwa: Apa hiparakambwe forini sumbuche fo nu wosiwa kapwa sumbu ki ri rai ki.
14 Apukolaka Jisas ani ondiyakandiyawani ka mwanji ni mwe naha a nasindau: Mwaˈambwe foti tinjenga tihitapa kisi wonda nambwe. Hima to o mwaˈambwe ni ri inaka ki kisi woro mwaˈambwe hinga ri hambwawani o hinga sukwandau.
15 Sumbu mwe ti ka hinga: E, ahirahi fo mi awa, o ahirahi andau sumbu to mi hiparakambwe inaka ti walambe rini iwa, ya ma hambwa, o sumbu hinga mi wosiro ti mi hiparakambwe keke mi wo nambwe. Kurais ka hiparakambwe mihi okwe ri rata ki ri haro. O keke mi andau ahirahi ki ri sembe ha sumbu ni walambe mi wosi kei.
16 Kipe mi hambwasini mi wondau sumbu ti, foki hima le o sumbu ni kapwa wu na ki.
17 Hinde wowani, Gotri aulindau kwambu ti, ahirahi andau sumbu ga uku sumbwe andau sumbu ga fi sumbu mu mwe ti keke nunu aulinda nambwe. Mina. Gotri aulindau kwambu ti, sumbu kipe ti, sembe wahapi ti, e, Gotri Himamwale ki eripeˈaripendau sumbu ti nunu handau.
18 Hima fori ka sumbu hinga ni ri hambwasini Gotri tau ri rawa, Gotri ri wosindau sumbu ni ri okokonandawa, hima le okwe ya wu hambwakonda, rini hima kipe naha.
19 O sumbu hinga ti keke, nunu tinda ete sembe wahapini dau sumbu kipe tini ma nu sirina. Wondani nui hiparakambwe le sembe ha sumbu wuhi ni nu okulandau sumbu kipe leni ma nu wo.
20 Apa ahirahi kekembwa mi hambwandani Gotri tau ti walambe mi wosi kei. Mwe naha, ele ahirahi hinga tinda mi ano ti kipe. Woro ahirahi fo tau fo keke ratororo tini mi awa hima ba fori heini hichakowa mindo kapwa sumbu mi woro.
21 E, omwe mi awaˈa, waini uku mi awaˈa, e, sumbu ba fwele okwe mi wosiwa, ele sumbu hinga mi wosiro tini mi hiparakambwe fori heini sembe ha sumbu rihi ti hichakowa, apa o sumbu hinga wosi kei, ele sumbu ni mi hanjaˈaiwa o sumbu kipe naha.
22 Mini kale sumbu ni mi kilisini mi inaka ni mi sirinandau ti, o sembe ha sumbu mihi ti mini ga Gotri ga kipe naha sa da. Hima fori ri wosindau sumbu foni ri hambwawani ri inaka ti ete rini sawendawa o sumbu kipe, kapwa sumbu mina. Wowa ori hima hinga sa ri eripeˈaripe!
23 Woro hima fori o ahirahi ni inaka fisi hinga ri hambwasini ri awa, ori hima rini mwanji chele. Hinde wowani, ri wosiro sumbu ni sembe mwe naha ri hasini ri a nambwe. Ele sumbu hinga tinda hima le sembe mwe naha wu hasini wu wo nambwe le kapwa sumbu ni wu woro.

15

Nunu Kurais inaka tunumbwa ma nu sirina

1 Nunu sembe ha sumbu ti kwambu naha ki nu torosindau hima le, nunu nui tau ti sembe ha sumbu kwambu tiki etinda nambwe hima leni wunu nu okulano. Hinde wowani, wunu ki sukwandau nomo le wunjenga hinde apa wu ra kumbwa. O keke ma wunu nu okulani wui nomo ti nu ra. Nunu apa nui okokona tumbwa nu sirina hinga.
2 Nunu funda funda tinda ete nui takai ki dau hima leni ma nu okulandawa wu eripeˈaripeni sumbu kipe numbwa wu hambwani sembe ha sumbu wuhi ti kwambu ki sa wu eti.

3 Nu hambwanda, Kurais okwe ri okokona tini ri sirina nambwe. Ri wosindaro
sumbu ti ka Gotri chengi ki sawero hingambwa ete ri sirinandaro, “Hima le kapwa
mwanji mini bwandau ti, o kapwa mwanji wuhi tani ani ki raundau.”
4 Imbihumbwa wu kairo Gotri chengi ele o nunu okula kinani wu kairo. Ele chengi
ki sawero mwanji mwe le kale, sembe ha sumbu nuhi leni okulawa kwambu tiki nu
etisini Gotri ai nunu ra'aino gisi ti nu nikisinda.
5 Gotri kumbwa kwambu ti nu torosiwani rindo nunu okulasiwani sembe ha sumbu
nuhi ti kwambu tiki ya eninda. Woro do Gotri sa kunu okulasiwa Kurais Jisas sumbu
tunumbwa ma ku torosini inaka funda ku owesini ku ichi'uchanda.
6 Wondani sembe wahapi kumbwa ku dani takisopo kuhi le tinda ete nui Apukolaka
Jisas Kurais ri Yapai hi tunumbwa ma ku rasainda.

Kurais Juta hima kupu lenga hima kupu ba fwelenga ete ri okularo

7 O keke kunu tinda kui hiparakambwe le ma ku ratasini sembe wahapi kumbwa ku
da, ka Kurais Gotri hi ni ri rasai kinani nunu ratasiwani sembe wahapi kumbwa nu
dau hinga.
8 Ka hinga a sawenda: Kurais hima tape kupu kutondau hima leni ri okula ki wui tau
ra himache hinga ri sukwaro. O sumbu hinga ri wosiro ti, Gotri mwanji mwe naha ni
aka gele hinga yeni ekikina kinani ri wosiro, wosiwa o sumbu ga Gotri imbihumbwa
pe metele lenga wu injiro mwanji lenga funda anachiki ki.
9 Ri okokona ti ele biya hima kupu ba fwele okwe Gotri hima keke wo sumbu rihi ti
wu heini hi rihi ti wu rasai ki. Woro do sumbu ni Gotri chengi ka hinga sawero:
“Ele biya hima kupu ba fwelei nindo ki hi mihi tini amwei wunu a sawehambwano.
Wondani hukwa ni a randani hi mihi a rasaindano.”
10 Woro Gotri chengi ki sawero mwanji foti ka hinga:
“Kunu hima kupu ba fwele okwe, kunu Gotri ri hima kupu lenga ma funda ku
eripe'aripe.”
11 Wosini mwanji foti ete ri ai sawero,
“Kunu ele biya hima kupu ba fwele tinda ete, kunu Apukolaka hi ti ma ku rasai. Dele
nuwe mapwa ki dau ele himiyama hurahama hinga tinda ete, kunu hi rihi ti ma
ku rasai.”
12 Aisaiya okwe ete sawero,
“Ichai Jesi hima kupu ki hima fori o sukwakonda. Wosini ori hima to ele biya hima
kupu ba fweleni ri aulindakonda. Wondawa ele hima kupu ba fwele rini sembe
wu hasini wunu ri okulano sumbu tini ya wu nikisindakonda.”
13 Gotri rindombwa gisi gisi nu nikisindau mwa'ambwe mu naha, woro do Gotri
sembe ha sumbu kuhi ki kunu okulawa ele eripe'aripe sumbu ga sembe wahapi sumbu
ga sa kunu talesi. Wosiwa Gotri Himamwale ri kwambu ki kunu okulandawa gisi gisi
Gotri ni ku nikisindau sumbu kuhi ti kipe naha sukwa sukwa o indakonda.

Pol ri randau Gotri tau o tini ri eripendau

14 Ai hiparakambwe le, inaka ahi ti gisi gisi sumbu kipe ku wosindau tini
sembe mwe naha kunu ani hasindau. Ele hambwa hinga tinda kunu talesindau.
O keke hiparakambwe fwelenga ku ana'okulandani ele Gotri sumbu kipe ni ku
ondiyakandiyandakonda.
15 Mwanji fwele kunu keke do a kairo ti, kwambu hingache. Woro ani aki aki a kai
nambwe. Mina. Hinde wowani, Gotri hima keke wo sumbu ri ani hasiwani kui inaka
a rasai kinani do chengi hinga a kairo.
16 Do tau rindo ani ondiyasiwani Kurais Jisas tau ra himache hinga a dasini ele
biya hima kupu ba fwele keke tau a randau. Ani puris hima hinga ani etisini Gotri
mwanji kipe ti a bwandau. Wondani hima kupu ba fweleni Gotri tambwa wunu a

ratandau, wowa Gotri Himamwale ti wunu okulawa Gotri hima kipe naha wu sirawa Gotri okokonandau angu'omwe hinga wunu ani ha ki.

17 O hinga keke, ani Kurais Jisas ni a takaisini Gotri tau a randau ti, ani eripe'aripendani a randau.

18 Ani mwanji ba foni a bwa hinga. Mina. Ani doha'a mwanji funda numbwa a bwakondau. A bwakondau mwanji ti Kurais ri tau ti ai tapa tenge ki ri owesini ani ga si raro tini a bwakondau.

19 A bwandaro mwanji ti ri ani okulani a randaro tau le okwe ete ri ani okulandaro. Wondawani kwambu chele tau ba fweleni a randawani Gotri Himamwale ti okwe ri kwambu ki ri ani okulandaro. Dele Gotri sumbu hinga to ele hima kupu ba fwelei sembe ni yeni rasaiwani Gotri mwanji ni wu sirinandaro. O keke Jerusalem ko ki ani ambwesini Kurais ni sawero Gotri mwanji kipe ni wunu a bwa bwa ele mapwa hinga tinda ani ini Ilirikam ko ki ani ambwesinda.

20 Do tau hinga a randaro ti, mapwa fweleki dau Kurais hi tini wu mendinda nambwe hima leni Gotri mwanji ti wunu a bwanda ki, o tini funda ete ani okokonandaro. Hinde wowani, ai okokona ti hima ba forito worumbo waliro tenge ki aka a rasai hinga.

21 Mina. Ai okokona ti Gotri chengi ka hinga sawero hinga a wosi ki,

“Hima le ri mwanji suwa wu mendi nambwe le, rini wu hei sindau. E, hima le ri mwanji wu mendi nambwe le, wunu norukweni wu hambwa sindau.”

Pol ri okokona ti, Rom himako ni ri heisini Sipen tokwe ri i ki

22 Do a randau tau to numbo ahi ti ichakisiwani kunu tambwa a ta ki numbo miyafo a simiyaneheiro ti mina, a wofuro.

23 Woro apa ani heiwani aha'a ko ki a rano tau ti humburo. Ani asama miyafo naha kunu tambwa a ta kinani ete ani okokonandaro.

24 O keke Sipen ko ki ani ino gisi ki a tani kunu ani heini kunu ga gisi fwele a dawa inaka ahi ti feriwambwa ani ino gisi ki ku ani ra'aini Sipen indau numbo ki ku ani etino.

25 Woro apa metengei Jerusalem ko ki ani ini Gotri ni sembe haro himiyama hurahama leni wunu ani okulakondau.

26 Ani ikondau sumbu mwe ti ka hinga: Jerusalem ko ki dau sembe ha himiyama hurahama le mwa'ambwe keke wu heifuwani Masetoniya pe sembe ha hima lenga Girik pe sembe ha hima lenga ya mwa'ambwe wuhi fwele wu wausini Jerusalem ko kipe sembe ha hima leni wunu rumbwe ki mwanji wu injisini wu waundau tini ani hei ki ani ikondau.

27 Mwe naha, wu eripe'aripeni o sumbu hinga wu wosindau. Woro Jerusalem himako wu raro tau wasa tini wunu ai hakondau. Hinde wowani, Juta hima kupu le hima kupu ba fweleni himamwale wunu okulano hambwa tini wunu hawani, wunu ga apa ele Juta hima kupu leni sembe tupu wunu okulano ahirahi leni o yakwakonda.

28 O keke ani ini o tau a rani Jerusalem himako norukweni wunu ani okulasinimbwa Sipen indau numbo tokwe a tanimbwa kunu ani heikonda.

29 Ani sembe ani hasindau, e, kunu tambwa a tawa, Kurais kwambu ti ani talesiwa kunu tambwa a sukwa sindau.

30 Ai hiparakambwe le, nui Apukolaka Jisas Kurais keke, e, Gotri Himamwale nunu handau hima keke wo sumbu keke apa ani mwanji kwambu ki kunu a sawenda. Gotri ani okulanda kinani ani ga funda ku wausini Gotri ni gisi gisi hapa tinga ma ku uchahambwanda.

31 Wondawa Gotri Jutiya kipe hima fwele, Gotri mwanji wu sawesiya'aindau le wui tapa tenge ki a raino sumbu ti ri hanja'aindawa Jerusalem pe sembe ha himiyama hurahama le wunu okula kinani wunu keke a wokondau tau ni sa wu okokona.

32 E, Gotri ri okokona nawa, ani ka tau a humbusini ani eripe'aripeni a sukwani kunu tambwa a tani kunu ga gisi fwele a dani a himati ki.

33 Gotri rini sembe wahapi mu naha, woro rindo kunu ga o dakonda. Mwe naha.

16

Pol himiyama hurahama miyafo leni ri wese'aro

1 Ai okokona ti, nui kahaiche Fipi kunu tambwa ti iwa ma tini ku enependa. Tini Sengiriya pe sios hima le keke Gotri tau ti randau.
2 Ti iwa Apukolaka hi ki Fipi ku ra'aisiwa kunu ga sa ti da. E, nomo fo tini ki sukwawa ma tini ku okula. Kunu Gotri himiyama hurahama le, o sumbu hinga ku wosino ti sumbu kipe naha. Hinde wowani, himiyama hurahama miyafo naha ti okulani ani okwe ti okularo.
3 Wese'a ahi ti ma ku ra'aini Pirisila hima pi Akwila ni ku sawe. Fini Jisas Kurais hi ki ani ga tau funda nu randau.
4 Fini fi hano tini fi otokunasini fi ani okularo. Woro andombwa fini a wese'andau, mina. Ele hima kupu ba fwelei nindo ki dau sios hinga tinda ete fini wu wese'andau.
5 Wese'a ahi ti fi aka ki waundau sios hima leni ma ku sawe.
Wese'a ahi ti ma ku ra'aini Epinitas ni ku sawe. Rini nau ahi naha, Esiya mapwa ki sembe ha sumbu ti ele hima i nindo ki rindo mwaseni haro.
6 Wese'a ahi ti ma ku ra'aini Mariya ni ma ku sawe. Tini kunu okula kinani tau kwambu miyafo naha ki ti randaro.
7 Wese'a ahi ti ma ku ra'aini Andoronikas hima pi Juniyas ni ma ku sawe. Fini ani hinga Juta hima kupu fopi, woro kalapus tiki funda ete nu daro. Jisas Himache lei nindo tiki fini hi chele, sembe ha sumbu fihi ti findo mwasesiwanimbwa ani gumwa kumbwa sembe ani haro.
8 Wese'a ahi ti ma ku ra'aini Ambiliyetas ni ma ku sawe. Rini Apukolaka ni sirinandau ai nau naha.
9 Wese'a ahi ti ku ra'aini Epan ni ma ku ha, rini Kurais tau funda nu randau nui hiparakambwe naha. Wosini wese'a ahi ti Sitekis okwe ma ete ku sawe, rini ai nau naha.
10 Wese'a ahi ti ku ra'aini Apelis ma ku sawe. Rini Kurais ni mwe naha ri sirinandau hima hinga ri sukwasindau.
Wese'a ahi ti ku ra'aini Arisitopulas aka kumbwa dau hima leni ma ku sawe.
11 Wese'a ahi ti ku ra'aini Herodiyon ni ma ku sawe, rini ani hinga Juta hima kupu fo.
Wese'a ahi ti ku ra'aini Nasisas aka kumbwa dau hima leni ma ku sawe, wunu Apukolaka tapa tenge ki wu dau.
12 Wese'a ahi ti ku ra'aini Tiraifina hima pi Tiraifosa ni ma fini ku sawe, fini Apukolaka tau ni tau kwambu naha ki fi randau.
Wese'a ahi ti ku ra'aini Pesis ni ma ku sawe, rini ai nau naha, Apukolaka tau ni tau kwambu naha ki ri randaro.
13 Wese'a ahi ti ku ra'aini Rufas ga ri nuwai ni ma ku sawe. Rini Apukolaka rihi ri naro hima kipe naha. Ri nuwai ani ni ti che hinga ti enependaro.
14 Wese'a ahi ti ku ra'aini kale hima ni ma ku sawe, Asingiritas, Filikon, Hemis, Patoropas, Hemas, e, wunu dau hiparakambwe le okwe.
15 Wese'a ahi ti ku ra'aini kale hima ni ma ku sawe, Filolokas hima pi Juliya, Neriyas ga ri kahaiche ga, Olimbas, e, wunu ga dau Gotri himiyama hurahama le okwe.
16 Kunu Gotri himiyama hurahama le kui sumbu ti kunu funda funda kui hiparakambwe ni tapa ti ma ku anayenguna.
Kurais ri sios hima le wunu tinda ete kunu ni wese'aro.

Hima fwele sios apumbwa apu i kinani wu huwandau

17 Ai hiparakambwe le, ani hima le sios ti huwawa apumbwa apu ino ti keke ku hambwafwa'ai kinani sembe kunu a yendau. Wunu o ku sirinandau sumbu

ti wu yetupwandani o sumbu hinga wu wosindau. O keke hima miyafo naha wu hichakondau. Woro kunu ele hima miya hinga ni gumwa ma ku sini wunu ga funda ku ichi'uchanda kei.
18 Kale hima hinga le nui Apukolaka Kurais tau tini wu randa nambwe. Mina. Wunu wui okokona sumbu tini wu sirinandau. Wondani kapwa sumbu ki indau numbo ni hikisandau hima kipe lei wui inaka ki mwanji muningi sukwa kinani sembe yendani ya wunu gambonda.
19 Gotri mwanji ni kipe naha ku sirinandau mwanji suwa ti ele hima hinga tinda wu mendisindau. O keke kunu ani eripe'aripenda. Woro ai okokona ti, sumbu kipe tini norukweni ku hambwasini kapwa sumbu tini ku hikisanda ki.
20 Gotri rini ki sembe wahapi mu naha dau, woro gisi faiche naha iwa Saiten ni ri yititakokoni kui seke tako ki o ri rawarukonda.
Nui Apukolaka Jisas ri hima keke wo sumbu kunu ga o dakonda.

Hima fwele Rom kipe himako leni wese'aro

21 Tau funda si randau hima, Timoti, kunu ri wese'anda. Lusiyas, Jeson, Sosipata, wunu ani ga Juta hima kupu, woro wunu okwe kunu wese'anda.
22 Ani Tetiyas, do chengi a kairo ti, Pol takisopo naha ki a mendisini a kairo. Apukolaka hi tiki kunu a wese'andau.
23 Gaiyas okwe kunu wese'andau. Aka rihi ki a dawani kipe ri ani aulindau, woro o aka kumbwa ele sios hima le okwe wu waundau.
Erasutas, do ko laka ki gapiman lei chengi kaindau hima hinga ri dau. Woro rini ga nui hiparakambwe ri Kwotas ga kunu ni fi wese'andau.
24 [Nui Apukolaka Jisas Kurais hima keke wo sumbu rihi ti kunu ga o da. Mwe naha.]

Nunu Gotri hi tini ma nu rasai

25 Jisas Kurais ni sawero Gotri mwanji kipe ni a bwandawani kunu o tini ku mendini sembe ku hasini ku dau. Woro Gotri ku tororo mwanji ki kunu ri okulandawa sembe ha sumbu kuhi kwambu ki o ku etikonda. Doha'a mwanji imbihumbwa kapwa ete yanisini daro ti, apa Gotri to amwei woro.
26 Ete da ete da Gotri to sawewani imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima leto kairo mwanji mu mwe tini ele nuwe mapwa ki dau hima leni wu bwawani ele himiyama hurahama hinga tinda ete o mwanji yanisiro ti mwanji mu ti, amwei naha wu hambwandau. Gotri o hinga ri wosiro ti, ele biya hima kupu ba fwele sembe mwe naha wu hani ri sumbu tini wu sirina ki.
27 Dori Gotri rindombwa ele hambwa hinga tinda ri torosindau. O Gotri hi numbwa Jisas Kurais hi ki gisi gisi ma ete nu rasainda. Mwe naha.

Pol To Metengei Naha Korin Sios Leni Rumbwero Chengi

1 Ani Pol, ani Jisas Kurais tau ra himache. Gotri ri okokona naha ki Jisas Kurais tau
ra himache hinga ri ani esiro. Ani ga ai hiparakambwe ri, Sositenis, ga sindo do chengi
si kaini
2 Korin ko ki dau Gotri ri sios hima leni, kunu, si humbwendau. Kurais Jisas kapwa
sumbu kuhi rani ri humbwewani hima kipe naha ku sirasiwani, rihi minde naha hinga
kunu ri ondiyasindau. Kunu ga ele ko ele ko ki dau sembe ha hima lenga tinda ete, nui
Apukolaka Jisas Kurais hi ni wu uchandau hima leni rihi minde wunu ri nasindau.
Rini wunu ga nunu ga funda nui Apukolaka.
3 Nui Yapai Gotri ga nui Apukolaka, Jisas Kurais, ga kunu keke fi woni sembe wahapi
ti o kunu fi hakonda.

Pol Gotri ni wese'aro

4 Jisas Kurais kunu wosiro sumbu kekembwa Gotri ri hima keke wo sumbu ti
omwesika kunu haro. Woro o keke gisi gisi kunu ani hambwandani Gotri ni a
wese'andau.
5-6 Kurais mwanji ti kunu nu sawero ti, kunu o tini sembe we kuhi ki kwambu naha
ki ku toronambusindau. O sumbu keke Gotri ele sumbu kipe hinga tinda ete o ai
kunu yando'i yandotasinda, Gotri mwanji bwandau sumbu kuhi le, e, hambwa kipe
hambwandau sumbu kuhi le okwe.
7 O keke apa Gotri Himamwale haro peresen foti keke ku heifunda nambwe ku dani
nui Apukolaka, Jisas Kurais, amwei ri sirano tini ku nikisindau.
8 Woro o Apukolaka to kunu okulasiwa kwambu tiki ku etisini ete ku da dawa gisi
jipe kuhi ti o ete ini humbukonda. Wosiwa apa nui Apukolaka, Jisas Kurais, hima ni
koti wono gisi tawa, nunu kapwa sumbu nambwe huruhumba hinga hinde nunu hei
kumbwa.
9 Gotri do sumbu ni mwe naha ri wosikondau. Hinde wowani, rini mwanji mwe naha
kumbwa ri bwani sumbu mwe ya ri wosinda. Do Gotri tombwa Kurais, nui Apukolaka,
ga sembe funda ku da kinani kunu ri ucharo.

Sios ti huwani nerimbe miyafo apumbwa apu iro

10 Woro ai hiparakambwe le, nui Apukolaka, Jisas Kurais, hi ki mwanji kwambu tiki
ka hinga kunu a sawenda: Kunu tinda ete mwanji funda kumbwa ma ku bwani ku
sirina. Apa kunjenga kui nindo ki apumbwa apu ku huwa kei. Kunu nerimbe funda
naha kumbwa ma ku etisini sembe funda ku owesini inaka funda kumbwa ma ku
hambwa.
11 Ai hiparakambwe le, Kulowi ri hima kupu le kui nindo ki ku anangiyandau mwanji
leni wu ani sawero.
12 Woro wui mwanji a mendiwani kunu funda funda tinda ete ka hinga ku
sawendau: Kunu fwele sawe, “Ani Pol himache,” wowani fwele sawe, “Ani Apolos
himache,” ete wowani fwele sawe, “Ani Pita himache,” wowani fwele sawe, “Ani
Kurais himache.”
13 Woro hinde hinga ku hambwandau? Ka Kurais alase ki fikasini apumbwa apu
iro'o? Ani Pol to ka me yapweke ki ani hasini kunu ani okularo'o? Ka uku ku yaro ti,
hi ahi, Pol, ni sembe ku hasini uku ku yaro'o?
14 Kui nindo ki Kurisupas hima pi Gaiyas numbwa uku a yasiro, hima fwele mina.
Woro o keke Gotri ni a wese'anda.
15 O keke apa hima fori ete sawe hinga, kunu hi ahi ki uku ku yaro.

16 O mwe naha, Sitefanas hima kupu le okwe wunu a yasiro. Wosini hima foringa ai
a yasiro umo? Mina, opito.
17 Kurais ani humbwero ti, hima leni uku a yasi ki ri ani humbwe nambwe, mina.
Ani ri ani humbwero ti, Gotri mwanji kipe a bwa ki ri ani humbwero. Woro Gotri
mwanji kipe a bwano ti, do nuwe kipe hambwa ki a torosini a bwa hinga, mina, foki
Kurais me yapweke ki ri haro ti, bwelefo kalefo hinga wu nano.

Kurais rini Gotri kwambu

18 Mwe naha, hi tiki raikondau hima le me yapweke mwanji tini wu mendini
ambwatinambwati mwanji hinga wu hambwakonda. Woro nunu Gotri ai nunu rataro
himiyama hurahama leto nu hambwanda, me yapweke mwanji ti, o Gotri kwambu.
19 Hinde wowani, Gotri chengi ete sawero,
“Hambwa laka hambwandau hima lei wui hambwa ti walambe wunu a wosisindau.
Wondani mwaringamwe kipe naha hambwandau hima lei mwaringamwe ti, a rani a
humbwe sindau.”
20 Kale hambwa laka hambwandau hima le, soki wu dau? Kale Moses kaisiro Gotri lo
mwanji ondiyakandiyandau hima le, soki wu dau? Do nuwe ki dau mwanji bwa hima
naha le, soki wu dau? Gotri do nuwe ki dau ele hambwa wuhi, e, mwaringamwe wuhi
hinga ri wosiwani ri miyaningisopo ki ambwatinambwati hima hinga wu sirasindau.
21 Do nuwe ki dau hima le, wui hambwa ki, Gotri hambwa ti hinde apa wu
hambwa kumbwa. O sumbu hinga wunu ki sukwasindau ti, ri inaka ki funda ri
hambwafwa'aisindau. Woro, o keke, Gotri ele himiyama hurahama ni ai ri ratano
numbo foti okokona rihi ki ri nambusinda. Ri namburo numbo mwe ti ka: Do
nuwe kipe hima le Gotri mwanji kipe ni ambwatinambwati mwa'ambwe hinga wu
naro, woro o mwanji numbwa wu mendini sembe wu hawambwa Gotri wunu ri ai
ratakonda.
22 Juta hima kupu le Gotri ni sembe wu ha kinani Gotri sumbu kwambu keke wu
uchandawani, Girik hima leto Gotri ni wu wakinehei kinani hambwa omwesika wu
toro ki au wunu saindau.
23 Woro, nunu, Kurais me yapweke ki haro mwanji tini nu bwandau. Woro o mwanji
to Juta hima kupu lei sembe ti walambe wunu ikoni wunu etipendawani, Girik himako
to o mwanji ni wu mendikoni ambwatinambwati mwanji hinga wu nandau.
24 Woro nunu, Juta hima kupu fwele'e, Girik hima fwele, Gotri nunu uchawani
ri tumwa ti nu mendiro hima le, ka hinga mwe naha nu hambwandau, Kurais rini
Gotri kwambu hingambwa naha ri dasini rini Gotri hambwandau hingambwa naha ri
hambwandau.
25 Do me yapweke mwanji Gotri nunu haro ti, do nuwe kipe hima le ambwatinamb-
wati mwanji hinga wu hambwandau ti, ele wui hambwa ni dikisindau. E, me yapweke
mwanji wu mendini Gotri ni kwambu nambwe wu nandau ti, rini kwambu chele, ele
wui kwambu ni ri dikisindau.
26 Ai hiparakambwe le, kunu imbihumbwa Gotri kunu uchawani ku tani sembe ku
haro tini ma ku hambwa. Kui nindo ki, hima miyafo do nuwe kipe hambwa ni miyafo
wu toro nambwe, hima miyafo hima apukolaka hinga wu eti nambwe, e, hima miyafo
hi chele hima hinga wu da nambwe.
27 Woro Gotri do nuwe ki dau hambwanda nambwe hima leni uchani rihi wunu
ri naro ti, do nuwe kipe hambwa laka hambwandau hima leto huruhumba wu hei
kinani. Gotri do nuwe ki hima apukolaka eti nambwe hima leni ri uchani rihi wunu
ri naro ti, do nuwe ki dau kwambu chele hima leto huruhumba wu hei kinani.
28 E, Gotri do nuwe ki dau hi nambwe hima le, e, tikisapu wu nandau hima le wunu
ni ri uchani rihi wunu ri naro. Mwe naha, Gotri do nuwe kipe hi nambwe, kwambu
nambwe, e, mwa'ambwe nambwe hima leni rihi wunu ri naro ti, hi ga dau, kwambu
ga dau, e, mwa'ambwe ga dau do nuwe kipe hima leto huruhumba wu hei kinani.

29 O sumbu hinga ri wosiro ti, foki apa hima fori Gotri miyaningisopo ki rinjenga hi
rihi tini ri rasai ki.
30 Woro kunu Gotri kunu esisiwani Kurais Jisas ga funda ku dau. Kurais Jisas
Gotri okokona tini sirinani do nuwe ki ele tau rihi ri rani ri humburo ti keke apa
Gotri hambwa kipe tini nunu ri handani hima kipe naha nu sirano numbo rihi
ti nunu ri mekundau. Rindombwa nunu ri okulawambwa kipe naha tumbwa nu
ichi'uchandano. Rindombwa ri hasini ri fi ki nui kapwa sumbu keke wungwa ri jisini
ai nunu ri ratandau.
31 O keke Gotri ri okokona ti, ri chengi ki sawero ka mwanji hingambwa ma nu wosi,
“Hima fori hima foi hi tini ri rasai kinawa, rini Apukolaka i hi numbwa sa ri rasai.”

2

Pol, Jisas me yapweke ki haro mwanji tini bwaro

1 Ai hiparakambwe le, ani imbihumbwa kunu tambwa a tani Gotri mwanji mwe
numbwa kunu o hingambwa a sawendaro. Woro sembe tini nimba kunu a yeni rasai
ki nuwe pe mwanji ba fo ba fweleni kunu a sawe nambwe. Kunu a sawendaro mwanji
ti, nuwe pe hambwa laka hambwandau mwanji ki kunu a sawe nambwe.
2 Inaka ahi ki kwambu naha ki ka hinga ani hambwaro: Kui nindo tiki a dano
gisi ki apa mwa'ambwe ba foni ani hambwa hinga, mina, Jisas Kurais numbwa ete
ani hambwano. Mwe naha, Jisas Kurais me yapweke tiki haro tunumbwa ete ani
hambwandano.
3 Imbihumbwa kunu ga a daro gisi ki, ani a yakina nambwe. Ani akitiwotindani seke
tapa ete ani rikirikinandaro.
4 Wondawani Gotri mwanji a bwani a sawekawendaro ti, inaka kuhi a jameko kinani
ai hambwa ki hambwa laka hambwandau hima hinga kunu a bwarakara nambwe.
Mina. A randaro tau ti, Gotri Himamwale kwambu tinga kunu a mekundaro.
5 Ani o tau hinga numbwa a randaro. Hinde wowani, ani ai okokona ti nuwe pe hima
lei hambwa leki sembe ha sumbu kuhi ti wosiwa omwesika i ki a wo nambwe mina, ai
okokona naha ti, Gotri kwambu tombwa o sembe ha sumbu kuhi ri wosiwa omwesika
i ki.

Gotri Himamwale tombwa hambwa kipe nunu handau

6 Mwe naha, sembe ha sumbu ti apukolaka iro hima i nindo ki, nunu ele ba fo ba
fo hambwa ki mwanji nu bwandau. Woro hambwa mwe ti, do nuwe ki dau hima
leto hambwandau hambwa hinga mina, e, do nuwe ki mekupu hima laka hinga wu
dasini himamwale wuhi ti hiki hinga metengei humbundau hima le, wui hambwa
hinga mina.
7 Nunu nu bwandau hambwa ti, Gotri hambwa kipe ni nu bwandau. Do hambwa
yanisini daro, Gotri do nuwe ri wosi nambwe gisi ki, lindana hinga nu da kinani, o
hambwa ni ri ondiyasiro.
8 Do nuwe ki ele hima ni aulindau mekupu hima le, do hambwa mu mwe ti wu
hambwa nambwe. Mina. E, wu hambwapo, apa hi hinga okundau nui Apukolaka ri
wu toroni me yapweke tiki hinde apa rini wu yekoro ambwa.
9 Woro nunu Gotri chengi ki ka hinga sawero mwanji tini nu sawendau,
“Mwa'ambwe le, miya hei nambwe le, wasamba mendi nambwe le, e, hima i inaka
ki okwe sukwa nambwe le, ele mwa'ambwe hinga rini ni okokonandau hima le
keke funda ri otokunasindau.”
10 Woro doha'a hambwa yanisini daro ti, Gotri ri Himamwale kipe nui sembe we
ki ri humbwewani tau hinga ri raro ti kekembwa apa Gotri nunu ri mekusiro. Gotri
Himamwale kipe ti ele mwa'ambwe hinga tinda ete ri wakineheindau. Wondani Gotri

sumbu kipe rihi lenga inaka kipe rihi lenga yanisindau le, Gotri Himamwale ti ele mwa'ambwe hinga tinda ete amwei ri wondau.

11 Hinde na hima forito hima foi inaka ti amwei naha ri heini ri hambwandau? Mina. Rini ki dau himamwale rihi tombwa ri inaka ti ri heini ri hambwasindau. Woro hingambwa, hima fori Gotri inaka ti hinde apa ri hambwa kumbwa. Gotri Himamwale tombwa o tini ri hambwandau.

12 Woro nunu do nuwe kipe himamwale ni nu toro nambwe, mina. Nunu Gotri rumbwewani taro Gotri Himamwale kipe tini nu tororo. O sumbu hinga nu woro ti, Gotri nunu keke woni nunu ri haro ele mwa'ambwe kipe ni amwei nu heini nu hambwa kinani.

13 Apa ele sumbu ni do kunu nu sawekawendau dele mwanji hinga ti, do nuwe kipe hima i hambwa ki nu mendini nu toro nambwe. Mina. Gotri Himamwale kipe to nunu ondiyakandiyandawani dele mwanji nu bwandau. Gotri Himamwale ki sukwaro mwanji ki Gotri Himamwale mekuro sumbu ele ni nu sawekawendau.

14 Gotri Himamwale rini ga da nambwe hima ri, rini Gotri Himamwale ki sukwaro ele sumbu ni ri hambwani sembe hinde ri ha kumbwa. Hinde wowani, ele sumbu ni ri mendini ambwatinambwati sumbu hinga ri hambwakoni ele sumbu mu mwe ti ri hikisandau. Gotri Himamwale ki sukwandau ele sumbu hinga Gotri Himamwale to hima leni ondiyakandiyawambwa wu hambwano.

15 Gotri Himamwale ga dau hima ri ele sumbu hinga tinda ri kilindau. Woro nuwe pe hima fori Gotri Himamwale ga dau hima foni hinde apa ri kili kumbwa.

16 Mwe naha, Gotri mwanji ka hinga ete sawero,

“Namoto Apukolaka inaka ti hambwasini apa Apukolaka ni ondiyakandiyandau? Mina.”

Woro nunu, sembe haro hima le, Kurais inaka hingambwa nunu ki do da.

3

Sios ki tau randau hima le wunu Gotri tau ra himache

1 Ai hiparakambwe le, mwase Gotri mwanji kunu ni a bwaro ti, Gotri Himamwale ga dau hima leni bwandau hinga kunu a bwa ki, mina. Sembe hukwe dau hima le, e, Kurais ni sembe haro sumbu ti muku pe che hinga dau hima le, wunu ni bwandau mwanji hinga numbwa kunu a sawendaro.

2 Wondani ando muku ti kunu ani handaro. A kwambu tini kunu ani ha nambwe. Ka gisi ki a kwambu hinde apa ku akoro ambwa. Woro apa okwe a kwambu hinde ku a kumbwa.

3 Hinde wowani, sembe hukwe kumbwa ete ku dau. Mwe naha, hiparakambwe ni omwemendindau sumbu le, e, mwanji ki au hinga ku anayendau sumbu le kunu ki ete dau. Dele sumbu hinga tinda ku wosindau ti, o sembe hukwe ki dasini wosindau sumbu leni ku wosindau. Sumbu mwe le, do nuwe ki dau hima le wui sumbu.

4 Wondani kui nindo ki hima fori sawe, “Ani Pol himache,” ete wowani fori sawe, “Ani Apolos himache.” O sumbu hinga ku wosindau ti keke hoko pe hima hinga ete ku dau.

5 Ma norukweni ku hambwa. Apolos rini hinde na hima? Ani Pol hinde na hima? Sini Gotri tau ra himache pumbwa. Apukolaka to tau ti apumbwa apu hinga sini haro. Wosiwani o tau hinga si randawani Kurais ni sembe ti ku haro.

6 Ani me tuko tini a siwani, Apolos to uku ti ri bu'i butaro. Wondawani Gotri to toroni rasukwaro.

7 O keke, me tuko sindau hima ri rini hi nambwe, e, uku bu'i butandau hima ri okwe rini hi nambwe. Ahirahi toroni rasukwandau hima ri, Gotri, tombwa hi chele.

8 Ahirahi kindau hima ga uku ti bu'i butandau hima ringa fini opi hingambwa. Woro fini ana'ape o tau fi randaro chiki hingambwa mwa'ambwe wasa ti o ya fi torokonda.

9 Sini Gotri ga tau funda si randau tau ra himache, wowani kunu Gotri rupwa hinga.

Sios ki tau randau hima ri aka rasaindau hima hinga

Woro kunu Gotri ri tau ra himache leto rasaini kindau aka hinga.
10 Gotri ri hima keke wo sumbu ti ani okulawani aka rasaindau sumbu tini kipe naha
ani hambwasini ando worumbo ti norukweni a fwahiro. Ete wosiwani hima fwele
tani o worumbo tenge ki aka hapame ti wu rasaindau. Woro ele hima hinga tinda ete
o worumbo tenge ki aka kau wu ki kinawa wunu sa wu hambwafwa'aisini o worumbo
tenge ki aka ti sa wu ki.
11 Ku hambwandau'u? Aka tini toroni yakinasindau worumbo ti etinambuhiro, rini
Jisas Kurais sa to. Hima ba fori worumbo anandi ti hinde apa ri ai fwa kumbwa.
12 E, hima le o worumbo tenge ki aka fo wu rasaini wu kindau: Hima fori gol ki
kiwa, hima fori silifa ki ri kiwa, hima fori ya laka ki randau humokuto ki ri kiwa, fori
mengihambangi ki ri kiwa, fori nukwa ki ri kiwa, e, fori witi kumbo ki ya ri kiu.
13 Woro, ele hima hinga tinda ete wu randaro tau le koti mendino gisi ki amwei ya
sukwakonda. O koti mendino gisi ki hi hinga ya okuni sukwakonda. Wosiwa o hi to
okusini ele hima wu randaro tau le funda funda ya ri tu'i tutaneheikonda. Wowa wu
randaro tau le ri heini ya ri hambwakonda, tau kipe tini wu raro'o, kapwa tau ni wu
raro.
14 E, hima fori o worumbo tenge ki aka tau ri raro ti, aka tipa rihi hi ti u nambwe
nawa, ori tau ra himache mwa'ambwe wasa ri torono.
15 Woro tau ra himache fori ri kiro aka tipa ti, hi ti tinda ete uwa, ori hima tau rihi ri
randaro le tinda ete humbuno. Woro tau ra himache ori tombwa kipe hinga ri dano.
Woro rini hi nindo tiki rini tatuni rataro hima hinga ri dano.

Sios oti Gotri aka

16 Kunu Gotri aka, o keke Gotri Himamwale kipe ti kui sembe we ki o da. Woro ka
tini ku hambwanda nambwe'e?
17 E, hima fori Gotri aka kipe tini walambe ri wosiwa, Gotri ori hima ni walambe ri
wosi sindau. Hinde wowani, Gotri aka oti kipe naha, rihi minde naha. Aka mwe le
kunu ni sawero.

Apa hima hi ti nu rasai kei

18 Foki hima fori rinjenga ri ai gambo ki. E, kui nindo tiki hima fori do nuwe pe
sumbu ni ri sirinani ete ri sawewa, “Ani hambwa chele,” o hinga ri hambwawa rini
metengei naha do nuwe kipe hima lei miyaningisopo ki ambwatinambwati hima hinga
sa ri wa'aisini pwe, hambwa kipe hambwandau hima hinga sa ri ai sira.
19 Hinde wowani, do nuwe kipe hambwa ti, Gotri miya ki heiwani ambwatinamb-
wati leto wosindau sumbu hinga. Gotri chengi ti do mwanji hinga ni ete sawero:
“Gotri ele hambwa laka hambwasini gambolombo sumbu ambwe sumbu ambwe wuhi
wu wondau leni numbo wunu ichakisini hima leto fekowe injisini fe torondau
hinga wui sumbu ki wunu ri toro'injindau.”
20 Wosini Gotri chengi ete ai sawero:
“Apukolaka ri hambwasindau, hambwa laka hambwasindau nuwe pe hima le wui
mwaringamwe ti tikisapu hinga.”
21 O keke, foki hima fori apa hima fo hi tini ri rasai ki. Hinde wowani, ele
mwa'ambwe hinga tinda ete kuhi lembwa.
22 Pol, Apolos, Pita, do nuwe okwe, himamwale ga dau ti, hima handau numbo ti, apa
dele dau mwa'ambwe le, e, ichekai sukwano mwa'ambwe le, ele mwa'ambwe hinga
tinda ete kuhi lembwa.
23 Woro, kunu Kurais rihi. Ete wowani Kurais Gotri hi.

4

Apukolaka rinjenga ri tau ra himache leni wui sumbu le ri kilindau

1 O keke, kunu nunu ni ka hinga ma ku hambwa, nunu Kurais tau ra himache hinga
nu dasini yanisindaro Gotri mwanji mu tini nu aulindau.
2 E, sumbu foni aulindau hima ri, ri lo mwanji ti ka hinga: Rini ri randau tau ni sa ri
hambwafwa'aisini kipe tumbwa sa ri randa.
3 E, kundo'o koti mendindau hima forito sumbu ahi tini ri kilino ti, o sumbu hinga ti
ani hambwawani ai miyaningisopo ki kapwacheche naha. Woro ani okwe ai sumbu ti
anjenga ani ai kilinda nambwe.
4 Mwe naha, ani kapwa sumbu ahi fo ani hambwa numbwa, woro apa ka hinga a
sawe hinga, “Ani kapwa sumbu nambwe.” Sumbu ahi kilino hima ri Apukolaka ri tau.
5 O keke Gotri hima i sumbu ti kilino gisi takai ta nambwe nawa, apa hima foi sumbu
ni ku kili kei. Apukolaka ni ma ku nikisiwa sa ri ta. Rindombwa ele sumbu hundu tiki
yanisini dau le ri toroni tapwaki tiki o ri owekonda. Wondani hima le inaka we ki kwai
hambwandaro sumbu amwei o ri wokonda. Wowo o gisi kumbwa Gotri nu randaro
tau nuhi le funda funda ya nunu ri sawendakonda, tau kipe ni nu randaro umo, kapwa
tau ni nu randaro. Wosini sumbu kipe wasa nuhi nunu hakonda.

Korin kipe sios hima le hi wuhi tunumbwa wu rasaindaro.

6 Ai hiparakambwe le, kunu ani okula ki ani hambwasini ani ga Apolos ga si sumbu
ni mwanji yepe hinga ani hambwasini ele mwanji hinga ni kunu ni a bwaro. O hinga a
woro ti, sini ni ku hambwa hambwa Gotri chengi sawero mwanji minde naha numbwa
ku sirinani Gotri chengi sawe nambwe sumbu ni ku hanja'ai kinani. Apa hima foi
sumbu ni ku heini funda ete ku okokonani hi rihi tinga kui hi tinga ku rasaindani
hima fori hi ni ku rakai kei.
7 Ai nau, hinde hinga mi hambwandau? Namoto hima apukolaka hinga mini esisiro?
Bwele sumbu hinga fotini Gotri mini ha nambwe? E, ele mwa'ambwe Gotri ki mwe
naha mi tororo ti nawa, wo hinde wowani hi mihi tini mi rasaindau? Mindo yapai
chele mwa'ambwe hinga hi mihi ti mi rasaindau'u?
8 Ei, mwe naha, sembe kuhi le ele mwa'ambwe to a hinga sukwani talesiwani bwele
keke ku hambwano? Kunu yakito! Wosini kunu nunu ni ku dikisini kundo king
apukolaka hinga ku etihiro! Aiyo kunu keke fiya kapwa naha! Woro kunu mwe naha
king apukolaka hinga ku da kinapo kunu keke hinde apa ani okokonakoro ambwa. O
sumbu hinga kunu ki sukwapo nunu okwe kunu ga king apukolaka hinga funda nu
sirakoro!
9 Ani ka hinga ani hambwandau: Gotri ri tau ra himache hinga nunu ri esiro ti,
nerimbe funda riki indau ele hima i nindo ki hima jepi naha hinga nunu ri esiro.
Wosiwani nunu, kotimwosini yeni sindau hima hinga nu dau. O keke, nunu, ensel lei
miyaningisopo ki, e, ele hima lei miyaningisopo ki kolonasini dawani heindau hinga
nu sirasindau.
10 Kurais hi ni nu sirinawani nunu ambwatinambwati hima hinga nu dau. Woro
kundo Kurais ni ku sirinani hambwa kipe ku torosindau. Nunu kwambu nambwe,
woro kundo kwambu ki ku etihiro. Kunu hi chele hima hinga ku etihiro, woro nunu
hi nambwe.
11 Imbihumbwa ki ambwesini ete ta tani apa okwe, nunu iche lenga nunu handani,
uku sumbwe hi lenga nunu saindani, nika'ari le nu inji kinani nu heifundawani, tapa
le wu lemunjisini nunu wu yendaro. Wondawani kipe tumbwa nu litino ko foti nu hei
nambwe.
12 Nunu nui tapa naha ki ahirahi tau ti kwambu naha ki nu randaro. Wondawani
nunu wu saweholiyawani nunu ga mwanji wasa kipe leni Gotri wunu okula kinani nu
ai bwandaro. Nunu ni kapwa sumbu hinga wu wosindawani nunu hima tape tumbwa
wunu nu hasiwani o sumbu hinga nunu wu wosindaro.
13 Kapwa mwanji naha leki nunu wu sawendawani, nunu ga mwanji wahapi leki
wunu nu sawendaro. Nunu ele nuwe mapwa hinga tinda ete nu indau ti, tikisapu

hinga, e, aku gepu hinga nu sirasindau. Imbihumbwa o sumbu hinga ete nunu ki sukwa sukwa ta tani apa okwe do ya ete da.

Korin sios le Pol sumbu hinga numbwa wu heini sa wu sirina

14 Do a kairo ti, huruhumba kunu hei kinani a kai nambwe, mina, kunu ni ani
okokonandau ai chechehimache le hinga ani hambwasini kui inaka leni ai a rasai
kinani a kairo.
15 E, Kurais sumbu tini kunu ondiyakandiyano hima le 10,000 hima hinga mwe naha
wu dawa, o kipe, woro apa kunu yapai miyafo nambwe. Mina. Kurais Jisas ri sumbu
kipe ki andombwa kui yapai hinga a dau. Gotri mwanji ni metengei kunu a bwawani
sembe ku haro ti keke kunu tinda ai che hinga ku wa'aisindau.
16 O keke ai sumbu ni ku heini ku sirinani ku ichi'ucha kinani sembe kunu a yeni a
rasaindau.
17 O sumbu hinga naha kekembwa, Timoti ni a humbwewa kunu tambwa o ri ikonda.
Rini ai che minde naha hinga, rini keke funda ete a wondau. Rini Apukolaka tau tini
kipe naha ri aulindau. Rindo Kurais ni a sirinandau sumbu tumbwa ku sirina ki inaka
kuhi le ori ai yeni ri rasaikonda. Ele ko ele ko ki dau sios le o sumbu hingambwa wu
sirina kinani wunu a sawekawendau.
18 Ani hambwawani kui nindo ki hima fwele ete wu hambwandau, apa wunu
tambwa hinde ani ai i kumbwa. Wondani hi wuhi tumbwa wu rasaindau.
19 Woro o hinga mina. Apukolaka ri okokona nawa kunu tambwa aichefunda naha
ete o a takonda. Wosini hi wuhi rasaindau hima ele wui mwanji tini a mendi hinga,
wui kwambu tumbwa ani heino.
20 Hinde wowani, Gotri aulindau sumbu rihi ti, mwanji numbwa nimba bwandau
hinga, mina, o ri kwambu ga dau.
21 Kunu bwele sumbu hinga tini ku okokonandau? Kui okokona ti, kumbo a torosini
a tani kui sumbu tini kunu a norukwe ki'i? E, kui okokona ti, kunu keke a woni sembe
wahapi sumbu ki a tani kunu ani okulano'o?

5

Anahopwero tini walambe sumbu ai wosindau sumbu ti Korin sios ki dau

1 Kui nindo leki anahopwendau sumbu ni walambe sumbu ai wosindau mwanji
suwa ti sukwani ele mapwa ele mapwa ihiro. Woro ka sumbu kui nindo ki sukwaro ti,
sumbu anandi naha. O sumbu hinga hoko pe hima le wosindau mwanji ti nu mendinda
nambwe. Sumbu mwe ti ka hinga: Hima fori ri yapai humwe ni hopwero.
2 Kunu ete hi kuhi tini ku rasaindau'u? Hinde wowani hi rasai bomo kuhi ku
hanja'aisini o sumbu keke ku ichaka nambwe ku dau? Hinde wowani ka sumbu hinga
wosiro hima ri hoko tokwe rini ku rawara nambwe ku dau?
3 Mwe naha, hima tape ahi tumbwa apahime a dau, woro himamwale ahi to kunu
ga o da. E, ani kunu ga a dasini ori hima o sumbu hinga ri wosiro ti, ri sumbu ti rini a
kilihiro.
4 Kunu a sawendau, nui Apukolaka Jisas hi tiki ma ku wau. Wowa o gisi ki
himamwale ahi ki kunu ga a dani nui Apukolaka Jisas ri kwambu ki
5 ori hima hinga Saiten tapa tenge ki rini o nu hakonda, wosiwa sembe hukwe ni
sirinaro hima tape rihi ti Saiten walambe sa rini wosisiwa Apukolaka ri gisi ki Gotri to
ori hima himamwale ti ai ri ratakonda.

Korin sios hima le kapwa sumbu wondau hima le hoko tokwe sa wu rawara

6 Kunu hi kuhi tini rasaindau sumbu ti, sumbu kipe mina. Yis fisiche pi
falawa ki owesiwani ichi'uchakowani falawa hehenandau sumbu tini ku hambwanda
nambwe'e?
7 Kunu yis owe nambwe falawa hinga, o keke kapwa sumbu tokwe kunu matinandau
yis hukwe ti ma rani ku humbwe, wosini falawa ako hinga ku da. Hinde wowani,

Pasofa gisi ki funda nu litisini nu andau sipisip che ti, angu'omwe ni handau hinga ka rini wu yeni wu si to. Hima mwe ri Kurais.
8 O keke o gisi kipe ni nu hei hei apa yis hukwe ni nu rata kei. Yis hukwe mwe ti ele kapwa sumbu mu naha. O keke yis owe nambwe bereti numbwa ma nu ratasini o gisi kipe naha ni nu eripe. Ka yis owe nambwe bereti ti, sembe halaya sumbu ga nimba gambonda nambwe sumbu tinga sawendau.
9 Chengi ba foki kunu ni mwase a kairo ti, ka hinga a sawero: “Kunu apa hima i humwe sawendau hima lenga nau ku toro kei.”
10 Woro ani do nuwe ki dau hoko pe hima lei nindo ki hima i humwe sawendau hima le, hima i mwa'ambwe leni heini funda ete okokonani toroningini ra'aindau hima le, e, gambolombo gotri ni sirinandau hima le, wunu ni tinda ku hanja'ai ki kunu a sawe nambwe. E, wunu ni funda ete ku hanja'ai kinawa kunu okwe do nuwe ma ku hanja'ai.
11 A kairo mwanji mu mwe ti ka hinga: E, kui hiparakambwe ku nandau hima forito hima i humwe ri saweno'o, hima i mwa'ambwe fotini ri heini ete ri okokonano'o, gambolombo gotri ni ri sirinano'o, hima leni ri saweholiyano'o, kapwa uku ni ri asini ri ambwatinambwatino'o, e, hima i mwa'ambwe fotini ri leningini ri ra'aino, o sumbu hinga ri wosiwa apa rini ga nau ai ku ji kei. Minambwe naha. Apa o hima ga ahirahi ti funda ku a kei.
12 Ku hambwawani hinde hinga, sios hoko ki dau hima lei sumbu tini kilino sumbu ti ai tau'u? Mina. E, sios we ki dau hima lei sumbu tini kilino sumbu o kui tau naha.
13 Hoko ki dau hima le, Gotri rinjenga o wunu ri kilikonda. Woro Gotri chengi ka sawero hinga ma ku wosi: “Kunu o kui nindo ki dau kapwa hima ori hoko tokwe ma rini ku rawara.”

6

Sembe haro hima le, ri hiparakambwe ni kotimwo kei

1 E, kui nindo ki hima fori hima foringa fi anangiyasini ori hima Gotri himiyama hurahama lenga ri norukweno tini wunu ri hanja'aisini ri ini hoko ki dau kanisol hima leni ri ai kotimwondau'u? Woro o sumbu hinga ni ri hambwawani huruhumba nambwe'e?
2 Nunu Gotri himiyama hurahama le, do nuwe mapwa laka ki dau hima lei sumbu tini wunu nu kilino tini ku hambwanda nambwe'e? Mwe naha do nuwe ki dau hima lei sumbu tini tinda wunu ku kilikondau. Woro hinde hinga ku hambwandau? Ka sumbu cheche kunjenga ku mendini ku kili hinga'a?
3 Nunu, sembe haro himako, hewen ki dau ensel lei sumbu okwe wunu nu kilino, woro ka mwanji ni ku hambwa nambwe'e? Mwe naha, wui sumbu le wunu ni nu kilino. O hinga ti nawa nunu do nuwe kipe ele sumbu okwe amwei naha nu kilino.
4 Woro, kui nindo ki do nuwe kipe anangiya mwanji fo sukwawani, hinde wowani o mwanji ku ra'aini sios we ki hi da nambwe hima leni ku sawehambwasiwani wundo o mwanji ni wu kilindau?
5 Do mwanji hinga kunu a bwandau ti, huruhumba hinga ku hei ki kunu a bwandau. Hinde hinga ku hambwandau? Kui nindo ki mwaringamwe kipe dau hima fori dau'u? Wowa rindo opi hiparakambwe fi mwanji ni ri mendini ri kilini sa fini ri wonorukwe.
6 Woro mina, o sumbu hinga ku wosinda nambwe, o keke hiparakambwe fori hiparakambwe forini o kotimwonda. Woro o sumbu hinga sembe haro himako i miyaningisopo ki mina, sembe ha nambwe hoko pe hima lei miyaningisopo ki ku wonda.
7 Mwe naha, kui hiparakambwe leni wunu ku kotimwondau sumbu ti keke, ku hichakohiro. Hinde wowani wunu ku hanja'aisiwani kapwa sumbu kunu wu wosi nambwe? Hinde wowani wunu ku hanja'aisiwani mwanji kunu wu gambo nambwe?

8 Wowani mina. Kunjenga hiparakambwe fweleni kapwa sumbu wunu ku wosini
wunu ku gambosini wui mwa'ambwe le ku leningini ku ra'aindau! Mwe naha, kui
hiparakambwe minde naha leni ka kapwa sumbu wunu ku wosindau.

9 Woro ka mwanji ni ku hambwa nambwe'e? E, kapwa sumbu wosindau hima le,
apa Gotri aulindau kwambu rihi ti hinde wu toro kumbwa. Foki sembe kuhi ti ku
ai gambo ki. Hima i humwe ni sawendau hima le, gambolombo gotri ni sirinandau
hima le, anahopwero sumbu tini walambe sumbu ai wosindau hima le, hurahama
tombwa himiyama sumbu hinga wosindau hima le, hurahama foringa hurahama
forini huruhumba sumbu wu wosindau hima le,
10 hili yandau hima le, hima ba fwelei mwa'ambwe leni funda ete okokonandau
hima le, uku sumbwe ti miyafo asini ambwatinambwatindau hima le, hima ba
forini saweholiyandau hima le, hima foi mwa'ambwe ni okokonani wu leningini wu
ra'aindau hima le, e, kale hima hinga tinda ete Gotri aulindau kwambu ti, hinde apa
wu toro kumbwa.
11 Imbihumbwa kunu hima fwele kale hima hinga ku daro. Wosiwani Gotri kapwa
sumbu kuhi ti kunu yokoni humbwesini rihi minde kunu ri nasiwani hima kipe naha
uchandau hi ti ku tororo. Nui Gotri o sumbu hinga nunu ri wosiro ti, Apukolaka Jisas
Kurais hi ga Gotri Himamwale tinga opi hi ki nunu ri wosiro.

Hima tape nuhi ki Gotri hi ti ma nu rasai

12 Kunu fwele ka hinga sawendau: “Gotri ri lo mwanji ki amwei minambwe ri na
nambwe ele sumbu hinga tinda ete a wosino.” O mwe naha, woro ele sumbu hinga
to tinda kunu okulanda nambwe. E, ka hinga a saweno: “Gotri ri lo mwanji ki amwei
minambwe ri na nambwe ele sumbu hinga tinda ete a wosino.” Woro sumbu foni a
torosiwa o sumbu to ani aulino ti, mina.
13 Kui nindo ki hima fwele ka hinga sawendau: “Sembe ti ahirahi a ki iche nunu
handawani, ahirahi ti sembe we ki ya nu rawainda.” O mwe naha, woro Gotri opi
mwa'ambwe ana'ape ete ri humbuno. Hima tape nuhi ti hima i humwe sawe sumbu
nu sirina ki nunu ri wosi nambwe. Mina. Hima tape nuhi ti Apukolaka hi. Apukolaka
hima tape nuhi tini ri aulindau.
14 Gotri ri kwambu ki Apukolaka ni matimat ki rini ai ri rasairo. Woro nunu ni o
hingambwa ri ai ri rasaikonda.

15 Hima tape kuhi le o Kurais hima tape. Woro ka tini ku hambwa nambwe'e? E,
Kurais ri hima tape hinga nu siraro ti, o hima tape nu ra'aini numbo tenge humwe
tinga nu anangauwa tini ga hima tape funda nu wa'aino ti, kipe'e? Minambwe minde
naha.
16 Numbo tenge humwe ga anangaundau hima ri o fini tape funda fi anangauhiro.
Woro ka sumbu ni ku hambwa nambwe'e? Gotri o sumbu ni ete ri sawero, “Fini hima
tape tini fi anahaiyewani fi hima tape apumbwa apu mina, funda naha.”
17 Woro Apukolaka ga fi anangauno hima ri, fi himamwale ti funda naha.
18 Hima i humwe ni sawendau sumbu ti, ma ku hanja'aisini ma ku akini ta. Ele biya
kapwa sumbu fwele hima le wu wosindau le, o hima tape hoko ki wu wosindau. E,
hima i humwe ni sawendau hima ri, o ri hima tape we ki dau fi ni kapwa sumbu ri
wosindau.
19 Hima tape kuhi ti Gotri Himamwale kipe to dau aka. Woro ka tini ku hambwa
nambwe'e? Gotri ri Himamwale ti kunu hasiwani kui sembe we ki o da. O keke
kunjenga apa ka hinga ku hambwa kei, “Do hima tape, nui hima tape minde.”
20 Mina. Gotri to sumbu omwesika ri wosisini wungwa kunu ri jiro. O keke hima
tape kuhi tinga Gotri hi tini ma ku rasai.

7

Anahopwendau sumbu

1 Mwase ku kairo chengi ki ku ani sawero mwanji wasa tini apa do ai a kaini kunu
a humbwe'indau. E, hima fori hima wapa ri dano ti, o kipe.
2 Woro anahopwe nambwe nimba dasini kapwa sumbu wosindau sumbu o suk-
wasini da. O keke ele hurahama funda funda wunu humwe sa wu hopwewa,
himiyama okwe wunu funda funda hura sa wu li.
3 Hurahama ri, hima tape rihi ti, o ri humwe hi, apa hurache ri hima tape rihi ti
gumwa tini si kei. Woro hingambwa humwe ti okwe hima tape tihi ti o ti hurache rito
rihi, apa hima tape tihi ti gumwa rini si kei.
4 Humwe ti hima tape tihi tini tinjenga tihi ti na hinga. Mina. Ti hurache to ti hima
tape aulindau. Woro hingambwa hurache ri hima tape rihi ti rinjenga rihi ri na hinga.
Mina. Ri humwe to hima tape rihi ti, ti aulindau.
5 Kini ki anahopwesini apa kindo foto hima tape kihi ti gumwa ki anasi kei. O mwe
naha, e, sembe funda ki hambwasini gisi faiche ki hima tape kihi ti apumbwa apu
dasini Gotri ni ki uchahambwa kinawa, o kipe. Woro dani ini fokumbwa ya ma ki ai liti.
Foki hima tape kihi ti norukweni ki auli nambwe siwa, Saiten o kini simiyaneheikonda.
6 Kale mwanji ku ani silisiwani ani ga do mwanji wasa kunu a sawendau ti, o sumbu
hinga ku wosi ki kunu ani ohounaro. Woro do kunu ani ohou naro mwanji ele, lo
mwanji hinga mina.
7 Ai okokona ti, ele himiyama hurahama hinga tinda ete ani hinga hima wapa wu da
ki. Woro mina, Gotri ele hima ni funda funda ba fo ba fo peresen ti wunu ri haro. Hima
fori peresen ba fo hinga ni torowani, hima ba fori peresen ba fo hinga ni ri tororo.
8 Wosini himiyama hurahama anahopwe nambwe lenga himanguto lenga, ka hinga
o wunu a sawendau: E, wunu ani hinga wu dawa, o kipe naha.
9 Woro hima tape wuhi ga inaka wuhi ga norukweni wu auli nambwe nawa, wunu
sa wu anahopwe. Hinde wowani, anahopwendau sumbu ti, inaka au saindau sumbu
ni dikindau.
10 Do lo mwanji anahopwero himiyama hurahama leni wunu a sawekondau. Do lo
mwanji hinga ai inaka ki sukwawani kunu a sawenda nambwe, mina, oti Apukolaka
ri lo mwanji. Mwanji mwe ti ka hinga: Humwe ti hurache ni apa hanja'aisini foki ai i
kei.
11 E, hurache ni ti hanja'aisini ti ai iwa, tini sa nimba ete ti da. E, minambwe nawa,
sa ti ai ini ti hurache ga sembe funda fi hambwani ti hurache ga kipe tumbwa sa fi ai
da. Hurache okwe apa humwe rihi humbu kei.
12 Woro kunu sembe haro hima fweleni ai inaka ki ani hambwandau mwanji fweleni
a sawekondau. Woro Apukolaka ri lo mwanji hinga mina. Mwanji mwe ti ka hinga: E,
hiparakambwe fori Kurais ni sembe ha nambwe humwe ni ri hopwesini dau ti nawa,
o humwe rini ga ete da ki ti hambwandawa, ori hiparakambwe apa o ri humwe ni ri
humbu hinga.
13 E, humwe foti sembe ha nambwe hima foriki hura ti lisini dau ti nawa, o ti hurache
tini ga ete da ki ri okokonawa, apa o humwe ti hurache ni hanja'ai hinga.
14 Hinde wowani, sembe ha nambwe hima ri sembe haro humwe ga kipe tumbwa
funda fi dawa, sembe ha sumbu tihi to rini okulawani ori hima Gotri miyaningisopo
ki Gotri hima kupu fori hinga ri sirahiro. E, sembe ha nambwe humwe ti sembe haro
hurache ga kipe tumbwa funda ete fi dawa, sembe ha sumbu rihi to tini okulawani
o humwe Gotri miyaningisopo ki Gotri hima kupu fo hinga ti sirahiro. E, minambwe
nawa, kui che le apa woyemuro che hinga. Woro mina, wunu apa Gotri hima kupu
hinga kipe tumbwa wu dau.

15 Woro, apa sembe ha nambwe hurache to'o, e, humwe to forini hanja'aisini i
kinawa, o hinga sa wosi. O hinga wosino ti, sembe ha hima kapwa sumbu nambwe. E,
sembe haro hiparakambwe foriki o sumbu hinga sukwawa rini'i tini torosi kei. Hinde
wowani, Gotri sembe wahapi sumbu ki ku sirina kinani kunu ri ucharo.
16 Nini humwe fori, ni hurache ni ni okulawa sembe mwe naha ri hakondau'u? Mina,
o sumbu hinga ni hikisandau. Mini hurache fori, mi humwe ni mi okulawa sembe mwe
naha ti hano'o? Mina, o sumbu hinga mi hikisandau.

Gotri humwasini nunu haro sumbu kumbwa ma nu da

17 Ka sumbu hinga tini ma ku wonda: Apukolaka to ku ichi'uchano numbo ti funda
funda kunu ri hasini o numbo ni ku sirina kinani kunu ri ucharo. O keke kunu o
numbo numbwa ma ku sirinanda. Ani ele sios hinga tinda ete wunu ki o sumbu ni lo
mwanji hinga ani owesindau.
18 E, hima fori hima tape kupu rihi ti wu kutosiwani Gotri rini ucharo ti nawa, apa
hima tape kupu oti ai anatoro kinani sumbu fo wosi kei. E, hima fori hima tape kupu
rihi kuto nambwe Gotri rini ucharo ti nawa, apa hima tape kupu rihi ti kuto kei.
19 Hima tape kupu kutondau sumbu ti, sumbu cheche. E, hima tape kupu kuto
nambwe sumbu okwe o hingambwa. Woro Gotri lo mwanji naha ni sirinandau sumbu
tombwa sumbu laka.
20 Gotri kunu uchawani ku taro gisi ki ku daro hingambwa ya ma ete ku da.
21 Mini aulindau hima i tau tini nindumwasari mi randawani Gotri mini ucharo'o?
O sumbu hinga mini ki sukwaro ti nawa, apa sembe nomo mi hambwa kei. Woro mini
aulindau hima ri tako tokwe dau sumbu mi hanja'aino numbo kipe ti dau ti nawa, do
numbo ni ma ta sirina.
22 Hima fori rini aulindau hima i tau tini nindumwasari ri randawani Gotri rini
ucharo ti, ori hima apa Apukolaka hi, Apukolaka nomo rihi rani ri humbwewani
rini lalaunasini ri dau. Woro hingambwa do nuwe ki hima i tako tokwe dasini
nindumwasari tau randau hima hinga mina, lalaunasini dau hima hinga ri dawani
Apukolaka rini ucharo ti, ori hima rini Kurais tako tokwe dasini tau rihi randau
himache hinga.
23 Gotri sumbu laka ri wosisini kunu ri rataro. O keke apa do nuwe kipe hima i tako
tokwe ku dasini ori hima ni ‘Apukolaka’ ku na kei.
24 Ai hiparakambwe le, Gotri kunu uchawani ku tasini ku dau hingambwa Gotri
miyaningisopo ki ya ma ete ku da.

Anahopwe nambwe hima leni sawero mwanji

25 Apa humwe chongo lei mwanji ti kunu a sawekonda. Woro Apukolaka ri lo mwanji
hinga mina, ai inaka ki sukwaro mwanji fwele kunu a sawekondau. Gotri ani keke
woni ri ani okulasiwani ai mwanji a bwakondau ti, mwanji mwe naha ki kunu a
sawekondau.
26 Ani ka sumbu hinga ni kipe ani hambwandau: Do nu dau gisi hinga ki nomo
miyafo naha nunu ki sukwandau. O keke kunu ku dau hingambwa ya ma ete ku da.
27 E, mini humwe ni mi hopwesindau ti nawa, apa tini mi humbuno numbo tini waki
kei. Mini humwe mi hopwe nambwe mi dawa, apa humwe rata ki hambwa kei.
28 Woro, mini humwe mi ratani mi hopwewa, o kapwa sumbu mina. E, humwe
chongo foti hura ti liwa, o kapwa sumbu mina. Woro anahopwero himiyama
hurahama le do nuwe ki nomo miyafo naha wu rakondau. O keke ai okokona ti, do
nomo hinga kunu ki sukwano ti a diyaha.

29 Ai hiparakambwe le, ka hinga ya kunu a sawenda: Gisi ti faiche naha ihiro. O
keke do nuwe pe sumbu ni inaka omwesika owe kei. Do gisi faiche ete dau ki humwe
ni hopwesindau hima le, hima wapa hinga sa wu da.

30 E, ichakandau hima le, ichakanda nambwe hima hinga sa wu da. Eripendau hima
le, eripenda nambwe hima hinga sa wu sira. Ya leki mwa'ambwe randau hima le,
bwarichape hima hinga sa wu da.
31 Do nuwe ki dau ya mwa'ambwe leni tau randau hima le, ele tau ni inaka miyafo
handa nambwe hima hinga sa wu da. Nu hambwandau, doha'a nuwe ki dau ele sumbu
hinga tinda humbukondau.
32 Ai okokona ti, do nuwe kipe sumbu ni inaka tenge miyafo ku hambwa kei. Humwe
hopwe nambwe hima ri, Apukolaka sumbu tini inaka omwesika ri hambwandau.
Wondani rini Apukolaka okokonandau sumbu tunumbwa ri wosindau.
33 Woro humwe hopwero hima ri, rini do nuwe kipe mwa'ambwe leni inaka miyafo
ki ete ri hambwandau. Wondani rini ri humwe okokonandau sumbu tunumbwa ri
wosindau.
34 Ete wondawani mwaringamwe rihi ti apumbwa apu ichi'uchandau. Woro humwe
samba lenga humwe chongo lenga, wunu Apukolaka sumbu tini inaka miyafo ete wu
hambwandau. Wunu hima tape wuhi ga himamwale wuhi ga halayasini kipe tumbwa
ete wu da ki wu wondau. Woro hura liro humwe ti, do nuwe kipe mwa'ambwe ni inaka
miyafo ete ti hambwandau. Wondani ti hurache okokonandau sumbu tunumbwa ti
wosindau.
35 Do mwanji hinga kunu a sawero ti, norukweni kunu okulanda ki kunu a bwaro. O
nimba kunu etipe kinani ele mwanji hinga a bwa nambwe. Mina. Ai okokona ti, Gotri
numbo tumbwa ete ku sirinandani Apukolaka tau tumbwa ete ku randa ki. Wondawa
apa mwaringamwe kuhi ti sumbu foni hinde ai ku hambwa kumbwa.
36 E, hima fori humwe chongo foni ri hopwe kinani wu ondiyasiro ti, gisi miyafo
hinga fi anahopwe nambwe fi dani ri heiwani apumbwa apu fi dau numbo ti, tini
okulanda nambwe. O keke tini ri hopwe kinani ri okokonawa sa fi anahopwe. O sumbu
hinga kapwa sumbu tini ri wosi nambwe.
37 E, hima forini humwe chongo fo rini keke wu ondiyasiwani fi anahopwe ki au fini
sai nambwe fi dani ori hima inaka rihi ki ri hambwasini hima tape rihi ti norukweni
ri aulindau. O inaka hinga ri hambwawa, o humwe chongo rini keke ondiyasiro sa
nimba ete ti da. O sumbu hinga kipe.
38 O keke ori hima humwe chongo rihi ri hopwero ti, sumbu kipe ri wosiro. Woro
humwe chongo rihi hopwe nambwe hima rito sumbu kipe naha tini ri wosiro.
39 E, humwe to, ti hurache ha nambwe himamwale tinga ete ri dawa, o humwe ti
hurache ga ete fi dano. E, ti hurache hawambwa tini humwe chongo hinga ti ai dasini
hima foriki hura ti li kinawa, o sa ti li. Woro sembe ha hima foriki hura sa ti li.
40 Woro anjenga ka hinga ani hambwanda: O humwe ti hurache haro tini hurache
nambwe nimba ete ti dano ti, tini eripe'aripe omwesika naha ki ti eripe'aripendano.
Do ani hambwaro ti, ani hambwawani Gotri Himamwale kipe ti ani ga dani ani
ondiyakandiyawani a sawero.

8

Gambolombo gotri ni haro omwe

1 Apa ani gambolombo gotri ni haro omwe le, wui mwanji ni a sawekondau. Nu
hambwanda, nunu hambwa nu tororo, o mwe naha. Woro hima fori inaka rihi
ki hambwa laka hambwandau sumbu ti, rinjenga hi rihi tini ri rasaindau. Woro
hiparakambwe fori keke wondau sumbu to ele hima i sembe ha sumbu wuhi ni
okulawa kwambu tiki o etikonda.
2 E, hima fori ete ri hambwawa, rini sumbu fweleni ri hambwasindau naha, wowa
ori hima hinga hambwa rihi ti mwe naha mina, rini hambwa kipe tandau numbo mwe
ri hikisandau.

3 Woro, hima fori Gotri ni sembe ri hasini mwe naha rini keke ri wondau ti, Gotri
mwe naha rini hambwasindau.
4 Woro do mwanji a bwandau mwanji bomo ti, gambolombo gotri ni haro omwe
le andau sumbu ni a bwandau. Nunu o sumbu ni ka hinga nu hambwandau: Nimba
hima lei tapa ki wosiro gambolombo gotri, Gotri mwe naha mina. Wunu mwale hinga,
kwambu nambwe. Woro Gotri miyafo mina. Gotri funda naha.
5 O mwe naha, mwa'ambwe miyafo leni “gotri” hinga wu uchandani, mwa'ambwe
miyafo leni “apukolaka” hinga wu uchandawani ele gotri miyafo naha hewen ko ki'i
do nuwe ki wu dau.
6 Woro sa biya da, Gotri nuhi funda naha, Yapai Gotri. Rindombwa ele mwa'ambwe
mu naha. O keke nunu rihi minde. Apukolaka nuhi okwe funda naha, rini Jisas Kurais.
Gotri rini kumbwa ele mwa'ambwe ri wosiro. Nunu rini ki himamwale kipe nu tororo.
7 Woro, sembe ha hima fwele o hambwa hinga wunu ki da nambwe. Wunu
imbihumbwa ete ta tani asama miyafo gambolombo gotri ni wu sirinandaro ti keke,
o gambolombo gotri ni haro omwe hinga wu hambwasini wui akitiwoti sumbu ga ele
omwe ya wu anda. Woro inaka wuhi le norukweni wu hambwa nambwe wu andau.
O keke, o sumbu to wui sembe ti wunu woyemusindau.
8 E, ahirahi to nunu wosiwani Gotri sumbu kipe nu toronda nambwe. Ahirahi nu a
nambwe nu dau ti keke Gotri miyaningisopo ki mwa'ambwe kipe fo nunu hanja'aisini
i nambwe. E, ahirahi nu asini nu dau ti keke, Gotri miyaningisopo ki mwa'ambwe kipe
fo nu toro nambwe.
9 Woro kunu hambwafwa'aisi: Foki Gotri miyaningisopo ki kunu numbwa chikin-
dau sumbu foti kunjenga ku wosikoni sembe ha sumbu kwambu tiki eti nambwe hima
leni seke gumwa tokwe ku yewa kapwa sumbu wu wo ki.
10 Mini sembe ha sumbu hambwasindau hima ri, mi ini gambolombo gotri ni lotu
wondau aka ki mi litisini o ahirahi mi awa, sembe ha sumbu kwambu tiki yakinani eti
nambwe hima ri mini ni ri heini au rini saikoni rini okwe o gambolombo gotri ni haro
omwe oti ri akondau'u?
11 Wowa o hambwa mihi to yakinani eti nambwe hima i sembe tini walambe rini mi
iro. Hinde wowani, ori hiparakambwe, Kurais rini ni ai rata kinani haro.
12 O kapwa sumbu hinga ku wosini yakinani kwambu ki eti nambwe hiparakambwe
kuhi lei wui sembe ha sumbu ni walambe sumbu hinga ku wosiro ti, Kurais ni kapwa
sumbu ku wosiro.
13 O keke, ani ano ahirahi fotito hiparakambwe ahi forini kapwa sumbu ki ra'aino ti
nawa, apa ki ambwesini i ini ichai okwe omwe le ani ai a hinga. Foki o hinga a wowa
ai hiparakambwe rito kapwa sumbu ki hichakono.

9

Pol Jisas himache hinga ri etisini Gotri tau ri randau keke ya ri toro nambwe.

1 Gotri miya ki chikindau sumbu foti ai okokona numbwa a sirinani a wosi hinga'a?
E, ani Jisas himache hinga ani eti nambwe'e? Woro ani nui Apukolaka Jisas rini ani hei
nambwe'e? Apukolaka tau a randawani sembe ku haro ti keke kunu ai tau ki sukwaro
ahirahi nambwe'e?
2 Wosiwani hima fwele ete wu hambwandau, ani Jisas himache mina. Woro o hinga
mina, kunu ku hambwandau, ani kunu ani okularo keke Jisas himache. Ani Apukolaka
himache hinga mwe naha a dau sumbu ni amwei sawendau ahirahi mwe ti kunu sa
to.
3 Hima fwele a randau tau tini wu ani kilindawani mwanji wasa ka hinga wunu a
sawendau:
4 Wo nui Gotri tau ki sukwaro ya ki ahirahi ga uku sumbwe ga nui okokona numbwa
nu sirinani nu rani nu a hinga'a? Nu ano. Woro o numbo ni nu sirinanda nambwe.

5 E, nui okokona numbwa nu sirinani sembe haro humwe ga funda nu ichi'uchawa
nunu wu yakwa hinga'a, kale Jisas Himache fwele, Apukolaka ri hipache fwele, e, Pita
okwe, wu wosiro hinga?
6 Ele Jisas himache lei nindo ki ka ani ga Banapas ga sindombwa si okokona numbwa
si sirinani ahirahi si rani si ano ya tau sihi ti si hanja'ai hinga'a? Si hanja'aino. Woro
o numbo ni si sirinanda nambwe.
7 Hima fori au anaye hima hinga ri dau ti, rini rinjenga ahirahi le ri wakindau'u?
Hinde na hima to ahirahi le rupwa ki ri kisini ri ahirahi le ri anda nambwe? Hinde na
hima to ele omwe ni ri aulindani rinjenga ele omwe muku ti ri anda nambwe? Woro,
nunu o sumbu hinga nu hanja'airo.
8 Do mwanji hinga a bwandau ti, hima lei inaka tunumbwa a sirinani a bwandau'u?
Ka mwanji hinga ti, Moses kairo Gotri lo mwanji ti okwe sawenda nambwe'e?
9 Mina. Moses kaisiro Gotri lo mwanji ki ka hinga sawero: “Bulumakau fori witi
fweleni yitindawa apa takisopo rihi ti kupu tiki rini injisi kei.” Ka mwanji bulumakau
numbwa ri hambwasini ri bwaro'o?
10 Mina, nunu hima le okwe nunu keke ri wondau. Mwe naha, do Gotri mwanji nunu
ni ri hambwasini ri sawero. Woro ka sumbu ni ma nu hambwa: Tau tiki nuwe wunda
hima ri, e, ahirahi mwe iwani eindau hima ri, rini ahirahi tipa fwele ri ra'ai kinani ri
hambwasini o tau ri randau.
11 Nunu himamwale tini kui sembe we ki ahirahi wapa hinga nu siro ti nawa, sembe
tupu nuhi tini okulano ahirahi mwa'ambwe le kunu ki sukwaro fwele nu rano sumbu
hinga ti, kapwa'a?
12 E, hima fwele Gotri wunu ohounawani wui okokona ki kunu ki ya mwa'ambwe wu
torosindau ti nawa, nunu okwe kunu ki o hingambwa nu toro kinapo wunu ni funda
nu dikisini ya torono kwambu metengei naha nunu ku hakoro. Woro, ya mwa'ambwe
kunu ki nu torono numbo ti nu hanja'airo. Hinde wowani, nui okokona ti, Kurais ri
mwanji kipe ni nu bwawa hima le mendino numbo tini nu ichakino keke o sumbu
hinga nu wosiro. O keke ele nomo hinga nu randau.
13 Woro ka sumbu ni ku hambwanda nambwe'e? Gotri aka ki tau randau hima le,
wunu Gotri aka tau wuhi kumbwa ahirahi wu rani wu andau. Gotri ni angu'omwe
handau tei ki tau randau puris hima le, wunu o tei ki tundau omwe tipa leni wu andau.
14 Woro hingambwa Apukolaka ka lo mwanji ni ri owero: Gotri mwanji bwani
indau hima le, Gotri mwanji wu bwawani mendindau hima leto hima tape wuhi wunu
okulano mwa'ambwe le sa wu ha.
15 Woro ani Apukolaka ri ani ohounaro sumbu ele ni a sirinani a wosi nambwe.
Woro do chengi a kaindau ti, ele sumbu hinga ku ani wosi kinani a kainda nambwe.
Mina. Ani hasiwa pwe ku bwe wosi! E, kipe naha ani hambwasini ani eripe'aripeni a
sirinandau numbo ahi ti, apa hima fo tani ichaki hinga. Mina.
16 Gotri mwanji a bwandau sumbu ahi keke hima le hi kipe ani na hinga. Mina. Ani
numbo ba foni ani hambwa numbwa, o tau numbwa a ra ki Gotri ani ekichasindau.
E, Gotri mwanji a bwa nambwe nawa, apa kapwa naha ki a dano.
17 E, ai inaka ki ani hambwasini do tau a toroni a randapo, o tau keke ya mwa'ambwe
wasa hinga a torokoro. Do tau a randau ti, Gotri ani ekichasiwani a randau. O keke
Gotri to ri ani ondiyasiro tau tumbwa ete a randakonda.
18 O hinga nawa bwele ya hinga tini a torokondau? Ya a torondau ya mwe ti ka: Gotri
tau ni randau hima ri, Gotri rini ohounawani ri torondau ya mwa'ambwe hinga ani
a toronda nambwe. Woro Gotri mwanji kipe ti ele hima ni nimba wunu a bwani ani
indau sumbu hinga to ya ahi.

Pol ele himiyama hurahama wui tau ra himache hinga ri dau

19 Ani Gotri miya ki do nuwe kipe hima fori ri tako tokwe a dasini nindumwasari tau
ti a randa nambwe. Woro hima miyafo a rata kinani ai okokona ki ele hima wui tau
ra himache hinga a waˈaihiro.
20 O keke Juta hima kupu le wunu a rata kinani Juta hima kupu le wui miyaningisopo
ki Juta hima kupu hinga a waˈairo. Ani wui lo mwanji tako ki a da numbwa, woro ele
lo mwanji tako ki dau hima le wunu a rata kinani, ele lo mwanji ni sirinandau hima
hinga a waˈairo.
21 Gotri lo mwanji torosinda nambwe hima le, wunu a rata kinani, wui
miyaningisopo ki Gotri lo mwanji torosinda nambwe hima hinga a waˈairo. Woro
Gotri lo mwanji ni ani hanjaˈai ki ani hambwanda nambwe. Mina. Kurais lo mwanji
ni a sirinandau.
22 Kwambu ki yakinani etinda nambwe hima le wunu a rata kinani wui
miyaningisopo ki yakinani etinda nambwe hima hinga a siraro. Ani ele hima wui
sumbu ni kipe naha ani hambwasini wunu hinga a siraro. O hinga a wosiro ti, hima
fweleni a rata kinani ele numbo hinga tinda ete a simiyaneheiro.
23 Dele tau hinga tinda ete Gotri mwanji kipe keke a randau ti, ichai ele sembe haro
hima lenga funda ani etisini Gotri mwanji ki sawesiro mwaˈambwe kipe naha ti ani
okwe a toro ki.

Hapa tinga ma nu namani nu ini mwaˈambwe le nu toro

24 Hima le wu anandiki ki wu namandau ti, o ambwe kumbwa wu etisini wu
namandau, woro wu namani hima funda ritombwa o ri dikiro mwaˈambwe ri
torondau. Woro ka tini ku hambwanda nambweˈe? Kunu okwe hapa tinga ma ku
nama, wosini dikino mwaˈambwe ku toro.
25 Anandiki kinani namandau hima le, wunu hima tape wuhi ni norukweni gisi gisi
wu aulindau. Kale hima o sumbu hinga wu wosini wu dikiwa do nuwe ki kapwa
wokondau mwaˈambwe kipe fweleni ya wu torou. Woro nundo o tau hinga numbwa
nu randau ti, kapwa wonda nambwe mwaˈambwe tini nu toro kinani nu wondau.
26 Ani anjenga a namandau ti, a maˈaikaˈaini a namanda nambwe. Au ti ani
anayendau ti, tapa ahi ti nimba a yeripakonda nambwe.
27 Mina. Hima tape ahi ti ai okokona tini sirina kinani a yeni ani ondiyasindau. Foki
hima fweleni Gotri mwanji ti a bwasini anjenga a tikehe ki.

10

Foki simiyanehei sumbu ki nu hichako ki

1 Ai hiparakambwe le, ai okokona ti, do mwanji kunu a sawekondau ti, apa ku hikisa
kei: Ele nui metele hinga tinda ete wunu hiki tako ki wu daro. Wondani wunu tinda
ete nuwe numbo ki wu ini soluwara ti wu raini yetikinani wu indaro.
2 Wunu Moses ni wu sirinani o sumbu wu wosiro ti keke, hiki tiki, e, soluwara ki uku
ti wu yaro hinga.
3 Wunu tinda ete Gotri Himamwale wunu haro ahirahi ti wu aro.
4 Wunu tinda ete Gotri Himamwale wunu haro uku sumbwe ti wu aro. Mwe naha,
Gotri Himamwale to wosiwani humokuto sopu ki sikandaro uku ti wu aro. Humokuto
mwe ti, wunu ga indaro Kurais ni sawero.
5 Woro Gotri ele hima miyafo wui nindo ki wu wosindaro sumbu tini ri diyahandaro.
O sumbu wuhi keke hima da nambwe nuwe ki wunu miyafo naha wu handaro.
6 Woro dele sumbu hinga Moses ga daro hima leki sukwaro ti, autangi mwanji hinga
nunu sawendau. Wunu ele kapwa sumbu ni wu heini funda ete wu okokonaro hinga,
foki nunu okwe o hingambwa ele kapwa sumbu ni funda ete nu okokonano keke.
7 Kunu apa wui nindo ki hima fwele gambolombo gotri ni wu sirinaro hinga ku
sirina kei. Gotri chengi ki gambolombo gotri ni sirinaro hima leni ka hinga sawero:

“Himiyama hurahama le arumwe ki wu litisini ahirahi lenga uku sumbwe lenga wu andaro leto wu ai saini hukwa ti wu hikindaro.”
8 Woro nunu okwe kale hima wui nindo ki hima fwele hima i humwe ni sawero sumbu ti wu wosiro hinga apa hima i humwe ni nu sawe hinga. Hinde wowani, o sumbu wuhi keke gisi funda naha kumbwa 23,000 hima hinga ete wu haro.
9 Apa nunu okwe Apukolaka ni nu simiyanehei kei, kale hima wui nindo ki hima fwele rini ni wu simiyaneheiwani hopo le wunu sewani wu haro hinga.
10 Apa kunu Gotri ni sembe enge tinga mwanji miyafo ku bwa kei, kale hima wui nindo ki hima fwele rini ni sembe enge tinga mwanji miyafo wu bwawani hima yeni sindau ensel le wunu yewani wu haro hinga.
11 Dele sumbu hinga tinda wunu ki sukwaro le, ele hima leto mendini hambwa kinani autangi mwanji hinga sukwaro. Dele sumbu Gotri chengi ki kaisiro le, gisi humbukondawani do nu dau hima le, nunu, ni okulawa nu hambwasini nu da ki kairo.
12 O keke hima fori ete ri hambwawa rini rinjenga kwambu tiki ri etisindau, o hinga ri hambwawa rini sa hambwafwa'aisi, foki ri hichako ki.
13 Simiyanehei sumbu kunu ki sukwandau ti, o sumbu anandi mina. Hinde wowani, ele hima ki sukwandau simiyanehei sumbu hingambwa kunu ki sukwandau. Wondawani mwanji injiro tini mwe naha sirinani wosindau Gotri to simiyanehei sumbu foni ri hanja'aisiwa kui kwambu tini hinde diki kumbwa. Mina. E, simiyanehei sumbu kunu ki sukwawa, Gotri kunu okula ki numbo fo o ri wakikonda. Numbo mwe ti ka hinga: Kunu okulawa kwambu tiki ku etisini simiyanehei sumbu ti o ku dikikonda.

Apa Gotri ga himamwale kapwa ga ana'ape nu sirina kei

14 O keke, ai nau minde naha le, gambolombo gotri ni sirinandau sumbu tini ma ku hanja'aini gumwa ma ku si.
15 Kunu hambwa chele, o keke kunu a sawendau mwanji ahi kati kunjenga ma ku kili, kipe'e, kapwa.
16 Doha'a kapu nu andau sumbu ti, Gotri ri kwambu ha kinani ri owero. Woro o kapu ki nu andani Gotri kwambu nunu ha kinani, rini ni nu uchahambwawani Kurais fi ga funda nunu ni ri anaranda nambwe'e? Do bereti nu lepikandau ti, ka Kurais hima tape ga funda nunu ri anangaunda nambwe'e?
17 Bereti ti funda naha, o keke nunu himiyama hurahama le miyafo naha, nunu tinda ete hima tape funda naha nu wa'aisindau. Hinde wowani, nunu tinda ete o bereti funda numbwa nu andau.
18 Isurel hima kupu leni ma ku hambwa. Wunu Gotri ni angu'omwe hinga haro ahirahi leni wu andani Gotri keke yaro o tei ki wu takaisini Gotri hima kupu funda wu wa'airo.
19 Mwanji mu mwe hinde hinga a sawero, “Gambolombo gotri ni handau angu'omwe to sumbu mwe naha,” e, “Gambolombo gotri to Gotri mwe naha,” o mwanji hinga a sawero'o?
20 Mina. Ani ka hinga a sawero: “Hoko pe hima le angu'omwe wu handau ti, o himamwale kapwa ni angu'omwe le wu handau. Wunu Gotri ni wu handa nambwe.” O keke himamwale kapwa lenga funda ku wauno ti a diyaha.
21 Apa Apukolaka kapu ki uku sumbwe ku a a, himamwale kapwa kapu ki uku sumbwe ku a hinga. Apa Apukolaka tei ki ahirahi rukoni ku a a, himamwale kapwa tei ki ahirahi rukoni ku a hinga.
22 Apukolaka sembe enge nunu ri a ki nu wosindau'u? E, kwambu nuhi ti kwambu rihi tini dikindau'u?

Gisi gisi Gotri hi tunumbwa ma nu rasainda

23 Hima fwele sawe, “Gotri lo mwanji ki amwei minambwe ri na nambwe ele sumbu hinga tinda ete nu wosino le kipe.” Woro ele sumbu hinga tinda ete nunu okulanda

nambwe. Nunu ka hinga nu saweno: “Gotri lo mwanji ki amwei minambwe ri na nambwe ele sumbu hinga tinda nu wosino le kipe,” woro ele sumbu hinga tinda ete nunu okulasiwani nu yakinasini kwambu tiki nu eninda nambwe.
24 Hima fori rinjenga ri hima tape numbwa ri enepeni kipe tumbwa ri da ki apa ri hambwa kei. Mina. Rini ele hima ba fwele keke sa ri hambwani kipe tumbwa wu da kinani sa wunu ri okulanda.
25 Maketi ki owendau omwe le o ma rani ku a. Apa o tini inaka miyafo ku hambwani mwanji miyafo ku sili kei.
26 Gotri chengi ki sawero ka mwanji ni nu hambwanda, “Do nuwe ki talesindau mwaˈambwe le tinda ete o Apukolaka rihi tumbwa.”
27 E, sembe ha nambwe hima fori ahirahi rini ga ku a ki kunu ri uchawa, ku i kinawa o ma ku i, kipe. Ku ini ele ahirahi kunu keke ri otokunaro hinga ma ku a. Apa o tini inaka miyafo ku hambwani mwanji miyafo ku sili kei.
28 E, hima fori ete kunu sawewa, “Do omwe nimba gambo gotri ni haro omwe,” wowa o kunu sawero hima ri inaka ma ku hambwasini apa o omwe ku a kei.
29 Ani kunu ni ani hambwasini a sawenda nambwe. Ani ori biya sembe ha sumbu kwambu ki eti nambwe hima ba fori keke a sawendau. Hinde wowani, inaka rihi ti kwambu nambwe. Ani anjenga ani ano, woro hinde wowani ori biya hima ba fori a wosino sumbu tini inaka rihi ki ri ani kilindau?
30 E, Gotri ni a weseˈasini o omwe ani akondau. Woro hinde wowani Gotri ni a weseˈaro ahirahi keke ori hima kapwa mwanji ri ani bwandau?
31 O keke ahirahi lenga uku sumbwe lenga ku anoˈo, e, sumbu ba fwele ku wosi kinawa, Gotri hi tini rasai ki ele sumbu hinga tinda ete ma ku wosi.
32 Juta hima kupu le ku hambwani, Girik hima le ku hambwani, e, Gotri sios ki dau himiyama hurahama le keke ma wunu ku hambwa, apa seke soko tokwe wunu ku yewa kapwa sumbu tiki wu hichako ki.
33 Ani okwe, ele sumbu hinga a wosindau ti, ele hima hinga tinda a wosi ki wu okokonandau sumbu tunumbwa a wosindau. Ani anjenga ani okulandau sumbu tini a wosinda nambwe. Ani himiyama hurahama miyafo leni Gotri ai wunu rata kinani wunu ani okulandau.

11

1 Ani Kurais ni ani hei hei a sirinandau hinga o hingambwa ma ku ani hei hei ku sirina.

Lotu wo kinani nikaˈari mwa gwarosindau sumbu

2 Kunu gisi gisi ani keke ku hambwandani kunu ani ondiyakandiyaro mwanji ti metengei ete ku mendini ku toronambusini ku sirinandau. O keke ka hinga kunu a sawendau, kunu sumbu kipe naha tini ku wosindau.
3 Woro ai okokona ti, do mwanji ni ku hambwa ki ani hambwandau: Ele hurahama hinga tinda ete wui mwa laka ri, Kurais, wowani himiyama ti, ti hurache to ti mwa laka, wowani Kurais ri mwa laka ri, Gotri.
4 E, hima fori mwa rihi nikaˈari gwarosini Gotri ni uchahambwanoˈo, Gotri mwanji ti ri bwarakarawa, o Kurais to huruhumba hinga hei kinani ri wosindau.
5 E, himiyama foti Gotri ni ti uchahambwa kiˈi, Gotri mwanji ti bwarakara ki mwa tihi ki hurahama lei tako tokwe ti dau sumbu ni mekuro nikaˈari sumbu, ti gwaro nambwe nawa, tini okwe ti hurache ni huruhumba ti handau. O mwa gwaro nambwe ti dau sumbu ti, himiyama fo mwa yetosini dau sumbu hingambwa.
6 E, himiyama foti mwa tihi mwaˈambwe ti gwaro nambwe nawa, o mwa nimbi tihi ti faiche ri sa ti kuto. E, faiche ti kuto ki, mwa tinda ti yeto ki huruhumba hinga ti hambwawa, nikaˈari sumbu foki sa nimba ti gwaro.

7 Hurahama ri, apa mwa gwaro kei. Hinde wowani, hurahama ori Gotri mwale
hinga, e, me so hinga ri dau. Wowani himiyama ti hurahama i me so hinga ti dau.
8 Hinde wowani, Gotri himiyama hima tape ki hurahama ni ri wosi nambwe, mina,
hurahama hima tape ki himiyama ni ri wosiro.
9 Gotri himiyama keke hurahama ri wosi nambwe. Mina. Hurahama keke himiyama
ri wosiro.
10 O keke himiyama i mwa ti hurahama tako tokwe dau sumbu ni mekundau wange
hinga foti sa da, wosiwa ensel le sa apa wu hei.
11 Woro Apukolaka ri numbo ti ka hinga ri owe nambwe: Himiyama tombwa dawa,
hurahama mina, e, hurahama tombwa dawa, himiyama mina.
12 Mina, o sumbu hinga ri hambwa nambwe. Gotri hurahama i hima tape ki
himiyama ri wosiro. Woro hingambwa apa himiyama hima tape ki hurahama ya
sukwandau. Gotri rindombwa ele mwa'ambwe mu naha.
13 Woro kunjenga do mwanji ma ku kilinehei. E, himiyama foti nika'ari sumbu foti
mwa ki ti gwaro nambwe sini Gotri ni ti uchahambwano sumbu, kipe'e? Mina.
14 Nunu himiyama hurahama le nui sumbu ti, ka hinga o kunu mekusinda. E,
hurahama mwa nimbi laka dawa, o kipe mina, huruhumba.
15 E, himiyama ki mwa nimbi laka dawa, oti me so kipe naha tihi. Hinde wowani, o
mwa nimbi tihi, mwa tihi gwarosi kinani Gotri to mwa nimbi laka tini haro.
16 E, hima fori himiyama to nika'ari sumbu mwa ki gwarondau sumbu ni ri
mendisini mwanji tiki au hinga ri anaye kinawa, rini sa ri hambwafwa'aisi. Hinde
wowani, nunu ga, e, Gotri ri sios le okwe sumbu ba foni nu sirinanda nambwe.

Korin sembe ha himako le Jisas a tini walambe wu wosiro

17 Apa mwanji fwele ya kunu a sawekonda. Woro dele sumbu hinga ni ku wosindau
ti, hi kuhi hinde a rasai kumbwa. Hinde wowani, ku waundau ti, sumbu kipe tito
sukwanda nambwe, mina, kapwa sumbu tito sukwandau.
18 Metengei naha do mwanji ni a sawekondau: Lotu wo ki ku waundau gisi ti,
apumbwa apu ku huwa'i huwatandau. O mwanji hinga a mendiro. Wowani o mwanji
ni a mendini ya ani hambwa, o sumbu kamindache ri mwe naha.
19 Hinde wowani, sios apumbwa apu huwa'i huwata hinga woro sumbu kui nindo
tiki sa da. Wosiwa dani inumbwa Gotri mwanji mwe tini sirinandau himako numbwa
amwei o wunu ri mekukonda.
20 Woro kunu tinda ete ku waundau sumbu ti, Jisas a tini norukweni ku a ki ku
waunda nambwe.
21 A mendiwani ku wausini kunu funda funda ku amaha amahani kui ahirahi le ku
rataro tini ku andau. O keke kunu fwele iche wunu handawani, kunu fweleto waini
uku miyafo wu andani wu ambwatinambwatindau.
22 Kunu hinde hinga? Kunu ahirahi lenga uku sumbwe lenga ku ano aka kuhi da
nambwe'e? Ku wosiro sumbu ti, mwanji mwe ti ka hinga o inda: “Gotri sios ti sa biya
dawa, ahirahi nambwe hiparakambwe nuhi fweleni huruhumba hinga wunu nu ha.”
Woro hinde hinga apa kunu a saweno? Hi kuhi apa a rasaino'o? Minambwe naha. O
sumbu ku wosindau ti keke, hi kuhi apa hinde a rasai kumbwa.

Apukolaka Jisas ri himache leni bereti tinga kapu uku tinga wunu ri haro

23 Apukolaka ki a toroni kunu sawero mwanji numbwa do kunu ani ai a sawekonda:
Mwanji mwe ti ka hinga: Jutas Jisas ni miho le tapa tenge ki rini haro ka niliki ki,
Apukolaka Jisas bereti ti ri toroni,
24 Gotri ni ri wese'asini o bereti ri lepikasini ya ri sawe, “Do bereti o ai hima tape,
kunu okula ki kunu ani handau. O sumbu hinga numbwa ma ku wosindani ete ku ani
hambwanda.”

25 Ahirahi wu ani wu humbusiwani kapu uku ti ri torosini o sumbu hingambwa ri
wosini ya ri sawe, “Doha'a kapu uku o ai hima fi ki Gotri to mwanji anandi injiro tini
sawendau. Do kapu uku ku ano gisi hinga tinda ete ka hinga ma ku andani ete ku ani
hambwanda.”
26 Duwe duwe do bereti ga do kapu uku ga ku andani Apukolaka me yapweke
tiki haro mwanji tini ku sawehambwandakonda. O sumbu hinga tumbwa ete ku
wosindawa sa ete i ini o ri ai tano gisi ki sa ambwe.

Jisas a tini walambe wosino hima ri, rini mwanji chele

27 O keke hima fori inaka rihi ti norukweni ri kilini ri hambwa nambwe ri dani
Apukolaka ri bereti ga ri kapu uku tinga walambe ete ri awa, o Apukolaka i hima tape
ga hima fi rihi tinga kapwa sumbu hinga ri wosindau. O keke rini mwanji chele.
28 Hima fori inaka rihi ti norukweni sa ri kilisini pwe do bereti ga do kapu uku ga ri
bwe a.
29 Hinde wowani, hima fori Apukolaka i hima tape mwanji mu ti norukweni ri
hambwa nambwe, o bereti ga o kapu uku ga walambe ete ri awa, o ri aro sumbu tito
nomo rini hakonda.
30 O sumbu kekembwa kui nindo ki himiyama hurahama miyafo wu hahungondani
hima fwele wu haro.
31 E, inaka nuhi ti norukweni nu kilisini nu awa, nomo ti apa nunu ki hinde sukwa
kumbwa.
32 E, Apukolaka nunu ri kilini nomo nunu hawa o ri che hinga nunu ri wonorukwen-
dau. O sumbu hinga nunu ri wosindau ti, do nuwe ki dau hoko pe hima lenga funda
nunu humbuno ti keke nunu ri ai wonorukwendau.
33 O keke ai hiparakambwe le, e, ku wausini a ku a kinawa, kunu tinda ete funda
laka ku wauni ku humwasini ku a ki.
34 E, hima fori iche ga ete rini handawa, o ri aka ki sa ri a. Foki ku wausini sumbu
fwele walambe ku wosiwa Gotri apa o kunu ri kilikonda.

Woro mwanji tipa fo do ete da, ichekai kunu tambwa a tanimbwa o kunu a
norukwekonda.

12

Gotri Himamwale peresen ti ba fo ba fo

1 Ai hiparakambwe le, ani Gotri Himamwale peresen tini ku ambwatinambwatini
ku hikisano ti keke a diyaha.
2 Ku hambwasindau, imbihumbwa hoko pe hima hinga ete ku dawani o gisi ki
kunu matinani mwanji bwanda nambwe gambolombo gotri ki kunu ra'aindaro.
Wondawani o sumbu numbwa ku sirinani ku indaro.
3 O keke ai okokona ti, ka mwanji ni norukweni ma ku hambwa: Gotri Himamwale
ti hima foriki dasini mwanji kipe ti rini ondiyandawa, ori hima apa ka mwanji hinga
hinde ri sawe kumbwa, “Jisas walambe sa rini i.” Wondawa Gotri Himamwale
nambwe dau hima ri, apa ka mwanji hinga hinde ri sawe kumbwa, “Jisas rini
Apukolaka.”
4 Gotri Himamwale ri peresen le ba fo ba fo, woro Himamwale ti funda naha.
5 Apukolaka ki tau le ba fo ba fo nu rano, woro Apukolaka rini funda naha.
6 Tau ra sumbu le miyafo, woro Gotri funda naha tombwa ri kwambu ti ele hima ni
ri hasiwani ele tau hinga tinda ete wu randau.
7 Gotri Himamwale, kwambu rihi ti ele hima ni funda funda ri hasiwani dau ti, ele
hima ni okulawa sumbu kipe wosi kinani.
8 Gotri Himamwale ti hima forini kwambu haro ti, ele hima ni inaka kipe wunu ri
sawekawe kinani rini haro. Wowani o Gotri Himamwale tombwa hima forini Gotri

mwanji bwandau kwambu ti rini hasiwani ele himiyama hurahama Gotri sumbu tini norukweni wu hambwa kinani wunu ri sawekawendau.
9 Ete wowani hima fori o Gotri Himamwale kumbwa sembe handau sumbu tini ri tororo. Wowani hima fori o Gotri Himamwale kumbwa hahungondau hima leni kipe ai wosindau kwambu tini ri tororo.
10 Ete wowani hima ba fori kwambu chele sumbu leni wosindau kwambu tini ri tororo, wowani fori Gotri mwanji bwarakarandau kwambu tini tororo. Ete wowani hima fori himamwale ba fo ba foni kilindau sumbu tini ri tororo. Wowani hima ba fori mwanji ba fo ba foni bwandau sumbu tini ri tororo. Wowani fori mwanji ba fo ba fo jamekondau sumbu tini ri tororo.
11 Do Gotri Himamwale funda naha ritombwa tau ri randawani ele sumbu hinga tinda ete sukwandau. Ri okokona naha ki hima forini sumbu ba foni ri hani, e, hima ba forini sumbu ba foni ri handau.

Nunu tinda ete hima tape nuhi ti funda naha

12 Hima le hima tape wuhi ti funda naha, wosini hima tape ki mwa'ambwe miyafo naha dau. Kale seke tapa miyaningisopo le, wunu tinda ete hima tape forukumbwa wu dau. Woro Kurais okwe o hingambwa.
13 Hinde wowani, nunu okwe o hingambwa. Gotri Himamwale funda naha kumbwa, nunu Juta hima kupu le, Girik hima le, hima lei tako tokwe dasini nindumwasari tau randau hima le, e, lalaunasini dau hima le, nunu tinda ete uku nunu yasisiwani hima tape funda naha hinga nu siraro. Wosini nunu tinda ete Gotri Himamwale funda naha ni nu torosini rini ni uku sumbwe hinga nu andau.
14 Nu hambwanda, nui hima tape ti mwa'ambwe funda mina, mwa'ambwe miyafo naha dau.
15 Woro seke ti ka hinga saweno'o, “Ani tapa mina, o keke ani hima tape tipa fo mina”? E, seke to o mwanji hinga sawewa sa biya ri saweni inda. Rini hima tape tipa fo.
16 Woro wasamba to ka hinga saweno'o, “Ani miya mina, o keke ani hima tape tipa fo mina”? E, wasamba to o mwanji hinga sawewa, o sa biya ri sawenda, rini hima tape tipa fo.
17 E, ele hima tape hinga tinda ete miya hinga wa'aiwa, wo mwanji ti hinde hinga apa ri mendino? E, ele hima tape hinga tinda ete wasamba hinga wa'aiwa, wo ahirahi kuwa le hinde hinga apa ri kuwasino?
18 Woro hima tape ti o hinga, mina. Gotri ele hima tape tipa funda funda apumbwa apu nui hima tape leki ri owe'i owetaro ti, ri inaka ki ri owe ki ri hambwaro hinga ri owero.
19 E, ele hima tape tipa hinga tinda ete tau funda numbwa randawa, wo hima tape mwe soki dau?
20 Woro o hinga mina. Hima tape tipa ti miyafo, woro hima tape wuhi ti funda naha.
21 O keke miya ti apa tapa tini ka hinga hinde sawe kumbwa, “Ani bwele tau keke mini ni ani hambwano.” Woro mwa ti okwe seke tini apa ka hinga hinde sawe kumbwa, “Ani bwele tau keke mini ni ani hambwano.”
22 Mina. Hima tape tipa fwele nu heiwani kwambu nambwe, woro wundo da nambwe nawa, hima tape nuhi ti kipe naha hinde apa da kumbwa. Minambwe naha.
23 Ele hima tape tipa nuhi hi nambwe wunu nu hambwandau le, o wunu nu ai enependau. O hinga nu wosiwa, ele hima tape tipa kipe naha nu heinda nambwe le, kipe naha nu ai nu heikonda.
24 Woro kipe naha nu heindau hima tape tipa nuhi fweleni o hinga hinde nu wosi kumbwa. Gotri to hima tape tipa fwele hi nambwe ele ni hi le ri uchasini ele hima tape tipa hinga tinda ete norukweni ri owesiwani kipe naha tumbwa ya wu da.

25 O hinga ri wosiro keke, apa ele hima tape tipa apumbwa apu wu huwa'i huwata
hinga, mina, wunu tinda ete funda funda ele hima tape tipa ni ele hingambwa sa wu
ana'enepe ana'enependa.
26 O keke hima tape tipache fori amwaka mendiwa ele hima tape tipa hinga tinda
ete amwaka tumbwa ya wu mendiu. E, hima tape tipache fori hi kipe ri torowa, ele
hima tape tipa hinga tinda ete rini ga ya funda wu eripe'aripeu.
27 Woro kunu tinda ete Kurais ri hima tape hinga ku dau. Wosiwani kunu funda
funda tinda ete ri hima tape ki kunu ri sicho'oisiwani ku dau.
28 Wosiwani hima fwele sios tau ra ki Gotri ka hinga wunu ri esiro: Metengei
Jisas Himache, wosini Gotri mwanji bwarakarandau hima le, ete wosini hima leni
ondiyakandiyandau hima le, wosinumbwa Gotri kwambu ti wosino hima le, ete
wosinumbwa hahungondau hima leni kipe wosindau hima le, hima ba fweleni
okulandau hima le, tau ba fo ba fweleni aulindau hima le, e, mwanji ba fo ba fo
bwandau hima le, wunu tinda ete ele tau hinga ki wunu ri esiro.
29 Ku hambwawani hinde hinga? Wunu tinda ete Jisas Himache hinga wu dau'u?
Wunu tinda ete Gotri mwanji bwarakarandau hima hinga wu dau'u? E, wunu tinda
ete ondiyakandiyandau hima hinga wu dau'u? Wunu tinda ete Gotri kwambu wu
wosino hima hinga wu dau'u?
30 Wunu tinda ete hahungondau hima leni kipe wosindau kwambu tini wu torosin-
dau'u? Wunu tinda ete mwanji ba fo ba fo bwandau kwambu tini wu torosindau'u?
Wunu tinda ete mwanji ba fo ba foni wu jamekondau'u? Mina!
31 Woro kunu kwambu tiki ma ku etisini Gotri peresen kipe naha leni ku toro ki ma
ku okokona.
Apa ele ni funda ete dikisindau numbo kipe naha fo o kunu a mekusikonda.

13

Ele hima ba fwele keke ma nu wo

1 E, ani ele himiyama hurahama ni hima lei mwanji ba fweleki wunu a bwandani,
ensel le mwanji okwe a bwandani, woro sembe ahi ti wunu keke a wonda nambwe
nawa, tau ahi ti me uku nambwe, e, hachahungwe hapa yewani wasamba naha
sukwandau ata hinga.
2 E, ani Gotri kwambu ki mwanji a bwarakarandani, Gotri ri inaka rihi ki hambwan-
dau mwanji yani rihi le ani hambwandani, ele hambwa fwele okwe ani hambwandani,
e, sembe ha sumbu ahi ti okwe kwambu ki ani etisini gimba ni a sawewa sikikoni
mapwa fo tokwe iwa, woro sembe ahi ti ele himiyama hurahama keke a wo nambwe
nawa, ele tau ahi tikisapu hinga.
3 E, ele mwa'ambwe ahi tinda ete bwarichape hima leni ani hani, e, hima le
miyambwa ani heindawa hima tape ahi ani ohumbwewa wu ani torosini hima tape
ahi ti hi tiki wu ani tuwa Kurais tau keke ani hano, woro sembe ahi ti wunu keke a wo
nambwe nawa, ele sumbu hinga tinda ete gamweche ri hinde apa ani okula kumbwa.
4 Hima keke wondau hima ri, rini ele hima kapwa sumbu rini wosindau tini kapwa
sumbu wasa wunu ri ai wosinda nambwe. Hima fori sembe rihi ti hima ba fori keke
wondau hima ri, rini ele hima ni tinda ete ri okulandau. Rini hima i mwa'ambwe ti
keke sembe amwaka ti ri anda nambwe. Hima ba fori keke wondau hima ri, rini hi
rihi tini ri rasai kinani mwanji miyafo ki ri bwanda nambwe.
5 Rini ele hima i mwanji ni ri sawesiya'ainda nambwe. Rini ri mwa'ambwe leni
inaka omwesika ri hambwanda nambwe. Rini metengei ete sembe enge rini anda
nambwe. Rini ele kapwa sumbu rini wu wosindau tini ri ai hambwanda nambwe.
6 Rini ele kapwa sumbu hima i miyaningisopo ki chikinda nambwe sumbu leni
eripenda nambwe. Mina. Rini Gotri sumbu mwe naha tunumbwa ri eripendau.

7 Hima keke wondau hima ri ele nomo hinga rini handawani tinda ete ri kichandani
sembe ete wunu ri handau. Wondani gisi gisi Gotri wunu okulanda kinani ri
eripendani ete ri nikisindau. Ele nomo hinga rini raundawani rini kwambu tiki ete
ri etinambusindau.
8 Hima ba fori keke nu wondau sumbu nuhi ti hinde apa humbu kumbwa.
Minambwe naha! Gotri mwanji ni bwarakarandau peresen ti humbuno. Mwanji ba
fweleni bwandau peresen ti okwe humbuno. Hambwa kipe hambwandau peresen
okwe humbuno.
9 Hinde wowani, apa gamwe tumbwa nu hambwandau. Gotri mwanji ti okwe
gamwe tumbwa nu bwarakarandau.
10 Woro, ichekai ele sumbu kipe hinga tinda talesindau ti tawa, o gisi kumbwa ele
gamwe tumbwa nu randaro tau le o ya humbukonda.
11 Imbihumbwa kapwacheche naha a daro gisi ki kichapwache le bwandaro
mwanji hinga a bwandaro. Wondani mwa'ambwe le a toromendineheindaro le
kichapwache leto toromendineheindaro hinga a toromendineheindani, kichapwache
leto hambwandaro hinga ani hambwandaro. Woro dani ini hima laka a saisinimbwa,
ele kichapwache sumbu hinga ya ani hanja'ai.
12 Apa dele mwa'ambwe sukwasiwani nu heindau le, amwei naha sukwasiwani nu
heinda nambwe. Fwa ki mwale ni heindau hinga wunu nu heindau. Woro ichekai
o gisi tawa Gotri miyaningisopo ti amwei naha nu heikondau. Apa gamwe tumbwa
rini ani hambwandau. Woro ichekai amwei naha ri ani hambwandau hinga rini ani
hambwakonda.
13 Apa sembe handau sumbu ti, Gotri ni nikisindau sumbu ti, hima ba fori keke
wondau sumbu ti, dele sumbu namili o ete dakonda. Woro dele sumbu namili nindo
ki hima ba fo keke wondau sumbu tito funda ete mwasesindau.

14

Funda ete mwasendau Gotri Himamwale peresen

1 Kunu himiyama hurahama keke wondau sumbu kuhi ti kwambu naha ki gisi gisi
ma ete ku sirinanda. Wondani kunu Gotri Himamwale kipe to handau ele peresen ni
ku toro kinani ma ku mwale'akini i to. Woro metengei naha ku toro ki tau kwambu
ku ano peresen ti, Gotri mwanji bwarakarano peresen tini ku toro kinani tau kwambu
ma ku ra.
2 Ku hambwandau, e, hima fori Gotri Himamwale kwambu ki mwanji ba fweleki
bwandau ti, ele hima ni mwanji ri bwanda nambwe mina. Rini Gotri numbwa ri
sawendau. Hinde wowani, hima fori o mwanji ni hambwanda nambwe. Woro rini
Gotri Himamwale kipe ti kwambu tiki ele hima leki yanisini dau mwanji hinga leni ri
bwandau.
3 Woro, Gotri mwanji tini bwarakarandau hima ri, rindo ele hima i mwakambe
ki mwanji ri bwandau ti, sembe ha sumbu wuhi tini ri okulandani, sumbu kipe tini
sirinandau bomo ti wunu ri mekundawa, wui sembe ti kipe naha wunu i ki.
4 E, ori hima mwanji ba fweleki bwandau hima ri, rinjenga ri sembe ha sumbu tini
ri ai okulandau. Woro, Gotri mwanji tini bwarakarandau hima rito, rini sios hima lei
sembe ha sumbu ni ri okulandau.
5 Ani mwanji ba fweleki kunu tinda ete ku bwa kinani ani okokonasindau. Woro ai
okokona naha ti, Gotri mwanji tini ku bwarakara ki. E, mwanji ba fweleki bwandau
hima ri, o mwanji ri bwasini sa ri ai jamekowa sios hima le wu mendini sembe ha
sumbu wuhi ti kwambu tiki ya sa wu eti. E, o mwanji ri ai jamekoni ri bwa nambwe ti
nawa, Gotri mwanji tini bwarakarandau hima rito mwanji ba fweleki bwandau hima
rini dikini mwasesini dau.

6 Ai hiparakambwe le, kunu do a sawekondau mwanji le ma ku hambwanehei. E,
ani kunu tambwa a tasini ele mwanji ba fweleki Gotri mwanji numbwa kunu ani
handawa, kipe naha kunu ani okulano'o? Mina. Woro Gotri ani mekuro mwanji
fweleni amwei kunu a saweni hambwa kipe fo kunu ani hani Gotri mwanji tini kunu
a bwarakarani kunu ani ondiyakandiyawa, kipe naha kunu ani okulano.

Nunu nui mwanji minde ki Gotri mwanji ti nu bwa

7 Himamwale tinga da nambwe mwa'ambwe le kale, hambangini tinga me tako
tinga, woro wunu ki ata gale ba fweleki sukwa nambwe nawa, apa ata gale wuhi ti
hinde hinga nu mendino?
8 E, ka au anaye me norukweni wu wowa ata kipe sukwa nambwe ti nawa, apa namo
naha to au ti anaye ki ri otokunano?
9 Woro kunu okwe o hingambwa naha. E, hima le hikisandau mwanji ba fweleki
ku bwawa, o ku bwandau mwanji mu ti hinde hinga apa wu mendini wu hambwano?
Mina. O ku bwandau mwanji kuhi ti ya nimba timbekondau.
10 Mwe naha, do nuwe ki mwanji gale ba fwele miyafo naha dau. Mwanji mwe le,
wunu mwanji mu nambwe da nambwe. Ele mwanji bwandau hinga wunu tinda ete
mu chele tumbwa.
11 Woro ani hima fori bwaro mwanji mwe ti ani hambwa nambwe ti nawa, apa ka
hinga ri ani sawekondau, ani ko ba fokipe hima. Wowa ani okwe o hingambwa rini
ani hambwano, rini ko ba fope hima.
12 Kunu okwe o hingambwa. Kunu Gotri Himamwale handau peresen ni ku toro ki
ku okokonandau. O hinga ti nawa ele sios ni okulandau peresen tini ku toroni Gotri
tau kipe ku randa kinani tau kwambu ti ma ku ra.
13 O hinga keke mwanji gale ba foki bwandau hima ri o mwanji ni ri ai jameko ki
Gotri ni kwambu naha ki sa ri uchahambwanda.
14 Woro ka tini ma ku hambwanehei. E, ani mwanji gale ba foki Gotri ni ani
uchahambwano ti, himamwale ahi ti rini ni ani uchahambwakonda, e, inaka ahi tito
ya nimba dakonda.
15 Woro o keke apa hinde hinga a wono? Gotri ni ani uchahambwa kinawa, inaka
ahi tinga, e, himamwale ahi tinga sa rini uchahambwa to. E, hukwa ti a ra kinawa
himamwale tinga inaka tinga sa funda fi ra to.
16 Woro o sumbu hinga mi wosi nambwe, mi himamwale kumbwa Gotri ni mi
wese'andawa, sembe ha numbo wakindau hima fori o mi bwandau mwanji gale
ti ri hikisandani apa hinde hinga Gotri ni mi wese'aro ti ete ri saweno, “Mwe
naha”? Minambwe naha. Hinde wowani, rini o mi bwandau mwanji mu mwe ti rini
hikisandau.
17 Mini Gotri ni mwe naha mi wese'aro, woro o mi bwaro mwanji ki ori hima ri
sembe ha sumbu ti rini mi okula nambwe.
18 Ani gisi miyafo ki ele mwanji gale ba fweleki a bwandau. Woro, o sumbu keke
kunu ani ga hinde ku anachiki kumbwa. O sumbu keke Gotri ni a wese'andau.
19 Woro hima wausindau lotu wondau aka ki mwanji ti tapa'angi tumbwa ai inaka
tiki a bwani ele hima ni wunu ani ondiyakandiyano sumbu tito, ele biya mwanji gale
ba fweleki 10,000 mwanji hinga a bwano sumbu tini dikindau.
20 Ai hiparakambwe le, hambwa kuhi ti kichapwache lei inaka hinga tini ete ku torosi
kei, mina. Kunu kapwa sumbu ku wosindau sumbu ti, kichapwache leto hikisandau
hinga ma ku hikisa. E, hambwa kuhi ti mekupu leto hambwandau inaka hinga tini ma
ku hambwa.
21 Gotri chengi ki Apukolaka ka hinga sawero:
“Ele biya mwanji gale ba fweleki, e, ele biya hima kupu ba fwelei wui takisopo ki ai
mwanji ti do ai hima kupu leni ani hasikonda.
Woro sa biya da, ele hima apa ai mwanji ti wu mendini hinde wu sirina kumbwa.”

22 O keke ma nu hambwa, mwanji gale ba foki bwandau sumbu ti, sembe haro hima
le keke mina, o sumbu hinga ti, sembe ha nambwe himako keke Gotri wupa wo hinga
wunu haro. Ka wupa wo sumbu mwe ti Gotri wunu autangindau. E, Gotri mwanji tini
bwarakarandau sumbu ti, sembe ha nambwe himako ni wupa wo sumbu hinga Gotri
wunu ri ha nambwe, mina, oti sembe haro himako ni ri hima keke wo sumbu wunu ri
meku kinani wunu ri haro.
23 O keke ele sios kipe hima le wu tani funda wu wausini ele mwanji gale ba fweleki
wu bwandawa, sembe ha sumbu kipe hambwanda nambwe hima fwele, e, sembe ha
nambwe hima fweleto wu sirani wunu ga dasini wunu o wu bwandau mwanji gale ti
wu hikisafuni apa ka hinga wu sawekonda, “Kunu ku ambwatinambwatindau.”
24 Woro, kunu o sios we ki Gotri mwanji tumbwa ku bwarakarandawa, sembe ha
nambwe hima fori'i sembe ha sumbu kipe hambwanda nambwe fori, o ki ri tasini o
mwanji ni ri mendikowa, apa ele kui mwanji to ori hima i sembe tini yekoni ori hima
i kapwa sumbu amwei woni o ai rini kilikonda.
25 Wokoni ele ri inaka ki yanisindau mwa'ambwe leni amwei ya rasukwakonda.
Wowa ri miyaningisopo ki ri opulisini Gotri hi ti ri rasaisini, ka hinga ya ri sawekonda:
“Mwe mwe naha to sa, Gotri kunu naha ga ete ri dau.”

Ele lotu wondau sumbu hinga kipe tumbwa sa ete sukwanda

26 O keke ai hiparakambwe le, apa hinde hinga ku wokondau? E, o ku wauno gisi ti
kunu tinda ete tau chele tumbwa. Hima fori hukwa randawa, hima fori Gotri mwanji
ondiyakandiyandawa, hima fori Gotri rini mekusiro mwanji tini sawekawendawa,
e, hima fori mwanji gale ba fweleki kunu ri sawewa, hima fori o mwanji ni ai ri
jamekokonda. Woro kunu tinda ete sios tau ku rakondau ti, sios hima lei sembe tini
okula kinani ya ma ku ra.
27 E, hima fwele mwanji gale ba foki wu bwa kinawa, hima fisi'i hima namili ya sa
wu bwa. O yakito. Apa o ambwe kumbwa ku bwa kei. O hinga ti sa biya da. Hima fori
to mwaseni sa ri bwasiwa pwe, hima fori jepini ri bwe bwa. Wowa hima fori o mwanji
ni sa ri jameko.
28 E, ori hima mwanji gale ba foki ri bwandawa, o mwanji ni ri jamekonda nambwe
ti nawa, apa ori hima ele sios hinga wu tani wauro hima alase ki apa bwa kei. Ri bwa
kinawa rini bati Gotri gambwa ya sa ri bwanda.
29 Woro kui nindo ki hima fisi'i hima namili hinga wundombwa Gotri mwanji ti wu
bwarakarandawa ele biya hima wui mwanji tini ya sa nimba wu kilinda.
30 Wondawa Gotri litisini o mwanji ni kilindaro hima ni mwanji fori rini mekusiwa
ri bwa kinawa, etisini Gotri mwanji bwandaro hima ori sa ri gainasiwa rini ga sa bwa.
31 O sumbu hinga ku wosiwambwa kunu tinda ete funda funda Gotri mwanji ti ku
bwarakarano, wowa ele hima hinga tinda ete hambwa kipe wu hambwani sembe wuhi
kwambu wu torono.
32 E, Gotri mwanji bwarakarandau hima le wui himamwale tini wunjenga wu
ana'aulisini sembe funda wu owesini kipe tumbwa wu dau.
33-34 Ku hambwandau, Gotri ele sumbu hinga ni ri chirumbuwarambunda nambwe,
mina. Rindombwa nui sembe tini ri ratorondawani anaferisini nu dau.
Ele sios hima hinga wu tani wu wauwa himiyama forito saini etisini mwanji ti apa
bwa kei. Wunu takisopo wuhi ti dimisini ya sa nimba wu da. Ele sios hinga Gotri
himiyama hurahama lei nindo ki wunu o sumbu hingambwa wu wosindau. Wunu
Moses kaisiro Gotri lo mwanji ti sawero hinga hurahama lei tako tokwe sa wu da.
35 E, mwanji mu foti wu hambwa ki wu hikisawa, apa wu isini wui aka lengu tiki
wui hurache leni wu bwe sili. Hinde wowani, ele hima miyafo lei nindo tiki mwanji
wu bwani wu silino ti, o sumbu hinga ti kipe fotini wu wosinda nambwe.

36 Woro ka hinga a sawendau ti hinde hinga ku hambwandau? Ku sawe-
siya'aikondau'u? Kunu ki Gotri mwanji mu naha sukwasini kundombwa Gotri mwanji
ti ku mendini ku torosindau'u? Mina.
37 E, hima fori ka hinga ri hambwawa, rini Gotri mwanji ti bwarakarandau hima, e,
rini Gotri Himamwale tau randau hima, wowa do kunu ni a kairo mwanji ti Apukolaka
i lo mwanji hinga ya sa ri hambwa.
38 Woro hima fori o inaka hinga ri hambwasini do mwanji ni bwelefo kalefo ri nawa,
nunu okwe ori hima i mwanji tini bwelefo kalefo ya rini nu nakonda.
39 O keke ai hiparakambwe le, kunu Gotri mwanji ti bwarakarandau peresen ti ku
toro ki kwambu naha ki ma ku randa. Woro ele biya mwanji gale ba fweleki bwanda
sumbu ti okwe apa minambwe ku na kei.
40 Ele sios tau hinga wonorukweni ma ku rawa, lotu wo sumbu kuhi ti kipe naha
tumbwa sa sira.

15

Kurais hasini ai sairo

1 Ai hiparakambwe le, ani Gotri mwanji kipe kunu a bwaro leni ani ai a bwani sembe
kuhi a yeni a rasaikonda. Do Gotri mwanji kipe ku mendini ku torosini kwambu tiki
ku etisindau.
2 Kunu o Gotri mwanji kipe a sawero tini ete ku toronambusiro, nindumwasari
sembe ku ha nambwe, o hinga ti nawa o Gotri mwanji kipe kumbwa Gotri o ai kunu
ratakonda.
3 Metengei naha mwaseni kunu a sawero mwanji ti, o imbihumbwa ani okwe a
mendiro mwanji tini kunu a sawero. Mwanji mwe ti ka hinga: Gotri chengi nunu
sawehambwaro hingambwa Kurais ele kapwa sumbu nuhi keke ri haro.
4 Wosini matimat ki rini sisiwani, gisi namili iwani Gotri chengi nunu sawehamb-
waro hingambwa ya ri ai sai.
5 Wosini Pita mu ki ya ri sukwa. Wosinumbwa ele tapa'angi tapa'angi hatachi fisi ri
Himache le wui mu ki ya ri ai sukwa.
6 Ete wosiwanumbwa imbihumbwa rini sirinani indaro ri hiparakambwe miyafo
naha le o gisi kumbwa ya rini wu hei, rini wu heiro hima mwe le gendiwani 500 ni
dikiro hima hinga sukwaro. Kale hima kupu wunu miyafo wu ha nambwe ete wu
dau, woro fwele haro.
7 Wosiwanumbwa Jemis ya rini hei. Ete wosiwanumbwa ri Himache le tinda ete ya
rini hei.
8 Wunu tinda ete rini wu heisiwanimbwa dani ini jipe naha ki nuwai che randau
amwa ta nambwe alase ki raro che hinga sembe ani hasini a dawani ai mwakambe ki
ya ri sukwa.
9 Ani ele Jisas ri Himache le wui nindo ki wui kiniche naha hinga a dau. Gotri, Jisas
Himache, hinga ri ani uchawa ani o hi ni hinde a chiki kumbwa. Hinde wowani, ani
Gotri sios ni walambe a wosindaro.
10 Woro Gotri to ani keke woni ri ai ani ratasiwani apa do ya a da. Hima keke wo
sumbu rihi ti ani tambwa tani nimba humbu nambwe. Minambwe naha. Ani Gotri tau
ti kwambu naha ki ete a randau ti, Jisas Himache ba fwele o tau hinga wu yakinani wu
randa nambwe. Woro ai kwambu ki o tau hinga a randa nambwe, mina, Gotri hima
keke wo sumbu rihi ti ani ga dau to randau.
11 Woro ando a randau'u, e, wundo wu randau, o mwanji nambwe. Hinde wowani,
nunu tinda ete o mwanji numbwa nu bwandawani kunu o mwanji numbwa sembe ku
haro.

Ichekai ele haro himako tinda ete wu ai saino

12 Jisas hasiwani Gotri ai rini rasairo tini gisi gisi o mwanji ni ete nu bwandau, wo
hinde wowani kui nindo ki hima fwele ete wu sawendau: “Hima hasini hinde apa ai
ri sai kumbwa”?
13 E, ete nu hambwawa, “Mwe naha, haro himako le hinde apa ai sai kumbwa,” o
hinga nawa ka hinga ma nu sawe: “Gotri Kurais ni ai rasai nambwe.”
14 E, mwe naha, Gotri Kurais ni ai rasai nambwe napo, do mwanji nu bwandau ti
tikisapu hinga, e, sembe ha sumbu kuhi ti okwe tikisapu hinga.
15 Woro o tombwa mina, nunu Gotri wosiro sumbu ni gamboni bwandau hima hinga
nu sirano. Hinde wowani, Gotri haro hima leni ai rasaino sumbu da nambwe nawa,
Kurais okwe haro ti ri ai rasai nambwe, woro nunu Gotri Kurais ni ai rasairo mwanji
tini amwei nu bwandau.
16 E, mwe naha, Gotri haro hima leni ri ai rasai hinga ti nawa, ka hinga ma nu sawe:
“Gotri Kurais ni ai ri rasai nambwe.”
17 E, Gotri mwe naha Kurais ni ai ri rasai nambwe napo, sembe ha sumbu kuhi ti
hinde apa kunu okula kumbwa, kapwa sumbu kuhi kumbwa ete ku dakoro.
18 Wopo Kurais ni sembe hasini haro hima le okwe wu humbukoro.
19 Kurais ni sembe nu hasini rini nu nikisindau. Woro do nuwe kipe mwa'ambwe
numbwa nu nikisindau ti nawa, ele hima i nindo ki nunu apa chenguto hinga
huruhumba miya naha nu sirakonda.

20 Woro o hinga mina, mwe mwe naha, Kurais hasiwani Gotri ai rini rasairo. Rupwa
ako ki ahirahi ti kisiwani metengei naha wandau ahirahi mwe hinga ele hima haro lei
nindo ki rindo metengei naha ri sairo.
21 Hinde wowani, hima funda rukumbwa hima handau sumbu ti sukwaro, woro o
hingambwa hima funda rukumbwa hima hasiwani ai rasaindau sumbu ti sukwaro.
22 Mwanji mwe ti ka hinga: Atam ki sukwaro hima kupu le, wunu tinda ete wu
handau. Woro hingambwa Kurais hima kupu hinga sukwaro hima le wunu tinda ete
himamwale ako wu torono.
23 Woro nunu tinda ete nerimbe ki funda funda nu ai saino gisi nuhi ki himamwale
tinga nu ai saino. Mwaseni sairo hima ri Kurais. Wosiwani ri ai tano gisi ki rihi ri
nasiro hima le, nunu, tinda ete nu ai saino.

24 Wosiwa ele mwa'ambwe hinga tinda ete humbuno. O gisi ki Kurais ele gapiman
hinga, e, mekupu hima lenga wui kwambu ambwe kwambu ambwe ri humbusini, o
ri aulindaro kwambu ti Yapai Gotri tapa tenge ki ya ri owekonda.
25 Hinde wowani, Gotri ondiyasiro ti, Kurais, King Apukolaka hinga ri etisini ri aulino
sumbu ti, Gotri ele miho hinga tinda ete ri setako ki ri oweno gisi kumbwa ambweno.
26 Ele miho hinga tinda ete ri ye ye ini jipe naha ki handau sumbu ti okwe o ri
humbukonda.
27 Gotri chengi ete sawero, “Gotri ele mwa'ambwe hinga tinda ete ri seketako
kumbwa ri owero.” Ka mwanji “ele mwa'ambwe hinga tinda ete,” amwei nunu
sawendau ti, Gotri ele mwa'ambwe hinga Kurais seketako kumbwa ri owekondau,
woro Gotri to ele mwa'ambwe ga ri seketako ki hinde ri da kumbwa.
28 Woro, Gotri ele mwa'ambwe hinga tinda ete Kurais seketako ki ri oweno gisi ki
Gotri Che okwe ele mwa'ambwe ri seketako ki ri owekondau hima ri, Gotri, tako tokwe
ri dakonda. Wosiwa Gotri to ri Che ga ele mwa'ambwe ga tinda ete rindo mwa laka
hinga ri dano.

29 E, do haro hima ai saino mwanji nimba gambo mwanji hinga ti nawa, wo bwele
keke hima fwele uku wu yani haro hima leni okulandau? E, haro hima fori hinde apa
ai sai kumbwa, o mwanji mwe naha nawa, wo hinde wowani haro hima le keke uku
wu yandau?

30 Woro nunu okwe, gisi gisi hima fwele walambe sumbu hinga nunu wosi kinani
wu wondau ti, haro hima wu ai saino ti minambwe nawa, wo hinde ka hinga ete nu
dau?
31 Ai hiparakambwe le, gisi gisi ani haro hinga a sirandau. Woro o sumbu mwe naha,
ani Jisas Kurais hi ki kunu ni mwe naha ani eripeˈaripendau sumbu hinga.
32 E, do nuwe kipe haro hima ai saino sumbu tini minambwe nandau hima lei inaka
tini a sirinapo Efesas ko ki dau fuku pe kapwa asa lenga ani anayero ka sumbu hinga
to hinde hinga apa ani okulakoro? Ei mwe naha, haro hima le ai saino sumbu ti mwe
naha sukwa nambwe nawa, ele Gotri tau nu randau sumbu sa biya da, wosini hima
fwele hambwaro hinga “ahirahi lenga uku sumbwe ga nu a a nu inda. Hinde wowani,
icheki nu hano ti nu hikisandau.”
33 Foki apa hima fwele nimba kunu gambo ki. Hinde wowani, hima fwele ka hinga
sawe: “E, kapwa hima lenga nu ichiˈuchawa, apa sumbu kipe nuhi le wu yititakichasini
walambe o nunu wu wosikonda.”
34 Ambwatinambwati sumbu ti ku hanjaˈaisini ku hambwafwaˈaisini ma ku
ichiˈuchanda. Apa kapwa sumbu ku ai wo kei. Ma ku mendi: Kui nindo ki hima fwele
Gotri ni sembe mwe naha wu hasini rini ni norukweni wu hambwanda nambwe. Do
mwanji hinga kunu a sawendau ti, kui sembe ha sumbu ni huruhumba hinga ku hei
kinani kunu a sawendau.

Ai saino hima tape ti ba fo hinga sirano

35 Woro hima fori apa ka hinga o silikonda: “Haro hima le hinde hinga apa wu ai
saino? Bwele hima tape hinga tini wu ai owesini wu saino?”
36 Mini mi ambwatinambwatindauˈu? Koni sindau bomo ti mi hambwasindau, o
koni mi sisiwa wa ki sumbwe ete dawa o koni apa fwamwe hinde dingi kumbwa.
37 Ka mwaˈambwe mi siro ti, ichekai sukwakondau minga tinga bomo tinga dau
mwaˈambwe hinga ni mi si nambwe, mina. Me tukoche hinga tini mi siro, koni hinga
tiniˈi, ahirahi tuko ba fo hinga tini mi siro.
38 Wosiwanumbwa Gotri ri hambwandau hingambwa o ahirahi tuko ki bomo lenga
minga lenga ya ri wosiu. Ele ahirahi tuko ki funda funda bomo tinga minga tinga
apumbwa apu ya ri wosi.
39 Ele tape okwe o hingambwa funda naha mina, apumbwa apu. Hima i hima tape
ti apu, omwe le tape, apwe le tape, e, fwaiˈomwe le tape ti apu.
40 Hewen ko dau mwaˈambwe lei tape ti apu hinga dawani nuwe ki dau mwaˈambwe
lei tape ti apu hinga dau. Woro hewen ki dau mwaˈambwe le kaˈapwe wuhi le ba fo
hinga, e, nuwe leki dau mwaˈambwe le kaˈapwe wuhi le ba fo hinga.
41 Tapwaki nika ti kaˈapwe tihi ti apu, niliki nika ti kaˈapwe tihi ti apu, e, isangi le
okwe kaˈapwe wuhi le apu. Wosini ele isangi niliki okundau ti okwe apumbwa apu
hinga okundau.
42 Haro hima le ai saino sumbu ti okwe o hingambwa. Wa tiki kupwaˈaindau hima
tape nuhi nu sisinimbwa kupwaˈainda nambwe hima tape ki nu ai saikonda.
43 Wa tiki nu sindau hima tape nuhi ti huruhumba naha, woro ai saindau hima
tape nuhi ti mwale tinga dani hi hinga okundau. Wa tiki nu sindau hima tape nuhi
ti yakinanda nambwe, woro ai saindau hima tape nuhi ti, o kwambu chele.
44 Wa tiki nu sindau hima tape, o nuwe kipe hima tape, woro, ai saindau hima tape
ti, o hewen ko kipe hima tape.
Do nuwe kipe hima tape dau, o hinga nawa hewen ko kipe hima tape okwe mwe
naha o da.
45 Gotri chengi ete sawero, “Metengei naha sukwaro Atam, hima ki dau himamwale
ga ri sukwaro.” Woro gumwa kumbwa sukwaro Atam, hima leni himamwale ako
handau himamwale ga ri sukwaro.

46 Woro himamwale ako handau himamwale tito metengei sukwa nambwe, mina.
Do nuwe kipe hima leki dau himamwale to mwaseni sukwaro. Wosiwanumbwa
himamwale ako ga dau himamwale ti gumwa kumbwa taro.
47 Metengei naha sukwaro hima ri, rini do nuwe kipe. Hinde wowani, Gotri do nuwe
pe goro kumbwa rini wosiro. Ri gumwa ki taro hima ri, rini hewen ko kipe.
48 Nuwe goro ki wosiro hima tinda ete wunu do nuwe ki mwaseni sukwaro hima
hingambwa. Woro, nunu, hewen ko kipe hima le, do gumwa ki taro hewen ko kipe
hima hingambwa.
49 Apa nunu do nuwe ki mwaseni sukwaro hima hingambwa o ya nu da. Woro
hingambwa ichai hewen ko ki sukwaro hima hingambwa o nu dakonda.
50 Ai hiparakambwe le, mwe naha ki kunu a sawendau: Do nuwe kipe hima le Gotri
aulindau kwambu rihi ti hinde apa wu raru kumbwa. Kupwa'aino mwa'ambwe le apa
kupwa'ainda nambwe mwa'ambwe leni hinde apa toro kumbwa.
51 Ma ku mendi. Ani yanisini dau mwanji fotini amwei kunu a sawekondau: Nunu
tinda ete hinde apa nu ha kumbwa. Nimba ari hinga nu galosini tape anandi hinga nu
sirano.
52 Fu jipe wuichiwa o amwa naha kumbwa metengei ete haro hima le o wu ai
saikonda. Wosini apa hinde wu ai ha kumbwa. Woro nunu ari hinga nu galosini tape
anandi hinga ya nu sirakonda.
53 O sumbu mwe ti ka hinga: Kupwa'aindau hima tape ari hinga galoni rawakasini
kupwa'ainda nambwe hima tape hinga mwe mwe naha ya ete dakonda, wosiwa
handau hima tape doti ari hinga galosini handa nambwe hima tape hinga mwe mwe
naha ya ete dakonda.
54 Mwe naha, kupwa'aindau hima tape doti ari hinga ai galosini kupwa'ainda
nambwe hima tape hinga sirasiwa, handau hima tape doti ari hinga galosini handa
nambwe hima tape hinga ya sirakonda. Wowa o gisi ki Gotri chengi sawero mwanji
hingambwa mwe naha o ya sukwakonda. Gotri chengi ete sawero:
“Gotri hima handau sumbu tini ri yeni ri dikini funda ete ri humburo.”
55 Gotri chengi ete ai sawe,
“Ka hima handau sumbu ti mindo'o? Woro kwambu mihi so? Mini, hima handau
sumbu, rambu mihi so?”
56 Hima handau sumbu, rambu tihi ti, o kapwa sumbu. Woro o mwanji to kapwa
sumbu ni amwei wowani hima leni kwambu ki aulindau.
57 Woro Gotri ni ma nu wese'a. Hinde wowani, nui Apukolaka Jisas Kurais ri
kwambu ki, Gotri nunu okulasiwani ele kapwa sumbu i au ti nu dikindau.
58 O keke ai hiparakambwe naha le, kwambu tiki ma ku eti, apa gamweche ri ku
ambesembe kei. Apukolaka keke tau kwambu ku ani ku randau ti, apa nimba hinde
humbu kumbwa. O sumbu hinga ni ku hambwasindau keke gisi gisi Apukolaka tau
tini kwambu tiki ma ku randa.

16

Gotri himiyama hurahama leni okulano ya

1 Ani apa ele Jutiya ki dau Gotri himiyama hurahama leni okula kinani ku waundau
ya tini a sawekondau. O ya ku wosino bomo ti, Galesiya mapwa ki dau sios leni a
mekusiro hingambwa kunu okwe o numbo numbwa ma ku sirina.
2 Ele Sande hinga kunu funda funda o iro wiki ki ku tororo ya tipa chikini gamwe ti
ma ku owesiwa sa da. Wosindawa ichai a tawa ya anandi ku ai owenda hinga, o ku
owesiro ya numbwa ku toroni ku ani ha ki.
3 Woro kunu tambwa a tani a sirawa o kui Apukolaka ni ku haro ya rani Jerusalem
ko tokwe ra'aino hima fwele ma wunu ku esisi. Wosiwa ani chengi tumbwa a kaisini
wunu a humbwewa sa wu i.

4 Woro ani okwe ani i ki nu hambwawa, apa ani ga funda nu ino.

Pol Korin sios leni ri hei ki ri hambwaro

5 Metengei Masetoniya mapwa tokwe ani ini tau fwele a rasinimbwa kunu tambwa a tano. Hinde wowani, Masetoniya tokwe a mwasesinimbwa kunu tambwa a ta ki ani hambwandau.
6 Woro a tani kunu ga gisi fwele a dano. Woro a hikisandau, apa tikiningo mendindau ele gisi hinga tinda ete kunu ga a dano umo. Da hinga woni ko ba fo tokwe ani ikowa, ai okokona ti, ku ani ra'aini numbo tiki ku ani etiwa ani i ki.
7 Ku hambwandau, ani a tani nimba kunu ani hei hei i ti a diyahandau. E, Apukolaka ani ohounawa ani kunu ga gisi fwele a da ki ani okokonandau.
8 Woro, Pendikos gisi ti ani do Efesas ko tiki a da ki ani hambwandau.
9 Hinde wowani, ele kipe himiyama hurahama ni wunu ani okulawa sembe ti wu ha kinani Gotri numbo ahi ti tukwasini dau. Woro, miho hima le okwe wunu miyafo naha o ko ki wu dau.
10 Ichai Timoti kunu tambwa ri iwa sumbu kipe naha ti ma rini ku wosindawa, sembe kipe ti sa ri hambwandani kui nindo tiki sa ri da. Hinde wowani, rini Gotri tau ri randau ti, ando a randau tau hingambwa naha ri randau.
11 Woro apa foki nimba hima nani gumwa ti rini ku si ki. Mina. Kunu ma rini ku wosiwa sembe wahapi tiki sa ri dawa, rini ku ratani numbo tiki ma rini ku etiwa ani tambwa sa ri ai ta. Ani rini ga ele hiparakambwe fwelenga wu tano tini do a dani a nikisindau.
12 E, nui hiparakambwe fori, Apolos, ri mwanji ti ka hinga o inda. Ani gisi miyafo rini ga ele hiparakambwe fwelenga kunu tambwa wu i ki mwanji kwambu tiki rini a sawendau. Wondawani rini kata'amwa ri ino ti ri diyahandau. Woro gisi kipe fo rini sukwawa o ri ikonda.

Mwanji tipa fwele

13 Kunu hambwafwa'ainahasini sembe ha sumbu kuhi ti kwambu naha ki torosini ma ku eti. Wondani ku tapekerumbwesini kwambu naha ki ma ku eninda.
14 Ele tau hinga ku rano ti, sembe kuhi ti ele hima keke ku wondani ya ma ku randa.
15 Ai hiparakambwe le, ku hambwandau, Sitefanas hima kupu le Girik mapwa ki metengei naha wundo sembe wu haro. Wosini wui inaka tiki Gotri himiyama hurahama leni kipe naha ya wu okulandau. Woro apa kunu ni kwambu ki a sawendau.
16 Kunu ele tau hinga randau hima lenga, e, tau ti o hingambwa rani kunu okulandau hima lenga wui tako tokwe ya ma ku da.
17 Sitefanas, Fotiyunetas, e, Akaikas, wunu ani tambwa wu tawani ani wunu ni ani heini nimba ete ani eripe'aripero. Hinde wowani, wundo kui wa tiki wu tani wu sirani wu ani okularo ti keke.
18 Woro kunu ele hima hinga leni hi wuhi tini ya ma ku rasai. Hinde wowani, wundo kui sembe tinga ai sembe tinga wu wosiwani sembe wahapi ti sukwaro.
19 Esiya mapwa ki do dau sios hinga le kunu ni wu wese'andau. E, Akwila hima pi Pirisila ga ele fi aka ki waundau sios hima lenga kunu ni Apukolaka i hi tiki omwesika wu wese'andau.
20 Ele hiparakambwe hinga tinda ete kunu wu wese'andau. Woro nunu Gotri himiyama hurahama lei nui sumbu ti ka hinga, kunu tinda ete funda funda kui hiparakambwe lenga tapa ti ya ma ku anayenguna.
21 Ani Pol to, apa naha ai tapa minde naha ki do kunu ni a wese'andau mwanji ti a kaikondau.
22 E, hima fori sembe rihi Apukolaka keke ri wo nambwe ti nawa, ori hima hinga walambe naha sa fiya rini i. Apukolaka, mini huwainani ta!
23 E, Apukolaka Jisas i hima keke woni hima okulandau sumbu hinga kunu naha ga ya o ete da.

24 E, Jisas Kurais hi naha ki mwe mwe naha kunu a sawendau, sembe ahi ti kunu naha keke ete a wondau.

Pol To Numbo Fonga Ai Korin Sios Leni Rumbwero Chengi

1 Ani Pol, ani Kurais Jisas himache. Gotri ri okokona ki Jisas himache hinga ri ani
esiro. Woro, ani ga nui hiparakambwe fori, Timoti, ga kunu Korin kipe sios lenga, e,
Girik mapwa tokwe dau Gotri ni sembe hasini dau hima lenga, kunu ni do chengi si
humbwendau.
2 Woro nui Yapai Gotri ga nui Apukolaka Jisas Kurais ga kunu keke fi woni kui sembe
ti ratorosiwa sembe wahapi ki o ku dakonda.

Gotri Pol ni okulandau keke ri wese'aro

3 Nunu nui Apukolaka Jisas Kurais ri Yapai, Gotri hi tini ma nu rasai. Rini nui Yapai
naha, rini ki hima keke wo sumbu mu naha ti dau. Rini ele sembe nomo andau hima
le wui sembe tini ratorowani sembe wahapi ki ai sukwandau Gotri.
4 E, ele nomo hinga nunu ki sukwawani rindombwa sembe wahapi ti nunu handau.
Woro hingambwa nunu okwe ele nomo ba fwele randau hima leni sembe wahapi ti
Gotri nunu handau hingambwa wunu nu ha ki.
5 Hinde wowani, ele amwaka miyafo naha Kurais ri mendiro hingambwa nunu ki do
ai tani sukwasinda. Woro o hingambwa rini ki dau sembe wahapi sumbu okwe nunu
ki ai tani talesindau.
6 E, nunu nomo fwele nu rawa, oti kui sembe ki sembe wahapi sukwandawa Gotri
kunu ri ai ri ra'ai ki nu randau. E, Gotri sembe wahapi ti nunu ri hawa, kunu okwe
sembe wahapi ti kunu ki sukwano. Woro o sembe wahapi to kunu okulawa kunu
kwambu tiki ku etisini do nomo nu randau hingambwa ele nomo o hingambwa o ku
rakonda.
7 Nunu kunu ni inaka omwesika naha ki nu hambwandau, kwambu ki o ku etikonda.
Hinde wowani, nunu nu hambwasindau, kunu nunu ga nomo ti funda o nu randa,
woro hingambwa nunu ki sukwandau sembe wahapi ti okwe kunu ki o hingambwa
sukwandau.
8 Ai hiparakambwe le, ka nomo laka Esiya mapwa ki nunu ki sukwaro tini ku
hambwa ki nu okokonandau. Woro o nomo omwesika naha to sukwani nui kwambu
tini yititakwilini nunu rawaikoro. Wosiwani nunu ka hinga nu hambwandaro, o ya
fiya nu hakonda.
9 Mwe naha, nui inaka ki ka hinga nu hambwaro, nunu kotimwosini o nunu yeni
sikonda. O sumbu hinga nunu ki sukwaro ti, apa nunu ka hinga nu hambwa hinga,
nui kwambu tiki nu dikikoro, mina, haro hima leni ai wunu rasaindau Gotri kwambu
numbwa sembe rini nu hano.
10 Ka kapwa nomo naha to ya nunu yeni sikowani, Gotri to nunu keke woni nunu
ri ai rataro. Woro hingambwa ichai o nunu ri ai ra'aikonda. Nunu rini ni sembe ti
kwambu naha ki nu hasindau ti ka hinga: Kapwa mwa'ambwe fwele walambe sumbu
nunu wosikowa nunu ri okulasiwa kipe tumbwa ete nu dano.
11 Woro kunu nunu ku okula ki Gotri ni ma ku uchahambwanda. Wondawa Gotri ele
hima miyafo rini ni uchahambwandau mwanji ni ri mendini sa nunu ri okula. Wosiwa
ele hima miyafo nunu ni wu hambwasini Gotri nunu keke woni nunu wosiro sumbu
keke rini numbwa ya sa wu wese'anda.

Pol Korin leni nimba gambo nambwe

12 Woro nunu ka sumbu hinga nu wosindau tini hi nuhi nu rasaindau: Nui sembe
ki dau mwanji ti ka hinga amwei nu sawendau, nunu Gotri nunu haro halaya
sumbu tinga, e, sumbu mwe naha tumbwa sirinandau sumbu tinga nu torosini nu

ichi'uchandau. Woro do sumbu hinga do nuwe ki hambwa laka hambwandau hima rito sawekawesiwani nu sirinanda nambwe, mina, Gotri hima keke wo sumbu to nunu okulawani o numbo hinga ki nu indau. Ele sumbu kipe hinga nu torosini ele hima i nindo ki ya nu ichi'uchanda. Woro kunu ki ka sumbu hinga ti miyafo naha nu mekundaro.
13 Woro kale chengi kunu ni nu kaindau ti, mwanji anandi fotini kunu nu sawenda nambwe, mina, ku heini mwanji mwe ti ku hambwandau numbwa o nu kainda. Woro nunu ka sumbu hinga tito kunu ki sukwano gisi tini nu nikisindau:
14 Gamindache ri nunu ni ku hambwandaro, woro Apukolaka Jisas gisi tiki ya tinda ete ku hambwakonda, kunu keke hi kuhi nu rasaikondau hingambwa kunu okwe hi nuhi ti o ku rasaikonda.
15 Ani o sumbu keke sembe kunu ni mwe naha ete ani hasini sembe kuhi ti numbo fisi hinga kunu ani okula kinani kunu tambwa a ta kinani metengei naha inaka ki ani hambwasiro.
16 Ani ka hinga ani hambwaro, kunu tambwa a mwaseni a tani kunu ani heisin-imbwa kunu ani hanja'aisini Masetoniya mapwa tokwe ani isini, Masetoniya ani ai hanja'aisini kunu tambwa ani ai tano. Wosiwambwa kundo ku ani humbwewa Jutiya mapwa tokwe ani i ki.
17 Ka hinde hinga? Ani o hinga ai inaka ki ani hambwaro ti, mwanji nimba a se'i setani ani hambwani a bwaro'o? E, sumbu fo a wosi ki ai inaka ki ani hambwandau ti, ele nuwe pe hima leto “Ei” nandau takisopo kumbwa ai “Minambwe” nandau hinga a sirinani a wondau'u? Minambwe naha.
18 Sumbu mwe naha tumbwa sirinandau Gotri kumbwa mwe naha kari kau a bwandau. Ele mwanji hinga tinda kunu a sawendau ti, “Ei” nasini “Minambwe” ai nandau hinga mina.
19 Hinde wowani, ani, Sailas, e, Timoti kui nindo ki Gotri mwanji ti kunu nu bwaro ti, o mwanji Gotri Che ri, Jisas Kurais, ri mwanji ni nu bwaro. Woro ku hambwanda: Kurais rini “Ei” ga “Minambwe” ga ri nanda nambwe. Mina. Kurais rini ki “Ei” nandau mwanji tumbwa dau.
20 Mwe naha, Gotri injiro mwanji miyafo ya dau. Woro ele mwanji hinga tinda ete Kurais rini ki sukwaro ti “Ei” tumbwa. Woroki Gotri mwanji ti nu mendi mendi Kurais hi tiki ka hinga nu sawendau, “Mwe naha.” Woro o mwanji kumbwa nu bwandani Gotri hi tini ya nu rasainda.
21 Gotri tombwa nunu ga kunu ga funda nunu ri okulandawani Kurais ni nu hambwasini kwambu tiki ya nu eninda. Wosini ri tau ra kinani ya nunu ri yari'i yaritasi.
22 Woro ri wupa ti nunu ri owesini ka ri Himamwale Kipe nui sembe we ki ya kwai ri owesi. Ka ri Himamwale Kipe nunu ri haro ti, ichai Gotri nunu ha kinani ri bwasiro mwa'ambwe ni mwe naha nunu ri ha kinani mwanji ri injiro.

Pol wunu tambwa huwainani ri i nambwe

23 Gotri ani heindawani ri miyaningisopo ki do mwanji kunu a sawekonda. Ani sembe nomo ti kunu ani hano ti a diyaha, o keke ani Korin ko tokwe ani i nambwe.
24 Woro nunu kui sembe ha sumbu ti nu aulinda nambwe. Mina. Hinde wowani, sembe ha sumbu kuhi ti kwambu ki ya ku etihito. Nunu eripe'aripe sumbu ti amwei sukwa kinani kunu ga tau funda nu randau.

2

1 O keke ani ai inaka tiki ka hinga ete ani hambwaro: Ani kunu tambwa ani ai tani sembe nomo ti kunu ani ha hinga.
2 E, sembe nomo ti kunu ani hapo namoto ai sembe ti yewa eripe'aripe ti ani ki sukwano? Kunu nambwe napo eripe'aripe ti hinde ani ki sukwa kumbwa.

3 Kunu ani ni eripe'aripe ti handau himiyama hurahama ahi, o keke kunu tambwa
a tani sembe amwaka kunu ani hano ti a diyaha. O hinga keke chengi ti imbihumbwa
o kunu a kaisiro. Hinde wowani, ani kunu ni mwe naha ka hinga ani hambwandau.
E, ani mwa'ambwe fo keke ani eripewani kunu okwe ani ga funda ete nu eripendau.
4 Mwe naha, imbihumbwa chengi ti kunu a kairo gisi ki, sembe nomo tinga sembe
amwaka tinga miyafo naha ani ki sukwawani ani ichakandani kunu a kairo. Woro o
chengi kunu a kairo ti, sembe nomo kunu ani ha ki a kai nambwe. Mina. A kairo bomo
ti, kunu naha keke a wondau sumbu tini kunu a sawehambwaro.

Kapwa sumbu wosiro hima i kapwa sumbu ni sa wu rani humbwe

5 Ka sembe nomo rawakwaro hima ri, ani numbwa sembe nomo ti ri ha nambwe.
Mina. O keke apa andombwa mwanji kwambu ki a sawe hinga. Woro mwe naha, o
sembe nomo hinga kunu okwe tinda ete kunu ri haro.
6 Kunu miyafo o sembe nomo hinga rini ku hambwandawani ori hima ri wosiro
kapwa sumbu keke huruhumba o ri heihiro. Woro keke yakito.
7 Apa kunu sumbu anandi tini ya ma ku wosi. Kapwa sumbu rihi ma ku rani
humbwesini sembe wahapi ti ma rini ku ha. Foki sembe nomo omwesika rini ki
sukwakoni apa rini rahaisikonda.
8 O keke ai okokona ti, o kui hima keke wo sumbu ti ya ma rini ku meku.
9 E, imbihumbwa ka chengi kunu a kairo ti, ka hinga ani hambwasini nimba
kunu a simiyaneheiro: Kale hima tiya wunu a sawero mwanji hinga wu sirinani wu
wosikondau'u, mina?
10 E, kunu hima foi kapwa sumbu ti ku rani ku humbwewa, ani okwe o hingambwa
rini a wosikonda. Mwe naha, hima foriki a rani a humbweno kapwa sumbu fo
dawani, o ri kapwa sumbu a rani a humbwero ti nawa, oti kunu ni ani okula ki Kurais
miyaningisopo ki o tau hinga a raro.
11 Foki Saiten to apa tani nunu gamboni nunu ri diki ki. Hinde wowani, ri
inakahambwa numbo ti nu hambwasinda.

Toroas ko ki Pol sembe nomo hinga rini ki sukwaro

12 Imbihumbwa Kurais mwanji kipe ti a bwa ki Toroas ko ki ani isini ani heiwani
Apukolaka to tau a ra ki lengenumbo ri ani tukwasiro.
13 Woro o gisi sembe ahi ti wahapisini da nambwe. Hinde wowani, ai hiparakambwe
ri, Taitas, rini ani hei nambwe. O keke Toroas ko ti ani andosini a tani Masetoniya
mapwa ki ya a raru.

Gotri kwambu kumbwa Jisas himache le au wu dikindau

14 Apa Gotri ni ya ma nu wese'a. Hinde wowani, gisi gisi nunu ri okulawani
Kurais kwambu tiki au tini nu dikindau keke. Wondani o nu randau tau ki Gotri ri
mwanji kipe ti ri bwandawani hima le Kurais ni wu hambwandawani o hambwa to
mwa'ambwe kuwa kipe naha to ele mapwa ele mapwa indau hinga ya ichi'uchanda.
15 Mwe naha, nunu hewen ko ki ikondau hima lenga, e, hi tiki raikondau hima lenga
wui nindo ki Kurais ri kuwa kipe tandau mwa'ambwe hinga Gotri miyaningisopo ki
ya nu da.
16 Woro hi tiki raikondau hima le nunu ni wu heini haro hima kapwa kuwa hinga wu
hambwandau. Wondawani hewen ki ikondau hima le himamwale ako handau kuwa
kipe tandau mwa'ambwe hinga nunu ni wu hambwandau. Woro namo naha to ka
Gotri tau hinga apa ri rano?
17 Woro nunu, kale hima miyafo to Gotri mwanji ki ya tau wu randau hinga nu randa
nambwe. Mina. Nunu do tau Gotri ri tapa naha ki nu torosini gambolombo sumbu nu
hanja'aisini o tau naha numbwa ete nu randau. Hinde wowani, nunu Kurais ga sembe
funda naha nu owesini Gotri miyaningisopo naha ki o tau nu randau.

3

Mwanji ako ai injisiwani tau randau himache

1 Ka hi nuhi tini nu ai rasai kinani do mwanji nu bwandauˈu? Nunu, kale hima fwele
Gotri tau wu ra kinani tau ra chengi wu raˈaindau hinga kunu tambwa nu raˈaindauˈu?
E, kundo nunu ni ku okula ki tau ra chengi foti ku kaisini nunu ku haroˈo? Mina.
2 E, tau ra chengi nuhi ti kunu sa to. O chengi ki kairo himiki mwe ti nui inaka we
tiki do kwai da. Wondawani hima miyafo o chengi ni wu hei hei wu hambwandau.
3 Kunu Kurais to kaini humbwero chengi hinga amwei naha ku dau. Woro chengi
mwe ti nu randau tau ki do sukwasinda. Ri kairo himiki mwe ti peni tiki ri kai nambwe,
mina, Gotri ga dau Himamwale Kipe ki ri kairo. E, himiki mwe ti humokuto ki ri kai
nambwe, mina, hima lei inaka we naha tiki ri kairo.
4 Do a sawendau mwanji mu mwe ti ka hinga: Kurais to ri ani okulawani Gotri ni
sembe mwe naha ani hasini mwanji a bwandau.
5 Mwe naha, do tau hinga nu randau ti, nui kwambu ki nu randau hinga gamindache
ri nu hambwa hinga. Mina. Hinde wowani, kwambu nu torosini tau nu randau
kwambu ti, Gotri kumbwa sukwaro.
6 Woro rindo naha kwambu ri hasiwani apa nunu mwanji ako ai injiro tini nu
bwandau tau ra himache. Ka mwanji ako injisiwani tau nu randau ti, lo mwanji ni
nu sirinani tau nu randa nambwe, mina, Himamwale Kipe ki tau nu randau. Hinde
wowani, kairo lo mwanji ni ri kwambu ki sirina ki ri wondau hima ri handau, woro
Himamwale Kipe ki randau hima ri himamwale ako ti ri torondau.
7 Lo mwanji mwe ti Gotri to humokuto ki ri kairo. Wosiwani o lo mwanji to
tau randani hima leni yeni sindaro. Woro tau mwe ti hi tito okundau hinga Gotri
ki sukwaro. Woro keke Moses i miyaningisopo ti hi hinga okundawani Isurel pe
himiyama hurahama le ri miyaningisopo ti wu hei ki heifuro. Wosiwani dani ini o
hi hinga okundaro ti ya ai humbu.
8 Woro apa Gotri Himamwale Kipe to randau tau ti, lo mwanji randaro tau tini ai
dikisini hi omwesika naha ki ete okundakondau.
9 Ka hima leni kotimwosini kapwa hima hinga wunu nandau lo mwanji ti tau ti, Gotri
ki sukwasini hi hinga okundau. Woro hima leni kipe naha nandau do tau to lo mwanji
tau hukwe ni funda dikisini hi hinga okundau.
10 Imbihumbwa pe tau ki okundaro hi ti, apa okunda nambwe hinga sukwahiro.
Hinde wowani, o gumwa ki sukwaro tau tito o tini ai dikisini hi omwesika naha ki
okundau keke.
11 Ka ya humbukondau tau mwe ti, hi tito okundau hinga Gotri ki sukwaro. Woro
do ete dakondau tau tito o tini funda dikisini hi omwesika laka ki okundakondau.
12 Nunu o hi omwesika laka okundau tau ni sembe nu haro ti keke, nu akinda
nambwe nu tapwekiyaˈaisini Gotri mwanji amwei nu bwandau.
13 Nunu Moses wosiro sumbu hinga nu wosinda nambwe. Rini Isurel le o ri
miyaningisopo ki okundaro hi ti wu heiwani nikaˈari ti ri miyaningisopo ki ri
ichakisiwani o hi humburo tini wu hei nambwe.
14 Woro inaka wuhi ti emendiki naha. O keke wunu gisi gisi o mwanji hukwe injiro
tini ete wu hambwandawani o nikaˈari ete wunu ichakisiwani apa do ya ete da. O
nikaˈari sumbu wunu ichakisini dau ti, wu rani wu humbwe nambwe. Mina. Hinde
wowani, Kurais kumbwa Gotri o nikaˈari apa ri tukwani ri humbweno.
15 Mwe naha, wunu gisi gisi Moses lo mwanji tini ete wu hambwandawani o nikaˈari
sumbu wunu ichakisiwani apa do ya ete wu da.
16 Woro hima fori ai jamekoni Apukolaka tambwa ri tawa, o nikaˈari sumbu
ichakisindau ti ri tukwani ri humbweno.

17 Apukolaka do sawero ti, Himamwale tini sawero. Woro Apukolaka i Himamwale
ti hima foriki dawa, ori hima mwa'ambwe foti rini ichakisinda nambwe, mina,
lalaunasini ete ri dau.
18 Woro nunu tinda ete mwa'ambwe foti nui miyaningisopo ki ichakisinda nambwe.
O keke Apukolaka hi hinga okundau sumbu kipe ti nunu ki tasiwani, nunu ukuchapu
hinga nu dasini ele hima ni sumbu kipe ti wunu ni nu mekundau. Wosindani gisi gisi
o hi hinga okundau sumbu ti ete nu torondawani, Kurais hingambwa ya nu siranda.
Woro Apukolaka ri Himamwale tiki o sumbu hinga nunu ri wosindau.

4

Jisas i himache le wunu hungwe wa'ai hinga

1 Gotri nunu keke woni do tau hinga ti nunu hasiwani, nunu o tau ni nu ra ki nu
halihopwenenda nambwe.
2 Mina. Nunu kale yanini wosini huruhumba heindau sumbu le gumwa nu sihiro.
Nunu mwanji gambo numbo foki nu inda nambwe. Wondani Gotri mwanjiche forini
nui inaka tiki nu jamekoni nu bwanda nambwe. Mina. Nunu o ri mwanji mwe naha
tini amwei nu bwandani ele hima i inaka ni nu yeni rasai kinani nu ichi'uchandau
numbo tini Gotri miyaningisopo ki wunu ni amwei nu mekundau.
3 Do Gotri mwanji nu bwandau ti, hima fwele o mwanji ni kapwatako naha
yanisindau hinga wu hambwawa, ele hima hinga walambe ino.
4 Kale sembe ha nambwe himako, wunu do nuwe pe nimba gambo gotri to hundu ki
wunu ichakisiwani hi hinga okundau Kurais ri mwanji kipe ki tandau lindana ti hinde
apa wu hei kumbwa. Kurais mwe ri, rini Gotri hingambwa naha.
5 Nunu nui inakahambwa mwanji fotini nu bwanda nambwe. Mina. Nunu ka
mwanji hinga tini amwei nu sawendau: “Kurais Jisas rini nui Apukolaka, wosiwani
Jisas mwanji tini nu sirinani kui tau ra himache hinga nu dau.”
6 Hinde wowani, imbihumbwa Gotri ka hinga ri sawero: “Hundu we ki lindana
ti sa sukwa.” Woro o Gotri tombwa ri lindana ti nui sembe we ki ri taiyasiwani ya
okundau. Lindana mwe ti, hi hinga okundau Gotri sumbu tini hambwandau sumbu
tini sawendau, woro o lindana to Jisas miyaningisopo ki ya okundau.
7 Woro nunu ka yaso kipe naha ti, hungwe wa'ai we ki kwai o nu torosinda. Woro
keke ele hima hinga sa wu hambwa, do kwambu omwesika naha nuhi mina, Gotri rihi.
8 Ele nomo hinga nunu ki sukwandau, woro ele nomo to nunu tororakainda
nambwe. Nomo nunu ki sukwawani nui inaka ti emendiki naha, nu hambwasumb-
wanda nambwe, woro nunu okulano numbo foti nu heifunda nambwe.
9 Hima le walambe sumbu nunu wu wosindawani, Gotri nuhi nunu hanja'ainda
nambwe. Nunu wu yeni nuwe tiki nunu rawaindau, woro walambe nunu inda
nambwe.
10 Nunu gisi gisi Jisas haro sumbu ni nu sirinani nui hima tape dinga ni nu
ra'ichi'uchandau. Hinde wowani, Jisas himamwale ga dau sumbu ti nunu ki amwei
sukwa kinani.
11 E, nunu Jisas tau tini nu randawani hima le gisi gisi nunu wu yeni si kinani
wu wondau. Woro mina, nunu himamwale ga ete nu dau. O sumbu hinga nunu ki
sukwandau ti, Jisas himamwale ga dau sumbu to hani kupwa'aindau hima tape nuhi
ki amwei naha sukwa kinani.
12 O keke handau sumbu ti nunu ki takai naha dawani tau nu randawani, hi-
mamwale torondau sumbu ti kunu ga o ya da.
13 E, Jisas ni sembe nu haro sumbu tini Gotri chengi ki ka hinga sawero: “Ani Gotri
ni sembe ani haro, o keke amwei o a sawenda.” Woro hingambwa nunu okwe sembe
ti nu hasini amwei nu sawendau.

14 Woro nunu ka tini nu hambwandau: Gotri nui Apukolaka Jisas ni matimat ki ai
rasairo hingambwa nunu okwe rini ga funda o nunu ai rasaikonda, wosini kunu ga
nunu ga funda nunu ri ra'aiwa ri mu naha ki nu takaisini ya nu dakonda.
15 Dele mwa'ambwe hinga tinda kunu okula ki ele da. Wondawa ichai Gotri hima
keke wo sumbu ti, ele hima miyafo ki talesiwa Gotri hi ti wu rasai rasai o ya rini wu
wese'andakonda.
16 O keke, nunu o tini nu hambwasini Gotri tau ti nu halihopwenenda nambwe.
O mwe naha, hima tape nuhi ti mekupu tape hinga nunu hopwenendau. Woro, nui
sembe we ki sumbu ako hinga tito gisi gisi ete sukwandau.
17 Ele nomo hinga nu randau ti, kapwacheche naha, gisi faiche naha dakondau.
Wosiwambwa ichai hewen ko tiki kipe naha ete nu dakonda. Ka liti kipe naha nu
dano ti, do amwaka cheche nu mendindau tini funda ete dikikondau.
18 O keke nunu miya tiki heini tapa tiki torondau mwa'ambwe tini miya laka nu
misinda nambwe. Mina. Nunu miya tiki nu heinda nambwe mwa'ambwe tini nu
misinda. Hinde wowani, miya tiki nu heindau mwa'ambwe le gisi faiche naha dano.
Woro, miya nuhi ki nu heinda nambwe mwa'ambwe tito ete da ete dakondau.

5

Hewen ko ki raruno himako sembe ha sumbu ti kwambu ki sa wu eti

1 Nunu ka hinga nu hambwasindau: Do nuwe ki nika'ari ba kiro aka ki nu dau ti,
kapwawowa Gotri nunu ha ki ri kisiro aka foti o ya da. Aka mwe ti hewen ko tiki ete
dau, hima tapa ki ki nambwe.
2 Apa do nuwe pe aka tiki nu dasini nomo nu randani nu ichakandau. Wondani ka
hewen ki dau aka tito nui hima tape tini kolosi tini nu oweni nu ichakisindau hinga
nunu gwarosi ki au nunu saindau.
3 Woro o kolosi hinga ti nu gwarosiwa, apa hima tape ba hinde nu da kumbwa.
4 Mwe naha, nunu do nika'ari ba kiro aka tiki nu dasini nomo ti nu randani nu
ichakandau. Woro do nui hima tape hukwe ni nu hanja'ai ki au nunu saindau hinga
mina. Nunu hewen kipe hima tape anandi tini kolosi hinga nu so'oisiwa do handau
hima tape ti himamwale ako ti ai toro ki nu gindau.
5 Gotri to rinjenga himamwale ako tini nunu ri ha kinani nunu ri ratororo. Wosini
ri Himamwale Kipe ti ya nunu ri ha. Ka Himamwale Kipe nunu ri haro ti, ichai Gotri
nunu ha kinani ri bwasiro mwa'ambwe ni mwe naha nunu ri ha kinani mwanji ri
injiro.
6 Wosiwani o mwanji tito nui sembe ni okulasiwani nu yakinasindau. Wosini ka
hinga nu hambwandau, hima tape nuhi ti do nuwe ki aka hinga kisini nu dau gisi ki
Apukolaka ga ri ko tiki funda nu da nambwe.
7 Mina. Nunu sembe nu hasini nu ichi'uchandau. Miya minde ki nu hei hei nu
ichi'uchanda nambwe.
8 Nunu ka sumbu ni sembe kwambu naha ki nu hasindau. Nunu do nomo nu randau
hima tape ti nu hanja'aisini nu ini nui Apukolaka ga nui ko minde naha ki nu da ki nu
hambwandau.
9 O keke do nuwe ki hima tape ga nu dano'o, hima tape nu hanja'aisini nu ino, woro
sa biya da, nunu gisi gisi Apukolaka okokonandau sumbu tini ete nu sirinandani nu
wondano.
10 Nu hambwandau. Nunu tinda ete Kurais koti ri torono gisi ki ri mu ki amwei
nu sirakondau. Wosiwa do hima tape ga nu daro gisi ki sumbu kipe tini nu wosiro'o,
kapwa sumbu tini nu wosiro, sumbu nihi tini funda funda nunu ri chikini sumbu wasa
ti nunu ri hakondau.

Hima le Gotri ga sembe wahapi ki wu da kinani wunu okulandau tau

11 Nunu Apukolaka ni akindau sumbu mu mwe ti nu hambwasindau. O keke
ele hima tani sembe ti rini wu ha ki wui sembe tini nu yendau. Wondani Gotri
miyaningisopo ki nunu amwei naha ya nu dau. Woro o hingambwa kunu okwe kui
inaka ki amwei naha nu da kinani sembe ani owendau.
12 Do mwanji hinga kunu nu sawendau ti, hima kipe naha nunu ku nani hi nuhi tini
ku rasai kinani kunu nu sawenda nambwe. Mina. Do mwanji kunu ni nu kairo ti, hima
fwelei miyaningisopo ki nunu ni ku eripeni amwei ku sawe kinani nu kairo. Woro nui
okokona ti, o hinga ku wosini kale hima hima tape hoko tokwe dau mwa'ambwe ni
wu eripe'aripendani sembe we ki dau mwa'ambwe ni eripe'aripenda nambwe hima
leni wui mwanji wasa ti ku sawe ki.
13 Nunu nu ambwatinambwatisini nu dau ti nawa, sa biya da, oti Gotri tau tini nu ra
ra, o keke ambwatinambwati hima hinga nu siraro. E, inaka kipe ki nu hambwasini
kunu nu sawendau ti nawa, oti kunu ni nu okulandau.
14 Hinde wowani, Kurais ri hima keke woni hima okulandau sumbu naha to nunu
gausiwani o tau nu randau. Wondani nunu ka hinga nu hambwasindau. Hima forito
nunu okulasini nui wa tiki ri haro ti, nunu tinda ete nu haro.
15 Kurais ele hima hinga tinda wunu keke ri haro ti, nuwe ki dau hima le wui hima
tape okokona tumbwa hambwa'i hambwatandani wu ichi'uchanda ki mina, wunu
keke woni hasini ai sairo hima ri numbwa wu hambwandani wu ichi'uchanda kinani
ri haro.
16 O keke do gisi nunu apa sembe hukwe tini nu sirinani hima fori sumbu tini nu
kilinda nambwe. E, imbihumbwa ki o to, sembe hukwe tini nu sirinani Kurais sumbu
tini nu kilindaro. Woro apa do gisi o sumbu hinga rini nu ai wosindani ri sumbu ti nu
kilinda nambwe.
17 Hima fori Kurais naha ki ri dau ti nawa, Gotri rini ratorosiwani ako naha ri
sirasindau. Sumbu hukwe hinga tinda humburo, wosiwani apa sumbu ako tito
sukwasini ya dau.
18 Dele sumbu hinga tinda ete Gotri kumbwa sukwaro. Woro do Gotri tombwa ri
miho hima hinga nu dawani, Kurais ki nunu ri ratorowani rini ga sembe wahapi ki ya
nu dau. Wosini ele ri miho hima ni nu ratawa rini ga sembe wahapi tiki wu da kinani
do tau hinga ya nunu ri ha.
19 Woro mwanji nuhi ti ka hinga: Gotri Kurais ga dasini ele miho hima apa ri
ratawani rini ga sembe wahapi ki ya wu dau. Rini ele wui kapwa sumbu ni ri
ai hambwa nambwe. Wosini do tau hinga ti nunu ri hasiwani miho hima ni nu
bwandawani wu tani rini ga sembe wahapi ki ya wu dau.
20 O keke nunu Kurais takisopo ki nu torosini do ri mwanji nu bwandau. Woro oti
Gotri to rinjenga ele hima ni nui takisopo ki ri uchandau. O keke nunu Kurais wa ki
nu etisini ele hima ni ka hinga wunu nu sawendau: “E, Gotri ga miho anatangi bomo
ti ma ku andosini tani rini ga sembe wahapi ki ku da.”
21 Kurais rini kapwa sumbuche fori da nambwe, wosiwani ele nui kapwa sumbu
hinga Gotri toroni rini kumbwa rawausiwani, rini kapwa hima naha hinga ri siraro.
Woro o sumbu hinga ri wosiro ti, nunu Kurais ki nu dasini Gotri himiyama hurahama
kipe naha nu sira kinani.

6

Jisas himache le do tau keke nomo miyafo naha wu raro

1 Nunu Gotri ga tau ti funda nu randani mwanji ka hinga kwambu ki o kunu nu
sawenda: “Kunu Gotri hima keke wondau sumbu ti ku torohiro, woro apa o ri hima
keke wo sumbu nimba ku ohumbwe ki.”
2 Mina. Gotri ete sawero,
“Gisi kipe ahi ki mi mwanji ti a mendiro.

Wondani hima ani ai ra'aindau gisi ki mini ani okularo."

Woro ma mendi. Apa do gisi, gisi kipe naha. Apa Gotri nunu ai ratandau gisi rihi.

3 Nunu ele hima do nui tau ni kapwa mwanji wu bwano ti nu diyahandau, o keke
nunu melombo hinga fo wunu nu yewani wu hichakonda nambwe.
4 Mina. Nunu Gotri tau ra himache hinga nu dasini, gisi gisi sumbu kipe tumbwa
ele hima ni ka hinga wunu nu mekundau: Ele nomo ambwe nomo ambwe nunu ki
sukwandawani amwaka nu mendindani tau kwambu nu randani, kwambu naha ki
ete ya nu enindau.
5 Mwe naha, nunu wu yendani kalapus tiki nunu wu rawarundau. Ele miho hima
au hukwa ti ra ra nunu wu enginandau. Wondawani nunu tau kwambu naha ki nu
randani tuku kipe nu sini ahirahi ti kipe nu anda nambwe, mina, icherihapari naha
ete nu dau.
6 Woro ele sumbu nindo ki, nunu halayasindau sumbu ki nu sirinandani Gotri
hambwa kipe tini nu mekutakundau. Nunu, hima le nomo nunu handawani nu
wahapisini ele nomo nu randani ele hima ni nimba wunu nu enependau. Nunu,
Gotri Himamwale Kipe ti nunu ga dawani ele hima keke nu woni wunu nu okulandani
mwanji tumbwa wunu nu bwanda nambwe.
7 Woro nunu mwanji ti mwe naha kumbwa nu bwandani Gotri kwambu tiki ele tau
hinga nu randau. Wondani sumbu kipe tini au anaye mwa'ambwe hinga tapa mama
tapa usanji nu torosini au hinga nu anayendau.
8 Wondawani hima fwele hi nuhi tini wu rasaindawani, hima fweleto hi nuhi tini
rakaindau. Hima fwele kapwa mwanji ti gumwa tokwe nunu wu bwandawani, hima
fwele etisini ya nunu sawe, nunu tau kipe tini nu randau. Hima fwele wunu ka hinga
nunu ni wu hambwandau, do nu randau tau ti nimba gambo tau po, woro mina, nunu
tau mwe naha tini nu randau.
9 Hima fwele ka hinga wu hambwandau, nunu wu hikisandau, woro mina, hima
miyafo naha nunu wu hambwandau. Haro hima hinga nunu wu hambwandau, woro
mina, nunu nu ha nambwe do nu da. E, kapwa sumbu fwele nu wowani Gotri nunu
norukwe ki gasa kumbo ki nunu yendau hinga nunu wu hambwandau, woro mina, o
hinga nunu yeni dinga nunu ri wosinda nambwe.
10 Gisi gisi sembe amwaka ti nu andau hinga wu hambwandau, woro mina,
eripe'aripe tito nunu ki ete sukwandau. Bwarichape hima hinga nunu wu hamb-
wandau, woro mina, nunu hima miyafo naha Gotri mwa'ambwe ti wunu nu handau.
Mwa'ambweche fori nunu ki da nambwe hima hinga nunu wu hambwandau, woro
mina, nunu ele mwa'ambwe hinga tinda ete nu torosindau.

11 Kunu Korin kipe le, nunu amwei naha ki kunu nu sawefikandani sembe nuhi ti
kunu naha keke nu esisini sumbuche forini kunu nu yaninda nambwe.
12 Sembe nuhi kunu keke nu wondau ti nu etipesinda nambwe. Mina. Woro kundo
kui sembe ti nunu ni ku etipesiro.
13 O keke apa nuwai yapai to che leni saweferindau hinga o kunu a sawenda. Kunu
ga o sumbu wasa hinga ku wosi kinawa, kui sembe ti nunu naha keke o hingambwa
ku esisini sumbuche foti ku yani kei.

Nui hima tape ti Gotri aka kipe naha

14 E, sembe ha nambwe himako ga funda ku anangauni ku ichi'ucha kei. Hinde
wowani, sumbu kipe tinga kapwa sumbu tinga nau fi ananjino'o? Lindana tinga sundu
tinga fi anangauno'o?
15 Kurais ga Saiten ga sembe funda fi wa'aisini fi dau'u? Apa sembe haro hima ringa
sembe ha nambwe hima ringa inaka funda kumbwa fi hambwano'o?

16 Hinde na hinga, apa Gotri aka kipe naha tinga korumbo tinga fi anangauno'o?
Woro ku hambwandau, kunu himamwale ga dau Gotri aka kipe naha, Gotri ka ete sawero hinga:
"Ani wui nindo ki a dasini wunu ga ani ichi'uchandano.
Wondani ani wui Gotri hinga a dawa, wunu ai himiyama hurahama hinga wu dano."
17 Wosini Apukolaka ka hinga ri ai sawero:
"Kunu ma wunu andosini ku ini apuchame ku da. Wosini apa kapwa sumbuche foni ku ai haiye kei.
Wosiwa apa anjenga kunu ani ai rakaru.
18 Wosini ani kui Yapai hinga a dawa, kunu ai himiyama che hurahama che hinga ku dano.
Ele kwambu ga dau Apukolaka, ando, do mwanji a sawendau."

7

1 Ai hiparakambwe le, nunu ka Gotri mwanji ri bwani ri injisiro tini nu torosindau. O keke ele hima tape ki dau, e, ele himamwale ki dau kisi hinga ma nu rani nu humbwesini halaya naha ki ma nu da. Wosini Gotri ni ma nu akindani ri sumbu kipe naha tumbwa sirinawa nu sirinanda.

Korin le kapwa sumbu gumwa siwani Pol wunu ni ri eripe'aripero

2 Kunu nunu keke sembe ku esisini sumbuche fori ku yani kei. Nunu kapwa sumbuche fo hima forini nu wosi nambwe. Nunu hima forini walambe sumbu nu wosi nambwe. E, nunu hima forini mwanji nu gambosini ri mwa'ambwe foti nu ra'ai nambwe.
3 Ani do mwanji hinga kunu a sawendau ti, kunu ni kapwa hima a nani kunu a sawenda nambwe. Mina. Ka mwanji hinga imbihumbwa kunu a sawe to: Nui sembe ki kunu keke omwesika naha nu wondau. Nui okokona ti, kunu ku hawa nunu okwe kunu ga funda nu hano. E, kunu ku ha nambwe ku dawa, nunu okwe kunu ga nu ha nambwe nu dano.
4 Ani kunu naha ni sembe omwesika naha ani hasindau. Ani kunu naha keke ani eripe'aripendau. E, nomo fwele nunu ki sukwawani inaka ahi ti kunu ni ani hambwakowani sembe wahapi tito ani ki ya sukwanda. Wondani humbunda nambwe eripe'aripe tito ani ki ya sukwani inda.
5 Imbihumbwa Masetoniya nu ini nu rarusiwani tape nuhi ti gamweche ri himati nambwe. Mina. Ele nomo ambwe nomo ambwe to nunu ki sukwandawani takisopo ki nu anangiyandani sembe nuhi ki kwai aki omwesika naha ki ya nu akinda.
6 Wondawani ele nomo rasini kumwe'imwa'indau hima lei wui sembe tini sembe wahapi ti ai wunu handau Gotri to Taitas ni nunu tambwa ri humbwe'iwani ri sirawani rini ni nu heikoni sembe kipe ti ya nu hambwa.
7 Woro Taitas nunu tambwa ku humbwewani ri taro kekembwa sembe wahapi ti nunu ki sukwa nambwe. Mina. Kundo Taitas ni sembe wahapi ti ku hasiwani rindo o mwanji ni nunu tambwa ri ratawani Gotri ga sembe wahapi ya ri ai nunu ha. E, Taitas ri tani, ani ni ku hei kinani au kunu saindau ti, sembe kuhi ti kapwa sumbu kuhi keke ichakandau ti, e, ani ga gisi gisi ete ku da ki ku gindau tini ri ani sawero. Wowani ani o tini a mendikoni nimba ete ani eripe'aripero.
8 Ka chengi kunu a kairo keke, sembe amwaka kunu haro, woro apa o chengi a kairo tini walambe sumbu a wosiro hinga ani hambwanda nambwe. Woro mwase ki oto, hinde wowani, a humbwero chengi o to gisi faiche naha ki sembe nomo kunu haro hinga a mendiro.
9 Ani apa nimba ani eripe'aripendau. Woro ani sembe amwaka ku aro ti keke ani eripe'aripenda nambwe. Mina. Ani ani eripendau ti, o sembe amwaka to kunu wosiwani kapwa sumbu kuhi gumwa ku siro ti keke ani eripendau. Gotri to kunu

okula kinani o sembe amwaka hinga kunu ri haro, o keke nui mwanji to walambe sumbu hinga foti kunu wosi nambwe.
10 Gotri okokona ki sukwandau sembe amwaka ti, hima leni wosiwani kapwa sumbu wuhi gumwa sindawani, Gotri ele hima ni ai ratandau. Woro ka sembe amwaka hinga sukwaro tini hima le walambe sumbu hinga hinde wu hambwa kumbwa. Woro do nuwe pe sembe amwaka tito hima leni yeni sindau.
11 Ma hei, ka sembe amwaka hinga Gotri kunu haro ti, ele ahirahi mwe kipe naha kunu ki waro. Kunu kui sembe au kunu saini sumbwe kunu sawero keke kapwa sumbu o tini sembe enge ku a a Gotri ku akindani amwei ku wonorukwero. Wondani kui sembe ti nunu ni ku hei kinani ichakandawani, kunu kapwa sumbu woro hima ori ni Gotri sumbu kipe amwei rini ki sukwa kinani mwanji kwambu ki ya rini ku sawendau. Woro ele tau hinga wonorukweni ku randawani kui sumbu ti ka hinga amwei naha ya sukwandau: Kunu kapwa sumbu nambwe.
12 Mwe naha, imbihumbwa o chengi hinga kunu a kairo ti, ori kapwa sumbu woro hima ringa rindo kapwa sumbu ri wosiro hima lenga wunu ni ani oromiyasini a kai nambwe. Mina. Ani o chengi a kairo ti, o kui sumbu amwei sirasiwa, Gotri miyaningisopo ki, kunu nunu naha keke ku wondau sumbu tini kunjenga ku hambwa kinani o chengi kunu a kairo.
13 O kui sumbu to nui sembe ti ratorowani sembe wahapi ti sukwasinda.
Woro sembe wahapi tumbwa sukwa nambwe. Mina. Nunu Taitas ni nu heiwani ri eripe'aripendawani, nunu okwe ya nu eripendau. Hinde wowani, kundo ri sembe ti ku yeni ku rasaiwani hima tape rihi himatiro ti keke.
14 Imbihumbwa Taitas miyaningisopo ki hi kuhi ti a rasairo ti, o a bwaro mwanji keke huruhumba ti ani hei nambwe. Mina. Hinde wowani, ele mwanji kunu nu sawendau ti mwanji mwe naha tumbwa, woro Taitas mwakambe tiki hi kuhi ti nu rasairo sumbu ti okwe o hingambwa mwe naha tumbwa amwei sirasinda.
15 Taitas kunu tambwa ri ini ri raruwani rini ku heini ku akikoni ku rikirikinafuni rini ku ra'aisini kunu tinda ri mwanji ni ku mendini ya ku sirina. O keke rini o sumbu hinga ku wosiro tini ri ai hambwandani ri sembe ti kunu keke omwesika naha ri wondau.
16 Ani kunu naha ni sembe funda ani owesindau, ele sumbu kipe hinga o ya ku wosindakonda. O keke ani ya nimba ete ani eripe'aripendau.

8

Sembe haro himako wui hiparakambwe leni okulandau

1 Ai hiparakambwe le, Masetoniya mapwa kipe sios leni Gotri wunu haro hima keke wondau sumbu rihi tini kunu a sawekondau.
2 Wunu ki nomo omwesika naha sukwasini wui sembe ha sumbu tini wunu simiyaneheindaro. Woro wunu ele ni wu hambwa nambwe, wunu bwarichape naha wu daro, woro o tini wu hambwa nambwe ya nimba ete wu eripe'aripendaro. Wondani ele biya sembe haro hima fweleni wu okula kinani ya ti ya wu owendusi.
3 Woro ani wunu ani heinorukwesini amwei o kunu a sawenda. Wunu wui okokona kumbwa wu sirinani waihima leto wondau chiki hingambwa tinda ratani ya ti ya wu owe. Mwe naha, wunu fwele waihima leto wondau sumbu ni dikisini miyafo naha wu haro.
4 Wunu nunu ni wu ekichasiro ti, wunu nu ohounawa ele biya sios ga Jutiya pe Gotri himiyama hurahama ni ya tiki wunu okula ki.
5 Metengei nunu ka hinga nu hambwaro: “Ya fweleni ele wu hakondau.” Woro wunu ya tumbwa wu ha nambwe, mina, metengei naha wui hima tape ga himamwale ga tinda ete Gotri ni wu hasinimbwa Gotri okokona tini wu sirinani nunu okwe o hingambwa nunu wu haro.

6 O keke, nunu Taitas to kui nindo ki ri rasairo hima keke wo sumbu do tini kunu ga
ri wosini ri humbu kinani mwanji kwambu naha ki rini nu sawero.
7 Kunu ele sumbu hinga ku toronamburo ti, kipe naha tumbwa. E, Gotri ni sembe
kwambu naha ki ku hasini o sembe ku haro sumbu mu tini amwei ku sawendau. Kunu
hambwa omwesika laka ti ku torosini, Gotri tau tini ku ra ki au miyafo naha kunu
saisindau. Wondani nunu naha keke ku wondau. Wondau hingambwa, do hima keke
woni ya handau sumbu ti o hingambwa ya ma ku wosi.
8 Woro ani lo mwanji tini kunu a sawendirinda nambwe. Mina. Ani hima fwele au
wunu saini ka tau ni kipe naha wu raro mwanji tini kunu a sawehambwandau ti, kui
hima keke wo sumbu mwe naha ku mekunoˈo, mina, o tini ani hambwa ki kunu a
simiyaneheindau.
9 Woro kunu nui Apukolaka Jisas Kurais, ri hima keke wo sumbu ti ku hambwasin-
dau. Rini mwaˈambwe miyafo naha daro, woro kunu keke bwarichape hima hinga ya
ri sira. E, bwarichape ri siraro bomo ti, kunu ri okulawa ichai mwaˈambwe miyafo
naha ku toro kinani.
10 Woro do mwanji ai inaka tiki daro tini apa o kunu a sawekonda. O kwai iro asama
ki ele sios nindo ki kundo metengei naha do tau hinga ku rasairo ti, o tau ni ku ra ki
au kunu sairo.
11 O keke apa o tau ma ku rani ku humbu. Imbihumbwa o tau ni ku ra ki au kunu
saini ku okokonaro, woro hingambwa apa o tau ni kunu ki dau mwaˈambwe ni ku
hambwa hambwa ma ku hani ku humbu.
12 E, hima fori ri mwaˈambwe ti ri inaka ki au saini eripeˈaripeni ri hawa, Gotri o
sumbu hinga tini eripeni ri ohounandau. Hinde wowani, Gotri hima forito rini ki da
nambwe mwaˈambwe ni sawe nambwe, mina, rini ki dau mwaˈambwe chiki hinga ri
ha ki ri okokonandau.
13 Do a sawero ti, nomo kunu numbwa hasiwa ele biya hima le tau kwambu nambwe
arumwe tiki wu da ki kunu a sawe nambwe. Mina. Kunu tinda ete kipe tumbwa o
ambwe kumbwa ku da ki kunu a sawero.
14 Apa do gisi ki kunu ele mwaˈambwe miyafo hinga ku torosindau, o keke ele biya
mwaˈambwe heifundau hima leni humwasini ma wunu ku okulasi. Wosiwa ichai
kunu ga ku heifuwa, wunu ga o kunu okulakonda. O sumbu hinga ku wosindawa
o ambwe kumbwa ku dano.
15 Gotri chengi o sumbu ni ka hinga sawero, “Mwaˈambwe miyafo wauro hima
ri, rini mwaˈambwe miyafo rini ki sukwa nambwe. Fisichepi wauro hima ri, rini
mwaˈambwe fo heifunda nambwe.”

Gotri tau ra himache fwele Korin ki o takonda

16 Ani Gotri ni a weseˈandau, hinde wowani, Taitas i sembe ti ri yeni ri rasaiwani
rini nui inaka hingambwa ri hambwasini kunu ni ri okula ki ri okokonandau.
17 Rini sawendiri mwanji nuhi tumbwa ri sirina ki au rini sai nambwe, mina, rini
okwe ri sembe ti au rini saini kunu okula ki kunu tambwa o ri ikonda.
18 Woro rini ga nui hiparakambwe foringa nu humbwewani opi ikonda. Hima mwe
ri, Gotri mwanji bwandau tau rihi keke ele sios hima hinga hi rihi tini wu rasaindau.
19 Woro o tau tumbwa, mina, ele sios pe hima le tau ba foki rini wu esiro ti, ichakai
hima keke woni ele sios to owero ya ni nu raˈaino gisi ki nunu ga funda ri i ki rini ni
wu esiro. Nunu do tau nu rakondau ti, Apukolaka hi tini nu rasaindani ele hima ni
wunu nu mekusiwa ka hinga wu hambwa ki, nui sembe ti ka hima okula tau naha ni
nu ra kinani au nunu saindau.
20 Woro nui inaka ti, hima fwele hima keke woni ele sios to owero ya ni aulindau do
tau keke kapwa mwanji ti nunu wu bwano keke nu hambwafwaˈaisini tau kwambu
nu randau.
21 Nunu do tau kwambu hinga nu randau ti, Apukolaka miya rukumbwa nu wosinda
nambwe, mina, ele hima i miyaningisopo okwe o tau hinga ete nu randau.

22 Nui hiparakambwe fori fini ga ori nu humbwewani kunu tambwa ele wu ikonda.
Hima mwe ri, ele tau hinga gisi miyafo rini nu simiyaneheiwani rini ele tau ni ra kinani
au saindau hima. Woro apa rini sembe omwesika naha kunu keke ri owesindau, o keke
kunu tambwa ri ini kunu ri okula ki au miyafo naha rini saindau.
23 Taitas ku heiwa ka hinga ma rini ku hambwa: Ori hima rini ai nau, ani ga tau
funda kunu ni si okulandau hima. E, kapi nui hiparakambwe fisi ni ka hinga ma fini
ku hambwa: Dopi hima fisi ele sios to wui wa ki fini esiro, woro fini ele tau ni fi randani
Kurais hi tini fi rasaindau.
24 Woro kunu o kui hima keke wo sumbu ma wunu ku mekusiwa, wunu ga wui sios
ele ga o sumbu ni amwei wu heini ka hinga sa wu hambwa: Nunu hi kuhi tini nimba
nu rasainda nambwe.

9

Gotri himiyama hurahama leni okulandau tau

1 Kunu Gotri himiyama hurahama leni okulandau do tau sumbu ti ku hambwasin-
dau. Apa bwele keke mwanji fwele a kaini kunu a humbweno?
2 Ani kui sembe ti o tau ni ku ra ki au miyafo naha kunu saindau sumbu tini ani
hambwasini Masetoniya lei wui miyaningisopo ki hi kuhi tini a rasaindau. Wondani
ka hinga wunu a sawendau: “Do tau hinga o kwai iro asama tiki Girik leto wu ra kinani
wu otokunaro.” Wowani wu mendiwani au kunu sairo sumbu o tito Masetoniya lei
inaka tini yeni rasaiwani wunu okwe o tau ni wu ra ki ya wu hambwa.
3 Mwase kunu a sawewani ku otokunaro hingambwa ku ai otokunasini ku da kinani
hiparakambwe fwele a humbwewani kunu tambwa ele wu ikonda, wosini kunu wu
okulawa, do ku rasairo tau keke hi kuhi ti nu rasaindau tini foki bwelefo kalefo ku na
ki.
4 Woro kunu o hinga ku da nambwe nawa, ani ga Masetoniya kipe hima fwelenga
kunu tambwa nu tani nu heiwa ku otokuna nambwe nawa, kundombwa huruhumba
hinde ku hei kumbwa, nunu okwe huruhumba nu heikonda. Hinde wowani, nunu
sembe omwesika naha kunu numbwa nu haro ti keke.
5 O hinga ani hambwafuni ka hinga ani hambwa, kale hiparakambwe ni a
humbwewa sa wu mwaseni wu ini sa kunu sawewa, ka ku humbwewa ta kinani
ku bwasiro mwa'ambwe ti ma ku otokunanda. O hinga ku wosiwa kunu tambwa a
tani sumbumari ki ku haro mwa'ambwe hinga mina, kui inaka ki au saini ku haro
mwa'ambwe hinga a toro ki.
6 Kunu ka naha ni ku hambwafwa'aisini ma ku da: E, hima fori aku ti fisichepi ri
kiwa ichai o aku o hingambwa fisichepi ri eino. Woro hima fori, aku miyafo naha ri
kiwa ichai miyafo naha ri ai ri eikondau.
7 Woro kunu tinda kui inaka tiki ku kilini ku hambwaro hingambwa ele kui
mwa'ambwe o hingambwa ma ku ha. Apa foki hima fori ri mwa'ambwe ti keke sembe
amwaka ti ri andani, hima lei mwanji ti keke sumbumari tiki ri ha ki. O hinga ti mina,
hinde wowani, Gotri eripe'aripendani mwa'ambwe handau hima keke ri wondau.
8 Gotri ete da ete da kwambu rihi ki ele sumbu kipe hinga kunu ri wosino. O hinga
kunu ri okulasiwa ele ku heifundau mwa'ambwe hinga tinda ete gisi gisi ku torosini
ele mwa'ambwe ki tau kipe tumbwa o ku randakonda.
9 Woro Gotri chengi ki o sumbu ni ka hinga sawero:
“O wai wondau hima ri bwarichape hima leni mwa'ambwe miyafo ri handau.
Wondawa sumbu kipe rihi ti ete dakonda.”
10 Gotri ahirahi wapa sindau hima leni wapa tinga wu ano ahirahi lenga wunu ri
handau. Woro o Gotri tombwa ku si ki ku okokonandau ele ahirahi wapa tinda ete
o kunu ri handa. Wondawa sumbu kipe kuhi ti omwesika naha ikondau, hima leto
ahirahi wapa tini sisiwani mwe miyafo naha wandau hinga.

11 Wosiwa kunu ki mwaˈambwe miyafo naha talesiwa, ele mwaˈambwe ni wai o ku
wondakonda. Wondawa ele mwaˈambwe ni nu haˈi hatandawa wunu ele ni wu toro
toro Gotri ni ya wu weseˈandakonda.
12 Kunu o sumbu hinga ki Gotri himiyama hurahama leni ku okulandau ti,
mwaˈambwe heifundau hima leni ku ai yandoˈi yandotandau tumbwa, mina, o
sumbu hinga wunu ku wosindawani wunu Gotri ni weseˈa omwesika naha ki ya wu
weseˈanda.
13 kale hiparakambwe ni ku okulandau sumbu kuhi ti, amwei naha sirakondau.
Hinde wowani, mwaˈambwe wunu ku haro hiparakambwe ele to ka hinga ya wu
hambwakonda: Kunu Kurais ni ku sirinandau ti, Gotri mwanji tumbwa ku bwanda
nambwe, mina, kunu kui mwaˈambwe ni wunu ni, e, hima ba fwele okwe ku handani
sumbu mwe tini ku mekundau. Wokoni wunu Gotri hi tini ya wu rasaikonda.
14 Wondani kunu keke omwesika wu wokoni Gotri ni ya wu uchahambwakonda.
Hinde wowani, Gotri hima keke wo sumbu ti omwesika naha ki kunu ri mekuro keke.
15 Gotri do peresen nunu haro ti omwesika naha, hinde apa nu gendi kumbwa. O
keke ma rini nu weseˈa.

10

Pol ri randau tau mu tini amwei ri sawero

1 Hima fwele ka hinga wu ani sawendau, “Nunu ga ri dasini hima wahapi ki ri dau,
woro apahime ri dasini mwanji kwambu tiki ya nunu ri saweu.” Woro ani Pol, ai
okokona ti Kurais sumbu tini ku hambwa ki, rini wahapi naha ki ri dasini ele hima ni
mwanji binda ki wunu ri bwandaro. Wosiwa pwe mwanji foti kunu a bwe sawe.
2 Woro kunu a sawekondau mwanji mwe ti ka hinga: Kunu hambwafwaˈaisini ku
dawa ichai a ta, apa foki a tani mwanji kwambu tiki kunu a sawe ki. Woro nuwe pe
sumbu tini nu sirinandau hima tiya hinga nunu wu sawendau hima fwele kunu ga
dawa mwanji kwambu ki o wunu a bwakonda.
3 O mwe naha, nunu do nuwe ki nu ichiˈuchandau, woro nunu nuwe pe sumbu ga
nu anayenda nambwe.
4 Kale au anaye mwaˈambwe nuhi ti do nuwe kipe mina. Au anaye mwaˈambwe nuhi
mwe ti, Gotri kwambu tinga dani ele miho hima injisiro ini kwambu tini lendondau.
5 Wondawani nunu Gotri hambwa tini rakaisini hima i inaka ki sukwandau hi
wuhi tini rasaindau ele hambwa hinga ni hambwandau mwaringamwe wuhi ni nu
yehuwandau. Wondani ele hima Kurais ni wu sirina kinani wui inaka ti nu toroni nu
jamekondau.
6 Nunu nu otokunasini nu dani kunu nu nikisindau. E, kunu ele nui mwanji hinga
tinda ku sirinawa, fwele o mwanji ni sawesiyaˈaiwa ele hima kapwa sumbu wasa wuhi
ti o wunu nu hakonda.
7 Kunu hokosapi tokwe dau mwaˈambwe tumbwa ku heindau. E, hima fori inaka rihi
ki kwambu naha ki ka hinga ri hambwawa, rini Kurais naha ni ri sirinandau, wowa
ori hima ri sembe tini ri ai silineheisini ka hinga sa nunu hambwa, rini kurais naha ni
sirinandau hingambwa nunu okwe o hingambwa nu sirinandau.
8 Apukolaka o tau hinga nu ra ki kwambu nunu haro ti, o kui sembe ha sumbu tini nu
ai yakinasi ki nunu ri haro, kunu ni nu rakai kinani nunu ri ha nambwe. Woro ka nunu
haro kwambu ti keke mwanji miyafo a bwani hi ahi a rasaindau ti, ani huruhumba
nambwe.
9 Woro ani do chengi kunu a kairo ti keke ku akino ti a diyaha.
10 Woro o mwe naha, hima fwele ka mwanji hinga wu ani sawendau: “Ri kairo
chengi rihi ti mwanji kwambu, woro nunu ga ri dawani hima tape rihi ti halihopwene,
ri bwandau mwanji rihi ti okwe kunendenendau.”

11 Do mwanji hinga bwandau hima le ka hinga sa wu hambwa: Apahime nu dasini
chengi ki kunu nu kairo hingambwa, kunu ga funda nu ai dasini o hingambwa nu
wosikondau, apumbwa apu hinde nu wosi kumbwa.
12 Nunu inaka tenge miyafo nu hambwani ka hinga hinde apa nu sawe kumbwa,
nunu hi wuhi rasaindau kale biya hima ga funda nu wausini nu anakipena kapwanan-
dau. Mina. Wunu wunjengambwa wui nindo ki wu anakipena kapwanandani wu
anakilindau. Woro o sumbu hinga wu wosindau ti, hambwa kipe fori wunu ga da
nambwe.
13 Woro nunu apa nu randau tau chiki tini nu dikisini hi nuhi tini nu rasai hinga.
Mina. Nunu Gotri to nunu haro tau chiki hingambwa nu sirinani nu indano. Nunu o
sumbu tumbwa nu sirinani nu ini kunu tambwa nu raruro.
14 Woro kunu tambwa nu ini nu raru nambwe napo, o tau nu randau chiki tini
nu dikisini hi nuhi tini hinde nu rasaikoro ambwa. Mina. Nundo nu mwaseni Gotri
mwanji kipe ti kunu tambwa nu rataro.
15 Nunu Gotri nunu haro tau chiki nuhi ni nu dikisini hima fweleto raro tau tini hi
nuhi ti nu rasainda nambwe. Mina. Nunu inaka tenge ki kunu nu owesini ka hinga
nu hambwandau: Sembe ha sumbu kuhi ti kwambu naha ki o ku etikonda, wondawa
nui tau ti o chiki hingambwa kui nindo ki omwesika naha sukwandakonda.
16 Wosiwa kui gumwa tokwe dau ko ba fweleki dau hima leni Gotri mwanji kipe ti
wunu ni nu ra'aikonda. Hinde wowani, nunu hima ba fori ri rasiro tau ni hi nuhi ti
nu rasai ki nu hambwanda nambwe.
17 “Hima fori rinjenga ri hi tini ri rasai kinawa, rini Apukolaka i miyaningisopo ki o
sumbu hinga sa ri wosi.”
18 Nu hambwanda, hima fori rinjenga hi rihi tini ri rasaiwa, rini Gotri miyaningisopo
ki hi nambwe. Mina. E, Apukolaka to hima fori hi tini rasaiwa ori hima tombwa rini
hi chele.

11

Pol ga gambolomboni Gotri mwanji bwandau himache lenga

1 Ani ai okokona ti, ma ku ani ohounawa ambwatinambwati mwanjiche fori kunu a
sawe. Oto, ma ku ani ohouna.
2 Gotri kunu keke ete ri wondawani sumbu fo ku wosiwani inakambongo kunu ri
hambwandau hingambwa ani okwe o hingambwa kunu ani hambwandau. Mwe naha,
apambwa naha humwe wa'aisini hima funda rukumbwa hura lindau hingambwa
Kurais ni o hingambwa hura ku li kinani kunu ani ondiyasindau.
3 Woro ani imbihumbwa ka hopo to Ifi ni ri gamboro sumbu hinga kunu gambono ti
keke gamweche ri ani akindau. Foki o sumbu hinga kunu ki sukwawa, mwaringamwe
kuhi ti jamekoni walambe kunu iwa, halayani ku dasini Kurais numbwa ku hamb-
wasini ku sirinandau sumbu kuhi ti ku hanja'ai ki.
4 Hinde wowani, hima fwele wu sirani do kunu nu sawendau Jisas mwanji tini kunu
sawenda nambwe, wunu Jisas ba fori mwanji tini kunu wu sawendau. Wondawani
o sumbu hinga ki imbihumbwa ku tororo Gotri Himamwale kipe hinga mina,
himamwale ba fo hinga tini do ya ku torondau. Wondani imbihumbwa ku mendindaro
mwanji hinga mina, mwanji anandi naha tini ya ku mendindau. Woro hima fori kui
nindo ki o sumbu hinga wosindawani kunu ete rini ku heisiwani ri wosindau.
5 Woro ku mendindau'u, ani kale “mwaseni etiro Jisas Himache” kuhi lei tako tokwe
a dasini tau a randa nambwe.
6 Mwe naha, ani mwanji bwa hima mina, woro sa biya da, ani hambwa ti ani
heifunda nambwe. O sumbu ni gisi gisi tinda kunu nu mekusiwani norukweni ku
hambwasinda.

7 Ka ku ani hambwasindau, ani Gotri mwanji ti kunu ni a bwarakarandaro ti, ya a
toro nambwe. O sumbu hinga a wosiro ti, kunu a rasai kinani hi ahi ti a rakairo. Woro
ku hambwawani hinde hinga? O sumbu hinga a wosiro ti kapwa sumbu'u?
8 E, ani ai hima tape okulasiwa Gotri mwanji ti kunu a sawe ki ele biya sios ki ya
mwa'ambwe fwele wunu a leningini a tororo.
9 Imbihumbwa ani kunu ga a dasini mwa'ambwe le ani heifuro gisi ki hima
forini nomo rini ani ha nambwe. Mina. Woro o gisi ki nui hiparakambwe fwele
Masetoniya ko wu andosini wu tani Korin ko ki wu sukwani wu ani okulawanimbwa
ani mwa'ambwe chele. Ele gisi hinga tau a randaro ti, nomoche fori kunu ani ha
nambwe. Woro hingambwa o ya ete a wondakonda.
10 E, Kurais mwanji mwe naha ti ani ki dawani do mwanji kunu a bwandau. Ele
Girik mapwa hinga ani ini ka sumbu hinga a wosiro tini hi ahi ti a rasaini mwanji a
bwandau bomo ti, hima fori ai takisopo ti hinde apa ri atipi kumbwa.
11 Hinde wowani ka mwanji hinga a bwandau? Sembe ahi ti kunu keke ani
hambwanda nambwe keke'e? Mina. Gotri ri hambwasindau, sembe ahi ti kunu naha
keke ani hambwandau.
12 Woro do a wondau sumbu ti ete a wosindano. Hinde wowani, hima fwele nunu
hinga wu sirasini hima lei miyaningisopo ki hi wuhi ti rasai kinani numbo le wu
wakindau. Wondawani ando numbo wuhi ti ani ichakindau.
13 Hima mwe le wunu Jisas himache mwe naha mina, wunu nimba gambondau
hima tiya. Wunu nimba gambo mwanji ni bwandau tau ra himache. Hima lei
miyaningisopo ki wunu Jisas himache hinga wu wa'aisindau, woro sembe we ki dau
sumbu wuhi tito apumbwa apu
14 Woro kunu apa o tini ku heini ku apapana kei. Nu hambwanda, Saiten okwe o
sumbu hinga ri wosisiwani hima tape rihi ti lindana ki dau ensel hinga sirandau.
15 O keke ele ri tau ra himache wui apukolaka i sumbu ni sirinani hokosapi
tokwembwa tau kipe naha randau himache hinga wu sirasini wu dawa, apa kunu o tini
ku heisini apapana kei. Ele hima tiya hinga ichai o wu randaro tau chiki hingambwa
wasa o wu torokonda.

Pol Jisas himache hinga ri dasini nomo miyafo naha ri raro

16 Mwase kunu a sawero hingambwa apa do ya kunu ani ai sawenda. Apa hima
fori ani ni ka hinga hambwa kei, ani ambwatinambwati hima. Woro kunu o hinga ku
hambwa kinawa, ambwatinambwati hima hinga ma ku ani ucha. Wowa ani okwe hi
ahi a rasaindau mwanjiche foti kunu a sawe.
17 Woro a sawekondau mwanji doti, Apukolaka to ai sembe yeni rasaiwani a
sawekondau ti mina, ani ambwatinambwati forito bwandau mwanji hinga hi ahi tini
a rasai kinani a bwakondau.
18 Hima miyafo naha nuwe pe sumbu ni wu sirinani hi wuhi tini wu rasaindau.
Wondau hingambwa ani okwe hi ahi tini a rasai ki.
19 E, kunu inaka kipe ku hambwandau ki kale ambwatinambwati himako ni ku
hanja'aisiwani mwanji gambo fwele ya kunu wu bwandau!
20 Mwe naha, hima fwele tani wui tau ni kalapus tau hinga ku ra ki kunu wu yelon-
goni ra'aindani, kui mwa'ambwe ti wu humbundani, ele wui nimba gambo mwanji
ki kunu ra'aindani, kunu ni yitirawaindani, e, kui warama ki kunu yetapendawani,
kunu o sumbu hinga tini ete ku heisindawani wu tani kunu wu wosindau.
21 Ani huruhumba ani hei hei do mwanji hinga a sawekondau: O sumbu hinga nunu
ki sukwaro ti, nunu kwambu ki nu eti nambwe, nimba nu akini nu lembeniro.

E, hima fori hi rihi tini rasai kinani ri sumbu tini amwei ri sawe ki au rini saiwa, ani
okwe o hingambwa amwei a sawe ki au ani saindau. Woro apa ambwatinambwati
hima forito bwandau mwanji hinga kunu a sawendau.

22 Woro kale hima wunu Hipuru himakoˈo? O hinga ti nawa, ani okwe Hipuru hima.
Kale hima wunu Isurel himaˈa? Wowa ani okwe Isurel hima. Wunu Epuraham i
chechehimacheˈe? Ani okwe Epuraham i chechehimache.
23 Kale hima wunu Kurais i tau ra himacheˈe? Ani ambwatindau hima forito
bwandau hinga a bwandau. Ani Kurais tau a randau bomo ti wunu a dikiro: Ani tau
kwambu a randaro ti wunu a dikiro. Kalapus ki wu ani rawarundaro ti wunu a dikiro.
Hima le numbo miyafo wu ani tanambwandawani ani hano tumbwa takai, o sumbu
hinga ti ando wunu a dikiro.
24 E, Juta hima kupu le lamechele kupu ki wu ani tanambwa tanambwawani i ini 39
hinga ya sukwa. Woro o sumbu hinga ani ki sukwaro ti numbo tapaˈangi hinga ani ki
sukwaro.
25 E, duwe namili gasa kumbo ki wu ani tanambwaro. Numbo funda ri humokuto
tiki wu ani ekehero. Numbo namili sipi ti kapwawowani soluwara ki walambe ani
ikoro. Wokowani tapwaki fonga niliki fonga soluwara tenge ki ete ani ichiˈuchandaro.
26 Gisi miyafo naha numbo hime ti ani indaro. Wondawani fwa tiki walambe ani
ikoro. Numbo tiki kapwa hima lei tapa tiki walambe ani ikoro. E, ele ai hima kupu
lenga ele biya hima kupu fwelenga walambe ya wu ani wosindaro. Wondani ele hima
da nambwe michi tiki walambe wu ani wosikondawani ele ko laka ki a raruwani
walambe sumbu ya wu ani wosinda. Soluwara tiki walambe ya ani ikoro. Wondani
hiparakambwe hinga waˈaisini gambondau hima lei wui tapa tiki walambe ani ikoro.
27 Ani tau kwambu miyafo naha a randaro. Gisi miyafo niliki tau tapwaki tau a
randani tuku kipe a tukuya nambwe. Uku sumbwe hi ti ani saindani iche ti ani
handaro. Wondawani gisi fwele ahirahi nambwe a daro. Tikiningo ti ani andawani,
hima tape ichakino mwaˈambwe ti ani heifundaro.
28 Woro ele tombwa mina, ele sios hinga wunu keke tinda ete inaka omwesika ani
hambwandau sumbu to gisi gisi nomo ti ani handau.
29 Hima fori yakinanda nambweˈe? O hinga ti nawa, ani okwe a yakinanda nambwe.
E, hima fori kapwa sumbu ki ri hichakoroˈo? O hinga ti nawa, ani o sumbu hinga keke
inaka emendiki naha ani ki sukwandau.
30 Woro hi ahi a rasaino numbo tumbwa dau ti nawa, kwambu fo ani ki da nambwe
mwanji tini a saweni hi ahi a rasaikondau.
31 Nui Apukolaka ri Jisas, ri Yapai Gotri, hi rihi ti gisi gisi ma nu rasainda, woro do
Gotri ri hambwasindau, nimba a gambonda nambwe.
32 Damasukas ko tiki a dawani king Aretas tako tokwe dau kiyap fori hima fweleni
ri sawesiwani Damasukas ko laka ki rarususirasindau lengenumbo ki wu enindani ya
wu ani nikisinda, ani iwa wu ani toroˈinji kinani.
33 Wondawani hiparakambwe fweleto topokowe tiki wu ani rawaisini o ko laka ni
haweini injiro ini ki dau winduwa sopu ki hoko tokwe ya wu ani rakai. Wosiwani kari
kiyap tapa ti a yehimasini ani akini ani iro.

12

Pol miya hipisini heiwani Gotri mwaˈambwe fwele rini mekusiro

1 Hi rasai bomo ti ani hambwawani kipe hinde nunu okula kumbwa. Woro numbo
ba fo nambwe nawa, hi ahi ti ya a rasai. Ani miya a hipisiwani Apukolaka ani mekuro
yani mwanji fweleni a sawekondau.
2 Ani Kurais keke dau hima forini ani hambwandau, imbihumbwa ori hima hima
tape tinga ri dawani Gotri kaumbwa naha ki dau hewen ko ki rini rakausiwani asama
ti 14 hinga iro. Woro hima tape tinga ri iro poˈumo, hima tape ri andosini ri iro, ani a
hikisandau. Gotri tombwa ri hambwanda.
3-4 Woro do mwanji numbwa ani ai a sawekonda. Ani hima mwe ri ani hambwanda.
Gotri hewen ko tiki rini rakauro. Hima tape tinga ri iro poˈumo, hima tape ri andosini

ri iro, ani a hikisandau. Gotri tombwa hambwandau. Woro hewen ko ki ri mendiwani hima leto bwanda nambwe mwanji lenga hima leto bwa ki minambwe naro mwanji lenga ya bwa.

5 Ani ori hima hinga ni hi rihi a rasai ki. Woro, hi ahi tini a rasai hinga. Anjenga hi ahi a rasai kinawa, kwambu fo ani ki da nambwe mwanji tini a saweni hi ahi a rasaikondau.

6 O mwe naha, hi ahi tini a rasai ki ani okokonawa apa ambwatinambwati hima hinga hinde a sira kumbwa. Mina. Hinde wowani, ani mwanji mwe naha kumbwa a bwandau hima. Woro hi ahi tini a rasai ki ani hambwanda nambwe. Hinde wowani, ai okokona ti hima leto nindumwasari hima kipe naha ani nano ti, a diyaha. Ani ai okokona ti kale sumbu hinga a wosindau ti ku heini, e, Gotri mwanji a bwandau bomo ti ku mendini pwe ani ni ku bwe hambwa.

Pol i hima tape ki lame hinga rini yehekundau

7 Do mwanji Gotri ani mekusiro ti, sumbu omwesika naha. Woro o sumbu ni hi ahi a rasaino ti keke Gotri hima tape ahi ki lame hinga ani yehekuno nomo foti ya ri ani ha. Woro lame mwe ti, Saiten tau ra himache rito ani yendau. O sumbu hinga ri ani wosindau ti, hi ahi tini omwesika a rasai ki ani hambwawani ri ani wosindau.

8 Numbo namili Apukolaka o sumbu ni rani ri humbwe ki rini ani uchahambwaro.

9 Wowani ka hinga ri ani sawero, “Ai hima keke wo sumbu tinda mini ki talesindau. Hinde wowani, kwambu ahi ti hima i kwambu ki simiyafundau hima ni kwambu omwesika ani handau.” O keke apa ani kwambu nambwe hima hinga a dau keke sembe nomo ani hambwa hinga, mina, nimba ete ani eripeˈaripendano. Hinde wowani, o gisi naha kumbwa Kurais i kwambu ti ani ki o talekondau.

10 Kurais hi keke ani ai kwambu ki a simiyafundau sumbu ti, hima le hi wu ani rakaindau sumbu ti, ele nomo ambwe nomo ambwe ani ki raundau sumbu ti, e, hima le walambe wu ani wosindau sumbu ti, ele sumbu ani ki sukwandau tini ani eripeˈaripendau. Hinde wowani, kwambu nambwe a dano gisi naha ki kwambu ti ete a torondau.

Pol Korin kipe sembe ha himako ni okulandau

11 Dele mwanji a sawendau ti, ambwatinambwati hima to bwandau hingambwa a bwandau. Kunu sumbumari ku ani ekichawanimbwa kale mwanji kunu a bwandau. Woro ele biya himako mina, kundo a randaro tau ni ku ani ohounapo, sumbu kipe naha ku wosikoro. Mwe naha, ani hi nambwe hima, woro ani kale “mwaseni etiro Jisas Himache” kuhi lei tako tokwe a dasini tau a randa nambwe.

12 Ani sembe ahi ti kwambu a fwesini kui nindo ki tau kwambu ti a randani, Jisas Himache hinga ani etiro sumbu ni kunu a mekundaro. Tau ahi mwe le kale: Gotri kwambu himiki hinga amwei sukwaro sumbu ti, kwambu ga dau sumbu ambwe sumbu ambwe le, e, hima fwele apapanani Gotri kwambu heindau sumbu kwambu le.

13 Ani ele biya sios ni a wosiro hingambwa kunu a wosiro. Bwele mwaˈambwe hinga foni wunu a chikiro hinga kunu a chiki nambwe? Ani hambwawani mwaˈambwe funda naha ri kunu a chiki nambwe po. Ani kui mwaˈambwe fweleni a leningini a rata nambwe. Woro o ai kapwa sumbu ti ma rani ku humbwe!

14 Ani apa kunu tambwa numbo namili ai a ta ki ani otokunasini a dau. Woro a tani kui mwaˈambwe le ku ani ha kinani hinde kunu ani ekichasi kumbwa. Ma ku mendi, ani kui mwaˈambwe ti hinde a raˈai kumbwa, ani kunu numbwa a rata ki. Ku hambwanda, che le mwaˈambwe fwele wakini nuwai yapai ni yakwanda nambwe, mina, nuwai yapai tombwa mwaˈambwe le wakini che leni yakwandau.

15 Wondau hingambwa ele mwaˈambwe ahi ga ai himamwale ga tinda ete kunu ani okula ki ani ohumbwe ki ani okokonasindau. Woro sembe ahi ti kunu naha keke ete a wondawani, ani keke ku wondau sumbu ti ai rai rai indauˈu?

16 Woro hima fwele ka hinga wu ani sawendau: “Mwe naha, rini nui mwa'ambwe ti amwei ri ra'ainda nambwe, woro rini hima i sembe tini yendani ele ri nimba gambo mwanji ki nunu ni ri sawe sawe sumbumari tiki nimba nunu ri yelongondau.”
17 Hinde hinga ku hambwandau? Kunu tambwa a humbwewani iro hima forito mwanji gambo fweleni kunu ri sawewani mwa'ambwe kuhi fwele ani tambwa ri rataro'o?
18 Taitas ni ani ekichani nui hiparakambwe foringa kunu tambwa a humbwewani opi iro. Woro Taitas to mwanji gambo fwele kunu ri sawesini mwa'ambwe kuhi ri ra'airo'o? Nunu inaka funda nu hambwani numbo funda rukumbwa nu ichi'uchanda nambwe'e? Ka tini ma norukweni ku hambwa.
19 Ani hambwawani do chengi nu kairo ti, nu wosiro sumbu tini kui miyaningisopo ki kipe nunu ku na kinani nu sawekawendau hinga ku hambwandau'u? O hinga mina. Nunu Kurais ki nu dasini Gotri miyaningisopo ki dele mwanji kunu nu sawendau. Ai nau le, do mwanji kunu nu sawendau ti, kui sembe ha sumbu tini nu okulandau.
20 Woro ani gamweche ri ani aki aki ka hinga ani hambwandau: Apa foki kunu tambwa a tani kunu ani hei ki ani okokonandau hima hinga ku da nambwe si ki. Wowa apa kunu okwe ku ani heiwa o ku hei kinani ku okokonandau hima hinga a da nambwe si ki. Foki apa kale sumbu ambwe sumbu ambwe kunu ki da ki. Anangiya sumbu ti, hiparakambwe ni sembe kapwa hambwandau sumbu ti, sembe enge a sumbu ti, nerimbe fisi ki anangiyandau sumbu ti, saweholiyandau sumbu ti, hima leni gumwa tokwe sawendau sumbu ti, sawefumbwafundau sumbu ti, e, lo mwanji ni yetupwasini sahumwandau sumbu ti apa da ki. Ani ele sumbu hinga tini au hinga ani akindau.
21 Foki kunu tambwa ani ai iwa Gotri kui miyaningisopo ki ani ni ri rakaiwa huruhumba ani hei ki. Foki ele himiyama hurahama miyafo imbihumbwa ana'okokonani wosindau sumbu ti, hima i humwe sawendau sumbu ti, e, au saini wosindau sumbu ti wu wosindaro ti, ele kapwa sumbu wuhi gumwa wu si nambwe wu dau keke ani ichaka ki. Ani o hinga keke ani akisindau.

13

Korin le sembe ha sumbu wuhi ti norukweni sa wu aulinda

1 Ani kunu tambwa a tawa numbo namili ya indau. Woro hima fisi'i namili wunu o mwanji hingambwa wu bwawa apa o mwanji to ete dawa, o mwanji ni mwe naha o nu nakonda.
2 Imbihumbwa kapwa sumbu wosindaro hima lenga, ele biya hima anandi lenga kunu ni a sawekondau. Mwanji mwe imbihumbwa numbo fisi ki kunu tambwa ani iro gisi ki kunu a sawehambwaro. Woro hingambwa apa ani apahime a dasini do ya ai kunu a sawekonda. E, kunu tambwa ani ai tawa apa kapwa sumbu wosindau hima le hinde nimba wunu ani heisi kumbwa.
3 Ai takisopo ki Kurais mwanji ti mwe naha ri bwandau'u, woro o tini ku hambwa kinani ete ku gindau. Woro apa ma ku hambwa. Kurais gamweche ri kunu keke ri halihopwenenda nambwe. Mina. Kunu keke tau kwambu naha ki ri randau.
4 Mwe naha, imbihumbwa rini kwambu ri toro nambwe hima minde hinga ri dawani me yapweke tiki rini yero. Wosiwani Gotri kwambu keke apa himamwale tinga ya ri dau. Woro hingambwa nunu okwe rini ga nu anangausini nunu kwambu nu toro nambwe nu dau. Woro, Gotri kwambu kumbwa nunu himamwale nu torosini rini ga ete nu dakondau. Do kwambu nu torosindau ki kunu ni nu okulandau.
5 Woro kunjenga kui sembe tini ma ku ai silinehei, sembe ti mwe naha ku hasini ku dau'u, mina, kunjenga ma ku ai kilinehei. Jisas Kurais kui sembe we ki ri dau tini ku hambwanda nambwe'e? E, minambwe ti nawa, sembe ha sumbu kuhi o chiki hingambwa mina.

6 Woro ani hambwandau, nunu ni ku heini ka hinga o ku hambwakonda, sembe ha
sumbu nuhi ti o chiki hingambwa nu dau.
7 Kapwa sumbuche fori ku wosi nambwe ku da kinani Gotri kunu ri okula ki rini
nu uchahambwandau. O sumbu hinga nu wosindau ti, hima le tau nuhi ni wu heini
o chiki hingambwa wu hambwa kinani nu wosinda nambwe, mina, nui okokona ti
kundo sumbu kipe tini ku wosi ki, nunu sa biya da, ele hima tau nuhi ni heini o chiki
hingambwa wu hambwa nambwe nawa sa biya wu bwanda.
8 Nu hambwanda, nunu mwanji mwe naha tini nu yitirawaisini sumbuche fo nu
wosi hinga. Mina. Nunu mwanji mwe naha kekembwa ele tau nu rano.
9 Nunu kwambu nu toro nambwe nu dawa, e, kundo kwambu ku torowa, nunu o
hinga tini nu eripe'aripenda. Nunu Gotri ni gisi gisi nu uchahambwandau ti, sembe
ha sumbu kuhi ti kwambu naha ki ku eti kinani nu uchahambwandau.
10 Apahime do a dasini do chengi kunu a kaindau bomo mu mwe naha ti oto. A tani
kunu ga a dasini Apukolaka ri tau a ra kinani ri ani haro kwambu ki kunu ani ekichasi
ki a diyahandau. O kwambu hinga ri ani haro ti, walambe sumbu kunu wosi ki mina,
kui sembe ha sumbu tini ani okula ki ri ani haro.

Mwanji tipa fo

11 Ai hiparakambwe le, apa mwanji ahi ti ya humbundawani, o kunu a wese'anda.
E, sembe ha sumbu kuhi ti kwambu naha ki ya sa eti. A bwaro mwanji ti ma ku mendi.
Inaka funda naha ri ku hambwasini sembe wahapi ki ma ku da. Wondawa hima keke
woni sembe wahapi ki dau Gotri kunu ga o ete ri dakonda.
12 Tapa ma ku anayengunandani ma ku anawese'anda.
13 E, Gotri himiyama hurahama le tinda ete wese'a wuhi ti kunu wu humbwero.
14 Nui Apukolaka ri Jisas Kurais ri hima keke wo sumbu ti, Gotri hima keke wondau
sumbu ti, e, Gotri Himamwale kipe ga nau ku ananjindau sumbu ti, kunu ga ya sa ete
da.

Pol To Galesiya Sios Leni Rumbwero Chengi

1 Ani Jisas himache ri Pol. Ani Jisas himache a wa'airo ti, hima i inaka ki sukwaro
sumbu hinga mina, e, hima leto wu ani esiwani Jisas himache hinga a wa'ai nambwe.
Jisas Kurais ga rini ni wa we tiki ai rasairo Yapai Gotri ga fi ani ondiyasiwani ani Jisas
himache tau a randau.
2 Ani ga ele ani ga dau hiparakambwe lenga wese'a nuhi ti kunu Galesiya kipe sios
hima leni nu rumbwendau.
3 Nui Yapai Gotri ga nui Apukolaka Jisas Kurais ga findo kunu keke woni kunu
okulawa sembe wahapi ti o kunu sukwakonda.
4 Kurais nui Yapai Gotri okokona tini ri sirinani himamwale rihi ti nui kapwa sumbu
rani rumbwe kinani ri ohumbwero ti, kapwa hima ri aulindau do nuwe kapwa ki nunu
ri rasukwawa kipe tumbwa nu da ki.
5 O keke nunu gisi gisi Gotri hi tini ma ete nu rasainda. Mwe naha.

Gotri mwanji kipe ti funda naha

6 Ani ka bai sumbu hinga ti ku wosiwani sembe ahi ti apapanaro. Hinde wowani,
nunu keke woro hima ri Kurais hi tiki Gotri kunu uchawani ku taro ti, rini ni metengei
naha ku ai hanja'aisini mwanji ba forini ya ku ai sirinandau.
7 Woroti, Gotri mwanji walefo mina, funda naha. Ele hima mwanji kunu bwaro
hima le nimba kunu gamboro, wosiwa mwe naha ku nani o wui mwanji ni ku sirina
kinani. O sumbu hinga wu wosindau ti, Kurais mwanji kipe o tini wu jamekondawani
apumbwa apu indau.
8 Woro nunu forito'o, e, hewen ko kipe ensel forito imbihumbwa kunu nu sawero
Gotri mwanji kipe o tini ri jamekoni mwanji apumbwa apu hinga ri bwawa ori hima
hinga apa hi tiki sa ri rai.
9 Imbihumbwa o kunu nu sawe to. Woro hingambwa apa kunu nu ai sawenda.
E, hima fori imbihumbwa Gotri mwanji kipe ti kunu nu sawewani ku mendiro
hingambwa naha kunu ri sawe nambwe ti nawa ori hima apa hi ki rai sindau.
10 Do mwanji kunu a sawendau ti, kunu hima leto ku ani eripe kinani a wondau'u,
Gotri to ani eripe kinani a wondau? Hinde hinga ku hambwandau, ani kui sembe tini
nimba a yeni a rasai kinani a wondau'u? Woroti ani o sumbu hinga ni ete a wosindau
ti nawa, ani apa Kurais tau ra himache, mina.

Pol Jisas himache hinga siraro mwanji

11 Ai hiparakambwe le, o kunu a sawenda to, ka Gotri mwanji kipe imbihumbwa
kunu a sawero ti, hima forito mwanji mu ti ri ani meku nambwe.
12 Ka Gotri mwanji kipe hima forito ani ha nambwe. E, hima forito ani
ondiyakandiya nambwe. Minambwe naha. Ani Jisas Kurais to rinjenga ani mekusiro.
13 Imbihumbwa hoko ki a dasini Juta hima kupu lei sumbu ni a sirinani a wosindaro
sumbu ti ka kunu a sawewani ku mendisinda. Ani Gotri tau ra himache leni walambe
sumbu naha wunu a wosindani wui Gotri tau ti funda ete a humbu kinani tau kwambu
naha a randaro.
14 Ai hima kupu lei nindo tiki asama ti ani hinga daro ele hima wapache leni a dikisini
Juta hima kupu lei sumbu tini a torosini kipe naha a sirinandaro. Ani ai atei hima i
sumbu tini kwambu ki a toronambusini a sirinandaro.
15 Woroti imbihumbwa nuwai ani ra nambwe gisi tiki, Gotri to ani ondiyasini ri
hima keke wo sumbu ki ya ri ani ucha. Woro dani ini o gisi hinga ri owesiro tini ri
ai hambwakoni

16 ri Che rini ya ri ani mekusi, wosiwa ri Che ri hi ti ele hima kupu ba fweleni wunu
a bwa kinani. Ka ri Che ri ani mekuro gisi ki hima fweleni wunu a silinehei nambwe.
17 E, imbihumbwa metengei naha Jisas Himache hinga etiro hima ele tambwa
Jerusalem ko tokwe ani i nambwe. Mina. Ani metengei naha Arepiya tokwe ani iro.
Wosinumbwa Damasukas ko tokwe ya ani ai i.
18 Wosiwani asama namili iwanimbwa Pita ga mwanji fwele si anambwa kinani
Jerusalem ko tokwe ya ani i. Ani isini gisi ti tapa'angi tapa'angi ini seke'angi tokwe
hinga a daro.
19 Woro ka gisi ki ani Jisas Himache fwele ani hei nambwe. Nui Apukolaka ri hipache
ri, Jemis, numbwa ani heiro.
20 Do kunu a kaindau ti, nimba kunu a gambonda nambwe. Gotri miyaningisopo ki
kunu a sawendau. Oti mwe naha.
21 Wosini gumwa kumbwa Siriya mapwa tokwe, e, Silisiya mapwa tokwe ya ani i.
22 Woro ti ka gisi ki Jutiya kipe sios hima le wunu ai miyaningisopo wu hei nambwe
wu daro.
23 Wunu ka mwanji hinga tumbwa wu mendindaro: “Imbihumbwa kari hima nunu
sembe ha himako leni walambe sumbu ri wosindaro. Woroti apa o imbihumbwa
walambe i kinani ri simiyandaro sembe ha sumbu ni ya ri ai bwandau.”
24 O mwanji hinga wu mendini Gotri o sumbu hinga ani ri wosiro keke Gotri ni wu
eripeni hi rihi ti ya wu rasainda.

2

Jisas Himache ele Pol ga sembe funda wu wa'airo

1 Dani ini tapa'angi tapa'angi hatachi opuri'opuri asama hinga isiwani ani Banapas
ga Jerusalem tokwe ya si i. O gisi Taitas okwe depi si rani si iro.
2 Woro Gotri to ani mekusiwanimbwa ani iro. O hinga a wosiro ti, Gotri mwanji
kipe oti ele hima kupu ba fweleni wunu a bwandaro tau ti Jerusalem ko ki dau
hiparakambwe nuhi leni a sawehambwa ki. Wosini ele sios aulindaro mekupu
hima lenumbwa aka we tiki wunu a sawehambwaro. Hinde wowani, o ka hinga
ani hambwasini: “Apa do a randau tau tinga imbihumbwa a raro tau tinga nimba
humbuno ti, mina.”
3 E, Girik hima fori, Taitas, ani ga daro. Woroti mwanji laka fo wu bwani ka hinga
ani sawe nambwe: “Taitas hima tape kupu ma kuto.” Mina, wunu rini wu heini sembe
funda wu owero.
4 Woro mwe naha, nimba gambo hiparakambwe fwele yanini wu sirasini daro.
Wunu do Jisas Kurais nunu hasiwani nu randau tau tini wu yanisini wu hei kinani wu
siraro. Kurais rindombwa lo mwanji tako tokwe nu dasini nu randaro kapwa nomo
tini ri rani ri rumbwesiwani lalaunasini kipe tumbwa nu dau. Woro wui okokona ti,
kalapus ai nunu wowa lo mwanji tako tokwe nu ai dasini kapwa nomo nu ai randa ki.
5 Woro nunu wui mwanji tini nu mendini Taitas hima tape kupu tini kuto kinani nu
ohouna nambwe. Nunu wui mwanji ti keke kamindache ri nu akini ohouna nambwe.
Hinde wowani, nunu nui okokona ti, Gotri mwanji kipe oti kunu ki mwe naha tumbwa
ete da ki.
6 Mwanji anambwa kinani wauro ele hima i nindo ki hima fwele hinde hinga wu dau,
mekupu hima laka hinga wu dau'u, woro o sumbu hinga ni ani hambwa nambwe.
Gotri rini hima lei hi keke hima leni kipe na kapwa nanda nambwe. Woro ele hi
chele hima to ando a bwaro mwanji tini wu ani dikisini mwanji anandi fotini wu bwa
nambwe.
7 Minambwe naha. Gotri Pita ni Juta hima kupu le keke ri rumbwero hinga ele biya
hima kupu ba fweleni Gotri mwanji kipe ni wunu a bwa kinani Gotri ani ri rumbwero
sumbu ni kipe naha wu hambwasini ya wu ani ohouna.

8 Mwe naha, Gotri kwambu ti Pita ni haro ti, Juta hima kupu lei nindo tiki rini ni
Jisas Himache hinga esi ki. Woro hingambwa ani ele hima kupu ba fwelei nindo tiki
Jisas Himache hinga ani eti kinani Gotri o kwambu hingambwa ani haro.
9 E, Jemis, Pita, e, Jon, wunu hi chele hima, woro wundo Gotri hima keke woni ri ani
haro tau mwe ti kipe naha wu hambwasini ani ga Banapas ga sembe funda naha sini
ni wu owesini tapa ti ya sini wu ha. Sembe funda wu owero bomo ti ka hinga: Sini
ele hima kupu ba fwelei nindo tiki Gotri tau si randawa, wunjenga Juta hima kupu lei
nindo tiki Gotri tau ti o wu rakonda.
10 Wosini mwanji funda naha ri gumwa kumbwa ka hinga sini wu sawero: “Tau ki ra
ra ele bwarichape hima ni ku hambwani ma ku okulanda.” Woro ani o sumbu hinga
tini ani okokonandani tau ti kwambu naha ki o a randa.

Pol Pita i kapwa sumbu tini amwei sawefikaro

11 Wosiwani Pita Andiok ko ki tasiwani rini ani heiwani sumbu kipe ni ri sirinanda
nambwe, o keke ele himiyama hurahama wui mwakambe ki mwanji kwambu ki ya
rini a sawe.
12 Ka gisi Jemis to rumbwero hima fwele ta nambwe dawani Pita sembe haro hima
kupu ba fwelenga ahirahi ti ya wu anda. Wondawani ele hima le ya wu ta. Wunu
okwe sembe haro hima, woro hima tape kupu kuto kinani mwanji kwambu tiki wu
sawendau. Wosiwani Pita wunu keke ya ri aki. Ete wowani rini hima kupu ba
fwelenga ri daro ti, wunu ri andosini ya ri i.
13 Woro Juta hima kupu fwele o ki daro okwe o nimba gambo sumbu Pita ga funda ya
wu wosi. O nimba gambo sumbu wu wosikoni Banapas sembe tini wu yeni rasaiwani
rini okwe ya wunu sirina.
14 Wosiwani ani heiwani wunu Gotri mwanji kipe ki sawero hinga norukweni wu
sirina nambwe. O keke ele hima i miyaningisopo ki Pita ni ka hinga ya a sawe: “Mini
Juta hima kupu, woroti ani heiwani mini ele hima kupu ba fwelenga Jisas numbwa
sembe ku hasini wunu ga funda mi ichi'uchandau. Juta hima kupu lei numbo hinga
mi inda nambwe. Wosini mindo ele hima kupu ba fweleni hinde wowani Juta hima
kupu lei sumbu hingambwa sirina kinani wunu mi ekichasindau?”

Jisas ni sembe haro hima ritombwa Gotri hima kipe rini nandau

15 Ei, nunu Juta hima kupu ki nu siraro. Nunu kapwa sumbu ki dau hima kupu ba
fweleki nu sira nambwe. Mina.
16 Woroti nu hambwanda, hima fori ele Gotri mwanji ni sirinawani Gotri hima kipe
rini nanda nambwe. Mina. Hima ri Jisas Kurais ni sembe ha wanimbwa Gotri hima
kipe rini ri nandau. O keke nunu okwe Kurais Jisas ni sembe nu haro. O sumbu hinga
nu wosiro ti, Gotri lo mwanji ni nu sirinawani hima kipe nunu ri na ki mina, Kurais
ni sembe nu hasiwani hima kipe nunu ri na ki. Hinde wowani, hima fori apa Gotri lo
mwanji ni ri sirinawa Gotri hima kipe hinde rini ri na kumbwa.
17 Woro Kurais ni sembe nu hasiwani Gotri hima kipe nunu ri nandau sumbu ti,
Gotri metengei nunu ni kapwa sumbu wondau hima hinga ri hambwasinimbwa hima
kipe ri ai nandau ti nawa apa ka hinga nu bwano'o, “Kurais hima le kapwa sumbu
wosi kinani wunu okulandau”? Minambwe naha.
18 E, imbihumbwa a lendoro mwa'ambwe ni ani ai rasaini Gotri lo mwanji a sirinawa
hima kipe ani nano numbo tini ani ai iwa, ani kapwa sumbu wondau hima hinga a
sirakondau.
19 Gotri lo mwanji ti Kurais ga me yapweke ki ani yeni siwani ani haro, woro o keke
ani apa lo mwanji tako ki a da nambwe. O sumbu hinga ani ki sukwaro ti, himamwale
ga ete a dasini Gotri hi ti a rasainda ki. Ani Jisas ga me yapweke tiki funda ani haro.
20 Woro apa do himamwale tinga a dau ti, ai himamwale mina. Kurais to ai sembe
we tiki dau. Apa do nuwe ki ani ichi'uchandau numbo hinga ti Gotri Che ni sembe ani

haro sumbu kumbwa ani indau. Gotri Che ori ani keke wokoni ri hima tape tinga ri himamwale tinga ani okula kinani ri ohumbwero.
21 Ani Gotri ani keke woro sumbu tini tikisapu hinga a rumbwenda nambwe. Mina. E, hima fori Moses kairo lo mwanji ni sirinawani Gotri hima kipe rini napo Kurais nimba ri hakoro ambwa.

3

Moses lo mwanji ni sirinano sumbu ga sembe ha sumbu ga

1 Ambwatinambwati Galesiya himako! Ka Jisas Kurais me yapweke tiki ri haro sumbu ti kui miyaningisopo ki amwei naha ka kunu nu mekusiro ti, namo naha to saya kunu wosiwani ku ambwatinambwatindau?
2 Ani mwanjiche foni kunu a silikondau. Ka Gotri Himamwale kipe ku tororo ti, bwele numbo hinga ki ku tororo? Moses kaisiro lo mwanji tini ku sirinasini ku tororo'o? Mina, Gotri mwanji kipe tini ku mendini ku sirinasini ku tororo?
3 Kunu funda ete ku ambwatisindau'u? Metengei Gotri Himamwale kipe ki o tau ku rasaini ku randani apa kui hima i kwambu ki o tau ku humbu kinani ya ku anayitindau'u?
4 Ka nomo miyafo kunu ki imbihumbwa sukwaro ti, nindumwasari nomo ku raro'o? Woro ando ka hinga ani hambwanda, nindumwasari nomo ku ra nambwe.
5 Hinde wowani Gotri ri Himamwale kipe ti kunu ri hasini, kwambu chele sumbu fwele kui nindo ki ri wosiro? Hinde, lo mwanji ku sirinawani'i, mina, ri mwanji kipe tini ku mendini ku sirinawani kunu ri haro?
6 Gotri chengi ti ka hinga sawero: “Epuraham Gotri ni sembe hawani Gotri o sembe ha sumbu keke hima kipe naha ya rini na.”
7 Woro apa kunu okwe ma ku hambwa. Hinde na hima to Gotri mwanji kipe tini mendini sirinawa, rini Epuraham che naha.
8 Ele hima kupu ba fwele sembe wu hawa Gotri hima kipe wunu nakondau sumbu ti, Gotri o sumbu ni imbihumbwa ete ri hambwasini ri chengi foki Epuraham ni ka mwanji kipe ti ya ri sawehambwa: “Mini ki himiyama hurahama miyafo Gotri kwambu ti o wu torokonda.”
9 O keke apa ele hima sembe ti Gotri ni wu hano ti, sembe ha hima Epuraham ga Gotri kwambu o funda wu torokonda.
10 E, hima le ka hinga wu hambwawa, Moses kaisiro lo mwanji tini sirinawa Gotri wunu okulano, wowa ele hima apa hi ti wu rai sindau. Mwe naha, Gotri chengi ti o sumbu ni ka hinga sawero: “Hima le, o Moses kaisiro lo mwanji hinga tinda ete norukweni wu mendini wu sirina nambwe nawa, ele hima hinga walambe naha wunu iwa apa hi tiki wu raikondau.”
11 Wosini Gotri chengi ti ka hinga ai sawero: “Hima fori sembe ri hawa, ori hima apa Gotri hima kipe naha rini nasiwa, rini himamwale tinga ete ri dano.” O keke amwei naha ka hinga nu hambwanda: Gotri apa hima fori Moses kaisiro lo mwanji tini ri sirinawa hima kipe naha hinde rini na kumbwa.
12 Moses lo mwanji tini sirinano ti, Gotri ni sembe handau sumbu hinga mina, Gotri chengi ka hinga sawero: “Moses kaisiro lo mwanji tini sirinano himako wunu o kumbwa himamwale wu torosini wu dano.”
13 Lo mwanji tini sirinandau himako ni Gotri ka hinga sawendau: “Kunu walambe kunu isiwa hi tiki ku rai sindau.” Woro, nunu keke woni haro hima ri Kurais rindo nui wa ki ri etisiwani Gotri ka hinga rini sawero: “Mini wui kapwa sumbu wasa mi kicha sindau.” Wosiwani rindo walambe nu ino ti keke wungwa ti nunu ri jiro. Mwe naha, Gotri chengi ki ka hinga sawero: “E, hinde na hima to me yapweke tiki rini yewa ri hano ti, Gotri rini sawewa ori hima walambe rini i sindau.”

14 Gotri Jisas Kurais ni o sumbu hinga ri wosiro ti, Jisas to wunu okulawa Gotri
Epuraham ni ri bwasiro kwambu oti ele biya hima kupu ba fweleki i kinani. Wosiwani
apa o ri mwanji kipe ni sembe nu hani Gotri ha kinani ri bwasiro Himamwale kipe ti
nu torondau.

Gotri lo mwanji ti Gotri injiro mwanji tini rani rumbwe hinga

15 Ai hiparakambwe le, ani apa hima le nui sumbu ki mwanji yepe fo ya a sawekonda.
E, hima fori ya ri hakondani ri mwa'ambwe le ri che leni ri humwasi kinani gamba
mwanji ti wunu ga ri bwasiwa, hima forito apa ri ini o mwanji ni minambwe hinde ri
na kumbwa, e, mwanji fori apa ri ai ondiyasini o ki hinde ri owe kumbwa. Mina.
16 Woro hingambwa Gotri ichai sumbu kipe naha to sukwakondau mwanji tini ri
bwasiro. Woro do ri bwasiro mwanji ti, Epuraham ga ri anitafenita foringa fini ni ri
bwasiro. Gotri Epuraham ni ka hinga ri sawe nambwe, “Mi anitafenita miyafo leni ani
hano,” mina, ka hinga ri sawero, “Mi anitafenita forini ani hano.” Ori anitafenita Jisas
Kurais ni hambwasini ri sawero.
17 Do apa a bwandau mwanji mu ti ka hinga: Imbihumbwa metengei naha Gotri
Epuraham ga mwanji ti fi bwani fi injiro. Wosiwani 430 asama isiwanimbwa
gumwa kumbwa Moses ki lo mwanji ti siraro. Woro ka gumwa ki siraro lo mwanji
to imbihumbwa metengei siraro Gotri bwani injiro mwanji tini hinde yetupwani
rumbwe kumbwa.
18 E, lo mwanji tini nu sirinani Gotri bwasiro ele mwa'ambwe hinga nu toro kinapo
ma ku hambwawa nu hambwa, o hinga ti Epuraham ga fi injiro mwanji ki ele ni hinde
nu toro kumbwa. Mina. O mwanji fi bwani fi injiro ti keke ele mwa'ambwe Epuraham
ni ri haro.
19 Woro bwelefo mu naha keke Moses lo mwanji ti ete dau? Oti ka hinga: Gotri
okokona ti ele kapwa sumbu mu mwe ti amwei naha sukwa kinani, o lo mwanji ri
rumbwewani taro. Woro o lo mwanji o tau hinga ete ra ra indawa Gotri imbihumbwa
ri bwani ri injiro ka Che ni ri rumbwewa tano gisi ki ambwe ki. Ka lo mwanji ti, ele
ensel le wu ratani kari alase tiki rai hima, Moses ni wu hawani taro.
20 E, alase ki raindau hima ri rini angi tokwembwa tau ri randa nambwe, mina, angi
angi keke tau ri randau. Woro Gotri Epuraham ga mwanji bwani injiro ti, alase ki
raindau hima ri ri esi nambwe, rini bati naha mwanji ri bwani ri injiro.

Lo mwanji oti nui apukokini hinga nunu ra ra Kurais tambwa nunu ra'aindau

21 Ka lo mwanji imbihumbwa Gotri bwani Epuraham ga fi bwani fi injiro mwanji ni
omwemendindau'u? Minambwe naha! E, lo mwanji Gotri nunu haro ti, himamwale
kipe ti nunu ha kinani ri ha nambwe, mina, wopo Gotri hima ni kipe nanda sumbu ti
lo mwanji tini mendini sirinaro hima ki mwe naha sukwakoro ambwa.
22 Woro apa Gotri chengi ti ka hinga sawesindau: “Kapwa sumbu tito ele hima
hinga tinda wunu aulini kalapus ki wunu owesiwani dau.” Woro keke apa nunu tinda
sembe ti Jisas Kurais ni nu hasini Gotri imbihumbwa Epuraham ga fi bwani fi injiro
mwa'ambwe kipe ti nu torondau.
23 Jisas ni sembe ha sumbu ti amwei sira nambwe dawani, lo mwanji tito nunu aulini
kalapus tiki ya nunu owe. Wosiwani nunu lo mwanji ti tako tokwe nu dawanimbwa
sembe ha sumbu amwei ya sira.
24 O keke lo mwanji oti nui apukokini hinga nunu okularo. Lo mwanji oti apa kapwa
sumbu nuhi ti amwei naha nunu mekusiwa Jisas Kurais tambwa nu tani sembe nu
hawa apa Gotri hima kipe naha nunu ri nano.
25 Apa sembe ha sumbu ti amwei sirawani, lo mwanji ti nui apukokini hinga nunu
aulinda nambwe, mina.

Sembe ha sumbu keke nunu Gotri che

26 Kunu tinda ete Jisas Kurais ni sembe ku hawani Gotri che hinga ku dau.

27 Kunu hinde na hima leto Jisas hi tiki uku ku yasiwa kunu Kurais ni nika'ari hinga
kui hima tape ki o ku so'oisinda.
28 O keke nunu Juta hima kupu nambwe Girik hima nambwe, nindumwasari tau
randa hima nambwe lalaunasini dau hima nambwe, e, hurahama nambwe himiyama
nambwe. E, Jisas Kurais hi tiki nunu tinda ete funda naha.
29 Kunu Kurais hi tiki ku dau ti nawa, kunu tinda ete apa Epuraham che hinga ku dau.
Wosini apa Gotri Epuraham ni ha kinani fi bwani fi injiro mwa'ambwe ti ku torono.

4

Kurais hi ki nunu ele tau ra himache to apa Gotri che

1 Ai mwanji foti ka hinga: Ri Che mwe rumbwa yapai seke wange sirinani
mwa'ambwe rihi ti ra'aindau. O keke yapai mwa'ambwe hinga tinda ete rihi. Woro
kichapwache ri dani ori che tau ra himache hinga.
2 Wosini ele rini enepeni aulindau hima lei tako tokwe ri da dawa ri yapai to ri
ondiyasiro gisi tawambwa.
3 Nunu okwe o hingambwa, kichapwache nu dasini do nuwe kipe ele hambwa to
kalapus nunu wowani wui tako tokwe nu daro.
4 Wondawani ori gisi tawani Gotri ri Che ni ya ri rumbwe. Wowani humwe foi che
hinga rini rawani lo mwanji ti tako tokwe ri daro.
5 O sumbu hinga rini ki sukwaro ti, nunu lo mwanji tako tokwe nu dau hima le keke
wungwa nunu ri jisiwa nunu Gotri che hinga nu sira ki.
6 Woro apa kunu Gotri che naha ku dau. O keke Gotri ri Himamwale kipe ti ri
rumbwesiwani tani kui sembe we tiki kwai dasini o uchanda, “Yapai, Yapai!”
7 Woroti keke apa kunu tau ra himache hinga ku da nambwe. Mina. Kunu Gotri che.
Woro kunu Gotri che nawa, Gotri ri che le keke ri otokunasindau mwa'ambwe tinda
ete ku torokondau.

Pol Galesiya pe sembe ha hima le keke inaka walefo ri hambwandaro

8 Mwe naha, imbihumbwa kunu Gotri ku hikisasini, nimba gambo gotri lei tako
tokwe ku dasini wui kalapus tau hinga ku randaro.
9 Woro apa Gotri ni ku hambwahito. O tombwa mina, ando ka hinga o kunu a
sawenda: Gotri tinda kunu ri hambwasindau. Wosiwani bwele keke hoko tokwe ku
ai raru raru ini kipe naha kunu okulanda nambwe tikisapu hinga dau ka sumbu tako
tokwe ku ai dasiwa wui kalapus tau kunu ha ki ku okokonandau?
10 Kunu Juta hima kupu leto wu hambwa kinani owero gisi le, ai ucha ucha tandau
nika le, gisi huwe laka indau sumbu laka le, e, ai tandau asama le, ele sumbu ni ku ai
sirinandau.
11 Kunu keke ani hambwafuni ani akindau. Apa foki ka tau hinga kunu ki a randaro
ti nimba ini humbu ki.
12 Ai hiparakambwe le, ani kunu keke ani ichakandau ti, kunu ani hingambwa ma
ku sira. Hinde wowani, ani kunu hinga a sirahiro. Metengei kapwa sumbuche fori ku
ani wosi nambwe.
13 Kunu ku ani hambwasindau. Hima tape ahi ti hahungo ani ki sukwaro keke kui
nindo ki a dasini imbihumbwa Gotri mwanji ti metengei naha kunu a sawero.
14 Ka hima tape ahi ki sukwaro sumbu nimba kunu ni simiyaneheiro. Woro o gisi
ki ani ni ku diyahani gumwa ku ani si nambwe. Mina. Gotri ensel forini rakarundau
hinga, e, Jisas ni rakarundau hinga naha ku ani rakaruro.
15 Woro ka eripe'aripe kuhi ti apa soki dau? Sumbu kipe naha ku ani wosiro tini
amwei a sawendau: Ka gisi ki ani keke ku woni miya kuhi ti ku gorini ai miya ki ku
owe kinani ku hambwaro sumbu kuhi ti apa soki dau?

16 Apa hinde hinga ku hambwandau? Gotri mwanji mwe naha ti kunu a sawero
keke, apa ani kui miho hinga a sirahiro'o?
17 Mwe naha, kale hima le kunu keke tau kwambu miyafo wu randau, woro sembe
we wuhi ti kapwa. Wunu wui okokona ti, hi wuhi tumbwa ku rasainda kinani nunu
ga ku ino numbo kuhi tini o wu opuchakinda.
18 Hima le keke tau kwambu miyafo randau sumbu oti kipe, woro gambolomboni o
sumbu hinga wosino ti mina. Ani kunu ga nu dau gisi tumbwa mina, ani kunu ga nu
da nambwe gisi ti okwe o sumbu kipe ti ku ai hanja'ai kei.
19 Ai che le, ani himiyama leto che ra ki amwaka mendindau hinga a mendinda.
O amwaka ete a mendi mendiwa Kurais ku toronambusiwa ri sumbu kui sembe tiki
talewambwa a himatino.
20 Ani apa kunu ga a dapo kipe. Wopo dele mwanji miyafo kunu a bwandau hinga
mina, mwanji ba foki kunu a bwakoro. Hinde wowani, ani kui sumbu ti keke inaka
miyafo naha ani hambwandau.

Heka hima pi Sera ki mwanji yepe fo sawero

21 Lo mwanji ti tako tokwe ku da ki okokonandau hima, apa kunu a sawekonda.
Kunu lo mwanji to sawero mwanji tini ku mendinda nambwe'e?
22 Gotri chengi ti ka hinga sawero: Epuraham ri che fisi, che fori ri humwe ti tau ra
humwe to rawani, fo oti ri humwe minde to raro.
23 Ka tau ra humwe to raro che oti himiyama hurahama i okokona ki rini raro. E,
ri humwe minde naha to raro che oti, Gotri to imbihumbwa Epuraham ga fi bwani fi
injiro mwanji tini sirinani raro.
24 Doha'a mwanji oti mwanji yepe. Kapi humwe fisi opi Gotri hima ga funda wu
bwani wu injiro mwanji fisi ni sawero. Foti Sainai gimba ki siraro ti, ti rano che hinga
wunu tinda ete nindumwasari tau ra himache hinga o wu wa'aikonda. Woro Heka ni
ka yepeni sawesini da.
25 Heka, Arepiya mapwa laka ki dau gimba fo, Sainai, ni sawero. Woro o gimba ki
yepeni do apa dau Jerusalem ni o sawenda. Jerusalem mwe ti tini ga ti chenita lenga
wunu nindumwasari tau ra himache hinga wu dau.
26 Woro hewen ko ki dau Jerusalem to lalaunasini dau. Oti nuwai nuhi mwe naha.
27 E, Gotri chengi ti ka hinga sawero:

"Nini che randa nambwe, cherangifarangi ni dau humwe, ma eripe to! Nini che
randau amwaka ni mendinda nambwe humwe, takisopo nihi ti ma haunani ata
ti au laka ma gi. E, hurache tini humburo humwe oti ti che le miyafo naha. Ele
che to hurache ga dau o humwe ti che leni wu dikisindau."

28 Ai hiparakambwe le, kunu Aisak hinga Gotri che. Hinde wowani Gotri bwani injiro
mwanji ki kunu raro.
29 Woro imbihumbwa ka nuwai yapai okokona ki raro che to, Gotri Himamwale ki
raro che rini omwemendiro hingambwa o sumbu hinga apa okwe ya ete dau.
30 Woro Gotri mwanji hinde hinga sawero? Ka hinga sawesinda:

"Ka tau ra humwe ga ti che ga ma rani rumbwe'i. Tau ra humwe ti che ori yapai
mwa'ambwe ti ri humwe mindo to raro che ga funda ri toro hinga."

31 O hinga keke, ai hiparakambwe le, nunu tau ra humwe, Heka, ti che mina. Nunu
lalaunasini dau humwe, Sera, ti che hinga nu dau.

5

Nunu lalaunasini nu dau, o hingambwa ma ete nu da

1 Woro kipe naha tumbwa kapwa sumbu nambwe lalaunasini nu da kinani Kurais
nunu keke me yapweke tiki ri hasini o nui kapwa nomo oti o ri rani ri rumbwesinda.

Woroti kunu kwambu naha ki ma ku eninda. Apa ku halihumbwewa ele hima le kunu ra'aini kalapus o kunu wu wosikonda.
2 Ma ku mendi. Ani Pol to do mwanji kunu a sawendau. E, kale kunu bwandau hima lei mwanji ti ku mendini ku ohounawa, kui hima tape kupu ti wu kutowa, Kurais tau ti kamindache ri hinde kunu ri okula kumbwa.
3 Ani ele ku ohounawani kui hima tape kupu kutoro hima leni ka hinga amwei naha o kunu a sawenda: Kunu o sumbu ni ku ohounawani kunu wosiro ti nawa, kunu ele lo mwanji hinga tinda ete ma ku sirina.
4 E, kunu lo sumbu tini ku sirinani Gotri hima kipe naha nandau sumbu tini ku toro ki ku simiyaneheindau ti, kunu Kurais ni sirinandau numbo tinga Gotri hima keke wo sumbu tinga ku hanja'aihiro.
5 Hinde wowani, nunu Gotri Himamwale kipe ri kwambu ki sembe nuhi ti Gotri ni nu hasini Gotri hima kipe naha nunu ri nano sumbu tini nu ete nikisindau.
6 E, hinde na hima fori Jisas Kurais ni sembe hasini rini naha ga ete dawa, hima tape kupu kutondau sumbu ga hima tape kupu kuto nambwe sumbu ga kapi sumbu hinga sumbu laka mina. Sembe ha sumbu hima keke wo sumbu ki tau mwe randau tito sumbu laka.
7 Imbihumbwa numbo kipe naha ki ku indaro. Apa namo naha to o numbo kipe naha kunu ichakisiwani Gotri mwanji mwe naha ni ku ai sirinanda nambwe?
8 Ka sumbu hinga kunu wosiro ti, kunu ucharo Gotri to wosi nambwe. Mina.
9 Bereti hehenandau wo ti kapwacheche naha owesiwani o bereti omwesika ya hehenau.
10 Ani mwe naha sembe ani hasini ani hambwandau, Apukolaka kunu okulandawa kunu ai inaka hingambwa ku sirinawa apa inaka ambwe inaka ambwe hinde ku sirina kumbwa. Ani ka nimba kunu gambondau hima ri hi ti a hikisandau. Woro hi rihi sa biya dawa. Kari hima o sumbu hinga kunu ri gamboro ti keke ichai amwaka omwesika naha ri mendikondau.
11 Ai hiparakambwe le, ani ele hima ni wui hima tape kupu wunu kuto kinani mwanji a bwandau ti napo, hinde wowani walambe sumbu ete wu ani wosindau? O mwanji hinga a bwandau ti napo, me yapweke mwanji to apa ele hima ni inaka enge hinde ha kumbwa.
12 Kale kunu gambondau hima le wui hima tape kupu jipe wuhi ti sa tinda wunu kutowa sa nimba wu da.
13 Ai hiparakambwe le, mwe naha. Gotri lalaunasini nomo nambwe ku da ki o kunu uchawani ku tasinda. Woro apa ka hinga ku hambwa kei: “Nunu lalaunasini nomo nambwe nu dau, sumbu hukwe ti sa dawa nu ai wosi.” O hinga mina. Kunu sembe kuhi ti ele kui hiparakambwe le keke ma ku wondani wui tau ra himache hinga ma ku da.
14 Ele lo mwanji hinga tinda ete wui bomo laka ti ka hinga o sawenda: “Kui hima tape ti keke ku wondau hingambwa ele biya hima keke ma wo.”
15 Woro kunjenga kui nindo ki ku anangiya anangiyani ku anayendau ti nawa, kunu hambwafwa'aisi. Apa tinda ete walambe o kunu ikonda.

Himamwale kipe ri sumbu tinga sembe hukwe ri sumbu tinga

16 Ai mwanji fo ka hinga: Kunu Gotri Himamwale kipe ri numbo kumbwa ma ku sirina. Ka numbo hinga ku sirinandawambwa apa sumbu hukwe kuhi ti ku hanja'aino.
17 Ka nu hambwanda to. Sembe hukwe ti Gotri Himamwale kipe ni rawai ki anayitindawani Gotri Himamwale kipe okwe saini sembe hukwe tini rawai ki opi anayitindau. Fini ana'ape fi ana'omwemendindau. O keke ele sumbu kipe naha ku wosi kinani mina, hinde ku wosi kumbwa.
18 Woro Gotri Himamwale kipe ri numbo tini ku sirinawa, lo mwanji ti tako tokwe hinde ku da kumbwa.

19 E, sembe hukwe ti sumbu ti ku hambwasinda. Sumbu mwe le kale: Hima i humwe
sawe, sembe kisi wondau sumbu, inaka tiki sukwani kapwa sumbu wosi,
20 nimba gambo gotri ni sirina, saya wosi, hima ni omwemendi, anangiya, hima i
mwa'ambwe tini okokona, sembe enge a, rinjenga apukolaka ri wa'ai, mwanji wasa
anambwa, himache huwasini anaye,
21 sembe amwaka a, uku sumbwe asini ambwatinambwati, kipe hukwa kapwa
hukwa ra, e, ele kapwa sumbu nandau hinga tinda ete. Imbihumbwa kunu a sawero
tumbwa apa o kunu ani ai sawenda. Kale sumbu hinga ni sirinandau hima le apa Gotri
aulindau kwambu ti hinde wu toro kumbwa.
22 Woro, Gotri Himamwale kipe to wosindau sumbu ti ka hinga: Hima keke wo,
eripe'aripe, sembe wahapi, hima le kapwa sumbu wosindawa nimba heisi, hima leni
okula, sumbu kipe tumbwa hambwa, gisi gisi sumbu kipe naha kumbwa ichi'ucha,
23 wahapisini da, e, sembe hukwe ki sukwandau okokona tini yitirawai. E, lo mwanji
fori dele sumbu hinga wosino tini minambwe na nambwe.
24 Kurais Jisas ga anahaiyero hima le, ele wui sembe hukwe ni ele inaka ki
sukwandau okokona sumbu ga me yapweke tiki yeni siro.
25 Gotri Himamwale kipe to ete da ete da himamwale ti nunu hawani nu
ichi'uchandau ti nawa, Gotri Himamwale kipe ri okokona tini ma nu sirinawa nu i.
26 Nunu apa nindumwasari hi nuhi tini nu rasaindani, nui hiparakambwe lei sembe
tini kapwa tokwe yeni rasaindani, ele hima i mwa'ambwe ni okokonanda kei.

6

Nui hiparakambwe fori nomo ti ri rawa ma okulani rawa nu ra

1 Ai hiparakambwe le, e, kui nindo ki hima fori ku heiwa kapwa sumbu foki ri
hichakowa kunu Gotri Himamwale kipe ni ku sirinandau hima leto ma ku ini awari
naha ma rini ku sawewa sa ri ai ta. Kunu okwe funda funda ma ku hambwafwa'ai.
Foki Saiten o kunu simiyaneheikonda.
2 Kunu ele kui hiparakambwe fwele nomo rawa, ma wunu okulani nomo wuhi wunu
ga ma ku ra. O sumbu hinga ku wosikoni Kurais lo mwanji ni o ku chikikonda.
3 E, hima fori rinjenga ka hinga ri hambwawa, rini hi chele hima. Woro rini o hinga
mina. Ori hima hinga ti rinjenga ri sembe tini ri ai gambondau.
4 Kunu funda funda ku wosiro sumbu kuhi tini ma ku kilinehei, sumbu kipe tini ku
wosiro'o, mina. E, kunu fori sumbu kipe hinga ri wosiro ti nawa o sumbu rihi keke sa
ri eripe. Woro rini apa ri sumbu tinga hima fori sumbu tinga ri kili kei.
5 Woro ele hima hinga funda funda wu ra ki Gotri wunu ondiyasiro nomo wuhi o
da.
6 E, hinde na hima to sukul woni Gotri mwanji ri hambwaro ti nawa, mwa'ambwe
rihi ti sa ri humwasini rini ondiyakandiyandaro hima ni tipa fo sa ri ha.
7 Apa foki nimba gambo sumbu tini o ku sirinakonda. Woro hima fori Gotri ni hinde
ri gambo kumbwa. E, hinde na hima forito o ahirahi ri kiwa, ichai ri ai eino gisi ti o
ahirahi tapa hingambwa o ri ai eikonda.
8 E, hima fori sumbu hukwe ni ete ri sirinani ahirahi ti ri kiwa o sumbu hukwe
kumbwa ahirahi mwe ti ri eiwa walambe o rini ikonda. Woro hima fori Gotri
Himamwale kipe ni ri sirinani ahirahi ti ri kiwa Gotri Himamwale kumbwa ahirahi
mwe ti ri eini ete da ete da himamwale kipe ri torokondau.
9 O sumbu hinga keke, sumbu kipe tini sirinano ti ku diyaha kei. E, nunu tau tini gisi
gisi ete nu randawa ichai eino gisi tiki miyafo naha nu eino.
10 O hinga keke numbo kipe fo nu wakini nu heiwa, ele hima ni sumbu kipe ti ma
wunu nu wosinda. Woro nunu ga Jisas ni sembe funda haro hima leni nu mwaseni nu
hambwasini o hingambwa ma wunu nu wosinda.

Pol Kurais me yapweke sumbu ni ri eripenda

11 Ka himiki laka ai tapa naha ki kunu a kairo ti ku heindau.
12 Hima fwele kui hima tape kupu tini kuto kinani kunu wu ekichasindau. Woro
hinde wowani o hinga wu wosindau? Wui okokona ti, ele hima i miyaningisopo ki hi
laka wu toro kinani wu okokonandau. Wondani Kurais ri me yapweke sumbu keke
Juta hima kupu leto wunu saweni wunu yeno ti keke wu akindau.
13 Ele hima tape kupu wunu kutoro himako okwe lo mwanji sawero hingambwa wu
sirinanda nambwe. Woro wunu hima tape kupu kuhi tini wu kuto kinani kunu wu
sawendau ti, o sumbu kumbwa hi omwesika laka wu toro ki o kunu wu sawenda.
14 Woroti ani hima fori hi tini apa a rasai hinga. Mina. Ani ani keke me yapweke
ki haro hima ri, Jisas Kurais, hi tumbwa a rasaindani ani eripeno. Hinde wowani,
Kurais me yapweke ki haro keke, do nuwe ki dau inaka ambwe inaka ambwe ahi ti
rumbwesiwani apa ani dele nuwe pe hima lei nindo ki ani ani haro hinga ya a dau.
15 E, hima fori ri hima tape kupu rini kutoro ti, e, kuto nambwe ti, o sumbu sumbu
laka mina. E, Gotri to rini okulawani hima ako naha ri sirasindau sumbu o to sumbu
laka.
16 E, ele hima hinga do ai mwanji ni wu mendini wu sirinandau ti, Gotri sembe
wahapi sumbu ti wui sembe we ki o ete dakonda. Wondawa Gotri hima keke wo sumbu
ti ele Gotri ni Isurel hima kupu lenga o funda wu torokonda.
17 Ani hima fori nomo ti ani ni ri ai hano ti funda a diyahasindau. Ani Kurais
numbwa a sirinawani wu ani yero wange le ai hima tape ki ele da.
18 Ai hiparakambwe le, ka nui Apukolaka Jisas ri hima keke wo sumbu ti kunu ga o
ya ete dakonda. Mwe naha.

Pol To Efesas Sios Leni Rumbwero Chengi

1 Ani Pol, Gotri ri okokona ki ani esisiwani ani Kurais Jisas ri tau ra himache hinga
a siraro. Woro ando do chengi, Efesas ko ki dau himiyama hurahama le, Gotri rihi
nasiwani Jisas Kurais ni sembe hasini gisi gisi rini ni sirinadau hima le, kunu ni a
kaindau.
2 Nui Yapai Gotri ga nui Apukolaka, Jisas Kurais, ga kunu keke woni sembe wahapi
fihi ti kunu hasiwa sembe kuhi ti wahapisini o dakonda.

Kurais hi tiki Gotri kwambu ga dau ele mwanji okula nunu haro

3 Nunu Gotri hi tini ma nu rasai. Rini nui Apukolaka, Jisas Kurais, ri Yapai mwe
naha. Woro o Gotri to Kurais ga nu dau sumbu keke hewen kipe hima okulandau ele
kwambu hinga tinda ete nui himamwale ti okula ki o nunu ri hasinda.
4 Hinde wowani, Gotri do nuwe ri wosi nambwe gisi ki, Kurais kekembwa rihi nunu
ri naro, wosiwa Gotri mwakambe ki kapwa sumbu nambwe kipe naha tumbwa nu da
ki.
5 Imbihumbwa kapwa Gotri nunu keke ri woni Jisas Kurais nunu tambwa ri
rumbwewa ri che minde naha nu da ki ri ondiyasiro. Woro o sumbu ri okokona
kumbwa ri eripe'aripeni wosiro.
6 Ka ri okokonandau ri Che hi rihi tiki hima keke wo sumbu omwesika ti nimba nunu
ri haro. O keke nunu Gotri ni ka ri hima keke wo sumbu laka keke hi rihi tini ma nu
rasainda.
7 E, Gotri hima keke wo sumbu ti Kurais kumbwa talesindau. Hinde wowani, Kurais
nunu keke me yapweke ki ri hawani, ri fi tito owehenani nunu keke wungwa jisiwani
Gotri nui kapwa sumbu ti ri rani ri rumbwero.
8 Gotri ri hima keke wo sumbu omwesika naha ti, o hingambwa ri rumbwesini ele
ri inaka kipe ga ele ri hambwa ga tinda ete ya nunu ri ha.
9 Hinde wowani, imbihumbwa Gotri Kurais hi tiki kale sumbu kipe hinga ri wosi
kinani ri inaka kumbwa ri hambwasiro. Woro do hambwa hinga ele hima i miya ki
yanisindaro tito Gotri nunu keke amwei ri woro.
10 Hambwa rihi mwe ti ka hinga: O ri ondiyasiro gisi ti sukwawa ri okokona tini
ri sirinani hewen pe mwa'ambwe tinga nuwe pe mwa'ambwe tinga ele mwa'ambwe
hinga tinda ete ri ratani Kurais mu ki fotukumbwa ya ri waukonda, wosiwa Kurais to
ele mwa'ambwe ni aulindano.
11 Gotri o ri okokona tumbwa ri sirinani Kurais ga funda nu dau sumbu keke nunu
ri okulasiwani nunu ri hima kupu hinga funda naha nu siraro. Woro o sumbu hinga
sukwaro ti, Gotri ri inaka ki imbihumbwa o sumbu sukwa kinani ri bwasiro. E, Gotri
sumbu fo ri wosi ki ri hambwandau ti, o mwa'ambwe mwe naha ete ri wosindau.
12 O keke, nunu Kurais ni metengei naha sembe ti nu hasini rini numbwa nu
nikisindau hima le, Gotri ni nu wese'andani Gotri hi ti gisi gisi ma nu rasainda.
13 Woro kunu okwe kunu ai ratano Gotri mwanji mwe naha ni ku mendini Kurais
ni sembe ti ku hasiwani Gotri rihi minde naha o kunu ri nasinda. Woro o sumbu ni
amwei kunu ri meku kinani imbihumbwa kunu ri ha ki ri sawesiro Himamwale kipe
rihi ti o kunu ri hasinda.
14 Gotri ri Himamwale kipe nunu ri haro ti, ka sumbu ni amwei nunu ri mekuro:
Ichai Kurais ga funda nu etisini ele mwa'ambwe ni nu aulino ti, mwe naha sukwakon-
dau. Gotri Himamwale kipe nui sembe we ki kwai dau sumbu ti, nunu ki ete dasini i ini
ichai Gotri ele ri hima kupu hinga tinda ete ri mu ki ri wauno gisi ki ya ambwekonda.
Woro, Gotri ka sumbu hinga ri wosiro ti keke hi rihi ti ma nu rasainda.

Efesas sios le Gotri hambwa kipe ni wu toro kinani Pol Gotri ni ri uchahambwaro

15 Ani a mendiwani kunu Apukolaka Jisas Kurais ni sembe mwe naha ku hasini Gotri
himiyama hurahama ele keke ku woni sumbu kipe wunu ku wosindau.
16 O keke, ani gisi gisi kunu keke Gotri ni a wese'andani kunu a hikisanda nambwe,
kunu keke Gotri ni ete ani uchahambwandau.
17 Ani nui Apukolaka, Jisas, ri Yapai, kari kau hewen ko ki dau, ni ani uchahamb-
wandau. Wowa ri Himamwale kipe ti kunu ri hawa ri hambwa kipe tinga ri sumbu
kipe tinga kunu ri mekusindawa rini ni mwe naha ku hambwa ki.
18 Ani, Gotri ni ani ai uchahambwandau ti, hi hinga okundau hambwa kipe ti kunu
hasiwa, Gotri kunu ri uchawani rini tambwa ku i ki ku nikisindau bomo ti kipe naha
ku hambwa ki. Wosiwa Gotri nunu, ri himiyama hurahama le, keke ri ondiyasiwani
nu torokondau mwa'ambwe ti kipe naha naha tumbwa, woro o tini mwe naha ku
hambwa ki.
19 Wosini Gotri ni ani ai uchahambwandau ti, nunu, sembe nu haro hima, leto nu
tororo ka Gotri kwambu ti hinde na hinga, o omwesika naha, woro o tini kipe naha ku
hambwa ki.
20 Woro o ri kwambu kumbwa Kurais imbihumbwa ri hasiwani Gotri wa tiki rini
rasaisiwani apa Kurais hewen ko tiki Gotri tapa mama tokwe ya ri lininda.
21 Wosini apa Kurais ele mekupu hima lenga, ele mwaseni indau hima lenga, ele
hima kwambu naha ga, e, ele apukolaka wa'airo hima lenga rindombwa funda wunu
dikisindau. Rindo apa do nuwe ki dau ele hi'ucha hima laka lenga, e, ichai nuwe
anandi ki dano hi'ucha hima lenga wunu ri dikisinda.
22 Gotri ele mwa'ambwe hinga tinda ete ri toroni Kurais seke tako tokwe ri owesini
Kurais ni ri esisiwani rindo sios mwa laka hinga ri etisini ele mwa'ambwe hinga tinda
ete ya ri aulindau.
23 E, sios mwe oti Kurais ri hima tape. Kurais rini ele mwa'ambwe mu naha,
rindombwa ele mwa'ambwe tinda ete ri wosiro. Woro o Kurais tombwa ri hima tape,
sios, we ki ri dasini kwai talesindau.

2

Gotri Kurais hi tiki nunu ai ri rasaisiwani apa himamwale ga nu dau

1 Imbihumbwa kale kapwa sumbu ku wosindawani o tito kunu yeni sindaro.
2 Woro o gisi do nuwe pe sumbu tini ete ku sirinandani ele himamwale kapwa wui
apukolaka ni ku sirinandaro. Woro apa himamwale kapwa lei apukolaka ori Gotri
mwanji sawesiya'aindau hima lei sembe ki tau rihi ri randau.
3 Imbihumbwa nunu o hingambwa wunu ga funda nu ichi'uchandani nui sembe
hukwe tini nu sirinandani ele nui okokona sumbu hinga nu wosindaro. Woro o
hingambwa nu wosindaro ti keke, nunu okwe ele biya hima hingambwa Gotri sembe
enge a ti nunu ki sukwakoro. Hinde wowani, kichapwache naha nu daro gisi nu
ambwesini ete ta tani ele kapwa sumbu numbwa nu wosindaro.
4-5 Ei, mwe naha, nui kapwa sumbu tombwa nunu yeni sisiwani nu hasini dinga
minde naha nu daro. Wosiwani Gotri hima keke wo sumbu rini ki talesiro ki, nunu
keke ri ai woni nunu ri okulawani apa nunu Kurais ga himamwale ako nu torosini o
nu da. Mwe naha to sa, e, Gotri ri hima keke wo sumbu kumbwa nunu ri ai ri rataro.
6 Jisas Kurais ga funda nunu ri ai rasaisini hewen ko ki Kurais ga funda nu litisini nu
aulinda kinani nunu ri ondiyasiro.
7 Ka sumbu hinga ri wosiro ti, ri hima keke wo sumbu omwesika laka ti, ichai
sukwano ele hima hinga ni tinda ete amwei wunu ri meku kinani. Hima keke wo
sumbu mu mwe ti ka hinga: Jisas Kurais ri tau kekembwa do hima keke wo sumbu
amwei nunu ki sukwaro.
8 Mwanji mwe ti nu ai sawewa ka hinga: Jisas ni sembe nu hawani Gotri ri hima keke
wo sumbu keke do nunu ri ai ratasinda. Woro nunjenga nui inaka tiki nu hambwawani

o sumbu nunu ki sukwa nambwe, mina. Gotri to ri okokona ki nindumwasari nunu ri haro.
9 Woro tau kwambu nu rani sumbu kipe nu wosiwani nunu ri ha nambwe. O keke
apa hima fori hi rihi tini ri rasai hinga.
10 Hinde wowani, Gotri tombwa nunu ri wosiro. Woro sumbu kipe ti nu wosi kinani
Jisas Kurais ga funda nunu ri ratorosiwani ako naha o nu sirasinda. E, sumbu kipe mwe
kati Gotri imbihumbwa kapwa o tini nu sirinanda kinani funda ete ri otokunasiwani
daro.

Hima kupu fisi daro to Kurais hi kumbwa funda laka ai wauro

11 Kunu ku hambwandau, hima i tapa tiki hima tape kupu wu kutoro Juta hima kupu
leto ka hinga o kunu wu sawenda: “Hima tape kupu kuto nambwe hima tiya.” Woro
kunu ma ku ai hambwanehei, imbihumbwa kui hima tape ti, kunu hima kupu ba fo.
12 Woro ka gisi kunu Kurais mu ki ku tani ku takai nambwe, kunu apahime naha
ete ku daro. Kunu Isurel lei hima kupu funda mina. Ka mwanji Gotri ri hima kupu
leni okula ki ri injiro ti, kunu o mwanji ni ku mendi nambwe apahime ku daro. Woro
kunu do nuwe ki ku daro ti, mwa'ambwe kipe foti kunu ki sirakondawani o tini ku
nikisindani ku da nambwe, wondani kunu Gotri hi ti gamweche ku mendi nambwe.
13 O hinga keke imbihumbwa kamindache ri Gotri ni ku takaisini ku da nambwe.
Woro apambwa Kurais to ri fi ki tau kwambu ri rani kunu ai ri ratasiwani apa kunu
Gotri naha ni ku takaisini o ya ku da.
14 Kurais tombwa sembe wahapi ti nunu handau. E, imbihumbwa Juta hima kupu le
ele hima kupu ba fwelenga wu ana'omwemendindawani, o omwemendi sumbu to ini
hinga wui nindo tiki injisiro. Wosiwani Kurais to rinjenga ri hima tape me yapweke
tiki ri hanja'aikoni o ini ni ri rani ri rumbwewani o hima nerimbe fisi oti apa funda
naha ya wu da.
15 Rindo Moses kairo Gotri lo mwanji ele ni, ele hima sirina ki owero sumbu lenga,
e, ele hima ni minambwe naro sumbu lenga, wui kwambu ti funda ete ri humburo. Ka
sumbu hinga ri wosiro ti, ele hima nerimbe fisi apumbwa apu wu daro le apa wunu
funda naha wu wauni nerimbe funda naha wu wa'aisini sembe funda naha wu da
kinani.
16 Woro me yapweke tiki ri haro ti, hima le nerimbe fisi daro ti, ri hima tape funda
naha hinga wu sirawa Gotri tambwa wunu ri ra'aisiwa Gotri sembe enge a ni sembe
wahapi ai rini wu ha ki. Ka me yapweke ki ele ana'omwemendindaro sumbu ya ri
humbu.
17 Wosini rindo ri tanimbwa Gotri mwanji kipe ka hinga ri sawero: “Apa kunu sembe
wahapi ki ma ku da.” Do Gotri mwanji kipe ri sawero ti, kunu ele apahime ki dau hima
kupu ba fwelenga, e, takaisini dau Juta hima kupu lenga funda ete kunu sawero.
18 Gotri mwanji kipe mwe ti ka hinga: Kurais hi kumbwa nunu, nerimbe fisi nu dau
hima le, ri Himamwale kipe to o numbo nambusiwani, apa Gotri tambwa nunu funda
ete takai ya nu ikonda.

Nunu, ele sembe haro hima le, Gotri aka minde naha

19 O keke apa kunu, hima kicha leto nuwe nambwe dau hinga ku da nambwe, mina.
Kunu Gotri rihi naro hima lenga hima kupu funda naha ku dau. Kunu Gotri aka ki dau
chechehimache.
20 Kunu Gotri to kiro aka hinga. Woro Jisas Himache ele ga Gotri mwanji
bwarakarandau hima lenga wunu aka gele hinga kunu ekikinasiwani ku dau. E, Jisas
Kurais rinjenga aka worumbo mwe naha.
21 E, ele mengihambangi hinga tinda ete Jisas kumbwa yengunambusindau. Won-
dawani Gotri o aka ni ri heirasirani ri wondau ti, o aka Apukolaka to ri dano aka
kwambu naha hinga sai ki.

22 Woro kunu okwe kunu Kurais ga funda ku apenambusini ku dau. Wondawani Gotri ele biya sembe haro hima lenga o funda kunu ri wausini mengi hinga kunu ri rawausiwani, kunu Gotri aka minde naha hinga o ku da. Wosiwani Gotri to ri Himamwale kipe ki o aka we ki kwai o da.

3

Pol, ri tau ti, hima kupu ba fweleni Gotri mwanji ri bwandau

1 O hinga keke, ani Pol, kunu, ele hima kupu ba fwele, keke Jisas Kurais hi tiki kalapus tiki do a da.
2 Ani ani hambwawani Gotri kunu keke woni kunu ani okula kinani ri ani haro tau ti ku mendiro.
3 Do tau mwe imbihumbwa yanisini daro ti, apa Gotri ani ni amwei ri woro. Wosiwani mwase chengi foki mwanji faiche o sumbu ni kunu a kairo.
4 Woro ka chengi kunu a kairo ti, wonorukweni ku heiwa apa o ku hambwakonda, ai inaka ki Kurais mwanji yani fweleni hinde hinga ani hambwandau ti.
5 E, imbihumbwa kapwa Gotri dele ri mwanji yani fwele amwei ri wo nambwe. Woro apa ka ri Himamwale kipe kumbwa Gotri ele ri mwanji yanisindaro ti, Gotri ni akindau Jisas Himache ele ga Gotri mwanji bwarakarandau hima ele ga amwei ya wunu ri wosisinda.
6 Yanisini daro mwanji mwe ka hinga: Gotri mwanji kipe naha ki ele hima kupu ba fwele okwe apa Isurel hima kupu lenga hima tape funda wu wa'aini hima kupu funda naha ya wu dau. Wosiwani nunu tinda ete Kurais Jisas hi tiki Gotri nunu ha ki mwanji injiro ele mwa'ambwe ni funda nu torokondau.
7 Gotri ri mwanji kipe a bwa kinani ri tau ra himache hinga ri ani esiro ti, ri hima keke wo sumbu kekembwa ri kwambu ri rumbweni ani haro peresen ki ani esiro, wosiwa apa ani okulawa do ri tau a ra ki.
8 Do peresen ri ani haro ti, Gotri himiyama hurahama lei wui tako tokwe jepi naha a dawani ri ani haro. Wosini ele hima kupu ba fweleni Kurais ri mwanji kipe ti wunu a sawe ki ya ri ani esisi. Mwanji mwe ti, Kurais rini ki dau mwa'ambwe kipe naha leni sawendau, woro hima le wunjenga apa ele ni hinde wu hambwa kumbwa.
9 Dele mwa'ambwe hinga tinda wosiro Gotri tombwa ichai ri wosi ki ri inaka ki ri hambwaro sumbu rihi ti asama miyafo naha hima leni ri yanisiwani daro. Worotito apa ele yanisiwani daro sumbu rihi le wui mwanji mu ti a sawefika ki ya ri ani esisi.
10 Gotri o sumbu hinga ri wosiro ti, apa ele ri sios leto hewen ko ki dau mekupu hima lenga, hi chele hima lenga, wunu ni Gotri ba fo ba fo hambwa kipe naha ele ni amwei wu wosi kinani.
11 Woro Gotri wosiro sumbu mwe ti ka hinga: Imbihumbwa kapwa Gotri norukweni ri hambwasiro inaka rihi ti, nui Apukolaka, Jisas Kurais, ri wosiro sumbu o ki mwe naha sukwaro.
12 E, apa nunu do Kurais ni sembe nu hasini rini ki nu dau ti, inaka funda nu owesini nu akinda nambwe nu lalaunasini Gotri tambwa takaini o nu ikonda.
13 O keke apa ka hinga o kunu a sawenda: Do kunu keke nomo omwesika laka a raro keke apa sembe amwaka ku akoni sembe kuhi halihumbwe kei. O hinga mina. O sumbu hinga ani wosiro keke kunu hi omwesika naha.

Efesas kipe sios hima le Gotri hima keke wo sumbu ti kipe naha sa wu hambwa

14 O hinga keke, ani nui Yapai mu ki seke ani ombungwenda.
15 Hewen ki dau ensel hima lenga, e, nuwe ki nu dau hima lenga, nunu tinda ete do nui Yapai kumbwa hi ti nu torosindau.
16 Woro apa ani Yapai ni ka hinga ani uchahambwandau: Yapai to rini ki talesindau hi hinga okundau ele mwa'ambwe kipe naha ni ri torosini ri Himamwale kipe ki

kwambu kunu hawa kui sembe we ki kwai dau himamwale kuhi ni okulawa kwambu ki ku eti ki.
17 Wosiwa sembe mwe naha ku hasindau ki Kurais kui sembe we ki sa ete da. Wosiwa Gotri hima keke wondau sumbu ti sa kunu okulasiwa me tito nanji ti nuwe tiki raisini me tini toronambusiwani etindau hinga ku eti ki.
18 Ete wosiwa Gotri rihi naro himiyama hurahama ele ga kwambu ti funda ku torosini Gotri hima keke wondau sumbu ti ku hambwa ki. Ri hima keke wondau sumbu ti, bwanja laka wosini huwelaka iwani, kaumbwa naha me tokwe rauwani, e, nuwe tokwe kaimbwa naha raisindau.
19 Ei, Kurais keke wondau sumbu rihi ti hima lei inaka tini dikisindau, woro o tini mwe naha ma ku hambwasiwa Gotri ki kale sumbu kipe naha talesindau ti, kunu ki o hingambwa o talekonda.
20 E, ri kwambu ti nui sembe we ki tau ti o randa. Kwambu mwe ti Gotri ni mwa'ambwe keke nu uchahambwandau sumbu ga, e, nui inaka ki o mwa'ambwe ni nu hambwandau sumbu tinga ele ni funda ete dikisini nunu keke tau omwesika naha ki randani nunu okulandau.
21 O hinga keke, sios hima le, Jisas Kurais hi ki, Gotri hi tini ya ma ete ku rasaindawa ya sa ete i ini sa ete inda. Mwe naha.

4

Sembe haro hima le, nunu, Kurais ri hima tape

1 Ani, Apukolaka i tau a randaro ti keke, kalapus ki a dau, woro ando sembe kuhi okula kinani kunu ani ai rasaindau. Gotri ku sirina ki kunu ucharo numbo kipe chiki hingambwa gisi gisi o hingambwa ma ku ichi'uchanda.
2 Kunu ele hima i tako tokwe ma ku dasini sumbu kipe tini ma wunu ku wosinda. Sumbu fwele kunu wosiwa amahani sumbu wasa ku wosi kei. Kui hiparakambwe le nomo ti kunu hawa, sembe ma wunu hasini o nomo ma ku randa.
3 Gotri Himamwale kipe ti sembe wahapi bomo tini nunu haro, wosiwani o sumbu hinga to aikupu hinga nunu laisiwani apa nunu hima kupu funda naha. Woro ka sumbu hinga tini tau kwambu naha ki ku randani ma ku toronambusi.
4 Hinde wowani, nunu Kurais hima tape funda naha, wosini Gotri Himamwale okwe funda naha. Woro hingambwa Gotri kunu uchasiwani ku nikisindau mwa'ambwe ti okwe funda naha.
5 Apukolaka rini funda naha. Wosiwani sembe ha sumbu tinga, e, uku yasindau sumbu tinga funda naha.
6 Ele sembe ha hima hinga nui Yapai rini funda naha. Rini ele hima i heiye tokwe ri dasini, wui nindo ki tau ti ri randani, wui sembe we ki kwai ri dau.
7 Kurais rini ki peresen omwesika dau ti, ri okokona ki ri humwasini nimba funda funda nunu ni ri haro:
8 O keke Gotri chengi ki ka hinga sawero.
"Ele kalapus ki daro hima leni ra ra kaumbwa naha ki ri rausini ele hima ni peresen rihi ti wunu ri haro."
9 Ka ete sawero ti, "kaumbwa naha ri rauro," mwanji mwe ti hinde hinga? Woro me tokwembwa ri rau nambwe. Mina. Metengei naha do kai nuwe ki ki ri raisinimbwa ri ai rauro.
10 Ka nuwe ki tiki rairo hima ri rindombwa me tokwe ri ai rauro. Rini ele niri ni funda ete ri dikisini kaumbwa ri rauro ti, ele mwa'ambwe hinga tinda ete rinjenga wunu yohosini ri da ki.
11 Wosini rindombwa peresen rihi ti ka hinga nunu ri haro. Fweleni ri Himache hinga ri esiro. Fweleni Gotri mwanji bwarakarano hima hinga ri esiro. Hima fweleni efenjelis tau ra hima hinga ri esiro. E, fweleni pasuta hima hinga ri esisini fweleni ondiyakandiyandau hima hinga ya ri esi.

12 Kurais ka peresen hinga wunu ri haro ti, Gotri himiyama hurahama le nunu ni
wu okulawa ele Gotri tau kipe tumbwa nu randawa Kurais ri hima tape ti hehenani
omwesika naha i ki.
13 Wosiwa o tau numbwa nu ra ra i iwa sembe ha sumbu nuhi ga Gotri Che ni
hambwandau hambwa nuhi ga funda naha sukwawa nunu apukolaka tiro hima laka
hinga nu waˈaisini Kurais daro hingambwa naha nu sira ki.
14 Wosiwa nunu muku pe che hinga apa ete nu da hinga. Ele nimba gambo hima
lei inaka kapwa ki sukwaro hima i sembe yendau mwanji tito apa kunu gambo ki,
mesimba tito fwa we ki dawani fwa oti yembekinaˈi yembekinatani mesimba o ni
raˈichiˈuchandau hinga. O sumbu hinga nu wowa, ausuwa tito sini raˈichiˈuchandau
hinga nunu raˈichiˈuchandau.
15 Woro o sumbu hinga mina. Nunu ele hima keke ma nu wondani mwanji ti
mwe naha kumbwa nu bwanda, wosini ele sembe ha sumbu ni kipe tumbwa nu
sirinandawa o nui sembe ha sumbu to sa hehenani omwesika ini nui mwa laka ri,
Kurais, ga sa funda anachiki.
16 Kurais tombwa ele nui hima tape tipa funda funda tau ri hasini ri aulindawani ele
hima tape tipa hinga funda funda tau wu randau. Wondani ele hima tape tipa funda
funda wu anaˈokulandani wu anasiyaˈisini wu dau. O sumbu hinga nu wosiwambwa
apa hima tape nuhi ti yakinasinimbwa ele hima tape tipa nuhi funda funda keke wu
anakekewondawa sembe ha sumbu nuhi ti apukolaka ya ikonda.

Sembe haro himako numbo ako ki sa wu ichiˈuchanda

17 Woro Apukolaka hi rihi ki mwanji foti kwambu ki ka hinga o kunu a sawekonda.
Apa hoko pe hima le indau numbo ki ku ai sirinani i kei. Wunu Apukolaka i
miyaningisopo ki chikinda nambwe sumbu tumbwa wu hambwandau.
18 Hambwa wuhi ti sundu tito wunu ichakisindau. Wosiwani inaka wuhi ti emendiki
naha, gamweche wu hambwanda nambwe. O keke, Gotri himamwale ako hoko tokwe
wu dau.
19 Wondani wunu huruhumba hinga wu heinda nambwe. Wunu kapwa sumbu naha
ki wu rarusiwani sembe wuhi ti ele ba fo ba fo okokona sumbu ni wu wosi ki au ti ya
wunu sainda.
20 Woro kunu Kurais sumbu ni o wui sumbu hingambwa kunu ondiyakandiyawani
ku hambwa nambwe.
21 Ani, ani hambwanda, kunu Kurais mwanji ti ku mendiro. Jisas ki dau mwanji
mwe naha ti, rini ni sirinandau hima le, kunu ni o wu ondiyakandiya to.
22 Kurais ri mwanji mwe ti ka hinga: Imbihumbwa sumbu hukwe tini ku sirinandani
ele okokona sumbu ga ele nimba gambo sumbu ga ku wosindawani o sumbu to
walambe naha kunu indaro. O keke kunu o sumbu hukwe ma yetupwani rumbwewa
sa i.
23 Wosiwa inaka kuhi ti ako naha sa sira.
24 Wosini kunu nikaˈari ako ni ku injindau hinga hima tape anandi tini ma ku
ai okichina. Hima anandi mwe ti, Gotri tombwa ri wosisiwani rini hingambwa
sirasiwani ri ichiˈucha sumbu ti kipe naha tumbwa halayasini ete ri dau.
25 O keke ele nimba gambo mwanji hinga ya ma ete ku hanjaˈaiwa sa i. Mwanji mwe
naha kumbwa ele biya hima ni ma wunu ku sawe. Ku hambwandau, nunu tinda ete
Kurais hima tape kumbwa funda naha nu siraro.
26 E, sembe enge a ti kunu sukwawa, kunu hambwafwaˈai. Apa kapwa sumbu ti o
ku wosikonda. Wosiwa apa o sembe enge a to ete kunu dawa nika ti rai ki.
27 Foki apa kapwa hima ri, Saiten, ni aka o ku randosikonda.
28 Hili yandau hima ri, apa hili ti ri ai ya kei. O sumbu hinga sa biya da. Ori hima
ri tapa ki tau kwambu sa ri randawa mwaˈambwe fwele sa sukwanda. Wondawa
heifundau hima leni sa wunu okula.

29 Apa kapwa mwanjiche fori kui takisopo ki sukwa kei. O sumbu hinga sa biya da. Kui takisopo ki hima leni okulano mwanji mwe naha tumbwa sa sukwandawa ele halihumbwendau hima lei sembe tini ku okulandani, sumbu kipe ti ele kui mwanji mendindau hima leni ma wunu ku wosi.
30 Apa Gotri Himamwale kipe tini sembe nomo ti ku ha kei. Hinde wowani, Gotri ri Himamwale kipe ki menuku hinga kunu tipesiwani hewen ko ki kunu raˈaiwa hima kipe naha ku sirano gisi tini ku nikisindau.
31 E, kunu kale kapwa sumbu hinga tinda ma rani rumbweˈi, kapwa inaka hambwa sumbu ti, anangiya sumbu ti, sembe enge a sumbu ti, mwanji au laka galalanandau sumbu ti, e, mwanji saweholiya sumbu ti, ele kapwa sumbu hinga ma tinda ku hanjaˈai.
32 Wosini kunu ele kui hiparakambwe ni sembe wahapi ki wunu ku wosindani sembe kuhi ti wunu keke ma wo. E, Gotri Kurais hi ki kui kapwa sumbu rani rumbwero hingambwa kunu okwe kui hiparakambwe lei kapwa sumbu ti ma ku rani rumbwe.

5

Nunu tapwaki tiki ma nu inda

1 Gotri kunu keke wondawani kunu ri che hinga o ku da. Woro keke kunu o ri wosindau sumbu hingambwa ma ku sirinanda.
2 E, Kurais nunu okula kinani nunu keke ri woni hima tape rihi ti ri ohumbwero hingambwa kunu okwe hima keke wondau sumbu ki ma ku inda. Ri hima tape Gotri ni ri haro ti, anguˈomwe fotini tusiwani kuwa kipe naha tandau hinga naha ri haro.
3 E, hima i humwe sawe sumbu ti, hima i sembe ni kisi wondau sumbu ti, e, miya ki heini okokonandau sumbu ti, apa kui nindo ki gamindache da kei. Nunu Gotri himiyama hurahama le o kapwa sumbu hinga keke apa mwanji nunu bwa hinga.
4 Apa nunu hima i sembe ni kisi wondau mwanji foti, mwanji yapweke foti, e, hingi horukwe mwanjiche foti nu bwa hinga. Mina. Gotri numbwa ma nimba nu weseˈanda.
5 Kunjenga ka ku hambwasinda to, e, hima i humwe sawendau hima ri, Gotri miyaningisopo ki ri sembe ni kisi wondau hima ri, e, hima i mwaˈambwe tini funda ete okokonandau hima ri, ori hima hinga nimba gambo gotri ni ri sirinandau, woro ele sumbu hinga wosindau hima le, wunu Jisas ga ri Yapai Gotri ga aulindau fi ko kipe naha ti hinde apa wu raru kumbwa.
6 Woro kunu hambwafwaˈai, apa hima lei nimba gambo mwanji tini ku mendiwa o mwanji to kunu gambo ki. Hinde wowani, ri mwanji tini wu yetupwasini kale kapwa sumbu hinga wu wosindawani Gotri sembe enge funda wunu a sindau.
7 O keke apa kunu wunu ga funda ku ichiˈucha kei.
8 Imbihumbwa sundu tiki ku daro ti, apa Apukolaka to lindana ki ku da ki kunu ri ai ratasiwani lindana ki o ku da. O keke kunu lindana ki indau hima hinga ma ete ku inda.
9 Hinde wowani, lindana ki indau hima le wano ahirahi mwe ti ka hinga: Ele sumbu kipe naha le, ele Gotri kipe nandau sumbu le, ele mwanji mwe naha le.
10 Kunu Apukolaka okokonandau sumbu tini ma norukweni ku kilini ku hambwa.
11 Kunu ele hima miya wuhi ti sundusiwani kapwa sumbu wosindau hima lenga nau ti ku ananji kei. Ka sumbu miya hinga wu wosindau ti, me tuko kipe foti wanda nambwe. Mina. O keke kundo ele hima i sumbu hundu ki wosindaro ti, lindana ki amwei ma wunu ku wo.
12 Hinde wowani, yanisini wu wosindau kapwa sumbu wuhi ti, ai takisopo ki a saweno ti a diyaha, hinde wowani, apa huruhumba hinga ani hambwano.

13 Woro ele kapwa sumbu wuhi lindana ki amwei wunu wokowani kapwa sumbu
mu naha oti amwei ya sirau. E, lindana ki amwei woro sumbu ti, tinda ete lindana
hinga sirasindau.
14 Wosiwani ka mwanji hinga to ya da:
“Kunu ku tukuyandau hima le, kunu siro wa kumbwa ma ku sai. Wowa Kurais
himamwale ako ti kunu hasiwa hi hinga sa kunu taiyanda.”
15 O keke, ku ichi'uchandau numbo kuhi ti ma ku hambwafwa'aisini ku
ichi'uchanda. Apa ambwatinambwatindau hima leto ichi'uchandau hinga ku i kei.
Mina. Kunu inaka hambwandau hima leto ichi'uchandau hinga ma ku inda.
16 E, Gotri tau ti apa do gisi ki ku hambwasini ma ku randa. Foki nimba ku
tukuyandawa Gotri tau rano gisi kipe ti nimba ini humbu ki. Hinde wowani, apa
kapwa gisi tito nunu ki do da.
17 O keke kunu apa ambwatinambwatinda kei. Kunu Apukolaka i okokona tini ma
ku hambwasini ku sirina.
18 Kunu apa uku sumbwe miyafo ku asini ku ambwatinambwati kei. O sumbu hinga
sa biya da. Hinde wowani, o sumbu hinga to walambe naha kunu indau. O keke ma
ku ohounawa Gotri Himamwale kipe tito sa kunu talesi.
19 Wosiwa kui hiparakambwe lenga Gotri hi rasai mwanji ti ku anambwandani, e,
Gotri hukwa tinga hima i himamwale okulandau hukwa tinga ma ku randa. Wondani
kui sembe we ki gisi gisi Apukolaka i hi ki hukwa ti ku randani ri hi ti ma ku rasainda.
20 Woro gisi gisi kunu nui Yapai Gotri dele sumbu hinga ri wosiro keke, nui
Apukolaka Jisas Kurais hi ki ma rini ku wese'anda.

Anahopwero hima leni sawero mwanji

21 Kunu Kurais hi tini ma ku rasaindani ele kui hiparakambwe lei tako tokwe ya ma
ku da.
22 E, kunu hura liro humwe le, kui Apukolaka i mwanji tini ku mendini ku sirinandau
hingambwa kui hurache lei mwanji ti o hingambwa ma ku sirina.
23 Hinde wowani, Kurais ri sios lei mwa laka ri dau hingambwa, hurache ri ri humwe
ti mwa laka hinga ri dau. Sios oti Kurais ri hima tape, woroki Kurais wunu ri ai rataro.
24 Sios hima le Kurais tako tokwe dau hingambwa, kunu humwe le kui hurache lei
tako tokwe ma ku da.
25 Kunu hurache le, kui humwe le keke ma ku wonda, Kurais ri sios keke ri wokoni
wunu ri okula kinani ri hima tape ti ri ohumbwero hinga.
26 O sumbu hinga ri wosiro ti, ri mwanji ti wu mendini wu sirinani uku ti wu yawa,
sios rihi ti ako naha wu sirawa Gotri ni wunu ri ha ki.
27 Ri okokona ti, sios rihi ti ri ratorowa ri miyaningisopo ki kipe naha sira ki. Hinde
wowani, ri sios ti kisi tinga fese ari fwelenga, e, kapi kapwa mwa'ambwe hinga fonga
dano ti ri diyahasindau. Rini ri okokona naha ti, Gotri mwakambe ki ri sios ti kipe
tumbwa ako naha sirasini ete da ki.
28 Woro o hingambwa kunu hurache le, kunjenga kui hima tape keke ku woni ku
enependau hingambwa kui humwe le keke o hingambwa ma ku wonda. E, humwe
keke wondau hima ri, ri hima tape keke wondau.
29 Ka nu hambwanda, rinjenga ri hima tape tini ri ai omwemendindau hima hinga
fo da nambwe. Mina. O ri hima tape keke ahirahi ti ri yakwandau. Woro Kurais ri sios
ni o hingambwa ri wosindau.
30 E, nunu funda funda tinda ete Kurais ri hima tape tipa hinga nu dau.
31 Gotri chengi ki ka hinga sawero: “O hinga keke hurahama ri ri nuwai yapai
andosini ri humwe tinga fi anangausini fini funda naha fi sira sindau.”
32 Do mwanji ki kwai mwanji mu mwe ti kapwatako naha yanisindau. Anjenga ka
hinga ani hambwasindau. Do mwanji Kurais ga ri sios ga fini ni bwandau.

33 Woro do mwanji kunu hurache leni funda funda kunu ri sawero: “E, kui hima tape keke ku wondau hingambwa kui humwe le keke o hingambwa ma ku wo.” Wondawa wui humwe le okwe wui hurache lei hi tini sa wu rasainda.

6

Nuwai yapai ga wui che lenga wui mwanji

1 Kunu che le, kunu Apukolaka hi tiki kui nuwai yapai mwanji ni ku mendini ma ku sirina. O sumbu hinga ti kipe naha.
2 E, Gotri chengi ti ete sawero: “Nuwai yapai ni ku sirinani fi hi ti ma ku rasai.” Do mwanji hinga ti imbihumbwa Gotri ri lo mwanji ki metengei naha ri owero. Woro o mwanji ni hima fori ri mendini ri sirinawa Gotri ka hinga o ai rini ri okulakonda:
3 “Wowa Gotri ele sumbu kipe mini wosiwa do nuwe ki gisi huwe laka mi dano.”
4 E, kunu yapai hima, kunu kui che lei sembe ni yeni ku rasaiwa sembe enge apa wu a ki. Mina. Kipe ma wunu enependani Apukolaka i mwanji tumbwa ma wunu ondiyakandiyandani sawendirinda.

Tau auli himako ga tau ra himako ga wui mwanji

5 Kunu tau ra himache le, kunu tau aulindau hima leni ma ku akindani wui tako tokwe ma ku da. Foki o tau ku randau tini inaka fisi ku hambwa ki. O keke kunu Kurais mwanji tini ku sirinandau hingambwa wui mwanji ti o hingambwa ma ku sirina.
6 Foki kui tau wu hei kinani wui mwakambe ki gamboni tau ti ku ra ki. O sumbu hinga sa biya da. Kunu Kurais tau ra himache hinga ma ku dasini, kui sembe ki Gotri okokona tini ma ku sirinanda.
7 Kunu inaka kipe kumbwa ma ku hambwa hambwa o tau ma ku randa. Kunu hima lei tau tini ku randau hinga ku hambwa kei. Mina, kunu Apukolaka i tau tini ku randau hinga ma ku hambwa.
8 Ku hambwandau, e, hima fori tau kipe naha ri rawa, Apukolaka ri raro tau wasa hingambwa rini ha sindau. Apukolaka o sumbu hinga wosikondau ti, ko mu chele hima ringa hima kicha ringa apumbwa apu hinde fini ri wosi kumbwa, funda naha fini ri wosikondau.
9 E, kunu tau ra hima leni aulindau hima le, kunu okwe tau ra himache kuhi ele ni o sumbu hingambwa ma wunu ku wosi. Apa wu aki kinani sumbu fwele wunu wosi kei. Ku hambwanda, hewen ko ki dau Apukolaka ri, kunu ga wunu ga funda kui Apukolaka ba. Hinde wowani, rini hima leni kipe na kapwa nanda nambwe.

Sembe haro hima le wunu au anaye himache hinga

10 Woro ani mwanji jipe ti ka hinga ya kunu a sawekonda. Kunu Apukolaka i kwambu ti ku torosini, kwambu ki yakinasini ma ku eti.
11 Kunu Gotri nunu haro ele au anaye mwaˈambwe le nikaˈari hinga ku injinambusini ma ku da, wosinumbwa apa Saiten ri inakahambwa sumbu ni ku hambwasini kwambu tiki ku etino.
12 Hinde wowani, nunu hima minde ga nu anayenda nambwe, mina. Nunu ele niri ki dau himamwale kapwa lenga, e, do nuwe ki dasini sundu tini aulindau mekupu hima le, hi chele hima le, e, kwambu ga dau himamwale kapwa le, wunu ga nu anayendau.
13 O keke kunu Gotri kunu handau ele au anaye mwaˈambwe hinga tinda ete ma ku toronambusi. Wosiwa kapwa gisi ti tawa kwambu ki yakinani ku etisini ku anayeni i ini wunu ku ginasini ku eti to.
14 Mwe naha, o hinga naha ma ku eti. Mwanji mwe naha ti, leti ti hima mandemu tiki sisindau hinga, ma ku sisini sumbu kipe naha ti, kapa ba wosiro siyoti ti inaka kuhi ki ichakisindau hinga, ma ku ichakisi.
15 Wosini wahapi sumbu nunu handau Gotri mwanji kipe ti ku bwa ki ku otokunandau sumbu ti, su tini seke kuhi ki soˈoisindau hinga ma ku otokunasi.

16 Kunu kale mwa'ambwe ku so'oisini sembe ha sumbu kuhi ti au anaye cherimbe
hinga ma ku torosi. Wosini o cherimbe ki ka kapwa hima ri, Saiten, takehendau sai fu,
hi hinga saindau ti, ku yetipina.
17 Kunu Gotri ai kunu ri rataro sumbu tini ma ku hambwasini o sumbu ni kapa ba
wosiro hati tini letindau hinga ma ku letisi. Wosini Gotri Himamwale kipe tito haro
gipi huweche ti ma ku toronambusi, gipi huweche mwe ti, Gotri mwanji ni sawero.
18 Gotri Himamwale kwambu ki kui Yapai ni kui inaka ki sukwandau ba fo ba
fo sumbu ele ni gisi gisi ma ete ku uchahambwanda. Wondani gisi gisi ma ku
hambwafwa'aisini ku dani Gotri himiyama hurahama leni okula ki Gotri ni ma ete
ku uchahambwanda, apa ku himati kei.
19 Wondani ani okwe ma ku ani uchahambwanda. Ani ai okokona ti ka hinga ma ku
uchahambwa, wosiwa Gotri a bwano mwanji ti ai takisopo ki sa owesini aki bomo ti
sa ri rani ri rumbwesiwa Gotri mwanji kipe yanisini daro ti apa a bwa.
20 Ani o ri mwanji kipe tini a bwandau hima, wosiwani o keke kalapus ki do a da.
Ani Gotri mwanji ti ele hima ni a bwano sumbu ti ete dau. O keke Gotri ni ma ete ku
uchahambwawa Gotri aki bomo ahi ti sa ri rani ri rumbwewa ri mwanji naha ti a bwa.

Mwanji tipa fo

21 Tikikas to ele tau a rani ani ichi'uchandau tini o kunu ri sawehambwakonda.
Tikikas rini ai hiparakambwe minde naha, rini Apukolaka i tau ti kipe naha tumbwa
ri randau.
22 E, ori hima a rumbwewani kunu tambwa ri indau ti, nu ichi'uchandau bomo tini
kunu ri sawehambwawa sembe kuhi ti okula ki.
23 E, Yapai Gotri ga nui Apukolaka, Jisas Kurais, ga sembe wahapi fihi ti kunu ai
ele hiparakambwe leni fi handani sembe ha sumbu ki sukwandau hima keke wondau
sumbu ti ya sa kunu handa.
24 Gotri ri hima keke wo sumbu ti, nui Apukolaka, Jisas Kurais, keke mwe mwe naha
wondau hima hinga tinda ete o wunu hakonda.

Pol To Filipai Sios Leni Rumbwero Chengi

1 Sini Pol hima pi Timoti, Kurais Jisas tau ra himache, woro Filipai ko pe himiyama
hurahama le Kurais Jisas ni sembe hasini sirinandau hima lenga, sios aulindau hima
lenga, e, ele Gotri tau randau himache lenga do chengi kunu ni si kaindau.
2 Woro nui Yapai Gotri ga nui Apukolaka ri Jisas Kurais ga findo kunu keke woni fi
sembe wahapi ti o kunu fi hasikonda.

Pol Gotri ni wese'aro

3 Ani kunu ni ani hambwandau gisi hinga tinda ete Gotri ni kunu keke a wese'andau.
4 Ani kunu keke Gotri ni ani uchahambwandau gisi hinga tinda ete, eripe'aripe tinga
rini ni ani uchahambwandau.
5 Hinde wowani, metengei naha Gotri mwanji kipe tau ku ani okularo gisi ki ku
ambwesini o tau numbwa funda ku ra ra ku ta tani apa ya o ete ku randa.
6 Woro ani ka tini sembe mwe naha ani hasindau: Gotri kunu ki tau kipe naha rasaini
ri raro ti, o ete ri ra rawa i ini Jisas Kurais gisi rihi kumbwa o ambwekonda.
7 Woro ka inaka hinga ti kunu ni ani hambwandau ti kipe naha. Hinde wowani,
kunu tinda ete kalapus ki do a dau gisi tiki, e, Gotri mwanji kipe tini a bwarakarani
mwanji mu mwe tini a mekundaro gisi okwe ani ga funda ku etisini do Gotri hima
keke wo tau ni ku randawani inaka ahi tiki kunu naha ni ete ani hambwandau.
8 Gotri miya naha ki mwanji mwe naha o kunu a sawenda: Kurais Jisas i hima keke
wo sumbu ti ani ki sukwawani kunu ani hei kinani a wofundau.
9 Wondani ani kunu keke Gotri ni ka hinga ani uchahambwandau: O kui hima
keke wo sumbu ti hambwa mwe naha tinga kipe naha kilindau sumbu tinga kunu
ki omwesika naha sa sukwa sukwa inda.
10 Wondawa apa ele sumbu nindo ki sumbu kipe naha tini ku kilisini o ku
hambwakonda, wosiwa Kurais ri gisi ki kunu apa kipe naha halayasini ku da ki.
11 Wosiwa Jisas Kurais kumbwa tandau sumbu kipe ti kunu ki ete talesiwa ku dasiwa
o sumbu to Gotri ni hi omwesika naha rini hasiwa hi rihi tini ku rasainda ki.

Pol kalapus ki ri daro ti, Gotri mwanji kipe tau ni ri okularo

12 Ai hiparakambwe le, ka tini ma ku hambwa: Do ani ki sukwaro sumbu ti, Gotri
mwanji kipe ni bwano tau tini ichaki nambwe, mina. Oti nimba ri mwanji kipe ti
omwesika i kinani ani wosiro.
13 Woro king Sisa aka tini aulindau au anaye hima lenga, e, hima ba fwele okwe
wundo kalapus ki Kurais hi ti keke a dau ti wu hambwasindau.
14 Woro apa Apukolaka ni sembe haro hiparakambwe miyafo naha kalapus ki a dau
keke wunu sembe ha sumbu wuhi ti kwambu tiki wu etisindau. Wondani aki sumbu
ti wu hanja'aisini Gotri mwanji ti kwambu naha ki wu bwandau.
15 Mwe naha, hima fwele ai hi ti keke sembe amwaka wu ani andawani, hi ahi tini
wu rakai kinani Kurais mwanji tini wu bwandau. Woro hima fwele wunu inaka kipe
naha ki Kurais mwanji tini wu bwandau.
16 Kale inaka kipe ki Kurais mwanji bwandau hima le wunu wu hambwandau, ani
do a dau ti Gotri ri mwanji mu mwe tini amwei a meku kinani ri ani esisiwani a dau.
Wondani wunu ani keke wu woni ai wa tiki Gotri mwanji kipe ni ele wu bwanda.
17 Woro hima ba fwele wui hi tini omwesika rasai kinani Kurais mwanji ti wu
bwandau. O tau hinga wu randau ti, inaka kipe wu hambwasini wu randa nambwe.
Mina. Wunu do kalapus ki a dawani nomo gamwe tinga wu ani ai ha ki wu bwandau.
18 Woro sa biya apu da. Ele sumbu hinga wu wosindau ti, nimba gambo'o, mwe
naha'a, oti Kurais mwanji tumbwa wu bwandau. Woro o keke ani eripendau. Mwe
naha, ani eripe'aripe ahi ti sumbwe naha ki ani eripekondau.

Ani hano'o, a dano'o, Kurais ga ete a dau

19 Ani ka tini ani hambwasindau: Kunu ani okula ki Gotri ni ku uchahambwandawani Jisas Kurais ri Himamwale kipe okwe ete ani okulandau. O keke ka sumbu hinga ani ki sukwaro ti, Gotri ani okulasiwa kipe tumbwa o a dakonda.
20 Ani ai okokona naha ti, e, a wosi kinani gisi gisi inaka au ani saindau sumbu ti ka hinga: Ani apa Kurais keke huruhumba ani hei hinga, mina. Ani ani aki hinga Gotri mwanji ti imbihumbwa a wosindaro hingambwa apa okwe o hingambwa amwei naha a sawendani, sumbwe a dano'o ani hano, ele sumbu hinga ai hima tape ki a wosindau ti Kurais ri hi numbwa ete a rasainda ki.
21 Ei, inaka ahi ki ka hinga ani hambwandau: Ani ha nambwe sumbwe a dawa, oti Kurais ga ete a dau. E, ani hawa oti mwa'ambwe kipe naha ti a toro sindau.
22 Woro sumbwe ete a dawa himiyama hurahama miyafo naha wunu ani okulakondau. O keke so numbo ni a sirinano, ani a hikisandau.
23 E, ka numbo fisi hinga inaka ahi ki ani hambwandau. Ani ai okokona ti do nuwe ani andosini ani ini Kurais ga funda a da ki. O sumbu to funda ete dikisindau.
24 Woro do nuwe ki ete a dani kunu ani okulano sumbu ti kunu keke funda kipe naha.
25 Ani o sumbu hinga ni sembe kwambu naha ki ani hasini ani hambwandau, ani kunu ga ete a dani kui sembe ha sumbu ti kwambu tiki ku etisini ku eripe kinani tau a rani kunu ani okulandano.
26 O hinga ti nawa, kunu tambwa ani ai takonda, wowa ani keke ku eripeni Jisas Kurais hi ti wu rasai ki.

Filipai pe sembe ha hima le Pol ga kwambu ki wu etisini au ti sa wu anaye

27 Woro kui ichi'ucha ti, Kurais mwanji kipe ti sawero hingambwa naha ma ku ichi'ucha. Wondawa a tani kunu ani heino'o, nimba mwanji suwa tumbwa a mendino, ani ai okokona ti, kunu sembe funda naha ki ku owesini inaka funda naha ki ku hambwasini Gotri mwanji kipe ni sembe handau sumbu ti omwesika i kinani tau kwambu ku randa ki.
28 Ani ai okokona ti, ele kui miho hima sumbu fwele kunu wosiwa ku aki nambwe ku da ki. E, ku aki nambwe kwambu tiki ku etiwa, ka sumbu hinga tini o ku mekusikonda: Wunu wu raiwa walambe naha fiya wunu ikondau. Wondawa kunu ku dikiwa Gotri ai kunu ra'aikonda. Woro ele sumbu hinga tinda Gotri kumbwa sukwandau.
29 Gotri Kurais tau tini ku ra kinani sumbu kipe naha tini kunu ri haro. Woro Kurais ni sembe ku handau sumbu numbwa kunu ri ha nambwe. Mina. Ri hi ti keke amwaka ku mendino sumbu ti okwe kunu ri haro.
30 E, imbihumbwa kui miyache ki ku ani heindawani au ti ani anayendaro, woro apa ku ai mendiwani ani o au ete ani anayendau. Kunu okwe o au funda numbwa nu anaye ki ani ga funda ku etisini dau.

2

Hi nuhi ti ma rakaisini hiparakambwe le keke ma wowa nu wo

1 Ani hambwawani kui sembe tiki Kurais kwambu omwesika ti ku torosindau. E, Kurais hima keke wo sumbu ti ku torosini sembe wahapi tiki ku dau. Ani hambwawani kunu Gotri Himamwale kipe ga sembe funda ku owesini ku ichi'uchandau. E, kunu sembe kuhi ti ele hima keke ku woni wunu ni ku okulandau.
2 O keke kale sumbu ma ku ani wosiwa eripe'aripe sumbu ti ai sembe ki sukwani sa tale. Kunu inaka funda naha ma ku hambwandani hima keke wo sumbu ti o hingambwa ma ku torosi. Wondani kunu sembe funda naha ki ku owesini tau funda numbwa ma ku randa.
3 Kunu apa kunjenga ku hambwandani gamboni hi kuhi tini ku rasainda kei. Mina. Kunu ele hima i tako tokwe ma ku dasini ele hima ni kunu ni dikindau hima hinga ma ku hambwa.

4 Wondani kui mwa'ambwe naha tumbwa apa ku aulinda kei. Mina. Ele biya hima
i mwa'ambwe okwe ma ku aulindani ku da.

Kurais rinjenga hi rihi ti ri rakaisiwani Gotri hi rihi ai rasairo

5 Kunu kui inaka ti Kurais Jisas torosiro inaka hingambwa ma ku torosini ku da.
6 Rini Gotri mwe naha ri daro, woro rini Gotri mwe naha ri daro sumbu ni ete ri
toronambusi kinani ri hambwa nambwe.
7 Mina. Rini o inaka hinga ri hanja'aisini hima minde hinga ri sirani nimba hima
fori tau ra himache hinga naha ri daro.
8 E, hima le rini wu heiwani rini hima minde naha ri daro. Wosini rinjenga ri hi tini
ri rakaisini Gotri inaka tumbwa ri sirina na i ini ya ri ha, mwe naha me yapweke tiki
ya ri ha to.
9 O sumbu hinga ri wosiro ti keke, Gotri rini rasaini kaumbwa naha rini owesindau.
Wosini hi foti Gotri rini haro ti, ele biya hi ba fwele hinga ni dikiro.
10 Jisas ni ka hi hinga ri haro ti, hewen ki dau hima lenga nuwe ki dau hima lenga,
e, nuwe ki tiki dau hima lenga wunu tinda ete tatumbu wu ombungwesini
11 ka mwanji hinga ni amwei wu sawe ki: “Jisas Kurais rini Apukolaka,” wosiwa ri
Yapai Gotri hi ti wu rasainda ki.

Nunu hi hinga okundani ele hima nindo ki ma dawa nu da

12 O hinga ti keke, ai nau le, imbihumbwa ai mwanji tini ete ku sirinandaro hinga,
apa okwe o hingambwa ya ma ku sirinanda. Do mwanji kunu a sawendau ti, ani kunu
ga a dawambwa o tau hinga ku rano ti, mina. Ani apa kunu ani andosini a dau ti,
kunu o sumbu hinga ete ma ku sirinanda. Wosini Gotri kunu ai ri ra'airo sumbu ni ku
hambwandani ku akitiwotindani ka ri otokunasiro mwa'ambwe ti ku toro kinani tau
kwambu tiki ma ku randa.
13 Ka nu hambwanda: Gotri kui nindo naha ki tau ti o randa. Wondani rindo kui
inaka ti yeni rasaindawani ri okokona hingambwa ku sirinani ele ri tau o ku randa.
14 Ele tau hinga ku randa kinawa, sembe enge tinga mwanji miyafo bwandau sumbu
tinga anangiya sumbu tinga ma ete ku hara'aisini tau ti ma ku ra.
15-16 O sumbu hinga tini ku sirinawa, apa kunu kapwa sumbu nambwe kipe naha
tumbwa ku dani Gotri mwanji tini sawesiya'aini ele kapwa numbo ki ichi'uchani
kapwa sumbu tumbwa wosindau do nuwe pe hima lei nindo ki Gotri che mwe naha
ku dasini kapwa mwa'ambwe fo kunu ki da nambwe ku dano. Wondani himamwale
chele mwanji tumbwa ku toronambusini ele nuwe pe hima lei wui nindo ki hi fotito
okundau hinga ku okundani ku dano. O sumbu hinga ku wosindawa Kurais ri gisi
tawa kunu naha ni nimba ani eripe'aripendano. Hinde wowani, kui nindo ki o tau a
raro ti, talihapa ahi ti nimba a fuchi nambwe naha.
17 Sembe ha sumbu kuhi ti, angu'omwe tini Gotri ni handau hinga ku handau.
Woro fi ahi ti o angu'omwe tenge ki waini uku tini dawehenandau hinga wu ani
dawehenawa, sa biya wu wosinda, ani nimba ani eripe'aripekondau. Mwe mwe naha,
ani kunu ga funda nu eripe'aripekondau.
18 Woro kunu okwe o hingambwa ma ku eripenda. Kunu ani ga ma funda ku eripewa
nu eripe.

Timoti mwanji

19 Woro nui Apukolaka Jisas ri okokona ti nawa, kamindache naha Timoti kunu
tambwa a rumbwewa o ikonda. Wosini ri ai tani ku dau numbo hinga ri ani
sawehambwawa ani eripekonda.
20 Ani ga inaka funda hambwandau hima fori Timoti dau hinga ri da nambwe. Inaka
rihi ti kunu ni ri okula kinani ete ri hambwandau.
21 Hima miyafo naha wui mwa'ambwe tunumbwa wu enependani Jisas Kurais tau
ti kipe naha wu enepesini wu randa nambwe.

22 Woro kunu Timoti ni ku hambwasindau, rini hima kipe naha, tau kipe naha ri randau. Rini che leto yapai ni okulani tau randau hinga Gotri mwanji kipe bwandau tau ti o hinga naha ri ani okulani si randaro.
23 E, ani ki sukwano sumbu ti tinda wu ani sawehambwawa a mendini metengei naha rini a rumbwewa kunu tambwa ri i ki.
24 Ani sembe kwambu ki ani hasini ani hambwandau. Apukolaka numbo fo ri ani mekusiwa gisi miyafo i hinga ani okwe kunu tambwa a ta ki.

Epafirotaitas mwanji

25 Ani Epafirotaitas ni kunu tambwa a rumbwewa ri i ki inaka ahi ki kwambu ki ani hambwandau. Rini nui hiparakambwe fo, rini ga ani ga tau funda si randani o au ki si anayendau. Imbihumbwa ka ani ni ku okula ki rini ku rumbwewani ani tambwa ri tasini rindo ani okulandau.
26 Rini sembe rihi ti kunu ri hei kinani ri ichakandau. Woro sembe nomo rihi foti siki ri woro mwanji ti ku mendiro ti keke sembe nomo ri andau.
27 Mwe naha, imbihumbwa siki laka ri woni kamindache naha ya ri hakoro. Wowani Gotri to rini keke ri woro. Woro Gotri rini kekembwa ri wo nambwe. Mina. Ani okwe ani keke ri woni ani okulawani ele nomo omwesika fonga ai ani ki sukwa nambwe.
28 O keke aichefundari rini ni kunu tambwa ani ai a rumbwewa ri iwa rini ku heini ku eripe ki. Wowa ani okwe nomo ti kamindache naha hinga sa i.
29 Woro ri iwa rini ku heikoni ku eripeni Apukolaka hi tiki ma rini ku rakaru. Ete na hima miya hinga ni ri hi tini ya ma ku rasai.
30 Hinde wowani, kamindache naha, Kurais tau ti keke ya ri hakoro. Rini gamweche ri ri da muningi hinga ri hambwa nambwe. Mina. Rini kunu ni ka hinga ri hambwafuni, apa kunu hinde ku ani okula kumbwa, o keke kui wa ti rindo o tau hinga ri raro.

3

Kurais ni sembe haro hima ni Gotri hima kipe naha wunu naro

1 Ai hiparakambwe le, mwanji jipe ahi ti ka hinga a sawenda: Kunu Apukolaka ki ma nimba ku eripeˈaripendani ma ku da. Kale mwanji hinga kunu ni ani ai a kaino ti sembe nomo hinde ani a kumbwa. Ele mwanji hinga nimba kunu ni okulandau.
2 Kunu kale kapwa hima kapwa asa to wosindau sumbu hinga ni wosindau hima keke ma ku hambwafwaˈaisini ku da. Kunu kale hima, hima tape kupu tumbwa kutondau hima le keke ku hambwafwaˈaisini ku da.
3 Nunu nundombwa naha hima tape kupu kuto sumbu mu mwe ti nunu ki ya da. Nunu Gotri Himamwale ki Gotri ni nu lotu wondani Kurais Jisas hi tini ya nu rasainda. Nunu hima wosiro mwaˈambwe to nunu okula kinani o tini sembe nu handa nambwe.
4 Woro ani o sumbu hinga ni ani okokonapo, ani okwe numbo chele. E, hima fwele wu hambwawa, wunu hima hi rasai mwaˈambwe miyafo wu torosindau, wowa ando wunu ni a dikisini miyafo naha a torosindau.
5 E, ani nuwai ani rasiwani gisi tapaˈangi hatachi namili iwani lo mwanji ni norukweni sirinani hima tape kupu ti wu ani kutoro hima. Ani Isurel hima kupu fo, ai atei Benesamin ki sukwaro. Ani Hipuru mwanji tinga Hipuru sumbu tinga funda ete a torosindau. Ani Farisi hima fo hinga a dasini lo mwanji naha tumbwa a sirinandaro hima.
6 Wosini ando Gotri tau tini kwambu naha ki ani etisini a randani sios pe hima leni walambe sumbu wunu a wosindaro. Woro hima le o lo mwanji tini sirinandau sumbu ahi tini wu kiliwa apa ani mwanji nambwe naha.
7 Woro ani Kurais ni ani hambwakoni, ele sumbu hinga tinda ete, ele ki hi omwesika naha a tororo ti, apa mina, ele ni tikisapu hinga ani hambwandau.

8 Woro Juta hima kupu lei sumbu ele tumbwa, mina. Ani ele mwa'ambwe hinga
tinda ete, ai Apukolaka Jisas Kurais ni ani hambwandau sumbu kipe naha keke, ele
ni tikisapu hinga ani hambwandau. Ani Kurais sumbu tini a torokoni ele biya sumbu
hinga tinda ete gumwa tokwe ete a rawakasini ele ni tikisapu hinga ani hambwandau.
Ani Kurais numbwa a toronambusi ki.
9 Wosini rini ga ete a da ki. Ani lo mwanji tini sirinawa o ki hima kipe naha wu ani
nano sumbu ti a diyahasindau. Ani ai okokona ti, hima kipe naha ani nano sumbu ti
ka hinga keke: Kurais ni sembe ani haro ti keke, Gotri to hima kipe naha ri ani nano.
10 Ani Kurais ni mwe naha ani hambwasini ri ai sairo kwambu rihi okwe mwe naha
ani hambwa ki. Ani rini ga funda si etisini amwaka funda si mendini ri inaka hinga a
torosini me yapweke tiki ri haro sumbu hingambwa a sirina ki.
11 O sumbu hinga a wosindani ete a nikisindau, ani okwe matimat ki ani ai a saino
sumbu tini.

Pol ambwe rihi ki ri ambwe ki kwambu naha ki ri namandau

12 Woro ani ka hinga ani hambwanda nambwe: Ani Kurais sumbu hinga tinda a
toronambusiwani ani ki funda ete talesindau. Mina. Ani o sumbu ni Kurais to ani
keke ri toronambusini ri daro hingambwa ani okwe o hingambwa a toronambusi ki a
wondau.
13 Ai hiparakambwe le, ani o sumbu hinga ti a toronamburo hinga ani hambwanda
nambwe. Ani inaka funda naha ri ya ani hambwanda. Ele imbihumbwa pe inaka ti ani
hanja'aisini ichai sukwano mwa'ambwe tini a toro ki tau kwambu naha ki a randau.
14 Ani a namandau bomo ti, a namani ani ini ambwe tiki ani ambwesini o hi kipe
naha a toro ki. Hi mwe ti ka hinga: Kurais Jisas ri ani okularo keke Gotri ani uchawa
hewen ko ki a raruni a dakondau.
15 Woro nui inaka ti hima laka tini wakuhapa naha nawa, do a sawendau mwanji ti
inaka naha tiki ma ku owesi. E, kunu inaka ba fo hinga ku hambwandawa Gotri to o
kui inaka ti o ri wonorukwekonda.
16 Woro nunu nu torosiro sumbu tinga hambwa tinga ete ma nu toronambusini nu
da.
17 Ai hiparakambwe le, kunu tinda ete ai sumbu hinga tumbwa ya ma ku sirina.
Wondani kunu a mekusiro sumbu hinga ni sirinandau hima leni ku misindani ma
wunu ku sirina.
18 Numbo miyafo ka mwanji numbwa kunu a sawendaro ti, apa meri'uku ani
sikandawani ya kunu ani ai a sawendau. E, hima miyafo naha me yapweke tiki haro
Kurais ni wu omwemendindau.
19 Wunu wui hima tape okokona tini wui gotri hinga naha wu hambwandau. Wunu
ele huruhumba tinga dau sumbu ambwe sumbu ambwe leni wu eripendau. Wondani
nuwe pe mwa'ambwe tumbwa wu hambwandau. Woro ele hima kapwa hi tiki fiya
wu rai sindau.
20 Woro nunu hewen ko pe himiyama hurahama. Wosini nunu nui Apukolaka Jisas
Kurais ri ai tani nunu ri rani hewen ko ki nunu ri ra'aino tini nu nikisindau.
21 Woro Kurais ri ai tano gisi tiki do nui kupwa'aini handau hima tape ri ratorowa
ari hinga galokoni ri hima tape minde naha hingambwa ako naha nu sirakondau. Ka
sumbu hinga ti nunu ri wosikondau ti, kale mwa'ambwe hinga tinda ete ri toroni ri
tako ki ri owekondau kwambu rihi tiki nunu ri wosikondau.

4

Sembe funda naha sa wu owesini wu eripendani inaka kipe naha tumbwa sa wu hambwanda

1 O keke ani okokonandau ai hiparakambwe le, kunu do kunu a sawendau hinga
nui Apukolaka naha ki kwambu naha ki ya ma ku eti. Ani kunu naha keke a wondani
kunu ni ani eripendau. Kunu ai hima tene omwesika hinga ku dau.

2 Woro nini Yuwotiya ga, nini Sindiki ga, ma ki mendi: Kini Apukolaka ni ki
hambwasini sembe funda naha ma ki owe.
3 Woro mini ani ga tau funda si randau hima, woro mini a sawenda, mini kapi
humwe fisi ma fini okulanda. Fini ani ga funda fi etisini Gotri mwanji kipe tini nu
bwandaro humwe. E, Kulemen ga ele biya tau funda nu randaro himache le okwe fini
ga Gotri tau ti funda nu randaro. Woro hi wuhi ti himamwale tinga dau chengi tiki
kaisiwani ya dau.
4 Kunu gisi gisi Apukolaka ni ku hambwani ma ku eripenda. Ani ai a sawenda. Ma
ku eripenda to.
5 Wondawa ele hima hinga ya sa kunu hambwanda, kunu hima leni usari naha ku
bwandau hima tiya. Apukolaka tano gisi ti bakitai tahiro.
6 Kunu apa inaka walefo hambwanda kei. Mina. E, mwa'ambwe fwele ku
okokonawa, o ku okokonandau mwa'ambwe ti keke Gotri ni ma uchahambwa. Kunu
rini ni ma rini ku uchahambwandani ma rini ku wese'anda.
7 Wondawa Gotri sembe wahapi sumbu tito Kurais Jisas ki kui sembe tinga kui inaka
tinga apa kunu aulini dano. Gotri nunu ri handau sembe wahapi sumbu oti hima le
wui hambwa ki handau sembe wahapi sumbu ni funda dikisindau.
8 Ai hiparakambwe le, ani mwanji fonga kunu ani ai a sawekondau. Kunu kale
sumbu hinga ni ma ku hambwani kui inaka ki ma ku toronambusi: Sumbu mwe
naha ti, inaka kipe naha sumbu ti, hima i miyaningisopo ki chikindau sumbu ti,
halayanahasini dau sumbu ti, hima le eripendau sumbu ti, hi kipe sawendau sumbu ti,
e, sumbu kipe naha nandau sumbu ba fwelenga hi kipe rasainda sumbu ba fwelenga.
9 Ele kunu ani ondiyakandiyawani ku tororo sumbu hinga, e, kui miyache riki ku
heini kui wasamba tiki ku mendiro sumbu hinga, ele ni gisi gisi ma ete ku sirinanda.
Wondawa sembe wahapi nunu handau Gotri kunu ga o ete ri dakonda.

Pol Filipai le mwa'ambwe ti rini wu rumbwero ti keke wunu ni wese'aro

10 Kunu ani ni hambwandau inaka tini ku ai rasairo. O keke ani Apukolaka ki a
dasini kunu ni omwesika ani eripendau. Mwe naha, imbihumbwa ani keke ete ku
hambwandaro, woro o gisi numbo nambwe.
11 Ani mwa'ambwe ani heifu mwanji a bwanda nambwe. Mina. Ani ka hinga ani
hambwasindau: Ele sumbu ambwe sumbu ambwe ani ki sukwawa, sa biya sukwanda,
ai sembe ti ele sumbu hinga tinda ani eripendau.
12 E, bwarichape hima hinga a da kinawa a dano, e, mwa'ambwe chele hima hinga a
sira kinawa a sirano. Ani ahirahi miyafo a sumbu ga icherihapari anda sumbu ga tinda
ani hambwasini a dau. Ani mwa'ambwe miyafo toro gisi tinga, mwa'ambwe heifu gisi
tinga tinda ani hambwasindau. Woro ani gisi gisi so mapwa ki a dawa bwele sumbu
hinga ani ki sukwawa ele sumbu hinga tinda a dikino numbo ani hambwasindau.
13 Kurais tombwa ri ani okulandawani ele sumbu hinga tinda ete ri kwambu
tukumbwa a wosino.
14 Woro kunu ani ga funda ku etisini nomo ahi ti ku rani sumbu kipe naha ti ku
wosiro.
15 Kunu Filipai pe himiyama hurahama le, kunjenga ka hinga ku hambwandau:
Metengei naha Gotri mwanji kipe ti a rasaini a randani Masetoniya ko ti ani
hanja'aisini ani iro gisi tiki, sios ba fwele ani ga funda wu etisini mwa'ambwe
ana'okula sumbu wu wosi nambwe. Mina. Kundombwa do sumbu hinga ku ani
wosiro.
16 E, Tesalonaika ko tiki a dawani do sumbu hinga numbo fisi ku wosini ku ani
okularo.
17 Ani kunu ni mwa'ambwe keke ani uchanda nambwe. Mina. Ani ai okokona ti,
o kui sumbu kipe keke ku torokondau wasa ti o ambwe ni ai dikisini omwesika iwa
Gotri kipe naha kunu ri okulanda ki.

18 Ani apa ele mwa'ambwe hinga a torowani ani talesindau. Ele mwa'ambwe ani ni
ku rumbwero ti Epafirotaitas ni ku hasiwani ri ratoro ti a torohiro. Kale mwa'ambwe
ani ni ku rumbwero ti, o angu'omwe fotini ku tusiwani kuwa kipe naha tandau hinga
Gotri ni ku haro. Gotri rini ete na angu'omwe hinga tini ri toroni ri eripendau.
19 Gotri ahi ele mwa'ambwe rihi kipe naha hinga Kurais Jisas i mu tiki ri owesini
dau ki ku heifundau mwa'ambwe hinga o tinda kunu ri chikikonda.
20 Nui Yapai Gotri ri hi ti ma ete rasaiwa ete nu rasainda. Mwe naha.

Mwanji tipa

21 Ani Kurais Jisas i himiyama hurahama leni o wunu a wese'anda. Kale ani ga dau
hiparakambwe le okwe o kunu wu wese'anda.
22 Gotri ni sembe haro himiyama hurahama le tinda ete o kunu wu wese'anda. E,
hima fwele king Sisa i aka laka tiki tau randau hima leto kwambu naha ki kunu wu
wese'andau.
23 Apukolaka Jisas Kurais ri hima keke wo sumbu ti kui himamwale tinga o ete
dakonda.

Pol To Kolosi Sios Leni Rumbwero Chengi

1 Ani Pol, ani Kurais Jisas himache. Gotri okokona tiki Kurais Jisas himache hinga ri
ani esiro. Woro ani ga ai hiparakambwe fori Timoti ga,
2 sindo do chengi kunu Kolosi ko ki ku dau Gotri himiyama hurahama le Kurais ni
sembe hasini sumbu kipe tumbwa sirinandau hima leni si kaindau. Woro nui Yapai
Gotri kunu keke woni sembe kuhi ti sa ri ratorosiwa sembe wahapi tiki ya ma ku da.

Kolosi lei sembe ha sumbu ti Gotri to amwei woro

3 Sini nui Apukolaka, Jisas Kurais, ri Yapai Gotri ni kunu keke si uchahambwandau
gisi tiki gisi gisi Gotri ni ete si wese'andau.
4-5 Hinde wowani, kui mwanji fwele ka hinga si mendiro: Imbihumbwa metengei
naha Gotri mwanji kipe ti kunu ki ini raruwani ku mendini ka mwa'ambwe Gotri
kunu keke hewen ko ki owesiwani kipe tumbwa dau tini sembe kuhi ti ku hasini
ku nikisindau. Wondani Kurais Jisas ni mwe naha sembe ti ku hasini ele biya Gotri
himiyama hurahama fwele keke ku woni wunu ku okulandau.
6 Do nuwe tipa laka hinga o Gotri mwanji kipe tombwa ichi'uchani talekowani ele
hima hinga apa sumbu kipe tumbwa ya wu sirinanda. Woro hinga metengei naha
Gotri hima keke wo sumbu ni ku mendini o sumbu mu mwe ni kipe naha ku hambwaro
gisi ki ku ambwesini ete ta tani sumbu kipe tumbwa ya ku sirinanda.
7 Woro ka Gotri mwanji kipe oti Epafuras to kunu ondiyakandiyawani ku hambwaro.
Rini Kurais tau ra himache kipe naha, o ani ga tau funda si randau hima. Rini sini ni
ri okulandani Kurais tau ti kipe tumbwa ri randau himache.
8 Woro rindo Gotri Himamwale kipe ti kunu ki talesiwani Gotri himiyama hurahama
leni ku okokonandau sumbu tini sini ri sawero.

Pol Kolosi leni ri okula ki Gotri ni ri uchahambwaro

9 O keke kui mwanji hinga metengei si mendiro gisi ki nu ambwesini ete ta tani
apa okwe kunu okula ki ya rini si uchahambwanda. Wondani gamweche ri kunu si
hikisanda nambwe. Mina. Sini Gotri ni ete si uchahambwandau ti, Gotri Himamwale
kipe to hambwa kipe tinga inaka kipe tinga kunu hawa, Gotri okokona tini mwe naha
ku hambwawa o sumbu hinga to kui sembe ki tale kinani si uchahambwandau.
10 Wosiwa kunu Apukolaka okokonandau himache naha hinga ku ichi'uchandawa,
ele kui sumbu keke sa kunu ri okokonanda. Wondawa apa kunu ele tau kipe hinga ku
randawa tau mwe kipe sukwandawa Gotri ni mwe naha ku hambwandau sumbu ti
omwesika naha kunu ki sa sukwanda.
11 Wosini sini Gotri ni ka hinga si uchahambwandau: Gotri ri torosindau kwambu
rihi ti omwesika naha hi hinga okundau, woro o to sa kunu okulawa kwambu ki ku
etisini kunu ki sukwano ele nomo ni ku randawa sembe wahapi ki ete ku da ki.
12 Wosini ku eripe'aripendani nui Yapai ni ku wese'anda ki. Rindo kunu ni ri
ratorosiwani ele mwa'ambwe kunu keke ri otokunasiro tini ku torono kwambu ti o
kunu ri hasindau. Woro mwa'ambwe mwe ku torokondau ti, nunu ele Gotri himiyama
hurahama lindana to aulindau ko ki nu dau lenga ku torokondau.
13 Woro do Gotri to sundu tito nunu aulindawani ri kwambu tiki nunu ri ai ratani,
ri okokonandau ri Che ri hima kupu ki nunu ri rakwaisiwani o Che to nunu aulindau.
14 Gotri Che ritombwa wungwa ti nunu ri jisiwani nui kapwa ni ri rani ri rumbwero.

Kurais ri sumbu tinga ri tau tinga

15 Gotri Che ri rini miya ki nu heinda nambwe Gotri ni mekundau mwale hinga ri
etisindau. Rindo Gotri wosiro dele mwa'ambwe nindo tiki mwa laka hinga ri dau.

16 Hinde wowani, Gotri ri Che ki hewen ki dau mwa'ambwe lenga, e, nuwe tiki dau
mwa'ambwe lenga ri wosiro. Rini kumbwa Gotri miya tiki nu heindau mwa'ambwe
leni, e, miya tiki nu heinda nambwe mwa'ambwe le, ensel lei wui apukolaka, gapiman,
mekupu le, e, hima laka le, ele ni ri wosiro. Gotri ele mwa'ambwe hinga tinda ete ri
Che ri tapa tiki ri wosisiwani kale mwa'ambwe hinga rini keke dau.
17 Gotri Che to ele mwa'ambwe ni ri mwasesini ri dau, o keke ele mwa'ambwe hinga
ri kwambu tukumbwa wu dau.
18 Rini ri hima tape, sios, ti mwa laka. Rindombwa sios ni himamwale handau sumbu
mu naha. Rindo haro hima i nindo tiki metengei naha ri ai sairo hima naha, woro keke
rini ele mwa'ambwe ni ri mwasesini mwa laka hinga ri dau.
19 Hinde wowani, Gotri ele rini ki talesindau sumbu kipe hinga tinda ete ri Che riki
o hinga tale kinani ri okokonaro.
20 Gotri do nuwe ki dau mwa'ambwe lenga hewen ko ki dau mwa'ambwe lenga ele
mwa'ambwe hinga tinda ete ri Che riki ai wunu ri ratawa rini ga sembe funda wu owe
kinani ri okokonaro. O keke ri Che ri fi ti me yapweke tiki ri owehenani sembe enge a
sumbu ni ri rumbwesini sembe wahapi sumbu ni ri rataro.
21 Woro imbihumbwa kunu Gotri tambwa ku tani rini ku takai nambwe, apahime
naha ku dani kapwa sumbu naha tini ku wosindaro keke inaka kuhi ti rini ni miho
hima hinga ku hambwandaro.
22 Wondawani Kurais me yapweke tiki ri haro, woro o sumbu hinga ki Gotri kunu
ratorowani apa rini ga sembe funda naha ya ku dau. O sumbu hinga ri wosiro ti, kunu
ni rini tambwa ri ratasiwa kipe naha tiki halayasini ri miyaningisopo ki kapwa sumbu
nambwe ku da ki.
23 Woro kunu o sembe ha sumbu kuhi ti ku toronambusini kwambu naha ki ma ku
eninda. Apa mwa'ambwe fotito kunu ai matinawa Gotri mwanji kipe ti ku mendini
sembe ku hasini Gotri sumbu kipe ni ku nikisindau sumbu ti, apa ku hanja'aisini ku ai
i kei. Woro ka Gotri mwanji kipe keke, ani Pol, ani o mwanji ni bwano himache hinga
a siraro. Wosini dele nuwe tipa laka hinga o mwanji ni ele himiyama hurahama ni ete
nu sawekawendau.

Pol Kolosi sios leni okularo

24 Ani apa kunu ani okula kinani amwaka ti a mendindau ti ani eripe'aripendau.
Hinde wowani, o sumbu hinga ti Kurais ri sios, ri hima tape, ni ani okulandau. Kurais
ri sios ni ri okula ki amwaka ti ri mendiro ti ya ete dau. Woro ando ai hima tape ki
amwaka ti a mendindau ti, o ri sios keke ri mendino amwaka hinga o chiki ki.
25 Gotri to ani ondiyasiwani sios tau ra himache hinga a sirasini do kunu ani
okulanda. Woro a randau tau ahi naha ti, ele Gotri mwanji hinga tinda ete amwei
kunu a sawefikandau.
26 Imbihumbwa kapwa do a bwandau Gotri mwanji ele hima i miyaningisopo ki
yanisini daro. Woro apa o mwanji Gotri ri himiyama hurahama lei miyaningisopo ki
amwei naha ri wowani ya dau.
27 Gotri nunu ri himiyama hurahama leni ri mwanji yanisini dau ti amwei nunu
ri wo ki ri okokonaro ti, ka sumbu ni nunu ri meku ki: O mwanji hi hinga okundau
kipe naha to apa ele biya hima kupu ba fweleni mwe naha okulakondau. Woro ka
yanisini daro mwanji mwe ti ka hinga: Kurais kunu ga o da. Wondawani kunu rini ni
ku nikisindau, ri ai tani kunu ri ra ra hewen ko tiki ku ini rini ga ku da ki.
28 Nunu Kurais ri mwanji kipe tini nu bwandau. Nunu ele hima ni ba fo ba
fo hambwa tiki wunu nu ondiyakandiyandani ete wunu nu sawendirindau, wunu
hambwafwa'aisini wu da ki. Nunu ele hima ni funda funda wunu nu ratawa Kurais
ga anangauro hima laka tiro hima kipe naha hinga wu da ki, o tau ni nu randau.
29 Woro o sumbu keke ele ai talihapa hinga tinda a torosini tau kwambu naha ani
andau. Kurais to rinjenga o kwambu ani hasiwani o tau hinga a randau.

2

Sembe ha sumbu ti kwambu naha ki sa wu etisini mwanji gambo ti sa wu yetupwani rumbwe

1 Ani ai okokona ti, ka tini ku hambwa ki: Ani kunu ga ele Leyotisiya pe hima lenga,
e, miyaningisopo ahi hei nambwe hima lenga kunu ani okula kinani tau kwambu tiki
ete a randau.
2 Woroti tau kwambu a randau bomo ti, sembe ha sumbu kuhi ti kunu ani okulawa
kwambu tiki ku etisiwa hima keke wo sumbu ki sembe funda ku owe ki. Ani ai inaka
ti ka hambwa mwe naha ku torosiwa, o to kunu okulasiwa sembe ha sumbu kuhi kipe
naha sukwawa Gotri mwanji yani mu ti ku hambwa ki. Woro Kurais to rini ka mwanji
yani mu naha.
3 Ka Kurais ki ba fo ba fo hambwa ga ele inaka ambwe inaka ambwe hinga tinda ete
ya tito bengi tiki talesini dau hinga rini ki talesini dau.
4 O keke, kunu a sawenda, apa hima fori tani ele kui sembe ye rasai mwanji kipe leni
kunu ri bwani kunu gambo ki.
5 Kale che, ani kunu ga funda nu da nambwe. Woro ai himamwale ti kunu ga funda
nu dau. Wosini Kurais ni sembe ti kwambu naha ku hasini tau ti kipe naha ku randau
tini ani heisini kunu keke ani eripe'aripendau.

Nunu Kurais ga funda nu anangausini himamwale kipe ti ma nu toro

6 Kunu Jisas Kurais ni kui sembe we ki kui Apukolaka hinga ku torohiro, o keke rini
ga ma ete ku ichi'uchanda.
7 Kunu rini ni kwambu naha ki ma ku toronambusini ku eninda, me nanji tito nuwe
ki tiki kaimbwa raisiwani kwambu naha ki enindau hinga. Wosini aka ti worumbo
tenge tiki aka mengi rawausini kindau hinga kunu Kurais naha ki o hingambwa ma ku
eti. Kunu do Gotri mwanji kipe naha ti kunu nu mekusiro tini ku sirinandani sembe
ha sumbu kuhi kwambu naha tiki ma ku rasaindani Gotri ni gisi gisi ma ete rini ku
wese'anda.
8 E, kunu hambwafwa'aisini ma ku da, apa hima fori mwanji mwe nambwe mwanji
gambo tini ri saweni kunu ri gambo ki. Ete na hima miya hinga le wunu atei hima ga
do nuwe ki ichi'uchandau himamwale kapwa lenga wunu ki sukwaro ele ba fo ba fo
mwanji leni wu bwandau. Wunu Kurais mwanji tini wu bwanda nambwe.
9 Ka ku hambwanda to: Hima minde hinga siraro Kurais hima tape ki ele Gotri
sumbu kipe hinga tinda ete talesindau.
10 Rini naha kumbwa himamwale ako naha ti o kunu talesini da. Rini ele niri tiki, e,
nuwe tiki aulindau hima lenga kwambu torosindau hima lenga wui Apukolaka.
11 Kunu rini naha ga ku haiyero ti keke o ri hima tape kupu kuto sumbu mwe naha
ti o ya ku torosini da. Woro hima le wui tapa ki o sumbu wu wosi nambwe. Mina. Ka
Kurais ri hima tape kupu kuto sumbu mwe ti, Kurais ni nu sirinaro ti keke ele sembe
hukwe sumbu ni nu hanja'airo sumbu ni sawendau.
12 E, uku yaro sumbu ti, Kurais ga funda ku anahaiyesini ku hawani wa tiki kunu
eini siro. Woro, Gotri ri kwambu omwesika ki tau rani Kurais ni wa tiki ai rasairo tini
sembe ku hasini uku ti ku yaro keke, Gotri Kurais ga funda wa tiki kunu ni ri ai rasairo.
13 Imbihumbwa kunu Gotri lo mwanji hikisandau hima kupu ba fo hinga ku dasini
sembe hukwe tini ku sirinandani ele kipe sumbu kapwa sumbu leni ku wosindawani
o sumbu to kunu yeni sindaro. Wosiwani apa Gotri Kurais ga kunu ni ai ratasiwani
kunu himamwale tinga ya ku dau. Hinde wowani, Gotri ele nui kapwa sumbu hinga
tinda ete ri rani ri rumbwero.
14 Kale Gotri lo mwanji tipache hinga tinda ete nunu rakaisini nunu kotimwondaro
ti, Gotri to ele ni ri somusini Jisas Kurais ni yero me yapweke tiki o tini funda ete ri
yeni ri humburo.

15 Rindo naha o me yapweke ki ele niri tiki dau mekupu hima lenga ele kwambu
chele hima laka lenga wui kwambu tini ri rani ri rumbweni ya wunu ri diki. Wosini
wunu toro'injisini ele hima i miyaningisopo ki wunu ra'aindawani huruhumba hinga
ya wu sira.

Nunu Kurais ga funda nu haro

16 Woro o keke apa hima fori Juta hima kupu le wu wosindau hinga ahirahi ga uku
sumbwe ga a sumbu ti, ele gisi laka ki wosino sumbu ti, nika anandi uchawa hukwa
hikino sumbu ti, e, himati gisi wosino sumbu ti, apa ele sumbu ni lo mwanji hinga
kunu ri sawe hinga.
17 Hinde wowani, kale mwa'ambwe ichai sukwano mwa'ambwe mwe tini ondiyan-
dau mwale hinga. E, Kurais kumbwa mwa'ambwe mwe naha tini nu heindau.
18 E, hima fori tukuyaneheiro hinga mwa'ambwe ni ri heiro mwanji foni ri bwani
ete ri sawewa, “Ani hi ahi ti a rakaisini ele Gotri ensel leni a lotu wondau,” wowa apa
kunu nimba ku heiwa o kunu rakaikonda. Hinde wowani, ete na hima hinga le wunu
ele sembe hukwe sumbu ni ete wu sirinandani inaka kipe hambwandau sumbu ni wu
hanja'aisini hi wuhi tumbwa wu rasaindau.
19 Wondani Kurais nui hima mwa laka rini mwe naha wu toronambu nambwe.
Ka mwa laka tombwa ahirahi ti ri hima tape, sios, ni ri hawani wu awani hima
tape ti wunu yakinandawani hapa kwambu wunu wosindawani o hima tape ti Gotri
okokonandau hinga omwesika saindau.
20 Kunu Kurais ga funda ku hasini, do nuwe ki ichi'uchandau himamwale kapwa ki
sukwaro ele nimba gambo mwanji ni ku hanja'aisini ku dau. Woro apa hinde wowani
do nuwe pe hima hinga ku ai wa'aisini wu owero sumbu wuhi ele ni ku ai sirinandau?
Wunu ka hinga sawendau:
21 “Apa mi tapa ki toro kei,” “Apa a kei,” e, “Apa tapa mihi ki owe kei.”
22 Kale mwanji miya hinga tinda ete tau wuhi tinga ya humbukondau. Hinde
wowani, ele lo mwanji hinga hima leto wui inaka tiki rawakwasini hima leni wu
ondiyakandiyani sawendirindau.
23 Ete na lo mwanji hinga naha ni sirinandau hima le, wui okokona sumbu omwesika
ki lotu wo sumbu wuhi ti kwambu naha ki wu torondani, gamboni hi wuhi tini
wu rakaindani ele wui sembe hukwe sumbu ni yitirawai kinani wui hima tape tini
kwambu ki wu yendau. Wondawani nui miya tiki hokosapi tokwembwa nu heini ka
hinga nu hambwano, o sumbu kipe naha. Woro o sumbu hinga to hinde apa nunu
okulawa sumbu hukwe nuhi ti nu hanja'ai kumbwa.

3

Gotri Kurais ga funda nunu ri ai rasairo

1 Kunu Gotri Kurais ga wa tiki funda kunu ri ai rasairo. Woro o keke kunu me pe
mwa'ambwe tini ku toro ki tau kwambu tiki ma ku randa. Kari kau ko ki, Kurais, Gotri
tapa mama tokwe King Apukolaka hinga ya ri da.
2 Kunu gisi gisi kari kau me ki dau mwa'ambwe tini ete ku hambwanda. Apa nuwe
ki dau mwa'ambwe leni ku hambwanda kei.
3 Hinde wowani, kunu Kurais ga ku haro, wosiwani kui himamwale ti Kurais
himamwale tinga Gotri mu tiki takaisini o da.
4 Kurais rini ki himamwale kipe naha nu dau sumbu mu ti o da. Woro ichai amwei
ri sirawa, nunu okwe rini ga Gotri lindana sumbu ki amwei funda nu sirakondau.

Nunu hima ako nu siraro

5 O keke nunu ele sembe hukwe hinga ti nunu ki dau ti ma tinda ete rawaiwa sa
i. Sumbu mwe le kale: Hima i humwe sawendau sumbu ti, hima i sembe ni kisi
wondau sumbu ti, hima i mwa'ambwe tini miya tiki heini okokonakoni sembe au

saindau sumbu ti, e, hima i mwa'ambwe ti keke funda okokonandau sumbu ti, ka funda okokonandau sumbu hinga to o nimba gambo gotri ni sirinandau sumbu.
6 Woro ele kipe sumbu kapwa sumbu hinga ni wosindau hima le Gotri to ele kapwa sumbu wasa wuhi ti ele wunu hakonda.
7 Woro imbihumbwa kunu okwe ele hima ga ku ichi'uchandani o sumbu hingambwa ku wosindaro.
8 Woro apa ele sumbu hinga ni ku wosindaro ti ma ku hanja'ai. Anangiyandau sumbu ti, hima ni sembe enge ani kapwa inaka hambwandau sumbu ti ma hanja'ai. E, hima ni saweholiyani kapwa tokwe sawendau mwanji hinga le apa kui takisopo ki ku bwa kei.
9 Kunu apa hiparakambwe fweleni mwanji gambo foti ku sawe kei. Hinde wowani, kui sembe hukwe ni ku sirinani ku wosindaro ele sumbu hinga tinda ete nika'ari tangondau hinga ku tangosini kunu apa hima ako naha ku sirasindau.
10 Gotri to ka hima ako naha kunu ri wosisini gisi gisi kunu ri ratorondani hambwa kipe naha ti kunu ri handawani kunu Gotri sumbu hingambwa naha ku toro kinani ku gindau.
11 Woro ka sumbu hinga ni nu sirinandawa, Girik hima hinga nu dau'u, Juta hima kupu hinga nu dau, hima tape kupu kutoro hima hinga nu dau'u, hima tape kupu kuto nambwe hima hinga nu dau, mwanji gale ba foni bwandau hima hinga nu dau'u hima tape ba foki nu dau, e, hima i tako tokwe dasini nindumwasari tau randau himache hinga nu dau'u hima foriki kapwa tau randa nambwe hima hinga nu dau, ele sumbu hinga sumbu mu laka hinga mina, sumbu kapwacheche naha. Kurais rindombwa nunu tinda ete hima ako naha ri wosisini nunu aulindani nui sembe we ki ri dasini tau rihi ri randau.

Nunu hima keke wo sumbu ti ma torowa nu toro

12 E, Gotri kunu keke omwesika naha ri wokoni rihi kunu ri nasiwani kunu ri himiyama hurahama hinga rihi minde naha halaya naha ku dau. Woro o keke kale sumbu kipe tini nika'ari ni ku so'oindau hinga ma ku so'oi: Kunu ele hima keke ma ku woni ku hambwandani ma wunu ku okulanda. Kunu hi kuhi ku rasaisini sembe wahapi tiki ku dasini ele hima ni sumbu kipe tumbwa ma wunu wosinda. Hima le kapwa sumbu ti kunu wosiwa apa sumbu wasa kunu ai ku wosi kei.
13 E, kui nindo ki hima fori ri hiparakambwe forito rini wosiro kapwa sumbu keke rini ni omwemendindani mwanjiche fo ri bwa ki ri hambwawa, o sumbu hinga ri hanja'aisini ri ini ori hima ga sa fi bwani o kapwa sumbu rini woro ti sa rini hanja'ai. Apukolaka to kui kapwa sumbu ti rani ri rumbwero hingambwa naha kunu okwe kapwa sumbu kunu wosiro hima lei kapwa sumbu ni ma ku rani rumbwe'i.
14 Ele sumbu ku wosi ki a sawendau leni ma ku sirinanda, woroti hima keke wo sumbu o sa mwasewa ma ku sirinanda. E, hima keke woni hima okulandau sumbu tombwa, ele biya sumbu hinga tinda dikisini ele sumbu kipe ni ai wando wando ini funda ai kupu hinga wunu laisiwani wu dau.
15 Kurais tombwa ri sembe wahapi ti nunu ri handau, woro o sembe wahapi sumbu to nui sembe ti sa aulini da. Ka sembe wahapi sumbu nu toro kinani Gotri nunu ri ucharo. Nunu Kurais ga tape funda naha nu sirasini nu dau. Wondani kunu Gotri ni gisi gisi ma ete rini ku wese'anda.
16 Kurais ri mwanji ti kui sembe we naha ki sa kwai tale. Wondawa ele kui hiparakambwe leni ele hambwa kipe ba fo ba fweleki ma wunu ku ondiyakandiyandani wunu ku sawendirinda. Wondani kui sembe we tiki Gotri ni ku wese'andani Gotri hi rasai hukwa ti, lotu wo hukwa ti, e, kui himamwale tini okulano hukwa le ma ku randa.
17 E, bwele sumbu ni ku wosino, bwele mwanji ni ku bwano, ele sumbu hinga tinda ete Apukolaka ri Jisas Kurais hi kumbwa ma ku wo. Wondani hi rihi tiki nui Yapai Gotri ni ya ma ku wese'anda.

Anahopwero hima lenga wui che lenga wui mwanji

18 Kunu humwe le, kui hurache le tako tokwe ma ku da. O sumbu hinga to Apukolaka
ri miya tiki ri heiwani kipe naha.
19 Woro kunu hurache le, kui humwe le keke ma ku wonda, apa mwanji kwambu
tiki wunu ku saweni wui sembe tini ku rakai kei.
20 E, kunu che le, kunu kui nuwai yapai mwanji ni gisi gisi ku sirinanda. Hinde
wowani, Apukolaka rini o sumbu hinga ni ri okokonandau.
21 Kunu yapai hima, kunu apa kui che leni sumbu fwele ku wosiwa sembe enge wunu
a ki. Foki sembe nomo kunu ano.

Tau randau hima lenga tau aulindau hima lenga wui mwanji

22 Kunu tau ra himache le, ele kunu aulindau hima i mwanji hinga tinda ete ku
mendini ma ku sirinanda. Apa nimba wui miyaningisopo ki kunu wu heini kui hi
tini wu rasai kinani tau ti ku ra kei, o hinga ti mina. Apukolaka ni ku akindani inaka
kuhi ti tau naha ni ku hambwasini ma ku randa.
23 E, ele tau ku randau ti, inaka funda ku owesini kwambu naha ki ma ete ku randa.
Woro hima i tau tini ku randau hinga mina. Apukolaka i tau tini ku randau hinga ma
ku ra.
24 Hinde wowani, kunu ku hambwandau, o Apukolaka i tau ti ku randau ti keke
ichai wasa ti o kunu hakonda. Wasa mwe ku torono ti o ri otokunasini ri owesiwani
da. Kunu Kurais i tau ra himache hinga o ku dau. Rindombwa kunu aulindau kui
Apukolaka mwe naha.
25 Woro hima fori rini kapwa sumbu tini ete ri wosindawa, ori hima kapwa sumbu
wasa rihi fiya ri ai torokonda. Hinde wowani, Gotri hima leni kipe na kapwa nanda
nambwe, mina, o ri gisi kumbwa norukweni ri kilikonda.

4

1 Kunu ele tau aulindau hima le, kunu ele tau ra himache kuhi leni sumbu kipe
tumbwa ku sirinandani ma wunu norukwenahani ku aulini ku da. Ku hambwandau,
kunu okwe kui Apukolaka naha ri rini hewen ko ki o da.

Gotri ni kwambu naha ki uchahambwandau sumbu tinga numbo kipe naha ki indau sumbu tinga

2 Kunu Gotri ni ku uchahambwandau sumbu ti kwambu naha ki ma ku torosi. Gotri
ni ku uchahambwa kinawa, ku hambwafwa'aisini ku dasini rini ku wese'andani o
sumbu hinga ma ku wosinda.
3 Wondani Gotri nunu okula kinani ma rini ku uchahambwanda. Wowa apa numbo
ti ri tukwasiwa Gotri mwanji ti nu bwa. Mwanji mwe ti, Kurais ni sawero yanisini daro
mwanji tini nu bwakondau. O mwanji kekembwa ando kalapus do a da.
4 Kunu ani keke Gotri ni ma ku uchahambwandawa apa do yanisini daro mwanji
ti amwei naha ele hima ni wunu a bwawa Gotri ani haro tau ti kipe tumbwa sa
sukwanda.
5 Kunu ele hoko ki dau himako i nindo ki ku ichi'uchandau ti, hamb-
wafwa'ainahasini ku ichi'uchanda. Apa Gotri tau ku rano amwa ti nimba ini humbu
ki.
6 Mwanji kuhi ti hima le eripe'aripeni wu mendi kinawa wunu okulano mwanji
tumbwa ma wunu ku bwanda, o hinga wondani ele hima le wui mwanji wasa ti
norukweni o ku sawekonda.

Pol Tikikas hima pi Onisimas ni wunu tambwa fini ri rumbwewani fi iro

7 E, Tikikas to kale tau a randau ti kunu sawehambwawa o ku mendikonda. Tikikas
rini nu okokonandau nui hiparakambwe fori, wosini Gotri tau ni kipe tumbwa ri
randani nunu ga tau funda nu randau hima.

8 Woro o sumbu keke rini ni o a rumbwewani kunu tambwa o ri inda. Rindo apa
do ki hinde hinga nu dau sumbu ele ni kunu ri sawekonda, wowa sembe kuhi ti kunu
okulawa, ku eripe ki.
9 Woro Onisimas okwe Tikikas ga o funda fini a rumbwewani opi inda. Onisimas
okwe rini nu okokonandau nui hiparakambwe fori, wosini Gotri tau ti kipe tumbwa
ri randau hima. Rini o kui ko mu pe hima. Woro findo fi iwa ele sumbu hinga aha'a ki
sukwandau tinda ete o kunu fi sawehambwakonda.

Pol Kolosi sios leni ri wese'aro

10 E, ani ga kalapus ki funda si dau hima fori, Arisutakas okwe o kunu ri wese'anda.
Wowani Banapas ri wawei, Mak, okwe o kunu ri wese'anda. Woro kunu tambwa ri ini
ri raruwa, o mwanji kunu a rumbwero hinga ma rini ku rakaru.
11 E, hima fori, Jisas Jasitas uchandau hima ri, rini okwe o kunu ri wese'anda. Woro
Juta hima kupu lei nindo ki kale hima namili tombwa Gotri aulindau kwambu do nuwe
ki omwesika sukwa kinani wu ani okulani Gotri tau ti funda nu randau. Wondani kipe
naha tumbwa wu ani okulandau.
12 E, Epafuras okwe o kunu ri wese'andau. Rini okwe kui ko mu pe hima, wosini
Kurais Jisas i tau ra himache. Rini kunu ni okula kinani Gotri ni gisi gisi ete ri
uchahambwandau. E, Gotri ni ri uchahambwandau bomo ti, Gotri kunu ri okulawa
ri himache naha ku sirani kwambu naha ki ku etisini Gotri okokona tini kui inaka tiki
tinda ku hambwasini kipe naha o tini ku sirinanda ki.
13 Ando rini ani heini ani hambwasini ka hinga kunu a sawendau: Rini tau kwambu
naha ri rani kunu ga, Leyotisiya pe hima lenga, e, Hirapolis pe hima lenga kunu ni ri
okulandau.
14 E, nui nau fori, Luk, rini dokita tau randau hima, woro rini ga Dimas ga fini okwe
o kunu fi wese'anda.
15 Kunu ele Leyotisiya kipe hima le wunu a wese'andau mwanji ahi ti ma wunu
sawehambwa. Wondani ai wese'a ti Nimba ga ele ti aka ki waundau sios hima lenga
ma wunu sawehambwa.
16 Woro kunu do chengi a kairo ti ku heiwa o chengi mwe naha ma ku rumbwewa
Leyotisiya pe hima le okwe sa wu hei. Wondawa kunu okwe Leyotisiya ki a
rumbwewani iro chengi ti ma ku hei.
17 Wondani Akipas ni ka mwanji ahi ma rini sawe: “Mini o tau Apukolaka ki mi
torosini mi randau ti hambwafwa'aisini norukweni ma rani humbu.”
18 Ani Pol to, anjenga ai tapa tiki jipe naha ki do kunu a wese'andau mwanji ti a
kaikonda. Kunu kalapus ki a dau sumbu ni ma ku ani hambwanda. E, Gotri hima keke
woni hima okulandau sumbu ti kunu ga ya o ete da.

Pol To Metengei Naha Tesalonaika Sios Leni Rumbwero Chengi

1 Ani Pol, Sailas, e, Timoti, nunu Tesalonaika ko ki dau sios himiyama hurahama leni
do chengi kunu ni nu kaini nu rumbwe'indau. Kunu Yapai Gotri ga, Apukolaka Jisas
Kurais ga o ku dau.
Gotri ri hima keke wo sumbu tinga sembe wahapi sumbu ga kunu ga ya sa ete da.

Tesalonaika hima le sembe mwe naha ki wu hasini kipe naha kumbwa ete wu daro

2 Gisi gisi kunu keke Gotri ni ete nu wese'andau. Wondani Gotri ni nu uchahamb-
wandau gisi ki hi kuhi le nu uchani Gotri ni ete nu uchahambwandau.
3 Nunu sembe ha sumbu kuhi ki sumbu kipe le sukwandau sumbu kuhi ti, hima keke
wo sumbu tini tau kwambu naha ki ku randau sumbu ti, e, sembe ha sumbu kuhi ti
kwambu tiki ku toronambusini nui Apukolaka Jisas Kurais ni ete ku nikisindau sumbu
tini nui Yapai Gotri miyaningisopo ki nu ai hambwandani rini ni nu wese'andau.
4 Nui hiparakambwe le, nu hambwasindau, Gotri kunu keke woni rihi minde naha
kunu ri nasindau.
5 Hinde wowani, doha'a Gotri mwanji kipe kunu ki nu rataro ti, mwanji tumbwa
kunu nu ha nambwe. Mina. Do Gotri mwanji kipe nu bwaro ti, Gotri Himamwale
kipe ga ri kwambu tinga tau amwei naha ri rawani sembe we kuhi ki sembe ha sumbu
omwesika naha ti sukwaro. Kunjenga o ku hambwanda, kunu ni nu okula ki kui nindo
ki nu wosiro sumbu ele ni.
6 Wosini kunu nunu ga Apukolaka ga ele nui sumbu ni ku heini ku sirinaro. Nomo
miyafo kunu ki raundawani Gotri mwanji ti ku mendini ya ku toronambu. Wosini
Gotri Himamwale kipe ki tandau eripe'aripe ki ya ku eripe'aripenda.
7 O keke ele sembe ha himako Masetoniya mapwa ki, e, Girik mapwa ki dau hima
leni himamwale hinga sumbu kipe ti wunu ku mekusinda.
8 Hinde wowani, Apukolaka mwanji ni ku bwandau sumbu kuhi ti me tini yewani ata
sukwani ele ko ele ko indau hinga tinda ichi'ucharo. Mwanji suwa mwe ti Masetoniya
mapwa ga Girik mapwa ga kapi kumbwa ambwe nambwe. Mina. Ele mapwa hinga
tinda ete Gotri ni sembe mwe naha ku hasindau mwanji suwa ti tinda wu mendisindau.
O keke nunu bwele mwanji ba foni kunu ni nu saweno. Mina, tinda wu mendisindau.
9 Kunu tambwa nu tawani nunu ku rakaruwani ele tau nu raro sumbu ti, ele
gambolombo gotri ni ku hanja'aisini Gotri ni sembe ku hasini himamwale ga dau Gotri
mwe naha ri tau ra himache hinga ku sukwaro sumbu ti, e,
10 kari hima imbihumbwa ri hasiwani Gotri ai rini rasairo ri Che ri, Gotri ichai sembe
enge ri ani kapwa sumbu wasa nunu ri hano keke rindo ai nunu ratakondau hima ri,
Jisas, to hewen ko ti ri hanja'aisini ri ai ta ki ku nikisindau sumbu ti, ele sumbu kuhi
ni wu mendini ele mapwa ki wu anambwa anambwandau.

2

Pol Tesalonaika ko ki tau ri raro mwanji

1 Nui hiparakambwe le, kunjenga o ku hambwanda, imbihumbwa kunu tambwa nu
ini tau nu raro ti nimba i nambwe.
2 Kunu ku hambwandau hinga, metengei naha Filipai ko ki nu ini amwaka ti nu
mendiro. Hima tape nuhi ki walambe sumbu nunu wosini nunu saweholiyaro. Woro
nui Gotri to inaka nuhi ti nunu okulasiwani nui miho leni nu aki nambwe. Mina.
Kwambu ki nu etinambusini Gotri mwanji kipe ti nunu ni omwemendindaro miho
hima lei nindo ki kunu nu bwandaro.

3 Hinde wowani, Gotri mwanji kunu nu bwani kui sembe ti nu yeni nu rasaindau
sumbu ti, nui hima tape okokona tini nu sirinani kunu nu gambo kinani mwanji le
walambe nu bwanda nambwe.
4 Mina. Gotri nunu simiyaneheiwani yakinawanimbwa Gotri ri mwanji ele hima ni
nu bwa ki tau nunu haro. O keke nu bwa ki Gotri nunu haro mwanji hinga numbwa
amwei nu sawendau. Tau mwe nu randau ti, hima leto tau nuhi ni okokona ki nu
randa nambwe. Mina. Gotri tombwa heini okokona ki nu randau. Hinde wowani,
Gotri tombwa inaka nuhi ti ri kilindau.
5 Ku hambwandau, mwanji nuhi ti sembe kunu nu yewa hi nuhi ku rasai kinani
nu bwa nambwe. Minambwe naha. Gotri heindawani ka mwanji kunu a sawendau.
Nunu doha'a tau nu randau ti, ya mwa'ambwe keke okokonandau sumbu ni nu
yanisini gamboni nu randa nambwe.
6 Nunu hima i miyaningisopo ki, kui miyaningisopo ki'i hima ba fwelei
miyaningisopo ki, hi omwesika nu toro ki nu hambwanda nambwe. Mwe naha, o
Kurais himache hi hinga nu torosindau. O keke o inaka hinga torosini kwambu ki
kunu nu ekichasipo hi nuhi ti ku rasaikoro.
7 Woro kunu ga nu daro gisi ki, sumbu wahapi nahache ki kunu nu wondaro, nuwai
to che leni norukweni ti enependau hinga.
8 Kunu naha keke ete nu wondaro, o keke Gotri mwanji numbwa kunu nu ha ki nu
otokunasini nu daro hinga mina, kunu keke nui himamwale ti nu ohumbwe kinani nu
otokunasini nu daro. Hinde wowani, kunu keke funda ete nu wondaro.
9 Nui hiparakambwe le, kui nindo ki tau kwambu naha ki nu rani kunu nu
okulandaro ti, ku hambwasinda. Ahirahi kuhi ti nimba nu awa nomo ku ano keke,
nunu niliki tapwaki nui tapa ki a nuhi nu ra kinani tau nu randani Gotri mwanji kipe
ti kunu ni nu bwandaro.
10 Kunu, sembe ha himako, kui nindo ki nu wosindaro sumbu le, kunjenga ku heini
ku hambwandau. Gotri okwe o ri hambwanda. Ele nui sumbu funda ete halaya naha
kipe naha tumbwa, fo kapwa sumbu nambwe.
11 Ku hambwanda, yapai ri che leni ri wosindau sumbu hingambwa, nunu okwe
kunu ni funda funda o hingambwa kunu nu wosiro.
12 Nunu sembe kunu nu yeni nu rasaindani kui sembe tini nu okula kinani mwanji
le kunu nu bwandaro. Nui okokona ti Gotri sumbu kipe ti kunu talesiwa o ri sumbu
kipe kumbwa ku ichi'uchanda kinani mwanji kwambu ki kunu nu sawendaro. Hinde
wowani, Gotri kunu ucharo ti, ku tani ri aulindau kwambu ki ku rarusini rini ga
lindana hinga ku da ki kunu ri ucharo.

Sembe mwe naha wu hasini nomo wu ra ki kwambu tiki wu etisindau

13 Gisi gisi Gotri ni kunu keke nu wese'andau bomo foti ka: Metengei naha Gotri
mwanji ti kunu ki nu rataro gisi ki o tini mendiro ti, hima lei mwanji hinga mina,
Gotri mwanji mwe naha hinga ku mendini kui sembe we ki ku toronamburo. Woro
mwe naha, ku mendiro mwanji ti Gotri mwanji. Apa o mwanji mwe naha to kunu
sembe haro hima i sembe we ki tau hinga ya kunu randa.
14 Nui hiparakambwe le, kunu Jutiya mapwa ki dau sios lei sembe ha hima
hingambwa ku sirahiro. Jutiya kipe sios le wunu Jisas Kurais ni sembe wu hasini Gotri
himiyama hurahama hinga wu dau. Wunu Juta hima kupu le wunu yewani amwaka
wu mendiro hingambwa, kunu okwe kui hima kupu le kunu yewani amwaka le ku
mendiro.
15 Woro Juta hima kupu le Apukolaka Jisas ni wu yeni wu siro ti, Gotri mwanji
bwarakarandaro hima fwele okwe ete wu yeni wu siro. Wosini Gotri tau nu
rano ti minambwe nunu nani kwambu ki nunu sawembwawani nu indau. Wunu
Gotri okokonandau sumbu kipe tini wu yetupwandani ele hima ni tinda ete wu
omwemendindau.

16 Wondani ele hima kupu ba fweleni Gotri wunu ai ratano mwanji ti wunu nu
bwakondawani nui numbo ti wu ichakifachakindau. O hinga gisi gisi kapwa sumbu
wu wosindawani o kapwa sumbu fwa hinga uyani omwesika naha ihiro. O keke Gotri
sembe enge a rihi ti wunu ki sukwahiro.

Pol ai wunu hei kinani ri hambwaro

17 Nui hiparakambwe le, kunu ga nu daro naha to Juta hima leto nunu
kutoˈikutotasiwani gisi faiche nuwai yapai nambwe chenguto hinga apumbwa apa
nu dau. Mwe naha, kui miyaningisopo gamweche ri nu hei nambwe naha. Woro
inaka nuhi tito kunu ni ete nu hambwandau. O keke kui miyaningisopo nu hei kinani
numbo nu wakindau ti, tau kwambu naha ki nu randau. Wondawani inaka nuhi ki
dau himamwale nuhi ti kunu nu hei kinani ete ichakandau.
18 Hinde wowani, kunu tambwa nu ta ki au nunu saindaro. Ani Pol kunu tambwa a ta
ki numbo miyafo naha ki a simiyaro. Woro mina, Saiten to numbo nunu ichakisindau.
19 Ichekai nui Apukolaka Jisas ai tawa ri miyaningisopo ki nu etikonda. O gisi ki
bwele mwaˈambwe ni nu torono? Bwele mwaˈambwe keke inaka kipe nu hambwani
nu eripeno? O kunu keke sa to.
20 Mwe naha. O gisi ki hi kipe nuhi ti, eripeˈaripe sumbu nuhi ti, kunu keke nunu ki
o takonda.

3

Sembe ha sumbu ai wunu okula ki Pol Timoti ni ri rumbwero

1 Woro nunu apa hinde nu nikisinda kumbwa. O keke ka hinga nu hambwaro: Ani
Pol ga Sailas ga sini bati do Atenes ko ki si dano. O numbo ti kipe naha.
2 Wosini hiparakambwe nuhi fori Timoti ni o si rumbweˈikonda. Timoti rini Gotri
tau ra himache hinga ri dasini Kurais mwanji kipe tini bwandau. Wosini Gotri tau ti
nunu ga funda nu randau. Rini si rumbweˈiwani ri indau ti, sembe ha sumbu kuhi ti
kunu okulawa kwambu tiki ku eti ki.
3 Foki hima fwele nomo wu rani amwaka wu mendifuni hoko tokwe wu ai wu raru
ki. Hinde wowani, kunjenga ku hambwafwaˈaisinda, Gotri o nomo hinga nu ra ki nunu
ri ondiyasiro.
4 Mwe naha, imbihumbwa kunu ga nu dani ka hinga kunu nu sawero, “Ichekai nomo
omwesika nu ra sindau.” Wosiwani apa o nu sawero hingambwa sukwasiwani ya ku
hambwasinda.
5 O keke apa ani anayiti nambwe, hima forini a rumbwero. Wosini apa sembe ha
sumbu kuhi ti norukweni a mendi ki a nikisinda. Foki sembe yendau hima ri tani
sembe kunu yewa sembe ha sumbu ti ku hanjaˈaiwa o tau nu raro ti apa nimba i ki.

Timoti mwanji sawehambwa kipe tini ri raˈaiwani Pol eripero

6 Timoti kunu tambwa ri iro ti, kunu hanjaˈaisini ri ai tani apa chumbwa ri siraro.
Ri sirani mwanji sawehambwa kipe naha ni nunu ri sawero. Sembe ku hasini hima le
keke ku wondau sumbu leni nunu ri sawero. Mwanji fo ete ri sawero ti, gisi gisi nunu
keke ete ku hambwandani inaka kipe kuhi ti nunu keke ete ku wondani kunu nu hei
ki nu gindau hingambwa kunu okwe nunu ni ku hei ki ku gindau.
7 Nui hiparakambwe le, dele mwanji nu mendini ete nu hambwa, sembe ha sumbu
kuhi ti kwambu tiki ete dau. Woro o sembe ha sumbu kuhi to ele nomo hinga nu
randani amwaka nu mendindau nui sembe tini okulawani ya nu eripeˈaripenda.
8 Hinde wowani, mwanji mu mwe ti ka hinga: E, Apukolaka hi ki kwambu ki ku
enindau keke, nunu okwe himamwale ga nu dani nu eripeˈaripendau.
9 Nui Gotri miyaningisopo naha ki kunu keke funda ete nu eripeˈaripendau. Gotri
do eripeˈaripe omwesika nunu ri haro ti, o sumbu keke numbo geni rini nu weseˈawa
apa chikino?

10 Gisi gisi niliki tapwaki kui miyaningisopo nu heini sembe ha sumbu kuhi ti ai rai
hinga wono keke kunu nu ai okulani nu chiki ki Gotri ni ete nu uchahambwandau.

Pol wunu tambwa i kinani Gotri ni ri uchahambwandaro

11 Gotri ni nu uchahambwandau ti, nui Yapai Gotri ga ri Che ri Jisas nui Apukolaka
ga finjenga numbo nunu mekuwa kunu tambwa nu ta ki.
12 Apukolaka ri hima keke wo sumbu ti gamwe ga gamwe ga sa kunu ri hasiwa,
inaka nuhi ti kunu keke nu wondau hingambwa kui hiparakambwe lenga ele hima ba
fwelenga o hingambwa ku wosi ki.
13 Nui okokona ti Gotri o sumbu hinga kunu ri wosini inaka kuhi le yakinasi ki.
Wosiwa ichekai nui Apukolaka Jisas ri himiyama hurahama lenga ri ai tawa nui Yapai
Gotri miyaningisopo ki kapwa sumbu nambwe kipe naha kumbwa ku da ki.

4

Gotri okokonandau ichi'ucha sumbu

1 Nui hiparakambwe le, apa Apukolaka Jisas hi ki mwanji kwambu tiki kunu nu
sawendau. Gotri okokona ni ku sirinano sumbu kipe le tinda ete kunu nu mekuro.
Wosiwani apa ele sumbu hinga ni ku sirinandau. Woro o sumbu gamwe ga gamwe ga
ma ete ku wonda.
2 Hinde wowani, Apukolaka Jisas ri kwambu ki kunu nu sawero mwanji le tinda
norukweni ku hambwasindau.
3 Gotri ri okokona ti ka hinga: Sembe kuhi halaya naha ki ku dasini hima i humwe
sawendau sumbu ti ku ratakosini kipe naha kumbwa ete ku da ki.
4 Anahopwendau sumbu ti ku hambwafwa'aini kunjenga kui hima tape tini noruk-
weni ma ku aulindani o sumbu ni kipe ku enependawa kipe tumbwa sa da.
5 Apa hoko pe hima leto Gotri ni hikisasini hima tape wuhi au saini ana'okokonandau
hinga ku wosi kei.
6 Apa o sumbu hinga ni ku sirinakoni kui hiparakambwe leni kapwa sumbu ku
woni wunu gamboni wui mwa'ambwe ni hili ku ya kei. Apukolaka o sumbu hinga ni
wosindau hima leni tinda ete nomo wasa wunu ri hakondau. Imbihumbwa o mwanji
hinga ni amwei naha kunu nu saweni nu autangiro.
7 Gotri hima i sembe ni kisi wondau sumbu tini nu wosi ki nunu ri ucha nambwe.
Mina. Rini halayanahasini nu da ki nunu ri ucharo.
8 O keke hima fori do mwanji ni gumwa ri siwa, rini hima leni gumwa ri sinda
nambwe, mina, o Gotri ni gumwa ri sindau. Do Gotri tombwa Himamwale rihi ti kunu
haro.
9 Ani apa kui hiparakambwe le keke ku wono mwanji fweleni kunu a kai hinga.
Hinde wowani, Gotri o sumbu hinga ni tinda kunu ri ondiyakandiyawani kipe naha
ku sirinandau.
10 Wosini Masetoniya mapwa ki dau hiparakambwe le keke tinda ete ku wondau.
Woro nui hiparakambwe le, mwanji kwambu naha ki kunu nu sawendau: Dele sumbu
hinga gamwe ga gamwe ga ma ete ku wondawa sa sukwanda.
11 Sembe wahapi naha ki ku dano sumbu tini ma ete ku wakini ku sirinandani ele
mwa'ambwe kuhi hinga tinda kunjenga norukweni ku aulinda. Imbihumbwa kunu
nu sawero hinga, kui tapa ki tau ma ku rani ku a a kunjenga ma ku okulanda.
12 O hinga ku wosindawa ele sembe ha nambwe hima lei miyaningisopo ki hi kuhi
kipe naha ya sukwakonda. Wondawa mwa'ambwe foti keke ku heifuni hima ba foni
hinde o keke ku sili kumbwa.

Apukolaka ri ai tani o ai nunu rasaikonda

13 Woro, nui hiparakambwe le, haro hima ele ni bwelefo kalefo ku nani ku
ambwatinambwatino sumbu ti nu diyaha. Foki apa Gotri ni sembe ha nambwe hima

kale matimat ki siro himako ai saino sumbu ni wu hikisasini dau hinga kunu okwe o hingambwa sembe nomo tinga ku da ki.
14 Nunu Jisas hasini matimat ki ai sairo tini sembe rini nu haro. O keke ya nu hambwanda, Gotri ri kwambu ki ele sembe hasini haro hima leni Jisas ga ya funda wunu ri ai ri ratakonda.
15 Apukolaka mwanji ni ka hinga kunu nu sawenda: Ichekai Apukolaka ri ai tawa, nunu nu ha nambwe himamwale ga nu dau himako, apa ele sembe hasini haro himako ni nu dikisini nundo mwaseni nu i hinga.
16 Mina. O gisi ki Gotri hapa tinga ri sawewa, ele ensel ni aulindau ensel mwa laka ori ri uchawa, Gotri ri fu ti ya wuichikonda. Wowa Apukolaka hewen ko ti ri hanja'aisini ri sikawa imbihumbwa Jisas ni sembe wu hasini wu haro hima le ya wu ai saikonda.
17 Wowa o gisi kumbwa nunu nu ha nambwe himamwale ga nu dau himako wunu ga funda ete Apukolaka hiki tinga nunu rakausiwa niri tiki ya rini nu heikonda. Wosini rini ga ya nu ete da ete dakonda.
18 Woro kui hiparakambwe leni do mwanji ni ma wunu ku saweni wui sembe tini ma wunu ku okulanda.

5

Apukolaka ai tano tini ma nu otokunasini nu dani nu nikisinda

1 Nui hiparakambwe le, nunu doha'a sumbu sukwano gisi tinga amwa tinga hinde kunu nu sawe kumbwa, o nu hambwanimbwa kunu nu sawehambwano.
2 Kunjenga o ku hambwasinda, Apukolaka ri gisi ti niliki ki hili ya hima sukwandau hinga ya sukwakonda.
3 Hima le ka hinga o wu sawekonda, “Apa gisi kipe naha, kipe naha tumbwa o ya nu dakonda.” Woro o gisi naha ki, walambe naha ki wunu wosino sumbu ti metengei ete o wunu ki sukwakonda. Wowa amwaka wu mendino ti himiyama leto che ra ki gwai mendindau hinga wu mendino. Do kapwa mwa'ambwe apa hinde wu ratako kumbwa.
4 Woro, hiparakambwe le, kunu hundu tiki ku da nambwe, o keke ka sumbu hinga hili ya hima niliki tandau hinga kunu ki sukwawa hinde ku apapana kumbwa. Minambwe naha.
5 Hinde wowani, kunu tinda ete tapwaki ki dau hinga. Nunu hundu ni dasikinasin-dau hinga mina.
6 O keke, foki apa ele biya hima ba fwele wu tukuyandau hingambwa nu tukuya ki. Miya nuhi sa ripasiwa ma nu hambwafwa'aisini nu da.
7 Nu hambwanda, tukusekupwa hima le wunu niliki wu tukuyandau. E, uku ani ambwatinambwatindau hima le, wunu niliki kumbwa uku wu ani wu ambwatindau.
8 Woro nunu tapwaki kipe, o keke nu hambwafwa'aisini nu da. Sembe ha sumbu nuhi ga hima keke wo sumbu ga siyoti kapa ni inaka ki so'oindau hinga ma nu so'oisi. Wosini nu etinambusini Gotri ai nunu ra'aino gisi ti nu nikisindau sumbu ni kapa ki wosiro hati kwambu hinga ma nu gwaro.
9 Gotri sembe enge wasa rihi nu toro ki nunu ri ondiyasi nambwe. Mina. Nunu ri ondiyasiro ti, nui Apukolaka Jisas Kurais ai nunu ra'ai ki nunu ri ondiyasiro.
10 Jisas ri haro ti, nu hano'o, himamwale tinga ete nu dano, ri ai tawa nunu himamwale ako nu torosini rini ga ete nu da ete nu da kinani ri haro.
11 O keke kunu funda funda apa do ku wosindau hingambwa, kui hiparakambwe leni mwanji kipe leni wunu ku bwandani sembe ha sumbu wuhi leni ma wunu ku okulandawa kwambu ki sa wu eninda.

Mwanji tipache fwele

12 Nui hiparakambwe le, ka mwanji hinga ni kunu nu sawendau: Kunu ele hima
mekupu hinga wu etisini kui nindo ki tau wu randau hima le tako tokwe ma ku da.
Hinde wowani, Apukolaka to sios mekupu hima hinga wunu esisiwani kui sios mekupu
hima hinga wu dasini numbo kipe kunu mekundani sembe ha sumbu kuhi ti kunu ri
ondiyakandiyandau.
13 Wu randau tau ti keke hima kipe naha ma wunu ku nani omwesika naha wunu
keke ma wo. Wondani ele hiparakambwe ga sembe wahapi kumbwa ma ku da.
14 Nui hiparakambwe le, ka sumbu hinga ni mwanji kwambu tiki kunu nu sawendau:
Kunu kale tauwofundau hima leni ma wunu ku okulani wunu ku ai ku rata. Wondani
akitiwotindau hima leni wui sembe ti ku okulandani yakinanda nambwe hima le okwe
ma ete wunu ku okula. Ete wondani ele hima ni tinda ete mwanji awariche wunu ma
ku bwandani ku okulanda.
15 Foki apa ele kapwa sumbu kunu wosindau hima leni kapwa sumbu wasa wuhi
wunu ku wosi ki. Gisi gisi ele hiparakambwe leni, e, ele hima hinga tinda ete sumbu
kipe ti ete wunu ku wosindani o numbo numbwa ma ete ku sirinanda.
16 Wondani gisi gisi ma ete ku eripeˈaripenda.
17 Gisi gisi Gotri ni ma ete ku uchahambwanda.
18 Gotri ele sumbu hinga tinda ete kunu wosindau tini ma rini ku weseˈanda. Hinde
wowani, o sumbu hinga ni Jisas Kurais ki ku sirinanda kinani Gotri okokonandau.
19 Apa Gotri Himamwale ri hi okundau ti ku ai yetipina kei.
20 Apa hima fwele Gotri mwanji ti kunu wu bwarakarawa gumwa wunu ku si kei.
21 Woro ele sumbu hinga tinda ete norukweni ya ma ku kili. Wosini sumbu kipe
naha leni ma ku toronambu.
22 Wondani ele kapwa sumbu hinga tinda ete ya ma ku ratako.
23 Gotri rinjenga sembe wahapi mu naha, woro do Gotri to kunu ratorowa halaya
naha naha ku dawa himamwale kuhi ti, mwale kuhi ti, e, hima tape kuhi ti ri
aulindawa nui Apukolaka Jisas Kurais ri ai tano gisi ki kapwa sumbuche fo nambwe
kipe naha tumbwa ete ku dawa sa ri ai ta.
24 Kunu uchandau hima ri Gotri, rini hima kipe naha, o ri sawero hingambwa ri wosi
sindau.
25 Nui hiparakambwe le, kunu Gotri ni nunu keke ma ku uchahambwawa Gotri sa
nunu okula.
26 Nunu Gotri ri himiyama hurahama le nui sumbu ti ka hinga: Ele hiparakambwe
ni tinda ete tapa ti ma ku anayenguna.
27 Apukolaka hi ki mwanji kwambu ki ka hinga kunu a sawenda: Do chengi ele
hiparakambwe tinda ete ma wunu ku hambwawa sa wu mendi.
28 Nui Apukolaka Jisas Kurais ri hima keke wo sumbu rihi ti kunu ga o da.

Pol To Numbo Fonga Ai Tesalonaika Sios Leni Rumbwero Chengi

1 Ani Pol, Sailas, Timoti do chengi nu kaini kunu Tesalonaika sios ki dau himiyama
hurahama leni kunu nu rumbwe'indau. Kunu nui Yapai Gotri ga Apukolaka Jisas
Kurais ga fini ki o ku da.
2 Yapai Gotri ga Apukolaka Jisas Kurais ga hima keke wo sumbu tihi tinga sembe
wahapi fihi tinga o kunu fi hakonda.

Pol Gotri ni wese'aro

3 Nui hiparakambwe le, gisi gisi kunu keke Gotri ni ma nu wese'anda. O sumbu
hinga nu wosino ti kipe naha. Hinde wowani, sembe ha sumbu kuhi kwambu tiki ku
toronambusini ku dani kunu funda funda tinda ete ele hiparakambwe ni sembe kuhi
ti wunu keke ku wondawani, kapi sumbu ku sirinandau hinga to omwesika naha ki
ya ete sukwanda.
4 O sumbu hinga ni ku wosindau kekembwa, Gotri ele ri sios lei wui nindo ki hi kuhi
ti nu rasaindau. Kui miho le kunu omwemendindawani, ele nomo hinga tinda ete
kunu ki sukwandani ele amwaka hinga ku mendindau, woro sembe ha sumbu kuhi
ti kwambu naha ki ku toronambusini ele nomo hinga ku randau. Do kui mwanji ni
wunu nu sawendau.

Gotri sumbu kipe rihi ki nunu ri kilindau

5 O sumbu hinga ku wosindau ti, Gotri ka hinga nunu mekuro: Rini sumbu kipe
kumbwa nunu ri kilindau. Hinde wowani, ele nomo hinga ku randau ti, Gotri kunu
chikisiwa Gotri aulindau ko ki raruno hima kipe naha ya ku sukwakonda.
6 Gotri ri sumbu kipe ki ka hinga o ri wosikonda: Nomo kunu handaro hima leni
nomo wasa o ai wunu ri hakonda.
7 Wosini ele ku randaro nomo le ri rani ri rumbwesini, kunu ga nunu ga funda nu
himatino gisi ti ya nunu ri hakonda. O himati gisi nunu ri hano sumbu ti, Apukolaka
Jisas ga ele ri ensel hima kwambu ga hewen ko ti wu hanja'aisini hi omwesika
okusindau ki amwei wu sirano gisi ki ri wosikondau.
8 Woro o gisi naha ki Gotri ni hikisandaro hima lenga, e, nui Apukolaka Jisas ri
mwanji kipe ni sirina nambwe hima lenga kapwa sumbu wasa o ya wunu ri hakonda.
9 Kapwa sumbu wasa mwe wunu hano ti ka hinga: Wunu Apukolaka miyaningisopo
ga hi hinga okundau kwambu rihi ga apahime naha wu dasiwa, walambe naha wunu
iwa tinda ete ya wu humbukonda.
10 Woro o gisi ki Kurais ri ai tawa Gotri ri himiyama hurahama ele hi rihi ti ya
wu rasaikonda. Wondawa rini ni sembe haro hima le eripe'aripe sumbu omwesika
ya rini wu hakonda. Woro kunu okwe o hingambwa o ki wunu ga ku dasini ku
eripe'aripekonda. Hinde wowani, Gotri mwanji ti kui nindo ki nu bwandawani o
mwanji ni ku mendini sembe mwe naha ete ku haro.

Pol Tesalonaika sios hima leni ri okula ki Gotri ni ri uchahambwaro

11 Dele sumbu hinga sukwano tini nu hambwasini Gotri kunu okula kinani gisi gisi
kunu keke ete rini ni nu uchahambwandau. Wondawa Gotri ete kunu ri okulandawa
ri tumwa tini ku mendini ku sirinandau hima hinga naha ku sira ki. Wosini Gotri ni
nu uchahambwandau ti, Gotri ri kwambu kunu ri hawa ele sumbu kipe ku wosi ki ku
okokonandau ti mwe naha ku wosini Kurais ni sembe ku hasini ku randau tau hinga
tinda ete kipe naha tumbwa ku rani ku humbu ki.

12 O sumbu ni ku wondani nui Apukolaka Jisas Kurais hi tini o ku rasaikonda. Wondawa rini okwe hi kuhi ti o ri rasaikonda. Woro o sumbu hinga kunu ki sukwakondau ti, nui Gotri hima keke wo sumbu rihi ga nui Apukolaka Jisas Kurais hima keke wo sumbu rihi ga opi sumbu keke ya sukwakonda.

2

Gotri lo mwanji ni sawesiya'aino hima

1 Nui hiparakambwe le, nui Apukolaka Jisas Kurais ri ai tawa, rini ga funda nu wausini nu dakondau ti, o sumbu ni mwanji ka hinga kunu nu sawenda:
2 Hima fwele kunu sawendau'u, Apukolaka ri gisi ti tahiro? Ka mwanji hinga wu bwandau ti, mwanji mwe soki wu rataro? Himamwale foto hima forini o mwanji hinga sawewani wu bwandau'u, hima forito ri inaka ki o mwanji hinga ri bwawani wu bwandau'u, mina, nundo o mwanji hinga ni chengi ki nu kaisini wunu nu rumbwe'iro hinga wu hambwani wu bwandau'u. Woro do mwanji tapa miya hinga ku mendiwa, apa metengei ete ku apapanani inaka tenge miyafo ku hambwa kei.
3 Apa hima fori mwanji fweleki'i sumbu fweleki kunu gambo ki. Mina. Hinde wowani, o gisi laka hinga tinjenga hinde apa sukwa kumbwa. Mina. Metengei naha hima miyafo naha Gotri ni gumwa o wu sindakonda. Wondawa Gotri lo mwanji ni sawesiya'aino hima ri amwei o ya ri sukwakonda. Woro ori hima rini hi ki raini ri humbu ki rini ondiyasiro.
4 Rindo ele hima wui gotri wu nandani wu lotu wondau sumbu hinga tinda ete wunu ni omwemendikonda. Wosini hi rihi tumbwa ri rasaindani ele mwa'ambwe hinga ni tinda ete ya ri takwilini ri rawaikonda. Wondani rindo Gotri aka laka ki ri raruni ri litisini ka mwanji hinga o ri sawekonda, “Ani andombwa Gotri.”
5 Imbihumbwa kunu ga a dani do sumbu sukwano mwanji tini kunu a sawero. Woro o mwanji ku ai hambwandau'u, ku hikisahiro?
6 Woro apa o kapwa hima ri tano numbo ti mwa'ambwe foto o rini ichakisindau. Kunu o mwa'ambwe ni ku hambwandau. Woro Gotri ri ondiyasiro gisi kumbwa amwei ya ri sukwakonda.
7 Ku hambwanda, apa do Gotri lo mwanji ni sawesiya'aino sumbu ti yanisini usari o wosinda. Ete yanisini wondawa ori hima tano numbo ichakisindau hima ri sukuni iwambwa amwei o ri sukwakonda.
8 Woro o gisi naha ki lo mwanji sawesiya'aino hima ri amwei o ya ri sukwakonda. Wowa Apukolaka Jisas ri ai tawa takisopo rihi ki ausuwa hinga sirani rini yeni sisini Apukolaka hi omwesika rihi tinga amwei ri sirani o hi rihi okundau ki ori hima ni ri tuwa walambe naha ya rini ikonda.
9 Woro lo mwanji sawesiya'aino hima ori rini Saiten kwambu ki ri sirakondau. Wosini Saiten ri gambolombondau sumbu ki ele kwambu ba fo ba fo ri wosindani ele wupa wo sumbu ga hima le lepitinano sumbu ga ya ri wosikonda.
10 Wondani ele gambolombondau kapwa sumbu ti ri wondani ele hima hi ki wu raikondau leni ya wunu ri gambondakonda. Wunu hi tokwe wu raikondau, hinde wowani, Gotri ai wunu rata kinani Gotri mwanji mwe naha ni wu mendini wui sembe ki wu toronambusini o tini wu okokona nambwe.
11 O keke, Gotri wunu gambolombono kwambu chele mwa'ambwe wunu ki ri rumbwe'iwa tawa o mwanji gamboni wu mendini sembe wuhi ti o ya wu hakonda.
12 O sumbu hinga wunu ki sukwakondau ti, Gotri mwanji mwe naha ni sembe wu ha nambwe, kapwa sumbu ni wu wosi ki wu eripe'aripendaro ele hima hinga tinda ete Gotri wunu kotimwosini kapwa sumbu wasa wunu ri hakonda.

Gotri ai kunu rata kinani kunu ri ondiyasindau

13 Woro Apukolaka okokonandau nui hiparakambwe le, gisi gisi kunu keke Gotri
ni ma nu uchahambwanda. Hinde wowani, imbihumbwa ki ete Gotri ai kunu rata
kinani kunu ri ondiyasiro. O sumbu hinga ri wosiro ti, Gotri rihi kunu ri na kinani
Gotri Himamwale kipe ti kunu ri hasiwani mwanji mwe naha o tini sembe ku haro.
Woro o sumbu hinga ku wosiro ti keke Gotri kunu rataro.
14 Wosini rini nui Apukolaka Jisas Kurais ri hi oku laka ti ichai o kunu ri hakonda. O
keke do Gotri mwanji kipe kunu nu bwaro ki kunu ri ucharo.
15 O keke, nui hiparakambwe le, kunu kwambu tiki ma ku etisini ele Gotri mwanji
nui takisopo ki kunu nu bwaro le, e, chengi ki nu kaini kunu nu rumbweˈiro, ele
mwanji kipe hinga ma ete ku toronambusini ku da.
16 Nui Apukolaka Jisas Kurais ga nui Yapai Gotri ga, woro do Gotri nunu keke woni
nunu ri okulawani gisi gisi inaka nuhi ti wahapisini kipe tumbwa ete nu dawani sembe
ha sumbu nuhi ti nunu ri okulandawani kipe tumbwa ete nu da ki rini numbwa nu
nikisindau.
17 Woro kapi cheˈapuko to kui sembe ti sa fi okulawa kwambu ki ku etisini ele sumbu
kipe hinga tinda ete ku wosindani ele mwanji kipe hinga tinda ete ku bwanda.

3

Nunu keke Gotri ni ma ku uchahambwawa sa nunu ri okula

1 Nui hiparakambwe le, nunu mwanji jipe fonga ai kunu nu sawekondau. Nunu keke
Gotri ni ma ku uchahambwandawa sa nunu ri okula. Wowa Apukolaka mwanji ti ele
mapwa hinga huwainani sa ete iwa kui nindo ki sukwaro sumbu hingambwa hi rihi
ti omwesika naha sa i.
2 Nunu keke Gotri ni ma ku uchahambwandawa, kapwa hima le walambe sumbu
nunu wosino ti keke Gotri sa wunu yetupwani rumbwe. Hinde wowani, ka tini ku
hambwanda, Gotri ni sembe ha nambwe hima le miyafo naha ete wu dau.
3 Woro Apukolaka sumbu mwe naha kumbwa ri wosindau. O keke rini kunu ri
okulandani kunu aulini dawa Saiten hinde apa kunu torolongo kumbwa.
4 Apukolaka inaka nuhi ti ai nunu yeni rasaindawani ka hinga kunu nu ai
hambwandau: Ele sumbu kipe hinga tinda ku wosi ki nu sawesiro leni ku wosindau
ti, ichekai okwe o sumbu numbwa ya ete ku wosindakonda.
5 Nui okokona ti Apukolaka inaka kuhi le ri yeni rasaindawa Gotri kunu keke
wondau sumbu tinga Kurais kwambu naha ki ri etisini nomo le ri randaro sumbu
tinga norukweni ku hambwa ki.

Ele hima hinga tinda tau sa wu ra

6 Nui hiparakambwe le, nui Apukolaka Jisas Kurais hi tiki mwanji kwambu ki ka
hinga kunu nu sawenda: E, hiparakambwe fori dele mwanji nunu ki ri mendisini ele
mwanji ni ri sirina nambwe tau ra nambwe nimba ri linindawa, o ma rini ku ratakosini
biya hinga ku isi.
7 Kunjenga ka tini ku hambwanda: Kunu nui sumbu tumbwa ma ku sirinanda.
Imbihumbwa kunu ga nu daro ti, tau nu ra nambwe nimba nu lininda nambwe.
8 Ahirahi kuhi fwele ya nambwe nimba nunu ku ha nambwe. Mina. Ya kumbwa nu
randaro. Nomo ti kunu nu hano ti keke kwambu naha ki nu etisini niliki tapwaki tau
kwambu naha ki nu randaro.
9 O sumbu hinga nu wosiro ti, kunu nu sawewa ahirahi kuhi le nimba nunu ku
yakwano kwambu nunu ki da nambwe keke nu wosi nambwe. Mina. O kwambu
nunu ga da. Nui sumbu ku heini o hingambwa ku sirina kinani nu wosiro.
10 ku hambwanda, imbihumbwa kunu ga nu dasini do mwanji hinga ni kunu nu
sawendiriro: E, hima fori tau ra ki ri diyahawa, ori rini ahirahi ti ri a hinga.

11 Hinde wowani do mwanji hinga nu sawero? Nu mendiwani kui nindo ki hima
fwele tau randa nambwe nimba wu tukuyandau. Wunu tauche forini wu randa
nambwe. Mina. Wunu hima fwelei mwanji tini wu ratasini wui mwanji hinga wu
anambwa anambwandau.
12 Woro Apukolaka Jisas Kurais hi rihi ki ele hima hinga ni ka hinga wunu nu
sawendirini autangi mwanji wunu nu sawendau: Norukweni wu litini tau sa wu rawa
ahirahi le sukwawa o ahirahi wuhi numbwa sa wu a.
13 Woro kunu nui hiparakambwe le, kunu apa sumbu kipe ku wosi ki ku diyaha kei.
14 E, hima fori ele mwanji hinga tinda do chengi ki nu kairo le norukweni ri sirina
nambwe nawa, ori hima hinga ni ma ku hambwafwa'aisi. Wosini apahime ma ku
dawa, o ri wosiro kapwa sumbu keke huruhumba sa ri hei.
15 Woro kui miho hinga apa rini ku hambwa kei. Mina. Hiparakambwe hinga ma ai
rini ku hambwasini sumbu kipe tini ma rini ku sawendirinda.

Mwanji tipache fwele

16 Apukolaka rini sembe wahapi mu naha. Woro rindo gisi gisi ele ku ichi'uchandau
numbo ki sembe wahapi rihi ti o kunu ri handakonda. Apukolaka kunu ga o da.
17 Ani Pol anjenga do mwanjiche ki kunu a wese'ani a kainda. Ele chengi ahi hinga
tinda ete tapa ahi ki do hinga a kaindau ti wupa ahi. Ani chengi a kaindau numbo ti o
hingambwa a sirinandau.
18 Nui Apukolaka Jisas Kurais hima keke wo sumbu rihi ti kunu ga o da.

Pol To Metengei Naha Timoti Ni Rumbwero Chengi

1 Ani Pol, ani Jisas Kurais himache. Woro nunu ai ratandau Gotri ga, ka nu hei ki
nu nikisindau hima ri, Jisas Kurais, ga findo fi ani esisiwani ani Jisas Kurais himache
hinga a waˈaisindau.
2 E, Timoti, sembe ha sumbu numbo ti mini a mekuro ti keke, mini ai che mwe naha
hinga, woroti do chengi mini a kaindau. E, nui Yapai Gotri ga nui Apukolaka ri, Jisas
Kurais, ga fi hima keke wo sumbu tinga, e, fi sembe wahapi sumbu tinga mini ki ya sa
ete da.

Kale mwanji gambo hinga ma nu hanjaˈai

3 E, imbihumbwa Masetoniya mapwa tokwe ani ikoni mini a sawero hingambwa apa
o mini ani ai sawenda. Mini Efesas ko ki ma ete dani ele hima ni ma ete wunu sawe,
apa nimba gambo mwanji fweleni wunu warondoko kei.
4 Wosini ma wunu sawewa ele hima i inaka ki sukwaro atei mwanji lenga
atei hima i hi walefo naha kairo chengi huwe laka tinga sa wu hanjaˈai. Hinde
wowani, ele mwanji hinga to ai wunu raˈaindawani anangiya bomo tumbwa wunu ki
sukwandawani Gotri ai nunu rata ki ri mekuro sembe ha sumbu numbo ni gamweche
ri okulanda nambwe.
5 Woro do mwanji ni apa kwambu ki mini a sawendau ti, o tini wu mendini wu
sirinawa sembe halaya ti, inaka tenge miyafo hambwanda nambwe sembe ti, e, sembe
mwe naha handau sumbu ti, ele sumbu ki sukwandau hima keke wo sumbu ti wunu
ki tale kinani.
6 E, hima fwele kale mwanji mu mwe ni wu andosini, mwanji ba fo tokwe wu ai
yatito yatito wu bwa bwa wu anangiyandawani wunu ki sumbu mwe ti sukwanda
nambwe.
7 Wunu wui okokona ti, Gotri lo mwanji ondiyakandiyandau hima hinga wu sira
kinani ka mwanji hinga ni wu sawendau: “Dele mwanji nu bwandau ti, mwe naha.”
Woro o mwanji wu bwaro mwanji mu mwe ti wu hikisandau.
8 Woro nu hambwanda, Gotri ri lo mwanji ni sirinandau sumbu mwe ni nunu ri
mekusiro leni nu hambwani nu sirinawa o Gotri lo mwanji kipe naha nunu okulano.
9 O keke nunu ka sumbu ni ma hambwawa nu hambwa: Gotri lo mwanji ti, hima kipe
naha keke ri sawe nambwe, mina. O lo mwanji, lo mwanji ni yetupwasindau hima le,
hima i mwanji ni sawesiyaˈainda hima le, Gotri ni gumwa sisini kapwa sumbu leni
wosindau hima le, Gotri mwanji ti minambwe kanambwe nasini nuwe pe sumbu tini
sirinandau hima le, nuwai yapai ga ele biya hima fwelenga wunu yeni sindau hima le,
10 hima i humwe sawendau hima le, humwe hura to wosindau sumbu hingambwa
wosindau hurahama le, hima leni hili yani raˈaindau hima le, mwanji nimba
gambondau hima le, nimba gamboni kari kau mwe naha nandau hima le, e, Gotri
mwanji mwe ni sawesiyaˈaindau hima ba fwele tinda ete wuhi.
11 Do mwanji hinga ti, Gotri ri ani mekuro mwanji kipe naha ni a sirinani a bwaro,
woro Gotri mwanji kipe naha mwe oti, hi hinga okundani eripeˈaripe sumbu mu tini
torosindau Gotri ki sukwasiwani ando ele hima ni a bwa kinani ri ani esiro.

Pol, Gotri rini keke woro keke rini weseˈaro

12 Nui Apukolaka Jisas Kurais to do a randau tau ki ri ani esisini ani ni ka hinga ya
ete ri hambwa, ani do tau kipe tumbwa rini keke a randano. Wosini gisi gisi kwambu
ti ri ani handau. O keke ani rini ni a weseˈandau.
13 Mwe naha, imbihumbwa hi rihi ti ani hambwa nambwe a dani rini a sawe-
holiyandani, rini ni sembe haro hima ele ni walambe sumbu wunu a wosindani rini

ni a sawesiya'aindaro. O gisi sembe rini ani ha nambwe a dani ele sumbu hinga a wosindaro ti keke, ani keke ri hambwafuni ya ri ani okula.
14 Wosini nui Apukolaka ri hima keke wo sumbu ti, ani ni omwesika ri ai handawani Jisas Kurais ni sembe handau sumbu tinga, e, rini keke wondau sumbu tinga ani ki kipe naha sukwasini ya inda.
15 Nunu do nuwe ki nu dasini kapwa sumbu nu wondau hima leni Kurais Jisas nunu ri ai ri ra'ai ki do nuwe ki ri sikaro. Woro do mwanji mwe naha, hima le wu mendini sembe ti sa wu ha. Woro kapwa sumbu wosindau hima lei nindo ki ando wunu ni a dikisini kapwa hima naha a dau.
16 Woro ka hinga a dawani Gotri ani keke o hingambwa ri woro ti, hinde wowani, kale kapwa sumbu omwesika naha a wosindani ele nomo Kurais Jisas ni ani handawani ele ni ri hambwa nambwe ani ni ri rataro sumbu kipe naha rihi tini ri meku kinani. O sumbu hinga ri wosiro ti, ando ani etisiwa ele hima ai mwale tini wu hei hei wu tani sembe wuhi ti rini ni wu hasini ri himamwale ako ti wu torosini gisi gisi kipe tumbwa wu da ki.
17 Gotri, ete da ete da King Apukolaka, rini handa nambwe, e, hima le miya minde ki rini heinda nambwe, rindombwa Gotri funda naha. O keke kwambu omwesika laka tinga hi omwesika tinga rini kumbwa sa ete da. Mwe naha.

Timoti, kwambu ki etisini miho lenga sa anaye

18 Ai che ri, Timoti, ani ka mwanji Gotri mwanji bwarakarandaro hima le imbi-humbwa mini ni wu bwaro mwanji numbwa a sirinani tau kipe mi ra ki mwanji kwambu tiki mini a sawendau. Mini ka mini wu bwaro mwanji mi toronambuni mi hambwafwa'aisini apa o mwanji ki miho lenga Gotri tau kipe keke ma ku anaye.
19 Ka au mi anayeno ti, sembe ha sumbu mihi tinga ele sumbu ni norukweni kilindau sumbu mihi tinga ete mi toronambusini ma anaye. Hima fwele ele sumbu ni norukweni kilindau sumbu tini gumwa wu sikoni sipi tito ini humokuto ki yekoni walambe indau hinga sembe ha sumbu wuhi ti walambe iro.
20 Woro Haimeniyas hima pi Alekisanda fini o sumbu hinga fi wosiro. Wosiwani fini a toroni kapwa hima ri, Saiten, tapa tenge ki fini a yenguro. Woro o sumbu to sa fini ondiyakandiyawa Gotri hi tini fi saweholiyandau sumbu ti sa fi hanja'ai.

2

Gotri ni uchahambwandau sumbu

1-2 Woro do tau mi ra ki metengei naha sembe mini a yeni a rasaindau mwanji ti ka hinga: E, ele hima keke Gotri ni ku silindani, rini ku uchahambwandani, ma rini ku wese'anda. Wondani king apukolaka le keke ku uchahambwandani, e, ele kwambu chele hima ba fweleni ku okula ki ma wunu ku uchahambwanda. Wondawa sembe wahapi kumbwa nu dani Gotri sumbu kipe tumbwa nu sirinanda.
3 Gotri ni uchahambwandau sumbu hinga kati nunu ai ratandau hima ri, Gotri, ri miyaningisopo ki kipe naha, rini o tini ri okokonandau.
4 Rini ele hima hinga tinda ete ri ai ratawa Gotri mwanji mwe naha ti wu hambwa ki ri okokonandau.
5 Hinde wowani, nu hambwanda, Gotri rini funda naha. Wondawani hima minde hinga sirasini Gotri ga hima lenga wui alase ki rairo hima ri funda naha, rini hima hinga wa'airo Kurais Jisas.
6 Rini ri hima tape ri ohumbwesini ele hima keke wungwa ri jiro ti, o sumbu imbihumbwa Gotri ondiyasiro gisi naha ki sukwaro. O sumbu hinga ki Gotri nunu ri mekuro ti, Gotri ele hima ni ai rata kinani ri okokonandau.
7 Gotri ani ni Jisas himache hinga ri ani esiro ti, ele biya hima kupu ba fweleni do ri mwanji a bwa kinani ri ani esiro. Mwe naha ki a sawendau, nimba a gambonda

nambwe. Ri ani esisiwani ondiyakandiyandau hima hinga ani etisini ele biya hima kupu ba fwele ri mwanji mwe naha ni wu mendini sembe wu ha kinani ai tau a randau.
8 Woro ai okokona ti, ele ko ki dau sembe haro hurahama le, wunu sembe enge ani anangiyanda nambwe sembe halayasini tapa wuhi wu rasaisini Gotri ni sa wu uchahambwanda.

Himiyama lei mwanji

9 Ani ai okokona ti, ele himiyama okwe sios lei miyaningisopo ki chikindau ka'apwe hingambwa sa wu so'oinda. Apa himiyama le hi wuhi rasai ki nimba wu eripeni ele ba fo ba fo mwa'ambwe ki wosiro kolosi tinga, e, kangasiki kipe naha ti, gol ki wosiro mwa'ambwe ti hima tape tini ka'apwe ti wu wosinda kei.
10 Mina, e, Gotri ni lotu wondau himiyama le, o wui sembe ha sumbu ni chikindau sumbu kipe naha wuhi ti, ka'apwe kipe ni so'oindau hinga sa wu so'oisi.
11 E, humwe foti tinjenga hi tihi ti sa rakaisini mwanji gainasini, mwanji ti ti mendini sirinani kipe tumbwa sa ti hambwa.
12 E, himiyama foti hurahama leni ti dikisini tindo heiye tokwe ti dasini wunu ni ti ondiyakandiyano tini ani ohounanda nambwe. Mina. Himiyama le sa nimba gainani wu litisini mwanji tumbwa sa wu mendinda.
13 Hinde wowani, imbihumbwa Gotri Atam ni metengei ri wosisinimbwa Ifi ni wosiro.
14 Wosiwani Atam rini o mwanji gambo ni sirina nambwe. E, himiyama to o mwanji gambo ni ti mendiwani mwanji mwe hinga ti hambwakoni kapwa sumbu ti ya ti wosi.
15 Woro himiyama le wunu che leni sa wu randa. Wosini Gotri ni sembe wu hasini ri hima keke wo sumbu ni wu sirinandani halaya naha ki kipe tumbwa ete wu dani wunjenga kipe tumbwa wu aulindawambwa Gotri wunu ai ra'aino.

3

Sios tau aulindau hima leni sawero mwanji

1 Do mwanji mwe naha: E, hima fori sios aulindau tau ti ri ra ki au rini saindau ti nawa, ori hima tau kipe naha tini ri ra ki ri hambwandau.
2 O keke sios tau aulino hima ri, rini hima kipe naha to o tau sa ri auli, apa kapwa sumbuche fori ri wosiwa hima le rini saweholiya ki. Rini humwe funda ri ri hopwesini sa ri da. Rini rinjenga ri hima tape ti kipe naha tumbwa ri aulindani sumbu kipe tumbwa ri sirinandani ele tau kipe numbwa sa ri randa. Rini hima ba fwelenga ri nau hinga sa wunu ri hambwandani wunu ri okulanda. Wondani hima leni ondiyakandiyandau hima kipe naha hinga sa ri da.
3 Ori hima apa waini uku miyafo ri asini ambwatinambwati kei. Rini sembe enge a ti metengei ete rini ki sukwakoni ri sarahumwarani au ti apa ri wo kei. Rini hima leni sembe wahapi sa ri hambwanda. Apa ya keke funda ri okokonani inaka miyafo ri hambwa kei.
4 Rini ele ri che humwe ni norukweni sa ri aulindani, ele ri che ni ri sawendiriwa ri mwanji ti wu mendini kipe naha sa wu sirinanda.
5 E, hima fori ri che humwe ni norukweni ri aulinda nambwe nawa, rini apa Gotri sios hima leni norukweni hinde ri auli kumbwa.
6 E, sembe apambwa naha haro hima fori sios aulindau hima hinga ri eti hinga. Foki apa hi rihi ri rasaini ri hichakowa Gotri kapwa hima ri, Saiten, ni rumbwewani sikaro hinga rini wosino.
7 Rini hoko ki dau hima lei nindo ki hi kipe naha rini sawendau hima rito, sios aulindau hima hinga sa ri eti. E, hi rihi ti kapwa ti nawa apa ri eti hinga, foki huruhumba hinga heifuni ri ini kapwa hima ri, Saiten, injisiro kowe ki ri raino.

Sios tau randau hima leni sawero mwanji

8 Ele sios tau ra ki hambwandau hima le, wunu okwe o hingambwa inaka wuhi ti
o wui tau numbwa norukweni wu hambwa hambwa wu randawa hima le hi kipe sa
wunu ucha. Wunu apa tarukwe tenge wu wosi kei. Apa waini uku miyafo wu ani wu
ambwatinambwati kei. Wondani apa ele biya hima i ya tini wu gamboni wu raʹai kei.
9 Sembe wuhi ti halaya naha ki sa dasini sembe ha sumbu ti, ti mwanji mu mwe naha
ti sa wu toronambusi.
10 Metengei naha tau ra sumbu wuhi ti ma wunu simiyanehei. E, ku heiwa tau ti
kipe tumbwa wu rawa, sios tau ra hima hinga ya sa wu da.
11 E, wui humwe le okwe wunjenga wu wosindau sumbu numbwa norukweni wu
hambwa hambwa wui hurache le dau hingambwa sa wu da. Apa hima leni gumwa
tokwe kapwa mwanji fwele wu bwa kei. Wunu gisi gisi sumbu kipe tumbwa sa wu
wosindani kipe naha kumbwa sa wu da.
12 Sios tau randau hima ri, rini humwe funda ri hopwesini sa ri da. Wosini ri che
humwe leni norukweni sa ri aulinda.
13 Sios tau randau hima le o wui tau kipe naha tumbwa wu rawa hi wuhi ti kipe naha
tumbwa sukwandawa Kurais Jisas ni sembe haro sumbu wuhi ti kwambu omwesika
wu ai torosini wu etikonda.

Gotri sumbu, ti mwanji mu

14 Mwe naha, mini tambwa metengei ete a ta ki ani hambwanda, woro do chengi
mini ni a kairo.
15 Woro mini tambwa aichefundari a ta nambwe ti nawa, do chengi ki a kairo
mwanji ni mi heini mi hambwasini Gotri himiyama hurahama le norukweni wu
ichiʹuchano numbo kipe ti ma wunu mekusiwa kipe tumbwa sa wu da. Gotri
himiyama hurahama leni sawero ti, ri himamwale ga dau sios ni sawero. Woro sios
mwe oti worumbo tito aka tini ekikinasindau hingambwa Gotri mwanji mwe tini o
hingambwa ekikinasindau.
16 Ei, mwe naha, lotu wo sumbu nuhi tini kichandau yanisini daro mwanji ti
omwesika naha, woro hima le o sumbu ni apa hinde minambwe wu na kumbwa.
Mwanji mwe ti ka hinga:
Rini hima minde naha ri waʹaisini, amwei naha ete ri siraro.
Wosiwani Gotri Himamwale kipe ti nunu ri mekusiro, ori hima hima kipe naha.
E, ensel le okwe rini heiro.
Wosiwani ri himache le ri mwanji ti wu bwawani do nuwe ki dau ele hima ba fwele
tinda ete wu mendiro.
Wosini nuwe ki dau mapwa laka hinga tinda ete hima fwele sembe rini numbwa wu
hasindau.
Wosiwani Gotri hewen ko tokwe ai rini rakauro.

4

Nimba gambondau hima ni sawero mwanji

1 Gotri Himamwale kipe amwei naha ka hinga sawendau: Gisi jipe takaindawa hima
fwele sembe ha sumbu wuhi ti wu hanjaʹaisini nimba gambondau himamwale kapwa
lei mwanji tini wu mendini wu sirinakoni mwe naha ya wu nakonda.
2 Dele mwanji gambo hinga ti, mwanji numbwa bwani sumbu mwe wosinda
nambwe nimba gambondau hima lei inaka ki sukwandau. Wunu wui inaka ga wui
sembe ga emendiki naha isiwani sumbu foti norukweni wu kilinda nambwe.
3 Woro ele himako to apahopwendau sumbu tini minambwe wu nandani hima i
ahirahi fwele wu ano tini o hingambwa minambwe o wu nakonda. Woro ele ahirahi
hinga tinda ete Gotri wosiro le, sembe rini ni nu hasini ri mwanji ni mwe naha nu
hambwandau hima leto Gotri ni nu weseʹasini nu toro kinani Gotri ele ni wosiro.

4 Nu hambwanda, Gotri wosiro ele mwa'ambwe hinga tinda ete kipe naha tumbwa.
Foki apa kapwa nani nu rumbwe'i ki. O keke Gotri ni nu wese'asini ma nu toro.
5 Hinde wowani, Gotri mwanji tinga rini ni uchahambwandau sumbu tinga ele
mwa'ambwe ni okulasiwani Gotri miyaningisopo ki kipe naha tumbwa sukwandau.

Timoti, Kurais tau ra himache kipe naha hinga sa ri da

6 Woro dele mwanji hinga ele nui hiparakambwe leni mi ondiyakandiyawa mini
Kurais Jisas i tau ra himache kipe naha mi dakondau. Wondawa mi mendini sirinan-
dau kapi mwanji to sembe ha sumbu ni okulandau mwanji tinga ele Gotri mwanji ni
ondiyakandiyandau mwanji kipe lenga, ahirahi to gisi gisi hima ni okulandau hinga
mini okulandawa sembe ha sumbu mihi ti hehenani omwesika laka indano.
7 E, hima le wunu Gotri sumbu mwe ni diyanda nambwe ambwatinambwati atei
mwanji leni wu bwandani wui sumbu leni sawendirindawa, ele mwanji miya hinga
ti gumwa ma sisini inda. Wosini mini gisi gisi Gotri ni sirinandau sumbu kipe ni mi
toronambu ki tau kwambu ma randa.
8 Nu hambwanda, hima tape nuhi kwambu i kinani nu simiyakamiyandau sumbu
ti, o gamweche ri nunu okulandau. Woro, himamwale nuhi kwambu i kinani nu
simiyakamiyandau sumbu tito miyafo naha ki nunu okulano. Hinde wowani, o sumbu
hinga ti do nu dau gisi tumbwa, mina, ichai ai sukwano gisi okwe nui himamwale ti
funda ete o nunu okulakonda.
9 Do mwanji mwe naha, o keke dele hima hinga o mwanji wu mendini sembe ti sa
wu ha.
10 O sumbu keke nunu kwambu ki nu anayeni tau kwambu naha do nu randa. Hinde
wowani, nunu himamwale ga dau Gotri ni sembe nu hasini nunu ri ai ri ra'aino gisi
tini nu nikisindau. Gotri rini ele himiyama hurahama ni ai ra'aindau hima naha, woro
nunu, rini ni sembe haro hima, leni mwe naha ri ra'aikondau.
11 Mini ele himiyama hurahama ni dele mwanji hinga ni kwambu ki ma wunu
sawendirini ma wunu ondiyakandiyanda.
12 Woro hima fweleni mini heini hima wapa mini wu nakoni apa mini ni wu rakai
ki, mina. Mini himamwale hinga mi enindawa sembe ha himako le, mi mwanji ti,
mi ichi'uchandau numbo ti, hima keke wo sumbu mihi ti, sembe ha sumbu mihi ti, e,
halayasindau sumbu mihi ti, sa mini wu hei hei wu sirinanda.
13 Woro ani ni mi nikisindani mini Gotri mwanji ti ele hima ni Gotri chengi tiki mi
hambwasini wunu mi sawekaweni sembe wuhi mi yeni rasaindani norukweni ma
wunu ondiyakandiyanda.
14 Mini Gotri Himamwale kipe mini haro peresen mihi ti apa bwelefo kalefo mi nani
mi hanja'ai kei. Peresen mihi mwe ti, imbihumbwa sios mekupu hima le wui tapa ti
wu owesini Gotri ni mini keke wu uchahambwani Gotri peresen mini haro mwanji ti
wu bwarakararo gisi ki mini haro.
15 Mini gisi gisi o mi tau numbwa mi hambwasini hima tape mihi tinda ete o kumbwa
ma randa. Wondawa ele hima hinga tinda ete mi randau tau tini sa wu heini wu
hambwa, mi randau tau ti, omwesika sai sai indau.
16 Wondani minjenga mi ichi'uchandau numbo ti norukweni mi ai hamb-
wafwa'aindani ele hima ni mi ondiyakandiyandau mwanji mu ti norukweni ma
kilinda. Mini gisi gisi o tau hinga ni kwambu tiki ma ete randa. O hinga mi wowa
o tau mi randau to kipe naha ai mini okulandawa mi mwanji mendindau hima okwe
wunu okulakondawa Gotri o kunu ra'aikonda.

5

Himiyama hurahama leni norukwendau sumbu kipe

1 Mini apa mekupu hima forini mwanji kwambu ki rini sawe kei. O sumbu hinga sa
biya da. Mi yapai ni mwanji binda ki mi sawendau hingambwa ma rini sawe. E, hima
wapa le mi sawekawe kinawa mi hipache leni mi wosindau hinga ma wunu wosi.
2 Mi nuwai ni mwanji binda ki mi bwandau hingambwa ele mekupu humwe o
hingambwa ma wunu wosi. E, ele mi kahaiche ni mi sawendirindau hingambwa, ele
humwe chongo ni mi kahaiche minde hinga mi hambwasini o hingambwa ma wunu
wosi.

Himanguto leni sawero mwanji

3 E, himanguto fwele wunu bati naha wu dasini mwa'ambwe keke wu heifundau ti,
ma wunu heirasirani wunu enependa.
4 Woro, himanguto foti che to'o nita to dawa ma wunu ondiyakandiyawa ele che nita
to metengei naha Gotri sumbu ni wu sirinani wunu yakwandaro hima leni wasa sa wu
ai yakwa. Mwe naha, o sumbu hinga ti, Gotri okokonasindau.
5 E, himanguto foti tini bati naha ti dasini mwa'ambwe keke ti heifundau ti, o humwe
hinga ti inaka ki Gotri numbwa ti hambwandani Gotri tini okula kinani niliki tapwaki
rini ni ete ti uchahambwandau.
6 Woro himanguto foti ti hima tape tini okokonandau sumbu tini ti sirinandau ti,
hima tape tihi ichi'uchandau, woro himamwale tihi ti haro hinga.
7 Mini ele humwe ni dele mwanji hinga ma wunu sawendiriwa wu mendini wu
sirinani kipe tumbwa sa wu da. Wowa apa hima le mwanji kwambu ki hinde wunu
sawe kumbwa.
8 E, hima fori ele ri hima kupu leni, e, ele ri achehipache minde naha leni ri enepe
nambwe nawa, rini Gotri ni sembe handau numbo tini gumwa ri sisindau. O hinga
ti nawa, rini sembe handa nambwe hima leni ri dikisini rindo kapwa sumbu naha ki
rarusindau.
9 E, sios to okulano himanguto lei hi ti chengi ki mi kai kinawa, kale humwe hinga
lei hi tumbwa ma wunu kaisi. Asama wuhi ti 60 heiye tokwe wu dasini hura funda wu
lisini wu dani
10 ba fo ba fo tau kipe le wu randawani hi wuhi ti kipe sukwandaro le, wondani wui
che leni kipe enependani ele biya ko ki taro hima leni ahirahi wu yakwandani sembe
haro hima leni wu enependani nomo randau hima leni okulandani, e, ele tau kipe
hinga tinda ete wu randaro humwe lei hi numbwa ma wunu kaisi.
11 Apa mekupu ti nambwe himanguto lei hi ni kai kei. Hinde wowani, wui hima tape
au wunu saiwa hima foki hura wu ai li ki wu hambwasini Kurais ni sirinandau numbo
ni bwelefo kalefo o wu nakonda.
12 Wokoni himanguto wu wa'aisini sios tau numbwa ra kinani mwanji kwambu ki
metengei naha wu injiro tini wu hanja'aikonda. Wosiwa o keke wunu mwanji chele.
13 E, sumbu fwele wu wosindau ti, ka hinga. Wunu tau rani ano ti wu diyahasini
saini hima i aka hima i aka wu indau. Woro wunu tauwofu tumbwa, mina, wunu
mwanji ti hima i gumwa tokwe wu bwa'i bwatandani hima fwele bwandau mwanji
tini wu etipe'atipendani hima le minambwe nasindau mwanji leni wu bwani indau.
14 Woro ai okokona ti, ele mekupu ti nambwe himanguto le sa wu ai anahopwesini
che ti wu rasini o wui che ni wu enependani wui aka ti sa wu aulinda. O sumbu hinga
wu wosiwa nui miho le kapwa mwanjiche fori hinde wunu bwa kumbwa.
15 Mi hambwanda, himanguto fwele sembe ha sumbu wuhi ti wu hanja'aisini kapwa
hima ri, Saiten, ni wu sirinandau.
16 Sembe haro himiyama foti ti hima kupu lei nindo ki himanguto fwele dawa
tinjenga sa wunu enependa. O hinga ti wosiwa sios wunu keke nomo hinde wu ra
kumbwa. Wondawa sios bwarikapwa naha dau himanguto fweleni sa wu enependa.

Sios aulindau mekupu hima leni sawero mwanji

17 Kunu ele sios tau ni kipe tumbwa aulindau mekupu hima leni kipe naha wunu
ku eripendani tau wuhi wu randau ti keke ya fwelenga ai ku owesini kipe naha ma
wunu okulanda. Woro, metengei naha ku okulano mekupu hima le, ele hima ni Gotri
mwanji ti tau kwambu naha ki wunu bwani ondiyakandiyandau mekupu hima leni
ma wunu ku okula.
18 Nu hambwanda, Gotri chengi ete sawero: “Mini apa bulumakau ti witi yitindawa
apa o omwe i takisopo ti ku injisi kei.” Wosini Gotri chengi ete ai sawero, “Tau ra
himache fori ri randau tau keke ya ti ri toro sindau.”
19 Woro hima fori ka hinga ri sawewa, “Do sios aulindau hima fori kapwa sumbu
wosiro,” wowa apa o mwanji hinga amaha'amahani mendi kei. Hima fisi namili hinga
mini sawewa pwe mi bwe hambwa.
20 E, sios aulindau mekupu hima fwele kapwa sumbu wu wowa, o sumbu wu wosiro
ti ele sios hima i nindo ki amwei ma wunu wonorukwewa ele biya hima o sumbu ni
wu heini sa wu aki.
21 Do mwanji, Yapai Gotri, Jisas Kurais, e, Gotri esiro ensel fwele okwe wui
miyaningisopo naha ki mini a sawekonda. Mini hambwafwa'aisini o tau ma randa.
Woro dele mwanji mini a sawendiriro ti hima fweleni kipe mi nani hima fweleni
kapwa mi nandau sumbu mi hanja'aisini ele hima hinga tinda ete norukweni ma
wunu ondiyakandiyanda. Apa hima fwele keke mi woni mwanji binda ki wunu mi
sawendani hima fweleni mi diyahani mwanji kwambu ki wunu mi sawe kei.
22 E, apa hima fori sios aulino mekupu hima hinga tapa mihi mi owesini
amaha'amahani rini esi kei. Foki hima fwelei kapwa sumbu keke huruhumba o mi
heikonda. O keke minjenga mi aulindani kipe tumbwa ma da.
23 Mini uku sumbwe minde naha numbwa a kei, waini uku gamweche ga ma anda.
Wondawa sembe we mihi ki dau akowe mini okulandawa gisi gisi mi mendindau
hahungo mihi ti sa humbu.
24 E, mekupu hima fweleni mi esi kinawa, ka tini ma hambwa: Hima fwelei kapwa
sumbu ti amwei naha sirasiwani hima le o tini wu heini metengei ete wu kilindau.
Woro, hima fwelei kapwa sumbu ti wanisini ete da danimbwa gisi fwelekumbwa
amwei sukwawanimbwa ya nu heiu.
25 Woro o hingambwa sumbu kipe okwe amwei naha dau. E, sumbu kipe fwele
amahani ete amwei sukwanda nambwe. Dani inumbwa amwei sukwandau.

6

Tau ra himache leni sawero mwanji

1 Ele sembe haro tau ra himache hinga wunu ka hinga sa wu hambwanda: “Tau a
randau hacha ahi ri, rini hima kipe naha, hi rihi tini o a rasaikonda.” O hinga wu
wondawa apa hima le Gotri hi tini kapwa tokwe wu saweni sembe ha himako i sumbu
ni hinde wu rakai kumbwa.
2 Woro ele tau ra himache le wui hacha ri rini sembe haro hima, o hinga keke apa
ka hinga wu hambwa kei: “Rini nui hiparakambwe, o keke sa dawa ri mwanji ti a
yetupwa.” O inaka hinga sa biya da. Wunu ka hinga sa wu hambwa: “Rini sembe haro
hima, rini keke a wondau. Ri tau a rani rini ani okulandawani mwa'ambwe kipe le rini
ki sukwandau. Woro o sumbu kipe.” Wunu o inaka hingambwa sa wu hambwasini
tau ti kipe naha sa wu randa.

Mwa'ambwe miyafo torondau sumbu mu

Mini gisi gisi ele hima ni dele mwanji hinga ni ma wunu sawendani inaka wuhi ti
ma wunu yeni rasaiwa sa wu randa.
3 E, hima fori Jisas mwanji do ni ri hanja'aisini ri inaka ki ele hima ni mwanji ba
fo hinga ki wunu ri sawewa, rini nui Apukolaka Jisas Kurais mwanji tombwa kipe

naha nunu ondiyakandiyawani Gotri sumbu kipe ti nu sirinandau sumbu nuhi ni ri hanja'aisindau.
4 Ori hima hinga nimba hi rihi tumbwa ri rasaindau, hambwache fori rini ki da nambwe. Mina. Rini kapwa tokwe indau inaka tumbwa ri hambwandani ele mwanji ni anangiya kinani ri anachiki anawambwaindau. Hima fori o sumbu hinga ri wosikowa ka sumbu hinga to ya sukwau: Hima foi mwa'ambwe ni ri heini ri okokonafuni kapwa inaka hambwakoni au anayendau sumbu ti, anasaweholiyandau sumbu ti, hima ni kapwa inaka hambwakoni wui mwanji ni mwe naha nanda nambwe sumbu ti,
5 e, gisi gisi ete wu anangiyandau sumbu ti. Woro ka sumbu hinga wosindau hima le, wui inaka ti walambe naha isindau, wondawani Gotri mwanji mwe naha ti wu toronambunda nambwe. Wondani ka hinga walambe ya wu hambwau, Gotri ni sembe hasini rini ni sirinandau numbo ti, ya mwa'ambwe to tandau numbo.
6 Mwe naha, Gotri ni akindani ri sumbu tini sirinandau hima ri, Gotri rini wosiro sumbu ni ri heini ka hinga ri hambwawa, “Ani yakito, ani eripe'aripendau,” wowa ori hima hinga mwa'ambwe kipe ti rini ki tinda talesindau.
7 Woro nu hambwanda, nuwai nunu raro gisi ki, mwa'ambweche fori nu nangi nangi nu ta nambwe. Woro o hingambwa nu hakoni mwa'ambweche fori hinde apa nu rani nu i kumbwa.
8 Woro nunu ahirahi lenga nui tape ichakino mwa'ambwe hinga lenga nunu ki dawa, ka hinga ya ma nu sawe, “Yakito, nui chikiche ri.”
9 E, ya mwa'ambwe miyafo toro ki okokonandau hima le, omwe leto pitawa ki raindau hinga ele simiyanehei sumbu ki wu hichakondau. Wokoni wu ambwatinambwatikoni wui inaka ki ele kapwa inaka sukwakowa walambe ya fiya wunu ikonda.
10 Ya miyafo toro ki okokonandau sumbu ti, ele kapwa sumbu miyafo o ki sukwandau. Hima fwele ya miyafo wu toro ki wu gi gi wu ikoni Gotri ni sembe haro sumbu ti wu hanja'aisini kapwa nomo ti wu rasini amwaka omwesika ki wu mendindau.

Ete da ete da himamwale kipe ma ete toronambusi

11 Woro mini, Gotri hima, mini ele kapwa sumbu hinga ni gumwa ma sisini mi akini i. Wosini mini Gotri sumbu kipe naha ti, Gotri ni akindau sumbu mwe naha ti, sembe ha sumbu ti, hima keke wo sumbu ti, kwambu ki etisini ele nomo ni randau sumbu ti, e, mwanji wahapi ki bwandau sumbu ti, ele sumbu ni ya ma ete sirinanda.
12 E, sembe ha sumbu mihi ti, au ti anayeni dikindau hinga ma anaye. Wosini ete da ete da himamwale kipe ti ma toronambusi. Hinde wowani, Gotri o himamwale kipe ni mi toro ki mini ucharo ti, ele hima miyafo lei wui mwakambe ki mi etisini sembe ha sumbu mihi amwei mi sawero gisi ki mini ucharo.
13 Gotri rini ele mwa'ambwe ni himamwale ti ri owesindau, woro o Gotri ga, Pondiyas Pailat ri mwakambe ki hi rihi tini amwei sawero hima ri, Jisas Kurais, ga fi miyaningisopo ki ka mwanji ni mini ni a sawendirikondau.
14 Mini do Gotri mwanji ti mi hambwafwa'aisini ma sirinanda. Apa mi inaka ki mwanjiche fori ai jameko kei. O tau hinga mi randawa ele hima Gotri mwanji ni kapwa mwanji ti hinde apa wu bwa kumbwa. Mini o hinga ete mi hambwafwa'aisini dawa nui Apukolaka ri, Jisas Kurais, sa ri ai ta.
15 Gotri gisi foti ri ondiyasinda, woro o gisi naha ki Gotri Kurais ni amwei o ri rawarakonda. Gotri tombwa eripe'aripe mu ti rini ki dau, wosini rindombwa kwambu chele. Rindombwa ele king hinga tinda ete wui Apukolaka, e, rindombwa ele apukolaka hima lei wui Apukolaka.
16 Rini handa nambwe hima. Rini hi omwesika naha okundau ki ri dau, nunu apa nu ini hinde rini nu takai kumbwa. Do nuwe pe hima fori rini heinda nambwe, wosini

ichakai okwe hima fo hinde rini hei kumbwa. E, hi omwesika rihi tinga, kwambu omwesika rihi tinga rini kumbwa o ete dakonda. Mwe naha.

Ya mwaˈambwe chele hima ni sawero mwanji

17 Do nuwe pe ya mwaˈambwe chele hima leni ka hinga ma wunu sawe, wunu apa
hi wuhi rasaini do nuwe ki metengei humbundau dele mwaˈambwe ni toro ki wu
mwaleˈakini inda kei. Mina. Ma wunu sawewa Gotri ni sembe mwe naha wu hasini
sa rini wu nikisinda. Hinde wowani, rindombwa nu kipeheki kinani ele mwaˈambwe
kipe hinga tinda ete miyafo naha nunu ri handau.
18 Ele ya mwaˈambwe chele hima leni ma wunu sawewa ele sumbu kipe sa wu wosi.
Wondani ele tau kipe wuhi sa wu rasirasini ele ni sa wu eripenda. Ete wondani gisi gisi
ele mwaˈambwe wuhi fwele wu humwasindani ele heifundau hima leni sa wu handa.
19 O sumbu hinga wu wosiwa ichai sukwano gisi keke wunu okulano mwaˈambwe
miyafo wu waukondau. Wosinumbwa wunu himamwale kipe mwe naha ti o wu
torokonda.

Tau mihi ti hambwafwaˈaisini randa

20 Timoti, Gotri mini haro tau ti norukweni ma aulinda. Wondani Gotri sumbu
tini sirinanda nambwe ele ahirahi mwe sukwanda nambwe mwanji ni gumwa mi si.
Mwanji mwe ti gamboni ka hinga o wu uchanda, “Hambwa laka torondau sumbu.”
Woro ka mwanji hinga ti o Gotri mwanji kipe tinga fi anaˈomwemendindau.
21 Hima fwele ka mwanji hinga ni wu sirinani wu sawendau, “Nunu hambwa chele,”
o mwanji hinga wu bwakoni sembe ha sumbu numbo mwe ni wu hanjaˈaihiro.
E, Gotri hima keke wo sumbu ti kunu ga o ya dakonda.

Pol To Numbo Fonga Ai Timoti Ni Rumbwero Chengi

1 Ani Pol, Jisas Kurais himache. Gotri ri okokona ki ri ani esini ri rumbwewani Gotri
nunu ha ki ri injiro Jisas Kurais ga funda nu anangausini nu torokondau ete da ete da
himamwale mwanji ni a bwandau.
2 Timoti, ani okokonandau ai che, do chengi mini a kaindau. Woro nui Yapai Gotri ga
nui Apukolaka ri Kurais Jisas ga findo mini keke woni mini okulandani sembe wahapi
ti o mini hakonda.

Gotri mwanji bwa ki huruhumba hei kei

3 Ani Gotri ni mini keke a wese'andau ti, mini ni ani hambwa hambwa niliki tapwaki
Gotri ni ani uchahambwandau. O sumbu hinga a wosindau ti, ai atei hima Gotri sumbu
kipe tini wu sirinandaro hingambwa ani okwe a sirinandani inaka ahi kipe naha ki a
wosindau.
4 Ani meri'uku ti mini sikaro sumbu ti ani hambwandau. Woro keke ani ai tani mini
ani heiwa eripe'aripe sumbu ai sembe ki tale kinani ani okokonandau.
5 Ani sembe ha sumbu mihi mwe naha ni ani hambwandau. O sembe ha sumbu
hinga ti imbihumbwa mi atei Lois ga mi nuwai Yunis ga fini ki sukwaro. Woro ani apa
o ani hambwanda, o sembe ha sumbu hingambwa mini ki ya ai da.
6 Woro o keke ani nimba inaka mihi tini ani ai rasaindau, ka Gotri mini haro peresen
tini mi ai hambwa ki. Ka imbihumbwa ai tapa ti mi mwa tenge ki ani owewani o
peresen mi tororo. Woro apa mini hima tito hi omongosini ri wuichiwani hi laka
saindau hinga, mini o peresen mi tororo ti, o hingambwa ma wosiwa omwesika naha
sa i.
7 Hinde wowani, Gotri ri Himamwale ki aki sumbu fotini nunu ha nambwe. Mina.
Rini nunu ri haro ti, kwambu ki yakinani eti sumbu ti, hima keke wo sumbu ti, e,
nunjenga kipe tumbwa nu ai aulindau sumbu ti, ele ni ri haro.
8 O keke, mini apa nui Apukolaka i mwanji ti wunu mi bwano tini huruhumba hei
kei. E, mini apa ani Apukolaka tau keke kalapus ki a dau sumbu ni huruhumba hei
kei. O hinga mina, mini Gotri kwambu mi torosini ani ga funda etisini Gotri mwanji
kipe keke o nomo ma rawa si ra.
9 Gotri himiyama hurahama rihi minde hinga nu da kinani nunu ri uchani ri rataro.
Woro o sumbu hinga ri wosiro ti, nunu ni sumbu kipe wosindau hima tiya hinga ri
hambwaro ti keke ri wosi nambwe, mina, rinjenga ri okokona ki nunu keke ri woni
o sumbu hinga ri wosiro. Imbihumbwa do nuwe ri wosi nambwe daro gisi ki, Kurais
Jisas hi rihi ki ka ri hima keke wo sumbu nunu ri haro.
10 Wosiwani apa do gisi ki, ka nunu ai ratandau hima ri, Kurais Jisas, amwei ri
sirawani ri tau keke o Gotri hima keke wo sumbu amwei ya sukwa. E, Kurais Jisas to
hima handau sumbu ri dikini yewalisini, Gotri mwanji kipe ki ete da ete da himamwale
ako ni torondau numbo ni amwei ri mekuro.
11 Ani ka Gotri ri mwanji kipe keke Gotri ri ani esiwani o mwanji ni bwa hima hinga,
Jisas himache hinga, e, ondiyakandiya hima hinga ani etisindau.
12 O tau hinga a randau ti keke do nomo hinga a randau. Woro ani o tau hinga
ni huruhumba ani anda nambwe. Mina. Hinde wowani, ani ka sembe ani hasini a
sirinandau hima ri rini ni kipe naha ani hambwandau. Ani rini ni sembe mwe naha
ani hasini ka hinga ani hambwandau: Ele tau hinga ai tapa tenge ki ri owero ti apa ri
aulini dawa kipe tumbwa ete da da i iwa ka gisi laka o sukwakonda.
13 Kale mwanji kipe naha ai takisopo ki mi mendiro ti, oti himamwale hinga, woro
o tini mi hei hei ma sirinanda. Mini Kurais Jisas ni sembe ti kwambu naha ki mi hani
ri hima keke wo sumbu mi toronambusini o sumbu ma wosinda.

14 Mini mi hambwafwa'aisini nui sembe we tiki dau Gotri Himamwale nunu handau
kwambu ki kale mwa'ambwe kipe naha Gotri mi tapa tenge ki ri haro leni ma aulinda.
15 Mi hambwandau. Esiya mapwa pe hima le tinda ete ani hanja'aisini iro. E, Fiselas
hima pi Hemosenis okwe fini ani hanja'aisini ihiro.
16 Woro ani Apukolaka ni ani uchahambwandau, Onesiforas ga ri hima kupu lenga
wunu keke ri woni wunu ri okula ki. Hinde wowani, gisi miyafo Onesiforas to ani
okulandawani sembe ahi ti kipe naha iro. Rini kalapus ki a dau ti huruhumba ri anda
nambwe.
17 Mina. Rini Rom ko kumbwa ri tasini ete ri ani waki wakinimbwa ya ri ani hei.
18 Ani Gotri ni ani uchahambwandau ti, ichekai Apukolaka ka ri gisi laka ki rini
heini rini keke woni rini okula ki. E, Efesas ko ki Onesiforas numbo miyafo naha ri ani
okulandaro ti, ka ya mi hambwasinda to.

2

Mini Kurais i au anaye himache kipe naha ma da

1 Ai che, mini Jisas Kurais mini keke woni mini handau kwambu ki ma yakinani eti.
2 E, kale mwanji hima miyafo wu heindawani wui miyaningisopo ki a bwawani
mi mendiro ti, Gotri tau ti norukweni randani hima leni kipe ondiyakandiyandau
kwambu torosindau hima le tapa tenge ki ma andowa hima fweleni sa wu ai
ondiyakandiya.
3 Mini Kurais Jisas i au anaye himache kipe naha mi dasini nunu ga funda mi etisini
do tau nu randau nomo funda ma nu ra.
4 E, au anayendau himache ri rini tau ba fo ba fo ri randa nambwe. Mina. Rini au
anaye tau tumbwa kipe naha ri randawa, apa rini aulindau hima laka rihi rini heini
ri tau ti keke ri eripe'aripe ki ri okokonandau.
5 E, namandau sumbu tini anandikindau hima ri, rini o namandau keke owero
lo mwanji leni ri sirinandau. E, ri sirina nambwe ti nawa, apa namani dikisini
mwa'ambwe torondau chengi hinde ri toro kumbwa.
6 E, rupwa ki tau kwambu randaro hima rito, rindo ele hima ba fweleni ri mwaseni
sukwaro ahirahi tipa ti sa ri toro.
7 Mini dele mwanji mini a sawendau ti ma hambwanehei. Woro Apukolaka to mi
inaka ki amwei mini sawewa ele mwanji mu o mi hambwakonda.
8 Mini gisi gisi Jisas Kurais ni ma ete hambwanda. A bwandau Gotri mwanji kipe
sawero hinga, rini Defit hima kupu ki sukwasini ri hasini ri ai sairo.
9 Ani Gotri mwanji kipe ni a bwaro keke hima le ani ni kapwa hima wu ani nasini ele
nomo ele nomo wu ani handau. Wosiwani ani do kalapus ki a dau. Woro kalapus ki
wu ani owero hinga Gotri mwanji ti hinde apa o hinga wu wosini wu yekicha kumbwa.
10 O keke Gotri rihi nasiro ele himiyama hurahama keke kwambu ki ani etisini ele
nomo hinga tinda ete a randau, wosiwa wunu okwe Jisas Kurais ki dau ete da ete da
himamwale ako wu toroni hewen ko ki lindana hinga ete wu da ete wu da ki.
11 Woro ka mwanji inaka naha ki ete torosiwa sa ete da:
"E, mwe naha, rini ga funda ete nu hawa, himamwale kipe ti rini ga funda nu torosini
rini ga funda ete nu dano.
12 E, kwambu ki nu etisini ele nomo hinga nu rawa, ichai nunu okwe rini ga king
apukolaka hinga nu aulindano.
E, rini ni gumwa nu siwa, ichai rini okwe gumwa o nunu ri sikonda.
13 E, nu sawero mwanji ni kipe tumbwa nu sirinanda nambwe nawa, sa biya da, woro
rini o hinga mina, rini ri bwasiro mwanji tini ri sirinani sumbu kipe tumbwa
nunu ri wosindau. Hinde wowani, rini mwanji fo ri bwasini ri mwanji o ni ai
yetupwasinda nambwe. Minambwe naha."

Gotri tau ra himache mwe naha le wunu Gotri mwakambe ki hi chele

14 Mini dele mwanji hinga ele hima ni ma wunu sawendawa ele ni sa wu ai hambwa.
Wondani mini Gotri miyaningisopo ki ele hima ni mwanji kwambu ki ma wunu
sawewa mwanji leki anangiyandau sumbu sa wu hanja'ai. O sumbu hinga ti hima
forini okulanda nambwe, mina. O mwanji tapa hinga mendindau hima le, inaka wuhi
ti walambe indau.
15 Mini tau kwambu ki mi rani Gotri tau ra himache naha ma sira, wowa Gotri o
mi tau keke sa mini okokona. E, ele hima ni Gotri mwanji wunu mi bwandau ti, o
Gotri chengi ki dau naha tumbwa ma wunu ondiyakandiyanda, wowa ichai mini Gotri
mwakambe ki huruhumba hinde mi hei kumbwa.
16 Mini apa kapwa mwanji bwandau ambwatinambwati anangiya sumbu ki raru kei.
Hinde wowani, ele mwanji tapa hinga hima le wunu okulawani Gotri ni takai wu inda
nambwe, mina, Gotri ni wu hanja'aisini indau.
17 Wui mwanji le kapwa wale okwe laka hinga, omwesika naha hima tape wuhi tini
ya wunu andau. Woro Haimeniyas hima pi Failitas fini o wui hima kupu funda.
18 Woro ete na hima miya hinga le wunu Gotri mwanji mwe naha ni wu hanja'aisini
ka hinga wu sawendau: “Nu ai saino sumbu ti sukwahiro.” O mwanji hinga wu
bwakoni hima fwelei sembe ha sumbu tini walambe naha ya wu wosindau.
19 Woro Gotri aka worumbo kwambu naha fotini eini walisindau. Wosiwani o
worumbo ki mwanji fo ka hinga kaisinda: “Apukolaka rini ri himiyama hurahama
hinga tinda ri hambwasindau.” Wosini mwanji fo ka hinga o ai kaisinda: “E,
Apukolaka i hi tini amwei sawendau hima le, ele kapwa sumbu ma ete ku hanja'aiwa
sa i.”
20 E, aka laka foki bapi fwelenga hungwe fwelenga ele da. Wunu fwele gol ga silifa ga
o ki wosiro, fwele me tiki setambwataro, e, fwele nuwe goro ki siro. Wosiwani wunu
fweleni tau kipe tini ra ki owesiwani, e, fweleni kapwa tau tini ra ki owesindau.
21 Woro hima fori ele ri kapwa sumbu tinda ri hanja'aisini kipe tumbwa ri dawa, rini
ka tau kipe randau hungwe hinga, tau kipe naha o rakonda. Hinde wowani, rinjenga
ri Apukolaka ni angu'omwe hinga ri hasini ele ri tau kipe hinga tinda ri ra kinani ri
otokunasindau.
22 Mini hima wapa lei sembe ki sukwandau ele okokona sumbu ti ma hanja'aisini
mi akini i. Wosini mini kale sembe halaya naha ki wu dasini Gotri ni uchandau hima
lenga sumbu kipe ti, sembe ha sumbu ti, hima keke wo sumbu ti, e, sembe wahapi
sumbu ti, ele sumbu ni ku wakini ku toronambusi kinani tau kwambu ma randa.
23 Wondani ele ambwatinambwatisini inakahambwa mwanji bwandau hima lei
wui mwanji ti gumwa ma si. O mi hambwasinda, ete na mwanji hinga ti o au tini
rasirandau.
24 E, Apukolakai tau ra himache anangiya hinga. Mina. Rini ele hima ni mwanji
wapi ki sa ri sawendani ondiyakandiya hima kipe naha ri dasini sembe enge a ti ri
rakaisiwa ele hima sa biya rini wonda.
25 Wondani ele Gotri mwanji yetupwasindau himako i nindo ki ri dasini sembe
wahapi bomo ti sa wunu sawekawenda. O hinga tau ri rawa, Gotri wunu okulawa,
apa hai kapwa sumbu wuhi ti gumwa wu sisini Gotri mwanji mwe naha ti o wu
mendikonda.
26 Imbihumbwa Saiten to ri kapwa kowe ki wunu ratasiwani ri mwanji tini ete wu
sirinandaro ti, apa wunu ka Gotri mwanji mwe naha ni wu mendiwa inaka wuhi ti
wunu wiliwa apa Saiten kapwa kowe simba ti wu andosini o wu takonda.

3

Gisi jipe takaindawa kapwa sumbu miyafo naha ya sirakonda

1 Woro ka tini ma hambwa: Gisi jipe ki kapwa nomo miyafo naha ya sukwakonda.

2 O gisi ki, hima le wui hima tape tumbwa wu enependani, ya keke wu mwale'akini
ikonda. Wondani hi wuhi tini wu rasaindani, hima leni wu rakaindani Gotri ni ya wu
saweholiyandakonda. Wui nuwai yapai ni wu sawesiya'aindani, wese'andau sumbu
wu hikisandani, ele sumbu kipe ni toroni tikinumbo tokwe ya wu rumbwekonda.
3 Wosini wui analongo lenga sembe funda wu eti hinga. Anangiya sumbu ti hinde wu
hanja'ai kumbwa. Hima leni gumwa tokwe wu sawendani, wui hima tape okokona ti
hinde apa norukweni wu auli kumbwa. Hima leni walambe sumbu wunu wosindani
sumbu kipe tini ya wu omwemendindakonda.
4 Wondani wui nau leni miho hima lei tapa tenge ki ya wunu owendakonda. Wosini
wui ambwatinambwati inaka tumbwa ya wu sirinandakonda. Wunjenga hima laka
wu hambwandani, wui hima tape okokona tini wu sirinani wu eripe'aripekoni Gotri
ni gumwa ya wu sikonda.
5 Wondani Gotri sumbu ti hima tape kumbwa wu sirinandani, ri kwambu tini
gumwa ya wu sikonda. Woro mini kale hima hinga ti wunu mi heiwa wunu ma
ratakosini ma i.
6 E, wunu fwele usari usari wu i ini ele ambwatinambwatindau humwe lei aka ki
wu rarusini wui inaka tini toroni o jamekokonda. Kale humwe hinga le wunu kapwa
sumbu ti funda wunu talesiwani o kapwa sumbu to sembe nomo wunu handawani
wui inaka ti ele ba fo ba fo mwa'ambwe ni hambwakowani o tito ya wunu ra'ainda.
7 Ele humwe hinga le wunu gisi gisi Gotri mwanji kipe ti wu mendinda. Woro mwanji
mwe naha o ni wu toronambuno ti, mina.
8 Imbihumbwa Janis hima pi Jamburis Moses ni fi omwemendindaro hingambwa
apa ele hima wunu Gotri mwanji mwe naha ni wu omwemendindau. Inaka wuhi
ti emendiki naha ihiro. Wondawani sembe ha sumbu wuhi ti hinde wunu okula
kumbwa, Gotri gumwa o wunu ri sikonda.
9 Woro ele sumbu wu wosindau ti apukolaka hinde i kumbwa. Mina. Hinde
wowani, hima le wunu heini wui ambwatinambwati sumbu amwei wu heindakonda,
imbihumbwa Janis hima pi Jamburis ni wu heiro hinga.

Gotri mwanji ma toronambusini da

10 Woro mini ani ga ka ete si ichi'uchandani Gotri mwanji kale hima ni a bwan-
dawani o tini mi hambwasindau. Wondani ai ichi'ucha ti mi heini, a wosindau sumbu
mu ti tinda mi hambwasindau. E, sembe ha sumbu ahi ti, hima i kapwa sumbu wasa
ha nambwe wahapisini dau sumbu ahi ti, hima keke woni wunu okulandau sumbu
ahi ti, e, kwambu ki etisini ele nomo randau sumbu ahi ti, ele sumbu ahi tinda mi
hambwasindau.
11 E, hima kapwa sumbu wu ani wosindawani amwaka a mendiro ti mi hamb-
wasinda. Andiok ko ti, Aikoniyam ko ki, e, Lisitara ko ki amwaka omwesika naha
wu ani handawani nomo omwesika a randaro! Woro Apukolaka to ele ai nomo hinga
tinda ri rani ri rumbwendaro.
12 Mwe naha, Kurais Jisas ga funda anangausini Gotri sumbu kipe tini sirinandau
hima le, miho hima le wunu omwemendini walambe sumbu o wunu wosikonda.
13 Woro ele kapwa hima ga ele Gotri mwanji ni nimba gambolomboni
ondiyakandiyandau hima lenga ele hima ni o wu gambondakonda. Wondawa ka
kapwa hima, Saiten, ya wunu gambondakonda. O sumbu hinga wu wo wo kapwa
sumbu wuhi tinga omwesika naha ya sirandakonda.
14 Woro mini, do mwanji mwe naha mini ondiyakandiyawani mi mendini sembe
kwambu ki mi haro tumbwa ma ete toronambusuni da. Hinde wowani, mini dele
hima mini ni nu ondiyakandiyaro hima leni kipe mi hambwandau.
15 Wondani imbihumbwa kichapwache mi daro gisi mi ambwesini Gotri chengi ele
ni mi hambwandani hambwa kipe mi torondau sumbu ti tinda mi hambwasindau. Ele

Gotri chengi tombwa apa hambwa kipe ti mini hasiwa, Kurais Jisas ni sembe mi hawa Gotri apa o mini ai ra'aikonda.
16 Ele Gotri chengi ki dau mwanji hinga tinda ete, Gotri Himamwale to ele mwanji ni ri rawararo. Woro o mwanji tombwa kipe naha nunu okulandani, mwanji mwe naha ti nunu handani, nui kapwa sumbu ti amwei nunu mekusindani, nui ichi'ucha ti norukwendani, e, sumbu kipe tini nu sirinandano numbo ti nunu ondiyakandiyandau.
17 O hinga Gotri chengi tombwa Gotri himache leni ratoroni kipe naha wunu otokunasiwa ele kwambu hinga tinda ete wunu taleni chikisiwa ele ri tau kipe naha tinda wu rano.

4

Mini Gotri mwanji mwe naha ti ma bwanda

1 Ani apa Gotri ga Kurais Jisas ga fi miyaningisopo naha ki do mwanji hinga kwambu ki o mini a sawekonda. Woro Kurais Jisas rini ele haro himako ga ele ha nambwe dau hima lenga o wunu kilikonda. E, Kurais Jisas amwei ri sirasini King Apukolaka hinga ri aulikondau. Woro o sumbu ni ani hambwasini do mwanji mini a sawendau.
2 Mini Gotri mwanji ni ma ete bwanda. E, hima fwele wu mendi ki au ti wunu saiwa wu mendi to, e, wu diyahawa, sa biya da, mini o Gotri mwanji ete ma bwanda. Mwanji mi bwano ti kipe naha mi bwawa sa wu mendini sembe ti sa wu ha. Wondani ele hima i sumbu ni amwei mi wowa Gotri sumbu kipe tumbwa sa wu sirina. Wondawa ele hima i sumbu ni kipe mi okulandani wonorukweni usari naha Gotri mwanji ti ma wunu ondiyakandiyanda.
3 Mi mendindau, ichai hima le do mwanji mwe naha ni wu mendino ti wu diyahani nimba wui okokona tumbwa wu sirinakoni wunu ondiyakandiyano hima miyafo naha wunu ratasiwa, ele hima to wu mendi ki wu okokonandau mwanji tumbwa ya wunu sawendakonda.
4 Wondawa wunu Gotri mwanji mwe naha ni gumwa wu sisini ele ba fo ba fo inakahambwa mwanji leni wasamba ti owesini ya wu mendindakonda.
5 Woro mini ele sumbu hinga mi wosino ti, ma hambwafwa'aisini minjenga mi aulindani ele nomo ni ma randa. Wondani Gotri mwanji kipe tini ele hima ni bwano tau mihi ti mi randani Gotri mini haro ele tau hinga tinda norukweni ma randa.

Ani tau ahi ti ya humbundau

6 E, puris hima le waini uku ti gutosini Gotri ni handau sumbu ti mi hambwandau, woro o hingambwa fi ahi ti angu'omwe hinga ya owehenakondau. Ani mini ani andosino gisi takaihiro.
7 Ani ele kwambu ahi a torosini ka nama kipe a namaro. Wosini apa ani ambwe naha ki a sukwahiro. Ani sembe ha sumbu ahi a toronambusini a dikiro.
8 O a namani a dikiro mwa'ambwe omwesika laka ti ka ya dani ani nikisinda. Mwa'ambwe mwe ti ka hinga: Apukolaka to hima kipe naha ya ani nakondau. Hima leni kipe naha kilindau nui Apukolaka to ka ri gisi laka ki o mwa'ambwe ni ya ri ani hakonda. Woro ani numbwa ri ani hano ti, mina. Amwei ri sirawa rini hei kinani au saini nikisindau hima lenga funda nunu hano.

Mwanji tipache fwele

9 Mini huwainani ani tambwa ma tamata.
10 Mi mendindau, Dimas ani hanja'aisini ihiro. Inaka mama rihi ti do nuwe pe mwa'ambwe tini ri okokonandau ki ani hanja'aisini Tesalonaika ko tokwe ri iro. Wowani Kuresenis Galesiya mapwa tokwe iwani, Taitas saini Dalimesiya mapwa tokwe iro.
11 E, Luk naha tombwa ani ga da. Mi takoni Mak mi ra ra ma ki ta. Hinde wowani, rini tau fwele ri ani okulani randano.

12 E, Tikikas Efesas ko tokwe a rumbwewani ri ihiro.
13 E, mi takoni heiye ki so'oindau siyoti ti Toroas ko ki Kapas aka tiki o ani hanja'aisiro ti ma ani rata. Wosini ele dau buku le okwe ma ete ani ratasi. Woroti omwe tupu ki wosiro chengi ele ni mi rata ki ani okokonandau.
14 E, buras ki mwa'ambwe wosindau hima ri, Alekisanda, kapwa sumbu naha tumbwa ete ri ani wosiro. Woro ichai Apukolaka to o kapwa sumbu ri wosiro wasa ti o rini hakonda.
15 Mini okwe kari hima ni hambwafwa'aisini da. Hinde wowani, ori hima nui mwanji tini kwambu naha ki sawesiya'aini rakaindaro.
16 Metengei naha koti tiki wu ani owesiwani mwanji wasa wunu a sawendawani hima fori ani ga funda etisini ani okula nambwe. Mina. Ele hima hinga tinda wu ani hanja'aisini iro. Wosiwani Gotri ni ani uchahambwani a sawe, apa ele sumbu hinga wu ani wosiro tini hambwa kei.
17 Woro nui Apukolaka ani takai naha ri etisini kwambu ti ri ani haro. Wosiwani Gotri mwanji ti norukweni tinda ete wunu a sawewani ele sembe ha nambwe hima kupu ba fwele tinda ete ya wu mendi. Woro Gotri ka kapwa asa i takisopo naha ki ete ri ani rataro.
18 Apa ele kapwa sumbu hinga wu ani wosiwa Gotri ani rani ri ra'aiwa hewen ko ki dau aulindau kwambu ti ya ani heikonda. Hi rihi tini gisi gisi ma rasaiwa nu rasainda. Mwe naha.
19 Do ai wese'a ti Pirisila hima pi Akwila ma fini saweni, e, Onesiforas ga ri hima kupu lenga ma wunu ha.
20 E, Irasutas Korin ko ki dau. E, Torofimas hahungondawani Mailitas ko ki rini ani andosiro.
21 Woro mini huwainani ma ete tamata. Apa mi dawa kapwa ausuwa ti o sikonda.
E, Yupulas, Putenis, Lainas, e, Kulotiya ani ga dau hiparakambwe ba fwele okwe wese'a wuhi ti o mini rumbwewani inda.
22 E, Apukolaka mi himamwale ti o ete ri aulindakonda. E, ri hima keke woni hima okula sumbu rihi ti kunu ga ya o ete dakonda.

Pol To Taitas Ni Rumbwero Chengi

1 Ani Pol, ani Gotri tau ra himache, Jisas Kurais himache. Woro Gotri rihi nasiro
ri himiyama hurahama le wui sembe ha sumbu tini wunu ani okulawa Gotri mwanji
mwe naha ti wu hambwasini Gotri sumbu tini wu sirinanda kinani o tau ki ri ani
ondiyasini rumbwero.
2 Ani a randau tau mwe ti ele sembe haro himako i wui sembe tini wunu ani
okulandau ti, wu eripe'aripendani ete da ete da himamwale kipe tini wu nikisinda
ki. Woro mwanji gambonda nambwe Gotri mwa'ambweche fori ri wosi nambwe ri
daro gisi ki imbihumbwa kapwa ka himamwale ako nunu ri ha kinani ri bwasiro.
3 Wosini dani ini o imbihumbwa ri bwasiro gisi hinga naha tawani hima fwele ri
mwanji ti wu bwa kinani ri ondiyasiwani yanisini daro mwanji mwe oti amwei ya
sukwa. Woro nunu ri ai ratandau hima, Gotri, o sumbu hinga a wosi kinani ani ni ri
ondiyasiwani ani o ri sawendiri mwanji ni a sirinani do ri mwanji ti a bwandau.
4 Ai che, Taitas, doha'a chengi mini ni a kaindau. Mini ai che mwe naha, hinde
wowani mini nui sembe ha sumbu hingambwa naha mini ki dau. Nui Yapai Gotri ga
nunu ai ratandau hima ri, Kurais Jisas, ga findo mini keke woni sembe wahapi sumbu
ti o mini fi hakonda.
5 E, Kirit ko ki mini ani hanja'aisiwani mi dau ti, ele tau tipa ete dau ni mi ai
wonorukweni mi ra ra, o imbihumbwa mini a sawero hinga ele ko hinga tinda wunu
ki dau sios leni auli ki sios mekupu hima le ma wunu esisi.
6 Woro hima mwe ri, rini ele himiyama hurahama i nindo tiki kapwa sumbu fori
wosinda nambwe hima, rini humwe funda naha, e, ri che le Kurais ni sembe haro
hima hinga sa wu dawa hima le wunu heiwa ele kapwa sumbu ga nuwai yapai mwanji
tini sawesiya'ai sumbu ga wu wosinda hinga. O ri hima hinga rini sios mekupu hima
hinga ya ma rini esisi.
7 Woro ka mi hambwanda, e, sios auli hima ri rini Gotri tau tini aulindau hima. O
keke ri ichi'ucha numbo ti kipe naha tumbwa sa ri ichi'uchandawa apa ele himiyama
hurahama o hingambwa sa rini wu hei. Rini apa mwanji yetupwasi hima hinga ri
da hinga. Rini apa sembe enge a sumbu ti rini ki metengei sukwa hinga. Rini apa
uku sumbwe ti ri asini ambwatinambwati hinga. Hima fwelenga anangiyani wunu ye
hinga. E, rini ya miyafo ri toro ki apa ri okokonanda hinga.
8 Mina. Rini ele biya ko sumbwe ki taro hima leni rakaruni sa wunu ri enependa.
Rini ele sumbu kipe naha tini sirinandau sumbu tini sa ri okokonandani ele sumbu
kipe hinga ya sa ri wosinda. Rini kipe naha naha ki sa ri dasini Gotri sumbu tumbwa
sa ri sirinanda. Wondani ele ri hima tape okokona norukwenahani sa ri aulini da.
9 Wondani kale mwanji mwe naha rini wu ondiyakandiyandaro mwanji ti sa ri
toronambusi. Wosini apa ele hima i sembe ha sumbu ti o mwanji mwe naha
ri mendindaro ki sa wunu ri okulanda. Wondani Gotri mwanji ni gumwa sisini
sawesiya'aindau himako ni mwanji kwambu tiki wunu sawewa apa o wui kapwa
sumbu keke huruhumba ti sa wu a.

Kirit mapwa ki mwanji gambo hima le miyafo naha dau

10 Hinde wowani, Gotri mwanji ni sawesiya'aindau hima le miyafo naha wu dau.
Wosini ahirahi mwe nambwe mwanji fweleni wu bwandani hima lei inaka tini wu
yeni rasaini wunu gambondau. Woro ele hima miyafo wunu hima tape kupu tini
kutoro hima lei wui hima kupu.
11 Ete na hima miya hinga le wunu hima lei ya tini wu ra'ai kinani Gotri nu bwa ki
nunu ohouna nambwe mwanji leni o wunu ondiyakandiyanda. O sumbu hinga wu

wosikoni hima fweleni, e, wui hima kupu le okwe, walambe naha wunu indau. O keke ete na hima miya hinga ti wu tani mwanji ti wu bwawa ma wunu sawewa sa gaina.
12 Imbihumbwa wui gotri mwanji bwarakarandaro Kirit pe hima fori ka hinga ri sawero: “Kirit pe hima le wunu mwanji gambo hima tiya naha lembwa. Wunu fuku pe kapwa omwe hinga naha. Wunu ahirahi tini mama ti wu a a nimba wu hamumbwamundau hima tiya.”
13 Woro do mwanji oti mwe naha. O keke wui sembe ha sumbu tini mi wonorukwe ki mwanji ti kwambu naha tiki ma wunu sawewa wui sumbu tini sa wu hambwa.
14 Wondawa wunu apa gamindache nani Juta hima kupu lei atei mwanji ba fo ba fwelenga wui sawendiri mwanji lenga wasamba wuhi ti hinde apa wu owe kumbwa. Hinde wowani, ele mwanji hinga wu bwandau ti, Gotri mwanji mwe naha tini gumwa sindau hima le ele to bwandau.
15 E, sembe wuhi ti halayanahasini dau hima le, wui sumbu ti tinda ete kipe naha tumbwa. Woro Kurais ni sembe ha nambwe sembe kisi tinga dau hima le, ele sumbu wuhi tinda ete kipe mina, kapwa naha tumbwa. Hinde wowani, wui inaka tinga wui sembe tinga funda ete hundusini kapwa naha ki ya ete dau.
16 Wosiwani wui takisopo ki ka hinga ya wu sawe: “Ani Gotri ani hambwandau.” Wosini wui ichi'ucha to Gotri ni gumwa ti ya wu sindau. Wunu Gotri miyaningisopo ki kapwa naha, Gotri mwanji ni yetupwani sirinanda nambwe hima tiya, e, sumbu kipe foti wu wosino kwambuche foti wunu ki da nambwe.

2

Mekupu tiro hima lei wui mwanji

1 Woro mini Gotri hima kipe naha le mini wu ondiyakandiyaro mwanji ni mi sirinani ele himiyama hurahama ni ma ondiyakandiyanda. Wondani ka hinga ma wunu sawe:
2 Ele mekupu tiro hima le apa uku sumbwe asini ambwatinambwati hinga. Wunu ele sumbu kipe tumbwa inaka wuhi ki sa wu hambwandani wui inaka tini sa wu aulinda. Wunu sembe ha sumbu wuhi ni kipe tumbwa hima leni sa wu bwandani, hima keke norukweni sa wu wondani ele nomo hinga wunu ki sukwawa kwambu tiki wu etino bomo tini kipe naha sa wu hambwanda.
3 Wondawa ele mekupu tiro humwe le okwe wunu kipe naha ki halayasini ya sa wu ichi'uchanda. Apa hima forini gumwa tokwe mwanji wu bwa ki. Apa waini uku tito inaka wuhi ti wunu aulisi ki. Wunu ondiyakandiyandau hima hinga sa wu dasini sumbu kipe tini ele biya humwe samba hinga leni sa wunu ondiyakandiyanda.
4 Wondawa wunu wui hurache lenga wui che lenga mwe naha wunu keke sa wu wo.
5 Wosini wui hima tape okokona ti sa wu aulindani kipe naha halayasini ya sa wu da. Wondani wui aka ti norukweni sa wu aulindani wui che hurache sa wu norukweni okulanda. Wondani wui hurache lei tako tokwe sa wu da. Wunu o sumbu hinga tini sa wu wosindawa, apa ele hima le wunu keke Gotri mwanji kipe tini hinde wu saweholiya kumbwa.

Hima wapa lei wui mwanji

6 Woro ele hima wapa leni o mwanji hingambwa ma wunu sawewa, wui hima tape okokona ti sa wu aulini da.
7 Ele sumbu hinga mi wosindau ti, mini himamwale hinga ma dawa, mini ni sa wu hei hei ele hima ele sumbu kipe hinga tinda ya sa wu sirinanda. E, apa kapwa mwanjiche foringa anarasini walambe wunu ondiyakandiya kei. Mini sumbu kipe naha tumbwa mi inaka ki ma hambwanahasini wunu ondiyakandiyanda.
8 Wondani mini mwanji kipe tumbwa ma bwandawa hima le mwanji mini saweno sumbu sa wu hanja'ai. Wondawa ele nui miho hima le apa kapwa mwanjiche

fori hinde nunu wu bwa kumbwa, mina. Kapwa mwanji ti nunu wu bwakoni apa huruhumba ti wu hei sindau.

Tau ra himache lei wui mwanji

9 Hima i tako tokwe dau tau ra himache leni ka hinga ma wunu sawe: Wunu ele tau hinga wu ra kinawa, wunu aulindau hima lei tako tokwe ya sa wu da. Wondani ele wunu aulindau hima le wu okokonandau tau hinga ya sa wu randa. Apa wunu aulindau hima leni kapwa mwanji wasa wunu sawe kei.
10 Apa wui mwa'ambwe tipache fwele hili ti wu ya kei. Mina. Wunu wui mwanji naha tumbwa kipe naha sa wu sirinandawa, apa wunu aulindau hima le sembe kipe ti sa wu hambwanda. Wondawa nunu ai ratandau hima ri, Gotri, ri mwanji kipe ti ele hima ni nu bwandau ti, ele wui sumbu kipe keke hima le o Gotri mwanji ni wu okokonakonda.

Kipe naha ki halayasini nu dani Kurais tano gisi rihi tini nu nikisinda

11 Hinde wowani, ka nu hambwasinda, Gotri ele hima hinga tinda ai wunu ratano hima keke wo sumbu rihi ti amwei ka ya sirasinda.
12 Woro ka Gotri hima keke wo sumbu rihi to ka hinga nunu ondiyakandiyasinda: Gotri ni gumwa sindau sumbu ti, e, hima tape okokona tinga nuwe pe sumbu tinga sirinano sumbu ti nu hanja'aisini, do nu dau gisi hinga ki Gotri numbo kipe tumbwa nu hambwani norukweni nu ichi'uchandani Gotri sumbu kipe tini nu sirinanda ki.
13 Ka Gotri hima keke wo sumbu to nunu ondiyakandiyandawani, sembe ha sumbu ti kwambu tiki nu etisini, ka eripe'aripe nu torokondau gisi ti, nu nikisindau. Mwe naha to sa, nui Apukolaka Gotri, nunu ai ratandau hima ri, Jisas Kurais, ka'apwe kipe tinga Gotri hi okundau tinga ri so'oisini amwei ri sirano tini nu nikisindau.
14 Kurais rinjenga ri hima tape ti nunu keke ri ohumbwero ti, rini ele nui kapwa sumbu tinda ete ri rani ri rumbwewa nunu ri himiyama hurahama minde hinga halaya naha nu sirasini, ele sumbu kipe le keke nu woni ele ni nu sirinanda ki.
15 Gisi gisi mini ele himiyama hurahama ni dele mwanji numbwa ma ete wunu sawenda. Gotri mini haro kwambu mi torosini wui sembe tini ma yeni rasaiwa ele mwanji ni sa wu sirinanda. Woro mi mwanji ni mendini sirinanda nambwe hima leni ma ai kwambu ki sawendiriwa wunu okwe sa wu sirina. Apa hima fori mini rakai ki, mina.

3

Sumbu kipe ki kwambu naha ki ma etiwa nu eti

1 Mini ele himiyama hurahama i inaka tini ma wunu yeni rasaindawa wunu gapiman tako tokwe sa wu dasini, ele gapiman tau ra himache lei wui mwanji ti wu mendini sa wu sirinanda. Wondani wunu ele sumbu kipe ni wu wosi ki sa wu otokunanda.
2 Apa wunu hima forini kapwa mwanji ti wu bwani wu anangiya ki. Wunu wapi hima naha wu dasini ele hima ni mwanji ti awari naha sa wu bwanda.
3 Mi hambwandau, injelembwa nunu okwe inaka kipe fo nunu ki da nambwe dawani, ri mwanji ti nu sawesiya'aindawani Saiten nunu gambondawani nu amb-watinambwatindani ele sumbu hinga nu wosindaro. Ele hima tape okokona sumbu ga au sai sumbu ga nunu aulindawani ele sumbu ni ete nu sirinandaro. E, ele biya hima ni sembe amwaka nu a a, wui mwa'ambwe ni funda nu okokonandani nu indaro. Ele hima nunu wu omwemendindawani, nunu okwe nunjenga nu ai wunu nu omwemendindaro.
4 Wondawani nunu ai ratandau Gotri ri hima keke wo sumbu ga hima ni okokonan-dau sumbu rihi ga amwei sirakoni ya nunu ri ai ri rata.

5 Do nunu ri ai rataro ti, nui sumbu kipe ti keke nunu ri rata nambwe. Minambwe
naha. Ri hima keke wo sumbu ki nunu ri ai rataro. Wosini uku ti nunu ri yasisiwani
che ako hinga nu sirawani ri Himamwale kipe to himamwale ako ti ya nunu ri ha.
6 Woro Gotri do Himamwale rihi ti nunu ai ratandau hima ri Jisas Kurais ri tau ki
omwesika naha ri dawehenasiwani nunu ga ya da.
7 O sumbu hinga ri wosisini Kurais nunu keke woro sumbu ki hima kipe naha nunu
ri nasini ka ri ete da ete da himamwale ako nu toro ki nunu ri ondiyasiro ti, nunu o
tini nu toro ki sembe ti nu hasini nu nikisindani nu da ki.
8 Woro do mwanji mwe naha, ani ai okokona ti dele mwanji ni numbo miyafo
kwambu ki ku sawewa ele Gotri ni sembe haro hima sa tani o mwanji ni inaka tiki wu
owesini wu hambwafwa'aisini sumbu kipe tumbwa sa wu wosindani wu sirinanda.
Hinde wowani, dele mwanji hima leni mwe naha okulandau.
9 Woro ambwatinambwatini hima lenga anambwandau sumbu ti, ele atei hima
hi miyafo kairo chengi keke mwanji leki anayendau sumbu ti, anangiya ti, Gotri
lo mwanji ti keke mwanji leki anayendau sumbu ti, ele sumbu hinga ni funda
hambwafwa'aisini ratako. Mi hambwandau, o sumbu hinga to hinde apa mini
okulawa sumbu kipe tini mi sirina kumbwa.
10 Sios hima leni huwa ki randau hima fori mi heiwa metengei autangi mwanji ma
rini sawe. E, ri mendi nambwe nawa numbo fonga ma ai rini autangi. Wosiwa mini
ri mendini sirina nambwe ti nawa, gumwa ti ma rini sisiwa hoko ki sa ri raru.
11 Mi hambwandau hinga, ete na hima miya hinga ti numbo kipe ti ri hanja'aiwani
ri kapwa sumbu tito walambe rini ihiro.

Mwanji tipa fo

12 Ichai Atemas hima pi Tikikas fini forini mini tambwa a rumbwewa ri iwa ma
huwainani tani Nikopolis ko ki ani hei. Hinde wowani, ausuwa omwesika sindani fwa
ti imbiki'embekindau gisi leki ani apa Nikopolis ko ki a da ki anjenga ai inaka ki ba
bwani ani injisindau.
13 Woro mi hambwanahasini ka lo mwanji ki tau randau hima ri, Sinas, rini
ga Apolos ga Gotri tau keke numbo ki fi ini fi ratorondau mwa'ambwe leni mi
hambwafwa'aisini ma fini okulanda, wosiwa fi ini numbo tiki mwa'ambwe fweleni
hinde fi heifu kumbwa.
14 E, ele sembe haro himiyama hurahama le ma wunu ondiyakandiyawa, kwambu
tiki wu etisini tau kipe le wu ra ki au wunu saini ele mwa'ambwe heifundau hima
leni wu okulano sumbu ti, kipe naha sa wu hambwa. Apa nimba tauwofu wu dasini
ahirahi mwe wunu ki sukwa nambwe wu da ki.
15 E, ani ga dau hima le tinda ete o mini wu wese'anda. Nunu ga ka sembe ha sumbu
funda sirinandau nui nau leni nui wese'a ti ma wunu sawe.
Gotri hima keke woni hima okulandau sumbu ti kunu ga ya o ete da.

Pol To Failimon Ni Rumbwero Chengi

1 Ani Pol, ani Kurais Jisas tau keke kalapus tiki wu ani rawarusiwani a dau, woro ani
ga nui hiparakambwe ri, Timoti, ga mini Failimon, sini ga tau funda nu randau si nau
minde naha ni do chengi mini si kaindau.
2 E, nui kahaiche Apiya, nui au anaye hima fori Akipas, e, mi aka ki funda ku
waundau sios hima le okwe kunu ni do chengi si kaindau.
3 Nui Yapai Gotri ga nui Apukolaka Jisas Kurais ga kunu keke fi woni sembe wahapi
ti kunu hasiwa kipe tumbwa o ete ku dakonda.

Failimon Apukolaka ni sembe mwe naha ri hasindau.

4 Ani Gotri ni ani uchahambwandau gisi ki duwe duwe mini ni ani ai ani hambwasini
Gotri ni mini keke a wese'andau.
5 Hinde wowani, a mendiwani hi mihi ti wu uchani ete wu sawendau, mini Gotri
himiyama hurahama le keke funda ete mi wondani Apukolaka Jisas numbwa sembe
mwe naha ki mi hasindau.
6 O keke Gotri ni ani uchahambwanda, wowa sembe ha sumbu mihi oti nunu sembe
ha himako ga tau funda nu rawa hambwa kipe naha ti sa mini hawa ele mwa'ambwe
kipe hinga tinda Kurais ki nu torosindau leni amwei nunu ga mi hambwa ki.
7 Mwe naha, ai hiparakambwe ri, mini ele Gotri himiyama hurahama hinga tinda
ete wunu keke mi wondau, woro o sumbu mi wosindau ti keke sembe wuhi le wunu
mi okulandau. O keke ani walefo ani eripe'aripeni sembe ahi ti kipe naha wahapisini
ya dau.

Failimon Onisimas ni ri hiparakambwe hinga sa ai ri rata

8 O keke ani inaka ahi foti ka hinga ani hambwa: Mwe naha, sumbu kipe fo mi
wosino sumbu foti ya dau. Woro Kurais hi ki mwanji kwambu tiki mini a sawendiriwa
do sumbu mi wono.
9 Woro o hinga a wosi hinga. Hinde wowani, hima keke wo sumbu ti sini ki dau, o
keke mwanji wahapi ki usariche mini a sawendau. Mwe naha, ani Pol, ani mekupu
hima naha, woro ani Kurais Jisas tau keke kalapus tiki wu ani rawarusiwani a dau.
10 Woro ando mini ani uchani ka hinga mwanji awari ki mini a sawendau: Mini ai
che ri Onisimas ni kipe ma hambwa. Hinde wowani, kalapus tiki a dasini sembe ha
sumbu ti rini ani ondiyakandiyawani rini ai che minde naha hinga ri wa'airo.
11 Imbihumbwa mini ri okulani tau kipe foti ri ra nambwe. Woro apa mini ga ani ga
nunu ri okulani tau kipe fo ri ra sindau.
12 Woro apa mini tambwa rini a rumbwewani o ai inda. Wondawani himamwale
ahi ti rini ga o inda.
13 Ani Gotri mwanji ti a bwani ani iwani kalapus tiki do wu ani rawaruro ti, do gisi
ki Onisimas a torosiwa ani ga dani ani okulani mi wa ki kalapus tiki si da ki.
14 Woro, do mwanji ni mi ohouna nambwe nawa, apa rini a torosi hinga. Apa mini
ani ekichasi hinga. Mina. Ai okokona ti, o sumbu kipe mihi, mi okokona kumbwa mi
wosi ki.
15 Ani hambwawani gisi faiche mini hara'airo ti, mi ai rini mi ratawa gisi gisi mini
ga ete ri da ki.
16 Apa rini hima i tau ra himache tumbwa ri da nambwe. Mina. O sumbu ni ri
dikisini apa rini nu okokonandau nui hiparakambwe hinga ri wa'aihiro. Mwe naha,
anjenga ai hiparakambwe mwe naha hinga rini ani hambwasini inaka ahi ti rini
kekembwa ete a wondau. Woro mini okwe Apukolaka hi ki mi tau ra himache tumbwa

mina, mi hiparakambwe fori hinga mi ete rini hambwasini inaka mihi ti rini keke ma wo.
17 O keke, Jisas Kurais tau ni si randau ki ani ni mi nau minde naha hinga mi
hambwawa, ani ni mi rakaruni mi enepeno hinga Onisimas ni ma ai raˈaini o sumbu
hingambwa ma wosi.
18 E, kapwa sumbu fo mini ri wosiroˈo, e, mwaˈambwe fo mini ki nimba ri raˈairo ti
nawa, hi rihi ti ma hanjaˈaisini hi ahi ki ma kai.
19 Ani Pol, do chengi a kaindau ti, ai tapa naha ki ka hinga a kaindau. Ani anjenga
mini ri wosiro sumbu wasa rihi ya ti mini ani hani a rumbwekonda. Mwe naha.
Mwaˈambwe nimba ani ki mi raˈairo o da, oti sembe mi hasini mi tororo himamwale
mihi. Woro sa biya da, ani apa o tini mini a sawe hinga!
20 Ei, ai hiparakambwe ri, Apukolaka ni mi hambwasini sembe ahi ki wahapi sumbu
foti ma ani wosi. Hinde wowani, sini Kurais himache hinga si dau. Sembe ahi
wahapino sumbu kipe foti ma ani wosi.
21 Ani do chengi mini a kaindau ti, sembe kwambu naha ki ani hasini ka ani
hambwandau: Mini ai mwanji ni o mi sirinakonda. Ani hambwanda, dele a sawendau
sumbu ni mi dikisini mini ga sumbu kipe naha tini mi ani wosiwa kipe naha tumbwa
sukwakondau.
22 Woro ani mwanji fonga do da. Ani hambwanda, Gotri kui uchahambwa ti ri
mendisini kunu tambwa o ri ai ani rumbwekodna. O keke a tani mini ga a da ki aka
tipa foti ma ani otokunasi.

Weseˈandau mwanji tipa fwele

23 Epafuras mini weseˈanda. Rini ani ga Jisas Kurais hi keke kalapus funda si dau.
24 Tau funda nu randau nau ahi le, Mak, Arisutakas, Dimas, e, Luk, wunu okwe mini
weseˈanda.
25 Apukolaka Jisas Kurais hima keke wo sumbu rihi ti himamwale kuhi ga o da.

Hipuru Sios Leni Rumbwero Chengi

Gotri Che ri mwanji nunu ni sawero

1 Imbihumbwa Gotri nui metele leni ele wunu ri ondiyasiro gisi ki ele ba fo ba
fo sumbu ki Gotri mwanji bwarakarandaro hima lei takisopo tiki mwanji miyafo ri
bwandaro.
2 Woroti apa do gisi oti gisi jipe ti kamindache ya dawani Gotri ri Che ri takisopo
tiki bwasiro mwanji ti apa do ya nu mendinda. Gotri ri Che tapa rihi tiki do nuwe ri
wosiro. Wosini rini ondiyasiro ti, ele mwaˈambwe tinda rihi ri na kinani.
3 Gotri lindana naha sini dau hinga ri Che ri nunu keke o hingambwa ri dau.
Rini funda Gotri naha hinga. Ri mwanji ti kwambu tinga dawani o mwanji ni ele
mwaˈambwe hinga tinda ete sirinandau. Rini kapwa sumbu rani ri rumbwendau tau
rihi ti ri humbusini kari kau Gotri Apukolaka ri tapa mama tokwe ya ri lininda.

Gotri Che ensel leni dikindau

4 Ka hi ri Yapai rini uchasiro ti, ensel leni uchasiro hi tini dikisindau. Wosiwani rini
ensel leni dikisiwani wunu ri tako tokwe wu dau.
5 Hinde wowani, injelembwa Gotri ka hinga sawero,
“Mini ai che naha. Apambwa naha mini a raro.”
Wosini ri ai sawe,
“Ani ri yapai naha a sirawa rini ai che naha ri dano.”
Woroti ele ensel ni o mwanji hinga fo ri sawe nambwe, mina.
6 Ri Che funda naha ri do nuwe ki ri rawakakoni rini ni ya ri sawe,
“Ele Gotri ensel hinga hi rihi tumbwa sa wu rasai.”
7 Wosini ensel ele ni ka hinga ya wunu ri sawe,
“Rini ele ri ensel leni ri wosiwani wui ichiˈucha ti ausuwa sindau hinga.
Rini ele ri tau ra himache ni ri wosiwani wu randau tau ti hi hinga wu undau.”
8 Woroti Gotri Che ni ka hinga ya ri sawe,
“O Gotri ahi, mini ete da ete da King Apukolaka.
Mini sumbu kipe naha tunumbwa mi sirinani apa ele mwaˈambwe tinda ete mi
aulindano.
9 Mini sumbu kipe naha kekembwa mi wondani ele kapwa sumbu ni mi diyahandau.
O sumbu hinga ti keke Gotri, o mi Gotri naha, rindo rihi mini nani ri ondiyasiwani
eripeˈaripe sumbu ti mini ki miyafo naha sukwaro.
O hinga keke mi nau le wui eripeˈaripe sumbu ti mi eripeˈaripe sumbu hinga hinde
apa wu toro kumbwa.”
10 Wosini o hingambwa rini ai sawe,
“Apukolaka, injelembwa do nuwe mi wosisiwani kwambu naha ete dau, e, niri ti okwe
mi tapa tiki mi wosiro.
11 Woroti niri tinga nuwe tinga nikaˈari simba hinga yini humbuno. Mini mina. Mini
ete mi dano.
12 Wosiwa hima to nikaˈari simba tini lepehendau hinga mi toroni mi lepeheno.
Wosini nikaˈari ako ni ai injindau hinga nuwe tinga niri tinga o hingambwa mi wosino.
Woroti, mini apa hinde mi ha kumbwa, o mi dau hinga ete mi dano. Gisi mihi ti okwe
hinde apa humbu kumbwa.”
13 E, injelembwa Gotri ete sawero,
“Mini ai tapa mama tokwe ma liti. Wowa ichai ele mi miho hima le a wosiwa mi seke
tako tokwe wu dano.”
Woroti do mwanji Gotri ensel forini ri sawe nambwe. Mina.

14 Ensel le wunu hima minde hinga mina, wunu himamwale. Wunu Gotri tau tini
wu randau. Gotri to wunu rumbwewani wu ini ele ri ai rata ki hambwandau sembe
ha hima leni wu okulandau.

2

Gotri nunu ai rataro sumbu ti omwesika naha

1 O hinga keke do mwanji nu mendiro ti, inaka nuhi tiki ma torosini ma sirinawa nu
sirina. Apa o mwanji ni nu mendini nu hanja'aisini nu i hinga.
2 Injelembwa Gotri ensel lei takisopo tiki mwanji fwele sawero ti, o mwanji to
kwambu tiki sukwaro. Wosiwani hima leto o mwanji ni wu sawesiya'aisini o wui
kapwa sumbu wasa wu tororo.
3 Woroti Gotri apa nunu ri ai ratandau sumbu ti, omwesika naha.
E, ka Gotri sumbu ni gumwa nu siwa apa ri inaka enge a ti hinde hinga nu dikino?
Mina, minambwe naha. Metengei naha Apukolaka to nunu ai ri ratano mwanji tini ri
bwaro. Wosiwani ele hima ri mwanji ti wu mendiro ti, wunu ka hinga nunu sawero,
“Do mwanji mwe naha tumbwa.”
4 Wosiwani Gotri okwe o wui mwanji ni okularo ti, ba fo ba fo kwambu sumbu ri
wosini ele ba fo ba fo hima heini apapanandau tau ri rasini ri inaka tiki kwambu ba
fo ba fo ri wosindau Himamwale kipe ti ya wunu humwasi.

Jisas rindombwa nunu rataro hima mwa laka

5 Apa nu bwandau ti ichai sirano nuwe ako tini nu bwandau. Gotri ensel leto oti ni
auli kinani wunu ri ondiyasi nambwe. Mina.
6 Chengi fotiki kaisindau ti, hima fori ete sawero,
“Hima ri hinde na hinga ri dawani rini keke ete mi hambwandau?
E, hima ri che hinde na hinga ri dawani rini keke ete mi wondau?
7 Mini rini ni mi sawesiwani gisi faiche naha ensel lei tako tokwe ri dau.
Woro rini ni hi omwesika laka ti mi hasiwani hi rihi ti mi rasaisinda.
8 Wosini ele mwa'ambwe hinga tinda ete ri seke tako tokwe mi owesiwani rindombwa
ya ri aulisinda.”
Mwe naha, Gotri ele mwa'ambwe hinga tinda ete hima i seke tako tokwe owesindau.
O hinga ti keke mwa'ambwe foti apumbwa apu da nambwe, mina. Woroti apa ele
mwa'ambwe hinga tinda ete hima i seke tako tiki dau ti nu heinda nambwe.
9 Woroti apa Jisas ni nu heindau. Rini imbihumbwa gisi faiche naha ensel tako tokwe
ri daro ti, Gotri hima keke wondau sumbu ti amwei ri wosini nuwe pe hima le keke
ri ha kinani. Rini nunu keke amwaka omwesika ri ani ri hasiwani Gotri rini ni hi
omwesika tinga kwambu tinga ya rini ha.
10 Gotri rindo ele mwa'ambwe mu naha. Rindombwa ele mwa'ambwe ri wosini ri
ai aulindau. O Gotri to Jisas ni amwaka omwesika naha ti ri haro ti, o rini esisiwa
rindombwa ele hima ai ri ratano hima mwa laka mwe naha ri da ki. Wosiwa kale ri
che miyafo naha hewen ko tiki ri rakausiwa Jisas ga funda hi okundau hinga wu da ki.
O sumbu hinga Gotri Jisas ni wosiro ti, rinjenga ri sumbu ni diyani ri wosiro.
11 Nu hambwanda, kari hima ele himiyama hurahama ni okulawani ako naha siran-
dau ti, rini ga wunu ga tinda ete wui yapai funda. Wosiwani o keke, hiparakambwe,
wunu ri na kinani huruhumba ri heinda nambwe.
12 Rini ka hinga Gotri chengi ki sawero,
“Hi mihi ti ai hiparakambwe leni amwei a sawekonda.
O to mwe naha, hima miyafo wui mu tiki hi mihi ti a rasaini hukwa ti a rakonda.”
13 Wosini Jisas ai sawe,
“Sembe ti mwe naha rini ani hakonda.”
Wosini ri ai sawe,
“Mi ani heiwani ani ga mi ani haro che lenga do nu da.”

Jisas nunu okula ki hima minde hinga ri siraro

14 Gotri rini haro che le wunu hima minde. O keke Jisas okwe hima minde ri siraro,
wosini ri haro ti, apa hima ha sumbu ti aulindau hima ri, Saiten, rini ni yesini ri diki
kinani.
15 Himiyama hurahama le wunu hano tini wu akindau. Wondani gisi gisi do nuwe
ki wu dawani o aki sumbu to wunu toroni injisindau. Jisas ri haro ti, ele hima ni toroni
injisindau aki bomo ni rani rumbwewa lalaunani wu eti ki.
16 Mwe mwe naha, rini ensel leni ri okula kinani do tau hinga ri ra nambwe.
Minambwe naha. Rini Epuraham ri anitafenita le keke tau ri raro.
17 Woroti keke ele mwa'ambwe hinga tinda ete ri wosiro ti, ri hiparakambwe le
hingambwa ri sirasinimbwa ri wosiro. O sumbu hinga ri wosisinimbwa rini wunu
keke puris hima apukolaka hinga ri etiro. Rini wunu keke woni puris tau kipe tumbwa
ri rani tape rihi ti angu'omwe hinga Gotri ni ri haro ti, wui kapwa sumbu rani
rumbwewa ri sembe enge a ti wahapi kinani.
18 Ele simiyanehei sumbu rini ki sukwawani ele nomo hinga ri randaro. O hinga
keke apa simiyanehei sumbu hima leki sukwawa rindombwa o wunu ri okulakonda.

3

Jisas hi laka tito Moses hi tini dikisindau

1 Ele sembe haro hiparakambwe ahi le, hewen ko tiki dau Gotri rihi kunu ri nasini
Jisas tau kunu haro ti, apa kunu Jisas numbwa ma ku hambwanda. Gotri rini
rumbwewani ri tani Gotri mwanji sawekawesini me yapweke tiki ri hasini puris hima
apukolaka hinga etiro. Nunu ri mwanji ni nu mendini sembe nu hasindau.
2 Gotri to o tau ni rini hasiwani rini o tau naha ni ete funda ri sirinandaro. Ri
sirinandaro sumbu ti, imbihumbwa Moses to ele himiyama hurahama lei nindo tiki
Gotri tau randaro sumbu hingambwa.
3 Aka kindau hima, ri hi ti, aka ti hi tini dikindau. O hingambwa Jisas hi ti Moses hi
tini dikindau.
4 Ele aka hinga hima tombwa ratoroni kindau. Woroti ele mwa'ambwe hinga tinda
ete Gotri tombwa wosiro.
5 Moses rini Gotri tau ra hima. Wosini Gotri mwanji rini sawero naha hingambwa
Gotri hima i kupu lei nindo tiki tau ri randaro. Rini ri tau kipe naha ri randaro ti, Gotri
Che rito ichai ri rano tau tini sawero.
6 Woro Kurais rini Gotri Che hinga dani rini ri tau ti Gotri ni sirinandau hima
leni aulino hima mwa laka hinga ri dau. Rini Gotri rini sawero mwanji naha ni
sirinani o tau ri randau. O keke, nunu okwe kwambu tukumbwa gisi gisi rini ni
nu hambwandani nu eripendani rini nu nikisindawa nunu okwe Gotri hima kupu
lembwa.

Ele Gotri mwanji ni sawesiya'airo Juta himako wunu himati hinga

7 O hinga ti keke Gotri Himamwale kipe ti mwanji tini ma nu mendi. Mwanji mwe
ti ka hinga:
“Apa ri mwanji ti ku mendini
8 inaka kuhi ti kwambu ki ku toronambusini ku da kei, imbihumbwa kui metele le
Gotri mwanji ti wu sawesiya'aindaro hinga.
Wunu ka hima da nambwe michi ki wu dani inaka wuhi ti kwambu ki wu toronam-
busini ani ni wu simiyaneheindaro.
9 Ka gisi ki kui metele le ai kwambu ti heindaro asama ti 40 hinga.
Woroti mina, wunu ani ni ete wu simiyaneheindaro.
10 O sumbu hinga ti keke ani ele himiyama hurahama ni sembe enge miyafo naha
wunu ani akoni ka hinga a sawero,

‘Wunu gisi gisi sembe wuhi ele kapwa sumbu miyafo ni wu hambwakoni o numbo ahi
ni wu sirinanda nambwe.’
11 O keke ani sembe enge wunu ani akoni ete a sawesindau,
‘Kari kau mwe naha, wunu apa himati ko ahi ki wu sira hinga. Minambwe naha wunu
a nasindau.” ’

Apa Isurel le Gotri mwanji wu sawesiyaˈairo hinga nu sawesiyaˈai ki

12 Ai hiparakambwe le, kunu ma ku hambwafwaˈainda, foki kui nindo tiki sembe haro hima fori inaka kapwa ri hambwakoni ete da ete da Gotri ni gumwa o ri sikonda.
13 Gotri nunu haro gisi ti dohaˈa ya ete da. Wondawa kunu gisi gisi ele hiparakambwe ni mwanji kipe tumbwa ma ku sawendani wui inaka tini ma ku yeni rasainda. Foki hima ni gambondau kapwa sumbu foti kui nindo tiki sukwani kunu gambondawa inaka kuhi ti ku toronambusi ki.
14 Metengei naha sembe nu haro hingambwa, apa o sembe ha sumbu ma nu toronambusini ete nu sirinani i ini nu hano gisi tukumbwa nu ambwe. O hinga nu wosiwambwa nunu Kurais ga funda nu etisini ele sumbu kipe rihi nu torono.
15 Nu hambwanda, ka mwanji o ya ete da:
“Apa kunu ri mwanji ti ku mendikoni inaka kuhi ti kwambu ki ku toronambusini ku
da kei,
kui metele le ai mwanji ti wu mendini kwambu ki wu daro hinga.”
16 Imbihumbwa hinde na hima leto Gotri mwanji tini wu mendini wu sawe-
siyaˈaindaro? Oti Isip ko tiki dawani Moses to tani wunu raˈairo hima leto o sumbu hinga wu wosindaro.
17 Ka 40 asama hinga Gotri sembe enge a ti hinde na hima leni andaro? Oti kale hima da nambwe michi tiki kapwa sumbu wu wosisini wu hawani wunu eini siro hima leni Gotri wunu ni sembe enge ti aro.
18 Gotri hinde na hima leni ete sawero, “Mwe naha kari kau, wunu apa himati ko ahi tiki wu raru hinga”? Oti kale ri mwanji sawesiyaˈaindaro himiyama hurahama lenumbwa ri sawero.
19 Woroti apa ma ku hambwawa nu hambwa. Sembe ti rini ni wu ha nambwe keke ka Gotri himati ko wu raru nambwe.

4

Gotri himache le wu himatino sumbu

1 Imbihumbwa Gotri ri bwani ri injiro mwanji ti ete dawani ka hinga ri sawero: “Kunu ai himati ko tiki ku raruno.” O hinga keke ma nu hambwafwaˈai, foki hima fori kui nindo tiki sembe ti mwe naha ri ha nambwe sini ka himatino ko ki o ri i nambwe sikonda.
2 Hinde wowani, nunu Gotri mwanji kipe tini nu mendindau, Isurel le imbihumbwa mendindaro hinga. Woro wunu nimba wu mendindani sembe wuhi ti mwe naha wu ha nambwe. O sumbu hinga ti keke Gotri wunu okula nambwe.
3 Nunu, sembe handau himiyama hurahama le, himati ko rihi ki nu raruno. Imbihumbwa Gotri ka ri himati ko ni ka hinga sawero,
“Sembe enge wunu ani akoni kari kau mwe naha a nani a sawe,
‘Apa wunu ai himati ko ki wu tani wu sira hinga. Minambwe minde naha.” ’
O hinga himati ko rihi ni ri sawero ti, imbihumbwa Gotri do nuwe ri woni ele tau rihi ri humbusini ri sawero.
4 Chengi fotiki Gotri ka tapaˈangi hatachi fisi gisi ni ka hinga sawero,
“Gotri ele ri tau hinga tinda ri rani ri humbusini tapaˈangi hatachi fisi gisi ki ya ri
himati.”
5 Wosini o mwanji numbwa chengi foki ri ai sawe,
“Apa wunu ai himati ko ki wu tani wu sira hinga. Minambwe minde naha.”

6 Wosiwani o mwanji apa ya ete da. Sembe haro hima letombwa apa ri himati ko
wu raruno. Imbihumbwa metengei o Gotri mwanji ni wu mendini wu sirina nambwe
himako himati ko rihi ki wu raru nambwe.
7 O keke asama miyafo isiwani Gotri gisi foti ri ai owesini o gisi ni ka hinga ya ri
sawe, “Apa”. Gotri Defit takisopo ki o hinga sawero ti, apa o hingambwa ri sawesinda.
“Apa kunu ri mwanji ti ku mendikoni inaka kuhi ti kwambu ki ku toronambusini da
kei.”
8 Imbihumbwa Josuwa himati ko foti wunu hapo Gotri ichai sirano himati ko fo hinde
wunu ai sawekoro ambwa.
9 O keke apa ma nu hambwa. Himatino ko ti ya dau. Himatino ko oti Gotri himache
leni ma'aindau.
10 Nu hambwandau, hima fori o Gotri himati ko ki rarundau ti, rini tau rihi tinda ri
humbusini ri himatindau, imbihumbwa Gotri tau rihi ri rani ri humbusini ri himatiro
hinga.
11 O keke nunu ka himatino ko ki nu raru kinawa tau ti kwambu naha tiki ma rawa
nu ra. Apa hima fori sawesiya'aindau bomo ni ri sirinani himati ko ri hanja'ai ki,
imbihumbwa pe hima le sawesiya'aindaro hinga.
12 Gotri mwanji ti himamwale chele, wosini tau ti kwambu naha ki randau. Oti
fulongo aulongo naha. Wosini ka gipiche au naha tini dikindau. Wosini hima lei sembe
tini yeni rarundau tinga ini himamwale tinga hambwandau inaka tinga fi nindo naha
ki ya fini huwasiu. Wosini ai ini ele hapa ana'okichinasindau nindo naha ki raruni
kwainene tinga hapa we ki dau mwaringamwe tinga ya wunu huwa'i huwatau. Gotri
mwanji ti o hingambwa ele nui inaka pe okokona sumbu ni kilindau.
13 Mwa'ambwe foti Gotri ratorosiwani ri miyaningisopo tiki hinde yanisini da
kumbwa, mina. Ele mwa'ambwe hinga tinda ete Gotri miyaningisopo tiki tapwa
ki hinga naha dani lindanasindau. Woro nunu o Gotri miyaningisopo ki nu etisini
mwanji nu bwakonda.

Jisas rini nui puris hima apukolaka

14 O hinga ti keke Jisas, Gotri Che minde naha, hi rihi ni ma nu toronambusini nu
uchandani sembe ti rini numbwa ma hawa nu ha. Hinde wowani, Jisas puris hima
apukolaka nuhi hinga ya dau. Wosini rini hewen ko ki ri rarusini o ya ri da.
15 Nui puris hima apukolaka rini hima leto hima keke wonda nambwe sumbu hinga
nunu ri wosinda nambwe, mina. Nunu kapwa sumbu ti nu yakinanda nambwe hima,
ele simiyanehei sumbu ki nu hichakondau. Woro, rini ele simiyanehei sumbu ki ri
raruni kapwa sumbu foriki ri hichako nambwe.
16 O hinga keke nunu apa Gotri ni nu aki hinga, ma takaiwa nu takai. Rini hima keke
wondau hima naha. Wosini rini ki nunu keke wono sumbu ti nu torosiwa sembe nomo
nuhi fwele sa nunu ri okula.

5

Jisas puris hima apukolaka tombwa nunu ri ai ratano

1 Puris hima apukolaka ele hima i nindo tiki ri rasindau sumbu ti ka hinga. Hima
forini Gotri rini ra'aini ondiyasiwani rindo puris hima apukolaka hinga ri etisini ele
hima ni ri okulandau. Kari hima ri tau ti ele hima i kapwa sumbu keke rini ele ba fo
ba fo angu'omwe Gotri ni ya ri hau.
2 Rini okwe hima minde, simiyanehei sumbu ti apa hinde ri yakina kumbwa. O keke
rini ele Gotri numbo ni wu hikisasini walambe indau hima leni awari naha mwanji
wunu ri sawendau.
3 Wondani rindo omwe ti ri yesini ele hima wui kapwa sumbu keke, e, ri kapwa
sumbu keke okwe Gotri ni ri handau.

4 Puris hima apukolaka tau ti, o hi omwesika naha. Ka tau hinga ti hima fori ri
inaka tiki hinde apa ri etisini ri ra kumbwa, mina. Gotri to rini uchawambwa ri tani
ri etisinimbwa apa o tau ri rano, imbihumbwa Eron ni ri ucharo hingambwa.
5 Kurais okwe o hingambwa. Rini hi rihi tini ri rasaisini puris hima apukolaka hinga
ri sira nambwe, mina. O tau hinga ri ra kinani Gotri to rini esiro. Woro Gotri rini sawe,
“Mini ai che naha. Apambwa naha mini a raro.”
6 E, mwanji foti ka hinga ri ai sawero,
“Mini ete da ete da puris hima, Melekisetek daro hinga mi etisindau.”
7 Imbihumbwa Jisas hima minde hinga ri wa'aisini do nuwe ki ri dani, ri hano gisi
takaindawani Gotri rini okula kinani Gotri ni ata omwesika tinga ichaka laka tinga
ri uchahambwandaro. Rini Gotri numbwa ri hambwandani hi rihi ti ri rakaisini ri
uchahambwandawani Gotri ri uchahambwa tini mendiro.
8 Jisas rini Gotri Che minde naha. Woro amwaka miyafo ri mendiwani o sumbu to
rini ondiyakandiyasiwani Gotri ni sirinandau sumbu ti kipe naha ya ri hambwa.
9 Wosiwani Gotri ni sirinandau sumbu ti, rini hima mwa laka hinga ya ri eti. O keke
rini rini ni sirinandau ele hima tinda ete wunu ri okulani ai ratano hima hinga ya ri
sira, wosiwa ete da ete da himamwale kipe wu toro kinani.
10 Wosiwani Gotri rini ondiyasini ya rini sawe, “Mini puris hima apukolaka,
Melekisetek daro hinga mi etisindau.”

Nunu muku pe che hinga ete nu da hinga

11 Kunu nu sawekoro mwanji miyafo ya ete dau. Woro apa ele mwanji ni kunu
amaha amahani nu sawe hinga. Hinde wowani, kui inaka ti emendiki naha. O keke
mwanji mu mwe ti kunu nu sawewa norukweni hinde apa ku hambwa kumbwa.
12 Kunu ondiyakandiyandau hima hinga ku wa'ai kinapo imbihumbwa kapwa, apa
mina. Kui hambwa ti kapwacheche naha. O keke hima forito ondiyakandiyandau
hima hinga sa ri etisini imbihumbwa ku mendiro Gotri mwanji ti sa ai kunu ri
ondiyakandiyanda. Kunu ahirahi kwambu ti hinde ku a kumbwa. Kunu muku
tumbwa ku andano.
13 Nu hambwanda, kipe sumbu kapwa sumbu kilinda nambwe hima le wunu che
leto muku tumbwa andau hinga wu dau.
14 E, ahirahi kwambu ti hima laka tiro himako tombwa wuhi. Ete na hima hinga
wunu wui sembe ha sumbu ti simiyanehei sumbu numbo miyafo wu dikisini wu
etinambusini kipe sumbu kapwa sumbu kilindau ti amwei ya wu heinda.

6

Nunu sembe ha sumbu tini kwambu tiki ma torowa nu toro

1-2 O keke, nunu apa Kurais ri mwanji metengei naha nu mendiro ti, ambwatinamb-
wati hinga numbo miyafo nu mendinda hinga. O hinga ti, aka tini walindau worumbo
dapi numbwa nu ai walindau. Dele mwanji hinga ni apa ete nu bwanda kei: Ele
himamwale ga da nambwe sumbu ni gumwa ti nu sisini nui sembe ti nu handau
sumbu ti, ele uku yasindau ba fo ba fo sumbu ti, hima i tape ki tapa owesini Gotri
ni uchahambwandau sumbu ti, ai saino sumbu ti, e, ka gisi jipe tawa Gotri ele hima
hinga tinda ete mwanji wunu sawewa hi tiki'i hewen ko ki ete wu da ete wu dano
sumbu ti. Ele sumbu dapi numbwa apa ete nu bwanda hinga. Nunu ele sumbu ni nu
andosini nu ini mekupu laka tiro leto bwanda mwanji hingambwa nu bwa.
3 Woro Gotri o tini ohounawa o hingambwa o nu wosikonda.
4 Hima fwele Gotri mwanji kipe ni wu mendini kipe naha wu hambwasini wui inaka
ti hi hinga okundani hewen ko ki sikaro mwa'ambwe kipe ti a hinga wu asiwani
Himamwale kipe ti wunu ga ya dau.

5 Wunu Gotri mwanji ni wu rani wu hambwafwa'aisini ya wu saweu, “Ri mwanji
mwe naha.” Wokoni ichai sirano sumbu anandi ki dau kwambu ti wu simiyaneheisini
wu hambwasindau.
6 Woroti ele hima to kapwa sumbu ti wu ai wosini Gotri ni gumwa wu siwa ichai
o kapwa sumbu ni gumwa wu sisini sembe ti Gotri ni hinde apa wu ai ha kumbwa.
Minambwe naha. O sumbu hinga ti keke wunjenga Gotri Che ni me yapweke tiki rini
wu ai yeni sindau, wosiwa ele hima rini saweholiya ki.
7 Gisi miyafo mwa ti yeni mwa uku ti nuwe tiki raindau. Gotri do nuwe ni o hinga
ri okulandau keke, ahirahi ti o nuwe ki kisiwani kipe naha saini hima i sembe tupu ni
okulandau.
8 Woroti o nuwe ki ele lame chele ki, e, kipe ki kapwa ki saiwa o nuwe kapwa naha,
ahirahi kipe hinde sukwa kumbwa. O nuwe hinga ti Gotri heini kapwa naha ri nakoni
ichai hi tiki ri tuno.
9 Nui nau hima le, apa o mwanji hinga kwambu ki kunu nu sawero ti, nunu mwe
naha nu hambwasindau, walambe hinde kunu i kumbwa. Mina. Gotri kunu okulani
o kunu ai ri ratakonda.
10 Gotri ele mwa'ambwe tinda ete norukweni ri heini ri hambwafwa'aisindau. O
keke inaka rihi ti apa hinde kunu ri hikisa kumbwa, ele tau ku randau ti. Mina. Kunu
mwe naha Gotri ni ku okokonandani hima keke woni ele sembe ha himako ni ete ku
okulandau.
11 Nunu nui okokona naha ti, kunu funda funda kwambu ki ku etisini o tau ni ma
ku randani Gotri kunu ri ra'aino gisi tini ma ku nikisinda. Kunu o hinga ete ma ku
ra ra i ini gisi jipe naha kuhi ki pwe ku bwe ambwe. O hinga ku wowa ku nikisindau
mwa'ambwe mwe naha o ku torokonda.
12 Kunu apa ele ku randau tau ni diyaha kei. Kunu, sembe mwe naha wu hasini nomo
rani kwambu ki ete eninda ele hima numbwa ma ku sirinanda. Wunu imbihumbwa
Gotri ri che leni ha kinani sawero mwa'ambwe tini mwe naha wu torokondau.

Nunu Gotri injiro mwanji ni mwe naha nu sirinano

13 Imbihumbwa Gotri Epuraham ga mwanji ti funda fi injiro. Woro do nuwe pe hima
fori Gotri ni dikisini apukolaka ri etisiwani Gotri ori hima i hi ki mwe naha kari kau
ri na nambwe, mina. Rini rinjenga ri hi ki ya ri na, “Mwe naha kari kau.”
14 Wosini ya ri sawe, “Mwe naha ki a sawendau. Apa ai kwambu ti omwesika laka
mini ani hawa mi anitafenita a wosiwa miyafo naha sirakondau.”
15 Epuraham rini ri nikisifuno tini ri diyaha nambwe. Ri dani inumbwa ele
mwa'ambwe Gotri imbihumbwa mwanji rini bwani injisiro hinga ya ri toro.
16 Mwe naha kari kau nandau bomo ti ka hinga. Hima fori mwe naha kari kau ri
nandau ti, rini ni dikini minambwe wu nano ti keke hima laka fo ri hi ki ri sawendau.
O keke, hima fori ete ri sawewa, mwe naha kari kau, wowa ele hima ri mwanji tini wu
rakai kinani wu bwakoro ti ya wu gaina. Hinde wowani, ori hima kale wui mwanji ni
ri yitirawai kinani mwe naha kari kau ka ri na to.
17 Imbihumbwa Gotri, ri che le, nunu, ni ri okula kinani mwanji ri injiro ti, ri
hikisasini inaka ba fo ri ai hambwa hinga. O sumbu ni amwei naha nunu ni ri mekusi
kinani rinjenga rihi ki ya ri sawe, mwe naha kari kau.
18 Woroti apa kapi sumbu fisi, mwanji ri injiro sumbu ga mwe naha kari kau naro
sumbu ga, hinde hanja'ai kumbwa. O sumbu fisi keke Gotri apa hinde ri gambo
kumbwa. O keke nu namani nu ini ri seke mu tiki nu etisiwa rindo sa nunu gwarosiwa
ichai nu torono Gotri bwasiro mwa'ambwe ni sembe kwambu ki ku torosini nu
ma'aindani nu nikisinda.
19 Woro nu ma'aini nu nikisindau mwa'ambwe oti sipi tini toronambusindau anga
hinga nunu toronambusini nunu okulandau. O anga mwe ti kipe naha, kwambu
ki nunu toronambusini nunu ra ra ini ka Gotri aka laka ki raruni nika'ari laka fo
yechikinasindau aka tipa kipe naha ki nunu rakarukonda.

20 Jisas to mwaseni nunu okula kinani o aka tipa kipe naha ki numbo nambuni raruro. Wosini rindo Melekisetek daro hinga puris hima apukolaka ri etisini ete ri da ete ri dakonda.

7

Melekisetek rini hi omwesika naha

1 Kari Melekisetek rini Selem ko pe hima le wui king apukolaka, wosini rini kari kau dau Gotri tau randau puris hima. Imbihumbwa Epuraham ele king apukolaka fwelenga anayeni wunu yeni ginasini ri ko tokwe ri ai tawani, Melekisetek numbo tiki rini heini Gotri kwambu rini ha kinani Gotri ni ya ri uchahambwa.
2 Wowani Epuraham ele au anayeni tororo mwa'ambwe tinda kita tapa'angi tapa'angi ri huwasini kita foti Melekisetek ni ya ha. Melekisetek hi ti nu jamekowa ka hinga: Sumbu kipe naha tumbwa wosindau king apukolaka. Rini Selem ko pe hima le wui king apukolaka. Selem mwanji mu mwe ti ka hinga: Sembe wahapi.
3 Rini nuwai yapai, e, ateimetele nambwe. Wosini nuwai rini raro sumbu ga ri hano sumbu ga rini ki sukwa nambwe. Rini Gotri Che hinga ri dani puris tau tini ete ri randau.
4 O keke kunu kari Melekisetek ni ma ku hambwa, rini hi omwesika naha. Gotri ni sembe ha sumbu nunu mekuro nui atei apukolaka, Epuraham, rindo anayeni rataro mwa'ambwe kipe naha ele ri humwasini kita tapa'angi tapa'angi ri huwasini kita foti Melekisetek ni ya ri ha.
5 Lifai ki siraro ri anitafenita le wunu puris tau wu torosini wu randau. Moses kaisiro Gotri lo mwangi ka hinga ya wunu sawe, Isurel leto Gotri wunu okulawani tau rani wu tororo mwa'ambwe le kita tapa'angi tapa'angi wu huwaro ti, kita foti Lifai ki siraro ri anitafenita leni o wu hakonda. Lifai ki siraro anitafenita lenga Isurel lenga wunu hiparakambwe, wui atei funda naha, Epuraham tombwa. Woro, hiparakambwe sumbu hinga mina. Hinde wowani, Lifai leto Isurel le huwaro mwa'ambwe kita foti ete wu torondau.
6 Woroti Melekisetek o Lifai hima kupu ki ri sira nambwe. Worotito Epuraham ri mwa'ambwe le kita tapa'angi tapa'angi huwaro kita foti ri ra'airo. Wosini Melekisetek Gotri Epuraham ni kwambu ha kinani mwanji ti ya rini sawe. Epuraham mwe ri, imbihumbwa Gotri rini okula kinani mwanji rini ga injiro.
7 Nu hambwandau, Melekisetek Epuraham ni woro hinga, hima fori Gotri kwambu hima forini hano ti, kwambu handau hima ri heiye tokwe dawani kwambu torondau hima rito tako tokwe dau.
8 E, Lifai hima le ka mwa'ambwe kita ni wu torondau ti, wunu hima handau sumbu ti wu diki nambwe. Hinde wowani, wunu hima minde. Woro Melekisetek to ka mwa'ambwe kita ni ri tororo ti, hima handau sumbu ti rini diki nambwe, Gotri chengi ki sawero hinga.
9 Nunu ka hinga nu saweno. Mwe naha, Lifai rindo kita tapa'angi tapa'angi huwaro ti kita foti ri tororo hima. Woro imbihumbwa ri metele, Epuraham, to Melekisetek ni kita tapa'angi tapa'angi huwaro ti kita foti ri haro. Oti keke Lifai hima okwe kita foti rini haro.
10 Hinde wowani, Melekisetek Epuraham ni numbo tiki ri heiwani Epuraham kita foti rini haro ti, ichai sirakondau ri anitafenita fori, Lifai, okwe o gisi naha ki ri atei, Epuraham, ga funda etisini ri haro.

Apambwa etiro puris hima imbihumbwa puris hima i wa tiki etiro

11 Imbihumbwa Moses Isurel himako ni ele Gotri lo mwanji ri haro ti, Lifai hima kupu le puris tau wu randau sumbu ni sawekawe kinani mwanji miyafo naha sawero. Woroti ka puris tau hima leni mwe naha okulawani ako naha wu sirapo hima anandi fo apa puris hima hinga gumwa ki hinde ri ai eti kumbwa. Hinde wowani, puris hima

anandi fo sukwakondau ti, rini metengei naha puris tau raro hima, Eron, hinga mina, rini Melekisetek hinga sukwakondau.
12 E, puris hima anandi fo ai etiwa Gotri ri lo mwanji ti okwe ai jamekono. E, ri ai jameko nambwe nawa puris tau anandi hinde sukwa kumbwa.
13 Ka puris hima anandi nu bwandau ti, rini Lifai hima kupu mina, rini hima kupu ba fo, imbihumbwa ri hima kupu fori o puris tau ri ra nambwe.
14 Woroti nu hambwandau, nui Apukolaka ri Juta hima kupu ki sukwaro. Woro Moses ka hima kupu to puris tau hinga eti ki sawe nambwe.

Jisas rini imbihumbwa Melekisetek daro hingambwa puris hima hinga ete ri dau

15 Nunu apa Melekisetek hingambwa sukwaro puris hima anandi ma heiwa nu hei. O puris hima anandi keke ele nu bwandaro sumbu mwe ti amwei sukwahiro.
16 Rini puris hima hinga ri etiro ti, Lifai hima i fi'uku ki ri sira nambwe, mina. Rini ete da ete da humbunda nambwe himamwale kwambu ki etiro.
17 Wosini Gotri ri chengi ki ka hinga ya rini ri sawe,
“Mini ete da ete dano puris hima, Melekisetek daro hinga mi etisindau.”
18 O hinga ri wosini Gotri imbihumbwa pe sumbu hukwe ti ya ri humbu. Hinde wowani, o sumbu kwambu nambwe, kipe nunu okula nambwe.
19 Ka Moses kaisiro Gotri lo mwanji hukwe mwa'ambwe fo wowani kipe naha sukwa nambwe. O keke apa Gotri numbo ako foti ri nambusiwani ya dau. O numbo, numbo hukwe ni dikindau. O hinga keke ka numbo ako ki nu ini Gotri tambwa takai nu ikonda.
20 Gotri Jisas ni puris hima Apukolaka hinga rini esiro ti, nimba rini esi nambwe, mina. Mwe naha kari kau ri nasinimbwa rini esiro. Woro kale imbihumbwa pe puris hukwe le ka hinga wunu wosi nambwe.
21 Gotri rindombwa mwe naha kari kau ri nawani Jisas puris hima hinga ya ri eti. Ri etisiwani Gotri ya rini sawe,
“Apukolaka mwe naha kari kau ri naro keke, apa inaka ti hinde ri ai jameko kumbwa, ‘Mini puris hima hinga ete mi da ete mi dano.” ’
22 O hinga Gotri mwe naha kari kau ri nani Jisas ni wosiwani rindo imbihumbwa pe mwanji hukwe ni dikindau ka mwanji ako ni okula hima naha etisindau.
23 Imbihumbwa puris tau hukwe ki hima miyafo puris hima hinga wu etiro. Puris hima miyafo etiro bomo ti, fo hawani fo wu ai esiro keke puris hima miyafo esiro.
24 Woro Jisas ka puris tau hinga ri torosini randani rindombwa ete da ete da. O keke hima fori ri wa ki hinde ai eti kumbwa.
25 O hinga keke hi rihi uchani Gotri mu ki takaini indau hima leni ri ratasiwa kipe naha ete wu da ete wu da ki. Hinde wowani, rini ri ete da ete dani wunu okula ki Gotri ni uchahambwanda.

Puris hima Apukolaka, Jisas, tombwa apa nunu okulano

26 Ka puris hima Apukolaka rini mwe naha nunu ri okulano hima naha. Hinde wowani, rini sembe rihi halaya naha, kapwa sumbu fo rini ga da nambwe. Rini hima kipe naha, rini kapwa sumbu wondau hima lenga kamindache ri ichi'uchanda nambwe, mina. Rini hima kipe naha, rini niri tini ri dikisini kari kaumbwa naha ri dau.
27 Kale imbihumbwa pe puris hima apukolaka le ele gisi hinga Gotri ni angu'omwe tusini handau tau wu randaro. Metengei wui kapwa sumbu keke angu'omwe tuni wu hasinimbwa himiyama hurahama lei kapwa sumbu keke o hingambwa wu wosindaro. Woro Jisas o tau hinga ri ra nambwe, mina. Rini numbo funda naha ki ri himamwale ti Gotri ni rinjenga ri haro.
28 Ka Moses kaisiro Gotri lo mwanji hukwe oti yakinanda nambwe hima ni puris hima apukolaka hinga esindau. Woro ka gumwa ki sukwaro mwanji oti Gotri metengei

mwanji injisini mwe naha kari kau ri naro keke Gotri Che ni puris hima apukolaka hinga rini esiro. Wosini kwambu rini hasiwani rini nunu okulano hima naha hinga ya ri ete da ete dau.

8

Jisas hewen ko pe aka kipe naha ki puris tau ri randa

1 Ele mwanji hinga nu bwandaro ti, mwanji mu mwe naha ti ka hinga: Nunu Puris
Apukolaka nuhi fo ya dau. Rini hewen pe King Apukolaka linindau tei kipe naha takai
ki tapa mama tokwe ri lininda.
2 Wondani Gotri Aka Tipa Kipe Naha tiki puris tau ya ri randa. Woroti nuwe pe hima
foto o aka ki nambwe, mina. Hewen pe Apukolaka to kiro.
3 Kale nuwe pe puris hima apukolaka ele mwa'ambwe Gotri tambwa ra'aindani
angu'omwe ba fo ba fo hinga rini handau. Woroti Jisas okwe puris hima hinga ri etiro
ti nawa o hingambwa angu'omwe rihi ti Gotri ni sa ri ha.
4 E, doha'a nuwe ki ete ri da kinapo puris hima hinga hinde apa ri etikoro ambwa.
Hinde wowani, puris tau randau hima le etihiro. Wosini ba fo ba fo angu'omwe hinga
Gotri ni ete wu handau, ka Moses kaisiro Gotri lo mwanji hukwe sawero hinga.
5 Do nuwe ki puris tau hinga wu randau ti, hewen ki dau puris tau numbwa sirinani
wu randau. Woro o hingambwa Gotri Moses ni sawewani Moses lotu wo aka ti nika'ari
ba ri kiro. Wokoni Gotri ka hinga rini sawero, “Mini hambwafwa'ai, ka kimba ki mini
a mekutakuro mwale hinga mi hambwasini ma ki.”
6 Woro apa Kurais puris tau ri tororo ti, ri tau ti imbihumbwa randaro puris hima i
tau tini dikindau. Hinde wowani, Jisas rini Gotri ga hima ga wui alase ki raindau hima
hinga ri etiro keke Gotri rini ga injiro mwanji ako ti, Gotri Moses ga injiro ka mwanji
hukwe ni dikindau. O mwanji ako nunu okulano sumbu ti, ka mwanji hukwe nunu
okulandaro sumbu tini dikiro.

Mwanji ako injiro ti mwanji hukwe injiro tini dikindau

7 E, imbihumbwa pe mwanji hukwe injiro ti kipe naha tumbwa ete da kinapo, Gotri
gumwa ki mwanji ako foti hinde apa ai injikoro ambwa.
8 O hinga keke Gotri ele himiyama hurahama i kapwa sumbu ti amwei ri woni
kwambu ki ya ri sawe,
“Apukolaka ete sawero, ‘Ma mendi, ichai gisi fo mwanji ako ti Isurel himako ga wunu
ga ya ani injikonda.
9 Wowa o mwanji ako ani injikondau ti, imbihumbwa wui atei hima ga ani injiro hinga,
mina.
Imbihumbwa o mwanji ani injiro gisi hinga ki ai kwambu ki wunu a ra'aiwani Isip
nuwe wu andosini wu iro. Wu isini ai mwanji ani injiro tini wu sirina nambwe.
O keke gumwa ti ya wunu a si.’ Apukolaka o hinga ya sawe.
10 Wosini Apukolaka ya ai sawe, ‘Do gisi hukwe sa humbusiwa pwe ichai Isurel himako
ga mwanji ako ti nu bwe inji.
O nu injino mwanji ako mwe ti ka hinga: Ai lo mwanji hinga wui inaka tiki ani owesini,
wui sembe tiki a kaisino. Wosini ani wui Apukolaka Gotri hinga a dawa, wunu
ai himiyama hurahama hinga wu dano.
11 Wondawa ele hima funda funda ri nau fweleni, e, ri hiparakambwe fweleni
ondiyakandiyani ka hinga hinde apa ri sawe kumbwa, “Apukolaka ma ku
hambwa.” Mina. Hinde wowani, ka gisi tawa ele hima hinga ai hi ti tinda ete
wu hambwano, kichapwa hima laka tinda ete wu ani hambwano.
12 Wowa wunu keke a woni wui kapwa sumbu ti a rani a rumbweno.
Wosini apa o wui kapwa sumbu ni hinde ani ai hambwa kumbwa.’
Apukolaka o hinga ri chengi ki ya sawe.”

13 O mwanji hinga ni “ako” ri uchasiro ti, metengei injiro mwanji ni takwiliwani hukwe hinga ya i. Ele mwa'ambwe hukwe iro ti gisi kamindache hinga dani ikoni tinda ete ya humbukonda.

9

Imbihumbwa pe puris hima apukolaka omwe fi ti Gotri ni handaro

1 Gotri imbihumbwa metengei naha injiro mwanji oti lotu wu wono lo mwanji tini miyafo sawendaro. Woro lotu wo aka foti do nuwe ki daro.
2 O lotu wo aka nika'ari ba wu kisini tipa fisi ya wu okutoni yachi. Hima metengei rarundau aka tipa fo tokwe lamu sengendau mwa'ambwe ti, bereti owendau tei ti, e, Gotri ni angu'omwe hinga haro bereti o ki kwai o da. O aka tipa, “Aka Tipa Kipe Naha”, wu nandau.
3 Wosini nika'ari laka foti wu rarusirasindau aka tipache foki o wu yechikinasinda. O nika'ari wu yechikinasindau aka tipa oti, “Aka Tipa Kipe Naha Naha”, wu nandau.
4 O Aka Tipa Kipe Naha Naha ki lenjilenji nandau mwa'ambwe hi fo, gol, ba yaro tei o da. O tei ki kuwa chele mwa'ambwe kipe tini tundau. Wosini o aka tipa kumbwa Gotri mwanji injiro tini ai hambwa kinani bokis laka fo wu wosiro ti wu rakarusiwani ya dau. O bokis mwe hokosapi tokwe gol ba yero. O bokis we ki kwai daro mwa'ambwe le kale, gol ba wosiro hungwe tiki owero Gotri wunu haro ahirahi hi ti, mana, ti, imbihumbwa Eron kumbo yongo sukwaro ti, e, Gotri mwanji kaisiro humokuto beiye fisi o we ki kwai da.
5 Wosiwani mwa'ambwe foti ensel mwale hinga fisi ka'apwe kipe naha tumbwa fi wosisini o bokis heiye tokwe fi enindani mwanji bwandau hinga ete fi sawendau, “Gotri doha'a michi ki o da.” Fi tipihapa rasairo tako tokwe kapwa sumbu keke fi ti dawehenandau michi o da. Woro dele mwanji mu mwe hinga hinde apa tinda a sawe kumbwa.
6 Ele mwa'ambwe hinga wu otokunasini ele gisi hinga puris hima le metengei rarundau nika'ari ba kiro Aka Tipa Kipe Naha ki wu raruni wui tau ti wu randau.
7 Woro puris hima apukolaka tombwa o kwai Aka Tipa Kipe Naha Naha tokwe ele asama hinga numbo funda numbo funda ri rarundau. Woroti nimba ri rarunda nambwe, mina. Oti fi ti ri ra ra ri rakarundau, o fi ki angu'omwe hinga ri hawa kapwa sumbu rihi ti rani rumbwe'isini ele himiyama hurahama wu hikisasini kapwa sumbu wu wondau ti ele kapwa sumbu ni rani rumbwe kinani.
8 Ka sumbu hinga keke Gotri Himamwale kipe ti ka hinga nunu mekuro. E, ka metengei rarundau Aka Tipa Kipe Naha ki puris tau ete wu randawa, o kwai Aka Tipa Kipe Naha Naha ki indau numbo nunu keke amwei hinde sukwa kumbwa.
9 Do nika'ari ba kiro lotu wo aka ti, oti apa nu dau gisi ni yepeni sawero. Ka aka ki angu'omwe miyafo naha wu handau ti, ele angu'omwe ni ratani Gotri ni haro hima le, wui kapwa sumbu ti tinda norukweni hinde apa rani rumbwe kumbwa.
10 Puris hima ga wunu ki tandau hima lenga angu'omwe Gotri ni ha kinani wu wosindau kale sumbu hinga le, ahirahi andau sumbu ti, uku sumbwe andau sumbu ti, e, uku yandau ba fo ba fo sumbu ti, ele sumbu hinga tinda ete hima tape leki wosindau. Woro Gotri sumbu ako ri owewambwa ele sumbu hukwe wu hanja'aikonda.

Kurais ri fi tunumbwa angu'omwe hinga ri haro

11 Woro apa Kurais tasini rindo puris hima apukolaka hinga ri etisini do apa nu sirinandau sumbu ako tini nunu haro. Woro apa rindo tau ri randau ti, hima to lotu wo ki do nuwe ki kiro nika'ari aka ki tau ri randa nambwe, rini hewen pe aka kipe naha ki tau ri randau.
12 Kurais rini meme ga bulumakau che ga wui fi tini ra ra Gotri Aka Tipa Kipe Naha Naha ki rakaru nambwe, mina. Rini ri fi tini angu'omwe hinga ri hasini o aka ki numbo

funda naha ri ete ri rarusini puris tau rihi ri raro, wosini nunu ra'aiwa kipe tumbwa ete nu da ete nu da ki.
13 E, hima fwele kapwa sumbu wu wosini Gotri miyaningisopo tiki hima fweleni kisi wunu wowa puris hima le meme fi ti, bulumakau hura fi ti, e, bulumakau noko tini tusiwani hikisombo sukwaro ti ra'aini kisi woro hima leni ya wu yefokita. Wui tape ti o hinga wu wosiwani Gotri miyaningisopo tiki wui tape ti kipe naha ya wu ai sira.
14 Woroti Kurais fi oti ele omwe fi ni dikisindau. Kurais kapwa sumbu foti rini ki da nambwe, minambwe naha. O keke Gotri Himamwale kipe ete da ete dau kwambu tiki ri himamwale ti Gotri ni angu'omwe kipe naha hinga ri haro. Wosiwani ri fi ti nui tape tunumbwa yoko nambwe, mina. O nui sembe ki sukwandau huruhumba sumbu okwe yokosini ele himamwale ga da nambwe sumbu nuhi tini rani rumbwero. O hinga wosiwa himamwale ga dau Gotri tau tumbwa nu randa ki.

Kurais fi ti mwanji ako injiro tini okularo

15 O keke Jisas rini alase ki raisini Gotri mwanji ako injiro tini okularo hima naha. Rini kale himiyama hurahama imbihumbwa Gotri injiro mwanji hukwe tini wu sirinandaro gisi tiki wu woro kapwa sumbu keke ri hani wungwa jiro. Woro keke apa himiyama hurahama Gotri tumwa wu mendikoni wu sirinawa apa ka ete da ete da himamwale ako, Gotri rihi naro che rihi leni sawesiro ti, wu torono, wosiwa ete wu da ete wu da ki.
16 Hima fori ri hano gisi takaindawa, ri mwa'ambwe le humwasini ri hano hima leni gamba mwanji ki chengi fo sa ri kaisi. Woro ori hima haro tini mwe naha wu hambwasinimbwa o chengi ki sawero hingambwa mwa'ambwe rihi le humwasino.
17 E, ori hima ha nambwe nawa o chengi ni wu heini wu sirina hinga, mina, o chengi tihitapa ete dano.
18 O hinga ti keke, omwe wu yewani hawanimbwa o omwe fi imbihumbwa Gotri injiro mwanji hukwe okwe mwe naha okulandaro.
19 Imbihumbwa metengei naha Moses Gotri lo mwanji ti ele himiyama hurahama ni ri bwaro gisi ki bulumakau che ga meme ga fi fihi ga uku tinga anahulehusini naro ki wu wosiro sipisip nimbi ti hisop me tali ki injisini o ki toroni ri rawaisini roni rasukwani Gotri lo mwanji kairo chengi tenge tiki, e, ele himiyama hurahama i tape tenge ki ya ri yefokita.
20 Wosini ya ri sawe, “Doha'a fi oti Gotri mwanji nunu ga injiro ti o mwanji ni nu sirina kinani nunu ka hinga mekundau, ‘Do mwanji mwe naha, kwambu ki enindau.” ’
21 O hingambwa Moses nika'ari ba kiro Gotri lotu wo aka ti, e, o aka we ki dau disi hinga tinda ete fi ti ya ri yefokita.
22 Ka Gotri lo mwanji sawendau ti, kamindache naha ele mwa'ambwe hinga tinda ete fi kekembwa kipe naha sirandau. E, fi sika nambwe nawa, Gotri hima i kapwa sumbu ti hinde apa ri rani ri rumbwe'i kumbwa.

Nui kapwa sumbu ti keke Kurais rinjenga ri himamwale tini angu'omwe hinga ri haro.

23 Ele nuwe pe mwa'ambwe hinga kipe naha sira kinani omwe fi ti Moses yefokitaro ti, dele mwa'ambwe hewen ko ki dau mwa'ambwe mwale hinga dau. Woro o nuwe pe angu'omwe ni funda dikindau angu'omwe kipe naha tombwa apa hewen ki dau mwa'ambwe ni okulawa kipe naha sirano.
24 Nunu nu hambwandau, Kurais rini hima leto hewen ko ki dau aka mwe tini wu sirinani wu kiro Aka Tipa Kipe Naha tiki raru nambwe, mina. Rini hewen ko mwe naha ki ete ri rarusini Gotri miyaningisopo tiki amwei naha ri sukwasini apa ya nunu ri okulandau.
25 Ele asama hinga gisi funda naha kumbwa puris hima apukolaka ri omwe fi ti Gotri Aka Tipa Kipe Naha Naha ki rakaruni Gotri ni angu'omwe hinga ri handau. Ka fi ri fi

mwe naha mina. Woro Jisas o hinga ri wo nambwe. Rini hewen ko tokwe rauni fi rihi ti Gotri ni angu'omwe hinga ri haro ti, asama gandini numbo miyafo ri ha nambwe. Mina.
26 O hinga puris hima apukolaka hinga ri wosi kinapo Gotri do nuwe wosiro ambwe naha tiki ambwesini ete ta tani apa okwe numbo miyafo naha amwaka ti ete ri mendindakoro. Woroti mina. Gisi jipe humbuno takaindawani Kurais do nuwe ki numbo funda naha ri sikani rinjenga ri tape ti nui kapwa sumbu rani rumbwe'i kinani angu'omwe hinga Gotri ni ri haro.
27 Ele hima hinga tinda ete numbo funda naha wu hano. Wosiwambwa ichai Gotri wunu kotimwono.
28 O hingambwa Kurais okwe Gotri ni numbo funda naha rinjenga angu'omwe hinga ri haro, ele himiyama hurahama miyafo i kapwa sumbu rani rumbwe'i kinani. Woro ichai ri ai tano ti, kapwa sumbu rani rumbwe'i ki ri ta hinga, mina. Ri ai tano ti, rini ni nikisindaro hima le wunu ra'ai ki ri tano.

10

Imbihumbwa pe angu'omwe handaro sumbu ti kapwa sumbu ti hinde rani rumbwe'i kumbwa

1 Ka Moses kaisiro Gotri lo mwanji, waya sukwano sumbu mwe naha tini wu heini wu sirinani wu wondau. Woro mwe naha mina, nimba yepero. Moses kaisiro Gotri lo mwanji ete sawero, ka angu'omwe hinga tumbwa ele asama hinga sa ete handa. Woroti ele himiyama hurahama o angu'omwe hinga ra ra lotu wo aka tokwe tawa kapwa sumbu wuhi funda ete rani rumbwewa hima ako naha hinde wu sira kumbwa.
2 E, Moses kaisiro Gotri lo mwanji wunu okulawa ako naha wu sirapo, apa angu'omwe Gotri ni hinde wu ai hakoro ambwa. E, kale lotu wo ki tandau hima le angu'omwe numbo funda naha wu hani ako naha wu sirapo, apa wui sembe tiki kapwa sumbu wuhi hinde wu ai hambwakoro ambwa.
3 O keke ele asama hinga, ka angu'omwe wu woni wu hakoni kapwa sumbu wuhi wu ai hambwau.
4 Hinde wowani, kale bulumakau hura fi ga, e, meme fi ga wui kapwa sumbu hinga tinda norukweni apa hinde rumbwe'i kumbwa.
5 Woro o keke Kurais do nuwe ki takoni ete ri sawe,
"Mini omwe ti yesini angu'omwe hinga handau sumbu ti mi diyahandau. Woro mini hima tape foti o mi otokunasinda, hima minde hinga a sira kinani.
6 Kale angu'omwe hi tiki tinda tusini handau sumbu ti, e, kapwa sumbu keke angu'omwe ba fo ba fo handau sumbu ti mini mi diyaha.
7 O keke apa ka hinga a sawenda: 'Gotri, ma ani hei, do ki a dau ti. Ka imbihumbwa mi chengi ki ani ni sawero hinga mi okokona tini a sirina kinani a tahiro." '
8 Moses kaisiro Gotri lo mwanji ele angu'omwe ni ha kinani sawero ti, Jisas metengei sawero bomo fo ka hinga, "Mini omwe ti yesini o angu'omwe ki ba fo ba fo sumbu wosindau ti mi diyahandau. Mini kale angu'omwe hinga hi tiki tinda ete tundau sumbu ti, e, kapwa sumbu keke angu'omwe handau sumbu ti mi diyahandau."
9 Wosinumbwa gumwa ki ka hinga ri ai sawe, "Ma ani hei, do ki a dau ti. Ani mi okokona tunumbwa a sirina ki a tahiro." Ele mwanji ri sawekoni sumbu hukwe ri dukuni rumbwe'isini gumwa ki tandau sumbu ako tini ya ri esinambu.
10 Jisas Kurais rini Gotri okokona tunumbwa ri sirinani rinjenga ri tape tini angu'omwe hinga numbo funda naha ri haro. O hinga ri wosiro kekembwa nunu apa Gotri miyaningisopo ki hima kipe naha ya nu sirasinda.

Kurais hima tape angu'omwe hinga haro kekembwa apa kapwa sumbu rani rumbwe'ino

11 Kale puris hima wu etisini tau wuhi ti ele gisi hinga wu randau. Wondani
angu'omwe tumbwa numbo miyafo naha ete wu handau. Woro kale angu'omwe hinga
hima i kapwa sumbu ti hinde apa rani rumbwe'i kumbwa.
12 Woro Kurais rini nui kapwa sumbu keke ri tape ti angu'omwe hinga numbo funda
naha ri haro. O sumbu hinga to ete da ete dano. O hinga ri wosini, apa Gotri tapa mama
tokwe ya ri lininda.
13 Wosini Gotri Jisas ni omwemendindau hima leni ri seke tako tokwe ri oweno gisi
tini ya ri nikisinda.
14 Rini ri hima tape ti angu'omwe hinga numbo funda naha ri haro keke ele
himiyama hurahama ako naha siraro le wunu ri ai okulawani kipe naha tumbwa ya
ete wu da.
15 Gotri Himamwale kipe okwe o mwanji ni okulani ka hinga nunu sawero:
16 "Apukolaka ete sawero, 'Do gisi hukwe humbusiwa pwe, ichai Isurel himako ga
mwanji ako ti nu bwe inji.
O nu injino mwanji ako mwe ti ka hinga: Ai lo mwanji hinga wui inaka tiki ani owesini,
wui mwahapa ki a kaisino." '
17 Wosini mwanji fwele ka hinga ri ai sawe: "Apa kapwa sumbu wuhi ga wui
sawesiya'ai sumbu ga ele ni hinde ani ai hambwa kumbwa."
18 Gotri ele kapwa sumbu hinga rani ri rumbwe'iro ti nawa apa kapwa sumbu keke
angu'omwe fo ai ha hinga.

Nunu sembe mwe naha ma nu hasini nu ini Gotri ni nu takai

19 O hinga keke, ai apwai hima, hinde apa nu aki kumbwa, Jisas ri fi tukumbwa ka
Gotri Aka Tipa Kipe Naha Naha ki nu raruno.
20 Nunu o himamwale dau numbo ako tini nu sirinani nu ino. Hinde wowani, Jisas
rinjenga ka aka tipa ki yechikinasindau nika'ari laka ri lefehesini numbo ako ti ri
namburo. Nika'ari mwe ti, ri tape tini yepero.
21 O keke, nunu Gotri himache leni aulini dau puris hima Apukolaka fori o ya da.
22 Rindo ri fi ti nui sembe we ki dawehenasiwani nui sembe ti ri yokoni imbihumbwa
pe nomo ete nu randaro ti, ri rani rumbwe'isini nui tape ti ri fwa halaya naha tiki nunu
ri yokoro. O hinga keke apa ele inaka ki sukwandau nimba gambo sumbu hinga nu
hanja'aisini sembe nuhi ti Gotri numbwa nu hasini rini tambwa takaini ma nu i.
23 Nunu sembe nu haro sumbu kipe naha tini amwei nu bwandani Gotri nunu hano
mwa'ambwe kipe tini ma nu toronambusini nu nikisinda. Apa nu akini lembeni kei.
Nu hambwandau, Gotri sawero sumbu hinga ti mwe naha o ya ri wosikonda.
24 Nunu nui hiparakambwe le keke ma nu hambwandani wui sembe ti nu yewa ele
hima keke woni ana'okulandau sumbu kipe sa wu wo.
25 Apa ele hiparakambwe lenga funda nu wauni nu litino sumbu ti nu hanja'ai hinga,
hima fwele wosindau hinga, mina. Kunu ku hambwandau, Kurais tano gisi ti takaihiro.
O keke nui hiparakambwe lenga kwambu ki ma nu etisini nu ana'okulanda.

Gotri Che ni gumwa apa nu si kei

26 E, Kurais ri mwanji mwe naha ti nu torosini dani ini nui okokona tini nu ai torosini
kapwa sumbu ni nu hambwasini ete nu wondawa o kapwa sumbu keke angu'omwe
anandi foti apa hinde nu ai ha kumbwa.
27 Mina. Apa aki omwesika laka nu akindani nunu kotimwono gisi tunumbwa nu
nikisindano. Gotri ni sawesiya'airo hima le usungwaha da nambwe hi ki wu raiwa
wunu humbuno.
28 Nunu nu hambwandau, hima fori Moses kaisiro lo mwanji ni ri sawesiya'aiwa
hima fisi'i namili ri woro sumbu ni wu heini bwawa apa rini keke hinde wu wo
kumbwa, mina. Ori hima wu yeni wu sino.

29 Woroti kunu ka Gotri Che ni gumwa siro hima fori hinde hinga ku hambwandau?
Ori hima rini nomo omwesika naha ti ri rakondau ti, Moses kaisiro lo mwanji ni
sawesiya'airo imbihumbwa pe hima le raro nomo ni dikindau. Hinde wowani, Kurais
fi mwe ti imbihumbwa Gotri mwanji injiro tini sirinani dawehenaro, woro fi o to ori
hima ni yokowani ako naha ri siraro. Wosiwani ori hima ri woro sumbu ti, rini keke
dawehenaro Kurais fi ni kapwa mwa'ambwe naha ri nasini hima keke woni okulandau
Gotri Himamwale kipe tini walambe sumbu naha ri wosiro.
30 Nunu ka mwanji hinga ni sawero hima ri nu hambwandau, “Kapwa sumbu wasa
ai hano sumbu ti ai tau fo. Anjenga sumbu wasa ani ai hakonda.” Wosini gamwe
tinga ri ai sawe, “Apukolaka tombwa ele ri himiyama hurahama koti wuhi torono gisi
kumbwa wunu ri kilikonda.”
31 E, himamwale ga dau Gotri ri tapa ki nunu toroni kapwa sumbu wasa nunu ri
hano ti, oti aki omwesika naha nu akikondau.

Nunu sembe ha sumbu ti kwambu tiki ma nu eti

32 Woroti kunu imbihumbwa metengei naha Gotri kunu okulasiwani kui sembe ti hi
okundau hinga siraro tini ma ku ai hambwa. Ka gisi ki amwaka omwesika naha ti ku
andaro ti, o sumbu ni ku diki kinani tau kwambu naha ku wondaro. Wondani kunu
kwambu tiki ete ku enindaro.
33 E, gisi fweleki himiyama hurahama lei miyaningisopo tiki kunu esisini kapwa
mwanji ti kunu sawendawani nomo ti wui mwakambe ki ku randaro. E, gisi fweleki
kale nomo hinga randau hima lenga funda ku etisini nomo funda ku randaro.
34 Wondani kalapus tiki daro hima le keke ku wondani, hima fwele kui mwa'ambwe
ti wu ra'aindawani kunu ya nimba ku eripe'aripenda. O kui mwa'ambwe keke mwanji
fo ku bwa nambwe. Hinde wowani, kunu nuwe pe mwa'ambwe ni dikindau ete da ete
da mwa'ambwe kuhi ku hambwasini ku toro ki ete ku nikisindau.
35 O keke kunu sembe ha sumbu kuhi kwambu ki ku haro ti, hanja'ai kei, mina.
Hinde wowani, o kui sembe ha sumbu keke Gotri sumbu wasa kipe naha o kunu
hakonda.
36 Kunu kwambu ki ma ku etisini Gotri okokona tunumbwa ma ku sirinanda.
Wowambwa Gotri imbihumbwa mwanji injiro ele mwa'ambwe o ku torokonda.
37 O mwe naha. Gotri mwanji ka hinga sawe,

“Gisi huwe laka hinde ri da kumbwa, kamindache naha ori hima ta kinani sawero ti,
o takonda. Hinde apa ri anayiti kumbwa.

38 E, sumbu kipe ni sirinandau ai hima ri, sembe ti ani ni ri hasini norukweni ete
ri ichi'uchandano. E, ri akini ri lembeniwa sembe ahi ti hinde rini keke a wo
kumbwa.”

39 Woro nunu nu akini nu ai lembeninda nambwe. O keke walambe hinde nunu i
kumbwa. Mina. Nunu sembe kwambu tiki nu hasini himamwale ako ni nu torosindau.

11

Sembe handau sumbu mu

1 Sembe handau sumbu mu ti ka hinga: Gotri nunu ha kinani bwasiro mwa'ambwe
miya nuhi ki nu hei nambwe ete nu nikisindau ti, o mwa'ambwe ni inaka nuhi ki nu
hambwasini sembe nuhi ki ete nu toronambusindau.
2 Injelembwa pe hima fwele o sembe ha sumbu hingambwa wu toronambusiro.
Wosiwani Gotri wunu heiwani ya ri sawe, “Wui sembe ha sumbu ti kipe naha.”
3 Nunu sembe nu hasini nu hambwandau, Gotri ri takisopo ki bwani do niri ga nuwe
ga ri wosiro. Dele mwa'ambwe hinga nu heindau ti, nu heinda nambwe Gotri kwambu
ki wosiro.

Epel, Inok, Nowa

4 Epel Gotri ni sembe hasini omwe ti yeni angu'omwe hinga rini haro. Woro ri
angu'omwe Keni ri angu'omwe ni dikiro. Mwe naha, Epel ri sembe ha sumbu ti kipe
naha. O keke Gotri hima kipe naha rini naro. Hinde wowani, Gotri Epel to rini haro
angu'omwe ni ri heini kipe naha ri okokonaro. Wosini Epel ri hasiwani ori sembe ha
sumbu to mwanji ti bwandau hinga ya ete bwanda.
5 Inok Gotri ni sembe mwe naha ri hasiwani Gotri to hewen ko ki ri ha nambwe hima
tape tinga ete rini rakauro. Wosiwani ele hima rini waki wakini rini hei nambwe.
Hinde wowani, Gotri to rini rakauro. E, Gotri chengi ete rini sawesinda, imbihumbwa
Gotri Inok ni rakau nambwe gisi ki Inok Gotri okokona tunumbwa sirinandawani Gotri
rini keke eripero.
6 E, hima fori Gotri ni sembe ha nambwe nawa Gotri apa hinde rini keke eripe
kumbwa. Hinde wowani, hima fori Gotri ni ri takai kinawa ori hima sembe Gotri
ni ri hasini sa ri hambwa, Gotri mwe naha ri dani rini ni wakineheindau hima leni
mwa'ambwe wasa o wunu ri hakonda.
7 Nowa Gotri ni sembe haro hima. O keke Gotri Nowa ni ichai sirano sumbu keke
autangi mwanji sawero ti, Nowa o sumbu metengei sukwawani ri hei nambwe ri inaka
ki ete ya ri toronambu. Wokoni rini Gotri mwanji tini ri sirinani sipi laka fo ya ri wosi.
Ete wosini ri che humwe ga sipi we o ki wu rarusiwani walambe wunu i nambwe,
kipe naha ya wu da. Woro o sembe ha sumbu rihi ti keke do nuwe kipe himiyama
hurahama hinga ya wunu ri kotimwo. Nowa ri sembe ha sumbu keke, Gotri hima kipe
naha ya rini na, kale hima ni wui sembe ha sumbu keke hima kipe naha ri naro hinga.

Epuraham

8 Epuraham Gotri ni sembe haro hima. Gotri Epuraham ni uchawani o Gotri mwanji
ni ya ri sirina. Wosini rini ri ko ti andosini Gotri rini ni ha ki bwasiro nuwe tokwe ya
ri i. Woroti Epuraham ri ino mapwa ti ri hikisandau. Rini Gotri mwanji tunumbwa ri
sirinani ya ri i.
9 Rini Gotri ni sembe mwe naha ri hasini Gotri mwanji ni ri sirinani ri ini
imbihumbwa Gotri rini ha kinani bwasiro nuwe tiki hima kicha hinga ya ri liti. Wosini
nika'ari ba kiro aka tiki ya ri da. Ri che nita, Aisak hima pi Jekop, okwe Gotri Epuraham
ga mwanji injiro seke wange fi sirinani nika'ari ba kiro aka tiki ya fi da.
10 Epuraham o sumbu hinga ri woro ti, gisi gisi ka kwambu tinga dau ete da ete da
ko kipe naha tini ri hei kinani o ko ki ri raruno gisi rihi tini ri nikisindaro. Woroti Gotri
tombwa o ko sekwilino numbo ri hambwasini o ko laka ya ri sekwili.
11 Sera okwe sembe tihi ti Gotri ni haro. Woroti che ra gisi tihi ti humburo gisi tiki ya
ti hambwa, “Gotri kwambu tiki che fo a rano. Hinde wowani, Gotri che a ra ki mwanji
ti ri injiro ti, mwe naha kumbwa ri bwaro.”
12 Wosiwani ti hurache, Epuraham, mekupu tini ha kinani takairo hima rito
anitafenita miyafo ya ri wosi. Wosiwani wunu niri pe isangi hinga, e, soluwara mwai
pe hapi hinga miyafo naha ya sukwa. Woro hinde apa wunu gendi kumbwa.
13 Kale sembe hasini haro hima le do nuwe ki wu daro gisi ki Gotri wunu ha kinani
sawesiro mwa'ambwe kipe fwele wu toro nambwe, mina. Wunu apahime wu dani
ele mwa'ambwe ni miya ki wu heindau hinga wu nikisindani wu eripendaro. Wosini
amwei ka hinga wu sawendaro, “Nunu do nuwe ki nu taro ti, hima kicha hinga nu tani
gisi faiche naha nu dano.”
14 O mwanji hinga bwanda hima leni ma nu hambwa, wunu nuwe minde wuhi naha
ni wu wakini wu hei kinani wu bwandau.
15 Woroti ele hima wui ko hukwe ni wu ai hambwapo wu taro seke mu tokwe wu ai
sirinani wu ikoro.
16 Woroti o hinga wu ai wosi nambwe, mina. Wui inaka ti o wui nuwe minde ni hei
kinani au wunu saindaro. Nuwe mwe ti, hewen, do nuwe ni dikindau. O keke dele

hima Gotri ni, wui Gotri, wu nandau ti keke Gotri huruhumba miya hinga hinde rini hei kumbwa. Mina. Rini ele sembe ha himako to dano ko laka foti ri otokunahiro.
17-18 Imbihumbwa Gotri Epuraham ni simiyaneheiwani Epuraham Gotri ni sembe mwe naha haro ki Aisak ni angu'omwe hinga Gotri ni ya ri hakoro. Mwasembwa Gotri Aisak keke Epuraham ni ka hinga sawero, “Aisak ri anitafenita letombwa mi hima kupu hinga o wu nakonda.” Wosiwani Epuraham o Gotri mwanji injiro ti ri hambwafwa'aisini ori che funda naha ri yeni angu'omwe hinga Gotri ni ya ri hakoro.
19 Rini ka hinga ri hambwaro: “E, ri hasiwa Gotri ri kwambu ki o ai rini rasaikonda.” O hinga ti mwe naha, o keke mwanji yepe ki ka hinga ma nu sawe: “Epuraham ri che rini wa ki ai roro.”

Aisak, Jekop, Josep

20 Aisak rini Gotri ni sembe mwe naha ri hasini Gotri Jekop hima pi Iso ni kwambu ri ha kinani mwanji ti ya fini ri sawe. Mwanji mwe ti, fini ki waya sukwano sumbu tini ri sawero.
21 Jekop rini ri hano gisi takaiwani Gotri ni sembe ti ri hasindau ki Gotri Josep i che pini kwambu ha kinani mwanji ti ya fini sawe. Wosini diyandau kumbo rihi tiki ri ahapusini Gotri ni ya ri wese'anda.
22 Josep rini Gotri ni sembe mwe naha ri haro ti keke ri hano gisi takaindawani ichai Isurel hima le Isip ko wu andosini wu ino sumbu tini ya ri sawe. Wondani ri hapa wu ra'aini wu sino ti okwe ya wunu ri sawe.

Moses

23 Moses ri nuwai yapai, fini Gotri ni sembe haro hima. O keke nuwai Moses ni rasini rini fi yanisiwani nika namili ete ya ri da. Hinde wowani, fi heiwani Moses che kipe naha. Fini king Fero injiro lo mwanji tini fi aki nambwe.
24 Moses rini Gotri ni sembe haro hima. Hima laka ri saiwani wunu, Fero i himiyama che ti che, rini wu nano ti ri diyaha.
25 Rini Gotri hima kupu le, Isurel himako, ga nomo wu rano tini ri okokonani, gisi faiche keke kapwa sumbu tini ri sirinani eripe'aripe sumbu ti ri wosino ti ri diyaha.
26 Rini ka hinga ri hambwaro, Kurais hi ti keke huruhumba ri heiwa, oti kale Isip pe ya mwa'ambwe hinga tini dikindau. Hinde wowani, rini Gotri waya rini hano mwa'ambwe wasa tini miya rihi ete ya ri misinda.
27 O Moses tombwa Gotri ni sembe ri haro ti keke ri saini Isip ya ri andosi. Woro king i sembe enge a ti keke ri aki nambwe. Hinde wowani, hima Gotri ni miya minde ki hinde apa rini hei kumbwa, woro Moses to Gotri ni miya minde ki ri heiro hinga ri hambwasini kwambu naha ki ete ya ri eninda.
28 Moses Gotri ni sembe ri haro ti keke Gotri Isurel hima leni hanja'aiwa i kinani sipisip ri yesini fi ti Isurel hima lei aka rarususirasindau ki ya ri yefokitasi. Wosiwani che mwa leni yeno ensel hima Isurel himako i aka tokwe takaini wu i nambwe. Moses o hinga ri wosini Pasofa gisi ri owero.

Isurel hima miyafo naha sembe kwambu tiki wu haro

29 Isurel hima le Gotri ni sembe wu haro ti keke wu ini ‘Soluwara Naro’ uchandau fwa we ki numbo minde ki indau hinga ya wu yetikina. Wosiwani Isip pe hima le o hingambwa wu yetikinakoni uku sumbwe ti wu ani ya wu ha.
30 Isurel hima le Gotri ni sembe wu hasindau tiki wu ini Jeriko ko tini injisiro humokuto ini tini numbo funda funda gisi tapa'angi hatachi fisi ki wu hawei haweiwani o humokuto ini ya lendoni sika.
31 Numbo tenge humwe foti, Rehap, okwe Gotri ni sembe haro ki Jeriko ko tini hei kinani gainani taro Isurel hima fisi pini ti okularo. Woroti keke tini ele sembe ha nambwe hima lenga walambe i nambwe.

32 Woroti apa bwele mwanji hinga tini ani ai ani ondiya kumbwa. Gitiyon, Barak, Samison, Jepita, Defit, Samiyel, e, ele Gotri mwanji bwarakarandaro hima lenga wui sumbu a kaino ti, apa bwele amwa hinga ki a kai kumbwa.
33 Dele hima hinga wunu Gotri ni sembe wu hasini wunu hima fwele ele biya au anaye hima lenga wui king apukolaka lenga wu yeni wu ginandaro. Wunu hima fwele sumbu kipe tumbwa wu wosisini Gotri wunu ha kinani bwasiro mwa'ambwe ti wu tororo. Wunu hima fwele au mama asa, laiyon, lei takisopo ti wu atipindaro.
34 Wunu hima fwele hi omwesika naha saindaro ti, wu yetipinaro. Wunu hima fwele wu akini wu iwani gipi au naha hinga ti takeheni wunu ye nambwe. Wunu hima fwele metengei naha wu rikirikinandaro ti, wu yakinasinimbwa au anaye hima kwambu naha ya wu sira. Ete wosinumbwa ele biya au anaye hima ba fweleni wu enginawani ya wu akini i.
35 Himiyama fwele sembe wu haro ti keke, Gotri wui che dinga leni ai rasaiwani wu ai ra'airo. Hima fwele kalapus wosiwani wunu omwemendindau hima le wu ha kinani wui tape le walambe naha wunu wosindaro. E, Gotri ni gumwa wu sipo wunu omwemendindau himako wunu andopo wu ikoro. Woro wunu omwemendindau himako i mwanji ti wu sirina nambwe, mina. Wunu do nuwe ki ete wu da ki wu hambwa nambwe, ete da ete da himamwale ti wu torosini wa ki wu ai saino tini wu hambwandaro.
36 Sembe ha hima fweleni omwemendindau hima le wunu saweningitengindani fweleni tanambwandani fweleni seni kupu tiki wunu injisini kalapus tiki ya wunu rawarunda.
37 Wondani wui miho le humokuto tiki wunu takehendani kapwa sumbu naha ki ete wunu simiyaneheindaro. So wu torosini wunu kutondawani tipa tipa wunu indaro. Gipi au naha tiki wunu yewani wu handaro. Ete wondawani sembe haro hima fwele sipisip tupu tiki, meme tupu tiki nika'ari hinga wu injisini ya wu ichi'uchanda. Hinde wowani, wunu tape ichaki mwa'ambwe wu heifundaro. Ete wondawani ele nomo ni wunu handani kapwa sumbu naha tini ete wunu wu wosindaro.
38 O hinga keke wu akini hima da nambwe michi tiki wu ini kimba leki wu yanindani humokuto sopu leki, e, nuwe sopu leki ya wu yaninda. Hinde wowani, kale sembe haro hima le wui sumbu kipe naha, o keke do nuwe pe sembe ha nambwe hima lenga funda wu dano ti kipe mina.
39 Kale himiyama hurahama hinga tinda sembe Gotri ni mwe naha wu haro ti keke Gotri miyaningisopo ki wunu hima kipe naha. Woro imbihumbwa Gotri wu toro ki wunu ri sawesiro mwa'ambwe kipe naha ti wu toro nambwe.
40 Hinde wowani, imbihumbwa kapwa Gotri mwa'ambwe kipe naha foti nunu keke ri otokunasiro ti, kale mwaseni sembe haro himako nunu ni wu dikisini mwaseni wu ini hinde apa wu toro kumbwa. Mina. Nunu tinda ete o gisi kumbwa o mwa'ambwe kipe naha funda nu torono.

12

Nunu Jisas numbwa nu heini sembe ti rini ma nu ha

1 Apa nunu hinde hinga nu dau? Kale imbihumbwa pe Gotri ni sirinandaro himiyama hurahama miyafo naha wunu omwe ni hokondau hinga kipe naha nunu wu hokosindau. Wondani sembe ha bomo ti amwei naha nunu wu mekusinda. O keke kale nomo hinga, e, kale kapwa sumbu hinga nunu ichakisindau ti ma nu hanja'aisini fu sesini ka Gotri nu nama ki nunu ondiyasiro numbo ti nu namani nu inehei.
2 Miya nuhi ti, Jisas numbwa ma nu ma'ainehei. Rindombwa nui sembe ha sumbu numbo ri namburo, wosini ichekai rindombwa ai nunu ri yandosino. Imbihumbwa Jisas ichai ri torono eripe'aripe ti keke kwambu tiki ete ri etisini amwaka ti ri mendini

me yapweke tiki ri haro. Woro ka me yapweke ki haro keke huruhumba omwesika ri aro hinga ri hambwa nambwe, mina. O keke apa Gotri tapa mama tokwe ya ri lininda.

Gotri nunu ri okula ki nomo ti nunu ri handau

3 Kunu hambwafwa'ainda, kapwa hima le imbihumbwa Jisas ni wu omwemendindani rini kwambu ki ete ri enindaro. O tini ma ku hambwa, apa ku diyahandani inaka tenge fisi ku hambwa kei.
4 Kunu kapwa sumbu ni ku takwili kinani tau kwambu ku randaro ti, kui tape ti ku ohumbwe nambwe.
5 Kunu ka Gotri kui sembe ri okula kinani kunu sawesiro mwanji ti ku hikisahiro'o?
Kunu, ri che, ri nandani ete ya ri sawe,
"Ai che, e, Apukolaka mini okula ki sumbu fo mini ri wosiwa apa ete sawe kei, 'O nimba wondau.'
E, kunu okula ki mwanji kwambu ki kunu sawewa sembe kuhi ti apa diyahambayaha kei.
6 Mi hambwandau, Apukolaka hima fori keke ri wondau ti, ori hima i sumbu ni ri wonorukwendau.
E, hima foni ri ra'aini ri che hinga ri nandau ti, ori hima sumbu rihi kipe naha sukwa kinani rini yendau."
7 Kunu ma ku etinambusini Gotri ni ku hara'aisiwa rindo kui sumbu ti sa kunu wonorukwe. Gotri kunu ni ri che minde hinga kunu ri wosindau. Kui nindo ki hinde na che to yapai nambwe dawani o yapai rini norukwenda nambwe?
8 Mina. Ele yapai hinga tinda wui che leni wu norukwendau. E, yapai hima kunu norukwe nambwe nawa kunu wui che mwe naha mina, kunu numbo tenge pe che hinga.
9 Woro kunu ka tini ma ku hambwa, do nuwe ki dau nui yapai hima nunu wu norukwendawani wui hi tini nu rasaindau. Woro hingambwa nunu himamwale ga dau yapai nuhi, Gotri, tako tokwe ma nu dani ete da ete da himamwale ti nu toro.
10 Do nuwe ki dau nui yapai hima gisi faiche naha kekembwa wui inaka ki wu hambwandau hinga nunu wu norukwendau. Woro nui himamwale ga dau yapai, Gotri, mwe naha nunu okula kinani nunu norukwendau, wowa ri sumbu kipe naha tumbwa nu toro ki.
11 Nui Yapai, Gotri, nunu okula ki nomo ti nunu ri handawa ka gisi ki nunu hinde apa nu eripe'aripe kumbwa, mina, sembe nuhi ti nomo tumbwa. Woro o hinga nunu okulandau ti, ichai sumbu nuhi ti kipe naha sukwani sembe nuhi ti wahapisini kipe naha tumbwa ete da kinani ri okulandau.

Nunu kwambu tiki ma nu etinambu

12 O hinga keke, seke tapa kuhi dungurauro ti, ma ku saini dachinani etiwa kwambu sa ti.
13 Kui seke keke ku hambwafwa'aisini numbo ma ku wonorukweni nambu. Wosiwa apa seke kapwa himako o numbo ki wu iwa seke wuhi hinde lehumwarukoni sika kumbwa, mina. O kipe ai wosino.
14 Ele biya himako ga sembe wahapi bomo ti tau kwambu naha ma sirinani ku randa. Wosini Gotri okokonandau sembe halaya sumbu ti ma ku wonorukweni sirinanda. Woro hima foi sembe ti halaya nambwe nawa apa Apukolaka hinde ri hei kumbwa.
15 Kunu hambwafwa'ainda, apa kui nindo ki dau hiparakambwe fori ri hichakokoni Gotri hima keke wo sumbu ti ri andosi ki. Foki kui nindo tiki hima fori kapwa me hinga ri saini nomo kunu ha'i hatani kui sembe kisi wo ki.
16 Apa kui nindo ki dau hima fori humwe sawe sumbu tini ri sirinani, e, Gotri ni ri hikisa ki, imbihumbwa Iso wosiro hinga. Iso ri sembe tupu keke ri hambwafuni mwasanuku che nani yapai rini haro kwambu ti ahirahi ki wungwa jiro.

17 Kunu ku hambwanda, gumwa kumbwa mwasanuku che kwambu oti ri ai toro
kinani ri bwawani Gotri minambwe ya rini na. Wosiwani Iso ori kwambu ri ai toro ki
ri ichaka ichakafuro. Wo bwele numbo ki Aisak ri sembe ai jamekono?

Saiyon kimba kipe ki nu sukwahiro

18 Kunu apa tapa kuhi ku owero kimba foti, Sainai, ku takai nambwe, mina. Hi laka
saindau michi ti, sunduni dasikinasindau michi ti, e, ausuwa omwesika sindau michi
ti, ele michi ni ku ini ku takai nambwe.
19 Fu au laka wuichini Gotri tumwa fo uchandau michi tokwe ku inda nambwe. Kale
hima tiya tumwa fo giwani wu mendikoni wu akindau tinga Moses ni ka hinga ya wu
sawe, “Nunu ka bai tumwa hinga nu ai mendi hinga.”
20 Wunu Gotri ka mwanji hinga wunu sawero tini ya wu aki, “E, hima fori tapa rihi
do kimba ni ri owewa humokuto ba ma rini ku yewa sa ha. E, kui bulumakau, sipisip
le okwe o hingambwa ma ku wosi.”
21 Wunu ele mwa'ambwe wu heiro ti keke aki omwesika naha ya wu aki. Wowani
Moses okwe ya sawe, “Ani okwe ani heini ani apapanasini ani akindau.”
22 Woroti kunu Moses ka Sainai kimba ki mekuro numbo ki ku raru nambwe,
mina. Kunu Saiyon kimba tiki, ete da ete da Gotri ko laka ki ku rarusindau. Ko
mwe ti, Jerusalem, hewen ko tiki o da, o ko ki ensel miyafo naha wu wausini wu
eripe'aripendau.
23 Kunu Gotri mwasanuku che le wu eripe'aripe ki wu wauro michi ki ku takaihiro.
Gotri kale mwasanuku che lei hi wuhi ti chengi tiki kaisiwani hewen ko ki o ya da.
Kunu ele hima ni kotimwono Gotri ga Gotri hima kipe naha naro hima lei himamwale
lenga wui mu ki ku takaihiro.
24 Ka alase ki raisini Gotri ga mwanji ako kunu keke injiro hima ri, Jisas, ri
dawehenaro fi rihi ki ku takaihiro. Woro Jisas fi to Epel fi tini dikindau.

Nunu ma nu hambwafwa'aisi

25 Kunu hambwafwa'aisi. Apa wasamba kuhi ku okitisini dori hima bwandau
mwanji ti ku mendi ki heifu ki. Injelembwa do nuwe ki daro hima leni mwanji
kwambu foti Gotri Moses takisopo ki wunu sawewani ri mwanji tini wu sawesiya'airo.
Wosiwani Gotri sembe enge a tawani wu akini wui kapwa sumbu wasa keke wu diki
nambwe. Apa Gotri hewen ko tiki dasini mwanji kwambu foti o nunu sawesinda. E,
rini ni gumwa nu siwa ka kapwa sumbu wasa nuhi keke hinde hinga apa nu dikino?
Minambwe naha.
26 Imbihumbwa Gotri ri takisopo ki ri bwawani do nuwe ki minawe laka diro. Woro
apa ka hinga o nunu ri ai sawesinda, “Numbo fotinga o ani ai simiyaneheikonda. Woro
nuwe tumbwa mina, nuwe tinga niri tinga funda ete a sawewa dikondau.”
27 Do mwanji “numbo fotinga” ka hinga o ai nunu sawesinda. Injelembwa Gotri
ri wosiro mwa'ambwe hinga apa ri ai simiyaneheiwa embeisembeino mwa'ambwe
hinga apa hinde da kumbwa, tinda humbukondau. E, ele mwa'ambwe Gotri
simiyaneheiwa embeisembei nambwe nawa apa hinde wu humbu kumbwa, ete dano.
28 Ka Gotri kwambu nu tororo ti, o kwambu apa hinde embeisembei kumbwa. O
keke Gotri ni ma nu wese'andani ri okokonandau sumbu tumbwa nu sirinandani rini
numbwa nu lotu wonda. Wondani rini ni nu akindani hi rihi ti ma nu rasainda.
29 Hinde wowani, nui Gotri rini kale tikisapu miyafo tusiwani undau hi laka hinga.

13

Nunu nui hiparakambwe le keke ma nu wo

1 Kunu sembe ha himako, kui hiparakambwe le keke ma ete ku wonda.

2 Apa hima fori kui aka lengu tokwe iwa miya tumbwa rini ku hei kei. Kunu ku
hambwandau, imbihumbwa hima fwele ka hinga wu wosiro. Wunu ensel fwele wu
ratani wui aka tiki wu oweni wu daro. Woroti ensel hima nani wu hambwa nambwe.
3 Kunu kui hiparakambwe fwelenga kalapus tiki funda ku dau hinga ma wunu
hambwanda. Wondani ele kui hiparakambwe wui tape ki nomo wunu andau ti, ma
wunu ku hambwanda. Ku hambwandau, kunu okwe hima tape.
4 Anahopwe sumbu ti Gotri miyaningisopo tiki kipe naha tumbwa sa ete inda. Ku
hambwandau, ichai Gotri kapwa sumbu wasa ele himiyama hurahama anahopwe
nambwe dasini wu wosindaro kapwa sumbu ti, e, anahopwesini hima i humwe tini
sawero kapwa sumbu wasa ti wunu ri hano.
5 Kunu apa ya tini okokonandau sumbu ti ku sirina kei. Mwa'ambwe ku tororo ti,
ka hinga ma ku hambwa, “Oti kipe, yakito, ani eripenda.” Hinde wowani, nunu ni ya
mwa'ambwe handau Gotri ete sawesindau, “Apa gumwa kunu a sini hinde kunu ani
andosi kumbwa. Minambwe naha.”
6 O hinga keke sembe nuhi ti sa yakinasiwa ka hinga ma nu sawe:
“Apukolaka ete ri ani okulandau. Apa ani aki hinga. Apa hima le hinde hinga wu ani
wosi kumbwa? Mina.”

Nunu kale imbihumbwa pe sios mekupu lei sumbu tumbwa ma nu sirinanda

7 Kunu kale imbihumbwa pe sios mekupu hima leni ma ku hambwa. Imbihumbwa
Gotri mwanji ti kunu ni wu bwandaro. Wui sumbu ti, e, wu ichi'uchandaro numbo ti
ma ku hambwani wui sembe ha bomo tumbwa ku sirina.
8 Jisas Kurais hima keke injelembwa ri namburo numbo ti, apa ete dani ichai o
hingambwa ete dakonda.
9 Apa ele gambolombo mwanji to tani kunu gambowa Gotri sirinandau numbo kipe
naha ti ku andosi ki. E, sembe nuhi ti Gotri hima keke wo sumbu nu torosini kwambu
ki nu etiwa, o kipe naha. Woro sembe nuhi ti, ele ahirahi andau nuwe pe sumbu ni nu
sirinawa hinde apa nunu okula kumbwa. Ele sumbu ni sirinaro hima le wui nindo ki
sumbu kipe fo sukwa nambwe.

Ka angu'omwe hinga Gotri okokonandau

10 Kurais nunu keke Gotri ni ri tape ti angu'omwe hinga haro tei nuhi ya dau. Woro
puris himako nika'ari ba kiro lotu wo aka tiki sumbu hukwe ni sirinani tau ti ete wu
randau ti, wunu o tei ki haro angu'omwe hinde wu rani wu a kumbwa.
11 Ka puris hima i apukolaka ele omwe i fi ti ri ra ra ka Aka Tipa Kipe Naha Naha
tokwe ri raruni kapwa sumbu keke o fi ni angu'omwe hinga ri handau. Woro ele omwe
hinga tinda ete ko tipinumbo tiki hi tiki wu tundau.
12 Woro hingambwa Jisas okwe Juta hima laka leto rini rumbwewani ko tipinumbo
tiki amwaka ti ri mendiro, ele himiyama hurahama ni ri fi tiki wunu ri okulawa kipe
naha ete wu sira ki.
13 O hinga ti keke nunu okwe rini tambwa ko tipinumbo tokwe nu ini huruhumba ri
aro hingambwa nu a.
14 Nu hambwandau, nunu doha'a nuwe ki ete da ete da ko laka nuhi fo da nambwe.
O keke ichai sukwano ko laka nuhi fo o ya nu wakinda.
15 O hinga ti keke nunu Jisas hi tiki Gotri ni ma nu eripe. Wondani nui eripe ti rini
ni gisi gisi angu'omwe tini handau hinga nu handa. Mwe naha, nunu nui takisopo ti
rini ni ma nu uchandani ri hi tini nu rasainda.
16 Apa kunu ele himiyama hurahama ni sumbu kipe wosindau sumbu ti, e,
kunjenga ku ana'okulandau sumbu ti ku hanja'ai kei. Gotri o angu'omwe hinga tini
okokonandau.
17 Ele sios pe mekupu hima kuhi le kunu okula kinani gisi gisi ete kunu aulindau,
wosiwa ichai ele wu randaro tau keke Gotri wunu siliwa ya wu sawe ki. O keke kunu
wui mwanji tini ma ku mendini wui tako tokwe da. O hinga wu wosiwa wunu sembe

nomo wu hambwa nambwe sa wu eripeni wui tau ti sa wu randa. E, kunu okula ki sembe nomoche hinga ti wu hambwawa apa kipe hinde kunu okula kumbwa.

Gotri ni ma nu uchahambwawa sa nunu okulanda

18 Kunu nunu okula ki Gotri ni ma ku uchahambwanda. Nunu nu hambwawani Gotri miyaningisopo ki nui sembe ti kipe naha. Wosini nui okokona ti nunu gisi gisi o hingambwa ya nu indakonda.
19 Ani ai okokona ti, Gotri ni ku uchahambwandawa sa ani okula. Wowa kunu tambwa huwainani ani ai ta.
20 Gotri rindombwa sembe wahapi mu naha. Gotri nunu keke woni ete da ete da mwanji ri injisiwani Jisas fi ti dawehenaro keke Gotri ai rini rasaisiwani rindo sipisip leni aulindau mekupu hima hinga ya ri sira.
21 Woro o Gotri tombwa ele sumbu kipe hinga sa kunu hasiwa ri okokona tumbwa ma ku sirinanda. Wosini Jisas Kurais hi tiki ele ri eripe'aripe sumbu amwei sa ri wosiwa ele ni ma nu sirinanda. O hinga nu wondawa Jisas Kurais ri hi ti omwesika naha sa ete inda.

Mwanji tipa fo

22 Ai hiparakambwe le, mwanji kwambu tiki ya kunu a sawendau. Kunu kui wasamba ti ku owesini kui sembe ha sumbu okulano mwanji do tini ma ku mendi. Do chengi kunu ni a kaindau ti mwanji huwe laka a kai nambwe.
23 Ka tini ma ku hambwa, nui hiparakambwe fori, Timoti, kalapus tiki ri daro ti rini wu hanja'aiwani ri siraro. Woro ri tani ani tambwa metengei ri sikawa sini funda ete si tani o kunu si heikonda.
24 Kunu ele kui sios pe mekupu hima lenga Gotri ni sembe haro hima lenga nunu keke ma wunu ku wese'a. Itali pe sembe ha hima le kunu ni wese'anda.
25 Gotri hima keke wondau sumbu ti kunu ga sa ete da.

Jemis To Rumbwero Chengi

1 Ani Jemis, ani Gotri ga Apukolaka Jisas Kurais ga fi tau randau himache. Ani doha'a
chengi a kaindau ti kui metele Isurel ki sukwaro tapa'angi tapa'angi hatachi fisi hima
mu leni a kaindau. Kunu kui ko minde ti ku hara'aisini do nuwe ki ele mapwa ele
mapwa ku dau. Woro, kunu a wese'anda.

Simiyanehei sumbu ti sembe ha hima le kwambu ki eti kinani tandau

2 Ai hiparakambwe le, kale ba fo ba fo simiyanehei sumbu kunu ki sukwawa ka
hinga ma ku hambwa: Ka sumbu hinga ti nimba nu eripe'aripendano.
3 Hinde wowani kunu ku hambwasindau, simiyanehei sumbu kui sembe ha sumbu
ni kunu simiyaneheindano ti gisi gisi nomo ku randani kwambu ki ku eninda kinani.
4 Gisi gisi nomo ti o hinga ku randani kwambu ki ku enindawa sembe kuhi ki sumbu
kipe naha tumbwa sukwandakondau. Wosiwa hima kipe naha ku dasini Gotri sumbu
kipe fo keke hinde apa ku heifu kumbwa. Mina, tinda ete ku torondano.

Hambwa kipe heifundau hima ri o keke Gotri ni sa ri uchahambwa

5 E, hima fori kui nindo tiki dau ti, hambwa kipe ri heifundawa ori hima Gotri
ni sa ri uchahambwawa hambwa kipe ti sa rini ha. Hinde wowani Gotri rini
uchahambwandau hima leni waisapa ri wosini mwanji kwambu ki ri bwanda
nambwe kipe naha wunu ri okulandau.
6 Woroti ori hima sembe ti Gotri numbwa funda sa ri hasini sa ri uchahambwa. Apa
sembe fisi ri dasini ete ri hambwa hinga: “Gotri ka mwa'ambwe ni ri ani hakondau
umo, mina?” Hinde wowani sembe fisi dau hima ri ausuwa to soluwara ni siwani
yembekina'i yembekinatandau hinga.
7 Kari hima miya hinga ti apa ete ri hambwa kei, Apukolaka mwa'ambwe fo o rini
hakonda. Mina.
8 Rini inaka miyafo ri hambwandani ele sumbu hinga tinda ri wosindani numbo
funda rukumbwa ri sirinanda nambwe.

Bwarichape hima ga ya mwa'ambwe chele hima ga

9 Kui hiparakambwe fori bwarichape ri dawa, sa ri eripe, hinde wowani Gotri hi rihi
rasaisindau.
10 Woro kui hiparakambwe fori ya mwa'ambwe chele hima ri dau ti rini bwarichape
hima ga sembe funda Gotri ni haro ti keke sa ri eripe. Hinde wowani, ya mwa'ambwe
chele hima fuku ki dau ki so le rika'aindau hinga ri dau.
11 Nu hambwanda, nika hapa naha yeni ele ki rika'aikoni wariko oti nuwe ki sikani
ka'apwe kipe naha oti walambe ya iu. Woro o hingambwa ya mwa'ambwe chele hima
ori ele tau hinga ri randau nindo tiki ete ya ri hau.

Simiyanehei sumbu

12 Hima fori kale simiyanehei sumbu rini ki sukwasiwani rini kwambu ki ete ri
enindani ele nomo ri randau ti, ori hima sa ri eripe. E, ele simiyanehei sumbu hinga
tinda ri dikiwa o gisi kumbwa Gotri ete da ete da himamwale kipe ti mwa'ambwe
wasa hinga o rini hakonda. Ka ete da ete da himamwale kipe ti Gotri rini ni mwe naha
okokonandau hima leni ri ha kinani mwanji funda bwani mendiro.
13 E, hima fori simiyanehei sumbu tini sirinani kapwa sumbu ri wosini ka hinga apa
ri sawe kei, “Gotri to kapwa sumbu ki ani matinani ra'airo.” Minambwe naha. Kapwa
sumbu ti Gotri ni matinani ra'ainda nambwe. Wondawani Gotri okwe hima ni kapwa
sumbu ki matinani ri ra'ainda nambwe.

14 Woro, kapwa sumbu wondau hima ri o ri sembe ki sukwandau okokona rihi tito
sembe rihi rasaini rini matinani kapwa sumbu ki rini ra'aindau.
15 Woro do hima i sembe ni rasaini matinani ra'aindau sumbu ti hima kapwa me tuko
ni sisiwani tingini fwamwe ti sukwandau hinga. Wosiwani dani ini omwesika saini
tuko ti ba fo ba fo ya wau, woro ele kapwa sumbu miyafo o hingambwa sukwakonda.
Wosiwa o kapwa sumbu to omwesika ikowani Gotri hi tokwe ya rini humbweu.
16 Kunu keke a wondau ai hiparakambwe le, foki hima fo apa kunu gamboni kapwa
numbo ki kunu ra'ai ki.
17 Hima i sembe ki sukwandau ele sumbu kipe naha ga hima ni okulandau
mwa'ambwe kipe naha lenga wunu tinda ete hewen ko ki sikandau. Ele lindana ni
wosiro Yapai to ele ni humbwewani nunu tambwa sikandau. Do nui Yapai inaka rini
jamekowani sumbu ba fo ba fo ri wosinda nambwe. Rini nika yewani himamwale ti
huwe laka ini faiche ai tandau hinga ri wosinda nambwe. Mina.
18 Rini ri okokona tumbwa ri sirinani ri che hinga nunu ri raro. Nunu ri raro ti ri
mwanji mwe naha ni nu mendini sembe nu hawani nunu raro, wosiwa nunu ele ri
wosiro mwa'ambwe nindo tiki che mwa laka hinga nu sira kinani.

Gotri mwanji ni nu mendini ma nu sirina

19 Kunu keke a wondau ai hiparakambwe le, kunu dele sumbu a sawekondau ti ma
norukweni ku hambwa. Metengei kunu tinda ete wasamba ku owesini mwanji ti ma
ku mendi. Inaka kuhi au saini mwanji ti amahani ku bwakoni sembe enge ti ku a kei.
20 Hinde wowani hima i sembe enge a ti Gotri sumbu kipe tini chikinda nambwe.
21 O keke hima i sembe ki talesindau ele kapwa sumbu hinga tinda ete ma ku rani
humbwe'i. Wosini hi kuhi ti ku rakaisini kui sembe ki ri siro Gotri mwanji ti ma ku
toro. Wosiwa o Gotri mwanji to kui himamwale ti sa ai kunu rata.
22 Woroti ku tororo Gotri mwanji ti mwe naha ma ku sirina. Apa nimba ku mendi
kei. Nimba ku mendiwa o kunjenga ku ai gambondau.
23 E, hima fori Gotri mwanji ti ri mendini ri sirina nambwe nawa ori hima rini
ukuchapu tiki miyaningisopo rihi ri heindau hinga.
24 Ri heisini biya hinga ri ikoni metengei ete o ukuchapu ki ri heiro miyaningisopo
rihi ti ya ri ai hikisa.
25 Woro hima fori, Gotri lo mwanji kipe naha mu naha ri heini ri hambwasini mwe
naha ri sirinandau ti rini lalaunasini ri dawa Gotri ele sumbu ri wosindau ti kipe
naha rini ri okulakondau. Woro ori hima hinga ti Gotri mwanji nimba ri mendini
ri hikisanda nambwe.
26 E, hima fori ete ri hambwawa, “Ani sembe ha hima naha, Gotri mwanji ti gisi gisi
a mendindau.” Woro ri takisopo ni kipe ri aulinda nambwe nawa ori hima ri inaka ni
ri ai gambondau. O hinga nawa ri sembe ha sumbu ga ri lotu wo sumbu ga mwe naha
mina, tikisapu hinga.
27 Gotri miyaningisopo ki halayasindau lotu wo sumbu kipe naha ti ka hinga:
Chenguto ga himanguto ga bwarichape wu dawa ma wunu nu okulani nomo wuhi
ti nu ra. Wosini nu ichi'uchandau numbo ni kipe nu aulindani hoko pe sumbu ti nu
ratakosini kipe tumbwa ma nu da.

2

Ele hima keke ma nu wo

1 Ai hiparakambwe le, kunu nui Apukolaka Jisas Kurais lindanasindau rini numbwa
sembe ti ku hasindau. O keke apa hima ni kipe na kapwa na kei.
2 Woro sumbu fo a sawekonda. Kui lotu wo aka ki hima fori siyoti tarasusu kipe
ri so'oisini gol ki wosiro mwa'ambwe tapa nungusenge ki ri so'oisini ri raruwa,
bwarichape hima fori lenikiro nika'ari ri sisini rini okwe o ri rarukonda.

3 Wosiwa ka nikaˈari kipe naha siro hima ni ku heini ka hinga ku sawe, “Tama, mini
ma tani dohaˈa tei kipe ki liti.” Wosini ka bwarichape hima ni ku heini ka hinga ku
sawe, “Mini o biya ki mi etinoˈo, mi tani ai seke mu ki mi litino.”
4 O sumbu hinga ku wosindau ti nawa kunjenga kui nindo ki hima ni ku kipe na
kapwa nandau. O sumbu hinga ku wosindau ti, Gotri mwanji ku hikisasini kui inaka
ki ele hima ni ku kili kili ku kipe na kapwa nandau.
5 Kunu keke a wondau ai hiparakambwe le, ma ku mendi. Gotri do nuwe ki dau
bwarichape hima leni rihi ri nasini wunu ri okulawani wui sembe ha sumbu ti kale
ya mwaˈambwe chele hima dau hinga. Gotri injelembwa mwanji ka hinga ri bwani
mendiro: Hinde na hima fo ani keke mwe naha ri wowa ani rini ani okulasiwa ai
kwambu ti ri torono. Woro o hingambwa Gotri ele bwarichape hima leni ri okulawani
wunu okwe Gotri kwambu wu tororo.
6 Woroti kunu ka bwarichape hima ni huruhumba sumbu hinga rini ku wosiro.
Kunu ku hambwasinda, ya mwaˈambwe chele hima le hi kuhi ti tako tokwe sisini
kapwa nomo ni kunu handau. Wondani kunu kotimwo kinani kunu raˈaindau.
7 Ete wondani wundombwa Gotri kunu haro hima hi kipe naha Kurais hi ni
saweholiyandau.
8 Apukolaka nuhi ri chengi ki ka lo mwanji kipe naha ni ete sawero: “Minjenga mi
hima tape keke mi wondau hingambwa kale bai hima fwele keke o hingambwa ma
wo.” Woro kunu do lo mwanji ni mwe naha ku sirinano ti kunu sumbu kipe naha ni
ku wosindau.
9 Woro hima forini kipe nu nani hima forini kapwa ku nano ti o kapwa sumbu kuhi
fo. O hinga ku wosiwa ka lo mwanji kunu silini kunu kotimwowa kunu lo mwanji ni
ku yetupwaro hima hinga ku dano.
10 E, hima fori ele Gotri lo mwanji ni ri sirinandani Gotri lo mwanji funda naha ri
yetupwawa ori hima ele lo mwanji hinga tinda ri yetupwandau.
11 Nunu nu hambwanda. Gotri ete sawero: “Mini apa anahopwero sumbu tini
walambe sumbu wosi kei.” Wosini rindombwa ete ai sawe: “Mini apa hima yeni si
kei.” Woro mini anahopwero sumbu tini walambe sumbu mi wosi nambwe mi dani
hima forini mi yeni mi siwa Gotri lo mwanji ni tinda mi yetupwandau.
12 Kunu ka tini ma ku hambwa: Ichai Gotri ri lo mwanji ki nunu funda funda ri
silikonda. O hinga keke o lo mwanji ni ku sirinandani ku lalaunasini ma ku da. Wosini
mwanji ti kipe tumbwa ku bwandani sumbu mwe ti ma ku wonda.
13 E, hima fori hima fo keke ri woni ri okula nambwe nawa ichai Gotri rini keke
hinde ri wo kumbwa, mwanji kwambu tiki rini silino. Woro hima fori hima fo keke ri
woni ri okulandawa ichai Gotri mwanji bwano gisi ki mwe naha rini okulano.

Sumbu kipe ni sirinani wosinda nambwe hima i sembe ha sumbu ti tikisapu hinga

14 Ai hiparakambwe le, e, hima fori ete ri sawewa, “Ani Kurais ni sembe ani
hasindau,” wosini ele sumbu kipe ri sirinani ri mekunda nambwe nawa ori hima i
sembe ha sumbu ti tikisapu hinga. Woro ka sumbu rihi to apa rini okulani ai rini
ratakondauˈu? Minambwe naha.
15 E, kui kahai mindahara fori nikaˈari nambwe ahirahi nambwe ri dawa
16 kunu fori ete rini ku sawewa, “Sembe mihi ma wahapini ma da. Nikaˈari mi
injisini ahirahi mi awa sembe o mini talekonda,” e, o mwanji hinga ku sawesini
nikaˈari ga ahirahi ga rini ku okula nambwe nawa o kui mwanji to apa hinde hinga
rini okulano?
17 Woro sembe ha sumbu okwe o hingambwa. E, sembe ha sumbu ni ku sirinani
sumbu kipe ku wosinda nambwe nawa o kui sembe ha sumbu ti tikisapu hinga.
18 Woro hima fori ete sawewa, “Ani sembe ha sumbu ni a torosindau, wowani
mini sumbu kipe ni mi torosindau.” O hinga mi nawa mwanji wasa ka hinga mini

a sawekonda, “Sumbu kipe ni sirinanda nambwe sembe ha sumbu mihi ma ani meku. Wowa ani ga sumbu kipe ni a sirinani sembe ha sumbu ahi mini a meku.”
19 Mini sembe ka hinga mi hasindau: “Gotri funda naha ri dau.” O kipe naha. Woro himamwale kapwa le okwe “Gotri funda naha ri dau” o hingambwa wu hambwandani wu akindani wu rikirikinandau.
20 Mini hikisafakisandau hima. E, sembe mi hasini sumbu kipe tini mi sirinanda nambwe nawa sembe ha sumbu mihi ti tikisapu hinga. Woro, o mwanji mu mwe ti mi hambwa kiˈi?
21 Imbihumbwa nui metele Epuraham ri che Aisak ni anguˈomwe hinga Gotri ni ha kinani humokuto tei tenge tiki ri owesiwani Gotri o ri sumbu kipe ni heini hima kipe naha rini naro.
22 O keke ma hambwanda, sembe ha sumbu rihi ga sumbu kipe rihi ga funda ete ri sirinandaro. O hinga keke sumbu kipe rihi to rini okulawani sembe ha sumbu rihi ti mwe naha amwei sukwaro.
23 Gotri chengi ete sawero: “Epuraham Gotri ni sembe hasiwani Gotri o ri sembe ha sumbu keke rini heini hima kipe naha rini naro.” Wosini ete rini sawe, “Rini ai nau.” Woro Gotri sawero do mwanji Epuraham Aisak ni wosiro sumbu mu mwe tini sawendau.
24 Woro apa ya nu hambwanda. Gotri sembe ha sumbu nuhi tumbwa ri heini hima kipe naha nunu ri nanda nambwe. Mina. Rini sumbu kipe nuhi ri heisini hima kipe naha nunu ri nandau.
25 Woro o hingambwa numbo tenge humwe Rehap okwe Josuwa humbwero hima leni ti aka tokwe ti rakarusini wunu ti yanini numbo ba fo tokwe ti ai wunu humbwero. O keke Gotri o ti sumbu ni tini heini humwe kipe naha tini naro.
26 Nunu nu hambwanda, hima tape ti himamwale ga da nambwe nawa o haro miya hinga. Woro o hingambwa hima fo sembe numbwa hasini sumbu kipe ti ri wosinda nambwe nawa ori hima sembe ha sumbu rihi ti haro miya hinga.

3

Takisopo nuhi ni norukweni ma nu aulinda

1 Ai hiparakambwe le, kui nindo ki dau hima miyafo apa tikisa hinga eti kei. Hinde wowani ka tini nu hambwandau. Ichai Gotri tikisa etiro hima leni mwanji kwambu tiki wunu ri saweni ri kilindani ele biya sembe ha himako fweleni mwanji binda ki wunu ri kilikonda.
2 Gisi gisi nunu tinda ete hima kipe naha nu da kinani nu simiyafundau. E, hima fori takisopo rihi ki kapwa mwanji fo ri bwa nambwe nawa ori hima rini funda ete hima kipe naha. Woro o hima hinga rini ele hima tape rihi tinda ete kipe tumbwa ri aulindano.
3 Nunu aini tipache foti hosi takisopo ki oweni kupu tiki injisini o kupu ni nu torondawani o hosi nu i ki nu hambwandau numbo numbwa ete ri indau.
4 Woroti sipi okwe ma nu hambwa. Sipi mwaˈambwe omwesika laka, woro ausuwa laka sini o sipi ni ekichandawani o sipi sitiya ni torondau hima ri o sitiya mwaˈambwe cheche ni norukweni ri torondawani ri i ki ri hambwandau numbo numbwa ya inda.
5 Woro takisopo ti okwe o hingambwa, hima tape kapwacheche, woro o takisopo cheche to mwanji ti hapa ga ri bwandani hi rihi tini ri rasaindau.

Kunu ku hambwandau, ka hi lamache ni omongosiwani hi omwesika saini ele nukwa mwangi ni tusiwani ukoni ele nukwa hinga tinda ete ya humbuu.

6 Woro takisopo okwe o hi hingambwa. Takisopo oti nui hima tape foki dasini ele ba fo ba fo kapwa sumbu ni wondani ele nui hima tape ni woyemundau. Wondani hi laka ti omongosiwani lilinani ele mwaˈambwe ni tundau hingambwa nui takisopo

ti o hingambwa heli ki sukwandau hi hinga ele nu ichi'uchandau numbo ni walambe sumbu naha nunu wosindau.
7 Fuku ki dau ele omwe laka omwe cheche le, apwe le, hopo le, e, soluwara ki dau fwai'omwe le hima tombwa imbihumbwa wunu aulini ta tani apa okwe ya wunu aulinda.
8 Woro hima fori ri takisopo ni kipe hinde ri auli kumbwa. Mina. Gisi gisi takisopo ti tau randani kapwa mwanji tumbwa ete rawaukwani bwandani kapwa wo ti hima ni yeni sindau hinga ri wosindau.
9 Takisopo ki nunu nui Apukolaka ga nui Yapai ga fi hi numbwa nu rasaindau. Wondani o takisopo kumbwa Gotri rini hingambwa wosiro hima leni walambe wunu i kinani kapwa mwanji nu bwandau.
10 Gotri hi ni rasaindau mwanji ga kapwa mwanji ga takisopo funda rukumbwa fi sukwandau. Ai hiparakambwe le, ka sumbu hinga ti ma biya ete ku hara'ai.
11 Nuwe ki kai sukwandau fwa ti uku muningi ga uku kwe ga funda ete fi sukwandau'u? Mina.
12 Ai hiparakambwe le, apa wate ti hame hinga wano'o? Mina, wate mwe tumbwa wano. Apa mondo ti wate hinga wano'o? Mina, mondo mwe tumbwa wano. Woro hingambwa soluwara uku ti uku muningi hinga sukwano'o? Minambwe naha. O hinga takisopo nuhi ki kapwa mwanji ga kipe mwanji ga nu bwano'o? Mina.

Hambwa kipe ti Gotri ki tandau

13 Kui nindo ki hima fori inaka kipe ri hambwani hambwa kipe torosindau hima ri dau'u? E, ori hima hinga dawa hi rihi tako tokwe ri sindani rini ri ichi'uchandau numbo kipe ga ri wondau sumbu kipe ga ele hima ni ri mekuwa sa wu hei. Wowa wu hambwakonda, hambwa kipe ga hima wahapi sumbu ga rini ga dau.
14 Woro kui sembe ki kunjenga kunu keke woni hima ni sembe amwaka andau sumbu hinga, hima ni omwemendindau sumbu hinga sukwandawa apa hi kuhi ku rasaini ka hinga ku sawe kei, “Nunu hambwa kipe hambwandau hima naha.” O sumbu ku wosiwa Gotri mwanji mwe tini nimba ku gambondau.
15 Woro o hambwa hinga ti hewen ko ki kau sika nambwe. Mina. O himamwale kapwa leni sirinandau hoko pe hima i sembe hukwe ki sukwandau.
16 E, hima fwele hima fweleni omwemendindani sembe amwaka wunu andau ti wui nindo ki ele ba fo ba fo kapwa sumbu sukwandawa apa hinde wahapini wu liti kumbwa.
17 Woro Gotri ki hambwa kipe tororo hima le wunu ka sumbu hinga ni wu sirinandau: sembe halaya, sembe wahapi, mwanji binda ki sawe, hima i mwanji mendini sirina, hima keke woni ele sumbu kipe wosindau ti, hima ni kipe na kapwa nanda nambwe sumbu ti, e, gambolombonda nambwe sumbu ti.
18 E, nunu sembe funda wahapi ni nu dau ti oti me tuko kipe ni sindau hinga. Wosiwani dani ini me tuko kipe wandau hinga sumbu kipe ti nui nindo ki sukwakonda.

4

Nuwe pe sumbu ni okokonandau hima ri Gotri ni omwemendindau

1 Bwele mu keke kui nindo ki au anaye sumbu ti, anangiya sumbu ti sukwandau? Kui sembe we ki sukwandau ele kui okokona to au hinga anayeni hoko tokwe sirakowani anaye sumbu, anangiya sumbu sukwandau. O hinga keke'e?
2 Kunu nuwe pe mwa'ambwe ni ku toro kinani tau kwambu ku rani ku simiyandau. O keke hima ni ku yeni sindau. Kunu nuwe pe mwa'ambwe ni funda ku okokonandau. Woroti mwa'ambwe mwe ni ku toronda nambwe. O keke hima ga ku anangiyandani ku anayendau. Kunu mwa'ambwe ku toro kinani Gotri ni ku uchahambwanda nambwe. O keke mwa'ambwe mwe ti ku toronda nambwe.

3 Kunu fwele mwa'ambwe keke Gotri ni ku uchahambwandau. Woro mwa'ambwe
mwe ti ku toronda nambwe. Hinde wowani Gotri ni ku uchahambwandau ti kui
inaka ti ri miyaningisopo ki chikinda nambwe. Kui inaka ti o mwa'ambwe mwe ni ku
torosini kui okokona tini ku sirinani ku rumbwe'i rumbweta kinani ku okokonandau.
4 Kunu anahopwesiwani kapwa sumbu ai wondau hima hinga. E, hima fori nuwe
pe sumbu ni ri okokonandau ti nawa rini Gotri ni omwemendindau. Woro ka tini ku
hambwanda nambwe'e? Hima fori nuwe pe sumbu ni ri nau hinga ri okokonandawa
ori hima Gotri ni miho ri tangindau.
5 Gotri chengi ete sawe: "Doha'a Gotri Himamwale nui sembe we ki ri owesiro ti
sembe funda ete Gotri ni nu sirinanda kinani nunu keke woni ri gangambanindau."
Ka Gotri mwanji ku mendini mwanji mu mwe ti ku hikisandau'u?
6 Woro Gotri nunu keke woni nunu okula kinani ri handau kwambu ti omwesika,
Gotri chengi ki ka hinga sawero hinga, "Hima fori rinjenga ri hi numbwa ri rasaindau
ti, Gotri gumwa o rini sikonda. Wosini hima fori hi rihi ti ri rakaindau ti, Gotri rini
okulani kwambu ti o rini hakonda."
7 O keke hi kuhi ma ku rakaisini Gotri ni ma ku sirinanda. Wondani Saiten ni gumwa
ma ku si. Wowa Saiten sa kunu hanja'aisini sa ri akini i.
8 Wosini ma ku tani Gotri ni ku takai. Wowa rini ga kunu tambwa takaini sa ri ta.
Kunu kapwa sumbu wosindau hima le, tapa kuhi ma ku yoko. Kunu sembe fisi ga dau
hima le, inaka kapwa kuhi ma ku rani humbwesini kipe tumbwa ku da.
9 Kunu sembe nomo keke ku hambwani ma ku ichaka. Kunu ku hingindau hima le, o
sumbu ma ku hanja'aisini ma nimba ku ichaka. Kunu ku eripendau hima le, o sumbu
ma ku hanja'aisini nomo ti ma ku ra.
10 Kunu Apukolaka miyaningisopo ki hi kuhi ti ma ku rakai. E, o sumbu hinga ku
wosiwa rini ga hi kuhi ti o ri rasaikonda.

Hiparakambwe ni kapwa mwanji bwa kei

11 Ai hiparakambwe le, apa hiparakambwe kuhi leni kapwa mwanji bwa kei. Hinde
wowani, hima fori hiparakambwe forini kapwa mwanji bwani ri sumbu ni kiliwa ori
hima Gotri lo mwanji ni kapwa mwanji ri bwani ri kilindau. E, Gotri lo mwanji ni mi
kilindau nawa mini Gotri lo mwanji ni sirinandau hima hinga mina, mini koti mendini
mwanji kilindau hima hinga mi etindau.
12 Gotri rindombwa lo mwanji ti ri owesini koti mendini mwanji kilindau hima hinga
ri dau. Rindombwa hima fweleni lindana tokwe ri ratandani hima fweleni hi tokwe ri
rawaindau. Woro mini namoto kale biya hima ni mwanji ti mi kilindau?

Mwanji to mwaseni hima hi rasaindau sumbu

13 Kunu hima fwele ka hinga ku sawendau, "Apa'a icheki ko laka foki nu ini asama
funda ri nu dani ya tau ni nu rani ya omwesika nu torono."
14 Woroti kunu a sawendau, ichai sukwano sumbu ti ku hikisandau. Himamwale
kuhi ti hinde hinga? Himamwale kuhi ti hiki hinga, hi omongosiwa hiki saini da hinga
wokoni metengei ya humbuu.
15 Tambwa ku sawero hinga mina, ka hinga ma ku sawe, "E, Apukolaka okokona
nawa nui himamwale ga nu dani do tau ni nu rano'o tau ba foni nu rano."
16 Woroti kunu mwanji ni ku mwaseni ku bwandani hi kuhi tini ku rasaindau. Hima
hi ni rasaindau ele sumbu hinga kapwa.
17 Ka tini ma ku hambwa. E, hima fori sumbu kipe tini ri hambwasini o sumbu ni ri
wo nambwe nawa ori hima kapwa sumbu tini ri wondau.

5

Ya mwa'ambwe chele hima leni autangindau

1 Apa kunu ya mwa'ambwe chele hima leni kunu a sawekondau. Ichai kunu ki
sukwano nomo laka ni ku hambwasini ichaka omwesika laka ki ma ku ichaka.
2 Ele mwa'ambwe kuhi hinga tinda kapwaworo. Wondani ele nika'ari kuhi eke ti
sekutosiwani tinda kapwaworo.
3 Gol silifa kuhi ti tinda se yiro. Do yiro se to kapwa sumbu kuhi ni amwei woni
kunu sawendani hima tape kuhi ti tinda a a iwa ya humbukonda, hi ti tikisapu leni
tusiwani u uni humbundau hinga. Kunu ya mwa'ambwe miyafo ku wauro ti Gotri
mwanji bwano gisi jipe takaindawani ku wauro.
4 Ma norukweni ku mendi. Kui rupwa ki ahirahi eindau tau raro tau ra himache
leni tau wu raro keke ya ti wunu ku ha nambwe. O keke wunu amwaka wu mendini
au laka wu gindau. Wondawani hewen kipe ele mwa'ambwe ni aulindau Apukolaka
Gotri o ata ni ri mendiro.
5 Gisi gisi kunu do nuwe ki ku dani mwa'ambwe kipe numbwa ku torondani
ku eripe'aripendau. Wondani fe hinga ahirahi miyafo ku andani tape kuhi ti
kunu hehenandau. O sumbu hinga ti kunu yeni sino gisi jipe takai tandawani ku
otokunandau hinga.
6 Kunu hima kipe naha leni nindumwasari wunu ku kotimwosini wunu ku yeni ku
siro. Woro wunu ga au wasa kunu wu ye nambwe.

Ele nomo ma nu randani Apukolaka nu nikisi

7 O hinga keke, ai hiparakambwe le, kunu ele nomo ma ku randani Apukolaka ai tano
gisi ti ku nikisinda. Ku hambwandau, yapai chele rupwa ti sembe rihi toronambusini
ahirahi kipe rihi mwe wa kinani mwa ga nika ga ri nikisindau.
8 Kunu okwe o hingambwa sembe kuhi ma ku toronambusini ele nomo hinga ma ku
randani Apukolaka ni ku nikisinda. Apukolaka ai tano gisi ti takaihiro. O keke sembe
kuhi kwambu tiki sa ete da.
9 Ai hiparakambwe le, kunu apa kui hiparakambwe forini sembe enge ku ani gumwa
tokwe rini ku saweholiya kei. Foki Gotri kui sumbu ti o kunu ri kilikonda. Ma ku
mendi, koti mendino hima Gotri lengenumbo takai ki kari kwai eninda.
10 Ai hiparakambwe le, kunu imbihumbwa Gotri mwanji ti Apukolaka hi tiki
bwarakarandaro hima lei sumbu tini ma ku hambwa. Wunu ni omwemendindau
hima le walambe sumbu wunu wu wosindawani ele nomo hinga tinda ete wu randaro.
Woro kunu ele wui sumbu hinga numbwa ma ku sirina.
11 Ma ku mendi. Nunu ka hinga nu hambwandau: “Hima le sembe kwambu tiki wu
toronambusini ele nomo hinga wu randau ti wunu sa wu eripe.” Kunu Jop ki sukwaro
ele simiyanehei sumbu ni ku mendiro. Rini sembe rihi ri toronambusini ele nomo
hinga ri randaro. Wosiwanumbwa dani ini Apukolaka rini keke woni sumbu kipe
naha ai rini wosiro. Ei, mwe naha nu hambwanda, Apukolaka nunu keke woni gisi
gisi sumbu kipe tumbwa nunu wosindau.

Apa mwe naha kari kau nu na hinga

12 Ai hiparakambwe le, metengei naha do sumbu ni ma ku wosi: Apa hewen ko tini,
nuwe tini, e, mwa'ambwe fweleni ku uchani mwe naha kari kau ku na kei. “Ei” ku na
kinawa “Ei” numbwa ma ku na. Minambwe ku na kinawa “Mina” numbwa ma ku na.
Foki mwe naha kari kau ku nawa Gotri apa o sumbu ni o kunu ri silikonda.

Sembe ha hima kipe Gotri ni uchahambwandau sumbu ti kwambu ga dau

13 Kui nindo ki hiparakambwe fori nomo ri randau'u? O hinga nawa Gotri ni sa ri
uchahambwa. Kui hiparakambwe fori sembe rihi ti ri eripendau'u? O hinga nawa
hukwa ti ri rani Gotri hi tini sa ri rasai.
14 Kui nindo ki hiparakambwe fori hahungo ri mendindau'u? O hinga nawa ori hima
sios mekupu hima leni sa ri sawehambwawa wu tani Apukolaka hi tini wu rasaindani

lopoche ti hi tiki tusini tape rihi ki wu yehesini Gotri ni wu uchahambwawa sa rini okula.
15 E, Gotri ni sembe mwe naha wu hasini wu uchahambwawa Apukolaka hahungo
hima ori ni kipe o rini ai wosikonda. E, kapwa sumbu fo rini ki dawa Apukolaka o
kapwa sumbu okwe o ri rani ri humbwekonda.
16 O keke kunu ele kui kapwa sumbu kui hiparakambwe lenga ku anambwani ku
anasawefikasini Gotri kipe ai kunu wosi kinani Gotri ni ma ku uchahambwa. Sembe
ha hima kipe Gotri ni uchahambwandau sumbu ti kwambu ga dani hima leni kipe
naha okulandau.
17 Ilaicha rini nunu hinga hima minde. Woro mwa ye nambwe da kinani Gotri
ni kwambu tiki ri uchahambwawani mwa ye nambwe gisi ti asama namili nika ti
tapa'angi ini hatachi funda ete ya i.
18 Wowanumbwa Gotri ni ri ai uchahambwawani niri ki mwa ai sikani nuwe ti
buchewani ahirahi ti ya ai wosi.

Numbo hukwe ni sirinani iro hima ri ma nu ai rini nu rata

19 Ai hiparakambwe le, e, kui nindo ki hima fori Gotri mwanji mwe ni ri hanja'aisini
ri isiwa kunu forito numbo kipe ki ai rini rataro ti nawa
20 ka hinga sa ri hambwa: E, hima fori kapwa sumbu ai wosindau hima forini ri
okulani numbo kipe ki ai rini ratawa kapwa sumbu ai wosindaro hima ori himamwale
ako ni ai torowa Gotri ele ri wosindaro kapwa sumbu ni ri rani ri humbweno.

Pita To Metengei Naha Rumbwero Chengi

1 Ani Pita, ani Jisas Kurais Himache. Ani doha'a chengi a kaindau ti, kunu Gotri
rihi naro himiyama hurahama le Pondas mapwa ki, Galesiya mapwa ki, Kapatosiya
mapwa ki, Esiya mapwa ki, e, Bitiniya mapwa ki hima kicha hinga ku dau hima leni,
kunu a kaindau.
2 Imbihumbwa kapwa kui Yapai Gotri kunu ni ri hambwasini rihi minde hinga kunu
ri ondiyasini ri Himamwale kipe to kunu ratorowani Gotri hima kupu hinga ku siraro
ti, Jisas Kurais ni ku sirinawa, ri fi tiki kunu yokowa hima ako naha ku sira ki. Woro
Gotri hima keke wo sumbu ga sembe wahapi sumbu ga kunu ki omwesika ya sa ete
sukwanda.

Ete da ete da sumbu kipe naha ti hewen ko ki nunu nikisinda

3 Nui Apukolaka ri Jisas Kurais, ri Yapai, Gotri hi tini ma nu rasainda. Rindo nunu
keke omwesika ri wokoni Jisas Kurais ni wa we tiki rini ai rasairo ti keke, himamwale
ako naha ya nunu ri hasinda. Wosiwani Gotri ai nunu ra'aino gisi tini nu eripeni nu
nikisinda.
4 Woro o gisi ki hewen ko ki dau ete da ete da sumbu kipe tini o nu torokonda. Ka
sumbu kipe walambe ini hinde humbu kumbwa, kipe tumbwa ete dano. Mwa'ambwe
mwe ti hewen ko ki Gotri otokunasiwani o dani kunu nikisinda.
5 Kunu Gotri ni sembe ku hasini rini ku sirinandau, o keke kipe naha ku da ki ri
kwambu ki o kunu ri ichakisinda. O sumbu hinga ri wosiro ti, ri otokunasiro numbo
ki kunu ni ri ai ra'ai kinani ri hambwandau. Woro o sumbu hinga ti Gotri ondiyasiro
gisi jipe naha ki amwei o sirakonda.
6 Kunu Gotri ele sumbu kunu wosiro tini ku eripendau. Woro do nuwe ki ku dau gisi
faiche ki Gotri ohounawani ele ba fo ba fo simiyanehei sumbu ti kunu ki sukwakoni
sembe amwaka ti kunu handau.
7 Woro Gotri o sumbu hinga kunu wosindau ti, o kui sembe ha sumbu tini nimba
simiyaneheindau. Nu hambwanda, hi tiki tusiwani kwene kwene sukwandau gol
okwe walambe ino. Woro sembe ha sumbu ti gol hinga mina, gol ni funda ete
dikisini kipe naha. Woro Gotri sumbu fwele ichahangu hinga kunu simiyaneheiwa
oti kui sembe ha sumbu ni kunu simiyaneheindau, sembe ha sumbu kuhi mwe
naha'a. Wosiwambwa ichai Jisas Kurais to amwei ri sirasinimbwa, hi omwesika laka
ti, eripe'aripe ti, e, sumbu kipe ku wosindaro hi ti, o kunu ri hakonda.
8 Hima mwe ri rini ku heinda nambwe, woro rini keke ete ku wondau. E, kui miya
tiki rini ni ku heinda nambwe, woro sembe ti rini naha ni ku hasini ku eripendau.
Woro o ku eripendau ti, do nuwe kipe eripe'aripe tini dikisindau, nui inaka ki hinde
apa nu bwa kumbwa, minambwe naha.
9 Hinde wowani, rini ni sembe ku hasiwani Gotri kui himamwale tini ri ai ra'airo
sumbu ti, sembe ha sumbu kuhi ki waro mwe kipe naha hinga ku torondau.
10 Gotri kunu ai ra'aindau sumbu doti, kale imbihumbwa Gotri mwanji bwarakaran-
daro hima le kunu ki sukwakondau Gotri hima keke wo sumbu ni wu bwaro. Wu
bwaro mwanji mwe ti, ka Gotri ai nunu ra'aindau sumbu tini sawero, woro o tini wu
hambwa kinani tau kwambu wu ra ra wu kilindaro.
11 Woro Kurais Himamwale kipe to wui sembe we ki dasini wunu sawekawendawani
Kurais nomo ba fwele ri rasinimbwa hi omwesika laka ri torono sumbu tini wu
hambwaro. Wokoni wunu o mwanji mu ni wu ai hambwa kinani ka hinga wu anasili
anasilindani ya wu wakinda: “Hinde gisi naha ki ri tasini nomo ri rakondau?”, e,
“Bwele sumbu hinga to ka gisi ki sukwakondau?”

12 Wosiwani Gotri wunu mekusiro tau ra sumbu wuhi ti, Gotri wunu mekuwani wu
bwaro mwanji wuhi ti, wunjenga ai wunu okula kinani wu bwa hinga, ele biya hima,
kunu, ni okula kinani wu bwano. Wosiwani wunu o sumbu ni wu sirinani wu bwaro.
Woro apa do nu dau gisi ki Gotri to ri Himamwale ako ti hewen ko ki humbwewani do
nuwe ki sikasiwani o ri kwambu kumbwa Gotri mwanji kipe bwandau hima o mwanji
hinga numbwa wu bwandau. E, ensel le okwe wunu do Gotri mwanji kipe naha tini
wu mendi kinani au wunu saindau.

Gotri halayasini nu da kinani nunu ri ucharo

13 O keke, kui inaka ni ku otokunasini ku rano tau tini ma ku hambwafwa'aisi.
Wondani sembe ha sumbu kuhi ti, kui inaka ki ku toronambusini Jisas Kurais amwei ri
sirano gisi ki ri hima keke wo sumbu kunu tambwa tano sumbu tini ma ku nikisinda.
14 Kunu imbihumbwa ku hikisasini ku wosindaro sumbu hukwe ti ku hanja'aisini
che leto nuwai yapai mwanji tini sirinandau hinga Gotri ni ma ku sirinanda.
15 Gotri rini halayasini dau hima naha, woro o Gotri to kunu uchawani ku taro. O
keke ku ichi'uchandau numbo ti kipe naha halayasini ma ku ichi'uchanda.
16 Hinde wowani, Gotri chengi ki ka hinga sawero: “Ani halaya naha sini a dau. E,
kunu okwe o hingambwa halaya naha sini ma ku da.”

Gotri ya omwesika naha ki wungwa nunu ri jiro

17 Kunu Gotri ni ku uchani ka hinga ku sawendau, “Yapai.” Woro ka Yapai nu nandau
hima ri, rini hima leto hima leni kipe na kapwa nani kilindau hinga nunu ri kilinda
nambwe. Mina. Rini nu wosindau sumbu mwe tini funda funda ri heisini nunu tinda
ete kilindau hima. O keke, kuhi minde mina do nuwe ki ku dau ti, ma ku akindani ku
ichi'uchanda.
18 Hinde wowani, ka ku hambwahito. Imbihumbwa kui atei hima le kunu
sawekawero himamwale ga da nambwe sumbu leni ku sirinandaro ti, Gotri wungwa
ti kunu ri jisini o kunu ri ratasinda. Woro do nuwe ki walambe indau mwa'ambwe
kipe naha ti, silifa ga gol ga, o ki wungwa kunu ri jisini ri rata nambwe.
19 Mina. Oti Kurais ri fi kumbwa wungwa kunu jiro. Fi mwe ti, ya ki hinde ra
kumbwa, omwesika naha. Kurais mwe ri rini Gotri ni angu'omwe hinga haro akisai
sipisip che hinga, kipe naha mimbongo wambongo nambwe.
20 E, Gotri do nuwe ri wosi nambwe gisi ki, Kurais o tau hinga ri ra kinani ri
ondiyasiro. Wosinumbwa do gisi jipe ki kunu ri okula kinani amwei ya rini rawara.
21 Rini ni ri rawarasiwani kunu ri okulawanimbwa Gotri ni sembe ti ku haro. Gotri
to Kurais ni wa tiki rini ai rasaisini hi omwesika laka ti rini haro. O keke apa Gotri ni
sembe ku hasini ri ai tani kunu ri ra'ai kinani ku nikisindani o ku kipehekinda.

Nui hiparakambwe le keke ma nu wo

22 Kunu Gotri mwanji mwe naha ni ku sirinaro ti keke, kui sembe ti halaya
naha. Wosiwani ele kui hiparakambwe leni mwe naha ku okokonandau, miho
hinga gamindache ri wunu ku hambwanda nambwe. O keke apa kunu ele kui
hiparakambwe le keke mwe naha ma ku wo.
23 Hinde wowani, kunu rupwa tiki aku ako eindau hinga naha ku sirahiro. Kunu
kapwa wondau ahirahi mwe ki ku sira nambwe. Mina. Kunu ete da ete da ahirahi
mwe ki fwamwe dingini ku sukwaro. Ahirahi mwe mwe ti, himamwale tinga dau ete
da ete da Gotri mwanji kipe tini sawero.
24 E, Gotri chengi ka hinga sawero:
“Dele himiyama hurahama wunu tinda ete ki hinga. Wosiwani wui ka'apwe ti, wariko
tito buyandau hinga.
Ki oti rika'aiwani wariko oti hakoni ya sikau.
25 Woro Gotri mwanji tombwa ya ete da ete dakonda.”
Ka Gotri mwanji ti o kunu wu sawesinda.

2

Apukolaka rini himamwale tinga dau humokuto kipe hinga

1 O keke kunu ele nimba gambo mwanji ga ele kapwa sumbu ga ma tinda ete ku
hanja'ai. Wondani ya mwa'ambwe chele hima ni inaka kapwa hinga hambwandau
sumbu ti, e, hima leni gumwa tokwe sawendau sumbu ti, ele sumbu hinga okwe ma
tinda ete ku hanja'ai.
2 Nu hambwanda, che akiche le wunu muku keke wu wondau. Wondau hingambwa
kunu okwe muku keke ma ku wo. Muku mwe ti, nimba gambo mwa'ambwe fwelenga
wu anahulehu nambwe. Muku mwe ti, kui himamwale tini okulandau. O muku to
kunu okulawa hima laka ku tisiwa Gotri kunu ra'ai ki.
3 Mwe naha, kunu kui Apukolaka ri hima keke wo sumbu ti ku simiyaneheini ku
hambwasidau, rini hima kipe naha.
4 Kunu rini tambwa ma ku ta, hinde wowani, rini himamwale tinga dau humokuto.
Hima leto kapwa nani rini wu dukuni wu rumbwero. Woro Gotri to kipe naha rini
nasini rini ondiyasiro.
5 E, kunu okwe himamwale tinga dau humokuto. Wosiwa Gotri kunu ki aka hinga
ri kisiwa ri Himamwale kipe tito o ki sa kwai da. Ete wosiwa kunu Gotri tau tumbwa
randau puris hima hinga ku dasini kui himamwale ti Gotri ni angu'omwe tini handau
hinga ma ku handa. O kui angu'omwe hinga ti, Jisas Kurais hi ki ku hawani Gotri o
tini okokonandau.
6 Hinde wowani, Gotri chengi tiki o sumbu hinga tini ka hinga ri sawero:
"Ma mendi, ani humokuto kipe naha foti aka tini yeni ekikinasi kinani ani ondiyasi-
wani o da.
Woro humokuto mwe ti, Saiyon ko ki ani owesiwani o da.
E, hinde na hima forito sembe rini ni hano ti, rini huruhumba hinde ri hei kumbwa.
Minambwe naha."
7 Kunu sembe rini ni ku haro hima ele, do humokuto kunu keke kipe naha. Woro,
sembe rini ni ha nambwe hima le, Gotri chengi ka hinga wunu sawesinda:
"Do humokuto aka rasai hima le kapwa wu nani wu rumbwero tito apa aka worumbo
hinga alase naha ki fwasini ya eninda."
8 Gotri chengi ka hinga ai wunu sawesinda:
"Doha'a humokuto ki hima le hichakondau. Doha'a humokuto beiye ki hima le yitini
dasilonani raindau."
Wunu wu hichakou, hinde wowani, Gotri mwanji ni wu mendini wu sawesiya'aikoni
wu hichakou. Woro o sumbu wunu ki sukwano ti, imbihumbwa Gotri o sumbu hinga
sukwa kinani ri ondiyasiro.

Nunu Gotri himiyama hurahama hinga nu dau

9 Woro kunu, Gotri rihi kunu naro hima le, kunu King Apukolaka ri puris hima hinga
halayasini ri himiyama hurahama hinga ku dau ti, kui takisopo ki Gotri wosiro ele
sumbu kipe ni amwei ku sawenda kinani. Ka Gotri kunu ri uchawani sundu ti ku
andosini ku tawani ri lindana kipe naha ki kunu ri rakaruro.
10 E, imbihumbwa kunu hoko pe himiyama hurahama hinga ku daro. Woro apa
kunu Gotri himiyama hurahama minde naha ku dau. Imbihumbwa Gotri hima keke
wo sumbu ti ku toro nambwe, woro, apa ku torohiro.

Nunu Gotri tau ra himache hinga ma nu da

11 Ai nau le, nunu do nuwe ki hima kicha hinga gisi faiche naha nu dakondau. O
keke ka hinga o kunu a sawenda: Kunu sembe hukwe ti ma tinda ete gumwa ku si.
Hinde wowani, o sembe hukwe to kunu diki kinani kui himamwale ga o ete anayenda.

12 Woro kunu ele sembe ha nambwe hima lei wui nindo ki kipe naha tumbwa ma
ku ichi'uchanda. Wondawa kapwa mwanji fwele kunu wu sawekoni kui sumbu kipe
tini sa wu heini ri ai tano gisi ki Gotri hi ti sa wu rasai.
13 Kunu, Apukolaka keke do nuwe pe hima lei lo mwanji ele ni ya ma ku sirinanda. E,
king apukolaka kunu ri aulindawa, o ri mwanji numbwa ku mendini ma ku sirinanda.
14 E, gapiman himako i lo mwanji ti okwe ku mendini ma ku sirina. Hinde wowani,
king apukolaka wunu rumbwewani ele kapwa sumbu wosindau hima leni kapwa
sumbu wasa wunu handani ele sumbu kipe wosindau hima leni wui hi ti wu rasaindau.
15 Hinde wowani, Gotri okokona ti ka hinga ku wosi ki: Kunu sumbu kipe tumbwa
ku wosindani, ele hikisafakisani ambwatinambwatindau hima lei takisopo ti ma wunu
atipisi.
16 Kunu Gotri kunu wosiwani lalaunasiro hima hinga ma ku ichi'uchanda. Woro ka
Gotri kunu wosiwani ku lalaunasini dau sumbu tini ku jamekoni kui kapwa sumbu
tini ku yani kinani nika'ari hinga ku yekichasi kei. Mina. Kunu Gotri tau ra himache
hinga ku dasini ele sumbu kipe ni ma ku wosinda.
17 Kunu ele hima ni inaka kipe hambwandau hingambwa ma wunu hambwanda.
Wondani ele sembe haro hiparakambwe kuhi le keke ma wunu wonda. Kunu Gotri
naha ni ma ku akindani ele king himako i hi le ku rasainda.

Nunu Jisas seke wange tumbwa sirinani nomo ti ma nu ra

18 Kunu tau ra himache le, kunu kunu aulindau hima ni ku akindani ri tako tokwe ku
dasini ele sumbu kipe hinga ma rini ku wosinda. Woro sumbu kipe naha kunu wosini
mwanji binda ki kunu saweni kunu aulindau hima numbwa, mina, mwanji kwambu
ki kunu bwani kunu aulindau hima le okwe, wui tako tokwe ya ma ete ku da.
19 Mwe naha, Gotri naha ni ku hambwasini ku ichi'uchandawa amwaka ti nin-
dumwasari kunu handawa kunu o nomo hinga ni ku kichasini ku dawa, Gotri o sumbu
hinga tini ri okokonandau.
20 Woro kapwa sumbu fweleni ku wosiwa kunu yewa, o sumbu wasa ni wunu ku ai
wosi nambwe nimba ku dawa, o sumbu hinga ku wosiro ti keke apa bwele hi kipe ni
ku torono? E, sumbu kipe tini ku wosiwa kunu yewa, o sumbu wasa ku ai ha nambwe
ti nawa, Gotri o sumbu hinga tini ri okokonandau.
21 Gotri o sumbu hinga tini ku wosi kinani kunu uchawani rini tambwa ku taro.
Hinde wowani, Kurais okwe kunu okula kinani nomo omwesika naha ti ri raro. O
sumbu hinga ri wosiro ti, rini ku sirina kinani himamwale hinga ri mekuro. O keke,
kunu ri seke wange ti ma ku sirinanda.
22 Rini kapwa sumbuche fori ri wosi nambwe. Wondani ri takisopo ki mwanji gambo
foti wu mendi nambwe.
23 Wunu rini saweholiyandawani rini ga wasa wunu ri saweholiya nambwe.
Amwaka ti rini wu handawani, rini ga ele hima ni mwanji kwambu ki wunu ri sawe
nambwe. Mina. Ri himamwale ti, koti norukweni kilindau hima ri, Gotri, ri tapa tenge
ki ete ri yenguro.
24 Kurais nui kapwa sumbu keke nomo ti ri rakoni rinjenga ri hima tape ti me
yapweke tiki ri ohumbwero. O sumbu hinga ri wosiro ti, ele kapwa sumbu hinga nu
hanja'aisini, ri sumbu kipe tini nu sirinani nu ichi'uchanda ki ri wosiro. Ri hima tape
rini wu yero ti keke kipe naha o kunu ri wosisinda.
25 Imbihumbwa kunu fe che asa che hinga numbo kipe ti ku hanja'aisini ku indaro.
Woro apa o kui himamwale enepeni aulindau hima ri tambwa ku ai taro.

3

Anahopwero himiyama hurahama leni sawero mwanji

1 Woro o hingambwa kunu hura liro humwe le, kui hurache le tako tokwe ma ku
da. Wondawa kui hurache fwele Gotri mwanji ti wu mendini wu sirina nambwe hima
le, mwanji mama bwani ekichasinda nambwe ku gainasini ku wosindau sumbu kipe
kuhi ti wu heini Gotri ni sembe sa wu ha.
2 Mwe naha, kunu humwe leto Gotri ni ku akindani sembe kuhi halayasini ku
ichi'uchandawa wunu o kui sumbu ni wu heikoni sembe ti Gotri ni o wu hakonda.
3 Kunu humwe kipe naha ku wa'ai kinani hima tape kuhi tini ka'apwe nimba ku
wosinda kei. Mwa simba kuhi tini ku munjindani gol ba wosiro ele mwa'ambwe ni
so'oindani, e, ya laka ki randau ele ba fo ba fo deresi ku so'oinda kei.
4 O sumbu hinga ti sa biya da. Sembe we kuhi ki dau himamwale kuhi ni ka'apwe
ma ku wosisi. Ka'apwe mwe ku wosisiwa hinde apa kapwasi kumbwa. Sumbu mwe
ti sembe wahapi tito dasiwani himamwale tito himatindau. Gotri miyaningisopo ki o
sumbu hinga kipe naha.
5 Imbihumbwa, Gotri ni akindani rini ni wu nikisindaro humwe ele, wunu o
hingambwa wu wosindaro. Worotito o ka'apwe hinga numbwa wu toroni humwe
kipe naha wu wa'aisini wui hurache le tako tokwe wu daro.
6 E, Sera o sumbu hingambwa wosiro humwe fo. Tini Epuraham mwanji tumbwa ti
sirinandani ti hacha hinga rini ti nandaro. Woro sumbu kipe tumbwa ku wosindani
sumbu fwele keke ku akinda nambwe ku dawa, kunu Sera himiyama che hinga ku
dau.
7 Woro kunu humwe hopwero hima le okwe, kunu ku hambwafwa'aisini kui humwe
le keke ku wondani wunu ga ma ku da. Himiyama le wui ukume ti hurahama lei
ukume hinga, mina. O keke ma nimba wunu enependa. Hinde wowani, ichai, Gotri
hima keke woni ri rawakaro himamwale rihi ti wunu ga funda ete ku ai torokondau.
E, ka sumbu hinga tini ku sirinandawa, Gotri ni ku uchahambwandau sumbu kuhi ti
apa mwa'ambwe fotito hinde kunu ichaki kumbwa.

Nunu sembe funda naha ki ma nu da

8 Apa do mwanji jipe ya humbukondawani ka hinga a sawekonda: Kunu sembe
funda naha ki ma ku dasini ele hima keke ma ku wo. Kunu hi kuhi tini ku rakaisini
ele kui hiparakambwe le keke ku woni ele wui nomo ni ma ku randa.
9 E, hima le kapwa sumbu ti kunu wosiwa apa kunu ga kapwa sumbu wasa ai ku
wosi kei. E, kapwa mwanji ti kunu bwawa, apa kapwa mwanji wasa wunu ku bwa kei.
Mina. Kunu ga ka sumbu hinga ma wunu wosi: Gotri ni ma ku uchahambwawa wunu
keke ri woni sa wunu okula. Gotri o sumbu hinga ku wosi kinani kunu ucharo ti, Gotri
ri kwambu kunu hawa ri sumbu kipe ni ku toro kinani kunu ucharo.
10 Hinde wowani, Gotri chengi ki ka hinga sawesinda:

"E, hima fori eripe'aripeni gisi rihi ki kipe tumbwa ri ichi'ucha kinawa ri takisopo ki
apa kapwa mwanjiche fori sukwa kei, sa nimba ete ri gainasi. Apa nimba gambo
mwanjiche fori ri bwano ti keke takisopo rihi ti sa ri dimisi.
11 Rini kapwa sumbu hinga tinda ete gumwa sa ri sisini, sumbu kipe tumbwa ya sa ri
wosinda. Wondani ele biya hima ga sembe wahapi ki ri dani o sumbu numbwa
sa ri sirinanda.
12 Hinde wowani, Apukolaka i miya ti hima kipe leni heini wunu okulandau. Wondani
gisi gisi wu uchahambwandau sumbu ni wasamba rihi ti ri owesini ri mendin-
dau. Woro kapwa sumbu wosindau hima leni Apukolaka ri miyaningisopo ti
gumwa wunu sindau."

Sumbu kipe nuhi ti keke amwaka ti nu mendino

13 Kunu sumbu kipe tini ete ku sirina ki au kunu saindawa hinde na hima to walambe
sumbu kunu wosino?

14 Woro gisi foki sumbu kipe ti ku wosiro ti keke amwaka ti ku mendiwa ma nimba
ku eripe'aripenda. E, nimba ku aki kinani sumbu fwele wu wosiwa apa ku akini ku
apapana kei.
15 Mina. Kui sembe ki Kurais numbwa kui Apukolaka hinga ku hambwa hambwa ma
rini ku akinda. Wondawa hima fwele kui sembe we ki ku toronambusini ku nikisindau
sumbu ni kunu siliwa, mwanji wasa wuhi ti norukweni ku sawekawe kinani gisi gisi
ma ku otokunasinda.
16 Woro o sumbu hinga ku wosi kinawa, kunjenga kui sembe tini ku kilindawa halaya
naha ki dawa wunu keke ku woni mwanji binda ki ma wunu sawe. Wondawa Jisas hi
ki ku wosiro sumbu kipe kuhi ti keke hima fwele kunu wu saweholiyani kapwa mwanji
fwele kunu wu bwandawa wunjenga wu bwaro kapwa mwanji keke huruhumba ti o
wu ai heikonda.
17 Woroti Gotri okokona nawa sumbu kipe nu wosindau keke amwaka ti nu
mendindau sumbu ti, kapwa sumbu ti keke amwaka nu mendindau sumbu tini
dikindau.

Kurais nui kapwa sumbu ri rani rumbwe ki ri haro

18 Woro Kurais ni ma nu hambwa. Rini nui kapwa sumbu ri rani ri rumbwe kinani
numbo funda naha ri haro. Rini hima kipe naha rito, nunu kapwa hima le keke ri
haro ti, Gotri tambwa nunu ri ai rata ki. Woro ri hima tape tumbwa rini wu yeni wu
sisiwani himamwale rihi tito ai saisini o ya da.
19 E, ri hasiwani ri himamwale tito ini ele haro hima lei himamwale ti Gotri kalapus
wunu wosiwani ambusuwa ko ki dau leni Gotri mwanji kipe ti ya wunu sawe.
20 Woro ele hima imbihumbwa Nowa ri daro gisi ki Gotri mwanji kipe ti wu
yetupwandaro. Wondawani Gotri o wu wosindaro kapwa sumbu keke amahani
sumbu wasa ti wunu ri ha nambwe, ete wunu ri nikisindaro. Woro Nowa to o gisi
ki sipi laka fo ri wosisini ele ri tapa'angi hatachi namili hima kupu rihi lenga o sipi we
ki wu rarusini wu dawani ka fwa laka sukwani ele hima hinga tinda wunu yewaliwani
kale hima fisiche tombwa wunu yewali nambwe.
21 Do fwa mwanji, ai kunu ratandau uku ya sumbu tini mwanji yepe ki sawero.
Woro uku yandau sumbu mwe ti, himasingi ni yokoni rawakandau tini sawe nambwe.
Mina. Oti Jisas fi tito sembe kuhi tini yokosiwani hima ako naha ku siraro keke Gotri ni
mwanji mwe naha kumbwa ku bwani ku injindau sumbu tini sawero. O sumbu hinga
ku wosiwa ai kunu ra'ai kinani Jisas Kurais ai sairo.
22 Hima mwe ri hewen ko tokwe ri isini Gotri tapa mama tokwe ya ri lininda.
Wondawani ensel le, e, hewen ko ki dau kwambu chele mwa'ambwe ba fwele okwe ri
tako tokwe wu dau.

4

Nomo nu rani hoko pe sumbu ni ma nu hanja'ai

1 Kurais ri hima tape ki amwaka ri mendiro. Woro hingambwa kunu okwe ri inaka
tini ku sirinano sumbu ni au anayendau mwa'ambwe hinga ma ku toro. Sumbu mwe
ti ka hinga: E, hinde na hima to ri hima tape ki Kurais hi keke nomo ti ri rani amwaka
ti ri mendiro ti, ori hima rini ri kapwa sumbu ti ri hanja'aihiro.
2 Woro ka hima hinga do nuwe ki ete ri dano gisi ki, hima i sembe ki sukwandau
okokona tini ri sirinani hinde ri ichi'ucha kumbwa, mina, Gotri okokona tumbwa ri
sirinandano.
3 Kunu imbihumbwa kale bai hoko pe himako wu wosi ki wu okokonandau sumbu
hingambwa gisi miyafo hinga ku wosindaro. Sumbu mwe le kale: Hima i humwe
sawe sumbu ti, nuwe pe mwa'ambwe ni okokonandau sumbu ti, uku sumbwe ani
ambwatinambwatindau sumbu ti, ahirahi laka wosiwani uku sumbwe lenga asini
ambwatinambwatindani ele kapwa sumbu hinga wosindau sumbu ti, e, Gotri lo

mwanji tini yetupwasini nimba gambo gotri ni lotu wondau sumbu ti. Woro o sumbu hinga ku wosindaro gisi kuhi ti humbuhiro.
4 Apa kunu dele kapwa sumbu hinga wunu ki talesinda ki wunu ga au saini funda ku ai wosinda nambwe. Wondawani wunu o tini wu heini wu apapanani kapwa mwanji ti o kunu wu sawenda.
5 Woro ichai Gotri ni ele kapwa sumbu wu wosindaro mwanji mu ti o ya rini wu sawekawekonda. Rini hima i sumbu kilindau hima laka hinga ri dasini ele ha nambwe hima lenga haro hima lenga wui sumbu ni ri kili ki o ri otokunasinda.
6 Do mwanji mu keke, imbihumbwa Gotri mwanji ti haro himako wunu okwe ri bwaro. Wunu do nuwe ki wu ichi'uchandaro gisi ki wui kapwa sumbu keke Gotri wui hima tape ki hima handau sumbu ti wunu haro. Woro o sumbu hingambwa ele hima ki sukwandau. Haro himako Gotri mwanji wu mendiro ti, Gotri wui himamwale tini okulawa Gotri dau hingambwa ete wu da ki.

Gotri peresen ti kipe ku aulini ku randa

7 Dele nuwe pe mwa'ambwe humbuno gisi ti takaihiro. O keke Gotri ni gisi gisi ku uchahambwanda kinani ku hambwafwa'aisini kunjenga ma ku aulinda.
8 Ele ku sirinandau sumbu kipe lei nindo ki, kunjenga ku anakekewondau sumbu ni ma ete ku toronambusi. Hima lenga anakekewondau sumbu ti, ele hima leto wosiro kapwa sumbu ni hikisani gumwa sindau.
9 E, kunu ga dau kui hiparakambwe leni kui aka we ki ku rakaruni ma wunu yakwani okulanda. Apa o sumbu hinga ku wosino tini sembe nomo ti ku hambwa kei.
10 Kunu tinda ete funda funda Gotri kunu haro peresen ti ku torosindau. Woro o peresen ku tororo ki kui hiparakambwe le ma wunu ku okulanda. O sumbu hinga ku wosindawa Gotri tau ra himache kipe naha ku sirasini Gotri kunu keke woni funda funda kunu haro peresen anandi ele ni kipe tumbwa ku aulindano.
11 E, hima fori Gotri mwanji tini ri bwandau ti nawa, rini Gotri mwanji minde naha numbwa sa ete ri bwanda. E, hima fori sios tau tini ri okulandawa, rini Gotri rini haro kwambu ki o tau tumbwa sa ete ri randa. Wondawa Jisas Kurais hi tiki ele tau hinga wu randau ti, Gotri hi ti sa wu rasai. Hinde wowani, rini ki hi omwesika tinga, kwambu omwesika tinga ete da ete dau. Mwe naha.

Jisas ga amwaka funda mendindau sumbu

12 Ai hiparakambwe le, hi hinga undau simiyanehei sumbu foti kunu ki sukwawa kunu apa ka hinga ku hambwa kei, “Ka sumbu hinga ti nunu kumbwa anandi naha sukwaro.” Wokoni apa ku apapana ki.
13 Mina. O nomo hinga ku randau ti, Kurais ga funda o ku randa. O keke ma nimba ku eripe'aripenda. Wosiwa ichai hi laka rihi ti amwei sukwano gisi naha ki eripe'aripe sumbu omwesika naha ti kunu ki ya o ete dakonda.
14 Kunu ki dau Jisas i hi ti keke kapwa mwanji ti kunu sawendawa ma nimba ku eripe'aripenda. Hinde wowani, hi laka tinga kwambu omwesika tinga dau Gotri Himamwale kipe ti kata'amwa kunu ga o da.
15 Woro apa o kui nindo ki hima fori hima yesi sindau ti, hili yandau ti, ele sumbu ambwe sumbu ambwe wosindau ti, e, hima lei mwa'ambwe tini olohoindau hima hinga ri dawa, o sumbu rihi keke hima le amwaka miyafo apa rini ha kei.
16 E, Kurais ni ri sirinandau keke, o nomo hinga rini hawa apa o nomo ni rano ti, huruhumba hinga hei kei. Mina. Kurais hi tiki Gotri hi tini ya ma rasainda.
17 E, Gotri ri hima kupu leni mwa rasaini wunu bwano gisi ti takaihiro. Woro ka mwanji nunu ki mwaseni ri kilikondau ti nawa, Gotri mwanji kipe tini sawe-siya'aindaro himako ni hinde hinga apa wunu ri wosikondau?
18 Woro Gotri mwanji ete sawero,

“E, Gotri ni sirinandau hima kipe leni tau kwambu rani wunu ra'aino ti nawa, apa
Gotri ni gumwa wu sisini kapwa sumbu leni wosindau hima leni hinde na hinga
wunu ri wosikondau?”
19 O keke hima fwele Gotri okokona tiki nomo ti wu randawa, ele wui numbo kipe
naha kumbwa sa wu sirinandani wui himamwale ti Gotri tapa tenge tiki ya sa wu
owesi. Hinde wowani, rindo nunu ri wosisini gisi gisi kipe naha tumbwa ete nunu ri
aulindawani nu dau.

5

Kunu sios aulindau mekupu hima le Gotri himache leni norukweni ma ku aulinda

1 Ani apa kui sios mekupu leni wunu a sawekondau. Ani okwe kunu ga funda sios
mekupu hima fo. Woro ai miyache naha ki ani heiwani Kurais o nomo ri raro. Woro
kunu ga ani ga ichai Kurais hi laka tinga amwei ri sirawa nunu okwe o hingambwa
o nu sirakonda. O keke kunu sios mekupu hima le ka hinga tau ku ra ki o kunu a
sawenda.
2 Kunu ele Gotri ni sembe haro hima hinga kui tapa tenge tiki dau leni norukwe-
nahani ma ku aulinda. Woro apa kunu o tau hinga ti, hima fweleto kunu ekichasiwa
sumbumari tiki walambe tau ti ku ra ki. O hinga ti mina. E, kunjenga Gotri okokona
tini ku sirinani ri tau tini au kunu saini ku kipehekiwa, o tau hinga ti ma ku ra. Kunu
apa ya kekembwa ku wondani o tau ku randa kei. Mina. Sembe kuhi ti o tau numbwa
au saini ma ku randa.
3 Woro kunu apa mekupu hima hinga ku etisini Gotri ele hima kui tapa tenge ki kunu
yengusidau leni kapwa asa hinga wunu fwangicha kei. Mina. Kunu mwa'ambwe kipe
fo hinga ku enindani ele Gotri hima kupu leni numbo kipe tini wunu ku mekusindawa,
o numbo kipe ni sa wu sirinanda.
4 Woro ka tau hinga ete ku randawa, ele Gotri hima kupu leni enepeni aulindau wui
Apukolaka ri amwei ri tani ri sirawa, o gisi ki kapwasinda nambwe mwa'ambwe foti
o ya ku torokonda.

Nunu nunjenga nu rakainahasini nu hambwafwa'aisini dawa nu da

5 Woro o hingambwa, kunu ele hima wapache, kui sios mekupu lei tako tokwe ma
ku da. Kunu kunjenga rakaindau sumbu ti ku torosini, kui hiparakambwe lei tako
tokwe ma ku da. Ka Gotri mwanji ku hambwasindau, “Gotri hi rasaindau hima leni ri
yetupwani ri rumbwendau, wosini hi wuhi rakaindau hima le keke ri wondau.”
6 O keke kunu kui hima tape okokona ti ma ku rakaisini Gotri tapa kwambu tako
tokwe ma ku da. Wondawa o ri ondiyasiro gisi naha tawa, o kunu toroni rasaikonda.
7 Ele kui nomo hinga tinda ete ri tapa tenge ki ya ma ku yengusi. Hinde wowani,
rinjenga kunu keke woni kunu ri aulindau.
8 Kunu hambwafwa'aisini da, kui miho hima ri, Saiten, rini kapwa asa fori, laiyon, to
ata ti au laka gindau hinga. Wondani hima fweleni wunu se kinani ori ichi'uchanda.
9 Woro kunu sembe ha sumbu ti kwambu tiki ku etisini ma rini yetupwani ku
rumbwenda. Ku hambwandau, dele nuwe tipa laka hinga ki dau kui hiparakambwe
fwele, wunu okwe o ku randau nomo hingambwa ele wu randa.
10 Hima keke woni hima okulandau sumbu mu naha ti Gotri ki dau. O Gotri tombwa
Kurais hi tiki kunu ri ucharo ti, rini ki lindanasini ete da ete dau himamwale ti ku toro
ki. Woro nomo ti gisi faiche naha ki ku rawambwa, Gotri tombwa kipe naha kunu ri
rasaini ri ai ri esino gisi tawa ku ai hichako hinga, kwambu tiki o ku etikonda.
11 Rini kumbwa kwambu ya sa ete da ete da, mwe naha.

Mwanji tipache fo

12 Dele mwanji faiche kunu a sawero ti, nui hiparakambwe fori, Sailas, ani
hambwawani rini tau kipe tumbwa ri randau, woro ri tapa tenge tiki a kairo. Do chengi

kunu a kairo ti, kui sembe tini a yeni a rasaini kunu ani okula ki a kairo. Hinde wowani,
o chengi ki Gotri kunu keke woni gisi gisi kunu okulandau sumbu to mwe naha, o tini
amwei kunu a sawero. Woro kunu o Gotri hima keke wo sumbu ki kwambu naha ki
ma ku eninda.
13 E, Bapilon ki dau sios hima le, Gotri kunu ga funda rihi wunu ri nasindau leto o
kunu wu wese'anda. E, ai che ri, Mak, okwe o kunu wese'anda.
14 Kui hiparakambwe lenga kui hima keke woni hima okulandau sumbu kuhi ki tapa
ti ma ku anayenguna.
Kunu Kurais hi tiki dau hima le, Gotri sembe wahapi ti kunu ki funda funda o da.

Pita To Numbo Fonga Ai Rumbwero Chengi

1 Ani Saimon Pita, ani Jisas Kurais Himache hinga a dasini ri tau a randau. Ani doha'a
chengi a kaindau ti, kunu nunu hingambwa sembe ha sumbu kipe naha ti ku tororo
hima leni a kaindau. Woro do sembe ha sumbu nu tororo ti, nunu ri ratandau nui
Gotri Jisas Kurais sumbu kipe naha keke o sembe ha sumbu nu tororo.
2 Kunu apa Gotri ga nui Apukolaka Jisas ga fini ni kipe naha ku hambwandau. Woro
o sumbu kunu okulawa fi hima keke woni hima okulandau sumbu tinga sembe wahapi
sumbu tinga kunu ki omwesika naha ya sa sukwanda.

Gotri rihi nunu ri naro

3 Hinde wowani, Gotri ni kipe naha nu hambwandawani Gotri ri kwambu ki ele
mwa'ambwe hinga tinda ete nunu ri haro ti, ete da ete da himamwale nu torosini
Gotri numbo tumbwa nu sirinandani nu ichi'uchanda ki nunu haro. Ele mwa'ambwe
nunu ri ha nambwe nawa apa ri okokona tini hinde nu sirina kumbwa. Woro Gotri
o hingambwa ri kwambu laka tinga ri hi omwesika tinga nunu ha kinani nunu ri
uchawani rini tambwa nu taro.
4 Woro o ri kwambu ga ri hi omwesika laka ga opi sumbu ki Gotri imbihumbwa ri
bwasiro kale mwa'ambwe kipe naha naha le nunu ri haro. Woro Gotri nunu haro ele
mwa'ambwe to kunu okulandawa, nuwe pe himiyama hurahama ki dawani walambe
naha wunu indau kale sembe enge ani au saindau sumbu ni ku hanja'aisini ku akini
ini Gotri sumbu tumbwa ku sirinani ri hima kupu hinga ku da ki.
5 O keke, kunu ka sumbu hinga ni kipe ku hambwasini, sumbu kipe tini ku toro ki
tau kwambu ma ku rasini apa o sumbu kipe ti sembe ha sumbu kuhi tenge ki kau ma
ku owesiwa sa da. Wosini hambwa ti ma ku toroni sumbu kipe kuhi tenge ki kau ku
owesiwa sa da.
6 Wosini kunjenga kui hima tape tini aulindau sumbu kipe ti ma ku torosini hambwa
kuhi tenge ki kau ma ku owesi. Wosini kwambu tiki etisini nomo randau sumbu ti
ma ku toroni kunjenga kui hima tape tini aulindau sumbu kuhi tenge ki kau ma ku
owesi. Wosini Gotri ni akini ichi'uchandau sumbu ti ku toroni kwambu tiki etisini
nomo randau sumbu kuhi tenge ki kau ma ku owesiwa sa da.
7 Wosini ele hiparakambwe lenga anakekewondau sumbu ma ku toroni Gotri ni
akini ichi'uchandau sumbu kuhi tenge ki kau ma ku owesi. Wosini hima keke wo
sumbu ma ku toroni ele hiparakambwe lenga anakekewondau sumbu kuhi tenge ki
kau ku owesiwa sa da.
8 E, kale sumbu hinga kunu ki dani omwesika naha sukwandawa o kui Apukolaka
Jisas Kurais ni ku hambwandau sumbu kuhi apa hinde nimba i kumbwa. Mina.
Ahirahi mwe miyafo wakondau.
9 E, hima fori rini ele sumbu hinga rini ki da nambwe nawa, apahime dau
mwa'ambwe ti hinde ri hei kumbwa, rini miyasa hima hinga ri dau. Rini Gotri ele
ri wosiro kapwa sumbu rani rumbwero ti ri hikisasini dau.
10 O keke, ai hiparakambwe le, Gotri kunu ri uchani rihi kunu ri naro sumbu ni ku
toronambusini kwambu naha ki ya ma ete ku sirinanda. O hinga ku wosindawa apa
hinde ku ai hichako kumbwa.
11 Woro o numbo ni ete ku sirinandawa, Gotri kunu keke lengenumbo omwesika ri
tukwawa ka ete da ete da aulindau kwambu dau ko ki ku ini ku raru sindau. Ka nu
sawendau aulindau kwambu dau ko oti nui Apukolaka Jisas Kurais, nunu ai rataro
hima ri, rihi.
12 Mwe naha, kunu kale sumbu hinga tinda ku hambwasini, ku mendini ku tororo
ka Gotri mwanji mwe naha ni ku toronambusini kwambu tiki ya ku enindau. O kipe,

woro kunu ele sumbu ni ete ku hambwanda kinani ani gisi gisi kunu a sawendirindani kui inaka tini ani ai rasaindano.
13 Woro ani hambwawani o sumbu hinga kipe naha. E, ani ha nambwe kipe ete a
dawa, do mwanji gisi gisi ete kunu a sawendani, kui inaka a rasaindano.
14 Hinde wowani, ani hani kunu ani andosino gisi ti kamindache naha ete dau sumbu
ani hambwandau. Do mwanji kunu a sawendau ti, nui Apukolaka Jisas Kurais to ani
sawero.
15 O keke ele mwanji kunu a bwa ki tau kwambu naha a randau. Wowa, ichai ani
hasiwa, apa do kunu a sawendau mwanji ti ete ku ai hambwanda ki.

Gotri hi hinga okundau sumbu ti Kurais ki dawani nu heiro

16 Nunu ka nui Apukolaka Jisas Kurais ri kwambu tinga ri ai tano mwanji ti kunu nu
sawewani ka ku mendiro ti, hima i inaka ki wosiro atei mwanji fotini nu hambwasini
kunu nu sawe nambwe. Mina. Nui miyache naha ki nu heiwani Gotri hi hinga
okundau sumbu ti rini ga ya da. Wosiwani o kunu nu sawenda.
17 Hinde wowani, Yapai Gotri Kurais ni hi kipe naha ga hi hinga okundau kwambu
rihi ga ri haro gisi ki tumwa fo hewen ko ki ri dau Gotri to uchani ka hinga ya sawe,
“Dori hima ai Che, ani rini keke mwe naha a wondau, wondawani sembe ahi ti rini
naha ni kipehekindau.”
18 Nunjenga o mwanji hinga nu mendiro ti, ka gimba kipe naha rihi ki rini ga nu
dawani hewen ko tiki sikawani nu mendiro.
19 Wosini nunu ele imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima lei wui
mwanji tini sembe mwe naha nu hasindau. Do mwanji miya tiki nu heiro sumbu
ni dikisindau. O keke, kunu o mwanji ni ku toronambusini ku sirinawa oti kipe
naha. Wondawa o mwanji to sundu ki okundau lamu hinga kunu okundawa i ini
lindanawani, nurumbu ki okundau isangi ti nui sembe tiki sukwakondau gisi ki sa
ambwe.
20 Woro ka mwanji hinga ti ma ku hambwasini pwe: Apa nunjenga nui hima i
inaka tiki Gotri chengi ki dau Gotri mwanji bwarakarandaro hima sawero mwanji
wui mwanji mu mwe ti hinde nu hambwa kumbwa.
21 Hinde wowani, ele Gotri mwanji bwarakarandaro hima sawero mwanji, hima le
wui inaka ki wu hambwani wu sawe nambwe. Mina. Gotri Himamwale to ele hima i
inaka ni rasaini mwanji hawani ele mwanji ni wu bwaro.

2

Nimba gamboni Gotri mwanji bwarakarandau hima le wui kapwa sumbu

1 Imbihumbwa Isurel hima kupu lei nindo ki nimba gamboni Gotri mwanji
bwarakararo hima fwele daro. Woro hingambwa apa kunu ki nimba gamboni
ondiyakandiyano hima fwele o sukwakonda. Wunu nimba gambo mwanji ba fo ba
fwele wu yani yani wu ratasini wu bwandani ele sembe haro himako wui sembe ha
sumbu ni walambe o ya wu wosikonda. Wosini wui kapwa sumbu keke wungwa
wunu jisiro Apukolaka ni gumwa ti ya wu sikonda. O sumbu hinga wu wosikoni
metengeimbwa ete wunjenga walambe ya wu ikonda.
2 Wondawa hima miyafo ele wui ba fo ba fo huruhumba heindau sumbu ni wu
sirinakondau. O sumbu hinga wu wosindawa hima le etisini Gotri mwanji mwe naha
ni sirinandau numbo ni kapwa mwanji ti ya wu bwandakonda.
3 Hima mwe le wunu hima i ya mwa'ambwe keke okokonandau hima le, wunu ele
hima i ya mwa'ambwe wu ra'ai ki mwanji gambo fwele o ya wunu bwandakonda.
Woro imbihumbwa Gotri ete na hima miya hinga leni wunu kotimwowani walambe
wunu i ki ri otokunasindau. E, walambe sumbu naha wunu wosino hima mwe ti
tukuyanda nambwe. Mina. Rini misumbwe ete dasini wunu ni ri nikisindau.

4 Imbihumbwa Gotri kapwa sumbu woro ensel ele wunu hanja'aisiwani hewen ko
tiki wu da nambwe. Mina. Rini hi tiki wunu rawaisiwani kalapus wunu wosiwani
hundu ki ele ya da, wunu kotimwono gisi tawambwa.
5 E, imbihumbwa pe himiyama hurahama okwe, Gotri ni gumwa siro hima ele wunu
hanja'aisiwani wu da nambwe. Mina. Fwa laka ti ri wosiwani tani wunu yewaliro. E,
Nowa rini Gotri sumbu kipe tini ele hima ni amwei ri sawendaro hima. O keke Gotri
rini ga ele ri tapa'angi hatachi fisi hima lenga wunu enepesiwani kipe tumbwa wu
daro.
6 E, Sotom ko tinga Gomora ko tinga o hingambwa ri wosiro. Kapi ko laka Gotri hi
tiki tusiwani apa hikisombo tumbwa ya da. Kapi ko fisi walambe iro ti o wui kapwa
sumbu wasa tini wunu ai haro. Woro Gotri o sumbu ri wosiro ti, rini ni gumwa wu
sindau hima le o sumbu ni wu hei hei wunu ki sukwakondau sumbu ni wu ai hambwa
ki.
7 Wosini Gotri kari hima kipe naha, Lot, ni ri rani rini ra'aisiwani walambe rini i
nambwe. E, Lot rini ele kapwa hima lei hima i humwe sawe sumbu hinga leni ri heini
sembe nomo ri hambwandaro.
8 Mwe naha, kari hima kipe naha wui nindo ki ri dasini gisi gisi ele kapwa mwanji
wu bwandawani ri wasamba ki ri mendi mendi, ele wui kapwa sumbu funda funda ri
hei hei, sembe rihi ti wui kapwa sumbu keke amwaka tinga nomo tinga rini handaro.
9 Woro dele Gotri sumbu keke ka hinga nu hambwanda: Simiyanehei sumbu fwele
Gotri ni sirinandau hima leki sukwano ti, Apukolaka o nomo ri rani ri rumbweno
numbo ti ri hambwasini dau. Wondani Apukolaka ele kapwa hima leni wui kapwa
sumbu wasa wunu hano numbo ti okwe ri hambwasindau. Wunu o wui kapwa sumbu
wasa wu toro toro wu i ini o koti omwesika laka sukwano gisi ni wu ambweno.
10 E, wunu fwele wui hima tape okokona tini sirinani hima i humwe ni kapwa sumbu
wu wosi ki au saindani Apukolaka mwanji tini bwelefokalefo wu nandau hima leto
hima ba fweleni dikisini nomo omwesika naha wu rakondau. Kale hima miya hinga
hima i mwanji sawesiya'aindani wui okokona tunumbwa wu sirinandau. Wondani
hewen ko ki dau ensel leni wu saweholiya holiya gamweche ri wu akinda nambwe
naha.
11 Ele ensel wui kwambu ti, e, wui ukume ti kale hima leni wu dikisini dau.
Woro wunu ele hima ni saweholiyani Apukolaka i miyaningisopo ki wunu kotimwo
nambwe.

12 Kale hima hinga wunu fuku pe omwe le hinga, wui nuwai wunu raro ti hima leto
wunu ra'aisini wunu yewa wu ha ki, inaka kipe wosi nambwe, wosini wui hima tape
okokona tumbwa wu sirinandau. Wunjenga wu hambwanda nambwe mwa'ambwe
ni kapwa mwanji ti ete wu bwandau. Fuku pe omwe le walambe wunu indau hinga
ele hima o hingambwa walambe o wunu ikonda.
13 Wunu ele kapwa sumbu wu wosindawani wui kapwa sumbu wasa ya wunu ai
wosikonda. E, wunu wui inaka ti, tapwaki tiki a tinga uku sumbwe tinga miyafo naha
wu ani ele ambwatinambwati sumbu wu wosini eripe'aripenda ki. Wunu kunu ga wu
wausini ahirahi ti kunu ga wu andau ti, wunu kui nindo tiki fe leto goro raindau hinga,
ele nimba gambo sumbu wuhi ni ya wu eripe'aripendau.
14 Wui miya ti humwe fweleni wu okokonani ete wu misindau. Kapwa sumbu wuhi
ti hinde wu hanja'ai kumbwa, minambwe naha. Wunu kwambu tiki eti nambwe hima
leni wunu simiyaneheiwa kapwa sumbu ti wu ai wosi ki wu wosindau. Wunu ele hima
i mwa'ambwe ni heini okokonandau sumbu tini wu hambwanahasini dau. Woro Gotri
ele hima ni walambe sumbu naha wunu wosikondau.
15 Wunu numbo kipe naha o tini wu hanja'aisini kapwa numbo ki wu raruni wu
ambwatinambwatindau. Wunu Biyo che ri, Belam, numbo tini wu sirinandau. Rini
kapwa sumbu tini ri wosiwa ya ti o kapwa sumbu ki ri toro ki ri okokonaro.

16 Wondawani mwanji bwanda nambwe dongi tito hima leto bwandau hinga Belam
ni mwanji kwambu tiki ri bwani o kapwa sumbu ri wosindau keke ya rini autangi. O
mwanji hinga ri bwakoni ka Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri, Belam, kapwa
sumbu ki indaro numbo ni rini ichakisiwani ambwatinambwati sumbu ti ya ri
hanjaˈai.
17 Woro kale hima wunu uku elenda nambwe fwa hinga. E, wunu niri tiki dau hiki
wamwa hinga, ausuwa laka ti sini wunu yetupwaˈi yetupwatandau. Woro Gotri wunu
rawai ki funda sundusini dau ko ti otokunasindau.
18 Hinde wowani, kale hima wunu nimba wui hima tape ki tiningimbani sumbumari
tiki ambwati mwanji hinga au laka wu bwandau. Wondani inaka walambe hambwan-
dau himako ga ichiˈuchandau sumbu ni apambwa naha wu hanjaˈaisini numbo kipe
ki wu i ki wu wosindau hima lei sembe tini wu yendawani hima i humwe sawe sumbu
ga ele hima tape okokona sumbu ga wu ai wu wosindau.
19 Wondawani kale kapwa hima le mwanji ti ka hinga wu injini wu bwanda:
“Mwaˈambwefotikuihimatapeokokonatihindeaparahakaikumbwa.” Woro
ka sawendau hima le wunu kapwa sumbu to apukolaka hinga wunu aulindawani
walambe fiya wunu ikondau. Woro sumbu mwe ka hinga: E, mwaˈambwe fotito hima
rini dikiwa, o hima ori rini dikiro mwaˈambwe ri tau ra himache hinga ri dano.
20 E, hima fori nunu ai ratandau hima ri nui Apukolaka Jisas Kurais ni mwe naha
ri hambwakoni do nuwe pe ele sumbu kisi wondau kapwa sumbu ni ri rawakasini ri
taro ti, ri ai ini o kapwa sumbu ki ri ai raruwa, o kapwa sumbu to rini dikiwa ori tau
ra himache hinga ri ai sukwawa, metengei naha ri dasini ri wosindaro kapwa sumbu
ti wai hinga, e, gumwa ki ri ai ini ri raruro ti kapwa sumbu rihi ti omwesika naha.
21 O hinga ti, sumbu kipe tini sirinandau bomo ti hinde wowani ri hambwaro? Ri
hambwa nambwe napo kipe. Hinde wowani, apa ka numbo hinga wu hambwasini
Gotri rini haro sawendiri mwanji kipe naha ni ri mendini ri sirinani o tini gumwa ri
ai sino ti kapwa naha.
22 Ka sumbu hinga wunu ki sukwaro ti, nui atei hima o sumbu ni mwanji yepe ki ka
hinga o wu sawesinda: “Asa le wu lesini oti ai hambwa hambwa ai ini andau.” E, o
mwanji hingambwa foti ka hinga o sawesinda: “Fe ti fwa kipe tiki uku yasini, ai indau
tinga gero ki ai raini ya yani kapwa miya naha ya sirau.”

3

Apukolaka mwe naha ai takondau

1 Ai nau mwe naha le, do chengi ando gumwa ki naha kunu ni ani ai kairo. Woro
dopi chengi fisi ki kunu a kairo mwanji ti nimba kui halayanahandau inaka kuhi ti ani
ai yeni rasaindau, wosiwa o mwanji ni ku ai hambwanda ki.
2 Ani ai okokona ti kale Gotri mwanji bwarakarandaro hima kipe naha le ichai sirano
sumbu tini wu bwasiro mwanji lenga nunu ai raˈaino Apukolaka nuhi ri lo mwanji
tinga, e, ele ri himache le kunu keke bwaro mwanji ti okwe ku ai hambwanda ki.
3 Woro metengei naha do mwanji hinga tini ma ku hambwasini: E, gisi jipe ti ya
humbukondawa, mwanji saweholiya hima le wu sirasini wui okokona tumbwa ya wu
sirinakonda. Wondani ka mwanji hinga ki ele ya wu saweholiyakonda:
4 “Ri ai ta ki mwanji ri bwasiro ti, ka mwe naha ri saweroˈo? Woro soriki ri dau?
Hinde ri ai ta kumbwa. Nui atei metele hima ha ha ta tani apa do nu dau amwa okwe
mwaˈambwe anandi fo sira nambwe, imbihumbwa Gotri ri wosiro hingambwa ya ete
dau!”
5 Woro kale hima kapwa wunu ka hinga ti fiya wu hambwanda nambwe: Imbi-
humbwa kapwa Gotri to nimba ri sawewani do niri sirasiwani nuwe ti fwa wemi tiki
sukwasini fwa nindo tiki dau.

6 Wosiwani Gotri ri ai sawewani fwa laka ti sukwani do nuwe yewaliwani nuwe ti
ya kapwasi.
7 Wosiwani o Gotri mwanji tombwa do nu heindau niri ga nuwe ga torosiwani dani
hi tito sikani do nuwe uno tini o nikisinda. E, do nuwe ga niri ga kale Gotri ni gumwa
sindau hima leto koti laka ki wu etisini walambe wunu ino gisi laka tini opi nikisinda.
8 Ai nau le, kunu apa do mwanji hinga ti ku hikisa kei: Apukolaka ri inaka ti gisi
funda ri asama ti 1,000 hinga, e, 1,000 asama ti gisi funda hinga.
9 Apukolaka ri bwani ri injiro mwanji ti usari ri anayiti yiti ri wosinda nambwe,
hima leto tau wuhi tini randau hinga. Mina. Rini hima fori walambe rini ino ti keke ri
diyahasindau. Rini ri okokona ti dele hima hinga tinda ete kapwa sumbu wuhi gumwa
wu sisini sembe wu ha ki. Wondani kunu keke ri hambwafuni ori dani nikisindau.

Ichai do nuwe ga niri ga humbukondau

10 Woro Apukolaka ri gisi ti hili ya himako to tandau hinga sukwakondau. Woro
o gisi ki niri ti au laka funakoni huwani ya humbukonda. Wosini ele niri ki dau
mwa'ambwe cheche hinga le hi ti tinda uni walambe wunu ikondau. E, nuwe ti okwe,
ele mwa'ambwe nuwe tiki dau hinga hi ti tinda ukondau.
11 Mwe naha kale mwa'ambwe hinga tinda humbukondau. O hinga ti nawa, kunu
hima leto hinde hinga ku dawa Gotri o kunu keke wono? Kunu Gotri tambwa ma ku
tasini Gotri sumbu kipe naha tumbwa ku sirinandani halaya naha ki ku da.
12 O sumbu hinga ku wosindani ka Gotri ri gisi laka ti ku nikisindani tau ti kwambu
tiki ma ku rani o ri gisi ti ma ku ratani takai. Ka ri gisi tawa, niri ti funakoni hi ti
saindau tinga ele mwa'ambwe ga niri tinga hi kwambu ki ukoni jamekoni fwa hinga
ya sukwakonda.
13 Woro Gotri sumbu kipe naha tumbwa dano niri ako ga nuwe ako ga ri ai wosi
kinani mwanji ri bwani ri injisini dau. Woro nunu o mwa'ambwe numbwa nu dani
nu nikisindau.

Hambwafwa'aisini nu dani Apukolaka ni ma nu nikisinda

14 Ai nau le, kunu ka mwa'ambwe ni o ku nikisinda to. O hinga ti nawa kunu
Gotri miyaningisopo ki kapwa sumbu nambwe halaya naha ki kipe naha ku da ki tau
kwambu naha ma ku randani, Gotri ga sembe funda ku owesini ma ku da.
15 Woro Apukolaka nunu keke ri hambwafuni ri nikisindau ti, nunu keke woni
nunu ri ai ra'ai ki ri wosindau. Woro o sumbu ni kipe ma ku hambwa. Gotri nui
hiparakambwe fori, Pol, ni hambwa kipe ti rini hasiwani rindo o hingambwa chengi
ri kaisini kunu ri rumbwero.
16 Mwe naha, kale ri kairo chengi hinga o mwa'ambwe numbwa ri sawero. Kale
chengi ki ri kairo bomo fwele kapwatako naha, wosiwani o mwanji mu mwe nu
hambwa ki nu anayitindau. E, sembe ha sumbu mu tini hikisasini kwambu tiki wu
eti nambwe himako to, do ri chengi ki dau mwanji leni ele Gotri chengi ba foni wu
wosindau hinga mwanji mu mwe ti wu ai jamekondau. O keke ele walambe fiya wunu
ikondau.
17 Woro, ai nau le, kunu ichai sukwano ka nimba gambo sumbu ni ya ku hamb-
wasinda to. O keke kunu kunjenga ma ku hambwafwa'aisini ku da. Apa ele Gotri
sumbu mwe tini hikisasini mwanji gambondau hima kunu ai ra'aiwa kwambu tiki ku
etinambusindau ki ku ai rai ki.
18 E, kunu nunu keke ri woni nunu ri ai ra'airo hima ri Jisas Kurais, nui Apukolaka
ga ku dasini rini ku hambwasindau. O keke kunu ka ri hima keke wo sumbu gamwe
tinga ma ku torosini, Jisas ni mwe naha ma ku hambwa. Woro rini kumbwa apa ga
ichekai ga hi omwesika laka ti o ete da ete dakonda. Mwe naha.

Jon To Rumbwero Chengi Funda

Himamwale tinga dau mwanji

1 Nunu himamwale tinga dau mwanji tini nu bwandau. Do mwanji imbihumbwa ki
ete dawani, nu mendini, nui miya minde naha ki nu heini tapa ki nu tororo.
2 Himamwale tinga dau mwanji doti amwei sukwawani rini nu heiro. Wosini ete
da ete da himamwale tinga dau mwanji tini mwe naha ki kunu nu sawendau. Woro
imbihumbwa Yapai ga ri dasini amwei naha ri sirawani rini nu heiro.
3 Miya ki nu heini wasamba ki nu mendisini, o mwanji ni apa do kunu nu sawenda.
Wowa nunu ga sembe funda ku owesini ku da ki. Sembe funda nu owesini nu dau
sumbu nuhi ti, Yapai Gotri ga ri Che ri, Jisas Kurais, ga sembe funda nu owesini nu
dau.
4 Do chengi kunu nu kaindau ti, eripe'aripe sumbu nuhi ti nui sembe we ki nunu
taleni chiki kinani.

Nunu tapwaki ki indau hinga ma nu i

5 Do mwanji rini ki nu mendisini kunu ni nu bwandau mwanji mwe ti ka hinga.
Gotri rini lamu hinga, hunduche fori rini ichakinda nambwe.
6 E, ete nu sawewa, “Ani rini ga sembe funda ani owesini a dau,” wosini hundu tiki
nu indawa, o mwanji hinga nu bwandau ti nimba nu gamboro. Hinde wowani, mwanji
nu bwaro ki mwe naha nu sirinanda nambwe.
7 E, lindana ki ri dau hingambwa lindana ki nu dau ti nawa, nunu ele nui
hiparakambwe lenga sembe funda nu owesini nu dau. Wondawani Gotri Che ri, Jisas,
fi rihi tombwa kapwa sumbu nuhi nunu yokowani kipe naha nu sirandau.
8 Woro ete nu sawewa, “Ani kapwa sumbu nambwe,” o mwanji hinga ti, sembe
nuhi ni nimba nu gambondawani mwanji mwe naha rihi to nui sembe we ki kwai
da nambwe.
9 E, kapwa sumbu nuhi ti Gotri ni amwei nu sawewambwa Gotri apa hinde nunu
hanja'ai kumbwa, mina, sumbu kipe tumbwa nunu ri woni ele kapwa sumbu nuhi
tinda ri rani ri rumbwewa hima kipe naha ya nu sirakonda.
10 Woro ete nu sawewa, “Ani kapwa sumbu fo a wonda nambwe,” o mwanji hinga
nu sawendau ti, Gotri ni ete nu sawendau, rini nimba gambondau hima. O hinga ti
nawa mwanji mwe naha rihi ti nui sembe we ki kwai da nambwe.

2

Kurais rini nunu okulandau hima

1 Ai chechehimache le, kapwa sumbu ku wono ti keke do chengi kunu ni a kaindau.
E, hima fori kapwa sumbu ri wowa, nui wa ki etisini nunu okulano hima fori ri Yapai
ga o da. Kari hima rini hima kipe naha, Jisas kurais sa to.
2 Rindombwa kapwa sumbu nuhi ti rani ri rumbwe kinani ri hima tape angu'omwe
hinga ri haro. Woro o tau hinga nunu kekembwa ri ra nambwe, mina, dele nuwe
mapwa ki dau hima le tinda ete wunu keke ri raro.
3 E, Gotri lo mwanji norukweni nu sirinawambwa inaka funda riki ka hinga o nu
hambwakonda: Mwe naha rini nu hambwasindau.
4 Woro, hima fori ete sawewa, “Ani Gotri ni mwe naha ani hambwasindau,” woro
Gotri lo mwanji ni ri sirina nambwe ti nawa, ori hima hinga nimba ri gambondau.
Wondawani Gotri mwanji mwe naha ri sembe we ki kwai da nambwe.
5-6 E, hima fori Gotri mwanji ni mwe naha ri sirinandau ti nawa, Gotri ni okokonan-
dau sumbu funda ete rini taleni chikisindau. E, hima fori ete sawewa, “Ani Gotri ga

ani ichi'uchandau," wowa ori hima Kurais indaro numbo hingambwa sa ri sirinanda. Kurais indaro seke wange hingambwa nu sirinawambwa ya nu hambwakonda, nunu Gotri ga nu ichi'uchandau.

Hima fori hiparakambwe fori keke ri wowa, rini lindana ki ri dau

7 Ai nau le, do sawendiri mwanji kunu ni a kaindau ti, o sawendiri mwanji anandi
mina, ka imbihumbwa kapwa sembe ku hasini ku tororo mwanji hukwe tumbwa.
Woro o sawendiri mwanji hukwe mwe ti o ku mendisinda.
8 Woro do apa kunu ni a kaindau sawendiri mwanji ti, mwanji anandi hinga o ku
mendikonda. Do mwanji mu mwe ti Kurais ki dawani kunu okwe o kunu da. Hinde
wowani, hundu humbu humbu indawani, lindana naha tito sukwasini o ya ete da.
9 E, hima fori ete sawewa, "Ani lindana ki a dau," woro rini ri hiparakambwe forini
ete ri omwemendindau ti nawa, ori hima hinga rini hundu tiki ete ri dau.
10 Hima fori ri hiparakambwe le keke ri wondau ti, rini lindana naha ki ri dau.
Wondawa lindana ki mwa'ambwe fo hinde apa rini yewa ri hichako kumbwa.
11 Woro hinde na hima fori ri hiparakambwe forini ri omwemendindau ti, rini
hundu tiki ri dani o hundu ki ete ri ichi'uchandani numbo mwe naha ti ri hikisasini ri
wakitekindau. Hinde wowani, hundu to miyaningisopo rihi ti ichakisindau.
12 Kunu ai chechehimache le, Kurais hi tiki Gotri kapwa sumbu kuhi ti rani
rumbwero. O keke do chengi kunu a kaindau.
13 Kunu yapai hima, dori hima imbihumbwa kapwa ri dani apa okwe do ete ri dau
ti, rini ku hambwafwa'aisindau. O keke do chengi kunu a kaindau. Kunu hima wapa
le, kunu, ka kapwa hima ri, Saiten ni ku dikihiro. O keke do chengi kunu ni a kaindau.
14 Ai che le, kunu kui Yapai ni funda ete ku hambwafwa'aisindau. O keke do chengi
kunu ni a kairo. Kunu yapai hima, kunu dori hima imbihumbwa ri dasini apa okwe
do ete ri dau ti, rini ku hambwafwa'aisindau. O keke do chengi kunu ni a kairo. Kunu
hima wapa le, kunu talihapa kuhi ga ete ku dau. Gotri mwanji ti kui sembe we ki kwai
dawani, ka kapwa hima ri, Saiten ni ku dikiro. O keke do chengi kunu ni a kairo.

Nuwe pe sumbu keke nu wo hinga

15 Kunu apa do nuwe ki dau sumbu ga do nuwe ki dau mwa'ambwe lenga ele keke
ku wo kei. E, hima fori do nuwe ki dau sumbu keke ri wowa, rini Yapai keke ri wonda
nambwe.
16 Hinde wowani, do nuwe ki dau hima le wu wosindau sumbu le kale, sembe ki au
saini okokonandau sumbu ti, miya ki heini okokonandau sumbu ti, e, inaka yetupwani
hi rasaindau sumbu ti, dele sumbu hinga tinda Yapai ki ta nambwe. Mina. Wunu do
nuwe ki ete sukwaro.
17 Do nuwe ga o ki dau ele okokona sumbu hinga humbu humbu ini ichai tinda ete
humbukonda. Woro Gotri okokona tini sirinandau hima ritombwa ete ri dano.

Kurais ri miho le sukwahiro

18 Ai chechehimache le, gisi jipe ya takaisini dau. Imbihumbwa ka Kurais miho suk-
wakondau mwanji suwa ku mendindaro ti, apa Kurais miho miyafo naha sukwahiro.
O keke nu hambwanda, gisi jipe ya takaisini dau.
19 Wunu nunu hanja'aisini wu iro. Imbihumbwa wunu nunu ga funda wu daro ti,
nuhi minde hinga wu da nambwe. E, wunu nuhi minde napo nunu ga ete wu dakoro.
Woro nunu wu hanja'airo ti keke apa nu hambwafwa'aisinda, dele hima hinga tinda
ete wunu nuhi mina.
20 Woro kunu tinda ete Gotri Himamwale kipe Kurais to o kunu owehenasinda.
Wosiwani kunu tinda Gotri mwanji mu mwe ti ku hambwasindau.
21 Woro o tini ku hambwanda nambwe nani a kai nambwe. Mina. Gotri mwanji mu
mwe ti ku hambwandani mwanji mwe naha ki mwanji gambo fo sukwanda nambwe
sumbu ni ku hambwasindau. O keke do chengi kunu ni a kairo.

22 Mwanji gambondau hima ri namo? Kari ete sawendau hima ri sa to, “Jisas rini ka
Gotri ri rumbwe ki sawesiro hima, Kurais, mina.” Kari hima Yapai Gotri ga ri Che ri
Jisas ga gumwa fini sindau hima rito gambondau. O keke rini Kurais miho.
23 Hima fori Gotri Che rini gumwa ri siwa, Gotri ri Yapai mina. Hima fori Gotri Che
rini sembe ri hawa, Gotri ri Yapai.

Gotri Himamwale ti mwanji mwe naha tini nunu ondiyakandiyandau

24 Kale metengei naha ku mendiro mwanji ti, ma ku toronambusini ku da. E,
metengei naha ku mendiro mwanji oti ku toronambuwa, kapi Che'apuko gisi gisi kunu
ga o ete fi dakonda.
25 Hinde wowani, nunu ni mwanji ka hinga ri injisinda: Ete da ete da himamwale
kipe nunu ni o ri hakonda.
26 Do chengi kunu ni a kairo ti, ele hima kunu gambo ki hambwandau inaka wuhi
tini amwei a woni a kairo.
27 Woro Kurais to ri Himamwale ti kunu ki owehenasiwani kunu ga o ete da.
O keke kunu hambwa keke ku heifunda nambwe. Mina. Himamwale kipe ti ele
mwa'ambwe hinga tinda kunu ondiyakandiyandau. Doha'a Himamwale ri mwanji
ti, o mwe naha, rini nimba gambonda nambwe. O keke kunu Gotri Himamwale kunu
ondiyakandiyaro hinga Kurais ni ku toronambusini ma ete ku da.
28 Mwe naha, ai chechehimache le, kunu rini ga ma ete ku da. Wowa ichekai amwei
ri sukwawa, ri mwakambe ki hinde apa nu akini huruhumba nu hei kumbwa.
29 E, kunu ku hambwandau, Kurais rini hima kipe naha, wowa mwe naha ka hinga
o ku hambwakonda: Sumbu kipe wosindau hima ritombwa Gotri che hinga ri dano.

3

Apa Gotri che hinga ya nu dau

1 Aiyo fiya! Yapai Gotri nunu keke woni nunu ratasini apa ri che hinga ya nunu
ri uchanda. O mwe naha, nunu Gotri che. Do nuwe kipe hima le, wunu Gotri wu
hikisandau, o keke nunu okwe wu hikisandau.
2 Ai nau le, apa Gotri che hinga ya nu dau. Woro ichekai hinde hinga apa nu dano,
o sumbu to amwei sukwa nambwe. Woro nu hambwanda, ichekai Kurais amwei ri
sirano gisi ki, nui miya naha ki ri dau sumbu mu ni nu heikoni rini hingambwa naha
ete nu sirano.
3 Woro ele hima Kurais ni hei ki au saini rini wu nikisindau ti, Kurais halayasini dau
hingambwa wunu okwe halaya naha wu da kinani tau kwambu wu andau.
4 Kapwa sumbu wondau hima ri, rini Gotri lo mwanji ni ri sawesiya'aindau. E,
kapwa sumbu ti Gotri lo mwanji ni sawesiya'aindau.
5 Ku hambwandau, Kurais kapwa sumbu nuhi rani rumbwe ki ri taro. Woro rini ki
kapwa sumbu fo da nambwe.
6 Hima fori Kurais ga takaisini dawa, rini kapwa sumbu ti hinde apa ete ri sirinanda
kumbwa. E, hima fori kapwa sumbu ni ete ri sirinandawa, o ma nu hambwa, rini
Kurais ni sembe pe miya rihi ki ri heini rini hambwanda nambwe.
7 Ai chechehimache le, kunu hambwafwa'aisi! Foki apa hima fori ka mwanji ni kunu
gambo ki. Sumbu kipe wosindau hima ri rini, Kurais hima kipe naha daro hinga, hima
kipe naha ri dau.
8 E, hima fori kapwa sumbu ete ri wondau ti, rini Saiten hima kupu fo. Hinde
wowani, Saiten imbihumbwa kapwa ete ta tani apa okwe kapwa sumbu ete ri
wosindau. Gotri Che ri amwei ri siraro ti, Saiten kapwa tau tini tikisapu hinga hanjini
rumbwe'i kinani ri siraro.
9 E, hima fori Gotri che hinga ri sirawa, rini apa kapwa sumbu tini hinde ete ri
sirinanda kumbwa. Hinde wowani, Gotri ahirahi wapa kipe rihi ti ori hima i sembe

ki sisiwani rini kapwa sumbu ki hinde apa ri da kumbwa. Mina. Hinde wowani, rini
Gotri che minde naha hinga ete ri siraro.
10 Woro ete nu hambwa kinawa, namoto Gotri che, e, namoto Saiten che, o hinga nu
hambwa kinawa, ka hinga ma nu heini nu hambwa: Sumbu kipe wosinda nambwe
hima ri, rini Gotri che mina, e, hima fori hiparakambwe fori keke ri wo nambwe nawa,
rini okwe Gotri che mina.

Hiparakambwe le keke wondau sumbu

11 Imbihumbwa kapwa ka mwanji hinga ni ete ku mendiro: Nunu nui
hiparakambwe lenga ma nu anakekewo.
12 Apa Ken sumbu hinga nu toro kei. Hinde wowani, rini Saiten che, o keke ri hipache
ni ri yeni siro. Bwele mu keke ri hipache ni ri yeni siro? Hinde wowani, ri sumbu ti
kapwa, e, ri hipache to kipe.
13 Ai hiparakambwe le, e, do nuwe kipe hima le kunu omwemendiwa, apa o tini ku
heini ku apapana kei.
14 Nunu nu hambwasinda, nunu nu haro hinga daro ti, o sumbu ni nu dikisini apa
himamwale tinga ya nu dau. Hinde wowani, ele nui hiparakambwe keke nu wondau.
E, hima fori ri hiparakambwe le keke ri wo nambwe nawa himamwale rihi ti hasindau.
15 Hima fori hiparakambwe rihi forini ri omwemendindau ti nawa, o hima ni yeni
sindau hinga ri yeni ri sihiro. Kunu ku hambwasindau, hima fori hima foni yeni sino
ti, rini ete da ete da himamwale rini ki da nambwe.
16 Jisas nunu okula kinani hima tape rihi ti ri ohumbwero. O keke apa hima keke wo
sumbu ti nu hambwahiro. Woro nunu okwe hima tape nuhi ti ma nu ohumbwesini
nui hiparakambwe leni nu okula.
17 E, hima fori do nuwe kipe mwa'ambwe miyafo naha rini ki dawa, hima forini ri
heiwa mwa'ambwe keke mwe naha ri heifundawa ori hima keke ri woni mwa'ambwe
fwele ri ha nambwe nawa, wo hinde wowani ori hima ka hinga ri sawendau, “Ani Gotri
keke mwe naha a wondau”?
18 Ai chechehimache le, apa hima leni takisopo ki mwanji tumbwa ku bwani ka hinga
ku sawe kei: “Ani kunu keke a wondau.” Mina. Wunu keke mwe naha ma nu woni
sumbu kipe tiki wunu nu okula.

Gotri miyaningisopo ki yakinani etindau sumbu

19-20 E, o sumbu hinga nu wowa nu hambwakonda, nunu Gotri mwanji mwe naha
tini nu sirinandau. Gotri nui sembe we ki dau sumbu leni funda ete ri dikisini rindo
nui Apukolaka hinga ri dasini ele mwa'ambwe hinga tinda ete ri hambwandau. O
keke, sembe we ki sukwandau ele inaka nuhi tombwa ai nunu kotimwowa, apa ele ni
sembe nomo hinde nu hambwa kumbwa. Gotri nunu ga dawani sembe wahapi ki ete
nu dakonda.
21 Ai nau le, e, nui sembe we ki sukwandau ele inaka hinga nunu kotimwonda
nambwe nawa Gotri miyaningisopo ki yakinani o nu etinambukonda.
22 O hinga nu dasini rini ni mwa'ambwe fo keke nu uchahambwawa, o apa nunu
ri ha sindau. Hinde wowani, nunu ri sawendiri mwanji numbwa nu sirinani ri
okokonandau sumbu hinga tunumbwa nu wosindau.
23 Sawendiri mwanji rihi mwe ti ka hinga: Nunu ri Che ri, Jisas Kurais, ri hi tiki sembe
nu hawa Kurais nunu ri sawero hingambwa hima ba fwelenga ma nu anakekewo.
24 E, hima fori Gotri sawendiri mwanji ni ri sirinawa, rini Gotri ga ri dawani, Gotri
okwe rini ga dau. Woro Gotri nunu ga dau sumbu ti, Gotri nunu haro ri Himamwale
to nunu ri mekusiwani nu hambwandau.

4

Gotri Himamwale kipe ga himamwale kapwa ga

1 Ai nau le, ele himamwale hinga ni sembe ku ha kei, mina. Ele himamwale ma ku
simiyaneheisini pwe, Gotri ki taro'o, Saiten ki taro'o. Hinde wowani, gambolomboni
Gotri mwanji bwarakarandau hima le miyafo do nuwe ki ele ichi'uchanda.
2 Gotri Himamwale ki tau randau sumbu ti ka hinga o ku heikonda: Hima le ka hinga
wu sawewa, “Jisas Kurais hima minde hinga ri taro,” wowa o ku hambwakonda, Gotri
Himamwale wunu ga o da.
3 Woro hima fwele Jisas ni o mwanji hinga wu sawe nambwe nawa, himamwale ba
foto wunu ga dau, Gotri Himamwale mina. O himamwale hinga ti, Jisas Kurais miho
ki taro. Imbihumbwa ri ta kinani mwanji suwa ku mendiro ti, apa ri tasini do nuwe
ki ori ya da.
4 Ai chechehimache le, kunu Gotri rihi, kunu gambolomboni Gotri mwanji
bwarakarandau hima leni ku dikiro. O Himamwale kunu ki dau ti, do nuwe kipe hima
leto sirinandau himamwale tini funda ete mwasesinda.
5 Ele gambolomboni Gotri mwanji bwarakarandau hima le wunu do nuwe kipe. O
keke mwanji wuhi le do nuwe kipe mwanji tumbwa wu bwandau. Wondawani do
nuwe kipe hima le o wui mwanji ni wu mendini ya wu sirinanda.
6 Nunu Gotri rihi. E, hima fori Gotri ni ri hambwandawa, ori hima rini nui mwanji
o ri mendikonda. E, Gotri to rihi ri na nambwe hima ri, rini nui mwanji hinde apa
ri mendi kumbwa. Woro o numbo hinga ki, Himamwale kipe ki mwanji mwe naha
bwandau sumbu ga himamwale kapwa ki nimba gambo mwanji bwandau sumbu ga
amwei nu heini nu hambwakonda.

Gotri nunu keke ete wondau

7 Ai nau le, nunu hiparakambwe nuhi lenga ma nu anakekewo. Hinde wowani,
hiparakambwe keke wondau sumbu o Gotri ki sukwaro sumbu. Hima fori
hiparakambwe le keke wondau sumbu tini ete ri sirinandawa, rini Gotri che, wosini
Gotri ni funda ri hambwafwa'aisindau.
8 Gotri hima keke wo sumbu mu naha. O keke hima fori hiparakambwe le keke ri
wo nambwe nawa, rini Gotri ni ri hikisandau.
9 Gotri ri Che funda naha ni do nuwe ki ri humbwe'iwani sikaro ti, himamwale kipe
ti rini ki nu toro ki. O sumbu hinga nunu ri wosiro ti keke apa ya nu hambwanda,
Gotri nunu keke wondau.
10 Hima keke wondau sumbu ka: Nundo Gotri keke nu woni rini nu okulanda
nambwe. Mina. Gotri to nunu keke woni kapwa sumbu nuhi rani rumbwe'i ki o ri
Che ni angu'omwe hinga ri hima tape ti ha kinani ri rumbwe'iwani do nuwe ki sikaro.
11 Ai nau le, Gotri nunu keke ka sumbu omwesika laka ri woro. Woro hingambwa
nunu okwe ele hiparakambwe lenga ma nu anakekewo.
12 Hima fori Gotri ni hei nambwe. E, nui hiparakambwe le keke nu woni wunu ga
nu ana'okulawa, Gotri nunu ga o da. Wondawa Gotri nunu keke wondau sumbu ti o
nunu taleni chikikonda.
13 Gotri Himamwale rihi naha tini nunu haro. O keke apa nu hambwanda, nunu rini
ga nu dawani rini okwe nunu ga do da.
14 Yapai ri Che ni do nuwe ki rini rumbwewani ri sikaro ti, do nuwe ki dau hima
hinga tinda ri ai wunu ri rata kinani rini rumbwewani ri sikaro. Woro, nunu o sumbu
ni nu heini mwe naha nu nasini, apa o mwanji numbwa do nu sawenda.
15 E, hima fori ete ri sawewa, “Jisas rini Gotri Che,” wowa ori hima Gotri rini ga
dawani rini okwe Gotri ga dau.
16 Wondani ka ya nu hambwanda, Gotri nunu keke wosiwani sembe rini ni nu
hasinda.
Gotri hima keke wo sumbu mu naha. Hima fori ri hiparakambwe lenga wu
anakekewondau ti, rini Gotri ga ri dawani Gotri rini ga o da.

17 Hiparakambwe lenga nu anakekewondau sumbu ti kipe naha nunu ki taleni
chikisindau. O keke koti omwesika laka mendino gisi tawa hinde apa nu akini
huruhumba nu hei kumbwa. Hinde wowani, do nuwe ki nu dau ti, Kurais daro
hingambwa naha nu dau.
18 Hima keke wondau sumbu ti akinda nambwe. E, hima keke wondau sumbu to
hima i inaka ki talesini akindau sumbu tini rani rumbwendau. Akindau sumbu mu ti
ka hinga: Kapwa sumbu wasa torono ti keke ri akindau. E, hima fori ri akiwa amwei
naha o nu hambwakonda, hima keke wondau sumbu ti rini ki taleni chiki nambwe.
19 Gotri metengei naha nunu keke ri woro. O keke nunu ga nui hiparakambwe keke
nu wondau.
20 E, hima fori ete sawewa, “Ani Gotri keke a wondau,” wosini hima forini ri
omwemendiwa, ori hima mwanji rihi ti nimba ri gambondau. E, hima fori miya tiki
heindau ri hiparakambwe fori keke ri wo nambwe nawa, miya tiki heinda nambwe
Gotri keke hinde apa ri wo kumbwa.
21 Doha'a lo mwanji Kurais ki nu mendiro ti ka hinga: Gotri keke mwe naha wondau
hima ri, ri hiparakambwe keke okwe sa ri wonda.

5

Sembe ha hima ri nuwe pe sumbu leni dikisindau

1 Namoto Jisas ni ka Gotri rumbwe ki sawesiro hima, Kurais, hinga nani sembe
handau ti, wunu Gotri che hinga wu dau. Namoto Yapai keke wondau ti, ri Che ri
keke okwe ete wu wondau.
2 E, sembe nuhi ti Gotri keke nu wondani ri lo mwanji numbwa ete nu sirinawa,
amwei naha ka hinga o nu hambwakonda, nunu Gotri ri chechehimache le keke funda
nu wondau.
3 E, nunu Gotri lo mwanji ni nu sirinawa, Gotri keke sembe mwe naha ki nu wondau.
Wondawani lo mwanji rihi oti nomo mina.
4 Hinde wowani, Gotri chechehimache hinga wu dau hima leto nuwe pe sumbu ni
yitini rawaindau. Gotri ni sembe mwe naha nu haro sumbu ti keke, do nuwe pe sumbu
ni au hinga nu anayeni nu dikini nu rawaindau.
5 Namoto do nuwe pe kapwa sumbu ga anayeni do nuwe pe sumbu ni yitini
rawaindau? Jisas ni Gotri Che hinga nani sembe haro hima letombwa dikindau.

Gotri ri Che ri mwanji ni amwei ri woro

6 Jisas Kurais rini fwa tiki uku yandau sumbu tinga me yapweke tiki fi rihi
owehenano sumbu tinga ri ra ra ri taro. Rini uku minde ki yasindau sumbu tumbwa
ri rata nambwe. Mina. Rini uku minde ki yasindau sumbu tinga, fi rihi ki yasindau
sumbu tinga ri ra ra ri taro. Gotri Himamwale tombwa o Kurais sumbu ni amwei
sawendau. Hinde wowani, Gotri Himamwale mwanji mwe naha tumbwa bwandau.
7 Kurais ni mwe naha sawehambwaro mwa'ambwe namili mwe le kale:
8 Himamwale ti, uku minde ti, e, ri fi ti. Dele mwa'ambwe namili, mwanji wuhi ti
funda naha.
9 Mwanji mu ti amwei sukwa kinani okulani bwandau mwanji ti nu mendindau.
Woro Gotri to rinjenga bwaro mwanji ti ele hima bwandau mwanji ni funda ete
dikisindau. Gotri ka mwanji ri bwaro ti, ri Che ri mwanji mu ni ri sawero.
10 Gotri Che ni sembe haro hima ri, rini Gotri bwaro o mwanji ni sembe we tiki ri
toronambusindau. E, Gotri ni sembe ha nambwe hima ri, rini Gotri ni nimba gambo
hima hinga ri nasindau. Hinde wowani, ori hima hinga Gotri rinjenga ri Che rini ri
bwaro mwanji mwe naha tini sembe ri ha nambwe.
11 O mwanji mwe naha Gotri bwaro ti ka hinga: Gotri ete da ete da himamwale kipe
nunu haro. Do ete da ete da himamwale ri Che ki dau.

12 E, Gotri Che ringa haiyesini dau hima ri, o himamwale hinga rini ki dau. E, Gotri
Che ringa haiye nambwe hima ri, rini o himamwale hinga rini ki da nambwe.

Ma nu hambwa, ete da ete da himamwale nunu ki dau.

13 Ani do chengi Gotri Che hi tini sembe ku haro hima leni, kunu, a kaindau ti, ete
ku hambwa kinani, kunu ete da ete da himamwale kipe ku tororo.
14 E, Gotri okokona tini ete nu sirinandani mwa'ambwe foti keke rini nu uchaham-
wawa nui uchahambwa ti metengei ete ri mendi sindau. O keke nu akinda nambwe
Gotri mu ki nu ini rini nu takaindau.
15 Ele uchahambwa nuhi le Gotri metengei ete ri mendindau, woro o sumbu ni nu
hambwawa mwa'ambwe fo keke rini nu uchahambwaro ti, o mwa'ambwe nu tororo
hinga nu hambwakonda.
16 E, hima fori ri hiparakambwe ni ri heiwani kapwa sumbu fo ri woro, woro o kapwa
sumbu keke hi ki ri raino hinga mina. O hinga nawa, ori hima ri hiparakambwe keke
Gotri ni sa ri uchahambwawa Gotri sa ai rini rata. Do mwanji hinga ni a sawendau ti,
kapwa sumbu keke hi ki raino, o kapwa sumbu hinga tini wosiro hima leni a sawenda
nambwe. Hima le wui kapwa sumbu keke hi ki raino kapwa sumbu ele da. Woro ele
hima hinga keke Gotri ni ku uchahambwa kinani a sawenda nambwe.
17 Ele sumbu hinga Gotri miyaningisopo ki chikinda nambwe le, o kapwa sumbu.
Woro, kapwa sumbu keke hi ki rainda nambwe kapwa sumbu fwele ele da.
18 Ka nu hambwasinda, Gotri che hinga dau hima le, wunu kapwa sumbu tini ete
wu sirinandani wu wonda nambwe. Mina. Hinde wowani, Gotri Che rito wunu kipe
aulini dawani, ka kapwa hima ri, Saiten apa tapa hinde wunu toro kumbwa.
19 Ka nu hambwanda to, nunu Gotri che hinga nu dawani, do nuwe kipe hima hinga
tinda ete Saiten tako tokwe wu dau.
20 Nunu nu hambwanda, Gotri Che ri tasini hambwa kipe tini nunu haro. O keke
Gotri mwe naha ni nu hambwasindau. Nunu Gotri mwe naha ga ri Che, Jisas Kurais,
ga nu dau. Do Gotri rini Gotri minde, e, rini ete da ete da himamwale.
21 Ai chechehimache le, kunu gambolombo gotri ni gumwa ti ma ete ku si.

Jon To Rumbwero Chengi Fisi

1 Ani sios mekupu hima rito do chengi Gotri rihi ri nasiro himiyama, nini, ga ni che
lenga, kunu ni a kaindau. Ani kunu keke mwe naha a wondau. Woro andombwa,
mina, Gotri mwanji mwe naha ni hambwandau hima le okwe tinda wunu kunu keke
wu wondau.
2 Hinde wowani, Gotri mwanji mwe naha oti nunu ki dasini ichekai nunu ga o ete
da ete dakonda.
3 Yapai Gotri ga ri Che ri Jisas Kurais ga findo hima keke woni okulandau sumbu fihi
tinga sembe wahapi sumbu fihi tinga mwanji mwe naha ki bwandani hima le keke
wondau sumbu ni sirinandau hima, nunu ni o fi hakonda.

Hima keke wo sumbu tini ma nu sirina

4 Nui Yapai Gotri nu sirina kinani nunu sawendiriro mwanji tini, ni che fwele wu
sirinandani Gotri numbo mwe naha ki wu ichi'uchandau, woro o wui mwanji ni a
mendini omwesika naha ani eripe'aripendau.
5 Nini, himiyama, ka hinga nini a sawenda: Nunu nui hiparakambwe lenga ma nu
anakekewonda. Woro do mwanji sawendiri mwanji anandi tini nini a kainda nambwe.
Mina. Imbihumbwa nu torono sawendiri mwanji ni a kaindau.
6 Hima keke wondau sumbu mu mwe ti ka hinga: Nunu ele Gotri sawendiri mwanji
ni ma nu sirinani nu ichi'uchanda. Imbihumbwa kunu tinda ku mendiro Gotri
sawendiri mwanji oti ka: Hiparakambwe le keke wondau sumbu tini ma nu okokonani
nu sirinanda.

Nunu Kurais mwanji tini ma nu toronambu

7 Hima miyafo nunu gambo kinani do nuwe ki wu sukwasini ele wu ichi'uchanda.
Wunu ka hinga wu sawendau: “Jisas Kurais rini hima minde hinga ri sira nambwe.”
E, hima fori o hinga ri sawewa, rini nimba gambo hima, Kurais miho.
8 O keke kunu hambwafwa'aisi. Foki ele mwa'ambwe ku toro kinani tau kwambu
ku randaro ti ku hanja'ai ki. O hinga mina, ku hambwafwa'aisini ma ete ku randawa
o gisi sa tawa mwa'ambwe wasa kipe naha ti ku toro.
9 E, hima fori Kurais mwanji ni ri toronambu nambwe o tini ri hanja'aisini mwanji
ba foki ri ai iwa, Gotri rini ga hinde da kumbwa. E, hima fori Kurais mwanji ni kwambu
tiki ete ri toronambusini dau ti, opi Che Yapai rini ga dau.
10 E, hima fori kunu tambwa tani do Gotri mwanji kipe ni kunu ri sawe nambwe
nawa, apa kui aka ki rini ku ra'ai kei. Rini ku wese'ano mwanji okwe bwa kei.
11 Hinde wowani, hima fori o hima hinga ni ri wese'awa, o ri randau tau kapwa tini
mi ohounaro hinga ya sukwakonda.

Mwanji tipa fwele

12 Kunu a sawehambwa ki ani hambwandau mwanji miyafo naha a torosindau,
woro mwanji miyafo chengi ki a kaino ti a diyahanda. Hinde wowani, ani nimba a tani
kunu ani heini takisopo mwanji ki nu anambwa ki ani hambwandau, wowa kipeheki
sumbu nunu ki funda tale ki.
13 Gotri ni hipache ni rihi minde ri nasiro ti, woro do hipache ti che le wese'a wuhi
ti nini wu rumbwenda.

Jon To Rumbwero Chengi Namili

1 Ani sios aulindau mekupu hima laka rito do chengi a kaini mini, ai nau mwe naha,
Gaiyas ni a rumbwendau. Ani mini keke mwe naha a wondau.
2 Ai nau kipe naha, Gotri mini okulawa ele tau mi rawa kipe tumbwa iwa hima
tape mihi kipe tumbwa mi da ki mini keke Gotri ni ani uchahambwandau. Ani
hambwasinda, himamwale mihi ti kipe tumbwa o da.
3 Mwase hiparakambwe fwele ani tambwa wu tani ete wu ani sawero, mini Gotri
mwanji mwe naha tumbwa mi sirinandau. Wowani o mwanji ni a mendini ani kipe
naha ani eripe'aripero. Mwe naha ani hambwanda, mini gisi gisi Gotri mwanji mwe
naha kumbwa mi ichi'uchandau.
4 E, a mendiwa ai chechehimache le o Gotri mwanji mwe naha ki wu ichi'uchandau,
wowa o sumbu to eripe'aripe sumbu omwesika ani hano. Woro ka eripe'aripe sumbu
ni dikindau eripe'aripe sumbu ani ki da nambwe.

Gaiyas tau kipe randau

5 Ai nau kipe naha, ele hiparakambwe ni mi okula kinani mi randau tau ti, kipe naha
tumbwa mi randau. Wondani o sumbu ele biya hima ba fwele okwe o hingambwa
wunu mi wosindau.
6 Hiparakambwe fwele do sios ki hima keke wo sumbu mihi tini wu bwaro. E, Gotri
hima ni chikindau sumbu ni mi sirinani hiparakambwe fwele numbo ki mini tambwa
tawa wunu yakwani numbo ki wu ano ahirahi wunu mi hawa o sumbu kipe naha.
7 Hinde wowani, wunu Jisas hi tini wu rasai ki wui tau ki wu indau. O tau wu randau
ti, wunu hoko pe hima leki ya wu toronda nambwe.
8 O keke, ele hima hinga Gotri mwanji bwa ki wu iwa ma wunu nu okula. O sumbu
hinga wu wowa, Gotri mwanji mwe naha keke randau tau wuhi ni wunu ga funda nu
randakonda.

Daiyoterefis kapwa sumbu ri woro

9 Mwanji fwele o sios ni a kairo. Woro Daiyoterefis, rini mwa laka hinga wai nindo
ki ri da kinani au rini saindau, woro rindo nui mwanji ni ri mendinda nambwe.
10 O keke gisi fo a tani kunu ki a sukwawa, o ri wosindaro sumbu ni amwei o rini
a bwano. Nunu ni kapwa mwanji ba fo ba fweleni nunu ri bwandau, wosini nimba
gambo mwanji leni ri bwandau. Woro ele mwanji numbwa ri bwanda nambwe, mina.
Hiparakambwe fwele rini tambwa wu iwani aka ki wunu ri rakarunda nambwe. E,
hima le wui aka we tokwe wunu rakaru ki wu hambwawa o sumbu ni ri etipesini sios
ki tau wu rano ti minambwe ri nawani wu ai indau.

Demitiriyas sumbu kipe tini wondau

11 Ai nau kipe naha, mini apa o kapwa sumbu tini sirina kei. Minambwe naha. Mini
sumbu kipe tumbwa ma sirina. Sumbu kipe tini wosindau hima ri, rini Gotri hima. E,
kapwa sumbu wosindau hima ri, rini Gotri ni ri hei nambwe.
12 Ele hima hinga tinda ete Demitiriyas hi tunumbwa wu rasaindau. Wondawani
Gotri mwanji mwe naha okwe, hi kipe rihi tini amwei wondau. Ete wondawani ani
okwe hi rihi tini a rasaindau. Mi hambwandau'u, mwanji ahi ti mwe naha.

Mwanji tipa fwele

13 Ani mwanji miyafo do chengi ki mini a kai ki ani hambwaro, woro mwanji miyafo
chengi ki a kaino ti a diyaha.
14 Ani nimba a tani takisopo mwanji ki si anambwa ki ani okokonandau.

15 Sembe mihi sa wahapisini sa da. Ele nau le mini wese'anda. Wese'a ahi ti ele ki dau nau fwele tinda ma wunu sawe.

Jut Rumbwero Chengi

1 Ani Jut, ani Jisas Kurais tau ra himache, ani Jemis hipache. Woro ando Gotri tumwa
tini wu mendini wu taro sembe ha hima leni kunu a kaindau. Yapai Gotri kunu keke
wondawani, Jisas Kurais to ya kunu aulinda.
2 Gotri ri hima keke woni hima okulandau sumbu tinga ri sembe wahapi sumbu
tinga o kunu handa. Wosiwa o sumbu tombwa kunu ki omwesika naha sa tale.

Gotri mwanji kipe ni omwemendindau hima le wui mwanji

3 Ai hiparakambwe le, metengei Gotri kunu ga nunu ga tinda ai nunu ratandau
sumbu tini do chengi ki a kai ki au ti omwesika ani saindaro. Wosinumbwa Gotri
ani mekuwani apa ani ka hinga ani hambwandau: Doha'a chengi kunu a kaindau ti,
kui sembe ni ani okulawa kwambu ki ku etisini sembe ha sumbu nuhi tini kwambu
tiki ku toronambusini Gotri mwanji kipe ni sawesiya'aindau miho lei mwanji ni ku
yetupwa ki. Gotri numbo funda naha ki ele ri himiyama hurahama leni ka sembe ha
sumbu ti nunu ri haro.
4 Hinde wowani, kapwa hima fwele tani sios hima lei nindo ki wu yani yani wu
raruhiro. Imbihumbwa Gotri chengi ete sawero, ete na hima miya hinga le ichekai
Gotri miyaningisopo ki wu etiwa wunu kotimwosini hi tiki wunu rawaino. Hinde
wowani, wunu Gotri ni gumwa wu sindani, Gotri hima keke wo sumbu rihi ti wu
jamekosini ele inaka ki sukwandau okokona sumbu ni wu sirinani kapwa sumbu leni
wu wosindau. Dele hima hinga le nui Mekupu Hima funda naha ri Jisas Kurais ni
gumwa wu sindau.
5 Kunu apa a sawekondau mwanji ti tinda ete ku hambwasindau, woro o tini ku
ai hambwa ki ani okokonandau. Apukolaka imbihumbwa Isurel hima kupu ni ri
okulawani Isip ko wu hanja'aisini wu iro. Wosinumbwa ri heiwani ele Isurel hima
kupu fwele sembe mwe naha rini ni wu ha nambwe, o keke numbo alase ki ya ai
wunu yewani wu ha.
6 Imbihumbwa ensel himako fwele okwe o hingambwa, wunu Gotri wunu haro tau
kipe naha wuhi ki norukweni wu ra nambwe. Mina. Tau wa wuhi ti wu hanja'airo ti
keke, Gotri seni kupu laka ki wunu injisini hundu naha ki wu rawarusiwani ya ete wu
da ete wu da. Wondani Gotri hima leni kotimwono gisi laka tini wu nikisinda. O gisi
naha tawa, kotimwo ki ele sukwakonda.
7 Imbihumbwa Sotom ko ga Gomora ko ga, e, opi ko laka ni takaisini dau ko fwele
okwe, ele ensel himako wosindaro sumbu hingambwa wu wosindaro. Hima i humwe
ni kapwa sumbu wosindau sumbu le, himiyama hurahama le ana'okokonani au saini
kapwa sumbu wosindau sumbu leni ete wu sirinandaro. Wondawani Gotri kapwa
sumbu wu wosindaro ti keke hi omwesika laka ri rawakawani wunu uno ti, ichai ete
da ete da hi ki wunu rawaikonda. Woro wunu ki sukwaro sumbu ti himamwale hinga
amwei do ya da, ete wosiwa o tini nu heini wu wosindaro sumbu hinga ni nu hanja'ai
ki.
8 Woro apa dau dele hima le okwe, wunu o sumbu hingambwa wu wosindau. Wu
tukuyaneheindau kapwa sumbu ba fo ba fweleto inaka wunu yeni rasaindawani
hima tape wuhi leni kapwa sumbu tini wu wosindau. Wondani nui Apukolaka ni wu
sawesiya'aindani hewen ko ki dau ensel leni wu saweholiyandau.
9 Ele ensel lei mwa laka hinga dau ensel, Maikel, Saiten ga imbihumbwa fi
anambwani mwanji ti au hinga fi anayendaro. Fi anambwandaro mwanji ti, Moses
hima tape dinga ni namoto ra'aino mwanji tini fi ananingindaro. Woro Maikel Saiten

ni kapwa mwanji wasa fo ri bwani rini ni saweholiya ki ri wosi nambwe. Mina. Rini nimba ete ri sawero: “Apukolaka rinjenga mwanji kwambu ki o mini bwakonda.”
10 Woro dele hima wunu ele Gotri wosiro sumbu mu mwe ni wu hikisandau, woro ele ni kapwa mwanji le wu bwandau. Wondani inaka kipe hambwanda nambwe fe asa leto wosindau sumbu tumbwa wu hambwasini ele sumbu ni ya wu wosinda. Ete wondawani o kapwa sumbu to walambe naha ki ya wunu ikonda.
11 Wunu sa wu hambwafwa'aisi! Hinde wowani, Ken sumbu ni wu sirinahiro. Wunu ya mwa'ambwe ni miya ki wu heini tapa ki wu toro kinani wu hambwasini Belam wosiro kapwa numbo ni wu sirinani hima tape wuhi tini kapwa sumbu wu wosindau. Wunu imbihumbwa Kora Gotri ni sawesiya'airo hinga wu sawesiya'aindawani Gotri Kora ni wosiro hinga walambe naha wunu i sindau.
12 Dele hima tiya kui nindo ki dau sumbu ti ka hinga: Kunu hiparakambwe fwelenga sembe funda ku owesini ku da kinani funda ku wausini ahirahi le ku andawani dele hima to kui ahirahi leni wu hapiletoni kisi wondau hinga. Wunu kunu ga wu andau, woro wunu ahirahi wuhi numbwa wu aulindani wunjenga wu enependau. Woro o sumbu wuhi keke huruhumba wu heinda nambwe. Sumbu wuhi ti mwa ye ki wofundau hiki hinga. Wondawani ausuwa ti saini wunu rumbwe'i rumbwetanda. Wunu me tuko wandau gisi ki me tuko wanda nambwe rika'airo me hinga. Woro hima le o hi rika ni mu tinga wu dokinasinda.
13 Wunu huruhumba naha heindau sumbu tini wu wosindau. O keke o wu wosindau sumbu to soluwara to yembeki'embekini sungwa ti jukundau hinga. Ete wondani wunu niri tiki ichi'uchani humbundau isangi hinga. Hinde wowani, Gotri ete wu da ete wu dano hunduni funda ete dasikinasindau ko foti o ri otokunasinda.

Amwaka omwesika naha ki wu mendi sindau

14 Inok rini Atam anitafenita, Atam ki ambwesini i ini rini ki tapa'angi hatachi fisi. Woro rindo Gotri Himamwale rini sawewani ri mwanji ri bwarakarani ele hima ni ka hinga ya ri sawe: “Ani heiwani Apukolaka ri ensel miyafo naha naha lenga ri tanda.
15 Ri tani kapwa sumbu wondau hima le tinda ete kapwa sumbu wasa wunu ri ha ki koti tiki wunu ri owekonda. Wowa Gotri rini ni gumwa sisini ichi'uchandaro ele kapwa hima hinga tinda ete, wundo wosindaro ele Gotri ni gumwa siro kapwa sumbu hinga tinda, e, Gotri ni wu saweholiyandaro ele kapwa mwanji hinga tinda wunu ri kiliwa huruhumba naha ya wu heikonda.”
16 Dele hima le hima leni gumwa tokwe wu sawendani, sumbu fwele wunu ki sukwawani hima ba fweleni sembe enge le wu andau. Sembe wuhi le kapwa sumbu wu wo ki au le wunu saindawani o sumbu ni wu sirinandau. Hima le mendi kinani hapa tinga wu uchani hi wuhi le wu rasaindani hima fwelei mwa'ambwe leni wu ra'ai kinani mwanji leki wui sembe ni wunu yendau.

Kunu sembe ha sumbu ti kwambu tiki ma ku toronambu

17 Woro kunu, ai hiparakambwe mwe naha le, kunu nui Apukolaka Jisas Kurais ri Himache le imbihumbwa wu bwaro mwanji leni ma ku ai hambwa.
18 Ka hinga kunu wu sawero: “Ichekai gisi jipe tawa hima fwele Gotri sumbu tini wu hingino. Wondani Gotri ni gumwa wu sisini sembe wuhi le kapwa sumbu tini wu wosi ki au le ya wunu saindakonda.”
19 Kale hima sios to apumbwa apu i kinani kunu wu huwandau. Wunu do nuwe ki dau hima lei inaka tumbwa wu sirinandawani Gotri Himamwale wunu ki da nambwe.
20 Woro kunu, ai hiparakambwe minde naha le, kunu kwambu ki ku etisini sembe ha sumbu kipe naha kuhi ti ma ku toronambusindawa omwesika sa i. Wondani gisi gisi Gotri Himamwale kwambu kumbwa Gotri ni ma ku uchahambwanda.
21 Wondani kunu Gotri hima keke wo sumbu ti ma ete ku toronambusini gisi gisi nui Apukolaka Jisas Kurais ni ma ete ku nikisinda. Wondawa hima keke wo sumbu rihi ti amwei sa ri wowa kunu ete da ete da himamwale kipe ku toro ki.

22 Kunu, hima fwele sembe ha sumbu wuhi ni inaka fisi hambwandau hima le keke
ma ku wo.
23 Wunu hi tiki wu dau hinga. O keke metengei ete ma wunu ai ku ratamata.
Kunu hima fweleni huruhumba naha hinga wunu ku heini wunu keke ku woni ku
akindani ma wunu ku okula. Woro sumbu hukwe ni wu sirinandaro sembe hukwe
wuhi le nikaˈari simba hinga o wunu injisinda. O wu wosindau sumbu hinga ku
hambwafwaˈainahasini wunu ku okula.

Gotri ni weseˈa sumbu

24 Gotri rindo kipe naha kunu ri aulindawa apa hinde ku hichako kumbwa. Rindo
hi hinga okundau ko kipe naha rihi ki kunu ri raˈaisiwa kapwa sumbu fo nambwe
eripeˈaripe omwesika ku eripeˈaripendani kipe naha tumbwa ete o ku dakonda.
25 Do Gotri nuhi funda naha, rindo nui Apukolaka Jisas Kurais ri hi ki ai nunu
ri ratandau. Woro do Gotri hi numbwa ma nu rasaindawa rindo mwasendau King
Apukolaka hinga ri etisini ri kwambu omwesika tinga ri dasini ele mwaˈambwe tinda
ete sa ri aulinda. Imbihumbwa kapwa o hinga ete ri daro ti, apa o hingambwa ete ri
dau ti, ichekai gisi gisi o hingambwa ete ri dakondau. Mwe naha.

Kurais To Jon Ni Mekuro Mwanji

1 Imbihumbwa do mwanji wanisini daro ti, Gotri to Jisas ni mekusiwani Jisas Kurais
to amwei woro. O sumbu hinga ri wosiro ti, ri tau ra himache ni ichai aichefunda naha
ki sukwano sumbu tini wunu mekusi ki. Wosiwani Jisas to ri ensel leni sawewani ani,
ri tau ra himache ri, Jon, ani tambwa wu tani ele mwanji wu ani sawewani ya ani
hambwa.
2 Ete wowani ani, Jon, to ele mwa'ambwe ai miya ki ani heisini ele ni Gotri mwanji
hinga, e, Jisas Kurais mekuro mwanji mwe naha tinga amwei naha o kunu a sawenda.
Doha'a mwanji: “Oti mwe naha.”

3 Hinde na hima rito do ichai sukwano sumbu tini sawero Gotri chengi ri heini ri
hambwandau ti, e, hinde na hima fweleto do Gotri mwanji wu mendini sembe mwe
naha wu handau ti, Gotri wunu okulandawa sa wu eripe. Hinde wowani, o sawero
sumbu sirakondau gisi ti takaihiro.

Jon to tapa'angi hatachi fisi sios leni ri kairo

4 Ani Jon to Esiya mapwa ki dau tapa'angi hatachi fisi sios leni a kaindau.
Imbihumbwa kapwa daro Gotri, apa ete dau Gotri, e, ichai ri ai tano Gotri to, ri
hima keke wo sumbu ga ri sembe wahapi tinga sa kunu ri ha. Gotri litindau tei
miyaningisopo ki wu etindau ele tapa'angi hatachi fisi himamwale le okwe, wui hima
keke wo sumbu tinga wui sembe wahapi ga kunu ki o da.
5 Jisas Kurais rini Gotri mwanji mwe naha tumbwa bwandau hima. Rini matimat
ki metengei naha ai ri sairo hima, wosini rindo do nuwe ki dau king apukolaka leni
aulindau hima laka. Rini okwe ri hima keke wo sumbu tinga sembe wahapi rihi tinga
ya sa kunu ri ha.
Rindombwa nunu keke ri woni me yapweke tiki ri hasiwani ri fi tito wungwa nunu
ri jiro.
6 Wosini ri kwambu ki aulindau hima kupu rihi hinga nunu ri wosisini ri puris tau
ra himache hinga ya nunu ri esisi, wosiwa ri Yapai, Gotri, tau nu randa kinani. Do Jisas
Kurais kumbwa, hi omwesika tinga kwambu tinga ya sa ete da ete da. Mwe Naha.
7 Ma ku mendi. Rini niri pe hiki tenge ki o ri takonda. Wowa ele himiyama hurahama
miyafo wui miyache naha ki rini wu heikonda. Ele rambu leki, e, nili leki rini wu yero
hima le okwe ya wu heikonda. Wokoni nuwe pe hima le inaka tenge walefo naha rini
ni wu hambwandani wui inaka tumbwa wu ai yetupwandakonda. Ei, do sumbu hinga
mwe mwe naha sukwakondau. Mwe Naha.
8 Kwambu tinga dau Gotri, Apukolaka, to ka hinga sawenda: “Ani andombwa a
mwasesini andombwa ani ai jepisindau.” Woro o Gotri tombwa imbihumbwa ri
dasini, apa ri dani, ichekai ri ai takonda.

Jon Kurais ni heiro

9 Ani kui hiparakambwe ri, Jon. Ani kunu ga Jisas ki nu anangausini amwaka ti funda
nu mendindani nomo ti nu randau. Wondani Gotri kwambu aulindau ri hima kupu
hinga kunu ga funda nu dau. Woroti ani Gotri mwanji tinga Jisas ri mekuro mwanji
mwe naha tinga a bwandaro ti keke wu ani rani koche fo, hi ti, Patimos, o ko ki ya wu
ani humbwe.
10 Wosiwani Apukolaka ri gisi ki Gotri Himamwale ti kwambu tinga ani ki sukwasi-
wani ai gumwa tokwe a mendiwani ata fo fu ata hinga hapa tinga ya wuichi.

11 Ata mwe ka hinga sawero, “Ele mwa'ambwe hinga mi heindau ti chengi foki mi kaisini ele tapa'angi hatachi fisi sios leni tandini ma humbwe. Mi humbweno ko ti kale: Efesas, Semena, Pekamam, Taiyataira, Satis, Filatelifiya, e, Leotisiya ma humbwe.”
12 Ete wosiwani o mwanji ani bwandau hima ni ani hei ki ya a jameko. Wosini ani heiwani tapa'angi hatachi fisi gol ki wosiro lamu lisindau tei le ya da.
13 Wokoni hima fori ani heiwani ele lamu nindo ki ya ri eninda. Hima mwe ri ani heiwani Gotri Hurahama Che hinga. Hima mwe ri owewani raini seke ki ambwendau nika'ari huwe laka so'oisini gol ba wosiro leti ti inaka mu rihi ki ri tatipisini ya ri eninda.
14 Mwa tinga mwa kopika tihi tinga wamwa naha, afwama tini'i, e, niri wamwa tini heindau hinga naha. Wosini miya rihi ti hi tito okuni lilinandau hinga naha.
15 Ete wosini seke rihi ti hi tiki tusiwani wulangifwalangi naha sirandau humokuto hinga ya da. Wosini ri mwanji gale a mendiwani fwa'au to wulondau hinga.
16 Wosini tapa'angi hatachi fisi isangi le tapa mama rihi tokwe ri torosinda. Ete wosiwani gumwa mapwa dau gipi au hinga foti ri takisopo we ki dasini ya siranda. Wosiwani miyaningisopo rihi ti nika kwambu naha ki yendau hinga ya da.
17 O hinga rini ani heikoni ri seke mu ki hima to handau hinga a yo'ombosungweni ya a rai. Wowani tapa mama rihi ki ri ani gwarosini ya ri ani sawe, “Apa aki kei. Andombwa a mwasesini andombwa ani ai jepisindau.
18 Ani andombwa ete da ete da himamwale ga a dau. Imbihumbwa ani haro, woro apa ma ani hei, ani ete da ete da himamwale ga do ete a da. Wosini ando handau himako i numbo ga, hasini ini dau himako i wui aka duwa ki ti a torosindau.
19 O keke mini dele mwa'ambwe mi heindau ti, ichai sukwano sumbu ga apa do sukwandau sumbu ga chengi foki ya ma ete kaisi.
20 Woro mi ani heiwani tapa'angi hatachi fisi isangi lenga, e, tapa'angi hatachi fisi gol ki wosiro lamu lisindau tei lenga tapa mama ahi tokwe do a torosinda. Woro ele mwanji yepe ki a sawero mwanji mu mwe ti ka hinga: Tapa'angi hatachi fisi isangi ele, tapa'angi hatachi fisi sios ni okulandau ensel leni sawendau. Tapa'angi hatachi fisi lamu lisindau tei ele, tapa'angi hatachi fisi sios numbwa sawendau.

2

Efesas pe sios ni mwanji humbwero

1 “Mini Efesas sios ni okulandau ensel o rini chengi fo mi kaini ka hinga ma sawe: ‘Ani tapa'angi hatachi fisi isangi le ai tapa mama ki a torosini tapa'angi hatachi fisi gol ki wosiro lamu lisindau tei le nindo tiki ani ichi'uchandau. Wondani do mwanji mini a humbwendau:
2 “ ‘Ani ele sumbu mi wosindau ga ele tau kwambu mi randau ga kwambu ki mi etisini nomo mi randau ga tinda ani hambwasindau. Wondani ele kapwa sumbu wondau hima leni wunu minambwe naha mi nandau ti okwe ani hambwasindau. Kale hima ka hinga mini wu sawero: “Nunu okwe Jisas ri himache.” Woro wunu Jisas ri himache minde mina. O keke wui mwanji mi kilisini wui sumbu mu mwe ti mi heifikasindau, wunu nimba gambondau hima tiya.
3 Ele hima wunu mini heiwani hi ahi mini ki dawani kapwa sumbu ti ele mini wu wosinda. Woro ani hambwanda, mini kwambu ki mi etisini o nomo hinga mi randani tau kwambu nani mi hanja'ainda nambwe.
4 Woro ani mwanji kwambu fo ka hinga o mini a sawekonda. Imbihumbwa metengei naha sembe ani ni mi hasini mwe mwe naha mi ani okokonandaro sumbu hinga apa mi sirinanda nambwe.
5 Imbihumbwa sumbu kipe naha mi wosisini apa mi ai hichakohiro. O keke imbihumbwa mi wosindaro sumbu tini mi ai hambwani sembe mi ai hasini metengei

naha mi daro hingambwa ya ma da. E, sembe mi ai ha nambwe nawa mini naha ki a sukwani mini ki dau lamu lisindau tei ahi ti a rani ani ai ra'aikonda.
6 Woro sumbu kipe fo ka hinga mi wosindaro o da. Nikolas hima kupu leni miho mi tangindawani ani okwe wui kapwa sumbu keke miho wunu a tangindau.
7 “ ‘Hima wasamba chele ti Gotri Himamwale ele sios hinga ni sawehambwandau mwanji ti wasamba yayanasini norukweni sa ri mendi. E, hima fori ka au anayendau sumbu ri dikiwa, apa rini ani ohounawa do Himamwale tinga dau me tuko ri numbuni ri ano. Me mwe ti Gotri rupwa we ki kwai enindau.’

Semena pe sios ni mwanji humbwero

8 “Mini Semena sios ni okulandau ensel o rini chengi fo mi kaini ka hinga ma rini sawe: ‘Ani andombwa naha a mwasesini ani ai jepisindau. Imbihumbwa ani haro, woro apa hima tape ga do ya ete a da. Wosini do mwanji sawehambwa kunu a humbwendau:
9 “ ‘Ani hambwasindau, ai tau keke nomo ga amwaka tinga kunu ki sirandawani bwarichape naha ku dau ti. Woro apa mini o tini hambwa kei, mini mwa'ambwe miyafo naha dau. Wunjenga Juta hima kupu hinga wu nandau hima ele kunu ni saweholiyandau ti ani hambwandau. Woro wunu Juta hima kupu hinga, mina. Wunu Saiten hima kupu.
10 Da hinga woni amwaka o ku mendikonda. Woro o tini ku aki kei. Ku mendindau'u! Saiten kunu simiyanehei ki kui nindo ki hima fweleni kalapus tiki o wunu rawarukonda. Wosiwa gisi tapa'angi tapa'angi hinga amwaka ti o ku mendikonda. Woroti kunu sembe ha sumbu kuhi ti ku hanja'ai kei, ma ete ku toronambusini ku hano sumbu okwe ku aki kei. O hinga ku wondawa ichai himamwale ti mwa'ambwe kipe naha foti namani dikiwani handau hinga kunu ani hakonda.
11 “ ‘Hima wasamba chele ti Gotri Himamwale ele sios hinga ni sawehambwandau mwanji ti wasamba yayanasini norukweni sa ri mendi. E, hima fori au anayendau sumbu ni ri dikiwa, gumwa ki ai hano sumbu ti walambe hinde apa rini i kumbwa. Minambwe naha.

Pekamam pe sios ni mwanji humbwero

12 “Mini Pekamam sios ni okulandau ensel o rini chengi fori mi kaini ka hinga ma rini sawe: ‘Ani gumwa mapwa au ga dau gipi huwe laka fotini a torosindau. Woro ani ori hima to do mwanji mini a humbwendau:
13 “ ‘Mi ko ki Saiten to king apukolaka hinga ri aulindau ti ani hambwasindau. Woro mini sembe ani ni mi hasini hi ahi ti mi toronambusini sembe ha sumbu mihi ti mi yaninda nambwe. Imbihumbwa kui nindo ki dasini ai mwanji naha ni sirinani ai hi tini amwei ri bwandaro hima ri, Andipas, ni Saiten aulindau ko kuhi o ki rini wu yeni siro. Woro o gisi ki hi ahi ti ku yani nambwe.
14 Woro ani mwanji kwambu fwele mini a sawekondau. Mi hima tipa fwele Pekamam ko ki ele dau ti, wunu Belam ondiyakandiyaro sumbu tini ete wu torosindau. Belam wosiro sumbu mu mwe ti ka hinga: Imbihumbwa rini Belak ni sawekawesiwani ri ini ele Isurel kipe himiyama hurahama le kapwa sumbu ki wu hichako kinani wui sembe ti ya ri ye. Wosiwani nimba gambo gotri ni haro angu'omwe ni wu asini hima i humwe ni sawe sumbu ya wu wosi.
15 Woro hingambwa ele mi ko ki dau hima fwele Nikolas hima kupu lei sumbu tini ete wu torosindau.
16 O keke mini kapwa sumbu mihi tini gumwa ma sisini Gotri ni sembe ma ai ha. E, minambwe mi nawa, kamindache naha mini ki a sukwani ai takisopo ki dau gipi huwe ki ele hima ga nu anayeno.
17 “ ‘Hima wasamba chele ti Gotri Himamwale ele sios hinga ni sawehambwandau mwanji ti wasamba ti yayanasini norukweni sa ri mendi. E, hima fori au anayendau

sumbu ri dikiwa yanisini dau hewen ko kipe ahirahi ga humokuto wamwa fonga rini ani hano. O humokuto ki hima hambwanda nambwe hi ako foti a kaisiwa, hima hinde apa hambwa kumbwa, o humokuto torono hima tombwa hambwano.'

Taiyataira pe sios ni mwanji humbwero

18 "Mini Taiyataira sios ni okulandau ensel o rini chengi fori mi kaini ka hinga ma wunu sawe: 'Ani Gotri Che mwe naha. Miya ahi ti hi tito kwambu naha ki okundani lilinandau hinga, e, seke ahi ti humokuto tusiwani wulangifwalangi naha sirandau hinga, woroto mwanji mini a humbwendau:

19 " 'Ani ele sumbu mi wosindau tinda ete ani hambwasindau. Ani ele hima keke mi woni hima leni mi okulandau sumbu ti, sembe mwe naha mi hasini ele ai tau mi randau sumbu ti, e, kwambu ki mi etisini ele nomo mi randau sumbu ti okwe ani hambwasindau. Metengei naha mi wondaro sumbu kipe tini dikisini apa kipe naha tumbwa ele sumbu ete mi wosindau ti ani hambwasindau.

20 Woro ani mwanji kwambu fo mini a sawekondau. Mi nindo ki ka humwe, Jesepel, ni nimba mi heindawani ele sumbu hinga ti wosindau. Ka humwe tinjenga ete ti sawendau, "Ani Gotri mwanji bwarakarandau humwe." Woro tini ai tau ra himache leni kapwa sumbu ki wunu ti ondiyakandiyandawani hima i humwe sawe sumbu wu wosindani nimba gambo gotri ni haro angu'omwe ti wu andau. O sumbu hinga keke nimba wunu ti gambondau.

21 Ani kapwa sumbu tihi ti gumwa ti sisini ani tambwa ti ai ta kinani gisi fwele o tini ani hanja'aisinda. Wosiwani tini kapwa sumbu tihi gumwa ti sisini ani tambwa ti ai ti tano tini ti diyahandau.

22 Woro ma mendi! O humwe ni hahungo omwesika laka ga amwaka tinga o tini ani hakonda. Wosini tini ga kapwa sumbu wondaro hima le, okwe, o sumbu ni gumwa wu sisini sembe ani ni wu ha nambwe nawa, apa nomo ga amwaka omwesika laka tinga wunu ani ha sindau.

23 Wondani ti che le okwe wunu a yeni a sikondau. Ete a wowambwa Gotri ni sembe haro hima ele wu hambwakonda, ani ele hima wui sembe ga wui inaka tinga tinda wunu a kilindau. Wosini kapwa sumbu wasa kuhi funda funda ani hano.

24 " 'Woro apa Taiyataira sios ki dau hima fweleni kunu a sawekondau. Kunu ka humwe ondiyakandiyaro sumbu ni ku sirinani, ka hinga wu sawendau, "Kapwatako naha ki yanisini dau Saiten mwanji" o tini ku toro nambwe. O keke apa kunu a sawendau, nomo fo hinde kunu ani ai ha kumbwa.

25 Woro ele tau ku torosini ku randau ti, ete ku toronambusini ku randawa ani ai ta.

26 E, hima fori o au anaye sumbu ri dikisini ai sumbu ni ri sirinani ele gisi hinga ri humbuwa apa mekupu hima laka hinga rini ani esisiwa rindo ele nuwe ki dau himiyama hurahama ni ri aulindano.

27 Wondani rindo aini kumbo ri torosini hima to hungwe wa'ai tini yehuwawani kapwache kapwache indau hinga wunu ri aulindano. Do tau rini ani hakondau ti, ai Yapai to ele himiyama hurahama ani auli kinani ri ani haro hingambwa rini ani hakondau.

28 Wosini nurumbu ki heindau utu laka hinga ti okwe o rini ani hakonda.

29 " 'Hima wasamba chele ti Gotri Himamwale ele sios hinga ni sawehambwandau mwanji ti wasamba yayanasini norukweni sa ri mendi!'

3

Satis pe sios ni mwanji humbwero

1 "Mini Satis sios ni okulandau ensel o rini chengi fo ma kaini ka hinga ma rini sawe: 'Ani tapa'angi hatachi fisi Gotri ga randau himamwale ga tapa'angi hatachi fisi isangi lenga ai tapa ki a torosindau. Woroto do mwanji mini a humbwendau:

“ ‘Ele sumbu mi wondau tinda ani hambwasindau. Ka hinga mini sawendau ti, doha'a sios to Gotri Himamwale tinga randau, woro mina, himamwale wuhi tinda hasindau.
2 O keke kui tuku tipa ti ma ku hanja'aisini saini ku wohambwakahambwanda. Wondani sembe ha sumbu kuhi fwele raikondau naha ele ni ma ku ai rasaini kwambu ki ku esi. Hinde wowani, ele sumbu mi wosindau ti, ani heiwani ai Gotri miyaningisopo ki kipe naha chikinda nambwe.
3 O keke imbihumbwa ka Gotri mwanji mi mendini mi inaka ki mi torosiro tini mi ai hambwandani kapwa sumbu mihi gumwa mi sisini o mwanji ni ma ete sirinanda. E, tuku tipa mihi mi lekutoni mi sai nambwe ti nawa, mini tambwa hiliya hima hinga a tano. Woro a tano gisi oti hinde apa mi hambwa kumbwa.
4 Woro Satis sios kipe hima fwele nika'ari wuhi ti kisi rau nambwe ele da. Wunu nika'ari wamwa wu so'oisini ani ga wu ichi'uchandano. Hinde wowani, wunu hima kipe naha, o sumbu ni chikisini wu dau.
5 E, hima fori au anayendau sumbu ni ri dikiwa o nika'ari wamwa hinga ni rini a so'oisini, hi rihi ti himamwale ga dau chengi ki a kaisiro ti apa hinde ani ai somu kumbwa. Mina. Hi rihi ti ai Yapai miyaningisopo ki, e, ele ri ensel lei miyaningisopo ki amwei wunu a sawekonda.
6 “ ‘Hima wasamba chele ti Gotri Himamwale ele sios hinga ni sawehambwandau mwanji ti wasamba yayanasini norukweni sa ri mendi!’

Filatelifiya pe sios ni mwanji humbwero

7 “Mini Filatelifiya sios ni okulandau ensel o rini chengi fo mi kaini ka hinga ma rini sawe: ‘Ani kipe naha halayasini a dau hima, wosiwani ani sumbu mwe naha tini rasirandau hima naha. Andombwa Defit i ki a torosindau. O ki ki aka a tukwasiwa, hima fori hinde ri ai dimi kumbwa. Ete wosini o ki kumbwa aka ti ani ai dimisiwa, hima fori hinde ri ai tukwa kumbwa. Woro ori hima to dori mwanji mini a humbwendau:
8 “ ‘Ele sumbu mi wosindau ti tinda ani hambwasindau. Woro ma hei. Mi miyaningisopo ki aka fo o a tukwasinda. Woro hima fori o tini hinde ri ai dimi kumbwa. Ani hambwanda, kwambuche mihi gamwe o ete dawani hi ahi ti mi yani nambwe o ete mi sirinanda.
9 Kale Saiten hima kupu fwele mi hambwanda. Wunu ete wu sawendau, “Nunu Juta hima kupu fo,” woro wunu Juta hima kupu mina, nimba wu gambondau. Apa ma mendi, ele himako wunu a wosiwa wu tani mi seke mu ki takaini wu opulisinimbwa ya wu hambwakonda, ani mini keke a wondau hima naha.
10 Ele nomo mi kichani ani ni mi nikisinda ki mini a sawero ai mwanji ni mi torosini ete mi sirinandaro ti keke, mini ani aulindawa do nuwe ki dau himiyama hurahama leni simiyaneheino sumbu omwesika sukwano gisi ki sumbu fo mini ki hinde apa sukwa kumbwa, minambwe naha. Mini kipe tumbwa ete mi dano.
11 Ani mini ki metengei naha a sukwakondau. O mwa'ambwe mi torosindau ti, funda ete ma toronambusi. Apa hima fori mi rani mi dikiro keke Gotri ekikinasindau mwa'ambwe mihi ti o mini leningini ra'aikonda.
12 E, hima fori au anayendau sumbu ti ri dikiwa apa ai Gotri aka kipe naha ni geleyesindau worumbo hinga rini ani esisino. Wosiwa hoko tokwe apa hinde ri ai raru kumbwa. Minambwe naha. Ete ri dawa ai Gotri ri hi ga Gotri ko laka hi tinga o rini a kaisikonda. Gotri ko laka hi mwe ti, Jerusalem ako. Ko mwe ti Gotri to hewen ko ki ri otokunasindau tini ri rawakakondau. Wosini hi ako ahi ti okwe o rini o kaisikonda.
13 “ ‘Hima wasamba chele ti Gotri ri Himamwale ele sios hinga ni sawehambwandau mwanji ti wasamba yayanasini norukweni sa ri mendi!’

Leotisiya pe sios ni mwanji humbwero

14 “Mini leotisiya sios ni okulandau ensel o rini chengi mi kaini ka hinga ma rini
sawe: ‘Ani ando Mwe Naha. Wosini Gotri mwanji kipe naha tumbwa a bwandani
Gotri hi tini mwe naha ki a sawendau. Gotri ele mwa'ambwe hinga wosiro ti, ele
mwa'ambwe mu naha ani ki dau. Worotito do mwanji mini ni a humbwendau:
15 “ ‘Ele sumbu mi wosindau tinda ani hambwasindau. Mini tikiningo naha mina, e,
hi naha mina. Woro ai okokona ti mini fo naha kumbwa mi da ki.
16 Woro mina. Mini hindamiya hinga mi dasini, hi naha hinga mi sira nambwe,
tikiningo naha mi sira nambwe. O keke ai takisopo ki mini a taileni a rawakakonda.
17 Mini ka hinga mi sawendau: “Ani ya mwa'ambwe chele hima naha, mwa'ambwe
foti keke ani heifunda nambwe.” Woro mina. Mini kapwa naha ki mi dasini,
huruhumba miya naha mi sirasindau. Miya mini sasiwani bwarichape mi dasini hima
tapembwa mi dau tini inaka gamweche ri mi ai hambwanda nambwe.
18 O keke do inaka mini ani handau. Hi tiki uni yinesini(wuinisini) ai lenjilenjinan-
dau gol ahi ti, ya chele hima hinga mwe naha mi sira kinawa o tini ma ra. Wosini hima
tapembwa mi dasini huruhumba mi andau keke nika'ari wamwa fo ani ki ma rasini
mi so'oini hima tape mihi ma ichaki. Ete wosini miya owendau marasini fo ani ki ma
rasini miya mihi ki ma hindisini pwe norukweni mi bwe hei.
19 E, ani hima fweleni ani okokonano ti, ele hima kapwa sumbu wosiwa mwanji
kwambu ki wunu a saweni wui sumbu tini a wonorukwekondau. O keke ele mi
wosindau sumbu tini mi hambwafwa'aisini kapwa sumbu mihi gumwa ma ai si.
20 Ma hei! ani lengenumbo rarusirasi ki ani etisini aka a yendau. E, hima fori ai
mwanji mendini aka ri tukwawa, a raruni rini ga ahirahi ani awa rini okwe ani ga
ahirahi ri akonda.
21 Hima fori au anayendau sumbu ri dikiwa, rini ani ohounawa a linindani ani
aulindau tei ahi kumbwa funda si litino, ka imbihumbwa ani okwe au anayendau
sumbu a dikisini apa ai Yapai ga o ri linindaro tei tenge rihi ki si linindau hinga.
22 “ ‘Hima wasamba chele ti Gotri Himamwale ele sios hinga ni sawehambwandau
mwanji ti wasamba yayanasini norukweni sa ri mendi!” ’

4

Hewen ko ki dau Gotri ni lotu wondau

1 O mwanji hinga humbusiwani, hewen ko tokwe a mauni ani heiwani aka duwa foti
ya tukwasinda. Wosiwani metengei fu ata hinga gini ani sawero takisopo kumbwa apa
ani ai mendiwani ka hinga sawe, “Aha'a ki ma sukwawa ichai sukwano mwa'ambwe
le mini a mekusi.”
2 Ete wowani metengei ete Gotri Himamwale kwambu tinga ani toronambusiwani
ani heiwani hima fori King Apukolaka linindau tei ki ya ri lininda.
3 Wosini ri tape ti humokuto fo hi ti, jasipa, e, humokuto naro fo hi ti, koniliyan, hinga
ya okunda. Ete wondawani mwahiworo foti King Apukolaka tei o tini jambanisiwani
ani heiro ti humokuto mingasumbwe fo hi ti, emeral, hinga.
4 O michi kumbwa linindau tei ti 24 hinga o King Apukolaka tei ni jambanisinda.
Wosiwani 24 mekupu hima laka le o tei tenge ki ya wu lininda. Kale mekupu hima
laka nika'ari wamwa leni wu so'oisini mwa wuhi ki gol ba wosiro mwalinjangwei
hinga ni ya wu letisinda.
5 King Apukolaka linindau tei o ki niri ki lepakinandau hi tinga niri kundau ata tinga
sukwandawani ele ata i nindo ki tumwa fwele ya ginda. Wondawani King Apukolaka
tei linindau miyaningisopo tokwe tapa'angi hatachi fisi hambachika ti o ki ya okunda.
Kale hambachika tapa'angi hatachi fisi Gotri himamwale leni sawero.
6 King Apukolaka litini miyaningisopo ri sindau tokwe mwa'ambwe foti soluwara
laka hinga to ya da. Mwa'ambwe mwe ti galasi hinga, halaya naha.

Wondawani opuriˈopuri mwaˈambwe fo himamwale ga dau ti, o King Apukolaka linindau tei gamba tokwe wu haweisini ya wu eninda. Ele opuriˈopuri mwaˈambwe ele tape wuhi ti, miya lembwa gumwa mapwa wunu talesindau.
7 Metengei naha ani heiwani himamwale ga dau mwaˈambwe foti kapwa asa fo, hi ti, laiyon, hinga eninda. Wosini o diya ga ani heiwani bulumakau hura hinga. O gaha ga ani ai heiwani ri miyaningisopo ti hima i miyaningisopo hinga. Wosini jipe naha ki ani heiwani hangaˈi hangatandau apokumboni laka hinga.
8 Kale himamwale ga dau mwaˈambwe opuriˈopuri wunu funda funda tipi hapa wuhi ti tapaˈangi hatachi funda hinga wunu ki dau. Miya wuhi ti miyafo naha, wui tape ti, e, tipi tako wuhi okwe, tinda miya tumbwa. Wondani niliki tapwaki wunu ka hinga wu sawendau,
“Apukolaka Gotri rini ele kwambu ga dau. Rini halaya naha, rini halaya naha, rini halaya naha.
Imbihumbwa ri daro ti, apa ri dani, ichai o ri ai takonda.”
Wunu ka mwanji hinga wu bwandani fai wu kutonda nambwe.
9 Kale himamwale ga dau mwaˈambwe wunu ete da ete da Gotri ri litindau tei ki ri linindawani rini ni wu weseˈandani wu eripeˈaripeni hi rihi tini ya wu rasainda.
10 Ete wondawani 24 mekupu hima laka le, Gotri tei rihi ki ri linindawani ri miyaningisopo ki wu opulisini ete da ete da Gotri ni ya wu lotu wonda. Wondani mwa wuhi ki wu letindau gol ba wosiro mwalinjangwei wuhi ti ri linindau tei miyaningisopo ki wu humbweˈisini ya wu sawe,
11 “Apukolaka, nui Gotri!
Mini ele hima hinga mini ni wu eripeˈaripeni hi mihi wu rasaindani mi kwambu ti tako tokwe wu dano sumbu ti mini ki chikisindau.
Hinde wowani, mindo ele mwaˈambwe hinga tinda mi wosiro. Wosiwani mi okokona kumbwa ele mwaˈambwe hinga tinda ete sukwasini do ya ete da.”

5

Jon benisindau chengi fo ri heiro

1 Wondawani ri linindau tei tapa mama tokwe ani heiwani benisindau chengi foti ya da. Chengi mwe ti we ga hoko ga himiki tumbwa ete kaisindau. Wosini tapaˈangi hatachi fisi pilasita tipa leki o beniro chengi ki ya wu findasinda.
2 Wondawani ukume ga dau ensel laka fo ani heiwani hapa tinga ri uchani ka hinga ya ri sawenda, “Hinde na hima kipe forito rini chikisiwa apa dohaˈa pilasita findasindau ri dungwasini do chengi hungoni lesanano?”
3 Woro hewen ko ki dau hima fori, nuwe ki dau hima fori, e, nuwe ki tiki dau hima fori do chengi hungoni lesanasini kwai kaisindau ri hei nambwe.
4 O keke ani ya ete ani ichakanda. Hinde wowani, o chengi hungoni lesanasini kwai heino sumbu ni chikindau hima fori wakini hei nambwe.
5 Wondawani mekupu hima laka fori ya ani sawe, “Apa ichaka kei! Ma mendi! Juta hima kupu ki sukwaro hima kapwa asa fo, hi ti, laiyon, hinga o da. Rini Defit anitafenita ki me yongo hinga tingiro. Woro ori hima to au anayendau sumbu ri dikiro. Rindombwa ka tapaˈangi hatachi fisi pilasita tipa findasindau ti dungwani o chengi ri hungoni ri lesanakonda.”

Jon Sipisip Che ni heiro

6 Wosiwani ani heiwani wu yeni wu siro Sipisip Che hinga ani hambwaro to ya eninda. Rini King Apukolaka linindau tei tinga ele himamwale ga dau mwaˈambwe opuriˈopuri ga ele mekupu hima jambanini litisindau nindo ki ya ri eninda. Ri mwa ki tapaˈangi hatachi fisi mambanga sukwasiwani ri miya ti okwe tapaˈangi hatachi fisi

ya da. Kale tapa'angi hatachi fisi mwa'ambwe le Gotri ele nuwe mapwa hinga tinda wunu humbwewani wu iro himamwale leni sawendau.
7 Ori Sipisip Che ini ka tei ki litisindau hima i tapa mama ki daro chengi oti ya ri ruko.
8 O chengi ri rukosiwani ele ki enindaro himamwale ga dau mwa'ambwe opuri'opuri ga ele 24 mekupu hima laka lenga ori Sipisip Che seke mu tiki takaini ya wu opuli. Ele mekupu hima laka funda funda metako ba fo, hi ti, hap, tinga paura talesindau gol ba wosiro bapi tinga wu torosindau. Kale paura sawendau ti, ele Gotri ni sembe haro hima leto wui uchahambwa leni sawero.
9 Wosini hukwa ako foti ka hinga ya wu ra:
"Mindombwa naha ka chengi mi rukoni pilasita findasindau ti mi dungwasini mi lesanano hima hinga mi chikisindau.
Hinde wowani, wunu mini yewani mi haro ti keke mi fi ti ele hima hinga wungwa ti wunu mi jisini Gotri tambwa mi ai wunu mi rataro.
Mwe naha, mindombwa ele hima tiya hinga, ele mwanji gale ba fweleki bwandau hima le, e, ele nuwe mapwa ki dau tape ba fwele okwe, wunu tinda ete mindombwa wungwa wunu mi jiro.
10 Mini wunu mi wosiwani nui Gotri tau ra puris hima kupu hinga ya wu sira.
Ichai wundo do nuwe ki king apukolaka hinga wu aulino."

Sipisip Che ri hi tini wu rasaindau

11 Wosini ani ai heiwani ensel miyafo naha lei ata ti ya a mendi. Hima mwe le hinde wunu gendi kumbwa. Wunu niri pe isangi hinga, funda ete kwetikwetisini King Apukolaka linindau tei tinga ele himamwale ga dau mwa'ambwe lenga, e, ele mekupu hima laka lenga ya wunu haweisini wu eninda.
12 Wosini wu uchani ka hinga ya wu sawe,
"Doriha'a Sipisip Che imbihumbwa wu yeni wu siro hima ri, ka sumbu hinga ri torono hima hinga rini chikisindau.
Ri torono sumbu mwe le kale: Hi omwesika naha ti, ele mwa'ambwe kipe naha ti, hambwa omwesika ti, kwambu omwesika ti, e, hima le hi rihi rasaini rini ni wu eripe'aripendani rini wu wese'andau ti."
13 Wosiwani a mendiwani hewen ko ki dau, nuwe ki dau, nuwe ki tiki dau, e, soluwara we ki dau Gotri wosiro himamwale ga dau ele mwa'ambwe hinga tinda ete hukwa ka hinga ya wu randa,
"King Apukolaka tei ki linindau Gotri ga Sipisip Che ringa fini kumbwa
wese'andau sumbu ti, hi omwesika rasaindau sumbu ti, eripe'aripendau sumbu ti, e, kwambu ti, gisi gisi fini ga ya sa ete da ete da."
14 Wondawani ele himamwale ga dau mwa'ambwe opuri'opuri ka hinga ya wu sawe, "Mwe naha." Ete wondawani mekupu hima laka ele wu opulisini Gotri hima pi Jisas ni ya wu lotu wonda.

6

Sipisip Che ri chengi ki dau tapa'angi hatachi funda pilasita leni dungwaro

1 Wosiwani ani heiwani Sipisip Che ori tapa'angi hatachi fisi pilasita ki findasiro chengi ti ri torosini pilasita funda ri ya ri dungwa. Ete wowani a mendiwani ele himamwale ga dau mwa'ambwe opuri'opuri wui nindo ki forito mwanji ti niri kundau hinga ri bwani ka hinga ya ri sawe, "Ma ta!"
2 Wosiwani ani ai heiwani hima fori saihape torosini hosi wamwa tenge ki ya ri lininda. Ete wondawani au anayeni dikiro mwalinjangwei fotini ya rini ha. Wosiwani rambu fu tapwekendau hima hinga ri ai eti kinani hosi tenge ki ya ri raru.

3 Wosiwanumbwa Sipisip Che ori o chengi kumbwa findasiro pilasita fori ri ai dungwasiwani a mendiwani kale himamwale ga dau mwa'ambwe opuri'opuri foringa ya sawe, “Ma ta!”
4 Wowani hosi naro fitiki naha fori ya sira. Wosiwani o hosi tenge ki litiro hima rini do nuwe kipe himiyama hurahama ele ni ri wosiwa sembe wahapi wuhi ti akini isiwa wunjenga anaye anayeni wu si kinani kwambu ti ya rini ha. Wosini o tau ri ra kinani gipi huwe laka fori ya rini ha.
5 Ete wosiwanumbwa Sipisip Che ori o chengi kumbwa findasiro pilasita fotinga numbo namili ki ri ai dungwasiwani a mendiwani ele himamwale ga dau mwa'ambwe opuri'opuri ba foringa wui nindo ki ka hinga ya sawe, “Ma ta!” Wowani ani ai heiwani hosi ke foti ya da. Hima fori o hosi ke tenge litisini kopi sengendau sikeli hinga fori ri tapa ki ya ri torosinda.
6 Wondawani himamwale ga dau mwa'ambwe opuri'opuri wui nindo ki dau forito bwandau ata gale hinga a mendiwani ka hinga ya ri sawe: “O sikeli mi torosindau ki, hachahungwe funda ki dau witi ti gisi funda riki tau rani torondau ya chiki hinga ki ma senge. Wondani hachahungwe namili ki dau witi hinga fo, hi ti, bali, okwe gisi funda riki tau rani torondau ya chiki hinga ki ma senge. Woro weli ga waini uku ga apa walambe wosi kei.”
7 Ete wosiwanumbwa Sipisip Che ori o chengi kumbwa findasindau pilasita fotinga numbo opuri'opuri ki ri ai dungwasiwani a mendiwani ele himamwale ga dau mwa'ambwe opuri'opuri jipe naha rito ka hinga ya sawe, “Mini ma ta!”
8 Wowani ani ai heiwani hosi foti ya da, woro hosi mwe ti mamba naha. O hosi tenge ki linindau hima i hi ti, Handau Sumbu, wu uchasiro. Wondawani Heli rini ni ya sirinanda. Findo do nuwe ki dau ele himiyama hurahama ni nerimbe opuri'opuri wunu huwasiwa nerimbe funda rini fi yeni fi sikondau kwambu ti fini hasinda. Findo o kwambu fi torosindau ki, hima fweleni gipi huwe ki wunu yeni sindawa, hima fwele iche ha sumbu ki handawa, hima fwele kapwa siki ki handawa, e, hima fwele do nuwe ki dau kapwa asa leto wunu sewa ya wu hakonda.
9 Ete wosiwanumbwa Sipisip Che ori o chengi kumbwa findasindau pilasita fotinga dungwasiwani ani heiwani imbihumbwa haro hima fwelei himamwale ti angu'omwe handau humokuto tei yaro tako ki ya wu da. Hima mwe le imbihumbwa Gotri mwanji tini kwambu naha ki torosini wu bwandawani wui miho le wunu yewani haro hima tiya.
10 Woro ele haro hima i himamwale to hapa tinga wu uchani ya wu sawe, “Ele kwambu hinga dau King Apukolaka, mini halaya naha mi dasini sumbu mwe naha tumbwa mi wosindau. Gisi geni hinga isiwa dele nuwe ki dau himiyama hurahama wunu mi kotimwoni fi wasa nuhi wunu mi chikino?”
11 Wowani nika'ari wamwa le funda funda wunu ri hasini ka hinga ya wunu sawe: “Kamindache ma ku himatisiwa pwe, kui miho le tani kunu yero hingambwa kui tau hinga numbwa randau hima lenga kui hiparakambwe lenga wunu yeni siwa Gotri wu ha kinani gendini owesiro nerimbe hinga chikiwambwa o gisi naha ki Gotri fi wasa kuhi o wunu chikikonda.”
12 Wosiwanumbwa Sipisip Che ori o chengi findasiro pilasita foringa numbo tapa'angi hatachi funda ki ya ri ai dungwa. Wowani ani heiwani minawe laka ti do nuwe ki ya di. Ete wokoni tapwaki nika ti hungwe ke tini heindau hinga ke naha ya sira. Wowani nikahako ti hima fi hinga naro naha ya sira.
13 Wondawani isangi le gimba mwe le nipi nambwe ausuwa to sini sumbwe lengimani sikandau hinga do nuwe ki ele hinga ya sikanda.
14 Ete wondawani niri ti chengi tini beni beni indau hinga ini ya humbu. Wondawani kimba le, e, ele ko cheche ele michi ki wu daro ti wunu sikikoni ya wunu ra'ai.

15 Ete wondawani do nuwe ni aulindau king apukolaka le, hi chele hima le, au
anayendau hima wui apukolaka le, ya chele hima le, talihapa ga dau hima laka le,
nindumwasari tau randau hima le, e, nomo nambwe lalaunasini dau hima le, wunu
tinda ete nuwe sopu tiki wu rarundani kimba ki dau humokuto go sopu leki ya wu
rarunda.
16 Wosini ele kimba ga humokuto lenga wu uchani ya wu sawe, “King Apukolaka
linindau tei ki litindau Gotri nui miyaningisopo nunu heino keke, e, Sipisip Che ri ri
sembe enge ti nunu ano ti keke, ma behenguni sikani nunu yekicha.
17 Hinde wowani, ka fi sembe enge fi ani kapwa sumbu wasa nunu fi hano gisi ti apa
o sirahito. Woro namoto kwambu tiki etisini ka sumbu sukwano ti dikino?”

7

144,000 Isurel hima le Gotri wupa tini wu tororo

1 Kale sumbu hinga tinda sukwani humbusiwani ani heiwani ensel opuriˈopuri
nuwe soko opuriˈopuri ki ya wu eninda. Wosini o nuwe soko opuriˈopuri ki wu etisini
ausuwa sini nuwe ti, soluwara ti, e, meteˈamwa le raˈaino ti keke ya wu toronambusi.
2 Wosiwani ani ai heiwani nika sukwandau mapwa tokwe ensel fori ya sukwa. O
ensel himamwale ga dau Gotri ri wupa wo mwaˈambwe fotini ri torosini nuwe ga
soluwara ga walambe wosino kwambu tororo ensel opuriˈopuri ele ni ka hinga ya
wunu ri uchani sawe,
3 “Apa nuwe ti, soluwara ti, e, meteˈamwa le amahani walambe ku wosi kei. Gotri
tau ra himache ri wui mwakambe ki wupa wunu nu wosisiwa pwe, ele mwaˈambwe
hinga walambe ku bwe wosi.”
4 Wosiwani ani ai mendiwani ele himiyama hurahama wupa wunu wosisiro ti
gendiwani 144,000 hinga ya sukwa. Wunu Isurel ki sukwaro ele tapaˈangi tapaˈangi
hatachi fisi hima mu lei anitafenita lembwa.
5 Wui nindo ki 12,000 hima le Juta hima kupu ki sirawani, 12,000 hima le Rupen
hima kupu ki sirawani, 12,000 hima le Gat hima kupu ki sirawani,
6 12,000 hima le Asa hima kupu ku sirawani, 12,000 hima le Napitalai hima kupu ki
sirawani, 12,000 hima le Manasa hima kupu ku sirawani,
7 12,000 hima le Simiyon hima kupu ki sirawani, 12,000 hima le Lifai hima kupu ki
sirawani, 12,000 hima le Isaka hima kupu ki sirawani,
8 12,000 hima le Sepulan hima kupu ki sirawani, 12,000 hima le Josep hima kupu ki
sirawani, e, 12,000 hima le Benesamin hima kupu ki ya sira. Dele hima nerimbe to
Gotri wupa wu tororo.

Himiyama hurahama miyafo naha Gotri ni wu lotu wondau

9 Ele mwaˈambwe hinga sukwani humbusiwani, ani ai heiwani himiyama hurahama
miyafo naha wu wausini ya wu da. Ele hima hinde hinga apa wunu gendi kumbwa.
Kale himiyama hurahama wu wauro ti, gapiman aulisindau ele nuwe mapwa ki, tape
ba fweleki, ele ko tiya ki, e, ele mwanji gale ba fweleki wu tani wu wausini King
Apukolaka linindau tei ga Sipisip Che ringa fi miyaningisopo ki ya wu eninda. Wunu
nikaˈari wamwa laka lembwa wu soˈoisini chika kopika hinga le wui tapa ki ya wu
torosinda.
10 Wosini hapa tinga wu uchani ka hinga ya wu sawe, “Nunu ai rataro sumbu ti, King
Apukolaka linindau tei ki litiro Gotri ga ri Sipisip Che ga fini ki siraro.”
11 Wosiwani ele ensel le, King Apukolaka linindau tei tinga, ele mekupu hima laka
lenga, e, ele himamwale ga dau mwaˈambwe opuriˈopuri lenga wunu jambanisini
enindaro leto o tei miyaningisopo ki wu opulini Gotri ni ya wu lotu wo.
12 Wosini ka hinga ya wu sawe: “Mwe mwe naha! Eripeˈaripe sumbu ti, hi omwesika
laka ti, hambwa laka ti, weseˈa sumbu ti, lotu wo sumbu ti, e, ele kwambu ambwe

kwambu ambwe, dele sumbu hinga tinda nui Gotri kumbwa ya sa ete da ete da. Mwe naha!”

Kale himako wui amwaka ti humburo

13 Wosiwani ele mekupu hima laka forito ya ri ani sawe, “Kale bai nikaˈari wamwa
huwe soˈoiro himako, kale hinde na hima? So mapwa ki wu taro?”
14 Ete wowani mwanji wasa ka hinga ya rini a sawe, “Mekupu laka, minjenga mi
hambwasindau.” Wowani ya ri ani sawe, “Ele hima tiya ka kapwa naha nomo sirano
gisi tini kwambu wu fweni wu dikisini Sipisip Che ri fi ki nikaˈari wuhi wu yokowani
wamwa naha siraro.”
15 O keke wunu Gotri linindau tei ri miyaningisopo naha ki wu enindani niliki
tapwaki rini lotu wondau aka kipe naha rihi ki ri tau tini ya wu randa. Wondawani
Gotri o tei tenge ki litisini rinjenga ya wunu ri aulinda.
16 Wondawa iche ha sumbu tinga inaka hi sai sumbu tinga hinde apa ai wunu sukwa
kumbwa. Nika ti wunu yendawa mihiwahai ti hinde apa ai wunu a kumbwa.
17 Hinde wowani, Sipisip Che ri King Apukolaka tei nindo naha ki ri dasini rindo
wunu aulino hima hinga ya ri dakonda. Wosini rindo wunu ra ra ukutiwa tokwe wunu
raˈaiwa himamwale ga dau uku sumbwe ya wu akonda. Wowa Gotri wu ichakandaro
meriˈuku wuhi ti tinda ete ri hindisiwa wu ai wu ichaka hinga.”

8

Sipisip Che ri tapaˈangi hatachi fisi pilasita jipe naha ri dungwaro

1 Ete wosiwanumbwa Sipisip Che ri tapaˈangi hatachi fisi pilasita jipe naha ti o chengi
kumbwa findasiro ri dungwawani hewen ko ki mwanji foti bwa nambwe anasisowe
nambwe amwa huwe hingache ya i.
2 Wosiwanumbwa da hinga woni ani heiwani tapaˈangi hatachi fisi ensel le Gotri
miyaningisopo ki ya wu eninda. Wondawani tapaˈangi hatachi fisi fu le ya wunu ri
ha.
3 Wosiwani ensel forito paura owendau gol ki wosiro peleti fo ri torosini ri tani Gotri
ni mwaˈambwe handau tei takai ki ya ri eninda. Wondawani ele himiyama hurahama
wui Gotri ni uchahambwa sumbu ga i kinani hi ki tuwani kuwa kipe naha tandau
paura miyafo naha ya rini ha, wosiwa Gotri litindau tei miyaningisopo ki dau gol ba
yaro tei ki ri tu kinani.
4 Wosiwani o paura ni ri tuwani kuwa kipe naha indau hi ki tinga ele himiyama
hurahama wui Gotri ni uchahambwa sumbu tinga raukoni ensel tapa hanjaˈaisini
Gotri miyaningisopo tokwe ya i.
5 Wosini o ensel paura owendau peleti ri torosini hilama ri tapuni o peleti tenge ki
ri owesini nuwe tokwe yesinani ri humbwewani ya rai. Wokowani ata ti niri tiki mwa
kundau hinga gini lewaunakowani nuwe ki minawe ti ya di.

Opuriˈopuri ensel leto fu wuichiro

6 Ete wosiwanumbwa ele tapaˈangi hatachi fisi ensel le tapaˈangi hatachi fisi fu le
wu tororo leto wuichi kinani ya wu otokuna.
7 Wosini mwasero ensel rito fu rihi ri wuichiwani me tukoche hinga siraro aisi ti hi
tinga fi tinga anahulehusiro ti sirawani yesinani nuwe tokwe ya rawaka. Wosiwani
meteˈamwa ga nuwe ga nerimbe namili huwasiro fotini ya u. Ele ki sumbwe hinga do
nuwe ki daro ti tinda ete hi ti ya ete u.
8 Ete wosiwani mwaseni wuichiro ensel ri diya ki foringa ri fu ti ri wuichiwani
mwaˈambwe foti, kimba laka hinga, hi omwesika laka undau tini rawakawani
soluwara we tiki ya rai. Wowani soluwara oti tipa namili huwasiro tipa fo tokwe hima
fi hinga jamekoni ya ete sira.

9 Wokowani soluwara ki daro himamwale chele mwa'ambwe, o fi hinga siraro ki
daro leto funda ete ya ha. Wondawani fwa ki indau sipi le, o fi hinga siraro kumbwa
daro le okwe tinda ete walambe ya wunu i.
10 Ete wosiwanumbwa kapi ensel fisi diya ki utu oti sikani fonga fu rihi ti ya ri wuichi.
Ete wowani utu laka foti chika to okundau hinga hi omwesika naha okukoni niri tini
hanja'aisini nuwe tokwe ya sika. Wokoni do nuwe ki dau fwa hinga nerimbe namili
huwaro nerimbe fo hinga ki utu oti sikani ele wui fwatoroche hinga tinga ete wunu ki
ya raini i.
11 Ka utu, hi ti ka hinga wu uchanda, “Kwe Chele Marasini.” Woro ka utu rairo fwa
nerimbe funda ki uku ti kwe naha tumbwa ya sira. O keke hima miyafo ele fwa ni wu
awani sembe we wuhi tiki ele fwa to kwai hi hinga wunu uni bisewani ya wu handa.
12 Ete wosiwanumbwa kale ensel namili diya ki foringa fu rihi ti ya ri wuichi. Ete
wowani tapwaki nika ti, e, niliki nika ti tokwe namili huwasiro tokwe fotini ya ye.
Wokoni isangi le okwe kita namili humwasiro kita fotini ya wunu ye. Ete wosisiwani
wu okundau amwa tawani yero tokwe tinda ete ya hundu. O keke tapwaki tiki yero
tokwe ya hasinda. Wosiwani niliki tiki yero tokwe hundusinda.
13 Wosiwani ani heiwani apwekumboni laka foti niri nindo ki ya hanganda.
Wondani a mendiwani hapa tinga uchani ya ri sawe, “Aiyo, aiyo, aiyo, kale kai nuwe
ki dau hima keke fiya huruhumba naha. Hinde wowani, ele ensel namili jipe fu wuhi
ti wu wuichiwa kale kai nuwe ki dau himiyama hurahama nomo omwesika ki wu
rakondau!”

9

Kale ensel opuri'opuri diya ki dau ensel fori fu wuichiro

1 Ete wosiwanumbwa kale ensel opuri'opuri diya ki foringa fu rihi ti ya ri wuichi.
Ete wowani ani heiwani isangi foti gwani hewen ko ti hanja'aisini nuwe tokwe ya sika.
Ri sikakowani kaimbwa naha ambwenda nambwe wa tukwandau ki ti ya rini ha.
2 Wosiwani ri sikani o wa ri tukwawani o wa ki humokuto tusiwani wuinindau
masini laka we ki saindau hinga, hiki omwesika naha ti ya sukwa. Ka hiki wa ki
sukwani tapwaki nika ga niri tinga fini yohowani ya hundu.
3 Wokowani omwengape le o hiki we ki wu sirani nuwe tokwe ya wu rai. Wu raini
nuwe ki dasini hima ni sendau namindawapi hinga ya wu wa'ai.
4 Wunu mwanji ka hinga wu tororo: “Kunu apa ki le, me le, e, ele kupucha ba fwele
do nuwe ki dau apa ku a kei. Minambwe naha. Kunu mwakambe ki Gotri wupa wo
nambwe hima leni ma ku se.
5 Amwaka tunumbwa ma wunu ku handawa sa ini nika tapa'angi tumbwa sa
ambwe. Apa wunu yeni si kei.” Do omwengape hima leni sewani mendindau amwaka
ti, namindawapi sewani amwaka tumbwa mendindau hinga.
6 Woro ka gisi ki hima le wu hano numbo tini o wu waki wakifukonda. O mwe naha
wu ha ki wu okokonandano. Woro hima handau bomo ti apahime naha dakondau.
7 Kale omwengape ani heiwani hosi to au anaye ki otokifotokisindau hinga. Mwa
wuhi ki gol ba wosiro hati hinga ni wu letisindau. E, miyaningisopo wuhi ti hima i
miyaningisopo hinga.
8 Mwa kopika wuhi le huwe laka, hacha humwe le mwa kopika hinga. Fu wuhi le
kapwa asa laiyon le fu hinga.
9 Inaka wuhi le kapa ki wosiro siyoti ni wu so'oisindau. Tipihapa wuhi le omwe
longondau kari miyafo naha leto au anaye ki iwani yetukwerinani ata omwesika naha
gindau hinga naha ya gindau.

10 Gini wuhi ti namindawapi gini hinga. Hima ni yehekuwani amwaka naha
mendindau fu hinga ti o gini tokwe dau. O fu kwambu naha, hima leni yehekundawa
nika tapa'angi tumbwa amwaka omwesika wu mendikondau.
11 Mekupu hima laka wuhi fo, king apukolaka hinga o da. Kari king apukolaka rini
ka kaimbwa naha ambwenda nambwe wa laka ni aulindau ensel. Hipuru mwanji
ki ori ensel ni ka hinga wu uchandau, Ambaton. Woro Girik mwanji ki ka hinga wu
uchandau, Apoliyon. O mwanji mwe ti ka hinga: Ele mwa'ambwe ni walambe naha
wosindau hima.
12 Ma mendi! Mwaseni sukwakondau nomo laka humburo. Woro nomo laka fisi ete
dau, waya sukwakonda.

Kale ensel tapa'angi diya ki dau ensel fori fu wuichiro

13 Ete wosiwanumbwa kale ensel tapa'angi diya ki foringa fu rihi ti ri wuichiwani
a mendiwani tumwa foti, Gotri miyaningisopo ki dau gol ba yaro humokuto tei soko
opuri'opuri ki dau ele opuri'opuri mambanga nindo naha ki ya ucha.
14 Wosini kale ensel tapa'angi diya ki etiro ensel ori fu rihi ri torosini dawani ya
rini sawe, “Kale Yufuretis gara laka ki kalapus woro ensel opuri'opuri le, ma wunu
hanja'aiwa sa wu i.”
15 Wowani ele ensel opuri'opuri ri hanja'aiwani do nuwe ki dau ele himiyama
hurahama nerimbe namili wunu huwaro nerimbe fotini tinda wu yeni wu si ki ya
wu i. Woro kale ensel Gotri wunu otokunasiwani ele hima ni wu yeno amwa naha
tini, gisi naha tini, nika naha tini, e, asama naha tini ete wu nikisindaro.
16 Ele au anaye himache hosi tenge ki wu linindawani uchawani a mendiro ti 200
miliyon hinga sawero.
17 Tukuyaneheindau hinga ani heiwani hosi tenge ki linindau hima le wui sumbu
ti ka hinga: Kapa ki wosiro siyoti wu so'oisindau ti, naro naha hi hinga okundau,
keringwinji, e, mweheruku. Mwa wuhi ti hima sendau asa, laiyon, hinga. E, wui
takisopo we ki hi ti, hiki ti, e, humokuto fo hi ti, salifa, undau hinga to sukwani ya
inda.
18 Kale mwa'ambwe namili, hi ti, hiki ti, e, salifa undau ti, ele to do nuwe ki dau
himiyama hurahama le nerimbe namili huwasiro nerimbe fotini yeni sikonda.
19 Kale hosi wui au anayendau kwambu ti takisopo wuhi tiki, e, gini wuhi tiki dau. Ele
hosi gini hopo hinga, mwa chele, woro ele ki hima leni walambe sumbu wu wosindau.
20 Kale mwa'ambwe namili to wunu yewani wu ha nambwe hima leto wu dasini
hima tapa ki wu wosiro mwa'ambwe leni gumwa tokwe wu si nambwe. Wunu ele
himamwale kapwa ni wu lotu wondau sumbu ti wu hanja'ai nambwe. Wunu, gol,
silifa, buras, humokuto, e, meti'amwa ele ki wu wosiro nimba gambo gotri wuhi,
heinda nambwe, mendinda nambwe, e, ichi'uchanda nambwe, ele gotri ni wu lotu
wondau sumbu ti wu hara'ai nambwe.
21 Kale hima, hima yeni sindau sumbu wuhi ti, wasisaya wosindau sumbu wuhi ti,
hima i humwe sawe sumbu wuhi ti, e, hili ya sumbu wuhi ti gumwa wu si nambwe.

10

Ensel Jon ni buku hawani aro

1 Ele mwa'ambwe ini humbusiwani ani ai heiwani ensel kwambu fori hewen ko ri
andosini ya sika. Hima tape rihi niri wamwa tombwa rini yohosiwani mwahiworo
ti mwa tenge rihi ki ya da. Wosiwani miyaningisopo rihi ti tapwaki nika hinga
okundawani, seke rihi ti worumbo hinga dawani hi ti o ki haweisini okundani ya da.
2 Wosiwani tapa rihi ki beniro chengiche kamindache hungosiwani ri torosinda.
Wosini seke mama rihi ti soluwara tenge ki ri yitisini, seke usanji rihi ti nuwe tiki
ya ri yitisi.

3 Wosini ata ti hima sendau asa, laiyon, to gindau hinga hapa tinga ya ri gi. O hinga
ri giwani tapa'angi hatachi fisi niri wamwa ti ete kururumbararakoni mwanji wuhi ti
ya wu bwa.
4 Kale tapa'angi hatachi fisi niri wamwa kururumbararani mwanji wuhi ti wu
bwasiwani, o mwanji ni a kaikoni a mendiwani mwanji foti hewen ko tiki ka hinga ya
ani sawe, “Dele tapa'angi hatachi fisi niri wamwa kururumbararani bwaro mwanji ti
apa chengi tiki kai kei. Mi sembe kumbwa ma torosiwa sa ete da.”
5 Ete wosiwani mwaseni ani heiwani seke angi ti soluwara tenge ki yitisini, e, seke
angi ti nuwe ki yitisiro ensel tombwa hewen ko ki tapa mama rihi ti ya ri rasai.
6 Wosini ete da ete dau himamwale ga dau Gotri, hewen ga o ki dau mwa'ambwe le,
nuwe tinga nuwe ki dau mwa'ambwe le, e, soluwara tinga o ki dau mwa'ambwe leni
wosiro Gotri, hi rihi tiki kari kau mwe naha ya ri na. Wosini ka hinga ya ri sawe, “Gisi
mwe takaihiro. Gotri hinde apa kunu nikisi kumbwa.
7 Mina. Kale ensel tapa'angi hatachi funda diya ki etiro ensel jipe naha ri fu
rihi ti ri wuichiwa fu ata sukwano gisi naha ki Gotri hima ni yanisiwani daro
inaka rihi kumbwa hambwaro sumbu ti ya ri wosikonda, imbihumbwa ri mwanji ni
bwarakarandaro himache rihi leni ri sawehambwaro hinga.”
8 Wosiwani ani ai mendiwani mwaseni a mendiro mwanji gale tombwa hewen ko
ki kau ka hinga ya ai ani sawe, “Ma ini, seke angi soluwara ki yitisini seke angi nuwe
ki yitisindau o ensel tapa ki dau beniro chengi, hungosiwani dau ti, ma toro.”
9 Ete wowani ani ini ori ensel ni ya a sawe, “O chengiche mi torosindau ti ma ani ha.”
Wowani ya ri ani sawe, “Mi torosini ma nimba a. Mi awa takisopo mihi ki mwanungwa
uku tini andau hinga, e, sembe mihi ki raiwa kwe to bikandau hinga.”
10 O mwanji hinga ri ani sawesiwani ensel tapa tenge ki daro chengiche oti a torosini
ya ani a. Ani awani takisopo rihi ki mwanungwa uku hinga muningi naha, e, sembe
ahi ki kwe hinga ya ani bikani i.
11 Wosiwani ya wu ani sawe, “Mini do nuwe mapwa laka ki dau ele hima tape ba
fwele, ele mwanji gale ba fwele, e, ele king apukolaka, wunu ki sukwakondau sumbu
ti Gotri mwanji hinga numbo fonga ma ai bwarakarani inda.”

11

Hima fisi Gotri mwanji fi bwaro

1 Wosini aka chikindau kumbo foti hima to diyandau kumbo hinga wu ani hasini
ya wu ani sawe, “Ma saini Gotri aka kipe naha tinga angu'omwe tundau tei tinga
ma fini chikinehei. Wosini Gotri ni lotu wondau himiyama hurahama leni ma wunu
gendinehei.
2 Woro apa Gotri aka kipe naha aka lengu tokwe dau apweli tini chikinehei kei, oti
ma hanja'ai. Hinde wowani, o michi oti hima ba fwelei michi. Wundo o ko laka kipe
naha ki au seke wu baindano nika ti 42 hinga.
3 Wondawa ai hi tini amwei saweno hima fisi a humbwewa ai mwanji fi bwa ki fi
ikoni beki simba foti nika'ari hinga fi injisini fi ini ai mwanji ti ele hima ni 1,260 gisi
hinga ki fi bwandakonda.”
4 Kapi hima fisi olif me fisi hinga, do nuwe aulindau Apukolaka i miyaningisopo ki
lisisiwani okundau lamu hinga.
5 E, hima fwele kapi hima ni walambe sumbu fini wu wosi ki wu simiyaneheiwa hi ti
fi takisopo ki sirani ele fi miho ni o ukonda. Ei, mwe mwe naha, hima le kapwa sumbu
fini wosi ki wu simiyaneheiwa o kapwa sumbu wu wosiro ti keke ete wu hano.
6 Woro fini ki niri kupu torono kwambu dawani fi sawesiwa Gotri mwanji ti fi
bwarakarano gisi ti mwa hinde ye kumbwa. Fini fwa ti sawewa hima fi hinga sirano
kwambu ti fini ki dau. E, nuwe ki dau himiyama hurahama leni walambe wunu ino

sumbu ba fwele fi wosino kwambu ti fini ki dawani gisi gisi ele sumbu hinga fi wosi kinawa apa fi wosindano.

7 Kapi hima Gotri mwanji ti fi bwani fi humbusiwa, fuku pe kapwa asa ti ambwenda nambwe wa laka ki dau ti, o wa andosini sukwani fini ga ya wu anayekonda. Wosini fini ni yitirakaisini fini yeni sikonda.

8 Wosiwa hima tape dinga fihi ti mwanji yepe ki Sotom ga Isip ga wu nandau o ko laka numbo ki opi tukuyandakonda. Woro o ko laka kumbwa imbihumbwa fi Apukolaka me yapweke ki wu yewani haro.

9 Wosiwa ele hima tape ba fwele, ele nuwe mapwa ki dau hima le, ele mwanji gale ba fweleki bwandau hima le, e, ele hima mu ba fwele, wunu tinda ete fi hima tape ti gisi namili ini gisi foi gisi tipa ki ya fini wu misindakonda. Wosiwa hima fwele fi hima tape dinga ti eini si kinani wu bwawa hinde apa wunu ohouna kumbwa.

10 Kapi hima fisi fi haro keke nuwe pe hima le akiperakipe wu ani wu eripeꞌaripeni hukwa ti wu randani mwaꞌambwe le nau anatorondau hinga ya wu anaha ana-hakonda. Hinde wowani, kapi mwanji bwarakarandaro hima pi fini amwaka omwesika naha wunu fi handaro.

11 Gisi namili ini gisi foi tipa ti humbusiwani Gotri to hima rasaindau ausuwa ti humbwewani tani opi hima ki ya ai raru. Wowani fi saini fi etiwani ele himiyama hurahama miyafo fini heikoni aki omwesika laka ki ya wu aki.

12 Wondawani fi mendiwani hewen ko ki tumwa foti ka hinga uchani fini sawe, “Kini ahaꞌa ki ma ki sukwa.” Wowani niri wamwa tiki fi rarusini hewen ko tokwe fi rauwani ele fi miho fini wu heindawani ya fi rau.

13 Wosiwani o amwa naha kumbwa minawe omwesika laka ti dikoni o ko laka tipa tapaꞌangi tapaꞌangi huwasiro tipa foti walambe ya i. O hinga wosiwani 7,000 himiyama hurahama ya wu ha. Wowani ele dau himiyama hurahama leto o tini wu heindau tinga wu akini hewen pe Gotri hi tini ya wu rasainda.

14 Ma mendi. Mwasero nomo laka diya ki sukwakondau nomo laka humburo. Kamindache naha, nomo laka fonga o ai sukwakonda.

Kale ensel tapaꞌangi hatachi funda diya ki etiro ensel jipe naha to fu wuichiro

15 Ete wosiwanumbwa kale ensel tapaꞌangi hatachi funda diya ki etiro ensel jipe naha to fu rihi ri wuichiwani tumwa fwele hewen ko ki wu uchani ka hinga ya wu sawe, “Apa naha ki nui Apukolaka ga ri Kurais ga findo do nuwe aulino kwambu ti fi torohiro. Findo ele mwaꞌambwe ni fi aulisini ete da ete dano!”

16 Wowani Gotri miyaningisopo tokwe dau tei tenge ki litindau 24 mekupu hima laka leto wu opulisini Gotri ni ya wu lotu wonda.

17 Wondani ya wu sawe,

“Apukolaka Gotri, ele kwambu hinga mini kumbwa dau.
Mini imbihumbwa mi dasini apa okwe ya ete mi dau.
Woro o mini ki dau kwambu mi toronambusini kwambu naha ki mi aulino sumbu mihi ti mi rasaikondau.
O keke mini ni nu weseꞌandau.

18 Hima ba fwele wunu sembe enge andaro,
woro sembe enge a mihi to amwei sukwahiro.
Apa haro hima leto koti tiki wu etikondau gisi.
E, apa ele mi tau randaro hima le, ele mi mwanji bwarakarandaro hima le, mi himiyama hurahama le, mini ni akisini mi tako tokwe daro hima le, e, hi chele hima lenga hi nambwe hima lenga sumbu kipe wasa wuhi ti ya wunu mi hakonda.
Wondani do nuwe ni walambe sumbu wosindaro hima leni walambe sumbu o ya wunu mi wosikonda!”

19 O mwanji hinga wu bwasiwani Gotri aka kipe naha hewen ko ki dau ti ya tukwa. Wosiwani ani heiwani Gotri ga mwanji bwani injiro chengi tini rawairo bokis ti kwai ya da. Ete wosiwani niri tiki okundau hi ti okukowani ata omwesika laka ki niri ti kururumbararawani minawe ti dikoni me tukoche hinga siraro aisi ti ya sika.

12

Himiyama ga hopo laka ga

1 Wondawani niri tiki wupa wo mwa'ambwe foti ya sukwa. Wupa wo mwa'ambwe mwe ti ka hinga: Humwe foti tapwaki nika tini nika'ari hinga ti injisini niliki nika tini seke tihi tiki ya ti yitisi. Wosini tapa'angi tapa'angi hatachi fisi isangi le hati hinga mwa tihi ki ya ti letisi.

2 Woro o humwe sembe tinga dasini che rano amwa takaiwani amwaka ti omwesika naha ki ti mendindani ata ti omwesika naha ti ya ti ginda.

3 Wosiwani wupa wo mwa'ambwe fotinga niri tiki ya ai sukwa. Wupa wo mwa'ambwe mwe ti ka hinga: Seke chele hopo laka foti ya da. Hopo tape mwe ti naro. Mwa rihi ti tapa'angi hatachi fisi. Mambanga rihi sukwasindau ti tapa'angi tapa'angi. Wosiwani tapa'angi hatachi fisi king apukolaka letindau hati ti ele mwa rihi ki ya ri letisinda.

4 Gini rihi ki niri tiki dau isangi le nerimbe namili huwaro nerimbe fotini tikisapu hinga gaurupwetini torosini nuwe tokwe ya ri rawaka. Ka hopo o humwe che rakondau miyaningisopo tokwe enindani o humwe che rawa o amwa kumbwa o che ri a kinani ya ri nikisinda.

5 Dani ini o humwe hurahama che ya ti ra. Kari che ichakai aini ki wosiro kumbo ri torosini ele himiyama hurahama hinga tinda ri aulikondau. O humwe o che ti rawani rini toroni rakauni King Apukolaka Gotri linindau tei mu tiki ya rini ra'ai.

6 Ete wowani o humwe hima da nambwe michi tiki akini ya ti i. Ka michi o Gotri to tini keke otokunasiro. O michi ki ti ini ti dawa 1,260 gisi hinga ahirahi le tini wu yakwandakonda.

7 Wondawani au laka foti hewen ko tiki kau ya sukwa. Maikel ga ele ri ensel lenga o seke chele hopo laka ga au anaye ki wu ini ya wu anaye. Wosiwani o hopo ga ele ri himache lenga, ele Gotri ensel hima lenga wasamba wasa ya wu anaye.

8 Woro ori hopo ga ele ri himache ga au wu anayeni wu diki nambwe ti keke hewen ko tiki hinde apa wu da kumbwa.

9 O keke seke chele hopo laka o rini toroni nuwe tokwe ya rini rawaka. Ka hopo rini imbihumbwa ki ete ri daro, hi rihi foti Saiten, foti, Dewel. Dewel mwanji mwe ti ka hinga: “Hima Leni Seke Soko Tokwe Yendau Hima.” Rindombwa do nuwe ki dau ele hima ni ri gambondau. O keke rini ga ele ri himache lenga nuwe tokwe wunu tororawakaro.

10 Wosiwani a mendiwani hewen ko tiki tumwa foti hapa tinga ka hinga ya ucha, “Apa nui Gotri nunu ai ratahiro. King Apukolaka hinga etisini ri aulindau kwambu rihi ti amwei naha sukwahiro. Ri humbwewani taro Kurais to kwambu rihi ti ri mekuhiro. Hinde wowani, ori hima niliki tapwaki nui hiparakambwe leni Gotri miyaningisopo ki seke soko tokwe yendaro ti, apa rini toroni rawaihiro.

11 Nui hiparakambwe le Sipisip Che ri fi tiki kwambu wu fwesini ri mwanji ti wu bwandaro. Woro o sumbu keke au anayendau sumbu ti wui miho, Saiten, ni wu dikiro. Wunu do nuwe ki wui hima tape tini wu enepe ki wu hambwa nambwe. Mina. Wunu wui miho le wunu yeni sino tini wu akini lembeni nambwe.

12 O keke mini hewen ga mini ki kau dau hima lenga, kunu ma ku eripe'aripe. Woro mini nuwe ga, mini soluwara ga, kini hambwafwa'ai! Nomo laka foti kini ki o sukwakonda! Hinde wowani, Saiten kini tambwa o raihiro. Wosini sembe enge

omwesika naha ki o ri anda. Hinde wowani, gisi faiche naha rihi ete dau tini o ri hambwanda.”
13 Ka seke chele hopo laka ni nuwe tokwe rawakawani o sumbu ni ri heini ri hambwasini sembe enge ri akoni ka hurahama che raro humwe ni ya ri engina.
14 Ete wowani o humwe ni apwekumboni laka i tipihapa fisi ya tini hasi. Wosiwa o hopo laka ki takaini ti dano keke ti hangani hima da nambwe michi tihi tiki ti ini ti yanisiwa asama namili ini asama foi tipa ki ahirahi le tini yakwanda ki.
15 Ete wowani o hopo takimahai ri yawani fwa hinga tito o hopo takisopo ki ya sukwa. Ete wowani o fwa gara laka hinga talekoni o humwe ni ya sirinani i. O hopo rini ete ri hambwaro, o fwa to sa ini o humwe sa yewali.
16 Woro mina! Nuwe tito o humwe ni okulani tinjenga takisopo hinga haunasiwani o hopo takimahai yaro fwa oti nuwe sopu tiki ya rai.
17 Ete wowani seke chele hopo laka oti o humwe ni sembe enge omwesika ti ya ri a. Wokoni ti chechehimache, ele himiyama hurahama Gotri lo mwanji ni sirinandau hima lenga Jisas hi tini amwei bwandani rini ni sirinandau hima lenga, wunu ga au anaye ki ya ri i.
18 Wosini o hopo soluwara hapimwai tenge ki ya ri eti.

13

Fuku pe kapwa asa fisi sukwaro

1 Wosiwani ani heiwani fuku pe kapwa asa foti soluwara ki ya sukwa. Mwa rihi ti tapa'angi hatachi fisi, e, mambanga rihi ti tapa'angi tapa'angi. Mambanga rihi leki king himako letindau hati hinga ti mambanga chikini ya ri letisi, e, mwa rihi leki himiki fwele ya kaisinda. Kale himiki kairo mwanji mu mwe ti ka hinga: Gotri ni saweholiyandau kapwa mwanji.
2 Ka fuku pe asa ani heiwani pusi laka hinga fo, hi ti, lepat. Seke rihi ti asa laka ro, hi ti, bea, hinga. Takisopo rihi ti ani heiwani laiyon hinga. Wosiwani ka seke chele hopo laka o fuku pe kapwa asa ni ri ukume ti, king apukolaka hinga aulindau kwambu rihi ti, e, ele kwambu ambwe kwambu ambwe rihi ya rini ha.
3 Ka fuku pe kapwa asa ri mwa foti wu yendingiwani haro hinga siraro. Woro o yendingiro mwa kipe ai wosiro. Wosiwani ele hima hinga tinda o kapwa asa ni wu heini wu apapanafuni o kapwa asa numbwa ya wu sirinanda.
4 Wondani ka seke chele hopo laka ni ya wu lotu wonda, hinde wowani, ka hopo ri kwambu ti o kapwa asa ni haro ti keke. Wunu ka kapwa asa okwe wu lotu wondani ete wu sawendau, “Namoto do fuku pe kapwa asa hinga dau? Namoto rini ga apa anayeno?”
5 Ka fuku pe kapwa asa ni saweholiyandau kapwa mwanji bwano takisopo tinga, e, 42 nika hinga ri tau ri rakondau kwambu tinga ya rini ha.
6 Wosiwani takisopo rihi ri haunasini Gotri ni, Gotri hi tini, Gotri ko tini, e, Gotri himache le hewen ko ki dau leni ya ri saweholiyanda.
7 Ka fuku pe kapwa asa ni rambwasiwani Gotri himiyama hurahama lenga ri anayeni wunu ri dikikondau kwambu ti ya ri toro. O keke rini king apukolaka hinga ri etisini ele hima mu fwele, ele nuwe mapwa hinga tinda, ele mwanji gale ba fweleki bwandau hima le, e, do nuwe ki dau hima tape ba fwele, ele hinga tinda ete ri aulikondau.
8 Ele himiyama hurahama hinga hi wuhi ti, do ete da ete da himamwale chele buku ki kaisiwani da nambwe ti nawa, wunu tinda ete ka kapwa asa numbwa wu lotu wondano. Hi wuhi mwe ti do nuwe wosi nambwe gisi ki kairo. Buku mwe ti wu yeni siro Sipisip Che rihi.
9 Hima wasamba chele ti do mwanji norukweni sa ri mendi!

10 E, hima fori kalapus tiki ri i kinani ondiyasiro ti nawa, kalapus tiki sa ri i. E, hima
fori hachangipi huwe rini yehekuwa ri ha kinani ondiyasiro ti nawa, o hachangipi
huwe rini yehekuwa sa ri ha. O sumbu hinga sukwakondau keke Gotri himiyama
hurahama le ele nomo randani sembe rini numbwa hasini ri okokona tumbwa sa wu
sirinanda.
11 Ete wosiwanumbwa ani ai heiwani fuku pe kapwa asa foti nuwe ki tiki ya sukwa.
Mambanga fisi rihi ti ani heiwani sipisip che mambanga hinga. Mwanji gale rihi ti ka
seke chele hopo laka mwanji gale hinga.
12 Do gumwa ki sukwaro kapwa asa metengei sukwaro kapwa asa kale ri kwambu
ambwe kwambu ambwe ni ri torosini o metengei sukwaro kapwa asa miyaningisopo
tiki tau ri randau. Rini do nuwe ga o ki dau ele himiyama hurahama lenga o fuku pe
kapwa asa imbihumbwa wu yesiwani omwe a ani hakoro ti ai sairo kapwa asa ni wu
lotu wo kinani ya wunu ekichasinda.
13 Do gumwa ki sukwaro fuku pe kapwa asa rini sumbu kwambu naha ti ri wosindau.
Sumbu kwambu fo ri wosindau ti ka hinga: Hima lei miyaningisopo ki ri sawewani hi
ti hewen ko ti hanja'aisini okuni nuwe tokwe sikandau.
14 Ele sumbu kwambu hinga ka metengei sukwaro kapwa asa miyaningisopo ki ri
wosi kinani rini rambwasiwani ele sumbu kwambu ki ele hima ni ya ri gambondau.
Wondani ele himiyama hurahama ni ka hinga ri sawendau: “Kunu me leki ka fuku pe
kapwa asa miyaningisopo hinga fo ma ku wosisini o tini ku lotu wonda. Ka kapwa asa
imbihumbwa hachangipi huwe rini sero tito apa ai rini arumwendisini sumbwe o ai
da.”
15 Woro sumbu anandi fo ri wosi kinani rini rambwasiwani ri takindamahi ti ka fuku
pe kapwa asa miyaningisopo hingambwa setaro me ki ri wuichiwani o me mwanji ti
ya ri bwa. E, hima fwele kapwa asa hinga setaro o me ni wu lotu wo ki wu diyahawa
apa wunu yewa wu ha sindau.
16 Wosini o kapwa asa tombwa ri ekichasiwani hi nambwe hima lenga hi chele
hima lenga, ya chele hima lenga ya nambwe hima lenga, lalaunasini dau hima lenga
nindumwasari tau randau hima lenga, ele hima hinga tinda ete tapa mama wuhi ki, e,
mwakambe wuhi ki wupa ti ya wu wo.
17 E, hima fori ka fuku pe kapwa asa ri wupa ti rini ki da nambwe ti nawa, ori hima
hinga ya ra kinani sutuwa ri rasai hinga, e, hima i sutuwa ki ya tiki mwa'ambwe ri ra
hinga. Wupa rihi mwe ti fisi, ri hi tinga, e, hi rihi tini sawekawero namba tinga.
18 O keke hambwandau himako ka sumbu ni sa wu hambwa. Do fuku pe kapwa asa
ri wupa wondau namba mwanji mu mwe ti sa wu hambwa. Hinde wowani, doha'a
namba hima fori ri namba. Ri namba mwe ti 666.

14

144,000 hima le hukwa ako wu raro

1 Ete wosiwanumbwa ani ai heiwani Sipisip Che ori to Saiyon gimba tenge tiki ya
ri eninda. Wondawani rini ga 144,000 himiyama hurahama le ya wu eninda. Woro
wunu Sipisip Che ri hi tinga ri Yapai hi tinga wui mwakambe ki wunu kaisiwani ya da.
2 Wondawani a mendiwani hewen ko tiki ata foti ya gi. Ata mwe ti fwa au tito wu
londau hinga, e, mwa ye ki kururumbararandau hinga ya gi. O ata a mendiro ti, hima
leto gita wuhi leni yewani sukwandau ata hinga.
3 O ata hinga sukwawani wunu hukwa ako foti King Apukolaka Gotri litindau tei
tinga, himamwale ga dau mwa'ambwe opuri'opuri ele ga, e, ele 24 mekupu hima laka
lenga wui miyaningisopo ki ya wu ra. Ka hukwa ako hima ba fwele hinde apa wu
hambwani wu ra kumbwa, mina. Kale 144,000 himiyama hurahama le, Gotri do nuwe
kipe himiyama hurahama lei nindo ki wungwa wunu jini rataro letombwa o hukwa
apa wu rano.

4 Deleha'a hima wunu humwe fwelenga wu tukuyawani wunu woyemu nambwe.
Mina. Wunu hima wapa wu dasini ori Sipisip Che mapwa foki ri iwani wunu okwe
rini ni wu sirinani ya wu indau. Gotri to nuwe pe himiyama hurahama lei nindo tiki
wungwa ti wunu jini ai ratasiwani wundo Gotri ga Sipisip Che ringa fini ni metengei
naha haro angu'omwe hinga wu siraro.
5 Kale hima tiya wunu mwanji gambo fo, e, kapwa sumbu fori wunu ki sukwa
nambwe naha.

Ensel namili leto mwanji ti wu bwaro

6 Ete wosiwanumbwa ani ai heiwani ensel fori kaumbwa naha niri tiki hangani ya
inda. Rini do nuwe ki dau himiyama hurahama le, ele hima tape ba fwele, ele hima
mu hinga, ele mwanji gale ba fweleki bwandau hima le, e, ele mapwa hinga ki dau
hima le, wunu ni ete da ete da Gotri mwanji kipe naha tini sawekaweni indau ensel.
7 Wondani au laka ri uchani ka hinga ya ri sawenda, “Gotri do nuwe kipe hima leni
mwanji ri bwano gisi ti takaihiro. O keke kunu rini ni ma ku akini hi rihi tumbwa ma
ku rasainda. Wondani kunu hewen ko tinga nuwe tinga soluwara tinga, e, wa eisiwani
sukwandau fwa lenga wosiro Gotri numbwa ma ku lotu wonda.”
8 Wosiwani ensel forito mwasendau ensel ni sirinani tani ka hinga ya sawe, “Bapilon
ko laka walambe ihiro. Mwe naha, walambe ihiro. Ka Bapilon ko laka tombwa ele biya
ko ki dau himiyama hurahama leni ambwatinambwatini hima i humwe sawendau
sumbu tihi ti wunu sawekawesiwani ya wu sirinanda. Ka sumbu hinga ti uku sumbwe
kwambu foti, waini, ti wunu hawani wu andau hinga.”
9 Wosiwani ensel fori kapi ensel fisi diya ki taro to ri uchani ya ri sawe, “E, hima fori
kari fuku pe kapwa asa ga ri mwale hinga setaro me tako hinga fini ni wu lotu woni ri
wupa ti wui tapa ki, e, wui mwakambe ki wu owesindau ti nawa,
10 ori hima to apa waini uku fo ri a sindau. Ka waini uku Gotri sembe enge a tini
sawendau. Waini uku mwe ti uku minde tinga anahulehusi nambwe, mina. Woro
sembe enge a rihi ti o anahulehusi nambwe waini hinga kapu tiki ri gutosiwa o ri
akonda. Wosiwa ori hima humokuto fo hi ti, salifa, hi okundau naha ki ele ensel
kipe naha lenga Sipisip Che ringa wu enindau miyaningisopo ki ri raisini amwaka
omwesika naha ya ri mendindakonda.
11 Wondawa o amwaka omwesika naha wunu handau hi tiki hiki ti ya ete
sukwandakonda. Kale hima tiya, o fuku pe kapwa asa ga ri mwale hingambwa setaro
me tako ga fini ni lotu wondau hima le, e, tape wuhi ki hi rihi tini wupa wunu wosiro
hima le, wunu niliki tapwaki hinde apa wu himati kumbwa.”
12 Ka sumbu hinga keke kunu Gotri himiyama hurahama le, kwambu tiki ku etisini
nomo kuhi ma ku randa. Kunu Gotri lo mwanji tini ku mendini ku sirinandani sembe
kuhi ti Jisas naha numbwa ku hasindau.
13 Ete wosiwanumbwa ani ai mendiwani tumwa foti hewen ko ki ka hinga ya
sawe, “Mini do mwanji chengi foki ma kai: ‘Ele himiyama hurahama Apukolaka ni
sembe wuhi ti wu hasini do apa ki ambwesini ichekai okwe wu hano le, ya sa wu
eripe'aripenda!” ’ E, Gotri Himamwale kipe okwe ka hinga sawendau, “Mwe naha.
Tau kwambu wuhi wu hanja'aisini wu eripe'aripendani wu himatindakonda. Wunu
nimba nimba hinde wu i kumbwa. Mina. Ele sumbu kipe wu wosindau tinga funda
wu ra ra o wu ikonda.”

Nuwe ki ahirahi wauno gisi

14 Ete wosiwanumbwa ani ai heiwani niri wamwa fo ya da. Wowani hima fori o niri
wamwa tenge ki ya ri lininda. Rini o Hima ri Che hinga. Ri mwa tiki gol ba wosiro hati
tini ri letisini gipi au naha foti tapa rihi ki ya ri torosinda.

15 Wosiwani ensel fori Gotri aka laka kipe naha ki ri sirasini o niri wamwa ki litiro
hima ni au laka ri uchani ya sawe, “O mi gipi ki o ahirahi nipisindau ti ma kuto. Hinde
wowani ele ahirahi tinda nipiwani ahirahi kutono gisi tahiro.”
16 Ete wowani o niri wamwa ki litiro hima to gipi rihi ki nuwe ki dau ahirahi leni ya
ri yekutoni wau.
17 Ete wosiwani ensel fori hewen ko ki dau aka kipe naha ki gipi au rihi ti ri toro toro
ya ri sira.
18 Wowani ensel fo ka angu'omwe handau tei andosini ya ri ta. Ensel mwe ri rini
hi tini aulindau hima. Wosini au laka ri uchani gipi au naha tini tororo ensel ni ya ri
sawe, “Mini gipi au mihi mi toroni nuwe ki sairo waini kupu ki waro mwe bomo ti ma
kutosini wausiwa sa da. Hinde wowani, ele waini mwe tinda ete o nipisinda.”
19 Wowani gipi au tororo ensel ori gipi rihi ti nuwe tiki ri rakaini waini mwe waro
bomo oti yekutoni ya ri wau. Wosini o waini mwe ri toroni humokuto beiye tako tokwe
timbise kinani ya ri rawaru. Do humokuto beiye Gotri sembe enge a tini sawero.
20 Wosiwani o ko laka hoko tokwe dau humokuto beiye ki waini mwe ti ya wu
timbisenda. Wondawani ti fi ti o humokuto beiye hoko tokwe sirani iro ti, 300 kilomita
hinga ini taleni rauni hosi lei takisopo ki ya ambwe.

15

Tapa'angi hatachi fisi ensel tapa'angi hatachi fisi kapwa mwa'ambwe leni torosinda

1 Ete wosiwanumbwa ani ai heiwani hewen ko ki wupa ba fotito sirawani, ani inaka
tenge walefo naha ya ani hambwanda. Ani heiro sumbu mwe ti ka hinga: Tapa'angi
hatachi fisi ensel wui tapa leki hima leni walambe wu wosino tapa'angi hatachi fisi
kapwa mwa'ambwe le ya wu torosinda. Woro kale kapwa mwa'ambwe ini humbuwa
sumbu fo ichai ai sukwa hinga. Hinde wowani, kale tapa'angi hatachi fisi kapwa
mwa'ambwe ki Gotri sembe enge a ti humbukonda.
2 Ete wosiwani ani ai heiwani mwa'ambwe fo soluwara hinga ya da. Mwa'ambwe
mwe ti ukuchapu ga hi tinga funda dawani heindau hinga. Woro o mwa'ambwe
gamba ki hima fwele ya wu eninda. Ele hima hinga to ka fuku pe kapwa asa ni gumwa
sisini mwale rihi hinga setaro me tako ga hi rihi tini sawero namba tinga, fini ni wu
dikiro. Gotri to gita tini wunu ri hasiwani wu torosini ya wu eninda.
3 Wondani wunu Gotri tau ra himache ri Moses hukwa tinga ri Sipisip Che ri hukwa
tinga ya wu randa. Wu raro hukwa mwe ti ka hinga:
“Apukolaka, mini ele kwambu ga dau Gotri.
Ele tau hinga mi randau ti, omwesika naha, o keke o tini nu heindani inaka kipe walefo
naha nu hambwandau!
Mini dele nuwe mapwa ki dau himiyama hurahama lei King Apukolaka hinga mi dau.
Ele mi numbo hinga tinda ete kipe naha, mwe naha tumbwa.
4 Apukolaka, mindombwa naha halaya naha ki mi dau.
O keke namo naha to mini ni aki nambwe apa ri dano? Namoto apa hi mihi tini rasai
hinga? Mina.
Dele hima tiya laka hinga apa wu tani mini numbwa ele lotu wu wokonda.
Hinde wowani, sumbu kipe mihi ti amwei naha sukwaro.”
5 O sumbu hinga sirawani ani ai heiwani hewen ko ki dau nika'ari ba kiro aka we
ki kwai Gotri aka tipa kipe naha oti ya tukwa. Nika'ari ba kiro lotu wo aka o ki Gotri
mwanji rihi ti mwe naha kumbwa bwandau.
6 Wosiwani kale tapa'angi hatachi fisi kapwa mwa'ambwe torosindau ensel leto o
Gotri aka tipa kipe naha wu andosini hoko tokwe ya wu sira. Nika'ari wuhi ti kisi
nambwe, nimba hifweri naha tini wu injisini gol ba wosiro leti tini inaka wuhi tiki ya
wu tatipisinda.

7 Wosiwani kale himamwale ga dau mwa'ambwe opuri'opuri forito tapa'angi
hatachi fisi ensel ele ni tapa'angi hatachi fisi gol ba wosiro bapi le ya wunu ri ha. Dele
bapi mwe le, handa nambwe ete da ete da Gotri ri sembe enge a ti ele ki talesindau.
8 Wosiwani hiki to Gotri hi hinga okundau sumbu ki, e, ri kwambu ki sukwani ka
Gotri aka tipa kipe naha ki kwai ya tale. Woro ka aka tipa kipe naha rihi ki hima fori
apa hinde ri raru kumbwa. Minambwe naha. Kale tapa'angi hatachi fisi ensel le rataro
kale tapa'angi hatachi fisi kapwa mwa'ambwe le humbusiwambwa.

16

Gotri sembe enge a ti tapa'angi hatachi fisi bapi ki talesindau

1 Ete wosiwanumbwa a mendiwani o Gotri aka tipa kipe naha ki tumwa foti au
laka uchani ele tapa'angi hatachi fisi ensel leni ka hinga ya sawe, "Kunu ma ku ini
o tapa'angi hatachi fisi bapi ki talesindau Gotri sembe enge a ti, nuwe tiki ma ku
dawehenawa sa rai."
2 Ete wowani mwasero ensel rito ri bapi ti ri owehenawani nuwe tokwe ya rai.
Wowani amwaka miyafo andau kapwa okwechenakweche le ka fuku pe kapwa asa ri
wupa tini owero hima leki, e, ri mwale hingambwa setaro me tako tini lotu wondaro
hima leki ya sukwa.
3 Ete wosiwani mwasero ensel diya ki dau ensel forito bapi rihi ti ri dawehenawani
soluwara tiki ya rai. Wowani soluwara ti haro hima i fi hinga ya sira. Wosiwani o
soluwara ki dau inaka chele mwa'ambwe le tinda ete ya wu ha.
4 Ete wosiwanumbwa kapi ensel fisi diya ki dau ensel forito bapi rihi ti fwa namba
laka lenga, e, nuwe ki ki sukwandau fwa lenga ri owehenawani ele fwa hinga tinda
hima fi hinga ya sira.
5 Ete wosiwani a mendiwani fwa tini aulindau ensel rito ya ri sawe, "Mini funda
halaya naha, imbihumbwa mi daro tini apa ya ete mi da. wosini mindombwa kale
sumbu hinga mi wosiro ti, ele kapwa hima lei sumbu wasa tini norukweni kilini mi
haro.
6 Hinde wowani, wunu mini ni sembe haro mi himiyama hurahama lenga mi mwanji
bwarakarandaro hima lenga wunu ni wu yewani fi wuhi ti dawehenandaro. Woro o
keke, dawehenaro fi o tini wu a kinani ai wunu mi haro. O sumbu hinga ti, wui kapwa
sumbu wasa ai chikini o wu torohiro."
7 Wowani ani ai mendiwani tumwa fo o angu'omwe handau tei o ki uchani ya sawe,
"Ei, mwe naha, ele kwambu ga dau Gotri Apukolaka. Mindombwa ele hima i sumbu
ni mwe mwe naha kumbwa norukweni mi kilindau."
8 Ete wosiwanumbwa kale ensel namili diya ki dau ensel foto bapi rihi ti tapwaki
nika tenge ki ri dawehenawani, Gotri to rambwasiwani nika oti hima ele ni hi tito
wunu undau hinga wunu uni osukwachino kwambu ti ya ri toro.
9 Wosiwani hi omwesika naha to ka nika ki sukwani ele hima ni ya wunu unda.
Wondawani ele hima to kale kapwa mwa'ambwe ni rambwasiwani sukwandau Gotri
hi tini ya wu saweholiyanda. Wondani kapwa sumbu wuhi ti gumwa wu sisini Gotri
hi tini gamweche ri wu rasai nambwe.
10 Ete wosiwanumbwa kale ensel opuri'opuri diya ki dau ensel forito ka fuku pe
kapwa asa ri litindau tei tiki bapi rihi ti ya ri dawehena. Wowani sundu ti ka fuku pe
kapwa asa ri tako tokwe dau hima ele ki ya sukwa. Wokoni amwaka omwesika naha
ti wu mendindau tinga wui tarukwe tini ya wu ai setakutonda.
11 Ete wondawani ele hima amwaka tinga okwe tinga wunu ki sukwaro keke Gotri
ni ya wu saweholiya. Woro kapwa sumbu wuhi gumwa wu sisini Gotri ni sembe wu
ha nambwe.

12 Ete wosiwanumbwa kale ensel tapa'angi diya ki dau ensel forito bapi rihi ti
Yufuretis gara laka ki ya ri owehena. Wowani nika sukwa tokwe dau king apukolaka
leto ta kinani o Yufuretis gara laka oti ya gisaha.
13 O hinga wosiwani ani heiwani himamwale kapwa namili guku hinga ya sukwa.
Wu sukwaro ti, ka seke chele hopo laka ri takisopo ki, ka fuku pe kapwa asa ri takisopo
ki, e, nimba gamboni Gotri mwanji bwarakarandau hima ri takisopo ki sukwaro.
14 Dele himamwale kapwa namili to kwambu chele sumbu ambwe sumbu ambwe
wu wosindau. Wundo dele nuwe ki aulindau king apukolaka le tambwa wu ini wunu
ratani forukumbwa ya wunu waukonda, wosiwa wu saini ele kwambu ga dau Gotri to
ondiyasiro gisi tiki au ti wu anaye kinani.
15 "Ma mendi! Kunu tambwa hiliya hima hinga o a sukwakonda. O keke hima fori
ri tukuya nambwe misumbwe ete ri dasini nika'ari rihi ti ete ri injisini ri dau ti, ori
hima hinga sa ri eripe'aripe. Hinde wowani, o hinga ri wowa nimba nimba ri ini hima
apweli ki huruhumba hinga hinde apa ri hei kumbwa."
16 Ete wosini kale himamwale kapwa to dele nuwe ki aulindau king apukolaka leni
wu ratani ya wunu wau, Hipuru mwanji ki, Amaketon, hinga sawendau michi tiki.
17 Ete wosiwanumbwa kale ensel tapa'angi hatachi funda diya ki dau ensel jipe naha
to bapi rihi ti ausuwa tenge ki ya ri dawehena. Wowani Gotri aka tipa kipe naha ki
dau Gotri linindau tei ki tumwa foti hapa tinga uchawani hoko tokwe ya sira. Siraro
mwanji mwe ti ka hinga ya ri sawe, "Opito, humbuhiro!"
18 Ete wokowani lewaunandau hi le okuni ikowani ata laka hinga fo ya gi. Wokowani
niri ti kururumbararakowani minawe laka ti ya di. Ka minawe, omwesika naha ki
diro, imbihumbwa do nuwe ki daro himako ka minawe laka hinga fo diwani wu hei
nambwe.
19 Ete wowani ko omwesika laka oti nuwe tipa namili ya huwa. Wondawani ele
hima wui ko laka le ya lendoni sikanda. O sumbu hinga Bapilon ko omwesika laka ki
sukwaro ti, Gotri ele ti sumbu ni tinda ri hambwasini sembe enge a omwesika rihi ni
sawendau waini kapu uku tini ri hasiwani ti aro.
20 Wondawani soluwara haweisindau ele ko hinga gainandawani ele gimba laka
hinga tinda beheni ya rainda.
21 Ete wondawani aisi hinga siraro mwa laka ti sipetuko gwarituko hinga ya sikanda.
Ka sipetuko gwarituko hinga funda funda sikandaro nomo ti kopi beki nomo hinga. Ka
mwa laka sikani hima i tape tenge ki yendaro ti, o niri we ki sikandaro. O mwa laka
sipetuko gwarituko hinga sikani ele hima ni walambe naha ki wunu yendaro keke
Gotri ni kapwa mwanji naha tiki ya wu saweholiyanda.

17

Numbo tenge humwe laka amwaka omwesika ti mendiro

1 Kale tapa'angi hatachi fisi bapi tororo ensel lei nindo ki forito tani ya ani sawe,
"Mini ma ta! Kari kwai numbo tenge humwe laka fwa tenge leki ti linindau ti, nomo
wasa tihi o ti torokonda. Woro o tini mini a mekukondau.
2 Do nuwe ki dau king apukolaka le ka numbo tenge humwe laka ga kapwa sumbu
omwesika naha ki wu wondaro. Wondawani nuwe ki dau hima le okwe o numbo
tenge humwe gambwa kapwa sumbu wondau sumbu ti waini uku hinga wu asini wu
ambwatinambwatiro."
3 Ete wosiwani Gotri Himamwale ani ki kwambu naha sukwakowani o ensel to hima
da nambwe michi tiki ya ani ra'ai. O michi ki a dani ani heiwani humwe foti fuku pe
kapwa asa tape naro naha o tenge ki ya ti lininda. Ka fuku pe kapwa asa i tape ki hi
miyafo naha kai kaisindau. Kale hi miyafo kaisiro ti, Gotri ni saweholiyandau hi leni
kaisiro. Ka kapwa asa i mwa ti tapa'angi hatachi fisi, e, mambanga rihi ti tapa'angi
tapa'angi.

4 Ka humwe nikaˈari naro naha ga narongwehe ga ti injisini, gol ba wosiro kaˈapwe
ba fwele, ya laka ki randau humokutoche le, e, sel to wosiro hachasiki tuko le ya
ti soˈoisi. Wosini gol ba wosiro kapu foti ti tapa ki ya ti torosinda. O kapu we ki
Gotri miyaningisopo ki wembisa naha sirandau sumbu ambwe lenga, hima fwelenga
ti wosindaro kapwa kisi naha sumbu lenga, o kumbwa ya talesinda.
5 Ete wondani hi tihi ti mwakambe tihi tiki ya kaisinda. Woro o hi mu mwe ti
yanisindau. Hi mwe ti ka hinga: “Bapilon ko omwesika laka, do nuwe ki dau numbo
tenge humwe lenga ele kapwa naha sumbu lenga o wui nuwakapwamu.”
6 O humwe tombwa Gotri himiyama hurahama lenga Jisas hi tini amwei sawendau
hima lenga tindombwa wunu yeni siro. Ete ani heiwani ele ti yero hima fi tini ti a asini
ambwatinambwati humwe hinga ya ti sirasinda. Woro o tini ani heikoni a apapanasini
inaka miyafo ya ani hambwanda.
7 Ete wondawani o ensel tombwa ya ani sawe, “Hinde wowani inaka miyafo mi
hambwandau? Ka humwe ga, ti litiro tapaˈangi hatachi fisi mwa lenga tapaˈangi
tapaˈangi mambanga ga dau fuku pe kapwa asa ka ga fi mwanji yani o mini a
mekusikonda.
8 Woro do fuku pe kapwa asa mi heiro ti, imbihumbwa ri daro, apa ai ri da
numbwa. Woro ichekai kaimbwa naha ambwenda nambwe o wa we ri andosini ri
sukwani ri dawa walambe ya rini ikonda. Imbihumbwa Gotri do nuwe ga niri ga
ri wosi nambwe gisi ki himamwale ga dau Gotri chengi o ki hi wuhi kai nambwe
ele hima hinga tinda ete ori fuku pe kapwa asa ni wu heini inaka miyafo o wu
wohambwakahambwandakonda. Hinde wowani, imbihumbwa ri daro ti, apa ri da
numbwa, woro ichakai o ri ai sukwakonda.
9 “Inaka kipe hambwandau hima ritombwa apa kale mwaˈambwe ri hambwano.
Kale tapaˈangi hatachi fisi mwa rihi le, tapaˈangi hatachi fisi gimba leni sawero. Woro
o humwe tapaˈangi hatachi fisi gimba tenge ki kau ya ti lininda. Kale tapaˈangi hatachi
fisi mwa rihi, tapaˈangi hatachi fisi king apukolaka leni sawero.
10 Woro tapaˈangimbwa rairo. Wosiwani funda ri o ya da. Fori waya sukwakonda.
Woro ri sukwawa gisi faiche naha do nuwe ki ri dakonda.
11 Ka fuku pe kapwa asa imbihumbwa ri dasini apa ri da nambwe sindau ti, kale
tapaˈangi hatachi fisi king apukolaka diya ki sukwakondau king apukolaka tini sawero.
Rini kale tapaˈangi hatachi fisi king apukolaka wui hima kupu fo. Woro rini okwe o
tinda walambe rini ikonda.
12 “Woro mi heiro tapaˈangi tapaˈangi mambanga rihi ti, tapaˈangi tapaˈangi king
apukolaka ni sawero. Woro wu sukwa nambwe. Wu sukwawa ka fuku pe kapwa
asa i kwambu hingambwa wu torosini amwa funda naha king apukolaka hinga o wu
dakonda.
13 Kale king apukolaka wunu inaka funda naha kumbwa wu hambwa sindau.
Kwambu wuhi lenga hi omwesika wuhi lenga tinda ete ka fuku pe kapwa asa numbwa
wu ha sindau.
14 Wosiwa Sipisip Che ringa wu anayeni Sipisip Che rito wunu dikikonda. Hinde
wowani, rini ele apukolaka lei Apukolaka, ele king apukolaka lei King Apukolaka.
Woro o gisi ki, tumwa rihi wu mendini wu sirinandau hima le, rihi naha nasiro hima
le, e, ri mwanji naha tumbwa wu mendini wu sirinandau hima le, wunu Sipisip Che
ringa funda wu etisini o au anaye sumbu ni wu dikikondau.”
15 Wosini ri ai ani sawe, “Ka numbo tenge humwe laka kale fwa i tenge ki linindaro ti
mi heiro. Ele fwa hinga, dele nuwe mapwa ki dau ko laka le, do nuwe ki dau himiyama
hurahama le, ele tape ba fwele, e, ele mwanji gale ba fwele, wunu ni sawero.
16 Kale tapaˈangi tapaˈangi mambanga mi heiro lenga ka fuku pe kapwa asa ga, wunu
tinda ete ka numbo tenge humwe laka ni o wu omwemendindakonda. Wondani ele ti
soˈoisiro mwaˈambwe tihi tinda ete wu sendangosiwa hima tapembwa ya ti dakonda.

Wosiwa hima tape tihi tini sumbwe sekwasani wu andani gamwe le hi tiki tinda ya wu tundakonda.
17 Woro mwe naha, Gotri o inaka hinga wunu owesiwa imbihumbwa ri hambwaro hingambwa ya wu wosikonda. Inaka funda naha wu hambwasini king apukolaka wu etikoro kwambu ti ka fuku pe kapwa asa numbwa o ya wu hakonda. Wosini ete ri wondawa i ini ri ambwe kinani Gotri rini sawesiro gisi kumbwa ya ri ambwekonda.
18 Woro ka humwe mi heiro ti, ele nuwe mapwa ki dau king apukolaka leni aulindau ka ko omwesika laka ni sawero.”

18

Bapilon ko laka walambe iro

1 Ete wosiwanumbwa ani ai heiwani ensel foti hewen ko hanja'aisini ya sika. Rini kwambu rihi tinga ka'apwe rihi lenga ri tawani o ka'apwe rihi to do nuwe ni funda ete taiyani ya i.
2 Wosiwani hapa tinga ri uchani ya ri sawe:
“Bapilon ko laka oti walambe ihiro! Walambe naha ki ihiro!
Apa ambusuwa le o ko ki huwondikawondindawani himamwale kapwa le okwe o kumbwa ichi'uchandau.
Wondawani kapwa miya naha apwe le, kapwa ata gindau apwe le, e, kapwa apwe ba fwele o kumbwa hanga'i hangatanda.
3 Hinde wowani, ambwatinambwatini ti wosindaro hima i humwe sawe sumbu tihi ti, waini uku kwambu tihi hinga, ele himiyama hurahama hinga tinda ete wu aro.
Nuwe ki dau king apukolaka le o humwe ga kapwa sumbu wu wosindaro.
Wondawani nuwe ki dau pisinis hima le humbunda nambwe okokona tihi ki ya omwesika naha wu raro.”
4 Ete wosiwani tumwa foti hewen ko ki a mendiwani ka hinga ya sawe,
“Ai himiyama hurahama le, o ko ma tini hanja'aisini ma ku sira.
Foki kapwa sumbu tihi ki o ku rarukonda, wosini tini ga kapwa sumbu wasa o ku torokonda.
5 Hinde wowani, kapwa sumbu tihi ti omwesika naha ki ti wauwani rauni hewen ko ga anachikisindau.
Wosiwani Gotri ele ti kapwa sumbu ni ri hambwasindau.
6 Kunu ni ti wosiro sumbu hingambwa o sumbu wasa hingambwa ma ku ai tini ku wosi.
Woro, kapwa sumbu funda ri kunu ti wosiro ti nawa, kunu ga o sumbu hingambwa wasa fisi anangausini ma tini ku ha.
Uku sumbwe kapu fisi ki anahulehusiro waini uku kwambu ti kunu ti haro ti nawa, kunu ga o sumbu hingambwa wasa ti uku sumbwe kapu funda riki anahulehusiro waini uku kwambu naha tini ma tini ku ha.
7 Hi tihi tini ti rasaindani ya laka ki randau mwa'ambwe miyafo naha ni wausini ti linindaro.
O keke nomo miyafo naha ki ma tini ku hawa inaka ki sawekawe sumbu ti wosindaro o ti sumbu wasa chikini sa ti ichakandani amwaka miyafo naha sa ti mendinda.
Inaka tihi ki ka hinga ti hambwaro:
‘Ani kwini, hi ucha humwe laka, wosini kwini linindau tei ki a linindau.
Ani himanguto hinga nimba a da numbwa.
Nomo hinde apa ani ki sirawa ani ichaka kumbwa. Minambwe naha!’
8 O hinga keke, kapwa mwa'ambwe naha le gisi funda rukumbwa tini ki o sukwakonda.
Hahungo kapwa naha le tini ki sukwandawa ichaka omwesika naha ki kangundawa iche miyafo naha ya sukwandakonda.
Wondawa hi ti Bapilon ko laka o tini ya ukonda.

Mwe naha, tini ni kilisini kapwa sumbu wasa tihi tini handau Apukolaka Gotri to
kwambu chele."
9 Do nuwe pe king apukolaka le, tini ga kapwa sumbu wu wondani ele ti okokona
sumbu ni sirinandaro le, wu heiwani hi ti o humwe ni uni hiki ti norini raundawa wu
ichakandani inaka wuhi le ya wu yetupwandakonda.
10 Wondani o amwaka omwesika ti mendindau tini wu heini wu akini ini apahime
wu etisini ka hinga ya wu sawekonda, "Aiyo fiya! Aiyo fiya, Bapilon ko laka. Nini
kwambu omwesika laka ga ni daro. Woro amwa funda naha ki kapwa sumbu wasa
nihi le nini ki o sukwahiro!"
11 Wosiwa nuwe ki dau pisinis hima le o ko laka keke wu ichakandani sembe nomo
ti ya wunu sukwandakonda. Hinde wowani, mwaˈambwe wuhi wungwa namoga apa
wu ji kumbwa.
12 Ele wu wondaro mwaˈambwe le kale: gol, silifa, humokuto kipe naha le, sel
ki wosiro hachasiki tuko le, nikaˈari wamwa kipe naha le, nikaˈari naro ba fwele,
arifefenaha silika nikaˈari fwele, ele kuwa kipe me ba fwele, omwe laka hi foti, elefen,
lei fu ki wosiro mwaˈambwe le, ya laka ki randau me lenga buras lenga aini lenga, e,
wange chele humokuto lenga ele ki wosiro mwaˈambwe ba fwele.
13 Wu wondaro mwaˈambwe fwele okwe kale: Kuwa kipe tandau weli fo hi ti,
sinamon, wo ba fo hi ti, sipais, kuwa kipe tandau paura le, kukwe chele giris le, sanda
kipe le, waini uku lenga weli uku lenga, falawa kipe lenga witi mwe lenga, bulumakau
lenga sipisip lenga, hosi lenga omwe longondau kari lenga, himamwale tinga dau tau
ra himache lenga, woro kale mwaˈambwe hinga tinda ete hinde apa wu ra kumbwa.
14 Pisinis hima ele apa ka hinga o wu sawekonda: "Sembe nihi ki ni toro ki au nini
saindau mwaˈambwe hinga le tinda nini hanjaˈairo. Ele ya laka ki randau mwaˈambwe
kipe naha lenga ele kaˈapwe kipe naha nihi lenga tinda ete nini hanjaˈairo. Hima le
imbihumbwa nini heiwani ya mwaˈambwe chele ni daro hinga apa o hinga hinde ai
nini hei kumbwa!"
15 Kale pisinis hima le, wunu o ko laka ki wu dasini kale mwaˈambwe kipe naha
wuhi ki ya tau wu rani ya omwesika laka wu torondaro ti, o ko laka nomo raro tini wu
heini ya wu akindakonda. Wofunu apahime wu etisini sembe nomo wunu indawa ya
wu ichakandakonda.
16 Wondani ya wu sawekonda, "Aiyo fiya! Aiyo fiya, do ko omwesika laka.
Imbihumbwa nikaˈari wamwa kipe naha le, nikaˈari naro ba fwele, hima tape ki ti
injisini gol ki wosiro kaˈapwe le, humokuto kipe naha le, e, sel ki wosiro hachasiki
tuko le ti soˈoindaro.
17 Woro amwa funda naha kumbwa ele ya mwaˈambwe tihi tinda ete walambe
ihiro!"
Ele sipi torondau hima lenga, sipi ki rarusini ko ba fweleki i kinani ya haro hima
lenga, sipi tau randau hima lenga, e, soluwara ki ya tau randau ele hima hinga tinda
ete Bapilon ko laka tini apahime ya wu enindakonda.
18 Ete wondani o hi tini undau hiki ti wu heisini ka hinga wu uchani ya wu
sawekonda, "Hinde na ko laka to do ko laka hingambwa dau?"
19 Ete wondani hapi ti mwa wuhi ki wu rawau rawau sembe nomo wunu indawani
wu ichakakoni ya wu sawe, "Aiyo fiya! Aiyo fiya, do ko omwesika laka. Ele yapai
chele sipi soluwara ki o ko laka ya chele hima le keke ya tau wu rani ya miyafo naha
wu torondaro! Aiyo fiya! Amwa funda naha kumbwa walambe ete fiya tini iro!"
20 "Mini hewen, tini ki sukwaro sumbu keke ma eripeˈaripe. Kunu Gotri himiyama
hurahama le, kunu Jisas himache le, e, kunu imbihumbwa Gotri mwanji bwarakaran-
daro hima le, kunu tinda ete do ko laka ni wosiro sumbu tini ku heini ma ku
eripeˈaripe. Hinde wowani, Gotri ka ko laka kunu wosiro kapwa sumbu tini ri heini ri
kilisini kapwa sumbu wasa o tini ri hasinda."

21 Ka mwanji ini humbuwani talihapa ga dau ensel fori witi tumbulindau humokuto
laka hinga fotini ri toroni rasaini soluwara we ki ya ri rawai. Wosini ya ri sawe,
“Ka humokuto laka ni rawairo hingambwa ka Bapilon ko laka ni o hingambwa o
rawaikonda. Wosiwa hima o ko ni apa hinde ai hei kumbwa.
22 Wosiwa gita yendau ata ti, ata gale kipe sukwandau mwa'ambwe le gindau ti,
hambangini yendau ata le, fu wuichindau ata le, ele ata ba fwele apa nini ki hinde wu
ai mendi kumbwa. Hima le tau ba fwele ra kinani hambwa kipe wu tororo ti, ele hima
hinga nini ga hinde ai dawa apa wu hei kumbwa. Witi tumbulindau humokuto ata ti
nini ki hinde apa ai wu mendi kumbwa.
23 Lamu okundau hi ti nini ki hinde apa ai oku kumbwa. Humwe hura anahop-
wekondau tumwa ti, nini ki hinde apa wu ai mendi kumbwa. Nini ki ya tau randaro
pisinis hima le, wunu hi chele, ele nuwe mapwa ki dau pisinis hima leni mwasendaro.
Wondawani ele hima ni wasisaya bomo fweleki wunu ni gambolombondaro.”
24 Gotri o ko laka ni heiwani ri mwanji bwarakarandaro hima lenga ri himiyama
hurahama lenga wunu yeni sindaro. O keke ele sumbu wasa tihi nomo omwesika laka
tini haro. Nuwe ki daro hima leni yeni sindaro nomo ti okwe Bapilon ko laka numbwa
o ri hakonda.

19

Himiyama hurahama le Bapilon ko laka walambe iro tini wu eripe'aripero

1 O sumbu hinga humbusiwani dani ini a mendiwani tumwa foti himiyama
hurahama miyafo naha uchandau tumwa hinga hewen ko ki ka hinga uchani ya wu
sawe, “Gotri hi tini ma nu rasai! Nui Gotri rindombwa nunu ri ai ri rataro. Rindombwa
hi omwesika tinga kwambu tinga rini kumbwa dau.
2 Rini ele hima i sumbu ni ri kilindau ti, rindombwa mwe naha kumbwa kipe naha
norukweni ri kilindau! Ka numbo tenge humwe tombwa ele nuwe pe himiyama
hurahama leni o ti humwe sawe sumbu kumbwa walambe naha wunu ti wosiro. O
keke Gotri kapwa sumbu wasa tini haro. Tindombwa Gotri tau ra hima ele ni ti yeni
ti sindaro ti keke Gotri nomo wasa tini haro.”
3 Wosinumbwa wu ai uchani sawe, “Gotri hi tini ma nu rasai! Hinde wowani, ka ko
laka ni turo hiki ti gisi gisi ete rau ete raundano.”
4 Wondawani kale 24 mekupu hima laka lenga kale himamwale ga dau mwa'ambwe
opuri'opuri lenga Gotri linindau tei mu tiki wu opulisini lotu rini wu wosini ka hinga
ya wu sawe, “Mwe naha, Gotri hi tunumbwa ma nu rasai!”
5 Ete wondawani Gotri linindau tei ki tumwa foti uchani ka hinga ya sawe, “Kunu hi
nambwe hima lenga hi chele hima lenga, kunu Gotri tau ra himache hinga ku dasini
rini ni ku akindau ti, hi rihi tunumbwa ma ku rasai!”

Sipisip Che ri humwe hopwewani ahirahi laka woni wu aro

6 Ete wosiwanumbwa ata foti a mendiwani ele himiyama hurahama wausiro apweli
nindo tiki sukwandau ata hinga fo ya ta. Ata mwe ti a mendiwani fwa'au to wulondau
hinga, e, niri to kururumbararandau hinga ya ta. Ucharo ata mwe oti ka hinga ya
sawe, “Apukolaka nui Gotri hi tini ma nu rasai! Hinde wowani, ele kwambu hinga
rini kumbwa dawani King Apukolaka hinga ri aulindau.
7 Apa nunu nu kipehekini ma nu eripe'aripe, wosini hi omwesika naha rini numbwa
ma nu ha! Hinde wowani, Sipisip Che ri humwe hopwe kinani sawesiro gisi ti
sukwahiro. Wondawani ri hopweno humwe okwe ti otokunahiro.
8 Gotri nika'ari wamwa ako kipe naha lenjilenjinandau foti tini hasiwani ti inji ki
ya ti owesinda.” Ka nika'ari wamwa kipe naha, Gotri ri himiyama hurahama le wu
wosiro sumbu kipe tini sawero.

9 Wowani o ensel tombwa ya ani sawe, “Mini ka mwanji chengi tiki ma kai: Kale
hima Gotri wunu uchawani wu tani Sipisip Che ri humwe hopwe ahirahi wu andau ti,
wunu sa wu eripe'aripe.” Wosini ri bwaro mwanji tipa ya ri ani sawe, “Doha'a mwanji
o Gotri to bwaro mwanji mwe naha.”
10 Ete wowani ori ensel seke mu tiki ani opulisini rini ni a lotu wokowani ya ri
ani sawe, “Apa o sumbu hinga wosi kei! Ani mini ga ele mi hiparakambwe lenga
Gotri tau funda nu randani Jisas hi tini amwei nu sawendau. Woro mini Gotri funda
naha numbwa ma lotu wo. Woro ma nu hambwa, Jisas hi tini amwei nu sawendau
ti, imbihumbwa Gotri mwanji bwarakarandaro hima leni Gotri Himamwale to wunu
rasaiwani wu bwarakarandaro hingambwa, nunu okwe o hingambwa Jisas hi tini
amwei nu sawendau.”

Hima fori hosi wamwa tenge ki lininda

11 Ete wosiwanumbwa hewen ko ani heiwani tukwawani hosi wamwa foti ya da.
O hosi tenge ki linindau hima hi ti ka: “Ondiya Hima,” wosini “Sumbu Mwe Wonda
Hima.” E, ori hima kilino sumbu rihi ti, au anayendau sumbu rihi ti, rini sumbu kipe
naha tumbwa ri sirinani o tau ri randau.
12 Miya rihi ti hi tito lilinani okundau hinga, wondani king apukolaka to letindau
hati ti mwa rihi ki kau miyafo naha letisindau. Hima tape rihi ki hi rihi ti rini kaisinda.
Woro rindombwa o hi ni hambwandau, hima ba fwele hambwanda nambwe.
13 Ri injisindau nika'ari huwe ti, hima fi ki walini rasukwaro. Wosiwani hi ti ka hinga
rini wu uchasindau: “Gotri mwanji.”
14 Hewen ko ki dau au anaye hima le hosi wamwa tenge wuhi leki wu litisini rini
ni sirinani ya wu inda. Hima tape wuhi le nika'ari wamwa ako kipe naha leni wu
injisindau.
15 Gipi huwe au naha foti takisopo we rihi ki dasini hoko tokwe ya sirasinda. Woro
o gipi huwe laka ki ele himiyama hurahama ni ya ri yekutokonda. Wondani aini ki
wosiro kumbo laka ri torosini ele hima ni ya wunu ri aulikonda. Wondani waini mwe
ti humokuto ki ri timbisewa waini uku ya raikonda. Waini uku mwe ti ele kwambu ga
dau Gotri ri sembe enge a tini sawero.
16 Nika'ari tenge rihi ki, e, seke rihi ki hi fo kaisindau. Hi mwe ti ka hinga: King
apukolaka lei King Apukolaka, apukolaka hima lei Apukolaka.
17 Wosiwani ani heiwani ensel fo nika alase naha ki ya ri eninda. Wosini ele apwe
niri tiki kau hangandau leni hapa ga ri uchani ya ri sawe, “Kunu ma tani Gotri
otokunaro ahirahi ano michi tiki ku wau.
18 Wosini apa king apukolaka hima omwe le, au anayendau hima le wui apukolaka
i hima omwe le, hima kwambu le wui hima omwe le, hosi omwe le, hosi tenge ki
linindau hima le wui hima omwe le, e, ele hima wui hima omwe le, lalaunasini dau
hima lenga nindumwasari tau randau hima lenga, e, hi nambwe hima lenga hi chele
hima lenga, ele wui hima omwe le ku a to.”
19 Wosiwani ani heiwani ka fuku pe kapwa asa ga nuwe ki aulindau king apukolaka
lenga, e, ele wui au anaye hima lenga ya wu wausi, hosi tenge ki linindau hima ga ri
au anaye himache lenga wu anaye ki.
20 Wosini wu anayendawani fuku pe kapwa asa ga nimba gamboni Gotri mwanji ni
bwarakarandaro hima ga toroningini kalapus tiki ya fini rawaru. Ka nimba gamboni
Gotri mwanji bwarakarandaro hima ri fuku pe kapwa asa i miyaningisopo ki sumbu
kwambu ba fwele miyafo naha ri wosindaro. O sumbu hinga ri wo wo fuku pe kapwa
asa i wupa ni tororo hima lenga ri mwale hinga setaro me tako ni lotu wondaro hima
lenga wunu ni gambondaro. Fuku pe kapwa asa ga nimba gamboni Gotri mwanji
bwarakarandaro hima ga kalapus tiki fini rawarusiwani fi ha nambwe himamwale

tinga ete fi dawani fini ai toroni humokuto fo, hi ti, salifa, to okuni sukwandau wa laka we ki ya fini ai rawai.
21 Wosini hosi tenge ki linindaro hima ori fi au anaye himako ni takisopo rihi ki daro gipi huwe laka ti sirani wunu yewani ya wu ha. Ete wosiwani ele apwe hangani sikani hima tape wuhi le andawani sembe wuhi le ya wunu tale.

20

Saiten kalapus ki 1,000 asama hinga dano

1 Ete wosiwanumbwa ani ai heiwani ensel fori hewen ko ti ri andosini nuwe tokwe ya ri sika. Ri sikaro ti, kaimbwa naha ambwenda nambwe wa tukwandau ki tinga seni kupu laka fonga ri toro toro ya ri sika.
2 Wosini ka imbihumbwa kapwa daro seke chele hopo laka ri toroni o seni kupu ki 1,000 asama hinga ri da kinani ya rini injisi. Hopo mwe ri, hima lei seke soko tini ete ri yendau, rini Saiten.
3 Wosini ambwenda nambwe wa o ki rini rawaisini rini lokimwosini wupa ri wosi ki mwa'ambwe ya ri gihisi. Wosiwa Saiten apa ele himiyama hurahama ni hinde wunu ai gambolombo kumbwa. Rini o ki 1,000 asama hinga ri dawa ele asama ini sa humbu. Wosiwambwa rini hanja'aiwa gisi faiche naha ki ori ai ichi'uchakonda.
4 Ete wosiwani ani ai heiwani king apukolaka litindau tei leki hima fwele ya wu lininda. Hima mwe le, Gotri kwambu wunu hasiwani ele hima i sumbu ni wu kilikondau. Wosini ani ai heiwani Jisas hi ni amwei wondani Gotri mwanji tini kwambu tiki wu bwandaro keke kwele tokwe wunu takutoro hima lei himamwale ti ya da. Wunu ka fuku pe kapwa asa ringa ri mwale tinga fini wu lotu woni wui mwakambe ki'i wui tapa ki wupa rihi wu toro nambwe. Woro wundo wu ai saisini Kurais ga 1,000 asama king apukolaka hinga ya wu aulindakonda.
5 E, haro hima ba fwele wunu wu ai sai hinga. Wunu ka 1,000 asama humbuwambwa wu ai saikonda. Do 1,000 asama ni mwaseni ai saindau sumbu ni 'Metengei Naha Ai Saindau Sumbu' hinga nu uchandau.
6 Kale metengei naha ai sairo hima le sa wu eripendani kipe naha ki sa wu da. Hinde wowani, gumwa ki wu ai hano sumbu ti wunu ki kwambu nambwe, hinde wunu auli kumbwa. Mina. Wunu Gotri ga Jisas ga fi puris hima hinga wu dasini 1,000 asama Kurais ga king apukolaka hinga wu aulindakonda.

Saiten walambe naha ihiro

7 Ka 1,000 asama ini humbuwa Saiten kalapus rihi ki ri daro ti, rini andosiwa ya ri sirakonda.
8 Wosini ele nuwe soko opuri'opuri ki dau Gok, Mekok nandau himiyama hurahama le wu wauni au anaye kinani mwanji fwele ya wunu ri gambokonda. Wu waukondau hima mwe le, wunu munguche hapiche hinga.
9 Wosini ele wataki nuwe ki seke'au tapa'au wu ani wu ini Gotri himiyama hurahama au anaye ki wausindau lenga Gotri okokonandau ka ko laka ga ya wu haweikonda. Wondawa hi laka foti hewen ko tiki sikani ya wunu ukonda.
10 Wosini wunu gamboro Saiten ni toroni humokuto fo, hi ti, Salifa, to okuni sukwandau wa laka we ki ya rini rawaikonda. Woro o wa laka kumbwa imbihumbwa fuku pe kapwa asa ga, nimba gamboni Gotri mwanji tini bwarakarandaro hima ringa, o fini rawaisinda. Wosiwa niliki tapwaki amwaka ti ya ete wu mendindakonda.

Mwanji jipe naha bwano gisi

11 Ete wosiwanumbwa ani ai heiwani hima fori king apukolaka litindau tei wamwa naha ki ya ri lininda. Wondawani niri tinga nuwe tinga ri miyaningisopo ki fihiti akini isiwani gamweche ri dawani wu hei nambwe.

12 Wosiwani ani heiwani haro himako, hi chele hima lenga hi nambwe hima
lenga, King Apukolaka litindau tei miyaningisopo ki ya wu eninda. Wondawani King
Apukolaka tei tiki litiro hima ori to buku fwele ya ri tukwa. Woro buku foti himamwale
ga dau buku. Wosini haro hima le wu wosindaro sumbu hinga tinda ete kaisindau ele
buku hei hei funda funda ya wunu ri kilinda.
13 Woroti soluwara we tiki haro hima le wu ai saiwani, hasini ambusuwa ko ki daro
hima le wu ai saiwani, ori koti mendindau hima ri ele hima wu wosindaro sumbu leni
funda funda ya wunu ri kilinda.
14 Wosini hasini ambusuwa ko ki daro hima le ri toroni hi omwesika naha okuni
sukwandau wa laka o ki ya wunu ri rawai. Ka hi dau wa laka ki raindau sumbu ti,
gumwa ki ai handau sumbu.
15 Woro ka gisi ki ka koti mendindau hima ri hima foi hi ti ka himamwale ga dau
buku ki ri hei nambwe ti nawa, o apa rini toroni ka hi laka saindau wa we ki ya rini
rawaikonda.

21

Niri ako ga nuwe ako ga

1 Ete wosiwanumbwa ani ai heiwani niri ako ga nuwe ako ga ya sukwasinda.
Metengei naha wosiro niri tinga nuwe tinga ini humburo. Soluwara ti okwe o
hingambwa gainaro.
2 Ete wosiwani ani heiwani Ko Kipe Naha, Jerusalem ko ako ti, Gotri ga hewen ko ki
daro ti, hewen ko ti hanja'aisini nuwe tokwe ya sika. Jerusalem ko ako mwe ti, ka'apwe
tihi ti himiyama to hima foringa anahopwe kinani so'oindau ka'apwe kipe naha hinga
tini ti so'oini ti otokunasindau.
3 Wosiwani tumwa foti a mendiwani king apukolaka linindau tei tiki hapa tinga ka
hinga ya ucha, “Apa Gotri aka ti hima lei nindo naha ki o da. Wosiwa rini wunu ga ri
dawa, wunu ri himiyama hurahama hinga wu dano. Mwe naha, Gotri wunu ga ete ri
dakondau. Wosini rindombwa wui Gotri minde naha ri dano.
4 Meri'uku wuhi le ya wunu hindikonda. Wosiwa hima handau sumbu, sembe
amwaka andau sumbu, ichakandau sumbu, e, amwaka mendindau sumbu hinde wu
ai mendi kumbwa. Kale imbihumbwa pe sumbu hinga tinda ete humbuhiro.”
5 Ete wowani King Apukolaka litindau tei tenge ki linindau hima ori ya sawe, “Ma
mendi! Dele mwa'ambwe hinga tinda anandi ani ai wosindau!” Wosini ya ri ai sawe,
“Do mwanji mini a sawero chengi ki ma kai. Doha'a mwanji himiyama hurahama le
sembe mwe naha wu hano mwanji mwe naha.”
6 Wosini ya ri ani sawe, “Ele mwa'ambwe hinga tinda o sukwahito. Woro ani
andombwa a mwasesini andombwa ani ai jepisindau. Ani andombwa ele mwa'ambwe
tinda ete a wosini a humbundau hima mu naha. E, hima fori uku sumbwe hi tinga rini
saino ti, rini ani ohounawa o ete da ete da himamwale ga dau uku ti ri ano. Ka uku
mwa'ambwe fotini huwandari handau hinga rini ani hano.
7 E, hima ri au anayendau sumbu ti ri dikiwa, dele mwa'ambwe ri toro sindau.
Wosiwa ani ri Gotri hinga a dawa, rini ai che hinga ri dano.
8 Woro somuru somuru indaro hima le, sembe ha nambwe hima le, kapwa sumbu
ambwe kapwa sumbu ambwe wosindaro hima le, hima ni yeni sindaro hima le, hima
i humwe sawendaro hima le, wasisaya wosindaro hima le, gambolombo gotri ni lotu
wondaro hima le, e, mwanji nimba gambondaro hima le, wunu wu ino ko wuhi ti,
humokuto fo hi ti, Salifa, to okuni sukwandau wa laka. Doha'a o ti gumwa ki ai handau
sumbu.”

Jerusalem ko ako

9 Ete wosiwani kapwa mwa'ambwe talesindau kale tapa'angi hatachi fisi bapi leni tororo tapa'angi hatachi fisi ensel lei nindo ki forito tani ya ri ani sawe, “Ma tawa Sipisip Che ri hopweno humwe ti mini a mekusi.” Kapwa mwa'ambwe mwe le, hima walambe i kinani jepini sukwakondau tapa'angi hatachi fisi sumbu leni sawero.
10 Ete wowani Gotri Himamwale ani ki kwambu naha ki sukwakowani ensel fori ani rani gimba huwe laka foki ya ri ani rakau. Wosini Gotri ga hewen ko ki daro Jerusalem, Ko Laka Kipe Naha, sikaro ti ya ri ani mekusi.
11 Gotri hi laka ti o ko laka ki okundau. Ka okundau hi mwe ti, ya laka ki randau humokuto kipe naha fo, hi ti Jasipa, to lenjilenjinandau hinga. Woro Jasipa mwe ti halaya naha sini dau fwa tini heindau hinga.
12 Ini ti ka ko ako ni haweini injisindau ti kaumbwa naha. Ini injisiro ki rarususirasindau lengenumbo ti tapa'angi tapa'angi hatachi fisi. Wosiwani tapa'angi tapa'angi hatachi fisi ensel le ele lengenumbo ki tandini ya wu eninda. Woro ele lengenumbo ki kale tapa'angi tapa'angi hatachi fisi Isurel hima lei hi ti funda funda kaisiwani ya da.
13 Nika sukwa tokwe wosiro lengenumbo ti namili, waku angi fo tokwe wosiro lengenumbo ti namili, waku angi ba fo tokwe wosiro lengenumbo ti namili, wosini nika rai mapwa tokwe wosiro lengenumbo ti namili.
14 O ko laka ni ini injisiwani o ini ni toronambusindau worumbo le tapa'angi tapa'angi hatachi fisi. Ele worumbo ki tapa'angi tapa'angi hatachi fisi Sipisip Che ri Himache hi wuhi ti funda funda o kaisinda.
15 Kari ensel ani ga mwanji bwandaro ti, gol ba wosiro chikindau kumbo foti ya ri torosinda. Ri chikino mwa'ambwe mwe le, ka ko laka i lengenumbo lenga o ko laka ni injini haweisindau ini tinga ri chikino.
16 Ka ko laka ti huwe tinga bwanja tinga fini ete na hingambwa anameteisindau. O ensel ko laka oti ri kumbo ki ri chikini heiwani, ambwe ti 2,400 kilomita hinga. Aka tuwo ambwe rasairo ti, bwanja ti, huwe ti, wunu tinda ete o ambwe kumbwa.
17 Wosini ini ti okwe ri chikiwani rauro ambwe ti 144 meta hinga sukwaro. Chikindau meta mwe ti, hima leto wui mwa'ambwe leni chikindau meta hingambwa. Woro ensel o meta kumbwa ri chikiro.
18 Ka ko laka ni injini haweisindau ini ti, o Gotri to jasipa humokuto ki wosiro. Wosini ko laka oti gol kumbwa ri wosisindau ti, ukuchapu hinga lenjilenjinandau.
19 Ko laka ni injini haweiro ini tini toronambusiro worumbo le ya laka ki randau ele humokuto hinga leni Gotri to ka'apwe hinga ri wosisindau. Ini torosi kinani metengei naha owero worumbo ti jasipa. Wosini o diya ki ri owero worumbo ti, humokuto keringwinji, hi ti, sapaiya. Ete wosini kapi worumbo fisi diya ki humokuto wamwa fo, hi ti, aket. Wosini kale worumbo namili diya ki humokuto mingasumbwe fo, hi ti, emeral.
20 Ete wosini kale worumbo opuri'opuri diya ki naro fo wamwa fo dau humokuto fo, hi ti, satonikis. Wosini kale worumbo tapa'angi diya ki humokuto naro foti, hi ti, koniliyan. Wosini kale worumbo tapa'angi hatachi diya ki humokuto mweheruku fo, hi ti, kurisolait. Wosini kale worumbo tapa'angi hatachi fisi diya ki humokuto mingasumbwe ba foti, hi ti, beril. Wosini kale worumbo tapa'angi hatachi namili diya ki humokuto mweheruku ba fo, hi ti, topas. Ete wosini kale worumbo tapa'angi hatachi opuri'opuri diya ki mingasumbwe fo mweheruku fo dau humokuto fo, hi ti, kurisopuros. Wosini kale worumbo tapa'angi tapa'angi diya ki humokuto keringwinji ba foti, hi ti, haiyasin. Ete wosini worumbo jipe naha ki humokuto naro ba foti, hi ti, ametis.
21 Kale lengenumbo tapa'angi tapa'angi hatachi fisi le, ya laka ki randau tapa'angi tapa'angi hatachi fisi sel to wosiro hachasiki tuko ki ri wosiro. Lengenumbo foti

hachasiki tuko laka fokumbwa ri wosiro. O ko laka ki rarundau numbo ti gol ba ri wosisiwani galasi tini heindau hinga amwei naha.
22 Gotri aka kipe naha ka ko laka ki dawani ani hei nambwe. Mina. Hinde wowani, ele kwambu ga dau Apukolaka Gotri ga ri Sipisip Che ringa fini numbwa Gotri aka kipe naha nandau.
23 Ka ko laka ki tapwaki nika ga niliki nika ga okuni taiyanda nambwe, mina. Apukolaka Gotri hi rihi tombwa o ko laka ni okuni taiyandawani ri Sipisip Che ri rini lamu hinga okuni taiyandau.
24 Ele hima tiya hinga tinda ete o ko laka ni okuni taiyandau hi kumbwa wu hei hei ya wu ichi'uchandakonda. Ete wondawa nuwe pe king apukolaka le hi hinga okundau mwa'ambwe kipe naha wuhi le o ko kumbwa ya wu ratandakonda.
25 Niliki tapwaki rarususirasindau lengenumbo ti apa hinde wu dimi kumbwa, hinde wowani, hundu ti o ko laka ki hinde sukwa kumbwa.
26 Ele hima tiya ele wui ko leki wu tororo hi hinga okundau mwa'ambwe kipe naha wuhi lenga hi wuhi kipe naha tinga wu ra ra o ko laka kumbwa ya wu ratakonda.
27 Woro sembe ni kisi wondaro hima le, ele huruhumba heindau sumbu ambwe wosindaro le, e, mwanji gambondaro hima le, ele hima tiya hinga o ko ki apa hinde wu raru kumbwa. Minambwe naha. Sipisip Che ri himamwale ga dau ka buku ki hi wuhi kairo hima letombwa ka ko laka ki wu raruno.

22

Himamwale ga dau fwa tinga himamwale ga dau me tinga

1 Ete wosiwanumbwa o ensel tombwa himamwale ga dau fwa indau gara laka foti, galasi hinga amwei naha heindau ti, ya ri ani mekusi. Gara mwe ti, Gotri ga ri Sipisip Che ringa litindau tei mu ki sirasini rai rai ini
2 ka ko laka tokwe indau numbo nindo naha ki rarundau. O gara gamba o ki himamwale ga dau me fopi kachi saka ya saisinda. Woro kapi me mwe wandau ti, asama funda ki duwe tapa'angi tapa'angi hatachi fisi hinga mwe wandau. Me mwe ti, nika tandini mwe wandawani o me i kopika ki ele hima tiya ni kipe naha wu da kinani wunu okulandau.
3 Gotri to ri saweningitengiro mwa'ambwe ti o ko ki hinde apa ete da kumbwa.
Gotri ga ri Sipisip Che ringa fi litindau king apukolaka tei ti o ko laka ki dano. Wondawa Gotri tau ra himache le ri hi tini wu rasaindani rini wu lotu wondano.
4 Wondani ri miyaningisopo ti wu heindani ri hi ti wui mwakambe tiki wunu kaisiwa ya dakonda.
5 Ka gisi sundu ti hinde da kumbwa. Wondawa nika ti ye hinga, e, lamu le okwe hinde wu oku kumbwa. Mina. Gotri Apukolaka to rini hi okundau hinga taiyandakonda. Wondawa wunu king apukolaka hinga wu sirasini o hinga ete ya wu dakonda.

Aichefunda naha Jisas ai takondau

6 Ete wosiwani o ensel ri ai ani sawe, “Doha'a mwanji mwe naha, hima le wui sembe ti mwe naha sa wu ha. Hinde wowani, Gotri Apukolaka to ri mwanji tini bwarakarandaro hima lei himamwale tini yeni rasaiwani Gotri mwanji ti wu bwani wu indaro, woro o Gotri tombwa ri ensel ni ri humbwewani ri ini ichai metengei naha sukwano sumbu le ri himache leni ya wunu ri mekusi.”
7 Wosiwani Jisas ya sawe, “Ma mendi! Aichefunda naha a takondau. E, hima fori Gotri to do buku ki ichai sirano sumbu leni bwarakarasindau ti, ri mendini ri sirinawa sa ri eripe'aripe.”
8 Ani, Jon, to dele sumbu hinga ai wasamba naha ki a mendini ai miya naha ki ani heiro. O sumbu hinga a mendini ani heisini ori ani mekuro ensel ni lotu a wo kinani ri seke mu tiki ya ani ombungwe.

9 Wokowani ya ri ani sawe, “Ani ni o sumbu hinga apa wosi kei. Ani mini ga
Gotri mwanji bwarakarandau mi hiparakambwe lenga do chengi ki dau mwanji tini
sirinandau hima lenga tau funda nu randau hima. E, mi lotu wo kinawa, Gotri
numbwa ma lotu wo.”
10 Wosini ri ani sawe, “Gotri mwanji bwarakarasindau do chengi apa findasiwa ete
da kei. Mina. Hinde wowani, Gotri ele sumbu ni ri ratoro kinani ri sawero gisi ti
takaihiro.
11 Hinde na hima forito kapwa sumbu ri wosindau ti nawa, sa ete ri wosinda. Hinde
na hima forito ri sembe tini kisi wondau ti nawa, ya sa ete ri wosinda. E, hinde na
hima forito sumbu kipe ni ri wosindau ti nawa, o hinga sa ete ri wosinda. Hinde na
hima forito halaya naha sini dau ti nawa, o hingambwa sa ete ri da.”
12 Jisas ai sawe, “Ma mendi! Ani aichefunda naha a takondau. Ani ai takondau ti, ele
hima i sumbu wasa wunu ani hano tini a ratakondau. Wosini ele hima ni funda funda
sumbu wuhi tini chiki chiki wunu ani hakonda.
13 Ani andombwa a mwasesini ani ai jepisindau. Ani imbihumbwa kapwa a daro to
ichai ete ani ai dakondau. Ani andombwa ele mwa'ambwe a wosiro mu naha, woroto
gisi jipe naha ki ele ni a humbukondau.
14 “Ele himiyama hurahama nika'ari wuhi ti wu yokowa ako naha sirawa sa wu
eripe'aripe. Hinde wowani, wundombwa ka himamwale ga dau me i mwe ni wu ano
kwambu tinga ka ko laka ki rarundau lengenumbo ki wu raruno kwambu tinga wu
torokonda.
15 Asa lei sumbu ni sirinandau hima le, wasisaya wosindau hima le, hima i humwe
sawendau hima le, hima yeni sindau hima le, nimba gambo gotri ni lotu wondau hima
le, e, ele nimba gambo sumbu ni okokonani wosindau hima le, wunu tinda ete Gotri
ko laka hoko tokwe wu dakondau.
16 Ani, Jisas, to ai ensel ni a humbwewani ri ini doha'a mwanji ni ele sios ki amwei
ri sawero. Ani andombwa Defit i me nanji, wosini andombwa rini kumbwa yongo ani
ai yaro. Woro andombwa nurumbu taiyandau utu hinga.
17 “Gotri Himamwale kipe ga Sipisip Che ri humwe ga ka hinga ya fi sawenda, ‘Mini
ma ta.’ Woro hinde na hima forito o mwanji ri mendiro ti nawa, rini okwe sa ete ri
sawe, ‘Mini ma ta.’ Hinde na hima to uku sumbwe hi rini saiwa, sa ri ta. E, hinde na
hima to au rini saiwa sa ri tani Gotri huwandari haro himamwale tinga dau fwa tini
sa ri a.
18 “Ele hima hinga do chengi ki kaisindau Gotri mwanji ni mendindau le, ma ku
hambwafwa'aisi. E, hima fori do Gotri mwanji ni ri inaka ki ri ai diyanjini ri kaiwa
Gotri okwe do chengi ki sawero ele sukwakondau kapwa mwa'ambwe hinga rini ki ai
diyanjikonda.
19 E, hinde na hima forito do chengi ki dau Gotri mwanji tipa foni ri rani ri
humbwewa, ichai Gotri okwe rini toroni humbwe sindau. Wosiwa do chengi ki sawero
ka himamwale tinga dau me i mwe ti ri ani do chengi ki sawero ka ko laka kipe naha
ki hinde apa ri da kumbwa.”
20 Kale sumbu ni amwei sawero hima ri ka hinga ri sawe, “Mwe mwe naha,
aichefunda naha ani ai takonda.”
Ei, mwe naha, Apukolaka Jisas, mini ma ta!
21 Apukolaka Jisas i hima keke wo sumbu rihi ti, kunu Gotri himiyama hurahama
leki o dakonda. Mwe naha.

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matiyu 1:1–2:12
2	Matiyu 2:13–3:6
3	Matiyu 3:7–4:11
4	Matiyu 4:12-25
5	Matiyu 5:1-26
6	Matiyu 5:27-48
7	Matiyu 6:1-24
8	Matiyu 6:25–7:14
9	Matiyu 7:15-29
10	Matiyu 8:1-17
11	Matiyu 8:18-34
12	Matiyu 9:1-17
13	Matiyu 9:18-38
14	Matiyu 10:1-23
15	Matiyu 10:24–11:6
16	Matiyu 11:7-30
17	Matiyu 12:1-21
18	Matiyu 12:22-45
19	Matiyu 12:46–13:23
20	Matiyu 13:24-46
21	Matiyu 13:47–14:12
22	Matiyu 14:13-36
23	Matiyu 15:1-28
24	Matiyu 15:29–16:12
25	Matiyu 16:13–17:9
26	Matiyu 17:10-27
27	Matiyu 18:1-22
28	Matiyu 18:23–19:12
29	Matiyu 19:13-30
30	Matiyu 20:1-28
31	Matiyu 20:29–21:22

February

date	Scripture
1	Matiyu 21:23-46
2	Matiyu 22:1-33
3	Matiyu 22:34–23:12
4	Matiyu 23:13-39
5	Matiyu 24:1-28
6	Matiyu 24:29-51
7	Matiyu 25:1-30
8	Matiyu 25:31–26:13
9	Matiyu 26:14-46
10	Matiyu 26:47-68
11	Matiyu 26:69–27:14
12	Matiyu 27:15-31
13	Matiyu 27:32-66
14	Matiyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29–2:12
17	Mak 2:13–3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31–4:25
20	Mak 4:26–5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24–8:10
26	Mak 8:11–9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30–10:12

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27–12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38–13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31–5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29–6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39–7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36–8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40–9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51–10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38–11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37–12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22–14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19–17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29–22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54–23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44–24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22–4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53–8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54–12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31–14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25–19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Jisas Himache Tau 1:1-26
4	Jisas Himache Tau 2:1-47
5	Jisas Himache Tau 3:1-26
6	Jisas Himache Tau 4:1-37
7	Jisas Himache Tau 5:1-42
8	Jisas Himache Tau 6:1-15
9	Jisas Himache Tau 7:1-29
10	Jisas Himache Tau 7:30-50
11	Jisas Himache Tau 7:51–8:13
12	Jisas Himache Tau 8:14-40
13	Jisas Himache Tau 9:1-25
14	Jisas Himache Tau 9:26-43
15	Jisas Himache Tau 10:1-33
16	Jisas Himache Tau 10:34-48
17	Jisas Himache Tau 11:1-30
18	Jisas Himache Tau 12:1-23
19	Jisas Himache Tau 12:24–13:12
20	Jisas Himache Tau 13:13-41
21	Jisas Himache Tau 13:42–14:7
22	Jisas Himache Tau 14:8-28
23	Jisas Himache Tau 15:1-35
24	Jisas Himache Tau 15:36–16:15
25	Jisas Himache Tau 16:16-40
26	Jisas Himache Tau 17:1-34
27	Jisas Himache Tau 18:1-21
28	Jisas Himache Tau 18:22–19:12
29	Jisas Himache Tau 19:13-41
30	Jisas Himache Tau 20:1-38

date	Scripture
1	Jisas Himache Tau 21:1-16
2	Jisas Himache Tau 21:17-36
3	Jisas Himache Tau 21:37–22:16
4	Jisas Himache Tau 22:17–23:10
5	Jisas Himache Tau 23:11-35
6	Jisas Himache Tau 24:1-27
7	Jisas Himache Tau 25:1-27
8	Jisas Himache Tau 26:1-32
9	Jisas Himache Tau 27:1-20
10	Jisas Himache Tau 27:21-44
11	Jisas Himache Tau 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25–3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13–5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15–8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22–10:13
27	Rom 10:14–11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22–16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18–2:5
6	1 Korin 2:6–3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19–10:13
16	1 Korin 10:14–11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27–13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12–2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13–5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14–7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Galesiya 1:1-24
15	Galesiya 2:1-16
16	Galesiya 2:17–3:9
17	Galesiya 3:10-22
18	Galesiya 3:23–4:20
19	Galesiya 4:21–5:12
20	Galesiya 5:13-26
21	Galesiya 6:1-18
22	Efesas 1:1-23
23	Efesas 2:1-22
24	Efesas 3:1-21
25	Efesas 4:1-16
26	Efesas 4:17–5:2
27	Efesas 5:3-33
28	Efesas 6:1-24
29	Filipai 1:1-26
30	Filipai 1:27–2:18

date	Scripture
1	Filipai 2:19–3:6
2	Filipai 3:7–4:1
3	Filipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21–2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18–4:18
9	1 Tesalonaika 1:1–2:9
10	1 Tesalonaika 2:10–3:13
11	1 Tesalonaika 4:1–5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22–3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15–3:15
29	Failimon 1:1-25
30	Hipuru 1:1-14
31	Hipuru 2:1-18

date	Scripture
1	Hipuru 3:1-19
2	Hipuru 4:1-13
3	Hipuru 4:14–5:14
4	Hipuru 6:1-20
5	Hipuru 7:1-19
6	Hipuru 7:20-28
7	Hipuru 8:1-13
8	Hipuru 9:1-10
9	Hipuru 9:11-28
10	Hipuru 10:1-18
11	Hipuru 10:19-39
12	Hipuru 11:1-16
13	Hipuru 11:17-31
14	Hipuru 11:32–12:13
15	Hipuru 12:14-29
16	Hipuru 13:1-25
17	Jemis 1:1-18
18	Jemis 1:19–2:17
19	Jemis 2:18–3:18
20	Jemis 4:1-17
21	Jemis 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13–2:10
24	1 Pita 2:11–3:7
25	1 Pita 3:8–4:6
26	1 Pita 4:7–5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18–3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jut 1:1-25
9	Mekuro Mwanji 1:1-20
10	Mekuro Mwanji 2:1-17
11	Mekuro Mwanji 2:18–3:6
12	Mekuro Mwanji 3:7-22
13	Mekuro Mwanji 4:1-11
14	Mekuro Mwanji 5:1-14
15	Mekuro Mwanji 6:1-17
16	Mekuro Mwanji 7:1-17
17	Mekuro Mwanji 8:1-13
18	Mekuro Mwanji 9:1-21
19	Mekuro Mwanji 10:1-11
20	Mekuro Mwanji 11:1-19
21	Mekuro Mwanji 12:1-18
22	Mekuro Mwanji 13:1-18
23	Mekuro Mwanji 14:1-20
24	Mekuro Mwanji 15:1-8
25	Mekuro Mwanji 16:1-21
26	Mekuro Mwanji 17:1-18
27	Mekuro Mwanji 18:1-24
28	Mekuro Mwanji 19:1-21
29	Mekuro Mwanji 20:1-15
30	Mekuro Mwanji 21:1-27
31	Mekuro Mwanji 22:1-21